

DE PROCVRANDA SALVTE OMNIVM GENTIVM,

SCHISMATICORVM, HÆRETICORVM, Iudæorum, Sarracenorum, cæterorumq; Infidelium

LIBRI XII.

QVIBVS IMPIISSIMARVM SECTARVM, MAXIME ORIENTALIVM,
Ritus ad HISTORIAE fidem narrantur,
Errores ad VERITATIS lucem confutantur.

Accedit pro laborantibus inter Infideles breuis casuum resolutio, gratiarum ac priuilegiorum compendium, & pro conuersis CATECHISMVS.

Cum indicibus rerum & materiarum copiosissimis.

Auctore R. P. THOMA à IESV *Biatiensi, Ordinis Carmelitarum Discalceatorum in Belgio superiore.*

ANTVERPIÆ,
Sumptibus Viduæ & hæredum Petri Belleri,
sub scuto Burgundiæ. 1613.
Cum gratia & Priuilegio.

ILL^MO ET REVEREN^MO

DOMINO

D. GVIDONI BENTIVOLIO

ARCHIEPISC. RHODIENSI

S. D. N.

ad Seren^mos Belgij & Burgundiæ PRINCIPES *cum poteſtate Legati à latere*

NVNTIO

F. THOMAS A IESV.
felicitatem atque ſalutem in DEO
ex animo precatur.

DE GENTIVM SALVTE qualis quantáque & fuerit olim, & præſentibus poſteriſque eſſe debeat cura, Illuſtriſ. Domine, vt non longè petitâ diſſertatione aſſeram; præ reliquis, ſolam hanc Christiano homine dignam

esse, non vereor affirmare. Si enim operis æstimationem facimus, æternę gloriæ caussa suscipitur; si cuius negotium geratur perpendimus, Domini voluntas perficitur. *Omnes* enim *homines Deus vult saluos fieri.* Hoc desiderium Dei Filium, vt iam morti damnatū hominum genus nascendo eriperet, è cęlo descēdere; hoc æterni Patris imaginē gloriosam, vt vitæ exules ad filiorum hæreditatē moriendo reuocaret, crucis subire tormētum voluit. At si Christianę vitæ exemplar Christus est, si æterni Patris ideò sinum reliquerit, vt errātem ouē reduceret; nōne pro imbecillitate nostra, tam arduam nos componere ad imitationem, proximique saluationem ante omnia ponere, debemus? Si iterum omnibus hoc incumbit, quàm singulariter id nos præstare debeamus, qui tanti Imperatoris in verba peculiariter iurauimus, spontaneoque obligamur sacramēto, palā constat. Huius ego officij communis memor, atque ad præcipuum Ordinis nostri decretum actionem collineans, Dei viribus nixus,

nixus, animarum salutẽ, errantiũ directionẽ, atque adeò infideliũ conuersionẽ alligare prę- ceptis, iuuare remedijs, promouere consilijs ausus sum.

Sed audeo hunc quoque laborem Illustris. nomini tuo inscribere, publicis, priuatisque eũ causis commẽdare, & quasi de manu in tutelam tradere.

Sine auctoritatis enim sacro robore, in publicum egredi cum scriptionis hæc nouitas nõ posset; à nemine potius, quã à tua Ill.ma D.ne cui totius tamque difficilis Prouincię religiosa curatio incũbit; illud peti debuit. Te Opt. Max. in terris Dei Vicarius pręsidere hic iussit, tuam Sollicitudinem, Prudẽtiam, Pietatem in periculosi limitis confinio excubare, & vt sic dicam, prętendere voluit. Patronum itaq; fidei sanctæ adhibeo, cũ potestatis vestræ lateralis subsidium imploro. Sed hoc quã vltro semper Benignitas vestra pręstitit? Vix Ordinis nostri, primũ in hac vrbe, dein regione, reformatio inter ignotos apparuerat,

cum tua nos beneuolentia ſuſcepit, gratia produxit, confirmauit munificentia. Dignas ſanè ſtirpe, loco dignisſimas virtutes egentibus, ſed (abſit dicto inuidia) Dei ſeruis exhibuiſti. Non alio cenſu cenſemur; ſolus Chriſti famulatus, non ad ſæculi gloriam, ſed futuri temporis nos præparat ad meſſem.

Inſuper priuatim quid Illuſtriſs. D. T. mihi exhibuerit cum expendo, gratitudinis, quia non aliud à me expectari poſsit, hoc pręſtari debere officium ſentio. Amas me, diligis ſupra meritum; nec Parentis adfectum negas, cum filij obedientiam libens exhibeam. Denique ſi ſtudiorum aut huius laboris mei patronum requiro, inuitat (vt non præteream Illuſtriſs. maiorum tuorum memoriam, atque ſingularem BENTIVOLIÆ familiæ erga ſtudioſos ſemper adfectum) tua quoque Illuſtriſs. Domine, erga virtutes eaſdē inclinatio. In te enim illorum Prudentia, Magnanimitas, Munificentia, Æquitas, cæteræque heroicę dotes reuixere. Et ne quicquam deeſſet,

esset, quam illi in alijs magni fecerunt, Eruditionis egregiam laudem tibi vindicas. Addis iudicij acrimoniam, in agendis rebus dexteritatem, in omnibus moderationem. Talem igitur te, magnorum munerum æquissimus dispensator Deus, ad gratiam gloriámque augeat, promoueatque. Talē Ecclesiæ Dei, bonorum studijs, optimorū votis atque animarum multarum saluti diu seruet incolumem. Vale Ill.me & Reu.me D.ne in Christo Iesu, & argumentū quod tui est muneris amanter suscipe, fortiter protege. Perge quoq; quod semper facis, fidei culturā fouere, promouere augmentum.

FACVL-

FACVLTAS REVERENDI ADMODVM Patris Ferdinandi à S. Maria, Vicarij Generalis Carmelitarum Excalceatorum Congregationis Italiæ.

FRater Ferdinandus à Sancta Maria, Vicarius Generalis congregationis Sancti Heliæ Fratrum Discalceatorum Ordinis B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo, librum inscriptum *De conuersione omnium gentium procuranda, à R.P.F. Thoma à Iesu prædictæ Congregationis Priore Bruxellensi compositum* probo vt typis mandetur, cum licentia aliorum Superiorum. Datum Romæ in Conuentu nostro Sanctę Mariæ de Scala die 19. Februarij, 1611.

Frater Ferdinandus à S. Maria,
Vicarius Generalis.

FACVLTAS REVERENDISSIMI AC Illustrissimi Domini Archiepiscopi Mechliniensis.

LIbrum hunc me vidisse testor, & nihil in eo inuenisse vel fidei orthodoxæ, vel pijs moribus cōtrarium: authorem autem habeo virum doctum & valde pium: quare librum existimo non sine vera vtilitate boni publici imprimendum.

Matthias Archiepiscopus Mechliniensis.

EGo Frater Franciscus de Biuero Ordinis Prædicatorum, in Sacra Theologia Præsentatus, vidi, & perlegi librum, cui titulus est. *De Conuersione omnium gentium procuranda, à Reuerendo admodum Patre Fratre Thoma de Iesu, Priore Bruxellensi Ordinis Carmelitarum excalceatorum compositum, & elaboratum*; in quo nihil planè inueni quod fidei orthodoxæ, Ecclesiasticis decretis, vel bonis moribus aduersum, seu suspectum esse videatur: quin potius omnia adeo docta, incorrupta, & pia existimo, vt omnium iudicio magnam auctoris doctrinam, & pietatem, fideique catholicæ augmentum, & zelum perspicuum sit, redolere. vnde non immerito iudico, & approbo opus hoc dignum, vt typis mandetur; existimans Ecclesiæ catholicæ emolumento fore, vtpote ad eius propagationem apprime spectans. Datum in isto Conuentu Sancti Dominici Bruxellensis octaua die Martij, 1613.

Frater Franciscus de Biuero.

Ad Christianum Piumque Lectorem Prologus.

CONVERTENTVR *ad Dominum vniuersi fines terræ. & adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.* Sic diuino plenus spiritu, per vniuersum orbem, futuram Ecclesiæ propagationem prospiciens, Dauid Propheta cecinit: qui maiestatem quoque imperiumque Christi describens dicit. *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum: coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent.* Et mox: *Replebitur maiestate eius omnis terra, fiat fiat.* Eandem Ecclesiæ gloriam, ingentem que dilatationem cùm mentis oculis contemplaretur Isaias, quamuis longè positam, sibi tamen propius factam, multis in locis prædixit; quin in ipso statim initio propheticæ visionis, postquam cecinit Iudaicæ Reipublicæ interitū, protinus de Ecclesia subdit: *Erit in nouissimis diebus præparatus mons Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eam omnes gentes, & ibunt populi multi dicentes: Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.* Vides, vt ad montem Domini confluant omnes gentes, & ex eis multæ inuitent alias. Montem autem Domini esse Ecclesiam nemo est qui possit iure dubitare.

Psal. 134.

Psalm. 71.

Isaiæ 2.

Neque vllum tempus excipit Isaias, quo hæc Ecclesiæ felicissima propagatio non eueniat: nam sic alibi: *Multiplicabitur*, inquit, *eius imperiū, & pacis non erit finis.* De Ecclesia rursus, quę Christi Domini ante aduentum, quasi terra inaccessa, incultaque erat, ad quam nemini patebat aditus, nullo mitescebat cultu, *Lætabitur*, ait, *deserta, & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium, germinans germinabit, & exultabit lætabunda, & laudans.* Explicat alibi eadem elegantissimè idem Isa. *Deserta*, scribit, *tua, & solitudines tuæ, & terra ruinæ tuæ nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longè fugabuntur, qui absorbebant te. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ: Angustus est mihi locus, fac spatium mihi vt habitem. & dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? Ego sterilis, & non pariens, transmigrata, & captiua; & istos quis enutriuit? Ego destituta, & sola; & isti vbi erant? Hæc dicit Dominus Deus: Ecce eleuabo ad*

Isaiæ 9.

Isaiæ 35.

Isaiæ 49.

gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum, & afferam filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt. Attendite, nam mysticis Prophetæ verbis, hic inest sensus. Quoties Ecclesia accessione nouę sobolis spoliatur, toties destituitur, deseriturque: si ad eam adducantur gentes, & populorum noua agmina confluant, tunc quasi læta mater insigni fœcunditate ditatur, spatia noua requirit; quę tamen, mirum dictu, simul cum ipso propaginis augmento nunquam desunt. Audiamus eundem, qui sic inducit Deum loquentem, & verba facientem ad Ecclesiam quasi virum ad vxorem: *Lauda sterilis, quæ non paris, decanta laudem & hinni, quæ non pariebas, quoniam multi filij desertæ magis quam eius quæ habet virum, dicit Dominus: Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida.* Intellextin' fore, vt quoties Ecclesia ad sterilitatem adducitur non parit, & deseritur dum magis pariat, amplificetur, dilatetur. Denique sic admirabundus compellit, & excitat ad lætitiam, atque admirationem suis verbis Ecclesiam: *Surge*, inquit, *& illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est, quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos, super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui, leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filij tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere surgent, tunc videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi.* Hæc Isaias, qui multis deinde prosequitur hoc argumentum.

Isaiæ 45.

Isaiæ 60.

Isaiæ alij etiam Prophetæ consonant. Daniel enim ait fore vt lapis ille qui Christum significat, vniuersam terram non modo contegat, sed impleat, fiatque mons magnus, illique detur principatus, honor, regnum, & seruiant ei populi omnes, tribus, & linguæ. Ob id Abacuc: *Deus*, inquit, *ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan. Operuit cœlos gloria eius, & laudis eius plena est terra.* Et Sophon. sic Deum facit loquentem: *Tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes nomen Domini, & seruiant ei humero vno.* Zachar. autem Christi potentiam enarrans. *Potestas eius*, ait, *à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsque ad finem terræ.* Deinde idem sic Deũ inducit verba facientem: *Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus & in omni loco sacrificatur nomini meo oblatio munda.*

Abac.
Sophon.
Zach.

Nec solùm vicinas orbis partes Ecclesia Dei, sed & loca longinqua, & Insulas procul positas complexura erat. & hinc Isa. populos à nobis disiunctissimos inuitat, exclamans: *Cantate Domino canticum nouum, laus eius ab extremis terræ: qui descenditis in mare, & plenitudo eius Insulæ, & habitationes earum.* Et mox: *Ponent Domino gloriam & laudem eius in Insulis nunciabunt.* Et alibi contemplatus procul aduenientes ad Ecclesiam gentes, admi-

Isa. 42.

admirationis plenus ait; *Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone, mari, & isti de terra Australi*. Et ob id Christus de seipso verba faciens apud eundem vatem. *Me enim*, ait, *Insulæ expectant, & naues maris in principio*. Et rursus. *Audite Insulæ, & attendite populi de longè, Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei*. Idem de Apostolis suis loquens in remotissimas oras mittendis. *Et ponam*, inquit, *in eis signum, & mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittas. In Italiam & Græciam, ad Insulas longè, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam*. Hæc apud Isa. In quibus manifestè prædixit Ecclesiam Dei speciatim in remotissimas Insulas fore propagandam.

Isa. 49. Isa. vlt.

Et quidem non vno in loco, sed in quatuor orbis partibus, Occidente, Oriente, Austro, & Aquilone ad terminos soluetur Orbis terrarũ. *Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum*. Hinc Deus ad eundem Christum: *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*. Isa. similiter cap. 52. eadem prædixit his verbis: *Et videbunt omnes fines terræ salutare Dei*. Necesse est igitur vt Christi nomen speciatim colatur etiam in extremis terræ confinibus.

Psal 71. Psalm. 2. Isaiæ 52.

Ecce quomodo Christi Prophetæ in Christi regni dilatatione paulatim ascendunt. Audiamus nunc ipsum Christum enucleatiùs rem omnem explanantem Marc. vltimo Apostolos alloquens: *Prædicate Euangelium omni creaturæ*. Et alibi: *Eritis mihi testes in omni Iudæa, Hierusalem, & Samaria, & vsque ad extremum terræ*.

Marc. vlt. Act. 1.

Quæ omnia si attentè considerentur, nihil magis à Prophetis prædicatum, nihil æquè à Christo quàm animarum cultura commendatum inueniemus. Imo nouissimum mandatum quod Christus ascensurus in cœlum Discipulis suis reliquit, illud fuit: *Eritis mihi testes*; & illud: *Prædicate Euangelium omni creaturæ*; vt magis commendatam, ac animis eorum impressam animarum conuersionem relinqueret: *Quod si hæredibus sunt tam dulcia, tam grata*; (vt in eodem proposito philosophatur Chrysostomus tom. 9. in primam Canon. Ioannis;) *tam magni ponderis verba Patris ituri in sepulchrum; hæredibus Christi qualia debent esse verba nouissima?* D. quoque August. serm. 6. lib. 17. homil. *Teneatur*, inquit, *vera promissio in Hierusalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & vsque ad fines terræ. His dictis, nubes suscepit eum, fratres: pro magno audiri solent verba promissa ascendentis in cœlum. Existimemus Dominum nostrum testamentum scripsisse*. Imo & hanc fuisse tempore mortis Christi, Resurrectionis, & in cęlos Ascensionis solam curam, vel saltem præcipuam, diserte Augustinus in hoc & alijs plurimis locis disseruit; vbi curam hanc adducẽdi animas ad ouile Christi, notã esse singularẽ ad verã Christi Ecclesiã discernendã agnouit.

Chrysost. August.

Sed quoniam nemo venit ad fidem nisi per Euangelij prædicationem (clamante Apostolo) *Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicãte? Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur?* & postea concludit: *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbũ Christi*. ideo in hoc opere illud potissimũ curauimus, Catholicorũ excitare animos, ardentésque faces in eorũ corda immittere, vt huic Infidelium culturæ studeant.

Iure quidem Clementissimus Deus, ac Redemptor noster de Christianorum ignauia, & ingrati animi significatione conqueri posset, quandoquidē salutem aliorum, pro quibus nobilissimus eius sanguis effusus est, adeo negligant, vt vix vnquam de illis à Dæmonis tyrannide liberandis serio cogitent.

Et quamuis hic neglectus in alias etiã Orbis Christiani partes permanarit (nemo enim à lege proximi iuuãdi excipi potest) tamē in Ecclesiasticis ac Religiosis pręsertim, quos Christi charitas acrius vrgere deberet, suam magis deformitatem ostendit.

Turpe quippe videtur, viros amore singulari Deo fœderatos, qui facile norunt, quam ardenter ille pro sua immensa bonitate hominũ salutem sitiat, cum ad Infidelium conuersionem seipsos gloriose deuouere, ac plurimos populos Ecclesiæ conciliare possent, ita torpescere, sic operis arduitatem perhorrescere, vt alios quoque beñe animatos à tanta Christi gloria dehortentur.

Adeone vili pretio tot hominum millia, quæ in dies singulos Tartarus exsorbet, empta sunt, vt delicati Christi milites nullam tantæ iacturę curam gerere, sed in medijs Christianorum vrbibus eleganter dicendo, populi auram captare debeant?

Quorsum tot, tantique studiorum labores ad doctrinam molliter tradendam exhausti? Quid vexatæ Christi Ecclesię conferunt innumeri Concionatores ad apposite dicendum enitentes, cum vel modicus hinc vel nullus interdum prouentus existat? Nonne salubrius, gloriosiusque foret Apostolicos viros ęmulari, & in eas potissimum gentes doctrinam, laboremque conferre, vt felicior salutis, ac Diuinæ glorię prouentus referretur? vt sic per vastissima regna, quibus Dęmon potitur, Christiana Religio propagaretur, & ab interitu sempiterno tot homines vindicarentur.

At res tota iacet, & prodigiosum videtur operis tam Deo accepti, ac necessarij meminisse: animas innumeras Infernus deglutit, & nemo miserorum vicem dolet! Sed vt à iustissima querela ad institutũ reuertar; nõ solum in hoc opere Christianorum animos, & pręcipuè Religiosorum, ad tuendam Christi causam, animarumque salutem

curandam,

curandam excitare, sed & arma tam in his quæ ad doctrinam pro Infidelium errorum confutatione, quàm quæ ad prudentiam pro adiuuandis his, atque ad fidem alliciendis, non absque aliquo labore subministrare conabimur.

Et quamuis pro conuincendis omnium infidelium erroribus, ijsque iuuandis, vt fidei Catholicæ lumine illustrati, veritatis viæ insistant, varia sint ab auctoribus conscripta volumina: tamē quia multi, maxime vero illi qui orbem peragraturi missionum studio incumbunt, nec tanta librorum copia, nec otio abundant, vt ex tam varijs auctoribus, tamque prolixis disputationibus breui tempore ea, quibus pro temporum personarumque oportunitate opus habent, possint decerpere; illud certe desiderari videbatur, vt in vnum veluti corpus omnia præsidia & arma quæ ad fidem tuendam propugnandamque faciunt, & argumenta ad infidelium sectas extirpandas, aduersariorūque obiectiones refellendo modus denique secure & inoffenso pede inter illos conuersandi, eaque agendi dexteritate & prudentia vt ad fidem amplectendam suauiter alliciantur, accurate redigerentur. Ex quo huius culturę studiosi, tanquam ex promptuario, sine magni laboris ac sumptus dispendio, quicquid in hūc finem exposci videtur, deprōment. Ego itaque non meo quidem arbitrio, sed superiorum meorum iussu huic operi manum admoui, vt qui Hęreticorū, Schismaticorum, Iudæorum, Mahometanorum, Ethnicorumque salutem moliuntur, in promptu habeant, quicquid ad opus Euangelicū, tam in his, quæ ad fidei doctrinam, quàm quę ad prudentiam agendi, & casuum moralium resolutionem, qui in hac functione offerri possunt, videtur requiri.

Vt autem pręsenti operi maiorem lucem, & auctoritatem afferrem, complures Romæ Bibliothecas, fama celebres, sedulo nullis laboribus parcens euolui, Illustrissimi pręsertim Domini Cardinalis Sanctæ Seuerinæ, qui animarum conuersioni à Gregorio XIII. & Clemente VIII. Sanctissimis Pontificibus Pręfectus, eximio salutis animarum zelo exardescens, plurima pro hac functione congessit. Multos insuper ego de Infidelium ad orthodoxæ fidei cognitionem conuersione scriptos manu codices frequēti lectione percurri; inde optimam huius tam ardui muneris methodum conduxi: erroresque, qui hac ętate nostra grassantur, præcipue Schismaticorū, & similium qui Catholicæ Ecclesię limites, vel transilierunt, vel penitus deseruerunt, diligenter notaui; & quod maius est, cum schismaticis, & alijs in Ecclesiæ gremium reuertentibus Romæ vberius & sępius egi, eo fine vt de vniuersis attentius, enucleatius, certius, & commodius instrue-

rer; vt de ijs, quæ ad hoc commune Ecclesiæ catholicæ bonum animarumque salutem promouendam conducerę maxime existimabā, certior fierem.

Nec me ab huius argumenti tractatione deterrere debuit, Antoniū Posseuinum virum & doctrina, & pietate insignē in sua Bibliotheca idem fere argumentum illustrasse: nulla enim disciplina est, cuius omnes vel pleræque disputationes non sint ab alijs prioris æui auctoribus discussæ: nec propterea, qui illos secuti sunt, in eisdem illustrandis, suum ingenium exercere, & cum præcedentium studijs suas cogitationes, & labores coniungere, inutile iudicarunt. *Nunquid* (vt S. Hieronymus in præfatione commentarij Epist. ad Ephesios ait) *Aut Tertullianus Beatum Martyrem Cyprianum, aut Cyprianus Lactantium, aut Lactantius Hilarium à scribendo deterruit? Stamina & fila* (vt idem ait) *nonnumquam ponunt priores, vt posteri vestem inde conficiant.* Diuus quoque Augustinus q. de Trinit. cap. 3. *Vtile est* (inquit) *plures libros à pluribus diuerso stylo etiam de eisdem quæstionibus fieri, vt ad plurimos res ipsa perueniat, ad alios quidem sic, ad alios autem sic.* Vix autem iudico aliquem posse conqueri de nobis, neminem enim scienter fraudauimus, sed omnium honorifice mentionem fecimus, à quibus aliquid ad nos boni accessit. Fateor, in minutis auctorum interdum nomina, ne ad fastidium ingererentur, suppressa esse. De omnibus æquus & christianus lector benigniter iudicet; & si quid boni à pijs auctoribus, à nobis hic legerit, id acceptum nobiscum illi referat, à quo omne bonum descendit, cui omnis gloria & honor in ęternum.

ORDO ET MATERIES Librorum.

AD maiorem facilioremque scriptionis cognitionem, opus vniuersum in XII. libros distinximus.

In primo de extrema salutis animarum necessitate differitur, & quàm Deo gratum sit salutis animarum studium, tum ex dignitate, tum ex vtilitate, ac huius functionis iucunditate ostenditur; denique ad amplectendum eam omnes quodammodo christianos obligari non obscure probatur.

In secundo, qui in tres alias partes similiter diuiditur, ostenditur in prima summo Ecclesiæ Pastori onus vocandi, ac trahēdi Infideles ad fidei agnitionem incumbere. Secunda vero & Tertia parte Religiosis omnibus, quantumuis solitudini, & contemplationi vacent, præ-

præcipuè verò Mendicantibus, valde esse consentaneum,& expedientissimum conatus Ecclesiæ in hac Infidelium cultura iuuare, ipsosque præ alijs huic functioni esse aptissimos:quæ multis demonstrauimus argumentis,& exemplis tum Monachalium, tum Mendicantiū ordinum,ac potissimum ex fructu,qui è Religiosis omnibus in Ecclesiæ arua emanauit.

Tertius liber media ad propagandam fidem & procurandam animarum conuersionem spectantia,& de eligendis,formandisq; ministris huic Diuinæ functioni destinatis formam,& modum præscribit.

In quarto, qui in duas sectiones subdiuiditur, agitur primo de ingressu,& progressu Ministrorū inter Infideles,de forma proponendi Euāgelium,& de rationibus quibus fidei nostræ mysteria confirmari debent.Secundo,de Ministrorum cōuersatione cum vitæ integritate coniuncta,de virtutibus,quibus potissimum splendere debent Apostolorum munere fungentes,ac demum de alijs medijs agendi cum Infidelibus,vt ad fidei Christianæ lumen reducantur.

Quintus liber aliqua dubia,quæ Euangelij Ministris in terris Infidelium laborantibus obuia esse possunt,breuissimè explorat.

Sextus liber vnionem schismaticorum præcipuè Græcorum, & Ruthenorum cum Ecclesia Catholica procurandam suadet, vbi tria præstantur.Primum enim agitur de Græcis, & Ruthenis, quorum pręcipuè recensentur,ac confutantur errores.Deinde ostēditur,qua ratione,& prudentia cum Græcis agendum sit,vt Ecclesiæ Catholicæ vnionem amplectantur.Demum quibus in rebus liceat cum Græcis communicare,& de alijs dubijs,quæ inter schismaticos agentibus occurrere possent,differitur.Quæ tria,nempe errorum confutatio, & modus agendi vt ad fidem alliciantur , cum casuum resolutione qui speciatim ad illam sectam pertinent, in alijs libris circa alias sectas obseruamus.

In Septimo de reductione schismaticorum Orientalium ad fidem Catholicam late tractauimus,vbi primo de erroribus ac ritibus principalioribus Orientalium,qui nunc inter illas vigent nationes,nempe Armenorum,Iacobitarum,Cophtorum,Abyssinorum,Maronitarum, Nestorianorum,& Georgianorum : tandem de medijs generalibus,& specialibus adiuuandi Orientales nationes, & cum illis agendi,differitur.

Octauo libro de reductione Hæreticorum ad fidem Catholicam,& pręcipue de notis Ecclesiæ Catholicæ,quibus ostēditur Ecclesiā Romanam veram esse Dei Ecclesiam, Christi sanguine comparatam; deinde de modo agendi,& conuersandi inter Hæreticos, ac demum quibus

quibus casibus liceat cum eis communicare, & de alijs, quę huic proposito conducunt, disputatur.

Nono de induratis Iudęorum cordibus emolliendis, & ad fidem alliciendis plenissime disputatur. Ac primo de Iudæorum erroribus & eorum confutatione, secundo modus illos iuuandi, & cũ ipsis conuersandi traditur. Tertio quibus in casibus interdicta sit Christianis cum Iudæis communicatio, & econtrario, qui huic inseruiunt studio, latissime aperitur.

Decimus Saracenorum conuersionis modum & formam ostendit. Primo loco præcipui Mahometicæ sectæ errores, & confictæ fabulæ afferuntur, earumque proponitur confutatio; deinde collatione facta inter Mahometi sectam, & Christi Euangelium, huius præstantia ex multis capitibus ostenditur. Secundo modus agendi, & iuuandi Saracenos, ac præsertim quantum Arabicæ linguæ peritia pro hac re cõferat, declaratur. Tertio denique, quibus in rebus cum eis liceat communicare, breuiter demonstratur.

Vndecimus liber ad Gentium siue Paganorum conuersionẽ Christi Athletas vocat. In quo primum erroribus eorum confutatis, quãtũ à veritate alieni sint, ipsa natura duce ostenditur. Neque vero prętermisimus tam ex Lactantio Firmiano q am ex alijs cõuincendi Paganos efficacissima argumenta; vbi & modum pariter ac formam iuuandi gentes præfiximus, & tandem quænam permissa essent agentibus inter illos, tradidimus.

Libro Duodecimo, summorum Pontificum amplissima priuilegia recensentur, quibus facilius Religiosi adducantur ad hanc felicissimam animarum culturam suscipiendam.

Coronidis loco generalem Catechismum pro omnibus & singulis cuiuscunque sectæ Catechuminis instituendis adiecimus.

Omnia sanctæ Matris Ecclesiæ auctoritati, Doctorumque censuræ subiecta sunto.

DE

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBER PRIMVS.

Pro iuuandis Infidelibus, vbi de necessitate, dignitate, & vtilitate huius præstantissimæ functionis agitur.

PRIORI igitur hac parte, ostensa totius Orbis facie, simul & extrema animarum salutis necessitas detegitur. Deindequam gratum sit Deo ipsi studiũ ac labor pro iuuandis animabus, maximè Infideliũ, quantaque honestatis eminentia, & dignitas in eo resplendeant, ostenditur, tum ex ipsius animæ rationalis nobilitate ac præstantia, tum ex doctrina & exemplo Christi, & aliorum Sanctorum, tum etiam inter alia præcipue ex virtutum omnium influxu in hoc opere, ac denique ex eminentia, & præstantia inter alia opera. Differitur deinde de varijs huius functionis vtilitatibus, & quod ad amplectendã eam omnes Christiani, vnusquisque pro captu suo, teneantur.

CAPVT I.

De Extrema fere totius Orbis animarum salutis necessitate.

EA est calamitas Orbis terrarum hac nostra tempestate, vt nemo sit adeò ferus, qui nõ mitescat, si vicem ætatis huius ad mundi occasum

& mortem sempiternam inclinare consideret, vt cũ innumeras nationes Infernus absorbeat, rarò, rarisque in locis pietas Christiana ita colatur, vt firma spes salutis æternæ existat. Quapropter pios animos precor, sequẽtem totius orbis geographico more partitionẽ attente considerare, ac ex ipsius consideratione ad misericordiam commoueri, ac simul ad Infideliũ conuersionem procurandam excitari. Nam cum inter vniuersas mortaliũ calamitates ignoratio Christi primũ locum obtineat; his, qui pro carneis oculis Catholicę fidei lumine vtũtur, nullũ omnino miseriæ genus luctuosius videri debet, quàm immẽsa hominũ à Christo aberrantiũ, ac innumerabiliũ paruulorũ multitudo, qui Euangelico carentes pane, sempiterna morte damnantur. Hoc autem clarius ex proxima diuisione constabit.

Prima igitur Orbis terrarum calamitas, seu extrema animarum salutis necessitas præ foribus penè in tota Europa adest. Nam cũ hæc mundi pars fuerit Christiani cultus feracissima, mirũ quantã in sterilitatẽ deuenerit. Græcia quippe omnis, cũ Insulis, Regionibusque quamplurimis, quæ ritu Gręco gaudent; deinde Septẽtrio ferè totus, eiusque latera in Orientẽ, & Occidentem patentia, paucis vrbibus exceptis, hæreseos ignibus flagrant. Sunt in hac orbis parte multa Regna, quæ hæreticis Principibus parent, vt Angliæ, Hyberniæ, Scotiæ, Saxoniæ, Suetię, Daciæ, Dinamarcæ, & alia, in quibus, vna excepta Anglia, vix vlli verbi Dei inueniantur Ministri. Alia vero sunt hæresibus infecta, quæ Principibus Catholicis obediunt, vt Poloniæ, Germaniæ, Hungariæ, Galliæ, vbi Sectarij cũ Catholicis promiscuè versantur: & ob id merito timendum, ne hęresis, quod sincerũ est inficiat, & cum veræ fidei detrimento ex prauo Catholicorũ, maximè Sacerdotum, ac Ministrorum exemplo, vires acquirat, & hęretici in sua perfidia magis in dies firmentur. In Europa igitur sola Pontificum Sede insignis Italia, ac Hispania diuino munere, ab hęresum, vel schismatum contagio seruatur. Quare cum tot nefarię, ac pestilentes hęreses ab Orco in terrarũ Orbem reuocatę, per plurimas totius Europę florentissimas Prouincias, ac Regna grassentur, verè nunc oraculũ illud Ioannis impleri cernimus: Et quintus Angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cello cecidisse in terram, & data est ei clauis abyssi, & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ, & obscuratus est Sol, & aër, de fumo putei. Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas sicut habent scorpiones &c. Hæc enim rectè in heresibus Luthero inuentore in orbem effusis, sortiri effectum docta, & eleganti oratione R. P. Bellarminus iam pridẽ probauit, & res ipsa loquitur. Etenim Satanicã nouorum hominum in hæresibus recentibus excogitandis, veteribus reuocandis, vtriusque disseminandis, fucandis, ac propugnandis solertiam, astutiã, audaciã, ac rabiem si intueamur, cælũ ab ijs misceri terræ, omnia sacris-

sacris ardere bellis, ac prælijs cruētißimis decertari deprehēdemus: Quæ magnā vidēter habere vim ad viros, qui aliquo Religionis, ac pristinæ pie tatis tāgūtur sensu, excitandū, vt cōatu simili pro domo Dei in acie cōtra hostes fidei stare, & consilijs, verbis, scriptis pugnare operæpretiū ducāt.

Iā quoque Aphrica, quæ olim Catholica fide claruit, hodie extrema premitur necesßitate; nā à freto Herculeo vsque ad Aethiopes Mahumetanis, vel Ethnicis erroribus, aut Schismaticorū proteruie deseruit: cōplectitur enim inter alia Barbariā, Numidiā, Lybiā, Nigritarum Regionem, magnā Imperij Turcici partem versus Aegyptum, & Mauritaniam: Continet etiam Aphrica Aethiopiam interiorem, maximè Presbyteri Ioannis latißimum imperium, quod inter vtrunque Tropicū à mari rubro ad Aethiopicum ferè Oceanum pertingit: & hi quamuis Christiani censeantur, inculti tamen sunt, & nimis rudes, ac erroribus Alexandrini Patriarchæ, cui parent, infecti, in tenebris iacent.

Asiæ verò, triū Orbis partiū facilè maximæ, maior est quàm aliarū indigentia: nam cū hæc latißimè pateat, cōplectaturque quatuor amplißima Imperia, videlicet Turcicū, Persicū, Tartaricum, & Chinicum, ferè omnia miserrima cæcitate Mahumetana, vel Ethnica laborāt. Quod si vel in interiori Continente, vt in Armenia, vel in maritimis locis, quæ hoc sæculo Lusitani Reges in India Orientali obtinuerunt, aliquot Vrbes fidem Christianam colunt, id certè cum vastißimis Regnis Asiaticis comparatū, adeo exiguū est, vt dolorē parū lenire poßit, præterquā quod ea loca remotißima tenuiter in Christiano cultu proficiunt, aut fortasse nōnulla deficiūt.

Denique America, quam Orbis quartam partē Geographi constituunt, in extrema calamitate versatur. Nam & quod ad fidem Christianam pertinet, parū culta est: & in Europeis hominibus Indi auaritiæ potius quā Christiani zeli exempla conspiciunt: suntq; præterea tàm in Occidentalibus, quam Orientalibus Indiis quamplurimę Prouinciæ, quibus Euāgelium nondum delatum est. Sunt autem hę regiones vltra fretum Magalanicū in maxima terræ spacia excurrētes, vltra Peruanā Regionē vsq; ad fretū Magalanicū ad vtrasque ripas maximi fluuij Maragon mille circiter leucarū longitudinis. Campestria quæ adiacent nouo Regno Granatensi mille circiter leucarū, estque ibidem Regio illa amplißimis Indorū ciuitatibus celebris Lagnana dicta. Maximus item terrę tractus, quam Floridam vocant, nouus Mexicus. Præterea trecentæ insulæ, quas Lucaias appellant, quarum aliquæ Italiam magnitudine superant, duodecim autem tantū Regi Hispaniarū parēt. Vndecim etiam Insularū Philippinarū millia; ex quibus aliquę tota Hispania maiores sūt, quarū vix triginta Imperio Regis Hispaniarū sunt subiectæ, quarū omniū incolæ facillimo negotio fidei lumine illustrarentur, si proborū pastorū nō tā sua, quā quæ Iesu

Christi sunt, animarumque salutem quærentium instructionibus, atque integræ vitæ exemplis sedulò informarentur.

In Occidentali vero India, quæ iam diu Ministrorum cultura gaudet, calamitas hæc magis est conspicua: in hac enim cum indifferenter omnes Baptismi lauacro abluti sint, plurimi tamen Idola colunt: idque non tàm proprio, quam aliquorum Parochorum vitio, quorum praua cupiditate, ac moribus dissolutis, præfati incolæ scandalizati Christianam fidem blasphemant.

Ac denique nostra, & parentum nostrorum ætate, tàm magna Orbis pars reperta est, vt meritò distare vltimum iudicium videatur, vsque dũ tot gentibus salutis via aperiatur, ostẽdatque se Deus fidelem in omnibus verbis suis, dicens. *Math.* 24. Et prædicabitur hoc Euangelium Regnj in vniuerso Orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Illud perspicuum est hoc sæculo, ab anno propemodum quingentesimo supra millesimũ, plus terrarum, atque hominum esse detectũ, in quibus Euangelii lux maxima ex parte desideratur, quàm totis mille superioribus annis. Multæ præterea sunt regiones, eæque amplissimæ, in quibus nõ est fides Christiana audita, neque proposita, vbi innumeræ animæ omni etiam salutis spe destitutæ, in sempiternum pereünt. Profectò tot, & tantæ Regiones non sunt frustra repertæ, sed Diuina agi prouidentia credendum est, vt primum innotuerint, mox adeantur, & tandem salutis nuncium accipiant.

Matth 24

Hac igitur inspecta breui Orbis terrarum descriptione, quæ saxa ipsa emollire deberet, quis adeo durus existat, qui mundum pereuntem suis oculis intueatur, illique non succurrat, cùm possit auxilum ferre? Hanc mortalium salutis vniuersalem, ac incredibilem necessitatem, magna ex parte, non tàm in tabulis depictam, quam factis ipsis expressam, cum cognouisset vir ille Apostolicus Franciscus Xauerus, in hæc verba ad suos in Europa cõmorantes scripsit. *Mihi vero persæpe venit in mentem, circum Europæ Academias, ac præcipue Parisiensiũ cursare, ac insani ritu paßim vociferari, eosque qui doctrinæ plus habent quam charitatis, his compellere verbis: Heu quam ingens animarum numerus vestro vitio exclusus cælo deturbatur ad inferos.* Nec mirum, virum piissimum ita tot animarum pereuntium zelo angi, ac stimulari; cum & salus paucorum hominum adeò pretiosa sit Christo, vt si oporteret iterum pro eis pati, id libentissimè faceret: quemadmodum Carpo significauit reuelatione quadam, quam Sanctus Dionysius Areopagita veram existimauit. Cum ergo viri pii, & religiosi, tot millibus opem ferre possint, quomodo in vtramque aurem dormientes torpescere possunt in salute proximorum procuranda? Profecto non videntur sententiæ Iesu Christi Saluatoris nostri subscribere, qui proximos ab interitu sempiterno,

no, cum posſint, & ex fraterna charitate teneantur, non vindicant. Ferant igitur opem quicunque Dei amantes, & hominum ſalutis ſtudioſi apud benignum Redemptorem haberi volunt, & quibus poſſunt modis, ſacrificiis, lachrymis, tùm conſilio, opera, ſudoribus, & ſanguine ipſo, ſi opus ſit, chariſsimam Chriſto Ieſu tot gentium ſalutem proſequantur. Ferant etiam apud Dominum meſsis, quem in terris Chriſtus, ſuum Vicariũ pro meſſe colligenda cõſtituit, illumque deprecentur, vt mittat operarios in meſſem, ſic enim propoſita vniuerſi Orbis neceſsitate olim D. Bernard. lib. 2. de Conſ. *cap 6.* Eugenium Pontif. vrgebat, vt meſsi congregandę ſedulò ſtuderet: Exi inquit *in agrum Domini tui, exi inquam in mundum: Ager eſt enim mundus, iſque creditus tibi.* Exi *in illum, non tanquam Dominus, ſed tanquam Villicus, videre, & procurare, vnde exacturus es rationem. Exi dixerim quibuſdã tuæ paſsibus intentæ ſolicitudinis, & ſolicitæ intentionis. Neque enim ipſi, qui iuſti ſunt ire in Orbem vniuerſum, Orbem circuierunt præſentia corporis, ſed mentis prouidentia. Et tu leua oculos quoſdam conſiderationis tuæ, & vide Regiones, ſi non ſunt magis ſiccæ ad ignem, quam albæ ad meſſem. Nonne ſi exis, & cernis iſta, pudebit otioſam iacere ſecurim?* hæc Bernar.

Bern. ad Eugen.

CAPVT II.

De excellentia, & dignitate huius functionis, pro iuuandis infidelibus.

DE neceſsitate quidem extrema Euangelicæ prędicationis in Vniuerſo ferè Orbe, vel certè in maiori eius parte, dictum eſt à nobis toto ſuperiori capite, nunc dignitatem, pręſtantiam, amplitudinem huius altiſſimę functionis, iuuãdis animabus deſtinatę, opus eſt vt attingamus. Omnis quidem virtus cultores ſuos euehit tàm altè, vt reliqui homines eos cum admiratione ſuſpicere, & velut inuiti amare, & colere cogantur, ſed hoc multo magis efficiunt præſtantes, excellenteſque virtutes, & quæ ſint inter cæteras maximè difficiles, & arduæ: ex quo genere cum ſine vlla controuerſia ſit feruens in proximos charitas (maximè verò in Infideles, qui quantò à nobis remotiores, tantò neceſſe eſt vt charitatis flamma ſit maior) non eſt dubitandum, quin præ ſe ferat dignitatem, ac ſplendorem maximum.

Hanc igitur zeli animarum pręſtantiam, Dei aſpirante gratia, ex quatuor capitibus breuiter conuincemus. Primò, ex dignitate ipſius hominis: ſicut enim in artibus earum dignitatem ex nobilitate materiæ, quam Phi-

 loſophi

losophi obiectum appellant, conijcimus, in hac functione, quam artem artium meritò Sancti Patres appellarunt, ex materiæ præstantia, hoc est à nobilitate, & excellentia, à Deo animabus nostris collata, eius nobilitatem, ac splendorē expendemus. Secundò, ex imitatione Christi, & Sanctorum. Deinde ex influxu virtutum omnium, qui in altissima hac functione reperitur. Quartò ex præstantia huius studij supra alias virtutes.

CAPVT III.

De dignitate, ac præstantia animæ rationalis

EX omnibus creaturis corporalibus, quæ à Deo conditę sunt, nullū est homine dignius opus, aut quod maioribus laudibus, etiā ab Ethnicis celebretur. Sic Cic. *primo de Legib.* dignitatem hominis considerans; hunc dixit, *animal, prouidū, sagax, multiplex, acutū, memor, plenū rationis, & cōsilij, præclaraque conditione generatum à supremo Deo, cum quo ait, primā homini rationis esse societatem.* Alij verò appellarunt creaturarum internuntium, superis familiarem, Regem inferiorum, indaginē rationis, lumen intelligentiæ, interpretem naturæ, animal sanctum, liberum, stabile, fluxui æui interstitium, mundi copulam & Hymenæum, ab Angelis paulò diminutum; cui status ab opifice Deo rectus concessus sit, vt mēs eò spectet, ac ratio, quò vultus ipse collineat: cætero quin positum in mundi medio, vt cōmodius omnia circūspiciens, omnium item rerū disquirat causas; animusque virtutibus excultus, atque in Deum rectè tendens, gloria, & honore in perpetuas æternitates coronetur.

Cicero Li. 1 de leg.

At altius Seneca, licet fidei lumine orbatus, sed tamen ex latenti lumine coactus, hominis nobilitatē ex Diuino consortio, his penè verbis Lucillum alloquens, *Epist. 14.* commendauit. *Apud te est Deus, tecum est, in te, manet in vnoquoque nostrum sacer quidam spiritus, qui bona opera nostra obseruat, qui nobiscum agit, qua nos cum eo ratione agimus: nec sanè quisquam sine illo potest esse bonus.* Et alibi: *Admiratus es* (ait) *homines ire ad Deos: admirari potius debes Deū venire ad homines, quodque vicinus est, vt in eis maneat, nec enim sine ipso aliquid est boni.*

Senec. Epist. 14.

Quæ etsi magnam omnino esse hominis dignitatem, ac gloriam declarent, alia tamen sunt argumenta, quę si rectè perpendantur, tantā esse hominis nobilitatem, ac eminentiam agnoscemus, vt nihil sit eo prę̄stantius. Primum sit, animā à Deo ipso fuisse homini inspiratam; non enim cū materia quasi commixta est, & ex illius gremio educta, sed extrinsecus adueniens corpori infusa legitur. Cæteris quidē animantibus præcepit Deus,

vt ab aquis producerentur. Producant genus (inquit) aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terrã &c. Item. Producat terra animã viuentẽ in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas. Simile quid de homine, aut eius anima minime protulit, sed & quod primum hominem per se efformauerit, & quod eius animam independenter à corpore, & absque vllo respectu eius causalitatis creauerit, creatáq; veluti hospitẽ in idẽ corpus exceperit, apertè significatur. Et consonat illud Aristotelis 2. li. de generatione animalum *cap.* 3. hinc, vt videtur, depromtum, mentem videlicet extrinsecus aduenire, diuináque, & separabilẽ esse.

Arist. Lib. 2 de anim. c. 3

Secundum nobilitatis animæ rationalis argumentũ est, quod quasi ex pectore diuino, intimisque precordijs afflata dicitur Gen. 2. Non quidem quod sit pars aliqua diuinæ essentiæ (circa quod aliqui turpiter errarunt) ab antiquis Patribus grauissimè reprehensi, sed quod, & genere essendi immortali, & vi potentiarũ, atque operationum spiritualium, intimè, ac reconditè diuinã naturã participet. Vnde diuus Ambros. de bono mortis citans hunc locum, iure hominem exhortatur, vt cum illo puro, ac perpetuo, & immortali bono maneat, ipsi adhereat, & cum ipso sit, de quo cognationẽ ducit; illudque iam olim à D. Paulo *act.* 17. inculcatum repetit; Cuius & genus sumus. Et D. Bernard. *Serm. 2.* de Natiuitate Domini. *Spiritus sane,* inquit, *non communem, sed propriam habet conditionem, nec in massa creatur, sed singulari quadam excellentia inspiratur. Agnosce, o homo, dignitatem tuam, agnosce gloriam conditionis humanæ &c.*

Act. 17

Bern serm. 2 de Natiu. Domini.

Tertium est. Quod anima rationalis verè spiritus sit, ab omni concretione materiæ immunis, quamuis eam informet, ita vt vnus homo ex spiritu & materia simul constans, omnia corpora, omnes animas rationales, omnesque spiritus completos, Angelicos videlicet, veluti clausula omniũ operũ Diuinę creationis in se contineat; idcircò & spiraculũ dicitur anima rationalis, & à Deo inspirata, vt aliqui ex Patribus adnotarunt.

Quartum autem, & maximum inter cætera nobilitatis huius animæ nostrę illud est argumentũ, illã fuisse ad Dei imaginem, & similitudinem conditam, ex qua imagine homini à Deo impressa, facile est videre, quantum honoris, ac dignitatis in ipsum proueniat, ideo enim Deus homini imaginem suam impressit, vt illum ad suæ authoritatis, maiestatis, ac Diuinitatis, non solum similitudinẽ, sed & participationẽ promoueret; quo igitur dignitas hominis altius ascendere poterit? Sed nũc singula expẽdamus. Primum fecit Deus hominem ad imaginem suam, vt eum ad summã dignitatem, excellentiamque eueheret, & sic non solum res omnes corporales eum reuererentur, vt qui tam expressam, & illustrem Dei, omnium Conditoris, & Dominatoris imaginem in se gereret. Sic Deus dixit Noè, *Gen. 9. Terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volu-*

volucres cœli &c. Et ne cæli, atque astra inseruire homini, aut etiam Angeli ministrare ei dedignarentur. Denique ne Dæmones hominem lędere auderent, neuè propter hominis rebellionem aduersus Deum omnes creaturæ in ipsum insurgerent, sua hominem imagine Deus insignire, & munire voluit.

Non solū igitur ob hanc causam, sed etiam vt ipse non esset sui iuris, & possessionis, sed potius vt clarę agnosceretur hominem esse quid Dei proprium, & peculiare, obsignauit eum sigillo suæ imaginis, tàm altè, ac tenaciter impressæ, vt salua hominis natura, signaculum illud auferri nullo modo posset. Homo igitur gestat imaginem Dei, vt filius sui Patris, cui debet amorem, ac pietatem, vt mancipium Domini sui, quem timere, ac revereri debet; vt miles sui Ducis, & Imperatoris, cui fide, & obediētiam præstare oportet. Denique vt minister, & dispensator bonorum heri, & Domini sui, cui rectum vsum creaturarum, quæ dispensationi eius commissæ sunt, exhibere debet.

Deinde quemadmodum, quia nullum animalium simile inueniebatur Adę, cum quo societatem, & amicitiam, ac familiaritatem habere posset; creauit Deus Euam tanquam eius sociam; ita creatis rebus omnibus corporeis, cum nulla esset Dei similis, & cum qua Deus familiaritatem, & societatem inire posset, fecit hominem sibi similem, vt esset quem Deus amaret, & à quo vicissim amaretur amore amicitię. Et de alijs quidem rebus cum eas Deus à se factas cerneret, approbasse eas dicitur. *Vidit Deus* (inquit scriptura) *cuncta quæ fecerat, & erant valde bona:* De homine autē multò aliter locutus est Deus per Salomonem *Prouerb. 8.* dicens. *Deliciæ meæ esse cum filijs hominum.*

Gen. 1.

Prouerb. 8.

Tertia causa, quare homo factus est ad imaginem Dei, illa est, vt posset esse homo ęternitatis, infinitatis, & diuinitatis quodammodo capax, nullumquè esset tantum bonum, vt non id auderet homo petere à Deo, & impetraturum se à Deo speraret. Quemadmodum igitur vas rotunda figura prędictum non potest omni ex parte repleri, nisi à corpore similiter rotundo; ita nec animus hominis ad imaginem Dei factus, nisi à solo Deo, cuius similis est, repleri, & satiari potest.

Ac denique quemadmodum Rex condita a se Ciuitate, in medio eius, loco celebri, imaginem suam collocat ex materia quapiam eximia, & pretiosa confectam, vt manifestum sit omnibus eam intuentibus, quis fuerit eius Ciuitatis conditor: ita Deus, fabricato a se mundo, effigiem suam posuit in medio eius, id est in homine, qui est mediū quoddā inter res a Deo conditas, vt ex eius aspecta dignitate, in aperto, & manifesto sit omnibus, qualis fuerit huius mundi fabricator, & opifex.

Bern. de inter. domo, Cap. 67.

Hęc igitur admirans D. Bernardus de interiori domo, *cap. 67.* Animā ipsam

ipsum his verbis alloquitur. *Intellige dignitatem tuam nobilis creatura, quoniam non solum insignita es Dei imagine, verum etiam decorata similitudine.* Et infra. *Quid maius his tibi facere potuit, quam vt ad similitudinem suam cōderet factor tuus. Attende igitur diligenter primæ conditionis tuæ excellentiam, & venerandæ Trinitatis imaginem in te ipsa agnosce.* In quo verò præcipuè hæc hominis ad Deū imago consistat, luculenter, *cap.67.* vt supra declarat idem Bern. *Considera,* inquit, *nobilitatem tuam, quod sicut Deus vbique est totus, omnia viuificās, omnia mouens, & gubernans: & sicut Deus est, viuit, & sapit; ita tu secundum modum tuum, es, viuis, & sapis: & sicut in Deo tres sunt personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sic tu habes tres vires, scilicet, intellectum, memoriam, & voluntatem,* Hęc Bernard.

Ex quibus illud constitutum, nihil homini excellentius, aut gloriosius contingere posse, quàm hanc Dei imaginem prę se ferre, quę illum ita euehit, vt omnibus etiam rebus creatis, tanquam paruulis, quidam Deus dominetur.

Hanc igitur hominibus quasi infinitam à Deo collatam dignitatem, etsi nos minus intelligere posimus; sufficeret Christi Domini, ac Saluatoris nostri iudicium, qui eam tanti æstimauit. Vt enim homo rusticus in gemmis dignoscendis, videns artificem peritum gemmam aliquam non tam magno pretio emere, quam pro ea comparanda se ipsum etiam vendere, imò vitam profundere paratum esse, meritò iudicat gemmam tanti esse quanti ab illo fit. Sic nos omni quidem re, sed in hac præcipue dijudicanda, nulla alia ratione magis quam illius exemplo moueri debemus, quem scimus esse Sapientiam ipsam: is vero quantopere animarum salutem æstimauerit, sitiuerit, accomplexus fuerit, res ipsa loquitur: cū quicquid Christus egerit, quicquid dixerit, quicquid molitus est per triginta trium annorum spatium, omnia in hunc finem destinauerit. quę omnia breuiter, ac veluti in fasciculum colligit D. Bernard. in serm. de quadruplici debito. *Primum quidem* (ait) *illarum infantilium necessitatum: deinde laborum, quos pertulit in prædicando: fatigationum in discurrendo: tentationum in ieiunando: vigiliarū in orando; lachrymarum in compatiendo: insidiarum in colloquendo: postremo periculorum in falsis fratribus, conuitiorum, sputorum, colaphorum, flagellorum, irrisionum, subsannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis triginta, & tribus annis, operatus & passus est in medio terræ. O quam indebita miseratio: quam gratuita, & sic probata dilectio: quam inopinata dignatio*: sic Bernard.

Bern. in serm. de quadrup. debito.

Vide igitur merito inquit Chrysost. *tom.* 3. in oratione de Beato Phylogonio, *quam multa propter hunc gregem passus sit Christus, homo factus est, serui formam assumpsit, consputus est, alapis cæsus est, postremo ne mortem quidem recusauit, & quidem ignominiosissimam. Quin & ipsum sanguinem suum effudit. Itaque si quis voluerit illi commendatus esse, curam habeat ouium illius, publicam quærat vtilitatem*

Chrysost. tom. 2. in orat. de B. Phylo.

item, fratrum suorum saluti prospiciat. Nullum enim officium hoc Deo charius est.

Chrys. tom. 1 in Gen. hom. 3. Idem, videlicet Chrysost. *tom.1.homil.3.* in Gen. *Etenim ipse, cum Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & omnia alia humana sustinuit, & crucē quoque suscepit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret.* Et hoc quoque Paulus clamat dicēs. *Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictus. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentia, ob misericordiam ineffabilem, hæc omnia propter nos, & salutem nostram suscepit, cur non & nos erga fratres iusti sumus, agnoscentesque eos vt membra nostra, & eripientes ex Diaboli faucibus, in viā veritatis inducimus?* ita Chrysost.

Galat. 3.

2. Corinth. 6. Sed & apertius Paulus 2. *Corinth. 6.* dignitatem, de qua tractamus, cōmendauit his verbis: *Empti enim istis pretio magno.* Hoc autem pretium magnum est ipse Christus, *totus* (vt ait S. Bernardus) *serm. 3.* Circuncis. *Nobis datus, totus in nostros vsus expensus.* Verè enim nullus vnquam homo ad seruiendum traditus, ita illi propius fuit ac verbum illud æternum, pro vniuersis hominib. tributus, concessus, & donatus fuit: Vnde Paul. *ad Tit. 2. Qui dedit semetipsum pro nobis.* Quare hoc emptionis genus, quo suam Christus dedit animam, & talem animam, suumque corpus, ac insuper Diuinā personam, satis declarant, quanto ęstimauerit prætio salutem animarum, & quanti fecerit hanc suæ diuinitatis preclaram effigiem.

Bern. serm. 3 de Circuncis.

Tit. 2.

Siquidem imaginem, quam Deus fecit per creationem, Christus Dominus polit, & ornat, imò & reficit per redemptionem, ac denique absoluit, & consumat per glorificationem. Magna est propterea dignitas animarum, cum tantopere à Deo ęstimentur, & honorentur.

Bern. Ser. 1. de aduentu. Quæ meritò considerans D. Bernard. *Serm. 1.* Aduentus, clamat. *Miraquærentis Dei dignatio, magna dignitas hominis sic quæsiti, in qua si gloriari voluerit, non erit insipiens: non quod aliquid esse videatur tanquam à se ipso, sed quod tanti eum fecerit ipse, à quo creatus est. Omnes enim diuitiæ, omnis gloria mundi, & quicquid in eo conspicitur, minus est hac gloria, imò neque est aliquid in comparatione eius.* Hæc Bernardus.

Idem cap. 3. Meditat. Idem etiam, nec minus doctè prędictas animæ dignitates complectēs, *cap. 3.* Meditat. exclamans inquit. *O Anima Dei insignita imagine, decorata similitudine, redempta sanguine, deputata cum Angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis particeps, quid tibi cum carne?* Et infra *Totus quidem iste mundus ad vnius animæ pretium æstimari non potest: non enim pro toto mundo animam suā Deus dare voluit, quam pro anima humana dedit. Sublimius ergo est animæ pretium, quæ nō nisi sanguine Christi redimi potuit. Nónne Dei filius cum esset in sinu Patris, à Regalibus sedibus pro ea descendit vt eam à potestate Diaboli liberaret? Fleuit ipsam, nec solū fleuit, sed etiam morti se obtulit, vt pretiosi sanguinis sui pretio eam redimeret. Aspice mortalis, pro te datur hostia talis. Agnosce homo, quam nobilis est anima tua, & quam grauia fuerint eius vulnera &c.*

Egregiè

Egregie etiam Chrysost. in cap. 1. *Epist. ad Corinth. Nihil est enim quod animæ possit æquiparari, nec vniuersus quidem mundus.* Hanc igitur animæ nobilitatem, siue splendorem, sanguine Christi expiatæ, cùm semel Catherinæ Senensi datum diuinitus esset animo intueri, ita exarsit zelo animarum, vt dixerit, *tanta est animarum dignitas, & pulchritudo, vt ad eas lucrandas nullus par labor esse possit*; idque gloriosissimis factis à se in hunc finem gestis, maximisque laboribus, periculisque susceptis ita esse vt dicebat, opere ipso ostēdit.

Chrysost. in cap. 1. Epist. ad Corinth.

Quare non mirum si Deus ita arctè hominibus proximorum salutis curam commendet, ac in Ecclesia eius sponsa, non ob aliam causam certissimo constat Hyerarchiam vniuersam, vt sunt Sacerdotia, bona, dignitates, neque ad alium finem, quam ad animas Deo, vitęque ęternæ lucrādas esse institutam. Neque verò in oculis Domini omnium bonorum temporalium, ac Regnorum euersionem tanti esse, quanti vnius animæ amissio sit, quæ in deserto errare sinatur; nec omni conatu, omniumque bonorum ac vitæ ipsius dispendio ad ouile reuocetur.

Quod si vnius animę pretio vniuersus Orbis comparari nequit, ac ex alia parte in tot animarum millia, vt ex typo Orbis terrarū à nobis in præcedenti cap. ostenso constat, oculos conuertamus, quæ luce Euangelica destituta in ęternū pereunt (ita vt & meritò Christus cum clamor valido lamentatus sit, quando seminis parabolam prædicauit, in qua ex quatuor diuini seminis partibus tres in Dæmonū prędam cedere vidit:) Quid ergo superest viris Religiosis, nisi vt lachrymas, Christique conatus imitentur, ac non solum impensissimè Dominum messis exorent, vt mittat diuinitus operarios in messem suam , sed etiam vt relicta vna oue, quæ Ecclesię angustum regnum repræsentat, nonaginta alias in deserto infidelitatis aberrantes sedulò quærant.

CAPVT IV.

Exemplo, & doctrina Christi zelum animarum maximè commendari.

HActenus eam dignitatem huius ministerij commendauimus, quæ ex animæ nobilitate, & pręstantia, tanquam ex nobilissima, prætiosissimaque materia profecta est: nunc verò illa dignitas declaranda est, quæ huic functioni accrescit, tùm ex Christi exemplo, eiusque similitudine, tùm etiam ex eius doctrina. In qua re duo breuiter erunt attingenda; primum, quanto studio Christus proximorum curam, maximè verò Infidelium verbo commendauerit. Deinde quantum nos suo exemplo ad

sui imitationem instruxerit.

Audiamus igitur ipsius veritatis testimonium, ac breuem, diuinam tamen, & dignam ipso Deo sententiam. *Hoc est*(inquit, *Io.15.*) *præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos:* Quæ verba exponens Greg. Papa *homil. 27* in Euangelia. *Cum cuncta sacra eloquia*, inquit, *plena sint Dominicis præceptis, quid est quod de sola dilectione, quasi de singulari mandato, Dominus dicit. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem: nisi quia omne mandatū de sola dilectione est, & omnia vnum præceptum sunt? quia quicquid præcipitur, in sola charitate solidatur. Vt enim multi arboris rami ex vna radice prodeunt, sic multæ virtutes ex vna charitate generantur. Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non maneat in radice charitatis. Præcepta ergo Dominica, & multa sunt & vnum: multa per diuersitatem operis, vnum in radice dilectionis.* Sic Gregor.

Ioa. 15
Greg homil. 27. in Euangelia.

Multa his similia commemorari possent, tùm ex Sacra Scriptura, tùm ex Patribus, sed nō opus est ea, quæ notissima sunt repetere: solum Chrysost. egregium adijciam testimonium: *Nouissima*(inquit in primam Canonicam, *Ioan. Tom.9.*) *Verba Christi ituri in cœlum sunt ista* (nempè hoc est præceptum meum &c.) *Considerate languentem in lecto hominem, in domo sua iacentem, & maceratum ægritudine, proximum morti, anhelantem iam animam inter dentes quodammodo habentem, qui fortè solicitus de aliqua re chara sibi, quam multum diligit, veniat sibi in mentem, & vocet hæredes suos, & dicat: Rogo vos facite hoc, teneat quodammodo violenter animam, ne antea exeat quam verba illa formentur, cum illa verba nouissima dictauerit efflat animam, tollitur cadauer in sepulchrum, hæredes ipsius quomodo meminerunt nouissima verba morientis? quomodo, si quis existat qui dicat eis, nolite facere, quid ergo illi dicant? ergo non facio quod mihi Pater efflans animam nouissimè mandauit? quod vltimum sonuit in aures meas proficiscente hinc patre meo? quæuis alia verba aliter possum habere, nouissima verba me plus tenent, non eum vidi amplius, nō audiui loquentem. Fratres cogitate visceribus Christianis, si hæredibus sunt tàm dulcia, tàm grata, tàm magni ponderis verba patris ituri in sepulchrū hæredibus Christi qualia debent esse verba nouissima?*

Chrysost. tom in Canonic. Ioan. tom.9.

Quare nihil est, quo Christus vberius laudare posset Christianam charitatem, quàm insinuando se hoc tantum præcipere: Et rectè sanè, quia in charitate non vna aut altera virtus, sed omnium virtutum copia, tanquā in fœcundissima radice continentur.

At non solum Christus Dominus hoc generali præcepto contentus est (ne forte Christiani, qui ad omne ignauiæ genus propensius inclinamur, dilectionem hanc intra Ecclesiæ tantum terminos exhibendam existimaremus) sed & infidelium curam maximè Ecclesiæ commendauit. *Alias*(inquit) *Ioan. 16. oues habeo quas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus Pastor.*

Ioan. 16

Imò hanc fuisse tempore mortis Christi, Resurrectionis, ac in cœlos Ascensionis curam, hancque solum, vel saltem præcipuam suæ Ecclesiæ qua

à cæte-

à ceteris profanis, & vanis conuenticulis Hereticorum discerneretur, notam esse voluit, vt disertè Augustinus plurimis in locis disseruit. Illud verò inter omnia illustrius est testimonium, quod reddidit sermone 6. *lib.17. Hom.* Vbi curam adducendi animas ad ouile Christi praecipuam, ad veram Christi Ecclesiam discernendam notam esse agnouit. Explicans enim illa verba *Act. 2. Eritis mihi testes in Hierusalem &c. Apostoli* (inquit) *quaerunt tempus milleuij, & Dominus respondet locũ & Ecclesiae. Non respondit quod quaesierunt, sed nostros praeuidebat dolores. Eritis, inquit, mihi testes in Hierusalem. Parum est, non pro hoc tantum pretium dedisti vt hoc solum emeres in Hierusalem. Dic adhuc & vsque in fines terrae. Venisti ad fines. Quare cõtentiones non finis? Nemo mihi dicat iã: Ecce hic est; nõ, sed, Ecce hic est. Sileat humana praesumptio, audiatur Diuina praedicatio. Teneatur vera promissio in Hierusalẽ & in tota Iudaea, & Samaria, & vsque ad fines terrae. His dictis nubes suscepit eũ: tã nõ opus erat vt aliquid adderetur, ne aliunde cogitaretur. Fratres pro magno audiri solent verba nouissima ascendentis in caelum. Existimemus Dominum nostrum Testamentum scripsisse, & in testamento suo nouissima verba posuisse; praeuidit enim malorum filiorum futura litigia, praeuidit homines partes sibi facere conantes de possessione aliena.* (Et infra, postquam commendauit charitatẽ Dei, & proximi, demonstrans verae Ecclesiae signa, addit.) *Videte ergo fratres, quid maxime diligatis, quid fortiter teneatis. Glorificatus Dominus resurgendo commendat Ecclesiam; Spiritum sanctum mittens de caelis commendat Ecclesiam. Resurgens enim quid dicit Discipulis suis? Haec dicebam vobis cùm essem apud vos, quia oportebat impleri omnia quae scripta sunt in lege, & Phropetis, & Psalmis de me; Et tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas, & dixit eis quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die. Vbi est Ecclesiae commendatio? Et praedicare in nomine eius poenitentiam, & remissionem peccatorum? & hoc vbi? per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem, hac resurrectione glorificatus. Quid ascensione glorificandus? quod audistis: eritis mihi testes in Hierusalem, & in tota Iudaea, & Samaria, & vsque in fines terrae. Quid ipso aduentu Spiritus sancti? Venit Spiritus sanctus, quos primum impleuit linguis omnium gentium loquebantur. Vnusquisque homo loquẽs omnibus linguis, quid aliud significauit, quàm vnitatem in omnibus linguis? hoc tenentes, in hoc firmati, in hoc roborati, in hoc inconcussa charitate defixi. Laudemus pueri Dominum, & dicamus halleluia. Sed in vna parte? & vnde & quousque? A solis Ortu, vsque ad Occasum laudabile nomen Domini.* Haec August.

August. ser. 6 lib. 17. hom.

Act. 2.

Luc. 24.

Acto. 1.

Deinde, si ad Christi Domini Saluatoris nostri exemplum, ad cuius formam, & exemplar omnes Christianorum actiones, omnia studia, & exercitationes sunt dirigendae, maxime elucet in omni eius vita, operatione, & doctrina hic animarum zelus, quo eius viscera transfigenda praedixerũt Prophetę. Quanta verò fuerint in Christo domino charitatis indicia, quãta erga proximorum salutem curandam solicitudo, nemo est qui dignè possit explicare: zelo animarũ ita exarsit, vt coarctaretur, vt ipse ait, do-

nec Baptismo sanguinis pro earum salute ablutus, seipsum Patri hostiam viuentem immolaret; passionem, & mortem probrosissimam obiuit spõtè, libensque & gaudens sustinuit, quod optauit ardenter, vt opprobria exprobrãtium Deo in ipsum reciderent omnia, fieretque vnus pro omniũ gloria opprobrium hominum, & abiectio plebis. Quàm vero constanter in amore ingratissimæ, & pessimæ gentis perseuerauerit, quàm ardenter nec amatus, & capitalissimo odio habitus, ab inimicis, ciuibus, & popularibus suis, inimicos ipse dilexerit, quàm facilis ad ignoscendũ fuerit suismet hostibus, & interfectoribus immanissimis, efferatissimis in ipso feruore tanti sceleris mortis suæ, locupletissimè testatur vel vna eius oratio illa, Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciunt. Et nos breuiter præcedenti cap. nonnulla attigimus.

Quare cum summa dignitas Christiani sit se quàm simillimum Christo efficere, illumque imitari, meritò Patres Christianos omnes ad hanc animarum functionem proposito Christi exemplo, veluti earum actionum mensura perfectissima, vrgent vt iam non sibi suisque commodis, & vtilitatibus, sed proximorum saluti viuant. D. Ioa. Chrysost. *tom.* 4. homil. 25. in cap. 19. epist. 1. ad Corinth. in illa verba. *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Hæc perfectæ charitatis regula est, hic certissimus terminus, hoc supremum omnium cacumen, quærere, quæ communem omnium comprehendant vtilitatem, quod ipse significans addidit, sicut ego Christi. Nihil enim potest nos adeò imitatores Christi facere vt proximorum cura.*

Chrysost. in epist. ad Cor. cap. 19. hom. 25

Idem etiam Chrysost. Homil. 34. in Matthæum. *Etenim vt scias quantum bonum sit cum salute nostra & alios lucrari, audi Prophetam ex persona Dei dicentem. Qui educit pretiosum à vili quasi os meũ erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatẽ ait, manuduxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit, pro virili humano me imitatur.*

Idẽ homil. 24 in Matt.

Denique D. August. proposito Christi exemplo ad charitatis vincula fidelium excitat animos; explicans enim locum Ioan. *Omnis qui natus est ex Deo, non facit peccatum, ait. Accipere calicem salutarem, & inuocare nomen Domini, hoc est satiari charitate, & ita satiari vt non solum non oderis fratrem, sed paratus sis mori pro fratre. Hanc charitatem docuit Christus in cruce moriens. Hanc dicit Paulus dicens: Ego libentissimè impendar pro animabus vestris: Hanc imitatus est Stephanus, orans pro lapidantibus ipsum: propter eos volebat Paulus viuere pro quibus paratus erat mori. Et Petro dixit Christus post resurrectionem: Petre amas me? Pasce oues meas: quasi dicat, hæc est perfecta mei dilectio, vt pro fratribus facias, quod ego pro te feci. Qui non diligit fratrem suum, non est ex Deo. Dilectio sola discernit inter filios Dei, & filios diaboli.* Hæc Augustinus.

1. Ioan 3.

2 Cor. 12

Ioan. 21

Cumque nihil homini excellentius, aut gloriosius contingere possit, quàm ad hanc Christi imitationem, & similitudinẽ pertingere, ac omnes

prę

[illegible] Christianos imitatores Christi esse oporteat, idque eos & professio, & nomen ipsum monet; multò vero exactius strictiorique vinculo adhuc astricti tenētur Religiosi, quorum instituta ita ex Christi vita desumpta sunt vt pictores solent cum vultum ex vultu exprimunt. Quare illorum paupertas ideo perfecta, quia eius paupertatem imitantur qui non habuit vbi caput reclinaret, & castitas illius castitatem, qui fuit cādor lucis æternæ, & obedientia quoque, quia ab illo deprompta est qui factus est obediens vsque ad mortem; non dubium horum charitatem tantò fore perfectiorem, quantò plus ad illius exemplar accesserit, qui propter nimiam charitatem qua dilexit nos venit in mundum vt peccatores saluos faceret.

CAPVT V.

Exempla Sanctorum, qui ardenti animarum zelo flagrarunt.

TAnta est insignium sanctitate virorum multitudo. qui hoc ardentissimo animarum zelo ad imitationē sui capitis exarserunt, vt & sola eorum authoritas satis esse posit ad permouendos Religiosorum, aliorūque Christianorum pios animos ad eam ardenter indefessèque sectandam.

Illud certè præ aliis huius studii in procuranda fidelium, siue infidelium salute perfectionem maximè commendat, quod hoc studiū, siue functionis genus, Apostolica vita à Sanctis Patribus appelletur, & re vera sit, ac perinde ea summum perfectionis fastigiū attingat necesse est. Neq; enim dubitari potest quin Apostoli, qui in Euangelica perfectione principem locum obtinuerunt, vt potè qui primitias Spiritus sancti acceperunt, vt prędicat Paulus *ad Rom.* 8. quod à Christo Domino fuerint electi in eum finē, ac in totius Orbis regiones pro fide propaganda missi. Omnes igitur huic animarum zelo mancipati Apostolos Duces habent, eorumque professioni nomina dederunt.

Rom. 6

Aliorum etiam Sanctorum tàm veteris, quàm noui Testamenti proferamus exempla. Nam & amor zelusque animarum frequens, ac ardens fuit in viris sanctis vtriusque Testamēti. D. Chrysost. *tom.* 4. homil. 25. in cap. 10. Epist. prima ad Corinth. vberrimè tractat hoc argumentum. *Antiquis (inquit) magnis & generosis illis viris, hac maxima cura erat, vt summa cum diligentia aliorum vitam disquirerent, & manifestè cognosces nullum eorum vnquā ad propriam respexisse vtilitatem, sed proximi vnumquemque. Quamobrem maiorem in modum claruerunt. Etenim Moyses multa & magna operatus est miracula, sed nihil.*

Chrysost. 1 ad Corinth. cap. 10. hom. 25. tom. 4.

hil tàm magnum eum fecit, vt beata illa vox, quam ad Deum habuit, cum inquit. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo. Huiusmodi erat & Dauid; idcircò dicebat: Ego Pastor peccaui, & ego malè feci, & hi qui Ouile sunt quid fecerunt? fiat manus tua super me, & super domum patris mei. Eodem modo Abraham non suam, sed mulierum quæsiuit vtilitatem, ideo se periculis exponebat, & Deum pro his, qui nihil ipsi conferebant, deprecabatur. Illi quidē tantopere claruerunt: qui autem sibi tantum consulunt, considera quantum acceperint detrimentum. Fratris igitur filius, cum audiuit si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam, optione accepta suam quæsiuit vtilitatem, quam non modo non inuenit, sed ipsa quoque regio est incēsa, quæ autem Abrahæ obtigit, incolumis seruata est. Ad hæc Ionas non alijs, sed sibi ipsi prospiciens, penè periclitatus est & Ciuitas conseruata, ipse verò agitatus, iactatus, & obrutus est fluctibus, sed cum multitudini salutis inuigilauit, suam inuenit. Ita & Iacob in ouibus proprium non quærens lucrum plurimas lucratus est, Ioseph autem fratrum studens vtilitati suam est consequutus. Qui missus à Patre non dixit. Quid? non audisti quod pro visionibus & somnijs discerpere me aggrediebantur, & somniorū, & amoris erga me tui pœnas dabam? quid non contra me molientur cum in eorum ero potestate? Nihil huiusmodi causatus est, nec cogitauit quidem, sed rebus omnibus fratrum salutem præposuit: idcircò omnia postmodum bona adeptus est, quæ eum clarissimum, gloriosissimumque reddiderunt.

Præterea Moyses, nihil enim prohibet iterum eius meminisse & contemplari, quomodo res suas contempsit, & alienas prosecutus est. Moyses inquam in Regia domo educatus, cum Christi opprobrium maiores Aegyptiis thesauris diuitias arbitraretur, omnibus abiectis cum Hebræis malorum particeps esse non recusauit. Quamobrē ipse nō solū nō seruiuit, sed & ipsos à seruitute liberauit. Magna quidē hæc, & Angelo digna vita. Verum Paulus maximè in hoc excelluit. Alij namque omnes suis omissis bonis proximorum malis communicare non recusarunt, Paulus autem longe maiora aggressus est. Non enim simpliciter voluit aliorum calamitatibus participare, sed maximas ipse subijt, vt cæteri benè haberent.

Hieron. epist. 12. ad Gaud. tom. 1

Diuus Hieronymus Epistola. 12. quæ est ad Gaudentium, *Tom. 1.* de hoc ardenti zelo ita scripsit. *Legimus Aaron Pontificem, isse obuiam furentibus flammis, & accenso thuribulo, Dei iram cohibuisse: Stetit inter mortem, & vitam Sacerdos magnus, nec vltra vestigia eius procedere ignis ausus est. Moysi loquitur Deus: Dimitte me, & delebo populum istum. Quis nunc in terra est, qui obuiare flammis velit, & cum Apostolo Roman. 9. dicere: Optabam ego anathema esse pro fratribus meis? Pereunt cū Pastoribus greges, quia sicut populus, sic Sacerdos. Moyses compassionis loquebatur affectu: Si dimittis populo huic, dimitte, sin autem, dele me de libro vitæ: Vult perire cum pereuntibus, nec propria salute contentus est, gloria quippe Regis multitudo populi.*

Exod. 32. *Rom. 9.* *Exod. 32.*

Idem sic habet Epistola quadragesima sexta ad Rusticum, tomo primo. *Quod ignotus ad ignotum audeo scribere, sancta ancilla Christi Hedibia fecit deprecatio, [illegible] propri[illegible] salute contenta, tuam & ante quæsiuisti in patria, & nunc*

in

[illegible] quarit, imitari cupiens Andreæ, & Philippi Apostolorum beneuolentiã, [illegible] inuentus à Christo fratrem Simeonem, & amicum Nathanael inue- [illegible] Ostauerat, & quondam Lothcum filiabus saluare coniugem suam, & de [illegible] pene semiustus erumpens educere, eam, quæ pristinis vitys tenebatur [illegible] es pro vna muliere perdita, totam Segor liberat ciuitatem. Et Io- [illegible] in Aegypto: sponsusque audit à sponsa, vbi pascis, vbi cubas in meri- [illegible] augebat Saulem, quia peccati vulnera non curabat. Et Pau- [illegible], qui fornicationis maculas lachrymis delere nolebant: Vnde & [illegible] uorat scriptum intus, & foris carmine, & planctu, & væ, carmine [illegible], planctu super pœnitentibus, væ super his, de quibus scriptum est [illegible] impius in profundum malorum, contemnit, in quibus omni- [illegible] & Philippo, in Loth, Ioseph, & Samuele, & Ezechiele contemplatur [illegible] Sanctorum erga proximos suos quos imitata est Heúbia de- [illegible], vt Rusticum conetur educere a peccato suo.

Cant. 1.

Ezech. 2.

Prouerb. 16.

Gregorius Papa exponens locum Iob, qui habetur in cap. 30. ipsius lib. 20. Moral. Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt, ait. Hæc sunt ver- [illegible] omniumque perfectorum, & in virtute fortium, qui dum infirmi ad [illegible], illi zeli sui igne cruciantur.

Gregorius lib 30.

D. Augustinus libro 2. contra Gaudentiũ Donatist. Torquet Diabolus ho- [illegible] impiorum hominum. Hanc persecutionem Loth iustus patieba- [illegible], cum Angeli hospites eius, cum homines putarentur, à Sodomitis appete- [illegible]; etiam antequam domum iusti ingrederentur, quod sine magno cor- [illegible] non poterat, vnde inter suas persecutiones inter hanc commemorat [illegible]: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego [illegible] quanto maior in nobis est charitas, tantò maiori cum dolore animi [illegible] separari homines a membris Christi. Vnde quanto vos Donatistæ heretici [illegible] errore vitam finitis, multo amarius nos dolemus, dici non potest, quanto [illegible] cruciatis, plus quippe impius Absalon Patrem suum Dauid extinctus, quam [illegible], viuum namque eum comprehẽdi cupiebat, vt qui malitia grassabatur, pœnitentia [illegible]. Erat ergo ille persecutor Patris, non solum contra legitimũ pa- [illegible] arma capiendo, atque bellando, sed multo amplius persecutus est cor pa- [illegible] impietate moriendo, vnde si Catholicorum domus Donatistæ non diripuis- [illegible] Catholicorum membra non præcidissent, si denique Catholicos crudeliter non oc- [illegible], tantum solam nos a vobis grauissimam persecutionem perpeti verissime dicere- [illegible] quia videmus [illegible], & tabescimus: quia infirmatos, & infirmamur: quia [illegible] & [illegible] quia perditos, & lugemus: hæc mala vestra, quæ vos in æ- [illegible], amarius nos persequuntur; quã illa quæ a vobis nostris corporibus [illegible] nulla persequutione, quæ in nos fecistis, cum laude gaudemus; in [illegible], si gauisi fuerimus, vobis scupetimus. Hactenus August.

Aug contra Gauden.

2. Corint. 11

Et Diuus Bernardus in sermone 7. quadragesimæ, cui titulus est de pe-

Bern in ser. 7 quadrag.

 regri-

regrino mortuo, & crucifixo, inter varias expositiones, quas adhibet illi loco Pauli ad Gal. 6. *Mihi absit gloriari &c. per quem mihi mundus crucifixus est &c.* Hæc est vna, vt mundus crucifixus dicatur Apostolo, & ipse mundo, quia crucifixum mundum videbat obligationibus vitiorum, & ipse crucifigebatur ei per compassionis affectum. Crucifixus Paulo mundus est reputatione, ipse vero mundo crucifixus est cõpassione: itaque tãta prospiciens flagitia, & mala in mundo, illis tàm dire cruciatur, & torquetur, ac si cruci, & patibulo affixus esset, in quo amor ingens Pauli ad proximos indicatur. Idem etiam Bernardus inter alias expositiones, quas sermone 28. adhibet illi loco Canticorum: Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decolorauit me sol: hæc est vna, vt nigredinem se contraxisse sponsa fateatur, propter animarum zelum, videns eas legem Dei præuaricari, ob earum amorem sit à Sole decolorata, exemplo illius, qui dicebat *Psal.* 68. Zelus domus tuæ comedit me, & illud: Tabescere me fecit zelus meus. Et item *Psal.* 118. Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Vel, decolorari à Sole est ignoscere charitate fraterna, flere cum flentibus, cum infirmantibus infirmari, vri ad scandala singulorum. Sic Bernardus.

Psal. 68.
Psal. 118.

Chrys. homi. 16. in epist. ad Rom.

Ac denique Sanctus Chrysost. qui pluribus locis, cum de S. Pauli charitate aduersus proximos loquitur, ita efferuescit spiritu, adeò alta admiratione tantæ charitatis suspenditur, & arbripitur animo, vt vix apud se sit, vix seipsum capiat, prẹsertim cum illud explicat: *Optabam anathema esse a Christo (hoc est, inquit, carcere æterna remuneratione, & Christi præsenti conspectu) pro fratribus meis, qui sunt Israëlitiæ*, sic exponit homilia 16. in Commentarijs Epistolæ ad Romanos, & alibi: Optabat, inquit, in gehennam mitti, & iudicium subire perpetuum pro eorum salute, à quibus fuerat sæpè lapidatus, qui eum interficere contenderant, vt hi tantarum ei authores afflictionum per fidem corpori Christi iungerentur. Quis ita dilexit Christum? Si tamen hac dilectione, & amore maius est aliquid nuncupandum. Sed & verba ipsius Chrysostomi audiamus, Homil. enim 16. in Epist. ad Romanos, cap. 9. *Tomo* 4. in illa verba, *Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis. Quid au, ò Paule? à Christo, illo inquam Christo, qui a te desideratur? à quo te nec cælorum regnum, nec gehenna separabat, neque ea, quæ cogitari possunt? nec alia totidem: ab hoc nunc precaris anathema esse? quid accidit? num desiderium illud excussisti, ac deposuisti? haud quaquam (inquit) sed pro fratribus meis, nec id vtcunque volo, sed opto, multumque desidero, vt fratres mei salui fiant, optarim anathema esse: ergo ipse, ipse ego, qui omnium magister sum effectus, qui merita infinita coëgi, qui coronas infinitas expecto, qui sic illum amo, vt meus erga illũ amor mihi sit rebus omnibus antiquior, qui quotidie propter illũ vror, vnum enim per omnia considerabat, nempè quomodo pulchrum hunc amorẽ expleret.*

Chrys. ibid. cap. 9. tom. 4

Idem

Idem explicans caput primum ipsius, sermone quarto in Epist. ad Phi-lip. 1. vbi multa de dilectione proximorum docet Apostolus, qualia sunt: *Testis enim mihi est* Deus, *quomodo cupiam omnes vos in visceribus Christi, coarctor autem, e duobus desiderium habens dissolui, & esse cũ Christo; multo magis melius, permanere autem in carne necessarium propter vos, & hoc confidens scio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum.* quæ verba exponens Chrysost. ait. *Quid dicis Paule? cum hinc abiens in ipsum cœlum migraturus sis, atque cũ Christo futurus? ignoras quid eligere debeas? & non solum illud, sed quod huius est vitae, eligis potius vt in carne maneas: quamobrem? non acerbam vitam ducebas in vigilijs, in naufragijs, in fame, ac siti, ac nuditate, in curis, & sollicitudinibus? Cum infirmis infirmabaris, multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in ieiunijs; quinquies quadragenas plagas vna minus acce-pisti, innumeros passus es casus, semel lapidatus (2. Corinth. 6.) noctem, ac diem in profundo maris egisti, in periculis fluminum, periculis latronum, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in falsis fratribus, & adhuc infœlicem hanc vitam desideras? si namque nihil tibi horum contigisset, sed quicquid agebas, cum voluptate etiam, & libere patrares; nunquid oportebat incertitudinem futuri euentus metuentem ad portum quamtocius confugere? quis mercator nauem habens multis rerum copijs plenam, cum liceat ad portum iam appellare, tutoque quiescere, adhuc tamẽ in mari nauigare mallet? quis athleta cupiet amplius certare, cum iam liceat coronari? quis pugilum eliget denuo certamen ingressus de suo ipsius capite periclitari, cum iam si vellet, coronã posset accipere? quis est ille miles, qui cum liceat iam cum celebritate, & trophæis à bello discedere, cumque Rege requiescere in ipsis regijs palatijs, sustineat adhuc in bello & sudare, & in aciem collocari? quomodo ergo cupis & in hac vita consistere, qui dicebas, 1. Corinth. 9. timeo ne dum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar? etsi ob nullam aliam causam, vel hanc certè liberationem desiderare oportebat.* Papæ? *quis est hic Apostoli animus? nihil par illi vnquam, vel fuit, vel erit: futura metiris, innumeris malis obnoxius viuis, & apud Christum esse non vis? non (inquit) quia quos lucrifeci, seruos expeditiores volo constituere & solidiores, & vt agricolationem illam, quam plantaui frugiferam reddam, à Christo volo exulare; non audisti me, non quod mihi est vtile, sed quæ sunt proximorum quærentem? qui anathema esse volui à Christo pro fratribus, quomodo non multo amplius istud eligam, cum mihi ipsi libenter ex mora, ac dilatione dãnum inferam, vt aliquã possit illis obtingere salus.* Ac denique Homil. 3. de Laudibus Pauli tom. 3. idem Pater varias charitatis formas, ac veluti personas in Apostolo recensens dicit: *Nemo ita dilexit inimicos, nemo erga insidiatores suos tam beneficus fuit, nemo pro afflictoribus suis tanta perpessus est, vt enim aliquis indulgentissimus pater afficitur erga filium phreneticum comprehensum, cuius quanto magis contumelia, vel etiam verbere pulsatur, tanto eum potius miseratur, & deflet. Ita Paulus maiora adhibebat fomenta pietatis erga eos à quibus affligebatur: vnde pro ijs qui eum quinquies flagellauerunt, qui eum catenis onerauerunt, qui ipsius sitiebant cruorem, testi-*

Chrysost. ser. 4. in epist. ad Philip. 1.

Chrysosto. Laudib. Pauli homil. 3. tom. 3.

Roman. 10. *monium (inquit Roman. 10.) illis perhibeo, quoniam æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. In quantum poterat, laborabat vmbram eis excusationis aliquam obtendere, & quia sermone illis fidem persuadere non poterat ad orationes se conuertebat assiduas, tres (ait ibid.) voluntas quidem cordis mei & obsecratio ad Deum fit pro illis in salutem, quæ vtique omnia sunt verba amantis, & valdè eorum vtilitatibus prouidentis. & item: Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis & iterum, quoniam Corinthum fornicarium ab Ecclesiæ corpore separabat (ait 2. Co-*

2. Corint. 2. *rinth. 2.) ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis per multas lachrymas non vt contristemini, sed vt sciatis, quoniam charitatem habeo abundantius in vos (1.*

1. Corint. 9. *Corinth. 9.) factus sum Iudæis tanquã Iudæus; his qui sine lege erant, factus sum quasi sine lege essem: factus sũ infirmus infirmis, quasi vniuersũ mundũ genuisset, sic perturbabatur, sic currebat, sic omnes in Regnũ Dei festinabat inducere docendo, orando, minãdo, pollicẽdo, per sermonẽ, & per discipulos, per se ipsũ conabatur erigere laborantes, stantes vero firmare, torpentes animare, humi iacentes attollere &c. Pro vno seruulo Onesimo ad Philemonem integram scribit Epistolam omni affectu plenam, millies se ipsum tradidit in mortem, & ait. Ego autem libentissime impendam, & superimpen-*

2. Corint. 2. *dar ego ipse pro animabus vestris. (sic 2. Corinth. 2.) Cumque celsus in omni consisteret arce virtutum, omnem tamen flammam præcipuo charitatis ardore vincebat. Vt enim missum in ignem ferrum totum ignis efficitur, sic Paulus charitate succensus, totus factus est charitas, qui quasi communis totius mundi esset Pater, ita in amore omnium ipsos eorum imitabatur parentes, ac superabat, & pecunias, & verba & corpus, & animam pro his, quos diligebat, impendens.* Sic Chrysost.

Bernardus
2. ad Tim. 2
Diuus autem Bernardus in sermone Sancti Martini, *Domine* (inquit) *si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem (2. ad Timoth. 4.) Bonum certamen certasti, cursum consummasti, fidem seruasti, reposita est tibi corona iustitiæ, & adhuc dicis, propter bonum proximi non recuso laborem, fiat voluntas tua Obtulisti plane Isaac, vnicum illum, quem diligis, quod in te est, iugulasti, immolasti. Singulare gaudium tuum, pia deuotione paratus iterum redire in pericula, innouare certamina, denuo laborem subire, prolongare tentationem propter proximum & à Christo peregrinari diutius ab illa tanta, & tam optata fœlicitate. Angeli in ministerium mittuntur propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, sed tamen semper curantes bonum proximorum diuinæ astant præsentiæ. Hanc paratus est Martinus propter fratres dilatare. Magnum est Petre, quod Dominum secuturus omnia reliquisti; sed audio te in monte dicentem: Bonum est nos hic esse, non est hoc, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem (Psal. 107.) Paratum cor tuum, ò Martine, paratum cor tuum, siue dis-*

Psal. 107. *solui, & esse cum Christo; siue manere in corpore, mille subditus laboribus, si id amor proximi efflagitat.*

Ac demum de S. Ioan. Chrysost. tanti Magistri nempe S. Pauli Discipulo, aliquid etiam proferamus, vt intelligamus quantus fuerit illius in proximos charitatis ardor: Sic enim de semetipso scribit: *Vellem si fieri pos-*

set,

[illegible] ostēdere, quam in vos habeo charitatem: Nihil enim est mihi vobis iucundius & desiderabilius, ne hæc ipsa quidem lux: Millies enim optarem ipse esse cæcus, si per hoc liceret vestras animas conuertere, adeo ipsa luce est mihi salus vestra iucundior. Quid enim me iuuant solares radij, quando, quæ propter vos accipitur, animi ægritudo oculis meis magnas offundit tenebras? Lux enim tunc est bona, quando apparet in lætitia. (& paulo post) *Implere gaudium meum liceat vobis salutem assequi, me autem propter vos reddere rationem, vobis dari salutē, me vero accusari, quod [illegible] non impleuerim: Non enim curo, vt pro me salui sitis, sed vt salui sitis qua[illegible] cumque ratione.*

Et de Sancto Francisco Sanctus Bonauentura in vita Sancti Francisci cap. 5. sic scripsit: *Non se Christi reputabat amicum, nisi animas foueret, quas ille redemit: saluti animarum nihil præferendum esse ducebat, eo magis probans, quod vnigenitus Dei pro animabus dignatus fuerit in Cruce pendere.*

Bonauentura in vita S. Francisci.

Ac denique Beatus Pater Ignatius, (authore Patre Ribdeneyra, libro quinto, cap. secũdo de eius vita,) aiebat, se, si quid ad animarum salutem pertineret, paratissimum esse nudis pedibus, cornibusque onustum per plateas incedere, nullumque recusare habitum, aut ridiculum, ac probrosum vestimenti genus, quod esse vtile hominibus posset, quod re ipsa comprobauit, si quando sese occasio obtulit: Etenim contemptus huius, ac despicientiæ rerum omnium, præ animarum lucro, est origo Dei amor, & proximi.

Plenæ etiam sunt sacræ literę, & historiæ Ecclesiasticæ Apostolicis exēplis innumerabilium hominum, qui & vitam salutis aliorum causa libentissimè profuderunt, & ipsas etiam grauissimę ignominię notas subierūt, eandem ob causam, vt sine culpa, sic laudabiliter; vt propterea necesse non sit longum facere in ijs recensendis.

CAPVT VI.

In studium in fideles iuuandi omnes fere, ac in heroico gradu influunt Virtutes.

ALterum caput, ex quo huius functionis pro iuuandis Infidelibus perfectio ducitur, est magnitudo, & præstantia earum actionum, quæ hoc studium comitantur, quæ non modò naturæ vires superant, sed etiam tāto interuallo anteuertunt, vt sine vberrima gratiæ copia sustineri, neque adiri possint: quare nihil est, quo vberius laudari possit, quam ex hoc, quod non vna, aut altera virtus, sed omnium planè virtutum agmen,

ac omnes ferè in gradu heroioco, & perfectiſsimo in eum confluant; Et vt ab ipſo limine incipiam, hoc eſt ab ipſis virtutibus, quę in primo quaſi diuinæ vocationis ad animarum conuerſionem conceptu, cum ipſa vocatione in animo a Deo ingenerantur, mirum eſt quantam in hoc etiam quaſi veſtibulo, deſiderium ipſum Deo cooperandi in hac animarum functione operum ſegetem, & per ſe meliorum, & pręterea difficiliorum, ac plurimorum offerat ſic a Deo vocatis.

Primum enim vocatio ipſa, & multo magis ſtudium animarum executioni mandatum, Apoſtolicam mentem, animumq́ue efformat intrepidum, omnibusq́ue imbuit virtutibus. Atque vt ab his incipiam, quæ Theologicæ vocantur, apertum eſt, Miſsionum ſtudium conſtare non poſſe non ſolum ſine fide, ſed ſine magna, & excellenti fide: nam quiſquis hoc facit, vt propter verba labiorum Domini, ea quæ habet, quæ videt, & quæ diligit, profuturis, nempè patriã, fratrum carnaliũ, conſanguineorum, parentum, amicorum, diuitiarum, cæterarumq́ue commoditatum omnium emolumenta commutet, ac ingrediatur vias duras, ſine dubio ad maximum, & altiſsimum fidei gradũ peruenit. Magna eſt deinde fidei firmitas, admiranda, quæ hominem non ſolum intrepidum, ſed alacrem reddit ad quælibet tormenta quamuis immaniſsima, cruciatus etiam acerbiſsimos, ad omne denique ignominioſæ mortis genus pro eiuſdem fidei confeſsione obeunda. Ac denique heroicæ, atque Apoſtolicæ fidei gradus eſt, pro eadem fide inter gentes propaganda, barbaras, efferatasq́ue gentes, vel cum aperto capitis diſcrimine adire, atque comtemptis Oceani fluctibus, piratarum latrocinijs, & incommodis alijs ferè infinitæ nauigationis vſque ad vltimas mundi oras pro eiuſdem fidei dilatatione penetrare, ac demum pro eadem fide ſincera, integraque conſeruãda, qualem Chriſtus, & Apoſtoli tradiderunt, eaque ſarta tecta ab omni periculo, & labe hæreticorum tuenda, quoduis vitæ diſcrimen ſubire.

Idem quoque de Spe, ſiue in Deum fiducia dicere licet; nam cum huius virtutis proprior ſit actio, certiſsima expectatio vitę ęternæ; ideo autem certiſsima eſt hæc expectatio, quia fide nititur, & promiſsioni eius, qui nõ mentitur Dei. Hanc igitur, miſsionum ſtudium, tàm certo repræſentat, & Chriſti Athletæ ob oculos ponit, ac ſi manu teneret: quia vt de fide diximus, ob hanc ſpem contemnunt homines omnia huius vitæ commoda, ac ſe immenſis obijciunt difficultatibus, atque periculis. Ad hoc idem etiam Spei caput referuntur auxilia Dei, quę nobis calamitate oppreſsis minimè defutura ſperamus. At cum inter Infideles omnibus humanis præſidijs Euangelici viri deſtituntur, ac ſæpè varijs tribulationibus circumueniũtur, opus eſt, vt in Deo ſpem omnem collocent, ac cum Propheta clamẽt: Quo

niam

Quoniam tu es Domine spes mea: Nam tribulatio, vt testatur Apostolus, patientiam operatur, patientia probationem, probatio verò spem: nam & calamitates, afflictiones, fortunasquè aduersas infligit Deus, vt animum terrenis, humanisque subsidijs destitutū, spe viua in Deum fulti, ad Diuina [illegible] procuranda conuertamus.

Ad hanc etiam virtutem spectat actio illa, quæ tantopere in operarijs huius Euangelicæ functionis relucet, nempè fiducia in Deum; hac enim armati aduersus barbarorum, infestissimorumque hominum rabiem, ac inter maxima pericula intrepidi incedunt: ac demum hac in Deum fiducia per tot maris, terræquè discrimina, per tot gentes, linguis, moribusque dissonas, ad vltimas vniuersi Orbis transeunt Regiones.

Et quia oratio est tribulationum comes, & diuinæ spei soboles, eam huic functioni coniunctam esse oportet.

Sequitur deinde Charitas, quæ virtus inter omnes prima est, & non tam spectat ad hanc functionem, quàm est ipsissima functio: Quis enim ignorat ipsam intrinsecè ei inesse, & dici charitatem in proximum, quæ sine Dei Charitate consistere nequit. Sed cum & charitatis duplex sit munus, alterum in Deum, in proximos alterum; in Deum quidem, quia cum solus Dei amor animam impellat in arctissimam semitam laboribus, periculis, ac immensis pene incommodis refertam, illū oportet esse maximū. Deinde cum inter omnia charitatis opera maximum, ac præstantissimum sit martyrium, quia malum istud, quod in eo tolleratur, omnium acerbissimum, nempe ipsa mors, & bonum quod relinquitur, quod est ipsa vita, omnium suauissimum, ac negotiatio illa cælestis occasionem martyrio efficiat, desideriumque illud sufferēdi animo inserat, & sępè potius martyrium voluntati, quam voluntas martyrio deficiat; (quamuis ex sententia Theologorum ad martyrij rationem mors ipsa necessaria sit) hæc tamen perfectio Tyranno deficiente non deficit: nam & incommoditates corporis, animique cruciatus assidui, non vnum tantum martyrium, sed plura in hac functione inueniuntur; neque in solo martyrij desiderio charitatis resplendet amplitudo, sed & quotidiana huius functionis exercitia omnia nihil aliud spectant, nisi vt hunc Dei amorem assiduis incrementis prouehant.

Ab hoc fonte charitatis erga Deum in proximos amor emanat, quo salutem proximorum non solum precibus, & desiderijs promouent, qui iuuandis Infidelibus vacant, sed omnia huius functionis studia in hunc finē diriguntur vt opera ipsa declarant, quæ non tantum ad propriam, sed & ad aliorum vtilitatem referuntur. Ob hanc enim proximi dilectionem ad remotissimas, & ferocissimas nationes belluinis moribus præditas penetrare non dubitant, tot, tantasquè difficultates vincunt, vt charitatis gradum

dum ſupremum attigiſſe non dubitem: ex quo ſatis apparet huic functioni, non tàm annexam eſſe charitatem, quam eam eſſe ipſiſsimum, ac perfectiſsimum charitatis actum.

Ex charitate vero Dei etiam ardens orationis ſtudium promanat; eſt enim, amantis eum, quem amat, aſpectu, colloquio, & conſuetudine velle ſemper frui ſi poſſet; oratio autem conuerſatio eſt cum Deo. Quapropter ſancti viri, quo magis Dei, & proximi amatores, eò ſtudioſiores orationis extiterunt, exemplo Apoſtolorum, qui in vocatione gentium laborantes, alia alijs omnia demandantes duo tantum ſibi ſumpſerunt, vt orationi, & miniſterio verbi inſtantes eſſent. His enim duabus functionibus oratione ad Deum, & prędicatione ad homines Apoſtolica cura definita eſt: Quare vniuerſæ Apoſtolicę curæ, negotijque gerendi caput Oratio feruens, adſiduaque eſſe debet: quia cum animarum conuerſio gratiæ res ita ſit, quæ impetrari precibus poteſt, præueniri meritis non poteſt, oportet vt nihil magis coniunctum ſit cum miniſterio animarum, quam orationis ſtudium: ita vt qui velit in hac vinea fructuosè operari, illud nō intermittendum ſibi ſuadeat, in quo lachrymis, fletibus, ieiunijs, vigilijs crebris, atque omni carnis maceratione Deum ſibi propitium reddat, atque ab ipſo toto mentis affectu, plenaque fiducia poſtulet, tùm vt ipſum in medio tot periculorum protegat, tum vt Euangelium creſcat, atque multiplicetur.

Neque timendum eſt Sancti Euangelij operarijs per vniuerſum Orbē peregrinantibus, qui ſępè in vita actiua, laborioſiſque negotijs verſantur, ideo orationis ſtudium impediri, quia cum negotia, quæ ab illis geruntur ſpiritualia ſint, & ob Dei & proximi amorē ſuſcepta, non ideo in his occupati à Deo ſeiunguntur, quin potius ei magis adhęrent, quoniam & illi Deo, & Deus illis in huiuſmodi functione cooperatur. Quinimò huiuſmodi peregrinis Deus per Iſaiam dulcedinem contemplationis promittit dicens cap. 56. *Filios aduenæ, qui adhærent Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius, & ſint ei in ſeruos; Adducam eos in montem ſanctum meum, & lætificabo eos in monte orationis meæ, holocauſta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi ſuper altari meo &c.* Qui ſunt iſti aduenæ, qui colunt nomen Domini, &c. niſi qui pro eius gloria, & ſui nominis exaltatione, tanquam peregrini, non habētes hic Ciuitatem permanentem per totum orbem excurrunt?

Isa. 56.

Cæteræ verò morales virtutes non minus reſplendent in ſalute proximi procuranda: nam ſi de Iuſtitia differam, cum huius officium ſit vnicuique quod ſuū eſt tribuere, ac in primis reddere, quæ Dei ſunt, Deo, & quæ proximi, proximo; in hoc vno ferè tota hæc animarum functio perficitur.

Iam verò, quod attinet ad Prudentiam, diuina ea quidem eſt, qua animi eorum, qui iuuandis infidelibus vacant, mouentur: Nam cum prudentia

ſit

[illegible] rerum appetendarum , & fugiendarum, demonstrans nobis [illegible] quid vero vitandum sit , vt recta via, & consilio ad finem [illegible], quæ docet mundana despicere , honores & diuitias con- [illegible] & proximum tantum quærere , Diuina & non humana [illegible] debet.

[illegible] vero, ac omnium virtutum, quæ illam vt partes ornant, [illegible] hæc Apostolica functio, in qua & victus tenuis ferè sem- [illegible] precatio quæsitus, aut eleemosynę nomine vltro oblatus, [illegible] quęrens, sed quę apponuntur, Christo authore, cum [illegible] accipiens. Lectuli deinde mollitiem non requirit, nam [illegible] ad cubandum aptus videtur, ac sæpè nuda humus cu- [illegible] Omitto nunc cęteras corporis asperitates sponteneè assum- [illegible] frenentur, ac moderentur libidinis impetus , ac [illegible] experientia docet, ac perinde quanta occasio sit, vt Ca- [illegible] in hoc ministerio resplendeat, aperte colligitur.

[illegible] vero, quæ annexa est Temperantię, & quæ potissima inter [illegible] reputatur, luculentissime etiam in hac functione resplé- [illegible] nihil est hoc animarum lucrandarum officium, quàm [illegible], & contemptus omnium huius mundi vanitatum, in quo quis [illegible] constituit, ac humillimis ministerijs exponit, quod [illegible] est ab omni famæ, ac nominis celebritate.

[illegible] superest Fortitudo, quæ potissimum locum vendicat in hac [illegible] præter eam vim , qua caro ab Apostolicis viris vincitur, [illegible] resistitur, & delectatio vitæ præsentis conténitur, [illegible], quæ tantum, & multi animi actiones sunt. Aliæ etiam [illegible] reputantur, vt sunt aperta vitæ discrimina ad sin [illegible] subire & sæpe apud homines (ob belluinos ipsorum [illegible]) [illegible] versari. His igitur, & alijs innumeris [illegible], quæ passim obuia sunt, non terreri , sed potius [illegible] magnitudine obiecta contemnere, & superare, ingentis [illegible] argumentum. Vt nunc omittam patientiæ occasiones, quas [illegible] conuersionum Euangelicis Ministris suppeditat, in [illegible] meriti, ac præmiorum semen.

[illegible] Patientiæ, cæterarumque virtutum agmen in Beato Apo- [illegible] Apostolicæ vitæ appositissimũ fuit exemplar, elegãter de- [illegible] S. Ioan. Chrysost. Homil.2. de laudibus Pauli ; Corinthijs inquit *[illegible] in periculis, & infirmitatibus meis. Itaque cum inter medias [illegible], ouans tamen de omni eorum impugnatione referebat vi [illegible] affectus iniurijs, atque maledictis, quasi triumpha- [illegible] tropæa struxeret, orabat, gratias que referebat Deo , dicens:*

Chrys. ho. 2. de lau. pauli.

 Deo au-

2. Corint. 2. *Deo autem gratias, qui semper triumphat nos. Itaque ad confusiones, & iniurias, quas ob prædicandũ Christum sesustinebat, magis quam ad honorum oblectamenta preparabat, mortem potius, quam vitam appetens, paupertatem quam opulentiam, & multò amplius laborem desiderans, quam alij requiem post laborem ac mœrorem magis eligens quàm alij voluptatem, studiosius pro inimicis orans, quam alij aduersus inimicos.* (Et postea) *Non dico quia nihil præsentium desiderabat, sed nec ipsorum aliquid futurorum. Non enim mihi dicas vrbes, gentes, exercitus, prouincias, pecunias, potestates, hæc enim ille quasi arenam vilia reputabat: sed ea ipsa penè, quæ promittuntur in cœlis & tunc eius ardentem amorem in Christum videbis: hic siquidem præ illius dulcedine non Angelorum, non Archangelorum admiratus est dignitatem, neque quicquam horũ simile concupiuit. Quod enim erat maius, omnibus Christi amore fruebatur, cum hoc beatiorem se cunctis putabat, sine hoc autem, neque dominationem, neque principatuũ socius esse cupiebat, sed cum hac dilectione magis esse extremus optabat, imo etiam ex numero punitorum, quàm sine hac inter summos, & honore sublimes: hoc enim erat illi maximum, & singulare tormentum, ab hac charitate discedere, hæc illi erat gehenna, hæc sola pœna, hæc intoleranda supplicia: sicut etiam perfrui charitate Christi, hoc illi vita, hoc mundus, hoc Angelus, hoc præsentia, hoc futurum, hoc Regnum, hoc promissio hoc bona videbantur innumera; præter hoc vero nihil in tristium parte ponebat. Horũ enim, quæ habentur, nihil asperum, nihil etiam suaue reputabat: sic despiciebat vniuersa, quæ cernimus, vt solet herba iam putrefacta contemni. Tyrannos vero ipsos, ac populos spirantes furorem, velut esse quosdam culices existimabat. Mortem vero & cruciatus, & mille supplicia quasi ludum putabat esse puerorum, dummodo propter Christum aliquid sustineret. Tunc enim, tunc amplectebatur libenter, & decorabatur vinctus catenis magis, quàm diademate coronatus; etenim coarctatus carcere habitabat cœlum, ac libentius verbera excipiebat, & vulnera, quàm alij brauia diripiunt, & dolores non minus, quàm præmia diligebat, cum ipsos vtique dolores loco duceret præmiorum.* Hæc Sanctus Chrysost.

Quales igitur, quantęque virtutes, & quam hæroicæ, ac diuinissimę in hac D. Pauli pro animabus legatione resplendent? quibus sine dubio & præditi fuêre alij Apostoli Christi, & qui eos postea imitati sunt, innumeri viri Apostolici.

Quare cum studium animarum, maximè Infidelium, tot tantisque abundet virtutibus, quid aliud esse dicemus, quàm auream coronam ex omni gemmarum, & margaritarum genere compositam; sic enim cui missionum desiderium à Deo inspiratur, eodem ferme tempore hæc eadem corona tot bonis, totque operibus virtutum prętiosissimis ornata capiti imponitur: nam cum ad Dei prouidentiam spectet, eius, cuius excitat mentem, actiones iuuare, mediaque proportionata ad optatum finem consequendum conferre, cùm Deus aliquem ad hanc Apostolicam culturam vocat, opus est, vt omnes virtutes, quæ ad perfectè exequendam

dam

eum hanc functionem sunt necessariæ, impertiatur.

CAPVT VII.

De præstantia huius functionis inter cætera virtutum opera.

QVantum deinde excellant opera charitatis proximis exhibita, alijs quantumuis magnis, inter alios Patres (egregie vt solet) passim docet Chrysoft. Tom. 1. homil. 3. in Genes. *Nam vt anima* (inquit) *corpore melior est, ita his qui indigentibus pecunias, & facultates suppeditant, maioribus præmijs digni sunt hi, qui admonendo, & continue docendo, in viam rectam supinos, & desides inducunt, mostrando eis virtutum diuinarum fragrantiam, & vitiorum maleolentiam. Hæc omnia cùm scimus, præ omnibus alijs huius vitæ curis, de salute animarum loquamur proximi, eandem illis sollicitudinem ingerentes. Magnæ enim bonitatis est animam, cui hæc continuo intonantur, posse reduci ex abysso malorum, in quorum medio versamur, & compesci seditionem, quæ perpetuo animam nostram infestat.*

Chry. tom. 1 ho. 3. in Gen

Idem tom. 4. homil. 25. in cap. 10. Epist. 1. ad Corinth. *Licet ieiunando, humi dormiendo corpus maceraueris, nullam autem proximi curam habueris, nihil egregium feceris, sed adhuc longe ab huiusmodi abfueris imitatione. Propterea inquit Paulus: Per omnia omnibus placebo. Siue præter legem aliquid, siue laboriosum, siue periculosum facere oporteat, omnia in proximorum vtilitatem perpetior. Cùm igitur omnium diligentia supremus sim, humilitate omnium abiectissimus effectus sum. Etenim nullum valde magnum potest esse officium, quando nullum in proximos lucrum conferatur, quod ostendit, qui totum reddidit talentum, & supplicio affectus est, quoniam id non auxit. Tu igitur mi frater quamuis fame conficiaris, quamuis humi iaceas, quamuis cinerem comedas, quamuis super lachrymis madeas, & nihil cuiquam proficias, nihil magnum facis.*

Idem tom. 4 ho. 25 in ep. 1. ad Cor.

Quantum etiam alijs pręstent opera Charitatis in proximos, idem eleganter docuit, Tomo 5. oratione 5. contra Iudęos. *Quid huic poterit æquiparari? quod neque ieiunium, neque humi peractæ cubationes, neque peruigilia, neque aliud quippiam potest efficere, efficis fratris procurata salus. Cogita quàm multa tuum os frequenter peccauerit, quàm multa verba obscena protulerit, quam multa conuitia, quam multa maledicta euomuerit, & omnino suscipies collapsi cutam. Nam hoc vno omnem illam delere maculam poteris: Et quid dico delere? facies vt sit os tuum sicut os Dei. Quid huic honori possit æquiparari? Non enim ego ista polliceor, ipse Deus hoc dicit: si vnum quempiam eduxeris* (inquit) *vt os meum erit os tuum, purum sanctumque.*

Chryso. to. 5 orat. 5. cōtra Iudaeos.

Chryſ to. 2 ho 78 in ca. 24. Matt.

Et tom. 2. homil. 78. in cap. 24. Matth. *Ponatur, inquit, quempiam ieiunare & martyrium comprobare, ac cremari, alium vero ad ædificationem proximi martyriũ differre, nec differre modo, ſed etiam abſque martyrio diſcedere: vter igitur poſt hanc peregrinationem maior erit? non eſt nobis multis in hoc loco rationibus opus, cum Beatus Paulus magna voce ſententiam iam protulerit dicens: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto, melius mihi autem in carne adhuc permanere propter vos.*

Philippen. 1.

Idem in c. 1. ep. 2. ad Cor.

Et in cap. 1. Epiſt. 2. ad Corinth. *Nihil eſt enim quod animæ poſſit æquiparari, nec vniuerſus quidem mundus. Itaque etſi immenſas pecunias pauperibus eroges, plus tamen efficies ſi vnam conuerteris animam &c. Magnum ſanè, & laudabile eſt miſereri pauperum, ſed magis errantem ab errore reuocare.*

Idem to. 4 homil. 4.

Idem tom. 4. homil. 4. anteponit omnibus alijs gratijs. *Iam verò vide, vt malum aliquid cum demonſtraſſet Paulus, quia videlicet præſtantius ſit animæ mederi peccatis emortuæ, quam cadauera excitare rurſus ad vitam.*

Hom. 23

Et homil. 23. *Paulum propterea admiramur, non propter mortuos quos excitauit, nec propter leproſos quos mundauit, ſed quoniam dicebat: Quis infirmatur? &c. nam etſi decies millia ſigna ad hæc adieceris, nihil dices quod ei poſſis conferre: nam ipſe quoque dicit magnam ſibi repoſitam eſſe mercedem, non quoniam fecit ſigna, ſed quia infirmis fuit tanquam infirmus &c. Et quando ſe præponit Apoſtolis, non dicit plura quam ipſi feci ſigna, ſed pluſquam ipſi laboraui.*

Chryſ to. 5 hom. 53

Ac denique idem ipſe Chryſoſt. *tom. 5.* homil. 53. *Siue quis ſigna faciat, ſiue virginitatem, ſiue ieiunium, ſiue humi ſtratum excolat, ſiue ipſos Angelos virtute præueniat, omnium enim ſceleſtiſſimus hunc habens defectum, & adultero, lenone, ac latrone, & fure iniquior &c. Orationis enim indiget huiuſmodi morbus & plurimæ ſupplicationis:* Nam *ſi fratrem nõ diligens ſiue pecunias eroget, ſiue martyrio effulgeat, nihil amplius efficit &c. Et hic gentilibus eſt peior.* Ex his igitur clare cõſtat ſtudium ſalutis proximorum procurandæ quantum excellat alias etiam heroicas virtutum functiones, ac perinde quantum negligentia in hac re à Deo puniatur.

CAPVT VIII.

De vtilitate huius functionis pro iuuandis Infidelibus.

CVm animarum cura præcipuè, quæ in Infidelium procuranda ſalute verſatur, per ſe tota ad charitatis ſtudium referatur; non dubium quin præter ſummam dignitatem, & ſplendorẽ, de qua hactenus diximus, ingentes etiam contineat vtilitates: nam cum omnes præ ſe ferat virtutes, haſque in heroico gradu contineat, non mirum ſi omnia in hac cultura

labo-

[illegible]tibus præsidia conferat, ac ad omnia perfectæ vitæ munera informet, & vt nunc cætera beneficia vtilitatesque prætermittam, quæ in nos manant ex hac Infidelium cura, breuiter tria enumerabo. Primum est, peculiaris Dei cura, & patrocinium in fidei propagatione laborantibus: Nam cum hic sit Dei mos, vt qui maximè humanis destituuntur auxilijs eos præcipue in suam fidem recipiat, eorumque curam suscipiat, cum de eo scriptum sit (*Psal. 9.*) *Tibi derelictus est pauper orphano tu eris adiutor.* Et illud *Dominus custodit aduenas, pupillos & viduas suscipiet.* Hoc igitur eodem nomine peregrinantibus pro Infidelium salute Dei patrocinium non deerit: ipsi enim aduenæ, quia peregrini, & pauperes, quia sacculum, neque perá portant, pupilli ac orphani qui non modò Patrem, ac matrem dereliquerunt sed etiam omnes creatas, amicos, hominū fauores, ac temporalia cōmoda pro animarum dilectione contempserūt, itaque verissimi sunt orphani & omnibus auxilijs humanis destituti: Quare eis maximè conuenit, quod per Dauidem dicitur (*Psal. 90.*) *Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur*: & consequenter alijs etiam gaudeāt priuilegijs, quæ in illo psalmo commemorantur: nempè vt illos diuina prouidentia scapulis suis obumbret, & scuto suo eos circundet: Nec timeant à timore nocturno, idest a clandestinis inimici insidijs, neque à sagitta volante per diem, hoc est ab eiusdem congressibus manifestis. Ac demum necesse est, vt illius promissionis Christi partem percipiant (*Matth. 26*) *Ecce ego vobiscū sum usque ad consummationem sæculi.* quod non solum Apostolis, sed etiam eorum successoribus a Domino promissum fuit. Si enim Saluator semper cum eis fore pollicetur omnia vno verbo quæ optari possunt, pollicetur, [illegible]reare, robur in infirmitate, solatium in mœrore, victoriam in tentationibus, constantiam ac firmitatem animi in periculis. Denique quod bonum & præsidium non habeant qui secum habeant, qui est ipsa omnis potentia, & in quo sunt omnia bona?

Psal. 9

Psal. 90.

Matth. 26.

Ex hac igitur Diuina protectione promanat singularis solicitudo & cura, quam Deus gerit primo circa animas pro eius amore laborantes, idque tum promouendo eas ad virtutum opera, simulque cum ipsis cooperando; tum non permittendo tentari supra suas vires, ac in eo ipso quod permittit, præstando eis gratiam vt superiores & victores euadant. Secūdo circa corporum curam resplendet etiam hæc diuina protectio, de qua vere dici potest. Nullum vnquam Patremfamilias liberis, quos ipse genuisset alendis & sustentandis tantum sollicitudinis impendisse, quantum Deum alendis Apostolicis viris, necessaria eis vitæ præsidia assiduè prouidendo, ita vt illos nullatenus sollicitos esse velit hac de re, sed quod primū quærant Regnum Dei & hæc omnia adijcientur illis. Hæc igitur vtilitas [illegible], siue vt melius dicam, hæc est Apostolicæ vitæ gloria, vt cum

Propheta verè dicere possint eius sectatores: *Anima nostra sustinet Dominum quia adiutor & protector noster est, in eo lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperabimus.* Et ille vicissim vnicuique illorum dicat, quod olim Abrahę *Noli timere; ego protector tuus & merces tua magna nimis.* Nam, & horum vtrumque coniunctum est, & vtrumque, si cui alij in hac vita, præcipuè viris Apostolicis conuenit: vt quoniam nullam mercedem, aut nullum bonum expetunt præter Deum, ideo eorum protector, & propugnator sit idem Deus.

Psal. 32.

Gen. 15.

Secundò, ex vberiori etiá virtutú exercitatione in hac functione, miro modo animæ diuitiæ, ac vtilitates augentur: nam cum virtutes labore, studio & ipso vsu acquirantur, status ille earum exercitationi erit vtilior, ac salubrior, qui commodiorem afferat materiam virtutis exercendæ: Hunc autem sine vlla dubitatione tenere possumus esse, hanc Apostolicam functionem, in qua omnes virtutes assiduè vigent & in perpetua fermè actione continentur, vt non obscurè constabit ex his, quæ superius ostendimus, de communi omnium virtutum influxu in hanc vitam. Deinde cum in ea actus virtutum heroicos passim exerceri opus sit, habitus autē virtutum gignatur ex actionibus frequentibus, consurgent etiam in anima virtutes perfectissimæ.

Et hoc deinde virtutum vsu, & exercitatione vberius etiam resultare meritum necesse est, quod inter pręcipuas huius vitæ vtilitates primum locum vendicat. Nam cum vnam ob hanc causam huius peregrinationis cursus institutus sit, & ad hoc vnum tota hominum vita dirigatur: vt negociationem ac mercaturam cœlestium operum exerceant, & vt mercatores huius sęculi omni studio id agunt, vt quam maximè ditescant, ob id relictis alijs studijs, vt venandi, equitandi, aut similium rerum; nullas lucri occasiones oblatas prętermittunt: imò iucundi eis videntur labores omnes & vigiliæ, quæ modò rem augeant; ita & multo magis sperandum est in hac spirituali mercatura, cuius fructus sunt ęterni & materia, de qua Euangelici Ministri tractant, & in qua quotidie versantur, nihil aliud cōtineat, quàm Dei ipsius & animarum negotium, & dum his procurandis immorantur, Dei causam agant non suam: Immo postquam huic functioni se manciparunt, etiamsi nolint, vt ita dicam, coguntur Dei, & animarū rem procurare, quæ omnia vberiorem apud Deum merendi præbent materiam.

Crescit etiam meritum, ac huius functionis præmium ex nimia difficultate, quàm ex natura sua præsefert hæc infidelium cultura: dubitari enim nequit, quin sensibus ipsis primo aspectu, acerba, aspera, & dura repræsentetur, sed ex hac acerbitate, & difficultate crescit ipsa meriti, & pręmij corona. Illud tamen experientia compertum est, quod quid est difficultatis,

[illegible], ita molliri & temperari à Deo, vt appareat quatenus valet ad [illegible] appareat quantum attinet ad laborem: Qua in re ita vti ũ-[illegible] Deus coniunxit, vt res quidem grauissima, maximeque ardua, ita ab [illegible] & mitigatur, vt eadem sit suauissima, & iucundissima.

Ex varijs etiam aliis vtilitatibus luculenter, vt solet ac frequenter San-[illegible] Ioannes Chrysost. charitatem in proximos commendat, præcipue verò, quia cum ad nostram vtilitatem sit quoddam medium præstantissi-mum, nunquam ea neglecta, nostram propriam attingemus. In primis tom. 4. homil. 25 in cap. 10. epist. 1. ad Corint. *Ita enim* (inquit) *tibi vtilita-tem comparabis, si proximi inuigilabis vtilitati. Itaque si piger in fratris cura fueris [illegible] te prorsus ratione salutem consecuturum: Igitur tua ipsius gratia proxi-[illegible] sufficientia itaque sunt, quæ iam diximus, quod persuadeant, nulla [illegible] vtilitatem nos inuenire posse. Quod si hoc à confessis exemplis cognoscere [illegible] si quando domum aliquam exuri contingat, inde nonnulli ex vicinis [illegible] se periculis obijciant, sed domi inclusi timeant ne quis ingrediatur qui aliquid ex rebus suis auferat, quantam iacturam facient? etenim ignis quoque eos [illegible], & omnes eorum combures facultates. Ita qui cum proximi vtilitatem [illegible] perdiderunt. Siquidem Deus cum inuicem omnes colligare vel-[illegible] vtilitatem imposuit, vt in proximi vtilitate alterius etiam colligata [illegible], & vniuersus mundus hoc pacto constitutus est. Propterea si in mari tempestate [illegible] omissa multorũ salute, suam tantum quæreret, & se ipsum, & alios [illegible] perderet: & vniuscuiusque artis, si sua tantũ quæratur vtilitas, nun-[illegible] constaret, neque ars, quæ sui ipsius quæreret vtilitatem: propterea a-[illegible] tantum frumentum seminat, quantum sibi sat sit; nam iam pridẽ & alios, & [illegible] sed quod multis sufficiat, terra mandat: Et miles, non vt suæ dumta-[illegible] saluti, se periculis obijcit, sed vt Ciuitates in securitate constituat: Et mer-[illegible] merces transportat, quæ sibi ipsi satis sint, sed multis alijs. Quod si [illegible] diceret non alterius, sed suam vnumquemque considerare vtilitatem, & [illegible], vt pecunias sibi, & securitatem, & gloriam compareret, atque ita dum [illegible] proximi quoque quærere vtilitatem: Idem ego dico, hoc est, quod iam di-[illegible], & hac gratia omnem hunc sermonem fecimus; vt ostenderemus [illegible] consulere, cum proximo consulit. Nam cum aliter homines [illegible] non essent curaturi, nisi in hac constituti necessitate, propterea ita [illegible], & non permittit, vt in propriam prius quisquam veniat vtilitatem, [illegible] transeat. Hoc igitur humanũ est, vt hoc pacto proximo vsui simus. Ve-[illegible], sed Diuina voluntate ad hoc adduci: siquidem nemo salutem [illegible] potest, nisi ita se habeat. Sed quamuis summam complectaris Philosophiam, [illegible] iacturam contempseris; nullã apud Deum fiduciam habere poteris: Vn-[illegible] constat? ex Beati Pauli verbis: Etsi distribuero in cibos pauperum omnes fa-cultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero,*

Chrys. tom. 4 hom. 25. in c. 10. epi. 1. ad Corinth.

1. Corin. 13

habuero, nihil mihi prodest. Vides quantum à nobis Paulus requirit? At qui pascit, non suam, sed proximi quærit vtilitatem. Sed non sufficit hoc inquit: Cum charitate hoc fieri vult, & misericordia plurima. Propterea legem hanc statuit Deus, vt nos in vinculum charitatis adduceret. Hæc Chrysost. Cæteras verò vtilitates ex testimonijs sequenti capite adducendis colligemus.

CAPVT IX.

Ad omnes Christianos spectat proximorum etiam Infidelium saluti consulere.

QVamquam non omnes fideles fide Christiana præditi, ad alios instituendos sint idonei, multi tamen sunt, qui id commodè possunt, & si nolunt, inducendi sunt, vt pro sua virili parte Ecclesiæ Sanctæ, animarumque saluti deseruiant. Et vt omittam eos, qui ex officij munere, vel ex sua vocatione tenentur huic studio operam dare, quales sunt Pastores, & Religiosi post ipsos, alij profectò sunt, qui licet ad hoc non vocati, idonei tamen sunt, quibus quippe maior fides, & doctrina inest, quàm alijs idiotis, & vulgaribus. Hos Sancti Patres, præcipuè tamen Sanct. Ioan. Chrysost. passim hortatur, vt maiori illa luce præditi, non seipsos solum, sed & alios etiam Infideles erudiant, & ad fidem alliciant.

Chrys. hom. 24. in Matt.

Homil. 24. in Matt. Omnes Christianos exhortans ait: *Scitote quia mercenarij sumus conducti: si ergo mercenarij sumus, cognoscere debemus, quæ sunt opera nostra, mercenarius enim sine opere non potest esse: Opera autem nostra sunt opera Iustitiæ, non vt agros nostros colamus, & vineas: non vt diuitias congregemus, & acquiramus honores, sed vt proximis prosimus. Et quamuis hæc sine peccato facere possimus tamen non sunt opera nostra, sed diaria nostra. Sicut ergo nemo sic conducit mercenarium, vt hoc solum faciat, quod manducet: sic & nos ideo vocati non sumus à Christo, vt hæc sola operemur, quæ ad nostrum pertinent vsum, sed ad gloriam Dei. Et sicut mercenarius, qui hoc solũ facit, quod manducat, sine causa ambulat in domo: & sic nos si sola hæc fecimus, quæ ad nostram pertinent vtilitatem, sine causa viuimus super terram: & sicut mercenarius prius aspicit opus suum, deinde diaria sua: & sic nos si mercenarij Christi sumus, primum debemus aspicere, quæ ad gloriam Dei pertinent, proximique profectum, (quia charitas, & verus amor erga Deum non quærunt, quæ sua sunt sed ad libitum amati cuncta desiderant perficere) deinde quæ ad nostram vtilitatem.*

Idem tom. 1 homil. 3. in Genes.

Idem tom. 1. homil. 3. in Genes. *Ne omittamus proponere eis,* (hoc est Gentilibus) *doctrinas scripturarum, sed omne impendamus studium, vt ab errore liberati, ad veritatem reducantur, nam licet in erroribus deprehensi sint, cognati tamen nostri sunt, & congruit, vt magnam eorum curam habeamus, nunquam torpescentes, sed sum-*

[illegible] diligentia faciente ea quæ nobis sunt, vtilem eis medicinam adhibe[illegible], si forte, vel tardè ad veram sanitatem redeant: nihil enim ita gratum [illegible], & ita curæ, vt animarum salus. Talem igitur habentes Dominum, tàm mi[illegible], tam benignum, tam mansuetum cùm nostræ, tum fratrum nostrorum [illegible] geramus salutis: nam & hoc nostræ salutis argumentum erit, & occasio, si [illegible] pro nobis ipsis solliciti, sed & proximo vtiles fuerimus, ipsum ad viã veri[illegible] manuducentes.

Idem eodem tom. homil. 8. in Genes. Auditores ad Hæreticorum exci[illegible] conuersionem dicens: *Operam date, vt pia scita in eis* (loquitur de Aria[illegible]) *[illegible]entur, & roborentur: volo enim, & precor omnes vos in Doctorum or[illegible], & non solum auditores nostrorum esse dictorum, sed & alijs doctrinam no[illegible] afferre, piscarique errantes, vt ij redeant in viam veritatis: sicut & Paulus in[illegible]: [illegible] alterum ædificet, & cum timore, & tremore salutem vestram operemini. [illegible] multitudinem augebit, & vos vberius superna fruemini gratia, ma[illegible] [illegible]rorum vestrorum curam gerentes. Neque enim Deus vult, vt Christianus [illegible] contentus sit, sed vt alios ædificet, non per doctrinam solum, sed & per [illegible], & conuersationem.*

Hom. 8. in Genes.

Ex homil. etiam 10. in Genes. tomo primo, *fortè prolixius, quam oportebat [illegible] produximus verum hoc non absque ratione, neque temere factum est; sed vt [illegible] ex [illegible] discant quantum sibimetipsis damni fecerint, ob corporalem cibum, [illegible] à spirituali cibo subducentes. Cæterum ne valde contristentur, fraterna [illegible]entiã prosequamini, recensentes eis, quæ à nobis dicta sunt. Hoc enim ger[illegible] charitatis argumentum: nam si inter magna charitatis indicia habent, qui ita de [illegible] hoc faciunt: multo magis, qui in spiritualibus hoc agunt, magnũ no[illegible] [illegible]um celebrant, reditque ad nos quicquid est vtilitatis: nam cuius studium [illegible] proximum, is non tantum illi benefacit, quantum sibi ipsi magnam merce[illegible] parat, dum duplicem percipit mercedem, retributionemque a Deo maiorem asse[illegible]. [illegible] is, qui fratrem docere tentat, dum illi commemorat, & dicta secum [illegible], & melius tenet. Igitur cogitantes tantum lucrum vestrum, ne inuideatis fra[illegible] [illegible] sed à vobis discant, quæ nunc à nobis dicuntur. Vt autem plenius doceau[illegible] [illegible] illos ad nos, persuadentes ipsis, quod nihil obest spiritnali mensæ, si præcedat [illegible] sumptio, sed haberi debet omne tempus spiritnali sermoni idoneum.*

Chrys. hom. 10. in Gene. tom. 1.

Præcipuè verò tom. 5. oratione 5. in Iudæos, idem pro Iudæorum con[illegible]ione prosequitur argumentum: *Tu quoque imitare Samaritanum illum, qui in Euangelio tantam erga vulneratũ præstitit sollicitudinẽ. Etenim illic præterijt [illegible] præterijt Pharisæus, ac neuter deflexit ad iacentẽ, sed inclementer, crudeliter[illegible] [illegible]o seminece abierũt. Samaritanus autẽ quispiã, qui nulla ex parte illi coniun[illegible] erat, nõ prætercurrit, sed misertus est accurrẽs, instillauit oleũ, & vinũ, imposuit [illegible] ad diuersoriũ, pecuniã partim dedit præsẽtẽ, partim pollicitus est pro eius, [illegible] pertinebat curatione, nec dixit apud sese; Quæ mihi cura est istius? Sa-*

Tom. 5.

Lucæ. 10

E mari-

maritanus sum, nihil mihi cum illo, procul absumus à Ciuitate; & ille ne ingredi quidem potest. Ne dixeris apud semetipsum: homo sum mundanus, vxorem, & liberos habeo, & ista Sacerdotum sunt, ista Monachorum: Neque enim Samaritanus ille hæc dicebat, vbi nunc Sacerdotes? Vbi nunc Pharisæi? Vbi Iudæorum Doctores? sed perinde quasi venatum quempiam maximum nactus esset, ita lucrum arripuit. Et tu igitur cũ videris aliquem curatione egentem, vel corporis, vel animi, ne dicito apud temetipsum; Quare ille, & ille eum non curauerunt, sed à morbo libera, ne petas ab illo causam negligentiæ; Si inueneris aurum iacens, non dicis apud temetipsum, quare ille, aut ille hoc non sustulerunt, sed festinas ante alios rapere: Itidem & de fratribus collapsis cogita, putatóque te thesaurum reperisse, nimirum occasionem illis medendi. Etenim si instillaueris illi velut oleum sermonis doctrinam, si obligaueris humanitate, temperantiaque vulneratum si sanaueris, ille te faciet ditiorem quouis thesauro. Qui enim eduxerit pretiosum ex indignitate, tanquam os meum erit, inquit, ille.

Ac oratione 3. in Iudæos: *Quotque prius rogauimus, idem & nunc rogamus, vt fratres vestros reducatis ad salutem, multam solicitudinem habeatis pro membris neglectis: propter vos enim tantum laborem suscipimus, non vt vulgari more loquamur, neque vt plausum, strepitumque referamus, sed vt auulsos ad viam veritatis reducamus. Ac ne quis mihi dicat, nihil mihi est cum eo negotij, vtinam contingat mihi mea ipsius negotia rectè gerere: Nemo suum ipsius negotium rectè gerere potest neglecta proximi salute: propter hoc, & Paulus ait: Nemo quod suum est quærat, sed quisque quod alterius, sciens quod sua cuiusque vtilitas in proximi vtilitate sita est. Sanus es tu, sed oculus tuus infirmatur: hoc est, est ægrotus. Itaque si verè sollicitus fueris, pro ægrotante magis dolebis, & imitaberis in hoc quoque Beatum illum, qui dicit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis offenditur, & ego non vror?* (2. Corin 11) *Etenim si cum duos obolos dederimus, paulumque pecuniæ insumpserimus in pauperes gaudemus: si poterimus animas seruare, quanto maiorem voluptatis fructum capiemus? Quantum autem in futuro sæculo recipiemus gaudiũ? nã ibi quoque quoties cõueniemus, multã capiemus voluptatẽ ex cõgressu reminiscẽtes beneficiorũ, quæ vicissim malis in alios præstitimus. Deinde cũ illos conspexerimus ad tribunal illud metuẽdũ, multæ fiduciæ participes erimus.*

Et infra in eodem sermone, non solum homines, & viros huic operi studere, sed & fœminas suadet, dicens: *Vt igitur, & fratres seruemus, & nobisipsis veniam pro peccatis, imo potius multam fiduciam reponamus: Denique curemus & illud, vt à cæteris omnibus nomen Dei glorificetur, cum vxoribus, liberis, & famulis ad hunc venatum, & indaginem egressi extrahamus à Diaboli laqueis captos ab illo, iuxta ipsius voluntatem: nec prius desistamus quam quicquid per nos præstari poterit, præstiterimus, siue pareant, siue non pareant. Quin potius impossibile est, vt Christiani cũ sint, non pareant. Sed ne, vel hanc excusationem habeatis, illud dico: si postquam multa verba exhauseris, & quicquid per te præstari poterit expleueris, videris illum non obtemperare, adducito ad Sacerdotes, & omnes per Dei gratiam potientur venatu, totumque tuum erit, qui illum adduxeris. Expedit vt hæc, & vxores dicant viris, & viri*

...ribus, & filij parentibus, & patres filijs, & amici amicis. Discant hæc & Iudæi & hi, qui nobis quidem coniuncti videntur, sed cum illis sentiunt, quod nobis aliquod ... est, ac sollicitudo, vigilantiaque pro fratribus nostris ad illos vltrò currentibus. ...es aute nos illos corrigent, qui cum nostræ professionis sint, tamen illo commeant. ... nemo posthac ausurus est ad illos confugere, sed erit corpus Ecclesiæ purum. ... autem, qui vult omnes homines fieri saluos, & ad agnitionem veritatis peruenire, & vos ad istum venatum corroboret, & illos ab hoc errore liberet. ita Chrysost.

CAPVT X.

De iucunditate, quam ex conuersione animarum Euangelij ministri consequuntur

NEc vtilitatem solam, aut dignitatem hi, qui animarum lucris se consecrant; sed & iucunditatem, & oblectationem non paruam ex hac functione consequuntur: Nam licet prima specie aspera, & odiosa videatur, solatia tamen, & gaudia passim inueniuntur in ea, vt nullum bonum, nullamque perfectionem ei deesse appareat. Nam, si vt Saluator noster testatus est (*Luc.* 15.) Gaudium est in cælo super vno peccatore pœnitentiā agente, non eadem quoque causa erit lætandi in terris, seu cum hominem ad pœnitentiam conuerti, seu cum totis conatibus ad perfectionem aspirare cernimus? Plurimæ enim sese offerunt lætitiæ rationes: ac in primis Dei honor; proximi salus, quem sicut nos ipsos diligere iubemur: tum etiā maximum, ac gratissimum quoddam indicium diuinę bonitatis, clementiæ, & patientiæ, in perdita ouicula, nō solū tolerāda, sed etiā super humeros reportāda; cuius quidē clemētiæ nos ipsi testes, & spectatores sumus. *Luc.* 15.

Præterea illud quoque accedit, quod tàm præclari doni ac muneris aliqua ex parte nos ipsos etiam participes esse sentiamus, vt cū Paulo dicere, & quodammodo gloriari nobis liceat: (1. *Cor.* 3.) Ego plantaui. Est autem maximè naturale, vt in eo quisque delectetur, idque diligat, in quod aliquid studij, atque operis impendit, eoque magis, quo ea res præclarior, ac præstantior est. Quid aut maius, aut præclarius, quam alios homines Christianos, ac Beatos efficere, quod non modo est proprium Dei opus, sed & primum inter omnia eius opera locum obtinet? Quemadmodum etiam exultabat Paulus in Philippensibus, Gaudium meum inquit, (*ad Phil.* 4.) & corona mea. Quo modo in Corinthiis, quos gloriam suam in die Domini appellat? 2. *Cor.* 1. & 1. ad Thessalonicenses 2. Quæ est, ait, nostra spes, & gaudiū, aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominū nostrum Iesu Christū estis in aduētu eius? Vos enim estis gloria nostra, & gaudiū. 1. *Corint.* 3. *Phil.* 4. 2. *Corint.* 1

Nec minus lætandi occasionem excitant labor, sollicitudo, & cura, quæ sæpe comitari solent huiusmodi fructus, de quo Apostolus, *ad Galat.* 4. Filioli *Gala.* 4

lioli quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Parturienti se comparat mulieri, quod significat moram, & laborem, & etiam cruciatum, qui in eiusmodi opera sæpè intercurrit. Itaque dubitandum non est, quin in hunc etiam partum conueniat illud, quod est à Domino dictum, *Ioan. 16.* Mulier cum parit, tristitiam habet, cum autem pepererit, iam non meminit pressuræ, quia natus est homo in mundum. Hic vero maior est etiam lætitia, quia non natus est homo in mundum, sed verius in cœlum: vita enim corporis breuis est, ac miseriis plena; vita autem animi sempiterna, ac omni ineffabili gaudio referta.

Ioan. 6.

Quæ omnia confirmari possunt ex ipsa Dei natura, & innata bonitate, ac prouidentia: quæ cum tanta fuerit, vt eum è cælo in flagella, in spinas, in crucem impulerit, idque pro animarum salute, ad eius etiam bonitatem, & prouidentiam spectare videtur, vt in hac sibi gratissima functione laborantes solatiis, ac lætitia repleat, vt mediante delectatione opus ipsum perficiatur. Hanc igitur spiritualium gaudiorum abundantiam, Apostolorum exempla testantur: nam simul ac fuerunt verbi Dei ministerio accincti, ibant à conspectu Concilii gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro Christi Iesu nomine contumeliam pati. Legimus & innumera alia, & Martyrum & Confessorum exempla, qui pro fidei confessione, ac propagatione, tormenta ingenti cum gaudio perpessi fuerunt. Nec similia hac nostra ætate desiderantur, Beatus enim Franciscus Xauierus legitur sæpissimè in immenso illo Orientis tractu pro animarum salute laborans, solitarius manu pectori admota, oculis in cælum elatis, propter harum cōsolationum abundantiam, huiusmodi voces edere solitus fuisse: Sufficit Domine, sufficit: quasi ipse quoque vt Ephren consolationem diuinam, ferre non posset amplius. Quin etiam cum iter faceret, quod ille semper pedester faciebat, adeò mentem suspensam & in Deum absorptam gerebat, vt sæpè de via aberrans in vepres, dumeta, & lapides impingeret, nec aduertēs: quam sanè ob causam semper ei plantæ, ac tibiæ sanguine, & tabo fluebant, cum tamen ille ne sentiret quidem. Et quamuis hæc grandia videantur; sunt etiam alia & communia & quotidiana, quæ ex corde puro ex orationis studio ex virtutum exercitatione, & aliorum reparata salute proueniunt, quæ viris Religiosis sincerè ob Dei honorem, in hac Infidelium cultura laborantibus, certa, & perpetua sunt.

CAPVT XI.

De aliquibus impedimentis remouendis.

ALiqui, qui nondum alte gustarunt quàm suauis sit cibus, pro animabus seruandis labores, & tribulationes magnas, vsque ad sanguinis

[illegible] effusionem perferre propriam commoditatē animarum saluti pr[illegible] [illegible], multa excogitarunt impedimenta, quibus bene currentium co[illegible] aut retardare, aut penitus impedire, maximè in Infidelium, tam Occidentalium, quàm Orientalium Indiarum conuersione conabantur. Quę ad quatuor præcipuè capita reducuntur a Doctissimo Patre Iosepho Acosta in tractatu aureo, ac omni eruditione pleno de procuranda Indorū salute, primo ad Diuinæ gratiæ subtractionem, quasi credant, illas gentes occulto Dei iudicio in suis tenebris relictas: secundò ad naturæ, morumque illarum gentium absurditatem, siue incapacitatem: tertiò, linguarum illarum tractus difficultatem, ac demum locorum atque habitationis incōmoda: quibus certè difficultatibus, incommodis, & periculis sæpè milites Christi ab incepta vocatione deterrentur. At quoniam aptè idem Acosta horum retundit tela, maximè lib. 1. de procur. Indorum salute; propterea rogo, vt qui sese vocari ad sanctam illam, Deoque gratissimam marium [illegible] sentiet, nimirum vt Deo Indos, Aethiopes, seu alias nationes Barbaras vocanti cooperentur, eum attentè versent, ac perlegant. Et quoniam omnia impedimenta reducūtur, vel ad locorum incommoditatem, addiscendæ linguæ laborem, ac ipsorum Barbarorū ineptiam, & stupiditatem: quæ quidem quod non tam à natura ipsis insita, quam educatione, vsuque acquisita sit, præter ea, quæ Iosephus Acosta in huius rei cōfirmationē affert, legēdus est Thomas Bozius sig. 28. de gētibus efferis ad humanitatē disciplina Christi perductis, & sig. 93. a c. 199. vbi de gentibus Septentrionalibus agens illas olim (ait) ita incredibilis fuisse ferocitatis, vt feris ipsis, ac forsan ipsis Indis, Aethiopibusuè deterioris naturæ viderētur.

Deinde illi nimium sibi ipsis indulgentes breuiter exemplo ipsius Iosephi Acostæ cōuincantur: Iā illud, inquit multū mouere nos debet, quod videmus ad gētes profūdi sermones, & ignota linguę homines penetrare lucri spe, nec deterreri barbarie immensa, sed vniuersa mercium causa lustrare, tum Aethiopum innumerabiles linguas, nō Synarū, nō Tartarorū, non Brasilliensium, non extremi Oceani littora recusare, & quicquid inter Mendocinum promontorium, & fretum Magalanicum situm est infinitis terræ ac maris, spatiis, idque vtroque ex latere, & Boreali, & Australi magno studio obire: Denique & si quē tellus extremo refuso summouet Oceano, vel si quē extēsa plagarū quatuor in medio dirimit plaga solis ini[illegible] hūc perscrutatur, huius linguæ, vel balbutientes se accommodant, vt aurū, argētū, ligna pręciosa, mercesque exquisitas ad suos euehāt, quę stū[illegible] vndique augeat, tā lōgā & periculosā peregrinationē auidissimè suscipiūt, vt profecto admirabile sit omnes penè portus Oceani, omnes sinus Orbis terrarū stationibus nauiū Hispaniēsiū teneri, omnes Indorū Satrapas cū nostris mercatoribus, & nautis cōmerciū habere. At nos qui pretio-

ſiſsimas merces quærimus, animas, Dei imagine inſignes, qui lucra non incerta, aut breuia, ſed ęterna in cęlis ſperamus; linguæ difficultatem, locorum aſperitatem cauſamur: vt appareat verè prudentiores eſſe filios huius ſæculi in generatione ſua filijs lucis. Supereſt, vt charitas ardens in Chriſtum, induſtria, & labore perficiat, quod deeſt naturæ. Qua in re Patris Franciſci Xauieri admirabile extat exemplum, qui in perdiſcenda Malauarica linguá tantum operæ, & ſudoris poſuit, tantundemque in Iaponen. atque alijs longè inter ſe diuerſis, vt ſi Apoſtolico dono linguarum præditus eſſet, non poſſet maiore gloria Chriſti nomen in tanto terrarum Orbe vulgare. Certe enim charitas omnia poteſt, & cum linguæ ceſſarint, vna charitas pro omnibus eſt. Hactenus Acoſta.

Igitur vt iam huic primæ parti, in qua neceſsitatem, dignitatem, ac huius in lucrandis animabus ſtudij vtilitates breuiter expoſui, finem imponam, quis tot, ac tanta lucra, tot opes, ac virtutum omnium præſtantiam in eo ineſſe conſpiciat, qui non meritò theſaurum illum, in Euangelico agro abſcondito illud non iudicet? eſt enim veriſsimus theſaurus Euangelicus ardens in proximos dilectio, quæ ingentes diuitias continet, immenſamque bonorum abundantiam: non enim vnum, aut alterum bonũ, ſed omnia ſimul congeſta, & accumulata. Quod ſi illi, qui mercaturam exercent, vt diteſcant, traiectis immenſis maribus, peragratis varijs Orbis regionibus, ac hominibus ignotæ linguæ, magno cum labore, & quidem multis iacturis expoſito, & longo tempore, diuturno ſtudio, magnaque cõtentione diuitijs inhiant, ſæpè etiam in naufragia incidunt, vt vna hora omnia auferat, quæ plures fortaſsis anni corraſerant: nos, qui theſaurum cęleſtem in agro animarum reconditum, ac fodinas quærimus animarum, in quibus non chryſoliti, aut vniones, ſed veriores gemmę, & margaritæ, ac multò illis prætioſiores congregatæ ſunt, quarum vſus non in terra tantum, ſed in cęlo quoque maximus eſt, cur torpeſcere debeamus? Eſt tamen theſaurus abſconditus, quia pauci eum cognoſcunt, paucisque conceditur. Vbi autem abſconditus? nempe in agro, in hoc inquam remoto à delitijs, & temporalibus commoditatibus, à ſtrepitu ambitionum à negociationibus, à conſanguineis, amicis: In agro deinde, qui locus & arari, & ſeri, & magno denique ſtudio coli ſolet. Omnia igitur relinquenda, ſi agrum hunc poſsidere, ac in eius cultura laborare velimus: ac quod primum eſt, theſauro in tam fœlici agro abſcondito frui.

LIBRI PRIMI FINIS.

LIBER SECVNDVS,

AD QVEM POTISSIMVM

Pertineat Infidelium ſalutem procurare.

PRIMA PARS.

Ad Romanum Pontificem tanquam ad ſummum Eccleſiæ Paſtorem, Petrique in Apoſtolatu ſucceſſorem pertinere, Prędicatores pro fide propaganda mittere in vniuerſum orbem.

CAPVT I.

NEMINI dubium eſt, modo Catholicè ſapiat, Sancti Euangelij Eccleſięque Chriſti per totum orbem propagationem, ad Romani ſummique Pontificis authoritatem ſpectare. Id enim & authoritas tam ſcripturæ, quam Patrum, & ratio ipſa, ac demum innumera ſummorum Pontificum exemplaria teſtantur.

Ioan. vlt.

Imprimis enim cum Dominus Ioan. vlt. illis verbis *Paſce oues meas*, Petro eiuſque ſucceſſoribus ouile dominicum commiſerit, vt Patres omnes fatentur, non ſolum illi oues iam congregatas illius loci aut temporis paſcere ſed omnes tam illius quam futuri temporis diſperſas ac diſsipatas (quin potius nondum oues) quærere vt oues fiant, atque vt intra ſepta Euangelij cum reliquo grege paſcantur euocare commiſit, de quibus ſane Chriſtus Ioan. 10. affirmauit. *Alias oues habeo quæ non ſunt ex hoc ouili, quas oportet me adducere, & vocem meã audient, & fiet vnum ouile & vnus Paſtor.* Quibus ſane verbis Dominus locutus eſt de populo Gentili, & Iudaico nondum ad fidem conuerſo, qui etſi ſecundum pręſentem Iuſtitiam ab Eccleſia ſit alienus, ſecundum tamen ęternam electionem ad eandem eſt vocatus. Cũ igitur has oues etiam cõmiſiſſet Petro his verbis, Paſce oues meas, & ipſe Dominus fateatur oportere illas adduci, conſtat hoc Petro & eius ſucceſ-

Ioan. 10.

ſoribus.

Chrysost lib. 2. de Sacerdot.

soribus diuinitus fuisse commissum: Nam vt Chrysost. ait lib. 2. de Sacerdotio. *Quamobrem ille*(idest Christus (*Sanguinē suū effudit, certè vt errantes oues in vnum congregaret, quarum curam tum Petro tum eius successoribus committebat.*

Accedit quia cum sint multa Prophetarum vaticinia Ecclesiam Christi Deique sponsam, ad agnitionem diuinæ veritatis adducturam omnes gētes vt manifeste Esaias docuit cap. 4. Vbi introducit Deum sic loquentem Ecclesiæ suę. *Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida, ad dextram enim & ad leuam penetrabis, & semen tuum gentes hæreditabit.* Similiter cap. vlt. Esaiæ prædicitur fore vt Ecclesia mittat operarios in omnem Regionem, qui Asiam, Africam, Europamque percurrant quousque ad Insulas vltimas peruenerint, nullumque sic hominum genus tam remotum, nec sit loquela nec sermo gentium adeo Barbarus vbi non audiantur & retonent verba eorum; *& Ponam in eis inquit*(diuinus vates) *signum, & mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittam, in Italiam & Græciam, ad insulas longè, ad eos qui non audierunt, & non viderunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino.* Frequēs est sermo apud etiam de vocatione gentium ad ecclesiam, apudque alios Prophetas generale est vaticinium. Hæc autem magnifica iam pridē adeo facta promissio de vocatione gentium ad ecclesiam nusquā re ipsa adimpleta est vsque ad Euangelij promulgationem, quo opore per Petrum eiusque successores gentes erant conuocandæ, & ad veri luminis agnitionē adducendę vt expresse demonstrant ea quæ Lucas actorum 10. narrat, ait enim Petrum dum commoraretur in Ioppe a sensibus abstractum vidisse vas quoddam instar magni lintei, è quatuor capitibus cœlitus demitti, in quo erant omnia quadrupedia terræ, & ferę(sic est in Græco θηρία) & serpentia, & volatilia terræ, dictumque Petro: macta & commede, qui respondit se id nequaquam facturum, quando illa essent immunda. Tum diuinitus illi dictum, immunda non esse quæ Deus effecerit pura. Hoc vero ter accidit Petro, donec in cælum vas est receptum. Et quidem vita huiusmodi gentes quæ immundę ab Hębreis habebantur, ad verum Dei cultum & Sacra Christiana vocatus esse scribit ibidem Lucas. Futurum erat nāque vt omnes ad Ecclesiam è quatuor mundi partibus(ait Augustinus) venirent: nam Petrus Ecclesiam refert, cuius personam sustinent, & adhuc sustinent eius successores. Occidendique erant & manducandi ab ipso Petro, eiusque successoribus, occidendi inquam, vt Augustinus ipse interpretatur, id est, vt interficerent in eis vitam præteritam, qua non nouerant Christum, & transirent in corpus eius, tanquam in nouam vitam societatis Ecclesia salutem Gentium esuriret. Hactenus Augustin.

Hac igitur visione Petro, eiusque successoribus non solum fuit demonstratum

demonstratum Gentes ad Ecclesiam esse traducendas, sed & ipsum debere nunquam ex suo officio eas vocare, & adducere, id enim manifestè significatur illis verbis: *Surge Petre, occide & mãduca.* Nam capitis est manducare, & per manducationem traijcere cibum in stomachum, & illum sibi incorporare, significans hac metaphora Petro conuenire, vt ipse tanquã caput Ecclesiæ Infideles conuertat, & efficiat Ecclesiæ membra. Hac igitur voce Petri successores cœlitus quotidie admonentur, etsi nõ exteriori, interna tamen inspiratione: *Surge, Petre, occide & manduca,* hoc, est fac vt gentium ritus, idola, & infidelitatis fibræ exstirpentur, istaque animalia immunda per prædicationem Euãgelij, susceptamque fidem omnibus errorum sordibus expurgata, manduca, & in Ecclesiæ stomachum, qui animarum salutem summè famet immitte. Adiungamus his quod cum Ecclesia debeat crescere, donec in toto mundo Euãgelij lumen resplendeat, fiatque vnum ouile & vnus Pastor; Deusque velit omnes homines saluos fieri, & ad veritatis agnitionem venire; præceptumque sit Apostolis, *Ite prædicate Euangelium omni creaturæ*, non tantum pro ipsis sed & pro eorum successoribus, ac deinceps ecclesia Romana sit, quæ inter alias merito Apostolica functione gloriatur, & summus Pontifex Apostolicus, & sedes eius Apostolica ab omnibus simpliciter, & per antonomasiam vocetur, quia Apostolorum retinet non solum doctrinam, sed etiam in Apostolico officio hereditaria successione; nemo est qui dubitare posit, ad prouidentiã diuinã spectare, vnũ seligere, cui onus hoc, nempe adducendi oues ad Euãgelij caulas, prædicandi Gentibus fidẽ, & Apostolici muneris functio incũberet, & qui proposito sibi diuinæ voluntatis & ordinationis fine, seligeret animarum salutis media. Hic autem non est alius nisi summus Pontifex ecclesiæ caput, vicarius Christi, Petri successor, & totius orbis Pater. Neque enim ob id solum Apostolicam Romanam sedem vocari existimãdum est, quod Apostolorum fuerit, nam fuit & Ephesina, & Hierosolymitana, & aliæ non paucæ, verum etiam, quia Apostolorum munus pro Christo legatione fungendi, & vsque ad vltimos terrę terminos illius fidem immobili firmitate testificandi propriè ac præcipuè ad Romanos Põtifices spectat; quorum muneris est cum ipsis per se orbem vniuersum adire non liceat, eam curam alijs demandare, idoneosque verbi ministros ad annunciandum sanctum Euangelium mittere.

Neque enim aliud Luc. 5, per Dominum intrantem in nauim Simonis quam Christi fidelium ecclesia, cuius magister & caput constitutus est Petrus, denotatur; vt optime docet D. Ambrosius Ser. 11. *Soli.* (inquit) *Petro illud dicitur duc in altum, & laxate retia in capturam*, vbi Petrus tanquam summus piscator & Archinauta iubetur alios ad piscandum ducere. Non autem de simplici piscium captura sed mysticè verba hæc intelligenda esse

se, testis est ipsémet Dominus apertissime dicens Petro, *Noli timere, ex hoc enim eris capiens homines*: & idem fere significatur Io. 21. Vbi dicente Petro, *Vado piscari*, alij dixerunt *venimus & nos tecum*. Postea inquit scriptura *ascendit Simon Petrus & traxit rete in terram.* Quid igitur aliud his de piscatione Petri parabolicis loquendi formulis demonstratur, quam Petrum eiusque successores esse, qui homines ab erroribus, mundanisque illecebris ad fidē & ecclesiam militantem deberent adducere, adductosque bene eos regendo tandem ad triumphantem dirigere, sedulo conari?

Summum verò Pontificē Petro succedere in hoc piscandi genere quis vnquam potuit dubitare? Nam quid clarius Ecclesia Sancta & Apostolica innuit, cum in die desponsationis sibi vt spōsum Pontificem vices Christi gerentem annulum piscatoris ipsi præbēs, matrimonio spiritali cōiungit, nisi vt sedulo perpendat se Petri piscatoris non piscium, sed animarum, sedem vicesque repręsentare? Piscatoris enim & Apostoli officium ex Euāgelij mente vnum idemque reputatur: quod etiam luce clarius ex illis Christi Domini verbis colligere est, ex hoc enim *eris homines capiens*: nec minus ex illis Matth. c. 4. cum Dominus eundem Petrum & Andreā vocauit dicens: *Venite post me faciam vos fieri piscatores hominum*. Idest Apostolos, quorum sit, Euangelicam veritatem gentibus disseminare, retiaque in capturā animarum lauare: vt optime D. Bernard. in epist. 1. ad Eugenium, munus Apostolicum ipsi Pontifici (vtpote successori) incumbere, hac eadē figura piscationis sequentibus verbis demonstrauit. *Quis mihi det antequā moriar videre Ecclesiam Dei, sicut erat in diebus antiquis: quando Apostoli laxabant retia in capturam: non in capturam argenti vel auri, sed in capturam animarum: Quā cupio illius te hæreditare vocem cuius adeptus es sedem?* Et infra eod. cap. *Hoc vehementer expectat, & omnino expetit à te mater tua: hoc filij matris tuæ pusilli cum maioribus desiderant: hoc suspirant, vt omnis plantatio quam non plantauit Pater cælestis tuis manibus eradicetur. Ad hoc enim constitutus es super gentes & regna, vt euellas & destruas, & ædifices, & plantes.* Annulus itaque piscatoris idem sonat quod annulus successoris Petri in Apostolatu & piscatione vniuersæ orbis animarum: Ornatur inquam dextera Pontificum in die desponsationis cum Ecclesia, hoc annulo; vt ad summum istum dignitatis gradum euecti, hoc altissimum & Apostolicum munus præ oculis semper versarent. Annulus enim memorię symbolum est, atque ita hoc annulo Ecclesia Christi nomine Pontificem, vt Petri Apostoli successorem commonefacit Apostolici muneris esse retia tendere, omniumque gentium salutem procurare: atque vt huius obligationis recordatio semper Pontificum mentibus sit quā firmissimè impressa, ecclesiæ vsu receptum est omnes Bullas annulo piscatoris sigillari.

Hanc sollicitudinem & curam ad Pontificem summum spectare inter

alios

[illegible]s Patres oratione vberrima ac disertissima alloquens Eugeniũ Papã [illegible]m D. Bernard. in lib. de consideratione multis in locis docuit: *Recordare inquit lib. 3. cap. 2. illius vocis, sapientibus & insipientibus debitor sum ad Roman. 1. ergo si te agnoscis sapientibus & insipientibus non dominatorem, sed debitorem, curandum summopere tibi, & tota vigilantia considerandum quo modo & qui non sapiant, sapiant, & qui sapiunt non desipiant. At nullum genus insipientiæ infidelitate (vt sic loquar) insipientius est. Ergo & Infidelibus debitor est, Iudæis, Græcis, & Gentibus. Interest proinde tua dare operam quã possis maximam, vt increduli conuertantur ad fidem, & conuersi non auertantur.*

Et infra: magis ipsius Pontificis hac in re conscientiam stimulat dicẽs: *Ecce, de Iudæis excusat te tempus: habent terminum suum qui præuenire non poterit: Plenitudinem gentium præire oportet, sed de ipsis gentibus quid respondes? Imo quid tua consideratio respondet tibi percunctanti sic? Quid visum est Patribus ponere metã Euangelio, verbum suspendere fidei donec infidelitas durat? Qua ratione putamus substitit velociter currens sermo? Quis primus inhibuit hunc salutarem cursum? Et illis causa forte quam nescimus, aut necessitas potuit obsistere. Nobis quæ dissimulandi est ratio? Qua fiducia qua conscientia Christum vel non offerimus eis qui non habent. An veritatem Dei in iniustitia detinemus, & quidem quandoque perueniat gentium plenitudo necesse est. Expectamus, vt in eas incidat fides? Cui crederes casu contigit? Quomodo credent sine Prædicante? Petrus ad Cornelium, Philippus ad Eunuchũ missi sunt. Et si exemplum recentius quærimus Augustinus à Beato Gregorio destinatus est formam fidei tradere Angelis.*

Roman. 11.
Psal. 147.
Rom. 1.
Rom. 11.
Rom. 10.
Act. 8. 10.

Idem lib. 2. cap. 5. *Disce sarculo tibi opus esse non sceptro vt opus facias Prophetæ. Et quidem ille non regnaturus ascendit, sed extirpaturus. Putasne & tu inuenias aliquid elaborandum in agro Domini tui? Et plurimum, Non plane totũ quiuere emũdare Prophetæ: aliquid filijs suis Apostolis quod agerent reliquerunt, aliquid ipsi parentes tui tibi. Sed nec tu ad omne sufficies. Aliquid profecto tuo relicturus es successori & ille alijs; & alij alijs vsque in finem. Circa vndecimam denique horam operarij otij arguuntur, & mittuntur in vineam. Antecessores tui Apostoli audierunt, quia Messis quidem multa, operarij autem pauci. Paternam tibi vindicato hæreditatem. Nam si filius & hæres, vt probes te hæredem euigila ad curam; & non otio torpeas, ne & tibi dicatur quid hic stas tota die otiosus?*

Luc. 10.

Lib. etiam 2. cap. 6. *Exi in agrum Domini tui, exi inquam in mundum: ager est enim mundus isque creditus tibi. Exi in illum, non tanquam Dominus sed tanquam villicus, videre & procurare vnde exigendus es rationem. Exi dixerim quibusdam tuæ passibus talentæ solicitudinis & solicitæ intentionis. Neque enim ipsi qui iussi sunt ire in orbem vniuersum, orbem circuiuerunt præsentia corporis, sed mẽtis prouidentia. Et tu leua oculos quosdam considerationis tuæ, & vide Regiones, si non sunt magis siccæ ad ignem, quam albæ ad messem, Nonne si exis & cernis ista pudebit otiosam tenere securius pudebit sine causa falcem Apostolicam accepisse?*

Marc. 16.

Et lib. 4. cap. 3. *Pastorem te populo huic certe aut nega, aut exhibe. Non negabis, ne cuius sedem tenes, te neget hæredem.*

Et infra eod. cap. *Salutare mandatum: si amas me pasce oues meas. nempe in pompa Pontificia non affectāda pro debito. Ad ea te potius incito, quorum te scio debitorem. Etsi purpuratus, etsi deauratus incedens: non est tamen quod horreas operam, curamue Pastoralem, Pastoris hæres: non est quod erubescas Euangelium Quamquam si volens Euangelizes inter Apostolos quidem etiam gloria est tibi. Euangelizare pascere est. Fac opus Euangelistæ, & Pastoris opus implesti.*

Et lib. 4. cap. 10. *De cætero te esse considera sanctimoniæ speculum, assertorem veritatis, fidei defensorem, Doctorem gentium, Pastorem plebium, Magistrum insipientium, sal terræ, orbis lumen, Sacerdotem altissimum, vicarium Christi.* Hactenus ex D. Bernardo.

Idē etiā ex alijs Patribus probari potest, qui Petro, eiusque successoribus vniuersi orbis curam à Domino fuisse commendatā passim fatentur.

D. Chrysost. in illa verba Ioan. 10. *Pasce oues meas.* Nam cum magna (ait) Dominus Petro cōmunicasset, orbem terrarū demandasset. &c. S. Leo Papa Serm. 3. de assumptione sua ad Pontificatum, de toto mundo inquit, vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis præponatur. Idem Leo Serm. 1. de natali Apostolorum Petri, & Pauli. Idem repetit. Chrysost. Hom. 11. in Matth.

Cyrillus Hierosolymitanus, Euthymius, S. Prosper, Arator, & alij quā plurimi Patres apud doctissimū Bellar. Tom. 1. de Rō. Pōtifi. lib. 1. ca. 25.

CAPVT II.

Romanorum Pontificum cura Euangelium in vniuersum orbem fuit propagatum.

HAnc curam circa gentium totius orbis conuersionem ab initio nascentis Ecclesiæ & agnouerunt & præstiterunt Romani Pontifices, vt docte inter alios prosequitur Thomas Bozius lib. 4. de signis Ecclesiæ. signo. 6. in primis D. Petrus præcipuas totius orbis Ecclesias quibus aliæ minores obedirent, fidemque edocerentur (vt ait Tertullianus lib. de præscriptionibus) fundauit. Idcirco ad ortum, Antiochiæ, Euodium Episcopū creauit, cui totius Orientis Episcopi parebant olim. Ad meridiem Marcū discipulū suū trāsmisit Alexādriā, cuius ciuitatis Episcopus Aegypto, Arabię, Aethiopię, & Africæ Cyrenensi præerat. Ad Occasum præcipuas Galliarum, Hispaniarū, Africæ, Italiæ, & adiacentiū Insularum Ecclesias constituit, vt post alios Innocentius primus testatur. Ad Septentrionem primarias in Ponto, Cappadocia, Bithynia, Græcia, Illyrio, Dalmatia, Germania Ecclesias constituit, Romanam verò voluit esse in medio positam,

velutį

[illegible] cunctarum principem ac matrem; vt lux veritatis, ait Leo Magnus, [illegible] gentium reuelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite [illegible] mundi corpus effunderet. Iam populos (adijcit idem) qui ex [illegible] crediderant, erudierat. Antiochenã Ecclesiã, vbi primũ Christiani nominis dignitas est orta fundauerat. Iam Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, atque Bithyniam legibus Euãgelicæ prædicationis [illegible] nec vt dubius de prouectu operis aut de spatio tuæ (alloquitur [illegible] Petrum) ignarus ætatis trophæum crucis Christi Romanis arcibus inferebas, quia te diuinis præordinationibus anteibat, & honor potestatis & gloria passionis. Hæc magnus ille Leo Attilæ terror. Sed vt ordine, & via nostra procedat oratio, recenseamus omnium Gentium singulatim conuersiones ad Christum à Romanis Pontificibus factas, & incipiamus ab extremis Europæ partibus, cuncta tempora propagatæ Christianæ religionis percurrentes.

CAPVT III.

Europa à summis Pontificibus ad fidem conuersa.

IOannes Vasæus, diligẽtissimus antiquitatis indagator tradit anno 44. Romæ à Petro, & Paulo fuisse creatos Episcopos, & in Hispaniã missos Cæcilium ad Illibertinos, Euphrasium ad Illiturgitanos, Secundum ad Abulenses, Indaletium ad Vrcitanos, Ctesiphonem ad Abderitanos, Hesychium ad Carthesanos. Similiter sũt qui anno quinquagesimo referãt ab eodem Petro missum in Hispaniã Saturninũ postea Tholosę Episcopũ, qui Pompelonam, siue Pompeiopolim veniens, septem dierum spatio quadraginta hominum millia ad Christum perduxit, in his Firminum Pompelonę Episcopum qui anno centissimo quinquagesimo sexto, cum plurimos Christo conciliasset in Hispanijs & Gallijs, denique ob eundem Christum capite est truncatus.

[illegible] sunt Hispanij, Galliæ, quarũ Episcopi scribentes ad Leonem fatentur à Romana sede manasse fontẽ Religionis in Gallijs. Saturninum Tholosę Episcopũ supra ostendimus a Petro in Hispanias missum. [illegible] tradit ab eodem Petro Episcopũ Galliarum [illegible] crescentem atque illuc eadẽ causa missum: eius meminit Paulus in epistola ad Thimotheum, & abijsse in Galatiam dicit. Galatiam vero Galliam intelligit, quod Galatę a Gallis habeant originem, & ita [illegible] Hieronymus & Epiphanius. Tradunt alij Eutropium Petri discipulum [illegible] per Gallias Christi doctrinam disseminasse, missosque [illegible] Petro ad Carnuteles Aduentinũ, Sabinianũ & Potentianũ, à Cle-

mente auté Dionyſium, Ruſticum, & Eleutherium. Amplius Baiocenſibus Exuperius, Ebroicenſibus Taurinus Epiſcopi à Clemēte Papa dati, à quo & Nicaſius miſſus ad Rotomagenſes, & maris Oceani tractus.

At Belgarum, Heluetiorum, Allobrogumque oras à Clemente veritatis lumine illuſtratas quidam ſcriptis prodiderunt; eumque dicunt Patruum Clementis Papæ fuiſſe. Iam Treuirenſes, Colonienſes, Aquiſgranenſes, Tungros, Hasbanos, Traiectēſes ad Moſam, Eburonēſes ſiue Leodiēſes, Namurcumque Chriſto adiunxere Maternus, Eucharius, Valeriuſque à Petro eo miſsi. Veluti Metenſes Clemens Romanus, qui Romam rediens Cæleſtinum, Felicem, Patientē, miniſtros ibi reliquit diuinę prædicationis ac magiſtros. Hi totum illum tractum qui modo Lotharingia dicitur Chriſto conciliarunt.

Quintius autem Romanus Zenonis Senatoris filius à Marcellino Papa baptizatus vna cū Piatone, Dionyſio, Ruffino, Valerio, Eugenio, Criſpino, Criſpiniano, Luciano, Marcello, Regulo, Fuſiano, Victorico Religionē Chriſtianam propagauit in Ambianis & Veromāduis. Tullenſes autē Māſuetus S. Petri diſcipulus: Virdunenſes Sanctinus Dionyſij ad Chriſti cultum perduxerunt, ſcriptiſque nonnulli mandarunt Chriſolium Armenium, vna cum Piatone ciue Beneuentano Roma profectum Tornaci ad fluuium Liſam prædicaſſe Chriſti doctrinam: Demochares hæc tradit. Addit idem poſterioribus temporibus Eleutherium creatumq́ Epiſcopum Tornacenſium à Felice tertio.

Gallijs adiacet anguſto mari diuiſa Britannia: ad hanc dicitur appuliſſe primus Ioſeph ab Arimathia Ciuitate, Chriſtianæque Religionis in ea ſemina ſparſiſſe. Sed anno centeſimo octuageſimo ſecundo Lucius Britānorum Rex petijt ab Eleutherio Papa, vt mitteret qui plenè inſulam totam Chriſto poſſent conciliare, miſsique Fugatius, & Damianus, inſtitutique tres Archiepiſcopi, & Epiſcopi viginti octo & Chriſti cultus late diſſeminatus: ita vt Origines, Tertullianus, & Ireneus ſcribāt ſuis tēporibus Britanniam eiuſque incolas Chriſtianos fuiſſe. Cæleſtinus deinde Papa miſit ad eos Palladium, quod Proſper teſtatur, vt hæreſim Pelagianam profligaret; ſed cum ſuccedentibus temporibus Angli in Inſulā traiecißent; eamque occupaſſent, ideoque nomē Chriſtianum in ijs locis fere eſſet deletum, Gregorius Magnus eò miſit Auguſtinum, qui cūctos ad Chriſtum traduxit.

Britannia & Anglia. Papir. Maſſo. lib. 2. in vita Carol. Simpl. Polyd. Vir. lib. 2. hiſt. Angli.

Veniamus in Germaniam. In Noricis primus dicitur Chriſti doctrinā docuiſſe Valentinus authoritate Pontificis Romani: Auguſtæ autē Vindelicorum Narciſſus Epiſcopus vna cū Felice Diacono. Conon Papa ſiue Cuno ſedit anno ſexcēteſimo octuageſimo ſexto. Is Chilianum miſit in Germaniam, qui Herbipoli, dum Chriſti nomen prędicaret, eſt obtruncatus.

Surius in vita Sanctorū tom. 8. Aug. Lib. 4. & 5.

talem. Odoacre Rege legitur Seuerinus inter Germanos Christianę Religionis propagandæ operam dedisse: sed Gregorio secundo sedente, sub annū septingentesimum decimum sextū, certas ac firmas in interiori tota Germania sedes fixit Religio Christiana. Is enim Moguntiæ Episcopum creauit Bonifaciū, totiusque Germaniæ illi ad veritatis agnitionē perducendæ prouinciam cōmisit. Bonifacius socios asciuit Burchardum, Lullum VVillibaldū, VVinibaldū, VVittam, Gregoriūque qui Thuringinis Cattisque Christi cultum tradiderunt. Ecgbertus similiter, Archiepiscopus Eboracensis misit ea de causa in Germaniā duodecim Monachos VVillebrordū, Switbertum, Accam, VVigherum, VVillibaldum, VVinibaldum, Lebuinū, duos Eualdos, VVerenfridum, Marcellinum; atq; ex his aliqui diuersis Germaniæ locis Episcopi cōstituti à Pontifice Romano, vt è vita Switberti constat.

Germaniæ conuersio. — *Sur. in vita Bonif.*

Morauia Christi cultum est cōplexa, missis eo legatis Cyrillo, & Methodio à Nicolao primo. Hi & sacris aquis abluerunt Boriuorium Bohemorum Ducem, primusque Bohemiæ datus Præsul de consensu Ioannis noni Dethmarus. cui succedens Adelbertus latè Christi cultum dissemináuit; & ad Prussos siue Prutenos se conferēs pro Christi doctrina est occisus. Cyrillus Christo adiunxit Triballos, Morauos, atque vniuersam gentem quæ Vistula, Danubio, & Vago flumine circumdatur.

Morauia con. — *Bohemia con.*

Non prætermittamus Illyrium, & Dalmatiam, & sunt qui opinentur à Tito Euangelium in Dalmatia annunciatum; nam eo concessisse narrat Paulus: sed quando Dalmatia antiquitus parebat Episcopo Aquileiensi; primumque tradunt fuisse Hermogaram à Marco Petri discipulo creatum, inde Christiana Religio necesse est fuerit disseminata. Habemus è Simeone Metaphraste Eleutherium virum sanctissimum Illyrij Episcoporum ordinatum ab Anicleto Papa, & in eas oras missum: sed cum in Illyrium & Dalmatiam se effudissent Sclaui, ij Christi nomen venerari cęperunt, vna cum Rascijs Bosnensibus, Seruijs, & Croatis industria Cyrilli & Methodij quos à Nicolao primo illuc missos ostendimus.

Surius tom. 4. 2. — *Iul. li. 1. c. 5.* — *Pannonia Illyrij con.* — *Dalmatia con.* — *2. Tim. 3.* — *Blon. Dec. 1. lib. 10.*

Apollinaris S. Petri discipulus in Mysia Christi cultum propagauit. Legimus Concilio Nicęno interfuisse Episcopos Mysię, Daciæ, & Gothiæ.

Croni. l. 3. c. 1. — *Rheg in vita Caro. Mag.* — *Mysiæ, Dacia con.*

Stanislaus Orichouius scribit à Ioanne decimotertio missos qui docerent Vandalos, & Lechitas sacra Christiana.

Irruperunt deinde in Mysiam Bulgari, & Gazari qui Christo se dedierunt opera Cyrilli & Methodij, quos miserat Nicolaus magnus cuius adhuc extant nonnulla responsa ad consulta Bulgarorum. Sed cum continenter bella cum Constantinopolitanis Imperatoribus gererent: factū est vt ab eis deuicti ritus Grecos sequerentur.

Ioan Dubia. lib. 2. hist. Bohem.

Cumani.

Cumani Tartari, ijdem videntur cum Chunnis. Ad eos missi anno millesimo ducentesimo vicesimo primo, nonnulli è familia S. Dominici, è quibus ob eam rem duo cęsi, ceteri ad Christum perduxerunt Bathum, & aliquos Tartarorum Duces Ludouicus Hungarię & Polonię Rex eos similiter ad fidem reuocauit. Poloni agnouere Christum, Micislao Principe: missúsque à Ioanne decimotertio Ægidius Cardinalis Tusculanus, qui Religionem in ijs locis stabiliret, cui dum propagandæ operam darent Benedictus, Ioannes, Isacius, & Matthæus, occisi fuerunt anno millesimo centesimo tricesimo, teste Theodorico.

Polonia con.

Liuonia cum suo Principe complexa est Christi cultum opera Meinardi, quem Prouinciæ illius Episcopum creauit Alexander tertius. Ab Innocētio deinde tertio magis est confirmata. Post Meinardum duo Alberti, quorum alter alteri succeßit, Episcopi, maximè laborarunt in Christi cultu per eas oras propagando.

Liuonia con. Crant. lib. 7. c. 13 Arnol. lib. c 8. hist. Slau.

Botthnia, & Philandia valdè Aquilonares, Erico Rege Suetiæ, & Henrico Episcopo Vpsalensi adnitentibus, Christi nomen agnouerunt, teste Olao: id verò maximè perfectum laboribus Nicolai Angli, qui creatus Papa, dictus est Hadrianus quartus, à quo Noruegia tota Christo est addicta.

Noruegiæ conuersio & Borealium Regionum.

Nunc pedem referamus ab extremis Boreæ regionibus ad Græciam. Hæc maximè exculta per Paulum & Andream Apostolos, vt constat ex eorum gestis. An verò hi senserint eadem cum Petro, quid attinet dubitare? An deinde cum Pontificibus Romanis, liquet è Concilio Nicæno, & Sardicensi, quo tempore iam paßim Christi nomen in Gręcia ab omnib⁹ colebatur. Ex actis Petri, quæ Metaphrastes recitat, euidenter apparet in singulis Græciæ primarijs vrbibus à Petro Episcopos primarios, quibus ceteri obedirent, & à quibus, vt ait Tertullianus, fidem mutuarentur, esse constitutos. Id ita esse, sit illud argumento: Paulus diu, multumq; ac sæpe Corinthi fuit, neque ad vllum duas ita lōgas epistolas scripsit, vt ad Corinthios: & tamen Dionysius Episcopus Corinthiorum scriptor vetustißimus ait apud Eusebium, scribens ad Romanos: *Petrus & Paulus ambo, cum & nostram Corinthi, & vestram Romæ Ecclesiam fundassent, & eiusdem doctrinæ præceptis tum nostros animos tum vestros imbuissent, eodem tempore pariter martyrium subierunt.* Testis est Irenæus, & Eusebius, nutantes in fide Corinthios literis Clementis Papæ confirmatos. Quod si Petrus Ecclesiam Corinthi fundauit vnà cum Paulo, verisimilius erit multò ceteras, vt Metaphrastes tradit, ab eodem esse fundatas. Denique, vt quod ad Europam spectat finem faciamus, quid in Occidente Petrus egerit, non alijs verbis explicabo, quam Eusebij Cęsariensis: sic igitur ille: *E vestigio sub ipso Claudij imperio benigna & propitia Dei totius huius vniuersitatis Rectoris erga humanum*

Græcia con. Euseb. lib. 2. c 24. hist. Eccles. Iren. lib. 2. Lib. 2. c. 23.

genus prouidentia fortem ac prapotentem, & reliquorum omnium Apostolorum propter virtutis amplitudinem (nota hæc hæreticè) *facilè principem Petrum Romam versus ad eiusmodi pestiferam vitæ humanæ corruptelam delendam quasi deduxit: qui quidem vtpote strenuus & generosus Dux, diuinis armis obtectus, virtutisq; eximiam & pretiosam tanquam mercaturam veri luminis mente sola comprehensi ab Oriente ad Occasum vsque deportauit, ipsamq; regni cælorum prædicationem, cælestem scilicet lucem, & salutarem animorum doctrinam palam diuulgauit.* Hæc Eusebius: vt sciamus à Petro Occidentem Europamque Christo primum fuisse conciliatam. Contigisse id volunt nonnulli anno quadragesimo quarto, qui fuit tertius Claudij, & vndecimus à Christo crucifixo, quintus à Pauli conuersione. Atque hæc quidem generatim: speciatim verò liquet ex ijs, quæ suprà ostendimus, nullas Europæ partes splendore Religionis Christianæ illustratas, nisi studio illorum, qui studiosissimi essent Pontificum Romanorum, vel ab ijs ad hanc rem nominatim missi fuissent.

CAPVT IV.

Propagatio sancti Euangelii in Asia à Romanis Pontificibus facta.

NVnc ad Asiam sermonem conuertamus, & inspiciamus an sit verum quod Petrus ipse de se asseruit, se ab antiquis diebus electum cui gentes crederent, & audirent. & ab Ecclesia nostra cunctos populos (vt cecinit Isaias & Micheas) ad montem Domini, domumque Iacob inuitatos, & perductos tentoriaque diuinæ Religionis in omnibus orbis regionibus explicata.

Diximus porrò à Petro fuisse Antiochiæ Episcopum constitutum Euodium, teste Eusebio, qui id anno quadragesimo quarto contigisse in Annalibus tradit. Idcirco Ignatius Ecclesiæ Antiochenæ primordia refert ad Petrum & Paulum. Iam verò Episcopus Antiochenus Orienti toti præerat, vt scribit Hieronymus aduersus Ioannem Hierosolymitanum, & Theodoretus in historia sua. Quod adeò est verum, vt ipsa Hierosolyma, & Episcopus eius subesset Episcopo Cæsariensi, vt idem Hieronymus eodem loco scribit, & apparet è Concilio Nicæno, cui primas deberi ante Hierosolymitanum manifestè habetur in eodem Concilio. Cæsareæ autem fuit Episcopus à Petro constitutus Cornelius Centurio, vt omnes testantur. Igitur opera Petri & Episcoporum, qui ab ipso originem ducũt,

Antiochia Metropolis Orientis.

Lib. 5. c. 11.

Asia conu. per Episcopos à Petro in primis constitutos.

Religio Christiana in Oriēte propagata. In Asia verò minore ab ipso Petro Christi cultū propagatū, creatosque suis locis Episcopos Metaphrastes latè describit: quod esse verum colligimus ex Epistola ipsius prima data ad aduenas Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, Bithyniç, cùm Romæ esset vnà cum Marco discipulo suo, per Siluanum, vt apparet ex Epistolç fine. Neque suspicetur aliquis illam ad Iudæos dumtaxat scriptam, quod opinati sunt nonnulli: manifestè namque dicit in illa, eos aliquando fuisse non populum Dei, & multis in locis è gentibus fuisse illos ait, & idolis addictos. Quo verò sensu aduenas vocauerit, explicat idem, cùm dicit: *Obsecro vos tāquam aduenas, & peregrinos abstinere à carnalibus desiderijs.* Ideo Epistola secunda, quam se ad eosdem mittere capite tertio profitetur, ad omnes generatim datur. In prima autem Episcopos in primis alloqui palam fit ex vltimo capite, in quo longius quàm ceteros nominatim monet, & obtestatur tanquam Episcopus & Compresbyter, siue consenior, per principem Pastorum, vt ait, Christum. Quocirca siue spectes Asiam, quæ magis ad Meridiem, siue quç magis ad Septentrionem, siue quç magis ad occasum vergit, à Petro omnes Episcopi primarij primarijs vrbibus olim dati. Pontus, & Asia minor maximè ad Boream; Antiochia magis ad Austrum, Cæsarea verò ad Occasum spectat.

In lib. can. Apostolica.

Cobila deinde sextus Imperator missis ad Clementem quartum Legatis, petijt vt mitterentur qui sacra eum mysteria docerent: Quod petijt, impetrauit. Quod autem diximus ad Clementem quartum missos ab Imperatore Tartarorum Legatos, sciendum à Clemente quinto fuisse ordinatum Ioannem à Monte Coruino è familia Minorum Archiepiscopum Cambulēsem in Oriente, nouemque ex eadem familia fratres Episcopos, vt vocant suffraganeos fuisse consecratos, palliumque datum, cautumque qui succederet illi morienti propter distantiam loci. Rursus Ioannes vigesimus secundus quemdam ex Ordine Prædicatorum Archiepiscopum Sultonensem creauit, adiecitque ex eodem Ordine septem suffraganeos Episcopos. Imperante similiter Constantino magno Armenij Christo se adiunxerunt vnà cum Teridate eorum Rege: id est perfectum studio & innocentia Gregorij, qui postea Episcopus est illis datus.

Persia conu.

In Persia post Apostolos, Cyriacus Diaconus Romanus Christum prædicans, Saporem Regem, cum pluribus alijs Principibus ad Christi cultum perduxit; missus autem fuit ad illum Regem Roma à Marcello Papa.

CAPVT

CAPVT V.

Indiæ Orientalis maxima pars ſummorum Pontificum cura ad fidem reducta.

QVis verò ignorat in Indijs Orientalibus quanti fiant indies ſingulos rei Chriſtianę progreſſus per noſtros? Infiniti laboris eſſet, & à pręſenti inſtituto alieniſsimum, cunctas vrbes, Regiones, ac populos, in quibus quotidie ampliſsima capit incrementa Chriſti pietas, enumerare. Indias namque Orientales latiſsimas eſſe nemo ignorat. Aliquid tamen adferamus. Et quamuis plurimi operę plurimum poſuerint, vt Chriſti nomen ab omnibus per ea loca agnoſceretur & coleretur, in quibus Henricus poſtea Septenſis Epiſcopus, magnę ſanctimonię vir, cum ſocijs quinque ex Ordine S. Franciſci: pręcipua tamen laus omnium conſenſu Franciſco Xauerio Societatis I E S V debetur. Is enim à Paulo I I I. Legatus à Latere conſtitutus, ab eodem in regionem illam Orientalem deſtinatus, ſoluens Vlyſsipona anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo primo, cunctas oras, quas Oceanus ab Indico mari vſque ad extremos Chinas (id eſt totius orbis ambitus dimidium) circumfluit, Euangelij prędicatione illuſtrauit, ac repleuit, obijtque anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſecundo, Indicæ peregrinationis vndecimo, in Inſula Santiano Chinis adiacente.

Inſula Iaponis eſt nobiliſsima & maxima: diſtat eius extremum littus ad Auſtrum ſpectans ad æquinoctiali gradibus triginta quinque, & initio longitudinis recta ducto ab Inſulis Canarijs abeſt gradibus centum & octuaginta, ſoluentibus verò ab Vlyſsiponę portu leucis omnino ſex mille. In hac inſula Franciſcus ille Xauerius altiſsima Religionis Catholicæ fundamenta iecit anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo nono. Vidimus nos ipſi anno ſuperiore magna noſtra lætitia Legatos illinc miſſos Romam à Franciſco Bungi Rege potentiſsimo, & à Rege Fuingæ Mancium, à Protaſio Rege Arimæ, & Bartholomeo Rege Omuræ Michaelem, qui nomine illorum Regum Pontifici Romano obedientiam præſtarent. Maxima verò in illis locis quotidie Chriſtiana Religio per Catholicos incrementa capit, plurimique Principes, & innumera hominum multitudo Eccleſiæ Chriſtianæ indies ſingulos aggregatur. Ob eam rem Pontifex Romanus tria Seminaria inſtituit in diuerſis inſulæ locis & annuos ſex mille aureos ad iuuenes Chriſtiana diſciplina informandos

attribui iussit. Atque hoc anno, qui est millesimus quingentesimus octuagesimus octauus, Sixtus Quintus primum Bungo Episcopum dedit.

CAPVT VI.

In Indijs Occidentibus summorum Pontificum iussu Euangelium promulgatum.

ANNO millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo Christophorus Columbus natione Genuensis, diuino, vt exitus ostendit, impulsu afflatus, acceptis à Regibus Hispaniæ Ferdinando & Isabella nauibus tribus, Hispali soluens, post longam multorum mensium nauigationem tandem peruenit ad insulam quandam; quam quod Sancti Dominici die festo inuenissent, eiusdem nomine nobilitarunt. Inde aditus patefactus ad amplissimas regiones, quæ procul dubio conficiunt tertiam totius orbis partem, in quibus longè latèque varijs temporibus per nostros Christi cultus est disseminatus, & hodie maximè viget, floret, & vberrimos fruges producit. Primus Euangelij præco fuit Buil Catalanus ex Ordine Sancti Benedicti, quem Papa Alexander Sacerdotibus duodecim præfecit, suasque in ijs regionibus illi partes mandauit.

CAPVT VII.

De Africæ ad fidem conuersione.

Alexandria Metropolis à Petro constituta, 1. Pet. 5.

PERVAGATI sumus orbem ferè totum. Reliqua est Africa sola: percurramus & ipsam, & videamus per quosnam fuerit Euangelij lumine illustrata. Diximus Marcum Petri discipulum fixisse Alexandriæ sedem, quæ secunda erat antiquitus à Romano, vt nemo qui legerit historias sacras ignorat. Illi parebat Ægyptus, Arabia, Æthiopia, Libya, Cyrenensis. Igitur hoc Marcus Petri filius: ita namque ab ipso Petro appellatur. Africæ reliquum obediebat Episcopo Carthaginensi. Hic Simeon Metaphrastes narrat à Petro Episcopum fuisse constitutum Crescentem. Ob id Cyprianus Ecclesiam Romanam vocat non modò Africanæ, sed Catholicæ radicem ac matricem. Hactenus Bozius.

Igitur

Igitur cum Pontifici Romanæ onus hoc incumbat, iure optimo, ipsum adire solent Reges aut nationes Infidelium ad fidem conuerti cupientes, tanquam ad Ecclesiæ solem, ac limpidissimum doctrinę fontem ab ipso illuminari, ac veritatis diuinę radijs illustrari poscentes. Sic enim olim ad Symmachū Papam Orientales literas dedisse constat. Quotidie etiam hoc tempore varij gentium Legati ad Romanam Sedem accedunt S. Euangelij ministros idoneos postulaturi. Vidit nuper Roma & exhilarata est tempore Sanctissimi Domini nostri Pauli. V. in vrbe Legatum à Rege Congi hanc ob rem a longissima regione missum.

CAPVT VIII.

Cura & solicitudo conuersionis Infidelium spectat etiā ad Principes Christianos tam seculares quàm Ecclesiasticos.

AD Principes omnes Christianos etsi non ita arctè, vt ad Pontificem summū, spectat vt quoad possint Ecclesiæ regnum amplificent, & non solum conatibus vniuersis euitantur, vt Religionis cultus vbi coaluit altas mittat radices, sed & vt protendatur eò, quò forte antea nunquam pertigerat, ac deinde vt suo labore & industria his qui iacēt in vmbra mortis, candidissimum fidei Catholicæ lumen perferatur. Profectò Hispaniæ Reges, pij ac magnanimi ea potissimum de causa à Deo prosperis successibus foueri videntur, quod Religionis ardore non regnum dumtaxat suū quo potiebantur mirificè excoluerunt, sed & victis Oceani fluctibus ad extremos Indos tam Orientales quā Occidentales Christi nomen, cultūque perduxerunt, nec non ad Iaponias, ac Chinas felici ausu aditum aperuerunt. Emanueli Christianissimo Lusitaniæ Regi, Ioannique eius filio debetur hæc laus, vt Christi Euangelio ad remotissimas illas oras & antiquis inuias tutus ac facillimus fuerit aditus apertus, ita vt Christiana in amplissimis illis regionibus Religio longe lateque potuerit disseminari. Ferdinandi vero Catholicissimi Regis, & Isabellę Reginę industria & labore aditus est patefactus ad vastissimas Occidentalium Indiarū prouincias, in quibus Euangelium, Christique nomen mirificè est propagatum. Quare non immerito Catholicorum nomine Hispani Reges gloriantur, vtpote qui pijssimum hoc & plane Apostolicum munus ex summorum Pontificum commissione exercent, & non modò propagandæ fidei zelus tales Principes in rem hanc deberet impellere, sed & ipsamet politica

ratio, quæ vniuersos orbis Principes mouet ad suam ditionē tuendam, vrgere deberet viros Christianos ad infidelium conuersionem. Quomodò enim constabit integritas fidei, aut Catholicorum modicus numerus, si à tot Infidelibus impugnetur, ac minuatur? Certe fatendum est (vt luctuosis constat historijs) plurimos Christiana cultura destitutos in Indijs, Aethiopia, & Europa, ipsa à fide Catholica vel sponte deficere, vel ab alijs ad eam defectionem peruerti. Tantundem ergo diminuitur populus Christianus, quantum hostes augentur. Atque idcircò politicè quoque agendo, nisi in conuersionem Infidelium Catholici Principes incumbant, iusto Dei iudicio eorum potentia viresque minuentur. Sane ante annos circiter centum, Septentrionalia Regna aliæque Prouinciæ, vel vrbes Italiæ finitimæ, nondum à castris Ecclesiæ defecerant. Cur ergo timendum non sit, ne serpant errores, & quod reliquum est inficiant?

Sed & Principes Christiani ad opus conuersionem incendi deberent quamuis nullos Infidelium paterentur incursus. Omnes quippe Principes non modo suos Principatus tueri, sed amplificare conantur, vt plures populos habeant vel subditos, vel fœderatos. Cum ergo Iesu Christi regnum esse debeat omniū amplissimum, quomodo Redemptoris nostri desiderio satisfiet, si ij quibus regni sui administrationem commisit, non studeant Catholicam fidem, per quam ille regnaturus est, infidelibus nuntiare? Et quidem vis rationis huius efficacissima est, si Christi gloria spectetur: verum etsi illa nō adeo purè spectaretur, pōdus immensū haberet. Interest enim Principum Ecclesiasticorum, & secularium in vltimis terrarum oris, & Reges & nationes multas tributarias vel confœderatas habere: quod certè bonum multiplex fidei prædicationem subsequitur. Etsi omnes Principes caritate imperante, idque alijs poscentibus titulis, huic conuersionum operi accingi oporteret; Hispaniæ tamen Reges, non caritatis tantum, sed & Iustitiæ obligatione tenentur nihil prætermittere, quod ad Indos Christo lucrandos, fidemque in illis vastissimis regionibus promulgandam pertineat. Nam & summi Pontifices Catholicis Hispaniæ Regibus noui orbis gentes adire, easque ad fidem conuertere curam detulere: vt hoc tanquā proprium & peculiare munus agnoscerēt & curarent. Cum enim classibus vsque adeo crebris, & magnis, apparatu quoque ingenti opus sit, propter immensam Oceani nauigationem, & terrarum regiones plerumque incommodas, & egentes, non potuit vllo modo nisi Regiæ potentiæ res tanta committi. Cur verò Hispaniæ Regibus potius aut solis, (si modò absit inuidia) non est ab æquitate alienum, cum & illorum auspicijs, atque ope primum inuenta vtraque India sit, & nauigationi Oceani oportunissima Hispania sit. Denique primi illi eam prouinciam & petiuerunt, & studiose curarunt. Neque est cur de Summorum

Ponti-

Pontificum voluntate conqueratur quispiam, si onus vt reuera est, idque grauissimè premens, cogitetur. Eiusmodi prædicationem consequitur, vt qui ex Infidelibus barbaris, Christianam Religionem profiteri velint, ad curam Principum Christianorũ, tutelamque pertineant. Id cum literæ Alexandri VI. copiosè doceant, quarũ concessionẽ ad hunc modum rectè viri doctissimi intelligunt, nõ est, cur in hac causa diutius hæreamus. Neque enim posset aliter Fides in tot populis recens, & tenera permanere ac crescere, nisi Christianorum Principum patrocinio, fide, potẽtia aduersus inimicorum Christi defenderetur iniurias. Barbari naturâ efferati & insolentes fœdera, atque amicitias parum curare soliti, rationem facilẽ contemnentes, quonam modo frẹnari, tenerique possint, nisi nostrorum vim pertimescant? Quare Hispanorum Principum est Indos tueri, eorumque ęternam salutem idoneis ministris procurare, atque eos ad Euangelij gratiam prouocare, de fide instruere, instructos moribus informare, ac denique nihil prætermittere, quod ad illos lucrifaciendos pertineat, & quod officij sui hanc esse propriam obligationem agnoscant.

Maximè verò omnes Christiani Principes tenentur siue Ecclesiastici siue seculares sint, quorũcunque Infideliũ, qui ad ipsos quoquomodo pertineant, curam in Spiritualibus gerere, ac prædicatores mittere, à quibus ad verę fidei agnitionem perducantur; potissimum autem cura hæc exercenda est circa Infideles, qui in eorum terris Christianis commiscentur. Negligentiam verò Prælatorum hac in re adeò sentit D. Gregorius, vt ad Ianuariũ Episcopũ scribat his verbis: *Rusticos, quos habet Ecclesia tua, nunc vsque in Infidelitate remanere negligentia fraternitatis vestræ permisit. Et quid vos admoneo, vt extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab Infidelitate corrigere negligitis? Vnde necesse esse, vos per omnia in eorum conuersionem vigilare. Nam si cuiuslibet Episcopi in Sardinia Insula paganum rusticum inuenire potuero, in eundem Episcopum fortiter vindicabo. Iam vero si rusticus tantæ fuerit perfidiæ & obstinationis inuentus vt ad Deum venire minimè consentiat, tanto pensionis onere grauandus est, vt ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitudinem festinare.* Ex qua sanè tanti Patris auctoritate, & diligentiam discimus conuersioni infidelium adhibendam, & modum, si se duriores præbuerint, rusticitate magis animi quam electione rationis, cuiusmodi barbari pęnè omnes sunt, iudicij vix sententiam sequentes, sed impetu aut consuetudine impulsi, vt hi certè seueritate quadam salutari compellantur intrare.

Neque solis Episcopis hanc curã exercere ex officio incũbit, sed & alios Principes siue nobiles seculares tangit: vt optimè idẽ Pontifex lib. 3. Registri Epist. 23. scribit in hunc modum; *Cognoui penè omnes vos rusticos in vestris possessionibus idololatriæ deditos habere, & valde hac de re contristatus sum.* Et post pauca: *Vnde magnifici filij exhortor, vt omni cura omnique solicitudine animarum vestrarum*

ſtrarum zelum habere debeatis, & quas rationes omnipotẽti Deo de ſubiectis redditur eſtis aſpicite Ad hoc quippe illi vobis commiſſi ſunt, quatenus & ipſi veſtræ vtilitati valeant ad terrena deſeruire, & vos per veſtram prouidentiam eorum animabus ea, quæ ſunt æterna, proſpicere. Si igitur impendunt illi quod debent, vos eis cur non ſoluitis quod debetis? id eſt, vt aſſiduè illos magnitudo veſtra commoneat, ab idolatriæ errore compeſcat, quatenus eis ad fidem ductis omnipotentem Dominum erga ſe placabilem faciat. Hæc Gregorius.

An verò poſsit Princeps ſiue ſecularis ſiue Eccleſiaſticus ſubditos ſibi infideles cogere, vt fidem recipiant, an verò tantum vt Euangelium audiant, dicemus infra ſuo loco. Nunc verò vt omnes agnoſcan ab Alex. diuiſionem factam inter Reges Luſitaniæ, & Hiſpaniæ, quibus Orię̃tales & Occidentales Indias partitus eſt non ſine diuino conſilio, ac Spiritus Sancti afflatu factam fuiſſe: ac ob hanc cauſam tum in regnis ipſis vberrimos fructus, tum ipſis Regibus diuitias magnas Imperijſque dilatationẽ incredibilẽ attuliſſe; ex eo maxime probat Thomas Bozius de ſignis Eccleſię; Nam cũ Galli, qui in Indijs occidẽtalibus, nouas Gallias ſiue Frãciam nouam ſibi armis pararunt; nihil inde profecerunt. Angli quoque, qui neſcio in quas terras earundem Indiarum appulerunt, nihil promouerunt? non enim adfuit illis Pontificis Romani benedictio. nec liberalitas, ex quo factum credo, vt quamuis armis & opibus in his nauigationibus non eſſent inferiores Hiſpanis, nihil tamen profecerint. Non etiam adfuerunt illis auxilia Monachorũ Religioſorumque hominum ſanctitate perexcellentium, qui miſsiones Apoſtolicæ ſedis decreto exequerentur. Hæc Bozius.

Sed vt curę quam Reges Hiſpaniæ & Luſitaniæ in Indorum conuerſione pręſtiterunt, ac eorum ſucceſſores in hac re pręſtare tenentur, veſtigia aliqua oſtendamus, libuit hic Ioannis Luſitani Regis Epiſtolam ad Caſtrium Orientalis Indiæ Prætorem ex Mapheo lib. 1:. referre.

Ioannes Rex, Ioanni Caſtrio Indiæ Prætori amico ſalutem.

Quod non ignoras, Idololatria tam graue piaculum eſt, vt ea in meis regnis ferenda vllo pacto non ſit. Delatum eſt autem ad nos, in Ioannis finibus tum publice, tum priuatim coli ſacella Idolorum: præterea ludos ritusque ethnicos celebrari palam. Ac proinde tibi etiam atque etiam mando ac plane iubeo idola omnia per idoneos adminiſtros inueſtigata & vndique ſublata comminuat, comburaſq;, & cũ grauibus edictis minis, ne cui prorſus vllum eiuſmodi ſimulacrũ aut ſignum ex ære, ligno, agilla, gypſo, alioue metallo, materia, maſſa fundere, ducere, ſculpere, fingere, exprimere, figurare, aut aliũde importatum habere, ſeu ſacra, lu loſue ethnico more facere aut Brachmanas Cõcionatores magiſtroſue, teterrimos Christi aduerſarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat. Qui ſecus faxit pœnis in edicto propoſitis nulla remiſsione mulctator. Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modò ſpe futuræ beatitudinis, ſed etiam præſen-

[illegible] interdum primijs inuitandæ sunt; curabis enixè, vti redempturæ vecti-[illegible], curationes publicæ, & alia munera quæstuosa, in homines ethnicos in hunc diē [illegible] ita, in ipsos Christi Neophytos primo quoque tēpore transferātur. Ad classes [illegible] endas audio promiscuū cogi vulgus Indorū. Placet excipi Christianos. Quod [illegible] eorū quoq; operas interdū exegerit; videbis omnino post hac, vti quoti-[illegible] merces ac iusta soluatur. Atque hoc toto de genere Michaëlis Vasci sententiā [illegible] nos virū & publicæ rei benè peritū, & Christianæ Religionis apprimè stu-[illegible] rtimus. Ad hæc, certis auctoribus magno mihi meo dolore cōpertū est, ab [illegible] hominibus vili pretio coëmpta mancipia, quæ apud Christianos dominos per [illegible] otio ad baptismū adduci possint, Mahometanis ac barbaris mercatoribus, ad [illegible] animorū interitū, vberioris quæstus causa venūdari. Id piaculū ne admitta-tur in [illegible] rū, neu seruitia vlla nisi Christiano emptori aut licitatori addicantur, item [illegible] edicto Fœneratorū licentiā, quā certo capite Goanarū legū ali dedicimus, [illegible] rio atque authoritate coerceas: idque caput è Legū serie quā primū expungas. In oppido Bazanio templum diuo Iosepho extruitor, idoneumq; stipendium alendo [illegible] io, & beneficiarijs aliquot, de meo assignator. Annua porro tria pardaum millia in [illegible] ras Mahumetis ædes, & nefarium cultum, ab eius sectatoribus impendi ante [illegible] solita; Euangelij præconibus & conuersionis adiutoribus in posterum numerantor. In agro Cialensi Neophytis à Michaële Vasco institutis, & si qui præterea ad Christum acce[illegible] e meis vectigalibus trecenti quotannis oryzæ modij ab Antistite diuiduntor. Agei etiam cum ipso Cocini Rege, vti ritus quosdam Ethnicos ab ipsius auguribus in [illegible] venditione adhiberi solitos (quando quidem nihil ipsius ea res interest) è nostro commercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos ex eius ditione, qui relictis Idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunis omnibus illicò spoliari: Ab eiusmodi immanitate & tu omnibus nervis amicum Regem niteris auertere: & nos ipsi quoque in eandem sententiam ad ipsum literas dabimus.

Qui ex Ethnicis ad Christum sese conuertunt, eos audio tanquam sceleratos & sa-cros a parentibus, cognatis, amicisque tecto eijci, bonis euerti, ac summa protinus in solitudine atque egestate versari. Horum tu inopiæ subleuandæ, communicata cum Va-sco re, annuam è meis redditibus pecuniæ summā decernes distribuendam a Sacerdote qui eiusmodi Neophytorum instructioni præfuerit. Ceilano insula, regius, vti fertur, adolescentulus, impius auunculi ne an parentis? effugiens manus, Goā Baptismi gratia se contulit. Huius in persona quando ad aliorum conuersionem haud leue momentum est, [illegible] operam vti doctrina quidem ac moribus in Diui Pauli Collegio cum alumnis [illegible] imbuatur: quod verò ad victum cultumque attinet, lauto separatim hospitio, [illegible] copiose ac liberaliter habeatur. Significauit is ipse mihi per litteras ad [illegible] regnum sibi ius actionemque competere: videbis quidnam hoc sit: totamque rem [illegible] exploratam & cognitam ad me perscribes. Quod autem Tyrannus in suos popu-[illegible], qui Euangelio credidere tam crudeliter sæuijt, feras quidem illas, veruntamen

debitas, tanto sceleri pœnas ab eo per te quam primùm exigi volo: & grauem audaciæ mercedem statui: quo intelligant omnes nihil esse mihi antiquius, quam vt omni ex parte integri incolumesque seruentur, qui à dæmonum castris ad Christiana transierint. Ab Ethnicis artificibus, Christi domini, virginis Matris, & Sanctorum imagines pingi, atque adeo circumferri venales, minimè decorum est nomini Christiano. Tu ergò cum proscriptionis aut virgarũ minis edices, ne cui profano tabulas eiusmodi pingere, aut vendere quoquomodo in posterum liceat. Paroeciale Cocini templum, itemque Colani, dudum inchoata, patere imbribus putrifacienda, turpissimum est. Vtrumque tu architectis ac fabris adbibitis, quamprimum tegendum ac perficiendum curabis. Placet etiam in vico Noroa templum Diuo Thomæ Apostolo fieri; Calapoze cœptam Sanctæ Crucis ædem absolui; Itemque in Ciorano Insula templum excitari. Præterea, locis idoneis auditoria, scholas institui, ad quæ statis diebus non Christiana modò plebs Catechismi causa, verum etiam Ethnici ad audiendum Euangelium vel inuiti conueniant. Quando quidem in ista mea ditione mihi primum omnium & maximum est obsequiũ Dei & Christianæ Religionis amplificatio, cupio vehementer è Talsetanis quoque & Bardesijs finibus, quibus mihi nuper Idalcan cessit, idolorum cultum, ac profanas gentium superstitiones prorsus euelli. Id quod citra tumultum ac vim hoc præsertim initio fiat. Expedit, rationibus ac disputationibus quam lenissimè populos edoceri, quanto in errore, ac veritatis ignoratione versentur: quamque vel peruersum vel impium sit, cultum vni debitum Deo, simulacris lapidibusque ab homine tribui. Porrò ad eas pellendas tenebras cùm alios viros adhibebis virtute & eruditione præstantes, tum verò tu ipse primarios gentis euocare, alloqui, monere non desines, atque omni ratione ad Christum allicere. Qui sese dederint; hosce, in fidem receptos, non tueberis modo, sed etiam pro suo quemque captu fouebis ornabisque. Hæc omnia scito maiorem in modũ nobis esse cordi: quæ singula te pro tua industria & probitate sedulò curaturum esse cõfidimus, Almerini 8. Idus Martias. M D X L V I.

DE

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM LIBRI II.

PARS SECVNDA.

Religiosorum omnium instituto congruere, pro Hæreticis, aut Infidelibus iuuandis studium.

REligiosis Ordinibus, quantumuis solitudini, ac contemplationi vacent (exceptis forsan illis, qui Eremiticam vitam profitentur) valde esse consentaneum, immo expedientissimum, Ecclesiæ conatus in animarum conuersione adiuuare, ostenditur tam ex regulis ac institutis Religiosorum omnium, in quibus animarum studia non interdicuntur, quàm ex multis alijs argumentis. Immo verò Religiosos omnes præ alijs huic functioni esse aptissimos, tum ex fructu à Religiosis Ordinibus in Ecclesia Dei percepto, tũ ex alijs capitibus plenissimè comprobatur.

CAPVT I.

Religiosis omnibus cuiuscunque Ordinis sint, valde consentaneum esse proximorum saluti, ac peculiariter Infidelium conuersioni studere.

QVamuis ad Petrum, eiusque Successores, quibus vniuersalis Ecclesia à Christo commissa est, singulari quadam ratione, & debito pertinet, ex non ouibus oues facere, vt ouile vnum in Ecclesia consurgat; quia tamen Romani Pontifices per seipsos id præstare non possunt, decreuerunt

uerunt viros idoneos sibi coadiutores eligere, qui ipsorum auctoritatē officium hoc prædicandi gentibus Euangelium obirent: nam etsi Episcoporum, qui hac in parte Apostolis successerunt, munus hoc esse videatur; tamen neque Episcopi omnia præstare possunt, & ipsi etiam suarum diœceseon limitibus conclusi sunt. Quare Religiosos Ordines Pontifices sibi in hac functione tanti oneris socios assumpserunt, qui Apostolica auctoritate freti, totum terrarum orbem doctrinę luce illustrarent, ac vitæ pietate, & ardore inflammarent. Et quamuis in Ecclesia olim fuerit concertatio maxima, an Religiosis etiam Mendicantibus munus prædicandi, Sacramentaque administrandi competeret: surrexit enim Guilielmus quidam oppidi Amatoris, eique amentia, & scelere pares alij Doctores Parisienses, qui tùm in voce, tùm iustis voluminibus editis, nec literis studere, nec ad populum concionari, nec pænitentium confessiones excipere, licitum esse Religiosis affirmarunt; ea potissimum ratione ducti, quia Monachis potius plangendi, ac contemplandi, quàm docendi officia competerent. Repugnarunt tamen acerrimè his, qui Dei gloriæ, animarumque saluti aduersabantur, duo vtriusque illius temporis lumina, B. Thomas, & D. Bonauentura: & hic quidem pauperum Apologiam, ille verò opusculum edidit contra impugnantes Religionem.

Sed antequam D. Thomæ argumenta proponam, illud est præclarum inter alia, ac primo loco ad horum impietatem improbandam præmittendum, quod, etiam olim, antequam Monachi Sacerdotum munere fungerentur, ipsorum illa erant propria, iugis scilicet oratio, psalmodia, vigiliæ, ieiunia, & aliæ exercitationes, diuinorum contemplatio, atque ipsa viuendi ratio victu, vestitu, & loco à reliquorum hominum communione, iuxta nominis etymologiam distincta: Monachi enim appellati sunt ab indiuidua illa, & singulari vita, & à rebus alijs separata, quā profitebantur. Vnde apud Dionys. Areopag. vniuersus ille consecrationis ritus, quem ipse c.6. Ecclesiast. Hierarchiæ affert, secessionem hanc, & separationem, ac transformationem, in vitam vnificam, & Dei contemplatiuam designat. Extant hac de re plurima Patrum decreta apud Gratianum, & apud Iuonem. Ex Concilio quidem Nicæno Canone sexagesimo primo inter Arabicos legitur, vt Monachorum conuersatio iuxta eorum nomen à reliquis sit discreta. In Chalcedonensi autē c.4. Monachorum vita, oratione, ieiunio, quiete, & clausura definitur. Hieronymus verò ad Riparium, ad Paulinum, ad Heliodorum, ad Rusticum, & ad Desiderium, solitudinem, orationem sine intermissione, vigilias, laborem manuum, Diuinorum contemplationem, ac vitam pænitentem ex Apostolico instituto prorsus ab alijs seiunctam, & pro illorum nominis ratione singu-

[illegible]rem, propria illorum esse docet: ac proinde omnes ferè Monachi [illegible] solitariam, & eremiticam vitam ducebant.

At vero postquam Monachi ad Presbyterorum, ac Sacerdotũ gradum [illegible]derunt, iam ipsorum Religiosorum Sacerdotum illa propria officia [illegible], ex ipsa Christi institutione, vt saluti hominum procurandæ, tanquã [coadiu]tores Dei incumbant, disciplina morum, & doctrina fidei alios ædificent, verbi ministerio, Sacramentorum administratione, vita exẽplari, & oratione populo prosint. Denique (sicut à Dionysio traditum est) vt [purg]ent, illuminent, & perficiant alios, quæ actiones propriæ sunt Ecclesiasticæ Hierarchiæ, quam Christus secundum exemplaris sui cœlestis formam in terris instituit, hoc est, vt legatione inter homines pro Christo fungerentur, & opus illud promouerent, quod Christi atque Apostolorum est; quodque solum toti Ecclesiasticæ Hierarchiæ fuit demandatũ; quam institutam à Christo Domino accepimus, ad retinendam doctrinæ ab eo traditæ puritatem, atque ad excitandos, & iuuandos homines, vt æternam salutem consequantur. Quæ cuncta adhuc clariora sunt ex Euãgelicis, & Apostolicis libris, atque ex ipsa Patrum canonica institutione, vno ordine dicentium, ordinem vniuersum Sacerdotum vni huic operi consecratum fuisse, vt ab omnibus alijs curis liberum, & immune esset, ne qua re impediri, vel retardari posset ab eo ministerio, quod principem locum in Ecclesia Dei tenet, vt grauissimè, & eleganter multi Patres affirmarunt. In primis S. Greg. Nazian. in Apolog. *Presbyteri* (inquit) *officium, cœlestem quandam vitam requirit, primo purgari, deinde purgare; sapientia instrui, & sic alios sapientes reddere; lumen fieri, & alios illustrare; accedere ad Deũ, & alios adducere; sanctificari, & alijs sanctitatem adferre.* Sanctus Ioan. Chrysost. Hom. 11. in Marcum: *Sacerdotalis officij est posse docere populum.* S. Hieronymus ad Rusticum Monachum, epist. 4. *sic* (inquit) *viue in monasterio, vt Clericus esse merearis.* & infra: *Multo tempore disce, quæ postmodum doceas. Quod si populus, vel Episcopus in Clericum te elegerit, age ea, quæ Clerici sunt.* Sic Hieronymus, quibus clarè innuit Monachos Clericos omnia Ecclesiastica munera Clericorum propria debere exercere. Quis verò primus fuerit, qui in Occidente Monachismo inseruerit Clericatum, prædicatur à S. Ambros. libro 10. epist. 82. S. Eusebius Episc. Vercellensis: quod & ipsum præstantissimum vitæ genus S. Martinus Episcopus Turonensis transuexit in Gallias, & S. Augustinus in Africam, & ante ipsos in Orientem Basilius Magnus, qui omnes admirabili quadam connexione duo hæc perfectissimæ vitæ genera, Clericorum, & Monachorum, eorumq. functiones in vnum pariter coniungentes, tanquam splendidissimis luminaribus sibi [illegible] lucentibus Christi Ecclesiam exornarunt. Ex quibus, alijsq; [illegible] Patrum testimonijs, quid addat Presbyterium ad Monachismum,

mum, quæ, & quales virtutes requirantur in eo, qui tractaturus est de æterna animarum salute, non obscurè constat. ob quam causam Religionũ Institutores monastico instituto Sacerdotalis officij dignitatem, ac curã adiunxere, atque ex eo proximorum saluti procurandæ, quasi quodã debito se astrinxerunt.

Quare Gregorius Nazianzenus in Oratione funebri ad Basilium, ex hoc maximè Basilium commendat, quod pietatis Gymnasia, siue Monasteria extruxerit, vt & Monachi contemplationi, & aliorum saluti iugiter studeant. Hoc igitur Basilij studium & inceptum in posteriorũ Religionum institutione magnos progressus fecit. Nam Monasticæ disciplinæ, & sacerdotij virtutes, & vtilitates ita vnius vitæ cõmunione permixtæ sunt, vt verè illius solidæ virtutes, atque vtilitates Sacerdotij ministerijs, & exercitatione extra vmbram, & solitudinem positæ illustriores fiant, & quàm maxime fructuosæ. Quippe Sacerdotij ministeria Religiosis virtutibus adiuta tranquillitatem animi, & puritatem non impediunt, sed potius perficiunt, & oratione, ac diuinorum contemplatione quasi accensa feruentius, & cum vberiori animarum fructu exercentur. Vnde item fit, vt aliorum vtilitas cum propria vtilitate coniuncta semper sit; nam in omni ministerio, & actione ad renouationem spiritus perpetua veteris hominis mortificatione, ad augmenta virtutum, ad maiorem Dei gloriam, Religiosorum Ordinum auctores, & Duces semper aspirarunt.

Nam postquam Basilius sanctissimis legibus Religiosos, tam in ordine ad propriam salutem tuendam, quàm ad proximorum iuuandam, procurandamque Euangelica lux in Occidentem illata, caliginem Europæ discussit, surrexit almificus Monachorum Pater Benedictus, cuius Regulas plurimi sunt amplexi. Bernardus quoque ac ceteri Ordines, præcipuè verò illi quatuor, qui Mendicantium vocantur, illuxère mundo, minantemque ruinam Ecclesiam indefesso labore sustentarunt, instaurarunt, atque in varias nationes propagarunt; idemque alij Ordines executi sunt, qui veluti nouæ cohortes prodierunt in campum, animasque, quam plurimas à laqueis Diaboli in Euangelij lucem, ac libertatem reuocarunt, vt latiùs sequentibus exemplis demonstrabitur.

Conuenientissimè igitur Religiosi, postquam Sacerdotales functiones Monachatui sunt annexæ, prædicandi, ac docẽdi munus exercent. Quare meritò sententiam Gulielmi D. Thom. Opusc. 19. cap. 4. in primis censet erroneam, & in prooemio eiusdem Opusc. asserit Diabolum inuidum Diuinę glorię & humanæ salutis per ministros suos (loquitur de Guilielmo, eiusque complicibus) gloriam Dei, & animarum salutem niti impedire. Et Secunda Secundæ Quæst. 187. art. 1. Stultam, inquit, esse opinionẽ

dicen-

[illegible], quod status Religionis impedimentum adferat talia exsequen[illegible], qua ratione D. Thomas errorem, & stultitiam censet asserere, [illegible] alicui esse contrarium saluti proximorum prædicationé verbi Dei, aut confessionum auditione consulere: loquitur autem D. Tho. vt hoc clarius constat ex contextu, de omnibus Religionibus, tam de ijs, quæ sunt institutæ ad vacandum contemplationi, vt sunt Monachales [illegible], quam de illis, quæ actioni & contemplationi vacant, vt ipse docet in cap. primo eiusdem Opusc.

Hanc verò sententiam tribus inter alia conuincit argumentis. Primum affert, illudque egregium 2.2.q. 187. art. 1. vbi quærens D. Tho. an liceat Religiosis prædicare, & docere: Respondet, non solum non impediri ratione status Religiosos ab hoc munere, sed potius esse magis idoneos exercitio sanctitatis, quod assumpserunt: *Stultum autem est* (inquit) *dicere, vt [illegible], quod quis in sanctitate magis promoueatur, efficiatur minus idoneus ad spiritualia [illegible] exercenda: & ideo stulta est quorundam opinio dicentium, quod ipse status [illegible] impedimentum afferat talia exequendi, quorum errorem excludit Bonifacius Papa in cap. sunt nonnulli.16.1. vbi sic dicitur: Sunt nonnulli nullo dogmate [illegible], [illegible] issimo quidem zelo magis amaritudinis, quam dilectionis inflammati, asserentes, Monachos, qui mundo mortui sunt, & Deo viuunt, Sacerdotalis officij potentia indignos: sed omnino labuntur quod ostendit; primo quidem, quia non contrariatur Regulæ [illegible] quippe, Neque enim D. Benedictus Monachorum Præceptor almificus huiusmodi rei aliquo modo fuit interdictor: & similiter nec in alijs Regulis hoc prohibetur. Secundo, prædictum errorem improbat ex idoneitate Monachorum, cùm in fine capituli subdit: Quanto quisque excellentior est, tanto illis, scilicet spiritualibus operibus, potentior.* Hactenus D. Thomas. Vbi clarissimè probat, non solum non repugnare instituto Religionum prædicare, & docere, sed etiam Religiones, quátò sanctiores, eò aptiores animarum saluti procurandæ. Sed vt perfectius vis huius rationis à Diuo Thoma adductæ expendatur, ante omnia animaduertere oportet, D. Thomam prædicto ar.1. quærere, An liceat Religiosis prædicare, & docere? & affirmantem partem, damnata contraria sentétia, vt stulta, & erronea, sequitur; eo fundaméto Bonifacij Papæ potissimum ductus, quia Religiosi sunt capaces dignitatis Sacerdotalis, cui annexa est potestas, prædicta munera exercendi, vt iam dixi, ac proinde non solùm apti ad prædicandum, sed quátò sanctiores alijs, tantò aptiores huic sacræ functioni, maximè cum à nulla Regula Religionũ prohibeatur id ipsum. Præterea secundò, dicto Opusc.1[illegible]. art. 2. id egregiè confirmat D. Thom. *quia consilium non potest esse* (inquit) *de eo, quod contrariatur consilio, vel præcepto: sed docere cadit sub præcepto, vel consilio, vt patet Matth. vlt. Euntes docete omnes gentes, &c.* Gal. 6. *Vos qui spiritales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, non ergo de non docendo potest esse consilium.* Et confir- Mat. vlt.

mat

mat D. Thom. *Consilia, quæ Dominus proposuit, immediatè ab Apostolis seruari voluit, vt eorum exemplo alij ad obeunda consilia prouocarentur: vnde Paulus 1. Corint. 7. consilium de virginitate proponens (dixit) Volo omnes homines esse sicut meipsum: sed obseruatio huius, quod dicunt Consilium scilicet abstinere à docendo, ad Apostolos non pertinebat, cum ipsi ad docendum in vniuersum Orbem mitterentur: non ergo abstinere à docendo sub Consilio cadit.* Hactenus D. Thomas. Igitur maioris perfectionis esse non potest, abstinere à doctrina, & prędicatione: tũ etiã si non potest esse consilium, neque pręceptum de non prædicando, aut docendo, non poterit doctrina, aut prædicatio verbi Dei esse contraria alicui instituto.

1. Cor. 7.

Et quanquam Doctor Angelicus scriptis ipsis, Deus autem multò grauius, & acerbius factis illorum temeritatem, qui animarum saluti aduersabantur, patefecit. Guilielmus enim ab Alex. IV. Rom. Pontif. Romam euocatus, in publico Cardinalium consessu conuictus, damnatusq; est, atque non solum eius liber igni traditus, sed & ipse quoque eius auctor Canonicatu, ac redditibus Ecclesiasticis exutus, atque insuper à Ludouico Rege à tota Gallia relegatus. Stant hodie in compendio priuilegiorum Ordinis Prędicatorum antiquo, varia Alexandri IV. cõtra Guilielmum, eiusq; librum, & sectatores decreta, quæ etiam habentur in Conuentibus Parisiensibus authentica.

CAPVT II.

Religiosi omnes præ alijs aptißimi sunt animarum conuersioni procurandæ

ILlud inter cetera maximè pios Religiosorum animos ad opus conuersionis suscipiendum mouere debet, quod eorum status, vitæ & instituti ratio præ omnibus alijs magis idoneus, & aptior huic animarum culturæ censetur, idq; propter multas rationes, siue caulas, quarum aliquas adducit Angelicus Pater D. Thomas Opusc. 19. c. 2. ex quibus tres præcipuas desumemus: *Prima, quia conuenientißimè doctrinam Euangelicam docet, qui non solum præcepta, sed etiam consilia seruat: secundum illud: Cœpit Iesus facere, & docere: huiusmodi sunt omnes Religiosi, conuenientißimè igitur omnes prædicant. Secunda: Illi maximè sunt idonei ad docendum, qui maximè diuina per contemplationem capere possunt: vnde Gregorius in 6. Moral. Quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos refundant loquentes: sed ad vacandum contemplationi præcipuè Religiosi sunt deputati; ergò per hoc quod sunt Religiosi redduntur magis apti ad do-*

[illegible] Sic D.Thom. vt suprà, qui etiam Secunda Secundæ, Quę-[illegible]187. articulo primo, tertiam non contemnendam adiungit rationē: *[illegible] quantò aliquis est sanctior, tantò est aptior prædicationi verbi Dei, nisi aliunde [illegible]catur: sed prædicare, & docere, neque interdicitur in Regula Sancti Benedicti, [illegible] alijs Religiosorum Regulis, vt determinat Bonifacius Papa in c. nonnulli sunt,* [illegible] q. 1. Concludit igitur eò quempiam magis esse idoneum, ac alijs [illegible]rent animarum profectibus, quantò ille vitæ sanctitate fuerit su-[illegible]r.

Accedunt tres aliæ causæ, quæ statum Religiosum ministerio conuer-[illegible] aptissimũ efficiunt, quas fusius Hieronymus Platus vir aliàs pius, [illegible] in libro de bono status Religio. prosequitur. Prima ducitur ex [illegible] natura, & more: si quis enim Dei rationem, atque ordinem in [illegible]um salute propaganda ab ipso Ecclesiæ ortu attentiùs inspexerit, [illegible] inueniet, hoc semper fuisse eius consilium, vt ad tantum hoc opus [illegible] maxime administros, adiutoresq́. adhiberet, qui essent maximè hu-[illegible]mnibus præsidijs destituti, vt non glorietur omnis caro, id est, ne [illegible]i perfectæ laus, euacuata Christi Cruce, in hominum sapientiam, [illegible]entiam transferretur: quare non sapientes, non nobiles, sed pisca-[illegible], & publicanos, quos dirigeret, elegit: non igitur putandum est mu-[illegible] esse Deum, eiusúe sapientiam, ac aliam nunc in hominum conuer-[illegible] formulam, quàm antea secuturum. Quare nunc etiam quęrit Deus operarios pauperes, humiles, ac terrenis rebus omnibus vacuos (quales [illegible] Religiosi) qui vineam Domini in siti, fame, frigore, & nuditate, sicut olim Apostoli, excolant.

Secunda causa: quia cum ad cohortandum multò maius pondus habeant exempla, quàm verba, nulli dubium est, quin multò certius, faci-[illegible]que credituri sint homines illi, quem non verbis tãtum, sed factis ipsis [illegible]t res humanas contempsisse. Nam cùm maior hominum pars vo-[illegible]atibus, cæterisq́ue terrenis bonis rapiatur, quem viderint hæc despe-[illegible], seipsum vincere, ac suas cupiditates rationi subigere, magni æsti-[illegible], ac rerum hæc despicientia admirabilitatem tantam præ se fert, vt [illegible] ad persuadendum aptius, nihil grauius ad voluntates commouẽ-[illegible]. Quare Religiosi, qui hanc paupertatem, rerum abrenuntiationem [illegible]ur, aptissimi sunt huiusmodi ministerio.

Tertia, & vltima causa ab ipsis operarijs ducta sit: Nemini dubiũ, quin [illegible] opus multo melius parati sint, qui nihil omninò in hoc mundo [illegible]; primum: quia liberi sunt, expediti, & alacres ad currendũ, quo-[illegible]que eos spiritus Domini impulerit; propterea quod non liberorum, [illegible]rum, non rei familiaris procuratione eorum cogitationes illigã-[illegible] ex quibus duo magna damna consequi solent, nam & tempus eri-

I piunt,

piũt, quod in alijs melioribus ſtudijs vtilius impenderetur, & ipſe animus frequenter rebus ipſis, quas tractat, nimium adhæreſcit; quod vtrumque Euãgelico operario. & indignum, ac turpe, & maximè etiam incommodum eſt. Itaque benè, & ſapienter Ambroſius in Lucam: *Qualis*, inquit, *debeat eſſe, qui euangelizat regnum Dei, præceptis Euangelicis deſignatur, vt ſine virga, ſine pera, ſine calceamento, ſine pane, ſine pecunia, hoc eſt ſubſidij ſæcularis adminicula non requirens, fideque tutus, putet ſibi, quo minus ea requirat, magis poſſe ſuppetere.*

Reſtant etiam duo alia in Religioſis, quæ ad hunc fructum in animarum conuerſione aſſequendum maximè conferunt. Primum profeſsio ipſa caſtitatis, quę ita Deo placet, vt eius poſſeſſores Deus mira efficacia, & fortitudine contra dęmones muniat; vt optimè prædicauit ſummus Sacerdos Ioachim (*Iudith* 15.) qui in communi gratulatione poſt tantam victoriam à Iudith contra Holofernẽ reportatam, ſic eam celebrauit: *eò quod caſtitatem amaueris; ideo manus Domini confortauit te, & eris benedicta in æternũ.* Sed de caſtimoniæ in ſancti Euangelij Miniſtris, neceſsitate, & fructibus alibi dicturi, nunc breuitatis cauſa ſermonem ad alteram partem, quæ Religioſos ad hoc conuerſionum opus maximè iuuat, transferamus. Ea eſt caritas, & coniunctio animorum inter ſeipſos: nam cum orbis ad Deum conuerſio difficillimi negotij ſit, ac perſpicuum ſit, nullam rem magnam effici ſine multorum adiumentis, cùm nemo ſolus omnia habere poſsit; fit vt in animarum conuerſione, ex Religioſorum coniunctione, ac mutua caritate vberrimi eliciantur fructus. Nam, vt pręclarè dictum eſt à Sancto Baſilio, Conſtit. Mon. cap. 19. *Veluti milites teſtudine, quam vocant, facta, ſeſe inuicem ita muniunt, vt ſint impenetrabiles, ſic ipſi propter coniunctionem qua nexi ſunt, ſeſe mutuo (vt ipſe ait) conſepiant, & inter ſe protegant*; ex quo non ſolum fit, vt inimicorum ictus repellant, ſed etiam inimicos ipſos facilè fundere, & fugare etiam ab alijs poſsint. Quod ſi hoc veriſsimum eſt, nullum hominum genus reperiri ita huic animarum functioni aptũ, & idoneum, eſſeque huiuſmodi miniſterium Monachorum inſtituto cõſentaneum, reſtat, vt ſit etiam hæc functio illis facilior, & iucundior. Id enim perpetuũ eſt in omnibus rebus, vt quæque res eo maximè gaudeat, quod eius naturæ eſt maximè aptum, ac proinde quantò impedimenta ſunt remotiora, eò maiori facilitate ſit prædita, quæ omnia Religioſorũ animos in opus Miſsionum maximè deberent inflammare, præcipuè ſi experientia ipſa clamante fructus in Eccleſia Dei, ex Religioſis Ordinibus in fidei propagatione conſiderentur: ad quorum enarrationem iam gradum faciamus.

Iudith 15.

CAPVT

CAPVT III.

Religiosis omnibus conuenientissimum esse animarum saluti, & conuersioni studere, ostenditur ex fructu à Religiosis in fidei propagatione facto.

NON leuis momenti, imò grauissimum, validissimumque argumentum produci potest, quo & dignitas ministerij huius amplius extollatur, & conuincantur illi, qui contra institutum Religiosos agere, si in Missionibus occupentur, ausi sunt affirmare, ex fructu, magnaque vtilitate quam Religiosi viri omnium ferè Ordinum in Ecclesia Dei, ex quo instituti sunt, verbi Dei prædicatione effecerunt. Ex quo facilè erit conuincere eos non temerè, aut inordinatè contra suum institutum hoc munus suscepisse, sed potius diuino consilio, ac conuenientissimè egisse. Tũ quia ad Ecclesiæ culturam, & propagationem homines sui instituti desertores tantopere non contulissent; nec Deus hominum ita deuiantium à suo instituto adiuuaret actiones, aut mentem excitaret ad similia opera perficienda: tum quia ferè omnes viri fuerunt doctissimi, atque vt plurimum sanctissimi, de quibus sine temeritate iudicari, aut suspicio nequit haberi; vel ipsos institutum proprium ignorasse; aut illud scienter non obseruasse, & contempsisse. Et quemadmodum Ecclesiam sanctam illud maximè commendat, quod tam multi claræ admirationis viri, strenuissimi Martyres, Confessores integerrimi in ea fuerint; sic mihi videtur optimum argumentum in studij Missionum commendatione, quod tanta præstantium virorum Religiosorum multitudo illud fuerit amplexa, vt vel sola eorum auctoritas satis esse posit ad illud omni laude commendandum. Est autem eiusmodi hæc multitudo, vt si ratiocinando summam eorum deducamus, qui in Religionibus sanctitatis gloria floruere, sine vlla dubitatione maximam partem, immo omnem ferè, inueniamus huic ad Missionum scholæ fuisse addictos. Quod si in eis hoc efficit ardens animarum zelus, vt tantam sanctitatis excellentiam adipiscantur, quid hoc ministerio melius, aut vtilius Religiosis? hoc enim magnopere Missionum opus commendat (vt nunc eius alias laudes prætermittam) quod tales, & tanti viri eam viuendi formulam sustinuissent, quorum vestigijs insistere non potest non esse tutum, & laudabile: quantacunque enim est eorum auctoritas, ea tota huius ministerij dignitatem extollit. Primum, quia

nunquam hi tale institutum adamassent, nisi meritò adamandum cognouissent: Deinde quod ad illius dignitatem, & commendationem, ipsi quoque aliquid splendoris & dignitatis suis exemplis contulerunt.

Et in primis, vt nunc prætercam Mendicantium Ordinum tàm Religiosos quàm fundatores, à Monachalium Religionum institutoribus incipiam, quorum facta tacita est, immo expressa instituti interpretatio, aliorumque subditorum ad sui imitationem cohortatio. De magno illo Monachorum Patre Benedicto. vt latius apud D. Gregor. in eius vita habetur, in Casino monte simulacra, quæ adhuc à Gentilibus colebantur, cōminuisse, ipsosque oppidanos Christianis præceptis imbuisse legimus. De Basilio Magno Gregorius Nazianzenus in eius vita scripsit, eum sua Monasteria propè ciuitates erigi curasse, vt non sibi tantum vtiles, sed & alijs prodesse possent: *Quamobrem* (inquit Gregorius) *Monachorum Cænobia haud procul ab his, qui in hominum societate viuunt, ædificari iussit, nec omnino separauit; vt & propinquitate, cum opus charitatis exposceret, adesse possent, dirimentes alioquin proprijs terminis, ne quies illorum, aut pax interrumpi per multitudinem posset; vt & sic, nec ipsi Monachi actionis merito, quod ex impendenda alijs pietate esset, priuarentur; neque rursum eorum actio per tumultus inutilis efficeretur.* Hactenus Gregorius.

Et ipse etiam Basilius in Regulis fusioribus, q. 7. communem vitam solitariæ præferendam censet: *quod hæc quidem* (vt verbis Basilij vtar) *suorum tantum bonorum procurationem propositam habet: hoc autem apertè charitatis legi aduersatur, quæ non quærit, quæ sua sunt: quam perfectè obseruasse Apostolum videmus, qui non suam vtilitatem quærebat, sed multorum, vt salui fierent.*

Et paulò pòst idem Basilius inertem, & infructuosam appellare non veretur eam vitam, in qua scilicet Dei contemplationem nulla actio subsequatur tuendis hominum commodis directa. Hæc Basilius.

Quis verò D. Bernardi, Claræuallensis instituti auctoris, beneficia, qui non solum concionibus, & scriptis, sed quàm plurimis exemplis proximos, Ecclesiamque adiuuit, poterit referre? Petrum Abailardum in Concilio Senensi, Gilbertum Porretanum in Remensi, Henricumque, & alios Hæreticos, qui Galliam vniuersam suis dogmatibus inficiebant, solus ipse conuicit, ac repressit: Franciamque aliqua ex parte prædictis hæresibus iam infectam, ad Ecclesiæ Catholicæ vnitatem reduxit. Quid de peregrinationibus eius. fidei, & sanctæ Matris Ecclesiæ, ac proximorum salutis causa susceptis dicemus? Modò enim ad Galliæ Regem, modò ad Imperatorem, aliosque Principes viros pro arduis Ecclesiæ negotijs, ac rebus publicis, animarumque salutem concernentibus missus est à Summis Pontificibus, ac denique fructus, qui ex eius concionibus ad populum prouenerint, quàm innumerabiles ex vitijs ad frugem se receperint, à Sa-

tanæ

[illegible] faucibus erepti, nec cogitari quidem potest. Vt omittam nunc præclara, quæ fecit in illo tetro schismate aduersus Petrum Leonem Antipapam pro Innocentio Papa secundo legenda in eius vita. Ecce tres monasticæ vitæ auctores, fontesque clarissimos, à quibus ferè omne institutum Monasticum, tam in Oriente, quàm in Occidente manauit, qui tam exemplis, quàm verbis, Regulisque scriptis Monachorum instituto valde contentaneum esse decreuerunt animarum saluti conuersionique consulere.

Deinde, quæ à Religiosis Monachis ferè ab Apostolorum tempore gesta sunt in proximorum salute tuenda, & procuranda, immensum esset recensere: qui enim historias consuluerunt, facilè compererint maxima, & egregia opera, quæ à Monachis in integris prouincijs, & regnis ipsis, Christo adiungendis patrata sunt, quàm sæpe Euangelij lumen, vbi nullum antea erat, intulerint: vbi obscuratum, instaurarint: quoties fidem, & Religionem, vel iam labefactatam, vel penitus perditam restituerint, ac redintegrarint. Quare ita Monachorum zelus olim in his enituit, vt post Apostolos, & Apostolica illa tempora, in propaganda per singulas prouincias fide, vix aliorum nomen inueniatur, quã Monachorũ: & quia longum esset omnes percensere, aliquos quasi exempli causa, & per transennam attingamus.

CAPVT IV.

Exempla Ordinum Monachalium.

ET in primis Carmelitæ Monachi, antequam Mendicantibus annumerarentur, erumpente Euangelij luce, admirabili cum animi magnitudine Euangelium Apostolorum tempore, per Samariam, Palæstinam, aliasque orbis partes propagarunt. Nam a monte Carmeli discedentes, ab Apostolis primum baptizati, postea eorum coadiutores in prædicatione sancti Euangelij effecti sunt, vt Iosephus Antiochenus lib. 12. Speculi perfectæ militiæ primitiuæ Ecclesiæ scripsit: *Perfectorum* (inquit) *militum Christi* (id est Apostolorum) *coadiutores surrexerunt strenuißimi viri, solitarij, contẽplationi dediti, sanctorum Prophetarum Heliæ, & Helisei imitatores, qui de monte Carmelo descendentes, per Galileam, Samariam, Palæstinamq́; fidem Christi constantißime sparserunt*. Hactenus Iosephus.

Idem etiam de Carmelitis post Iosephum docuit Sanctus Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus in lib. de instit. Monach. & c. 27. postquam docuit Carmelitas ab Apostolis esse baptizatos, & in fide instructos, ad-

dit: *Denique eorum multi ea, quæ ab Apostolis hauserant, ceteris effundentes, fidem Christi per Phœniciam, & Palæstinam prædicabant, dilatantes dogma fidei, & moribus vitæ Monasticam conuersationem Ecclesiæ Dei insignissimam demonstrantes.* Sic Ioan. Patriar. Hiero.

Nec dissentit ab hac sententia Chronica Romana antiqua apud Speculum Ordinis lib. 5. in fin. in qua scriptum habetur: *Tempore quo beatus Petrus Antiochiæ Cathedræ præsidebat, Carmelitæ in circumquaque regione adiacente, diuersis locis Catholicè pro fidè insistebant.*

Quibus subscribit Ricardus Armachanus Archiepiscopus in sermone de Conceptione Beatæ Mariæ, vbi de Carmelitis agens, inquit: *Insuper, vt fide dignæ historiæ referunt, in principio nascentis Ecclesiæ in partibus illis prædicādo Euāgelium solidissimè laborarunt.* Hæc, & alia de antiquis Carmelitis reperies apud doctiss. Vbalden. de Sacramentalibus, tit. 9. cap. 89.

Sed si ad alia tempora descendamus, aliorum Monachorum in Ecclesia Dei vberrimi fructus conspicientur. Primum enim de Monachis ex S. Benedicti familia (vt author est vir grauissimus Trithemius de viris illustribus sui Ordinis, & Hier. Platus, ex quo quę sequuntur decerpsimus) B. Remigius, qui anno ferè 530. Clodoueum Regem, & Franciam vniuersam ab Idolorum cultu ad fidem Christianam traduxit, ab ineunte ætate Monachus fuit, ac postea Remensis Archiepiscopus.

Item Martinus Monachus, anno 540. Sueuos ab Arriano errore sanauit. De Anglia notissimum est, vt ab Augustino informata, quem Gregorius Pontifex cum aliis sex Monachis, nempe Sancto Mellito, S. Petro, S. Iusto, S. Paulino, S. Laurentio, & S. Ioanne eò legarat, ad Deum sese cōuerterit, vnà cum Rege Etelberto, anno 603.

Nec præteream ipsum Pontificem Magnum Greg. vt in eius vita lib. 1. refert Io. Diaconus, qui cum Monachus adhuc esset, & Anglicos pueros forma pulcerrimos venales Romæ conspiceret, agnosceretq; illos esse infidelitatis tenebris immersos, tactus dolore cordis intrinsecus, mox à Benedicto Pontifice vehementer cępit expetere, vt sibi licentiam in illam regionem ad prædicandum Sāctum Euangelium proficiscendi concederet, qua obtenta profectus est: postea verò tota acclamante Roma ab eodem Pontifice post triduum itineris coactus est ad proprium Monasterium reuerti.

Anno autem 622. Lambertus Leodiensis Monachus Taxandriā Germaniæ Prouinciā, eodemque tēpore Kilianus Monachus Francorum gētem ad fideliū numerum aggregarunt, atque hic quidem in eo opere etiā martyrium subijt.

Beda lib. 6. Hist. Angl. c. 5.

VVilfridus ex Hierpuensi Monasterio in Anglia, postea Eboracēsis Episcopus, anno circiter 683. cum Romam peteret, tempestate in Hollandiam

[illegible], & Frisiam eiectus est; ne hiemem illic infructuosè degeret, aggressus est Euangelium, quod nullus adhuc ibi auditus fuerat prædicare. Idémque in patriam reuersus, cum ab improbo Rege Egfrido in sua sede hęrere non sineretur; diuertit ad Australes Saxones, adhuc in infidelitatis tenebris iacentes, iisque fidei lumen importauit, & simul toti insulæ, quæ Vectula dicitur. Ceterum, quod hic opus in Frisia cœperat, id deinde continuauit VVillibrodus, ex Monasterio Ripensi in Anglia, qui Traiectensis Episcopus etiam creatus est.

Eodem tempore Svvitbertus Lindissæ in celebri Cœnobio Angliæ educatus, vnà cum vndecim alijs ad Apostolicum numerum repræsentandum ad Saxones se contulit, ex quibus innumerabiles in Christi fide instituisse fertur: idemque postea Verdensi Ecclesiæ Præpositus fuit, nec tamen à laboribus suis vnquam cessauit.

Beda ibid & Molanus in Natall. SS. Belgij.

Insignis quoque in hoc genere fuit Bonifacius, qui adhuc meritò tanquam Germaniæ Apostolus colitur. Hic patria Scotus, cum adhuc quinquennis à parentibus ipsis oblatus diù vitam in sacris claustris sanctissimè egisset, a Gregorio Secundo Pontifice in Germaniam missus, Hassiam Christo adiunxit, anno fermè 717. quam ob causam ad eos, quós docuerat, regendos Moguntino Archiepiscopatu ornatus est: quamquam maius ornamentum etiam postea ex martyrio accepit.

VVillehadus item, & Lugderus ex Monasterio Sancti VVillibrodi in Gallia, in Franconiam Germaniæ prouinciam profecti, annum circiter 800. & plurimos illic filios Christo Domino pepererunt, ipsiq; plurimos ea de causa labores pertulerunt. Paulò post etiam, annos videlicet decē, Anscharius cū tribus socijs ex Monasterio Corbeiensi in Gallia Belgica, plures regiones Euangelij causa peragrauerūt, Daciam, Suetiam, Gotthiam, Groenlandiam, in quibus omnibus vix credi posset, quantum fructus reliquerint.

Ex quo eodem Monasterio prodijt etiam Stephanus, qui primum Anschario in Suetica messe successit. Deinde in Helinguensem Prouinciam se contulit, quam totam ab erroribus ad viam veritatis adduxit, atque ibidem tandem ab impijs quibusdam mactatus, ad martyrij palmam euolauit.

Quò etiam referri debet Abbas Floriacensis Monasterij Albus dictus, quod à Sancto Mauro in pago Flori Comitis ædificatum fertur: is enim in Vasconia Galliæ parte Religionis propagādæ causa strenue laborauit, vir eloquentia insignis, nec minus sanctitate præstans, ad extremum etiā martyrio gloriosissimus. Vixit autem anno ferè 970. Religiosam vitam diu professus vna cum Gaudentio fratre, Monacho item Sancti Alexij Romæ, in Pannoniam abiit, ad disseminandam Christi fidem, vbi in Gei-

sam a

ſam Regem incidit, diuino iam antea oraculo monitum de eius aduentu. Itaque ab illo cum honore exceptus totam eam gentem, antea feram, & durã, Chriſti cultu imbuit. Mox ad Sarmatas digreſſus Ruſsis, Lituanis, Moſchis, Pruſsianis, ſed plerumq; Polonis, eorumq; Regi Bolislao Euangelium promulgauit. Denique in Pruſsia, cum ab impijs ad ſtipitem alligatus, ſeptemque lanceis confixus palpitaret, egiſſe Deo gratias dicitur, quod ſe martyrij, quod tàm diu iam optarat, compotem feciſſet.

At Bruno ex Ducali familia, nempe Lotharij Saxoniæ Ducis filius, monaſticam vitã Romæ profeſſus in Cœnobio Beati Alexij à Ioanne XIX. ad Ruthenos miſſus annum circiter 1025. multos populos ad ſalutis viam reuocauit, qua in cauſa ne quid ad laudem deeſſet, martyrij quoque gloria ornatus eſt.

Eodem quoque tempore Bonifacius Romualdi diſcipulus in Ruſsiam profectus, Ruſsianum Regem, eiuſq; regnum præter fratrem, conuertit, à quo impiè cæſus, vineam à ſe plantatam etiam ſanguine irrigauit.

Anno vero 1050. Humbertus ex Ordine Sancti Benedicti Conſtantinopolim à Pontifice legatus ad Græcorum ſchiſma confutandum, cum Niceta congreſſus coram Conſtantino Imperatore, ita eum diſputando conuicit, vt librum, quem conſcripſerat, cõburere coëgerit. Otho etiã ex Monaſterio Babenbergenſi, quę eſt Germaniæ ciuitas, anno 1125. à Caliſto Secundo in Pomeraniam miſſus, Barciſlaum Principem conuertit cum ſuis: quin idem etiam loca omnia maritima, Daciæ, Poloniæque finitima, cum magna animarum conuerſione peragrauit. Denique complures Saxoniæ ciuitates obiens, magnos vbique ad ſalutem motus effecit. Huic ſimilis fuit Vicelinus, qui non multò poſt hunc vnà cum quatuor ſocijs ex Gallia ad VVandalos profectus, triginta totis annis incredibili labore vniuerſam illam regionem, in qua innumeri fermè erant populi, Chriſtianis imbuit præceptis, & in ijs inſignia complura fundauit Cœnobia.

Andreas Abbas in vita B. Othonis. Crant. in VVandalia lib. 4. c. 18.

Ac denique non ſolum Benedictus Aſiam, Africam, ac pręcipuè Europam ſuis ſeminibus impleuit, regna, & prouincias ſua prædicatione cõuertens; verum etiam Americam, nunquam antea cognitam, bonorũ ſuorum operum radijs illuſtrauit. Nam, vt refert Genebrard. in Chronol ſua lib. 4. & alij quamplures Hiſtoriographi, primus noui orbis Apoſtolus electus ab Alexandro VI. Summo Pontifice, Beceil Monachus Benedictinus natione Catalanus fuit, qui electis duodecim eiuſdẽ familiæ ſocijs, Vicarius Generalis Summi Pontificis apud illas nationes fuit deſignatus, ac benedictione Pontificali accepta, ad hanc nouam Euangelij prædicationem ex Hiſpania, anno 1495. diſceſsit, illiſque prouincijs omnium primus lumen fidei intulit. Multa præterea ſimilia commemorari poſſent ex

Monachorum

[illegible]chorum Ordine profecta, præcipuè tamen Orientalium Monachorum sub regula Beati Basilij militantium, quorum ope, & doctrina con[illegible] Græcia, aliæ etiam Orientales nationes in fide, & moribus sustentur: quibus breuitatis causa omissis, ad alia exempla efficaciora gradũ [illegible]amus.

CAPVT V.

Exemplis Eremiticam vitam degentium, idem comprobatur.

Eremi, solitudinisque professores, qui licet procul à negotijs ad spirituale otium confugerint: tamen si proximorum spiritualis vtilitas requirat, contra officium agere, si non, contemplationis studijs relictis, [illegible]mos iuuandos accurrant, docet Augustinus in Epist. 91. ad Ca[illegible] insulæ Monachos: qua eos hortatur, ne suam quietem necessitati[illegible] Ecclesiæ præponant, vbi inquit: *Parturienti si nulli boni administrare vel[illegible], ne ipsi quidem quomodo nascerentur, inuenturi fuissent.*

Imò, quod magis miror, ipse Chrysostomus acriter inuehitur in sa[illegible] Eremi cultores, si proximorum salutis obliuiscantur, Hom. 6. in primam epist. ad Corinth. tom. 4. *Nonnulli* (ait) *ciuitates, fora, hominum consue[illegible], & aliorum eruditiones reliquerunt, montesq; petierunt. Quid si quispiam se[illegible] [illegible] dixerit, inueniet omni carentem venia excusationem, siquidem ne pere[illegible], neue in virtute fiam obtusior secedo: At quantò melius obtusiorem te fieri, [illegible], quàm morantem in solitudine pereuntes fratres despicere.* Et in Serm. [illegible] Philogono, tomo 3. *Neque prorsus alia res est, quæ perinde declaret, do[illegible] [illegible] si fidelis, & amans Christi, quam si fratrum curam agat, & pro illorum [illegible] [illegible]citudinem. Hæc omnes audiant, & Monachi, qui montium occupa[illegible], &c. quò pro viribus Ecclesiarum Præfectos adiuuent, &c. & quibus[illegible] [illegible] rationibus auxilientur.* Hæc Chrysost.

Itaque veteres illi tam magni tamque sancti Patres sæpè hac vna de [illegible] solitudinem, quam multis annis coluerant, reliquerũt: & tempore, [illegible] persecutiones Ecclesiam Dei oppugnarunt, non defuerunt hi quin [illegible] Ecclesiæ opem ferrent: imo tanquam generosi quidam catuli [illegible] exilientes, & è latebris emergentes, statuerunt non se amplius [illegible]ertare, ac relicta contemplatiua vita, omnemque quietem, vt ath[illegible] [illegible]separabiles à se remouentes, alacriter prodierunt ad certanda pro [illegible] Christi bona certamina, sicut de magno Antonio memoriæ proditũ

est,qui relicta solitudine, Alexandriam veniens breuissimo temporis spatio miram Arianis intulit cladem.

Magnus quoque Athanasius in Epistola ad Dracontium Monachum contentiosè reluctantem ad animarum ministerium suscipiendum, his monet post multa: *Nosti enim Serapionem Monachum esse, & quot Monachorum præfectum. Neque à te ignoratur, quot Monachorum pater fuerit Apollonius. Nosti Agathonem, neque ignotum habes Aristonem. Memor es Ammonij cum Serapione peregre profecti. Fortassis etiam audiuisti de Cue in superiori Thebaide. Poteris etiā resciscere de Paulo, qui est apud Latos, & alijs multis, & tamē illi Episcopi constituti nō contradixerunt, sed habentes pro exemplari Eliseū, & conscij quid Elias egerit, & eruditi quid discipuli Christi Apostoliq; fecerint, susceperunt hanc curam, neque ministerium hoc aspernati sunt, neque propterea se ipsis deteriores facti sunt, sed mercedem expectant laboris proficientes ipsi, aliosq; proficere adhortantes. Quot ab Idolis cōuerterūt? Quot à furiosa & dæmoniaca consuetudine suis admonitionibus cōpescuerunt? Quot adduxerunt Christo seruos? adeo vt qui ista signa conspiciant, admirentur. An quæso non ingens signum puellam inducere, vt virgo maneat, & adolescentiorem adhuc vt sit continens, & idololatram, vt cognoscat Dominum?*

In Græco est μονίτου.

Et post pauca, vt probet, quod non sit impedimentum cura Episcopalis monasticæ obseruantiæ, quędam alia subdit, quę ego libenter addam; quia si Episcopalis solicitudo cum obseruantia non pugnat, multò minus simplex Missionum ministerium: Prosequitur igitur magnus Athanasius: *Quapropter cum illiusmodi* (inquit) *habeas exempla dilectissime Draconti, ne dicas, nec dicentibus credas, Episcopatum esse causam peccati, aut quod inde nascantur occasiones delinquendi. Licebit tibi in Episcopatu esurire, sitire cum Paulo, licebit vinum non bibere, sicut Timotheus fecit, & ieiunare frequenter, vt Paulus solitus, ita vt secundum illum ieiunans, alios sermonibus nutrias; & sitiens abstinendo à potu, alijs docendo potum præbeas. Ne igitur talia obijciant Consiliarij tui: nouimus enim Episcopos ieiunantes, & Monachos comedentes*, &c. Hæc, & alia plura id genus Athanasius ad Dracontium, quem tandem persuasisse constat.

Abbatem *Appolonium*, qui Thebaidem olim incolebat, Paladius commendat, (idem etiam refert Nicephorus lib. 9. c. 14.) quod relicta solitudine persecutionis tempore, addens animum Christi Confessoribus multos effecit martyres.

Et vt nunc prætermittam *Romualdum* Eremiticæ vitę authorem, quem magno ardore animarum salutis flagrasse eius gesta testantur, Theodoretus in libro eo, quem Religiosam historiam inscripsit, commemorat de Iuliano, cum Arianorum impietas latè serperet, ab Acatio Episcopo his rationibus à spelūca adductum esse, *vt relinqueret illam*, (verba sunt Theodoreti) *in solitudine versandi rationem; veniret autem, vt ferret auxilium tot millibus, quæ fraude interibant, & rumore sui aduētus flammam extingueret Arianam.*

Cucurrit

[illegible]it diuinus Acacius, & sumpto, vt iussus erat, magno Acacio, accessit ad maximum [illegible] lamen Ecclesiæ, & cum eum salutasset, Dic mihi, inquit, ô Pater, quanam de causa [illegible] hunc laborem tam lubenter toleras? Cum is autem respondisset, & corpore, & [illegible], vitaq́, & omnibus, quæ ad vitam pertinent, est mihi Dei cultus pretiosior. Co[illegible] autem quoad eius à me fieri potest, illi à sorde nudum offerre ministerium & ei [illegible] uo placere. Ostendam tibi, inquit Acacius, rationem, per quam ei plus quam nunc [illegible]. Idq́, dicam, non sola vtens ratiocinatione, sed qui id ab eius doctrina didice[illegible]. Cum enim Petrum aliquando rogasset, an eum plus quàm alij amaret, & di[illegible] id, quod sciebat vel ante Petri vocem: Tu enim, inquit, nosti Domine, quod amo te, Ostendit quidnam agens eum magis coleret. Si enim, inquit, amas me, pasce oues meas, & pasce agnos meos. Hoc quoque tibi, ô Pater, est faciendum. Periculum enim est, ne oues à lupis intereant, eas autem valde amat, qui à te [illegible] amatur. Est autem proprium amantium illa facere, quæ cum fiunt, eis, qui amātur, grata sunt. Et alioquin non paruum est periculum, multorumq́, & magnorum [illegible] sudorum detrimentum, si pati potueris, negligere, tacitus præterire, veritatem quidem grauiter oppugnari. Hoc cum primum audisset senex, quietem quidem valere [illegible] ad tempus, neque ciuitatis strepitus, quod eis non esset assuetus, refugiens, accurrit Antiochiam.

Eodem quoque modo narrat idem Theodoretus in vita Eusebij, Ammianum Eusebio persuasisse, cum eum monuisset, vt videret, ne plus se ipsum quam Deum diligeret, his verbis: Dic enim mihi, ad illum dicebat, ô optime, cuinam placere existimans, laboriosam hanc sordidamq́, & squallidam vitam es persecutus? Cum autem, vt par est, is vtique dixisset, Deo, qui est virtutis legislator & magister. Quoniam ergò eum amas, inquit Ammianus, ego tibi modum ostendam, per quem & amorem magis accendes, & ei, quem amas, seruies. Nam quod omnis tua cura & industria in te ipsum conuertatur, non effugiet, vt sentio, crimen in te nimij amoris. Lex enim Diuina iubet proximum amare, vt te ipsum. Multos autem opum participes sumere, hoc est proprium veri muneris charitatis. Hanc autem D. Paulus appellauit legis plenitudinem. Rursus quoque clamat: Tota lex & Prophetæ in hoc sermone in summam rediguntur, nempe, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Porrò autem Dominus quoque in sacris Euangelijs Petro, qui confessus est eum plus alijs amare, præcepit pascere oues suas. Eos autem qui hoc non fecerunt reprehendens, clamat per Prophetam, ô Pastores, Non se ipsos Pastores pascunt, sed oues. Et ideò magnum quoque Eliam, qui hanc vitam persequebatur, iussit versari in medio impiorum, & secundum Eliam tantopere celebratum Ioannem, qui amplectebatur solitudinem, transmisit ad ripas Iordanis illic baptizare iubens & prædicare. Quoniam tu ergò quoque es Dei, qui te fecit, ardens amator, multos quoque tecum alios effice amatores. Hoc enim est valdè gratum communi Domino.

Optimè autem Aphraates vir sanctissimus, quem scribit idem Theodoretus in Valentis Imperatoris furore aduersus Ecclesiam, eremo, in qua diu

diu vixerat relicta, tanquam bonum militem ad locum certaminis venisse, seque pugnantibus vltrò miscuisse. Quin etiam cum aliquando tyranno in via occurrisset, cauillari eum cœpisse, quid ageret Monachus inter hominum turbas, illum autem intrepidè sic respondisse: *Dic Imperator, si puella essem, quam pudor in conclaui retineret; vidissem autem in patris mei domum ignem conijci eamq; conflagrare, num intus sedens otiosè incendia spectare deberem? Atque si hoc facerem me quoque ipsum flamma absumeret, quod statim accurrerem, aquam afferrem, & omni ope igni resisterem, hoc ipsum nunc ago, qui flammæ à te in Dei domum, qui vetustissimus est Pater, iniectæ pro mea parte remedium afferre coner.* Hæc tũ Aphraates. Neque verò nunc meliora multò sunt tempora, minoresúe pestes vbique hoc tempore infert Satanas, quam tunc Valens.

Sed verè diuersa sunt tempora, diuersusque Christianorum zelus: nam & antiquitus maiores nostri, cum hæresis aliqua oriretur, causaque fidei ageretur, ita animis omnes commouebantur, vt non sibi satisfacerent, nisi vniuersas Ecclesiæ vires in vnum colligerent, ac tanquam in agmen accincti omnes vnà ad resistendum occurrerent. Et vt hæresim propulsarent, Episcopi, relictis gregibus, altaribus, sedibus, longè positas regiones non sine magno sumptu & periculo adire non dubitabant. Vnà autem omnium ordinum, & nationum Doctores, nec non & interiorum solitudinum cultores, tam Archimandritæ, quàm alij, (vt de sancto Antonio contra Arianos, & alijs quamplurimis in Actis Conciliorum Generaliũ legitur,) literis & sermonibus tanquam ad commune restinguendum incendium accurrebant. Quod si priscis illis temporibus vnus aliquis error totum Christianum orbem vsque adeò commouebat, vt ab antris deserti, viros solitarios, in communia castra conuenire compelleret; quid nunc facere oporteat, cum non vno aliquo errore, sed ipsa hæresum colluuione oppetatur, & exerceatur Ecclesia? Quis, qualiscunque sit ille Ecclesiæ Catholicæ filius, qui piæ matri tàm grauiter laboranti opem ferre recuset? Immo etsi Ecclesiæ tam ingens periculum non immineret, sed tantum vtilitas maior, ac spiritualis profectus animarum expectaretur; sufficeret, vt & Monachi, & solitarij prætermissa contemplatione, ac clausura Ecclesiæ conatus adiuuarent: vt optimè docuit Innocentius Papa in c. licèt de Regularibus, his verbis: *Sicut maius bonum minori bono præponitur, ita communis vtilitas speciali vtilitati præferenda est. Et in hoc casu rectè præponitur doctrina silentio, solicitudo contemplationi, & labor quieti.* Quæ sententia latius confirmatur à D. Thoma Opusc. 19. c. 4. dicente: *Nec valet quod dicunt aliqui, quod hoc posset fieri, quando necessitas immineret, quæ nunc non apparet; cum magistrorum iam sæcularium copia habeatur. Quia vtilitas communis non solum debet procurari, vt sit quocunque modo, sed vt sit optimo modo, quo fieri potest. Quantò autem*

[illegible] doctores magis multiplicantur, tantò vtilitas communis, quae ex doctrina pro- [illegible], magis crescit: quia vni manifestatur, quod alteri nondum notum est. Vnde di- [illegible] cap. 6. Multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum. *Quo zelo Moy- [illegible] dixit Num. 11.* Quis tribuat, vt omnis populus prophetizet? *Glo.* *[illegible] Praedicator optat si fieri valeat, vt veritatem, quàm solus loqui non sufficit, [illegible] torum sonent.* Et infrà: *Prophetizare omnes voluit, qui bonum, quod habuit, [illegible].*

Sap. 6.
Num. 11.

Qu[illegible] ergò cum tot exempla Sanctorum, tum illas monasticae vitae co- [illegible] Basilium, Benedictum, Romualdum, ac Bernardum, & eorũ insti- [illegible]atores, sanctissimosque Eremi Patres, & sacratissimos cultores [illegible]rum saluti deditos videat, sine temeritatis nota audeat tot, ac tãtos Patres instituti sui desertores iudicare? aut quis non professioni Mona- [illegible] conuenientissimum proximos iuuare pronunciabit?

CAPVT VI.

Missiones expedientissimae sunt omnium Religiosorum instituto, illudque mirificè perficiunt.

RELigiones ex hoc esse perfectissimas, quòd sine mixto, tàm ex contẽplatione, quàm actione gaudeant manifestum est. Nam cum primũ apud nos locum obtinere Deus debeat, qui & summum bonum est, & à quo omnia in nos bona promanarunt: secundo a loco homini homo esse debet, inter quos vna naturae coniunctio est, qua maior altera affinitas nõ est atq; ideò maxima in terris officia sunt, quae ad Dei gloriam, hominumque salutem propagandã conferuntur. Quare rectè S. Tho. 2. 2. q. 188 art. [illegible]. negociosae, & occupatae vitae munera duplici modo distinguit; alia enim sola exteriori functione compleri, cuiusmodi est seruire hospitibus, vel aegrotis, vel militare, atque haec quidem non paulò minora esse contemplatione: alia verò esse, quae quasi fluunt ex abundantia quadam contemplationis, qua videlicet cum mens diuino amore incensa fuerit, agitur in opera externa, vt est concionari, vel docere rudes, & alia similia. Haec verò maiora, & nobiliora esse non solum illa actione, sed etiam ipsa contemplatione, si sola, ac simplex sit, & si in se tantum ipsa vertatur ac nihil ex ea in alios vtilitatis sequatur. Docuit hoc D. Thomas his verbis: *Opus vitae actiuae aliud est, quod ex plenitudine contemplationis deriuatur, sicut doctrina & praedicatio, vnde & Gregor. dicit in sua Homil. super Ezechielem: Quod de perfectis viris post contemplationem suam redeuntibus, dicitur Psalm. 144.* Memoriam suauitatis tuae eructabunt: *& hoc praefertur simplici cõtẽplationi:*

Psal. 144.

sicut enim maius est illuminare quàm lucere solum, ita magis est contemplata alijs tradere, quàm solum contemplari. Sic enim summum gradum in Religionibus tenent, ordinantur ad docendum, & prædicandum: secundum autem gradum tenent hi, qui ordinantur ad contemplationem: igitur firmior perfectio est sortiri finem ex contemplatione & actione temperatum. Quare maior perfectio erit Religiosorum, ac proinde eis magis expediens, in contemplatione, & actione exerceri, quam vel in sola actione, vel contemplatione: quia etsi Religiones quàm plurimæ vt Monachales, ad solam, veluti ad præcipuum scopum, contemplationem destinentur: quia tamen, vt iam suprà ostendimus, ex regula propria, à prædicationis functione non arcentur; non poterit obesse, sed prodesse quam plurimum omnium Religiosorum perfectioni; in huius altissimi ministerij studio occupari.

Neque timendum est huic vitæ mixtæ, ne in actionem multiplicem dilabatur, ac iterum reprehēdatur à Domino de nimia solicitudine, & turbatione erga plurima: nam cum interior oratio siue meditatio cũ actione exteriori coniungitur, tàm benè inter se nectuntur, vt actio à cōtemplatione iuuetur, & contemplatio ab actione non impediatur. Verè enim D. Aug. Epist. 116. animi gaudium, lætitiam ac tranquillitatem non solùm in solitudine ac secessu, sed & in actu quoq; humano ait permanere, si ex illo aditu siue contemplatione ad operatione̅ procedatur: ac proinde qui hominibus virtutem suam, & Euangelij lucem communicare instituerunt, non modò de virtutibus nihil perdere videntur, sed & eam potiùs multum augere: quasi enim quandam necessitatem inijciũt Deo, vt ipsis primò largiatur, quod per ipsos in alios effundi velit. Quare non potest non esse expedientissimum Religiosis omnibus in iuuandis Infidelibus has duas amplecti sorores.

Rem verò hanc potius practicè quàm theoricè, ac veluti ab experiētia ipsa probandam aggrediamur. Ostendamus igitur ad proprij cuiuslibet Religionis instituti obseruantiam Missionum opus esse oportunissimũ, expedientissimumque medium, idque inprimis hac comparatione. Statuamus in hoc loco Religiosos duos, quorum alter de simplici tantum Regulæ obseruatione, suaque salute cogitet, alter Missiones meditetur. Rogamus igitur (quamuis experientia luce meridiana clarior est) vter ex his duobus chorum ardentius frequentabit? vter mortificationes ex his duobus, increpationes, morbos patientius feret? vter noua patientiæ genera studiosius inquiret? vter labores & tentationes constantius patietur? Res per se perspicua est, & quia non omnes capiunt verbum hoc, rationem discriminis proferamus. Manifestum est eum, qui nil, nisi domesticum cogitat, (vt experimenta quotidiana cōuincunt) ijs ad passionem, mortificationem, & virtutum acquisitionem medijs vti mediocribus, ita

[illegible]ò admodum in eximiam sanctitatem ijs medijs, eo modo, quo exer[illegible] solent, perueniatur. Disciplina quippe domestica nihil arduum post [illegible]quantum temporis repræsentat, ad cuius victoriam animus se solitæ [illegible] erigat: immò cõsuetudine lentescit, & timendum est, ne ijs, quibus [illegible]are consueuit, satis contentus regrediatur, cum progrediendi signa [illegible] præferat. Ex hoc efficitur, vt animus vilescat, & satis crebrò cœptæ [illegible]æ tenorem languidus omittat, seque ad laxitatem cum aliorum [sc]andalo conuertat; propterea que illæ Religiones, quæ hanc mediocrita[tem] amplectantur, cum degeneres otio, austeritatem diuturnam sustine[re n]olint, ad mollia relabantur, & rixis, ambitionibus, aliisque peccatis, vt [illegible]mum, deformentur: tantumque abest, vt ignaui Religiosi, qui præ[te]r reformationem propriam prius quærendam, postmodum proxi[mis] vacandum, se ipsos promoueant, vt dolendum sit, quàm miserè pro[illegible]ssionibus succumbant. Hæc diximus ratione Religiosi illius, qui [de] Missionibus neutiquam cogitat, at non ij Religiosi, qui Missiones ani[mo] pertractant, & suam primo salutem, & mox totius Religionis bonũ [ma]gnopere promouent. Vt enim actiones, & labores communes pro[illegible]mus, quàm strenuè ad horas Canonicas, ad verbera, ad increpationes, [ad] nouos labores se offerunt, qui eas actiones tàm perfectè obire cogitãt, vt eorum obseruationem in exteris regionibus condere, ac pro ijs si o[por]tuerit, occumbere meditantur? Quis hic non deprehendat quandam [animi] magnitudinem, quæ communi Monasticæ disciplinæ modo minimè contenta, largiores vigilias, inediam grauiorem, acriora verbera, se[ue]riores increpationes ferre contendat? Hæc quippe omnia, aliaque grauiora in opere Missionum futura nouit, eoque ipso quod animus ea complexus est, in quibusdam eorum præludiis, domi se exercere cupit, ne ad pugnam imparatus accedat. Hinc longè maior quàm sine Missionũ studiis totius Religionis profectus existit: si enim Religiosi maiora, & austeriora quærunt, quam quæ regula præcipit, quomodo non facillimè, exactissimeque domesticam disciplinam obseruabunt? Quomodo nõ omnia hæc leuia existimabunt, ac perfectiora mortificationum, ac virtutum exercitia quærent, vbi rixæ, vbi prælationum ambitio, vbi cibi intemperantia; ceteraque mala, quæ Religiones labefactãt? Profectò ijs, qui Missiones cupiunt, longè alius affectus est, totosque ignominijs, laboribus, ipsique morti constanter ferendæ seipsos exponunt.

Accedit ad hoc quædam spiritus alacritas, similis affectui, quem Regi[us] vates expressit in hæc verba: *Exultauit vt gigas ad curren lam vitam suam.* Omnes enim actus expeditè, & celeriter obeunt Religiosii Missionum cupidi, velut ad cursum accincti, quæ regularium actuum insignis perfectio est. Quid hic de fluminis impetu, qui lætificat Ciuitatem Dei dicemus?

mus? Deuotionis impetu inquam, qui sępe foras erumpit, ac alios non ità generosos inflammat. Nunquam enim religiosa cœnobia, tàm euidenter flammescere vidimus, ac cum de Missionibus ageretur.

Tamen ne deuotionis sensu, qui à sapientibus non magni æstimatur, niti videamur, si rem Theologico more perpendamus, quis non considerer actus omnes Cęnobiticos ex Missionũ cogitatione, ac proposito, insigne meriti argumentum acquirere, ex nobilissimo scilicet diuinę caritatis fine, quem qui de Missionibus non cogitant, vix, aut leuiter attingũt. Sed & Philosophica & Theologica Gymnasia in finem hunc directa eximij meriti seminaria sunt, subest puritas intentionis, quæ maior, ac verior elaboratur, & doctrina grauior, sanctior, permanentiorque acquiritur: obuersantur quippe animo exercendæ doctrinæ occasiones, quarum qui de Missionibus non agunt, neque meminisci solent, & timendum est, ne vanitas pro pietate subintret: multos enim Religiosos in vrbibus clarissimis eleganter dicendo consenescere videmus: quos eò molestissimos studiorum labores intendisse infelicitatis argumentum est. Vtinam vniuersi Scholastici, dum studijs vacant, de doctrina cum sanguine pro Christo disseminanda cogitarent.

Ab exemplis etiam Sanctorum, tam antiquorum, quàm recentium, aliã non contemnendam ponamus rationem. Nam nihil in viris Christianis dignius, quàm Sanctorum vestigijs insistere: quorum studium non in eo tantum laudatur, quod salutem ipsi æternam consecuti sunt, sed etiã quod alios eiusdem salutis fecere consortes. Habet enim hoc zelus Dei, vt omnes velit & curet eiusdem Dei esse participes, quod in viris certè laudabile est, ac in fęminis etiam non minus commendatur. Quod ex Beatæ Theresię Virginis Carmelitarum Discalceatorum fundatricis spiritu satis patere potest. Illa quippe florentem Carmeli reformationem in hęreticorum conuersionem peculiari intuitu destinauit. Quantò ergò congruentius sit viros pios, qui per seipsos eam conuersionem Dei auxilio operari possunt, hoc ipsum meditari & exsequi.

Tertia ratio petitur ex Religionum reformatione, Cum enim constet non modò Religiones laxatas, verùm & reformatas, quę sibi tantùm viuunt, breui tempore in ambitiones & discordias degenerare occasione otij & inertię, quę sunt vitia Religiosorum, nihil Apostolicum cogitantium: profectò ad augendum & conseruandum Religionum spiritum magnoperè conducit opus conuersionis Infidelium. Sic enim exercentur ingenia vtilibus studijs, & animi ornantur veris virtutibus, incenduntur desiderio patiendi, & in ipsa claustri disciplina proficiunt; qui certè fructus feliciter nunc etiam prouenirent, si Religiosi à Principibus Ecclesię de opere Missionum admonerentur.

Denique recentibus antiquisque constat historijs viros aliquos insignes, qui catalogo Sanctorum digni censentur, in ipsa Infidelium conuersione eximiam vitæ sanctimoniam comparasse, vel illustri martyrio, vel preclara laborum plurimorum perpessione, quæ legationem Apostolicã miro modo condecorat. Verisimile autem est tantis luminibus Ordines Religiosorum, Ecclesiamque hac ætate cariturum fuisse, nisi conuersioni Infidelium viros illos destinasset. Nunc ergò quis non videat ex hoc capite ornamentum perfectissimum, non solum ipsis Ordinibus, sed etiam toti Ecclesiæ corpori accedere: quod cum sanguine clarissimorum Martyrum fides propagetur, & vincat perfidiam. Quod verò spectat ad viros alios planè sanctissimos, qui martyrio coronati non sunt, subest validissimum argumentum ad Missiones persuadendas, quod in ipsa conuersionis legatione tantos in vitæ sanctitate progressus fecerunt, vt numero Sanctorum digni existimentur: quod viris peritis compertum est. Cum itaque Apostolico isto labore Ecclesia mirificè, & Martyribus, & Confessoribus decoretur, profectò à summis Ecclesiæ Principibus, & ab ipsis Religiosorum Prælatis Infidelium conuersio, vt suo conuenientissima instituto, sollicitè debet procurari.

Recenseamus igitur in huius argumenti confirmationem primo loco, breuiter tamen, viros, qui ex Ordinibus Mendicantibus prodierunt, (vt nunc omittam eos, qui in hac spiritali militia sanctissimos Monachales Ordines habuere, quorum aliquos retulimus suprà) Apostolis adnumerãdos, ac moribus reuera Apostolicis, & diuinis excellentes, qui prædicatione sancti Euangelij sanctiores effecti, Ecclesiæ augmentum, suæ familiæ honorem, & præcipuè Deo gloriam, ac laudem reportarunt. Enumerabimus deinde Martyres, qui ex eisdem Ordinibus prodiere. Si enim res ipsa attentè expendatur, omnes ferè sanctitatis excellentissimæ viri, qui in Ordinibus Mendicantibus floruere, aut martyrij palmã sunt consecuti, huic animarum lucrandarum studio maximè Infidelium fuerunt addicti. Ex quibus clarissimè conuincitur, eorum instituto expedientissimum esse Missionum frequentem vsum. Et vt nunc omittam D. *Franciscum* in Ægypto peregrinantem, D. *Dominicum* cum Hæreticis assiduò congredientem, S. Patrem nostrum *Angelum* totum pęnè orbem animarum lucrandarum studio perambulantem: quę ne antiquiora videantur, ad nostra sęcula deueniamus.

In primis *Martinus Valentinus* illustrissimę sanctitatis vir, Ordinis S. Frãcisci, duodecim assumptis socijs, in Indias Occidentales profectus est; illum Indi tanquam Apostolum diuinitus ad ipsos missum coluerũt: summis enim vita functus miraculis coruscauit. Nec minoris sanctitatis fuit vnus è duodecim socijs *Toriuius Mitolinia*. Eximię fuit sanctitatis similiter

& alter *Ioannes è S. Francisco*, qui solis precibus, ac nullo planè studio assecutus est linguę Mexicanę cognitionem, aliaque innumera patrauit miracula. *Andreas ex Olmo*, qui quadraginta trium annorum spatio Indis Christo reconciliandis insumpto, quot, & quanta perpessus fuerit, quæ inquã, discrimina diuino beneficio superauerit, incredibile est. Item *Franciscus Colmenarius* 35 annos Indis ad ouile Christi perducẽdis impẽdit, in quibus nihil non duri, & acerbi tolerauit, per quem vita functum Deus quam plurima dignatus est miracula operari. *Franciscus Soto*, quẽ aliquando concionantem Indi ingenti luce circumfulgentem viderunt. Insuper *Martinus Iesus*, supra cuius sepulcrum sæpè visus est homo maximo splendore circumfusus. Hos igitur paucos ex hac familia retulisse satis erit ex plurimis, qui virtutibus diuinissimis florentes, miraculisque editis clari prodierunt, innumerosque ad Christum populos perduxerunt: de quibus qui plura desiderat, legat historiam Francisci Gonzagæ Episcopi Zephaleni, & Marcum Vlisiponensem, Episcopum Porti in Lusitania.

Sunt porrò ex Ordinibus alijs quamplurimi, vt D. Augustini, Dominici, Carmelitarum, è Societate Iesu, qui magno Ecclesiæ emolumento, & proprij instituti perfectione, vitam cælestem degentes in terris mirabilia magna in conuersione animarum patrarũt, vt latius prosequitur Thomas Bosius tom. 1. de sig. Ecclesiæ, sig. 9. de propag. fidei cap. 2. & 3. & sig. 57. de sanctitate Ecclesiæ cap. 21.

Nullus autem fuit ex hisce Ordinibus, qui Martyres non protulerit, in nostræ fidei, & sanctitatis propriæ confirmationem. Ex sola Franciscanorum familia Franciscus Gonzaga numerat 114. eorum tãtum, qui hoc sæculo floruerunt: quibus si adiungantur alij ad alia sæcula attinentes, de quibus Bosius sig 27. vt suprà, numerum 200. excedent. Ex Religione verò Societatis Iesu, qui hactenus ab Ethnicis, Mahumetanis, & Hæreticis pro Catholica fide interempti sunt, propè centesimum numerum attingunt. D. verò Benedicti ad certum numerum non ita facilè redigi poterunt. Aliorum autem Ordinum nominatim numerum scire penitus impossibile est. Præcipuè tamen Sancti Dominici, è quo sanctitate florentissimi viri prodierunt quamplurimi, qui & superioribus sæculis, & nostro durissimam mortem perpessi, martyrij coronam sunt adepti.

Quocirca efficacissimum euidentissimumque argumentum elici potest, Missiones omnibus Religionibus expedientissimas esse, cùm earum occasione viri egregij, qui tot, ac tanta pericula pro fidei dilatatione adierũt, qui acerbissima, & asperrima sunt pro eadem causa passi, qui vastissima, & sæuissima maria transmiserunt, qui regiones incultas, incognitas, & horrentes peragrarunt, & qui inter efferatissimos populos, belluas inhumanitate morum superantes, versati, nullis tecti præsidijs, nisi diuina

ope

ope eosdem populos ad veræ fidei cognitionem perduxere: sic denique, qui pro eiusdem fidei veritate ac propagatione vitæ periculum subire nō dubitarunt. Vnde si omnium Ordinum viri sanctitate præclari computētur, maiorem eorum excellentioremque partem animarum saluti, & præcipuè Infidelium operā dedisse inuenietur, aut pro fidei dilatatione martyrij palmam arripuisse. Maxima verò tunc erit huius argumenti vis, si expendamus, in nulla Religione vigesimam Religiosorum partem, in alijs verò, nec cētesimam in Missionibus occupari, & ex hac minima seminis portione maiores Deo, & Ecclesiæ fructus referri, quàm ex alia quantumuis maxima Religiosorum quantitate, & numero regularibus exercitijs occupato. Quæ cùm ita se habeant, quàm gratos Domino ac Saluatori nostro, quam fructuosos, quam salutares proximo, ac toti Ecclesiæ, quam ipsi Domino gloriosos futuros meritò speramus, qui huic operi alacriter se accingunt? Quare cùm Deus tot, ac tantis signis manifestauerit Religiosis omnibus expedientissimum esse huiusmodi operi Missionum insudare, id sine magna temeritatis, aut cæcitatis nota inficiari non possumus.

CAPVT VII.

Occasione contemplationis quantumuis sublimis, aut strictioris clausuræ Monachos non excusari à Missionibus adiuuandis.

ILlud semper fuit consilium Principis tenebrarum, (qui Dei gloriæ, animarumque saluti aduersatur) eos ministros, quos multis profuturos timet, à tam salubri opere, sub maioris boni, aut saltem sub propriæ quietis ac pacis interioris, contemplationis, aut strictoris clausuræ prætextu deterrere. At contemplationis studium quantumuis ardens, & sublime ad tempus esse ob proximorum salutem prætermittendum: nec hoc prætextu Monachos Eremitásue solitudinis sectatores excusari, præter exempla quamplurimis firmata rationibus, hactenus commemorata, Sanctorum etiam Patrum proferamus testimonia, in quibus omnes vno ore contemplationem ab actione, hoc est proximorum cura seiunctam, vel sterilem, vel minus fructuosam iudicarunt.

D. enim Hieronymus lib. 3. in c. 31. Prouerb. tom. 8. in enarratione illorum verborum: *Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis*

ancillis suis, inquit: *Sicut totius labentis sæculi cursus perenni diei, ac noctis alternatione variatur, & dies quidem ad operandum, nox ad quiescendum naturaliter cōdita est; sic totum præsentis Ecclesiæ tempus gemino quodam quietis & operis statu discernitur. Quasi enim nocte quiescit, cū aliqui fideliū eius intermissa ad tempus solicitudine externa, sibimet vacare, seq; ipsos spiritualiter incipiunt iuuare, vel lectionibus sacris, vel orationibus, ac lacrymis sese, vel alios huiusmodi studijs secretius exercendo. Surgit autē de nocte, cū in ijsdē suis fidelibus ad agendā etiā proximiorū curā se solicitè accingit. Quod fraternæ administrationis opus duobus modis exercere consueuit, quia & eos, qui foris errabant, ad fidei gratiam conuocat; & illos qui fidei sacramentis iam sunt imbuti, vt bonis operibus amplius insistāt, excitare non desinit. Vnde bene dicitur:* Deditque prædam domesticis suis; *cum eos quos ab antiquo hoste eripere potuit docendo, societati illorum, qui in fide præcessere, conciliat.* Dat & ancillis cibaria; *cum humiles quosque & debito timore sua iussa seruantes, ne pio labore flauescant, supernæ mercedis commemoratione reficit:* De nocte surrexit, *cum ad operandum se post quietem præparauit: & ideo aptè dicitur, quod lucerna sanctæ Ecclesiæ non extinguatur in nocte, quia & cum negotio quiescit actionis, vacat liberius luci supernæ contemplationis.*

Sanctus quoque Augustinus in Psal 119. explicans visionem scalę Iacob, in qua Angeli ascendebant, & descendebant, *Multi*, inquit, *Sancti ascēdunt ad Deum per contemplationem, & descendunt ad nos bonum nobis procurantes. In quadam altitudine cordis habitabat Paulus cum diceret,* Siue enim mente excessimus Deo: *Iā quod mēte excesserat Deo excesserat. Excedente enim mente omnē humanā fragilitatem, omnem sæculi temporalitatem, omnia quæcunque nascendo, & nascendo euanescuut transeuntia, hic habitabat corde in quadam ineffabili contemplatione quantum poterat. Et si semper manere vellet in eo quod videbat, & loqui non poterat, te non leuaret, vbi & tu posses videre. Quid autem fecit?* Descendit: *ideo enim ait:* Siue temperantes sumus vobis (idest) *si loquimur, vt capere possitis. In illis scalis ascēdentes sunt, & descēdētes. Ascendentes sunt, qui proficiunt ad intellectū spiritualiū:* Descendētes, *quis quamuis quantum homines possunt, fruantur intelligentia spiritualium, tamen descendunt ad paruulos, vt talia eis dicant, qualia possunt capere.* Taliter Augustinus.

Item D. Greg. Homil. 5. in c. 18. Ezechi. *Cum verò* (inquit) *ab actiua vita ad contemplatiuam surgimus, quia diu mens stare in contemplatione non valet, sed omne, quod de æternitate per speculum & in ænigmate conspicit, quasi furtim hoc & per transitum videt, ipsa sua infirmitate ab immensitate tantæ celsitudinis animus repulsus, in semetipso relabitur; Et necesse est, vt ad actiuam redeat, seq; ipsum continuè in vsu bonæ operationis exerceat; vt cum mens surgere ad cælestia contemplanda non valet, quæque potest bona agere non recuset. Sicq; fit vt ipsis suis bonis actibus, ad superiora rursus in contemplationem surgat, & amoris pastum de pabulo contemplatæ veritatis accipiat. In qua, quia diu se tenere ipsa corruptionis infirmitas non potest,*

ad suas rursus opera rediens, suauitatis Dei memoria pascitur, & foris pijs actibus, intus verò sanctis desiderijs nutritur. Hinc etenim de perfectis viris post contemplationem suam redeuntibus dicitur: Memoriam suauitatis tuæ eructabunt. *Ostensa ergo animalia vadunt, & non reuertuntur, atque vadunt, & redeunt, quia sancti viri ab actiua vita, quam apprehenderunt, ad iniquitates non currunt, & à contemplatiua, quam tenere iugiter non possunt, in actiuam relabuntur.*

Ac demum D. Bernardus Serm. 41. in Cant. *Docemur sanè ex hoc intermittenda plerumque dulcia oscula, propter lactentia vbera, ne quemquam sibi, sed omnes illi, qui mortuus est pro omnibus, esse viuendum. Væ qui benè de Deo & sentire & eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem, si conuertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum, si alta sapientes, humilibus non consentirent. Paueant quod in Propheta legitur, dicente Domino: Dedi eis aurum meum & argentum meum, ipsi autem de argento & auro meo operati sunt Baal.* Idem quoque Sermon. 50. in Cant. *Orantem,* inquit, *hominem cum Deo loqui, quis dubitet? quoties tamen inde caritate iubente abducimur, & euellimur propter eos, qui nostra indigent opera, vel loquela? quoties piè cedit negotiorum tumultibus pia quies? quoties bona conscientia ponitur codex, vt operi manuum insudetur? quoties pro administrandis terrenis iustissimè ipsis supersedemus celebrandis Missarum solemnijs? Ordo præposterus, sed necessitas non habet legem,* Et Serm. 57. super Cant. *Hoc vera & casta contemplatio habet, vt mentem, quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat Zelo, & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligat, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libentissimè intermittat.* Et Serm. 9. super illa verba Cant. 1. Meliora sunt vbera tua vino, ait: *Quod enim postulas, te quidem delectat, sed vbera quibus paruulos alis, quos & paris, meliora, hoc est necessariora sunt vino contemplationis: aliud siquidem est, quod vnius lætificat cor hominis, & aliud quod lætificat multos. Nam etsi Rachel formosior, sed Lia fæcundior est. Noli ergo nimis insistere oculis contemplationis, quia meliora sunt vbera prædicationis.* Hæc Bernardus.

D. Thom. Opusc. 18. c. 23. *Quantò contemplatio melior est actione, tantò plus pro Deo videtur facere, qui dilectæ contemplationis detrimentum aliquod patitur, vt saluti proximorum propter Deum intendat: intendere autem saluti proximorum cum aliquo detrimento contemplationis ad Dei amorem, & proximi, ad maiorem perfectionem charitatis videtur pertinere, quam si aliquis in tantum dulcedini contemplationis inhæret, quod nullo modo eam deserere vellet, & propter salutem aliorum, propter quam Apostolus non solum prolongationem præsentis vitæ, sed & à contemplatione cælestis patriæ retardari ad tempus voluit, propter proximorum salutem, vt patet per illud quod dicitur ad Philipp. 1.* Coarctor nimis desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo enim melius est; permanere autem in carne necessarium propter vos.

Denique si peregrinationes, & acta virorum Religiosorum perpendamus,

mus, quantopere nimirum diuinam gloriam propagarunt, dum gentium remotiſsimarum ſalutem pauciſsimi, pauciſsimorum annorum ſpatio, in Indijs Orientalibus, Occidentalibus, & in alijs regionibus Meridionalibus, & Septentrionalibus promouerunt, apertiſsimè inueniemus plurimos alios viros probos, qui ſibi ſolis etiam diuina contemplando vixerunt, nec ſibi, nec Eccleſiæ tam fructuoſam ſobolem attuliſſe.

Iam verò ſi contemplatio, quæ optima, ac ſublimior eſt portio, ad tempus relinquenda ſit ob animarum curam, vt Patres cenſuerunt: quid de materiali clauſura erit iudicandum? Sufficiant exempla quę de Monachis, ac Eremitis attulimus, nam in hoc caſu, vt optimè philoſophatur Innoc. 3. c. *licèt de regul.* rectè præponitur doctrina ſilentio, ſollicitudo cōtemplationi, & labor quieti; Cuius rei eam rationem reddit D. Thom. Opuſc. 19. c. 2. *Quia cum minora bona pro maioribus intermitti poſſunt, vt dicit Gloſſ. ſuper illud. Luc. 9.* Tu autem vade, & annuncia Regnum Dei, *ſed bonum commune præfertur bono priuato. Cum ergo Monachus in clauſtro, ordinem ſuum ſeruans priuato bono inſiſtat, ſcilicet tantum ſuæ ſaluti, doctrinæ autem officium, quo plurimi erudiuntur in commune bonum totius Eccleſiæ redundet: non eſt inconueniens ſi Monachus extra clauſtrum viuat, ad doctrinæ effectum aſſumptus, de licentia eius, ad quem ſpectat. Nec valet quod dicunt, quod hoc poſſet fieri, quando neceſsitas immineret, quæ nunc non apparet, cum magiſtrorum iam ſecularium copia habeatur; quia vtilitas communis, non ſolum debet procurari, vt ſit quocunque modo, ſed vt ſit optimo modo, quo fieri poteſt.*

Luca 9.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM

LIBRI II.

PARS TERTIA.

Cura Infideles iuuandi præcipuè ſpectat ad Ordines Mendicantes.

QVAMQVAM Deus omnipotens, cuius natura bonitas, vt inquit S. Leo, cuius opus miſericordia eſt, vniuerſum hominum genus ad eam ſalutem, cuius cauſa conditum eſt, facilè per ſe adducere poſſet, tamen vt illam ſuauitatem, qua ſua prouidentia in rebus omnibus delectatur, in hac quoque re, (id eſt animarum conuerſione) omniũ maxima, retineret, miniſtrorum etiam operam adhibere decreuit, qui vt ait Apoſtolus 1. Cor. 7. adiutores Dei eſſent.

Hos verò inter alios ad tantam gloriam à Deo electos coadiutores in hac tertia parte oſtendere conabimur fuiſſe Ordines Mendicantes, quod ex duplici capite deducemus; alterum ex antiqua horum Sanctiſsimorũ Ordinum in Eccleſia Dei inſtitutione, alterum ex fructu, qui tanquam ex vberrimis fontibus in Eccleſiæ arua emanauit: ac demum Guilielmi harũ familiarũ acerrimi impugnatoris obiectionibus quibuſdã ſatisfaciemus.

CAPVT I.

Ordines mendicantes ex vi ſuæ inſtitutionis fuiſſe ab Eccleſia deſtinatos, vt proximorum, tam Fidelium quam Infidelium ſpirituali ſaluti conſulerent.

IN primitiua Eccleſia olim fuit duplex Euangelizantium genus, quod vſque ad noſtra tempora productum eſt. Alij certas plebes moderandas

das instituendasque cura propria, ac perpetua suscipiebant: qui vel Episcoporum, vel Parochorum munere fungebantur. hos D. Petrus alloquens 1. Petri 5. *Seniores, inquit, pascite, qui in vobis est gregem Dei, non turpis lucri gratia, neque dominantes Clero*, &c. Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Fuit etiam alterum in Ecclesia Dei ministrorum genus, qui nõ firmas sedes tenerent, sed prout temporum opportunitas, & Fratrum necessitas postularet, duo potissimum munera exsequebantur. Primùm quod varias Ecclesias obirent, ac in eis proprios Pastores iuuarent, infirmos confirmarent, ab omni ratione rem Christi promouerent. Secundum, quod in alienigenarum gentium fines pertransirent, ac luce Euangelicæ doctrinæ Infideles illustrantes, ad ouile Christi reducerent. Oportebat enim, vt in hac militiæ Christianæ ordinatissima, ac fortissima acie, præter militares copias certa sede dispositas, quibus nihil æquè curæ est, quàm vt locum suum non deserant, essent etiam auxiliares copiæ, leuisque armaturæ equites, quorum munus sit, huc illucque discurrere, & vbi discrimẽ sit, promptè adesse, labantemque iam militem confirmare, ac præterea aliquando in hostes relictis proprijs cohortibus irruere, illosque vel occidere, vel vinctos & captiuos Duci exercitus tradere. Sic igitur duo hi militum ordines in Ecclesia ab initio sunt pro eius conseruatione & propugnatione constituti; vnus eorum, qui certo loco decertent: alter, qui per omnia discurrant, & operam proprijs Catholicorum agminibus deferant, & aduersarios, id est Infideles, verbi Dei gladio transfigentes, captiuos in obsequium fidei trahant. Hoc verò duplici militię genere vsi sunt Apostoli. Act. 15. *Paulus, & Barnabas inter se dixerunt, reuertentes visitemus omnes Ecclesias, in quibus prædicauimus.* Ipsi etiam Apostoli (quorum Principi Petro dictum est, *occide & manduca*) verbi diuini prędicatione, ac virtute miraculorum illam cõfirmantes, vniuersum ferè orbem captiuum in obsequium Christi, seu vt melius dicam, à seruitute Dæmonum, in libertatẽ Christi traduxerunt. Et quamuis Episcoporum hoc videatur esse, vti verè successorum Apostolorũ; Episcopi tamen hæc omnia præstare nequeũt. Quamobrem singulari prouidentia, ac non sine diuino consilio à Summis Pontificibus factum est, vt Religiosorum Ordines, maximè tamen eorũ, qui Mendicantium functione gaudent, specialiter deputarentur, qui Episcoporum, Parochorum, ac præcipuè Sedis Apostolicæ conatus in tuenda Catholica fide, & Ethnicorum procuranda salute, ipsius Sedis auctoritate fulti adiuuarent, atque hoc Apostolicum munus, tum inter Christianos, tùm inter Infideles oppidatim per varia regna, & regiones discurrendo obirent. Quare meritò à Gregorio Magno emanauit decretum, vt habetur 16. quæst. 1. c. ex authoritate, vbi *Ex auctoritate*, inquit, *huius decreti*

Sacerdo-

Mendicantibus, Monachis, Apostolorum figuram tenentibus, liceat prædicare. Hæc Gregorius: qui Apostolorum munere fungi voluit Monachos, non quia in potestate, aut iurisdictione Apostolis succedant, hoc enim munus potius ad dignitaté spectat Episcoporum: sed quia suis discursibus, & missionibus animarum profectibus more Apostolorum student. Vnde Apostoli, ac Religiosi, qui his per vniuersum orbem Missionibus illos imitantur, *Nubes* in sacra scriptura meritò appellantur, quia aquas Euágelii portant populis effundendas, vt irrigentur terrę populorum, & de hac cęlesti pluuia virtutum fruges spirituali operatione multiplicentur.

Quare nulli dubium esse potest, si Catholicè sapiat, omnibus Religionibus Mendicantibus non solum conforme, sed & præcipuam esse sui instituti partem, saluti animarum studere, esseque à Sede Apostolica in húc finem ordinatas, à Deoque diuinitus institutas, & vocatas, ad fidei pietatisque propagationem, morum instructionem, ac communis boni conseruationé. Quare Cócilíú Viennense, *vt refertur in Clement. dudum.* parag. *Ceterum de sepulturis*, Episcoporum coadiutores, siue cooperatores in prædicationis officio, ac in aliis spiritualibus functionibus Mendicantes Ordines constituit. quam verò ob causam Apostolica Sedes Religiones instituerit Mendicantes, & quale sit earum munus aptissimè declarat D. Bonauentura in tractatu, Quare Fratres Minores prædicant, tom. 1. vbi instruit Rectores Ecclesiæ Deú imitari debere, qui etsi omnia per se possit, dignatur tamen in quibusdam operibus suis habere coadiutores, & Vicarios, in hoc præbens exemplum Ecclesiæ Rectoribus sollicitudinis suæ aliis impartiendi, ne per ipsorum absentiam, & insufficientiam salus fidelium negligatur: *Prædictis ergò* (inquit Bonauentura) *de causis in his nouissimis temporibus, de quibus prædixit Apostolus 2. Tim. 3. quod instabunt tempora periculosa, ex multiplicatione peccatorum, & numerositate rudium populorum, & seductione hæreticorum, & raritate bonorum, & difficultate regendi, & insufficientia Prælatorum, & perplexitate casuum emergentium, & aliorum periculorum Ecclesiæ imminentium, ex varijs euentibus prouidit Sedes Apostolica, ad obuiandum præfatis periculis, remedium quibuscunque animabus pereuntibus administrando, quod diuina ordinatione Religiosos quosdam Ordines instituit, qui officio Prædicationis, & Confessionis sibi commisso, subueniant indigentiæ populorum, & insufficientiæ Clericorum, & obsistant versutijs hæreticorum, & hoc in solatium, & subleuamen oneris, non in præiudicium plebanorum.* 2. Tim. 3.

Et infra. *Temperatissimè quippe*, ait, *sic diposuit Diuina sapientia, & instituit Sedes Apostolica, vt per Ordines prænotatos in Prædicatione, & Confessione defectus Clericorum suppleantur, & animæ saluentur.*

Et post pauca: *Quod autem quandoque* Religiosi *ad saluandos* Fideles *in Ecclesia essent vocandi, ostenditur in Euangelio,* Luc. 5. *Cum Dominus dixit Petro,* Duc Luc. 5.

in altum, & laxate retia vestra in capturam: *concluserant autem piscium multitudinem copiosissimam, rumpebatur autem rete eorum, & annuerunt sociis, qui erāt in alia naui, vt venirēt, & adiuuarent eos, & impleuerunt ambas nauiculas. Mare est seculum: Nauicula Petri est Ecclesia fidelium: Rete est Euangelica doctrina: per iussum Domini tanta pisciū multitudo cōcluditur, quod rete rumpitur, quia tot ad fidem veniunt, quod eam etiam hæresibus scindunt. Sed cum Petrus, cum suis trahere nō valent, annuerūt sociis in alia naui, vt venirent, & adiuuarent eos, qui Prælati Ecclesiæ cum Clero non sufficientes, tantam plebis multitudinem trahere ad littus vitæ perpetuæ, annuerunt, admittendo, sociis Religiosis scilicet, Ioanni & Iacobo, actiuis, & contemplatiuis, vt venirent, compatiendo animarum periculis, & adiuuarent tàm eos, qui trahunt, quàm qui trahuntur, illorum insufficientiam, istorum indigentiam releuando.*

Deinde & subdit: *Quod autē prioribus temporibus in Ecclesia non erant vocati, vel missi à Sede Apostolica Religiosi, ad officia Prædicationis, & Confessionis, vt nunc, ista fuit ratio: Cum morbus adhuc paruus est, paucioribus indiget remediis & leuioribus; sed cū cœpit inualescere, & latius se diffundere, ne desperabiliter æger periclitaretur, necesse est plura, & efficaciora remedia adhiberi: ita etiam cum statu mundi modò deterior fit, quàm olim, expedit plures nunc esse subleuantes, iuxta illud, Luc. 10* Messis multa, operarij pauci, (*idonei, & fideles.*) Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in vineam suam. Ac demum concludit Seraphicus Doctor: *Cum igitur iam sit Ecclesia quasi nauis tempestate concussa, in qua remigantibus pauore trementibus, procellæ tumentes penè operiunt nauem, missi sunt Fratres à summo Gubernatore, fulti auctoritate Sedis Apostolicæ, vt in nauiculis suis, discurrentes per mundum, quos ex naufragio peccati periclitantes inuenerint, rapiant ex vndis, & ad littus salutis reportent.* Hactenus D. Bonauentura.

Ex qua doctrina colligit D. Bonauentura, in eodem Opusculo, prædictas Religiones astringi ex caritate saluti proximorum subuenire. Et doctissimus Pater Dominicus Bagnez, 2. 2. q. 33. artic. 3. dub. 3. Ordines Mendicantium teneri, sub præcepto habere specialem curam, vt Religiosi se exerceant in doctrina, Prædicationibus, & Confessionibus, cuius eā reddit rationem. *Quia finis prædictorum Ordinum est salus animarum: & ideò Prælati tenentur ad media procuranda, nec non & subditi tenentur ex officio, & professione sua disponere se, vt sint idonei ad exercenda potissimum sui Ordinis munia, sub peccato mortali, & ex consequenti tenentur peculiari obligatione, ad studium litterarum, quoniam hæc est dispositio idonea.*

Immò & D. Thom. in Opusc. 18. c. 23. agens de Ordinibus Mendicantibus, inquit: *Huiusmodi statum perfectionis magis habent Religiosi, qui ex voto sui Ordinis ad hoc obligantur, quod Episcopis subministrent in his quæ ad curam animarum pertinent prædicando, & audiendo Confessionem:* vbi illa verba (*ex voto.*) idē sonant, ac ex professione, sicut omnes tenentur Mendicantes. Ex quo

etiam

etiam secundo fit, quod cum Religio nostra, inter Mendicantes Ordines à Summis Pōtificibus fuerit annumerata, vt constat ex innumeris priuilegiis, *& ex c. vnic. de Religiosis domibus*, nullus restat dubitandi locus, illā esse à prædictis Pontificibus, & maioribus nostris destinatam in adiutorium Episcoporum, vt eorum ministerium in saluandis animabus Religiosi nostri sua doctrina, & exemplo adiuuēt. Sed de hoc latius egimus in Stimulo Missionum.

CAPVT II.

Exempla Ordinum Mendicantium, qui in propaganda fide Catholica, miros in Ecclesia Dei fecere progressus.

MVlta commemorauimus suprà ex Monachorum familia circa animarum culturam præclarissima exempla. Superest, vt ad Mendicantium Ordines deueniamus, quos & Episcoporum, & Apostolicæ Sedis in hac causa cooperatores fuisse præstantissimos à tempore suæ institutionis vsque ad nostra secula, nemo est qui dubitet. Et in primis de Patribus Dominicanis, quantum animarū conuersioni insudauerint, quantumque à suo ortu, & origine totius orbis salutem procurauerint, & in quas regiones ob hāc causam fuerint sparsi, facilè erit colligere ex Bulla Innocentij IV. & Nicolai IV. Fratribus Prædicatoribus, in conuersione animarum laborantibus concessa, cuius inicio habentur hæc verba: *Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filijs Fratribus de Ordine Prædicatorū, in terris Sarracenorum, Paganorum, Græcorum, Bulgarorum, Cumanorum, AEthiopum, Syrorum, Iberorum, Alanorum, Gazarorum, Gothorum, Zicocorum, Ruthenorum, Iacobbitarum, Nubianorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum, Moselitarū, Tartarorum, Hungarorum, Maioris Hungariæ, Christianorū captiuorum, apud Tartaros, aliarumque infidelium nationum Orientis, seu quarumcunque aliarum partiū pro salute cunctis salutem*, &c. Hæc Innoc.

Quos fructus Ordo iste tulerit ex tam copioso, tamq; vniuersali Verbi Dei semine, non facilè erit dinumerare. Nam cum aliqui Religiosi ad aliquas prædictarum regiones fuissent destinati, multas peragrarunt Barbarorum prouincias, in quibus nulla adhuc Christi notitia erat, idque eo fructu, vt ita scriptum sit, iniri non posse numerum animarum, ad rectam fidem per eos traductarū; præsertim verò in Cumanorum gente. Vnde Benedictus, qui ceteris præerat Fratribus, ad Magistrum Generalem scri-

bens (quę adhuc extant literæ) narrat multa hominum millia non solum ex plebe, sed etiam ex prima nobilitate Baptismum suscepisse. Quare hoc sufficiat quasi specimen eorum fructuum, quos hic Ordo in Ecclesia tulit, fertque indies, quibus recensendis iusta iam volumina scripta sunt.

Ex Frãciscana autẽ familia, præter alia anno ferè Domini 1270 missus est Constantinopolim, ad tractandam illius Grecæ Ecclesiæ reconciliationem *Hieronymus Esculus*, is qui postea ad summum Pontificatum euect⁹, Nicolaus IIII. est appellatus, & quidẽ felici successu, quippè qui Imperatori, & genti illi veritatis legem persuaserit, secumque quadraginta ex proceribus, ad Pontificis pedes, & ad Concilium, quod eo tempore Lugduni habebatur, cum magno omnium gaudio perduxerit. Iidem etiã ad Tartaros, non semel adierunt, primum ab Innocẽtio IV. missi anno 1245. quo tempore cum magnus hominum numerus Euangelium admisisset, paulò pòst multò plures illuc operarii destinati, Monasteria multa instituta, denique res Christiana feliciter prorsus administrata est. Iterum deinde anno 1341. à Benedict. X. Põtifi. duo ex eisdẽ missi tanquam Apostolici Legati, cum aliis sociis adiunctis, qui item accepta ab Imperatore illo promulgandi Euangelii facultate, multa denuò & templa, & Monasteria, cũ diuini cultus propagatione, multaque animarum conuersione, instruxerunt. Anno autem 1332. non parua horum manus in Armeniam ipsam penetrauit, inter quos pręcipuum fuisse ferunt *Gonzalum Lauratum* virum doctissimum, qui cum concionibus, tum pluribus libris in illam linguam conuersis, multum profecit. Eodem etiam ferme tempore, & *Paschalem*, inter Medos, & *Gentilem* inter Persas versatos esse accepimus: & illius quidem extat Epistola, qua narrat se, cum munera, & vxores, quas Barbari illi offerebant, aliasque blanditias constanter repulisset, tentatum deinde esse contumeliis, bis etiam lapidatum, faciem & plantas igne adustas, quibus tamen rebus ita se nunquam territum, vt nec habitum deposuerit, nec à prædicando destiterit. Atque etiam circa idem tempus Bosina, vrbs Dalmatiæ, *Gerardi* Generalis Ministri opera, conuersa est ab hęresi, cum illac fortè iter habuisset; qui deinde etiam pluribus eò missis, finitima loca, quæ erant eadem labe infecta, expugnauit, & ad Christi ouile reduxit.

Odoricus autem *Foroliuiensis*, eodem ipse fermè quoque tempore, tum, vt honores fugeret, qui illi ab omnibus habebãur, tũ feruenti animarũ zelo adductus, impetrata à Superiorib. facultate, cõtulit se inter infideles, vbi per varias excurrens prouincias, versus Orientem, & Meridiem, eo in opere annis septem, & decem positis; viginti millia animarum solus baptizasse, & salutari doctrina instituisse dicitur. At verò circiter annum 1370. *Guilielmus Petrus* Cataium missus Euangelizandi causa, plures quã sexaginta

giata,ex ſuis adduxit. In Hungaria autẽ cum Rex ille finitimas quaſdam prouincias recenter ſubieciſſet,deſtinatis eò Franciſcanis octo , non pluribus diebus,quam quinquaginta,ducenta hominum millia,ad Chriſtum adduxerunt: quo ſucceſſu impulſus Rex optimus,ad Ordinis Generalem diligenter ſcripſit,vt duo millia ad ſe Fratrũ mitteret,quoniam nulli opꝰ eſſet defuturum:legiturque adhuc huius Generalis Epiſtola,qua ſuos ad tam optabiles,& glorioſos labores piè,& feruẽter inuitat. Nec tacendus *Ioannes Capiſtranus*,qui annum circiter 1450. vna excurſione duodecim infidelium millia,& multos prӕterea ſchiſmaticos Eccleſiӕ aggregauit.

Quanti verò in Indiis Orientalibus, & Occidentalibus fuerint ab initio, & fiant quotidie fidei Chriſtianӕ progreſſus, per Ordines omnes Mendicantes,immenſi laboris eſſet enumerare. In eis ſunt multӕ familiӕ, ex ordine SS. Auguſtini, Dominici , Franciſci , & Carmelitarum Excalceatorum,quę huic vni rei Chriſtianę ſcilicet fidei propagationi dãt operam. Primos omnium, qui ex Mendicantibus tantam hanc prouinciam aggreſsi ſunt,Franciſcanos fuiſſe legimus,atque eoſdem etiam in iis inueniendis. cum antea ne quidem de nomine auditũ eſſet,magnopere contuliſſe. Cum enim Chriſtophorus Columbus de ea nauigatione inſtituenda , apud Ferdinandum in Hiſpania Regem ageret , nec ei, vt in re tã noua atque incerta,multum fidei haberetur; Patres duo Franciſcani valdè eum iuuiſſe dicuntur,tum ipſum animando,tum etiam Regem impellendo,vt eam occaſionem omnino tentaret . Itaque cum impetrata claſſe Columbus Mexicana regna feliciter aperuiſſet,atque in Hiſpaniam,tã lӕtӕ rei nuncius reuerſus eſſet,ſtatim aliquot eius familię Patres,ea in loca nauigarunt anno circiter à Chriſto nato 1493. Atque eodem pænè tempore,ad Orientalem Indiã Emmanuelis Luſitani Regis auſpiciis à Vaſco Gama patefactam,anno videlicet,1500. miſsi ſunt Euangelii cauſa viri octo, ex eadem familia,tùm doctrina,tùm pietate prę ſtantes. Ab his initiis,hic Ordo per eas regiones diffuſus , multiplicatis breui tempore domiciliis,tredecim Prouincias inſtituere , in quibus magnam Chriſtianӕ rei operam nauarunt,& adhuc nauant. Ad eoſdem labores paulò poſt , id eſt anno 1505. nauigauere etiam Dominicani,qui item illic multa pręclarè geſſere,deinde Auguſtiniani,& Carmelitӕ.

Sed quamuis plurimum Ordines alii, vt Chriſti nomen ab omnibus in vniuerſo orbe colatur,laborauerint,inferior tamen laus Societatis Ieſu Religioſis non debetur,quӕ tum in Gallia, Belgio , Germania , Polonia, totoque illo Septemtrionis tractu hӕreſum peſte laborante , impigrè ſe vbique offert Catholicis confirmandis , hӕreticis reducendis , aut etiam confutandis, tum etiam verſus omnes orbis partes, ac prӕcipuè in vtraque India infidelium culturam exercet : ac primum in Orientali India,

Ioannis Lusitani Regis rogatu, per Franciscum Xauerium, Apostolicum sanè virum introducta est, ac in celebri insula, Goa nuncupata, Societas Iesu habet frequentissimũ Collegium, in quo morari solẽt Socii amplius centum: ibi instituuntur pueri quamplurimi, è diuersis regionibus oriundi, Brachmanes, Persæ, Arabes, Aethiopes. Cafres, Canarii, Cazarates, Bacanii, Malauares, Bengalæ, Canaræ, Peguæ, Patanes, Chinguolæ, Iai, Malai Manacarabi, Macazareti, Malucii, Sionii, Mauri, Chinenses, & alii, qui in terras suas dimissi optimis instructi moribus, ac disciplinis Euangelium longè lateque disseminare solent. Eadem Societas in Occidentali India Euangelium Christi latissimè propagauit, ac in vtraque India innumeros habet operarios.

CAPVT III.

Non sufficere Religiosis Mendicantibus præparationem animi ad iuuandos proximos.

AT non desunt, qui dicant non opus esse ad caritatis perfectionem animarum studium actu suscipi, sed sufficere in affectu, & desiderio habere, vt constat multos viros sanctissimos Eremi cultores, hac caritatis affectione sine illa actuali, quæ proximis tenetur consulere, viros euasisse perfectissimos; ex quo inferunt sufficere Religiosis etiam Mendicantibus, habere animi promptitudinem, hoc est, paratos esse iuuare Episcopos, vel summum Pontificem tempore instantis necessitatis, vel ipsis requirentibus, aut præcipientibus.

Et quamuis forsan, si rem istam subtilius discuteremus, & vt dici solet, in Scholis Metaphysicæ, posset defendi, inter occasiones consulendi proximorum saluti assiduas & graues, sufficere caritatem in affectu, siue, vt ipsi vocant, in animi pręparatione; quemadmodum inter opes, & delicias sanctitas, inter honores humilitas, inter epulas castimonia: illud tamen certissimum est, in praxi similem animi præparationé nec sufficere, neque caritatis metam attingere. Proh dolor, pereunt innumeræ animæ, & cum effectu detruduntur in infernum, & sufficiet caritas in affectu, aut sola animi promptitudo eas adiuuandi?

Quæ rogo fuit causa, cur sancti, & Religiosi viri cum probè intelligerent in quo sita esset caritatis perfectio, tamen ita caritatem proximi in actu sunt amplexati, ac si nihil ea esset quæ in affectu tantum consistebat? Ac deinde illud etiam maximum est in hoc genere, quod cum Christi Domini

[illegible] vita perfectissima fuerit nostræ vitæ, & salutis forma, & ille non sola [illegible] præparatione, sed etiam operibus ipsis, ac toto suæ vitæ cursu nihil [illegible], quam animarum salutem curauerit, consequens esse videtur, vt qui [illegible] hoc vtroque eius in se effinxerit similitudinem, ei plus laudis debeatur, quam qui tantum in altero.

Hæc fuit etiam S. Bernardi sententia in Homil. *Ecce nos reliquimus omnia &c.* asserentis antiquis Patribus satis fuisse spiritum Domini solo spiritu sequi: *At inquit, vbi Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, iam nobis in[illegible] tradita est imago vitæ, & perfectionis exemplar, quod oporteat etiam corporaliter imitari, vt vtroque se quentes vestigio, non vlterius cum Patriarcha Iacob altero [illegible] claudicemus. Neque id dicimus tanquam saluari quis vel hoc tẽpore nequeat, si [illegible] egerit; sed vt gradum agnoscat proprium, & locum perfectionis, aut discipulatus [illegible] non vsurpet.* Hæc Bernardus. Clarius tamen ipse Serm. 50. in Cantica. de hoc duplici caritatis genere edisserens in proximis iuuandis, non sufficere affectualem, sed actualem prærequiri his verbis ostendit: *Ordinauit in me charitatem. Quàm putas harum? vtramque, sed ordine opposito. Nam actualis inferiora præfert, affectualis superiora. Etenim in benè affecta mente [illegible] dubium (verbi causa) quin dilectioni hominis Dei dilectio præponatur, & in hominibus ipsis perfectior infirmioribus, cœlum terræ, æternitas tempori, anima carni. Attamen in benè ordinata actione, sæpè, aut etiam semper ordo oppositus inuenitur. Nam & circa proximi curam, plus vrgemur & pluries occupamur, & infirmioribus Fratribus diligentiori sedulitate assistimus & paci terræ magis, quam gloriæ cæli, iure humanitatis, & ipsa necessitate intendimus, & temporalium inquietudine curarum, vix aliquid sentire de æternis permittimur, & languoribus nostri corporis, postposita animæ cura, pene continue inseruimus, & ipsis denique infirmioribus membris nostris abundantiorem honorem iuxta sententiam Apostoli circumdamus, pro hoc quodammodo facientes verbum Domini, de quo habes:* Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. *Orantem denique hominem cum Deo loqui, quis dubitet? quoties tamen inde caritate iubente abducimur, & auellimur propter eos, qui nostra indigent opera, vel loquela, quoties pia cedit negociorum tumultibus pia quies? Quoties bona conscientia ponitur codex, vt operi manuum insudetur? Quoties pro administrandis terrenis, iustissimè [illegible] celebrandis Missarum solemnijs? Ordo præposterus, sed necessitas non habet legem. Agit ergo suum actualis caritas ordinem, iuxta Patris familias iussionem, incipiens à nouissimis.* Hæc Bernar. Præterea excusatio hæc friuola omnino videtur: nam vel loquitur de præparatione animi, quam debent habere subditi respectu Prælatorum Ordinis, ita vt ipsi non se immisceant Ecclesiasticis functionibus, nisi à Prælatis suis ad munus concionandi, aut confessiones audiendi, aut alio modo erudiendi populos vocati: & hoc verissimum tutissimumque consilium iudico. Quamuis forsan sæpe laudabilius erit se ipsos pro infidelibus iuuandis Prælatis semel,

atque

atque iterum offerre, exemplo D. Gregorij, antequam ad Pontificiam aſcenderet dignitatem, S. Bonifacij Epiſcopi, & Martyris Ordinis Camaldulenſium; S. Ludouici Beltrandi, qui omnes alioque quàm plurimi ſanctiſsimi viri à ſuis Prælatis ardentiſsimè efflagitarunt, ac impetrarunt mitti in remotiſsimas orbis regiones, pro Infidelium ſalute procuranda: immò nullus ferè Religioſorum Ordinum alumnus à Prælatis, niſi ipſemet poſtularit, huic altiſsimo deputatur miniſterio. Nec verò ſi quis præſentit ſe à ſpiritu diuino, ſemel atque iterum ad Miſsiones excitari, trepidandum illi eſt timore, vbi nulla eſt timendi occaſio, nempè in appetenda ſoliciteque procuranda illa re, quæ à Chriſto Domino commendata, ab Apoſtolis, ac tot ſanctiſsimis viris tanto ſtudio exculta, immò ipſo vſu, & experientia Religioſis vtiliſsima, & iucundiſsima ſemper inuenta: ſi enim nihil aliud, quàm Dei gloriam, animarumque ſalutem ſitiamus, nihil trepidandum, quin Dei ſpiritus, qui noſtras mentes excitat, noſtras quoque actiones iuuabit. Quod ſi res optatum exitum non ſortiatur, in re tam magna voluiſſe ſat erit.

Verum vt eò quò digreſsi ſumus reuertamur: vel eſt ſermo de præparatione animi reſpectu Prælatorum Eccleſiaſticorum, quales ſunt Epiſcopi, & ſummus Eccleſiæ Paſtor; ſic falſum eſt, Ordinū Mendicantium Prælatis, animi præparationem ſufficere, quo ad populorum vel inſtructionem vel reductionem, quaſi animarum culturæ, niſi requiſiti, operam dare non teneantur.

Primò, quia Pontifices, cùm Ordines Mendicantes elegerunt, non in eum finem id præſtitiſſe conſtat, vt coadiutores tantum in animi præparatione eſſent, ſed vt re ipſa, cùm animarum neceſsitas vel vtilitas id poſtularet, manus operi admouerent.

Secundo, quia expreſſè D. Thom. 2.2. q. *188*. art. 4. ad 2. aſſerit, ſubuenire Prælatis in animarum miniſterio, huiuſmodi Religionū propriū eſſe.

Tertio quia Mendicantes, vt notū eſt, inſtituti ſunt varijſque, ab Apoſtolica Sede condecorati priuilegijs, vt prædicando, docendo, alijſue modis conuenientibus ſpiritualem proximorum ſalutem procurarent. Qua igitur ratione animarum ſaluti conſuletur, ſi dicti Religioſi animi ſolum præparatione ſuccurrere contendant, aut quando vnquam aliqua ex his ſacris Religionibus, ſola animi præparatione in animabus ſubueniendis contenta fuit? Nunquid D. Dominicus, aut Franciſcus, B. Angelus, Ignatius, alijq; Mendicantiū Ordinū Patres, & Coryphęi, eorūque ſectatores, quorū glorioſa geſta nulla delebit obliuio, pro animarū ſalute procurādâ, animi tantum præparationem ſibi præfixere, an verò pro eis lucrandis & inſtaurandis, labores, ſudores, miras vexationes, ac ſanguinis ipſius effuſionem, non ſine magno Eccleſiæ fructu pertulere?

Quarto: Quia tunc animi promptitudo apud Deum pro facto reputatur, cùm quis opus bonum non exsequitur, eò quod non posit, vel occasio desit: vt sunt Anachoretæ, qui in animi promptitudine habent obedientiam, patiētiam, ac misericordiæ opera, quia parati sunt data occasione illa exercere: tamen si ipsis offerretur occasio, nullatenus talis animi prōptitudo, nisi facto ipso comprobata, sufficeret. Quomodo ergò Religiosis Mendicantibus, ætate, quâ Ecclesia tot laborat hæresibus, tot impiorum opprimitur afflictionibus; tēpore inquam, quo immensus Infideliū numerus, vt sunt Indi, Æthiopes &c. Euāgelicæ doctrinæ panem exigere conspicitur, mera animi promptitudo sufficere posit?

Quinto: Quia hęc animi promptitudo respectu Summorū Pontificū, ad quos tanquam ad summos Pastores spectat Infidelium curare conuersionem, competere debet, non Religiosis tantum Mendicantibus, Monachalibus, & Clericis, verùm omnibus etiam laicis ad Infidelium reductionē aptis: quare ad maiora Mendicantes Ordines ex vi suæ professionis vocatos esse palam sit.

Sexto: Quia ministeria Ecclesiastica, docendi v.g. prædicandi, &c: quæ lucrum temporale prę seferūt, etiā exigui momenti, nunquam à Religiosis prętermittūtur, immo sæpius inter eos contētio exoriri solet, & ęmulatio non modica, quisnam huic vel illi populo concionari debeat, quantumuis non nisi fructus temporalis inde speretur. Quinimo varijs etiam discursibus, neglectâ Clausura, sępius Religiosi vicos & castella peruagātur, vt modicum vini, frumēti, vel paleæ, aliarumque rerum sibi comparent, & in hūc finem velut in scopum, prædicationem, doctrinam, sacramentorumque administrationem, quandoque imprudenter ex his aliqui iaculātur, & proh dolor, cælestia ac diuina, in humana & terrena lucra conuertunt. Cum verò de animarum salute pro quibus Christus Dominus, spinas, flagella, clauos & vulnera, atque adeo ipsam crucem sustinuit, agitur, tunc pasim animi pręparationem in Euāgelium pacis sufficere contenditur.

CAPVT IV.

Religiosi Ordinum Mendicantium non solum Fidelibus, sed & Infidelibus tenentur opem ferre.

ALiud insuper Dæmonis telum, aduersus Fidei propagationem, animarumque salutem aliqui in nos contorquent (quod meritò fidei arietem, vel vt clarius dicam, contra fidem appellare possumus) asserentes sufficere Fratribus Mendicantibus, si fidelium tantum saluti consulãt, cum in aliquibus villis, aut regionibus inter Christianos adhuc commorentur homines fidei Christianæ ignari; ac ipsis etiam ciuitatibus tot esse ciuium inueterata vitia, & mores corruptos, vt Deo forsan inuisum sacrificium videatur, ac præposterus caritatis ordo, domesticis in fidei tenebris relictis, neglectaque spirituali cura domesticorum, eos, qui foris sunt, magno cum labore, ac non sine animarum nostrarum periculo immensis traiectis spaciis quæritare.

Quorsum, inquiunt, immo clamant, Missiones aggredimini, tantum terræ pelagique immensi ad ignotas terras traijcitis, si Christianorum curam deseritis, & extraneis consulitis, propriis ac domesticis derelictis; cũ iniquitas maxima sit, posthabitis domesticis, extraneis vacare, & certos pro incertis relinquere fructus? Hanc friuolam excusationem, fidei propagationi omnino contrariam, de medio tollendam esse duobus, aut tribus propositis argumentis facilè conuincemus. Primum erit, Ecclesiá vsque in finem mundi crescere oportere, ac Euangelium pacis incessanter vsque ad sæculi cousummationem prædicandum. Secundum, hanc propagandæ Ecclesiæ curam potissimum ad Summum Pontificem pertinere ac proinde Mendicantes Ordines, qui Sedi Apostolicæ sunt auxiliatores, teneri in hac fidei propagandæ cura ad hanc præclarissimam Sedem spectante cooperari. Tertium, Fidei dilatationem non esse huic curæ postponendam, eique semper studendum, etiam domesticis ouibus relictis, dummodo illis auxilia sufficientia conferantur.

Ad rem igitur redeamus. In primis constat Ecclesiam dilatandam esse, donec in toto mũdo Euãgelii lumen resplendeat, fintque vnum ouile, & vnus pastor: hoc autem à Domino fuisse præceptum eleganter docet D. Augustinus variis in locis, præcipuè. Epist. 8. ad Hesychiũ, & Epist. 48. ad Vincẽtium, vbi contra hæreticos quosdam acerrimè pugnat, qui obicem

fidei

fidei christianæ per vniuersum orbem propagationi ponentes, iudicarũt Euangeliũ non debere prędicari vltra certos terminos ab ipsis præscriptos. Quãtum deinde errẽt, qui Euangelicam tubam solum intra Catholicæ Ecclesiæ claustra resonare vellent, pulcrè docuit D. Bernar. in Epist. ad Eugenium. Quare cùm præceptum sit Domini non tantum Apostolis, sed etiam eorum successoribus, operarios pro excolenda vinea incessanter mittere, nemini dubium esse debet, hoc onus efformandi, mittendique ministros Summis Pontificibus incumbere, quibus vniuersalis Ecclesia commissa est: vnde cũ Mendicãtes Ordines, etiã suo modo Apostolis successerint, vt in princ. huius 2. partis ex decreto Gregorii Papæ commemorauimus, sintque in hac parte Apostolicæ Sedi coadiutores idonei, pro virili tenentur in gentium procuranda salute Summorum Pontificum conatus adiuuare, vsque dum ouile vnum in Ecclesia consurgat.

Prçterea Christi Domini, ac Sãctorum omnium exemplo facilè edocemur normam in Missionibus seruandam. Nam in primis Saluator noster, ac Dominus Iesus Christus, cum Iudæa ferè tota tempore mortis suæ, ac in cœlos ascensionis esset inculta, ac sceleribus immanissimis obruta, vno tantum Apostolo, B. nimirum Iacobo relicto, ceteros in vniuersum terrarum orbem ire præcepit dicens: *Eritis mihi testes in omni Iudæa, & Hierusalem, & vsque ad extremum terræ.* Nonne Apostoli, omissa etiam inculta maxima plebis portione, relictis ibi discipulis, ad alia regna migrabant? Nunquid non Petrus Antiochiam deseruit, & Paulus Orientales prouincias, vt Romam venirent? Illis in locis Petri aut Pauli doctrina opus non erat? vel tunc infideles omnes ad fidem conuersi, ac moribus perfecti, integrique erant, cum ab illis prouinciis præclarissimi Apostoli Romam profecti sunt; aut ab inclita vrbe Romana, cum Apostolorum Princeps discipulos, versus omnes orbis partes Euangelii disseminandi gratia emisit, Christo nomen collumque subdiderat? Ac denique, vt nunc aliorum Apostolorum similia prætercam exempla, cum D. Benedictus ab Italia Maurum in Galliam; ac D. Franciscus in varias mũdi regiones discipulos sparsit; Beatus Ignatius à Roma in nouum orbem, aliasque Septemtrionales partes Xauerium, aliosque discipulos transmisit, num Italia viris illis Apostolicis, pro fidelium instructione, atque ædificatione non indigebat? Quid Summos etiã Ecclesię Põtifices damnabimus, qui diuino afflati spiritu, quotidie operarios in remotissimas prouincias, pro infideliũ salute curanda transmittunt, cùm non deesset messis multa tum Romę, tum in aliis Ecclesiæ regnis?

Act. 1.

Demum, nusquam Ecclesia esset propagata, nec Euangelium vniuerso fuisset orbe cognitum. Nam si primum oporteret domesticorum morbos curare, ac rudes omnes Christianos instruere, errantes ad viam veritatis

reducere, cum hoc moraliter sit ferè impossibile, non relinqueretur tempus, neque occasio propagandi Euangelium gentibus. Sufficit igitur, si populo Christiano auxilia ad salutem sufficientia conferantur, ipso verò renuente ad veritatis viam reduci, ad gentes conuerti, quemadmodum Apostoli Iudæis prędixerunt: maximè quia domestici fidei nunquam remanēt destituti ministris necessariis: habent enim Episcopos, Parochos, ac Religiosos innumeros, quorum ope facilè possunt veritatis viam edoceri.

Immo modicus fructus, qui ex Christiano populo, quasi ex vinea senescente colligitur, mouere deberet Ecclesiæ Principes, ac Religiosorum Prælatos, vt eò sua studia conuerterent, vnde maiorem prouentum sperarent. Nimis enim exploratum est plurimos verbi Dei, ac Sacramentorum ministros in florentissimis vrbibus Christianis parum proficere, experientia ipsa clamante, integros ferè populos, in eisdem semper vitiis iacere, quantumuis ministris æternæ salutis abundent. Cur ergò non fiat delectus, & numero idoneo relicto, operarii multi destinentur, ad regiones, & nationes Infidelium, vbi felicius proficiant? Et quidem ratio hęc ipsos potissimum prædicatores, & Sacramentorum Ministros exstimulare debet, ne post labores studiorum, & scientię diuinę acquisitionem, vires consumant, aut eleganter dicendo, aut cum exiguo fructu laborando. Si enim rectè sentiant, prospiciēt profectò in Euangelii prędicatione, quæ apud Infideles fit, se Apostolis similiores futuros, cum ibi stimuli multi vanitatis non pugnent, & ipsum Iesum Christum veracius per sudores, & labores imitentur.

CAPVT V.

Proponuntur & refelluntur argumenta Guilielmi & aliorum.

GVilielmi argumenta contra Ordines, tam Mendicantes, quàm alios, quibus conabatur ostendere, Monachos non esse idoneos doctrinæ, nec verbi Dei prædicationi, immò hęc eorum instituto esse contraria, latissimè refert D. Thom. Opusc. 19. c. 2. & 4. & 2. 2. q. 187. art. primo: breuiter tamen ea, quę principaliora sunt, adducemus. Primum erat ex D. Hieronymo: *Monachus non docentis, sed plangentis habet officium*. Secundum ex D. Gregorio: *Nemo potest Ecclesiasticis deseruire Officiis, & in Monastica regula ordinatè persistere*: sed Monachi tenentur in sua regula ordinatè persistere, ergò

ergò non possunt Ecclesiasticis officiis deseruire, qualia sunt prædicare, & docere. Tertio, Quia est contra doctrinam Apostoli. 2. ad Cor. 10. *Nos autem non in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nos Deus.* Vnde dicunt, quod quicunque Religiosus vltra illum modum egreditur, qui sibi ab auctore Regulæ suæ est statutus, seipsum superextendit. Quarto, Quia Monachus tenetur Ordinem suum seruare, sed extrà claustra, non potest eum commodè seruare, ergò non conuenit ei prædicare, &c. Hæc sunt motiua Guilielmi, iã pridem à Sede Apostolica, ob ea plurimis decretis damnati.

2. Cor. 10.

Ad 1. Respondet D. Thom. dicto. c. 2. ibi Hieronymum solùm affirmare, Monacho, in quantum Monachus est, competere pænitentiam agere, non docere, sicut aliqui olim vsurpabant; qui ex hoc ipso, quod Monachi erant, docere volebant. Ad secundum ex Gregorio, quod nemo potest Ecclesiasticis officiis deseruire, respondet D. Thom. vt supra; *Non esse intelligendum de his, quæ ad substantiã Religionis pertinent, vt etiam per apparatum ibi patet, quia hæc benè seruare possunt Ecclesiasticis officijs deseruientes: sed intelligitur, quantum ad alias obseruantias, sicut silentium, & vigilias, & huiusmodi: quod etiam patet ex hoc, quòd sequitur in prædicto. cap. vt ipse districtionem Monasterij teneat, qui quotidie in Ministerio Ecclesiastico cogitur deseruire. A quibus obseruantijs regularibus non est inconueniens si aliqui abstineant, vt communi vtilitati vacent docendo, sicut patet in illis, qui ad Prælationis officium assumũtur, cum etiam in claustris manentes, in talibus quoque dispensationem accipiant propter aliquam causam. Et propterea aliqui Religiosi sunt, qui in claustris suis manentes, districtionem Ordinis sui seruantes, scholastico insistunt officio, quod ex institutione sui Ordinis habent.*

Ad tertium respondet ibidem his verbis: *Ille se extendit super mensuram suam, vt patet per gloss. ibidem, qui se extendit, vltra quam concedatur ei: Illud autem intelligitur concessum, quod nulla lege prohibitum inuenitur. Vnde si Religiosus aliquid faciat, quod non sit sibi per regulam suam prohibitum, non superextendet se super mensuram, quamuis de illo faciendo in Regula nulla mentio fiat: alias non liceret Religiosis aliquibus, qui habent Regulas latiores, assumere sibi perfectioris vitæ consuetudines & statuta, quod est contra Apostolum ad Philip. 3. Qui ea quæ retro sunt obliuiscens, ad ea quæ sunt priora se extendebat. Et præterea aliqui Religiosi sunt, qui doctrinã ex institutione sui Ordinis habent, & patet, quod contra eos dicta obiectio non procedit.*

Philip. 3.

Ad quartum, ex sanctißimi Doctoris doctrina modo allata facilè respondetur: vbi docuimus nõ solum imminente necessitate, sed etiam postulante id animarum communi vtilitate licitè prætermitti Ordinis obseruantiam, maximè illam, quæ non ad instituti substantiam spectat.

Et vt alia, quæ ad Mendicãtiũ Ordinũ functiones, & priuilegia spectãt, breuiter ex mente D. Thomæ d. opusc. 19. & 2. 2. q. 187. adiiciam, quæro

cum D. Thoma, cur Mendicátes Religiosi in mediis opidis, ac ciuitatibus sua ferè cœnobia extruant, ac proinde ciuium tumultibus exposita; cum tamen Monachi longè ab hominum cœtu, & frequentia remoti in agris, montibus, & solitudinibus sua Monasteria exædificauerint? Respondeo cum S. Thoma locis citatis, ideò Mendicantes in ciuitatibus habitare, vt iuuent alios, & ipsi pariter eorum largitionibus adiuuentur, cum Christi causa omnia reliquerint. Monachorum verò non fuit proprium, alios docédo iuuare; aut se fundis, possessionibus, ac bonis stabilibus in communi abdicare.

Prętereà quæritur, Cur Mendicantes viribus alioquin prędıti, manibus minimè laborent; cum ex Augustino per totum librum, de opere Monachorum, ex Basilii item, & Benedicti Regula, & cap. de præsentium 16. q. 1. manifestè constet, olim Monachos manibus laborare consueuisse? Respondeo cum S. Thom. Opusc. 19. c. 5. non idem iuris esse de Mendicantibus, quod de Monachis. Illi enim sunt instituti ad docendum, concionandum, conferendum Sacramenta, & proinde ad diligentem literis operam nauandam. Porrò qui spiritualia seminant, meritò, ait Apostolus, temporalia metunt, & qui altari seruiunt, ex altari viuunt, Monachi vero minimè.

Ac denique, Cur Religiosi Mendicátes in studia literarum incumbant, cum olim Monachi solum quieti, silentio, solitudini, & contemplationi operam dederint? Respondet itidem S. Thomas locis citatis, & cap. 11. Mendicantium Ordines sese literis applicuisse, cum instituti fuerint, non tanquam Monastici Ordines ad solitariam vitam agendam tantummodo, sed ad salutem animarum procurandam, propagandam, augendam, & conseruandam.

DE

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM LIBER TERTIVS.

De eligendis atque efformandis Ministris,& de alijs medijs ad propagandam fidem animarumque conuersionem pro.urandam spectantibus.

PEto mihi,homini aliàs inscio atque inexperto, veniam dari,vt Superioribus meis magna cũ animi demissione possim ea media pro animarum salute suggerere, quæ me vel ex rerum vsu, vel ex colloquio cum sapientissimis viris, aut etiam ex eorum scriptis discere cõtigit. At cum in hoc negotio nonnulla sint,quæ vel praxis, vel ratio ipsa ostendit magis quàm prima facie fortasse videantur fore difficilia, si executioni mandentur; de his solum quæ magnum momentum habitura sint, ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidem,auctoritatemq;propagandam, salutéq; multorum populorum ac gentium vtiliter, nec magno sumptu, comparandam dicemus.

CAPVT I.

De erigenda Congregatione pro fide propaganda.

PRimum itaque illud est, vt Romæ paucorum, sed zelo insignium atq; prudentiũ virorum Congregatio instituatur, in qua seriò diebus statutis agatur de ratione omnium populorum adiuuandorum,hortatorijs, atque consolatorijs Epistolis, libris Orthodoxis, hisque vt breuioribus ac pijs,ita ad disseminationem aptioribus, plurimis libris Catechismi S.-

Tri-

Tridentinæ Synodi: quia iam vt varias in linguas est conuersus, ita in multo plures facilè conuerti posset. Ceterum huius Congregationis scopus is esset, qui primarius S. Ecclesiæ, Apostolicique totius muneris fuit, vt populi nutantes roborarentur, versantesque in ipsis hæresibus Catholici animarentur ad fidem, pietatemque propugnandam, ceterosque deinceps iuuandos. Reliquis autem fidei Catholicæ propugnatoribus, quales sunt Episcopi, Côcionatores, Parochi, Magistratus, Gymnasiarchæ, & animus adderetur, & instructiones variç mitterentur. Hæc verò omnia Pontificis Maximi nomine fierent, nulla temporariç iurisdictionis, aut censurarum mentione, vt cum hoc labore sanctam hanc Sedem nullum se aut imperium, aut lucrum aliud quam animarum aucupari ostenderet, tum magis fortius Catholica Religio vbique stabiliretur.

Hac enim ratione Summus Pontifex paternum suum & vniuersalem amorem, zelumque lucrandi animas, prisco ritu, circularibus Epistolis testaretur, & misellis ouiculis per vastas gẽtilitatis solitudines, aut hæresum præcipitia errantibus pastoritia voce Pastor optimus ipse met acclamaret. Hac etiam ratione in ipsis quoque vinculis vsi sunt Apostoli populos asiduè, qui vel in medio perfidarum nationum viuerent, de sua salute obnixè monentes. Hac summi Pontifices, quamuis in summa vniuersæ Ecclesiç perturbatione, ipsique deportati ad insulas, siue inter compedes, aut Martyrum sepulcra latentes: hac ceteri, qui pace Ecclesiç data, illis successere, quales S. Innocentius, Leo, Gregorius, horum nominum primi, quiue alij Ecclesiæ columnç, & quasi firmamenta fuerunt sunt vsi. Quod si summus etiam Pontifex Imperatorem, Reges, Principes, Prælatos, maxime verò Religionum Generales, aut Capitula, ad iuuandas conuersiones crebrius hortaretur; haberent hæc non leue pondus ad propagandam Christianam Religionem, restaurandumque diuinum cultum; ac denique hæresibus ostium præcluderetur, cùm syncerç caritatis officia potius, quàm vllæ aliæ industriæ vel sumptus aut labores humani, amorem & obedientiam in subditis stabilem certisimè operentur.

Huius Congregationis quatuor aut quinque esse possent Secretarij idonei, vel rerum & linguarum vsu, vel doctrina, vel (quod caput est) pietatis affectu præstantes: quorum munus esset cuncta ordine Congregationi proponere, constituta exsequi, Orthodoxos & pios libellos pro ratione vniuscuiusque prouinciæ varijs linguis conscriptos habere; Regesta literarum, Episcoporum etiam, Parochorum, Concionatorum, Familiarum, illustrium Catholicorum siue aliorum, à quibus posset huic negotio aliquod auxilium adferri, Catologos asseruare.

Horum alteri Septemtrionalium regionum cura demandari posset,

Angliæ,

[illegible], Scotię, Hibernię, Gallię, Germanię, Daniæ, Suetiæ.

Tertio Dalmatiæ, Bosinę, Græciæ, insularumque adiacentium, atque [illegible].

Quarto Cypri, Asię minoris, Tripolis, Syrię, Hierosolymæ, Alexādriæ, [illegible] Alteri Polonię, Lituanię, Moscouię, Rusciæ, Hungariæ, Transil-[illegible].

Quinto Indiarum Occidentalium, & Orientalium. Ad eas enim om-[illegible] iuuandas, fidemque, ac pietatem, & libros disseminandos [illegible] patent.

Primo per eorundem Ordinum Generales, quorum in Dalmatia, Bos-[illegible], Peræ, Hierosolymæ, & alibi monasteria exstant.

Secundo per Episcopos Latinos, qui Cathari, Epidauri, quique in Cre-[illegible] & Corsica sunt.

Tertio per mercatores, qui varias Orientis merces Venetias, atque ad [illegible] ex Andro, alijsque Ægei maris insulis, quique in [illegible] etiam lingua cōscriptos referunt, quæ & apud Græ-[illegible] Orientis partibus in vsu est.

Quarto per Chij, Andri, atque aliarum insularum viros nobiles, qui ad-[illegible] Romanæ Ecclesiæ fidem amplectuntur ac retinent.

Quinto per Consules mercatorum diuersarum nationum Europæ, qui-[illegible] in Orientis emporijs Latini Sacerdotes non desunt, in oppido Pera, Tripoli, Syriæ, & Alexandrię Aegypti.

Sexto per mercatores Genuenses, & Massilienses, qui circiter octin-[illegible] prope Algeriam solent coralia piscari.

Septimo per alios mercatores, qui fide publica accepta sępè ad Orien-tales, [illegible] commeant, quique pios libros, sacras imagines ferre, [illegible] Religionē nostram libere colere permittuntur, dum tributum Turcis pendūt, nec de rebus ad regna spectantibus, vel contra Mahometis Legem loquantur, cum interea innumerabiles propè populi, & captiui Christiani [illegible] doctrinæ cibum, sacramentaque sitiant, atque illud morti appropinquantes solatium pernecessarium exoptent, vt de morien-di ratione edocti, ad Deum, propter quem creati redemptique sunt, ex ea captiuitate [illegible] liberi migrent, quod sacrificij genus sanctissimum atque acceptissimum Deo est.

Inchoato igitur hoc opere, in nomine Domini, ab interiori animarum lucro atque à voluntaria acquisitione, in quibus in primis regnum Dei [illegible], certissimum est non irritum fore Domini verbum, qui quæren-tibus ipsum reliqua omnia semper adijcit, & in Orientis & Occidentis In-dijs suæ omnipotentis prouidentiæ indicia manifestissima præbuit pau-[illegible], qui sua studia laboresque, Deo adspirante, eò conuerterunt, in tā

O ingenti

ingenti vinea laborantibus.

Quod si vna Gebennensis ciuitas disseminandi libros, literasque scriptitandi, paucissimorum annorum spatio, regna, orbemque pane ipsum Christianum, Satana vires suppeditante aut infecit erroribus, aut euertit; sanè è contra multò magis sperandum est à dextra Dei, vt si debita huic rei diligentia adhibeatur, multa instaurentur, innumerabilesque animæ ad fidem Orthodoxam reuocentur, reliquæ stent, pro quibus vt Christi sanguis effusus est, atque hæc Apostolica Sedes omnes labores libenter impendit, ita exstantibus tot adhuc Catholicorum reliquijs, præcipua nunc ab hac sancta Sede sollicitudo requiritur, vt quæ iustissimè nomen, ita officium sibi à Deo commissum catholicæ potestatis ostenderet.

Quod si tot Romæ præclara ingenia sunt, quæ alijs negotijs, causis, litibusque expediendis, totius vitæ tempus minus vtiliter impendunt, cum tamen diuinæ dispositionis in Ecclesiastica Hierarchia scopus hic nō adeò primarius sit, quantò facilius duodecim ex tot millibus hominum, reperientur, qui sanctissimo huic operi, quique sanctæ Sedis Apostolicæ proprius est scopū incumbat: cùm post orationē, & reliqua pietatis opera, hac vna ratione ipsi quoque antiqui Pontifices Maximi, quanquam nullo Ecclesiæ patrimonio, aut temporario auxilio, vel Regum ope, suam in toto terrarum orbe auctoritatem vniuersalem conseruarint: cum (sicut antea dictum est) regnum Dei præcipuè in mentibus voluntatibusque hominū consistat; quæ nulla ratione alia quam caritate atque diligentia rectè conciliari aut retineri diutius in officio possunt.

CAPVT II.

De eligendis efformandisque ministris pro fide Catholica propaganda.

VEre enim Apostolicos homines postulat Apostolicum munus, qui crucem Iesu Christi semper in corpore circumferentes, illam verbis & factis annunciēt, & in illius obsequium orbem vniuersum redigāt: quare tam excellēti oportet verbi Dei ministros præditos esse sanctitate, vt Apostolica verè debeant ornari. Quin & ipse Dominus Apostolos electurus, eosque in orbem missurus, orationem profundam peruigil antè effudit cum Patre rem tantam cōmunicans. Vocatos præterea ad se quibus verbis, quam grauibus officij admonet? qua disciplina mittit? quibus præceptis imbuit? quanta integritatis, quanta mortificationis, quanta patiē-

tiæ

commendatio? Quid obsecro hoc tali apparatu talis magister agebat aliud, quàm vt informaret Ecclesiæ Doctores, & Pastores, ne cui manus cito imponerent, ne Euangelicæ prædicationis munus nisi selectissimis & probatissimis committendum putarent? Idem mox à mortuis resurgens non patitur suos illos, quamuis iam feruentes & accensos amore ipsius, quamuis Scripturarum sensu donatos, ad Euangelizandum prodire, sed manere potius continere iubet, & magna meditatione exspectare, donec induantur virtute ex alto. Quin etiam S. Paulus iam ad tertium cælum raptus, & miris operatus, non prius cum Barnaba destinatur ad gentes, quàm Sanctis fratribus ieiunantibus & ministrantibus, Spiritus Sanctus eum sibi ad opus hoc segregari iubet. Diuturnam profectò vitæ immaculatæ probationem Apostolicum hocce munus efflagitat.

Tum, quia fidei prædicatio est res magna, ac maior omni æstimatione, plena enim est plena difficultatibus & periculis, tam animæ, quàm corporis, quæ in disseminando verbo Dei occurrunt: semper enim fidei prædicatio fuit difficillima, fructificatio Euangelij laboriosissima: quare expetit ministros generoso animo, ac virtutibus Apostolicis præditos. Nam vt multa alia prætermittam, quæ arduā hanc ostendūt prouinciam, ac impedimenta, quæ illam ferè sępè insuperabilem reddunt, profectò generalis ratio doctrinæ Christianæ satis per se ipsam difficultatē hanc manifestat. Nam enim ratione omni superiora docet, nec probat: mores ab omni cupiditate & gloria alienos instituit, vitijs omnibus funditus euersis, quibus est humana natura plenissima, & diuturna consuetudine effirmatissima. Præmia pollicetur, quæ non videntur; ea quæ videntur contemnere iubet: sensum hominis ad ea transfert, quę sentiri nequeunt: vitam non humanam agere homines vult. Quis igitur facile ac suaue putet, belluas in Angelos transformare, idque voluntate ipsorum adnitente, quibus vis ista affertur? Vere opus hoc non hominis, non alterius cuiuspiam quā Dei vnius. Ipse sibi proprium vult: *Hoc est opus Dei, inquit, vt credatis in eum.* Ioan. 6.

Tum præterea, quia animarum conuersio ad Deum, earumque omnis profectus & incrementum à nullo existere potest, nisi à Deo. Sic enim Scriptura ait: *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Et Dominus ipse; *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.* Ioan. 6. Quid ergò faciunt homines in aliorum hominum conuersione? Hoc vnum, quod à Deo tanquam instrumenta adhibentur, vt calamus solet ad scribendum, serra ad secandum. Itaque vt instrumentum, si se per se mouere velit, nihil efficiet, si verò ab artifice moueatur, omnia efficiet, sic homo in his diuinis & supernaturalibus operibus tantum efficiet, quantum cum Deo coniunctus fuerit, & ab illo mouebitur; quare quantò quis Deo coniunctior, tantò aptior animarum saluti procurandæ. Solet enim Deus per instrumenta

apta, hoc est homines, qui sibi ipsis abnegandis enixius studeant, vti in magnis fidei negotijs, ac per eos breui tempore sæpè efficaciùs agit, finéq; attingit, quam diuturno tempore per plerosque alios homines, qui sibi vel mundo melius alijs sapere videntur. Quod & in Apostolis alijsque multis perspicuum fuit, qui humana sapientia, alijsque mundi dotibus præsidijsque destituti, mundum vniuersum Christi fide & agnitione repleuerunt. Magnus quoque Antonius, vir simplex, Alexandriam veniens, breuissimo temporis spatio, magnam Arrianæ hæresi cladem intulit, quãtam fortassè perdocti aut prudentes multi, licet Catholici, longissimo vitæ spatio non intulissent.

Quanta denique per ministros idoneos Deus in animarum conuersione operetur, omissis alijs antiquorum exemplis, duo tantum Apostolicorum virorum exempla, ferè nostra ætate recentia, commemorabo. Ac primus occurrit *S. Vincentius* ex Prædicatorum familia, cuius quidem opera, (vt optimè narrat Hieronymus Platus de bono status Religiosi lib. 2. cap. 31.) tam longè lateque peruagata est, vt mirum fuerit, tam multas regiones potuisse vnius hominis passibus percurri, quot ille Euangelizando peragrauit. Primum enim in Hispania Valentiæ regnum, Catalauniam, Aragoniam, Nauarram: denique, excepta Galitia, & Lusitania, quibus ob certas causas abstinuit, singulas prouincias, singulas vrbes, singula ferè oppida obijt. Hinc Galliam ingressus, regnum Occitanum, Delphinatum, Franciam, Burgundiam, Normandiam, Prouinciam, Aruerniam, Vasconiam, Britanniam, & Flandriam ipsam, ac totam Sabaudiam; postea in Italiam descendens, Pedemontum, Insubriam, Liguriam, & omnia eius littora adijt: postremò etiam ad Baleares insulas nauigauit. Deinde ab Henrico Angliæ Rege humanissimis litteris ac nuncijs, & naui ad hoc ipsum missa, inuitatus, eam prius insulam totam, mox Scotiam, postremò etiam Hyberniam lustrauit, & quidem, vt ante dixi, non metropoles tantum, aut maiores ciuitates, sed vbique villas ipsas & ignobiles pagos Christi exemplo circumiens. Itaque quis præter Deum numerare possit, quot ille animas ex vitiorum cœno, ex ipsis inferni portis reuocarit, quæ vitia ex totis ciuitatibus & prouincijs eradicarit, quantam vbique lucem diuinarum rerum reliquerit? Illud quidem constat ex Iudæorum secta, contra quorum perfidiam, cum eo tempore abundaret, illius zelus exarserat, supra viginti & quinque millia, Saracenorum octo millia ab eo ad Christum adducta fuisse; Christianorum verò perditorum, qui se ad bonam frugem receperunt, plusquam centum millia. Sic enim scribitur, quocunque is pedem intulisset, statim illic sequi consueuisse generalem pœnitentiam priorum delictorum, generalemque morum reformationem, aleam, blasphemias, periuria, aliaque flagitia, immo verò

etiam

[illegible] ineptias, & ludos ita cessare solitos, vt ne eorum quidem esset re[illegible]. denique tantam fuisse omnium contritionem, religionem, mo[illegible]m, nec solum dum ipse adesset, sed aliquamdiu postea, vt prisca illa [illegible]lorum ætas rediisse videretur. Atque hæc de Vincentio.

Alter qui huic adiungendus visus est, *Franciscus Xauerius*, ex Societate [illegible], vir plane Apostolicus, vt eius egregia facta confirmant. Is enim, vt [illegible]ter collegit Petrus de Ribadeneira in Catalogo Scriptorum Socie[illegible], à Paulo III. Pontifice Maximo, Ioannis III. Lusitaniæ Regis ro[illegible], in orientis Solis Indiam ablegatus est: vbi incredibile est, quos la[illegible]s tulerit, quas molestias deuorarit, quot populos Euangelij luce per[illegible]rit, quàm multos filios Christo pepererit, quàm turbulentis tempe[illegible]s iactatus, quantis miraculis & viuus & mortuus nobilitatus sit. G[illegible] in ciuitate (quæ Regia, & Lusitanici in Oriente caput imperij est) Religionem Christianam, Collegio Societatis exædificato, stabiliuit. In C[illegible]ora C X L. Ecclesias constituit. Malacam & ad pietatem eru[illegible] precibus tutatus est. Malucas insulas perlustrauit. Truculentos [illegible]læ habitatores ac barbaros mansuefecit. In Iaponiam primus [illegible]s doctrinæ lumen inuexit. Multos Reges idololatras Christi iugo [illegible]. Denique in latißimi Chinensis regni (quod Christi armis ex[illegible]re parabat) aditu sanctißimè vitam profudit, secunda die mensis Decem[illegible]is anno salutis M.D.L II. ætatis L V.

H[illegible]sque exemplis, quæ longißimum esset recensere, Prælati ad [illegible]endi mittendique ministros munus spectat, erudiuntur expen[illegible] quantum oporteat (immo hanc esse huius negotij summam) vt mi[illegible]ales eligantur, qui zelum Dei habeant, ac sua non solum libenter [illegible]pen[illegible], sed etiam se ipsos superimpendant pro animarum salute, ac [illegible]sint dicere, Non vestra sed vos quærimus. Quare eorum, qui m[illegible]tur, examinanda est doctrina, explorandi mores, perspiciendus [illegible], & desiderium labores pro Christo tolerandi, ac præcipuè vocatio [illegible]randa, an fortuito, an pro libidine, aut etiam auaritia (vt in aliqui[illegible] Religiosis Indias petentibus contingere solet,) an vero cælesti voca[illegible]tione [illegible]ntur: nihil enim æquè nocet huic operi, atque mercenariorum & sua quærentium turba. Quid enim in Apostolica functione præstabunt [illegible]mines animales spiritum vix habentes, aut quæ fidei propagatio, quæ [illegible]ctio speranda erit, si Sacerdotes mercedem, non animas [illegible]rint? Pauci certè numero, virtute præstantes, spiritu feruentes, parati pro fratribus animas ponere opus Domini potius promouent. Etenim [illegible]les operarij populis nationum diuino dono contingerent; meßis læ[illegible] expectanda. Verum obsequendum est diuino præcepto, & [illegible]is ardentibusque precibus rogandus est Dominus meßis, vt mittat

operarios in messem suam, qui non verbo & linguâ tantum diligant, sed opere & veritate se ipsos idoneos noui testamenti ministros præbeant. Atque id quidem, vt pater misericordiarum, & Deus totius consolationis Ecclesiæ Catholicæ largiatur plena fiducia sperandum est, quia sine illo nihil possumus facere, qui quos vult ponit, vt eant, & fructum plurimum permanentemque afferant. Sed quod nostra interest, quales esse oporteat tanti operis ministros, in quo rei benè gerendæ spes omnes sitas esse monstrauimus, ipso Deo nostro adiuuante, accuratè deinceps persequemur, maximè lib. 4. Interim verò, qua ratione sint ministri efformandi, ac eorum magna comparanda copia præmittemus.

CAPVT III.

De instituendis Seminarijs pro Ministris efformandis, & accingendis ad fidei propagationem.

CVm ea semper fuerit Sedis Apostolicæ pro salute animarũ cura, atq; in omnes vniuersi terrarũ orbis homines caritas, vt illos, licet lõgissimis locorum interuallis distantes, ad Catholicæ Religionis cultum alliciendos, & sibi adiungendos perpetuò duxerit: æquum existimauit Seminaria pro alendis, instruendis, formandisque Ministris erigere: quorum proprium munus esset, procuratio salutis animarũ, ac dispensatio Euangelicæ gratiæ. Hanc enim methodum & rationem inijt diuina sapientia, quæ cælitus descendit, & nostram carnem assumens duobus Seminarijs vniuersam propagauit Ecclesiam: quorum alterum non plus duodecim; alterum septuaginta alumnis constabat: horum autẽ eam curam Dominus gessit, vt vsque ad mortem illos semper excoluerit, ac deinceps Spiritum sanctum ijs de cælo miserit. Oportet enim, vt qui prædicandi Euangeliũ gentibus munus suscipere decreuerit, primum præparare animam virtutibus & disciplina scientiarum. Diu disce quod doceas: cum à Salomone præceptum sit: *Præpara foris opus tuum & diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam.* Quamobrem ad Apostolos dicitur, vt sedeãt in ciuitate quoadusque induãtur virtute ex alto, ne quis diuinæ ac cælestis prædicationis maximè inter gentes onus assumere sibi ausit, donec vires roburque conceperit, ad sustinendum illud Spiritus sancti ope atque dono, & sacrarum literarum cognitione: tunc demum præparato in sua domo conuiuio, in publicum procedat, multos inuitet, laxet retia in capturam, seminet semen suum, & Euangelicæ veritatis sale omnia condiat, sed tamen

Act. 1.

[illegible] calceamenta habeat in pedibus, ne terram attingat, vt tota eius con-[illegible] in cælis sit.

[illegible] vt tales verbi Dei Prædicatores Catholica Ecclesia haberet, à [illegible] Pontificibus Romæ Collegia quædam siue Seminaria instituta [illegible] vbi Ministri pro fide tuenda & propaganda literarum disciplinis, & [illegible] sacræ scripturæ documẽtis erudirentur: quibus meritò à Domino dicere-[illegible] *sal terræ*; & qui condimento vniuerso orbi esse valerẽt, quorũ [illegible] doctrina non tantum vniuersis hæresibus, verum ipsi Antichristo [illegible] vt meritò dici possit de illis in laudem Ecclesiæ, mille clypei pẽ-[illegible] omnis armatura fortium. Horum verò Seminariorum auctor [illegible]a ex parte extitit Gregorius XIII. qui maximo ęre tria & viginti Collegia siue Seminaria in diuersis orbis partibus extruxit, & annuo re-[illegible] locupletauit. Romæ vero pro Infidelium conuersione erexit Ger-[illegible]ũ, Britannicum, Neophytorum Græcorum, Maronitarum, eo po-[illegible] fine, vt Ecclesiæ ruinæ restaurentur, hæreses arceantur, ac fides Catholica per vniuersum orbem dilatetur. Ex quibus certè Seminarijs [illegible] adolescentium Doctorum & Religiosorum, atque adeò Marty-[illegible] haud mediocris numerus, qui Ecclesiæ imperterrito animo inseruie-[illegible] atque in ciuitatibus quamplurimis, prouincijsque hæreticorum ar-[illegible] zelo fidem iam collapsam restaurarunt.

Horum autem Seminariorum pro efformandis Ministris triplex ge-[illegible] esse potest. Primũ ex alumnis diuersarũ nationũ, qualia sunt ferè om-[illegible] quæ Romæ, alijsque Christianitatis partibus erecta sunt: ex quibus [illegible] vniuersaliorque fructus percipiatur, aliqua alia oporteret ser-[illegible]mum vt non modò pro alumnis Pontificijs recipiantur ij, qui Ec-[illegible] futuri sunt, verùm etiam qui apti ad alios status. Indiget enim [illegible] Ecclesia bonis Clericis, sed etiam egregio politico Magistratu, [illegible]bus, Consiliarijs Principũ, Iurisperitis, Medicis, Ludimoderato-ribus, ac probis omnino Patribusfamilias. Secundo, vt qui recepti sunt, pro vsu Ecclesiæ frequentius applicentur ad curam animarum, quàm ad [illegible] curata: illi enim non sibi solum, verùm etiam alijs prosunt: hi verò vix prosunt alijs: immo etiam haud rarò officiunt sibi ipsis: tantũ [illegible]abest, vt vnus atque alter alumnus integrum Capitulum reforment, [illegible]m cum vlulantibus lupis vlulare aliorum importunitate cogantur. Tertiò, vt hæreticorum filij & cognati procliuius etiam recipiantur, quã [illegible] sunt enim illi ordinariè ardentioribus animis post conuersionem, & pro defendenda Religione Catholica maiore aguntur zelo. Quartò, [illegible] facilè aperiatur locus Catholicorum liberis seu nobilibus seu obscu-[illegible] qui alias in scholis Patrum Societatis IESV, vel alijs, proprijs sum-[illegible], possent erudiri. Sunt enim huiusmodi homines posteà ferè minus

grati,

parari, & minoris frugis. Nec videtur vlla ratio, cur pauperibus bolus panis ex ore eripiatur, & detur ijs, qui tali auxilio opus non habent. Quintò, ne omnes, qui ad Seminarium Romanum pertinent, in ipsa vrbe Roma nutriantur, ob varias causas: vident enim & audiunt aliqua scandala, tam in Ecclesiastica, quam in ciuili vita, quæ omnino ipsis decet esse ignota: atque ad propriam patriam reuersi, reddunt se apud populares peregrinis moribus odiosos: facilè dediscunt patrios mores, assuefiunt deinde Italicæ pronunciationi & gestibus, quæ omnia etsi natiuos Italos non dedecent, septemtrionalibus gentibus alijsque inuisa sunt: ac proinde primò quidem risum, deinde contemptum mouent, atque abeunt demum in communem fabulam. Estque alicui tali Romanisco (vt vocant) perdifficile amissam semel æstimationem recuperare, etiamsi mores ad communem vulgatumque stylum reformare impendio sategerit. Assuescunt etiã potui vini, vt vel ob hoc auersentur propriam patriam. Huc accedit, quod tam longinquo orbis interiectu necesse sit multos ineptos recipi, multos etiam idoneos excludi. Item quod cum Romæ in vmbra scholastica continuò educentur, ægrè deinceps assuescant domi suæ perpetuò in palæstra versari, multa quidem & subtilissima argumenta vetera gerentes in scriptis, sed recentia ignorantes, quæ etiam à fœminis & rusticis proponi solent, & consueuerunt doctissimo cuiuis negotium facescere. Sextò, vt ex Collegiorũ redditibus aliqui saltem ad tempus transferantur in aliquas Septemtrionales prouincias, in quibus maior fructus speratur. Etenim cum totum hæreseos fundamentum sit extremum odium Romani Pontificis, maximopere videtur esse necessarium, vt summus Ecclesiæ pastor suam erga omnes exteras nationes, quacunque potest ope & ratione, manifestam faciat caritatem, & clementiam, quæ alias tantò est occultior quantò remotior. Septimò, vt ex eisdem redditibus non modò alatur iuuentus, verum etiam subueniatur viris maturis, ad rectam fidem conuersis, vel conuertendis, quales potissimum sunt ministri & pædagogi hæreticorum. Et sanè vnusquispiam talis vir quoniam doctrina sua & exẽplo statim prodesse posset Ecclesiæ, maioris fieri debet, quàm multi alij alumni, qui tam in spem quam in metum, ancipiti prorsus cura, enutriuntur, de quibus incertum est, qualesnam futuri sint olim, bonine, an mali.

Tum etiam, quod minores sumptus hoc modo pluribus sufficerent: nam vni quatuor, alteri tres, vel duo, quibusdam etiam vnus coronatus quouis mense, iuxta cuiusuis qualitatem & necessitatem diuiderentur: adeò vt cum octo millibus aureorum, qui Romæ quinquaginta alumnis (vt fertur) vix satis sunt, posset in Germania hac, qua dixi, ratione, ducentis circiter capitibus satisfieri. Vtuntur hac arte (vt ab alijs accepi)

Duces

Saxoniæ. qui præter Seminaria è ruderibus monasteriorum exci-
tat magnam alunt copiam huiusmodi, vt ipsi vocant, stipendiario-
rum magno cum fructu suæ superstitionis, & metuendo Catholicæ Reli-
gionis detrimento.

At dicet quispiam, necesse esse exteros maximè de nouo ad fidem con-
uersos Romæ commorari, vt discant Romanas cæremonias. Sed hæc ob-
iectio facilè dissoluitur: nam si cæremoniæ Romanæ à Iesuitis, alijsque
[illegible]tur in Germania, & alijs remotissimis locis, cur non ibidem discen-
dæ ab alumnis Seminariorum?

Secundum genus Seminariorum addi potest, quod & à viris pruden-
tibus, animarumque zelo præstantibus Summis Pontificibus non semel
propositum fuit, nempe vt quędam Seminaria diuersorum Religiosorum
eligerentur, præcipuè illorum Ordinum, qui facilius & fructuosius pro
suorum institutorum ratione (quales sunt Mendicantes, maximè obser-
uantes & reformati) possent in hoc negotium incumbere. Neque enim
difficile valde apparet, vt ex duobus tribusúe primarijs Religiosorum
Ordinibus, triginta, quadragintáue Religiosi Romam euocentur, qui
omnes quartum votum emitterent, se per totius vitę suę spatium cura-
turos Infidelium conuersionem, iturosque in vnamquamque orbis par-
tem à Summo Pontifice, vel à suis Pręlatis missos, qui deinde ad iuuandas
diuersas nationes, rationem hic facilius prope sanctam ipsam Apostolicā
Sedem assequantur, modumque tradendæ Christianæ doctrinæ, Cate-
chismi docendi, Sacramenta ministrandi, Confessionum nodos soluendi,
breui tempore addiscant, vt deinde vtiliores & suis Ordinibus, vbi alios
eiusmodi docere possint; & populis remittantur. Quæ eò dicuntur, quod
ad illud tempus, quod versandis scholasticorum libris adhibetur, maxi-
mi momenti putetur, si dumtaxat (quantum in hoc negotio temporis
impendendum necessarium sit) reliquum ijs rebus, de quibus dictum est,
vtilius impendatur.

Ita ex his aliqui non ita multò pòst mitti in Hungariam possent, vbi
Latinè penè omnes loquuntur, aut in Bossinam, Peram, & aliò, vbi ipsi
Turcæ & eleemosinis alunt, & reuerentur Franciscanorum Ordinis fra-
tres Ac verò ex ijsdem prouincijs maximo cum fructu euocarentur ado-
lescentes. qui in his Romanis monasterijs non adeò difficili sumptu sine
timore instituerentur, qui deinde edocti, & in pietate diligenter institu-
ti vberiorem suo tēpore messem percepturi, Sedis Apostolicæ fideliores
[illegible]essent.

Tertium genus Seminariorum forsan alijs fructuosius euaderet, si
pro singulis nationibus, aut saltem pro pręcipuis sectis, singula Seminaria
deputarentur, in quibus efformarentur Ministri, qui essent illius sectæ ad

fidē reducēdæ deputati, ac illius bonum curarent nō aliter ac patroni, custores, aut protectores prouinciarum solent. Quare oporteret maximè, vt pro Græcis & Ruthenis schismaticis ad vnionem fidei perducendis, vnū Seminariū, alterū pro Oriētalibus Schismaticis, pro Iudæis, ac Saracenis singula: pro hæreticis & gentilibus varia, secundum locorum, nationum ac temporis oportunitatem instituerentur. Hac etenim via Ecclesia, cuius præcipua cura est operarios idoneos efformandi, & mittendi in vineā, prouideret errantibus ouiculis vigilantissimos Pastores. Quantò verò huiusmodi Seminaria alijs sint præstantiora, ex sequentibus luce clarius constabit. Nam ad hoc munus operarij fideles, & quàm fieri poterit maximè idonei cuiuis nationi, ac conuenientissimi selegentur: verbi gratia, qui Græcanicæ nationi deputandi, statim vt sedulam Græcis litteris operam dent curabitur, erroresque scrutentur, ac originem eorum, authores qui contra ipsos scripserunt gnauiter euoluendo, vt validis confutationibus possint armari, discutient. Præterea Græcorum annales, atq; ipsamet cum gente commercia familiaritatemque inibunt: ac demum, quod maximi est ponderis & momenti, pro eiusdem nationis tam spiritualibus, quàm temporalibus necessitatibus apud Sedem Apostolicam intercedent: habebuntque Græci Romam venientes tutissimos patronos, qui eos foueant, instruant, ac ceterorum ad ipsos spectantium veluti benigni patres curam gerāt. Operarij verò, qui ex huiusmodi officinis prodierint, in Græcorum vinea iam laborantes, maiori studio ac feruore incepto operi incumbent, dum quotidie auxiliares copias recenter aduentantes, qui manipulos colligant, fructusque conseruent ac tueantur, conspexerint: tum denique, quo nihil maius excogitari potest, habebit Græcia Romæ plures Angelos custodes, qui pro ipsa non solum apud Romanum Pontificem, sed etiam apud ipsum Deum continuas preces in promotionem salutis animarum effundant. Solet Apostolica Sedes pro singulis nationibus, aut pro aliquibus saltem Cardinalem protectorem meritò designare, qui Angeli custodis munere apud ipsam fungatur. At quantū huic protectioni pręferatur hæc forma Seminarij res ipsa loquitur: quantum præterea excelleret Seminarium, quod nunc erectum est pro Græcis adolescentibus, prætermissis alijs, ex eo maximè constat: nam alumni, qui nunc in Seminario Græcorum (& idem etiam fit in alijs) instruuntur ac educantur, non omnes huius vineæ excultores futuri sperantur: multi enim ad Clericatus dignitatem non promouentur, promoti verò non omnes eo animarum zelo feruntur, quem vrgens suę nationis necessitas exposcit: ac denique cum viros Apostolicos, heroicis virtutibus ornatos, doctrina excellentes, prudentia insignes, animarum studium & cura pręrequirat, quid conferent adolescentes tāto muneri, viris Religiosis, ętate maturis,

[illegible]ris, moribus probatis, zelo ardentibus comparati?

Quod si ratione expensarum res forsan difficilior appareret, quã reuera non esset de erectione horum Seminariorum desperandum: Nam singula Seminaria singulis ordinibus à Summo Pontifice commendarentur, dubium non est, quin Religiosorum Ordines singuli partem oneris assumerent, atque inflammati desiderio Apostolicę Sedi, animarumque saluti inseruiendi, vnusquisque vnum aut alterum Seminarium pro natione sibi deputata erigeret, proprijs sumptibus aleret, ac demum illarum gentium patrociniũ assumeret; sanctaque æmulatione, ordinibus inter se certantibus, ferueret opus, ac zelus cresceret animarum.

Præterea cũ in Ecclesia Dei innumerę sint Religiones, pro salute proximorum procuranda, institutæ, oporteret aliquam de nouo fundari, cuius scopus ac finis particularis, præter orationem & contemplationem, esset fidei per vniuersum orbem propagatio, & infidelium omnium ad Ecclesiæ vnitatem fideique veritatẽ reductio: nam licet plurimæ sint, quæ animarum conuersioni studeant, diuisa tamen sunt eorum pijssima studia, ac partim fidelibus, partim verò infidelibus impenduntur. Nulla verò est in Ecclesia Dei hucusque congregatio erecta, quę solum animarum conuersioni procurandæ destinetur. Quamobrem foret opus Deo longè acceptissimum, si huic functioni Religio aliqua à sancta Sede Apostolica, institueretur, quæ vnicè conuersioni Infidelium inuigilaret, atque inter ipsos vt plurimum versaretur.

Illud denique in electione huiusmodi Ministrorum occurrit considerandum, viros Religiosos hominibus alijs huic muneri esse aptiores, vt ante lib. 1. plenius disputauimus, tum ratione status ipsorum, qui sanctissimus est, & quò quis sanctior, eò etiam aptior esse iudicatur: tum quia precibus, exemplo, doctrina, opere, ac sexcentis alijs modis ceteros operarios in excolenda vinea Domini antecellunt. Desiderat enim Deus, Euangelio suo disseminando, pauperes, humanisque omnibus præsidijs destitutos operarios. Deinde homines maiorem his fidem præbent moremque gerunt, qui doctrinam cum vitæ integritate coniungunt. Denique Religiosi alijs sunt expeditiores mutuis inter se auxilijs refocillati: quæ omnia non parum conducunt animarum profectibus. Quare par est, vt per Religiosos viros, qui Christum & animas sitiũt, negotium hoc passim peragatur. Hanc enim teri semitam ita voluit Deus, vt per Religiosas familias, quæ Christiani orbis fuere seminaria ab Apostolorum ferè temporibus, maximè vero hac nostra ætate, vt supra demonstrauimus, ferè totius orbis conuersio procuretur. Religiosi quippe sunt præcipui, qui hodiernis temporibus, pro animarum profectu, tuendaque Ecclesia, contra dęmones bella gerunt, qui fidem per vniuersum

orbem vſque ad extremos Indos propagarunt. Quæ quidem omnia apertiſsimè expreſſa mihi videntur, in præclara quadam viſione, quæ Innocentio III. Pontifici contigit. Cum enim Dei ſapientia Franciſcani Ordinis initia in ipſo Franciſco, & vndecim Socijs ponere iam cœpiſſet, iſque tãtus fetus proximus eſſet partui, ita diuinitus oſtenſus eſſe dicitur Innocentio Pontifici, vt videre ſibi viſus ſit Lateranẽſem Baſilicam, quæ tum ſedes erat Pontificum, conuulſis fundamentis collabentem; pauperẽ verò quendam accurere, qui eam humeris ſuppoſitis ſuſtineret. Quod viſum, cum paulò pòſt Franciſcus illum vna cum ſuis adijſſet, nouam vitæ regulam approbandam deferens, eo conſpecto, eaque regula accuratius expenſa, nihil dubitauit Pontifex, quin ad ipſum ipſiuſque familiam pertineret, idque exitus ipſe demonſtrauit. Nam non modò ætas illa, quã primùm hic ordo prodijt, mirabiliter eius operâ adiuta & illuminata eſt, ſed totis his trecentis, & ſeptuaginta ſex annis, quibus deinceps ſtetit, hoc ſemper egit, vt Dei Eccleſiam quaſi fulciret. Hæc autem laus cum Franciſcanæ familiæ non falſo, nec temere, ſed vero ac ſolido cæleſtis illius viſionis teſtimonio tribuatur: eadem mihi videtur ſine vlla dubitatione tribui poſſe ac debere Dominicanæ, quæ in hanc eandem curam pari induſtria incubuit: eadem etiam alijs Ordinibus, quos deinceps tanquam varijs horis operarios in hanc Dominus vineã miſit. Quæ quidem ſi de ſingulis verè dicuntur, vt ad Eccleſiæ culturam, dignitatem, propugnationem, tantopere contulerint, quantò verius de vniuerſis ſimul coniunctis: vt nos latius in ſuperioribus ſumus proſecuti, atque quidem res ita aperta eſt, & ante omnium oculos, atque inter manus verſata, vt opus non ſit in ea comprobanda amplius immorari. Vtinam quotannis ex Religioſis Ordinibus ſanctiores viri à Sede Apoſtolica ſeligerentur, qui in vineam Domini excolendam mitterentur, reliqui autem ij mercenarij ſiue Religioſi ſiue ſeculares, qui in exſilium potius, vel ad mercaturam exercendã, quam ad lucrifaciendas animas miſsi videntur, omnino reuocarentur: cũ magis deſtruat vnus, quam plures ædificent. Cum experientia teſte conſpiciamus pauciſsimos Religioſos, exiguo annorum ſpatio, in Indorum conuerſione magna & mirabilia, Deo adiuuante, præſtitiſſe.

CAPVT IV.

De apparatu faciendo, ad Miſsiones aggrediendas.

MIſsionum opus arduum ſanè, & quod omnes humanas vires ſuperat: quare oportet id ipſum aggreſſuros paratos inſtructoſque omnino

tino esse, ad immensos labores sufferendos ac superandos: minus enim iacula feriunt quæ prouidentur. Et vt optimè Chrysost. Orat. 5. in Iudæos tom. 5. ferè in principio: *Ne vobis, inquit, mirum videatur, si ante tempus munimus & armamus animas vestras. Quandoquidem & inter agricolas, qui vigilantes & industrij sunt, cum habent vicinum torrentem, qui vexat læditq; segetem, non cum suo tempore torrens inundat videl. hieme; sed tempus illud præuenientes, & ripas obsepiunt, & aggeres erigunt, & fossas agunt, denique modis omnibus sese præparant adversus torrentis futuram violentiam: dum enim tranquillus est & stagnans, atque angustus, facilè est illi admoliri manus: verum posteaquam increuit, multoq; aquarum impetu fertur violentus, non perinde facilè est exundantibus obsistere. Eoq; multò ante tempore præueniunt illius irruptionem, vndequaque præparantes quicquid agros possit tutos reddere. Eundem ad modum & milites, & nautæ, & agricolæ, & messores facere consueuerunt. Siquidem & milites priusquam veniat pugnandi tempus, & thoracem abstergunt, & scutum si quid desit circumspiciunt, & frenos apparant, & equos omni diligentia nutriunt, ceteraq; omnia rectè & diligenter curant. Similiter & nautæ, priusquā nauim in portum detrahant, & clauum apparant, & instaurant latera, & remos dolant, & vela consarcinant: denique quicquid præterea ad totius nauis armaturam pertinet, diligenter accurant. Quin & messores consimili modo multis ante diebus, & falces acuunt, & aream præparant, boues item & currum, breuiter quicquid ipsis ad messem & trituram conducibile iudicant. Immò videas omnes homines, si quid rerum agendum est, prius ad eas apparatum facere, vt cum aduenerit rei agendæ tempus, facilè conficiant quod est opus. Hos igitur & nos imitantes præmunimus multis ante diebus animas vestras.* Hactenus Chryso. Ante omnia igitur oportet Ministros attentè considerare quāta sit hæc res, quàm ardua, & quàm honorifica ipsis Religiosis, vt ipsi ad hoc tam magnum Apostolicum ac præclarum munus adhibeantur, & eligantur à Deo. Sæpius item recogitent barbarorum, atque aliorum Infidelium veram ad fidem conuersionē difficilem esse, Euangelijque prædicationem inter infideles fuisse semper difficillimam, & eius fructificationem existimatione nostra longè laboriosiorem. Verè hoc non opus hominis est, nec alterius cuiusquam quam Dei, quod ipse sibi proprium vult, hoc est enim opus Dei vt credatis in eū, neminemque venire dicet ad se, nisi cum pater traxerit eum: fidemque demum Dei esse, cordaque hominum in manu Domini: quibus testimonijs Spiritus sanctus certissimos nos esse voluit, neque industriæ, neque laboris nostri, aut diligentiæ esse vocationem gentium ad Euangelium, sed tantum solius miserantis & præuenientis Dei.

Ioan. 6. Ephes. 2. Prou. 21.

Quare sedulus operarius animam assiduis orationibus præparet, atq; in his potissimum studiū collocet, spē omnem in cælesti gratia fundās, & diuinæ misericordiæ fores continuè pulsans. Inter omnes verò virtutes futuræ Euangelicæ functioni necessarias, præcipuum locum vindicat Hu-

militas Christiana, quæ vt eleganter prosequitur Pater Acosta, in libello illo aureo, de procurãda Indorũ salute, neq; magna sapit, neq; sibi pollicetur illustria, neq; labore frangitur, nec fructus etiã tenuissimos dedignatur, nec prius de manipulis & horreis cogitat, sed de semente & aratro, hiemẽ & glaciẽ non horrescens, & quamquã fructũ desideratũ nõ consequatur, indignè non fert, cogitans vnumquemque secundum proprium laborem, mercedem accepturum. Quare Ministri humilitate præditi, periculo rei facto, etsi plurimæ difficultates sese præsentẽt, nec desperatione nec labore vincuntur, quamuis frugem vel nullam vel exiguam, sudores verò magnos & diuturnos ferant. Neque suis tantum sacrificijs & precibus verus humilis quantumuis assiduis & feruentibus confidit; sed aliorum etiam Christi seruorum preces & auxilia studiosissimè efflagitare debet, vt sic certius orationes exaudiantur: Curet deinde per aliquot dies sibi ipsi attendere, orationis tantum studio vacans, vt sic virtutibus orationibusque armatus, ad prælianda bella Domini incedat.

De alijs verò prærequisitis pro apparatu comparando, quæ propè infinita sunt, plura possemus notare: sed quia hęc potius pendẽt ex qualitate, circunstantijsque Missionum, oportebit expendere, an in remotissimas regiones, an in vicinas parandum sit iter; ad quas præterea nationes & sectas destinentur: pro varietate enim tam Regionum, quàm sectarum componendus est apparatus, pręparanda sarcina, aptandaque instrumenta, vt sunt libri, ceteraque omnia, quę tam ad viaticum spectant, quàm alia quæ agentibus iam in terris infidelium conducere queant, quæ potius ex prudentia Ministrorum, quàm ex scriptis regulis pendent. Illud tamen summopere iuuabit, si prius illarum gentium, quas Deo lucrari parant, linguę, morum, errorum, & rituum plenam notitiam antea comparauerint.

DE

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM

LIBER QVARTVS.

De ingressu & progressu ministrorum inter Infideles, ac de ratione agendi & iuuandi omnes gentes.

HACTENVS de his, ad quos pertinet sancti Euangelij propagandi cura, & de medijs, quibus id potissimum fieri debeat, de electione ministrorum & profectione ad sancti Euangelij promulgationem plura diximus: nunc de ingressu, progressu, & modo conuersandi inter infideles, ac de annunciatione Euangelicæ pacis restat pertractandum. Et quia Euangelici Prædicatoris munus duabus potissimum functionibus comprehenditur, nempe & fidei veritatis propositione, & eiusdem veritatis confirmatione: quæ quamuis multiplex sit; ad tria tamen potissimum capita referenda erit. Primum, testimonia quibus constant fidei nostræ mysteria esse euidenter credibilia. Secundum, signa & miracula à Ministris diuina virtute in confirmationem verbi Dei patranda. Tertium, morum integritas, assiduæ preces, innocentia vitæ, ac virtutum omnium exemplum.

Quare in duas potissimum partes præsens tractatus siue liber diuidetur. In prima de forma & methodo proponendi Infidelibus Euangelium, & de alijs obseruandis in ipso conuersionum ingressu, ac de doctrina in eius confirmationem adducenda, & de signis & miraculis differemus. In secunda de vitæ puritate ac de ministrorum exemplo, quę sunt potissima fidei nostrę argumenta, ac de modo iuuandi omnes gentes, vt ad ouile Christi adducantur.

LIBRI

LIBRI IIII.

PARS PRIMA.

De forma & methodo proponendi S. Euangelium; & testimonijs quibus fidei nostræ mysteria confirmantur.

CAPVT I.

Conueniensne sit in ingressu ad Infidelium conuersionem humanis præsi-ijs pro conuersione Infidelium vti.

QVamuis in Ecclesia facultas nō sit, vi & armis compellēdi Infideles, vt ad Euangelij receptionem, fideique nostræ veritatem conuertantur; saltem secundum Doctorum sententiam, possent compelli, vt auditum prętent Euangelio, vt infrà Parte III. libri huius dicemus. &, quod sine controuersia esse videtur, possunt Ministri, qui inter Barbaros versantur, suæ vitæ indemnitati consulere, & præsidijs illis, quæ defensionis sunt propria, vt sunt præsidia militaria, & alia quæ Barbaros ipsos, quorum natura est maxime inconstans, & infida, in officio terrore ac metu contineat, muniri. Sed an expediat his præsidijs expeditionibusque viro Euangelico vti, non paruam continet difficultatem. Nam inprimis veterem & Apostolicam Euangelizandi rationem non posse exactè seruari inter Barbaros, ac proinde non esse deserenda humana præsidia affirmat vir alias valdè doctus & pius, ac in cōuersione animarum versatissimus, cos. Acosta lib. 2. c. 8. qui quamuis munus Euangelicum Euangelicè atque Apostolico more pręedicandi laudet, alijsque Euangelizandi modis superiorem commendet, tamen hanc Euangelium promulgandi methodum non posse seruari inter Barbaros Principibus Christianis non subiectos, nisi ministri humanis præsidijs & copijs, quibus seruētur illæsi, adiuuentur. Probat verò suam sententiam non contemnēdis rationibus, quas placuit hic ex ipso referre. Prima ea est, quia licet instituto isto Apostolico,

[illegible], vbi teneri commodè poteſt, nihil prius, neque melius ſit; vbi autẽ [illegible], vt fere in omni Barbaria ſedes habet, non eſt prudentiæ, ſpe [illegible] ſanctioris, committere, vt ſalutem ipſe abijcias, & alienam ni- [illegible] plus compares. Quare Apoſtolica illa regula & norma inter has [illegible] ſeruari non poteſt: idque potiſsimum duabus de cauſis. Vna, at- [illegible] quidem ſatis nota eſt, quod hæ gentes, ſicut beſtiarum moribus [illegible], ita humanitatis parum admittant, ſine fœdere, ſine miſericordia, [illegible] collibitum eſt ita temere agentes: in hoſpites & externos [illegible] gentium iura ſeruantes, cum ne inter ſe quidem naturæ leges ſciat. [illegible] qui horum ſe rationi & arbitrio commiſerit, poterit is cum [illegible] & crocodili amicitiam inire. Neque verò ab iſtis martyrium expe- [illegible], quæ fortaſſe ſpes tantum diſcrimen leuaret: non enim pro [illegible] Chriſto, pro Religione moriendum eſt, ſed vt vel ſuauiores epu- [illegible], quod Braſilienſibus, & toti Septemtrionali oræ huius [illegible] vel ſpolium præbeas Barbaris elegans, vel denique quia [illegible], & quid in te liceat ſibi experiri iuuat. Apoſtoli prædi- [illegible] Chriſtum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus ſtultitiam, alijs [illegible] quærentibus: ſed vtrique tamen ratione agebant, [illegible] propter nomen Chriſti, atque ita beatos potius facie- [illegible], per quam etiam miro modo Dei gratia dilatabatur. At [illegible] hoc quod homines ſimus, nihil cogitant, immo illud [illegible] ſe non pauci comperti ſunt.

[illegible] eſt, cur Apoſtolica prædicatio inſtitui omnino A- [illegible] non poſſit, quod miraculorum nulla facultas ſit, quæ Apoſtoli [illegible], quorum ſplendore & potentia freti, auctoritatem [illegible] quicquid placebat facile vindicabant: habebantur [illegible], atque ita ceteraeorum, paupertas, abiectio, ignobi- [illegible], ornamento potius erant quam cõtemptui & fa- [illegible] admirantibus, & prudenter iam inde colligen- [illegible] eſſent homines affectibus ſuperiores, & toti pænè [illegible] Paulo Proconſule, viro prudenti, Diuinæ literæ [illegible] reputarunt. At noſtri nunc temporis, cum ta- [illegible] e Barbaris admirandos, & timendos non præ- [illegible] reliqua vitæ inopia, impotentia penitus contem- [illegible] excelſo animo, ſed à miſera & aduerſa fortuna [illegible], atque adeo cum ſordidi illiberaleſque iſti maxima [illegible] rerum penuria noſtros conſequatur neceſſe eſt. [illegible] euangelizare non expedit, at ſine cibo tamen Euan- [illegible] poteſt. Non ſolum ergò ſignorum vis noſtris temporibus [illegible] etiam ſcelera vbique feruent: quo grauiſsimo incom-

Act. 10. 14. & 28.

Act. 13.

Q modo

modo interclusa ferè videtur via ad primam illam penitus Apostolicam Euangelizandi rationem: vt maiores societatis nostræ sapiēter edixerint, specie Euangelicæ perfectionis non esse temerè Barbarorum arbitrio Prędicatores Euangelij obijciendos. Quam diu enim porcorum & canum socordiam atque impudentiam agnoscimus, nobis quoque à Christo Domino præceptum existimare debemus, Ne pretiosas margaritas frustra mittamus ante eos, qui & eas conculcent pedibus suis, & cōuersi disrumpant nos. Hactenus Iosep. Acosta.

Matth. 7.

Huic sententiæ aliud non contemnendum adijciam argumentum: quia si diuinam vocationem gentium ad Euangelium, mirabilemque Dei prouidentiam, profundaque iudicia spectes; inuenies trinam legationē Deū ad homines destinasse, vt ad veritatē amplectendam adducerentur. Prima qua tantum vocarentur. Secunda qua adducerentur. Tertia qua compellerentur. Sic enim Lucas per similitudinem à Christo dictum refert: ab homine quodam cœnam magnam fuisse aliquando paratam, missumque seruum, vt diceret inuitatis vt venirent, quia iam essent omnia parata. At alius inuitatorum respondit: *Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam; rogo te habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa; rogo te habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideò non possum venire.* Hæc Lucas de prim[illegible] Legatis, primáque legationē à Christo narratam tradit. Addit Matth. de inuitatis primo loco: *Illi autem neglexerunt. & abierunt, alius in villam suam, alius ad negotiationem suam, reliqui verò tenuerunt seruos eius* (Dei scilicet) *& contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cùm audisset, iratus est; & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorū succendit.* Prosequitur Lucas, narrans deinde dictum seruo: *Exi citò in plateas, & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus, Domine factum est vt imperasti, & adhuc locus est.* En secunda legatio: & ait dominus, iterū seruo suo: *Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea*: Atque hæc tertia legatio. Quibus omnibus tria tempora, tria hominum genera, ac tres modi, quibus homines Deus ad suam cœnam admittit, quam se suis in regno cælesti parare Christus alibi dixit, continentur. Et quidem patet à Christo tres legationes describi, quarū quælibet aliam vel sequatur, vel præcedat. Ad primam pertinent homines diuites, qui habitant medijs in ciuitatibus, in suis ędibus, & contemptores aut homicidæ nunciorum, alijque id genus homines: modus quo admittuntur est tantum, vt vocentur. Ad secundam spectant inopes, cæci, claudi, debiles, qui habitant in plateis & vicis ciuitatum, atque hi non vocantur, sed adducuntur. En modus admissionis. Tertia continentur, qui intra vrbes in vijs ac sepibus degunt, in agris scilicet & siluis; modusque quo participes sunt cœnę est, vt compellantur: atque hæc est similitudo

Luca. 14.

Math. 22.

do posita à Christo. Huius igitur similitudinis explicatio clarissima est: nam prima legatione designatur tempus, quo imperium Romanum florebat, in quo tot Martyrum millia, florente, Romano imperio, sunt trucidata. Ad secundam verò legationem spectantes fuere pagani, qui vocati, in pagis habitantes, (hoc enim sonat nomen paganus) & gentes in Romani imperij cõfinibus, quasi in suburbibus, plateis & vicis apertis degẽtes. Sed iam ad tertiam legationem accedamus, qua populi omnium maximè barbari & efferi ad Christum, cultumque diuinum vocati sunt, ac non tam beneficijs adducti, quàm veluti quibusdam modis licitis compulsi. At populi hi, qui compelli videntur (vi quidem licita) certè populi barbari designantur, rudes & inculti, habitantes in siluis, ac locis horridis. Quæ cum postrema legatio cùm vltima sit, atque suo modo per vim gentes ad illam spectantes adducendæ sint, manifestè apparet ipsam legationem designare in quibus Euangelicæ prædicationis munus, absque humanis præsidijs, exerceri nequit.

At hisce etiam temporibus apud quascunque nationes quantumuis barbaras eam esse seruandam propagandæ fidei rationem, quam S. Apostoli & primi Ecclesiæ fundatores præmonstrarunt, meritò viri docti & pij existimant. Constat enim Apostolos non inferendo Regibus bella, nõ præsidijs militaribus stipatos, non inuadendo Principum ciuitates, non occupando per vim alienas terras, non mortem minitando, non tormenta inferendo, Ecclesiam plantasse, ac per orbem terrarum longè lateque propagasse, sed obediendo, patiendo supplicia, martyria, mortes tolerando, sanguinem suum fundendo, sancta stabiliaque Ecclesiæ Christi initia dedisse. Christus enim non armis, aut humana virtute, sed humilitate subijcere sibi orbem voluit: hancque vim & efficaciam Deus sanguini Martyrum, Sanctorumque afflictionibus dedit, vt semina essent multorum bonorum. Et sicut granum frumenti cadens in terram, si mortuum fuerit, multum fructum afferet: ita ex morte Martyrum magna sementis fiebat nouorum Christianorum copia. Plenæ sunt historiæ ad vnius Martyris mortem multa gentilium millia quandoque in Christianæ Religionem se contulisse, atque inter eos credentes aliquando etiam carnifices ipsos fuisse. Persecutionibus namque crescit Ecclesia, non tollitur. Admirabilis planè vincendi ratio, & nouum genus potentiæ, sustinendo cædendo hostem, patiendo vincere hostem: moriendo prosternere hostem: iacendo triumphare de hoste.

Tum secundò quia non est existimandum Deum esse mutatum, Deiq; sapientiam aliam hanc formam in hominum conuersione sequi, quam quæ tunc sequi solita fuerit: nam neque in Deum cadere potest mutatio, & eædem causæ circumstantiæque nunc conspiciuntur. At si quis Dei morẽ

prouidentiamque, quam semper gessit ab ipsius Ecclesiæ initio, considere-
ret; facile comperturus est hoc semper fuisse eius consilium, vt ad hoc tan-
tum opus eos maximè coadiutores eligeret, qui maximè præsidijs omni-
bus humanis essent destituti: *Ne glorietur*, vt inquit Apostolus, *omnis caro, & sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis*: id est ne rei adeò perfectæ laus Chri-
sti cruce, vt idem ait, euacuata, in homines, aut hominum vires præsidiaq;
transferretur, & quod omnino diuinum est, humano auxilio aut poten-
tiæ tribuatur. Si ergò Deus sic hominum salutem procurandam decreuit,
profectò planè constabit militaria præsidia, quæ prudentia, potentia, vel
astutia nituntur, aliasve ingeniosas machinationes, fauores Principum
muneribus aut alijs vijs aucupandi, Apostolicis moribus parum cõgrue-
re, ne dicam dissentire.

1. Cor. 2.

Tertio, opus conuersionis animarum, ac denique Catholicæ Ecclesiæ
fundatio, non solum labores & sudores, mirasque vexationes, verum etiã
ipsius sanguinis effusionem ferè semper requisiuit. At humana præsidia
non solum laboribus, paupertati, sudoribus, vexationibus, sed & potissi-
mum martyrio, quo fideles Deo pro fidei veritate tuenda omnibus Deo
acceptissimum offerunt sacrificium, viam præcludunt.

Quarto, scriptum est: *Mitto vos sicut agnos inter lupos*. Agni autem hoc in
loco ij sunt, qui coram tondentibus obmutescunt, qui nullius præsidio
fouentur. At quomodo obmutescent, qui armorum strepitu præsidioque
ad ipsius prædicationis opus se indigere credunt? Certe agnus Dei dum
exueretur, coram tondente se obmutuit. Sed si apertius volumus testi-
monium, Christi vitam institutionemque perspiciamus: Christus enim
ad Iudæos missus sine humanis auxilijs, prorsusque inops, prædicationem
S. Euangelij executus est: & exemplo suo & doctrina monstrauit huma-
na præsidia in conuersione animarum non requirenda, cum Petro dixit:
*An putas me non posse modò rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duo-
decim legiones Angelorum, sed quomodo complebuntur Scripturæ?* Prædicatio igi-
tur Euangelij militari custodia munita, à Christi schola discrepare vide-
tur: ac proinde incredibile apparet eo prædicationis genere insignem ali-
quem prouentum exspectari posse, licet fortuitò aliqui per insinuationem
conuertantur, non enim possunt tunc Ministri Euangelij ea spiritus vi
& efficacia pollere, qua in prælijs Infidelium pugnandum esset, vt sincera
fidei veritas, & verbi Dei virtus omni gladio penetrabilior dura Infide-
lium corda emolliret. Nec huiusmodi prædicatio erit Deo gloriosa, cum
in ea functione humana præsidia, versutiæ, hominumque sagacitates ad-
hibitæ fuerint: quæ Diuinæ virtutis splendorẽ potius obumbrant. Quare
bene & sapienter dixit Ambros. lib. 6. in Lucam: *Qualis debeat esse qui Euã-
gelizat regnum Dei, præceptis Euãgelicis designat, vt sine virga, sine pera, sine calcea-
mentis,*

Matt. 16.

mentis, sine pane, sine pecunia, hoc est subsidij sæcularis adminicula non requirens, fideq; tutus putet sibi quo minus ea requirat magis posse suppetere. Nihil igitur difficultatis tempestate hac obtendi potest, quò minus Apostolorum vestigiis insistentes, conuincamus non esse impossibile castum & sublime Missionum genus, quod à Christo institutum fuit, dum eo modo se Apostolos mittere pronunciauit, quo ipse à Patre missus fuit, vbi non sacculus, aut pera, non armatura, vel aliud quoduis præsidium, sed sola cœlestis gratia euidenter enituit.

Neque obstat, quod Christus Apostolíque omnes miraculis orbem flexerint, vel subiugarint, ætasque nostra eiusmodi viros non sit adepta: quasi prudentiæ genus sit, quod cœlesti virtute vacuum est, humanis subsidiis explere: non obstat, inquam: nam prçterquam quod maior verarum virtutum quam miraculorum gloria in orbis conuersione resplenduit, compertum est etiam hoc ipso sæculo apertis miraculis Deum præsentissimum non modò viris Apostolicis, verum & militibus fidei Catholicæ causam vtcunque agentibus affuisse, quemadmodum historiis Occiduarum Indiarum, & Orientalium nationum consignatum est. Cum ergò nemo possit Apostolicarum virtutum excusationem prætexere, & vbi pro fidei causa opus fuerit, prodigia quoque diuina ætate hac nostra in promptu sint; efficitur certè, vt qui aliam Missionum rationem humanis præsidijs innitentem exercet, ab institutione Christi palam exorbitet.

Nec similiter obstare debet, quod contra obijcitur, Missiones inter Barbaros nulla alia ratione posse perfici, nisi coniunctis humanis præsidiis. Nam & Apostoli, talibus suppetiis prorsus destituti, ad barbarissimas nationes, promulgandi Euangelij causa, sunt destinati. Sanctus enim Andreas Scythis prędicauit, vt scribit Origenes in Genes. lib. 3. cap. 1. Sophronius in Catalogo addit non tantum Scythis, sed & Sogdianis, Sacis, atque etiam Æthiopibus verbum Dei prędicasse. Philippus in Asia superiore Scythis, vt Niceph. hist. lib. 2. cap. 39. Metaphr. in actis ipsius: Ioannes in Asia, vt Hieron. Chrysost. & ceteri testantur. Parthis etiam Euangelium annunciasse, vetus illa inscriptio eius epistolę ad Parthos significat. & Indis, vt declarant literę Patrum Societatis IESV, qui nuper in illis regionibus sacrum Euangelium restituerunt, datę anno Domini 1555. Thomas Parthis, vt Euseb. hist. lib. 3. cap. 1. Ruffin hist. lib. 1. cap. 9. Medis item, Hircanis, & Brachmanis, vt Chrysost. Homil. in lib. Apost. & alij Patres affirmant. Addit his Indos Hieronym. Osorius Siluensis, grauissimus Indicarum rerum nostri temporis scriptor, lib. 3. Prçterea non tantum Brachmanis, sed & Taprobanę insulę Euangelium annunciasse, scribit Niceph. hist. lib. 2. cap. 50. ante eum idem affirmare videtur Theodoretus de legibus. Bartholomęus Indis, lato secum volu-

mine Euangelij Matthæi prędicauit, teste Euseb. hist. lib. 5. cap. 10. Matthęus Æthiopibus, vt idem Euseb. hist. lib. 3. c. 1. Socrat. lib. 1. c. 15. & alij retulerunt. Matthiam denique, præter ea quæ de ipso leguntur in Actib. Apostolorum, non tantum in Iudæa, sed & in vlteriori Æthiopia Euangelium prædicasse, scribit Sophronius apud Hier. de Script. Ecclesiast.

Agamus igitur de ceteris nationibus, non tantum ab Apostolis, sed ab alijs etiam verbi Dei præconibus, ad fidem conuersis. Nónne maxima fuit quondam barbaries priscorum Germanorum, ac Saxonum antiquorum, de quibus Fortunatus Poëta:

Aspera gens Saxo, viuens quasi more ferino.

Quod si descendamus ad alias etiam gentes Septemtrionales, vt fuerunt Sarmatæ, Pannonij, ac Hungari, de quibus antiqui auctores, præcipuè Regino sic scribit: *Viuunt Hungari non hominum sed beluarum more: carnibus, vt fama est, crudis vescuntur, sanguinem bibunt, corda hominum, quos capiunt, particulatim diuidentes, veluti pro remedio deuorant, nulla ratione flectuntur aut miseratione afficiuntur.* Quid verò referam de priscis Polonis, de Erulis, Russianis, alijsque Borealibus nationibus, quàm fuerint atroces, & beluis simillimi? Qui plura scire desiderat, legat proprios illorum scriptores. Ac denique innumerę aliæ barbarorum regiones, per prædicatores sancti Euangelij humanis præsidijs prorsus destitutos, ad fidem humanitatemque, ac vitæ ciuilis rationem sunt perductæ. Si verò his nationibus Indorum, aliorumque nostri sæculi barbarorum perfidiam, ac mores feritatemque comparemus, longè sunt illis inferiores: quare in illis ad fidem conuertendis, non videtur recedendum ab antiqua Apostolicaque Missionum forma; sed, reiectis humanis præsidijs, in vno Deo spes tota casto corde erit collocanda.

CAPVT II.

De forma & methodo proponendi Euangelium Infidelibus, ac de munere principali Ministrorum in hac parte.

ALiter fidei mysteria Gétilibus, aliter Iudæis hæreticisve sunt proponenda: at neq tam his quam illis certa nequit præscribi forma diuina mysteria edocendi. Deinde aliter cũ sapientibus, aliter verò cũ insipientibus & barbaris agendum: vt vno verbo dicam, methodus ac modus in fidei veritatibus euangelizandis vt plurimum pendent ex circumstantijs temporum

temporum, personarum, nationum, loci, ac proinde hoc ministrorũ pru-[illegible]tiæ relinquendum.

Illud tamen frequentius obseruetur, vt prius contrarij errores de-[illegible]tur, ac postea veritas Catholica statuatur: hoc enim & ordo natu-ræ postulare videtur, vt prius gramina herbæque infructuosæ eradicẽtur, antequam semina terræ mandentur. Quare etsi in disputationibus contra Infideles de fidei mysterijs non ad hoc conari debeamus, vt fidei verita-[illegible] rationibus necessarijs & euidentibus demonstremus: hoc enim subli-[illegible] & excellentiæ fidei derogat, quæ non solum humanas mentes, sed [illegible] Angelicas excedit: possumus tamen duo in desputationibus intẽ-dere, vt optimè adnotauit D. Thom. lib. 1. con. gent. c. 9. *Primum contrario-[illegible] errores destruere, ac fidem nostram non esse impossibilem nec contra rationem naturalem defendere. Hoc enim est quod D. Petrus monet, vt simus parati reddere ra-tionem de fide nostra. Alterum verò est fidei nostræ mysteria ostendere esse euidenter [illegible], & digna, vt eis omnes teneantur, auditis tantis motiuis, assensum præbere.*

Illud præterea notatione dignum videtur, dogmata fidei Christianæ [illegible]m nostri intellectus capacitatem excedere, vt nulla ratione [illegible] lumine posſint inuestigari: tum ob nostri intellectus debilitatẽ, [illegible] ob naturæ diuinæ magnitudinem, ac maiestatem: vt sol qui etsi na-[illegible] imus sit, tamen quia noster aspectus est imbecillis pati [illegible] solis fulgorem. Conuenienter tamen imò & necessariò vt fi-[illegible] hominibus proponuntur, vt ea quæ de Deo naturali illustra-[illegible] non possumus fidei ministerio, Dei ope & beneficio ob-[illegible]. Hanc verò doctrinam D. Thom. 1. cont. gentiles c. 5. hac inter [illegible]ne demonstrat: *Nullus* (inquit) *desiderio & studio in aliquid tendit, nisi [illegible]tum. Qui ergò ad altius bonum, quàm experiri in præsenti vita possit hu-[illegible]tas, homines per diuinam prouidentiam ordinantur, vt in sequentibus [illegible]itur; oportuit mentem euocari in aliquid latius, quam ratio nostra in præ-[illegible]ingere, vt sic disceret aliquid desiderare, & studio tendere in aliquid, quod [illegible] præsentis vitæ excedit. Et hæc præcipuè Christianæ Religioni com-pe[illegible] bona spiritualia promittit: vnde & in ea plurima humanum [illegible]roponuntur. Lex autem vetus quæ temporalia promissa habebat, [illegible] quæ humanæ rationis inquisitionem excederent. Secundum etiam hũc [illegible] Philosophis cura fuit, (vt patet 7. & 10. Ethicorum) ad hoc, vt homines à sen-[illegible] delectationibus ad honestatem perducerent: ostendere esse bona his sensibilibus [illegible] gustu multò suauius, qui vacant actiuis vel contemplatiuis virtuti-bus, [illegible]tur.*

[illegible] necessarium huiusmodi veritatem ad credendum hominibus proponi, ad [illegible] veriorem habendam. Tunc enim solum verè Deum cognoscimus, [illegible] esse credimus super omne id, quod de Deo cogitari ab homine possibile

est,

est, eò quod naturalem hominis cognitionem diuina substantia excedit, vt supra ostensum est. Per hoc ergò, quod homini de Deo aliqua proponuntur, quæ rationem excedunt, firmatur in homine opinio, quod Deus sit aliquid supra id, quod cogitari potest. Hactenus D. Thom. Quibus illud in confirmationem adiungi potest: quia veritas fidei est maximè nostro intellectui consentanea: & quantumuis eam ratio naturalis non assequatur, non capiat, non demonstret, conuincitur tamen ad eam credendam hisce rationibus. Prima, qua intellectus noster probè nouit, se esse satis infirmum: at Deum esse substantiam immensam, vt non magis eam possit capere, quàm vniuersam pelagi aquam intra vasculum exiguum concludi liceat.

Quin etiam experimento docemur, plurima fieri, quę reuera mira esse agnoscimus, admiramur, suspicimus, causam eorum ignoramus, quo pacto fiant nescimus. Item multa sunt in stirpibus, gemmis, metallis, & animantibus vires, & facultates, quæ nostram notitiam effugiunt: quid ergò mirum, si multa diuina sint, quæ nos omnino lateant? Et sicut vires rerum abditas, & occultas credimus, etsi nos fugiunt: sic multa diuina oportet nos credere, licet nostræ mentis captum exsuperent. Atqui licet multa diuina assequamur, intelligimus tamen esse creditu dignissima, atque à ratione non abhorrentia, non absurda, non incommoda. Addo mentem nostram, naturali ratione ductá, cognoscere Deum esse primam & summam veritatem, quæ nec falli, nec fallere, nec mentiri potest, & omne dictum à Deo esse verissimum, atque certissimum, quamuis homo id intelligendo non consequatur, sed simul etiam intelligit, quæ Christianorũ lex de Deo supernaturalia præcepta tradit, ac docet, tametsi naturali ratione non probantur, dignissima esse creditu, esse admodum consona, nihil cum recta ratione pugnare: ergò natura duce mens credit prudenter ac sapiẽter, credibilia esse, quæ lex Christiana præscribit.

Nemo item est, qui non probè norit, homines non posse viuere, quin multa credant, quamuis ea clarè non videant. Et adeò verum est hoc, vt licet certò experiamur, homines sæpe alios deludere, labi, errare, mentiri, plurima tamen vera esse arbitremur solùm quia ijs, qui ea dixerunt, fidem habemus. Si ergò viuere non possumus, quin multa solo hominum testimonio, & auctoritate credamus, quid mirum si plurima diuina sint, quæ ratione non comprobata, diuino tamen testimonio patefacta credamus? Quare multa sunt, quæ etsi ratio naturalis non probet, conuenienter hominibus credenda proponuntur, quibus ipsi fidem tenentur adhibere, maximè si testimonijs grauissimis confirmentur.

Est autem deinde considerandum, in fide duo esse perpendenda. Primũ est, assẽsus hominis in ea quæ sunt fidei, & quæ à Deo credenda nobis media prædicatione proponuntur. Secundum ipsa res, siue mysteria fidei propo-

proposita. Vt igitur quis assensum præbeat, duo itidem desiderantur: primum doctrina fidei, congruenter exterius proposita, miraculisque visis, vel persuasione hominis congruentibus testimonijs, confirmata. Alterum est, Deus interius hominem permouens, tam intellectum illustrans, quàm voluntatem alliciens, vt rebus propositis assentiatur: & hæc est potissima causa, & origo nostræ fidei. Nam experientia constat, non sufficere fidei externam prædicationem: videntium enim idem miraculum, & audientium, vel legentium vnam doctrinam quidam credunt, quidam non credunt: quare oportet vt alia causa potentior accedat, Deus scilicet interius mouens. Adhuc tamen sine fidei propositione nihil fit, quomodo enim credent sine prædicante? Quare cùm à fidei propositione, & simul à confirmatione, qua ostendatur fidei nostræ credibilitas, pendeat sufficiens fidei propositio, imò & totum negotium conuersionis, quantū est ex parte ministrorum, eorum scopus inter infideles esse debet fidei veritates proponere, easque firmissimis argumentis ornatas corroboratasque demōstrare, ita vt sufficienti propositione omnibus constet, fidei nostræ mysteria esse vera, à Deo reuelata, fide dignissima, & necessariò credenda ad salutem. Nec sufficit infidelibus ostendere, probabilia esse nostræ Religionis mysteria, vt credantur tanquam à Deo reuelata. Vnde D. Tho. 2. 2 quæst. 2. art. 4. neminem putat crediturum prudenter, nisi putet esse euidenter credibilē doctrinā fidei: cuius ea ratio reddi potest: quia quādo alicui proponitur sermo, si aliàs nō sit manifestus vt credatur, indiget vt ab eo confirmetur: vnde cùm res fidei sint supra humanam rationem, necessarium est adhibere aliqua testimonia, quibus sermo prædicantium confirmetur: manifesteque ostendatur huiusmodi sermonem processisse à Deo. Vnde Dominus discipulos ad prædicandum mittens, dixit: *Infirmos curate, mortuos suscitate, &c.* Et alibi: *Illi autem prædicarunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Miracula igitur voluit Deus per suos Apostolos, & per alios verbi prædicatores, sæpissimè fieri in confirmationem Euangelij, vt manifestè ostenderetur, huiusmodi doctrinam processisse à Deo, dum prædicantes ea mirabilia præstiterunt, quæ solus potest facere Deus. Vnde Augustinus libro de spiritu & litera c. 34. *Nec enim* (inquit) *anima rationalis credere potest, si nulla sit vocatio vel suasio, cui credat.* Quare non sufficit reuelatio mysteriorū fidei, nisi adsint motiua, quæ moraliter necessaria sunt, vt infideles persuasi de fidei nostræ credibilitate, ei præbeant assensum. Quam ob causam sancti Euangelij ministris maximè enitendum est, vt dum fidei mysteria proponunt, tam ex miraculis iā factis, quàm ex alijs grauissimis argumētis, (quę in promptu semper habere debent, ad ostendendam euidenter fidei nostræ credibilitatem) ea confirmare nitantur.

Matt. 10. *Mar. vlt.* *D. August.*

R CAPVT

CAPVT III.

Fidei Christianæ mysteria esse euidenter credibilia demonstratur tam secundum se, quàm comparata cum alijs sectis.

PRimò se offert considerandum, fidem Christianam esse quasi Solem quendam, qui radios lucis clarissimos ex omni parte diffundit, vt clarissimè per eos cognosci possit. Habet enim plurimas notas siue testimonia ac signa, quæ eam discernunt ab omni falsa religione Paganorũ, Iudæorum, & Hæreticorum. Et licet non efficiant euidenter verum, ipsam esse veram Dei Ecclesiam, tamen efficiunt id euidenter credibile. Nam euidenter verum dicitur, quod vel in se, vel in suis principijs videtur: euidenter verò credibile illud, quod non videtur nec in se, nec in suis principijs, habet tamen tot, & tam grauia testimonia, vt quilibet vir sapiens meritò id credere debeat: vt si iudex videat hominem à latrone occidi vel vulnerari letaliter, & postea mori, habet euidentiam clarissimam veritatis, quod ille latro sit homicida: si autem cædem fieri non videat, sed habeat viginti testes, viros grauissimos, qui dicunt se vidisse, habet euidentiam credibilitatis. Dicimus ergò hæc testimonia siue motiua, quæ afferemus, non facere euidentiam veritatis simpliciter: quia alioquin nulli inuenirentur, qui id negarent: sicuti nemo inuenitur, qui neget sententias, quas Mathematici demonstrant veras esse: sed tamen efficiunt euidentiam credibilitatis, iuxta illud: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Apud eos autem, qui admittunt Scripturas diuinas & historias, ac veterum Patrum scripta, faciunt etiam euidentiam veritatis: tametsi enim articulorum fidei veritas non potest nobis esse euidens absolutè, potest tamen esse euidens ex hypothesi, id est, supposita veritate Scripturarum: quod enim Scriptura euidenter deducitur, est euidenter verum suppositis Scripturis. Illud denique præmittendum duximus, quod etsi singula argumenta non probent euidenter mysteria fidei esse digna vt credantur, omnia tamen simul, & quasi in agmen redacta, euidentiam faciunt credibilitatis fidei nostræ, vt apertè sequentibus motiuis ostendemus.

Psal. 92.

Primum motiuum desumitur ex auctore nostræ doctrinæ ac fidei, qui est Christus, quem & extitisse ita certum est, & euidens, sicut extitisse Augustum Cæsarem, & illum fuisse primum doctorem ipsimet aduersarij concedunt, qui propterea fideles maximè persecuti sunt, quod in cruci-

 fixum

Deum crediderunt: & non docuisse falsa, vel ex ignorantia, vel ex malitia manifestissimum etiam est ex ipsa doctrina, prædicatione, responsis, & Prophetijs Christi, & ex eius demum vitæ innocentia, cuius testimoniū, præter testes fide dignisſimos, Ioannem Baptistam, cuius sanctitatem nō negant Iudæi, aut Apostolos, quos incredibile est aut malitia fuisse mentitos, cùm nulla spe temporalis commodi aut honoris Christi vitam prædicarint, aut ex ignorantia, cùm magna ex parte ea prædicarent, quæ suis oculis viderant, habemus testes ipsos inimicos: vulgatum enim est illud Iosephi lib. 18. Antiquitatum, & Tiberij apud Tertullian. lib. contra Celsum, & Porphyrij lib. de Responsis, vbi ait: *Deos gentium pronunciasse Christum fuisse sapientem, & pium.* Hoc argumento vtuntur Chrysostomus Oratione 2. & 3. contra Iudæos, & Augustinus lib. De cathechizandis rudibus c.24.

Iosephus. *Tiberius.* *Porphyrius.*

Secundum motiuum ex Prophetijs: nam hæ non possunt esse nisi à Deo, vt patet tum ex illo Isaiæ: *Annunciate nobis, quæ ventura sunt, & dicemus, quod dij estis*. Vnde & dæmones ad persuadendam deitatem conati sæpè fuerunt prædicere futura: vnde dabant responsa & oracula, vel manifestè, quando res erant futuræ in causis naturalibus, vel amphilogicè, & æquiuocè, quando erant futuræ, & dependentes à causis liberis. Tum ratione, quia nullo modo naturaliter deueniri potest in cognitionem futuri contingentis, consequentis nimirum libertatem humanæ vel diuinæ voluntatis. Non enim ex aliquo obiecto naturali: nam hoc maximò esset ipsissima voluntas, quę tamen si sit diuina, est nobis inintelligibilis: si humana, vt patet experientia, ipsa ignorat, quid volitura sit. Neque ex ipsa potentia intellectiua, nam huius obiectum naturale est dependens à sensibus & causis naturalibus. Hoc argumento vtuntur Iustinus in Quæstionibus ad orthodoxos q.2. & 146. Tertullian. in apologetico c.20. Chrysostom. Homil. 19. in Ioan. August. de consensu Euangel. à c.28. vsque ad finem.

Isaia 41.

Quod verò de nostra fide & mysterijs sint particulares prophetię, quarum fuit certissimus euentus, patet tum ex veteri, tum ex nouo testamē to, quæ in illo plures sunt, de Christi incarnatione, natiuitate, morte, &c. in hoc verò quæ legimus Christum, & Apostolos multa prædixisse de Ecclesiæ propagatione, gentium conuersione, persecutione Christianorum, quæ quotidie videmus impleri, vel impleta esse, & quę nondum sunt impleta. Ex his, quæ iam completa sunt, certò colligere possumus implēda esse, vt asserit August. 12. de Ciuit. c.10.

Tertium motiuum est ex antiquitate nostræ doctrinæ: quo motiuo vtuntur multi Patres, & præsertim August. Epist. contra fundamentum Manichæi cum ait: *Nam si de fide vnius Dei, quam habemus, loquamur, hæc antiquitate præcedit, & idololatriam, & omnes sectas Philosophorum, atque Gentilium:*

vt probant Iustinus in suo adhortatorio ad gentes, Lactantius lib. 2. Diuin. instit. c. 14. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. contra Iul. August. 18. de Ciuit. cap. 15.

Si verò loquamur de sacris litteris in quibus habetur hæc fides, quam nos habemus, illæ longè antecesserunt omnia profanorum monumenta, vt ostendunt Iosephus lib. 1. contra Appionem, Iustinus Apologia 2. Tertull. in Apologet. cap. 19. & alij.

Si demum de Christi, & Apostolorum doctrina loquamur, illam apud nos semper, & omnino illæsam permansisse, probatur tum ex continua successione Episcoporum à D. Petro vsque ad nos. Quo argumento fidem, & Ecclesiam nostram esse antiquissimam, & Apostolicam, & veram probant Irenæus lib. 3. c. 3. Tertull. lib. de præscript. c. 6. & 11. & Hieron. contra Luciferian. circa finem. Tum ex perpetuo nomine Christi, & Apostolorum, quod sibi retinuit nostra fides, & religio, ita vt licet hæretici tam antiqui quam moderni conati sunt varia nomina Catholicis imponere, nunquam tamẽ potuerunt illos appellare ex particulari auctore, sed ad summum ex particulari illo dogmate, quod illi impugnabant. Sic Mõtanistæ vocarunt Catholicos Phisicos, idest, animales, eò quod nolebant seruare tres quadragesimas, quas illi ieiunabant: & Caluinistę Papistas?

Quartum motiuum est ex sanctitate doctrinæ nostræ. Quo argumẽto vtuntur Tertulian. in Apologetico c. 39. & Iustin. Apologia 2. Nam fides nostra ea docet, quæ rationi congua sunt, & ad mores conformandos respectu Dei, proximi, & sui ipsius, & ad rectè vitam instituendam valde conferunt; iuxta illud Psal. *Lex Domini immaculata conuertens animas.*

Psal. 116.

Quintum motiuum est ex admirabili ac diuino modo promulgandi fidem: qui satis expressè declarat illam non nisi à Deo esse posse. Consistit autem admirabilis ille modus in his. Primò quod fides promulgata est à paucissimis hominibus, iisque indoctis, & rudibus nulla nobilitate claris, & pauperibus. Secundò quod illi ea docebant, quæ magna ex parte hominum voluntatibus repugnabant, quæque erant ab omnium sensibus remota, & ad intelligendum, & faciendum perdifficilia. Tertiò quod adducebant homines ad hanc fidem, non spe alicuius commodi, vel lucri temporalis, sed sola spe bonorum ęternorũ, quæ non videntur. Quartò quod hanc doctrinã eorum prædicatione plurimi sapientissimi, eloquentissimi, nobilissimi, ac ditissimi, vna vi veritatis Domino cooperante, victi ac superati, relictis patrijs religionibus, quàm libentissimè receperint. Hoc argumento, cuius maximam vim voluit Apostolus à Corinthijs intelligi: *Videte fratres vocationem vestram, quia non multi sapientes, non multi nobiles &c.*

1. Corinth. 1.

vtun-

[illegible] Patres Iustinus Apolog.2.Chrysost.Homil.34.in Matth.Aug.lib. [illegible] de Ciuit.c.5.Damas. c.4. de fid.c.4.

Sextum motiuum sumitur ex miraculis: quorum vis fuit maximè in[illegible] ad recipiendam fidem, vt patet Ioan. 5. vbi Christus Dominus, [illegible] inquit, *maius testimonium habeo ipso Ioanne Baptista: opera, quæ ego facio, ipsa [illegible] testimonium de me.* Vnde & Nicodemus Ioan. 3. *Scimus*, inquit, *[illegible] à Deo venisti: nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi sit à Deo.* Et [illegible]pterea Deus, Exod.4. Moysi dicēti fore vt populus Hebręus non cre[illegible] se a Deo profectum fuisse, dedit potestatem miracula faciendi: & vt [illegible] Baptistæ fides adhiberetur in testimonio, quod de Christo Domi[illegible] præbuit, voluit Deus, vt in eius natiuitate plura miracula contingerēt. [illegible] Christus Dominus, præcipiens Apostolis Euangelij prædicationem, [illegible] dicens: *Euntes prædicate &c. signa autem eos qui crediderint hæc sequentur.* [illegible] autem miraculum apertissimum motiuum ad confirmandam fidem, [illegible] confiderentur per ordinem ad credentes, quia cum naturale sit [illegible] ex effectibus causas inuestigare (hac enim methodo omnes scien[illegible] traditæ sunt) ex miraculis, tanquam ex effectibus supernaturalibus [illegible] supernaturales puta veritates fidei colligi possunt; siue considerētur [illegible], quia euidens est miraculum à solo Deo fieri posse, & Deum [illegible] illud in confirmationem falsitatis. &c. Ideò hoc argu[illegible] præter Patres, Chrysostomum tom.3. in 2. cor. Tertullian. in A[illegible] cap.27. Arnobium lib.1. Augustin.10. de Ciui.cap.12. lib.16.17. [illegible] ipse Christus: *Si mihi non vultis credere, operibus credite &c.*

Ioan.5.

Exod.4.

Ioan.10.

[illegible] autem ex Apostolorũ, & Christi miraculis ostendebatur, [illegible], quam prædicabant, esse à Deo reuelatam. Primò ex mul[illegible] illorum: Secundò ex magnitudine, & varietate: Tertiò ex modo [illegible] aliquando ex cerimonijs, vt cũ visum restituit luti contactu: a[illegible] ex solo imperio, sine vlla vel cœli & astrorum influentia, vel ap[illegible]orum suis passiuis; quale illud: *Adolescens tibi dico, surge, volo, [illegible] ventis, &c.* 4. Ex circumstantia virtutum moralium: sic [illegible] misericordia pauit turbam propter gloriam Dei: Ioan. 17. *[illegible] nomen tuum hominibus super terram.* Similiter in Apostolis [illegible] & mirabiliora: nam sola Petri vmbra sanabat. &c.

Obijcies, miracula, quæ circumferuntur de Christo & Apostolis, verè non fuisse facta, quod historici gentiles eorum temporum nullam illorum [illegible] mentionem.

Secundò, dato quod facta fuerint, fuisse præstigiosa & falsa, cùm simi[illegible] possint artibus magicis, & facta narrentur à gentilibus, quæ tamē [illegible] à Deo processisse.

Tertiò, licet fuerint vera miracula, nihil tamen illa valere ad confirmā-

 dam-

dam nostrā fidem: nam interdum vera miracula facta etiam fuerunt ab ijs qui falſam fidem profitebantur, vt à gẽtilibus & hęreticis, vt referunt Valerius Max. lib. 8. Lactan. lib. 2. Sozomenus lib. 1. cap. 14. & Auguſtinus li. 21. de Ciuit.

Ad primam Reſpondeo, Chriſti miracula nō ſolū narrari à noſtris, ſed etiam ab alienis, vt à Ioſepho, à Lentulo Epiſtola ad Senatū Romanum, quæ exſtat apud Euſebium lib. 2. hiſt. Et de Chriſtianorum miraculis cōſtat in hiſtorijs gentilium, & Annalibus Imperatorum, vbi habetur Imperatores aliquos ob beneficia miraculoſe recepta, propter Chriſtianorum orationes, gratos illis fuiſſe, vt de legione Chriſtianorum, quæ ſub M. Aurelio pluuiam, & victoriam miraculoſè obtinuit, refert Niceph. lib. 4. cap. 12. Quod ſi perpauci gentiles de Chriſto, & Apoſtolorum miraculis ſcripſerint, id fuit factum, primò inſtinctu dęmonis. Secundò, quia metuebant Imperatores, qui puniebant Chriſtianos, vt ſacrilegos, & eorum fautores. Tertiò, quia non intelligebant vim horum miraculorum: nam illa tribuebant artibus magicis. Quartò, non eſt mirum, quod hoſtes noſtri ea non referunt, quæ faciunt in noſtræ fidei confirmationem.

Ad ſecundam Reſpondeo cum Aug. lib. 10. de Ciuit. cap. 6. Euſeb. lib. 4. & 5. hiſt. & Tertullian. in Apologetico cap. 22. & 23. Chriſtum verè ſuſcitaſſe mortuos, illuminaſſe cæcos, prædixiſſe futura, & internas animi cogitationes penetraſſe, euidentiſsimum fuiſſe, vt Phariſæi nunquam auſi fuerint obijcere falſitatem, præterquam quod ſatis conſtare poteſt id ex multitudine, magnitudine, & circumſtantijs horum miraculorum: nam hęc omnia ſatis apertè indicant ea non potuiſſe fieri arte dæmonis.

Ad tertiam Dico primò ex quatuor potiſsimum differentijs inter miracula gentilium, & hæreticorum, & noſtra, illa reddi ſuſpecta, hæc verò noſtra dignoſci quàm veriſsima. Nam primò illa, vt ait Auguſtinus libro de vtilitate credendi cap. 16. fiebant ad oſtentatiōnē non ad vtilitatē; hæc ſemper habebant coniunctam vtilitatem, & propterea ſibi hominum beneuolentiam conciliabant. Secundò ex eod. 22. de Ciuit. cap. 9. & 10. fiebant opera dæmonum ad inducendos homines, vt adorarent vel ipſos dęmones; at hæc ad adorandum vnum Deum. Tertiò illa non potuerunt fieri ad cōfirmationē erroris, licet daremus poſſe dæmones vera miracula facere: nam ſpectat ad prouidentiam Dei, non permittere tantum malum; hæc verò fiebant in confirmationē noſtræ fidei. Quartò à noſtris fiebant miracula per ſolam inuocationem nominis Ieſu, & vbique, aut vbicumque opus erat, & occaſione data, & in quacumque re, vt videre eſt in Vitis Sanctorum ab alijs ſanctiſsimis viris conſcriptis. At inter gentiles paucíſsima leguntur miracula, & caſu, & non ad libitum eorum, qui ea faciebant, & multis etiam alijs adhibitis, & requiſitis, quæ illa poterant

ſuſpecta

suspecta reddere.

Dico secundò plura miracula apud hæreticos, & gentiles ab illis fuisse

 dicta, vt ait Iust. in Oratione Parænet. plura itidẽ non excessisse virtutẽ rerum naturaliũ, ac proinde potuisse arte dæmonis: plura denique fuisse delusiones potius quasdam, quàm vera miracula, ita vt si voluissent homines non temere credere, potuissent aperta falsitatis indicia reperire, quę tamen permisit Deus fieri apud gentiles. Primò, quia non erant in aliquod præiudicium fidei, cùm non fierent in confirmationem erroris. Secundò ad manifestandam Dei prouidentiam. Tertiò ad probationem bonorũ, & pœnam malorum: nam iustum est, vt qui se dæmonum cultui tradiderũt, permittantur à Deo per hęc à dęmonibus illudi, cũ pręsertim sufficienter Deus pręmunierit suos aduersus hęc, vt patet in miraculis Antichristi, quę quæ magnam habebunt veritatis speciem, pręmonuit nos Christus de eorum falsitate, quę prędictio nos confirmauit in fide.

Dico tertiò, quandocunque peruentũ est in fidei controuersia ad miracula, semper nostros fuisse victores, vt patet ex cõflictu Moysis & Aaron cũ Magis Pharaonis; Eliæ cũ Prophetis Baal; D. Petri cũ Simone Mago, vt narrat Hegesippus; Eugenij Episc. Catholici cũ Cirola Episc. Arriano, vt asserit Gregorius Turonensis lib. 3. hist. c. 3. Quo factum est, vt nostri sæpe prouocarent gentiles ad huiusmodi miracula, vt asserũt Arnob. lib. 1. & Tertull. in Apolog. c. 23.

Exod 8.
3. Reg. 18.

Dico quartò, plura fuisse apud gentiles vera miracula virtute diuina facta, quoniam non fiebant in confirmationem erroris, sed vt manifestaretur vel particularis Dei prouidentia, vel innocentia alicuius hominis, vt illud de Claudia, quæ nauim, quã nemo poterat mouere, suo cingulo traxit, & de virgine Vestali, quæ aquam cribro portauit.

Septimum motiuum, quo vtuntur Chrysostom. Hom. 26. in Matth. Hieron. in c. 9. Matth. Lactantius lib. 3. Instit. diuin. c. 23. sumitur ex efficacia nostræ doctrinæ, tum in dæmonis illius hostis acerrimi viribus frangendis, quæ vel in idolis tacebat, vel per ea, & per obsessos vim Euangelicę veritatis confiteri cogebatur, vt videre est apud Ruffinum lib. 10. cap. 10. & 15. & apud Victorem lib. 1. de persecutione Vandalica: tum in aduersariorum audacia coërcenda, quippe in disputationibus illi resistere non poterant: tum denique in rebus difficillimis persuadendis, & audientium animis interius permouendis, vt de Christi Domini sermonibus pluribus in locis testatum habetur. Nam Ioan. 7. ministri à Iudæis missi ad Christũ apprehendendum, id facere destiterunt dicentes: *Nunquam sic locutus est homo sicut hic homo.* Et Matt. 15. ac Marc. 8. legimus quòd turbæ, relictis domibus, & oblitę necessarij cibi, integros dies, immo & triduum illum fuisse secutas.

Ioan 7.
Matt 15.
Marc. 8.

Octauum

Octauum motiuum est ex constantia ipsius, quæ inter tot aduersa, puta inter persecutiones varias, multiplices, & maximas, cùm ab hæreticis tum gentilibus excitatas, semper illæsa permansit; cùm è contra sectæ gentilium, & idololatria, maximè post Christi aduentum, ferè iam defecerit, & plurimę hæreses sint iam extinctæ, & paulatim extinguantur: quod est certissimum signum nostræ fidei, doctrinam non nisi à Deo promanasse, vt benè argumentatur Gamaliel Act. 5. dicens: *Si opus hoc non est ex Deo dissoluetur.* Hoc argumento vtuntur Tertull. contra Scapulam, & Apologetico cap. vltimo Iustinus in Dialogo cum Triphone, Augustinus lib. 22. de Ciuitat. cap. 6.

Act. 5.

Nonum motiuum sumitur ex testimonio infinitorum hominum pro confessione fidei ex omni genere, sexu, ætate, qualitate (puta, in doctrina, nobilitate, potentia, sanctitate,) clarissimorum, summa constantia, & patientia morientium, multis signis & miraculis in eorum morte contingentibus, & admirabili conuersione ad nostram fidem ob eorum mortem constanter toleratam, & innumera signa ipsorum sanctitatis tunc visa: tum infinitorum gentilium, tum eorum, quibus erat cura demandata, Christianos occidendi, nisi fidem desererent. Hoc argumento vtuntur inter alios Iustin. Martyr in Apolog. ad Senatum Romanum, vbi testatur se maximè motum fuisse ad Christi fidem amplectendam, & Lactant. 5. Iustit. c. *13.* & *14.* Quod argumentum optimum est, sumptum cum circumstantijs prædictis: nam constat multos pro tuenda hęresi mortuos esse. Sic Tertullianus lib. de fuga in persecutione & Euseb. lib. 5. hist. c. 18. referunt Montanistas gloriati solitos de numero suorum Martyrum, & idem de Messalianis refert Epiphanius hęresi 80. de Donatistis Augustinus Epistola 68. Verum illi, & pauci fuerunt, si comparentur cum nostris Martyribus, vt ostendunt Victor de persecutione Vandalica, Euseb. lib. 5. & 7. cap. 19. Nec fuere ex omni genere, sexu, & ętate, nec in illis elucebat sanctitas, quæ in nostris, qui pro illis orabant sæpè à quibus torquebantur, & illos conuertebant ad fidem: neque in eorum morte signa & prodigia fiebant: neque demum propterea crescebat numerus eorum, qui hęresim illam sectarentur. Cum tamen ob nostrorum Martyrum mortes incredibiliter augeretur numerus fidelium. Quod notauit Tertull. in Apol. c. vltimo, dicens sanguinem Martyrum esse semen Christianorum.

Decimũ motiuum, ex infelici exitu eorum, qui nostram fidẽ sunt persecuti, & felici eorum qui illi fauerunt: quod patet multis exemplis, tam gentilium, quàm hæresiarcharum, quæ legi possunt apud Medinam lib. 2. De recta in Deũ fide. Hoc argumento vtuntur Tertull. lib. contra Scapulam, & Chrysostomus Oratione 3. contra Iudęos.

Vndecimum motiuum, ex testimonijs eorum, qui Christi fidem non

[illegible]erunt, tum de auctore nostræ fidei, tum de ipsa fide, & ijs qui illam [illegible]entur. Nam Iosephus lib. 18. Antiquitatum testimonium perhibuit [illegible] Christo. De eodem etiam Sibyllę apud Lactantium lib. 1. c. 5. 6. & 7. De Christianis verò refert Iustinus in 2. Apolog. trium Imperatorum in eorũ commendationem. Plinius etiam Secundus ex Tertull. in Apolog. c. 2. [illegible] rescripsit Epistolam ad Traianum Imperatorem. Hoc argumentũ [illegible] Aug. de Ciuit. 4. 7. maximum habere pondus ad nostram Religionẽ [illegible]mandam.

Duodecimum motiuum, ex fidelium generali prudentia, sapientia, optima gubernatione, sanctitate. Vnde legimus quosdam barbaros, auditis [illegible]bus Christianorum, Doctores Christianos postulasse. Ita Socrates [illegible] 27. & Theodoretus lib. 4. c. vlt. Ex admirabili prudentia, in magnificentia graduum, & officiorũ, & pulcerrimo ordine totius Religionis Christianæ: cum enim quæ à Deo sunt, ordinata sint, valde credibile est, Religionẽ nostram, vbi talis ac tãtus viget ordo, à Deo esse. De hac [illegible] est Nazianzenus Oratione de moderatione in disputationibus habenda.

Decimumtertium motiuum, ex motiuis internis, puta bonis cogitationibus, & illustrationibus, & pijs affectibus ad id, quod honestũ est & rationi consentaneum, & internis consolationibus, quas fideles supra naturæ ordinem in se ipsis experiuntur, & varijs demum prouidentiæ modis, quibus Deus hominem ad fidẽ conducit: quæ motiua ex D. Tho. 2. 2. q. [illegible] maius pondus habent, quam cetera motiua.

[illegible] motiuis sic possumus vna vel altera demonstratione nostrã cõfirmare Conclusionem. Prior sit hæc: Illa doctrina est euidenter credibilis, cuius auctor est ineffabilis veritatis, & singularis sanctitatis, quæ multò [illegible] sanctissimis viris prædicta, quę nihil contra bonos mores, & [illegible] ratione continet, sed mirabiliter confert ad vitam rectè instituendam, [illegible] sit summæ sanctitatis, integritatis, & efficacię, quæ in sui propagatione [illegible] probata fuit, & innumeris, ac veris miraculis cõfirmata, quæ mirabiliter inter innumerabiles Gentilium, Iudæorum, & Hæreticorum persecutiones illæsa permansit, & incredibiliter creuit, pro cuius confessione, ac defensione infinitus hominum numerus cuiuscumque generis, ætatis, sexus, & conditionis, tam alacriter mortem subijt, cuius persecutores tam grauibus supplicijs multati sunt, cuius sanctitati, & integritati ipsimet aduersarij vel inuiti perhibere testimonium coacti fuerunt, quam denique qui recipiebant super naturæ ordinem ad illam [illegible] illustrationibus affici, & allici sentiebant, quamque complexi sũt [illegible] sanctitate, sapientia, doctrina, & omni virtutum genere clarissimi; sed doctrina nostræ fidei est huiusmodi, vt patet percurrenti per mo-

tiua prædicta, ergò, &c.

Altera demonstratio, quæ præcedentem confirmat, est desumpta ex diuina prouidentia: nam euidens est naturaliter Deum habere prouidentiam actionum humanarum, & gubernare homines in ijs præsertim, quæ spectant ad felicitatem æternam, & honestatem morum, & verum Dei cultum, ergò in his rebus grauissimis ad illam pertinet non permitere homines tot signis decipi, & præsertim eos, qui toto corde Deum quærunt, cum res fidei proponantur, vt credẽdæ, quia releuatæ, & iustificatę à Deo, ad cuius bonitatem, veritatem, & sapientiam spectat; non permittere, vt falsa tam manifestè sua auctoritate confirmentur, sed de facto permisit Deus doctrinam Catholicam tantis argumentis confirmari, ergo euidẽs est eam esse veram, & à Deo.

Ex his manifestè sequitur quod doctrina nostræ fidei cõparata cũ doctrina Gentiliũ, Iudæorũ, & Hæreticorũ omnium maximè est euidenter credibilis, & credenda. Prior pars probatur primo, ijsdem locis Scripturę. Secundò ratione: Euidẽter credibile est, esse aliquam religionem in mũdo; nam est contra Dei prouidentiam permittere totum genus humanum carere vero Dei cultu & cognitione: at si est aliqua religio euidẽter credibile est, non esse sectam Gentilium vel Hęreticorũ, ergò euidenter credibile est, esse illam, quàm nos profitemur. Consequentia patet à sufficienti partium enumeratione. Minor verò probatur: quia si comparetur cum sectis Gentilium, hæ continent multa falsa contra rationes, & lumen naturale, quod obseruarunt Iustinus in Adhortatorio ad hæreses, Tertull. in Apolog. August. primis 12. libris de Ciuitate Dei. Præterea continent multa inter se pugnantia, vt patet in Alcorano, vt fusè ostendemus infra: illarumque auctores fuerunt homines improbi: si verò comparetur cum Iudæorum lege, non dubium quin illam in multis excedat. Primò nonnulla ex signis adductis in hunc finem facta sunt, vt reiecta Iudęorũ lege Euangelium induceretur. Secundò licet Iudæorũ lex sancta sit, & à Deo tradita, Iudæi tamen post Christi aduentum multa falsa, & absurda docuerunt, vt videre est apud Sixtum Senensem lib. 2. Biblioth. quorũ saltẽ aliqua, vt vsurã esse licitam, omnes amplectuntur. Tertiò in prophetijs, quas non negant Iudæi esse à Deo, reperiuntur ea, quæ sunt in nostra doctrina prædicta, quę nos facta videmus, & ipsi vel inuiti experiũtur. Quo argumento vsus est Christus, Ioan. 5. *Scrutamini Scripturas*: & Luc. vlt. incipiens à Moyse. Si demũ comparetur, cum quacũque secta hæreticorum euidens est, has esse incredibiles. Nam primò earũ auctores fuere viri pessimi, vt patet ex miserrimo & turpissimo eorũ exitu. Secũdò in qualibet earũ est mira doctrinæ incõstantia, instabilitas, & contradictio, quod auctores earum vel pugnantia dicerent, vel quædam docerent, quæ postea

Ioan. 5.

mutabant

[illegible]ant, vel quia paulò pòst eorum hæreses in plures sectas diuideren-[illegible] dissensionem discipulorum, tum inter se, tum à suo præceptore, vt [illegible] in Arriana hæresi, cuius nouem mutationes breui tempore factas [illegible] Niceph. lib. 12. c. 20. 21.

Tertiò, quia nulla est hæresis, quæ non aliquid contra bonos mores, re-[illegible] rationem rectamque existimationem de Deo doceat, vt notarunt [illegible] lib. 1. & 2. contra Hæreses Epiphan. Hęresi 26. 27. & August. lib. de [illegible]. Et id euidentissimũ est in hæresibus nostri temporis, nam [illegible] liberum arbitriũ, Deum faciunt auctorem mali, negant iustos ob-[illegible]tis. Quartò nullus hæreticus donum prophetiæ verè habuit, [illegible] in confirmationem suæ doctrinæ vera miracula edidit, sed cùm [illegible] se velle ea facere, statim eorum doli detegebantur, quod aper-[illegible] est signum falsitatis doctrinæ, cum, vt ait Chrysostomus Hom. [illegible] & S. Thom. 2. 2. q. 178. art. 2. ad tertium, vera miracula veram [illegible] contrà verò professores Catholicę fidei quàm-[illegible], & viri sanctissimi donum prophetiæ habuerint, & in confessio-[illegible] doctrinæ multa miracula ediderint. Quintò quælibet hæresum [illegible] prædicationem Apostolorum, multæque ex illis iam extin-[illegible], vel paulatim extinguuntur, cum tamẽ vera fides debeat esse per-[illegible] saltem hominum congregatione, & ab eo tempore, quo [illegible] Christo & Apostolis cœpta est, vsque ad finem mundi illæsa [illegible]e, qualis est, quã nos profitemur, vt patet cùm ex perpetua con-[illegible] eiusdem nominis, tum ex continua successione Episcoporum [illegible] Petro vsque ad nos. Quo argumento contra hæreticos vtuntur Pa-[illegible] motiuo ad probandum fidem & Ecclesiam nostram [illegible]mam, Apostolicam, & veram.

[illegible] hæretici, non esse bonum argumentum ex hac successione [illegible] ab Apostolis: nam licet continuata fuerit vsque ad tempus [illegible], non tamen vsque ad nos. Sed contra, nam eo modo, quo [illegible] vsque ad sua tempora ostenderunt illam continuasse, eodem [illegible] vsque ad nostra.

[illegible] hæretici, neque hinc posse sumi argumentum verę Religio-[illegible] licet ibi Episcopi sint continuati ab Apostolis, iam diu tamen fi-dem amiserunt, sicut patet in Ecclesia Græcorum, qui à fide defecerunt.

Respondetur tamen, ex hac successione Episcoporum in Ecclesia pręsertim Romana optimè probari conseruationem fidei, & Ecclesię: nam cũ [illegible] promiserit Petro & successoribus, quod non deficiet eius fides, [illegible] promisit Ecclesiæ Catholicæ maximè Romanæ, [illegible] caput cęterarum. Cum ergò videamus continuari Ecclesiã, quam [illegible] fundauit, idem dicendum est de fide: & si alicubi dicendum est

veram fidem perseuerare, sine dubio dicendum est ibi conseruari, vbi non est interrupta posita succesio: quo argumēto vtuntur Hilar. 6. de Trinit. Hieronym. & alij supra citati.

Posterior pars probatur: nam euidens est doctrinam illam, quæ nihil continet rationi contrarium, habetque tot, & tanta motiua suæ credibilitatis, & est ad salutem necessaria, nō solum esse credibilem, sed etiam secundum rectam rationem credendam. Sed euidens est illa esse in nostra doctrina, ergò præterea euidens est prudentis esse præsertim posito præcepto de actu fidei, credere id, quod est euidenter credibile: sed mysteria nostræ fidei sunt huiusmodi, ergò. Dixi doctrinā nostrę fidei esse euidenter credibilem, & credendam: nam argumenta posita hoc tantum efficere possunt, non autem necessariò efficiunt, vt actu credantur: nam hoc positum est in voluntate hominis cum diuino auxilio, quod quibus datur misericorditer datur, quibus non datur, iustè negatur, vel non iniustè aufertur, licet semper adsit auxilium, quo quis potest credere. Non tamen huiusmodi argumenta sunt superflua. Nam primò suauiter disponunt hominis mentem ad credendum. Secundò per illa refelluntur argumenta contraria. Tertiò per illa iustè condemnabuntur, qui illis propositis credere noluerunt, iuxta illud Ioan. 15. *Si non venissem, peccatum non haberent.* Matth. *11. Veh tibi corozaim, &c.* Secundò sequitur omnes fideles, singulos pro sui ingenij captu, & conditione credibilium, habere euidentiam credibilitatis articulorum fidei. Est S. Thom. 2. 2. q. 1. art. 4. ad 2. Et probatur, quia præceptum de actu fidei non obligat, nisi post sufficientem propositionem credibilium: sed hæc non est, qua solum ostenduntur probabilia esse, quæ proponuntur credenda: sed quia euidenter ostenduntur credibilia esse, tamque à Deo releuata, vt supra docui, ergò. Confirmatur: nam in rebus grauissimis, & difficillimis si quis simpliciter crederet absque eo quod haberet sufficiens argumentum, leuiter, & irrationabiliter diceretur credere: at sufficiens argumentum non æstimatur illud, quod tantum ostendit probabilitatem rei, quia semper potest quis rationabiliter de opposito dubitare, ergò erit illud, quod euidenter ostendit credibilitatem rei. Dixi tamen pro conditione credibilium: quia non est in omnibus credendis requirenda eadem euidentia credibilitatis: nam irrationabile est requiri eandem ad credendam rem leuem atque grauem. Dixi pro cuiusque ingenij captu: nam non in omnibus hominibus requiritur eadem euidentia ad rem eandem credendam: nam alia requiruntur in homine simplici, vel in puero perueniente ad vsum rationis, alia in homine docto: in isto enim argumenta maiora & fortiora; illis verò sufficiunt minora, vt auctoritas parentum, vel prælatorum, vel sapientum hominum, & doctorum consensus vniuersalis Ecclesiæ, & quod doctrina, quę proponitur

Ioan. 15.

ponitur credenda, nihil continet contra rationem, & bonos mores, & alia huiusmodi quę sunt omnibus communia. Quod si aliquid horum alicui deest, supplet Deus interius per gratiam cùm id spectet ad eius prouidentiam.

CAPVT IV.

Breuis compendiosa tamen & accurata testimoniorum credibilitatis nostræ fidei collectio, ex D. Tho 1. contra Gent. cap. 6.

HVIusmodi autem (inquit D. Tho.) veritati, cui ratio humana experimentum non prębet, fidem adhibentes non leuiter credunt, quasi indoctas fabulas secuti (vt 2. Petri 1. dicitur.) Hęc enim diuinę sapientię secreta ipsa diuina sapientia, quę omnia plenissimè nouit, dignata est hominibus reuelare, quod sui pręsentiam, & doctrinę & inspirationis veritatem conuenientibus argumentis ostendit: dum ad confirmandum ea, quę naturalem cognitionem excedunt, opera visibiliter ostendit, quod totius naturę superat facultatem: videlicet in mirabili curatione languorum, mortuorum suscitatione, cęlestium corporum mirabili immutatione, & quod est mirabilius, humanarum mentium inspiratione: vt idiotę & simplices, dono Spiritus sancti repleti, summam sapiẽtiam & facundiã in instanti consequerentur.

2. Petri 1.

Quibus inspectis, prædictæ probationis efficacia, non armorum violentia, non voluptatum permissione, & quod est mirabilissimum, inter persecutorum tyrannidem, innumerabilis turba non modò simplicium, sed etiam sapientissimorum hominum, ad fidem Christianam cõuocauit. In qua omnẽ humanũ intellectum excedentia prædicantur: voluptates carnis cohibentur: & omnia quæ in mundo sunt, contemptui docentur. Quibus animos mortalium assentire, & maximum miraculum est: & manifestum diuinæ inspirationis opus, vt contemptis visibilibus, sola inuisibilia cupiantur. Hoc autem non subitò neque casu, sed diuina dispositione factum esse manifestum est ex hoc, quod hoc se facturum Deus, multis ante Prophetarum prædixit oraculis; quorum libri penes nos in veneratione habentur: vtpote nostræ fidei testimonium adhibentes.

Huius quidem confirmationis modus tangitur Hebr. 2. Quæ (scilicet *humana salus, cùm initium accepisset, enarrari per Dominum: ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis, & portentis, & varijs Spiritus sancti distributionibus.*

Hebr. 2.

stributionibus. Hæc autem tam mirabilis mundi conuersio ad fidem Christianam, indicium certissimum est preteritorum signorum, vt ea vlterius iterari necesse non sit, cùm in suo effectu appareant euidenter. Etenim omnibus signis mirabilius, si ad credendum tam ardua, & operandum tam difficilia, & ad sperandum tam alta, mundus absque mirabilibus signis inductus fuisset à simplicibus, & ignobilibus hominibus: quamuis nō cesset Deus etiam nostris temporibus ad confirmationem fidei per sanctos suos miracula operari.

Hi verò, qui sectas errorum introduxerunt, processerunt via contraria, vt patet in Mahumete, qui carnalibus voluptatibus permissis, ad quorum desiderium carnalis concupiscentia instigat, populos illexit. Præcepta etiam tradidit permissis conformia, voluptati carnali habenas relaxãs, in quibus in promptu est à carnalibus hominibus obediri. Documenta quoque veritatis non attulit, nisi quod de facili à quolibet mediocriter sapiente naturali ingenio cognosci possint: quin potius vera quæ docuit, multis fabulis & falsissimis doctrinis immiscuit. Signa etiam non adhibuit supernaturaliter facta, quibus solum diuinę inspirationi conueniens testimonium adhibetur: dum operatio visibilis, quę non potest esse nisi diuina, ostendit Doctorem veritatis visibiliter inspiratum: scilicet, dum dixit se in armorum potentia missum, quę signa & latronibus & tyrannis non desunt. Et etiam non aliqui sapientes in rebus diuinis, & humanis rebus exercitati, à principio crediderunt. Sed homines bestiales, in desertis morantes, omnis doctrinę diuinę prorsus ignari, per quorum multitudinem alios armorum violentia in suam legem coëgit. Nulla etiam diuina oracula pręcedentium Prophetarum ei testimonium perhibent: quin potius quasi omnia & veteris & noui testamenti documenta fabulosa narratione deprauat: vt patet per eius legem inspicienti. Vnde astuto consilio libros veteris & noui testamenti sui sequacibus non reliquit legendos: ne per eos falsitatis argueretur. Et sic patet quod eius dictis fidem adhibentes leuiter credunt. Hactenus D. Thomas.

Tria sunt potissimum fundamenta, si attentè expendantur, quibus D. Thom. nostræ fidei veritates confirmat. Primum, miracula ab Apostolis in fidei confirmationem edita. Secundum, mundi conuersio considerata, & expensa cum mirabilibus circumstantijs, nempe à quibus fuerit facta hęc conuersio, & qui fuerint conuersi, quibus medijs, & quomodo, quibus superatis difficultatibus, & alijs innumeris impedimentis. Tertium desumitur ex prędictionibus Prophetarum.

Verum hæc dicet aliquis valere quidē satis aduersus Iudæos, qui Prophetarum libris & oraculis fidem habent, contra Ethnicos verò Prophetis Hebræorum minimè credentes, infirma esse & inualida. Sed non ita

Vaticinia enim Prophetarum multis sæculis ante Dominum edita, literisque consignata, cũ in Domino nostro perfectè impleta cernantur, eum esse ipsius fidem & doctrinam, apud omnes etiam gentiles apertè demonstrant. Nec potest gentibus ea suspicio incidere, ne fortè libri Prophetarum à Christianis suo ipsorum arbitrio, ex vsu suo fuerint conficti, quippe eos Christiani à Iudæis, Christiani nominis infestissimis hostibus, acceperunt: penes quos illi hodieque sunt, & fuere olim per annos plus mille & quingentos ante Christi aduentum. Quin imò ob eam maximè causam diuino consilio factũ esse testantur D. Hier. super c. 16. Isaię, Aug. lib. de Ciuit Dei c. 46. Theod. Orat. 10. de Prouidẽtia, Iudæos per omnes gentes vsquequaque dispersos esse, vt quæ à Christianis prædicantibus Euangelium Prophetarum vaticinia proferrentur, ea gentes in Iudęorũ libris legentes, non esse Christianorum figmenta intelligerent: quin Euangelium tot tamque manifestis antiquorum vatum oraculis confirmatũ, promptiori assensu studioque amplecterentur. Quapropter mihi quidem vehementer probatur sententia illa D. Augustini, quę est in 46. c. lib. 18. de Ciuit. Dei: *Nihil est* (inquit) *firmius ad conuincendos quoslibet alienos, si de Euangelica veritate contenderint, nostrosq́ fulciendos, si rectè sapuerint, quàm vt diuina prædicta à Christo ea proferãtur quæ in Iudæorum scripta sunt codicibus, quibus auulsi de propriis sedibus, & propter hoc testimonium toto orbe dispersis, Christi vsquequaque crescit Ecclesia: Nec verò solos Iudæos testes huius rei habemus, sed etiam idipsum gentes testificantur: Namque annis circiter 300. ante ortum Domini nostri in Aegypto, regnante Philadelpho, secundo post Alexandrum Magnum Aegypti Regẽ, (id quod in Iudæorum & Gentium historijs est proditum) ex Hebræo sermone sacri libri Veteris testamenti, per duos & sexaginta interpretes Hebreæ gentis sapientissimos in Græcum sermonem sunt conuersi: quorum librorum & fama & notitia per omnes gentes peruagata est.*

Neque etiam de miraculis, quare nunc miracula non fiant, cum ea sint propugnacula nostræ fidei testimonia. Sed de hac re sequenti Cap. dicemus.

CAPVT V.

De confirmatione doctrinæ Euangelicę ex signis & miraculis: & quare nunc miracula non ita frequenter fiant.

MVlta fuisse facta signa & miracula & à Prophetis, & ab Apostolis, vt Christiana firmaretur doctrina, nemo est qui dubitat. Atque esse necessaria

necessaria miracula, vt mundus Christianæ prædicationi fidem adhiberet meritò censuit D. August. 22. de Ciuitate Dei c 8. quorum omnium miraculorum finis non alter fuit, quam ad conciliandam auctoritatem ministris, & vt Christianæ doctrinæ fides adhiberetur. Quare prudenter admodum illos omnes fecisse constat, qui propter miracula, quæ à Christo vel Apostolis fieri cernebant, eorum dictis fidem adhibebant. Vnde multi solent quærere & admirari, quare cum miracula sint adeò efficacia, nostra ætate in prędicatione S. Euangelij apud infideles miracula non cernantur, quæ Christus suis promisisse videtur maximè Euangelij prædicatoribus Marci vlt. *In nomine meo dæmonia ejicient*, &c. Nulla enim est ita facilis ac certa via, ad conuersionem gentium, quàm vitę innocentia, signorum splendore decorata.

Huius autem dubitationis triplex potest esse solutio. Prima, multa fuisse facta miracula, etiam post tempora Apostolorum, & nostra etiam ætate in nouo orbe quamplurima, etiam per milites, de quibus præclarè Thomas Bozius De signis Ecclesiæ lib. 5. sig. 11. c. 2. & lib. 12. sig. 57. vbi miracula à viris sanctissimis hac nostra ætate edita recenset: Inprimis, inquit, cum Christophorus Columbus in Indias Occidentales nobis antea ignotas primùm simul cum suis socijs peruenit, in omnibus earum locis hoc miraculum commune erat. Nam cum passim dæmones ederent responsa; vbi Eucharistiæ Sacramentum per nostros in aliquo loco reponebatur, continuò dæmones obmutescebant: & cum crebris terræmotibus terræ conquassarentur, & frequentibus tempestatibus miserè etiam deformarentur; nunc nostra religione recepta, non ita contingit. Hoc vniuersis his regionibus commune: speciatim verò accidit, vt Christophorus Columbus in insula, quam vocant Hispañolam, siue S. Dominici, altissimam è ligno crucem defigeret. Indigenæ sæpius eam prosternere ad terram, & conuellere conati, nihil profecere: contactu illius ac fragmentis morbi passim curabantur.

Nouissimè vero *B. Aloysius Bertrandus* Ordinis Prędicatorum, maximè nostram Religionem in ijs locis amplificauit, datumque est illi diuinitus, vt mortuos ad vitam reuocaret, & innumeros ęgrotos restitueret sanitati. Accidit aliquando, vt alicuius vici incolę ad eum confluerent, nomen Christo dare parati. Interrogati quid eos ad hoc adduceret, responderunt in publico quodam vniuersalique eorum conuentu astitisse dæmonem, quem cuncti specie horribili viderent, ac dixisse. Quid me astantibus duobus Christianis inuocatis? (aderant forte duo ab Aloysio ad Christum perducti:) abripite eos hinc. Vbi hæc dixit, homo quidam, qui se diceret ab Aloysio missum, processit repente in medium conuentum, & in conspectu omnium disputatione inita, dęmona conuicit: quibus actis euanuere

[illegible]e ex oculis aſtantium. Venit fortè in manus Principis cuiuſdam, qui [illegible] longe aberat à finibus regni Peruani, effigies Chriſti crucifixi. Ille [illegible] conſpuere, ac multis modis irridere cœpit, in conſpectu pluri-[illegible]. Ibi mirabiliter imago quaſi vere ſpiraret, cœpit ex oculis lumen [illegible], caput motare, & aſpectu minari, Regem, cunctoſque terrere. [illegible] pauore perculſi omnes, & tremore correpti, partim cecidere [illegible] partim cum ſe viderent obrigeſcere, neque poſſe loco recede-re, [illegible]are cœperunt, factique pęnitentes, miſericordiam ſuppliciter [illegible] ob id priſtino ſtatui protinus reſtituti, magnum Chriſtiano-rum Deum palam confiteri altiſsima voce, rem cunctis enarrare. At Prin-ceps [illegible] cum multis e numero ſuorum ſe Cuzcum contulit, & factum [illegible] Chriſto ſe deuouit.

Martinus de Valentia, illuſtriſsimę vir ſanctitatis fuit. Hic ex Ordine S. Franciſci cum duodecim Socijs venit in Occidentales Indias, anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto, & incredibile eſt, quot ipſe [illegible] Indos ad Chriſti cultum perduxerit. Nemo ex illis duodecim fuit, qui anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo pluſquam centum millia Indorum baptizaſſet. Hic verò eminentiſsimæ fuit ſanctitatis, virtutumque omnium diuinarum ſublimiſsimum culmen eſt aſſecutus. Viſus eſt aliquando, cum in Salmaticenſi Minorum monaſterio diuerteretur, orans extenſis in modum crucis brachijs, in aëra ſublatus. Cũ ſæpe ſuperiori loco verba faceret de Chriſti paſsione ad populum, rapiebatur extra omnes ſenſus, immobiliſq; erectus ac rigens diu perſiſtebat. Antonius à Naua, & Ferdinandus Corteſius in Thalmanalio oppido, cũ cellam, in qua morabatur, de improuiſo aliquando aperuiſſent, inuenerunt orantem in aëra ſublatum, & à ſenſibus abſtractum. Bernardinus è Sahagun, cum cuperet hæc proprijs ipſe oculis intueri, acceſsit in Thalmanalco ad ea loca, in quæ ſolitudinem petens precaturus Martinus con-[illegible] ſolebat, obſeruato tempore, quo ſe in illa iam Sanctus receperat: vbi propior eſt factus, mirificum ſplendorem conſpicatus, progredi vlterius non potuit, quod nimia lux aciem luminum perſtrinxiſſet, mentemq; obnubilaſſet. Allatus eſt aliquando ad virum ſanctum puer ægrotans, vt eum baptizaret; verum priuſquam perfici id poſſet, ille vita deceſsit. Acceptum Sanctus in altari collocauit, ſupplicationi ſe dedit, ad vitam paulò poſt reduxit, baptizauit, ac ſuis reſtituit. Tlaxcalæ præ nimia ſiccitate [illegible]um conſpiciebantur: venere ciues ad virum diuinum, opem petentes: ſupplicatione indicta, proceſsit ille ad locum quendam, in quo crux fuerat collocata. Vix eò peruenerat in precibus totus, cum pluuia copioſa cœlitus defluxit. Idem rurſus contigit in oppido Tlaelpa-[illegible]. Plurimis porrò ægrotis ſanitatem reſtituit. Illud autem nullo modo

prætereundum. Ioannes ex Oueto, qui Tecamacalci deceſsit, Cuſtos in ciuitate Angelorum, cum ſenſu odoratus eſſet priuatus, Sanctique cadauer tumulo recluſo inſpexiſſet, incredibilem protinus odoris fragrátiá ſenſit, & ex illo odoratum recepit. Obijt anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo quarto, cum diem mortis prędixiſſet, genibus in nuda humo in morem ſupplicantis poſitis, & in contemplatione cęleſtiũ defixus. Corpus eius triginta tres annos integrum incorruptumque omnino permáſit, & eius videndi copia pluribus ad illud inuiſendum properantibus fiebat. Innumera porrò miracula quotidie ex illo prodibant. Poſt annum milleſimum quingenteſimum ſexageſimum ſeptimũ, cum capſam in qua repoſitum iacuerat, aperuiſſent, nihil in illa inuentum. Facta eſt diligentiſsima inquiſitio, an ab aliquo fuiſſet aſportatum, & ſubreptũ: nihil potuit inueniri, quamuis Apoſtolicæ literæ in eam rem ſcriptę fuerint, anno milleſimo quingenteſimo octuageſimo. Indi in maxima illum, veluti Apoſtolum, diuinitus ad ipſos miſſum, veneratione habuerunt, & quæcumque ad illum ſpectantia colligere potuerunt, veluti cæleſtes quaſdam reliquias aſſeruarunt, & coluerunt ſummo honore; vbi verò morbis aut etiam peſte tentati ſunt, illa corporibus admouebant, ac ſanitatem plerumque mirabiliter protinus ijdem recipiebant. Quocirca data fuit operæ diligens, vt omnes eius reliquiæ veſtium ceterarumq; rerum colligerentur. Collectæ loco decenti ſunt repoſitæ, & miracula innumera ab illis indies emanant.

Deinde *Ioannes è S. Franciſco*, ſolis precibus, ac nullo prorſus ſtudio, aſſecutus eſt linguę Mexicanæ cognitionem, ita vt maximè cunctis fuerit admirationi, cum repente auditus fuit ea lingua innumeris præſentibus cóᶜionari. Hic aliquando plurima idola Indorum, multitudine ingenti vidente, à pueris Chriſtianis confringi iuſsit. Eadem verò die dæmon apparuit Indo cuidam, qui aberat paſsibus millibus ſexaginta: apparuit autem facie deturpata, membriſque mutilatis, inquiens; En vt à Ioanne malè habitus ſum, remque, vti geſta erat, explicauit, efflagitans, vt aduerſus Ioanné ſuam contumeliam vlciſceretur, ſe ipſi opem laturum: docuitque rationem, qua flagitium perpetraret. Aggreſſus eſt rem Indus, expectatumque Ioannem per inſidias adortus, prægrandi fuſte percuſsit, aufugienſq; irrito euentu, & à proſequentibus nonnullis comprehenſus, rem detexit, & Chriſto ſe dedit. Idem Ioannes idolorum ſacerdotem baptizauit, cui mox duo dæmones, aſſumpta parentum ipſius defunctorum effigie, apparuerũt, affirmantes ſe in amœniſsimis deliciarum locis degere, eò deducturos ipſum, ſi velit ſequi & imperata facere. Sequitur ille, perueniunt ad ſiluam, ſuadent vt laqueo faucibus iniecto ſe ex arbore ſuſpẽdat, ac pręfocet. Aggreſſuro iam rem miſero aſtitit Ioannes, ſiue ipſe re-

tura, siue eius species. Increpat, dolos detegit. Agnito scelere, Indus Dei numen ex animo implorare cœpit, ac protinus dæmones cum suis spectris euanuere. Ipse Mexicum reuersus, Ioannique occurrens, accedit ad pedes, veniam criminis suppliciter petens. Idem Ioannes defunctum filiolum, diu rogatus à matre, vt id faceret, ad vitam precibus reuocauit: aliaq; multa mirabiliter egit, ac prædixit. Obijt anno millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto.

Hos igitur paucos retulisse sit satis ex ijs plurimis, qui virtutibus diuinitus florentes, miraculisque editis clari prodierunt ex Ordine S. Francisci, & innumeros ad Christum populos belluinis antea moribus viuentes traduxerunt in latissimis Indiarum occidentalium terris. Illorū vero gesta quædam breuissimis adumbrauimus. Si quis ea latius cognoscere cupit, legat historiam Franciscanam ad finem, quam dedit in lucem Franciscus Gonzaga Episcopus Cephalenus, & illius Ordinis antea summus Præfectus.

Innumera verò etiam sunt, quæ in Indijs item orientalibus per viros Religiosos miracula patrata sunt; ex quibus pauca attingamus. Xauerius in ora Comorinensi duos iam vita functos ad lucem multis præsentibus, quorum precibus ad id est coactus, reuocauit. In insula Iaponis muto eidem, & pedibus capto vsum linguæ & ingressum, surdo auditum, alteri item surdo mutoque sanitatem diuinitus reddidit. Non est numerus ægrotorum, qui precibus eius quamuis essent à medicis desperati, cōtinuò mirandum in modum sunt liberati, & nunc etiā cadauer ipsius Goæ miracula innumera edit. Plurima dum viueret in publicis etiam cōcionibus longissimè posita, vti erant, præsignificauit. Plura alia tam ab hoc sanctissimo viro, quàm ab alijs verbi Dei prçconibus, quæ humanas vires excedunt, patrata prætermittamus. Hæc attigisse sufficiat, vt persuasum omnibus sit, merita, & Apostolicæ virtutes non desint; nec miracula etiam Apostolis digna defutura. Si enim Deus quotidie ad amicorum suorum sanctitatem propalandam mirabilia operari non dedignatur; quid non est expectandum facturum ad fidem Catholicam confirmandam ac propagandam?

Quod si fortè hodie miracula non ita frequenter, vt olim, fiant, hanc inter cæteras primò eam reddimus rationem: Quia etsi certum sit per peccatores effici posse miracula, tamen non dubium, quin frequentissimum sit, & veluti lege stabilitum, vt quò quis fide & sanctitate magis excellat, eò aptius instrumentum sit, per quod Spiritus sanctus tam præclara opera perpetret. Quare non mirum si rara illa & admiranda signa non ita frequenter cernantur, vbi caritas refrigescit, vnusquisque quærens quæ sua sunt, & non quæ Iesu Christi. Nec enim dubium, si illa piorum prisca fi-

des, si pietas, ac denique si spiritus ille Apostolicus rediret, quin etiam opera Apostolorum expectaremus. Præterea de parcitate signorum eam reddit causam D. Tho. lib. 1. contra Gent. c. 6. dicens: *Hac autem tam mirabilis mundi conuersio ad fidem Christianam, indicium certissimum est præteritorum signorum, vt ea vlterius iterari necesse non sit, cum in suo effectu appareant euidenter, quamuis non cesset Dominus etiam nostris temporibus ad confirmationem fidei per sanctos suos miracula operari.* Hactenus D. Thomas: cuius sententiam mirificè confirmat Ioan. Chrysost. in Epist. 1. Cor. c. 2, demonstrans signa Euangelicæ prædicationis patrata, non illo tantum sæculo, sed futuris fidem peperisse: quare fides iam satis fundata, miraculis nouis non indiget confirmari, præcipuè cum vitæ integritas & exemplum, vt infra suo loco dicemus, efficacissimum sit ad persuadendam fidem argumentum. Tertia huius caritatis signorum causa assignatur à Ios. Acosta viro alias doctissimo lib. 2. de procuranda Indorum salute cap. 9. quod priscis temporibus omnino necessaria fuerint, nostris nõ item: etenim fides mysteriorũ sublimium omnem humanã rationem superantium astruenda tunc erat apud homines maximè ratione sua cuncta metientes, Græcos, inquã, atque Romanos, cæterosque huius sæculi sapientia illa ætate florentes. His quomodo per homines paucos ignobiles & imperitos persuaderi posset doctrina omnibus humani ingenij viribus validissimè obsistens, quã proinde stultitiam Dei Apostolus vocat, nisi diuina quædam ac insuperabilis euicisset auctoritas, cõtestãte Deo signis, & prodigijs & varijs charismatibus? Quod etiã Paulus Apostolus sæpè commendat: *Sermo meus* (inquit) Heb. 2. 1. Cor. 2. *& prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Et Rom. 1. *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri, per quẽ accepimus gratiam, & Apostolatum, ad obediendum fidei in omnibus gentibus.* Ita Christiana Religio, vbi humana præsidia prorsus aberant, diuinis est fundata miraculis: At nostrorum temporum longè alia ratio est; nam & ij quibus fides annunciatur, omnibus rebus inferiores sunt, ratione, cultu, auctoritate, & ij qui annunciant antiquitate, Religionis suæ, multitudine suorum, ingenio, elegãtia, cæterisque copijs ad persuadendum superiores sunt, & abundant: neque barbarorum ingenia ea sunt, quæ fidei difficultatibus terreantur, cum à maioribus suis obseruent ipsi longè incredibiliora. Ac reuera si Christus annuncietur, vt opus est, obsequentes & ad credendum faciles sese exhibent. Denique quid magnus signis opus est, vbi potius desideratur auctior intelligentia, quæ altitudinem doctrinæ nostræ aliqua curiositate disquireret? Vnum illud his gentibus potentissimum & ad fidem efficacissimum, ac penè singulare miraculum necessarium

1. Corint. 1.

Heb. 2. & 1. Corint. 2.

Rom. 1.

rium est, mores cum fide congruentes: hoc & abunde sufficit, & omnibus concessum est modo velint.

Verum quia hoc est præclarissimum inter alia fidei nostræ testimoniũ, de illo in sequentibus agenus: sed prius reddamus rationem, quare tot motiuis & miraculis interuenientibus adhuc, multi in sua perseuerent infidelitate.

CAPVT V.

Rationes aliquæ quare multi fidei veritatibus etiam sufficienter propositis assensum non præbeant.

GVilielmus Parisiensis lib. 1. de Fide cap. 2. septem reddit rationes, cur multi fidei veritatibus alias euidenter credibilbus assensum nõ prębeant. Prima, inquit, est ignorantia mensuræ, & capacitatis intellectus humani. Qui enim intellectum suum omnia capere existimat, credit ex [illegible]ate non esse, quicquid in intellectu suo non inuenit. Quemadmodum si quis crederet intra circulum vel velũ Lunæ esse omnia, necesse haberet credere non esse, quicquid intra ipsum non inueniret. Hæc igitur e[illegible]a, propter quam quicquid intellectus eorum non capit, non esse credunt. Tu ergò aduerte hoc & crede intellectum humanum mensuratum, & limitatum in sua capacitate, ab ipso creatore suo Deo, qui posuit terminos, quæ, quot & quanta capiat capacitate sua naturali, multa apud se secreta reseruans, reuelanda cum voluerit, & quando voluerit. Similis error huic, & similis ignorantia inuenitur in hominibus, qui crediderunt nullo modo esse posse scientiam de magnitudinibus Solis, & Lunæ, atque stellarum, & de similibus: pro eo quod non est in intellectu eorum.

Secunda causa errorum istorum est auersio intellectus ab eis, quæ credenda sunt. Quemadmodum enim, qui auersos habet oculos ab eis, quæ videnda sunt, & conuersos ad alia videnda, videre non potest in ista auersione: sic qui intellectum habent auersum ab eis, quæ credenda sunt, & conuersum ad contraria credenda, credere non possunt in ista auersione. Homines, qui tanto amore amplectuntur opiniones suas & sectas, vt de [illegible] quide c[illegible]e [illegible]elint, tantoq; odio auersi sunt, & contrarij [illegible] errorũ [illegible] nec respicere vllatenus velint. Tu autem [illegible] cogitare, quod corde siue intellectu intueri, at [illegible] respicere,

cere. & quia amor conuersio est ad amatũ, & odiũ auersio est ab eo, quo oditur; quod ipsę cõuersiones, & auersiones corporales indicant & ostẽdũt, velut vmbræ & similitudines quædã interiorũ siue spiritualium conuersionũ & auersionum. Manifestum igitur est, propter quid huiusmodi homines ea, quæ credenda sunt, credere, seu videre nõ possunt: non enim datum est hominibus videre post tergum suum, neque videre sine intuitu & aspectu.

Tertia causa erroris est, ipsa rerum subtilitas, quæ turbido, & grosso intellectu visibiles non sunt. Quemadmodum enim visus adeò turbidus & grossus, vt ab eo pilus videri nõ posit, est & visus quo pilus & pilo gracilius videri potest: sic & intellectibus hominum similem differentiã & comparationem esse contingit. quemadmodum igitur homines grossi & turbidi pilum non videntes vbi est, & contendunt & curant ipsum ibi non esse, propter eius subtilitatem & gracilitatem ipsum non videtes, & ipsum videntibus credere nolentes: sic ea, quæ ex fide, quam diximus, credenda sunt, propter sui subtilitatem, grossities, & turbiditas intellectus vulgarium, & indoctorum hominum non capiens, ea non esse & credit, & contendit & deierat.

Quarta causa est, remotio, siue distantia, hoc est longinquitas à rebus credendis: & hæc longiquitas est imperitia, & inexercitatio in illis: sicuti dicit Aristoteles, Imperiti veluti longè distantes speculantur. Qui enim in sensibilibus versantur, aut in alijs quæ lõgè sunt à credẽdis, versantur, & commorantur assiduè longè sunt indubitanter ab illis, & propter hoc illa videre non possũt, qui nec studio, nec exercitatione ad illa appropinquauerunt.

Quinta verò causa est stultitia, qua volunt intelligere intellectu naturali per se id, quod per se capi nõ potest. Quemadmodum si quis visu humano vellet videre, quicquid aquilino visu videri potest, aut altitudinem staturæ suæ longè desuper eminentẽ cõtingere, & quæ in ea sunt manu capere: sic breuior intellectus credendorum altitudinem non attingit, & intellectus naturalis ad ea, quæ supra ipsum sunt, per se nullatenus extendit se.

Sexta causa est inquisitio probationum; probationes enim velut scalę sunt quibus attingitur ad probata. Quia verò ad ea quæ fidei sunt scala huiusmodi non pertingit, cum non habent aliquas probationes inde quales vellent; ideò deest illis scala, vel omnino, vel saltem eius altitudinis, quæ huiusmodi res attingat. Hi tanquam deficiente scala altitudine ascẽdenda incomparabili breuiori, ad ea nullatenus ascendunt, eò quod solas probationes scalam, qua illuc contingat, ascendere opinantur.

Septima causa est peccatum siue negligentia, qua diuinum adiutorium

ad

[illegible]a credenda non quæritur, seu quodcunque aliud, quod viam gratiæ [illegible] & cõcludit: meritò enim & iustißimè fit, quod Dei iudicio, Dei adiutorium non obtinet, qui illud obtinere non curat; meritoque gratiæ lumen diuinæ cor illius ad illustrandum non ingreditur, qui obicem illi ponit peccati. meritò enim radijs Solis domus illius non illuminatur, qui [illegible] eius fenestras & ostia aliosque introitus omnes claudat & obstruat. Scito etiã quod quemadmodum homines proprijs manibus lumẽ Solis visibilis ab oculis suis quandoque prohibent & abscondũt: sic peccatores mali operibus suis, Solis inuisibilis radios, hoc est dona gratiarũ & virtutum a cordibus suis declinant, & auertunt. Quod enim sunt manus interpositæ inter Solẽ & oculos ad obtenebrãdos eos hæc, sunt opera mala inter solem intelligentiæ, atque institiæ & oculos cordis ad eos obstruendos.

Accedit autem & alias similitudines, siue exempla, vt melius innotescat ubi erroneorũ stultitia. Quia enim sensus humanus in huiusmodi reb[us] tanquam cæcus est: & omnino inscius, qui eo duce ambulare volunt in his, sibi cæcum ducem eligunt, & propter hoc non est mirum, si in præcipitia & profunda errorum corruunt. Similiter qui ipsum de his rebus cõsulunt, cum horum omnino inscius sit, suum in rebus periculosißimis sibi eum consiliarium. Meritò igitur pernitiosè errant, & pericula errorum non effugiunt. Assimilatur etiam stultitia huiusmodi hominum vespertilionibus, qui Solem videre contendunt, & ipsum totis viribus fugiunt, dum neque ortum eius exspectant, neque ante occasum euigilant: sic & hi Solem intelligentiæ & iustitiæ Domini ex omni parte effugiunt ortum, siquidem nec expectant, dum nec miraculis, nec sacrorum eloquiorum testimonijs, nec sacrorum Doctorum suasionibus, quibus omnibus vel quibusdam radijs illucescere possent, eisdem attendere nolunt: immo ab ipsis tanquam à vitijs fugiunt, sicut & omnes aues lucifugæ, quibus & ipsi congruentißima similitudine comparãtur. Solis te luminosißimus, à tempore infidelitatis eis occidit, & propter hoc frustra eum videre cõtendunt præter occasum suum: qui non est nisi casus eorum, donec eis oriatur, cuius tamen ortum, vt diximus, fugiunt.

Amplius, sicut cum terra vel nube vel Luna interposita, inter aspicientẽ & Solem non contingit aspiciẽtem ad solem videre, nisi interpositum: sic & omnes huiusmodi erronei, cum inter eos & veritatem salutarẽ interposita sint infidelitatis suę mendacia, non est poßibile eos videre nisi illa. Interpositis autẽ prohibentibus, non peruenit aspectus eorũ ad ipsam veritatem; sicut dicit Salomon Prouerb. 18. *Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde eius.* Et quoniam impoßibile est ab intellectu materiali atque poßibili aliquid videri seu cognosci, nisi irradiatione

Prou. 18.

tione sua super illud, & apparitione formæ suæ in illo, quoniam ipse est velut speculum intelligibile ac noscibile formarum intelligibilium, hoc est, in quo resultare, & pingi quodammodo habent omnes formæ intelligibiles resultatione & pictura Soli conuenientibus; manifestum est consequenter, quia nec in quassato intellectu, nec in declinato, nec per interpositionem prohibito, quemadmodum nec in speculo, quod est dispositionum seu comparationum istarum: manifestum est tibi, quia in intellectu hæretico, cum loco tersionis & puritatis habeat crassitudinem & immunditiam, loco directæ oppositionis ad veritatem salutarem habeat declinationem ab ea & auersionem, loco liberæ viæ, seu transitus habeat interpositum, prohibens ab eo irradiationem ab ipsa veritate salutari: manifestum est tibi, inquam, quia impossibile in huiusmodi intellectu fieri descriptionem, seu apparitionem huiusmodi veritatis. Et quoniam non solum Sol in lumine suo, & ex lumine videtur, quod infundit hominibus videntibus, sed etiam omnis res alia, & quantum ad sensus exteriores, & quantum ad intellectum materialem: quantò fortius necesse est, vt Sol intelligentiæ atque iustitiæ non videatur, nisi in lumine, & ex lumine, quod ipse infundit videntibus, & hoc infusione gratuita, ac liberali, non irrationali, seu naturali, qualis est effusio luminis à Sole, & caloris ab igne, quorum potentiæ irrationales, atque seruiles nominantur. Irrationales quidem, quia absque discretione & distinctione, æquè bonis & malis, & ad bona & ad mala operantur, æquè enim illuminat Sol, æquè fundit lumen suum rapientibus, & occidentibus, ceteraque mala perpetrantibus, vt piè agentibus. Seruiles verò, quia nulla non operatur per modum seruientis; cuius non est vel aliud, vel aliter facere quam acceperit in mandatis. non enim habet ignis in potestate, vt alicubi ab adustione caueat, vel vt nunquam aliquid magis aut minus calefaciat, sed totum facit ex necessitate, nihil autem ex propria libertate. Vtrumque autem ab altissimo Deo longè est in vltimo elongationis, & propter hoc omnia bona, quæ ex ipso nobis sunt, dona sunt largitatis ipsius, & beneficia pietatis. Hactenus Guilielmus Parisiensis.

CAPVT

CAPVT VII.

An oporteat cum Infidelibus Collationibus ac Diſputationibus publicis de rebus fidei agere?

RES eſt non parui momenti, ac magna conſideratione digna, An cum hæreticis & alijs infidelibus publicis Diſputationibus agendum ſit, vt eorum confutentur errores, fideiq́ue veritas oſtendatur, vt ſic ipſi conuicti, ad fidem vi rationum & argumentorum compellantur? Res eſt maximè anceps, & quæ pro vtraque parte non contemnendis nititur fundamentis. Inprimis rem hanc potius priuatis colloquijs, placida inſtitutione, ac præcipuè oratione ad Deum cum morum puritate ac vitæ exemplo coniuncta perficiendam, res ipſæ in Eccleſia geſtæ teſtantur: quibus compertum eſt eos, qui ab hæreticis ad Catholicam fidem ac Religionem aliquando conuertuntur, potius ex Spiritus ſancti tacito inſtinctu, & manſueta Catholicorum inſtitutione, quàm argutis diſputationibus, excitari ac permoueri. Eius rei manifeſtum exemplum oſtendit Deus, in magno Eccleſiæ doctore D. Auguſtino: qui de ſua ex hæreſi Manichæorum, ad fidem conuerſione, inter alia ſcripſit, matrem ſuam Monicam nihil non conſilij auxilijq́ue à Deo & hominibus paſsim & continuò multiſq́ue cum lachrymis flagitaſſe, vt ipſe filius eius, Manichæorum hæreſi adhęreſcens, ad Eccleſiæ Catholicę fidem Religionemq́; conuerteretur. Tandem quoque ſolicitè vehementerq́ue rogaſſe Epiſcopum, vt cum ipſo filio ſuo dignaretur colloqui, eiuſq́ue errores refellere, & docere eum meliora. *Noluit autem Epiſcopus* (verba ſunt D. Auguſtini) *prudenter ſanè, quantum ſenſi poſtea. Reſpondit enim me adhuc eſſe indocilem, eò quod inflatus eſſem nouitate hæreſis illius, & nonnullis quæſtiunculis iā multos peritos agitaſſem, ſicut illa* (mater) *indicauerat illi. Sed ſine illum ibi, addebat* Epiſcopus, *& tantum roga pro eo* Dominum: *ipſe legendo reperiet, quis ille ſit error, & quanta impietas. Simul etiam narrauit, ſe quoque paruulum, à matre ſua ſeducta datum fuiſſe Manichæis, & omnes penè non legiſſe tantum, verum etiam ſcriptitaſſe libros eorum, ſibiq́; apparuiſſe, nullo contradiſputante & conuincente, quàm eſſet illa ſecta fugienda, itaq́; fugiſſe. Quæ cum ille dixiſſet, atque illa* (mater) *nollet acquieſcere, ſed inſtaret magis deprecando, & vbertim flendo, vt me videret, & mecum diſſereret: ille iam ſtomachans tædio, Vade, inquit, à me, ita viuas: fieri enim non poteſt, vt filius iſtarum lacrymarum pereat.* Hæc ille.

Nec minus in hanc rem facit conuersio cuiusdam gentilis Philosophi, qui vnà cum alijs ad Nicænum Concilium accesserat, vt Christianorum Religioni illuderet. Nam cùm is dicendi arrogantia se inaniter iactitaret, & Sacerdotes petulanter irrideret; senex quidam simplex Spiridion nuncupatus, ex illustrium Confessorum numero, superbiam eius non tulit. Qui tametsi ineptæ subtilitatis, & præstigiarum penitus expers erat, tamen cum eo disputare cœpit. At cum hæc res petulantibus, qui Confessorem hominem simplicem esse cognoscebant, risum moueret quidem, & modestis inijceret timorem, qui verebantur, ne cum viro dicendi perito congressus haberetur pro ludibrio: tamen cum facultas (cui, cùm talis & tam prouectæ ætatis esset, pudor erat resistere) data esset, liberè quæ vellet loquendi, In nomine Iesu Christi, inquit, Philosophe audito: Vnus est Deus cæli & terræ, & omnium rerum tam oculis subiectarum, quàm eorum aciem fugientium opifex: qui hæc omnia & virtute verbi fabricatus est, & sacrato Spiritus sancti afflatu stabiliuit. Quare hoc verbum, quod nos filium Dei nuncupamus, misertum humani erroris, & belluinæ viuendi rationis, ex Virgine nasci, cum hominibus vnà versari, próque ijsdẽ mortem oppetere voluit. Estque iterum venturus, de ijs rebus quas quisque gesserit in vita, dicturus sententiam. Ista ita se habere, sine vlla alia curiosa indagatione pro certo credimus. Noli ergò in his, quæ fide dumtaxat rectè intelliguntur, curiosè refutandis, laborem frustra consumere, quærereque qui ista fieri, vel non fieri posśint. Quod si credis, mihi quidem sciscitanti responde.

Quibus obstupefactus Philosophus, Credo, inquit: & gratijs illi actis, quod ipsum deuicisset, non solum eadem cum sene ipso sentire, verùm etiam consilium dare cœpit illis, qui perinde erga fidem Christianam, atque ipse antea, affecti erant, vt iam doctrinæ Christianæ assentirentur: atque iusiurandum adiecit, se non modò non sine numine diuino mutatum esse, sed etiam vi ac virtute quadam inexplicabili ad Christianam Religionem conuersum. Moxque sermonem conuertens ad discipulos suos, vel ad eos qui audiendi gratia aduenerant: Audite, inquit, ô eruditi viri: donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti. Vbi verò pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideò si quis vestrum potuit in his quæ dicta sunt sentire, quæ sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus.

Simile est huic quod Alexander Episcopus Constantinopolitanus, vir spectatæ virtutis & dignitatis, à Philosophis prouocatus, vni eorũ, cũ quo se disputaturum acceperat, dixit: In nomine Iesu Christi præcipio tibi ne loquaris. Quod vt primũ dixerat, homo è vestigio obstructo ore cõticuit.

Hæc

Hæc & alia olim sic gesta sunt: nec mirum. Nam cùm fides in Deum & Christum Dominum nostrum, sit donum Dei, oportet primùm Deum in homine infideli aut hæretico operari displicentiam erroris, & desiderium cognoscendæ veritatis, priusquam humana industria erudiendò, suadendoque aliquid efficiat. Vnde Apostolus Paulus Titum suum de hæreticorum conuersione docens, non meminit contentiosarum disputationum: sed ait, hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, cum sit proprio iudicio cōdemnatus.

Præterea non opus est ad horum confirmationem, vt exempla plura longè petantur, cùm ferè omnia colloquia & disputationes publicæ, quæ nostra ætate habitæ sunt, absque vlla ferè eorum emendatione & conuersione, quin potius, cum inflato ipsi sint corde, victoriam iactitarunt: id enim hæreticorum superbiam dum taxat cum insigni arrogantia coniunctam redarguit, qua licet maxime victi, non solum victoriam victoribus non tribunt, sed eam quoque sibi arrogare non vereantur. Et quis audiuit vnquam in vlla disputatione aut colloquio, hæreticos, quam diu quidē tales esse non desierunt, ingenuè professos fuisse, se ab Orthodoxis esse cōuictos?

Disputauit cū Pharisæis & Sadducæis Christus, sed ab aduersarijs pro victorię laude calumnias & blasphemias reportauit. Ioan. 8. & alibi passim. Certauit cum Simone Mago Petrus, eumq́ue non solùm non validissimè conuicit, sed etiam contriuit, at victi tamen vocem victus Simon edidisse nullam legitur. Disseruit de fidei mysterijs in Areopago Paulus, Act. 17. Sed quis victoriam ei cessit, nisi qui in eius etiam sententiam, deposita infidelitate, concessit Dionysius Areopagita cum paucis? *Alij vero cum audissent resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dicebant, audiemus te de hoc iterum.* Disputauit quoque cum Pharisæis cœcus ille, iam non cœcus, sed corpore simul & animo à Christo illustratus, & sanè conuicit. Sed quam ab hostibus palmam reportauit? *Tu in peccatis,* inquiunt, *natus es totus, & tu doces nos?* Ioan. 9. Conuicti sunt vtique in quatuor illis vniuersalibus ac celeberrimis Concilijs hæretici sufficienter: in Nicæno Arrius: in Constantinopolitano Macedonius: in Ephęsino Nestorius: in Chalcedonensi Eutyches, cum suis quisque asseclis, sed victos se vsque adeò confessi non sunt, vt contra victores etiam insolentius insurgerent. Disputauit cum Donatistis Augustinus, alijs Catholicis Episcopis associatus, eosq́ue ita conuicit, vt etiā cognitor seu arbiter ab Imperatore designatus, apertè contra Donatistas sententiam protulerit, vt videre est in Breuiculo Collationum cum Donatistis, quem de hoc ipso Colloquio conscripsit Augustinus: sed tantum aberat, vt Donatistę se conuictos faterentur,

Ioan. 8.

Act. 17.

Ioan. 9.

rentur, vt ipſum quoque cognitorem aperta calumnia impetere non ſint veriti; quaſi verò à Catholicorum parte corruptus, iniuſtè contra ſe pro Catholicis ſententiam tulerit, vt videre eſt apud Auguſtinum ibid. & Epiſt. 152. Diſputauit quoque idem Auguſtinus cum Felice Manichæo, ſed nec iſte Auguſtino prius palmam conceſsit, quàm à ſuo errore deceſſit, vt videre eſt in actis ab Auguſtino editis.

Diſputauit quoque cum hæreſiarcha Chonarum Theodorus Studites, vir ſanctiſsimus & doctiſsimus: ſed finita diſputatione, quid de illo aduerſarius? Ita putabam, inquit, hunc penitus nil ſcire: ſed & elinguem eum reddidi; vt videre eſt ex Epiſtola, quam ipſe Theodorus ſcripſit ad Naucratium, relata ab Illuſtriſsimo Cardinale Baronio tom. 9. Annalium Eccleſ.

Collocuti ſunt anno 1465. Doctores Catholici (inprimis Decanus Capituli Pragenſis) de controuerſia illa vnius ſpeciei, cũ Rochizanno, & alijs VVicleffiſtis hæreticis, quos etiam de errore egregiè conuicerunt. Sed quid in fine Colloquij Rochizannus. Tunc Rochizannus locutus eſt ſermonem longiſsimum, omnia priora replicans, gloriando ſe victorem eſſe iam altera vice, contra Raguſium, & iam contra Doctores, &c. vt videre eſt ex actis eius Colloquij.

Sed quid antiqua memoramus, cum eius rei luculêtiſsima præſens ætas præbeat documenta? Diſputauit anno 1519. Lipſiæ cũ Luthero & Carolſtadio, doctiſsimus Eckius. Diſputauit quoque feliciſsimo euentu inuictus ille diſputator Badæ apud Heluetios, anno 1526. cum Oecolampadio. Diſputarunt anno 1546. Ratisbonæ Maluẽda & Billikius Theologi Cæſarei, viri doctiſsimi, cũ Bucero & Brentio: ibidemq; anno 1601. Iacobus Gretſerus & Adamus Tannerus ſociet. Ieſu Theologi celeberrimi, aliiq; cum Aegidio Hunnio, Iacobo Hailbronnero, ceteriſq; Auguſtanæ confeſſionis Pſeudo-Theologis ſunt congreſsi. Diſputauit anno 1589. cum Iacobo Andreæ, & Iacobo Heerbrando, Ioannes Piſtorius, vir doctiſsimus & diſertiſsimus. Denique Illuſtriſsimus Cardinalis Perronius, corã Hẽrico IV. Galliarum Rege, colloquium habuit cum Pleſsio Mornæo Caluiniano. Omnes iſti, inquam, cum aduerſarijs & hæreticis noſtri temporis, nec niſi conuictis, aut egregiè confuſis diſputarunt: & quando tamen aduerſarij vnquam ſe conuictos eſſe confeſsi ſunt? quando victoriam impudenter ſibi arrogare non ſunt auſi? Cuius fortè cauſam eam poſſumus deſignare, quam Ambroſius lib. 5. in Lucam ſignificauit, dicens: *Aduerte cæleſte conſilium. Non ſapientes aliquot, non diuites, non nobiles, ſed piſcatores & publicanos, quos dirigeret, elegit, ne traduxiſſe potentia, ne redemiſſe diuitijs, ne potentia nobilitatiſq; auctoritate traxiſſe aliquos ad ſuam gratiam videretur, vt veritatis ratio, non diſputationis gratia praualeret.* Hæc Ambroſius.

At ſi

At si oculos conuertamus ad initia progressusque Ecclesiæ nascentis, pro contraria sententia non deerũt grauissima testimonia: nam in primis D. Paulus disputauit in Synagoga publicè cum Iudæis, & in foro per omnes dies ad eos, qui aderant, Actorum 17. & 18. & 20. Idem quoque de B. Stephano, & Apolline ex eisdem Apostolorum actibus accepimus. Publicas etiam disputationes cum hæreticis vel gentilibus plurimos ex antiquis Patribus inijsse, passim eorum gesta & historiæ tradunt.

Act. 17. 18. 20.

Deinde B. Augustinus, vt Possidonius refert, cũ quodã etiam Felice, de numero eorum, quos Electos dicunt ijdem Manichæi, quique Hipponem venerat, eundem seminaturus errorem, publicè in Hipponensi Ecclesia Notarijs excipientibus disputauit, populo astante: Et post secundam vel tertiam collationem ille Manichæus, frustrata vanitate & errore illius sectæ, ad nostram conuersus est fidem atque Ecclesiam, sicut eadem relecta docere poterit scriptura. Hactenus Possidonius. Imò ipse Augustinus sic ait contra Iul. Pelag. lib. 3. c. 1. *Donatistas ad collationem nobiscum venire per Imperialia iussa compulimus, in qua collatione victi sunt Donatistæ.* D. Cyrillus Alexandrinus contra Nestorium, publicè in Concilio Ephesino disseruit, illumque superauit. Gregorius Magnus cum Eutyche Constãtinopolis congressus est, eumque ab errore reuocauit.

Diuus Bernardus publico congressu coram Concilio Remensi disseruit cum Gilberto Porretano, qui de hæresi conuictus Ecclesiæ, decretis adhęsit. Idem Bernardus prouocauit Petrum Abaylardum ad publicam disputationẽ, eumque ad maximas angustias redegit. Ac denique anno Redemptoris nostri 645. habita est famosa illa ac celeberrima coram Episcopis Africanis inter Pyrrhum Patriarcham Constantinopolitanum hæreticum, & Maximum Abbatem eundemque Martyrem Orthodoxum, ex qua idem Pyrrhus Princeps Monothelitarum hæreticorum conuictus, erroris diu defensi pęnitens, recantãs palinodiam, oblatoque fidei Catholicæ libello Theodoro Romano Pontifici, receptus est vnà cum titulo Patriarchatus in Ecclesiam Catholicam. In hac igitur celeberrima disputatione post multiplices Pyrrhi (vt eleganter Cardinalis Baronius tom. 8. anno Domini 645. describit) obiectiones ingestas, & à Maximo quàm disertissimè confutatas, post nexus solutos, & defensiones ac responsiones singulas quoque conuictas, post denique inanes tergiuersationes elusas, acuminatasque cauillationes retusas, cùm deficerent verba, dare manus omni penitus destitutus defensione Pyrrhus compellitur, & credere cogitur veritati. Magnum sanè tunc (vt idem refert Baronius) vidit primum Africa, deinde Roma spectaculum: Africa quidem, dum quem paulò ante aspexerat magnis animis Patriarchali ostentatione insultantem Catholicæ fidei & veritati, pro hęresi, ore rotundo in defensores fidei

 Catholicæ

catholicæ declamantem, in se ora omnium conuertentem, iamque post se tertiam orbis partem ducere captiuam tentantem, eundem viderit ab extorre monacho appetitum, vt nouum Goliath à puero Dauide, non in hasta vel ense, sed in nomine Domini pugnaturo conuentum, tanta corona Patrum, & magistratuum & Africani populi circumdatum, post longam concertationem fateri se superatum, abijcere clypeum, dare manus, & pedes conijcere sponte in compedes illos optabiles sapientiæ, eiusque vinculis alligari, de quibus Ecclesiasticus: *Inijce pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum. Subijce humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis eius. Et erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis, & bases virtutis, & torques illius in stolam gloriæ, (decor enim vitæ est in illa) & vincula illius alligatura salutaris.* Ita planè, cùm &, victo Pyrrho, omnes vt vincenti fuerint adgratulati, eundemque laudibus, ac benedictionibus prosecuti, quod reuera cedens veritati, perfidiam superasset, impietatem subegisset, contriuissetque Satanam pedibus suis, qui solus lugeat se esse victum, hæresi debellata, & eius defensore in offensorem mutato. Hactenus Baronius, qui in fine octaui tomi meritò hanc Maximi cum Pyrrho disputationem inseruit.

Eccl. 6.

Magna igitur opus est consideratione, ac, vt verius dicam, opus est diuinæ prudentiæ, discernere, quando cum infidelibus publicis colloquijs & collationibus congrediendum sit, quando verò abstinendum: inspiciendaque sunt personarum merita, studia, sapientia, ac præcipuè morum integritas, ac vitæ sanctitas, quibus viri sapientes diuina ope nixi, promerentur de inimicis palmam reportare.

DE

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBRI IIII. PARS II.

De Ministrorum progressu ac conuersatione cum vitæ integritate coniuncta inter infideles, & ratione agendi cum eis, vt ad fidem alliciantur.

REGNVM Dei non esse in sermone, sed in virtute docuit Apostolus 1. Cor. 4. non quia doctrina opus non sit ad fidei nostrę veritatum ostensionem: quo modo enim credent, vt ipse alibi scripsit sine prædicatione? sed vt ostendat pro infidelium conuersione prodesse plus vitam puram, quàm orationem cultam. Mores enim corrupti doctrinam sanam euertunt & immanem reddunt. Sergius quidem Paulus Proconsul, prudentissimè credit, vt Act. 13. legimus, admirans super doctrina Domini, cum verbis vidit facta succedere. Nunc verò cum rarò fiant prodigia, quibus Euangelicæ voces confirmentur (neque verò illis opus est vt iam diximus) quid restat ad plenā Euangelij prędicationem, nisi integritas ac vitę puritas? Hoc vnum à Ministris munus postulat Apostolicum, hoc prærequirit animarū salus, hoc mysteria fidei nostræ credibilia certaq; esse hominibus quantumuis barbaris facile demonstrantur. Quare qui ad exteras nationes pro Christo legatione Apostolica functuri sunt, ea vitæ sanctitate niteant opus est, quæ, (ipsis quoque silentibus) Religionis Christianæ puritatem repræsentent. Nihil enim ad errores, & vitia conuellenda efficacius est, quàm vitæ inculpatæ sanctitas, quæ genere suo cum diuina sit, omnem intellectum sua luce perstringit, omnia colla, quantumuis erecta domat. Eloquentia omnis euanescit, miracula prosunt, sed non adeò præualent, quod arte dæmonum similia quædam effingi queant. Sola verò sanctitas nequit satis simulari, quod ipsa simulatio veræ sanctitati non tam similis, quam contraria sit. Vera sanctitas illustrissimam totius orbis partem

tem flexit, & potentissimos Reges Christianæ mansuetudinis vim admiratos in sua castra perduxit. Quapropter Euangelici Ministri hanc præ alijs munimentis armaturam exquirant, quæ quamuis vniuersarum virtutum complexione constet, ad opus tamen Missionū selectas quasdam pro rei magnitudine requirit. Igitur cum vitę innocentia & splendor firmissimum sit fidei testimonium, ac efficacissimum medium ad infideles omnes iuuandos, restat vt in hac secunda huius libri Parte de vitæ ac morum integritate in ministro Euangelico agenti inter infideles prærequisita dicamus, & quam huic instituto necessaria sit demonstremus. Vitę verò ac morum integritatem appello iustitiam Christianam, quę omnium virtutum officijs constat. Potissimum verò de illis virtutibus dicemus, quæ magis conferunt, vt quis idoneus sancti Euangelij Minister euadat. Efflagitat enim Apostolicum munus in Euangelij Ministris admirabilem vitę puritatem ac sanctimoniam, nempe vt caritate ardentes, benefici, ac misericordes, prudentes in rebus agendis, continentes, paupertatem amantes, benigni ac mansueti, ac inter omnia patientes, & longanimi: aliter verò nec hominibus neque Deo, neque sibi ipsis satisfacient; cùm animarum conuersio ad Deum, earumque omnis profectus atque incrementum ab ipso etiam proueniat, sic enim scriptum est: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. Et Ioan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum.* Quid ergò faciunt homines in aliorum hominum conuersione? hoc vnum quod à Deo tanquam instrumenta libera adhibentur: sicut calamus solet ad scribendum, serra ad secandum. Quare sicut instrumentum, si se ipsum mouere velit, nihil efficiet; si verò cum artifice coniunctum ab eo moueatur, omnia efficiet: sic homo in his diuinis & supernaturalibus operibus tantum præstabit, quantum cum Deo oratione continua, integritate vitę, strictissimoque caritatis vinculo fuerit coniunctus, ab ipsoque motus. Hanc verò vitę integritatem, ac prerequisita alia in Ministris Euangelicis, vt muneri suo satisfaciant, ad quatuor capita reducamus, nempe ad orationis præsidium, ad vitę integritatem, ad morum exemplum, ac denique ad doctrinam & scientiam.

Ioan. 6.

CAPVT

CAPVT I.

De oratione continua & fiducia in Deum.

QVamuis in omni negotio aggrediendo orationis præsidium primū præcipuumque sit: tamen vbi de conuersione animarum agitur, multò magis: tum, quia cum fides donum sit Dei, & corda hominum in manu Domini sint posita, nulliusque industriæ diligentiæque nostræ sit vocatio gentium ad Euangelium, sed solius miserentis & præuenientis Dei; ad orationes & preces assiduas atque feruentes studium omne Ministrorum conuerti debet, spem omnem & fiduciam in cælesti gratia collocantium, & diuinæ misericordiæ fores diutissimè pulsantium: tum quia non de quauis conuersione res est, sed de prima, de maxima, de difficillima, quando vocatur infidelis ad fidem, quando non affectum solū, sed ipsum quoque sensum iubetur exuere, & sese penitus abnegare, vt in obsequium Christi captiuo intellectu eat. Tā est profectò orationis singulare præsidium, vt qui cetera omnia adhibeat, hanc si omittat, nihil acturus sit, in hasta & clypeo veniens, non in Domino fiduciam habēs: *Neque enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos, sed dextera tua, Domine, & illuminatio vultus tui, qua complacuisti in eis*, ait Propheta. Quare in hac re nihil oratione magis necessarium, nihil omnino potentius. Hæc enim vna impetrat gratiam, donaque omnia, si cum fiducia in Deum coniuncta sit. Apostoli, cum de totius orbis conuersione curarent, reiectis ceteris beneficentiæ officijs, *Nos* (inquiunt) *orationi & ministerio verbi instantes erimus*: adeò inter se duo illa cohærere intelligebant. Nunquam Petrus & Ioannes, nunquam Paulus ante preces ad Deum fusas, de Christo ad populum verba fecerunt. Et rectè Dionysius de Diuinis nominibus c.3. monet ante omnem actum, Theologię præsertim, orationem præire oportere. Ipse mediator Dei & hominum Christus Iesus non ante ad prædicandum Apostolos mittit, quam in oratione peruigil pernoctarit. Neque enim tam sermonis & diligentiæ suæ fructum quàm orationum exspectare debet fidelis Dei minister.

Psal. 43.

Act. 6.

Luca 6.

Longè plus sine vlla dubitatione Paulus orationibus egit, quàm concionibus, plus lacrymis & gemitibus, quàm exhortationibus. Similiter Petrus & Ioannes, ceterique militiæ Christianæ duces. Orationi Stephani Saulum donatum vult Martyr Cyprianus Sermone de bono patientis. Sicut Monicæ matris lacrymis regenerationem suam magis acceptam fert Augustinus lib. Confession. quam Ambrosij concionibus. Ac denique

vir Apoſtolicus Franciſcus Xauerius millia hominum Chriſto peperiſſe legitur, non tam humana facundia, quàm feruentiſsimis precibus, lacrymis, gemitibus, & ſuſpirijs, quibus per integras noctes peruigil multò fortius Deum pulſabat. Atque in nouo orbe inuenti ſunt miniſtri, qui ſimplici quidem ſermone, & imperito, ſpiritu tamen Dei feruentes, plus in conuerſione barbarorum effecerint, quàm multi præclari magiſtri. Sed quia immenſum eſſet exempla narrare; vnus Paulus Apoſtolus pro omnibus eſſe poteſt, cuius in orando pro verbi Dei efficacia incredibile ſtudium nullus hominum fide dignum putaret, niſi id apertè ex eius conſtaret Epiſtolis: nam ad Rom. 1. teſtem ſibi Deum aduocat, quod ſine intermiſsione ſemper in orationibus ſuis memoriam eorum faceret. Pro Corinthijs, pro Epheſijs, pro Philippenſibus, Coloſſenſibus, & Theſſalonicenſ. idem etiam demonſtrat ſtudium, ita vt omni ſtupore dignum ſit, fidemque omnem propemodum ſuperans, tot Eccleſiarum, tot domorum, tot hominum memoriam perpetuo in vno Paulo hærere, quos ſemper, quos ſine intermiſsione, quos in cunctis orationibus etiam iuriſiurandi religione interpoſita, ſibi ſcribit eſſe præſentes.

Ac denique, vt ab Apoſtolorum exemplis non diſcedam, quis neget, quod etſi Dei gratia factum fuerit, vt ad prædicationem Petri tot millia Iudæorum pœnitentiam egerint, & in Chriſtum crediderint, & Pauli exhortatione tot millia gentium, idolorum vanitate reiecta, Deum verum coluerint? Id tamen miſericordia diuina præueniente, precibus ipſorum Apoſtolorum, & monitis tribui debet. Videtur enim quodammodo Deus vim pati, & ad benefaciendum ſollicitari, pulſari ſæpè, preceſque & ſacrificia ſibi offerri: & vt minorum miſereatur, in quibus non ſuppetunt merita maiorum, nempe ſacerdotum & miniſtrorum ſtudio prouocari. Neque ſuis tantum ſacrificijs & precibus, quamuis aſsiduis, quamuis feruentibus contentus eſſe debebit fidelis Dei miniſter, ſed aliorum etiam Chriſti ſeruorum auxilia ſtudioſiſsimè efflagitare, vt ex multarum perſonis facierum gratiæ agantur pro eo, & conſenſus fratrum ſuper omni re quam petierint in nomine Chriſti obtineat apud Patrem miſericordiarũ. Paulus tantorum apud Deum meritorum vir per omnes Epiſtolas pro ſe orari obnixè contendit, vt ſermo Dei currat, & clarificetur, vt liberetur ab importunis & malis hominibus, vt detur ipſi fiducia in apertione oris ſui, vt loquatur Dei verbum, ita vt oportet eum loqui. Atque hęc & alia huius generis cogitans Chriſti ſeruus, maximam atque optimam miniſterij ſui ſpem, in efficacibus & frequentibus, & ſuis & ſuorum orationibus collocabit. Nam, vt optimè Auguſtin. Epiſt. 97. plus nos proficere alternis & communibus orationibus, quàm ſingularibus & priuatis credendum eſt.

His

His igitur duabus functionibus, oratione ad Deum, & oratione ad homines, Apostolica cura definita est, quas si quis seiungat tam fieri nequit, vt optatam fratrum salutem acquirat, quàm si longum pelagus enauigare contendens, vel nulla vela suspendat, vel plenis velis nauem statione non soluat. Qui velit igitur in infidelium conuersione fructuosè operari, orandi studium nunquam sibi prætermittendum persuadeat, se ipsum verò iuge sacrificium offerens, lacrymis, ieiunijs, vigilijsque crebris, atque omni corporis maceratione Deum sibi propitium reddat; vt Euangelium crescat, atque fructificet in vniuerso mundo.

Opinor sanè in illo genere dæmoniorum multa versari inter infideles, quæ non nisi ieiunijs & orationibus eijciantur. Inter omnia verò venerabilis illa Agni immaculati victima principem locum obtinet, quam Patri quotidie immolet toto cordis affectu, plenaque fiducia, fidentissimè postulans, vt eos, ad quos legatione fungitur, filij sui cohæredes & concorporales esse dignetur, pro quibus ille sanguis effusus est: fieri non potest, vt tali oblatione tam benè munitæ preces, ab eo, qui diues est in misericordia, & propter nimiam charitatem suam, cum & ipsi essemus mortui conuiuificauit nos Christo, repulsam ferant.

CAPVT II.

De Charitate feruenti erga infidelium conuersionem.

NON vulgaris diuinæ charitatis modus, sed charitas vltra modum exquiritur; vt qui de missionibus cogitant, animis Apostolicis mūdum amplectantur vniuersum, more illius, qui cùm abesset, aiebat: Os nostrum patet ad vos, O Corinthij, cor nostrum dilatatū est: Nulla enim totius orbis gens, quantumuis fera esse debet, cui non & ora, & corda virorum Apostolicorum charitatis igne patefacta & velut eliquata dehiscant.

Et quidem cum in eo charitatis lex posita sit, vt æternæ felicitatis consortium ijs, qui eius participes fieri possunt, efficaciter optemus: salus vniuersorum hominum impensissimè à Christi ministris cupienda, & votis ardentissimis efflagitanda est. Qua de re, qui mittendi sunt, sæpissimè, ac seriò admodum cogitare, & se ad opus tam gloriosum frequentissimis actibus excitare, studiorumque laborem eò dirigere debent.

Cum verò ad charitatis mensuram de proximorum interitu mœror & dolor accrescant, funestissimum tot hominū interitum lacrymis prosequantur; & ad maturandam eorum, qui nondum interiere, salutem celerrimis

rimis desiderijs,& pœnis vltrò susceptis indefessè contendant.

Ex diuinæ charitatis visceribus zelus erumpit: quo Fratres mittendi adeò flagrare debent, vt ægrè ferãt Iesu Christi dulcissimi Dei, ac Redéptoris nostri tot hostes esse, qui cum intemerata eius sponsa, Romana scilicet Ecclesia, bellum perenne gerant. Dolendum est quippe in vniuerso terrarum orbe præter Italiam, & Hispaniam vix vnam vel alteram vrbem in vastissimis regionibus diuino munere à communi ethnicismi, hæresis, au schismatis diluuio præseruatam reperiri. Dolendum prætereа in paucissimis ijs regnis, quæ vniuersalis eluuio non obruit, veros Dei amicos, velut sidera quædam, raro admodum intermicare: communis enim Christianorum viuendi ratio sic sceleribus deformata est, vt modicam sempiternæ salutis spem generet. Tã lata est via, quę ducit ad interitum.

Cum ergò veris Dei amicis exploratũ sit, à quot & quàm sæuis hostibus pusillus Christi grex obsideatur, ardentissimè optare debent eos hostes non ferro, sed ligno, hac mitissima crucis disciplina, subiugare, & Ecclesię fęderatos efficere. Frequens autem rei tãtę meditatio zelum procul dubio excitabit, & tantę calamitatis, quę orbem peruasit, sensum augebit. Huius ardentis animarum zeli exemplar clarissimum extitit Paulus Apostolus, de quo sic scribit Chrysostomus. 2. Cor. 11. *Quis*, inquit, *infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? non dixit, & ego non molestia afficior: sed ego non vror, Vrendi verbo, ostendere volens summum dolorem. Et rursus scribens in alia Epistola dicit: Sine nobis regnauistis, & vtinam regnauissetis. Et rursus; Nunc viuimus si vos statis in Domino; vnde quantopere studebat vt res fratrum se rectè haberent, qui nec viuere quidem se existimabat, si illi non essent salui. Homo qui fuerat raptus ad tertium cælum & delatus in paradisum, & qui fuit particeps mysteriorum ineffabilium, & tantam apud Deum assecutus erat fiduciam, illorum bonorum sensum non valde accipiebat, nisi etiam vidisset fratres secum esse saluos. Sciebat enim apertè charitate nihil esse maius, neque quod sit cum ea conferendum, nec ipsum quidem martyrium, quod est summa bonorum. Nam charitas quidem absque martyrio facit Christi discipulos, martyrium autem sine charitate non potest hoc facere.* Hæc S. Chrysostom. qui pluribus locis, cum de S. Pauli charitate aduersus proximos loquitur, ita efferuescit spiritu, adeò alta admiratione tantæ charitatis suspenditur, & abripitur animo, vt vix se ipsum capiat: præsertim cùm illud explicat. *Optabam anathema fieri, à Christo, (hoc est,* inquit, *carere æterna remuneratione, & Christi præsenti conspectu) pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israëlitæ:* Sic exponit in Commentarijs Epistolæ ad Romanos: *Optabat in gehennam mitti, & iudicium subire perpetuum, pro eorum salute, à quibus fuit sæpè lapidatus, qui eum interficere contenderant, vt hi tantarum ei auctores afflictionum, per fidem corpori Christi inserentur. Quis ita dilexit Christum? si tamen hoc dilectione & non amore ma-*

2. Cor. 11.

Rom. 9.

ius

ius est aliquid nuncupandum. Quæ tamen omnia anathemata optabat Apostolus, modò nulla sua culpa contingerent.

Ad hanc igitur ardentem proximorum charitatem in ministris sancti Euangelij primò maximè spectat, vt eorum animus paratus ac promptus sit, pro animarum salute quælibet aduersa perferendi, exemplo Christi Domini, & plurimorum aliorum Christi militum charitate feruentium, de quibus fusè primo lib. disseruimus.

Secundò huius proximorum charitatis proprium est, progredi in eorum amore, quamuis ipsi non vicem ferant, minusque officio nostro proficiant ij, quos in Domino diligimus, & quorum causa laboramus: exemplo Apostoli, qui sic scribit 2. Cor. 12. *Ego autem libentissimè impendar, & superimpendar ipse pro animabus vestris licet plus vos diligens minus diligar. Considera*, ait Chrysost. *quot gradus commemorat: licebat accipere, ipse autem non accipiebat; ecce primum opus bonum: & quamuis inopia premeretur; ecce secundum: Et illis prædicans; en tertium: Et impendit; ecce quartum: & non simpliciter adiecit, sed cum incremento; ecce quintum: & non solum pecuniam, sed & seipsum; en sextum: & his qui non valde diligebant; ecce septimum: & his qui valde diligebantur; ecce octauum. Hoc sane & nos imitemur.* Hæc S. Pater.

2. Cor. 12.

Tertiò ardentis charitatis circa proximos, est eorum commiseratio calamitatis, perinde ac nostri, vt manifestè testimonio illo Pauli suprà adducto demonstratur: *Quis infirmatur & ego non infirmor?* Ac denique omnes iniurias criminaque alterius nobis illata, ex animo condonare, idque non semel aut iterum, sed quotiescunque ille peccauerit in nos.

Hæc sunt perfectæ charitatis proximorum indicia, quibus præditi esse debent Euangelizantes Christum Dominum, in quo hæc & plurima alia multò maiora charitatis signa præclara inuenta sunt: zelo animarum ita exarsit, vt coarctaretur, vti ipse ait, donec baptismo sanguinis sui pro earum salute ablutus, se ipsum patri hostiam viuentem immolaret. Passionem & mortem probrissimam obiuit, spontè libensque & gaudens sustinuit, quod optauit ardenter, vt opprobria exprobrantium Deo in ipsum reciderent omnia, fieretque vnus pro omnium gloria, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Quàm verò constanter in amore ingratissimæ & pessimæ gentis perseuerauerit, quàm ardenter nec amatus, & capitalissimo odio habitus ab inimicis ciuibus, & popularibus suis, inimicos ipse dilexerit, quàm facilis ad ignoscendum suismet hostibus, & interfectoribus immanissimis, efferatissimis, fuerit in ipso feruore tanti sceleris mortis suæ, locupletissimè testatur vel vna eius oratio; *Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.*

CAPVT III.

De beneficentia erga infideles exercenda.

NIhil æquè iuuat ad barbarorum fidem beneuolentiamque conciliā-dā, quā erga ipsos beneficentia, quę à charitate ortū habet: dici enim non potest, quàm sit ad persuadendum efficax charitas, & viscera digna Apostolo, iuncta simul cum beneficentia: beneficentiam enim appello, qua fratrum saluti fortunisque consulimus. Hanc in omni rectore aduersus subditos magnopere necessariam esse eleganter Gregorius ostendit: *Egentis* (inquit) *mentem doctrinæ sermo non penetrat, si hunc apud eius animum manus misericordiæ non commendat. Tunc autem verbi semen facilè germinat, quando hoc in audientis pectore pietas prædicantis rigat. Nam quasi iure, vt diximus, à percipienda prædicatione gregis animus frangitur, si cura exterioris subsidij à Pastore negligatur.* Quare si lucra animarum sitimus, compendiaria via beneficentia est: ea enim facilè animos expugnat ac deuincit, quicquid vult copiosè perorat, atque persuadet. Nā ideò Christi Apostolorumque signa tam ad fidem astruendam fuere potentia, quod omnia pęnè hominum vtilitati impenderentur. Inde facilè ac libenter conciliati animi hominum salutis consilia ab optimè de se meritis hauriebant: mortuos, inquit, suscitate, leprosos mundate, infirmos curate, dæmones eijcite, & ad cumulum omnium quod gratis accipistis, gratis date. Hoc extremum si sinceritate Euangelio digna in Dei præconibus gentes cernerent, quamuis barbaræ, quamuis feræ, breui profectò mansuescerent, omnique illa feritate deposita, lenissimo Christi iugo victa colla submitterent. Et canes, & pisces, & ipsi immanes leones beneficia sentiunt, & ea gratitudinis suæ argumenta historicis conscribenda dederunt, quæ homines nisi flectant, saxeos planè monstrent. Habemus etiam in hoc exemplū, quod Apostolus Paulus in procurandis proximorum subsidijs etiam terrenis edidit: *In carnalibus*, ait S. Chrysost. Hom. 3. de laudibus Pauli, *non in spiritualibus solum plurima sollicitudinis ac prouidentiæ suæ documenta præstabat. Audi quomodo pro vna muliere ad vniuersum scribat populum: Commendo autem vobis Phœben sororem meam, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris, vt eam suscipiatis in Domino dignam sanctis, & assistatis ei, In negotio quocunque vestri indiguerit. Et iterum: Nostis ait domum Stephanæ, vt & vos subditi sitis huiusmodi. Et rursus. Cognoscite, quæ huiusmodi sunt.* Post confirmans idem exemplo Elisæi Prophetæ, addit: *nec de viatico illorum quos euocabat curam gerere dedignatus est. Tito scribēs ait: Zenam legisperitum, & Apollo sollicitè præmitte, vt nil illis desit, &c.*

Tit 3.

Qui

Qui autem pro vno seruulo fugitiuo Onesimo, & qui ex rebus Domini multa substraxerat, integram omniq; effectu epistolam plenam ad Philem. sine cunctatione composuit, qualis circa alios fuerit perpende. Vnum enim ille pudore dignum putauit, aliquid scilicet pro cuiuslibet salute negligere. Propter hoc agebat omnia, nec omnino quicquam pro his, qui saluandi erant, cunctabatur impendere, non verba, non pecunias, non corpus ipsum. Quoniam, inquit, libenter impēdam, & superimpendar ipse pro animabus vestris. Hæc enim expeditissima ad conciliandos Euāgelio homines via est. Sentiant Infideles, sentiant Cathecumeni, sentiant Neophyti, patrē & aduocatum. Pro ijs sępè interpellet apud Ducem & Magistratum, hos à militum iniurijs tueatur, horum egestati consulat, vel propria mendicitate. Si quid acerbius designandum erit in aliquem, huius ipse administer non sit. Thesaurizet potius filijs parens, ac non solum sua, sed & se libenter impendat, & superimpendat pro animabus eorum, licet plus diligens minus ipse diligatur, neque datum requirat, sed fructum.

Præterea in Christianis non solum barbarissimæ nationis, sed & Iaponenses, & Chinenses nihil ita suspiciunt atque admirantur, quàm beneficentiam, & liberalitatem: præsertim cùm eam ad se redundare perspexerint: quia inter illos, maximè verò inter Indos, stipem vilem, aut pusillum frumenti, qui vltro alteri præbeat vix inuenitur: sunt enim in ægrotos parum misericordes, in senes, & egentes illiberales, in oppressos laboribus & ærumnis, inhumani. In contrarijs igitur ministerijs resplendeat christiana charitas, quæ in beneficentia sita est: quæ excolenda & verbis & factis à ministro Christi. Quare eius studium in conuersione infideliū inter alia sit, operari bonum ad omnes, neque pigeat Euangelij ministrum ægrotos visitare, xenio aliquo recreare, famelicum cibario saltem pane pascere, nudum operire, pauperem, cui non est adiutor, à diuitum calumnijs & potentia eripere, pro afflictis Principem Magistratumve conuenire; cælibes matrimonio honestè quæsito collocare, rem familiarem consilio augere; morientibus sedulò & benignè astare, sepulturam curare, eos qui quæruntur ad mortem eripere, lites & dissidia componere: omni denique officij genere cumulatè prosequi: siquidem certissimè sciat Christo Christianæque Religioni honorem maximum ad spiritualem fratrum salutem viam apertam, sibi præmium copiosum parari: si verum illud est quod veritas ipsa dixit Matth. 25. *Quod minimis istis fecistis, mihi fecistis.* *Matt. 25.*

CAPVT

CAPVT IV.

Oportere Ministros ante omnia sibi ipsis attendere.

PRimum, & ante omnia præ oculis habendum est, ne zelus alios promouendi, siue ad fidem conuertendi, adeò feruens & ardens sit, vt sua iura à Ministris neglecta alijs existiment se commodè posse consulere: nā & charitas, quæ tanta ac tam præclara virtus est, ordinata esse debet, idque adeò necessarium esse, vt si ordinata non sit, nec charitas quidem sit, sed aliquis alius effectus charitatem simulans. Ordo autem præcipuus hic est, vt in ijs quæ spiritualia sunt, & quæ ad gratiam Dei, nostramque salutem attinent, prius quisque se ipsum, suamque vtilitatē ac profectum amet & curet, quam proximi vllius. Idque ita præcipit Deus: quod tum Theologi omnes vno consensu docēt, tum Beatus Thomas 2.2.q.24. hoc etiam argumento solido ac graui confirmat: quoniam, inquit, charitas fundatur in communicatione bonorum spiritualium: atqui post Deum, qui est fundamentum, quisque sibi primus est, qui particeps sit huius boni, proximos autem diligimus, vt socios in tali participatione. Quamobrem sicut vnitas potior est, quam vnio; ita quod homo tali bono fruatur, potior est ratio diligendi, quam quod alius ei socius sit in fruendo. Quo quidem posito, illud etiam verè ac necessariò concluditur, non posse charitatis habitū inclinare, vt pro alijs quicunque sint, etiam ad omne hominum genus saluandum, non dicō vel minimum committatur peccatum, sed ne ipsius quidem charitatis vllum detrimentum admittatur, non magis quam ex glacie ignis existat: atque, hoc etiam à Theologis pęnè omnibus traditur. Habemus etiam de hoc manifestam Saluatoris sententiam Matt. 16. *Quid prodest, inquit, homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentū patiatur?* Quam sententiam ne quis de lucro temporali intelligendam putet, certè eam S. Bernardus ad hūc ipsum spiritualem proximorū profectū disertè applicat, 10. de Consideratione: *Si totus* (inquit) *vis esse omnium, instar illius, qui omnia omnibus factus est, laudo humanitatem; sed si plena sit. Quomodo autem plena te excluso? Et tu homo es, ergò vt integra & plena sit humanitas, colligat & te intra se sinus, qui omnes recipit; alioquin quid tibi prodest, iuxta verbum Domini, Si vniuersos lucreris, te vnum perdas? Quare cum omnes te habeant, esto etiā tu ex habentibus vnus. Quid solus fraudaris munere tui? Vsquequo vadens spiritus & non rediens? Vsquequo non recipis te, & ipse inter alios vice tua? Sapientibus & insipientibus debitor es, & soli negas te tibi? Stultus, & sapiens, seruus & liber, diues & pauper, vir & fœmina, senex & iuuenis, Clericus & laicus, iustus & impius, omnes pariter*

Matt. 16.

riter participant te; omnes de fonte publico bibunt pectore tuo,& tu seorsim sitiens stabis? si maledictus, qui partem suam facit deteriorem, quid ille qui se penitus reddit expertem? Hæc Bernardus. Eademque ferè repetit lib. 20. *In acquisitione,* inquit, *salutis, nemo tibi germanior vnico matris tuæ. Quæ autem stultitia est, cum nostro dispendio, aliorum lucris seruire velle? Quare illud potius audiendum & semper ob oculos habendum est Spiritus sancti consilium: quo hoc ipsum ita monemur Eccl. 29. Recupera proximum tuum secundum virtutem tuam, & attende tibi ne incidas, id est, ne cadas ipse; qui namq; lapsus sit primum, ipse male habet, deinde ne alios quidem iacentes subleuare potest. Meminisse etiam oportet virginum illarum, quarum ideo ipsius ore Domini laudata est prudentia: quia dum ab alijs virginibus rogarentur, vt de oleo, quod habebant, ipsis impertirentur, responderunt: Ne forte nobis & vobis non sufficiat, ite potius ad vendentes, & emite vobis.* Sic enim dictũ hoc huic ipsi rei, de qua agimus, scitè applicat S. Bernardus in Canticis, ac tum alia multa addit in hanc sententiam Serm. 18. *Si sapis,* inquit, *Sacerdos concham te exhibeas, & non canalem: hæc enim penè simul, & recipit, & refundit: illa verò donec impleatur, expectat, & sic, quod superabundat, sine suo damno communicat, sciens maledictum qui partem suam facit deteriorem. Et ne meum consilium contemptibile ducas, audi sapientiorem me. Stultus, ait Salomon, profert totum spiritum suum simul, sapiens reseruat in posterum. Verum canales multos habemus hodie in Ecclesia, conchas verò perpaucas. Tantæ caritatis sunt, per quos nobis cælestia flueuta emanant, vt ante effundere, quàm infundi velint, loqui quam audire paratiores, & prompti docere, quod ipsi non didicerunt, & alijs præesse gestientes, qui se ipsos regere nesciunt.*

Eccl. 29.

Matt. 25.

Præter Bernardũ verò id docuerũt rectè alij Patres. Greg. Nazianzen. in Apologerico: *Presbyteri officiũ cælestem quandam vitam requirit, primo purgari, deinde purgare; sapientia instrui, & sic alios sapientes reddere; lumen fieri & alios illustrare; accedere ad Deũ, & alios adducere; sanctificari, & alijs sanctitatem afferre.* Hoc verò ita certum est, vt ne pluribus quidem confirmari opus sit: tum quia animarum conuersio, eorumque omnis profectus, & incrementum, etsi à Deo tota sit, maximè tamen pendet à Ministrorum probitate, vitæque integritate: qua neglecta, necesse est, vt cetera etiam corruant. Tum etiam, quia versantibus inter gẽtes humana ad virtutem adiumenta sunt rarissima, impedimenta autem & occasiones libidinis, auaritiæque incentiua complurima Quare oportet eos saluris suæ minimè esse negligentes, & quotidie spiritum interioremque hominem renouantes, radices altas in virtutibus mittere, vt ingruentium ventorum tempestati viriliter resistant, memores semper magni Apostoli Pauli, qui cum talis tantusque esset assiduè castigabat, tamẽ & in seruitutem redigebat corpus suum, ne cum alijs prædicasset, ipse reprobus efficeretur. Quam curã necesse est vt vnusquisque sui ipsius diligentem gerat: ad quam non modicum iuuabit, si orationis mentalis quotidiana exercitia non prætermittat: si conscien-

tiæ puritati studeat, cui examen quotidianum valde necessarium, & præsentaneum adiumentum est, simul cum passionum mortificatione, sui ipsius abnegatione, ac rerum humanarum contemptu, Christi virtutum accurata imitatione, feruenti salutis animarum zelo, ac in primis ardenti in Deum, ac Dominum nostrum Iesum Christum amore, eiusque vnius gloriæ purgatissima intentione.

CAPVT V.

De prudentia Ministris sancti Euangelij in iuuandis infidelibus, & conuersatione cum illis necessaria.

PRudentia, quam alio nomine sancti Patres discretionem siue virtutum omnium lucernam appellant, rebus agendis modum & formam præscribit, vt recto tramite in suum finem perueniant. Hæc autem virtus præter charitatem, quę mater est omnium virtutum, in viro Euangelico maximè desideratur. Quare Dominus illa duo in Euangelio copulauit, *fidelis seruus & prudens*, vt rem laudabilē, (vt inquit auctor operis imperfecti Homil. 51.) sed rarissimam proponere, vt quis fidelis inueniatur & prudens, Et infra: quantò ergò rarior inuenitur fidelis & prudens, tantò qui inuentus fuerit beatior est.

Matt. 5.

Ad hanc igitur virtutem in conuersione infidelium exercendam, primum spectat, vt operarij prudentes se gerāt in ratione agendi, & conuersandi cum infidelibus: curentque ante omnia scire, quomodo eorum ingenia sint tractanda, secundum vniuscuiusque gentis naturam & mores, vt ad fidei veritatem alliciantur: similiter quomodo vniuscuiusque nationis amorem ac beneuolentiam sibi possit conciliare: quæ vt commodius assequatur, proderunt sequentia.

Primùm maximè studeat operarius, vt à Christiana Religione alieni ad eam blandimentis adducantur. Sic docuit magnus Gregorius in Registro lib. 11. in distinct. 6. c. 15. *Qui syncera intentione*, ait, *extraneos à Christiana Religione ad fidem cupiunt rectam ducere; blandimentis, non asperitatibus debent studere, ne quos reddita ad planum ratio poterat reuocare, pellat procul aduersitas*. Ac deinde secundum sacrorum Canonum sanctiones consultius agitur, si pagani ad veritatis cognitionem, & diuinum amorem pijs monitis informando, & prædicando, quàm violentiam inferendo à fidelibus inducantur. Et quemadmodum nihil ita fidei susceptioni aduersatur, atque vis

omnis

omnis & violentia, (non enim est fides nisi volentium, cum scriptum sit Psal. 53. *Voluntariè sacrificabo tibi*) ita nihil æquè commendatur in Euangelicis viris, ac mansuetudo & suauitas: *Omnem*, inquit Apostolus ad Tit. 3. *ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.* Quare cùm voluntarium ac liberum sit vnicuique obedire Euangelio credendo, suauiter ac beneuolè ducendus est, nón perurgendus auditor. Vnde Dominus Matth. 10. *Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio luporum*; factumque est Domini virtute ac magnificentia, vt ab agnis lupi superarentur. Quando enim orbis vi Euãgelio cederet, tacendo, tollerando, benè merendo, de inimicis triumpharunt Christi milites non terrendo, non minitando. Quod si non receperint Euangelium, iubebunt ne ignem de cęlo descendere? *Nescitis*, inquit Dominus Luc. 9. *cuius Spiritus estis? Filius hominis non venit perdere, sed saluare: quod si non receperint vos in ista ciuitate, ite in aliam.* Ecce quàm benignè, quàm dulciter monet Dominus Euangelium esse seminandum. Nam vt rectè Gregorius in Pastorali, *Plerumq; ægros, quos fortis pigmentorum potio curare non valuit, ad salutem pristinam tepens aqua reuocauit: & nonnulla vulnera quæ curari incisione nequeunt, fomentis olei sanantur: & durus Adamas incisionem ferri minimè recipit, sed leni hircorum sanguine mollescit.*

Tit. 3. Matt. 10. Luca 9.

Neque hic sistit mansuetudo ab operario Christi in infidelium salute exercenda, quin æmula charitatis, cuius filia est, iniuriam ab eis acceptam amore beneficijsque compensat. & si aliter non potest, saltem commiseratione, oratione & lacrymis. Sic Moyses, qui vel post mille iniurias, pro populo deprecabatur: sic Paulus, qui cum multis à Iudæis quotidie afflictionibus premeretur, anathema tamen pro ipsorum conuersione esse cupiebat: ac denique Stephanus cum lapidaretur, vt hoc peccatum lapidantibus remitteretur orabat. Hæc igitur animi mansuetudo, morum suauitas, ac beneuolentia infidelibus simul cum beneficentiæ opere exhibita plurimum valet, ad eorum animos conciliandos, alliciendosque ad fidem catholicam amplectendam, præcipuè si exemplo vitæ, ac morum sanctitate confirmentur: vulgatum enim est illud: si vis amari ama, & amoris amor merces. Oportet enim vt omnes veræ charitatis significationes infidelibus ostendantur. Sed & præmijs, & honoribus, ac aliarum rerum temporalium promissionibus, nec non imminutione tributi, onerum ciuilium, & publicorum immunitate, & exemptione, pensionum & prouisionum promissione, (vt plenius infra disputabimus) ad fidem Christianam inuitari possunt: exemplo sancti Gregorij l. 4. Regist. qui mandauit Cypriano Rectori patrimonij Siciliæ, vt mitteret epistolas ad Iudæos, qui erant in possessionibus dicti patrimonij, quibus promitteret quod quicunque ex ipsis ad verum Dominum Deum nostrum Iesum Christum conuersus fuisset, onus possessionis eius aliqua ex parte imminueretur:

quod ita quoque inquit fieri volo, vt si quis ex eis conuersus fuerit; si solidi pensionem habet. Et taxat portionem minutionis oneris.

Præterea magnæ prudentiæ est, in animarum conuersione tractanda accommodare se naturæ, & captui eorum quos conuertere nitantur: illisque in omnibus quæ essentialiter non repugnant æternæ saluti, in principio secũdare, ne propter accidẽtale aliquod, amittant essentiale: qui enim vehementer emungit, elicit sanguinem. Hoc pacto illorum captabunt beneuolentiam & amorem: quo obtento, omnia facili negotio subsequẽtur. Cum enim amor vincat omnia, & Christi iugum suaue sit, & amoris plenum, nihil magis necessarium est in conuersione cuiusque, siue peccatoris ad Deum, siue hæretici ad sanctam Ecclesiam, siue Infidelis ad fidem, quã amor erga Magistrum & Patrem spiritualem. *Fili præbe mibi cor tuum*, hoc est, amorẽ quo omnia ad me trahã: quicquid enim à te voluero, hoc solo obtinebo. Et sic præponens Iesus Christus Redemptor noster D. Petrum suæ sanctæ Ecclesiæ, nihil aliud ab eo petit, nisi solum amorem, & hunc triplici interrogatione (vt ostenderet maximam ipsius necessitatẽ) *Simon Ioannis diligis me?* qui enim amat, amabitur, quasi diceret: Si me amas Petre, & proximũ amabis, consequenterque ab eo amaberis, & sic omnia ad me trahes, erisque bonus Pastor. Hũc D. Paulus verus Christi imitator, omnibus neruis imprimere cordibus fidelium contendebat, experientiaque doctus, nihil tam sedulò ab ipsis exposcebat verbis, & operibus, quã amorem erga seipsum, & alios præpositos. Fortis enim est vt mors dilectio, & sicut nihil morti resistit, sic nec amori. Igitur primum quod requiritur est res gentis ingenio accommodare, & omnium se seruum facere, vt omnes lucrifaciat, cum D. Paulo, qui dicebat: *Factus sum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer: ijs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, vt eos qui sub lege sunt lucrifacerem: ijs qui sine lege erant, quasi sine lege essem, vt lucrifacerem eos qui sine lege erant: Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* Et Apostoli in primordijs Ecclesiæ secundarunt Iudæis præcipientes fidelibus in Gentibus conuersis, in illorum gratiam vt abstinerent à sanguine, & suffocato vt omnes lucrifacerent, quæ postea successu temporis perierunt.

Prou. 23.

Ioan. 21.

2. Cor. 21.

Quare prudentiæ est, mores Infidelium maximè Euangelio non repugnantes in initio permittere: nam cum perdifficile sit dediscere natales, atque consuetudinem inueteratam, atque inde ad mores insuitatos sensui, ac libidini penitus iniucundos traduci, ideo Infideles paulatim disciplina Christiana sunt imbuendi, ac omnes sacrilegæ superstitiones, ritus sensim amputandi, attamẽ si inter illos mores à Religione & iustitia non discrepantes inueniantur, non facile immutandi: sed permittendũ vt patrias ac gẽtilitias consuetudines retineant: sicuti Indici senatus Regio

gio decreto caueatur. Multa etiam Iudæis legi assuetis, Apostolica Ecclesia condonauit, vsque dum prorsus exuti Mosem, Christum induerent. Multa de Ethnicismo tolerauit antiquitas, in ipsis primæuis Christianis, magna alioquin miracula edentibus. Vix victimarum cruor elui poterat; vt oportuerit Apostolum sępius ea de re admonere Corinthios. Scribit Gregorius Papa ad Augustinum primum Anglorum Episcopum, mores gētilicios, & patrios paulatim debere emendari, & patienter toleranda esse, quæ non possunt ita facilè corrigi. Lectio omnium pęnè nationaliū Conciliorum indicat peculiarem Sāctorum Patrum curam in relegādis paulatim ritibus maiorum. In Africa multa vsque ad sua tempora perdurasse Augustinus testatur, vt latiori sermone infra ostendemus. Qua in re (vt satis prudēter notauit Iosephus Acosta. li. 3. c. 24.) valde peccatur à multis, vel propter ignorātiā municipalium obseruationum, vel ob nimium, & præmaturum communicandi nostra feruorem. Hic non morabor Plutarchi Philosophi ad Traianum in Politica insigne præceptum de gubernanda República, apponere. Vertere se ad mores ciuium cognoscendos oportet, atque eorū penitus exploranda atque tractanda ingenia. Etenim statim mores & ingenia conari mutare populi, nouisq; ea legibus moderari exemplo velle, non modò non facile, verum ne tutum quidē omnino est, vt res quæ multo tempore, & ingentibus viribus indiget. Simile ducit ex vino perpulcrè, quod initio bibentis arbitrio regitur, mox sensim calefaciens hominem, commutat & vertit ad se. Quamobrē multa dissimulanda sunt, nonnulla etiam laudanda; quæ tenacius hærent, & perniciosius lędūt, ea dexteritate quadam in bona similia commutanda. Cuius rei authorem luculentum habemus Gregorium Magnum lib 10. Regist. Epist. 71. qui rogatus ab Augustino Anglorum Archiepiscopo in simili causa ita scribit Mellito: *Dicite Augustino Episcopo quod diu mecum de causa Anglorū cogitans, tractaui videlicet quia fana idolorum destrui in eadem gente minimè debeant, sed ipsa quæ in eis sunt idola destruantur, vt dum gens, ipsa eadem fana sua non videt destrui, de corde errorē deponat, & Deum verum cognoscens, & adorans, ad loca quæ consueuit, familiarius recurrat. Et qui boues solent multos sacrificio Dæmonum occidere, debet his etiam de hac re aliqua solemnitas immutari: vt die dedicationis, vel natalitijs Martyrum tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quæ ex fanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciāt, & religiosis conuiuijs solemnitatem celebrent. Nec diabolo iam animalia immolent, sed ad laudem Dei, in esu suo animalia occidant, & donatori omnium de satietate suas gratias agant: vt dum eis aliqua exterius gaudia reseruantur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant; nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse, non dubium est, quia is qui locum summum ascendere nititur gradibus, vel passibus, non saltibus eleuatur: cuius etiam documenti exemplum profert in Israëlitico populo Ægyptorum sacrificijs assuefacto, quem Deus ab*

idolorum cultu reuocans, sacrificia vni Deo de pecudibus offerri imperauit. Quæ eò sunt fusius repetita quò magis perspicua res fiat, non solū præcepto Gregorij, verum etiam exemplo de bobus conuiuio mactandis quos idolis suis sacrificare consueuissent. Hactenus Acosta.

Quartò prudentiam non exiguam postulat Christiana, & ingeniosa quædam industria in proximorū salute procuranda: quod exemplo sancti Gregorij potius quàm verbis in quo sita sit hæc diuina prudentia clarius innotescet. Ponderans S. Gregorius tertia parte Pastoralis exemplum Moysis Num. 10. cum enim præmisisset B. Pater: persuadere elatis vtilia melius possumus, si profectum eorum nobis potius, quam illis profuturum dicamus, & eam magis nobis quam illis impendi postulamus adiungit: *Vnde Moyses qui regente se Deo deserti iter aerea columna duce peragebat, cum Obab cognatum suum à Gentilitatis conuersatione vellet educere, & omn. poteti Domino subiugare: Proficiscimur ad locum quem Deus daturus est nobis: Veni nobiscū, & benefaciemus tibi, quia Dominus bona promisit Israëli: cui cū respondisset ille: Non veniam tecum, sed reuertar ad terram meam in qua natus sum; ilico adiunxit: Noli nos relinquere, tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris Dux noster. Neque Moysi mentem ignorantia itineris angustiabat, quam ad Prophetiæ scientiam cognitio diuinitatis expanderat, quem columna exterius præibat, quē de cunctis interius per conuersationem cum Deo sedulam, locutio familiaris instruebat. sed videlicet vir prouidus elato auditori colloquens solatium petiuit, vt daret, Ducem eum requirebat in via, vt Dux ei fieri ad vitam potuisset*. Hæc sanctus Gregorius.

Num. 10.

Eandem prudentiam exhibuit Dominus cum Samaritanam ad aquæ viuæ fontem traducturus, primus petit: *Mulier da mihi bibere*. Et cum Zacheum ex auaritiæ cordibus discipulum Euangelij facere deliberans ait: *Zachee festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me prandere manere*.

Ioan. 4.

Luca 19.

Ac denique ad prudentiam omnium rerum magistram spectat in congressu siue conuersatione cum infidelibus in procuranda eorum salute, non tam disputationibus argumentisque agere, quàm vitæ exemplo colloquijsque familiaribus eos allicere, eorumque animos sibi conciliare, & ad fidei veritatem perducere; vt nos latius infra dicemus.

CAPVT

CAPVT VI.

Quod Minister castitate resplendere debeat, & de cuitandis occasionibus.

DVo sunt inter alia, quæ fidei prædicationi vehementissimè obstant, nempe impudicitia, & auaritia, quorum periculum esse solet, versantibus inter infideles commune ac frequens: incontinentiæ propter miram solitudinem ac libertatem, tum perpetua quadam esca libidinis, ex fęminarum aspectu, & colloquio familiari; maxime inter Indos, & alios barbaros, vbi mira est ipsarum fęminarum facilitas, & rarus pudor: auaritiæ verò & quæstus in ditioribus prouincijs non parua se offert occasio. Et vt ab impudicitia incipiam, nihil est viro Euangelico, qui vitam totam supra humanam, & penitus cœlestem ducere debet, ita ignominiæ ac dedecori quam impudicitia, quæ quantum omnium offendat oculos, quamque reddat virum Ecclesiasticum infamem & aspernabilem dici non potest: quam ob causam etsi sint alia grauiora crimina, nulla tamen ab antiquis Patribus grauius reprehensa in homine Ecclesiastico: vt qui priscos Canones legerit, merito miretur ob semel admissum stuprum irrecuperabiliter de omni sacerdotali gradu, & ministerio Ecclesiastico depelli conuictum. Idcirco Apostolus Paulus, & toties & tantopere discipulos Timotheum, & Titum, in quibus Ecclesiæ Magistros informat, castitatis cuiusdam perfectè admonet 1. Tim. 5. *In omni castitate*, inquit. Et rursus ibidem: *Te ipsum castum custodi.* Et Tit. 2. *Te ipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate*: vt enim nihil contemptum ita ingenerat præceptoris, vt turpitudo ista & sordes: ita nihil est quod magis admirabilem reddat, atque perfecta quædam atque omni suspicione libera pudicitia. *Admirantur*, inquit 1. Pet. 4. *non concurrentibus vobis, in eandem luxuriæ confusionem*. Virtutis cuiusdam cęlestis id esse, homines opinantur: quod barbari vbi intuentur, adeo suspiciunt, vt vix credant.

1. Tim. 5.
Tit. 2.
1. Petri 4.

Ad castitatis igitur donum tuendum & conseruandum præter continuas ad Deum preces, quantum fieri potest, fugiendæ sunt occasiones, atque vitandæ: tum quia sępè qui inter barbaros versantur humanis ad virtutem auxilijs sunt destituti: quia cum societas bonorum magnum præsidium virtuti sit, socius enim exemplo suo excitat, sermone recreat, consilio instruit, orationibus adiuuat, authoritate continet, quæ omnia solitariè viuenti desunt. Quare periculo ferè immenso, vt optimè Acosta lib. 1.

lib.1.c.92.obseruauit,expositus est,nisi alias diuinitus magna ope adiuuemur,qui solitarius inter barbaros versatur: Tum etiam pudicitiæ ingens occasio,vbi hominum timor nullus,fœminarum mira lasciuia & procacitas,pudor penitus ignotus, & occasio frequentissima. Quare etsi timor Dei potentissimus sit, ad resistendum peccato: tamen vbi pudore pariter ac metu destituitur, facillimè nostra labetur miseria: maximè cum apud barbaras fœminas,vt Ios. Acosta affirmat, pudor tam deest vt nihil hac parte à pecude distet: imò verò cum pecudes pudore non superent,libidine superant.

Quare vt à tantis periculis,& occasionibus Ministri liberentur,danda est opera,ne minus quam duo simul incedant.Etenim Christus Dominus discipulos ad prædicandum binos misit,cum possent tamen singuli plures populos obire.Sed præceptor noster tum consolationi,tum cautioni suorum ipsa societate consulendum putauit: tum etiam ædificationi securitatique externorum. Quam formam tenuere postea Apostoli, cùm Petrum & Ioannem mitterent Actorum 8. cùm Barnabam & Paulum: cùm Iudam & Sylam, Actorum 13. & rursus Actorum 15. Barnabam & Marcum,Paulum & Sylam: atque ita pænè perpetuò.

Act.8. Act.23.

CAPVT VII.

De abdicatione rerum temporalium viro Euangelico necessaria.

QVemadmodum verò impudicitiæ fæditas despicabilem reddit prædicatorem, ita auaritiæ sordes faciunt odiosum: nec quicquam magis audientium animos à verbo Dei auertit,dum pietatem quæstum putant: & sicut scriptum est Sap.15. vitæ conuersationem compositam esse ad lucrum. Quam professionis Euangelicæ pestem Christus Dominus à prædicaturis discipulis diligētissimè amolitur Matt.10. *Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via,neque duas tunicas,neque calceamenta,neque virgam, dignus enim est operarius cibo suo: gratis accepistis gratis date.* Quā diligenter,quā expresse,& minutim inculcatum? cibum solum suo Euangelistæ Dominus permittit,& quidem vt prædicationis non sit causa,sed fructus. *Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcietur vobis.* Mat.6. Sed ne ipsum quidem cibum Paulus excellētissimus Prædicator admittit 1.Thes.2. Sed laborat manibus suis,ne quem grauet, vt sine sumptu ponat Euangelium. Et 1.Cor.9. gloriæ ducit

Sap.15. Matt.10. Mat.6. 1.Thes.2. 1.Cor.9.

cit

eſt quod nemini onerofus ſit, cùm poſsit oneri eſſe, vt Chriſti Apoſtolus. Animaduertebat ſapiẽs architectus fabricam Euangelij quauis commodi ſpecie etiam neceſſarij impediri, vel certè retardari: vnde eligebat potius mori, quàm gloriam ſuam, id eſt, fructum Euangelij copioſum perdere. Quare præ omnibus Apoſtolis non ſolum amplius laborauit, ſed multò etiam vberius fructificauit. Ingenerat reuera exſpoliatio hæc Euangelica animis hominum admirabilem quandam vim amoris, vt quem tuis commodis inſudantem videas, oblitum ſui rem propriam negligentem, hunc totis viſceribus complectaris, tanquam ſyncerè & paternè tua curantem. Quare cupiditatem omnem & turpe lucrum Principes Apoſtolorum Petrus & Paulus, in Miniſtris Eccleſiæ grauiſsime deteſtantur 1. Pet. 5. Si qua ergo plaga dolenda eſt in hac cauſa, auaritia eſt. 1. Pet. 5.

Denique his duobus, continentia, inquam, & pecuniæ contemptu, ita debet eſſe præditus Chriſti Miniſter, vt nec de ipſo ſuſpicio fingi poſsit. Multa quidem alia Apoſtolis crimina obiecta ab aduerſarijs fidei Chryſoſt. dicit; ceterum cupiditatis aut impudicitiæ, etiam ab inimicis & mẽdacibus nunquam fuiſſe incuſatos, quod in his omnes vellent, nollent, teſtimonium veritati dare cogerentur: id quod in Chriſto Rege noſtro aduertere eſt: cũ tamẽ inuidiſsimè ac iniquiſsimè oppugnaretur, ac proſcinderetur ab impijs. Vnde quidam Religioſus in India diutiſsimè verſatus ſapienter dicebat, non ſolum veritatem in hac parte, ſed etiam opinionem ſtudioſè eſſe quærendam; vt hypocritam agere interdum minimè pæniteat. Vt enim virginalis fama, ſic ſacerdotale decus ſiniſtra ſuſpicione, facile violatur. Ita ergo ſe comportet Miniſter Euangelij, vt omni momento ſpectaculũ ſe eſſe Deo, & Angelis, & hominibus cogitet. 1. Cor. 4.

CAPVT VIII.

De patientia, labore, & longanimitate in conuerſione animarum maximè prærequiſitis.

INprimis Euangelij Miniſter ſibi perſuadeat ſemper fidei prædicationẽ fuiſſe difficillimam, & fructificationem Euangelij laborioſiorem longè expectatione noſtra. Vt enim omittam dicere, quanta præceſſerint, quanta conſecuta ſint, quę ſemen Dei ne ſuſciperetur vrgerent, ne ſuſceptum matureſceret impedirent, profectò generalis ratio doctrinæ Chriſtianæ ſatis per ſe ipſam verticem formidabilem monſtrat. Etenim ratione omni ſuperiora docet, nec probat: mores ab omni cupiditate, & gloria

alienos instituit, vitijs omnibus funditus euersis, quibus est natura humana plenissima, & diuturna cõsuetudine obfirmatissima. Pręmia pollicetur, quæ non videntur, ea quæ videntur contemnere iubet: sensum hominis ad ea transfert, quæ sentiri nequeunt; vitam non humanam agere homines vult. Quis igitur facile ac suaue putet belluas in Angelos transformare, idque voluntate ipsorum adnitente, quibus vis ista affertur? Verè opus hoc non hominis, non alterius cuiusquam, quã Dei vnius. Ipse sibi propriũ vult. *Hoc est opus Dei*, inquit Ioan. 6. *vt credatis in eum. Et nemo venit ad me, nisi quẽ pater traxerit.* Quare huc debent animũ aduertere operarij, se non proprium, sed Dei negotium agere, curam omnem Deo ipsi lætè ac promptè laborantes, ac rei exitum ipsi animarum saluatori relinquentes. Nihil imprimis aduertant, magnum nihil gloria dignum sine patientia peractum esse. Certè fides vbi nunc firmiores altioresque radices egit, ibi initia habuit longè difficillima. Quare sementis Euangelicæ fruges nõ tantũ ex præsentibus metiendi sunt, præsertim cum Dominus dicat Ioannis 4. *Alius est qui seminat alius qui metit:* contingere enim potest vt sementis iaciẽdi præsens tempus sit, messis verò colligendæ futurum. Quare qui laborant, consolari debent, quamuis pro diligentia seminandi salutis verbum ilicò laborum suorum emolumenta non videant, nec appareant statim fidei ac charitatis fructus assurgere.

Ioan. 6.

Ioan. 4.

Pro consolatione verò & perseuerantia Ministrorum, placuit hic quędam Antonij Posseuini l. 4. Biblioth. documenta ponere, quibus Christi milites admoniti, patienter laborum suorum fructum expectent, nec animo frangantur, si nõ statim omnia pro votis succedant, discantque certare vsque ad mortem, difficultates superare, & in rebus aduersis diuino auxilio freti constanter sperare victoriam: est enim hoc seruorũ Dei proprium & quamuis apud se ipsos humiles & abiecti sint, in diuinis tamen negotijs mirè fortes sunt atque constantes, diuinoque auxilio nixi audent alta expectare, ingentia conari, nihilque arduum, nihilq; magnum ducẽtes, immensa quadam magnitudine animi maxima quæque moliuntur.

Initia, inquit Posseuinus, bonarũ omniũ artium, sicuti & seminarerũ naturalium solent esse minima. Ex ipsarum enim progressu sensim altitudo diuinæ bonitatis innotescit: ideò enim nec multos nobiles, neque multos potentes, sed infirma mundi elegit.

Cur initia bonarum rerum parua. 1. Cor. 1.

Secundò rerum quarumlibet arduarum, (vti naturaliũ quoque) progressui temporis spacium necessarium esse. Ita enim rebus paulatim crescentibus ipsius D. Maiestatis lux, atque cognitio suauiter mentibus illabitur. Quam quidem vnico intuitu perfectæ iam rei, complecti animo non possemus, sicut succedentibus sensim crementis noui lucis radij aciẽ oculorum nostrorum commodius illustrant: præterquam quod ea, quę

Temporis necessitas in rebus arduis & cur.

ex illius omnipotentis caritatis officina prodeunt, si illico absoluta prodirent, non ipsi Deo, sed alienæ fortaßis causæ adscriberemus, *Quasi manus nostra esset excelsa & non Deus faceret hæc omnia.* Hęc verò quia triticum in terra diu latet, aut super terram aliquos menses sine spica dumtaxat herbescit, idcirco de maturitate desperamus, alioquin nec parentes plantarét earum arborum semina, quæ non sibi ipsis sed posteris fructum solent adferre.

Deut. 32. Nota.

Tertiò accedit, quod vt agés non agit, nisi in passum benè dispositum, ita materia pręparanda prius est, quàm introducatur forma. Neque enim penitus medicus esse censetur, qui ante fortiora pharmaca, serapia, & leuiora medicamenta non adhiberet.

Materiam omnem esse pręparandã.

Quartò rerum ad conuertendas animas, ac denique ad Ecclesiam vel fundandam, vel (vbi religio concidit) instaurandam spectantium firmitas, non solum diuturni temporis spatium, verum etiam labores, sudores, miras vexationes, & sanguinis ipsius effusionem ferè semper requisiuit. Nam ita se magis diuina vis exerit dum (quasi ex allisis lapidibus ignis) claritas veritatis erumpit, vt varij aduersarij, atq; certamina, varias virtutem amantibus coronas pariant.

Quintò certißimum est ac paßim in diuinis Scripturis patet,[a] Dei voluntatem esse, vt homines salui fiant, Deumque nolle aliud [b] quam nostram sanctificationem. Itaque quicquid nobis præter peccatum accidit, ad quod humana voluntas cogi nullo modo potest, id nullam habet rationem mali: proinde labores, persecutiones, verbera, reuera malum non sunt: alioquin hęc omnia filius Dei noneligisset. Quamobrem & nos eadem in diuino negotio procurando alacriter sustinere debemus, certißimi Deum manum suppositurum esse, ne vltra id tentemur [c] quod ferre nõ possumus, quin cum tentatione prouentum quoque daturum.

1. Tim. 2. 2. Pet. 3. 1. Thess. 4.

1. Cor. 10.

Sextò sacræ literæ docent vt reliquorum, ita proborum & innocentiũ hominum peculiarem à Deo curam haberi. *Qui vos tetigerit*, inquit, *tãget pupillã oculi mei.* Et: *Qui habitat in adiutorio altißimi in protectione Dei cæli commorabitur.* Hinc fit, vt apud Deum anima vnius eum timentis magis ęstimetur, quàm mille filij impij. Itaque qui nihil in tota sua vita ageret aliud quàm vt hominem vnum accuratè vias Domini doceret, is sanè tanquam Angelus Dei operam suam vtilißimè poneret. Cum autem aliquis amicus Dei efficitur, nihil non obtinere potest à Deo: *Qui voluntatem timentium se facit.* Qui enim apud Principem aliquem gratiosißimus est, multò plura vnico verbo, & momento ab eodem, quam reliqui plurimi, ne multis quidem supplicibus libellis, ac diuturno studio assequuntur. Notißimum autem est illud exemplũ ancillę Iudęæ, cuius vnius opera vti voluit Deus, vt à lepra Naaman Syrus liberaretur, ac Deus verus inter ipsam perfidiam

Peculiaris cura Dei erga bonos. Zach. 2. Psal. 91.

Psal. 144.

4. Reg. 5. Luca 4.

diam agnosceretur & coleretur.

Septimò firmissimè quilibet sibi persuadeat, bona & syncera Deo inseruiendi desideria nunquam sine diuino numine nobis immitti. Ea verò si sedula caritate foueantur, ad exitum tandem à Deo perduci, cuius opera cum perfecta sint, is etiam cum dat velle, largietur haud dubiè & perficere.

Desideria seruiendi Deo ad exitum perducuntur.

§. 1. *Exemplis idem probatur.*

1. Pet. 3. *2. Pet. 2.*

Octauò, exēpla veteris Testamenti hæc omnia comprobant, illudque ingens fidei & patientiæ Noë, qui centum totos annos arcę ædificandæ, ac tantum octo animabus humanis asseruandis impendit. Vnde postea factū est, vt ex inuicta patientia paucissimæ illæ animæ totum postea terrarum orbem instaurarent. Quare non parum sciat se profecisse, qui paucissimos cum Deo coniūgit, eosque in tuto collocat. Trita verò sunt reliqua, sed tamen expendenda, quæ in Moyse, qui greges pascebat; in Abrahamo, in cuius semine benedictæ sunt omnes gentes; & in alijs inter summas quasque difficultates, Deo nunquam suos deserente, euenerunt.

Exod 13. *Genes. 17.*

In Christum esse respiciendum.

Nonò, Christus Iesus æterna Patris sapientia, totius boni & veritatis fons, se ipsum euidentissimum constituit exemplar, ex quo rationem expectandi, patiendi, & lucrādi animas, petere debemus. Spinas certè, flagella, clauos, vulnera, & ipsam crucem ostendit: quibus ipsius regnū fundatum est, vt & nos aliqua ratione tanto exemplo excitemur; & inde pręsidium vt precemur, sic assequamur.

Rom. 9.

Decimò, cum hoc *Opus non currentis sit, sed volentis ac miserentis Dei*, expectanda ita patris hora est, & temporis plenitudo, vt cum in eius manu omnia sint posita, nos item ipsos in ipsius manu ponamus, diuinæ eius voluntati oratione primum, deinde reliquis rationibus sincerissimè cooperantes, qui maior est corde nostro, vt inquit Apostolus, & idem Euangelista.

Apostolorum exempla.

Vndecimò, Apostoli & reliqui antiquissimi viri sancti, hanc ipsam Domini semitam in Euangelio enunciando triuerunt. Ac cum S. Iacobus octo solum animas in regno Gallæciæ Christo Domino adiunxisset, vtilissimum tamen laborem impēdit. Per illos enim denique Gallęcia, magnaque pars Hispaniæ conuersa est, & diuinitus factum est, vt cum viuentem Apostolum audire noluissent, ad eius demortui memoriam, & sacrū eius corpus visitandum, voti causa, reliquiasque deinceps è toto terrarū orbe, Compostellam accurreretur; cuius præsidium per tot sæcula implorarunt, atque adeò etiam nunc implorant. Ita B. Apollinaris duodecim annos in Rauennæ suburbijs demoratus, terque ad eā ciuitatem rediens, licet denique martyrium subijt, operi tamen inchoato constantissimam

S. Iacobus Apostolus in Hispania quid fecerit.

operam

operam nauauit. Quare quod viuens efficere non potuerat, decedens ex hac vita consecutus est. Sic Rauennates per tot sæcula insignem venerantur Doctorem & Patronum, quem non vno supplicio maiores illorum excruciarunt. Alij verò, qui varijs & pluribus cruciatibus plures annos fuerunt attriti, sic tamen perseuerarunt in orando, vt deniquè feritate deposita ciuitates patientiam eorum admiratæ, fidem Christi receperint. Quæ quidem omnia possent nostram socordiam & veternum excutere, si ij essemus quales esse deberemus, aut adeo haberi volumus. Cum verò in primitiua Ecclesia fundanda Christus Dominus voluerit, vt trecentos ferme annos quicũque Pont. Max. fuere, horum plerique omnes pro eius fide martyriũ, aut varias persecutiones subirent; sanè intelligitur non esse ignaui, aut commoda vel studia quærentis propria, salutis animarum procurationem. Illud autem crebro memoria repetendum est, qui sibi colligendis & abnegandis enixius vacarunt, ijs Deum fuisse vsum in magnis negotijs fidei. Perspicax enim diuinæ maiestatis oculus aptiora instrumenta cognoscit, & deligit, perque eos in momento temporis sæpè efficacius agit, quàm diuturno tempore per plerosque homines, qui vel sibi, vel mundo melius alijs sapere videntur. Quod cum in multis, tum in S. Antonio perspicuum fuit, qui Alexandriam veniens, breuissimo temporis spatio, miram Arianis intulit cladem, quam tam fortassis perdocti, aut prudentes multi (licet Catholici) longissimo vitæ spatio non intulissent.

Pont. Max. fere per 300. annos fuere Martyres.

S. Antonius infert cladẽ Arianis.

Duodecimò, qui sibi blandientes existimant, si sibi ipsis à labore temperent, fore, vt & diutius viuant, & ideo animarum conuersioni diutius operam sint daturi, ij non intelligũt si Apostoli ipsi, quibus pęne solis pòst Dominum Iesum ædificium Ecclesiæ nitebatur, id spectassent, neque sanguinem nec vitam profudissent: quod tamen efficacissimum fuit antidotũ perfidiæ tollendæ, ac fidei stabiliendæ, addo item maiori operariorum numero ad gloriam Dei propagandam excitando.

Non est cessandum à labore ob spẽ vitæ longioris.

Decimotertiò, si peregrinationes & acta virorum Religiosorum cogitemus, quantopere nempe diuinam gloriam propagarunt, dum gẽtium remotissimarum salutem paucissimi paucissimorum annorum spatio in Indijs Orientalibus, Occidentalibus, Meridionalibus & Septẽtrionalibus promouerunt; intelligemus plurimos (probos alioquin homines qui sibi diutissimè vixerunt) ne minimã quidem fructus partem, prę illis Ecclesiæ Dei attulisse.

§. 2. *Lucra animarum vnde aut impediuntur aut retardantur.*

Debita mediæ necessaria ad D. ædificium.

His rationibus atque exemplis vbi erimus pręmuniti, declinanda erũt lucrandarum animarum impedimenta, quę pęnè ad sequentia redigũtur.

Primum, quod per sapientię diuinæ vias nolunt plures incedere, quę omnino vult vt in multa patientia, paupertate, nuditate, quotiescunq; occasio id ferat, cælestia feramus. Cum enim incommodis in Dei obsequiū tolerandis, aut suorum iudiciorum abnegationi nolunt assuescere, minus amantur à Deo, minus ad eius negotia adhibentur, qui magis semetipsos, quàm Deum, ac magis ea, quæ sunt priuatæ voluntatis, & amoris proprij, quam animarum salutem diligunt.

Cibus è mensa hoc est Cruce Christi sumēdus.

Secundò, huius potissima causa est, quod nunquam altè gustarunt, quam suauis sit cibus, qui de mensa Crucis Christi Domini, hoc est in multa tribulatione sumptus, in corde coquitur, vbi, &c. ex caritate animæ quasi esuriuntur, & manducantur.

Tertiò, aut quoniam proprij nominis honorem (quasi soli magni ij sint concionatores, qui frequentiores habent auditores, aut multa verba effundunt) tanquam scopum ac pręmium suorum laborum stultissimè sibi pręfixerunt.

Quartò, aut in studijs curiosis, & inutilibus pro eorum curiositate potius quam pro ratione, tempus, quæ pretiosissima res est, insumunt. Id interim, quòd præ manibus habent, & ad quod missi sunt, fallaci corpore omittentes.

Quintò, aut forsan quoniam declinantes alias confusiones, indirectè nec sincerè, vel quæsiuerunt, vel saltem amarunt ipsarum missionum occasiones, in quibus dum propriæ voluntatis radix virescit, diuina virtus crescit, & Christi Domini voluntati ponitur obex.

Implicatio in secularia desideria.

Sextò, aut se negotijs sæcularibus, falso boni protextu, implicantes, nō intelligunt quid sibi temporis in rebus eiusmodi pereat, vel quantum admoueant obicem spiritualium negotiorum progressui, non cogitantes, quam circumspectè cauendum sit, ne cælum cum terra misceant, qui cum se cęlestibus rebus prorsus addixerint, proni, & præcipites ruunt in mundanas, & terrenas.

Nouitas in fide ac pietate insinuanda damnum affert.

Septimò, aut superiorum, & meliorum concilia sic spernunt, vt de suo capite nouam insinuandæ fidei, & pietatis rationem inuehere, aut inuectā sequi, vel hæreticis quoque Principibus præstito aliquo iuramento temere, vel callido potius astu, quam prudenti simplicitate docere, quæ fidei sunt audent. *In operibus autem* (vt Basilius inquit) *contra præscriptum superiorum factis maius peccatum est, quàm bonitas eorumdem operum sit*; Quæ tamen vix vlla esse potest, dum insinuari fides tentatur, alia, quam decet, ratione. Sed & æquum est (ait D. Bernardus) *vt qui Deo non obedit, huic inferior pars, id est caro non obtemperet.* Ac nullo alio vitio magis præcipitem Diabolus Monachum pertrahit, ac perducit ad mortem, quàm cum eum neglectis consilijs seniorum, suo iudicio persuaserit, definitionique confidere:

sicut

ſicut Moyſes Abbas monuit apud Caſsianum. *Collat. 2. c. 11.*

Octauò, aut quod ea in corporis parte, in qua poſiti ſunt, manere nolunt; vel præpoſterè tractant, quæ eſſent ordinatè tradenda; vel denique ea docere alios volunt, quæ ipſi nondum percepere; nec vero in animam inducunt, eos qui illa rectè nouerunt, cum vera humilitate conſulere. *Præpoſterus ordo.*

Nonò, aut verentur, quin ſi quos ad Chriſtum Dominum, & eius Eccleſiam adiunxerint, hi demum Sacerdotes Catholicos non ſint habituri, qui eos excolant. *Potens autem eſt Deus ſuſcitare ex lapidibus filios Iſraël*. Quare nec deſtitere Patres antiqui aliquibus conuertendis operam ſuam impendere, licet nulla tum ſpes affulgeret præſentium operariorum; qui verò conuerſi ſunt, ipſi per ſe diuina tantum gratia nixi à gentilium erroribus diu abſtinuerunt, ac non paucos poſt annos, à Dei bonitate ad illos miſsi ſunt alij Sacerdotes, qui eos iterum Sacramentis muniuerunt. *Matth. 3.*

Decimò, aut quod omiſſa ſpirituali cura ſuorũ domeſticorũ ſalutis, alijs vacant, cum qui eam deſerit infideli ſit deterior: certos autem pro incertis relinquere, ne ordinatę caritatis, neque ſynceri iudicij, ac proinde nec diuinæ voluntatis eſt argumentum. *Suorum cura præponenda alijs.*

11. Aut ſuæ quieti & commodis priuatis eorum vitam prętexunt, qui ſeſe (niſi ad Cartuſianorum, aut ſimilium inſtitutum vocati ſint) contéplationi dedidere. Ita enim quoniam in eos, qui proximorum ſaluti vacant, turbationes plerumque cadunt, ſtudium interioris pacis obtendunt, ſemetipſos potius quam alios fallentes. Interea verò meditari nolũt eos, qui reuera ſe totos vitæ contemplatiuæ addixerunt, omnia mundana reliquiſſe: ſub aliorum obedientia humiliter, ac diu vixiſſe, incommoda pęnæ incredibilia volenti animo ſubijſſe: omnem quietem, vti athletas inſuperabiles, abs ſe annouiſſe. Quo verò tempore hæreſis, & aliæ perſecutiones Eccleſiam Dei oppugnarunt, non defuiſſe eos, qui vita contemplatiua relicta cucurrerunt, ad certanda pro fide Chriſti bona certamina, ſicuti de Aphraate, & Iſaaco memoriæ proditum eſt. Interim autem, dum orationi vacabant, maximam vitæ partem nullo pæne cibo traducentes etiam in vinea Domini (oblata occaſione) ſtrenuè laborarunt. Quod ipſi quoque Magdalenæ (*meliorem licet partem elegerit*) ſcimus contigiſse. *Quieti propria negotiũ pro ſalute animarum proponendũ.* *Luca 10.*

12. Aut quod ſeſe fruſtra tempus terere exiſtimant, ſi inter mercatores verſantur, quoniam hi ab illicitis commercijs abſtinere nolentes, viam ſibi ſalutis præcludũt. Nam & inter tales aliqui reperiuntur, qui pietatis ſtudio incenſi, exemplo alijs relinqui poſsint, multa verò alia peccata queunt impediri, quia his ſublatis radix vſurarum auaritia ope diuina poteſt euelli. Ac vt illa euelli non poſset, minor certè pęna futura eſt ijs, qui reliqua peccata demiſerunt, præterquam quod iuſtificatur diuina Iuſtitia, quando miſericordiæ vijs illi noluerunt inſiſtere.

13. Aut

Peccatum mortale impedit progressum salutis animarum.

13. Aut quoniam diuinâ gratiâ, qua erant ornati, cum aliquò mitterentur, aliquo peccato commisso amiserunt: quod nisi celeri contritione, & Sacramentali confessione (cum primum Sacerdotem legitimum adire possunt) eluât, cæciores in dies fiunt, & in alia peccata grauiora prolabuntur.

Inuidentia Caritatis fraternæ maximum malum.

14. Aut denique quoniam alijs prosperè negotium diuinum agentibus, non solum haud congaudent, verum etiam inuident: quæ fraternæ gratiæ inuidentia, cum aduersus Spiritum sanctum horribile peccatum sit, sanè fontem diuinæ gratiæ in illis citissimè exsiccat.

§. 3. *Impedimenta superioris capitis quomodo tollenda.*

Et verò non satis est impedimēta hæc nosse, sed quibus rationibus sint submouenda intelligendum est.

Peccatorum nostrorum consideratio ingens.

Primò id autē fit peccatorum propriorum, & pronitatum ad malum sedula & assidua consideratione, atque amoris proprij diligentissima extirpatione. Vtrumque autem certè assequimur, si nos nihil ex nobis esse, nos item (vt aiebat S. Catharina Senensis) nunquā Deum rogasse vt nos crearet meminerimus.

Secundò, si ex innumeris tentationibus, quibus à Deo sapientissimè permittimur oppugnari, cogitemus nos quidem (si possemus) illas libenter à nobis amolituros: at quando hoc efficere non possumus, sanè quid ipsi simus, facilè cognoscimus.

Tertiò, diuinæ bonitatis accuratissima perpensione; quam in bonæ voluntatis largitione cognoscimus: atque item quod sępissime nobis subtrahi occasiones, ne ruamus in deteriora peccata; quod beneficiū infinitā meditandi & ex animo gratias Deo agendi materiam prębet.

Quartò, contritionis assequendæ vigilantissimo studio, & non dilata confessione syncerissima peccatorum, cum obfirmato proposito ea relinquendi, & fructus pęnitentiæ dignos faciēdi; quam ad rem multum facit id quod in vita B. Catharinæ filiæ S. Brigittæ de confessione integrè facienda scriptum est.

Obedientia amor.

Quintò, obedientiæ amore, & obsequio erga eandem obedientiam re ipsa promptissimè impenso.

Sextò, sedulo studio assequendi idiomatis eorum inter quos versantur, quod sane docendo pueros Catecismo facilè fit.

§. 4. *Ecquid præstandum ni lucra animarum successerint.*

Quod si ne his quidem rationibus lucra animarum successerint, tum cogitandum est nos esse verè indignos, quibus Deus vtatur ad aliorum animas conuertendas, tum quoniam sępissimè erga nostram ipsorum salutem

lutem frigidissimi fuimus, tum quod diligentissimè æternum aliorum, & nostrorum interitum peccando procurauimus.

Deinde nos nisi (tanquam Iosue) possimus triginta & vnum Reges debellare, posse saltem exploratores esse, aut immittere, qui populo Dei referant quanta viderint in terra promissionis, vel munus ipsorum exploratorum à nobis posse præstari, vt alios fortiores excitemus ad prælia Domini prçlianda; quemadmodum Eremita ille siue peregrinus fecit, qui ex oriente veniens, auctor fuit, vt Pontifex Maximus in Gallia sacrũ bellum ad Hierosolymam recuperandam indiceret.

Iosue 12. Num. 13.

Petrus Eremita auctor belli sacri.

Quod si ne exploratores quidem esse possimus, saltem ipsas sarcinas custodiamus, Deique operarijs humilem operam prçstemus, cum scriptum sit, *æquam futuram esse portionem eorum qui ad sarcinas remanent, & eorum qui ad prælium proficiscuntur.*

1. Reg. 30.

Ita quoque, nisi ob scelera nostra olim patrata idonei simus Dei templo ædificando, quoniam scilicet (quod Dauid Regi à Deo obiectum est) etiam ipsi nos sanguinum viri fuimus, saltem aut occasionem prçbeamus, aut materiã paremus alijs, vt suo tempore per alios id fiat. Qua in re dignum illud est, quod perpendatur, quod quidem Paulus Orosius lib. de arbitrij libertate scriptum reliquit; ait autem: *Aedificari voluit Deus templum nomini suo, & hoc vt non nisi innocens, & benè inmaculatus extrueret. Duo ad hoc reges cunctis viribus eliguntur, vterq; ad adiutorium diuina custodia promittitur: At Dauid siquidem dicit Deus:* Veritas mea & misericordia mea cum eo. *De Salomone verò testatur:* Ipsum elegi mihi in filium, & ego ero ei in Patrem. *Ex his duobus templum Domini vnus præparat alter ædificat: præparat senex, perficit puer. Dignum est enim, vt sanctum Domini templum sanctus ædificet. Præparat (vt dixi) senex, sed quasi postquam peccare cessauit: perficit puer, sed tamen penè, cum adhuc peccare non cœperit. Ille autem peccauit, hic postea ille: multũ peccãdo ædificare non meruit, iste multum peccando, quod ædificauerat dereliquit; & inter hæc mirabiliter ordinatio sancta disponit, vt inter duas ætates, quod perpetuum in homine esse non poterat, pro captu temporis inueniret.* Hçc ille.

1. Par. 28.

Psal. 88.

2. Reg. 7.

Cur potius Salomon quam Dauid templum ædificauerit.

Et verò notandum quod ipse quoque inquit Orosius his verbis: *At si vis apertius excipere testimonium, quia cum vtique possit Deus, tamen pro ipsa ordinatione non faciat; dicit ad Petrum:* An putas me modo nõ posse, rogare Patrẽ meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? sed quomodo complebuntur Scripturæ? Quia sic oportet fieri. *Vides ergò quia operator temporis temperat virtutes, & ratio dispositionis miscet potẽtiæ patientiam: Deinde ait Dominus.* Reconde gladium in thecã: Fieri enim non potest, vt calicem quem dedit Pater, non bibam. *Et tamen Deus nihil non potest: nec est quicquam, quod non faciat nisi forte quod nolis non oporteat, non proponat.*

Lib. de libero arbitrio.

§. 5. *Exemplo, & monitis idem fulcitur.*

Ex B. Ignatio fundat: Soc. Iesu dictum dignissimum.

Atqui cautio, quam B. Ignatius huic negotio adhibebat, magni momenti est. Quærenti enim, vnde inter tot difficultates, ardua quæque ipsi succederent, respondit se in difficilioribus quibusque negotijs, ita rē totis viribus Deo commendare consueuisse, ac si nulla humana industria, nullaque alicuius cooperatio ad ea perficienda præter Deum ipsum esset adhibenda. Cum verò id faceret, tum ita cooperari se solitum ad eadem ad exitū perducenda, ac si nihil Deus in illa conferret: quippe qui sciret Deum inprimis esse cognoscendum auctorem omnis boni; ac sine quo nihil effici posit: & tamen quando diuina sapientia cooperationem exigit suarū creaturarum, in eandem toto pectore esse incumbendum: quam ob rem arduarum quarumcunque rerum ad Dei gloriam spectantium aiebat semper exitum se fuisse consecutum.

Origenes qui multis causa salutis fuit miserè benè periyt.

Sed & vbi res, è voto successerint, tum tantò magis salutem animarum cum timore operari debebimus, memores eorum, quæ de Origene illo doctissimo scribit Nicephorus. Ille enim (ait) cū plures, atque ipsum suum genitorem Martyres præmisisset in cælum, summosque labores in conuertendis animabus pertulisset, ita vt è domo in domum, per foramina quadam ad fidē piorum fouendam, inter summa pericula penetraret, tandem quia humilitatem & seipsum non custodiuit, in multos errores miserrimè cecidit. *Itaque qui stat videat ne cadat*; & qui mittitur caueat ne exeat extra se.

1. Cor. 10.

Applicatio potentiarū.

Porrò sicut ordinatè, & instanter operari debemus, quæcunque diuino auxilio manus nostra potest efficere, ita applicandæ omnes potentiæ sunt ei rei, quæ tanti momenti est, quanti est salus animarum. Qua de re procurandum seriò esset, vt quæ scripta sunt de applicatione potentiarū animæ nostræ in spiritualibus exercitijs, ea altissimè perciperemus. Interea verò non desit humilis, assidua, & fidelis oratio, qua petamus à Deo, vt nostris iniquitatibus parcēs, nō desistat tamē pro sua ineffabili misericordia, meliores in vineam suam operarios mittere, totque innocentium & puerorum necessitates potius, quàm nostra peccata respiciat. Quæ oratio quotidie habita non redibit vacua.

Denique eorum auxilium Sanctorum apud Christum Dominum implorandum est, qui in ijs regionibus, in quibus versamur, fidei fundamenta Deo fauente iecerunt. Quorum Sanctorum vitas meditatè perlegere multum referet: cū quibus initijs Respubl. & cultus diuinus institutus est, ad eadem initia referenda sit eiusdem instauratio.

Horum autem ea legantur, qui duriora & longiora tormenta perpessi sunt, qualia Clemens Ancyranus pertulit, qui vicies octies Martyr fuit, cū

viginti & octo annorum spatio mira perpessus fuerit.

Quod si laboris, solicitudinis, & periculorum aliquem tędeat, vbi ista susceperit, cogitet, num reuera credat ignem purgatorium esse, atque an multa centena annorum horridarum pęnarum, cum momento laborum huius vitę libenter vellet commutare, tūc enim se alacrius operi accinget.

Singulis porrò diebus non cesset illud Apostolicum orare, Domine adauge nobis fidem. Sed inprimis hæc, quæ æterna Patris sapientia pronunciauit, scribantur in corde: *Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: Quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardebit. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. In hoc clarificatus est Pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.* Ioan. 15.

Quin & illud huc facit. Mater Dei loquitur (inquit B. Brigitta) Qui conducit operarium ad laborandum, dicendo ei: Porta arenam de littore, & inquire in quolibet onere, si fortè ibi inuenire poteris granum auri, nō minor erit merces eius, si nihil inueniret, quàm si reperiret multum. Sic etiam est cū illo, qui verbo, & operè ex diuina charitate laborat, ad profectum animarum, non enim erit minor merces illi, si nullos conuerterit, quam si multos: sicut magister dixit exemplum: si inquit bellator, qui ad præceptum Domini sui egrediens ad bellum, & habens velle fortiter dimicandi, rediret sauciatus, nullum habens captiuum, nō minorem mercedem obtineret, amisso bello propter voluntatem bonam, quàm si victoriā fuisset consecutus: sic est etiam cum amicis Dei: Nam pro quolibet verbo, & operè quod faciunt propter Deum, & vt animæ emendentur, nec non & pro qualibet hora tribulationis, quam patiuntur propter Deum, coronabuntur, siue multi conuertantur, siue nullus. Hactenus Antonius Posseuinus.

CAPVT IX.

De exemplo vitæ maximè in prædicatore Euangelico necessario.

IN Euangelico ministerio & orationis præsidium & vitæ innocentiam ac integritatem necessariam esse diximus: restat nūc vt de exemplo vitæ dicamus. Nulla alia maior ad cohortādum vis & efficacia, quā exem-

multos iam superasse, & in eo iam stare conspiciamus. Docet hęc Gregor. 9. Mor. 35. Qui verba illa Iob: *Instauras testes tuos contra me*, ita interpretatur, vt hi testes sint homines iusti, qui ipsa vita Dei præcepta, & eorum præmia contestantur; vt qui præceptis non accendimur, saltem exemplis excitemur, atque in appetitu rectitudinis, nil sibi mens nostra difficile æstimet, quod perfectè peragi ab alijs videt. Quare exemplum non modò difficultatis metum tollit; sed etiam ad ea agenda, occultis quibusdam stimulis incitat: vt præclarè S. Leo Serm. de S. Laurentio: *Facilis*, inquit, *ad exhortandum fit oratio, efficax ad suadendum, validiora tamen sunt exempla quàm verba, & plenius est opere docere, quàm voce.* Nam etsi exempla omnia, etiam scripta & antiqua multum valent, vt experientia ipsa compertum est: sine vlla dubitatione multò magis poterunt recentia & viua, maximeque domestica, quibus ipsi assiduò intersumus. Manifestum est enim, quàm nos vehementius ea mouent, quæ nos ipsi spectamus, quàm quæ ab alijs audimus: quò acrior est oculorum sensus, quàm aurium: præsertim cùm scriptura, vt diserta sit, non ita rem repræsentare, eiusque omnes circumstantias, in quibus præcipuus est animorum motus, exprimere possit.

S. Leo.

Habet etiam exemplum robur ad promouendum non vtcunque, sed & id quidem suauissimè omnino, & placidissimè: & præ se fert quandam auctoritatem, quæ ad animos excitandos maximi est momenti. Nam quemadmodum frustra de rerum omnium contemptu, ac de alijs Euangelicis virtutibus differitur, cum auditor conspicit ipsum concionantem vel diuitijs abundare, vel honoribus, aut externa gloria, ita quis dubitat quin multò certius credit, si hominem illum res humanas contemnere, qui eum contemptum ipsis factis & re ipsa præ se fert, quàm eum, qui si modo ita affectus est, tamen eum contemptum animo inclusum tenet? Est etiam auctoritas quædam in hoc vitæ genere: nam cum maior mortalium pars, tum voluptatibus, quæ sunt quædam blandissimæ dominæ, tum ceteris præsentibus bonis capiantur: quos deinde perspiciunt in vitijs tam facilè obsistere, quibus & se ipsos, & alios captiuos teneri sciant, eos verò suspiciunt, ac tum tacitis cogitationibus tantam præstantiam admirantur, tum etiam apud alios maximis efferunt laudibus, eaque mirifica quædam res multitudini videtur: ac meritò iudicat eos omnino se ipsos, suas cupiditates subegisse, mundum omnem cum suis præmijs despexisse, magno excelsoque animo esse, & in ijs diuinas quasdam inesse virtutes, & pro dijs eos habent. Cuius verò vita despicitur, necesse est vt etiam prædicatio contemnatur. Non ergò alijs proderit sine vitæ puritate, & splendore operarius.

Exempla mouent.

Quare cum hæc rerum despicentia, vitæque exemplum Ministrum ita faciat admirabilem, certò statuendum est, hoc esse ad persuadendum om-

tibus insistebat. Ex quo quidem admirationi barbaris fuit. Quibus sciscitantibus, cur tãtopere sese affligeret, ita se suum Deum colere respondit, qui Christus esset. Nihil ex hoc amplius admirati barbari, quam nouitatẽ nominis, mulierculam in honore habuerunt. Mos gentis erat paruulos cùm ægrotarent per vicinas domos à matribus circumferri remedia exquirentibus. Mater quædam cùm puerum aliquandiu circumtulisset, nec salutare quicquam inuenisset, captiuam adiens, eius opem petijt. Illa se humani nihil scire testata est, sed Deum quem coleret Christum, desperatam ab hominibus salutem posse conferre. Paruulumque cilicio suo superimponens, & orationem ad Deum fundẽs, sanum matri reddidit. Impleuit vrbem facti rumor, & ad Reginam perlatus est, quæ dolore quodã afflicta, ad captiuam se ferri curauit, cum illa regiam domum ingredi recusasset. Reddita est Regina sanitati, atque admonita, vt in Christũ crederet, & eum coleret, qui salutem præbuisset. Rogauit Regina virum, vt Christianus efficeretur: quod quanquam ille promisisset, segnis tamen erat, nec sæpius ab vxore commonitus baptizari curabat, non tam fidei hostis, quàm dubius. Contigit eum in altissimas siluas ire venatum, quò cum peruenisset, coorta subito tempestate, ita tenebræ cuncta operuere, vt nec ipse comites cerneret, nec cerneretur ab illis. Ignarus quid ageret, promissionis coniugi factæ recordatus est, Christumque rogauit, vt si Deus esset, ex tantis eum periculis eriperet. Nec mora, dies reddita mundo est, & Rex ad vrbem incolumis perductus, qui Reginæ, quæ gesta erant, miraculi loco exposuit. Vocatur captiua, audit consilium eius: illa reijcienda idola, & Christum colendum dicit, eique supplicandum, & Basilicam faciendam. Conuocato populo Rex Euangelium prædicat, & nondum sacris initiatus fit suæ gentis Apostolus. Credunt viri per Regem, fœminæ per Reginam. Constituitur templum magni operis: & eleuato pertinaciter murorum ambitu, columnæ collocantur. Sed prima, ac secunda erecta, tertia nullis machinis erigi potest, nullisque viribus, cùm ad noctem vsque laboratum esset. Recedentibus cunctis, sola captiua apud templum in oratione perseuerat. Postera die, prima luce redeunte populo columna reperta est supra basim in aëre suspensa, quantum esset vnius pedis spatium. Magnificauerunt omnes Deum, veramque captiuæ fidem recognouerunt. Quibus mirantibus, ac stupentibus, sensim supra basim suam nullo contingente deposita est, & summa cum libratione descendit. Mox reliquæ columnæ magna facilitate erectæ & collocatæ sunt: perfectum templum: & populi fide confirmata, suadente captiua, totius gentis legatio ad Imperatorem Constantinum mittitur, res gesta exponitur, & sacerdotes petuntur, qui cœptũ ergà se munus impleant. Ferunt Constantinum non minus hoc nuntio lætatũ, quàm si gentes Romano imperio

incognitas

ſpecie determinare, cùm præcipuè res penſanda ſit, ex qualitatibus natio-num, & gentium, quibus Miniſtri deſtinantur. Alius enim ſciētiæ gradus in cōuertendis Iudęis, ſiue Hęreticis, aut Schiſmaticis, alius verò in Gentilibus prærequiritur. Nam ad agēdum cum illis, linguarum peritia, ac in Theologia & Scriptura ſacra, non mediocriter eſſe verſatum requiritur: quamuis ſæpè non tam diſputationibus, quàm vitæ integritate, exemplo, & oratione plus emolumenti, quàm ex diſputationū congreſſu ſuccedat.

In Gentium verò prædicatione panis, qui in Europa abundat, nobiſque præ copia penè vileſcit, admirabiles paruulis illis eſurientibus epulas præberet, cùm apud has gentes non tam ſcientiarum notitia, quàm charitatis zelus deſideretur. Requiritur tamen, vt primum quis ſymbolum, myſteriaque fidei præcipua norit exponere, pro captu audientium: mox præcepta diuina qui aut ſeruentur, aut violentur: tum quæ ad Sacramentorum intelligentiam vſumq́ue pertineant: ac modò probatæ ille vitæ laude floreret, nō magnopere ego ſcholarum apparatum, reconditāque illam doctrinam, in eo deſiderarem: quippe cuius munus magis prudentia quadam, atque ingenij morumque barbarorum peritia conſtet, quàm ſubtiliori literatura. Vt enim Magiſtri Nouitiorum in Religioſis domibus (vt prudenter conſiderauit P. Acoſta lib. 4. c. 10) eliguntur, virtute, prudentiaque præſtātes, ipſoque vſu rerum ſpiritualium: propterea quod ea ars artium cum ſit, non tam paginis euoluendis, quàm internis ſpiritus motionibus diſcernendis paratur: tametſi cum fundamentum iſtud iacitur, vitæ purioris, ac ſenſus exercitati, ad diſcretionem boni & mali, Sanctorum Patrum lectio, vt Gregorij, Baſilij, Bernandi, diuinæque Scripturæ præſertim meditatio plurimum adiuuet: ita planè in moderatione barbarorum, qui nouitij quidam ſunt Religionis Chriſtianæ, & quidem quibus omnia diuina, & Eccleſiaſtica valde noua, valde inuſitata occurrant, exoptanda eſſet eximia quædam vitæ ſanctitas in Miniſtro Dei, cum pari prudentię ac dexteritatis laude coniuncta. Scientię verò is modus, eaque menſura, quę communiter oportuna eſt; vt ſciat quę forma Catechiſmi ſeruanda, quis ordo Sacramentorum tenendus: quantum ſibi liceat, in abſolutione, quę ſint reſeruata crimina. At barbarorum ritus, & auitas ſuperſtitiones, non niſi lc[illegible]go rerum vſu deijcere poteſt.

Notandum verò, quod ſi in pleriſque mediocris quędam doctrina ſufficiat, oportere tamen eſſe inter Miniſtros aliquos pręſtantes Theologos, quos ceteri conſulant, & à quibus veluti à fonte veritatis doctrinā hauriant. Nam & ad veteres pellendos errores, & ad nouam fundandam tuendamque Eccleſiam Theologię doctrina magnopere eſt neceſſaria: in exordijs enim rerum omnium, maximè Religionis, pręcipua quadam ſapientia, & induſtria opus eſt; quemadmodum in nouis plerumque ſtirpi-

Theologia neceſſitas.

bus videmus accidere, ne error in principio sit quasi originalis, & in ceteros traducatur, maximumque eum in fine esse contingat. Præcipuè cum in nouis regionibus nouisque plantationibus, noua negotia, noui mores, leges, contractusque occurrant, aliæque magnæ difficultates se offerant; quibus nisi sacræ doctrinæ lux & cognitio adsit, in magnis ignorantiæ tenebris maximoque periculo salutis æternæ homines versentur necesse est.

CAPVT XI.

De peritia linguarum Ministris S. Euangelij necessaria.

COpiam sermonis, loquendique facultatem ei, qui docēdi partes suscipiat, adesse oportere nemo dubitat: quamobrem Apostolos suos, non ante ad docendas gentes Christus misit, quàm gentium linguis Spiritus dono loquerentur. *Fides* enim, sine qua saluus esse nemo potest, *ex auditu est, auditus autem per verbum Dei*. Hic ergò sita est salus gentium in verbo Dei: quod sanè ad homines peruenire non potest, nisi vocibus hominum deferatur: quas qui non percipit, verbi Dei vim sentiet nunquam. Qua vna in re vel maximè sudare oportebit seruum Christi, si hominum amet salutem. Quamquam enim duri atque molesti labores sunt alienæ linguæ discendæ, barbaricæ præsertim: tamen & gloriosa victoria est, & dulcissimi fructus, & Dei charitatis illustre testimonium.

Rom. 10.

Igitur si quis salutis animarum studio inflammatus est, vt optimè Iosephus Acosta prosequitur, sibi is seriò persuadeat, nihil præclarum sperare oportere, nisi sermonis primum callendi indefessa cura sit. Si enim is, qui supplet idiotæ locum, ad tuam benedictionē, quam non intelligit, nō potest dicere Amē: quamuis tu benè gratias agas, sed ille nihil ædificatur: quonam modo concionanti tibi, quamuis mirabiliter, quamuis diuinè de Christo, populus ignotæ linguæ, & profundi sermonis respōdebit in corde suo Amen, hoc est, animi præbebit assensum? Quomodo, quamuis tu rectè loquaris, ædificabitur ad fidē & dilectionē frater, cū voces tantū sparguntur in ventum, ac more Babylonicæ confusionis, qui sermonibus dissidēt, nequaquam sensu, animisque conspirant? Quare nihil cōmodius aut certius est, quam vt homines probati, atque integri, sermonis barbari curam suscipiant, familiarissimam consuetudinem habeant, copiamque ad discendum sibi parent, tum arte, tum exercitatione diuturna. Neque enim

alia

alia via orbis terrarum reliquus ad gratiam Christi peruenit, quam verbi Dei forti instantique prędicatione. Sicut in Actis Apostolorum sępè legimus, & Ecclesiasticæ omnes historiæ tradunt. Neque verò alius aditus, aut alia via infidelibus ad Christum aperienda est, quàm assiduę, efficacis, ipsisque accommodatę prędicationis verbi Dei. Nam prętér documenta diuina plurima, eademque grauissima attestatur nobis copiosissimè id ipsum rei experientia. Si enim quem barbari nacti fuerunt linguę suę peritum Concionatorem, attentissimè eum audiunt, magnopere delectantur facundia, ipso dicētis impetu rapiuntur, atque ore hiantes, oculis immotis hęrent suspensi: sibique inuicem dicunt, nunquam se Christi legem talem cogitasse, aut audiuisse: quidam concionis vi cor ipsum scindi affirmant. Quod si qui populi aliquid vel intelligentiæ, vel probitatis prę se ferunt, prę ceteris inueniuntur sine vlla exceptione, ij esse maximè, qui Sacerdotes aut habuerunt, aut habent veteranos, sermonis sui peritos. Perditissimi verò omnium, qui nouos & imperitos Magistros ab Europa recentes sortiti sunt, quorum infantiam egregiè rident, elinguesque contemnunt.

Itaque elaborandum est Ministris, atque studio & tolerantiæ sermonis facultas paranda: id enim quamuis difficile ac negotiosum sit, non tamen fieri nequit. Et quamuis linguarum lectiones, siue Grammaticę perutiles sint, verum hæc omnia instar vmbratilis pugnæ, & palæstra potius quàm acies. Ad rem ergo veniendum est, & frequenti collocutione cum infidelibus iam agendum, vbi audiendo ac loquendo sermo familiaris fiat. Inde ad conciones progrediendum, vt pudore, metuque deposito, sæpè & audacter errandum, vt aliquādo non erretur. Initio quidem memoriter & res & verba discenda, mox etiam sequentur verba res ipsas. Ista quidem, dicet opinor aliquis, præcipere in promptu est; exsequi verò perquam remotum. Ita sanè habet, attamen & labor omnia vincit, & laborem facit iucundum propēsio animi. Ac certè nulla in hac causa terribilior difficultas est, quàm auersæ voluntates hominum. Quamobrem si Sacerdotes Ministriue multum in animarum conuersionibus proficere cupiunt; illud modis omnibus curent, vt recentes ab Europa, antequam feruor ille, & sitis animarum intepescat, nulla alia re occupentur, ac detineātur, quàm accuratissimo studio discendæ linguæ illius gentis, ad quam appulerint, & postquam didicerint, exercendæ. Hoc nisi fiat, vix aliquid proficietur, quod experimento compertum habemus. Sapienter ergò & religiosè, vt refert Ios. Acosta lib. 4. c. 9. Dominicanæ familiæ Patres in Indijs Occidētalibus inuiolabili statuto venientibus ab Hispania, totum primum annū, nihil aliud quàm studium sermonis iniungunt. Anno integro exacto, ad fructificandum mittunt: quod vtinam omnes sequeremur exemplum; fie-

ret paucis annis sine dubio plus quam effectum est plurimis.

Ratio parandæ gentium linguæ.

Præterea est perquam necessarium, vt regionis, in qua degunt, sermone loquantur omnes. Sunt enim necessaria omnia ista præsidia, vt facultas paretur verbi diuini gentibus annunciandi. At si quis vel per occupationes vrgentes, vel per minus felicem ingenij sortem, tanta consequi nequeat; non debet continuò sibi ab hoc Dei opere vacandum esse existimare, silentioque vitam agere. Potest enim multis modis facultatis suæ exiguitatem adiuuare. Primum, si doctus ipse cùm sit, & virtutis probatæ, socio vtatur sermonis perito, quem ipse sententiam seorsim doceat, & quid, quoque modo dicendum sit, instruat: eumque, vt Moyses Aaron, interpretem habeat: vt per illum potius ipse loquatur. Non quidem vt alter alterius verbis reddendo verba, loquatur interpretis more; (quod frigidum est, tametsi ne id quidem contemnendum) sed summam potius ei doctus, ante concionem, oratoris partes impleat, si socius contingat idoneus & fidelis.

Præterea non esset vtilitatis exiguæ, si aliquot ipse Conciones, & breuem aliquam Catechismi expositionem memoriter disceret, atque ea identidem repeteret apud barbaros. Neque enim verendum est, ne eos repetitione offendat: neque tam isti indigent magnis & exquisitis rationibus, quàm quibusdam facilioribus, accommodatis, iisque sæpius repetitis. Nã & gloriosissimus Dei preco S. Fräciscus, eo modo instituisse Fratres suos simpliciores prædicatione perhibetur. Et B. Franciscus Xauerius apud Indos ea industria multum in conuersione gentium profecit. At id quidẽ Ministris non difficile, infidelibus autem percommodum foret, vt in missionibus loca subinde mutentur, doctrina verò eadem vbique repetenda sit, vt paruulis lac Euangelij præbeatur. Edidit nuper Summus Pontifex Paulus V. pro diligentia in linguarum peritia collocandâ Breue Apostolicum, quod hoc loco inserendum censui.

PAVLVS

PAVLVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

AD perpetuam rei memoriam. Apostolicæ seruitutis onere, infirmitati nostræ à Domino, inscrutabili consilio eius, imposito, assiduè admonemur, sapientibus, & insipientibus constitutos nos esse debitores; vt scilicet per ministerium nostri Apostolatus, qui sapiunt, quod sanctus docet Bernardus, non desipiant, qui non sapiunt, sapiant, & qui desipuerunt, resipiscant: quibus verbis instrui nos satis perspicimus, vt fideles in fide, & charitate conseruare, infideles ab infidelitatis tenebris educere, & hæreticos, ac peccatores à peruersitate erroris, ac seruitute peccati liberare, aspirante gratia DEI, à quo omnis sapientia, pastorali sollicitudine procuremus. Cùm verò præceptum Domini lucidum illuminet oculos, ac testimonium eius fidele sapientiam præstet paruulis, omni vigilantia procurare debemus, vt Prædicatores, & Doctores verbi DEI ad opus DEI operandum instructi reddantur in dies magis, & partes suas, quantum cum Domino fieri potest, ad gloriam eius, & vtilitatem animarum quotidie meliùs, & feliciùs adimpleant. Cui rei plurimùm conducere satis constat Linguarum cognitionem, Hebraicæ præsertim, Græcæ, Latinæ, & Arabicæ: hæc enim conuersione Infidelium opportunissima esse dignoscitur, quando magna eorum pars aut Arabicè loquitur, aut intelligit: ac si vnquam reliquarum trium Linguarum notitia in Ecclesia DEI vtilis fuit, diebus nostris profectò vtilissima est; hostis enim humani generis Linguarum scientia, singulari dono DEI hominibus tradita, ad ipsius Largitoris contumeliam, & fidei suæ Catholicæ detrimentum, nunc vt cum maximè abutitur. Quamobrem fel. rec. Clementis Papæ VIII. Prædecessoris nostri, quantum conditio temporis patitur, vestigijs insistentes, Motu proprio, & ex certa scientia, maturaque deliberatione nostra, deque Apostolicæ, nobis attributæ potestatis, plenitudine, hac nostra perpetuò valitura Constitutione sancimus, statuimus, & ordinamus, vt in cuiuscunque Ordinis, & Instituti Regularium, tam mendicantium, quam non mendicantium, etiā quomodolibet exemptorum, & Apostolicæ Sedi immediatè subiectorū, studijs omnibus, trium Linguarum huiusmodi, Hebraicæ videlicet, Græcæ, & Latinæ, in maioribus verò, ac celebrioribus etiam Arabicæ Doctores, Regulares quidem, & eiusdem Ordinis, si in illo harum Linguarum sufficientem notitiam habentes sint, sin minus, seculares, aut alterius Ordinis

dinis Regulares, qui illas actu, & diligenter doceant, habeantur, si studia in Vrbibus, & locis existunt, vbi Linguarum prædictarum peritos conducendi facultas est: studijs verò Locorum, vbi huiusmodi Doctores desunt, cum primùm in alijs studijs vbi Linguæ huiusmodi docebuntur, Scholares tantùm profecerint, vt docendis alijs idonei sint, de ijsdem Scholaribus prouideatur. Quod, vt citius, & facilius fieri possit, & sperati fructus ex Linguarum huiusmodi studio appareant, omnibus, & singulis Regularium Superioribus sub indignationis nostræ pœna eadem auctoritate, tenore præsentiũ præcipimus, & mandamus, & si ipsi negligentes fuerint, eorumdem Ordinum Regularium apud Nos, & Sedem Apostolicam Protectoribus iniungimus, eorũ conscientias desuper onerantes, vt omni cura, & sollicitudine quantò citius prouideant, vt Scholæ Linguarum huiusmodi quamprimum instituantur, ac Doctores prædicti deputentur, earumdemque Linguarum Lectionibus Scholares assignentur, qui illis sedulam, & assiduam operam nauent. Hi verò Scholares vt alacrius huic studio incumbant, volumus, & decernimus, vt in promotione ad Doctoratus gradus, & ad alios sui ordinis honores illi, ceteris paribus, præferantur, qui in cognitione trium saltem Linguarum prædictarum profecerint, ita, vt ad illas docendas apti sint. Nõ obstant. Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac quibusuis statutis, & consuetudinibus, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis, quibusuis Vniuersitatibus, illarumque Rectoribus, ac Ordinibus prædictis, & illorum Superioribus, & personis, sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatorijs, alijsque efficacioribus, & insolitis clausulis, ac irritantibus, & alijs decretis in genere, vel in specie, ac alias in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & innouatis: Quibus omnibus, & singulis eorum omnium, & singulorum tenores præsentibus pro plenè, & sufficienter expressis, & ad verbum insertis habentes, hac vice dumtaxat specialiter, & expressè derogamus, ceterisque contrarijs quibuscunque. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostrorum Sanctionis, statuti, ordinationis, præcepti, mandati, iniunctionis, onerationis, voluntatis, decreti, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Dat. Romæ apud Sanctum Marcum, Prid. Kal. Augusti, Anno Incarnationis Dominicæ M. D C. X. Pontificatus Nostri Anno Sexto.

CAPVT

CAPVT XII.

Epilogus de vitæ puritate, exemplo, alijſque prærequiſitis in Euangelico operario.

VT ſummam omnium ferè, quæ hactenus ex Miniſtrorum probitate diximus, quaſi ad Epilogum redigamus, placuit hic ex B. Franciſco Xauerio, Apoſtolico viro, quid ipſe in prædicatoribus ſancti Euangelij deſideraret; ex eius vita per Horatium Turſellinum conſcripta in memoriam reuocare. Is igitur lib. 6. eius vitæ c. vltimo ſic ſcribit:

Horat. Turſell. in vita B. Xauerij.

Socios Ethnicis conuertendis, Neophytiſque erudiendis, operam daturos, non modò lectiſsimos requirebat, ſed huic rei maximè debitos; vt nihil quamuis ſpecioſum ac præclarum tanto præferrent negotio, quo nihil ſuperis gratius, mortalibus vtilius reperiretur. Nec magnificus ſolum hortator erat, ſed etiam auctor, plus rebus oſtendens, quàm verbis præcipiens. Namque gentilium conuerſione, atque inſtitutione in omni vita ipſemet nihil habuit antiquius. Quin etiam Socios, qui ex India, aut ex Luſitania ad eum veniſsent, ita vocabat in diuini huius Miniſterij ſocietatem, vt ſpectatiſsimo cuique eam prouinciam præmium daret laborum. Primarios quippe viros potiſsimum tāto muneri præficiebat, auctoritatem ſequens Apoſtolorum, qui *Cum audiſſent recepiſſe Samariam verbum Dei, miſerunt ad eos Petrū & Ioannē*, Apoſtolorū ſcilicet Principes. Quocircà cenſebat ad Apoſtolicum munus deligendos viros egregia diuque ſpectata fide, virtute, conſtantia, ſanctitate: tum quia tales vtique viros res ipſa poſtularet, tum verò, quoniam vſu doctus ſenſerat, eam prouinciam eſſe grauiſsimis Sathanæ tentationibus, moleſtijs, ærumnis expoſitam. Proinde in eiuſmodi Dominicæ vineæ operarijs prudentiam magis ac ſanctitatem, quàm ſcientiam doctrinamque expetebat, ratus ad tot tantaſque difficultates ſuperandas neceſſariam profectò eſſe virtutem; ad Ethnicorum autem conuerſionem plus momenti ſanctimoniam facere quàm doctrinam. Quod ſi virtutem decoraret eruditio, tum verò aiebat egregios perfectoſque Euangelij præcones exſiſtere, Iaponiæ maximè oportunis, ceteriſque locis vbi, aeria barbarorum ingenia ſubtilibus interrogationibus Chriſtianam Religionem ſolerter explorent. Ceterum in omnibus Ethnicorum cultoribus requirebat ingenium, facultatem, ac ſtudium peregrinæ linguæ addiſcēdæ, haud dubius ſine ſermonis commercio in barbaris ad Chriſtum aggregandis, nouiſque Chriſtianis inſtituendis nihil admodum

B. Franc. Xauerius quales ad gentium conuerſionē procurādam requireret.

Act. 8.

Idem ſanctitatem quā doctrinam expetebat.

Notitiam peregrinæ linguæ requirebat.

admodum profici posse. Itaque Apostolos, priusquam gentes docere aggrederentur, diuinitus imbutos omnium facultate linguarum. Præcipuè optabat omnes ingenti animorum seruandorum cupiditate flagrare, nũquã vt eius rei prętermitterent occasionem, sed auidè arriperent vrgerétque. In Neophytorum verò salutem atque institutionem strenuè iubebat insisti, infantes baptismo expiari, pueros erudiri Catechismo, & ante omnia baptizandis infantibus incuriam vitari, obliuionemq; percipiens, vt quãtum humana ope prouideri posset, nemo prorsus periret sine baptismo, vnico puerilis ætatis auxilio. Suadebat quoque vt verbis, rebusque, Neophytos consiliantes sibi, studerent ab eis parentũ loco diligi, colique: sic enim natura comparatum esse, vt amor omnia æqui, boníque consulat, nihilque sit amanti difficile. Quocirca in nouis Christianis excolendis, non fortius, quàm perseuerantius eorum perferrent vitia, infirmitatem sustinerent, frugemque sementis factæ, laborumque (quamuis serę spei) fructum velut boni Christi Domini agricolę exspectarent: haud ignari, *Qui seminant in lacrymis in exultatione messuros.* Quod si talibus initio Christianis non vterentur quales expeterẽt, ita se cum eis gererent, vt cũ improbis filijs boni parẽtes: Deique benignitate freti, qui hominũ mentes suo demũ tẽpore ad bonã perducit frugem, non diffiderent eos aliquando tales fore, quales optarent. Proinde nunquam desinerẽt illos omni studio colere, prǽsertim cùm Deus communis omnium parens, quamuis lęsus à nobis, benignè tamen omnibus facere non desistat. Iam cùm veteribus Christianis multum temporis esse conterendum negabat, ne fraudarentur noui. Quod si officiosi illorum congressus vitari nequirent, & sermones inferendos de rebus diuinis, atque ad animarum salutem pertinentibus; vt aut pijs exculti monitis paulatim fierent meliores, aut certè colloquiorum seueritatem auersati, nostrum nos negotium agere finerent in instituẽdis Neophytis. Exiguos verò fructus cũ hominũ approbatione maximis fructibus cum aliqua vel minima offensiuncula potiores ducebat: paruos quippe fructus cum virtutis exemplo perceptos, & diuturnos esse, & semper augeri; contraque ingentes offensione hominum vitiatos paulatim corrumpi atque interire. Itaque eos iubebat aduersus omnes facilitatem ac submissionem adhibere, *Pacem*, vt ait Apostolus, *cum omnibus hominibus habentes*; contentionesque maximè cum Religiosis viris ac Sacerdotibus omni ope vitantes. Et simul pręcipiebat, vt facilitatis magis, quàm grauitatis memores hilari lętoque vultu exciperent omnes, neminemque omnino aspernarentur, vt *omnes Christo lucrifacerent*. Dictitabat etiam quod boni virtus non pariat, humanas artes haud quaquam parituras sine virtute. Proinde cauerent diligenter, ne peruulgata hominũ via dignitatem atque honorem aut expetere viderentur; neu suis dictis, factisve

Psal. 125.

Hebr. 12.

factisve, ad humanam potius, quàm ad diuinam tenderet gratiam. Veram vtique auctoritatem, egregiæ virtutis comitem, non hominũ donum esse, sed Dei. Itaque si quando homines ipsi per se humanis artibus (omisso cęlesti præsidio, germanaque virtute) quærant auctoritatem; diuino consilio fieri, vt eam parare dum student, funditus perdant: ne scilicet vilia sint hominibus dona cælestia, sed haud secus, quam par est, exspectentur è cęlo: nam quibus in diuinarum rerum procuratione hominum gratia, quã Dei potior sit, eos non tam diuinum honorem spectare, quàm suum: verum sacrilegam illam ambitionem demum in ipsorum ignominiam exitiumque erupturam. Itaque sibi quisque prima esset cura, suumque animum summa vi excoleret; deinde in alienorum culturam animorum verteret curas. Neque enim alienæ saluti consulturum, qui suam negligeret: neque memorem fore aliorum, qui obliuisceretur sui. Contraque facilè euenire, vt cui sua salus cordi esset, eius cura in aliorum quoque redundaret salutem. Quocirca nullum diem rerum diuinarum meditatione, & conscientiæ examine vacuum sinerent pręterire, & quotidie ecquid in diuino obsequio deliquissent, ecqua in re suo officio aut diuinis defuissent conatibus, reputarent: secumque cum suis mentibus circumspicerent, quàm multa per eos Deus ipsorum vitio efficere desineret potius, quàm quid per ipsos efficeret. Alterum enim modestię, absolutęque virtutis incitamentum esse, alterum superbię, vecordięque, diuina facta sibi vendicantis; qua enimvero non aliam pestem perniciosiorem pijs hominibus reperiri. Puerilis porro ætatis educationem præcipuum opus existimans, monebat, vt Christianam doctrinam puerorum gregibus, quoad eius fieri posset, per se ipsi traderent, nec intermisso tam frugifero opere, neque alijs commisso. Ceterum neminem puerorum offenderent, irritarentve, sed ad veniam faciles in leuioribus noxis conniuerent, *Remittentes minas,* vt monet Apostolus; quo scilicet timida ætas alacrius salubrem capesceret disciplinã. Aduersus Magistratus Præpositosq; Ecclesiasticos moderatione tẽderẽt modestiaque: neq. vllis, quãuis ingentibus eorũ delictis atque iniurijs lacessiti, cũ eis vllo modo susciperẽt simultates. Ferendo enim & dissimulãdo magis quã obsistendo superiores vinci; si minus vt suam ipsi corrigant vitam, at certè vt rem Christianam minus impediant. Quocirca eos quasi suorum conatuum, ac laborum patronos, in fructus emolumentique partem vocarent, quicquid boni perceptum esset, id illis, secũdum Deum, acceptum referentes. Ita demum Christi vineæ operarios plus adiutorum defensorumque (si forte verbo, aut facto ab alijs violarẽtur) aut certè minus aduersariorum habituros. Iam auctor erat humilitatis benignitatisque ministeria, non minus sæpè quàm libenter, exsequẽdi: in valetudinarijs, publicisque eius custodijs ægros ac vinctos officijs

Ephes. 6.

pietatis,corrogataque ſtipe,ſubleuandi;ſed ita vt ſimul corporibus animiſque curandis opera præberetur,inimicitias ſedando,odia reſtinguendo,tollendo lites,diſsidentes ad pacem atque amicitiam adducendo. His quippe charitatis officijs diuinũ amorem in animis noſtris accẽdi, aliorũ animos ad ſimilia excitari facta;Dei ſeruis ad rei Chriſtianæ propagationem plurimum accedere fidei auctoritatiſque. Præcipuè verò temere obloquentium rumores contemnerent,qui ſæpè timidorum conatus frangunt atque debilitant. Extat de ea re egregium prçceptum P.Gaſpari traditum,quod tale eſt: Si tibi pia miniſteria obeunti, vt fit, obtrectent improbi,de illorum vocibus non magnopere laborabis ; ne quis animaduertat,te homuncionum vocibus à Dei obſequio abſterreri,id vero laborabis. Nam quicunque talibus in rebus falſam infamiam, ſermoneſque hominum extimeſcunt,mundi verius quàm Chriſti milites ſunt, vtpotè quos humanus reſpectus magis moueat,quam diuinus. Ad vltimum illud tibi antiquiſsimum eſſe volo, vt memor te Societatis IESV membrum eſſe,omnibus in factis , dictiſque tali capite & corpore dignus exiſtas. Hiſce ex monitis facilè apparet,non modò quàm ſedulo ſerioque Franciſcus ſocios exemplis pariter & præceptis,ad omnem prudentiæ ac ſanctitatis excoleret laudem: verum etiam quàm valde omnibus in rebus Xauerij & Ignatij ſenſus inter ſeſe cõgruerent,quippe cùm eodem tẽpore (etſi infinito propemodum locorum interuallo diſiuncti) Ignatius in Italia Socijs prçciperet,Franciſcus in India. Sed videlicet vnus atque idẽ ſpiritus illa vtrique dictitabat,vtrobique Societatem ad certam formans diſciplinam,cæleſtemque ambobus prudentiam inſpirans. Nihilò autem prudentior Xauerius in prçcipiendo quàm in regendo fuit. Quippe vbicunque locorum eſſet,à Præpoſitis Societatis ſubinde omnibus de rebus certior fieri volebat;cunctiſque incommodis non ſecus medebatur ac ſi adeſſet præſens. Nam decedens imperabat eis,vt ad ſe certis temporibus literas mitterent,quibus literis Sociorum tum veterum ,tum recentium numerum,genera,facultates, exponerent: nimirum quibus virtutibus præditi, quibus doctrinis & artibus exculti, quibus addicti miniſterijs, quas ad res maximè nati aptique viderẽtur,quæ in vnoquoque cupiditas conſeruandorum animorum emineret,quos quiſque ferret fructus, quibus vrgeretur angoribus,quibus moleſtijs,ac morbis tentaretur, premereturque. Demum (adeò in rebus etiam minimis attentus erat ac diligẽs) de domeſticis famulis,ac ſeruis,de ære alieno, talibuſque rebus fieri ſe iubebat certiorem. Deque ſingulis vel perſonis vel rebus, vtcunque res poſceret,per literas prçcipiebat. Nec mandaſſe contentus, quid facto opus foret,ſimul imperabat Præpoſitis,vt ad ſe quam primum ſcriberent, an ſibi quiſque mandata curaſſet,vt ſcilicet hoc illis imperium curam acue-

ret exſequendi mandata. Ceterum etſi vltimas Orientis terras perluſtrās in barbararum gentium conuerſionem incumberet totus: tamen immēſa Oceani ſpacia remenſus Socios ſuę fidei creditos identidem reuiſebat, ratus ſibi pro ſuo duplice munere partiendas curas, vt ſic adeſſet alienis, vt nō deeſſet ſuis. Singulari vtique induſtria ac virtute perfecit, vt ſi ſpectes quantum Chriſti cultum propagauerit, nullum ſpatium de Societate cogitandi habuiſſe: ſin autem quantopere Societatis res curarit conſideres, nihil aliud aut egiſſe, aut agere potuiſſe videatur. Hactenus Turſellinus.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM,

LIBER V.

Continens Dubia aliqua præcipua, quæ Euangelij Miniſtris in terris infidelium agentibus obuia eſſe poſſunt.

VT inoffenſo pede calceati in Euangelium pacis altiſsimā animarum culturam exerceant, poſt ſalutares inſtructiones, ac formam inter infideles cōuerſandi traditam, antequam aduerſus vniuſcuiuſque ſectæ errores ſingularia aggrediamur certamina, illud prærequiri videbatur, quotidiana dubia, quæ agentibus inter infideles paſsim obuia eſſe ſolent, diſſoluere: id tamen breuiter, & in genere tantū, excuſſuri poſtea ſpeciatim in ſingulis ſectis, quicquid dubitationis circa illas occurrere poſſet.

LIBRI V

PARS PRIMA.

Quibus medijs liceat infideles ad fidei veritatem adducere.

DVBIVM PRIMVM.

An infideles tam Principibus Christianis non subditi, quàm eorum subditi cogi queant ad fidem Christianam recipiendam?

RESpondeo, Non solum infideles, qui Principibus Christianis non subduntur, sed etiam eorum iurisdictioni subiecti, cogi nequeunt ad fidem Christianam recipiendam. Conclusio est certissima & communi consensu Catholicorum recepta. Nam Principibus Christianis non incumbit cura infidelium, dicente Apostolo: *De his qui foris sunt nihil ad nos.* Præterea, quia cùm credendi actus sit voluntarius ac liber, quempiam ad fidem cogi minimè patitur: nec solum Christiana fide ab omni vi, atque coactione debet esse aliena, sed etiam absque metu mortis, carceris, suppliciorum, seruitutis, aut similium malorum suscipienda est. Neque enim vsquam legimus cuiquam hęc mala ideò illata fuisse, vt ad fidem, & Christianam Religionem traheretur. Idem omninò censendum est etiam de infidelibus, qui Christianorum Principum ditionibus subduntur, vt colligitur ex cap. de Iudæis, & cap. Qui sincera, dist. 45. Et docet D. Thom. 2.2.q.10.art.8. cuius sententia communi calculo recipitur ab omnibus.

1. Cor. 5.

DVBIVM II.

An infideles muneribus donis, officijs, & obsequijs ad fidem allici possint?

PRima sententia asserit esse simoniam: quia si detur aliquid pretio æstimabile alicui, pacto expresso, vt ingrediatur Religionem, est simonia teste D. Thom. 2.2.q.189. art. 9. in corpore, & probat ex cap. Quam pio

1. quæ-

1. quæstione secunda, vbi Bonifac. 8. prohibet omnem pactionem circa res spirituales, ergò nec licebit promittere munera aliqua infidelibus, ea pactione, vt ingrediantur Religionsm Christianam.

Secunda sententia est asserentium non esse simoniam: pro qua sententia plures adducit auctores Thomas Sanchez lib. primo de Matrim. Disput. 36. Tenet etiam Azor. tom. 1. Instit. Moral. lib. 8. cap. 24.

Thom. Sanchez.

Azorius.

Pro conciliatione tamen harum opinionum oportet scire, aliud esse donare alicui aliquid, sub conditione, si voluerit conuerti ad fidem: aliud verò cum pacto expresso, pro eo vt veniat ad fidem. Nam priori euentu non obligatur ad suscipiendam fidē, sed est conditionalis quædam donatio, subsistente conditione honesta, nec simonię crimen contrahitur, quoniam temporale commodum pro re spirituali non datur, sed officijs pagani voluntatem, & animum conciliamus, vt consulat suæ saluti, & ad id, quod alioqui iure diuino præstare deberet, nobis deuincimus, & ad suę salutis studium, & amorem inducimus. Pręterea, quia hic non interuenit, nec emptio, neque venditio, quia nullum emolumentum est ex parte dantis, sed tantum ex parte recipientis. In secundo verò casu pecunia datur vt pretium rei spiritualis: qua ratione si detur pecunia est manifesta simonia, datur enim pretium pro re spirituali, quo pacto docuit D. Tho. esse simoniam dare aliquid ex pacto pro eo vt alter ingrediatur Religionem. Nam per pactum intelligit factum onerosum, & materia contractus est res pretio existimabilis, & cedit in fauorem dantis: quare non potest sine labe simonię offerri pro re spirituali.

Hac præmissa distinctione, cōstituo licitum esse munera, & obsequia, aut officia alia infidelibus ea conditione promittere, si ad fidem conuertantur. Hæc sententia probatur primo. Quia sæpè in Scriptura Deus promittit bona temporalia sub conditione, si benè operentur illi, quibus fit promissio vt videre est Gen. 17.

Gen. 17.

Secundò Apostolus & Sancti alij miracula edebant, & à periculis sæpè homines eruebant, & infirmitatibus, ea conditione, vt fierent Christiani. Beatus Laurētius tyranno aiebat, Si credideris in Dominum Iesum Christum thesauros tibi ostendam, &c.

B. Laurent.

Tertiò, quia licitum est legatum sub conditione, vt omnes fatentur, si fœmina ingrediatur Religionem: ergò in simili casu, &c.

Quartò, licitū est donare vitā infidelibus, ea cōditione, vt baptizentur; quod esse vsu receptum testatur Medina C. de restit. q. 27. Et vita temporale quid est, & datur cum pacto recipiendi baptismum: ergò aliquid tēporale potest dari alicui infideli, etiam extra mortis periculum, si fidem suscipiat.

Medina.

Quintò, quia allicere ad fidem in primis licitum est: & quod volens fi-

dem suscipere commodum aliquod temporale recipiat, non pugnat cum ratione, si tamen ipse non accipiat, vt pretium. Quare ergo qui offert cõmittet simoniam?

Vlt. quia simonia non est, nisi vbi est & interuenit emptio, & venditio: hic autem nulla est emptio, aut venditio, & qui offert pecuniam infideli, vt conuertatur nihil recipit, & tamen in emptione & venditione vtrique contrahentes aliquid accipiunt. Ex quo infertur posse fidelem fęminam, remoto quolibet iure humano, cũ pagano conuenire, ea conditione, si fiat Christianus, & Principem etiam infidelibus subditis vectigalia minuere, si ad fidem Catholicam redeant.

Ex his facilè constat solutio argumenti allati ex cap. Quæ pio. nam ibi agitur de pacto, non verò de conditione.

DVBIVM III.

An infideles compelli possint ad audiendum Euangelium?

PRobabilis sentẽtia tenet, apud Principes Christianos esse ius compellendi paganos sibi non subditos ad audiendum Christi Euangelium. Quidam negant, ea ratione ducti: Quia sicut liberum est eis omnino credere, ac fidem suscipere, ita & sacrum Euangelium audire. Ita Greg. de Valent. 2. 2. q. 10. Disput. prima punct. 6.

Greg. de Valentia.

Contrariam verò vt probabiliorem tenent alij, quia non est idem credere Euangelio, & audire Euangelium: non enim consequens est, vt qui ad audiendum compellitur, eo ipso ad credendum compellatur: cum quilibet etiam audito Euangelio sit liber, vt præstet assensum fidei, maximè (vt cum iudicio aduertit Azor. lib. 8. Instit. Moral. cap. 24. tom. primo) si viri probatæ vitæ, & exspectatæ virtutis mitterentur ad Christi Euangelium paganis annũciandum: hi enim iure naturali digni essent, vt audirentur, ne iure vllus paganorum Princeps aut prohiberet, quò minus pagani, qui vellent, Euangelium audirent, aut idoneos Christi nuncios, aut pręcones, & interpretes impediret: alioquin enim his, aut illis iniuriam manifestam inferret. Ita Couarr. in regul. Peccatum parte 2. §. 10. num. tertio, vbi id colligit ex S. Thoma, Caietan. & alijs. Infideles verò, qui Christianis Principibus subduntur, non dubium, quin possint compelli, vt Euangelio prę̄stent auditum: atque huic sententiæ fidem faciunt Põtificię Cõstitutiones, quibus præcipitur Iudæis; vt certo quodam hebdomadæ

Azor.

Couarr.

domadæ die conuocati, aliquem Theologum Doctorem, aliumve idoneū virum audiant: idque in praxi hodie Romæ seruatur.

DVBIVM IV.

An infideles compelli possint ad falsum Deorum cultum abijciendum, & legem naturalem obseruandam?

DVę sunt opiniones. Prima affirmat, quam probant Innoc. Hostien. Io. Andr. Panormit. Aluar. Pelag. de planctu Eccl. lib. 1. artic. 37. S. Antoni. Syluest. quos citat Couarr. in regula Peccatum part. 2. §. 10. num. 4. Idem censuit Maior in 2. Sent. distin. 44. q. 3. Alfons. à Castro lib. 2. de iusta Hæretic. punit. cap. 14. Horum potissimum fundamētū est, quia quisque ex rationis præscripto viuere debet, ergò si naturæ iura labefactet, corripi, ac puniri potest.

Innocent. Hostiensis. Ioan. Andr. Panormit. Alua. Pelag. Ant. Syluest. Couarr. Maior. Alph. à Castro.

Contraria sententia cōmuniter in scholis recepta est, nempe non esse licitū Principibus Christianis infideles vlla vi inuadere, propterea quod infideles sint, & Barbari, aut peccata committant contra legem naturæ. Ita docent Caiet. 2. 2. q. 66. art. 8. Victor. in Relect. de Indis part. 1. Couar. vt suprà. Latissimè etiam eam probat Greg. de Valent. 2. 2. Disp. 1. q. 10. punct. 7. Præcipua tamen ea ducitur ratione, quia neque titulo charitatis, neque titulo iustitiæ vindicatiuæ possunt id Christiani Principes facere.

Caietan. Victor. Greg. de Valentia.

In hac verò controuersia placet sententia Azorij lib. 8. c. 24. tom. 1. qui prēmissa distinct. respondet. Aut enim pagani, inquit, id ius naturæ non seruant, quod debitum Deo cultum & honorem tribuendum prēscribit; aut id quod cuique homini reddēdum quod suum est, iubet. Si loquamur de priori iure naturæ, nequeūt pagani iustè puniri, eò quod diuinum cultum & honorem despiciant. Si verò de posteriore, quo ius naturæ dissoluunt, puniri iure queunt: vt si furta, latrocinia, adulteria, homicidia, falsa testimonia, incestus, stupra aut perpetrent ipsi, aut liberam concedant facultatem huiusmodi mala perpetrandi, aut passim in alijs, quos iure suo ab ijs malis coercere possunt ac debent, sine vlla pœna, supplicioque permittant. His enim legibus naturæ violatis, planè consequitur, vt innocentes multis damnis, incommodis, & malis afficiantur. Iure autem naturali innocētū iniurias propulsare & possumus, & debemus. Item quia eiusmodi mala communi Reipublicæ saluti, paci, & bono officiunt & nocent,

Azorij sententia probatur.

nocent. Ex his clarè fit paganos eo solum, quia infideles sint non posse à Principibus Christianis puniri, aut debellari: quæ communis est Theologorum sententia.

Illud tamen occurrit animaduertendum, si Princeps paganus iura naturæ peruertat, aut passim à suis populis peruerti impunè sinat, illisque inferat iniuriam, tunc poterit Respublica seipsam tueri, ac Christianos Principes ad sui auxilium vocare, atq; ipsos posse paganos Principes debellare.

Principum Christ. ius in paganos.

Petes, quibus casibus Principes Christiani ius habeant agendi cõtra paganos? Respondetur cum Couarruuia loc. cit. nu. 3. primò in eo ne aditum pręcludant idoneis Euangelij nuncijs ad eos destinatis, eos excludẽdo, aut indignè & contumeliosè tractando. Deinde ne in Christum eiusve Religionem & fidem probra, & maledicta conijciant. Pręterea ne eos impediant, neve remorentur, qui se ad Christum conuertendi desiderio teneutur. Item ne eos persequantur, qui Christi Euangelium audire cupiunt, student, aut annunciandum sibi & audiendum curant. Insuper ne quouis modo ad Christum conuersos infestent, opprimanr, vexent. Tũ etiã, ne vi, metu, minis, mendacijs, fraudibus alios inducant ad simulacra Deorum veneranda, ad thus eis adolendum, aut ad legem naturæ peruertendam, aut ad susceptam Christi fidem deserendam: non tamen si exemplo, verbis, monitis, precibus muneribus ad id eos alliciant, & inuitent. Postremò ne suos, vel alios vanis suis Dijs immolent. Item ne eos permoueant, ac incitent ad immolandos homines, vt Dijs suis inseruiant, vel ad eos mactandos, vt vesci queant eorum carnibus more ferarum. Sed quid si sontes homines alioqui capitis pęna damnati, Dijs immolari apud eos Ethnicos soleant, aut mactari, vt eorum carnes edantur? Respondetur nihil hoc referre: sontes enim iure quidem capite puniuntur, nefariè tamen, & impiè Dijs immolantur, aut ob humanarum carnium esum necantur.

De infidelibus verò, qui in ditione Christianorum Principum versantur, quando, & quatenus compelli possint ad Deorum suorum cultum abijciendum, ad legem naturæ seruandam, ad ritus superstitiosos respuẽdos, & ad omnem dæmonum impietatem sacrilegam detestandam difficultate non caret: sed vera sententia tenet posse Principes Christianos ritus superstitiosos infidelium gẽtilium, & aliorum è medio tollere, quia sunt contra legem naturæ, cuius custodiendę curam debent magistratus gerere; cuius rei exemplum extat in l. nemo C. de paganis, & templis, & sacrificijs eorum, qua Constantinus iussit eorum templa claudi, & sacrificia aboleri, ob quę laudatur ab Augustino Epistola 48. & Ambros. Epistola 30. & in Conc. 8 Carthaginiensi can. 15. decretum est, vt Patres peterent

terent ab Imperatore, vt quæcunque residuæ essent superstitiones gentilium omnino delerentur.

Ex quibus perspicuò constat, posse paganos legibus Principis Christiani, cuius ditioni & imperio subijciuntur, compelli, vt vnum Deum reuereantur, idolorum cultum abijciant, leges & iura naturæ custodiant, nihil denique in contemptum Christianorum, & rerum sacrarũ audeant perpetrare. Nã hoc ipso quod Christiani Principis ditioni subiecti sunt, quemadmodũ cogi possunt eas leges seruare, quæ ad commune Reipublicæ bonum, videlicet salutem, tranquillitatem, & pacem pertinent (quoniam interdici eis potest ne noctu arma deferant, ne tributa denegent, ne pacta perfringant, ne promissa violent, ne frumenta extrahant, ne furta, adulteria, homicidia committant:) sic etiam adstringi possunt ad germanum, & verum cultum vni Deo bonorum omnium auctori, quod & natura ipsa edocemur, deferendum, ad idola è medio tollenda, ad iura naturæ conseruanda. Ceterùm Christiani prohibentur in paganos irruere, aut eorum bona diripere priuata auctoritate l. Christianis C. de paganis, quę lex lata est ab Imperatorib. Honorio, & Theodosio. Quamuis Christiani Principes simile ius habeant in paganos sibi subiectos; Ecclesia tamen aliquando aliquos eorum ritus iure permittit, vt rectè docet D. Tho. 2. 2. q. 10. art. 11. eam scilicet ob causam vt plura, vel maiora aut grauiora mala vitentur, qualia forent, si pagani grauiter offenderentur, si dissidia, & odia inde oritura probabiliter timerentur, vel si ad fidem Christianam suscipiendam aditus difficilior redderetur.

D.Thom.

DVBIVM V.

An infideles vel hæretici eijci è regno Catholicorum posśint ea conditione, vt, si velint remanere, fiant Christiani?

PRobabile valde est posse Principes christianos ex sua ditione Iudęos, aut paganos expellere, datis inducijs, vt, si intra tale tempus baptizentur, posśint remanere. Id sub nostrã ferme ætatem in Hispania à Rege Catholico Ferdinãdo huius nominis V. factũ fuisse legimus (vt tradit Simancas de Cathol. Instit. tit. 35. num. 7.) ex multorũ hominum doctisśimorum consilio, & sententia. Iusśit enim Saracenos, & Iudæos quoq; ab Hispanijs discedere, quò vellent, intra quadrimestre temporis spatiũ, vt vel ad fidem, & Religionem Christianam conuerterentur, vel bonis

Simancas.

omnibus suis venditis ab Hispania discederent, eis tamen, qui sacro baptismate intingi cuperent remanere concessit. In hoc enim vis simpliciter non infertur, sed libera optio datur, vt vel Christianorum prouincias deserant intra certum tempus, vel Christiani fiant.

DVBIVM VI.

An filij infidelium paruuli inuitis eorum parentibus possint baptizari?

PAruuli infidelium filij in triplici sunt differẽtia: aut enim sunt filij hęreticorum, aut Saracenorum, vel Ethnicorũ, qui ad Christianam ditionem minimè pertinent, aut eorum, qui ad Principum Christianorum ditionem attinent, de quibus singulis suo ordine breuiter dicemus.

Conclusio prima. Ius est penes Ecclesiam hæreticorum infantes, inuitis ipsorum parentibus, baptizare, quia hæretici eo ipso, quod sunt baptizati, Ecclesiasticæ iurisdictioni subduntur; casu quo ipsi abutantur patria potestate, quam habent in filios, ęquissimo iure potest Ecclesia eos compellere, vt filios suos baptizent; ac ipsis renuentibus eos subtrahere & sacro baptismatis fonte abluere. Imò Ecclesia eorum hæreticorũ filios ereptos, ac baptismate renatos in Christo potest apud se retinere. Quinimò nec debet, nec potest illos parentibus restituere, quoniam haud dubiè à parentibus seducti, corrumpentur breui. Vnde merito hæretici, patria illa potestate, quam in filios habent, priuantur, & filij sui iuris effecti curæ Ecclesiæ relinquuntur.

Conclusio secunda. Filij infidelium, qui sub Christianorum imperio non degunt, nulla ratione possunt sine peccato, eorum inuitis parentibus, baptizari. Ita tenet communis omnium sententia, quam habet S. Thom. 2.2.q.10.art.12. & 3.p.q.68.art.10. Ratio est, quia nunquam Ecclesia hactenus hoc iure & potestate vsa est, cum tot inprimis Christiani Imperatores, & tam pij Pontifices præcesserint.

D. Thom.

Conclusio tertia. Filij nati ex vno parente Christiano, altero verò infideli iure possunt baptismo donari, annuẽte parẽte Christiano, etiãsi alter renuat, vt apertè constat exc. ex litteris de conuers. infidelium, & ex alijs iuribus. etiamsi is, qui renuit, sit pater, dummodo parens fidelis diligentẽ curam suscipiat filij instituendi, caueatq; ne ab alio infideli seducatur. Tenet hoc Azor. tom. 1. lib. 8. c. 25.

Azor.

Sed quid si vterque parens tam fidelis, quam infidelis filium prohibeant

ant baptizari, poterit ne Ecclesia contra voluntatem eorum illum baptizare? Respondetur posse, quia cum parens fidelis teneatur illum baptizare, atque Ecclesia habeat ius eum cogendi, si renuat, tunc eo ipso Ecclesiæ curæ & prouidentiæ relinquitur.

Conclusio quarta. Si parentes infideles longissimè absint, & distent à filijs paruulis, licet Christianis, in quorum manus filij deuenerint, eos baptizare. Ita tenet Azor. l. 8. Instit. moral. c. 25. tom. 1. Quia perinde est, ac si essent omni parétum auxilio destituti, & ob id eorũ curam Deus demandauit his, ad quos aliqua tandem ratione peruenerint. Quare illi siue bello capti, siue furto siue violentia sublati, siue emptionis iure acquisiti siue expositi, siue alio modo ad Christianum hominem transierint, baptizari, & in fide Christiana instrui debẽt. Nam quamuis verisimilius sit esse contra voluntatem parentum, tamen cum non sint sub eorum cura, sed sub christianorũ potestate, ad eos attinet de eorum curare salute. Si verò parẽtes nõ lõgè absint, & consuli facilè queant, si filij non sint serui christianorum effecti, requirendus est eorum consensus, quia nondũ sub eorum patria potestate esse desierunt.

Conclusio quinta. Infantes eorum infidelium, qui sunt Christianorum mancipia, non possunt baptizari inuitis eorum parentibus. Docuit id D. Thom. eiusque discipuli 3. p. q. 68. art. 10. & 2. 2. q. 10. art. 12. & alij quamplurimi auctores, ea ratione ducti, quod infantes in his, quæ pertinent ad salutem animæ, paterna cura dirigi, & gubernari debẽt, nec Ecclesia vnquam huiusmodi filios inuitis parentibus baptizare consueuit. Contrariam opinionem sequutus est Scotus in 4. Dist. 4. q. 9. & alij cum eo. Probabilior verò & verior est prima sententia.

D. Thom.

Scotus.

Conclusio sexta. Si infidelium infantes inuitis parentibus baptizentur, baptisma, etiamsi iniuria fuerit collatum, erit firmum & validum. Ita Caiet. 3. p. q. 68. art. 10. Siluest. verbo Baptismus 4. q. 7. Sot. 4. dist. 5. q. p. art. 10. Estque communis Theologorum sententia. Hancque fuisse mentem D. Thomę colligunt: nam ideo probat ille huiusmodi infantes inuitis parentibus non debere baptizari, quia eorum curę, & potestati subtrahi deberẽt, ne paternis suasionibus & fallacijs à fide deficerẽt, & sacramento fieret iniuria: at si sacramentum collatum esset irritum, nulla efficeretur iniuria.

Caietan.
Syluest.
Soto.

Conclusio. 7. Si infantulus iam iam moreretur, secundum probabilem sententiam, posset inuitis parentibus baptizari. Ita Sot. vt suprà. Ego, inquit, in eo casu puerulum baptizarem, quoniam cum vitam animæ, & corporis periclitetur: magno beneficio afficitur, si in Christo renascatur, & parentibus iniuria non fit, cm breui eum sint amissuri. Nec fit iniuria sacramento, cum non sit iam locus deceptioni, & parentum peruersioni.

Conclusio octaua. Filij infidelium, cũ ad rationis vsum peruenerint, parentibus ipsis adhuc renuẽtibus, iure possunt ablui baptismate. S. Tho. 3.p.q.108.art.10. Quia sunt iam facti sui iuris in his, quæ ad suam salutem spiritualem spectant. Si verò sit dubium an sint compotes rationis, tunc non poterunt baptizari, quia in dubijs melior est conditio possidentis, & cum parentes fruantur possessione in filios, his inuitis non sunt baptismo abluendi.

Petes quos nam parentum nomine intelligi oporteat cum disserimus an inuitis parentibus? &c. Respondetur, nomine parentũ intelligi quoque tutores datos infantibus parentibus destitutis: ad eos enim parentũ officium, & cura transiuit. sic Palud. in 4. dist. 4. q. 4. art. 3. Quamuis Sotus 4. dist. 5. q. 1. art. 10. affirmet non esse ita magnam iniuriam, si inuitis tutoribus filij infidelium baptismati donarentur.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM.

LIBRI V. PARS II.

Quando Fideles teneantur fidem Christianam exterius profiteri.

DVBIVM I.

An confessio fidei externa sit necessaria ad salutem ex præcepto, & quando obliget. An & quando fugere liceat tempore persecutionis?

Confessionem fidei externam esse pro aliquo tempore ex præcepto necessariam, certum est ex fide contra quosdam veteres hæreticos aduersus

aduersus quos manifestè militat Christi Domini sententia Matt.10. *Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Et Luc. 9. cùm omnes ad tolerandas persecutiones animasset illis verbis, *Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam, & qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet illam*; paulò pòst subiungit: *Nam qui me erubuerit & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua,* &c. Et ad Rom.10. *Si confitearis in ore tuo Dominum nostrum Iesum Christum, & corde credideris, quia illum Deus suscitauit à mortuis, saluus eris: corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Quod testimonium expendens S. August. lib. de Fid. & Symbol. cap.1. ait: *Fides officium à nobis exigit & cordis, & linguæ, ait enim Apostolus, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Oportet nos esse & iustitiæ memores & salutis quādo quidem in sempiterna iustitia regnaturi à præsenti sæculo maligno salui fieri non possumus, nisi & nos ad salutem proximorum nitentes ore etiam profiteamur fidem, quam corde gestamus.* Vnde rectè docuit D. Thom. 2.2. q.3. art.2. confessionē fidei externam esse necessariam ad salutem ex præcepto, non negatiuo, cum sit actus virtutis, sed affirmatiuo: ac proinde non pro omni tempore, sed pro aliquo obligat. Quando verò hoc præceptum, & quo modo obliget, An & quando fugere liceat tempore persecutionis, oportet, vt per singulas Conclusiones sigillatim examinemus.

Matt. 10.

Luca 9.

Rom. 10.

Conclusio prima. Aliquando licitum est fugere. Et probatur primò ex Doctoribus, qui asserunt in persecutione fidei fugam esse licitam, & virtuti tribuendam, & qui moriuntur in fuga, eos esse ferè Martyres, eò quod exsilij ærumnæ minores non sint ipsa morte. Ita Athanas. in Apolog. pro sua fuga. Cypr. lib.3. Epist.5. & 10. & in Serm. de lapsis, vbi ait: *Primum gradum victoriæ esse, confiteri Christum, dum quis est comprehensus, secundum verò esse fugam in persecutione.* Et Nazian. Orat. in laudem Basilij, commendat eius parentes, quod in persecutione fugerint. Idem docent August. Epist.18. Bernard. Epist.1.

Probatur secundò Sanctorum exemplis, qui fugerunt. In veteri namq; Testamento Iacob fugit ab Esau: Moyses à Pharaone: Dauid à Saule, & Absalone: Elias ab Achab. In nouo verò Testamento, Christus ab Herode, Paulus ab Areta Rege, Athanasius à Constantio, &c.

Probatur tertiò ratione: quia hoc non est negare fidem, sed potius confiteri: ideo enim quis fugit, ait Cyprianus, quia vult fidem retinere. Præterea, quia aliquando non fugere in persecutione potest esse sine vlla vel exigua vtilitate illius vel aliorum, vt si reseruaretur ad meliora, si propterea cessasset persecutio, vel diminueretur, vel latens posset alios magis iuuare.

Conclusio secunda. Quandoque præceptum est fugere, vti constat ex illo Matt. 10. vbi Christus fugam Apostolis præcepit, & in persona illorũ omnibus alijs in persecutione, vt ait Augu. Athanasius, Nazian. loc. cit. Et quia, si quis multum de sua constãtia diffideret, teneretur fugere: ad quod similiter teneretur, quãdo ex sua permansione non speraretur proximorum vtilitas, sed maius potius incommodum timeretur, maiorque fidelium perturbatio: quia tunc esset prodigere vitam sine causa, dareque infidelibus maioris peccati occasionem.

Matt. 10.

Conclusio tertia. Aliquando etiam licet non fugere. Quod probatur, quia non fugere, non est se occidere, sed tantum non tueri vitam, quod est licitum propter vtilitatem propriam & proximorum, vt patet exemplo Martyrum.

Conclusio quarta. Quandoque tempore persecutionis tenetur quis nõ fugere, cum nimirum id exigit proximorum necessitas spiritualis. Conclusio est manifesta, postulat enim id charitatis præceptum.

DVBIVM II.

Quando, & quibus licitum sit fugere, & quando non?

NOtandum pro clariori huius Dubij notitia, personas omnes, de quibus potest esse controuersia, ad tria genera reduci, nimirum, ad Pastores, ad Clerum, & ad Laicos.

Conclusio prima est. Quo ad Pastores, siue Episcopos, illis ex mẽte D. Augustini epist. 180. licitum esse fugere tempore persecutionis, in duobus casibus: quorum primus est, quando non manet plebs, vel populus, sed omnes vel occisi sunt, vel dispersi, quia tunc cessat ratio obligans ad manendum. Secundus est, quando persecutio non est communis Pastori & plebi, sed tantum est contra Pastorem, & illo recedente sunt alij, qui possunt prouidere plebi, præsertim cum duæ hę considerationes concurrunt, scilicet, vt vita illius Ecclesiæ vniuersali valde sit vtilis, cumque non fugit propria sponte, sed aliorum consilio & rogatu: hę enim duæ conditiones fugam magis rationabilem efficiunt, magisque necessariam, & ipsum Pastorem tutiorem in conscientia reddunt.

August. epist. 180.

Ex quibus colligitur, quod si persecutio communis sit Pastori & clero, non licere Pastori fugere, quamuis alij adessent, qui plebi necessaria ministrare possent, quia Pastor tenetur ex proprio officio saluti plebis prouidere, ad quod non obligantur, qui Pastores non sunt. Neque est maior ratio cur teneantur alij, quàm Pastor: imò è contra cum Pastor manet, maiora

maiora bona posset illis præstare: & ex fuga Pastoris oriri solent in subditis multa scandala, & querelæ. Quod verum est, nisi Episcopus vel Pastor sit vir adeò insignis, vtilis, ac necessarius Ecclesiæ vniuersali, & è cõtra optimè sit pro illo tempore illi plebi prouisum, sitque exigua manendi vtilitas: nam in hoc casu poterit Pastor fugere, extra quem, & prædictos duos casus non licet fugere: patet id ex Ioan. 10. *Bonus Pastor non fugit.* Et 1. Ioan. 3. *Sicut Christus posuit animam.* Quæritur, num liceat Pastori fugere, quando persecutio fidei facta non est ab infidelibus, sed quando est persecutio plebis contra Pastorem. Respond. Gloss. 3. q. 1. cap. Accusantes. & Abul. q. 111. in cap. 1. Matth. quod si non omnes subditi sint mali, & persequantur Pastorem, debet manere propter vtilitatem aliorum: quod si omnes sint mali, sed ex præsentia Pastoris speratur correctio, debet etiam manere.

Ioan. 10.
Ioan. 8.

Conclusio secunda. Prædicatores Euangelici, qui ex charitate inter infideles versantur, tenẽtur ex vi præcepti charitatis non deserere persecutionis tempore fideles, dũ in periculo propriç salutis versantur: hoc enim interest inter ipsos & Pastores, quod hi ex iustitia proprijs debent consulere ouibus, illi verò ex charitate tantum. Si verò, vt inquit S. August. locis cit. persecutio fit in totum Clerum, siue sit cõmunis etiã plebi, siue nõ, tunc partem Cleri debere manere, alteram fugere, & sic non peccat totus Clerus, & sufficienter prouidetur saluti plebis. Quod si non possit facilè iudicari, quisnam debeat fugere, & quis manere, respondet S. August. id forte decidendum esse.

Conclusio tertia. Quod ad Laicos spectat Resp. primò eos in omnibus casibus, in quibus licet Pastoribus & Clericis fugere, multò magis posse fugere. Resp. secundò, Communiter in persecutione omnibus Laicis licere fugere. Ratio est, quia non tenentur communiter animas suas ponere pro alijs. Dixi, Communiter, nam ex aliqua causa ad id tenentur, verbi gratia, si obligẽtur ex charitate, quod dixi, verum est, siue antequam Laici comprehendantur, siue postquam comprehensi sunt: nam non videtur habere maiorem obligationem manendi post comprehensionem, quàm antea. Et id videtur patere exemplo S. Petri, qui miraculosè liberatus ab Angelo fugit, postquam missus fuit in carcerem. Resp. tertiò. Cum Laicis licet fugere, melius aliquando faciunt fugiendo, aliquando verò nõ fugiendo: nam aliquando possunt manere sine periculo, saltem probabili propriæ salutis spiritualis, & cum magna ędificatione, & vtilitate aliorũ: è contra verò non fugiendo, probabiliter se exponunt periculo propriæ salutis, & temerè faciunt, maximè si diffidunt de propria constantia, & nihil aut parum sæpè iuuant proximo.

Ex his colligitur, eos qui in regionibus hæreticorum sunt, in periculo

culo peccandi contra professionem fidei, ob tormenta & pericula, quæ illis inferuntur, si habeant firmum propositum, quod ope diuina nunquam negaturi sint fidem, sed illá confessuri quando fuerit necesse, non teneri patriam deserere: si verò careant prædicto proposito & animi constantia, vel experientia comperiant, se peccatores in tali occasione contra fidei confessionem, teneri potius recedere à patria, & bonorum temporalium detrimentum pati, quàm spiritualium.

DVBIVM III.

An qui rogatur à Tyranno, sit ne Christianus vel Catholicus, eo ipso debeat confiteri se esse Christianum, vel Catholicum?

PRo cuius solutione sciendum est plurimum inter se hęc tria differre: nempe aliquem confiteri expressè se esse Catholicum. Deinde simulare, vel occultare fidem Catholicam, siue Christianam. Tertiò sectam vel superstitiosam impietatem profiteri.

S. Thom.

Hoc supposito vt certissimum constituamus, in duobus casibus, vt habet S. Tho. 2.2. q.3. art.2. & cum eo communiter omnes Doctores, confessionem fidei esse necessariam, scilicet cum alioqui subtraheretur honos debitus Deo, aut vtilitas proximi. Declarat autem D. Tho. posse hoc cõtingere, si, dum quis de fide interrogatus taceret, crederetur non habere fidem, aut certè putaretur fides esse falsa, aut alij etiam propterea auerterentur à fide. Id autem probat D. Tho. in Respons. ad primum. Quia tunc alicuius virtutis actus est necessarius, seu debitus ex pręcepto, quando necessarius est ad finẽ charitatis erga Deum, aut proximum: sed in illis duobus casibus confessio fidei est necessaria ad charitatis finem, ergo necessaria est ex pręcepto illis duobus casibus.

S. Thom. explicatus. Greg. de Valentia.

Quid verò intelligat D. Tho. hoc loco, per *subtrahere honorem debitum Deo, aut vtilitatem proximo non confitendo fidem*, eruditè explanat Gregorius de Valent. 2.2. Disp. 1. q.3. punct. 2. nempe honorem debitum subtrahere Deo esse vel Deum affici ignominia, vel etiam in aliquo casu negligi magnum aliquem honorem Dei, qui ex fidei confessione potuisset ad illũ peruenire; & ideo illud verbum *(subtrahendi)* accipiẽdum esse vel cõtrariè, vel etiam priuatiuè in casu, quo opportunitas suppetebat augendi maximè Dei honorem: quando autem timendum sit ne hoc contingat ex omissione confessionis fidei, iudicio prudentum decernendum erit. Prætera quid

quid intelligat D.Tho.per illa verba; *ſubtrahi proximis vtilitatem,non confitendo fidem*,idẽ auctor declarat, eſſe illam ; aut priuari magno commodo ſpirituali,quando per confeſsionẽ alicuius facile non credẽtes traherentur ad fidem (in caſu quo alias non poteſt illis oportunè prouideri) aut etiam fideles peruerti,niſi quis fidem ſua confeſsione tueatur, & confirmet. Quando autem hoc accidat, ſimiliter iudicio prudentum eſt relinquendũ. Quocirca meritò Caiet.d.q.3.art.2.reijcitur à recentioribus,aſſerens debere aliquem confiteri fidem, quotieſcunque de illa interrogaretur: nam ex eo quod aliquis interrogatus taceat, vel poteſt ſequi, vt interrogans decipiatur,quam proximi deceptionem in multis caſibus,cum bona cauſa ſubeſt,licet negligere; vel certè illud etiam ſequitur , vt non redundet in Deum honor ille,qualis potuiſſet ipſi inde accedere: ſed non ſemper tenetur quis procurare qualemcunque honorem Dei.

Ex qua doctrina inferunt communiter Doctores,ſeu potius declarant prędictos caſus,quibus quis tenetur exterius fidẽ profiteri. Primum cùm honor Dei aufertur. Hoc autem contingere exiſtimant,cum aliquis interrogatus legitimè auctoritate publica, etiamſi non ſit Superior, de ſua Religione, ſe eſſe Chriſtianum aut Catholicum neget: nam tunc graue peccatũ committit,tametſi mortis metu,& verbotenus ſe talem eſſe negauerit. Et idem cenſendum eſt, ſi interrogatus publicè, & legitimè ſit Catholicus an nõ,tacuerit,ti aut talem ſe tacendo eſſe diſsimulet. Grauiter enim delinquit: quoniam tunc temporis fidem ſuam clarè & palam prodere & confiteri debet: alioquin enim tanquam hęreticus, & infidelis iudicabitur, & cum id negotij publicè tranſigeretur , pios Chriſtianorũ animos offenderet. Nam in his caſibus obligat confeſsionis fidei pręceptum. Dixi ſi legitimè,& auctoritate publica interrogaretur. Nam ſi ſecretò vel priuatim ab aliquo interrogaretur ſit ne Chriſtianus an non , non peccat, ſi tacendo fidem ſimulet, aut occultet, aut ſi rogantem verbis ambiguis, aut aliò ſpectantibus eludat; quia is, qui rogat, nullum rogandi ius habet, ac proinde, qui reſpondet minimè obligatur ad veritatem fatendam.

Poſterior caſus eſt,cùm impeditur vtilitas proximi: cum enim aliquis videt ex ſua taciturnitate alios fideles trahi in errorem, quia putant fidẽ Chriſti non eſſe veram; ille tunc tenetur etiam cum vitæ periculo veram fidem manifeſtare. Idem etiam præſtare teneretur,quando aliquos videret errore teneri,qui fidem ample̩cterentur,ſi illis fieret manifeſtatio. Cũ verò nec de fide auctoritate legitima examinatur, nec aliqua ſperatur vtilitas proximi, temerarium eſt huiuſmodi ſe periculis confeſsionis fidei inter infideles exponere: ſolum enim confert ad turbandum illos.

Extra hos caſus non eſt obligatio confeſsionis fidei externa: vnde licet

fugere persecutionẽ Tyrãnorũ, vt iã dixi. Sed hæc fuga licita est, dũmodo nõ auferatur honor Dei, aut vtilitas proximi, nimirũ, quia iudicat fidẽ nõ esse veram, aut propter id multi à fide auertuntur: tunc enim non liceret. Quamuis autem non semper sit necessaria fidei exterior confessio; tamen semper est necessarium non manifestare aliquam sectam: non enim idem est non ostendere se esse Christianum, & ostendere se esse infidelem: illud enim non semper est illicitum, sed tantum in duobus casibus pręmissis: hoc autem semper est malum. Si quis verò negaret se esse Hispanum, vel Italum, etiamsi istę nationes apud infideles crederẽtur profiteri Christianam fidem, minimè ageret contra pręceptum confessionis fidei, quia solum negat se esse virum illius nationis, vel gentis de qua rogatur.

DVBIVM IV.

An ab hæreticis rogatus quis, sitne Sacerdos vel Religiosus, an non: vel an audiret rem diuinam, si negauerit, peccet contra fidei confessionem?

RESponsio est negatiua. Nam etiamsi quis neget prędicta, non eo ipso negat se esse Christianum, vel Catholicum: quia licet simulare vel occultare Clerici vel Religiosi personam sine mendacio in verbis, ne quis prodatur à capite & vitæ periculo periclitetur, & ob eandem causam deponere potest Clericalẽ Religiosam vestem, & aliquando precationes solitas prætermittere, si eas commodè recitare nequit absque probabili vitæ periculo, quia leges humanæ vt plurimum non obligant conscientias subditorum cum graui vitæ discrimine, vt optimè in hoc casu docuit Azor. 1. tom. lib. 8. cap. 27. Moral. Instit.

DVBIVM V.

An in hospitijs hæreticorum liceat Catholicis carnes edere temporibus ab Ecclesia interdictis, ne se prodant & in vitæ discrimen veniant?

RAtio Dubij ea esse potest, si supponamus in huiusmodi hospitijs eos, qui carnibus vescuntur, hæreticos cẽseri: nam tunc, qui carnes edit,

facto

facto ipso se hæreticum esse profitetur: at sectam aliquam verbis vel factis profiteri est per se malum. Respondeo in hoc casu in primis si simulet aliquam honestam causam, vt abstineat à carnibus sibi ab hospite oblatis, non peccat, quia tunc solum Religio Catholica simulatur, aut celatur: Si verò non sit locus conueniens excusationi in carnibus edendis ob vitæ periculum declinandum, non videtur peccatum committere. Nam carnium esus per se non est infidelitatis, aut hæreticæ prauitatis professio, sed res ex natura sua indifferens: ex accidenti verò hæretici talem esum iudicant signum suæ falsæ Religionis: Catholicus autem nulla lege compellitur cum probabili suæ vitæ discrimine vt se abstineat ab huiusmodi signis, quæ hæretici malo animo sibi constituunt, vt signa suæ perfidiæ. In hanc sententiam inclinat Azor. vt supra, quam secluso scandalo probabilem existimo.

DVBIVM VI.

An Catholico per hæreticorum, vel paganorum prouincias transeunti liceat salutis causa sese occultare eorum vestes inducendo, aut lingua & sermone illorum vtendo?

Sciendum est vestem, vel signum, quo nationes vel gentes vtuntur aliquando symbolum esse nationis, aliquando sectæ & Religionis.

Caiet. q. 3. art. 3. secunda secundę, docet nunquam licere Christianum, etiam metu mortis, vti veste vel signo infidelium, quandocunque lege vel consuetudine receptum est, vt qui certam sectam profitentur, vtantur eo genere vestis vel signi, vt qui in terris Turcarũ ligaret caput tobalia alba. *Caietan.*

Alij verò dissentiunt, iudicantes id esse licitum facere imminente mortis periculo, seclusa aliorum offensione. Ita sentit Bañez 2.2.q.3.art.2. & Tolet. lib. 4. c. 2. nu. 8. asserit duram valde esse contrariam sententiam, licet fateatur esse communem. Azor. vero lib. 8. cap. 27. dub. 4. 1. tomo & aliqui recentiores sequuntur Dominicum Bañez. *Dominic. Banez. Toletus. Azorius.*

Mihi verò in hac re distinguendum videtur: Nam vel signa illa infidelium ita sunt instituta, vt ferè ex natura sua dicant ordinem ad aliquam sectam (vt verbi gratia imago Mahumeti, vel idolum Martis, aut Iouis,) quæ tantum repræsentant rem, cuius sunt imagines, & nihil aliud præ se ferunt quam falsum illorum Deorum cultum. Et tunc non dubium, quin huiusmodi imagines qui in capite vel in pectore aut alia in parte honoris

gratia gestaret, peccaret contra præceptum confeſsionis fidei, cùm apertè ipſo facto perſonis ſiue falſis dijs illo ſimulacro repræſentatis honorem exterius deferret, quamuis mente & animo alienus eſſet ab earum perſonarum cultu.

Vel ſigna illa etiamſi ab infidelibus ſint inſtituta in ordine ad cultum, & profeſsionem ſuę ſectæ, ſunt aliàs ex natura ſua indifferentia ad alios etiam vſus honeſtos, vt ſunt veſtes, quæ etſi propriæ ſint alicuius ſectæ, tamen primus earum vſus & finis eſt tegere corpus, vſibuſq́ue humanis in hac parte inſeruire, quamuis per accidens ex inſtitutione talis nationis ſigna ſint talis ſectæ: & tunc poſſet licitè quis ſimilibus veſtibus, alijſq́ue ſignis indifferentibus vti, licet infideles poſsint interpretari illas veſtes gerentem, aut ſimilibus ſignis vtentem eſſe ſuæ ſectæ profeſſorem. Nam hoc potius ex eorum deceptione (quam ego non teneor vitare) ſequitur, quàm ex meo facto quia ego vtor re media & per ſe indifferenti, meiſq́ue vſibus deſeruienti. Ex qua reſolutione multorum caſuum deciſio ad hanc materiam ſpectantium elici poterit.

In primis ſequitur poſſe Catholicum inter hæreticos conuerſantem (ſi ſine ſcandalo proprio, vel aliorum id fieri poteſt) metu mortis adire templa hæreticorum, eorum intereſſe conuentibus, atque concionibus, quia id natura ſua indifferens eſt: nam multis de cauſis poteſt quis hæreticorũ templa ingredi, & conuentibus atque concionibus eorum intereſſe: nempe vt facilius, validius & commodius eorum confutet errores, vel alijs iuſtis occaſionibus (niſi ex accidenti id fiat cum aliorum ſcandalo:) Imò, vt auctor eſt Azor. vt ſuprà Dub. 5. poſſet id etiam facere, vt obediat Principi etiamſi hæreticus ſit, cum timet honoris, rei familiaris, aut vitæ amiſsionem. Nam in eo ſolum obedientiæ officium ſuo Principi præſtat; maximè ſi publicè inter fideles aſſeueret ſe id ſolum efficere, vt ſuo Principi pareat, non autem vt ſectam hæreticam profiteatur: ea enim publica atteſtatione Catholicorum offenſioni, & periculo conſulit, & iniquam Principis vexationem iure declinat. An vero hęc ſentẽtia in praxi ſit tuta, aliorum iudicio relinquo.

Secũdo licet inferre non peccare ſeruum Chriſtianum captiuum apud paganos, ſi domino ſuo in idolorum templo genua flectat, incuruatuſq́ue ante eum perſiſtat; quia tum ſeruus tantummodo ſuo officio & munere fungitur: Quemadmodum ancilla Chriſtiana caudam dominæ ſuæ geſtare ſolita, tuta conſcientia vna cum domina templum ingreditur, & genua flectente domina coram idolis, ipſa quoque ſe proſternit, non vt illis honorem deferat, ſed vt reuerentię debitæ dominæ ſuæ ſatisfaciat.

Tertio infertur, poſſe Catholicum, iubente Principe infideli, Chriſtianos omnes in ſua ditione exiſtentes geſtare ſignum aliquod, quo ab hæreticis

ticis distinguantur, illud licere non gestare, si periculum mortis vel rei familiaris immineat. Ita communiter omnes ferè moderni afferunt contra Caietanum, 2.2.q.3.art.2. quia lex illa non obligat cum tanto periculo, ac ex consequenti: si Turcarum Imperator præcipiat, solos verbi gratia Mahometanos tale gestare signum vel vestem, vt Christiani non gestantes cognoscantur, ac morte afficiantur, possent etiam ipsi Christiani tali signo vti, dummodo non sit sectæ expressę protestatiuum, in sensu superius explanato.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM.

LIBRI V. PARS III.

De Confessione fidei externa proprio sanguine testificata. Vbi dubia aliqua de Martyrio expediuntur.

DVBIVM I.

Quid sit Martyrium, & quę eius conditiones?

ETsi Martyrium, si attendamus vim Græci vocabuli, idem sit quod testimonium; & Martyr idem quod testis, vsu tamē loquendi in Ecclesia recepto Martyrium non est qualecunque testimonium, sed Christianę veritatis, & iustitiæ. Atque hinc definitur: *Martyrium est morte ipsa pro Deo obita in testificationem, seu confessionem constantem Christianæ fidei veritatis, vel in seipsa, vel in aliquo pio opere relucentis.* Ita D. Tho. 2.2.q.124.art.1.

Martyrium quid.

Vt autem huiusmodi mors sit verè Martyrium, quatuor conditiones requiruntur, quę omnes ferè colliguntur ex proposita definitione. Prima conditio, vt re ipsa separatio animæ, & corporis sequatur, sicut ex communi doctrina docet D. Thom. vt supra art. 4. Vnde si quis citra realem mortem ipsam grauia tormenta patiatur, huiusmodi tolerantia non propriè, sed per quandam similitudinem Martyrium dici poterit, vt ibi

 ait

ait D.Tho.ad primum: quo sensu interpretatur illud dictum Hieronymi siue Sophronij in Serm. de Assumpt. B. Mariæ, *Rectè dixerim, quod Dei genitrix virgo Martyr fuit, licet in pace vitam finierit.* Neq; obstat illud Domini ad Iacobum & Ioannem (qui Martyrium re ipsa non fuit perpessus) *Calicem quidem meum bibetis.* Nam Ioannes etiam nihilominus calicem bibit, eo ipso quod promptissima voluntate mortem sibi imminentem acceptauit, quamuis reipsa illa in tormentis non fuerit subsecuta, neque ideo Martyr adeò propriè fuerit.

Matt. 22.

Ob hanc etiam causam lato modo habentur pro Martyribus, qui post perpessa Martyrij tormenta diutiùs viuunt in exsilio. D.Tho.d.art. quarto. Nam, vt rectè Cyprianus, *in Dei seruis apud quos cogitatur, & Martyrium mente concipitur, animus ad bonum deditus Deo iudice coronatur: Aliud enim est Martyrio animum deesse, aliud animo defuisse Martyrium.*

Cyprian.

Idem docet vbique Cyprianus, Martyrum eximiùs laudator, & Isidor. lib. 1. Sent. cap. 23. Martyris nomen non tantum illis tribuit, qui extremam mortem pro Christo passi sunt, sed etiam illis, qui à confessione nominis Christi nulla tormentorum atrocitate abduci potuerunt. Tertullianus autem hos designatos Martyres appellat; illos vero absolutè Martyres.

Isidorus.
Tertull.

Secunda conditio. Vt mors sequuta non sit contra voluntatem patiẽtis: non tamen requiritur, vt sit expressè, & actu voluntaria, sicut patet in Innocentibus, qui sine huiusmodi voluntate verum Martyrium sunt consecuti, vt communis tenet Doctorum sententia, & constat ex traditione, & sensu Ecclesiæ celebrantis festum eorum tanquam verè Martyrum.

Ex quo etiam facto licet colligere nullum infantem ratione infantiæ esse Martyrij incapacem: nam si pro Christo interficiatur, eadem est causa in illis, ac in Innocentibus. Nec valet si dicas fuisse speciale priuilegium in Innocentibus, quia si tale interfuit priuilegiũ, certũ est illud non fuisse factum personis, sed causæ: hoc est quia mortui sunt pro Christo, vt optimè Cyprianus Sermone de stella & Magis: *sufficit causa testimonio, licet nondum eloquio distinguatur.* Et Leo Papa, *vt diceretur nullum hominem incapacem esse diuini Sacramenti.*

Cyprian.
S. Leo Papa.

Imò & Richard. in 4. dist. 4. art. 2. q. 3. extendit ad illos infantes, qui in vtero materno simul cum matribus occisi sunt: quam sententiam sequitur Pater Sa in Summa verb. *Martyrium.* Ita tamen censeo limitandam, si Tyrannus etiam intendat occidere fœtum in odium fidei.

Richard.

Multò magis erunt censendi Martyres illi, qui degentes inter infideles, vel hæreticos, parati sunt ad subeundum Martyrium propter Catholicæ fidei confessionem, si aliquando ipsis repente mors in odium fidei inferatur,

tur, etiamsi ipsi antea nesciuerint, nec se ad illud mortis genus præparauerint, nec quicquam de illo in particulari cogitauerint, nec denique ante aduertere potuerint se mori pro Christo. Nam sufficit voluntas siue desiderium præcedens moriendi pro Christo, cuius virtute mors illata in odium Christi etiam illo dormiente est voluntaria.

Tertia conditio. Vt mors non obeatur, quasi ex consequenti, vt fit, quando quis intendit aliquid aliud, & præter eius intentionem etiam implicitam sequitur: & ob defectum huius conditionis mors militum in bello etiamsi propter fidei defensionem occumbant, minimè est Martyrium, quia potius quærunt inferre, quàm sufferre tormenta.

Quarta conditio. Vt mors subeatur propter iustam causam, id est ob fidei defensionem, vel in se, vel vt relucet in opere pio virtutis. Quare illi soli sunt veri Martyres, qui propter fidei confessionem, & actum Religionis eiusdem tormenta patiuntur. Per actus Religionis intelliguntur omnes virtutes Christianæ, orationes, ieiunia, eleemosynæ, sacramentorum administratio, & participatio, prædicatio, & auditus prædicationis verbi Dei, celebratio, & auditio sanctæ Missę, & virtutes alię: leguntur enim in historijs Sanctorum Martyrum varię causę Martyrij. Deinde notam est sanctum Ioannem Baptistam ob repręhensionem Herodis, & multas virgines ob virginitatis custodiam Martyrij palmas fuisse consecutas. Ita D. Thom. d. q. 124. artic. 5. & in epistola ad Rom. cap. 8. lect. septima.

Huc pertinet illud vulgatum D. August. concione 2. in Psal. 34. *Martyrem facit causa non pœna.* Et colligit ex illo Matth. 5. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.* Ex quibus etiam sequitur Martyres nō esse eos, qui ob hæresim, aut schisma ab Ecclesia Catholica iustis pœnis afficiuntur. Nec pro Martyribus habendi hæretici, aut schismatici etiam ab infidelibus propter nomen Christianum occisi, quia sunt extra gremium Ecclesię, vt luculenter docet Cyprian. Epist. 73. ad Iubaian. & de oratione Dominica & vnitate Ecclesię: *Cum Deo* (inquit) *manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt, ardeant licet flammis, vel ignibus traditi, &c.* Plura huius, & aliorum S. Patrum testimonia in hanc sententiam habet Baronius in Prolegomenis ad Martyrolog. Roman. c. 10.

Augustin. *Matt. 5.*

Cyprian.

Denique à Martyrij palma reijciendi sunt, qui non zelo fidei Christianę, sed ad purganda sua flagitia vitam finierunt; neque illi, qui intrepidè sanguinem fuderunt, opinionem vulgi sectantes vt eorum reliquię à Christianis venerarentur. Docet Hieron. Comment. in epist. ad Galat. lib. 3. cap. 5.

Prędictis igitur conditionibus concurrentibus mors pro iusta causa obita Martyrium reputatur: nec est semper necessarium, vt mors sit ab alio

alio illata: nam quędam fuerunt etiam ſanctæ Martyres, quæ ex peculiari Dei inſtinctu ſibi ipſis mortem concurrentibus prędictis conditionibus intulerunt, vt patet ex Aug. li. primo de Ciuit. Dei cap. 26. vbi ait earũ ſanctarũ Martyria in Catholica Eccleſia veneratione celeberrima frequẽtari. Idem docet S. Ambr. l. 3. de virginibus, ad Marcellinam ſororem, de Pelagis & filiarum morte: Euſeb. Ceſarien. li. 8. Eccleſ. Hiſtor. de virginibus Antioch. & Sophronia, quę ſe occidit, ne vim à Maxentio pateretur. Hieronym. ſup. Ion. exponens illud cap. primi. *Tollite me & mittite me in mare*; ſic inquit: *Non eſt noſtrum mortem arripere, ſed illatam ab alijs libenter accipere: Vnde in perſecutionibus non licet propria perire manu abſq; eo vbi caſtitas periclitatur, ſed percutienti colla ſubmittere.* Ita Hieron. Id tamen nulla ratione ordinariè licet niſi diuinitus fuiſſent iuſſæ vt optimè proſequitur D. Auguſt. vt ſupra. *Quid ſi hoc fecerunt* (inquit) *non humanitus deceptæ ſed diuinitus iuſſæ, ſicut de Sampſone. Cum autem Deus iubet, ſeque iubere ſine vllis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimẽ vocet? Quis obſequium pietatis accuſet?* Hactenus Auguſt. rariſsimè tamen credendum eſſe huic inſpirationi.

Auguſt.

Ambr.

Euſeb. Ceſ.

Hieron.

DVBIVM II.

Quando currat obligatio ſubeundi Martyrium?

PRimò omnes Chriſtiani obligantur ex præcepto diuino ad Martyriũ, ſaltẽ in pręparatione animi, quia omnes potius debent velle mortem ſuſtinere, quam negare, aut deſerere fidem Catholicam, aut aliàs peccare mortaliter.

Secundò obligantur ſub pręcepto omnes Chriſtiani ad perferendum Martyrium actu, quando currit pręceptum tuendæ, aut confitendæ fidei, vt patet ex illo Rom. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autẽ confeſsio fit ad ſalutem*; docet D. Tho. 2. 2. q. 124. art. 3. ad primum.

Rom. 10.

DVBIVM III.

An Martyrium aliquando cadat ſub conſilio?

MArtyrium aliquando eſſe opus conſilij ſi fiat cum debitis circumſtantijs, docuit expreſſe D. Tho. 2. 2. q. 124. art. 4. Pro eius tamen ſententiæ maiori claritate, ſciẽdum, nemini abſolutè licere vltrò, ſine aliqua rationabili cauſa, & Deo grata, ſe offerre Martyrio. Ita D. Tho. vt ſu-

pra

pra art. 2. *Martyrium* (inquit) *oblatum debet tolerari patienter, sed non debet quæri, quia non debet dari occasio agendi iniustè.* Vnde D. Cyprianus fugit Martyriũ, vt constat ex lib. 1. Epist. & Athanas. vt patet ex Homil. super Matth. cap. 10. & ex Apologia de fuga sua. Hinc eleganter Cyprianus Epist. 83. ait: *Dominus confiteri nos magis voluit, quam profiteri, quare temeritate non caret temere procurare Martyrium*. Huc etiam pertinet quod scribit Nauarr. in Manual. cap. 11. num. 14. *Peccat mortaliter, qui Deum tentat, temere se Martyrio offerens, ipsosq; infideles irritans, & occasionem illis suggerens ad eum occidendum sine aliqua causa, quæ vi præcepti, aut consilij ad ipsum obliget & dirigat.* Quare olim pro veris Martyribus habiti non sunt, qui non diuini spiritus impulsu, sed temeritate quadam nulla à persecutore facta interrogatione se sacros habere codices, quos non essent daturi, profiterentur. Baron. Annal. tom. 2. anno Christi 302.

D. Thom. Cyprian. Athanas.

Præterea non dubium, quin si temeritas absit, quod Martyrium etiam de consilio cum debitis circunstantijs pro Dei gloria susceptum sit opus laudabile. Ita docet S. Tho. 2. 2. vt supra art. 3. ad primum. Imò est praxis Ecclesiæ sanctæ multorum Martyria colere, qui zelo fidei non citati, neque interrogati vltrò se Martyrio obtulerunt.

Non tamen caret difficultate has circunstantias explanare, nempe quãdo Martyrium non vrgente præcepto aliquo laudabiliter suscipiatur, quando verò temere. Diuus Thomas vt suprà expresè docet Martyrium esse consilij Euangelici, cùm ex zelo fidei, & charitate fraterna sponte quis se offert Martyrio, vt multi Sancti fecerunt, non tamen explicat circumstantias quando Martyrium propter gloriam Dei liberè, nemine impellente susceptum, sit laudabile. Neminem legi hactenus exrepsè de re hac differentem.

D. Isidorus lib. primo Sent. cap. 23. præ alijs elegantissimè explanat quando Martyrium prudenter sit declinandum, quando verò amplectendum his verbis: *Vir sanctus vltrò se pro agone certaminis debet offerre iustitiæ, sed tamen agonis fructum videns vberrimum non debet declinare laboris periculum. Quod si maior est labor, quàm animarum lucrum, declinandus est labor, quem minimum comitatur augmentum. Vtrumq; enim fecit Apostolus, qui & periculis se vltrò dedit, vbi maximum animarum lucrum vidit, & sapienter se periculo abstulit, in quo potiorem laborem, quàm lucrum esse perspexit. Vltro se Paulus apud Ephesum periculis obtulit, quia potius periculum lucrum vidit. Damasci autem ideo periculo subtraxit seipsum, quia nullum periculi ipsius arbitratus est fructum. Disce quomodo ad Martyrium se offerat quisque vltro, vel quomodo iuxta sententiam Dei cingatur ab altero, & quo non vult ipse ducatur.*

Isidorus.

Nos verò maioris claritatis gratia duo vt verissima constituamus. Primum nulla ratione licere Martyrium directè procurare, aut quærere,

hoc est nullus sine alia causa, quàm sufferendi. Martyrium etiam propter Dei gloriam debet se offerre persecutorum gladijs. Hoc est quod voluit D. Thomas, cum inquit, *Martyrium debet tolerari patienter, non tamen debet quæri*; quia non debet dari occasio agendi iniustè, idque sonant sententiæ aliorum Patrum.

Dices, nō licet procurare directè Martyrium: quia nō licet desiderare, nec gaudere de illo. Resp. quamuis non liceat directè Martyrium procurare, licitum tamen est desiderio flagrare Martyrij, vt quamplurimorum Sanctorum monemur exemplis. Ratio est, quia directè quęrere & procurare Martyrium non potest fieri sine hoc, quod alijs demus proximam occasionem iniustæ occisionis: cum verò desideramus vel complacemus in spe vel desiderio martyrij, desiderium pręcisè fertur tátum in opus bonum, & honestum, quale est mori pro Christi fide, & ita appetimus passionem ex parte nostra, non verò actionem ex parte tyrannorum. Hęc autem adinuicem licet in re sint coniuncta, voluntate tamen & desiderio separari possunt, sicut etiam Dominus desiderio patiendi ante eius passionem ferebatur, vt ipse aiebat, Baptismo habeo baptizari, &c. non tamen desiderabat iniustam Iudæorum occisionem; quia potest etiam quis desiderare iniurias, & opprobria ab hominibus illata pro Christo pati sine hoc, quod desiderio feratur vt alij peccent inferendo ei iniurias.

Secundum & tanquam certum constituimus, licere indirectè vltro se offerre Martyrio, atque hac ratione Martyrij palmam quærere. Exempli causa: Aggreditur quis coram Tyranno opus aliquod bonum, ad quod nō tenetur sub præcepto, cùm sit tantum de consilio, ex quo opere pręscit sibi à Tyranno mortem inferendam, vt si ex prędicatione Euangelica inter infideles (casu quo ipse non astringatur eiusmodi prædicationi) vel ex auditione, aut celebratione Missæ in terris hæreticorum, præcognoscat sibi imminere capitis periculum, tunc non dubium, quin liceat opus illud bonum quando ex illo operatur aliqua vtilitas proximorum etiam cum periculo vitæ perficere, quia tunc iste non præbet occasionem proximam iniustæ occisionis, sed potius hoc sequitur ex malitia infidelium, aut hæreticorum.

Oportebit tamen cum iudicio considerare, quando erit laudabile indirectè se offerre Martyrio, quando verò Deo acceptius Martyrij declinare occasiones: hoc enim pendet ex prudentia & arbitrio boni viri, qui expensis prudenter, & maturè postquam Deum assiduè orauerit, omnibus circunstantijs, maximè, vtilitatis, quæ effusione proprij sanguinis cōsequetur, an (inquam) maior futura sit vtilitas animarum, vt si probabiliter fructus aliquis tam pro adducendis infidelibus ad Christianam Religionem, quàm confirmandis, & stabiliendis Catholicis in fidei confessio-

ne:

ne speretur. Et hoc est quod voluit D. Isidorus d. cap. 23. vt supra: cuius verba si rectè considerentur duo aptissimè explicant. Primum, quando vltrò se quis debeat offerre labori: non enim dixit Martyrio (hoc enim directè non licet) sed labori, id est operi aliquo bono cum labore coniuncto ad quod sequatur Martyrium. Secundum, quando declinandus sit ille labor, qui ansam præbet Martyrio, quando verò sit amplectendus, licet Scholiastes ibi non fuerit assecutus mentem Isidori. Hæc sub iudicio doctiorum.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM.

LIBRI V. PARS IV.

De communicatione in genere cum infidelibus.

DVBIVM VNICVM.

An & quatenus liceat communicare cum infidelibus tam in conuersatione quam in alijs?

INFIDELES alij nunquam in Ecclesiæ gremio fuerunt, vt Gentiles, & Iudæi: Alij fuerunt aliquando in ea, & in illos habet quoddam ius Ecclesia ratione baptismalis characteris, vt hæretici & schismatici. Præterea communicatio, aut contingere potest in actionibus non spectantibus propriè ad infidelitatem, vt in politica conuersatione & conuictu &c. aut est in ipsius actionibus infidelitatis, quæ spectant ad cultum superstitiosum, idque vel directè, vt simul cum infidelibus sacrificando idolis; aut indirectè aliquo modo, vt suppeditando infidelibus materiam ad cultum superstitiosum.

Conclusio prima. Nullatenus licet cum infidelibus communicare in aliquo opere infidelitatis directè: nam omnia huiusmodi opera sunt per se mala.

Conclusio secunda. Certum est non licere extra casus necessitatis communicare vllo modo cum infidelibus hæreticis, apostatis, cum sint ab Ecclesia excommunicati, quod tantum intelligi debet, de hæreticis nominatim excommunicatis iuxta tenorem Extrauag. Ad euitanda: de qua nos infra lib. septimo latius dicemus, agentes de communicatione cum hæreticis.

Conclusio tertia. Cum infidelibus alijs, qui nec sunt hæretici, nec apostatæ, licitè possunt politicè communicare illi, qui sunt in fide solidi, quoniam tales infideles non sunt excommunicati ab Ecclesia cum sint extra illam, & aliunde nullum tunc imminet periculum ex illorum conuersatione. Qui autem infirmi sunt, non debent cum huiusmodi infidelibus communicare: nam exponerent se periculo, vt docet D. Thom. 2.2. quæst. 10. artic. 9.

Conclusio quarta. Licet Catholicis vendere infidelibus ea, quibus constat eos abusuros ad superstitiosum cultum, iusta & rationabili causa, vt verbi gratia vendendo Iudæis agnum instante festo Paschatis, aut idolum alicui gentili. Ita docet Gregor. de Val. secunda secundæ, quæst. 10. punct. quinto, secutus Syluest. ver. *Infidelitas*, quæst. quarta. Vbi rectè distinguit de causa, qua inducitur quis, vt rem suppeditet infideli: nam vel illa est rationabilis propter necessitatem aliquam, & tunc licitum erit suppeditare quamcumque rem quocumque modo destinatam ad malum vsum, quoniam non tenetur quis cum notabili detrimento suo, consulere spirituali indemnitati alterius, sed potest commoditatem suam spectando negligere lapsum alterius spiritualem, quando non tenetur illum vitare. Si verò quis non habeat causam rationabilem suppeditandi, vel vendendi rem infideli, qua is est abusurus, peccabit suppeditando, quoniam ex charitate tenetur quilibet quantum in se est impedire peccatum proximi, si hoc potest absque notabili detrimento, Ita docent hi auctores, & existimant distinctionem hanc rationabilis, aut irrationabilis causæ pro regula habendam in huiusmodi, & similibus casibus, quando præbemus materiam peccandi sine intentione, vt possimus discernere quando sit peccatum ex parte nostra, & quando non. Caietanus verò secunda secundæ quæst. 169. artic. secundo ad quartum, alia vsus est distinctione. Aut enim, inquit, quæ venduntur paganis, per se ad superstitiosos eorum ritus, aut ceremonias spectant, vt idolum, vestis sacerdotalis, superstitiosa fana siue synagogæ superstitiosis vsibus destinata: aut sunt res mediæ, & indifferentes, vt sunt herbę, flores, animalia, &c. Prioris generis res non licet

Greg. de Valent. Syluester.

licet vendere infidelibus: posterioris verò generis licitè ex mente Caiet. vendi possunt. Hęc circa communicationem cum infidelibus in generę dicta sufficiunt; cetera quæ peculiariter spectant ad communicationem tam cum hęreticis, schismaticis, Iudęis, & Saracenis, quam cum gentibus habendam suis proprijs locis latius prosequemur.

Interim tamen illud animaduertere oportet, ad Missam audiendam non debere admitti infideles, ethnicos, Iudæos, Hæreticos, Excommunicatos, Interdictos, Schismaticos, Incestuosos, Simoniacos, Infames, cap. Cleros distinct. 21. & alibi sæpè in iure Canonico habetur expressè. Possunt tamen hi omnes ad prædicationem verbi Dei audiendam cum ceteris admitti, si non sint denunciati vt vitentur iux. cap. Episcopus nullum de consecrat. distinct. prima cap. Iuoęi quorum de consecrat. distinction. quarta iunctis gloss. quę conciliant capitula quę videntur contraria; de quo Nauar. Manu. cap. 25. numero 56. & cap. 27. numero 36. ad quintum dubium.

Est tamen inter infideles, & fideles excommunicatos, aut interdictos denunciatos specialiter differentia: nam propter infideles aduenientes non deseritur Missa iam incępta. Propter excomunicatum autem vel interdictum denunciatum adstantem Missa cępta est relinquenda, si ante initium sacri Canonis, seu ante consecrationem fiat, donec talis exeat Ecclesiam monentibus ceteris adstantibus. Quod si nollet exire, eijciatur ab eis, sed si metuatur seditio & sanguinis effusio Missa, relinquetur à Sacerdote, omnesque abibunt.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM,

LIBER VI.

De vnione Schiſmaticorum omnium cum Eccleſia Catholica procuranda.

PROLOGVS.

QVEMADMODVM diuinę charitatis vnio, quæ membra Eccleſiæ viuo ſuo capiti Chriſto coaptat & adſtringit, Deo gratiſsima eſt: ita vehementer diſplicet membrorum diuiſio, quæ ſpiritum pacis & dilectionis extinguit. Quamobrem qui inter veros Eccleſiæ filios rem Deo acceptiſsimam facere cupiunt, in conuerſionem Schiſmaticorum, qui ab Eccleſiæ Romanæ corpore ſeipſos diuiſerunt ſeriò incumbere deberent: quod ſubiectis rationibus perſuaderi videtur.

Prima: Negari planè non poteſt, quin Eccleſia Latina Græcæ, & alijs Orientis prouincijs, vbi ſchiſma grauatur, plurimùm debeat, cùm ab eis pretioſiſsima bona, antequam ſcinderetur, receperit. Floruerunt quippe ibi Patres ſanctitate ac doctrina celeberrimi, quorum monimentis erudimur, & ad pietatem incendimur. Quis ergo non videat, dolendum eſſe, quod pars Eccleſiæ nobilium germinum productrix ſe à ſummorum Pontificum obedientia ſubtraxerit? eoque dolore vnà cum gratitudinis ſtimulo ad ſchiſmaticorum reductionem non excitetur?

Secunda: Clariſsima concilia in Eccleſia Græca ac Orientali celebrata ſunt: & profectò pios animos intimè mouet diuiſio eius partis, in qua vnio tot ſanctorum facta, & ad commune totius orbis bonum deriuata fuit. Quocirca pro parte illa reſarcienda Ieſu Chriſti famuli ſtrenuè laborare deberent.

Tertia: Ipſa gentis ruditas ſumma commiſeratione digna eſt, præſertim ſi cum vitiorum colluuie coniungatur. Et quidem eò amplius adiuuanda eſſet, quò ſaluti propinquior eſt, cùm minus quàm infideles, à

Chriſto

Christo recedat. Ordo enim diuinæ charitatis expofcit, vt eò plus dilectionis impendatur, quò quis nobis coniunctior est.

Quarta: Notum est ex schismaticis aliquos hac ætate nostra misisse Legatos, qui summis Pontificibus obedientiæ obsequium redderent, pro his qui Romam venire nequibant. Et licet postea ad vomitum redierint, fortasse non prorsus tota defectionis causa in eorum fragilitatem refundenda est, cum probabile sit multos ex ipsis in Ecclesię obedientia fuisse perseueraturos, si ministros Latinos nacti fuissent.

Denique charitas ipsa validissimam rationem producit, vt quò quis Deo coniunctior est, eò fortius omnem diuisionem à proximorum animis depellat. In ea verò missione, quæ ad Schismaticos instituitur (vt admistos Schismaticis hæreticos prętercam) pro charitate pugnatur, quodam scilicet prælij genere, quod veros Christi amicos decet: qui ferre non possunt Christi vestem discindi. Atque vtinam Ecclesię Principes in adunando grege diuiso plurimum auctoritatis & operæ, igne charitatis incensi, ponerent, vt fieret Christi vestis contexta per totum, & antiquæ sanctitatis forma rediret.

Schismaticorum autem reductionem in duo præcipua capita diuidemus. Primum erit de Græcorum ac Ruthenorum procuranda salute. Deinde de Orientalibus omnibus iuuandis, quorum maximus est numerus, Deo dante, dicemus.

LIBRI VI.

PARS PRIMA.

De vnione Græcorum ac Ruthenorum cum Ecclesia Catholica.

DVM stetit in Oriente syncerior fides atque simplicitas, ingens fuit Græciæ splendor, tum ob Christiani orbis imperium, quod aliquando in Græcia floruit, tum ob disciplinas ferè omnes, quæ à Græcis ad omnes ferè alias nationes promanarunt. At vbi Græci in superbiam elati, Romanam Sedem omnium Ecclesiarum matrem aspernari cœperunt, diuinitus factum est, vt & imperij splendorem, &, quod maius est, in varios errores prolapsi Orthodoxam fidem amitterent. Pertentatum igitur

Græci quando in schisma lapsi.

tur fuit sæpè ab Ecclesia Latina, tam in Synodis generalibus quàm aliis modis, vt tanta atque adeò præcipua Reipublicæ Christianæ portio, veterum Patrum suorum vestigia terens, ita nobiscum modò sentiret, quemadmodum Apostolorum sæculis vna erat atque consentiens. At cum quaterdecies suos Græcia errores agnouerit, adhuc super cordibus eorum manet velamen, vt id quo sæpè conuicti sunt, vt iudicio suo condemnati, confiteri iam nolint. Talis est schismaticis natura & conditio: nam cũ pietatis speciem præ se ferat, eaque contenta sit (quo etiam fuco nostri temporis hæretici populos deceperunt) caputque, à quo vitę spiritualis sensum & motum accipiat, non habeat, vix rationis vllius vim extrinsecus admittit, & si quid veritate cogente admittit, hoc vix diu retinet. Et quamuis nullum fuerit sæculum, in quo non plura & maxima Romana Ecclesia contulerit beneficia in Græcos & Orientales, vt latissimè ac satis eleganter Thomas Bozius lib. 5. de Signis Ecclesię c. 4. & 5. recenset: id tamen inficiari non possumus, non omnem fuisse adhibitam diligentiam, vt res incepta ad optatum finem perduceretur. Nam si cùm primum absoluta Florentina Synodus, libelli ea de re pro populi captu, & communi lingua per Oriẽtem semel atque iterum fuissent sparsi, illarum saluti aliter esset consultum, fęcundioremque segetem habuisset Ecclesia, quæ, vt ita dicam, non potest consolari, quia non est.

Ecclesia Romana beneficia in Orientales.

Synodus Florent.

Sed & pręter Eugenium IV. si Innocentius III. Gregor. X. Alexander VI. aliique Pontifices hoc negotium aggressi non sola Synodorum conuocatione, vel vnius hominis epistolæ ve missione contenti fuissent, sed rem hanc sedulo Apostolorum more vrsissent, forsan Ecclesia suo fœtu non esset orbata, ac tam insignes nationes ad pristinam gloriam rediissent.

Verum etsi ex ista tantorum Pontificum diligentia pro Græcorum aliorumque Orientalium conuersione adhibita non tantus extiterit fructus, quantus optandus erat: tamen minimè cessandum erit à solicitudine, vt vinculo Religionis Catholicæ Ecclesiæ iungantur. At verò vt hoc fiat, non est opus vnius diei aut legationis: etenim Arca, in qua pauci salui facti sunt, non nisi 100. annorum spatio, id est, longanimi, & non intermissa perseuerantia perfici potuit. Proinde huic rei seriò ac cum magna animi longanimitate enixè connitendum est, vt fructus subsequatur, & vt Græci vera Religione imbuantur: tum quia inter alios ab Ecclesia Catholica dissidentes Græcis tanquam coniunctioribus ac domesticis fidei, ac tanquam genti olim florentissimæ, & cuius antiqui Patres Ecclesiam illustrarunt, maior quàm aliis cura pro recuperanda eorum salute debeatur. Quare meritò alloquens cœli incolas ciuesque domesticos Dei exclamat quidam Doctor, Asserte, inquit, opem gratiamque diuinam tum nobis,

tum

tum verò mortalibus cunctis, vt ad Ecclesię, cuius admirandas & diuinas explicauimus virtutes, conuolent omnes complexum. Videte quibus Oriens, vnde Christianæ Religionis lumen effulserat, nunc tenebris inuoluatur, quibus miserijs opprimatur. Item Græcia sapientiæ quondam parens, imperij summi sedes, vt altissima circumfundatur caligine, vt durissima seruitute, postquam discessit ab Ecclesia, olim cœperit astringi, nunc autem penitus conteratur? Quomodo sedet quasi vidua domina gentium, Regina prouinciarum? Euanuit ab illa decor omnis, è sublimi missus est ignis in eius ossa. Tetendit arcum suum Deus, quasi inimicus firmauit dexteram suam, quasi hostis occidit omnes quod pulcrum visu erat in tabernaculis eius. Non est qui consoletur ipsam ex omnibus caris eius, omnes amici spreuerunt eam, non despectam tamen ab Ecclesia matre, quæ toties eam tutata est, atque adhuc tutatur sola aduersus inimicos eius. In suam domum vocat illam, domum luminis, domum sapientiæ, & omnium bonorum. Si ignoras te, ô pulcerrima nationum, abi post vestigia gregum tuorum, & pasce illos iuxta tabernacula pastoris illius, cui dicit adhuc Christus, *Pasce oues meas*. Vide vt ille brachio suo congreget agnos, in sinu tollat, at fętos Romæ, & vbicunque potest, ille gestet? Meministi quoties aduersus lupum, qui nunc te tuosque discerpit, dilaniat, deuorat, cum maximis suorum copijs, vt te ab amicis tuis desertam defenderet, adcurrerit, aduolarit. Reuertere in te tandem, reuertere, & exemplo filij prodigi, vide quot in domo matris tuæ abundent, tu autem fame peris. Prætendite, ô beatæ mentes, quæ in cœlo degitis, pereuntibus lumen, conciliate illis gratiam diuinam, robur cœleste inspirate, misereminí errantium, misereminí pereuntium: tum quia Græcorum schismati & vestigijs non contemnenda mundi pars inhæret: huius enim sectæ & religionis sunt Moscouitæ, Rutheni, & aliæ nationes: latissimæ namque patent eorum ritus & fines: nam ab ortu Solis gaudent Constantinopolitano ac alijs tribus Patriarchatibus; à Septemtrione vniuerso Moscouię Patriarchatu & Lituaniæ parte, hoc est alba Russia & rubra; à Meridie Cypro & Creta, in qua 14. millia pagorum numerantur: occupantque alias quamplurimas gentes, præcipuè verò Georgianos, quos Iberos appellant Cosmographi, qui omnes, exceptis paucis, qui Romanam Ecclesiam venerantur vt matrem, ijsdem errorum tenebris implicantur.

Ioan. 21.

Pro Græcorum igitur aliorumque Schismaticorum salute procuranda quatuor præstabimus. Primò de erroribus, qui Græcis attribuuntur, de schismatis origine ac confutatione dicemus. Secundò de ratione iuuãdi Græcos, aliosque schismaticos, eosque ad fidem alliciendi. Tertiò in quibus rebus communicatio cum Schismaticis, Catholicis à sacris Canonibus sit permissa.

CAPVT I.

De erroribus, qui Græcis attribuuntur, & de eorum confutatione.

Græcorum errores præcipui.

PRæcipui Græcorum errores, qui illis à Concilio Florentino & alijs imputantur, quinarium numerum non excedunt.

Primò, negant Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio.

Secundò, asserunt Sacramentum Eucharistiæ confici non posse in azymo pane, sed præcisè in fermentato, adeoque tenaciter inhærent his duobus erroribus, vt inter alia peruersa dogmata, propter quæ ab Ecclesia Romana desciuere, hæc duo omnino præcipua, & veluti totius dissensionis capita fuerint.

Tertiò, docent nullum esse purgatorium locum, in quo animæ corporibus emigrantes purgentur à sordibus, quas in corpore contraxerant, antequam in ęterna tabernacula recipiantur, & ex consequenti nihil prodesse defunctis sacrificia, eleemosynas, & huiusmodi opera pia quæ à viuis pro illis offeruntur.

Quartò, quòd Sancti post hanc vitam ante diem iudicij Deum facie ad faciem non videant, neque eius visione fruantur, nec peccatores ante eundem diem inferni supplicijs afficiantur.

Quintò errant, negantes Summum Pontificem Romanæ sedis Apostolicæ caput esse totius Ecclesiæ, ac B. Petri Apostolorum Principis successorem. Concedunt ipsi quinque esse totius Ecclesiæ primarios, & præcipuos Patriarchas, Romanum, Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Ierosolymitanum, & inter hos quidem Romanum ordinis quidem & dignitatis primatum habere, ita vt in Concilijs & alijs conuentibus primum locum in sedendo, sententiam dicendo, suffragium ferendo, & subscribendo tenere debeat, sic tamen vt nihil iuris & potestatis in alios quatuor, præcipuè vero Constantinopolitanum habeat.

Guido Carmelit. Gab. Palæot. Lucianus Cypr. Dominic.

Guido Carmelita & post ipsum Gabriel Palæottus de sectis hæreticorũ, verbo *Græci*, multos alios errores Græcis attribuunt: licet Lucianus natione Cyprius, ordinisque Prædicatorum Theologus pius & doctus apud Posseuinum tom. 1. Biblioth. lib. 5. c. 8. magnam prædictorum errorum partem fuisse Græcis impositam contendat, vt nos etiam obiter hic adnotauimus.

Ex mente igitur prædictorum auctorum errant Græci primo affirmantes

mantes simplicem fornicationem non esse peccatum contra illud Chrysost. Matth. 5. *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidium, adulterium, fornicationes, furta, &c.* quamuis Lucianus vt suprà excuset Græcos ab hoc errore.

Secundò errant Græci, cùm dicunt eos, qui sunt aliquibus peccatis implicati, cum Eucharistiam suscipiunt, non recipere corpus Domini contra illud Apost. *Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, &c.* quibus verbis satis ostenditur quod peccatores verè illud sumant, licet indignè, & quod iudicium accipiant, non dijudicantes corpus Domini: licet Lucianus falsò hunc errorem Græcis imponi affirmet. 1. Cor. 10.

Tertiò primas nuptias admittunt, secundas damnant: in quo clarè Euangelio contradicunt Matth. 10. & 19. Si enim alter coniugum mortuus sit, alter solutus est, vt iterum possit nubere. Sed Lucianus negat damnari secundas nuptias à Græcis: fatetur tamen solere Græcos Sacerdotes in primis benedicere, sed non in secundis. Matt. 10 & 19.

Quartò docent nuptiarum fœdus posse pro coniugum arbitrio dissolui, & fieri diuortium. Lucianus tamen apud Posseuin. vt suprà affirmat nunquam inter Græcos permissum fuisse diuortium, quo liceret nouas quærere nuptias.

Quintò errant, affirmantes Latinos contra Apostolorum præceptum non seruare abstinentiam à sanguine & suffocato, non aduertentes illud Apostolorum decretum contra idolorum cultores latum fuisse, qui immolatum & idolatitum edebant. Quare tantum illud seruandum erit sicut & à Catholicis seruatur, vbicunque inter gentes quæ idola adorant immolatitia sunt. Porro illo Apostolorum decreto tantum immolatitia & non alia prohiberi docent grauissimi Orientalium Patres B. Cyrillus Hierosolymitanus in 4. Catechesi, D. Grego. Nazianz. Serm. in sanctum Pascha, Iustin. Martyr q. 45. Origenes lib. 8. contra Celsum, & alij. B. Cyrillus. Greg. Naz. Iust. Mart. Origenes.

Sextò asserunt Eucharistiæ Sacramentum, in die cœnæ Domini confectum, esse excellentioris virtutis & efficaciæ, quàm alio quolibet die confectũ. Hunc tamen errorẽ falsò imponi Græcis Lucianus quoq; defendit.

Septimò errant Græci cum Sacramentum extremæ vnctionis infirmis quandoque ad corporis quoque salutem prodesse negant: id enim apertè pugnat contra illud Iacobi, qui de hoc Sacramento loquens ait: *Et oratio fidei saluabit*, vel (vt textus Græcus habet) *sanauit infirmum.* Iacobi 5.

Octauò, affirmare etiam Græcos refert Prateolus vt suprà, nõ esse peccatum dare aliquid ad vsuram, contra illud Lucæ 6. *Mutuum date nihil inde sperantes.* Et quod deterius est, non esse necessariam rei furto sublatæ restitutionem, vt quis possit assequi vitam æternam: non animaduertentes, nõ tolli peccatum, nisi restituatur ablatum. Si quid aliquem defraudaui (inquit) Zachæus, reddo quadruplum. Hanc tamen esse calumniam apertam Luca 6. Luca 19.

in Græcos docet Lucianus, nam apud illos asserit hæc verè peccata celeri, atque ab eorum sacerdotibus adigi pœnitentes, vt reddant quod debent.

Nonò, mortua Sacerdotis vxore, credunt Sacerdotem nō amplius esse Sacerdotem, quasi ab vxore & non à Christo per Episcopum sacerdotiū suscepisset, vel character sacerdotalis esset delebilis. Hunc tamen errorem Lucianus Græcis imponi apertissimè docet vt suprà.

Decimò, errant Græci existimantes, non licere Christi imaginē sculpi, sed tantum depingi, non animaduertentes sculptilia à Deo fuisse prohibita, vt Iudæorum animos pronos ad idololatriam, ab eadem auerteret: Orta vero iam Euangelij luce, seclusoque idololatriæ periculo, licet hominibus Dei, Sanctorumque aliorum memoriam omnibus pijs modis siue per imagines depictas siue sculptas excitare, & ad mentem reuocare. Hi sunt errores qui Græcis solent attribui.

Eman. Cal. Georg. Prot. Theo. Gaza. Georg Trap. Bessarion. Georg. Scholar.

Aduersus Græcorum errores scripserunt inprimis ipsius Ecclesiæ Græcæ viri doctissimi Emanuel Caleta Patriarcha Constantinopolitanus, Georgius Protosingilus, Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Bessarion Cardinalis Nicænus, qui & postea fuit Patriarcha Constantinopolitanus. Et præcipuè Georgius Scholarius (deinde vocatus Gennadius cum Patriarcha Constantinopolitanus nominaretur) qui cum Synodo Florentinæ cum alijs Græcis adfuisset (vbi omnes de suis erroribus conuicti ad Ecclesiæ vnitatem redacti sunt, postea verò retrorsum abientes omnes ad vomitum reuersi sunt) eleganter Græcorum errores confutauit, eorumque calumnijs contra Ecclesiam Latinam obiectis doctè & piè respondit: cuius opera versa in Latinam linguam habentur Tom. 4. Bibliothecæ S. Patrum.

Ansel. Cant. Rab. Maur. Hugo Ether. Chrisol. Mediol. Archiep. S. Thomas. Card Turre. Ant. Posseui. Azorius.

Ex Latinis verò D. Anselmus Archiepiscopus Cantuar. in Opusc. de azymo, Rabanus Maurus de institutione Clericorum li.1.c.31. de Sacramento corporis & sanguinis Domini, Hugo Etherianus aduersus errores Græcorum ad Alexandrum tertium Pontificem Maximum libris tribus, qui habentur tom.9. Bibliothecæ Sanctorum Patrum, & Chrisolamus Mediolanensis Archiepiscopus de Spiritu sancto, S. Tho. de Aquino Opusc.1. & 2. contra Græcorum errores, & omnes eius expositiones in primam partem in quæst. celebri de processione Spiritus sancti, Cardinalis Turrecrem. in expositione decreti de vnione facta in Synodo Florentina, & nouissimè licet breuiter Antonius Posseuinus vir pius & doctus in sua Moscouia, Azorius 2. Tom. Institut. Moral. lib.4. cap.14. Et potissimum vt alios nunc omittam sacra synodus Florentina, vbi Patres doctissimè Græcorum errores confutarunt, eosque ad pœnitentiam, & obedientiam Ecclesiæ Romanæ præstandam persuaserunt, factaque vnionis Bulla ab Eugenio IV. Pontifice Maximo Græci discessere, cum tamen

neque

neque ab ipsis, neque à Latinis tunc fuissent apud Græcorum nationes, neque Concilij Florentini decreta, nec vnionis Bulla publicata, quod causa fuit, vt Græci sicut & antea, in suis erroribus permanerent.

CAPVT II.

De origine errorum & schismatis Græcorum.

DICAM nunc breuiter de origine schismatis Græcorum. Dum Orthodoxa fides in Oriente vigebat, Græci primatum visibilis huius ac militantis Ecclesiæ Petro Apostolo eiusque successoribus fuisse à Christo Domino collatum, facilè credebant & confitebantur, vt latius probat Cardinalis Bellarm. lib. 2. de Roman. Pontif. in Controuersia de summo Pontifice. Quare in Conciliorum cõfirmatione necessariam Romani Põtificis auctoritatem agnoscebant, & cum vel ab hæreticis vel ab ipsis Imperatoribus Patriarchæ siue Episcopi aliqua afficiebantur iniuria, ad Romanam Sedem vt defenderentur confugiebant.

Quinimò ex toto orbe terrarum ad eandem veluti ad Petri Sedem Episcopi de rebus fidei alijsque grauissimis quæstionibus scribebant: atque ad eiusdem Pontificis maximi iussu vel cogebant Concilia, vel coacta petebant, vt confirmarentur. At cum Constantinus Magnus Imperij sui sede Bizantium translata, Romam Christi vicario cessisset; Græci terreni Imperatoris præsentia inflati anno Domini 381. Episcopum Constantinopolitanum, qui antea nec Patriarchatus munere fungebatur, tribus Orientis Patriarchis anteponere, & secundum à Romano Pontifice facere voluere, sicut ex Concilij Constantinopolitani Canon. 5. patet. Nec hoc quidem contenti anno Domini 451. eundem Constantinopolitanum Episcopum Romano Pontifici parem efficere conati sunt, vt ex act. 16. Chalcedonensis Synodi constat. Prope verò annum 600. Episcopum Cõstantinopolitanum Oecumenicum, id est, orbis terræ Episcopum siue vniuersalem Pastorem ausi sunt nominare. Ac denique anno 1054. (vt superbia ascendit semper) apertum schisma prodire cœpit, adeo vt solum antea semina iacta viderentur: Imperante enim illo tempore Constantino Monomacho, Patriarcha Constantinopolitanus nomine Michael, cupiens re ipsa vniuersalis fieri Patriarcha, cuius dignitatis nomen iam dudum sibi vsurpauerant eius prędecessores, proclamare cępit Romanum Pontificem, omnesque alios Latinos esse excommunicatos, ob hanc causam quia Spiritum sanctum à Patre filioque procedere assererent, & cõtra decretũ Concilij Nicæni in symbolo illud *filioq;* addidissent. Romano

autem Pontifice de prima sede eiecto, ad se primam sedem iure pertinere, quia post Romanum primus esset, aiebat. Hæc fuerunt Græcorũ schismatis semina: sed quia excæcati tumore superbię ordinem à Christo institutum & honorem Petri successoribus debitum, arripere & perturbare conati sunt, ipsi potius perturbati atque confusi sunt, Turcarum mancipia effecti, bonis litteris, & libris, corporibusque Sanctorum Patrum ipsis ademptis, & ad vnam veram Romanam Ecclesiam translatis. Qui plurr desiderat de Græcorum schismatis origine, legat Azorium 2. tomo Institut. Moral. lib. 4. c. 18. per totum.

CAPVT III.

De procesſione Spiritus sancti Disputatio, in qua ostenditur Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere.

Cvm Græci negent Spiritum sanctum à Filio procedere, & conquerantur Latinos ad symbolum Nicænum addidisse illam particulam (*Filioq;*) duo nobis erunt tractanda. Primò probabimus ex scriptura sacra, Concilijs, & Patribus (potissimum Græcis) Spiritum sanctum à filio quoque procedere. Secundo meritò potuisse, & debuisse Latinos particulam illam (*filioq;*) symbolo addere.

De origine huius erroris & schismatis aliqua licet breuiter attigimus supra, nunc breuitati etiam consulentes, scire oportet olim in symbolo Nicæno & Constantinopolitano nullam mentionem fieri de procesſione Spiritus sancti à filio, quia cum in Ecclesia non essent circa hoc exortæ hæreses, non opus fuit in symbolo id explicare: postea verò cùm Orthodoxi omnes vnanimi consensu docerent spiritum sanctum à filio etiam procedere, pertinaciter id negantibus Græcis, addita fuit maioris charitatis gratia, ab Ecclesia symbolo Nicæno & Constantinopolitano illa particula *filioq;*. Quando vero fuerit à Latinis facta illa additio *filioq;* licet id clarè non constet, verisimilius creditur fuisse factam circa annum sexcentesimum. Nam in Concilio Toletano octauo celebrato circa annum sexcentesimum quinquagesimum tertium, recitatur symbolum cum hac additione: & cum ante hoc tempus, non inueniatur cum illa, vt constat ex Concilio Toletano tertio anno quingentesimo octuagesimo nono celebrato; signum euidens est, illo medio tempore, fuisse à Romano Pontifice, additionem factam, vt creditur in Concilio ingenti Latinorum Pa-

trum

trum propter dissensiones quasdam exortas inter Galliam & Hispaniam: quamuis non constet quale fuerit illud Concil. vt notauit D. Thom. 1. p. q. 36. art. 2. vnde quamuis certò non possit explorari, neque locus neque tempus huius additionis, certum tamen est, vel in aliquo Concilio generali, vel authoritate alicuius summi Pontificis additam esse.

Ex scripturis ostenditur Spiritum sanctum procedere à Filio.

PRimò Ioan. 16. *Omnia, quæ habet Pater mea sunt*, inquit Christus. Item Ioan. 17. *Omnia tua mea sunt*: id est, quicquid habet, Pater habet etiam Filius, excepta sola Paternitatis relatione, vt Augustinus exponit: sed Pater habet esse principium Spiritus sancti non vt Pater, sed vt spirator: ergo & Filius id ipsum habet. Deinde si Pater & Filius non haberent omnia communia, excepta relatione opposita, distinguerentur plusquam relatione, & proinde substantia. Nam Pater vt spirator non est relatiuum ad Filium: ergo si vt spirator distinguitur à Filio, distinguitur per spirationem non vt relatio est, sed vt forma quædam in Patre subsistens, & proinde Pater & Filius in substantia differunt, quæ fuit Arianorum hæresis.

Ioan. 16. *Ioan. 17.*

Secundò Ioan. 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis*. Quid accipiet à Filio Spiritus sanctus nisi scientiam? nam paulò ante dixerat vers. 13. *Non à seipso loquetur, sed quæcunque audiet loquetur*; & de scientia exponunt Chrysostomus, Cyrillus, & Augustinus. Quomodo autem potest Spiritus sanctus accipere à Filio scientiam, nisi accipiendo ab illo essentiam? Quicquid enim aliud dicatur, fiet Spiritus sanctus creatura.

Ioan 16.

Theophil. & Euthymius duas insinuant solutiones. Prima Spiritum sanctum accipere de scientia Filij, quia nihil docet contrarium ijs, quæ docuit Filius. Secunda illud, *de meo*, significare de meo thesauro, qui est Pater, ac si diceret: Accipiet vnde ego accepi.

Sed prima solutio non quadrat: non enim solum Christus dicit. Accipiet de meo, sed etiam dicit, Non loquetur à semetipso, vbi apertè indicat scientiam Spiritus sancti non esse illi à seipso sed à Patre, & Filio: Deinde ipse Christus rationem reddit quare dixerit accipiet de meo, quia omnia, quę habet Pater, inquit, mea sunt. Quę ratio non videtur quid valeat, nisi admodum extorqueatur textus, si sensus non sit, accipere de Filio Spiritum sanctum vt accipit à Patre. Secunda solutio etiam non satisfacit: Nam thesaurus scientiæ in Deo non est persona Patris præcisè vt persona, sed essentia diuina, quę est communis Patri & Filio. Thesaurus enim,

&

& ſcientia perfectionem abſolutam ſignificant, perfectio autem abſoluta ad eſſentiam ſpectat. Quare Paulus ad Coloſſ. 2. *In Chriſto*, inquit, *omnes theſauri ſunt ſcientiæ & ſapientiæ Dei.* Spiritus ergo accipiens de hoc theſauro accipit de re communi Patri, & Filio.

Coloſſ. 2.

Quæres, quare dixerit *de meo*, & non potius *meam eſſentiam*, aut *ſapientiam*, &c. & cur ait in futuro *accipiet*; & non in præſenti; *accipit*. Reſpondeo *de meo*, dixiſſe; quia Spiritus ſanctus non accipit Filiationem, ſed eſſentiam, & proinde non totum id, quod eſt in Filio accipit. Dixit autem *accipiet* in futuro, quia acceptio illa eſt æterna, & continet in ſe virtute omnia tempora, Scriptura autem tempora exprimit prout res de qua agitur poſtulat; hoc autem loco deſcribitur Spiritus ſanctus tanquam legatus à Patre, & Filio mittendus ad Apoſtolos; legati vero tunc inſtruuntur, cũ mittuntur, ideo dicit, *quæcunque audiet, & de meo accipiet.*

Ioan. 16. Ioan. 15.

Tertiò Ioan. 16. *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: Si autem abiero mittam eum ad vos.* Item cap. 15. *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre.* Miſsio autem tantùm eſſe poteſt aut per imperium quomodo mittuntur ſerui à Dominis, aut per Concilium, quomodo dicuntur mitti, qui inſtruuntur à ſapientioribus; aut per modum cauſæ, cuius gratia, quomodo mittit ad bellum, cuius meritis fit bellum: aut per modum conſenſus, qua ratione mittit, qui conſentit mitti, vel quia res tantum mittuntur eius, qui dicitur miſſus, ſicut qui diceretur mitti quando mittuntur inſignia eius. Denique aut per naturalem productionem, quomodo arbores dicuntur emittere flores.

Primò & ſecundò modo Spiritus ſanctus non poteſt dici à Filio mitti, cum non ſit inferior, aut potentia, aut ſapientia Filio. Neque tertiò & quarto, tum quia hoc non eſt niſi impropriè mitti, tum quia etiam dici poſſet Patrem mitti à Filio, quia filius eſt etiam cauſa ſuis meritis, & cõſentit vt ad nos veniat Pater. Quintò quidem contendunt Græci Spiritũ ſanctum mitti à Filio, ſcilicet quod Spiritus ſancti dona nobis largiatur Filius: ſed aberrant, tum quod non ſolum dona dentur Spiritus ſancti, ſed etiam ipſe Spiritus ſanctus ad Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Ecce diſtinctionem inter dona ipſa, & Spiritum ſanctum. Deinde ſi mittere Spiritum ſanctum ſit tantum mittere dona, Pater mittetur etiam à Filio, & Spiritu ſancto: quia quælibet perſona eſt auctor omnium donorum. Denique pari ratione dici poſſet, mitti Filium à Patre, nihil aliud eſſe, quàm mitti Filij dona, & ſic eluderetur Incarnationis myſterium.

Ioan. 20.

Quartò Ioan. 20. *Inſufflauit, et dixit: Accipite Spiritum ſanctum*, hac enim ceremonia voluiſſe Chriſtum declarare Spiritum ſanctum ab illo procedere, docent Auguſt. lib. 3, in Maxim. cap. 14. Cyrill. 12. in Ioan. c. 56.

Quintò

Quintò eodem modo in scriptura dicitur Spiritus sanctus Patris Spiritus & Filij spiritus; *Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Rom. 8. *Si quis spiritum Christi non habet.* At dicitur spiritus Patris, quia à Patre procedit: ergo similiter dicetur spiritus Filij, quia ab ipso procedit.

Matt. 10. Rom. 8.

Nec respondere possunt dici Filij spiritum, quia simul cum Filio à Patre procedit, vel quia est Filio similis. Nam sicut non obstante relatione spiritus sancti ad spirantem diceretur Filij spiritus sanctus, eo tantùm quod procedant ambo à Patre, vel quia similes in natura: pari ratione dici posset Christus spiritus sancti Filius, & verbum non obstante relatione ad Patrem, & dicentem, quia simul etiam ambo à Patre procedunt, & item in natura similes.

Idem probatur ex Concilijs.

EAdem fidei veritas definita est in cõcilijs. Et inprimis Concilium Ephesinum in Epistola totius Concilij ad Nestorium his verbis definiuit: *De Spiritu quoque cum dicit: Ille me clarificabit: hoc rectissimè sentientes vnum Christum Dominum, & filium non velut alterius egentem gloria, confitemur à Spiritu S. gloriam consecutum, quia eius spiritus nec melior, nec superior ipso est. Sed quia humana opera faciens ad demonstrationem suæ deitatis virtute proprij Spiritus vtebatur, ab ipso glorificari dicitur, quod virtus sua, vel disciplina qualibet vnumquemque clarificet. Quamuis enim in sua sit substantia spiritus eius, & intelligatur in persona proprietas, iuxta id quod spiritus est, & non Filius, attamen alienus ab illo non est: Nam spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christus est. Vnde & ab isto similiter, sicut ex Deo Patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per Sanctorum manus Apostolorum miracula gloriosa perficiens Dominum clarificauit Iesum Christum postquam ascendit in cœlum. Nam creditus est Christus natura Deus existens per suum Spiritum virtutes efficiens, ideoque dicebat De meo accipiet, et annunciabit vobis. Nequaquam verò participatione alterius idem Spiritus sapiens, aut potens dicitur, quia per omnia perfectus est, & nullo prorsus indigens bono: nam paternæ virtutis, & sapientiæ, id est filij, spiritus creditur; & ideo ipsa re, & subsistente virtute virtus, & sapientia comprobatur.* Hactenus Concilium. Cum enim Nestorius Christum hominem distinctum suppositum astrueret à filio Dei, nec beatam Virginem Dei genitricem confiteri vellet: cumque illum errorem etiam inde probare contenderet, quod Christus homo fuerit à spiritu S. clarificatus, vt ipsemet & Ioan. 16. prædixerat ea sententia, *Ille me clarificabit*, &c. explicat Conc. quanã ratione Christus à spiritu S. sit clarificatus, addens eũ spiritum esse spiritũ Christi, quatenus Christus est Dei filius, à quo etiam, inquit, sicut ex Deo Patre procedit.

Quod autem Epistola illa non fuerit solius Cyrilli, sed totius Ephesinæ

næ Synodi, constat in primis ex verbis illis ad initium eiusdem Epistolæ: *Religioso, & Deo amabili Nestorio, Cyrillus, vel quicunque sunt apud Ephesinam synodum.* Fit autem in ea peculiaris mentio Cyrilli, quoniã auctoritate Cælestini Papæ præsidebat toti Concilio. Constat deinde, quoniam ex sequẽtibus Concilijs generalibus in Græcia celebratis est manifestum, Patres illius Concilij fidei defensionem aduersus Nestorium confecisse, quæ sanè nulla alia est in ea synodo, quàm ea quę in ea Epistola continentur. Nã fidei confessionem, quam eius Concilij Patres fecerunt, in qua fusius, vt errores Nestorij flagitabant, exponuntur Nicęnæ, Constantinopolitanęque synodi confessiones: eam inquam confessionem vna cum tredecim Anathematismis in Epistolæ formam redactis ad eundem Nestorium absentem si fortè resipisceret, tanquam ad amicum benignè direxerunt. Accedit pręterea quod ex eisdem Concilijs, quæ sunt in Gręcia cõsecuta, certum est, quę continet ea Epistola fidei definitiones esse. In Concilio enim Chalcedonensi, actione quinta in prima fidei definitione suscipiunt Patres tanquam fidem orthodoxam ea, quæ in tribus præcedentibus cõcilijs generalibus definita fuerunt: scilicet in Nicęno, Constantinopolitano, & Ephesino. Cumque ad Ephesinam ventum est, adijcitur sequẽs sententia: *Statuimus etiam S. Synodum Ephesi factam, cuius fuerunt auctores venerabilis memoriæ Cælestinus Romæ vrbis, et Cyrillus Alexandrinæ Ecclesiæ Sacerdotes.* In secunda vero fidei definitione additur beatissimi quondã Cyrilli Alexandrinæ Ecclesiæ Sacerdotis Synodicas Epistolas, tam ad Nestorium, quam ad ceteros per Orientem congruas, & sibi consentientes suscipit, ad cõfutationem quidem Nestorianæ amentiæ, & ad interpretationem eorũ, qui religioso zelo salutaris symboli cupiunt intellectum. In quinta pręterea synodo actione quinta anathematismo 13. & 14. feriuntur anathemate, qui repugnarint definitis à S. Synodo Ephesina, & beato Cyrillo, fitque manifesta mentio de contentis in Epistola ad Nestorium. In sexta etiam act. 7. in definitione fidei Orthodoxæ suscipiuntur Epistolæ synodicæ, quæ à B. Cyrillo scriptę sunt aduersus impium Nestorium, & ad Orientales Episcopos, & denique ea omnia, quæ à quinque pręcedẽtibus Concilijs vniuersalibus definita fuerant. Quo fit vt dogma de processione Spiritus sancti à filio in tertia Synodo generali fuerit definitum, & in tribus sequentibus in Græcia celebratis confirmatum, ac subscriptum.

Eandem veritatem statuit Concilium Lateranense secundum, sub Innocentio tertio cap. firmiter de sum. Trin. & fid. Cath. his verbis: *Pater à nullo, filius à Patre, ac Spiritus sanctus pariter ab vtroque.*

Item in Conc. Lugdunensi cap. fideli de summa Trinitate, & fide Catholica lib. 6. vbi Gregor. 10. *Fideli*, inquit, *et deuota professione fatemur, quod Spiritus sanctus æternaliter ex Patre, et ex filio, non tanquam ex duobus principijs, sed*

tanquam

tanquam ex vno principio,non duabus inspirationibus,sed vna inspiratione procedit. Hoc professa est hactenus,prædicauit,& docuit Sancta Romana Ecclesia,mater omniũ fidelium,& magistra. Hoc habet Orthodoxorum Patrum, atque Doctorũ Latinorum pariter,& Græcorum incommutabilis,& vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragibilis præmissæ veritatis ignorantiã in errores varios sunt prolapsi, Nos sacro approbante Concilio dãnamus,& reprobamus omnes,qui negare præsumpserint æternaliter Spiritum sanctum ex Patre,& filio æternaliter procedere; siue etiam temerario ausu asserere,quod Spiritus sanctus ex Patre & Filio tãquam ex duobus principijs, & non tanquam ex vno procedat. Hæc Gregorius 10. in eo Concilio.

Accedit Concilium Florentinum,cui Ioannes Palæologus Græcorum Imperator,Patriarcha Constãtinopolitanus,& multi alij Episcopi Græcorum interfuere,vbi post longam disputationẽ,communi Latinorum,& Græcorum consensu Sess. vltima in litteris sanctæ vnionis, Decreto de processione Spiritus sancti sequens definitio edita est: *Approbante hac sacrã Synodo Florentina,definimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur,quia Spiritus sanctus à Patre,& filio æternaliter est,& essentiam suã, suumq́, esse subsistens habet ex Patre simul , & Filio , & ex vtroque æternaliter tanquam ab vno principio,& vnica spiratione procedit, Declarantes,quod id SS. Doctores,et Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum ad hanc intelligẽtiam tendit, vt per hoc significetur filium quoque esse,secundum Græcos quidem causam,secundum Latinos verò principium subsistẽtia Spiritus sancti sicut et Patrem. Et quoniam omnia,quæ Patris sunt ipse Pater vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem hoc ipsum,quod Spiritus sanctus procedit ex Filio,ipse Filius à Patre æternaliter habet,à quo etiã æternaliter genitus est.* Hæc Florentina Synodus. In eiusdẽ litteris sanctæ vnionis legere licet rationẽ,qua Græci,& Latini ad concordiam venerunt. Cum enim vtrique explicarunt,quod antea dicebant,inuentum est eos solis verbis dissensisse,cum Græci non se satis explicarent, nec intelligerẽt Latinos,crederent quòd eos in ea esse sententia, vt dicerent Spiritum sanctum procedere à Patre,& Filio tanquã à duobus principijs,distinctisque spirationibus,quod nunquam asseruerunt,vt patet ex Conc. Lugdunensi, vbi contrarium fuerat definitum.

Diuus Antoninus tertia parte suarum historiarum titulo 22. cap. 13. §. 13. refert nullum ferè fructum ex ea concordia fuisse sequutum, eò quod Græci non curauerint eam definitionem populo tradere, quin potius Episcopi, & sacerdotes, qui Conc. pœnitentes non adfuerunt,in eodem errore suo permanserint.& mortuo Ioanne Palæologo per sequentis Imperatoris creationem ad statum pristinum errores Græciæ redierint,vnde perseuerant adhuc Græci ab Ecclesia Romana diuisi,non minus; quàm ante Concilium Florentinum. Addit D. Antoninus in pœnam tanti delicti 14. anno sequenti post concilium Florentinum , Constantinopolim

 videri

videri captam à Turcis;& paulò post totam Græciam.

Eandem veritatem statuit Concilium Toletanum primum in confessione Fidei cum dicit, *Spiritum quoque esse paraclitum, qui nec Pater sit ipse, nec filius sed à Patre, Filioq; procedens.* Fuit vero Conc. hoc confirmatum à Leone primo. Cuius auctoritas congregauit, firmauitque Conc. Chalcedonēse. Idem affirmat Leo primus sermone secundo in Pentecosten. Idem Toletanum tertium anathematismate tertio, Toletanum quartum cap. I. Toletanum sextum cap. I. Toletanum octauum in Symbolo Fidei, demū Toletanum vndecimum in professione Fidei.

Ex Patribus Græcis idem statuitur.

EAndem veritatem non solùm Latini omnes semper constanter asseuerarunt, sed etiam (vt ex Conc. Lugdunensi, & Florentino constat) præcipui Græci Patres: in quorum numerum referūtur, quotquot Ephesinæ & tribus sequētibus Synodis generalibus in Græcia celebratis interfuerunt. Et quamuis Græci Patres in duas soleant classes diuidi, quod alij Spiritum sanctum à Patre, Filioque procedere ferè eisdem verbis ac nos disertè fateantur, alij autem, licet in verbis Latinorum non consentiant, re tamen ipsa nihil differant, dū docent Spiritum sanctum à Patre per filiū procedere. Vtriusque classis Patrum testimonia referam.

In primis Sanctus Athanasius: *Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedēs.* Hęc ille in Symbolo. Quod Athanasij esse patet: primò quia Nazianzenus Oratione de laudibus Athanasij dicit eum composuisse perfectam fidei confessionem Occidenti, & Orienti notā. Secundò, quia Augustinus in Psal. 120. citans nominatim Athanasiū Episcopum Alexandrinum, integrum versiculum huius Symboli adduxit, & suppresso Athanasij nomine, vtitur huius Symboli sententijs lib. 5. Trinit. 8. epist. 174. Enchirid. cap. 36. passim vt in Ecclesia notissimi.

Non fuisse autem particulam, (*Et filio*) additam huic symbolo, hinc cōstat, quod habeatur in Græco; & quod Toletan. quartum cap. primo recitat confessionem fidei fere ad verbum, sumptam ex hoc symbolo, in qua hæc particula habetur. Quare cum Græci non haberent quid responderent ad hoc testimonium dicebant, teste Gennadio lib. pro defensione Concilij Florentini cap. primo sect. quinta Athanasium fuisse ebrium cū hæc scripsit.

Idem quoque Athanasius serm. quarto contra Arianos affirmat Spiritum sanctum accipere à verbo. In Epistola ad Serapionem Episcopum de Spiritu sancto, sic loquitur; *A Patre dicitur procedere, quoniam à verbo Patris desumit,*

desumit, & mittitur, & donatur. Et infra: *Spiritus porro à Filio accipit: de meo enim* (inquit) *accipiet & annũciabit vobis.* Et paucis interiectis. *Cũ igitur istiusmodi ordinem, & naturã habet Spiritus ad Filium, qualem filius habet ad Patrem, qui fieri potest, vt qui Spiritum sanctum creaturam dicit, non illud idem necessario, & de filio sentiat?*

Sanctus Cyrillus in illud Ioëlis: *Effundam de Spiritu meo,* hęc habet: *Quatenus enim Deus ex Deo naturaliter est Filius, genitus enim est ex Deo Patre, proprius ipsius, & in ipso, & ex ipso est Spiritus, sicut profecto & ex Patre ipso intelligitur.* Idẽ in exposit. 9. Anathematismi, sic ait: *Factus homo vnigenitus Dei Filius mansit quoque Deus, omnia quæ Pater habens præter esse Patrem, propriumq́, sibi, qui ex ipso, & ipsi innatus est Spiritus sanctus.* Idem etiam in Apologia ad Theodoretum, ait: *Procedit enim sicut ex Deo Patre Spiritus, iuxta Saluatoris vocem, non tamen alienus à Filio est. Omnia enim habet cum Patre, & idcirco dictum quoque est illud. De meo accipiet.* Et in lib. ad Palladium per interrogationem, & respõsionem, ait: *Mutabilis haud quaquam est Spiritus sanctus, vel si ipsum mutari intelligit, in ipsam Momus diuinam resultabit naturam; si Dei Patris est, nec non & Filij, substantialiter ex ambobus, hoc est ex Patre per Filium effusus Spiritus.* Et in quinto ad Hermiam, inquit: *Cuius proprium esse dicimus Spiritum sanctum? Num solius Dei Patris? vel certè Filij, an verò vtriusque diuisim, & amborum tanquam vnum ex Patre per Filium propter identitatem essentiæ?* Hermia respondet. *Ita aio, amice,* Et Cyrillus, *rectè.*

Sanctus Epiphanius in Anchorato apertissimis verbis: *Spiritus sanctus ex Patre, & Filio tertius appellatione.* Et ibidem: *Vterque habitat in homine iusto, Christus, et Spiritus ipsius. Si ergo Christus ex Patre creditur Deus de Deo, & Spiritus à Christo, vel ex ambobus, vt Christus ait: qui ex Patre procedit, et ille de meo accipiet.* Et ibidem: *Atqui dicet aliquis. Ergo dicimus duos Filios esse, & quomodo Christus vnigenitus? Nequaquam. Tu vero qui es, qui cõtraria de eo dicis? filium vocat ex se, Spiritus autem sanctus ab vtrisque.* Et ibidem: *Spiritus sanctus Spiritus veritatis est, lumen tertium ex Patre & Filio.* Et rursus: *Quem enim admodum nemo noscit Patrem, nisi filius, neque Filium, nisi Pater: ita dicere audeo, quod neque Spiritum nisi Pater, et Filius à quo procedit, et à quo accipit. Neque Filium neque Patrem nisi Spiritus sanctus glorificans verè, et docens omnia, qui ex Patre & Filio est.*

Sanctus Basilius Magnus in tertio contra Eunomium circa principiũ, adeo clarè, & luculenter de veritate huius articuli disputat, vt Græci quidam temerario ausu tanti Patris auctoritatem pertimescentes non dubitarint verba quędam Sancti Doctoris expungere, atque alia de suo addere, sicuti nũc in excusis legitur libris. Locus verò integer, Basilij proculdubio stylum, & grandiloquentiam redolens, à Bessarione recitatur, qui se illum Constantinopoli legisse ait in pluribus vetustissimis manuscriptis: *Quæ enim necessitas si ordine, et dignitate tertius est Spiritus sanctus, tertiũ*

quoq; esse natural. dignitate enim secundū esse à Filio, esse a b ipso habentem, et ab ipso accipientem, et nunciantem nobis, atque omnino ab illa causa dependentem tradit nobis pietatis sermo, &c. Et contra Eunomium lib. quinto cap. cui titulus: *Quare Spiritus sanctus non est Filij filius?* respondet hoc pacto: *Non quia per Filium à Deo non sit, sed ne Trinitas infinita multitudo censeatur, et ex filijs filios, vt in humanis fit habere putetur.* Idem in eodem cap. *Propterea esse quidem Spiritum ex Deo manifestè declarauit Apostolus dicens, quod Spiritum, qui à Deo est, accepimus. Per Filium autem elucere clarè docet vbi Spiritum ipsum Filij nominat, sicut et Dei Patris.* Constat autem legentibus Basilij verba Patrem hunc loqui de æterna Spiritus sancti productione. Nam illud *elucere*, vel *eluxisse*, quod Græci de temporali missione malè interpretantur, sæpè Basilius ipse pro ipsa Spiritus sanctus processione ad intra, vt vocāt, explicāda vsurpauit.

Sanctus Ioannes Damascenus. lib. 1. de fid. Orthod. cap. 13. hæc habet: *Ipse igitur Pater mens est, verbi abyssus, verbi genitor, & per verbum productor manifestatiui Spiritus.* Et rursus: *Spiritus autē sanctus occultæ diuinitatis, Patris manifestatiua virtus, ex Patre per filium procedens, vt ipse nouit, non generationis modo.* Idem in fine capitis ait: *Spiritus Patris cum ex Patre procedat, et Filij quoque est Spiritus, non tanquam ex ipso, sed tanquam per ipsum ex Patre procedens, solus enim Pater causa est.* Porro illud (*per*) singularem causæ, seu principij naturam, & verba ipsa Damasceni non obscurè indicant, & testatur Basilius Magnus cap. 8. lib. de Spiritu sancto ad Amphilochium his verbis: *Quod per Filium creet Pater, neque imperfectam Patris creationem, neque impotentem filij denotat operationē, sed vnitam ipsorum voluntatē significat.* Quare vox illa (*per filium*) originalis causæ confessionem continet, non autem ad coarguendam efficientē causam sumitur. Hoc etiam fusè Basilius cap. 5. ad Amphilochium.

Idem docet Chrysostomus explicans illa verba: *Omnia per ipsum facta sunt.* ait enim: *Quod enim sic per ipsum dictum est nullam aliam ob causam dictum est, quam vt ne Filium aliquis ingenitum suspicetur.* Ergo iuxta horum Patrum sententiam vox illa (*per filium*) accipienda est, vt originalis in Patre principij significatiua. Hoc vero loquendi modo sæpissimè vsus est Basilius Magnus, qui accuratissimè, ac plenissimè scripsit de Spiritu sancto, tum in quinque aduersus Eunomium libris, tum in libro quem de Spiritu sancto scripsit ad Amphilochium, prętertim verò cap. 18. vbi de Spiritu sancto ita differit: *Igitur Dei cognitionis via est ab vno Spiritu per vnum Filium, ad vnum Patrem, & è conuerso. Naturalis bonitas, & quæ secundum naturā est sanctificatio, & regia dignitas à Patre per vnigenitum ad Spiritum peruenit.*

Sanctus quoque Maximus in Epistola illa, quam citant Gręci Patres, Conc. Florentini declarat simul, ac tuetur dogma, & loquendi modū Ecclesiæ Romanæ, ait enim, quod Latini dicūt *ex Filio* idem esse, quod Græci *per Filium*, illumque loquendi modum Latinos, inquit, dicere, sumptum

esse

esse à Patribus tam Grecis, quam Latinis. Preterea explanans quid sibi velit aureum Zachariæ Prophetæ candelabrum, & lucerna, hæc ait: *Spiritus enim sanctus vt natura coessentialis est Deo Patri, ita & Filio secundum substãtiam est, quippe qui ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter procedit.* Ex his duobus loquendi modis & ex Filio, & per Filium Maximus, & Damascenus, sed precipuè posterior hic primum secundo postposuerunt. Imò Damascenus non vult esse dicẽdum *ex Filio*, sed *per Filium*. Quapropter Greci Patres Concilij Florentini, & precipuè Patriarcha Ioseph, vt habetur sessione 25. post longas disputationes, & Sanctorum Patrum lectiones, huiusmodi tandem protulit sententiam cui Greci omnes acquieuerunt.

Posteaquam audiuimus dicta Sanctorum Patrum Occidentalium, & Orientalium, quorum alia Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedere dicunt. Alia vero ex Patre per filiũ, tametsi per Filiũ, idem est, quod ex Filio; & ex Filio, idẽ est quod per Filiũ; Nos tamen illud ex Filio omittentes dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium ab æterno, & substantialiter, vt ab vno principio, & causa præpositione, per, in præsenti in Spiritus sancti processione significante causam.

Quapropter videbatur illis inter prepositiones, *per*, & *ex*, hoc esse discrimen, quod Præpositio, *ex*, primum præsentiale, & procatarcticũ, vt Greci vocant, principium denotat. Per vero, duo simul connotat, & secũdę personæ actionem, & primæ, hoc est Patris suppositionem, vim, & actum producendi Filio communicantis. Atque in hoc communem Græcorum Patrum dicẽdi modum, sed precipuè Maximi, & Damasceni sequuti sunt.

Eiusdem etiam sententiæ fuit Dydimus lib. 2. de Spiritu sancto (habetur inter opera D. Hieronym.) Cyrill. Hierosolim. Cathech. 16. & 17. Nazianzenus orat. 24. & expresse Chrysostomus Homilia 1. & secunda de Symbolo tom. 5. Philo à sancto Epiphanio Episcopus ordinatus in lib. enarrationum in Cantica primo tomo Bibliothecæ, ac denique Gregorius Thaumaturgus, & Nicęnus referens eius vitã, quatenus dicũt Spiritum sanctum esse imaginem Filij, ac denique omnes antiqui Patres Greci, excepto Theophilacto.

Sed Greci nobis objiciunt Damascenum primo lib. fidei Orthodoxæ ad finem cap. 11. vbi ait: *Vbi Spiritum sanctum et ex Patre, et spiritum Patris nominamus, ex filio autem spiritum sanctum non dicimus.* Quibus verbis videtur apertè docere Spiritum sanctum ex Patre procedere, non vero ex Filio. Respondemus Damascenum, se verbis quæ continuo sequuntur exponere, neque ea in re à reliquis Patribus dissentire. Subiungit namque: *Sed spiritum Filij nominamus (si quis enim Spiritum Christi non habet, diuinus inquit Apostolus, non est eius) et per Filium apparuisse, et nobis traditũ confitemur. Insufflauit enim, et dixit discipulis suis: Accipite Spiritum sanctum. Quemadmodum autem*

ex sole radius, et splendor (ipse enim fons est, et radij et splendoris) atque per radium nobis splendor tribuitur, et ipse est, qui illuminat eos, et participatur à nobis. Porrò Filium neque Spiritum esse dicimus, neque etiam ex spiritu. Hactenus Damascen. Ex quibus verbis constat eam esse Damasceni mentem, vt dicat Spiritum sanctum esse Spiritum Filij, cum tamen è contrario (vt rectè subiungit) nec dicamus Filium esse Spiritus sancti, nec esse ex Spiritu sancto, eò quòd Filius nihil prorsus accipiat à Spiritu sancto: accipiat autem Spiritus sanctus à Filio. Patet etiam Damascenum ostendere velle, vt Spiritus sanctus per Filium à Patre procedat, sicut splendor proficiscitur à sole per radium. Vnde addit Spiritum sanctum per Filium apparuisse, & nobis esse traditum tanquam eum, qui à Filio, vt splendor à radio emanarit: Ideoque Christum insufflasse, quasi qui ex se emitteret, produceret, daretque Spiritum sanctum, dixisseque discipulis: *Accipite Spiritũ sanctum.* Vt ergò Bessarion cap. 7. suæ orationis rectè notauit, ea ratione dũtaxat Damascenus, & nonnulli alij ex Græcis, affirmant Spiritum sanctum procedere ex Patre per Filium, non secus, ac splendor procedit à sole per radiũ. Renuunt verò concedere procedere ex Filio, quoniã apud eos dictio (ex) denotat emanationem ab aliquo tanquam à prima origine, & fonte, quo pacto Spiritus sanctus à solo Patre procedit, quoniam is solus à se, & non ab alio habet vim, qua spirat Spiritum sanctum. Verum quia filius spirandi vim sicut & reliqua accepit à Patre per generationem æternam, haud secus quàm radius à sole accipit vim fundendi splendoris, idcirco licet Spiritus sanctus proficiscatur à Filio, sitque eius Spiritus, quin etiam ab eo detur, & mittatur, renuunt tamen aliqui Græci Patres concedere hanc propositionem, *Spiritus sanctus procedit ex Filio*, licet concedant hanc aliam, *Spiritus sanctus procedit à Patre per Filium*, tanquam per suppositum, & causam intermediam inter Patrem, & Spiritum sanctum, eo modo quo radius media causa est inter solem & splendorem. Atque id dicunt denotare dictionem, per; vnde sicut, quia radius principium est inter medium à quo emanat splendor, concedimus splendorem esse radij splendorem, non verò radium esse radium splendoris: ita vult Damascenus, vt dicamus Spiritum sanctum esse spiritum filij, non vero Filium esse Spiritus sancti, aut de Spiritu sancto.

Ioan. 20.

Ex hactenus dictis facilè intelligitur eos Græcos, qui à Latinis dissentire videntur, solis verbis differre, esseque facillimam inter vtramque Ecclesiam concordiam, longè tamen melius loqui ad rem, de qua agitur, Latinos, eosque Græcos, qui cum Latinis conueniunt.

Primum & secundum patent ex eo, quia neutri negant Spiritum sanctum accipere suam essentiam, ac esse subsistens, procedereque à Filio, tãquam à supposito intermedio inter Spiritum sanctum & Patrem. Neutri

item

item negant Patrem non ab alio, ſed à ſeipſo habere, quod Spiritum ſanctum producat, Filium verò id ipſum ſicut etiam cætera à Patre accipere. Vtrique etiam affirmant Patrem, & Filium non eſſe plura principia, ſed vnum tantum Spiritus ſancti, nec ſpirare Spiritum ſanctum diſtinctis, ſed vna tantum ſpiratione: licet Pater id habeat à ſe, Filius à Patre, Spiritus ſanctus ab vtroque, ſeu quod idem eſt à Patre per Filium. Solum ergo differunt Græci quidam à Latinis in eo, quod Græci nolunt ſpirationem Spiritus ſancti vocare proceſsionem ex Filio, ſed ex Patre per Filium; Latini verò vocant eam ſpirationem, proceſsionem ex Filio, quæ ſanè quæſtio eſt de ſolo modo loquendi.

Soluuntur argumenta Græcorum.

PRimum Græcorum argumentum ex verbis illis Ioan. 15. *Cum venerit paracletus quem ego mittam vobis à Patre ſpiritum veritatis qui à Patre procedit*, cōficitur. Cum enim in ijs tam apertè Dominus dixerit Spiritum ſanctum à Patre procedere, & non addiderit etiam à Filio temerarium omnino videtur aſſerere ab eo produci.

Ioan. 15.

Reſpondeo cum Auguſtin. lib. 3. contra Maxim. c. 14. ſolum nominari Patrem, non ad excludendum Filium, ſed quia Pater eſt auctor principalis Spiritus ſancti, eò quòd ab ipſo Filius potentiam habeat ſeu virtutem ſpirandi. Non excludi verò Filium probatur ex ſimilibus ſcripturæ loquendi modis. Matth. 16. *Caro* (inquit) *& ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in cœlis*, in quibus verbis etſi ſolus nominetur Pater, non tamē propterea aliæ excluduntur perſonæ, cum ſea reuelatio facta fuerit à tota Trinitate. Item de Spiritu ſancto dicitur, *Ille vos docebit omnia*, & tamen Pater & Filius etiam omnia docent, imò, vt lib. de proceſsione Spiritus ſancti, ratiocinatur Anſelmus, etſi dictum eſſet, Nemo producit Spiritum ſanctum niſi Pater, nec etiam excluderetur Filius, ſicut nec in illis Matth. 11. *Nemo nouit Filium niſi Pater*, non excluditur Filius & Spiritus ſanctus à cognitione Filij. Dici præterea vlterius poſſet, in prædictis verbis manifeſtè Filium poni, cum Chriſtus dicat miſſurum ſe Spiritum ſanctū, & miſſio in diuinis, proceſsio ſit naturalis.

Secundum. In Concilio Epheſino lectum eſt ſymbolum Neſtorianorum & liber Thodoreti contra anathematiſmos Cyrilli, ac in vtroque habetur expreſsè Spiritum ſanctum non procedere à Filio. Cū verò PP. Concilij tacuerint, omnino approbaſſe videntur eam ſententiam.

Reſpondeo, in eodem Concilio, & in quarto, ac quinto lectam fuiſſe epiſtolam Cyrilli cum anathematiſmis ad Neſtorium, in qua bis habetur Spiritum à Filio habere ſuum eſſe, & PP. non contradixerunt, ergo (re-

torquendo argumentum)approbauerunt. Deinde Theodoretus negauit Filium procedere etiam per Filium, quod tamen Græci non asserunt. Igitur si quid valet eorum argumentum, Concilium approbauit sententiam illis contrariam. Denique ipsum Concilium satis suam significauit sententiam, cùm summo consensu probauit totam Cyrilli doctriná, & contrariam Theodoreti, & Nestorianorum damnauit.

Tertium, ex Dionysio cap.2. de Diuin. nominibus p.1. desumitur, vbi ait: *Solus fons supersubstantialis Deitatis est Pater.* Respódeo dici solum fonté, non quomodocumque, sed quia non habet aliúde diuinitatem, Filius autem dicitur etiá fons, sed de fonte, sicut Deus de Deo. ita Epiph. Hæres. 69.

Quartum. Basil. Epist. 43. *Nullam* (inquit) *secundum propriá notionem communionem habet Filius cum Patre*; ergo nó conuenit cum Patre in spiratione.

Deinde ait, propriam notionem Spiritus sancti esse quod per Filium, & cum Filio cognoscatur, & ex Patre subsistentiam habeat.

Ad primum locum Respondeo, non loqui Basil. de qualibet notione, sed de notione, quæ est proprietas, nempe filiatione: spiratio enim non est proprietas, Filius autem in filiatione nullam reuera habet communionem cum Patre.

Ad secundum, esse pro nobis, si benè intelligatur: non enim vult dicere Spiritum sanctum cognosci ex doctrina, & prædicatione Filij: nam eo in loco differit de distinctione personarum intima, & æterna, quæ nó debet sumi à temporali nostra cognitione, sed cognosci per Filiú, & cum Filio, vt relatiuum per suum correlatiuum. Nam pauló antè dixerat Spiritum sanctum ex Filio pendere & non posse vnum sine alio cogitari (quod est proprium correlatiuorum,) & proinde Spiritum sanctum esse à Filio. Nemo enim dicit Filium esse à Spiritu sancto.

Quintum. Omnia quæ habet Pater, habet etiá Filius, excepta causalitate, ait Orat. ad Episcop. qui venerant ex Ægypto, Nazianzenus.

Respondeo, non loqui de quacumque causalitate, sed de causalitate Patris erga Filium: vult enim dicere omnia quæ Pater habet esse filij, exceptis ijs, quæ sunt propria Patris. Ita enim postea confert etiam Spiritum sanctum cum filio, *omnia* (inquit) *quæ habet Filius, habet Spiritus sanctus excepta filiatione*: id est excepta propietate personæ, à qua procedit siue producitur.

Sextum. Leo tertius Papa, qui post additionem, *Filioque*, in symbolo factam vixit, (vt testis est Petrus Lombardus *1.* dist. 11.) iussit scribi ad fidei cautelam in tabula argentea symbolum Constantinop. sine additione illa, & poni in altari post corpus sancti Pauli, ergò illam additioné abstulit.

Respondeo Pontificem dedita opera hoc fecisse, vt seruaretur memoria Constantinopolitani symboli, quale fuerat, & vt intelligerent omnes

non

non damnari illud Symbolum, nec esse contrarium nostro. Habet enim Ecclesiã plura Symbola, quæ omnia recipit, & honorat, nec vnũ destruit aliud quamuis aliquid sit expressius in vno quàm sit in alio.

Septimum. In cap. 3. Ioannis Theophil. *Sane* (inquit) *Latini malè hæc exponentes, & minus rectè intelligentes dicunt quod Spiritus etiam ex Filio procedat.*

Sed Theophil. tempore schismatis vixit, & proinde reijcitur, sicut neque reciperent Græci Bernardum, Rupertum, aut alios similes Patres.

Octauum. Spiritus sanctus est vnus, ergo vnum habet principium non duo, & vna spiratione procedit, non duabus.

Respondeo, hoc totum esse verum, non tamen sequi vnum principium esse idem, ac vnam personam, & vnam actionem ab vna tantùm esse persona in diuinis. Nam vnum est principium mundi, & vna creandi actio, & tamen mundus est à tribus personis, quibus est communis actio creandi: alias sequeretur aliquam personam diuinam non esse creatorem; illud autẽ vnũ principium Spiritus sancti est Pater & Filius: qui licet sint duo spirantes, vnica tamen spiratione spirant. Nihil enim multiplicatur in Deo nisi relatio opposita, spiratio autem qua Pater spirat non opponitur spirationi qua spirat Filius, atque proinde vnica est non multiplex.

Nonum. Pater est sufficiens principium Spiritus sancti, ergo non requirit auxilium Filij.

Respondeo Filium cum Patre spirare, non quia Pater egeat auxilio, sed quia habent eandem potentiam: qua ratione mundus producitur etiã à tribus personis necessario, necessitate, quam vocant, producentis, & quia intrinsecè ad rationem Spiritus sancti spectat distingui illam realiter à Patre & Filio, propterea de necessitate etiam, quam vocant producti, ab vtroque procedit.

Vltimum. Si à Filio procedit Spiritus sanctus, ergo Patri similior est Filius quàm Spiritus sanctus. Nam Filius spirat cum Patre spirante, & Spiritus non generat cum Patre generante.

Respondeo si in hoc esset attendenda similitudo, simile sequeretur incommodum, si Spiritus sanctus à solo Patre procederet, nam tunc esset Filius similior Spiritui sancto quam Patri, siquidem Filius procederet cum Spiritu sancto, & non produceret cum Patre: sed neutrum concludit reuera. Nam similitudo attenditur ex parte essentiæ, non ex parte relationum.

Demonstratur rectè factam additionem *Filioq̃*.

HÆC particula *Filioq̃*, est explicatio Symboli, vt declarat Concil. Florent. *Definimus explicationem verborum illorum* (Filioque) *veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate, licitè, & rationabiliter symbolo fuisse appositam*. Debuit autem explicari symbolum, cum multi credere cępissent spiritum sanctum non procedere à Filio, hic enim error est contra fidem, teste Athan. in symbolo: *Hæc est fides Catholica, quam nisi*, &c. & epist. ad Serapionem, & Concil. Florent. & vbi error ibi remedium quãto poßit aptius afferendum est: nullum autem aptius quàm expressa symboli verba, cum symbolum sit quod omnes publicè profitentur.

Sed Latinos sine consensu Græcorum hanc explicationem facere potuisse constat; tum quod Papa Pastor vniuersalis Ecclesiæ nequeat errare in decretis fidei ex cathedra docens, illius autem est decernere de fide qui errare nequit, tum quia, & si tantum esset vt minimum primæ sedis Episcopus, sine quo Concilia robur nullum (vt docet Gelasius in tomo de vinculo anathematis) habent, sufficeret Concil. aliquot Episcoporum ab ipso confirmatum, vt aliquando factum est: tum etiam quod sit vel de fide, vel ritu quæstio: si posterius, potest quilibet in sua diocesi Episcopus aliquem introducere ritum, sine aliorum consensu: si prius potuerunt quidem Latini (quamuis Roman. Pontifex esset solum Patriarcha ceteris maior) illud definire: non tamen quod statim reciperetur à ceteris, sed alijs videndum num res rectè definita: sin minus maius conuocare Concilium: Græci autem non solum hanc particulam esse contra finem nequiuerunt probare, sed plures eorum fuere à Latinis conuicti. Legitimè ergo facta est hæc additio à Latinis.

Dices, licet non fuerint necessario Græci initio vocandi, quare tamen non fuere vocati?

Respondeo primò, an minimè fuerint vocati certum non esse. Secundò non fuisse necesse quia facilis quæstio: nec enim, sicut lib. 4. ad Bonif. 12. August. ait, omnis hęresis talis est vt propter eam omnes debeant prouincię versari. Tertiò, rei definiendę necesitate ita instasse vt quantocyus malo occurrere oportuerit. Quartò quia inutile, cum nulli extarent in Græcia homines docti.

Soluuntur.

Soluuntur obiectiones Græcorum.

PRIMA. Decreuit sancta Synodus(scilicet 3 generalis)alteram fidem nemini licere proferre,aut scribere,aut exponere præter eam, quę definita fuit à sanctis Patribus,apud Nicænam vrbem in spiritu sancto congregatam,eos autem qui fuerint ausi aliam fidem componere siue porrigere, aut proferre his, qui volunt ad veritatis cognitionem conuerti ex Gentilibus,vel Iudęis,vel etiam ex qualibet hæresi: istos,si quidem Episcopi fuerint aut Clerici, alienos Episcopos quidem ab Episcopatu, Clericos ab Clericatu, si laici fuerint anathematizatos esse.

Respondeo primò,prohiberi tantum mutationem quoad sensum contrarium symbolo,sicut ad Galat. 1. Paulus anathematizat docentes preter id quod docuit,cum tamen ipse alia postea docuerit. Alias Synodo 3. abrogasset Constantinop. Symbolum, quo tamen vtuntur Gręci,addidit enim multa ad Nicęnum. Dicunt quidem Gręci Constant. & Nicęn. pro vno,& eodē haberi;sed quare? nisi quia in eundem cōspirant sensum? Hęc aut particula *Filioq;* in eundem quoque tendit. Quare Gręci cùm non ignorarent opinionem Latinorum, & eam additionem factam fuisse,per annos tamen circiter trecentos siluerunt.

Galat. 1.

Secundò, Etsi prohiberet Concil. additionem etiam quoad verba,eius tamen prohibitio non nisi ad singulos Episcopos Clericos, ac Laicos intelligeretur extendi (si enim ad omnes Episcopos simul, ac. Pontificem quis eos deponeret?)Deinde non ignorauit Concil.par in parem non habere potestatem. At hanc additionem summus Pontifex approbantibus postea tribus generalibus Concilijs symbolo intexuit.

Secunda. Etsi hoc licuerit Latinis,non tamen expediuit: alioquin multa alia symbolo essent addenda.

Respondeo conuenienter id actum, tum quia dabat symbolum, sine hac particula, causas erroris: tum quia facile poterat addi sine notabili mutatione symboli.Cum & quęcumque alia particula addi posset si Romano Pontif.aut Concil. videretur expedire.

Concluditur Diſputatio diuino teſtimonio.

PRimò vſque ad ſchiſma adeò floruit Græcia doctis, atque ſanctis viris, vt omnia Concilia generalia in ea celebrata fuerint, poſt verò nullum habuit generale Conciliũ, nullum miraculis clarum peperit doctum Patrem; Latini Concilia celebrarunt generalia duodecim, viri etiam miraculis clari ſingulis floruerunt ætatibus, ijque doctiſsimi, quorum maior pars Religiones diuerſæ tulerunt.

Secundò, fides Latinorum propagatur vſque ad Indos tum Orientales tum Occidentales: Græcorum verò quotidie tabeſcit atque minuitur, eiuſque ſectatores quater aut quinquies victi, & conuerſi à noſtris, ſemper redierunt ad vomitum.

Denique illorum imperium in Turcarum incidit manus, idque ipſis Pentecoſtes ferijs. Anno ſiquidem, vt probat Gerardus Mercator in Chronolog. 1452. die 28 Maij, qui fuit (vt cognoſcitur ex aureo numero, qui eo anno erat 9. & littera Dominicali que A.) Pentecoſt. Mahumetes ſecundus vltimam obſidionem ad Conſtantinopolem ſtatuit, & ſequenti die vrbem expugnauit, occiſo que Imperatore imperium extinctum eſt.

CAPVT IV.

Euchariſtiæ Sacramentum confici tam in azymo, quàm in fermentato, contra Græcos probatur.

Leo. Anſelm.

POſt annos à Chriſti natiuitate mille & quinquaginta, orta eſt inter Græcos & Latinos celebris illa de azymo cõtrouerſia, vt ex Epiſtola Leonis 9. ad Michaelem Patriarcham Conſtantinopolitanum cap. 5. & ex Anſelmo lib. de fermentato & azymo, & alijs colligitur. Ita verò pertinaciter ſuæ Gręci adhæſere ſententiæ, vt ipſius defenſio vna ex præcipuis cauſis ſemper exſtiterit, propter quam ſe à Latinorum communione ſeparatos conſeruauerint. Et quamuis controuerſia hæc in Conc. Florentino, quo Græci conuenerant, fuerit eo decreto abſoluta [c] quo Patres ſanctæ illius Synodi iudicarunt vtrumque panem azymum videlicet, & fermentatum veram eſſe Euchariſtiæ materiam, & vtrumqne in vnaquaque Eccleſia iuxta antiquam conſuetudiné retinendum: quia tamen ſemper

per

per Græci contendunt nos Eucharistia carere, illiciteque in azymo consecrare, ostendendum nobis erit falsò eam sententiam, vel prorsus nullo fundamento inniti: quod vt breuius, ac solidius absoluamus,

Supponamus in primis, vtrumque panem tam videlicet fermentatum quàm azymum, verum esse panem, atque in Scriptura sacra vtrũque panẽ simpliciter dici. Et quia de fermentato & ipsi affirmant, & nos non negamus, id probabimus de azymo. Lucæ 4. duo illi discipuli, qui pergebant in Emaus, Christum cognouisse dicuntur in fractione panis, quem tamen azymum fuisse constat, quod illud acciderit in secundo vel tertio Paschæ die (vt ex historia ipsius Euangelistæ colligitur) quibus diebus non licebat Iudæis nec domi habere panem fermentatum, vt patet ex Exod. cap. 12. & 13. Marc. etiam 2. Dauid dicitur manducasse panes propositionis, quos tamen azymos fuisse scribit Philo, & Iosephus, ille in libro de Vita contemplatiua: hic verò lib. tertio Antiquit. cap. 9. vbi ait: *Et duodecim panes azymos in ea* (hoc est mensa) *ponebant, senes per partem, valde mundos*. Et ex Leuit. cap. 2. colligitur, vbi omnem oblationem, quæ Domino offertur absque fermento fieri debere dicitur. Scriptura autem rectè vtrumque panem simpliciter panem appellat, quod vterque conficiatur ex farina triticea, & naturali aqua, coquatur puro igne, quæ tantum sunt de ratione panis; vterque præterea habet vsum panis, quamuis fermentatus, quia est melioris saporis, sit vsitatior. Hanc nostram suppositionem præter D. Thomã in 4. dist. 11. q. 2. art. 2. quęstiunc. 3. ad 6. docet Theodoret. Orat. decima in Danielem.

Luca 4.
Exod. 12. & 13.
Marc. 2.
Philo.
Iosephus.
Leuit. 2.
D. Thom.
Theodoret.

Quia verò in hac controuersia præcipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum est factum Christi (neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) ideo ista quæstio ab alia pendet, Vtrum Dominus Sacramentum instituerit primo die azymorum, quando fermentum inueniri non poterat in omnibus finibus Israël, an verò ante eum diem. Si enim Dominus sacramentum instituit in primo die azymorum, certum erit azymo pane vsum fuisse in eiusmodi institutione: nam Exod. 12. & 13. præcipitur sub pœna mortis, ne fermentatus panis inueniatur in domibus, aut in vllo alio loco filiorum Israël. Si alio tempore instituit, res non erit omnino certa.

Christus an in azymo, an in fermẽtato consecrarit.

Sed antequam Græcorum fundamenta statuamus, præmittere oportet id, quod sanctus Thomas notat in quarto distinct. vndecima quæst. 2. artic. 2. quæstiunc. tertia, morem celebrandi in azymo acceptum fuisse ab Apostolis, & in omnibus Ecclesijs olim seruatum, vt docet Innocentius de mysterio Missæ lib. 4. cap. 4. Postea verò, vt scribit Leo Papa Epistola quadam ad Imperatorem Constantinopolitanum, ab eodem Innocentio citata, propter hæresim Ebionitarum, qui dicebant simul cum Euangelio

Quando celebrari cœperit in azymo.
Innoc.
Leo Papa.

legalia

legalia esse seruanda, sancti Patres ne eis consentire viderentur, cùm scirent non esse de necessitate huius sacramenti confici ex azymo, instinctu Spiritus sancti ad tempus statuisse, vt Eucharistia ex fermentato conficeretur. Postea verò cessante illa hæresi Ecclesiam Romanam ad primum morem rediisse, Græcos autem noluisse relinquere consuetudinem illam ad tempus susceptam, & obstinati dicebant non posse confici nisi ex fermentato, dicentes sic Christum confecisse.

Græcorum igitur ea est sententia, vt existiment Christum consecrasse in fermentato: asserunt enim ipsum suũ Pascha manducasse, & sacramentum instituisse die siue Luna decima tertia mensis primi, sequenti autem die ad occasum Solis incępisse tempus Paschale, quo à Iudæis omnis fermentatus panis abijciendus erat. Sic Euthymius in commentario ad cap. 26. Matth. & Nicephor. lib. 1. histor. cap. 28.

Euthym. Niceph.

Est enim obseruandum ab Hebræis initium omnium mensium sumi à nouilunio, & idem apud ipsos esse primam Lunam, & primam diem, & Lunam 14. vel 13. ac diem decimum quartum, vel decimũ tertium. Porrò secundum legem Exod. 12. die 14 mensis, id est, decima quarta à nouilunio post solis occasum solitos fuisse incipere dies azymorum, qui erant septem, omnes quidẽ Paschales, sed primus, & vltimus soli solemnes, ita vt in his tantũ non liceret opus vllum seruile exercere, vt patet Leuit. 23.

Leuit. 23.

Dicunt ergo Græci feria quinta in cœna Domini fuisse diem decimum tertium apud Hebræos, in quo nondum incœperat tempus azymorum. Feria autem sexta, in qua Christus mortuus est, dicunt fuisse profanum, sed illa ipsa Luna post Solis occasum cępisse tempus azymorum, quia ille erat dies decimus quartus, postea verò diem decimum quintum fuisse diẽ sabbathi solemnissimum.

In hac ergo sententia Græcorum non est euidens Christum consecrasse in azymo, cùm post esum agni Paschalis in institutione sacramenti assumere potuerit fermentatum, cùm nondum cœpisset tempus azymorũ. Sed neque est euidens, sicut notauimus ex sancto Thoma, Christum in fermentato consecrasse: cum enim in comedendo agno, propter legis obseruantiam azymum adhibuisset, gratis dicitur, quod post cęnam fermentatum reassumpserit. Imò probabilius est eodem pane in cęna, & post cœnã vsum fuisse; quamuis sanctus Thomas putare videtur esse necessarium.

Communis vero Theologorum sententia est in quarto dist. vndecima Christum comedisse agnum Paschalem, & instituisse Sacramentum Eucharistiæ Luna 14. primi mensis, quo tempore Iudæi, qui tunc viuebant diem festum, azymorum inchoauerunt. Obseruandum enim est aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos constitui: dies enim naturalis apud ipsos incœpit ab ortu Solis, & terminatur ad occasum Solis, &

continet

continet diem & noctem artificialem, quod patet ex Genes. Illud enim, *Factum est vespere & mane dies primus*, vt exponunt Ambr. Basil. significat ex die artificiali, qui terminatur in vesperam, & ex nocte sequenti, quæ terminatur in mane, factum esse diem naturalem: dies verò festus è contra apud ipsos incipit ab occasu Solis, & terminatur in occasum Solis, ex Leuit. 23. & proinde dies festos azymorum comprehendere noctem Lunæ, siue diei naturalis quartæ decimæ & Lunam diei naturalis, siue Lunæ quintæ decimæ. Quare cum Iudæi ineunte festo azymorum ipso initio noctis Lunæ decimæ quartæ abijcerent omnem panem fermentatum, Christus autem ipsa eadem nocte Eucharistiam institueret; in hac sententia necessariò consecrauit in azymo.

Gen. 1. Ambr. Basil.

Leuit. 23.

Ex quibus primò colliges Græcorum sententiam, existimantium Christum consecrasse in fermentato, erroris manifestè conuinci. Et primò probatur: Quia omnes ferè Patres docent Christum Luna decima quarta, in quam ex Exod. 12. primus dies azymorum incidebat, suum Pascha immolasse. Ita Origen. titulo 35. in Matth. Chrysost. Homil. 35. in Matth. Theoph. & Theophan. apud Bedam de ratione tempor. cap. 57. & 59. Theodor. q. 24. Exodi, Tertull. Cyprian. Ambros. epist. 83. Hieronym. in cap. 26. Matth. August. epist. 86. Beda & alij: Sed eo tempore non licebat vti pane fermentato: igitur consecrauit in azymo.

Exod. 12. Origen. Chrysost. Theoph. Theophan. Theodor. Tertull. Cyprian. Ambr. Hieron. Augustin. Beda.

Secundò ex Euangelio apertissimè probatur: quia Matt. 26. sic dicitur: *Primo die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Et Marc. 14. *Prima autem die azymorum, quando Pascha immolabant.* Et Luc. 22. *Venit dies azymorum in qua necesse erat occidi Pascha.* Cum ergo hi tres Euangelistæ dicant Christum post cœnam instituisse Eucharistiam primo die azymorum, qui nusquam in tota Scriptura dicitur tertius mensis, sed quartus decimus, aut decimus quintus, vt patet Exod. 12. 13. & Leuit. 23. & Num. 28. apertè conuincitur errorem esse dicere, quod Christus consecrauerit Luna decima tertia, ante diem festum azymorum.

Matt. 26. Mar 14. Luca 22. Exod. 12. 13. Leuit. 23. Num. 28.

Respondent impudentissimè quidam Græci, referente sancto Thoma, prædictos tres Euangelistas errasse, & à Ioanne fuisse correctos. Hoc autem est blasphemum; & si admittatur error in Euangelio, non est ratio, cur potius errauerint tres, quàm vnus.

Respondent alij vt Euthymius, dicentes Euangelistas loqui de die azymorum, non qui aderat, sed qui erat proximus.

Sed contra est: quia cùm alij Euangelistæ dicant ipso die azymorum discipulos missos fuisse ad parandam cœnam Paschæ, non potest esse vlla difficultas. Secundò, quia hoc modo necesse esset dicere Christum præuaricasse legem, quod Pascha comederit ante tempus, contra illud, *Non veni soluere legem, aut Prophetas, sed adimplere.* Sed ex Ioanne etiam, à quo Græci

dicunt alios Euangelistas fuisse correctos, apertè demonstratur Christum Luna decimaquarta post Solis occasum, ineunte Paschatis festo, cœnasse cum discipulis, consequenter post esum agni non nisi in azymo instituisse Eucharistiam.

Ioan. 13. Primò enim cap. 13. dicit Ioannes: *Ante diem festum sciens Iesus quod venit hora eius*; ergo dies passionis erat dies festus Paschæ: sed dies festus incipiebat à Solis occasu; ergo festum Paschæ, seu primus dies azymorum inceperat à nocte, qua Christus cœnauit, & instituit Sacramentum; ergo instituit Luna decima quarta: dies enim festus Paschæ comprehendere debebat noctem Lunæ, siue diei naturalis quartæ decimæ, & lucem Lunæ siue diei naturalis quintæ decimæ.

Respondent Græci ad hoc, cum Ioannes dicit, *Ante diem festum*, non intelligi de ante immediato, sed de ante mediato, ac si diceret antequam veniret Pascha. Respondeo hoc esse figmentum Græcorum. Deinde dico nostrã sententiam Catholicam apertè colligi ex sequentibus verbis Ioannis, vt latius docet Bellarm. de Euchar. lib. 4. cap. 7.

Conclusio. His præiactis asserendum nobis est Eucharistiæ Sacramentum confici tam in azymo, quàm in fermentato. Assertio est de fide certa in Concilijs Florentino, & Tridentino tradita, & à Leone 9. in supra citatã Epist. ita antea confirmata, vt Græcorum sententiam hæreticam appellauerit. Docent eam omnes Patres Latini, ac Theologi quidam post Magistrum in 4. Quidam cum D. Thom. 3. parte.

Probatur primò, ex Apostolorum traditione, cuius testes sunt Innocẽtius de myster. Missæ lib. 4. cap. 4. Leo Papa Epist. quadam ad Imperatorẽ Constantinopolitanum, quam citat idem Innocentius, & D. Thom. loco supra citato; qui omnes affirmant morem consecrandi in azymis à D. Petro, & Apostolis Romanam Ecclesiam accepisse, sed eum propter hæresim Ebionitarum postea fuisse intermissum: cum enim ipsi docerent simul cum Euangelio legalia esse seruanda, Patres illius ætatis Spiritus sancti instinctu, scientes azymum non esse huius Sacramenti materiam necessariam, ne hæreticis consentire viderentur, decreuerunt, vt ad tempus ex fermentato Eucharistia conficeretur.

Probatur secundò. Christus Dominus consecrauit in azymo: ergo ille panis sufficit ad substantiam huius sacramenti. Antecedens supra est probatum. Consequens euidenter deducitur.

Probatur tertiò. Vterque panis verus est, & simpliciter panis: sed ille totus est sufficiens Eucharistiæ materia: ergo siue fermentatus, siue azymus sit, totus erit ad consecrationem aptus. Maiorem prima suppositione probatam reliquimus. Minor probatur: nam ex Euangelistis, & Paulo nil aliud colligimus, quàm à Christo acceptum fuisse panem, consecratum,

&

& Apostolis distributum. Quare sicuti ex eo, quod vinum vertendum in sanguinem assumpserit, æquè aptum existimamus rubrum, ac album, cum vtraque vera sint vina, etsi accidentaliter diuersa: ita pari ratione existimandum est vtrumque panem siue azymum, siue fermentatum ritè posse ad hoc mysterium celebrandum assumi.

Obijcies dictum illud Christi Domini: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*. Ex quo deduces panem fermentatum esse corruptum. Sed sensus illius proloquij non est, à modico fermento massam corrumpi, sed fermentari, hoc est alterari, & disponi, vt tali modo fiat. Fateor à nimio fermento posse massam corrumpi, sed propterea meritò admonet D. Thomas, vt non sit nimia illius mixtio, vt ita verus panis efficiatur, atque vsui hominum aptus: qui si talis sit, non minus erit ad consecrationem aptus, quam si azymus esset.

His duabus rationibus, quę assertionem demonstrare videntur, duæ aliæ addi possunt, quibus probetur congruentius consecrationem fieri in azymis, quam in fermentato: quarum altera sumitur ex significatione: Nam panis azymus designat puritatem, & sanctitatem corporis Christi vel accedentium ad illud accipiẽdum, iuxta illud D. Pauli 1. ad Corinth. 5. *Itaque epulemur non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.* Alteram verò indicat Anselm. d. loco supra Matt. cap. 26. vbi ait azymum panem facilius, purius, ac decentius confici; additque D. Thomas magis eum esse ab omni corruptione immunem.

1. Cor. 5.
Anselm.
D. Thom.

Græcorum argumenta diluuntur.

Omnia Græcorum argumenta eò tendunt, vt probent Christum Dominum in fermentato consecrasse, non quidem, vt conuincant congruentius in fermentato, quàm in azymo consecrationẽ fieri, sed vt omnino azymum reijciant, tanquam materiam ineptam, & à Christo non institutam. Quibus omnibus argumentis, si antecedens concederetur, nõ inferretur propterea consequens, quod ipsi opinantur, vt ex prędictis facilè colligitur. Sed quia antecedens est falsum, aliqua eaque pręcipua eorum argumenta proponamus.

Primum argumentum sit. Christus fuit occisus ante celebrationem Paschæ: ergo cùm Christus pridiè quàm pateretur Pascha manducauerit, vel præuenit Iudæorum cæremoniam, vel Iudæi suam postposuerũt: hoc secundum est falsum, tũ quod nullo probabili fundamento fulciatur, nisi solidum fundamentum existimes Rabbinismum cuiusdam Gamalielis, qui de Solis, & Lunæ motibus scripsit ante quingentos annos, vt mirum

 propterea

propterea sit Burgensem Catharinum, & quosdam alios paucos sententia ipsius esse vsos; tum etiam, quod Ioan. decimoquarto repugnet dicenti, ante diem festum Paschę lauasse Christum discipulorum pedes, azyma manducasse, Eucharistiam instituisse, & deinde morti fuisse condemnatum: ergo pręuenit potius Iudęorum Pascha: sed tunc licebat vti fermentato: ergo in eo Eucharistiam instituit.

Ioan. 14.

Confirmatur ex illo communi scribarum placito, ne Christus occideretur in die festo, ad euitandum tumultum populi.

Ad hoc argumentum Respondeo, apocryphum omnino esse, quod aliqui existimarunt Iudęos diem festiuum Paschę postposuisse, quod eo anno caderet feria sexta: sed non minus esse falsum, quòd Christus Pascha anteuerterit, agnumque statuto legis die non manducauerit, vt supra diximus, & Marcus expressè affirmat cap. 14. dum dicit, primo die azymorum, quando Pascha Iudęi immolabant, accessisse ad eum discipulos, atque vt locum ad mysterium celebrandum designaret, postulasse & vespére facto, loco que in cœnaculo grandi instructo agnum comedisse. Vocauit autem Marcus eum diem *primum azymorum*, quod post paucas horas, vespere videlicet facto sollemnitas instaret azymorum, vti supra dicebamus. Cumque sequenti luce fuerit Christus occisus (siquidem *pridie quàm pateretur accepit Iesus panem*, vt ait Paulus, & ex Euangelistarum contextu liquet) eaque fuerit decima quinta, sequitur in ipso festiuissimo die omnino ipsum obijsse.

Marc. 14.

Ad confirmationem adductam Respondendum est, placitum illud Scribarum minimè fuisse receptum, sed illud eorum, qui dicebant premendum esse potius & occasionem non negligendam tollendi è medio Christum quocunque die, quocunque festo incederet, quocunque demũ legis præcepto prohiberentur, rati videlicet expedire potius Christum mori, quàm legem obseruare ideo ipso festiuissimo die, vt docent Tertullian. lib. contra Iudæos cap. 9. Euseb. li. 10. de demonstratione Euang. demonstrat. 6. Cyrill. Hierosolym. cap. 13. Origen. Homil. 23. in Num. Clemens Papa lib. quinto Constit. cap. 14. August. Tract. 50. in Ioan. Leo Papa Serm. 6. de Passione, & alij. Quo die parauerunt quidem mulieres aromata, & Ioseph mercatus est syndonem, quod opera pietatis his etiam diebus in lege non prohiberentur. Et licet iudicia habere esset illicitum, eius tamen legis reos se minimè Iudęi existimarunt, quod Romanis curam Christum occidendi demandauerint. Propterea ait Ioannes 18. ipsos non introijsse prætorium, ne contaminarentur, sed vt manducarent Pascha, victimas scilicet Paschales, quæ ex ouibus & bobus quotidie in diebus Paschæ immolabantur, Deuter. 16. Quarum esus non nisi purificatis concedebatur, vt ex Leuit. constat cap. 22. E media ergo platea Pilato ele-

Tertull. Euseb. Cyrill. Origen. Clemens. August. Leo Papa.

Ioan 18.

Deut. 16. Leuit. 22.

ctionem

ctionem inter Christum & Barrabam proponenti, responderunt Iudæi: *Tolle hunc & dimitte nobis Barrabam*, Lucæ 23. quam electionem proposuit, vt liberandi Christum viam quæreret, & consuetum obseruaret morem, singulis annis in die Paschæ vnum vinctum, quem populus mallet, dimittendi: cui expositioni non obstat nisi Chrysostomus Homil. 82. in Ioannem, qui credidit Iudæos cœnam legalem postposuisse, legemque præuaricasse: sed id iam est à nobis ex Luca reprobatum. Obijt ergo Christus die ipso artificiali Paschatis. propterea dixit Ioannes, *Ante diem festum Paschæ*, sed initio ipso sollemnitatis ad vesperam decimæ quartæ Eucharistiã instituit, quando vti fermentato non licebat.

Lucæ 23.

Chrysost.

Secundum argumentum ex Epiphanio desumitur primo contra Hæres. cap. 50. vbi expressè ait Christum oportuisse in decima quarta die immolari secundum legem: Decima erga tertia die Christus & agnum comedit, & Eucharistiam instituit.

Epiphan.

Ad hoc argumentum, quamuis admitteremus Antecedens, & Consequens, non proinde sequitur Christum in fermentato consecrasse: cùm enim ex lege, cùm azymo agnus esset comedendus, quis dicat eodem non vsum fuisse in instituenda Eucharistia: sed Epiphanius loco citato solummodò loquitur de figurante siue typica Christi immolatione, ac si dixisset, oportuisse agnum, qui figura Christi erat, immolari decima quarta Luna ad vesperam, incœpta iam azymorum sollemnitate, quod indicãt ea verba ipsius *secundum legem*: arguit siquidem eo loco quarta decimanos, quod celebrantes cum Iudæis Luna 14. non animaduerterent Iudæorum Pascha eo die ad vesperam significare Synagogam lumen suum amissurã Christo aduueniente, dies enim 14. est vltima incrementi cum decima quinta decrescere iam incipiat.

Tertium. Azyma sunt Iudæorum propria: ergo consecrare in azymis est Iudaizare.

Respondeo esse propria Iudæorum ad significandam Christi puritatẽ futuram non autem præsentem, vel ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum: alioquin nec vti deberemus aqua & fermento, cum his ad suos ritus vterentur Iudæi.

Quartum. Immolatio agni Paschalis figura fuit passionis Christi: sed agnus immolabatur die 14. ergo eo die fuit ipse occisus, & præcedenti ab ipso Eucharistia instituta.

Respondeo agnum Paschalem magis significasse Eucharistiam, quàm Christi mortem, quod ritus agni Paschalis magis ad manducandum, quã immolandum pertineret. Quare meritò Eucharistia in profesto Paschatis, Luna scilicet decima quarta, est instituta, quo die agnus immolandus erat.

Quintum. Augustinus Tractatu 120. in Ioan. docet acceleratam fuisse Domini sepulturam propter Iudæorum Parasceuem: quia illa nocte cœnam erant comesturi puram: ergo Christus præuenit Iudæorum cæremoniam.

Irenæus. Beda. Ioan. 19.

Respondeo per eam cęnam non intelligi ab Augustino agnum Paschalem, sed quandam aliam sollemnem, quam ad vesperam feriæ sextę sumebant, initio videlicet Sabbathi, vt patet ex D. Irenæo lib. primo cap. 10. & lib. quinto cap. 23. Et ex Beda in cap. 23. Lucæ. Vnde quando Ioannes 19. ait: *Erat autem Parasceue Paschæ hora quasi sexta*, non debet intelligi dies præparationis ad Pascha, sed ad Sabbathum, vt seipsum declarat Ioannes, aiens: *Propter Parasceuem Iudæorum, vt non remanerent in cruce corpora sabbatho; erat enim magnus dies ille Sabbathi.*

Non ante absoluam hanc controuersiam, quin moneam finxisse Caluinum à quodam Alexandro summo Pontifice introductum fuisse in Ecclesia azymum panem in sacrificio Missæ: finxisse dixi, cum nullum huius historiæ testem referat, atque à veritate alienissimum sit. Nam omnes Pontifices huius nominis post primum, successores fuere Leonis noni Romanæ sententiæ acerrimi defensoris. Primus verò huius nominis Pontifex, qui circa annum Domini 110. sedit, non potuit esse huius institutionis auctor, cum Christi Domini factum & nascentis Ecclesiæ ritum eũ latere non potuerit: eam autem ipso exordio in azymo consecrasse supra ex Leone diximus, qui capite 24. dicit sanctos Martyres primitiuæ Ecclesiæ nostris azymis saginatos.

CAPVT V.

Purgatorij locum esse aliquem, in quo iustorum purgantur peccata, contra Græcos demonstratur.

PVrgatorium esse in primis probatur ex omni cura, quæ pro defunctis habita est, tam in veteri, quàm in nouo Testamento, atque in illo quidem primò ex lib. 2. Machabęor. cap. 12. in quo Iudas orare fecit pro mortuis, & subiungitur in textu: *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis orare, vt à peccatis soluantur.* Vnde quinque colliguntur. Primò posse mortuos à peccatis solui, & proinde Purgatorium esse. Secundò sacrificia & orationes illis prodesse. Tertiò non expiari semper in morte omnes peccatorum reliquias, vt fingit Lutherus. Quartò posse hominem piè mori, & tamen

2. Mach. 12

& tamen habere aliquid soluendum. Vltimò hoc esse de fide.

Secundò, exemplo Tobiæ, qui filium suum docuit panem & vinū ponere super sepulturam iusti: id est eleemosynam dare, vt pro eo oretur: alioqui ridiculum esset ponere panem & vinum super sepulcrum. Dicit autem iusti pro fidelis, qui piè in Domino defunctus sit. Inde etiamnum in aliquibus Ecclesijs vsitatum est, vt in die Commemorationis omnium animarum, panem & vinum ponant super sepulcra suorum defunctorū, quæ cedunt in vsum Ministrorum Ecclesię, & aliorum pauperum. Nam in his eleemosyna ipsa valet coram Deo pro defuncto, etiamsi ipsi parum fortasse orauerint pro defunctis illis. Abusus si qui irrepserunt debent per Episcopos emendari. *Tobiæ 4.*

Tertiò, exemplis populi Israël, quoties luxit obitum clarorum virorum multis diebus: vt habitatores Iabes-Galaad luxerunt Saul Regem septem diebus. 1. Reg vlt. Dauid luxit pro Ionatha, alijsque ex populo Israël in prælio occisis. 2. Reg. 1. Populus Israël luxit interitum Iudæ Machabæi diebus multis lib. 1. Machab. 9. & horum similes. Nam diuturnus iste luctus præsertim coniunctus cum ieiunio, non significat solam mentis tristitiam, sed & orationes & sacrificia, quæ per dies istos pro defuncto sunt oblata Deo. *1. Reg. vlt. 2. Reg. 1. 1. Mach. 9.*

Quartò, ab exemplis noui Testamenti, de quibus meminit Apostolus Paulus 1. Corint. 15. dicens: *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt?* Baptizari enim hic significat pati, iuxta illud Christi ad filios Zebedæi: *Potestis baptismo, quo ego baptizor, baptizari?* Marc. 10. Baptizari ergo pro mortuis est aliquid pro eorum salute sustinere. Cuiusmodi sunt opera satisfactoria, vt ieiunia, orationes, eleemosynæ, peregrinationes, oblationes, &c. *1. Cor. 15. Marc. 10.*

Deinde Purgatorium esse, probatur secundò & principaliter ex verbis Christi Domini. Matth. 12. vbi peccatum contra Spiritum sanctum dicit non remitti neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ex quibus verbis sacri interpretes colligunt esse aliquorum peccatorum remissionem post hanc vitam. Quò pertinet & illud de ingrato & iniquo seruo, quem Dominus tradidit tortoribus, quoadusque redderet ei vniuersum debitum. Matth. 18. Ita & de incarcerato à iudice ait: *Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* Matth. 5. *Matt. 12. Matt. 18. Matt 5.*

Tertiò ex verbis Apostoli 1. Cor. 3. *Si cuius*, inquit, *opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Quo quidem in loco obseruandum est Apostolum vti similitudine architectorum, quorum vnus super fundamentum lapideum atque solidum ex pretiosa erigit materia domum, quæ non timeat ignem: alter super fundamentum simile exstruit ædificium ex combustibili materia, vt stipulis, ligno, &c. *1. Cor. 3.*

Hoc

Hoc duplici ædificio si ignis applicetur, prius quidem integrum manebit etiam saluo architecto, si sit intus: posterius verò breui per ignem deuorabitur, & architectus inclusus non nisi egredietur per ignem, in quo transitu non quidem morietur, sed tamen eius corporis leuiores partes incolumes non egredientur.

Huic sententiæ consonant dicta Prophetarum: vt Dauidis Psalm. 65. *Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Et Isaiæ 4. *Si abluerit Dominus sordes filiarum Syon & sanguinem Ierusalem lauerit de medio eius, in spiritu iudicij & spiritu ardoris.* Hæc verba D. Augustinus interpretatus est de igne Purgatorio, de Ciuitate Dei lib. 20. cap. 25.

Ps. 65. *Isaiæ 4.*

Eundem sensum habent verba Prophetæ Malachiæ cap. 3. *Ipse sedebit conflans, & emundans argentum & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum.* Accedunt & illa verba Prophetæ Zachariæ, cap. 9. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.*

Malach. 3. *Zach. 9.*

Quod aliquantò clarius expressit B. Petrus Apostolus Act. 2. loquens de Christo: *Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni.* Dolores enim inferni eorum, qui à Christo soluti sunt, nulli alij sustinuerunt, quam qui tunc erant in Purgatorio. Nam qui erant in limbo Patrum, nullos dolores patiebantur.

Act. 2.

Quartò, plurimum huc faciunt verba Apostoli Pauli Philipp. 2. vbi docet de gloria Christi, & inter alia dicit: *Vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum.* Per quos tres ordines intelliguntur Angeli in cœlis, homines fideles in terris, & animæ defunctorum in Purgatorio sub terra. Nam qui in inferno sunt damnatorum, non adorant Christum, sed blasphemant.

Quintò probatur ex Patribus Græcis & Latinis. Ex Græcis. Primus Clemens lib. 48. longam orationem describit pro defunctis fieri solitam.

Clem.

Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia c. 7. Par. 3. *Accedens*, inquit, *deinde venerandus Antistes precem sacram super mortuum peragit, precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumq́; in luce statuat, & regione viuorum.*

Dion. Areop.

Athanasius 34. ad Antiochum quærit, Num animæ sentiant vtilitatem ex orationibus viuorum? Respondet sentire omnino.

Athanas.

Basilius in Liturgia instituit orationem pro mortuis. Idem Basilius, qui magna apud Græcos pollet auctoritate, sæpè alibi Purgatorium statuit. In illud Isaiæ 9. *Quod iniquitas ardebit vt ignis*, hæc habet: *Præparatam enim materiam per peccata tolli, atque corrumpi, à diuina bonitate ordinatum est, in beneficium hominum.* Et in illud, *Vt aridum gramen comedetur ab igne, & comburetur in densitatibus syluæ*, ita ait: *Si ergò nudauerimus peccatum per confessionem, fecimus*

Basil.

fecimus ipsum aridum gramen dignum, quod à purgatorio igne consumatur. Idē infra ostendit, quod terrena traduntur igni punitorio in beneficium animę, sicut & Deus innuit dicens: *Ignem veni mittere in terram*. Et infra in illud, *Et erit populus tanquam à flammis regi combustus homo*; hæc ait: *Non minatur destructionē, sed purgationem significat, iuxta quod ab Apostolo dictum est: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

1. Cor. 3.

Idem S. Basilius in libro de Spiritu sancto ad Amphilochium cap. 15. *Ipse nos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Ignis baptismum, vocans examinationem Iudicij, vt inquit Apostolus. Vniuscuiusq; opus, quale sit ignis, probabit*. Et rursus: *Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur.*

S. Gregorius Nyssenus, in Oratione de defunctis vltra medium, hæc ait: *Similes quippe nos Deo reddit liberum arbitrium. Vt ergo & libertate matura nō priuetur, malumq; deleatur, excogitauit hoc Dei sapientia inuentum, permittere scilicet hominem in ijs esse, in quæ prolabi voluit, vt degustatis malis quæ exoptauit, & experientia discens, quibus cum rebus quænam commutauerit, sponte sua reuertatur ad pristinam beatitudinem per desiderium, affectus omnes rationi non parentes velut naturæ onus excutiens, vel in præsenti vita per cautionem & philosophiam expurgatus, vel post præsentem peregrinationem, per ignis purgatorij fornacem*. Et infra: *Quod si in affectus rationis expertes declinarit brutorum pelle adiutrice vsus ad prauas animi affectiones, longè aliud post hæc consilium capiet de bono diligendo post discessum à corpore, agnoscens quantum sit inter virtutes & vitia discrimen. Cum diuinitatem participare non poterit, ni prius immixtæ animo sordes igne purgatorio expurgentur*. Et infra: *Et Prophetas audiuimus, quique cum illis, & post illos fuere, per virtutem, & Philosophiam ad perfectionis culmen peruenisse discipulos inquam, & Apostolos & Martyres, omnesq; qui coniunctā cum virtute vitam adductæ materiæ vitæ pretulerunt. Qui et si numero pauciores sint, si cum eorum copia, qui malo adhæserunt, conferantur, posse tamē in carne virtutē colere ostenderunt. Reliquos verò per disciplinam posteriorē in purgatiuo igne deponentes affectus materiales, inque gratiā à principio naturæ concessam per desideria bonorum redeuntes*. Idem Nyssenus in Oratione de infantibus immaturè abreptis propè initium: *Quid de ipso infante, scilicet abrepto sentiendum? quomodo de his qui hoc pacto obierunt, iudicandum? Aspicietne & illa anima iudicem? Sistetur & illa cum cæteris ante tribunal? subibit anteactæ vitæ iudicium? dabitne dignas pœnas expurgata igni iuxta Euangelij dicta, an verò potius rore benedictionis erit recreata?* Euangelij verò locum intelligit, quam frater eius Basilius in Esaiam, Ignem veni mittere in terram.

Greg. Nyss.

Eumenius in primam ad Corint. explicans illud 3. cap. *Ipse verò saluus erit, sic tamen quasi per ignem*, hæc habet: *Vel etiam hoc pacto possumus intelligere. Qui superædificauerit materiam facilè combustibilem, omnino proiectus est. Detrimentum enim passa sunt ipsius studia, ipse vero saluus erit? Quisnam? qui superædificauerit aurum & argentum, & lapides pretiosos. Cum enim de ipso dixisset,*

Eumenius.

dixissent, quod mercedem accipiet, nunc ait, qualem mercedem, hoc est, salutem? Saluus autem erit cum dolore & ipse, vt par est, cum qui per ignem transit, modicarumque inhærentium sibi sordium indiget purgatione. Nam Dei solius est perfecta impeccabilitas, homines autem quantumlibet iusti, non sunt omnino mundi. Dictum est enim, quod in multis omnes peccamus, & nemo mundus à peccato, etiamsi vnius diei fuerit vita ipsius. Dictum quippe est à Malachia etiam, quod vt ignis in fornace vtq; herbam lauantium lauabit, & mundabit aliquos Deus.

1. Cor. 3. Idem Eumenius citat Basilij Commentarios super Esaiam interpretantis locũ illum, *Saluus erit, sic tamen quasi per ignem*, his verbis: *In Commentarijs in Esaiam S. Basilius iterum hũc textum repetẽs, de purgatione ipsum intellexit.*

Theodoret. Theodoretus explicans dictum Pauli locum hæc ait: *Ignem hunc, credimus purgatorium, in quo purgantur animæ, tanquam aurum fornace.*

Bas. Seleuc. Basilius Seleucianus Chrysostomi familiaris in quarta de Dauide Oratione in ipso fine: *Ne expectemus* (inquit) *vt igne curemur, vbi perpendendum est illud, igne cremari.*

Greg. Naz. Gregorius Nazianzenus in Oratione in Cæsarium, circa finem inquit: *Et nostras & eorum, qui quasi in via paratiores prius ad hospitium peruenerunt, animas commendemus.* Ibidem Orat. pro anima eiusdem Cæsarij. Idem Nazianzen. in Oratione ad eos qui vocarunt, & non accurrerunt, prope finem: *Superædificantes fundamento fidei, non lignum, non herbas, neque stipulam, materiam tenuem, & facilè combustibilem cum igne dijudicabimur, vel purgabimur, sed aurum, argentum, &c.*

Ephrem. Sanctus Ephrem in suo Testamento, *Assiduè*, inquit, *in vestris orationibus mei memoriam faciatis; etenim in vanitate, & iniquitate vitam peregi meam.*

Cyrill. Cyrillus Catechesi 5. Mystagogica: *Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum credentes esse animarum iuuamen, pro quibus offertur, obsecratio sancti illius & tremendi sacrificij.*

Euseb. Eusebius lib. 4. de vita Constantini dicit, eum voluisse sepeliri in celebri templo, vt fieret particeps multarum orationum.

Epiphan. Epiphanius in fine operis contra hæreses numerat inter dogmata Ecclesiæ orationem pro defunctis: & hæresi 75. Aerium hæreticum facit quia hoc negabat.

Chrysost. Chrysostomus Homil. 41. in priorem ad Corinthios: *Iuuetur*, inquit, *mortuus non lacrymis, sed precibus, supplicationibus, eleëmosynis.* Et infra: *Ne fatigemur mortuis auxilium ferre, preces pro illis offerentes.* Homil. 69. ad populum: *Non temere ab Apostolis hac sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio: sciunt enim inde multum illis contingere lucrum, vtilitatem multam.* Idem Homil. 31. in Matth. & 84. in Ioan. Homil. 3. in Epistol. ad Philip. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi.

Theod. Theodoretus lib. 5. histor. c. 26. scribit Theodosium Iuniorem procubuisse

buisse ad reliquias sancti Ioannis Chrysostomi, & orasse pro animabus parentum suorum Arcadij, & Eudoxiæ iam defunctorum.

Theophylactus in cap.12.Luc. *Hoc autem dico,*inquit,*propter oblationes & distributiones,quæ fiunt defunctis,quæ non parum conducunt etiam ijs,qui in grauibus delictis mortui sunt.* Theophyl.

Damascenus in libro de ijs qui in fide migrarunt, probat hanc veritatem testimonijs multis,Dionysij,Athanasij, Gregorij Nazianzeni, Gregorij Nysseni, & aliorum. Vide etiam Palladium in historia Lausiaca cap. 41. Damasc.

Ex Latinis autem Patribus ferè nullus est qui dissentiat. Sufficiat autem contra Græcos Græcorum Patrum sententias retulisse.

Obijcitur Augustinus, qui 21.Ciuit.cap.26. & in Enchirid.cap.69. dicit *dubitari posse an post hanc vitam animæ torqueantur purgatorio igne.*

Respond. Non dubitare de pœna animarum, sed de modo ac qualitate pœnæ. Nam in priori loco,solum dubitat, An purgatorius ignis sit idem in substantia cum Gehennæ igne: in 2. An post hanc vitam vrantur animæ igne doloris de amissione temporalium quo hic vti solent.

Denique rationibus probatur. Prima. Ex illo Apocal. 21. *Non intrabit in illud aliquid coinquinatum.* At multi fidelium hinc emigrant, qui maculas vitæ suæ non satis expiarunt: itaque post obitum purgari debent, vt digni fiant ad inhabitandam ciuitatem sanctam in cælis. Apoc.21.

Secunda. Cum in nobis sint aliqua peccata leuia siue venialia, fieri potest,vt quis cum huiusmodi venialibus moriatur. Ergo assignari debet aliquid quo purgentur.

Tertia. Cum reconciliantur homines Deo, non dimittitur semper tota cum peccato pœna. Ergo si antequam soluatur, moriatur homo,illam alibi soluere tenetur. Probatur antecedens. Nam Mariæ Numer.12. dimissa fuit culpa, & tamen iubente Deo luit pœnam per hebdomadam vnam. Item in pœnam adulterij Dauidis moritur infans: in pœnam numerati populi grassatur pestis. Num.12.

Respondent primò, hanc pœnam non esse in satisfactionem, sed in remedium, cum eam patiantur iusti. Deus pepercerat populo Exod.32. & tamen in pœnam peccati multi occiduntur, certè non ad emendationem, quomodo enim post mortem emendatio? Exod 32.

Respondent secundò, in morte deleri omnia. Contrà sequeretur absurdum, nempe vnam & eandem esse pœnam, pro grauissimis ac leuibus peccatis.

Quarta ratio. In quo omnes conueniunt gentes, vix aliunde prouenire potest, quàm à naturali lumine: quæ enim sunt ab hominibus efficta, varia sunt pro varietate gentium. Sed opinio de Purgatorio omnibus

gentibus est communis: (non tamen multæ de pœnis fabulæ, quas sibi quisque pro capite suo finxit) Igitur à lumine naturæ procedit. Sicut Deũ esse, non autem varios, & multiplices esse Deos. Probatur minor. Ita Hebręi 2.Mach.12. Mahumetani in Alcorano, vbi Purgatorium disertè habetur: Ethnici in Phædone & Gorgia Platonis.

2.Mach. 12

Quinta. Videmus aliquos morientes valde bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos. Ergo sicut ratio dictat valde bonos statim præmiandos felicitate æterna; valde malos æternis puniendos supplicijs: sic dictat esse temporarias pęnas pro mediocriter bonis.

Sexta. Testantur grauissimi auctores animas apparuisse. renunciantes se in purgatorio versari, implorantes auxilium à viuis. Anima Paschasij apud Gregor. Romanum: Vitalinæ virginis apud Gregor. Turon. sancti Seuerini apud Petrum Damianum: Fursæi apud Bedam à mortuis resurgens multa narrauit de Purgatorio: sororis sancti Malachiæ apud Bernardum, &c.

Pro solutione tandem argumentorum notandũ est primò, quod Scriptura sacra frequenter duorum dumtaxat locorum, scilicet Cæli, & Inferni meminit; partim factum est, quia respicit ad sententiam externi iudicij Dei, qua alij ad beatitudinem, alij ad damnationem mittentur: nec erit porrò tempus purgationis. Partim quod sub nomine iustorum, qui beatitudinis fiunt participes, etiam continentur constituti in Purgatorio: quia de sua beatitudine certi sunt, tametsi eam nondum habeant. Partim denique quod omnis legis fines duo sunt: scilicet decernere iustis præmia, & iniquis supplicia: tamen in vtrisque inueniuntur gradus, vt nec paria sint quorumlibet iustorum præmia, nec pares pœnæ iniquorum omnium.

Secundò, ordinarius locus Purgatorij est prope infernum damnatorũ, in medio terræ, quò & Christus in triduo mortis suæ descẽdit. Quod autem quidam leguntur Purgatorium suum habuisse in alijs locis; id speciali Dei ordinatione factum est, in terrorem viuentium, ne pœnas Purgatorij leues putent, & liberius peccent. Potest quoque dici, istas animas non continuè fuisse in locis istis extraordinarijs, sed pro ordinatione Dei aliquando dumtaxat apparuisse viuentibus, reliquo tempore fuisse in ordinario loco Purgatorij.

Tertiò, non mirum est animas in Purgatorio torqueri ab igne certo tempore, cùm aliæ torqueantur in infernali igne in perpetuum, exigente & operante diuina iustitia, quæ nouit igni dare virtutem, vt animas affligat, nec vnquam absumat, neque ipse consumatur.

CAPVT

CAPVT VI.

An Sanctorum animæ Deum videant, & verè beatæ sint ante diem iudicij.

PRęcipuus Gręcorum, aliorumque Schismaticorum error, vt ex Concil. Florentino, & D. Thom. Opusc. 6. cap. 9. constat, ille fuit, vt asserent nec beatorum animas ante extremi iudicij diem beatitudine frui, nec impiorum inferni igne puniri. Cuius oppositum definitum fuit in Concil. Florentino Sessione vltima, in Decreto vnionis Latinorum cum Gręcis, ac nouissimè in Tridentin. Sessione 25. Ac demum post longam inquisitionem idem definiuit Benedictus 12. in Extrauag. quæ incipit, *Benedictus Deus*: quam refert Alphonsus à Castro lib. 3. contra hæreses, verbo *Beatitudo*.

Facilè autem erit veritatem hanc contra Græcos conuincere tum scripturarum auctoritate, tum Græcorum Patrum, aliorumque Orientaliū testimonijs: quarum plurima adducit doctissimus Gennadius Patriarcha in Expositione pro Concil. Florentin. c. 4. ac Cardinalis Bellarm. Tom. 2. Controuersia 4. generali lib. 1. cap. 3.

Primò igitur Scriptur. auctoritate comprobemus. Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiso*. Vel hic Dominus promittit paradisum terrestrem latroni, vel cęlestem, sed futurum sicut exponitur ille locus, *Qui non credit iam iudicatus est*, id est, iudicabitur: vel iungendum est *hodie* cum verbo, *dico*, hoc modo: *Hodie dico tibi*, &c. vel promisit in præsenti habiturum visionem beatam, quæ est paradisus cęlestis. Non primum: quia Dominus promittit animæ conuenientem ei paradisum. At quid animæ cum pomis, & frugibus terrenis? Non secundum quia non est recurrendum ad figuras, cum aperta sunt verba, & nihil inde sequitur absurdi: sicut nec in illis: *Qui non credit*, &c. Nō est enim sensus iudicabitur, sed iam iudicatur à seipso, cùm nolit veram amplecti fidem. Secundò, quia dixit Christus, *mecum*. At Christus non erat futurus in beatitudine: cum iam in illa esset, nec voluit dicere, eris mecum, sicut alij omnes sunt, quia Christus vbique est, nihil enim speciale ei promisisset: Neq; tertium hoc enim est ridiculum: nónne videbat latro Dominum illa die loqui? Deinde Hodie respondet illi aduerbio, Quando, Memento mei quando veneris in regnum tuum. Ergo idem est, hodie eris in paradiso, illi Quando.

Luca 23.

Secundò, ex Paulo ad Philipp. 1. *Cupio dissolui & esse cum Christo*: At esse cum Christo, ita vt requiratur dissolutio corporis mortalis, est esse in gloria.

Philip. 1.

gloria eius. Nam quicquid aliud fingatur, explere non poterat Pauli desiderium.

Tertiò, ipse Paulus ad Hebr. 12. describens Sion montem & Hierusalem cęlestem, docet eam constare ex Angelis, & Ecclesia primitiuorum ac spiritibus iustorum perfectorum, id est Prophetarum & Apostolorum.

Act. 7. Quartò, Stephanus cùm vidisset cęlos apertos, & gloriam Dei, clamauit: *Domine Iesu accipe Spiritum meum.* Vtique in gloriam, quam viderat.

Apoc. 7. Quintò, quia in Apocalypsi apertè dicitur: *Hi qui amicti sunt stolis albis, sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius.* Quid est ante thronum Dei, nisi Deum cernere præsentem?

Ioan 14. Ioan. 17. Sextò, Christus dixit Apostolis Ioan. 14. *Vado parare vobis locum, vt vbi ego sum vos sitis.* Et Ioan. 17. alloquens Patrem sic ait: *Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi.* Si igitur discipuli modò cum Christo non sunt, vera non fuit Christi promissio.

2. Cor. 5. Ac denique expressè Paulus 2. Corint. 5. *Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis*: nam in hoc ingemiscimus, habitationem nostrã quæ de cęlo est superindui cupientes: quasi dicat, non est cur timeamus nobis vnquam domum defuturam, nam si ab hac mortali pellimur, habemus aliam æternam. Per domum enim non manufactã intelligunt Græci, vt Oecumenius & Anselmus, vitam æternam.

Ex Patribus Græcis probatur.

Ignat. PRimus Ignatius Epist. ad Rom. *Aqua viua manens in me, intrinsecus mihi dicit, veni ad Patrem, sine me puram lucem aspicere, illuc perueniens homo Dei ero.* Et rursum: *Miserabilis sum nunc donec Deum merear adipisci.* Significat autem ibi id consecuturum statim post martyrium.

Dion. Areop. Dionysius cap. 7. Ecclesiast. Hierarchiæ. *Norunt* (inquit) *profectò se totos percepturos exactissimam ad Christi speciem, requiem, cùm ad præsentis vitæ finem peruenerint. Viamq́, ad immortalitatem suam* (id est gloriã beatam, cum id neque de immortalitate carnis, aut naturali animæ intelligi possit) *è vicino iã clarius intuentes diuinitatis laudant munera.*

Iustin. Iustin. qu. 75. *Post animi à corpore excessum statim fit bonorum malorumq́, distinctio: ducuntur enim ad loca, quæ eis digna sunt ab Angelis: bonorum quidem animi in Paradisum, vbi consuetudo est, & aspectus Angelorum, & Archangelorum, visio etiam conseruatoris Christi ex verbis his: Peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum: improborum autem ad inferorum loca.*

Irenæus

Irenæus lib.1.cap.2.*Iustis,& æquis,& præcepta eius seruātibus,& in dilectio- ne eius perseuerantibus, quibusdam quidem ab initio,* (id est statim vt mortui sūt, sine macula & reatu:) *quibusdam ex pœnitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert, & claritatem æternam circumdat.* Irenæus.

Basilius loquens de sancto Gordio, *Erat* (inquit) *affectus, non vt qui in li- ctoris manus deuenturus esset, sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus, qui statim ipsum recens mactatum, assumptum ad beatam vitam translaturi essent.* Basil.

Gregor. Nazianzenus Oratione in Basilium: *Tu obiter* (alloquitur Ba- silium defunctum) *è cælo respice, &c. vt hinc demum discedentem me, in æterna tabernacula recipias, & beatam Trinitatem, eo quo est modo, tecum pariter contem- plari valeam.* Greg.Naz.

Nyssen. Oratione in sanctum Ephrem: *Tu vero diuino assistens altari vitæq́; principi, & sacrosanctæ vna cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum re- cordare, nobiscum peccatorum veniam impetra.* Greg.Nyss.

Chrysost. Homil.3. in epist. ad Philipp. *Peccatores vbiuis fuerint, procul à Rege sunt, atque ideo digni qui fleātur. Iusti vero siue hic, siue in futuro sæculo fuerint, cum Rege sunt, illic tamen magis, & propius, non per ingressum, ac fidem, sed facie ad faciem.* Chrysost.

Cyrillus Alexand. lib.11. in Ioan. c.36. ait, *Sanctorum animas post mortem euolare in manus Dei Patris, quo vitam perpetuam cum Christo habent qui viam pri- mus aperuit.* Cyrill.

Ephiphan. Hæresi.78. in fin. *Sancti sunt in honore, quies ipsorum in gloria, pro- fectio hinc in perfectione, sors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudiū cum Angelis, diæta in cælo, gloria in bonore incomparabili, & perpetuo brauia in Chri- sto Iesu Domino nostro.* Epiphan.

Theodoret. lib.8. ad Græcos qui est de Martyribus. *Si cælum sedes illorum est, qui piè vixerunt: hunc profectò finem sui cursus, & Martyres iam consequuti sunt, his enim magis pium esse nihil potest. Ideoque maiori sorte meritò perfruuntur Marty- res, qui nunc, & à cunctis latè mortalibus honores amplissimos ferunt, & æternis sunt insigniti coronis.* Theodoret.

Euseb. lib. 4. histor. capite 15. ait, *Polycarpum post mortē immortalitatis præ- mia adeptum:* At quæ est immortalitas præter naturalē animæ, nisi gloria beata? Euseb.

Damascenus Historia de Barlaam & Iosaphat in fine: *Vultui Domi- ni nitidè & nudè præsentatur, illiusq́; gloria, iam ante promissa sibi corona, exor- natur.* Damasc.

Theophil. in 23. Lucæ: *Dicendum est, idem esse Paradisum, & regnum cælo- rum: Nam latro est in paradiso, ac regno, alioquin non frueretur perfecta bonorum par- ticipatione.* Theophil.

Oecumenius in 9. ad Hebræos; *Christum non solum ingressum in cælum, sed* Oecumen.

etiam

etiam secum duxiße genus humanum, id est, sanctos Patres. At quid est secum duxisse, nisi participes fecisse gloriæ suæ?

Ex Latinis vero Patribus innumeri sunt, qui hanc veritatem fatentur, ex omnibus tamen præcipuè Gregorius Magnus, quem Græci ipsi maximè venerantur, eam ex professo probat lib. 4. Dialogorum cap. 25.

Idem probatur ex officijs, quæ in Ecclesia Græcorum celebrantur.

DEnique Gennadius Patriarcha, vt suprà, ipsos Græcos ex eorum libris preces, psalmos, ac vitas sanctorum continẽtibus manifestè conuincit. Ipsum tamen audiamus, quia ex testimonijs ab ipso collatis efficax aduersus Græcos desumitur argumentum. In fine igitur cap. 4. sic inquit: Sed subit mihi dicere, etsi durũ vobis videbitur, in magnis profectò nugis aures vestræ versantur, magna voce canitis, nihil tamen intelligitis, siue potius negligitis, legere enim & non intelligere, dixit quidam ex sapientibus, est negligere: quoniam libri omnes de precibus id continent, Sanctorumque animas in cælo esse Damascenus, & Theophanes eius rei auctores clara voce clamãt: magnas igitur gratias habere vobis debemus, quia non aut delestis, aut ea fraude aliqua in codicibus obliterastis, vt quidam ante vos in tractatibus & libris de processione Spiritus sancti conscriptis effecerunt; id tamen illis inutiliter cessit, nã adhuc libri manent, qui maleficorum audaciam testantur: & apud vos perbelle seruantur, & quotidie cum vocis modulatione cõcinuntur, Menstrua, Tirodia, sermones, Metaphrases, Quinquagenaria, Versiculi, Troparia, Idiomela, Contacia, Aecis, ynaxaria, Exapostilaria: & ne singula enumerem, omnis fere Ecclesiæ nostræ scriptura ita sentit. Nam Ecclesię Theologi, ac Doctores, Poëtæ, melodique profunda meditatione perpendentes, hoc statuerunt: quasi ex vno cratere sapientiæ referto, omnes omnino hauriendo. Idcirco nec discordant, nec sibi contradicunt mutuo, nec dissentiunt inter se.

Gennad.

Sunt modi cantandi in Ecclesia Græcorum.

Vnde igitur exordiemur? à prima die mensis Septembris in Idiomelis D. Simeonis Stylitæ: *Sancta tua anima*, inquit, *Pater Simeon, in societate exultat Angelorũ.* Et in alio: *& cum incorporeis in cælo tripudians.* Rursus in altero: *cum Angelis Deo assistens.* Vigesima octaua eiusdem mensis de sancto Cyriaco: *Et nunc Paradisum incolis in omni lætitia constitutus.* Octobris primo de Diuo Romano: *Cum iustis intus in diuina gloria inhabitans, oblectationem illam ineffabilem aspicis. Vides indefinentes delitias, aspicis cælorum pulchritudinem, quæ verè est amabilis, aspicis beatissime choreas Patriarcharum.* Eodem mense vigesimo sexto,

sexto, de Diuo Demetrio magno Martyre: *Habet quidẽ tua diuina anima, & immaculata, gloriose Demetri, cælestem pro habitatione Hierusalem.* Et iterum: *In vltra mundanas sedes immaculatum spiritum tuum, sapiens Martyr Demetri, Christus Deus recepit.* Et alibi: *Deo assiduè assistẽs.* Et rursus manifestius: *Beatitudinis finẽ es consequutus Christo assistens, toto corde deprecare.* Et iterum: *Nunc tu Christi vultum intueris in faciem ô Cyrille, speculis vere confractis, tuo diuino amori iunctus es.* Et rursus: *Recordare nostri Pater Basili, consubstantiali Trinitati assistens.* Alibi: *Et nunc in cælis speculis effractis, Antoni, sincerè sanctum inspicis Trinitatem citra medium congressus.*

Et de magno Gregorio, *Partim*, inquit, *victoriæ tuæ coronam recepisti, partim vero cum Christo regnas splendidissima ex sanguine purpura indutus, & sceptro tuorum certaminum ornatus, & corona gloriæ conspicuus in infinita sæcula.* Et alibi: *Hodie Martyr de peregrinatione triumphans ad cælestia peruenit, & in gloriæ throno offert sanguinem cædis.* Et in alio: *Insignis & strenuus Georgius in suo glorioso certamine supernas potestates lætificans, & nunc vna cum ipsis exultans.*

In Nona de magno Paulo, Iunij vigesima nona: *Nunc non in ænigmate, neque in speculo Christus à te conspicitur, imo in faciem facies aspicitur, integram tibi diuinitatis gloriam detegens.* Et in alijs: *Pro Christo passi ô decertatores Martyres, animas in cælo habetis in manu Dei.* Et rursus: *Tui Christe sacerdotes iustitia induti sancti à sæculo gaudent, diuinam tuam pulcritudinem clarius intuentes.* Et in alijs; *Nunc non in ænigmatẽ Pater, non in speculo aspicis lucem numinis omnium principij, facie ad faciem sapientissime, qui & splendoris, & visionis diuinæ dignus effectus es.* Et rursus: *Cum Angelis tripudias, beate Onesime, martyrij corona ornatus; refulgenti throno saluatoris assistens.* Et alibi: *Sanctorum ordines, eũ qui inter Angelos requiescit magna voce laudantes, diuinis nunc fruuntur delitijs, & lætantes tripudiant.* Et in alio: *Superintellectuali splendore exactorati Sancti, & diuina lætitia splendidè repleti, Dij vocamini, vt ei proximi, inter diuinos splendores versantes, & gloriæ ineffabilis radijs illustrati.* Et rursus: *Sacris melodijs celebrentur, quasi cælestis hæredes regni, quasi incolæ paradisi.* Et alibi: *Conciues Angelorum.* Et rursus, *Sanguinis tui pretiosi intinctione Martyr purpuram tibi pretiosam comparasti: qua indutus cælestem regiam verè inhabitas; Deo supremo Regi assistens: Assistere vero supremo Regi*, quid aliud per Deum significat, nisi quod sancti quatenus animę beatitudine perfruũtur? In alijs vero; *Patribus hymnum offeremus, qui ante legem & in lege refulserunt, & qui ex Virgine genito Domino, & hero recta mẽte inseruierunt, & inaccessibilem lucem hanc adepti sunt.* Et in alio: *Nunc ô beate intercede apud Deum pro tuo grege.* Et rursus: *Cæleste Regnũ concupisti, quo nunc beatissime verè frueris.* Et in alio: *Super omnem virtutem positus, Pater Antoni, cum Angelis versaris in Regno cælorum.* Et rursus: *Dei præco Athanasi, qui pericula, & perpetuas tentationes sustinuisti, nunc deliciarum paradisi dignus es factus, diuinas mansiones consequutus, incorruptibilis vitæ ligno propinquus, vt iustitiæ victor, corona &*

diademate cælestis regni exornatus, decore conspicuus & forma præcellēs. Et rursus: *Splendidissimo & fulgentissimo lumine lucidius nunc illustratus.* Et rursus: *Non in ænigmate nūc gloriam, quam à puero concupisti vide beate Eutychi, imo facie ad faciē nunc solutis carnis speculis pater noster.* Et rursus: *Ex difficilibus angustijs & corruptione in amplam & iucundam Paradisi latitudinem peruenisti, sanctorum visurus splendidam lucem, & Angelorum choreas Deo assistentes & incessanter clamantes.* Et alibi. *Terra quidem nunc operuit corpora vestra, cælum vero ò sancti spiritus semper fert, throno gloriæ assidentes, & cum Angelis exultantes.* Et alibi: *Nunc cælos incolis Martyrum pie sanctorum & iustorum.* Et in alio: *Princeps sacrorum Eumeni, qui libertatem tibi apud Christum comparasti, iuxta cuius thronum sanctæ in gloria assistis nunc cum angelis sanctis.* Et rursus: *Ad tranquillum portum appulisti, à laboribus requiescens, & coronatus tripudias in paradiso, vna cum Christi Martyribus. Niceta diuine omnes merito te glorificamus.* Et rursus in alio: *Qui à dextra assistis Trinitati, & immediate versaris.*

Et in Ode nona Canonis sancti Ioannis Theologi: *Nunc non in ænigmate sed facie ad faciem, delitiarum torrentem inspicere meritus es, pacis flumen, & fontem immortalitatis, qua nunc irrigatus diuinitate perfrueris.* Et Augusti quarta: *Non amplius in speculo conspicis summum bonorum ò sancta Martyr, ad faciem aspicis faciem, iam solutis verè, ô Eudocia, imaginibus.* Ecce iam nihil apertius vt mihi videtur, reperitur his quæ à nobis allata sunt, id est facie ad faciem, & nunc diuinitate perfrueris, &c. in paradiso nunc coronati tripudiant, &c. nunc Dei throno cum sanctis Angelis assistunt, quid aliud possumus intelligere præterquam quod quatenus animæ perfruuntur, vt antea exposuimus, & iam euidenter ostendimus? Quod si his non acquiescitis, & alia ex eiusdem generis scripturis afferemus. In Ode nona sanctorum Patrum Antiphona ita dicit: *Magnum cultum meriti estis calestes sancti, quia Christi figuram studiose imitati estis, & nunc vmbra, & carnis operimento deposito eum facie ad faciem videtis, & maxima meriti estis.* Et alibi: *Semper suffragaris ijs, qui te laudant, et tum celebrant festum Domino assistens Onesime, totus refulgens, totus resplendens, totus cælestibus fulgetris coruscans.* Et alibi: *Inspicitis Martyres diuinam pulchritudinem manifestius et clarius.* Et rursus: *Vbi ordines Angelorum, vbi iustorum populi exultant.* Et in alio: *Et regnum cælorum aperte meriti Trinitatis radijs illustrati, ô admiratione digni.* Et rursus: *Sabba beatissime Angelorum æqualis, sanctorum contubernalis, Prophetarum socius, Martyrum, & Apostolorum cohæres, lucem non occidentem nunc incolens, cuius diuinis facibus illustratus summo Principi assistens, & apertè coruscans: audisne? lucem non occidentem dicit: Nam Deus est lux non occidens, habitat autem nunc cum Deo: præterea summum principium quid significat? Summum enim bonorum, summum principium, summam pulcritudinem, nil aliud est nisi Deus ipse: hic ei assistit, & habitat cum eo, quid aliud per Deum denotat, præterquam quod sancti nunc quatenus animæ perfruuntur? Si vis & alia audire,*

iam dicemus. *Et inaccessibili luce nunc perfruuntur.* Et in alio: *Sanctorum chorus vitæ fontem, & ianuam paradisi nactus est.* Et rursus: *Et iusti veluti luminaria refulgent.* Et alibi: *Cum terrena certamina perlustrassent veri Martyres coronas sunt consequuti.* Et rursus: *Certatores Martyres ac cæli ciues in terra decertantes multos cruciatus pertulerunt, & perfectam in cælis coronam receperunt, vt pro nostris animabus intercederent.* Et rursus: *Celeberrimi Martyres vos non terra operuit, sed cælum excepit, apertæ sunt vobis portæ paradisi, & intro profecti lignum vitæ estis assecuti, apud Christum intercedite.* Vbi sunt, qui dicunt sanctos non esse, siue sanctorum animas nunc in paradiso non esse? Nónne audiunt Damascenum dicentem, *Apertæ sunt vobis portæ paradisi?* Nónne audiunt, *Introgressi?* & non agnoscunt, *Signum vitæ consecuti sunt? & intercedunt pro nobis?* Si igitur neque receperũt, neque intercedunt, neque Christũ vident, neque ipsi assistunt, neque diuina luce perfruuntur, & vt vno verbo dicam, nemo ex sanctis, vt ipsi putãt, nunc cum Christo est vbi sunt quæ psallimus? num falsa? Absit. Vbi *spiritus & animæ iustorum laudant te Domine?* Et illud: *Diffractis speculis sancti facie ad faciem Deum videtis.* Si nunc cum Christo non sunt, non receperunt, neque intercedunt, Si verò non intercedunt, cur inuocamus? si enim nunc non intercedunt, nunquam intercedent, nam in futuro non est intercessio. Nónne audis illud? Non intercessione ibi opus est dimisso cõuentu. Etiam noui Theologi dicunt, peculiariter recipiunt, & Deum in faciem vident, sed ineffabilia bona, quæ oculus non vidit nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, non receperunt adhuc: non enim omnino possumus diffiteri sanctos in præsentia non esse cum Christo. O insipientiam: id, vt ego existimo, risu magis, quam responsione dignum est: nam paulo ante ostensum est, hæresim esse hanc absurdam, argutiolam; nec de ea opus est amplius disputare. Hactenus Gennadius.

Idem rationibus ex Scriptura sacra desumptis.

PRima. Deus non est ad puniendum pronior, quàm ad remunerãdum: sed impiorum animæ nunc in inferno torquentur: ergo & iustorum sine macula & reatu statim à morte beantur. Probatur minor Lucæ 16. epulo damnatus rogat Abraham, vt mittat Lazarum ad fratres suos. Respondet Abraham, *habent Moysem & Prophetas.* At siue sit res gesta siue parabola; nec vera, nec verisimilis esset, si tantum de tempore futuro post resurrectionem intelligenda veniret: tunc enim non erunt homines in terra: quomodo ergo audient Moysem & Prophetas? Igitur saltẽ erit figura status damnatorum ilico post mortem. *Luca 16.*

Secunda, Ante Christi aduentum Sancti non inuocabantur, postea ve-

ro inuocantur à tota Ecclesia Catholica, & ita faciendum docent Patres Græci, & Latini. Ergò non sunt in limbo, alioquin non differrent ab antiquo statu. At non potest dici vbi sint post limbum, nisi in paradiso, igitur in eo sunt.

Tertia. Ante Christum mors deflebatur sanctorum, post, cum lætitia celebratur: ad quid hoc, nisi quia tunc mori miseria erat, nunc vero felicitas?

Leuit. 19

Quarta. Non est æquum mercedem retineri, cùm debetur, & reddi potest, Leuit. 19. *Non morabitur apud te opus mercenarij tui vsque mane*: At post mortem debetur Sanctis vita æterna, & nihil est quod impediat reddi: sunt enim sine reatu, & macula, ac ianua cęlorum est aperta per Christũ. Igitur cum Deus sit maximè iustus, eam statim reddit.

Quinta. Non conuenit vt affligantur, qui nullum habent reatum, aut peccatum, cuiusmodi sunt sancti. At spes quæ differtur affligit animam. Ergo non differtur satiari in Sanctis.

CAPVT VII.

De vnione Græcorum facta in Concilio Florentino.

DEnique ad Græcorum errores conuincendos, inter alia nullum forsan inueniemus efficacius argumentum, quàm si in medium producamus Bullam vnionis inter ipsos & Latinos in Concilio Florentino sub Eugenio Papa IV. celebrato: vbi anno salutis 1438. Ioannes Palæologus ipsorum Imperator, Patriarcha Constantinopolitanus, & ceteri ex omni Græcia viri grauissimi Latinis dexteram dedere: vbi retractatis siue correctis sententijs & erroribus Primatum Romani Pontificis inter alia, in eo Concilio agnouerunt: non vi coacti, non muneribus allecti, nõ numero suffragiorum à Latinis victi aut superati, sed sua sponte & voluntate ducti, neque alio modo oppressi (erant enim ipsi sub protectione proprij Imperatoris nempe Palæologi qui prædicto Concilio adfuit) sequentes articulos in Bulla vnionis relatos simul cum Ecclesia Catholica confessi sunt. Et ne quis suspicetur tantum in Latinorum historijs aut libris id conscriptum haberi; legat historias Græcorum, præcipuè Georgium Pachimerium lib. 5. historiarum, vbi refert capita pacis Græcorum cum Latinis. Videndus est etiam Leonicus Chalcondylas rerum Turcicarum lib. 1. & Iacobus Nauarchus Ondischotanus in Epistola Asiatica: qui omnes vnionis factæ in dicto Concilio meminere, vt latiùs refert

P. Azorius

P. Azorius 1. Tom. Institut. Moral. lib. 4. cap. 15.

Insuper adde hanc Græcorum confessionem non subitò, non verbò tantum factam esse, sed potius post diuturnam deliberationem & singulorum subscriptionibus adiunctis, vt infra patebit, vno excepto Episcopo Marco Ephesino, & sigillo Imperatoris fuisse confirmatam: aderant quoque Vicarij trium Patriarcharum, Alexandrini, Antiocheni, Hierosolymitani, ac denique Legati Patriarchæ Armenorum superuenerunt, & cum Ecclesia Catholica sese coniunxerunt, & ab Eugenio IV. fidei regulam acceperunt, qua confessi sunt se tenere, quicquid tenet & docet Romana Ecclesia. Literæ autem vnionis habentur in fine Sess. vltimæ Concilij Florentini in hæc verba.

Sanctæ vnionis factæ in Concilio Florentino inter Patres Græcos & Latinos literæ.

EVgenius Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam, Consentiente ad infra scripta charissimo filio nostro Ioanne Palæologo Romanorum Imperatore illustri, & loca tenentibus Venerabilium fratrum nostrorum Patriarcharũ, & ceteris Orientalem Ecclesiam repræsentantibus. Lætentur cæli et exultet terra: sublatus est enim de medio paries qui Occidentalem Orientalemq; diuidebat Ecclesiam, et pax atque concordia redijt illo angulari lapide Christo, qui fecit vtraq; vnũ, vinculo fortissimo charitatis et pacis, vnumq; iungente parietem, et perpetuæ vnitatis fœdere copulante ac continente, postquam longam mæroris nebulam, et dissidij diuturni atram, ingratamq; caliginem serenum omnibus vnionis optatæ iubar illuxit. Gaudeat et Mater Ecclesia, quod filios suos hactenus inuicem dissidentes, iam videt in vnitatem pacemq; rediisse, et quod antea in eorum separatione amarissimè flebat, ex ipsorum modo mira concordia, cum ineffabili gaudio omnipotenti Deo gratias referat. Cuncti gratulentur fideles vbiq; per orbem, et qui Christiano censentur nomine, matri Ecclesiæ Catholicæ collætentur. Ecce enim Occidentales Orientalesq; Patres, post longissimum dissentionis atque discordiæ tempus, se maris ac terræ periculis exponentes, omnibusq; superatis laboribus ad hoc sacrum Oecumenicum Concilium desiderio sacratissimæ vnionis, & antiquæ charitatis reintegrandæ gratia, læti alacresq; conuenerunt, & intentione sua nequaquam frustrati sunt. Post longam enim laboriosamq; indaginem, tandem Spiritus sancti clementia, ipsam optatissimam sanctissimamque vnionem consecuti sunt. Quis igitur dignas omnipotentis Dei beneficijs gratias referre sufficiat? Quis autem diuinæ miserationis diuitias non obstupescat? cuiusve ferreum pectus tanta supernæ pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsus diuina opera, non humanæ fragilitatis inuenta, atque ideo eximia cum veneratione suscipienda, & diuinis laudibus prosequẽda. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, Christe,

fons misericordiarũ, qui tantũ boni sponsæ tuæ Catholicæ Ecclesiæ contulisti, atque in generatione nostra tuæ pietatis miracula demonstrasti, vt enarrarent omnes mirabilia tua. Magnum siquidem diuinumque munus nobis Deus largitus est, oculisque nostris vidimus quod ante nos multi cum valde cupierint, aspicere nequiuerint. Conuenientes enim Latini & Græci in hac sacrosancta Oecumenica synodo, magno studio inuicem vsi sunt, vt inter alia etiam articulus ille de diuina Spiritus sancti processione summa cum diligentia & assidua inquisitione discuteretur. Prolatis vero testimonijs ex diuinis scripturis, plurimisque authoritatibus Sanctorum Doctorum Orientalium & Occidentalium, aliquibus quidem ex Patre & Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum, & ad eandem intelligentiam aspicientibus omnibus sub diuersis vocabulis. Græci quidem asseruerunt, quod id quod dicunt Spiritum sanctum ex Patre procedere, non hac mente proferent, vt excludant filium, sed quia eis videbatur, (vt aiunt) Latinos asserere Spiritum sanctum ex Patre Filioq; procedere, tanquam ex duobus principijs & duabus spirationibus ideo abstinuerunt à dicendo quod Spiritus sanctus ex Patre procedat, & Filio. Latini verò affirmauerunt, non se hac mente dicere Spiritum sanctum ex Filioq; procedere, vt excludant Patrem, quin sit fons ac principium totius Deitatis, Filij scilicet & Spiritus sancti, aut quod id quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, Filius à Patre non habeat, siue quod duo ponant esse principia, seu duas spirationes, sed vt vnum tantum asserunt esse principium, vnicamq; spirationem Spiritus sancti, prout hactenus asseruerunt, & cum ex his omnibus vnus & idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infrascriptam sanctam, Deo amabilem, eodem sensu, eademq; mente vnionem vnanimiter omnes concordarunt & consenserunt. In nomine igitur Sanctæ Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti hoc sacro vniuersali approbante Florentino Concilio definiuimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur & suscipiatur, sicque omnes profiteantur, qui Spiritus sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, et essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio, et ex vtroque æternaliter, tanquam ab vno principio & vnica spiratione procedit: declarantes quod id quod sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc significetur, filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus sancti, sicut & Patrem, hoc ipsum quod Spiritus sanctus procedit ex Filio ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus est. Definimus insuper explicationem verborum illorum, Filioq;, veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate, licitè ac rationabiliter symbolo fuisse appositum.

Item in azymo siue fermentato pane triticeo, corpus Christi veraciter confici, Sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, vnumquemque scilicet iuxta suæ Ecclesiæ siue Occidentalis siue Orientalis consuetudinem. Item si verè pænitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pænitentiæ fructibus de commis-

sis

sis satisfecerint, & omissis, eorum animas pænis purgatorijs post mortem purgari, & vt à pænis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ instituta: illorumque animas quæ post baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiã quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus (prout superius dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, meritorum tamen diuersitate, alium alio perfectius. Illorum autem animas qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pænis tamen disparibus puniendas. Item definimus sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem & Doctorem existere, & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis Oecumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur. Renouantes insuper ordinem traditum in Canonibus, ceterorum venerabilium Patriarcharum, vt Patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimum Romanum Pontificem, tertius verò Alexandrinus, quartus autem Antiochenus, & quintus Hierosolymitanus, saluis videlicet priuilegijs omnibus & iuribus eorum. Datum Florentiæ in sessione publica synodali solenniter in Ecclesia maiori celebrata, Anno incarnationis Dominicæ 1439. pridie nonas Iulij Pontificatus nostri Anno nono.

Subscriptiones Imperatoris, ac Orientalium Patrum, qui in Synodo aderant.

EGo Ioannes Palæologus fidelis in Christo Rex & Imperator Romanorũ, subscripsi. Ego Antonius humilis Metropolita Heracliensis, & Consiliarius Edessenorum, totius Thraciæ & Macedoniæ Pontifex, & Philothei sanctissimi Patriarchæ, & Sedis Apostolicæ Alexandrinæ locum tenens subscripsi. Ego Gregorius Protosingelus Confessor spiritualis, ac Sedis Apostolicæ Alexandriæ & eius Domini Patriarchæ locum tenens, subscripsi. Ego Isidorus Metropolita Syriæ & totius Rhosi, ac Domini Dorothei Patriarchæ Antiocheni, & eius Sedis Apostolicæ locum tenens, subscripsi. Ego Dositheus humilis Metropolita Mopsuestiæ, & Ioachimi sãctissimi Patriarchæ Hierosolymitani, ac eius Apostolicæ Sedis locum tenens, subscripsi. Ego Metrophanes humilis Metropolita Cyzici, ac locum tenens Ancyrensis subscripsi. Ego Dorotheus humilis Metropolita Trapezunden. ac locum tenens Cæsarien. Antistitis, subscripsi. Ego Bessarion diuina miseratione

ratione Archiepiscopus Nicanus, ac locum tenens Sardensis Præsulis, subscripsi. Ego Macharius humilis Metropolita Nicomediæ subscripsi. Ego Ignatius humilis Metropolita Toronæ ac locum tenens Nicomediensis Antistitis me subscripsi. Ego Dorotheus humilis Metropolita Mitylenensis ac locum tenens Sidensis Pontificis me subscripsi. Ego Damianus humilis Metropolita Muldoblachiensis, ac locum tenens Sebastien. Præsulis subscripsi. Ego Ioseph humilis Metropolita Amasiensis subscripsi. Ego Nathanael humilis Metropolita Colossensis, ac Insularum Cycladum subscripsi. Ego Gennadius humilis Metropolita Gannensis subscripsi. Ego Matthæus humilis Metropolita Melitenensis subscripsi Ego Dositheus humilis Metropolita Dramensis subscripsi. Ego Sophronius humilis Metropolita Anchialensis subscripsi. Ego Bessarion Archiepiscopus Nicænus mãdato ac nomine Emanuelis Diaconi ac magni Sacellarij Chrysocucbi vulgo nuncupati, qui eadem nobiscum sensit, subscripsi. Ego Theodorus Zantbopulus Diaconus, & magnus Sacrista subscripsi. Ego Michael Balsamorũ Archidiaconus, & magnus Bibliothecarius subscripsi. Ego Siluester Syropulus, Diaconus Ecclesiarches, ac iuris seruator subscripsi. Ego Gregorius Protecdicus Diaconus Cappadocus, subscripsi. Ego Constantinus Archiepiscopus, ac locum tenens Muldoblachiensis Præsulis, subscripsi. Ego Ecclesiarches venerandæ mansionis, & sanctæ Basilicæ magnæ Lauræ Montis sancti, ac ipsius mansionis locum tenens subscripsi. Ego Athanasius olim Abbas circumspectè subscripsi. Ego Gerontius Abbas sanctæ mansionis omnipotentis, subscripsi. Ego Germanus olim Abbas sancti Blasij, subscripsi. Ego Pachumius Confessor ac Abbas sancti Pauli subscripsi.

CAPVT VIII.

An propter supradictos errores Græci sint censendi hæretici, an tantum schismatici?

Schismatis & hæresios discrimen.

PRimò statuendum est schisma ab hæresi differre in hoc, quod hæresis sit dogma fidei contrarium, schisma verò sit crimen, quo quis ab vnitate Ecclesiæ recedit, ac proinde hæresis est contraria fidei, non tamen schisma, sed tantum Ecclesiæ vnitati: ita docet B. Hieronymus, vt refertur 24. quæst. 3. c. in hæresim, & D. Augustinus lib. 20. contra Faustum, & alij Patres: vt si quis confiteatur esse oportere in Ecclesia vnum caput vniuersale, sed fateatur hunc, vel illum, videlicet Ioannem aut Petrum non esse verum & legitimum caput Ecclesiæ, diceretur schismaticus, non tamen hæreticus.

Schismatici extra Ecclesiam.

Secundò supponendum est schismaticos, quamuis hæretici non sint, non esse membra Ecclesiæ, & extra illam esse: nam si Ecclesiam accipiamus,

mus, vt est fidelium congregatio sub vno capite nempe Christo Domino, & eius in terris Vicario Romano Pontifice viuētium, schismatici sicut & hæretici extra Ecclesiam sunt, quia sicut hæresis separat & diuidit hæreticos ab Ecclesia, ita schisma diuidit, & separat schismaticos à capite & vnitate Ecclesiæ: ac ideo iure extra Ecclesiam esse dicitur, qui ab Ecclesiæ vnitate & communione recedit.

Prima Propositio. Græci ab Ecclesia Romana sunt separati & schismate diuisi. Nam, vt D. Antonin. tertia parte historiarum tit. 22. c. 13. §. 1. & 2. scribit, præcipuas Orientis Ecclesias & maximè Constantinopolitanam duodecies ab Ecclesiæ Romanæ Sede & potestate se ipsas subtraxisse: & certè publicè & apertè ter Græci ad Ecclesiæ Romanæ vnitatem rediere; scilicet in Concilio Lateranensi sub Innoc. tertio, Lugdunensi sub Gregorio decimo, Florentino sub Eugenio quarto. Postea verò ad schisma reuersi, ac proinde excommunicati permansère, excommunicatione maiori, qua omnes schismatici in Bulla Cœnæ Domini feriuntur. Et ideo ab Ecclesia Latina & Catholica diuisi in statu damnationis æternæ versantur. Nam vt benè D. Augustin. de fide ad Petrum cap. 38. *Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum omnes paganos, sed etiam omnes Iudæos, hæreticos, atque schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitā, in ignem æternum ituros* Et c. 39. vbi supra ait: *Firmissime tene, & nullatenus dubites, quemlibet hæreticum vel schismaticum, si Ecclesiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, etiamsi proximi nomine vitam fuderit, non posse saluari.*

Græci schismatici.

S. August.

Præcipua tamen difficultas est, An Græci non solum schismatici, sed hæretici sint censendi. Nam D. Tho. in Opusc. 1. cap. 32. asserit, *Non minus solui Iesum ab his, qui Spiritum sanctum asserūt à Patre & Filio non procedere, quàm solui tentatum sit ab Ario & Macedonio, Nestorio, & eiusmodi alijs:* sed qui soluit Iesum non solum est hæreticus, vt ipse D. Thomas ex Ioan. Apostolo docet, sed & Antichristus: igitur Græci non solum schismatici, sed hæretici iudicandi sunt. His tamen non obstantibus alij opinantur Græcos tantū esse schismaticos: ita ex iunioribus docet Pater Azorius 1. primæ Institut. Moral lib. 8. c. 10. q. 10. Quare meritò ab Ecclesia Catholica non hæretici, sed schismatici censentur & appellantur: ita apertè insinuat D. Bernardus in Epistola ad Eugenium lib. 3. *Ego addo, inquit, de pertinacia Græcorū qui nobis cū sunt, & non sunt: iuncti fide, pace diuisi, quamquā & in fide ipsa claudicauerint à rectis semitis.* Idem apertè tenet D. Thom. Opusc. 2. vbi docet Patres Græcos in Catholico sensu esse exponendos. Ratio huius opinionis est, quoniā, vt prædictus auctor docet, in prædictis fidei articulis, de quibus Græci accusantur ab aliquibus vt hæretici, potius nomine, quàm re ab Ecclesia Romana dissident. In primis inficiantur illi Spiritum sanctū à Patre Filioque procedere, vt in Bulla vnionis Eugenij IV. dicitur, existimantes

D. Thom.

Græci, schismatici tantum non hæretici.

Azorius.

D. Bernard.

existimãtes Latinos sentire à Patre Filioque procedere tamquam à duobus principijs, cùm tamẽ Latina doceat Ecclesia procedere à duabus personis tamquam ab vno principio & spiratore, quare Graci vt vnũ principium significent, dicunt Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere ab omni æternitate. Nec diffitentur omnino Romanum Pontificem Petri successorem in Ecclesia Primatum à Christo Domino accepisse, sed nihilominus dicunt totam Ecclesiam in generali Synodo coacta, maiorem potestatem habere in rebus fidei, & ceteris, quæ ad generalem Ecclesiæ statum pertinent, definiendis. Quæ fuit etiam sententia Gersonis, & Parisiensium Theologorum, nondum ab Ecclesia tamquam hæretica generali decreto damnata.

Præterea Graci purgatorium ignem non prorsus de medio tollunt, vt ipsi clarè fatentur Sess. vltima Concilij Florentini, imò affirmant se perpetuò purgatorium agnouisse, (verè enim sacrificia & preces offerunt Deo pro mortuis, non beatis certè, neque damnatis ad inferos, quod planè esset absurdum, & impium, ergò pro his qui cum fide & pietate hinc discesserunt, sed nondum plenè pœnas peccatorum debitas persoluerũt) sed solum id inficiari videntur certam ignis corporei pœnam, de quo nihil est de fide determinatum ab Ecclesia, vt optimè docet Bellar. lib. 2. de Purgat. cap. 10. Quicquid autem sit, de his & alijs fidei articulis, in quibus multi Graci & alij Orientales mala fide errant, & proinde hæretici sint, Græcos tamen non hæreticos, sed schismaticos appellamus, quia morem loquendi pristinum retinemus.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM, LIBRI VI. PARS II.

De iuuandis Græcis, & ratione agendi cum eis, vt ad fidem Catholicam alliciantur.

CAPVT I.

De causis præcipuis vnionem Græcorum cum Ecclesia Catholica impedientibus.

IN PRIMIS scire necessarium est præcipuas causas, quæ vnionem Græcorum cum Ecclesia Catholica impediant, vt his cognitis, & patentibus, facilior sit via ad eas remouendas. Causæ igitur, cur inter Græcos & Latinos tanta sint in Religione dissidia, latissimè numerantur à Posseuino Tom. 1. lib. 6. a cap. 2. per plura capita. Nos tamen breuitati consulentes, ex eodem auctore præcipuas tantum recensebimus.

Causa dissidiorum inter Græcos & Latinos.

Prima causa & veluti radix referri potest, ad collapsas, quæ olim in Græcia floruerunt, Academias, & cum eis omnes literarum disciplinas, quæ modò restitui vix sine magno periculo posse videntur, dum alienam Græci in oriente dominationem ac iugum patiuntur. Re tamen attentè considerata haud tantum imminet à Turcis periculum, quantum fortasse prima fronte apparet. Nam Turcæ, vt experientia constat, librum cuique relinquũt, vt quam velit Religionem teneat, modò aduersus Mahometi sectam nihil dicatur. Vnde cùm solidæ pietati nihil sit inaccessum neque difficile, dum seriò nihil aliud quàm Christus, & eius gloria quæratur, prædictum impedimentum poterit superari.

Secunda causa referri potest ad remissiorem eorum curam, à quibus etiam inter populos Latini ritus Græci iuuari potuissent, atque ad pietatem accendi. In qua etiam re forte plurimum à nostris peccatum fuit:

Nam ſicut perfecta charitas magnos præ ſe fert ſtimulos ad pietatem, ita cum hæc refrigeſcit, non ſolum ſibi verum etiam ceteris obeſt.

Tertia referri poteſt, quia aliquando à Latinis non omnino verè, vel ſaltem ea qua inter Chriſtianos decet charitate aliqua fuerunt Græcis obiecta, quibus eorum animi commoti, erga Latinos male fuerunt affecti. Nam vt conſtat ex ſupradictis multi errores illis ab auctoribus imponuntur, quibus non ſunt maculati.

Quarta accedat, falſati codices Græci Patrum, quos aliqui ex ipſis etiam nunc verſant. Nam vt omittam nunc antiquiora, (quæ hiſtorias legenti nequaquam erunt abſcondita) ſuppoſitoſque Generalibus Synodis quaterniones falſos, exceptis veris: (ſicuti etiã Florẽtina Synodus monſtrauit) verſantur quotidie inter Græcorum ſacerdotum manus ac publicè populis recitantur libri, in quibus pleraque falſa ſunt. & hac viri inter ipſos perdocti, & graues ingenuè fatentur, hacque occaſione Conſtantinopolitano Patriarchæ ſcripſerunt, vt emendati prælo darentur: ſic enim aiebant futurum vt plebs ſenſim deſſueſceret ab erroribus ijs, quibus ingenia quoque ſacerdotum peruertuntur.

Accedunt etiam errores in Græcorum Rituali ſparſi, & à Nicephoro Xantopolo in Latinam Eccleſiam peſsimè affecto, ab hinc ducentis annis diſſeminati. Ex quo fit vt populi prędictos errores videntes, odio cõtra Eccleſiam foueant, exiſtimantes vera eſſe quæ ibi referuntur quæ maledicta, præterquam quod non decebat vt inter officia diuina recitarentur, ad nihil aliud valent, quàm ad Græcorum odia contra Eccleſiam renouanda: quale eſt illud, in quo ad verſiculum Pſal. 96. alludens, *Confundantur omnes qui adorant ſculptilia*, inquit: *Confundantur omnes qui adorant Azyma.*

Quinta cauſa diſsidij Gręcorum credi poteſt ſpecies auſterioris vitæ, quę in eorũ Hyeromonachis, Metropolitis, Archiepiſcopis atq; Epiſcopis frequenter cernitur. Hęc igitur auſterioris vitę ratio Latinos contemnẽdi prębuit occaſionem non conſiderando quamplurimos Monachorum ordines etiam in Eccleſia Latina reperiri, qui in hac paleſtra ſe exerceant, quorum Gręci monendi ſunt, non in corporis maceratione, ſed in charitate, fide, & ſpe, humilitate & patientia cæteriſque interioribus virtutibus iuſtitiam Chriſtianam potiſsimum conſiſtere.

Sexta, forſan & vna ex precipuis Gręcorum cæcitatis & errorũ cauſa referri poteſt, ad nuptias, quibus Sacerdotes Græci gaudent, neq; ſine ipſis ad Sacerdotium accedunt, niſi fuerint Monachi. Nam quamuis Gręcis à ſummis Pontificibus id ſit conceſſum, adhuc tamen re hac optimè expẽſa, credendum eſt non minimam hanc fuiſſe cauſam, cur Deus Orientem Chriſtianę fidei hoſtibus ſubiecerit. Nam cum diuina myſteria, & prę ſertim

tim

tim sanctissimę Eucharistię tractatio, summam animi puritatẽ requirat, quę vt plurimum cum corporis continentia & castitate coniuncta est, nõ mirum si hęc defecerit in Gręcis, quod Deus eos non solum corporalibus supplicijs sed etiam spiritualibus puniat.

Septima causa est, defectus doctrinę: doctrinę autem defectum primò intelligimus ipsius linguę Gręcę ignorantiam: sunt enim paucissimi inter Gręcos, qui Grammaticam Gręcam nouerint. Secũdo defectum doctrinę appellamus, non intelligere intimas suorum errorum causas & fomẽta, neque Synodorũ & Patrum, & quod caput est, diuinæ Scripturæ exactam notitiam non habere. Tertiò doctrinæ defectus etiam dicitur carentia optimorum auctorum, qui Græcis maximè prodesse poterant. Vsus autem meliorum auctorum hic erit, vt primo antiquiores & emendatiores tractentur: vt Athanasius, Gregorius, Basilius, Chrysostomus, Cyrillus Hierosolymitanus, & Alexandrinus, & alij fide & pietate celebres: & secundo loco alij, qui contra eorum errores scripserunt, de quibus suprà mentionem fecimus. Quartò, defectus doctrinæ reduci debet ad Latinorum studium, qui eos in defectu instruere, & admonere deberent, & tamen id fecerunt: vel ad illos qui aliquando ad iuuandos Græcos missi, vitæ exemplo morumque prauitate, eorum vnioni maximo impedimẽto fuerunt; cum magis destruat vnus, quàm plures ædificent. Vtinam hæc esset vna, vel saltem in hac re principalis cura operarios efformandi, qui selecti ex Religiosorum ordinibus, probatissimæ virtutis & vitæ, in vineã Domini mitterentur.

Vltima causa est, præmiorum tenuitas, quibus etiam Græci deberent inuitari & foueri: nam si humana mens ita esset pura, vt cælestibus tantũ præmijs inhiaret illisque contenta esset, non opus foret vt alijs calcaribus stimularentur ad bonum. At quando ipse Dominus in veteri lege terram promissionis & in noua cẽtuplum pro vno promisit his qui illum sequerentur, optimè nouerat imbecillioribus opus esse præmio inuitari, vt ad virtutem amplectendam trahantur. His veluti Græciæ errorum patentibus radicibus, iungi possunt aliæ etiam rationes occultæ, & internæ, vt sunt Græcorum animi elatio, morum corruptio, otium, & affectata veritatis ignoratio.

Omnes igitur istæ causæ siue impedimenta contrarijs causis expellenda sunt, & oratione continua hæc maceria quæ diuisit Græcos à Latinis tollenda est: nam cum fides sit donum Dei, hoc inprimis enixè à Deo petendum, qui sapientiam dat abundanter petentibus, & non improperat: adhibenda sunt etiam alia media, de quibus restat vt breuiter dicamus.

CAPVT II.

De ratione agendi cum Græcis.

Ratio agendi cum Græcis ad tria capita referri poteſt, vt optimè aduertit Poſſeuin. vt ſupra c. 24. vel ad conciones populis, vel ad diſputationes cum eis habendas, vel ad alumnos inſtituendos. Tres etiam ſunt claſſes eorum, qui Græcorum ſectantur ritum & dogmata. Prima rudiũ, qualis eſt ruſticorum & plebis. Secunda eorum qui licet docti nõ ſint, nec litterati, rerum tamen experientia, & lectione fortè aliquorum librorum aliquid lucis ſunt aſſecuti; vt hinc Romanæ Eccleſiæ ſplendorẽ & maieſtatem, illinc Græciæ ærumnas & calamitates, ſalumque Orientalis imperij ſub Turcarum tirannidem, hinc etiam Sacramẽtorum apud Latinos cultum, illinc apud ipſos rerum diuinarum contemptum cernentes in eam ſententiam venerint, Deum Eccleſiæ Catholicæ Romanæ, & non Orientali eſſe propitium. Tertia claſsis eorum eſt, qui licet vſu, & aliqua rerum experientia ſint præditi, odio tamen ducti in Latinos, (quod ex praua conſuetudine inueteratum facilè fouetur à dæmone) controuerſias (inuitis eorum Epiſcopis & prudentioribus) ſerunt, ac frequenter neſcientes quid dicant, aut quid velint Græcam cum Romana Eccleſia conferentes, ſuos ritus & Sacerdotes noſtris anteponunt, ac deniquẽ ſua vſque ad cælum extollunt, noſtra verò vſque ad inferos deprimunt.

Tres claſſes Græcorum ſchiſmaticorum.

Cum his igitur ſi de ea parte, quæ ad controuerſias attinet, agamus, (ex concilio & experientia Græcorum Catholicorum) præſtare puto, vt à Miniſtris, qui inter eos conuerſantur, de conuerſijs nihil publicè, imò nec in particulari ſaltem in initio dicatur: niſi vbi commodiſsima ſeſe offerret occaſio. Quare oportet vt de amplectendis virtutibus, & fugiendis vitijs, cum eis agatur: nempe de peccatorum expiatione, virtute pænitẽtię, de ſtudio orationis mentalis, & alijs exercitijs, de mortificandis & extirpandis paſsionibus, de virtutum pulcritudine, de peccatorum fęditate, de charitate erga Deum & proximos & de alijs de quibus nulla quęſtio eſt nec differentia. Controuerſia verò de rebus fidei in alterum tempus reſeruáda erit, nimirũ, cũ feruor contentionis videbitur reſediſſe, atque animis ad virtutem excitatis via ad meliores progreſſus videbitur parari. Ac denique, vt vno verbo dicam, voluntatis arcem ante intellectũ bonus Chriſti miles lucrari ſtudeat.

De controuerſijs cum Græcis parcè agendum.

In concionibus etiam populo habendis (vt viri etiam Gręci Catholici, & pij

& pij ſentiunt) nihil de controuerſijs publicè proponatur, niſi commodiſsima oblata occaſione. Quare qui vbi vterque ritus tam Græcus quàm Latinus viget, concionaretur; ita ſe gerat, quaſi loca illa omnia eſſent tãquam vnius labij populi, ſine factionibus aut ſectis, verum in peccatis iacentis ad inſtar reliquorum per orbem paſsim hominum, qui cum ſit ad pœnitentiam ex peccatorum ſomno excitandus, purgatoria vt aiunt via, potius quam illuminatiua iuuandus eſt: hoc eſt incipiendum ſcilicet eſſe, à peccatorum contritione, lacrymis & à deteſtatione vitiorum, à cognitione ſui, à timore Dei, quibus cum perſuaſum ſit vt vitam corrigant, facilius quàm per diſputationes ad Eccleſiæ vnitatem adducuntur.

De quibus controuerſijs ſit agendum.

Sed dices, Nunquam ergo de controuerſijs erit agendum? Reſpondeo nonnunquam erit, ſed parcè & oportunè, & cùm ex ea fructus ſperatur: & tunc, vt optimè Poſſeuin. cap. 24. non de omnibus illis quinque, quæ olim præcipuæ fuerunt, diſsidiæ cauſis. Nam de Azymo quæſtio vix in Creta, & in alijs Orientis regionibus acietur, quare vel extincta penitus, vel certè ſopita videtur. Quocirca qui hac de re loqueretur, rem iam obliuioni traditam, cum ſcandalo in dubium reuocaret. Proceſsio Spiritus ſancti à Patre & filio intelligitur à paucisſimis: quare quæſtionem hãc mouere, nihil aliud erit quàm dormientem ad peius forſan excitare, & harum rerum ignorantem, ad curioſa inueſtiganda, (& forte ſine ſpe fructus, aut quod probabilius eſt cum periculo vt partem veritati aduerſantem amplectatur) excitare.

Reliquæ verò quæſtiones, vt ſunt de viſione beatorum, de igne Purgatorij exagitari poſſunt: nã de his facilè cum Latinis conueniunt. Primatus verò Pontificis Romani difficulter eis perſuadetur: de quo oblata occaſione agendum eſt.

De prædictis igitur quæſtionibus, ſi quando ſermo habendus eſt, non in ea re tota inſumenda eſt concio, nec modo ſcholaſtico agendum, ſed alliciendæ ſunt ad veritatem fidei audientium mentes, tum exemplis, tũ Scripturæ & Patrum auctoritate: qui docendi modus iucundè & cum laude docentis à Græcis excipitur. Frequens tamen harum rerum ſermocinatio ſuſpicionem eis inijcere ſolet, quaſi eos capere taliter quis vellet: quare cautè & prudenter agendum eſt.

Illud tamen inprimis animaduertẽdum eſt, maximè ſi cum Ruthenis, alijſque ſchiſmaticis rudioribus negotium habeatur, vt optimè etiã notauit Poſſeuin in ſua Moſcouia, quod cũ maior populi pars ignoret quid Schiſma ſit, nec habuerint, qui, propter dogmata quæ credunt, eos à recta fide alienos eſſe oſtenderit, ſi quis Catholicus ſacerdos ad eos acceſſerit, vereri fortaſſe poterit, (maximè cum veritatem fidei proponendi non pateat aditus, vel ſi pateat, non ſperatur fructus) an illis inijcere de eorum

ſchiſmate

ſchiſmate ſcrupulum debeat rudioribus,forſan alias in ſua ſimplicitate ſaluandis:quare res periculi plena videtur,ſi quis huiuſmodi aliquid tentaret,præſertim quia niſi hoc ex voto ſuccederet, maiores poſſet parere difficultates.

Quomodo & cum quibus de fidei controuerſijs agere liceat.

Quare ex ſuperioribus id colligi oportet,nempe cum tribus illis claſsibus Grecorum, videlicet cum ſimplicioribus ſine diſputationum ſtrepitu de virtutibus inſectandis, vitijſque fugiendis agendum:cum proteruis nunquam niſi magna & ineuitabili ex cauſa diſputandum, oblata verò occaſione alijs medijs ſunt alliciendi:cum mediocribus verò,qui res noſtras melius conſiderant, oblata occaſione veritas fidei eſt oſtendenda, tum in concionibus, tum particularibus diſputationibus,ita tamen vt omnia prudentia dictante oportunè fiant.

In diſputationibus autem cũ doctioribus,atque Grecorũ melioribus, à Primatu Romani Pontificis initium ſumendum eſt, & id potiſsimum curandum, vt membra cum capite vniantur,in quę deinceps defluat vigor ille,qui faciat vt omnes ſimus in animas viuentes & vnanimes in domo Domini,eodem pane paſcamur,& eodem fonte potemur.

Inter alia verò media quę ad ſchiſmaticorum vnionem conducerent, illud eſſet non contemnendum,vt libri per totam illam prouinciam diſſeminarentur,ad pietatem potius,quàm ad dogmata defendenda Grecorum lingua conſcripti:ex quibus ſine dubio fructus ſequeretur vberrimus:quales ſunt Florẽtina & Tridentina ſynodus,quę ſunt Grecè editę, quę Græcis Sacerdotibus & alijs dono eſſent concedendę. Libri etiam alij,ſicut Catechiſmi de doctrina Chriſtiana, verſio item Bibliorum à LXX. Interpretibus,quę proximis annis Romę emendatiſsima prodijt, nec nõ & alij auctores pij.& Catholici vt Ludouicus Granatenſis, qui ſi Grecè ederetur,non dubium quin maximè ad conuerſionem eorum conduceret.

CAPVT III.

De alijs medijs iuuandi Græcos & Ruthenos.

Medium à quodam Rutheno excogitatum.

PLacuit hic media alia à viris grauibus, & illarum gentium conuerſionis maximũ zelum habentibus ſummo Pontifici Clementi VIII. propoſita in medium etiam producerę: quæ forſan cũ venerit Patris hora,qua in vineam ſuam errantes operarios velit reuocare, non parum conducent.

Primum autem medium à viro quodam Rutheno grauiſsimo excogitatum

gitatum ſequentibus verbis continetur. Duo potiſsimum inter alia neceſſaria ſunt in omni conuerſione, præcipuè in conuerſione aut vnione Græcorum & Ruthenorum Eccleſiæ Catholicæ Romanæ.

Vnum quod illi, qui huiuſmodi prouinciam ſuſcipiunt, ac conuerſionem animarum tractant, debeāt ſe accommodare naturę, & captui eorū, quos conuertere nituntur, illiſque in omnibus quæ eſſentialiter non repugnant æternæ ſaluti, in principio ſecundare, ne propter accidentale aliquod amittant eſſentiale: qui enim vehementer emungit, elicit ſanguinem. Hoc pacto illorum captabunt beneuolentiam & amorem, quo obtento, omnia facili negotio ſubſequētur. Cum enim amor vincat omnia, Chriſtique iugum ſuaue, & amoris ſit plenum, nihil æquè requiritur tam in conuerſione peccatoris ad Deum, quam vnione hæreticorū ad ſanctā Eccleſiam, ſiue infidelis ad fidem Chriſtianam, quàm amor erga inſtructorem, ac patrem ſpiritualem. *Fili præbe mihi cor tuum*, hoc eſt ama me, vt amore tuo omnia ad me traham, quicquid enim à te deſiderauero, eo ſolo obtinebo. Sicque Ieſus Chriſtus Petrum Eccleſiæ ſuæ caput conſtituens, ſolum ab eo amorem poſtulat, idque triplici interrogatione, vt quam neceſſarius amor iſte ſit oſtenderet: *Simon Ioannis diligis me*, &c. qui enim amat, viciſsim amabitur, videlicet ſi me amas Petre, & proximum amabis, & ille te, ſicque omnia ad me trahes, eriſque bonus Paſtor. Hinc D. Paulus, verus Chriſti zelator, totis viribus amorem hunc fidelium cordibus imprimere conatus eſt: nec quicquam tantopere ab ijs expetijt, quàm vt ipſum, maioreſque omnes ſuos, & ſe inuicem ſincere diligerent. *Fortis enim eſt vt mors dilectio*: cui quemadmodum nihil reſiſtit ſic nec amori. Itaque primum maximèque neceſſarium eſt ſe hominum genio accommodare, omniumq; ſeruum præſtare, quo quis omnes poſsit lucrifacere cum D. Paulo qui dicebat: *Factus ſum Iudæis tāquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer: ijs qui ſub lege ſunt quaſi ſub lege eßem, vt eos qui ſub lege erant lucrifacerem: ijs qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem, vt lucrifacerem eos qui ſine lege erant: factus ſum infirmus infirmis, vt infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos.* Et Apoſtoli in primordijs Eccleſiæ ſecūdarunt Iudæis, præcipientes fidelibus ex gentibus conuerſis in illorum gratiam vt abſtinerēt à ſanguine & ſuffocato, vt omnes lucrifacerēt, quę poſtea ſucceſſu tēporis perierunt.

Prou. 23.

Ioan. 21.

Cant. 8.

1. Cor. 9.

Alterum quod requiritur eſt perſeuerantia, parum enim aut nihil prodeſt ſemel & iterum conari, ſi perſeuerantia deeſt. Vulgo dicitur: *Gutta cauat lapidem non vi ſed ſæpè cadendo.* Deijcietis vniuerſos hoſtes veſtros, ſi perſeueraueritis in opere quod cæpiſtis.

Defectu horum, vnio toties attentata Græcorum, & Ruthenorum cum Eccleſia (vt de alijs taceam) non habuit optatum effectum. Primum

defuit,quia cum illi, qui eos iuuare conabantur,viderent Græcos habere antipathiam cum Romanis,ac quodammodo naturalē alienationem,vt perſiſterent in vnione, tentarunt ab ipſorum ritu eos deducere(ſi non verbis ſaltem operibus)extollendo Romanum,in quo celebrabant,ac cōſequenter deprimendo Græcum,vt ſic ipſos,& eorum filios ad Romanū ritum paulatim traherent:quod illi naturaliter inflati,& qui amore fortiſsimo tenentur erga ſuos ritus ferre non potuerunt. Vnde multum odij inde conceperunt contra Eccleſiam & Romanum ritum,ipſumque tanquam nouum reputarunt,& refutarunt. Neque noua eſt Græcorum iſta ſuperbia,cum in ipſis Eccleſię primordijs, quando Ieſu Chriſti Domini noſtri ſanguis feruebat,& omnes Chriſtiani ad perfectionem anhelabāt, illorumque erat cor vnum & anima vna,ita erant infirmi in hac parte vt pati non potuerint quod ſpernerentur. *Factus eſt murmur Græcorum aduerſus Hebræos,eò quod deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum.*

Græcorum ſuperbia.

Ex eodem ſuperbię fonte ac naturali alienatione à Romanis, non ſolū ſchiſma euenit,ſed etiam quod nunquam libenti ac pacato animo ſuſceperunt Romanos ſacerdotes à ſummis Pontificibus ad ipſos multoties deſtinatos,ne viderentur ab ipſis edoceri,& conſequenter fateri ſe inferiores illis cum quibus ſemper de gloria contenderunt, ſed tanquam alienigenę ne dicam ęmuli,non ambabus à Grçcis audiebantur auribus,imò potius eorum monita & ſalutarem doctrinam,omni gladio ancipiti penetrabiliorem,excludebant,aut certè ſi eam amplectebantur, non tamen in ipſa erant conſtantes,ſed tanquam violentiam paſsi ad priſtinum redibant vomitum. Et hac in parte Rutheni adeo ſunt tenaces, vt potius cupiant ſuos filios rudes ac ignaros habere , quam illos ad ſcholas Patrum Societatis Ieſu,vel alias Catholicorum mittere(ſicut omnibus manifeſtū eſt)timentes ne Patres aut alij Catholici à ſuo Ruthenico ritu illos diuertant,hac de cauſa Romani ſacerdotes parum profecerunt cū Grçcis.

Secundum quoque,nempe perſeuerantia,defuit in ipſorum conuerſione,nunquam enim habuerunt homines ad illos deſtinatos quibus ex officio incumberet ipſorum conuerſio : qui primo quotidianis precibus à Deo eorum ſalutem ac conuerſionem expoſcerent,deinde ſtudio, diligētia,ſpeculatione in idem laborarent, ſummoſque Pontifices & reliquos Prælatos ad id permouerent.Et ſi fortaſſe aliquando habuerunt tales homines,non ſemper tamen neque perſeueranter ,quod eſt ſimpliciter neceſſarium,parum etenim prodeſt erigere infirmum,ſi non eſt qui ſuſtētet,& adiuuet eum,ne iterum cadat:non eſt corona vbi deeſt perſeuerantia,& qui perſeuerauerit vſq; in finem obtinebit victoriā & palmam.

Vnico tantum remedio,ni fallor,prædicta duo impedimenta tollētur. & Rutheni iſti facilè conuertentur ex concepto odio ad amorem Eccle-

ſiæ

siæ Romanæ, non tantum verbo, sed corde & opere: si haberent nimirũ vnam vel alteram, vel plures religiones obseruantes, quę ex indulto sedis Apostolicę possent ritu Ruthenico celebrare, sublatis tamen omnibus erroribus & superstitionibus (si quæ sunt) quæ incuria & ignorantia ipsorum sacerdotum sunt vsquemodo introductæ, reducendo omnia ad suũ principium & originem.

Primum quod desiderabatur in modo conuersionis aut reductionis tolleretur: tales enim Religiosi eorum ceremonias ac ritum non deprimerent, sed potius & verbo & opere tanquam proprium extollerent, & cum Romani tanquã alienigenæ ac æmuli non pacato animo recipiuntur à Ruthenis, & consequenter non audiuntur, sed cum timore ac suspicione, timentes semper ne fraudem faciant, ex qua suspicione arripit dæmon ansam & occasionem suggerendo illis multa falsa de Ecclesia Romana: è contra tales Religiosi reciperentur quasi proprij, auscultarentur absque suspicione, & cum viderent eos doctos, ipsis crederent, & gloriarentur quod haberent ex suis eruditos viros, qui essent illorum corona. Propter quod etiam summopere amarent illos: nam cum non ament Romanos, quia quodammodo deprimunt illos, illorumq́ue ritum, è contra amarẽt vehementer dictos Religiosos, tanquam illos qui augerent ipsorum gloriam, ac extollerent ritum Græcum. Simili modo D. Paulus afflante Spiritu sancto incepit adducere Græcos ad sanctum Euangelium, non enim illis dixit, prædico vobis nouum Deum, *sed præteriens & videns simulachra vestra inueni & aram in qua scriptum erat Ignoto Deo: quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.* Sic possent dicere isti Religiosi, non remouere vos conamur à vera fide Græca & ritu, nec nouam prædicamus, sed quæ ignorantes colitis, &c. Et idem D. Paulus vt Iudæis se accommodaret circumcidit Timotheum licet non esset necesse, cum lex Moysi per Euangelium exspirasset.

Act. 17.

Secundum etiam tolleretur, quia tunc haberent Religiosos viros Deo gratos qui pro illis preces Deo funderent, insudarent tum in studijs ad illorum conuersionem accommodatis, tum in remouendo impedimenta & obstacula eidem conuersioni, illosq́ue omnes ad eandem impellerent, tandem haberent speculatores & Pastores non mercenarios, qui vigilarẽt super istum Iesu Christi gregem, & hoc non ad tempus sed vsque ad consummationẽ sęculi: nunquam enim religio moritur. Isti frangerent illis panem scilicet scripturarum, ac porrigerẽt verbum Dei omni gladio ancipiti penetrabilius, cuius penuria fame pereunt, cum illorum popi & Religiosi concionẽ non habeant, ac à dæmone tanquam inermes debellãtur.

Docerent illos necessaria Christiano homini, quæ scilicet deberẽt credere, quomodo accedere ad sacramenta, quàm necessaria sit frequentia

sacramenti Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, &c. nec non etiam litteras humanas & sacras. Isti retinerēt conuersos in fide ac obedientia sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & sic non toties reinciderent in schisma. Non difficili negotio obtineretur, quod Episcopi, Archiepiscopi, & Metropolitæ, qui apud Ruthenos ex Religiosis (licet Ordinis sancti Basilij) semper debent assumi, possent ex prædictis Religiosis eligi.

Hinc fieret primò, quod omnes Prælati semper essent Catholici, ac sanctæ Romanæ Ecclesię obedientes, quos tanquam Pastores sequerentur reliqui omnes. A Patriarchis enim & Episcopis ortū semper habuit schisma conseruationem ac reincidentiam.

Sequeretur secundo, quod omnes populi Rutheni vel Sacerdotes, essent Catholici, docti ac benè morigerati. Episcopi enim non promouerent ad ordines nisi tales, ac ordinatos in disciplina continerent. Multa alia bona sequerentur quę breuitatis causa omitto.

Religiones quę ad hanc prouinciam destinantur, debent habere sequētes conditiones.

Prima. Quod sint ex reformatis, & quantò fieri potest similes in vita & regulari obseruantia Religiosis diui Basilij, qui apud Ruthenos nunquam comedunt carnes, ieiunant à festo exaltationis sanctæ Crucis, vsque ad Pascha resurrectionis Domini, &c. Tum ne spernantur à Ruthenis vt minus perfecti, tum etiam vt libentius quasi proprij recipiantur. Hoc facillimè posset ab vnaquaque Religione reformata obtineri; aliqui enim Religiosi in ipsis inuenirentur, qui vellent hoc obsequium pręstare Deo, quod promitterent: deinde reliqui etiam obseruare, qui ad talem conuersionem vocati à suis Generalibus ad conuētus vel collegia ad hoc destinata segregarentur.

Et ob hanc causam à Sanctiss. D. Clemente PP. VIII. ad hunc finem, qui huiusmodi Ruthenorum zelo ferebantur Religiosos ex Ordine B. Mariæ Virginis Discalceatorum postularunt, in quibus omnes 4. dictæ conditiones inueniebantur.

Secunda. Deberent habere licentiam celebrandi secundum ritum Romanum (sub prætextu tamen quod Rutheni & Græci non possunt celebrare in itinere, vbi non habent incensum, & alia quæ secundum Ruthenicum ritum requiruntur ad sacram) & sic paulatim introducerent Romanum ritum, vel saltem obtinerent, quod Rutheni non ab illo abhorrerent sicut modo abhorrent.

Tertia. Religiones quæ huiusmodi munus conuersionis susciperent, ex monasterijs, quæ modò habent, deberent designare aliquot, vnum scilicet Romæ, reliqua verò in illis regionibus, vbi floret Religio & fides Romana, quorum curam haberent ijdem Generales Religionum, in quibus nulla deberet fieri mutatio, & ad ipsa mitterent Religiosos, quos viderent à Deo esse vocatos, ad conuersionem Gręcorum & Ruthenorum, vt ibi darent operam linguæ Gręcæ & Ruthenicæ & studijs ad ipsorum conuersionem accommodatis. Ex quibus possent fieri missiones ad di-

uersa

uersa loca & prouincias, & sic haberent semper Religiosos Romanos de quorum stabilitate non esset dubitandum. Ad prædicta monasteria possent quoque mitti Rutheni, qui susciperét habitum religiosum studiorum causa, qui enutriti doctrina & moribus Romanis, bene affecti essent erga Romanam Ecclesiam, tanquam ipsorum matrem.

Quarta. Si ex prędictis Religiosis eligerentur Ruthenorum Metropolita, Archiepiscopi, &c. deberet esse cautũ, ne vllus illorũ assumeretur ad huiusmodi dignitates, nisi qui post annum integrum nouitiatus, & professionem emissam aliquot annos peregisset in Religione. Vt iam perfectionem illam comparasset quę necessaria est perfectis Pręlatis. Nõ enim omnes possunt habere huiusmodi perfectionem, qui ex seculari vita eodẽ tempore quo fit Monachus emittit professionem, & assumitur in Episcopum, &c.

Quinta. Et ne id quod datur tanquam salutaris medicina fit dęmonis malitia, prędictis Religiosis & consequenter Ruthenis venenum, pręter tria solemnia vota obedientię, castitatis, & paupertatis, quibus tales Religiosi se Deo sacrabunt, quartum Domino acceptissimum & prędictorũ Religiosorum ac Ruthenorum bono maximè salutare nuncupabunt, quo Deo voueant se nunquam directè vel indirectè per se aut alium extra Religionem vllam pręlationem aut dignitatem prętensuros, nec eam oblatã acceptaturos, nisi summi Pontificis pręcepto ad id obstringerentur. Sic omnes Episcopi, &c. Rutheni semper dependerent à summo Pontifice & Religiosi nõ perturbarentur ambitionibus, nec Religio relaxaretur propter dignitates. Hęc ille.

CAPVT IIII.

De alijs medijs quæ videntur non minus vtilia quàm necessaria, ad Ecclesiam Græcorum, & omnium ferè Orientalium ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ sinum breui reducendam.

PRimò viris conuersionis Græcorum studiosissimis expedientissimũ semper visum fuit, vt Collegij Græci alumnis Romæ existẽtibus concedatur, vt in patriam reuersi, possint à suis Episcopis Græcis, in quorum diœcesi degent, licet schismaticis, ordinari: quod & fieri posse à summo

 Pontifice

Pontifice nullus Catholicorum negabit: præsertim cum apud grauissimos auctores Catholicos cõstãs opinio sit, à schismaticis, qui nominatim excommunicati non sunt, posse subditos sacramenta recipere, vt latius infra lib. 7. Oportere autem tali indulgentia siue dispensatione vti manifestum est: Nam hac negata, nulla aut certe exigua spes de salute istius nationis espectanda est: quod eorum iudicio & auctoritate, quibus res hæc in particulari nota est, apertius poterit comprobari. Nam ex hac disputatione in eam spem erigi debemus, fore vt alumni ab ijs ordinati (atque adeo minus exosi illis qui à Latinis ordinantur,) tum propter vitæ integritatem, tum propter bonarum literarum scientiam, à Patriarchis suis nullo negotio in Episcopos promoueantur: vtpote cum non parua laborent hominum penuria, qui verbum Dei promulgent, ac disseminent, & gregem Domini regant: cum etiam à suis Episcopis omnis ambitio ac inuidia longè exulet, eo quod Ottomannicæ tyrannidis iugo oppressi, difficilem ac laboriosam sine facultatibus vitam agãt, statum pauperum potius Monachorum quam Episcoporum æstimantes. Quis autem fructus ex vnico Episcopo Catholico sperandus sit, qui scilicet cum prudentia Parochos Catholicos suo gregi præficiat, nemo non videt.

Tertio. Deinde eo collimet sua sanctitas, quæ omni cura & diligentia saluti animarum inuigilat, vt vacante Ecclesia Patriarchali Constantinopolitana, inquirat in aliquos alumnos aut Monachos, qui in Græcia Ecclesiasticarum dignitatum munia administrant, ex quibus maximè idoneum eligi curet; cui nuncio quam fieri potest secretissimo (ne aliqua apud Græcos huius rei nascatur suspicio) aperiat, se illi Ecclesiam Constantinopolitanam conferre illumque eiusdem Patriarcham eligere ac confirmare: ac proinde iubere vt eò se conferat, vbi tam Reipub. Venetę, quam Christianissimi Regis Legatos reperiet à sua Sanctitate iam instructos, vt Turcam, à quo electio & confirmatio licet iniuria, dependet, largitionibus inflectentes & solito tributo aliquid addentes suauiter inducant, vt viro tali Patriarchatum nationis Græciæ imperet assignari: quod vix quidem prolatum exorabunt, tantũ dominatur illius Tyranni animo inexplebilis auri cupiditas: adeò vt sæpe numero non dubitet ab alijs promotis dignitates abrogare, quod vel experientia satis testatur, & in alijs officijs assidua exempla demonstrãt. In qua re nullus apparet simonię scrupulus, non enim pretio ęstimatur Patriarchatus, quippe qui electo illi à sua sanctitate iã cõdonatus sit, sed obstacula tantum pecuniarum falce resecantur. Ad redimendam enim vexationem, & tollenda impedimenta, quę possunt occurrere, hoc fieri posse communis & verissima est Doctorum sententia. Porro neque dicendum

est

est Metrapolitanos sua electione defraudari, cum liquidò cōstet tam inualidam esse & nullius momenti, eo quod ipsi sint schismatici, & nullam habeant iurisdictionem: vnde licet à se electum consecrent, non Patriarcham sed merum Episcopum constituunt. Adde quod hęc electio à Turca, qui ijs imperat, vt pro ipsius arbitrio consecrent quemcumq; ipse obtruserit, fidei videatur. Ex tali verò electione ille proueniet fructus, quod Episcopis schismaticis diem suum obeuntibus, alumni aut alij, de quorum fide constabit, possint substitui. Secundo quod synodis particularibus egregia opera in schismaticis reformandis, alijsque erroribus amputandis possit nauari. At vero hic cauendum est ne suæ Sanctitati tædium obrepat, & in hac primi Patriarchæ electione subsistatur: imò velis remisque contendēdum est, vt primo sufficiatur alius, atque illi alius, & illi rursum alius, nouos semper alumnos defunctis subrogando, quoad Prælatis antiquis schismaticis extinctis noui Catholici suffecti omnium vices suppleant.

Quarto. Cum Alexandrinæ & Antiochenæ Ecclesiarum electio earūque Patriarcharum, qui semper Græci sunt, eo quod earum gubernacula hactenus penes Græcos fuerint, confirmatio ab aula Constantinopolitana dependeat, eadem qua dictum est diligentia Legatorum opera est attendendum. Quod negotium haud dubiè non minus felicem exitum consecuturum est, quàm certum est ibi nihil auro non esse peruium ac eluctabile. Cum itaque futurum sit, vt breui Patriarchæ sint Catholici, quorum cura in hoc incumbere debebit, vt ea cum prudentia, quam requirit ipsorum officium, Episcopos & Parochos suos Catholicos constituant: quid vetat quò minus speremus fore vt Prælatis schismaticis (cū in ijs totius schismatis radices inhęreant) extirpatis, nouos, qui in Ecclesię Catholicæ sinu primis pueritiæ stipendijs merentes pietatem excoluerint, substituendo, (quorum vitæ doctrinæque integritate ille regatur populus, qui ideo quorundam errorum nebulis inpræsentiarum inuoluitur, quod natura facilis ac procliuis sit Prælatorum suorum dictis acquiescere) breui dici possit, *Vnum ouile & vnus pastor*?

Quinto. Vt autem iam nunc fruticare incipiat seges aliqua spei nationis Græcę in Sanctæ Romanę Ecclesię granarium reducendę, pretium operæ fuerit viam obsequijs pręsternere, vt videlicet sua sanctitas literis merè officiosis Constantinopolitanum aliosque Patriarchos salutet, nullum de flebili ipsorum statu verbum faciens; sed solum temporalibus inhęrens, ostendat quàm gratum illi foret sępius de eorum rebus certior fieri, vt sciat si qua in re sua opera indigeat, & vt non ęstimet loci interuallum posse eos suę paternę charitatis visceribus disiungere. His & alijs amoris etiam affectus adiiciat, polliceaturque se perspectis eorum rebus,

nulla

nulla in parte eorum desiderijs defuturum, suumque paternum amorem magnamque versus eos charitatem effectibus demonstraturum. Atque ita nemini dubium videri debet, quin talibus literis & amicis pollicitationibus, omni sedato odio, animos eorum inflectendo beneficijs, quę licet apud omnes plurimum valeant, ad illius tamen gentis animos alliciendos, tanta vi & efficacia prępollent, vt ijs solis tota res perfici posse videatur. Sicut videre est ex progressu, quē fecit Gregorius Papa XIII. felicissimę memorię, qui eò quod eam nationem charam habuerit, & Collegio Romę fundato Gręcam iuuentutem efformandam ac erudiendam curauerit, & huiusmodi literis aliquam cum Patriarchis amicitiam, & familiaritatem inierit; incredibile pęnè est quantum & quàm breui boni Pontificis nomen, tanquam veri & legitimi Patris vniuersalisque Pastoris ac Vicarij Christi per totum Orientem increbuerit. Quę res infinitis profuit animabus, & certè si mors eum non pręripuisset, aut saltem tā felix opus eo quo inceptum est pede ad colophonem perductum fuisset, amplissima hodie messis arrideret. Neque etiam ambigendum est, quin illi benignum suę sanctitatis animum conspicientes, suas necessitates in rebus tam temporalibus, quàm spiritualibus literis responsorijs sint explicaturi. Atque ita literis cum illis agi poterit, de quibuscunque sint ad suā sanctitatem relaturi, alumnique ad singulos tres aut quatuor transmitti, quibus in mandatis detur, vt cum illis rerum diuinarum participent, & ab illis ordinentur, videantque si quo pacto queant illis suauiter de dubijs satisfacere, ac inducere, vt synodo Patriarchali aliquid de ijsdem dubijs velint statuere aliosque errores resecare, & sic eos in studio ac pietate versus Pontif. opt. Max. continentes suam sanctitatem de rerum ibi gestarum euentu commonefaciant, ac annuncient, in quam segetem spes laboris huius excrescat.

Sexto. Cum Roma longè ab Oriente dissita sit, parentesque ægerrime patiantur sibi suos liberos diuelli, tum propter imminentia pericula, tū quod in remotissimas gentes mitti videantur; his accedit metus Turcę qui sępenumero, ratus eos exploratores Romam transfugere, post aliquod tempus eorum parentes ac necessarios sęuerissimè castigat: conuenientissimum foret, tum ad itineris longinquitatem tollendam, tum ad amorem nouo beneuoli animi monumento confirmandum, Messinę alumnorum Gręcorum seminarium fundari: quò, cum sit ciuitas immunis ac libera facilisque ad eam transitus; cumque ei vicina admodum sit Constantinopolis & plurimæ in Archipelago insulę parentes liberos suos libentissimè transmissuri sunt, seque felices reputaturi, quibus tam grata sors obtigerit, vt ciuitate vicina, non suspecta, erudiantur. Quanto autem emolumento futurum sit hoc Collegium nationi tam longè lateque

que patenti, iudicent illi quibus curæ aut cordi est eius incolumitas: quosque Collegij, quod Romæ est, imbecillitas non latet.

Septimò, sua Sanctitas præscribat Episcopis Corfu, Zante, Cefaloniæ, & Candiæ; edicatque ne Parochias Græcas, quæ in ipsorum diœcesibus vacauerint, alijs quam alumnis Collegij conferant: ideoque præmoniti sint ipsius Collegij superiores, vt viros idoneos semper habeant paratos. Neque dubium est quin Græcis satis grati futuri sint, hoc nimirum concesso, vt ab Episcopis Græcis possint ordinari.

CAPVT V.

Ecclesia Græca propter separationem ab Ecclesia Latina quantis calamitatibus & afflictionibus exerceatur.

DEnique pro Græcis alijsque Orientis populis ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ vnionem reducendis non parum proderit (prudentia ac moderatione duce, ne exasperati obdurentur) eorum ruinam & interitum, postquam ab Ecclesia Catholica recessere, ipsis ob oculos ponere. In primis enim, vt experientia constat, vnione rupta, atque Ecclesia Catholica derelicta, Græci in profundissimam ignorantiæ caliginem incidere: quod manifestius constabit, si oculos animumque ad præterita sæcula conuertamus, in quibus omnium bonarum artium & disciplinarum nutrix ac magistra fuit Græcia, vt rectè prosequitur Bozius lib. 12. de *Sig. Eccl.* c. 12. Quos illa antiquitus doctissimos homines tulit? Quæ lumina in omni doctrinarum genere produxit? Nunc autem ab anno 1000. ferè, ex quo magis à nobis cœpit abscedere, per annos sexcentos neminem propè possis laudare in vllo artium bonarum studio excellentem: mediocres tandem aliquos fortasse reperies. Andronico certè imperante, ante annos credo ducentos & quinquaginta, Gregoras tradit neminem fuisse in vniuersa Græcia, qui posset cum nostris de rebus diuinis disputare: & modò nullus in ea vel mediocriter eruditus, si quis vult aliquid doctrinæ addiscere, è media Constantinopoli Romã proficiscitur, ad collegiũ quod Græcis edocendis Gregorius XIII. erexit. Cur non idẽ Græcis suis præstitit magnus ille Dux Moscouitarum? Cur non Rex Georgianorum, vel Iberorum, vel Mengrellorum, qui Græcanicos ritus sequuntur, neque imperio Turcarum sunt subiecti? Ne dicas ideò è Græcis neminem in literis proficere posse, quòd à Turcis opprimantur:

In Græcia quare docti nulli?

cur ex istis, quos memorauimus, populis nemo vel mediocriter eruditus extitit vnquam? furente inter nos ac Græcos hac sententiarum discordia, duo fuerunt è Græcis, quos summis comparare possis, Nicephorus Blemmida, & Ioannes Bessarion. Illum Gregoras vocat diuinum, peritissimum, multis virtutibus insignem, varia eruditione tum sacrarum, tum profanarum litterarum perpolitum. Gregorius Pachymerius ait ea mente fuisse, vt corpore illa non alligaretur. Et certè talem fuisse ipsius scripta declarant. Quantus verò sit Bessarion quis ignorat? Lege illius libros. His duobus neminem ante annos octingentos in tota Græcia doctrina parem inuenies. Atqui vterque nobiscum sensit. Quid vero illud? Episcopi omnes Græcorum deliguntur ègrege Monachorum; inter quos communi decreto est excommunicatus quicunque Philosophiæ studet, quod scribit Petrus Bellonius Obseruat. lib. 1. c. 40. Nihil autem magis facit ad assecutionem veritatis, quàm Philosophia rectè percepta. Quocirca dæmon vt Græcos altissimis ignorantiæ tenebris inuolueret, hoc egit, vt Episcopi eligerentur è Monachis, & Monachi necessariò propè imperiti forent, aut carerent maximo ad perceptionem veritatis instrumento. Hæc Bozius.

Niceph. Blemmida Ioan. Bessarion.

Episcopi Græcorum è Monachis.

Verum longè istis absurdiores fuerunt Moscouitici nunc Duces siue Principes Duces Moscouitici quænam subditis persuadeant, qui populos sibi subiectos ad illum mentis incredibilem stuporem redegerunt, vt miseri credant bona, malaque omnia à suis Ducibus in ipsos immitti, quin eis esse explorata ac sigillatim perspecta omnia studia, & cogitata cuncta illis patere. Vt verò Duces isti gentes in hac stoliditate hærentes defixas teneant, nullas ab ijs litteras addisci permittunt, nisi quibus ipsi fecerint potestatem: vt latè prosequitur Posseuinus in Moscouia sua.

Eò igitur nunc res reducta est, vt Græci si quid vel artium liberalium vel etiam linguæ ipsius Græcæ præstantius volunt addiscere, ad nos commigrent. Atque ita Græcorum hæreticis negata diuinitus illa ipsa, quorum maximè ipsi fuerunt architecti, & ad Ecclesiam Catholicam delatę vna cum linguæ Græcæ eximia cognitione doctrinæ illę, quę Græcis sunt litteris commendatæ; vtrumque Gręcis ablatum.

Quid verò de Græcorum peccatis dicam? Etenim in primis dolendum maximè est, quàm miserè in Simoniæ labem ac crimen corruerit nunc, illustrissima olim natio; cum sciamus à Turcarum Rege Episcopos euehi, & deijci inter Gręcos pretio, & quò plus è Gręcis aliquid offert aut largitur Turcarum Regi, eò magis ille extollitur ad dignitates, & amouentur qui sunt in eis, cum plerumque maiori data pecunia, in se transferri aliquem Episcopatum cupit, ęgre ferentibus id alijs Gręcis.

Simonia Græcorum.

Prętereà à Gręcis multa contra Christianę castitatis leges vsurpantur: cuilibet

Apud Græcos repudiũ licitum.

cuilibet ex quacunque causa licet, approbantibus id Episcopis, vxorem dimittere, quare passim repudium quauis causa admittunt: ex quo campus latissimus illis conceditur, in quo excurrat eorum libido ruptis indissolubilis coniugij vinculis. Quid? quod inter illos nonnulli fornicationem simplicem peccatum negant, vt ex Moscouia Posseuini apparet.

Simili imò & maiori impuritate aspersæ sunt nationes alię, quę ritum Gręcorum sequuntur. Gregorius Interianus mores Zigrorum describit, quippe qui versatus sit inter illos: ij vocantur vulgo Circasi. Apud eos in more positum refert, vt frater occidat sæpius fratrem, & sequenti nocte cũ ipsius vxore concumbat, coniugemq; sibi adiungat. Nam plures habere illis est permissum. Atque hæc nobilium Zigorum consuetudo. Quales sint plebei, ex hoc vno, quod de nobilibus recitauimus, colligere possumus. Magna scilicet inter istos castitas, & caritas inter fratres. Moscorum latissima sunt regna, ex hęresi sunt Græcanica. Apud eos fæminę quidem nobiles inprimis pudicitiam colunt, ceterę omnes nihili ducunt, & corpus venale habent: tantaq; inter eos est alioquin impuritas, vt quam nos fornicationem simplicem vocamus, & maximum crimen, vt est, reputamus, illi neque vllum peccatum ducant, quod apparet è Moscouia optimi ac doctissimi viri Antonij Posseuini è Societate Iesu, qui nomine Gregorij XIII. Legatus diu fuit apud eos, & è Cõmentario Pauli Iouij de rebus Moscouiticis.

Nec minus dolendum eorum Gręcorum luxum ac intemperantiam eò deuenisse, vt plurimi ex ipsis exultent, vbi filium speciosum forma nanciscuntur, quem tradere posint Mahometanis ac Turcis, vt illo abutantur ad obscenos libidinis vsus, gradumque sibi ex hoc faciant ad Magistratus & opes. Nam qui vocantur à Turcis Bassę, plerumque sunt ex huiusmodi pueris, qui vel spadones sunt vel à spadonibus aluntur, & ad impurissimas Turcici Regis delicias conseruantur: vt sic suis propinquis hac impieratis via benefaciant, si quod huiusmodi benefactũ potest esse. At sæpe iusto Dei iudicio factum cernimus, vt ab ipsis Græcis, hoc est Ianizarijs à Græco sanguine vt plurimum natis Græci vexentur ac interficiantur, vt sic sanguine proprio quasi multo inebrientur, & cibentur hostes Ecclesiæ carnibus suis.

Sancti in Græcia quando defuerint esse.

Denique tempore quo Gręci ab Ecclesia Catholica desciuere (cum antea quamplurimos viros sanctitate præclaros habuissent) Sanctorum copiam amiserunt: Testis est Zonaras è Græcis auctor nobilissimus, qui cũ Ignatium Patriarcham sanctum appellet, & is fuerit qui nobiscum senserit, propter cuius defensionem Photius à nobis se abalienauit postea vero neminem è Patriarchis cum viginti recenseat, ornat huiusmodi titulo. Imò cùm plures ante ætatem Photij numeret sanctimonia præstãtes

viros in annalibus suis, neque vnum quidem post illud tempus inuenit: & tamen ab anno octingentesimo sexagesimo tertio, quo Photius, deiecto Ignatio, sedem Constantinopolitanam inuasit, vsque ad annum millesimum centesimum decimum octauum, in quem desinunt scripta Zonaræ, intercedunt anni ducenti viginti quinque. Atque hoc mirandum magis. Nam Zonaras Monachus erat, & Ecclesiasticam se scribere historiam profitetur. At si quis plura de hac successione Sanctorum interrupta desiderat legat Tho. Bozium lib. 7. c. 1.

Græcia captiuitas.

Captiuitas deinde Græcorum, qua sub Turcarum durissimo imperio iacent, ac supplicia alia diuinitus illis immissa, ferè eo tẽpore, quo ab Ecclesia Catholica sunt auulsi, aut summis Pontificibus detrahebant, prosequitur eleganter idem Bozius lib. 5. de signis Eccles. c. 11. in hæc verba: Leo regnare cępit anno septingentesimo decimo sexto, cognomento Iconomachus, & Theomachus; eo tempore Sarraceni per triennium Constantinopolim obsederunt, famesque trecenta hominum millia in ea ciuitate absumpsit. Mahumes Sarracenorum Princeps ingenti exercitu Paphlagoniam vastauit. Arabum nonaginta millia diris incursionibus Asiam fœdarunt, vt Paulus Diaconus refert. Copronymo deinde imperãte; Turcæ è Caspijs portis irruptione facta Armeniam minorem ceperunt; Michael Balbus fuit ex hæresi Tinganorum & Iudæorum: eoque imperante Sarraceni Cretam Siciliamque occuparunt, ac per annos ferè ducẽtos tenuerunt.

Monomachi ætate, quo tempore est ausus Michael Patriarcha omnium primus Papam sub annum millesimum & quinquagesimum tertiũ excommunicare, Turcæ Asiam ceperũt, quam deinde, Andronico Palæologo regnante, qui sepulturam Michaeli patri, quod cum nobis sensisset, negauit, sunt inter se partiti, primumque ex Othomana familia Regem ad extremam imperij Constantinopolitani ruinam crearunt, Thraciamque inuaserunt, donec tandem Caloioannis tempore ita pedem fixerunt in Europa, vt multas in Gręcia vrbes ceperint. Vltimo denique Constantino imperante Constantinopoli expugnata, Orientali imperio finis est datus, & Christi cultus in ijs locis ad nihilum ferè adductus.

En hęresum finis, en conatus eorum, qui dissident à nobis, qui Romani Pontificis sacra iussa contemnunt, interitus Christianæ Religionis. Irrideant nunc Latinos Gręci dissentientes, despiciant Episcopum Romanũ; ducant nos hęreticorum loco, crimina congerant, confingant, amplificẽt aduersus nos, & Pręsules nostros. Quid est quod tanta per vos ac vestros Imperatores, ex quo discessistis à nobis iactura Christiani cultus est facta. Omittamus Occidentis regiones, à varijs ac barbaris gentibus, à Christi cultu vel prorsus alienis, vel aberrantibus, occupatas eo tempore, quo

replere

repletæ sunt hęresibus;ab Hunnis & Auaribus Germanias & Pannonias; à francis Gallias;ab Anglis Britannias; ab Alanis, Sueuis, & Visigothis Hispanias;à Vandalis Africam: quid quęso esse causę dicemus, quod imperante Zenone Ostrogothi & Heruli Italiam ceperunt; & Catholici meliori apud eos conditione fuerunt, quàm apud Imperatores Orientis, & quam diu se ita gesserũt, feliciter illis res processere;vbi consilium mutarunt, deleti sunt? Quid est in causa quod Longobardi Venetiam, Liguriamque, quam nunc Lombardiam vocamus, in potestatem suam redegerunt, vbi loca illa ab auctoritate Pontificis Romani desciuerunt?

An putatis à Deo temere prouisum permissumque, vt imperante Mauricio, quo tempore vestri Patriarchę sibi Vniuersalis nomen cum Romani Pontificis contemptu arrogare cęperunt, Slaui Illyrium, Dalmatiãque subigere, Turcæ aduersus vos militare simul cęperint? Heraclio imperante Mahometus emersit, Sarracenis data est Iudæa, & Aegyptus; Constante & Iustiniano, Africa ijsdem tradita; Philippico Leone Copronymo, Michaele Balbo, & Michaele quarto Iconomachis, Dacia, Mysia, Thracia, & Illyrium Bulgaris; Asia, Sicilia, Sardinia, Creta, Cyclades, Cyprus Sarracenis. Qua præterea tempestate Turcæ è Caspijs portis copias educentes Armeniam subegerunt? qui postea cum Patriarchę vestri Papam sunt ausi excommunicare, armis Asiam sibi comparantes, inter se sunt partiti. Mox Andronico regnante, cum scilicet vos apertissimè à nostra communione recessistis, communioribus decretis, primũ sibi ex Otthomanorum gente Regem crearunt sub annum millesimum trecentesimum. Ex eo paulatim cuncta vestra vobis per illos erepta. Supererat postremò Constantinopolis; supererant multa Græciæ loca, multa aliarum Regionum subiecta Imperatori vestro, supererat imperatoria dignitas.

Quid est autem, quod vbi in Concilio vniuersali Florentino, cui vestri Episcopi, vester Patriarcha, & Imperator interfuit, & assensus est, definita sunt quæcunque inter vos ac nos erant controuersa, defuncto Imperatore illo & Patriarcha, qui nobiscum sentiebant, cùm vos, & qui successit Imperator Concilij Florentini scita respueritis, capta est Constantinopolis, omnia vestra in Turcarum manus venerunt? & nunc nihil vestrum: loco namque seruorum vos habent Turcæ. Liberos suscipitis non Christo, sed quod maximè dolemus, spurcissimo Mahometo. Nam qui sunt è filiis vestris generosiores, & liberali specie, eripiuntur vobis à Turcis, Mahometo nomen dare coguntur, ad nefandissimos, proh scelus, proh dolor, præposterę libidinis vsus includuntur. Item qui hęresum finis? Quis à fletu se contineat? At si ô quicunque è Græcis à nobis discessistis, vestra esset Ecclesia Dei, necesse erat hæc vobis haud euenire, quin longè alium sortiri euentum, vt ex oraculis diuinis suprà à nobis est con-

clusum; necesse erat quo maioribus angustijs opprimebamini, eo resurgere illustriores: sic enim contigit semper Ecclesiæ Dei, vt abundè ostendimus alio loco.

Sed hic non omittamus illud, Græcos aliquos adeò à Catholica Ecclesia alienos, vt quamuis pareant subsintque Catholicis, tamen impias opiniones abnegare nullo modo velint. Cyprus, Creta, Zacynthus, Cephalenæ Insulæ, sunt adeò tenaces hæresum Græcanicarum, vt vitam potius hominibus illis eripias, quàm conceptam sententiam deponere velint. Cumque superioribus annis Archiepiscopus Cypri Philippus Moccenicus, vir magnæ doctrinæ, & integritatis, vellet hæreses ex insula illa extirpare, opposuere se illi Græci, adeò vt necesse habuerit ipse Venetus Patricius illinc emigrare. Testatur hoc ipse in Epistola, quam præfixit operi suo, de Philosophicis rebus. paulò post Insula à Turcis est occupata. Marc. Antonius Caucus Archiepiscopus Corcyræ testatur idem in epistola, quam præposuit Gennadij libris Hæc Bozius.

Sed ne casu id accidisse Græci sibi persuadeant, videant antea huiusmodi euentus diuinitus tam à summis Pontificibus, quàm ab aliis Ecclesiæ Romanæ filijs præuisos, prænunciatosque fuisse. Inprimis cum Patriarcha Anatholius in Synodo Chalcedonensi procurasset Sedem Constantinopolitanam præferri Alexandrinæ & Antiochenæ; quinimò ordinationem sibi tunc Antiocheni arrogassent inconsulto Pontifice Romano; Leo Magnus exclamans aduersus huiusmodi superbiam, clarißimè literis suis prædicit futurum, vt sedes illa ob hanc elationem diuinitus deprimeretur, incurreretque in apertas ruinas. Idem prænunciauit litteris suis Gregorius Magnus, cum Patriarcha Ioannes sibi nomen Vniuersalis assumpsisset. At Nicolaus Magnus, cum Photius ausus esset illi cum Græcis obsistere in causa Ignatij, & ob id à communione eos repulisset, in epistola ad Imperatorem Michaelem prædixit fore, vt Græci fierent captiui in omnes gentes tanquam Iudæi. Adnotauit hoc etiam Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus, qui adijcit adhuc aliud multo magis mirum. Verba illius quibus alloquitur Græcos, apponam.

Sed quid euenit, inquit Gennadius, nostra memoria, nunc sub Nicolao V. Pontifice Maximo, cùm Legati à Constantino Imperatore, qui vocabatur Dragates, ad eum missi adhuc supersint, quibus litteras dedit plenas timoris & horroris, vbi apertè cum execratione vaticinatur excidium & internecionem extremam infelicium Græcorum. In quibus post alia multa, (cum conuitia & probra rescisset, quæ à Græcis quotidie impudentißimè iactabantur) mirè & hoc dicit: Omnes gentes decretum quod sancitum est, receperunt; Græci neque receperunt, neque spes est eos vmquam recepturos, quæ super concordia & coniunctione decreta sunt.

sunt. Procrastinationes enim procrastinationibus semper ab eis prætexũtur, excusationes, & responsiones in singulis. Neque verò Græci arbitrentur Romanum Pōtificem ita esse mente destitutum, omnemque Occidentalem Ecclesiam, vt non intelligant, quæ in singulis dilatationibus respondendo nugantur. Optimè cũcta nouimus. Sed toleramus in Iesum respicientes sempiternum Sacerdotem, & Dominum, qui sterilem illam ficum vsque ad annum tertium iussit asseruari, agricola iam ad excidendã arborem se accingente, quia nullum fructum ferebat. O magnam calamitatis ruinam! Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo hanc conscripsit epistolam, & millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio capta est Constantinopolis. Num potestis dicere hęc vera non esse? minimè gentium, cùm id sit manifestum, & res ipsa apertè loquatur. Tres, inquit, annos expectabimus, si vos forsan à schismate & separatione conuerteritis, & vos verè decreto adiunxeritis, secundum Saluatoris de ficu præceptum. Sin minus exscindemini, ne terram otiosam & inutilem reddatis. Hoc miraculorum miraculum maximum, quod, vt in epistola ipsa scribit Nicolaus Papa, Gręcorum gens illa magna, & formidabilis, sapiens, clara, fortis, terrarum domina ob diuinam vltionem ita in barbarorum seruitutem abducta est. Hęc narranti mihi subit lamentari, & deplorare excidium gentis nostræ. Hucusque Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus, aduersus suos Gentiles Gręcos, recitans oraculũ apertissimum à Nicolao V. prolatum, & euentu comprobatum, ipso temporis spatio, quod pręnunciauit.

Constantinopolis capta.

Id etiam accidit Gręcis, vt quando dissidebant à nobis in processione Spiritus sancti, an esset à Filio & Patre, ipso die secundo Pentecostes, qui *Filio* est sacer, Constantinopolis caperetur: diuino scilicet spiritu ipsorum obstinatos animos puniente, & eos omnino derelinquente. Quarto *nam*que Kalen. Iunij anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, feria secunda, Constantinopolis est expugnata. Rursus aliud longè mirabile obseruandum. Græci nos excommunicarunt, & pro hæreticis omnino duxerunt Michaele sedente circiter annum millesimum quinquagesimum tertium, vt ostendimus supra; & post annos quadringentos Constantinopolis capta, anno scilicet vt supra. At hic numerus criminum expiationi remissionique datur: vt sciamus ideo Græcos in seruitutem diuinitus Turcis datos, quod crimen aduersus Ecclesiam Catholicam patratum non expiarint intra definitum à diuinis scripturis tempus.

1453.

S. Brigida de Græcis reuelatio à Deo facta.

Brigida fœmina sanctissima, & Suetica, fuit ijs temporibus, quibus Episcopi Romani Auenione morabantur. Ea cum Religionis causa Hierusalem petijsset, & in Cypro moraretur, sic audijt Christum loquentem;

&vt

& vt audijt monumentis mandauit: Græci qui sciunt, quod omnes christianos tenere oportet, vnam tantum fidem Christianam Catholicam, & vni tantummodo subesse Ecclesiæ scilicet Romanæ; vnumque solum Vicarium generalem meum in mundo, videlicet Romanum summum Pontificem, supra se spiritualem habere Pastorem: & tamen nolunt se eidem Ecclesiæ Romanæ, & Vicario meo spiritualiter subijcere, & humiliter subiugare propter eorum pertinacem superbiam, & propter cupiditatem, vel carnis petulantiam, siue propter aliquid aliud quod ad mundum pertinet; indigni sunt post mortem veniam à me & misericordiam obtinere. Alij verò Græci, qui desideranter vellent, sed scire non possunt fidem Catholicam Romanam, & tamen si scirent & possent, eam deuotè reciperent, & Romanæ Ecclesiæ humiliter se subiugarent, & nihilominus secũdum ipsorum conscientiam, in statu & fide sua, qua sunt, abstinent à peccando, & piè viuunt, istis talibus post ipsorum mortem in supplicijs misericordia mea debetur, quando ipsi ad iudicium meum vocati fuerint. Sciant etiam Græci, quod eorum imperium, & regna, siue dominia nunquam stabunt secura, neque in pace tranquilla, sed inimicis suis semper subiecti erunt, à quibus sustinebunt grauissima damna, & miserias diuturnas, donec ipsi cum vera humilitate & charitate, Ecclesiæ & fidei Romanæ sese subiecerint. Hęc Brigida de Græcis: quibus an euenerint, quæ prędixit, vtinam Græci maximo suo malo non experirentur.

Aduertant ergo Græci miserabilem calamitatem, in qua à tot sæculis afflicti contritique sunt à Mahometanorum Ducibus, transactisque iam tot annis, eodem nunc in statu, & fortassis peiori, ac miserabiliori permanent, quasi à Deo reprobati & abiecti, non secus ac Iudęorum populus. Quare nisi ad matris vbera, Ecclesiæ nimirum Romanę, reuertantur, meritò timendum, nullum suarum calamitatum, sicut neque & Iudæorum, sperandum terminum: & quemadmodum calamitates temporaneæ iustis, virtutis explorandę causa, ac ob emendationem vitę, à Deo mitti solent: ita spirituales miseriæ, quales sunt à nobis relatę, magnam spiritualium bonorum iacturam præ se ferunt, nec tam ad probandam virtutem, quam ad punienda præterita præsentiaque scelera Deus illas infligit.

Leonardis Echiensis de Græcis querimonia.

Ac denique his Græcorum calamitatibus finem imponam, adducens verba Leonardi Echiensis Theologi Græci ac Episcopi Mityleni, qui in libro De captiuitate Constantinopolis, vbi ipse cum alijs captus fuit, Græcorum cæcitatem dolens, ita eos alloquitur: Heu quę spes in populo duro graui iniquitate, qui tot annis sine vita spirituali abscissus à capite permanebat? Quomodo non desperati, quomodo non abiecti à Deo, qui tantis dissimilitudinibus, tantis fictionibus, tantis scissuris ab Ecclesia elongati Romana, in cordis duritia permanserunt? Etenim iam captiuati vrbe, templis,

templis, auro, laribusq; propulsi, in Latinos retorquent offensam, asseuerantes; Quoniam vnionem, inquiunt, fecimus, summoque Pontifici commemorationem dedimus, meritò indignatum Deum. O pertinaces homines! inquio. Si malum est hoc; prisci Basilius, Athanasius, Cyrillus, ceterique Patres, quos præcipuo sanctitatis honore præfertis, mali censendi sunt, quod sanctam vnam eamdemque fidem cum Romana Ecclesia omnium Christianorum magistra coluerunt? Non hæc causa est, quod vnionem, sed quoniam vnionem non veram, sed fictam fecistis: hac de re meritò indignatum Deum; hac de re iusta animaduersione in hostiũ manibus vos esse deductos. An non sponsionem de vnione sancto iuramento apud Florentinam Synodum conscriptam violastis? obedientiam declinastis? sententiam decreti occultastis? an nõ summi Dei nuntij, ô Græci, vestram perditionem iugiter prædixerunt? qui aures, vt aspis, impiè obdurastis? & sanctam ecclesiam Catholicam matrem fidelium obaudistis? flere miserias vestras, arguite vosmetipsos, & non alios condemnetis. Mos obstinatorum hic est, sanctos aspernari Dei nuncios, vti Sedechias, ceterique Iudæi in Babyloniam traducti, Ieremiam direptionem captiuitatemque Hierosolymorum prædicentem contempserunt.

CAPVT VI.

De communicatione Latinorum cum Græcis, ex Bulla Innocentij I V. Pont. Max.

Innocentij Papæ 4. Bulla, seu litteræ ad Episcopum Tusculanũ, Apostolicæ Sedis Legatum in regno Cypri, quæ extant in eius Registro Bullarum, Pontificatus sui anno X I. apud Bibliothecam Vaticanam, super ritibus Græcorum, qui tolerari, vel non tolerari possint.

INNOCENTIVS, &c. Episcopo Tusculano Apostolicæ Sedis Legato.

SVB Catholicæ professione Fidei, atque cultu consistere, ac proficere vniuersos, ceteris nostræ mentis desiderabilibus præferentes, illud tanquam acceptabilius ple-

niori desiderio cupimus, & ad hoc velut operatiuum salutis præcipuum intimis affectibus anxius aspiramus. Hæc, inquam, vnio siue connexio cordi nostro inæstimabilis gaudij rorem infunderet, si varias gentium nationes eiusdem obseruantia Fidei in vnum acceptabilem in Christo populum adunaret. Id vtique anxiæ nostræ mentis ardorem affluentis lætitiæ refrigeraret irriguo, si omnes, quos olim in vnũ Catholicum gregem ouile collegit Domini, cùm multi ab eo discesserint, in idem indiuiduum collegium vnius Pastoris solidaret magisterium, & custodia communiret. O si Orientalibus Oriens ex alto luceret, & sui luminis illustratione ipsos ad Catholicam reduceret vnitatem, vt cum reliquis Orthodoxis in vnius aulæ collecti gremio, de matris ecclesiæ vbere fluenta doctrinæ salutaris haurirent: tunc ipsi ecclesiæ proueniret magnũ & desiderabile salutare: tunc eius vterus sobole geminata concresceret: tunc Orientalibus oriretur supernæ illuminationis aurora: tunc eis clarescceret lucifer veritatis: tunc per vniuersam Ecclesiam inundantis gaudii erumperet plenitudo: tunc exultatione nimia clarescceret totus Orbis, quia valde bonum & iucundum existeret Fratres simul in domo Domini habitare: tunc eadem Ecclesia multiplicata lætitia nouæ iucunditatis canticum personaret. Verùm, quia nonnulli Græcorum iam dudum ad deuotionem Sedis Apostolicæ redeuntes ei reuerenter obediunt & intendunt, licet expedit vt mores ac ritus eorum, quantum cum Deo possumus, tolerantes, ipsos in Ecclesiæ Romanæ obedientia præseruemus: quanquam in ijs, quæ animarum periculum parerent, vel honestati Ecclesiasticæ derogarent, nec debeamus illis deferre aliquatenus, nec velimus. Sanè inter venerabilem fratrem nostrum Archiepiscopum Nicosiensem, & eius suffraganeos Latinos ex parte vna, & Episcopos Græcos regni Cypri ex altera, de quibusdam certis articulis, discordiam & turbationem fore subortam, & eorundem tenorem articulorum, ac responsiones ipsorum Græcorum ad illos, nobis, vt melius possemus instrui super eis, plenè ac prouidè per tuas litteras intimasti, sollicitè requirendo, vt prouidere super hoc Apostolica diligentia curaremus. Nos autem litteris ipsis affectuosè receptis, earum seriem, & ipsos articulos ac responsiones easdem, & cetera, quæ continebantur in illis, vnà cum Fratribus nostris perlegimus, intelleximus diligenter prudentiam tuam, multipliciter in Domino commendantes, & meditantes, ac deliberantes super his, prout rei qualitas exigebat. Circa hæc itaque sic deliberatio nostra resedit, vt Græci eiusdem regni in vnctionibus, quæ circa baptisma fiunt, morem Ecclesiæ Romanæ teneant, & obseruent. Ritus verò, seu consuetudo, quam habere dicuntur vngendi per totum baptizandorum corpora, si tolli sine scandalo vel remoueri non potest, cum siue fiat, siue non, quantum ad baptismi efficaciam, vel effectum non multum referat, toleretur. Nec refert etiam vtrum in frigida, vel calida aqua baptizent, cùm parem vim & effectum in vtraque baptismum habere, asseuerare dicantur. Soli autem Episcopi consignent Chrismate in frontibus baptizatos, quia huius vnctio non debet nisi per Episcopos exhiberi; quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manus impositionem, quam Confirmatio, vel frontis chrismatio repræsentat, Spiritum sanctũ tribuisse

1 2 3 4

tribuisse leguntur. Singuli quoque Episcopi in suis Ecclesijs in die Cœnæ Domini possunt secundum formam ecclesiæ Chrisma conficere ex balsamo quidem, & oleo oliuarum. Nam Spiritus sancti donum in chrismatis vnctione confertur, & columba vtique, quæ ipsum designat Spiritum, oliuæ ramum ad arcam legitur retulisse. Sed si suum antiquum ritum in hoc Græci potius seruare voluerint, videlicet quod Patriarcha vnà cum Archiepiscopis & Episcopis eius Suffraganeis, & Archiepiscopi cũ Suffraganeis suis simul Chrisma conficiant, in tali eorum consuetudine tolerentur. Nullis autem per Sacerdotes, vel Confessores pro satisfactione pœnitentiæ vnctio aliqua solummodo iniungatur. Infirmis verò iuxta verbum Iacobi Apostoli, vnctio exhibeatur extrema. Porrò in appositione aquæ, siue frigidæ, siue calidæ, vel tepidæ in altaris sacrificio suam, si velint, consuetudinem Græci sequantur, dummodo credant, & asserant, quod seruata Canonis forma, conficiatur pariter de vtraque. Sed Eucharistiam in die Cœnæ Domini consecratam vsque ad annum, prætextu infirmorum, vt de illa videlicet ipsos communicent, non reseruent, liceat tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi conficere, ac per quindecim dies, & non longiori temporis spatio, conseruare, ne per diutinã ipsius reseruationem, alteratis forsitan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum, licet veritas & efficacia semper eadem omnino remaneat, nec vlla vnquam diuturnitate seu volubilitate temporis euanescat. In celebratione verò solemnium, & aliarum Missarum, & de hora celebrandi eas, dummodo in confectione, vel consecratione formã verborum à Domino expressam & traditam obseruent, & celebrando non transgrediantur horam nonam, suam sequi consuetudinem permittantur. Sacerdotes autem dicãt horas Canonicas more suo, sed Missam celebrare, priusquam officium matutinale compleuerint, non præsumant. Promouendi verò ad Sacerdotium & Presbyteri qui præficiendi fuerint Ecclesiarum regimini, examinentur antea diligenter, si præcipuè de horis Canonicis, & Missarum officij secundum distinctionem temporum exsequẽdis, sint sufficienter instructi, vt ad hæc non nisi digni & idonei admittantur. Ceterùm vnusquisque Sacerdos in aureo, vel argenteo solum, aut saltem stanneo calice sacrificet, habens corporale de lino candidum & nitidum, & altare mundũ vestimentis opertum, vel decentibus paramentis. Mulieres autem seruire ad altare non audeant, sed ab illius ministerio repellantur omnino. De ieiunio verò diei Sabbathi quadragesimali tempore, quamquam honestius & salubrius Græci agerent, si sic toto illo tempore abstinerent, vt nec vnico die institutum ieiunium violarent, teneant & seruẽt pro libito morem suum. Sacerdotes quoque coniugati, & alij, quibus Parochiarum cura, vel Ecclesiarum Parochialium regimen per Episcopos suos committitur, licitè ac liberè possint Parochianorum suorum confessiones audire, ipsisque pœnitentiam iniungere pro peccatis: quia cui licet vel conceditur quod est maius, competit nimirum, nec negari conuenit quod est minus: liberum tamen sit ipsis Episcopis viros alios idoneos coadiutores, & cooperatores habere in audiendis confessionibus, & pœnitentijs iniungendis, ac ceteris, quæ ad salutem pertinent animarum. Ipsisque in his per eorum diœceses absque Sacerdotum ipsorum præiudicio, & grauamine committere vices suas,

5. 6. 7. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17.

cum propter occupationes multiplices, & occasiones varias possit contingere, quod ne-
18. *queant per easdem diœceses officium suum exsequi per seipsos. De fornicatione autē, quàm solutus cum soluta committit, quin sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendū, cùm tam fornicarios quàm adulteros à regno Dei Apostolus asserat alie-*
19. *nos. Ad hæc volumus & expreßè præcipimus, quod Episcopi Græci septem ordines, secundum morem Ecclesiæ Romanæ, de cetero conferant: cùm hucusq; tres de minoribus circa ordinandos neglexisse vel prætermisisse dicantur. Illi tamen, qui iam sunt taliter ordinati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem in sic susceptis Ordinibus to-*
20. *lerentur. Quia verò secundum Apostolum mulier mortuo viro ab ipsius est lege soluta, vt nubendi cui vult in Domino liberum habeat facultatem, secundas & tertias, ac vlteriores etiam nuptias Græci non reprehendant aliquatenus, nec condemnent, sed potius illas approbent inter personas, quæ aliàs licitè ad inuicem matrimonio iungi pos-*
21. *sunt. Secundo tamen nubentes Presbyteri nullatenus benedicant. Et quoniam apud*
22. *eos consueuerunt contrahi matrimonia inter personas contingentes se, iuxta eorum cō-putationem octauo gradu, qui secundum computationem & distinctionem graduum, quam nos facimus apud nos, quartus habetur, ne id præsumatur deinceps, firmiter prohibemus: districtè præcipientes, vt cum in vlterioribus gradibus licitè matrimonia contrahantur, in prædicto quarto consanguinitatis vel affinitatis gradu copulari vlterius non præsumant, statutum in hoc generalis Concilij obseruantes. Illos tamen, qui*
23. *iam in gradu huiusmodi contraxerunt, dispensatiuè permittimus in sic contracto matrimonio remanere. Denique cùm veritas in Euangelio asserat, quod si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo, neque in futuro dimittetur ei, per quod datur intelligi, quasdam culpas in præsenti, quasdam vero in futuro posse seculo relaxari; & Apostolus dicat, quod vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit, & cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem; & ipsi Græci verè ac indubitanter credere ac affirmare dicantur, animas illorum, qui suscepta pœnitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali peccato cum venialibus tamen, & minutis decedunt, purgari post mortem, & posse suffragijs Ecclesiæ adiuuari: Nos quia locum purgationis huiusmodi dicunt non fuisse sibi ab eorum Doctoribus certo & proprio nomine indicatum, illum quidem iuxta traditiones & auctoritates sanctorum Patrum Purgatorium nominantes, volumus, quod de cetero apud istos isto nomine appelletur, illo enim transitorio igne peccata vtique, non tamen criminalia seu capitalia, quæ prius per pœnitentiam non fuere remissa, sed parua & minuta purgantur, quæ post mortem etiam grauant, si in vita non fuerint relaxata. Si*
24. *quis autem absq; pœnitentia in peccato mortali decedit, hic proculdubio æternæ gehē-*
25. *næ ardoribus perpetuò cruciatur. Animæ verò paruulorum post baptismi lauacrum, & adultorum etiam in charitate decedentium, qui nec peccato, nec ad satisfactionem*
26. *aliquam pro ipso tenentur, ad patriam protinus transuolant sempiternam. Ordinationes demum, & instituta regularia sanctorum Patrum de vita, & statu Monachorum præcipimus ab Abbatibus, & Monachis Græcis inuiolabiliter obseruari. Frater*

nitatem itaq; tuam hortamur attentè, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus præmissa omnia Episcopis Græcis præfati regni seriatim, & diligenter exponi facias, districtè ipsis iniungens, vt ea sollicitè attendere, studiosè tenere ac efficaciter procurent, & à suis faciant subditis obseruari. Memoratis autem Archiepiscopo Nicosiensi, & eius Suffraganeis Latinis firmiter auctoritate nostra præcipias, vt eosdem Græcos super præmissis contra huiusmodi prouisionem, & deliberationem nostram non inquietent aliquatenus nec molestent. Contradictores eadem auctoritate appellatione postposita compescendo, non obstantibus si præfatis Archiepiscopo et Suffraganeis, vel quibuscunque alijs à Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per litteras Apostolicas, plenam & expressam, ac de verbo ad verbum non facientes de indulto huiusmodi mentionem. Datum Lateran. II. Nonas Martij anno XI.

CAPVT VII.

De communicatione Latinorum cum Græcis ex Bulla Clementis PP. VIII.

CLemens viij. Pontifex Maximus, quo studio erga vniuersam Ecclesiam & præcipuè erga Græcos ferebatur, ne qua Deo in administrandis Sacramentis iniuria fieret, ipsi autem Græci salutem inde consequerentur, per breuem ad Latinos Episcopos, in quorũ diœcesibus Græco ritu viuentes degant, euulgari iussit, cuius summam affert Posseuinus Tom. I. Appar. Sacr. in addit. verb. *Græci.*

Presbyteri Græci baptizatos Chrismate in fronte non consignent, & ideo ab ipsis in ordine baptismi apud eorum Euchologium prætermittãtur, quæ sequuntur post illa verba: *καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν*, &c. vsque ibi: *εἶτα ποιεῖ ὁ ἱερεὺς σχῆμα κύκλου*, hoc est, *Et post orationem*, &c. (vbi habetur forma huius cõsignationis) vsque ad verba: *postea facit Sacerdos figuram circuli, &c.*

Episcopi Latini infantes seu alios baptizatos à Presbyteris Græcis de facto Chrismate in fronte consignatos confirment, & tutius videtur vt cum cautela, & sub conditione id faciant (videlicet N. *Si es confirmatus, ego te confirmo, sed si non es confirmatus, ego consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti*) præsertim verò cùm verisimiliter dubitari potest quod ab Epis. Græcis fuerint baptizati.

Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quod pro infirmis asseruatur, singulis octo diebus, vel saltem quindecim renouetur. Non asseruetur idem Sacramentum toto anno, si tamen asseruatum fuerit, saltem in fine

fine anni sumatur.

Tollatur abusus tundendi vel etiam miscēdi sacro oleo, ac iterum coquendi, vel alias exsiccandi species sacramenti sacræ Eucharistiæ, feria quinta Cœnæ Domini, vt deinde illud asseruent.

Si Græci velint accipere altaria portatilia ab Episcopis Latinis consecrata, benè erit; sin minus, tolerentur eorum thioni, siue throni, super altaria lapidea ponendi cùm celebrent.

Corporalia vti Latini habeant, nisi thionis etiam pro corporalibus vtantur.

Circa Sacramentū Pœnitentiæ. In casu necessitatis Presbyteri Græci Catholici possint Latinos absoluere. Vtantur forma absolutionis in generali Concilio Florentino præscripta, & postea si voluerint, dicant orationem illam deprecatiuam, quam pro forma huiusmodi absolutionis dicere tantum consueuerunt.

Tollendus abusus vbi est, vt vir atque vxor simul & eodem tempore eidem Presbytero confiteantur.

Aqua ex ritu Græco in die Epiphaniæ vel primo die mensis benedicta conseruetur in Ecclesia, vt illa fideles aspergantur.

Circa oleum sanctum Catechumenorum & infirmorum Non sunt cogendi Presbyteri Græci olea sancta, præter Chrisma, ab Episcopis Latinis diœcesanis accipere, cùm huiusmodi olea ab eis in ipsa oleorum & Sacramentorum exhibitione ex veteri ritu conficiantur seu benedicantur. Chrisma autem, quod non nisi ab Episcopo, etiam iuxta eorum ritum, benedici potest, cogantur accipere. Prohibeantur verò ab Episcopis Græcis externis, schismaticis, seu sanctæ Romanæ Ecclesiæ cōmunionem non habentibus, illud accipere, vel eo vti.

Circa Sacramentum ordinis. Ordinati ab Episcopis schismaticis, alias ritè ordinatis seruata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem.

Proinde ipsi ordinati ab Episcopis schismaticis, correcti vel emendati, reconciliandi sunt, & absoluendi cum pęnitentijs salutaribus, dummodo errores, vel saltem schisma ordinatoris abiurent in iudicio, vel publicè, vel secretò pro qualitate facti. In ordinibus autem per eos alias ritè susceptis, ministrare nō permittūtur, nisi cū ipsis super irregularitate huiusmodi occasione cōtracta, auctoritate S. Sedis Apostolicę fuerit dispēsatū.

Non sunt admittendi Episcopi schismatici, siue pro ordinibus siue pro alijs sacramentis conferendis, sed detinendi, quoad sancta sedes Apostolica desuper consulatur, & responsum habeatur.

Græci sine litteris dimissorijs Episcopi Latini diœcesani ad sacros ordines promoti, suspensi sunt, & si suspensi in suis ordinibus ministrauerint, efficiuntur irregulares, sicut & Latini.

Super huiusmodi autem & similibus irregularitatibus dispensandi facultatem à sancta Sede Apostolica obtineri oportet.

Si

Si Episcopus Latinus Græcum aliquem ordinare voluerit, qui à Presbytero Græco in baptismo Chrismate in fronte facto fuerit consignatus, debet illum antea confirmare, saltem sub conditione, videlicet N. *si es confirmatus, &c.* vt suprà. Presbyteri vidui, seu vxoribus orbati, habitum ferant diuersum ab alijs.

Curent Ordinarij locorum, vt decretum sacri Generalis Concilij Tridentini de reformatione matrimonij vertatur in linguam Græcam vulgarem, & in locis, & Parochijs Græcorum, & Albanensium euulgetur & publicetur.

Matrimonia inter coniuges Græcos, dirimi seu diuortia, quoad vinculum, fieri nullo modo permittant, aut patiantur, & si qua de facto processerunt, nulla & irrita declarent.

Maritus Latinus vxoris Græcæ ritum non sequetur.

Latina vxor non sequatur ritum mariti Græci.

Græca verò vxor sequatur ritum mariti Latini.

Quod si id fieri non possit, quisque coniugum in suo ritu, Catholico tamen, manere permittatur.

Proles sequatur patris ritum, nisi præualuerit mater Latina.

Presbyter Græcus coniugatus ante sacrum sacrificiũ, seu sanctam Missam celebrandam, vel per hebdomadam & per triduũ abstineat ab vxore.

Circa alia dogmata Græcorum.

Græci credere tenentur, etiã à Filio Spiritum sanctum procedere, sed non tenentur pronunciare, nisi subesset scandalum, præsertim si degant inter Latinos: aut necessitas postularet cõfitendi fidem Catholicam, quia tunc oportet etiam pronunciare.

Nunquam Monachis Græcis, seu Calogeris animarum cura committatur, nisi ex necessitate, vel alia iusta causa.

Presbyteri sæculares Græci, abiuratis schismate & erroribus, atque in fide Catholica benè instructi, in Parochialibus seu Curatis ecclesijs Græcorum institui possunt.

Tolerandus est apud Græcos vsus carniũ die sabbathi, vbi sine scandalo fieri potest: in locis tamen ipsorum, & inter eos tantum.

Item tolerandus est, vt ad ieiunium eodem die sabbathi in Quadragesima, excepto vno sabbatho sancto, ex antiqua traditione nõ teneantur, sed dumtaxat ad abstinentiam.

In ieiunijs biduanis, vel triduanis, vel alias à Diœcesanis, vel Iubilęis à Summo Romano Pontifice indicatis, dies sabbathi in eis comprehensus, vel præscriptus, in alium diem pro plebibus Gręcis, ab ipsis Diœcesanis, Apostolica auctoritate sanctissimi domini nostri Clementis diuina prouidentia Papę VIII. permittitur commutari.

Si ipsi

Si ipsi Græci ad obseruationem ieiuniorum, & vigiliarum Latinę Ecclesiæ induci possent, optimum esset, sed non cogantur, cùm ipsi qualibet hebdomada, & feria quarta, & feria sexta ieiunent.

Græci existentes inter Latinos, dies festos de pręcepto eiusdem ecclesię Latinæ seruare tenentur.

Insuper idem sanctissimus Dominus noster constituit Romę habendũ esse Episcopum Græcum catholicum, qui Græcos Episcopis Latinis Italię, & insularum adiacentium subiectos, ab Episcopo Græco ordinari volentes, cum illorum dimissorijs, ad id tantum concedendis, ritu Græco ordinet.

Item mandauit, vt ad maiorem instructionem Dominorum Episcoporum Latinorum imprimatur, cum hac ipsa Decretales, seu literę quędam Apostolicę ad Græcorum ritus pertinentes: ac etiam professio orthodoxę fidei, à Græcis qui ad vnitatem sanctę Romanę ecclesię veniũt, facienda.

Ita sanctitas sua ex sententia congregationis super reformatione Græcorum, decreuit, & declarauit, ac fieri mandauit Romę in Palatio Montis Quirinalis apud Sanctum Marcum, die 31. mensis Augusti. Anno Dom. 1595. Pontific. sui anno quarto.

CAPVT VIII.

In quibus præterea alijs casibus liceat Latinis communicare cum Græcis.

CONstat ex supradictis, omnes Schismaticos astrictos esse maioris excommunicationis vinculo: hæc autem excommunicatio lata non erat contra Schismaticos aliquo iure antiquo, vt optimè obseruat Abbas in Rub. de schismaticis, num. 2. Alij verò cõtendunt schismaticis etiam olim fuisse iure communi excommunicatos, nam c. 1. & 2. de schismaticis præcipiuntur vitari schismatic. Cęterùm quidquid sit hac de re, hodie omnes schismatici constitutione Pontificia, quæ in Cęna Domini promulgatur, sunt maioris excommunicationis pęna ligati.

Schismatici quando vitandi.

Quare primum dubium est, An schismaticus sit in vniuersum vitandus à nobis pręsertim in diuinis, scilicet in Sacramentis recipiẽdis & alijs ministerijs diuinis exercendis?

Respondeo schismaticos eo ipso quo excommunicati sunt, non esse nobis vitandos, quia ob cõstitutionem in Concilio Constantiensi à Martino V. editam vsu iam receptum est, duo tantum excommunicationum

gener

genera esse vitanda, nempe nominatim excommunicatum, & notorium Clerici percussorem: quare cum Schismaticis, qui non sunt publicè & nominatim excommunicati, licet communicare, non secus ac si non essent excommunicati, tam in humanis quàm diuinis rebus, vt latiùs infra dicemus, cùm de communicatione cum hæreticis agemus: quæ omnia procedunt etiam à fortiori in Schismaticis.

Ex quo infertur, Catholicum posse interesse Missæ Sacrificiis quæ faciunt & offerunt Græci, Armeni, Rutheni, & alij Schismatici, & præceptum diuinum de audienda Missa adimplere prædictorum Missam audientem. Ita apertè colligitur ex dictis, & docet Azorius tom. 1. lib. 8. Institu. Moral. c. 11. Et ratio est, quia ritus etiam Græcanici in re diuina, & sacrificijs faciendis sunt Catholici, à sanctis Patribus traditi, Basilio nempe, Chrysostomo, & alijs, & proinde qui Græcanica sacra audiunt, suo officio, & Ecclesiæ præcepto satisfaciunt. Nam Græci legitimo suo more & instituto sacris operantur, & Ecclesiæ præceptum non est, vt rem diuinam audiamus hoc vel illo ritu, sed simpliciter, vt diebus Dominicis & festis rem sacram audiamus: & cum ex altera parte non teneamur vitare Schismaticos, nisi nominatim sint excommunicati, aut aliàs scandalum oriatur, fit, virum latinum posse interesse sacrificijs Græcorum & Schismaticorum.

Catholici Græcorum Missam audire possunt.

Sed maior difficultas est, An à Sacerdote vel Episcopo Schismatico posit quis Sacramenta recipere? Pro parte affirmatiua, facit Extrauagans Martini V Ad euitanda, quod sine vllo discrimine excommunicatos non denunciatos docet non esse vitandos, ac si excommunicati non essent, idque plures auctores infra adducendi, vbi de hæreticorum communicatione agemus.

An Catholici à Græcis Sacramenta possint recipere.

Pro contraria verò parte facit, quod isti Schismatici, in quantum excommunicati nominatim, non sint vitandi, in quantum Schismatici sunt separati à communicatione, à iure Canonico, & priuati iurisdictione; vt cōstat ex c. 1. & 2. de Schismaticis, & c. Ordin. 9. q. 1. Secūdò quia apertè Clemens Papa 8. in Bulla citata oppositā docet sententiam: Ordinati (inquit) ab Episcopis Schismaticis, alias ritè ordinatis, seruata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem; & insuper prohibentur in prædictis ordinibus ministrare, sine dispensatione sedis Apostolicę. Nec erit sufficiens solutio, si quis dicat loqui hic de ordinato, qui non sit subditus Episcopi: nam illa verba (alias ritè ordinatis) hoc etiam includunt. Et confirmatur, quia in eadem Bulla de sacramento pęnitentiæ dicitur, in casu necessitatis Presbyteros Græcos Catholicos, posse Latinos absoluere. Vbi per particulam illam (Catholici) Schismatici videntur excludi, etiam in casu necessitatis, quia eo ipso quo Schismatici sunt, carent iuris-

dictione vt infra latiùs dicemus de hæreticis. Quæ sunt notanda pro hac difficultate, quia quantum ad hoc, fere Schismatici & hæretici eadem est ratio: vnde ex illo loco petenda est huius dubij solutio.

An Sacerdos Græcus Latinorum ritu celebrare possit, & contrà.

Secundum dubium, An Sacerdos Græcus agens inter Latinos, teneatur se tam Latinorũ ritui, quàm propriç consuetudini conformare, & è contra de Latino inter Grçcos? Resp. Si loquamur de ritu tam in celebratione Missarum, quàm in alijs diuinis officijs, Pius V. prohibuit, ne sacerdos Græcus Latino ritu, neque è contra Latinus ritu Græco celebrarent: imò & Concilium Florentinum in literis vnionis simpliciter dicit, vnumquemque Sacerdotem debere conficere in fermentato vel azymo iuxta suæ Ecclesię consuetudinem. Hoc tamen existimo accipiendum de Sacerdotibus Latinis & Græcis, quando in eodem territorio sunt coniuncti, vel de Sacerdotibus Grçcis per Latinam Ecclesiam peregrinantibus, vel de Latinis per Græciam iter facientibus. Si tamen domicilium habeant vel Latini inter Grçcos, vel Grçci inter Latinos, tunc meritò potest esse quæstio, an teneantur se conformare ritui Ecclesię illius, in qua habent domiciliũ: quia qui habet domicilium in Ecclesia Græca, censetur iam Græcus, & è contra Græcus in Ecclesia Latina. Præterea in C. ille d. 12. dicitur teneri vnumquemque se conformare consuetudini Ecclesiæ, in qua actu existit. His rationibus motus P. Suarez 3. tom. disp. 44. sect. 3. tenet partem affirmatiuam: sed contraria sentẽtia probabilior videtur. Nam Concil. Florentin. & Bulla Pij V. absolutè præcipit vnicuique Sacerdotum Græcorũ & Latinorum, seruare propriæ Ecclesiæ ritum sine vlla limitatione, & ob id non tenetur se conformare, quantum ad ritum Ecclesiæ illius, in qua actu habitat, in alijs verò tenebitur consuetudines & prçcepta Ecclesiæ obseruare.

Ex quibus primò collige, Sacerdotem Latinũ degentem inter Armenos, Abissinos vel alios Schismaticos, quorum ritus in celebrando sit approbatus ab Ecclesia, posse se illorum ritui conformare, maximè quando habet domicilium: quia Concil. Florent. & Bulla Pij V. solum loquuntur de sacerdote Græco inter Latinos, & de Latino inter Græcos. Et ita non debent extendi ad alias nationes.

Secundò infertur, sæculares domicilium habentes in Ecclesia Græca, vel alia Schismaticorum, quales sunt nunc Lusitani multi in interiori Æthiopia, posse se consuetudinibus accommodare, & debere, maximè si sit scandalum, nisi aliàs vellent ipsi in omnibus Latino more viuere, habeantque Ministros Ecclesię Latinæ: nam tunc certum est nullatenus teneri.

Pro his tamen & similibus dubijs degentes inter alios Schismaticos à Græcis (cum quibus iam ex praxi constat qualiter quis se gerere debeat) & sciant

& sciant quid ab ipsis præstandum sit, tam in ieiuniorum, quàm dierum festiuorum obseruatione, quàm in eorum ritibus approbandis vel reprobandis, oporteret vt sedem Apostolicam consulerent.

CAPVT IX.

De pœnis Schismaticorum, & de eorum absolutione & reconciliatione.

DE Schismaticorum pœnis, quas Deus iustissimè ab eis interdum solet repetere, nō est necesse in præsenti dicere. Extant in Scripturis aliquot eorum exempla: vt Num. 16. vbi Legimus Dathan, & Abiron propter illud peccatum fuisse absorptos à dehiscente terra. Et constat ex libris Reg. quantis cladibus affectæ fuerint vndecim tribus Israel, eò quod à domo Dauid discessionem fecerunt.

De alijs autem pœnis, quibus vel ipso facto, vel per sententiam iudicis, possunt affici schismatici, quędam sunt certa apud Doctores, & aliquid est controuersum. Primò certū est eos non ita puniri, vt vel amittant ipso facto, vel possint amittere spiritualem aliquam potestatem, consistentem in spirituali charactere baptismi, vel confirmationis, vel ordinis. Nā hæc indelebilis, vt docet hic art. 3. D. Tho. & confirmat Turrecremata lib. 4. Sum. part. 1. cap. 7. & Syluester verb. *schismatici*; & patet ex Vrbano Papa Canon. Ordinationes 9. q. 1. qui ordinatos ab Episcopis schismaticis cēset vere fuisse Ordinatos. Et ex Aug. lib. 6. de Baptismo contra Donatistas cap. 5. Vbi ait: *Potest Sacramentum tradere separatus, sicut habere.*

Secundo certum est priuari tamen ipso facto schismaticos facultate vtendi rectè & legitime eiusmodi potestate characteris, seu priuari eiusmodi potestate, quoad eius essentiam quo ad vsum, nimirum legitimum, ait D. Tho. art. 3. Non enim possunt schismatici recte, & absque peccato vti eiusmodi potestate. Quo sensu asserit D. Thom. & Turrecrem. vbi supra, debere intelligi quædam Patrum, seu Pontificum testimonia, quibus indicari videtur amitti per schisma potestatem etiam Ordinis siue Consecrationis. Oportet enim id intelligi quoad vsum legitimum: vt quando Patres Concilij Lateranensis sub Innocentio tertio cap. 1. Extrauag. de schismat. aiunt. *Ordinationes ab Octauiano, & Guidone Hæresiarchis factas, irritas esse censemus.* Quod etiam dicit Vrbanus in can. Ordinationes 9. q. 1. Debet enim intelligi quoad executionē earum legitimam, vt ibi etiam exponit Glos. addens, nisi cum eis fuerit dispensatum, vel nisi Ordinatus probare posset, nesciuisse se fuisse schismaticum eum Episcopum à

quo accepit Ordinem, aut habuisse legitimam dispensationem accipiendi Ordines à schismatico, vt ait Innocentius 3. in cap. Paternitate, extra de schismaticis.

Tertiò Certum est pręter excõmunicationem, quam supra schismaticos diximus incurrere, si ab ea non resipiscant, posse vlterius puniri, nimirum per censuram depositionis vt patet ex Can. In nomine Domini 23. d. & notat vbi supra Turrecrem. Et si nec per depositionem emẽdentur, pęnis etiam corporalibus, auxilio brachij sęcularis, vt fieri iubet Pelagius Pontifex in can. de Liguribus 23. q. 5. & docet D. Tho. hic art. 4. ad 3. Atq; etiam possunt priuari à Pontifice potestate & dignitate temporali.

Quartò Schismaticus præter pœnas prædictas, alias etiam incurrit: Et enim irregularis, ita vt etiamsi Ecclesiæ per absolutionem & verá pænitentiam fuerit reconciliatus, ad beneficia & ordines promoueri non potest, sine Pontificis dispensatione, vt colligi videtur ex c. Qua diligentia de elusione, vbi Hostiẽsis, Abbas, & Ioannes Andreas idẽ censent. Hãc verò irregularitatem non contrahi à schismatico occulto, sed tantũ manifesto quidam affirmant. Alij verò in cõtrarium docent etiá ab occulto contrahi. Sed probabilior videtur prima sententia, vt optimè ostendit Greg. de Valentia, 2.2. disp. 3. q. 15. puncto 3.

Sed petes, an schismatici Presbyteri & Episcopi careant ordinis potestate, an tantum Iurisdictione. Respõdet S. Tho. 2.2. q. 39. art. 3. Schismaticos iurisdictione carere: *Non possunt* (inquit) *absoluere nec excommunicare, nec indulgentias concedere.* Sic ille, & ita nequeunt eadem ratione eligere, beneficia conferre, leges siue constitutiones dare, vel ponere. Vnde si quos absoluant vel eligant, absolutio seu electio rata non est, & proinde iterãda: habere tamen ait S. Tho. potestatem sacram ordinis: quare Episcopus schismaticus verè conficit & consecrat Eucharistiam, verè confirmat, verè ordinat, cum aliquos ad Ecclesiasticos ordines eligit ac promouet, ab eo; verè ordinis characterem recipiunt, non tamen ordinis vsum & functionem; quoniam sunt ipso iure suspensi, si scienter à schismatico Episcopo ordinentur. Pari aut simili ratione, si Episcopus schismaticus altaria, vasa, aut templa consecrat, ratum est quod facit, quia hæc sunt Ordinis non iurisdictionis, quamuis Episcopo ex Ecclesiæ auctoritate conueniant.

Si quæras vtrum hęc pęna qua schismatici iurisdictione priuantur locum habeat generatim in omnibus schismaticis. Quidam aiunt hanc Schismaticorum pœnam, qua iurisdictione priuantur, locũ habuisse ante Concilium Constantiense, in omnibus manifestis & notorijs schismaticis, non occultis: modò verò post illud, solum locum habere in ijs, qui sunt expresśim & nominatim denunciati, aut manifesti percussores Clericorum

rum

cum. Alijs probabilius videtur, vniuersè schismaticos, quatenus tales sunt, iurisdictione Ecclesiastica priuatos esse, eò quòd sunt extra Ecclesiã, quia ipsi se ab Ecclesia diuiserunt.

Respondeo, Si schismaticus sit toleratus, & communi errore populi habitus pro legitimo, non dubium, quin omnes actus Iurisd. aliàs requirẽtes, sint validi, vt infra dicemus etiam de hæreticis. Si vero Presbyter vel Episcopus sit manifestus schismaticus, tunc aliqui dicunt, non valere gesta per ipsum, illa inquam quæ requirunt Iurisd. Alijs vero placet, valere omnia in casu, quo schismaticus non sit nominatim excõmunicatus, vel manifestus Clerici percussor, sed verior & securior 1. sententia.

Sed quæres, quam iuris pęnam incurrat, qui ad ordines vel alia Ecclesiastica beneficia a schismaticis promouetur? Respondetur, Si sciens esse schismaticum, & excommunicatum, sponte suscepit ab eo sacramentum ordinis, manet irregularis & suspensus ab executione illius ordinis quem suscepit, & indiget dispensatione sedis Apostolicæ: si vero beneficia Ecclesiastica, priuatur illis: ita colligitur ex c.1. de schismaticis, & ex Bulla Clem. 8. supra adducta. Si tamen cum ignorantia quis fuerit ordinatus, dispensat Episcopus in irregularitate: ita post Nauar. docet Greg. de Valencia 2.2. in 3.p. disp.7. q.19. de irregular. puncto 3.

Vltimò dubitatur, An ab excommunicatione, & alijs pęnis liberi sint schismatici, qui ignorantia inuincibili schismati Græcorum inhęrent? Breuiter dicam, certum esse pęnas prædictas non incurrere, nec in interiori, neque exteriori foro: vt clarius patebit ex his, quæ infra dicemus, tractantes de Hæreticorum pęnis.

Qua verò ratione schismatici sint absoluendi, & reconciliandi cum Ecclesia, dicemus infrà, cùm de absolutione hęreticorum dixerimus, tum quia schismatici maiori ex parte hæretici sunt, tum etiam quia etsi schismatici tantum inueniãtur, eorum absolutio reseruata est etiam sedi Apostolicæ, vt patet ex Bulla cęnæ Domini.

Illud tamen est considerandum, quod quamuis schismaticorum absolutio sit reseruata, sicut & Hæreticorum, in eorum tamen absolutione nõ sunt tot tantæque circumstantię obseruandę, sicut in absolutione hæreticorum. Oportebit tamen primò, vt antequã absolutionis beneficium accipiant, publicè vel priuatè fidei professionem iuxta sequentem formulam à sede Apostolica exhibitam, faciant.

CAPVT X.

Professio orthodoxæ fidei à Græcis facienda, Gregorij XIII. Pont. Max. iussu edita.

EGo N. firma fide credo & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quo Sancta Romana Ecclesia vtitur, videlicet: Credo in vnum Deum Patrẽ omnipotentem factorem cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Et in vnũ Dominum Iesum Christum filium Dei vnigenitum. Et ex Patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum non factum, consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum Scripturas. Et ascendit in cælum: sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos, & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum Dominum, & viuificantem: qui ex Patre, Filioque procedit. Qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur: qui locutus est per Prophetas. Et vnam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiã. Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum. Expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi sæculi. Amen.

Credo etiam, profiteor, atque suscipio ea omnia quæ Sacra Oecumenica Synodus Florentina super vnione Occidentalis & Orientalis Ecclesiæ definiuit, & declarauit: videlicet quòd Spiritus Sanctus à Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam, suúmque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio; & ex vtroque æternaliter, tanquam ab vnico principio & vnica spiratione procedit. Cùm id quod Sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendat; vt per hoc significetur Filium quoque esse, secundum Græcos quidem, causam, secundum Latinos verò, principium subsistentiæ Spiritus Sancti sicut & Patrem. Cumque omnia quæ Patris sunt, ipse Pater vnigenito Filio suo gignendo dederit, præter esse Patrem; hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus est. Illamque verborum illorum, Filioque explicationem, veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate, licitè ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.

Item in azymo siue fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici: Sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, vnumquemque scilicet iuxta suæ Ecclesiæ, siue Occidentalis siue Orientalis consuetudinem.

Item si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, & omissis, eorum animas pœnis Purgatorij post mortem

mortem purgari: & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet Sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ instituta. Illorumq́; animas qui post Baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in cælum mox recipi & intueri clare ipsum Deum trinũ & vnum sicuti est, meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Item sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum orbem tenere Primatum & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum & verum Christi Vicarium, totiusq́; Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem ac doctorem existere; & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo, plenam potestatẽ traditam esse, quemadmodum etiam in actis Oecumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur.

Insuper profiteor ac recipio alia omnia, quæ ex Decretis sacræ Oecumenicæ Generalis Synodi Tridentinæ Sacrosancta Romana, & Apostolica Ecclesia, etiam vltra contenta in supradicto fidei Symbolo, profitenda ac recipienda proposuit, atque præscripsit, vt sequitur.

Apostolicas & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdẽ Ecclesiæ obseruationes & constitutiones firmissimè admitto & amplector.

Item sacram scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sacrarum scripturarum, admitto, nec eam vnquam nisi iuxta vnanimem consensum Patrum accipiam & interpretabor.

Profiteor quoque septem esse verè & propriè Sacramenta nouæ legis à Iesu Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, illaque gratiam conferre: & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse.

Receptos quoque & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in supradictorum omnium Sacramentorum solemni administratione recipio & admitto.

Omnia & singula quæ de peccato originali, & de iustificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector & recipio.

Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum & proprium & propitiatorium Sacrificium pro viuis & defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse verè, realiter & substantialiter Corpus & sanguinem vna cum anima, & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, fieriq́; conuersionem totius substantiæ panis in Corpus, & totius

totius substantiæ vini in sanguinem, quam conuersionem Catholica Ecclesia transsubstantiationem appellat.

Fateor etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verúmque Sacramentum sumi.

Constanter teneo purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis iuuari, Similiter & sanctos vna cum Christo regnantes, venerandos atque inuocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas.

Firmissimè assero, imagines Christi, ac Deiparæ semper virginis, nec non aliorum sanctorum habendas & retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impartiendam.

Indulgentiarum etiam potestatem à Christo, in Ecclesia relictam fuisse, illarumq; vsum Christiano populo maxime salutarem esse affirmo.

Sanctam Catholicam & Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum Matrem & Magistram agnosco, Romanoq; Pontifici Beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu Christi vicario, veram obedientiam spondeo ac iuro.

Cætera item omnia à sacris Canonibus, & Oecumenicis Conciliis, ac præcipue à sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata indubitanter recipio, atque profiteor, simulq; contraria omnia, atque hæreses quascunque ab Ecclesia damnatas & reiectas, & anathematizatas, ego pariter damno, reiicio & anathematizo.

Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in præsenti spōte profiteor, & veraciter teneo, eãdem integram, & inuiolatam, vsque ad extremum vitæ spiritum, constantissimè Deo adiuuante, retinere, & confiteri, atque à meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum.

Ego idem N. spondeo, voueo, ac iuro. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia.

DE

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM

LIBRI VI. PARS III.

De Ruthenorum Religione, & vnione cum Sede Apostolica.

CAPVT I.

De Ruthenis tempore Clem. Papæ VIII. ad Sedis Apostolicæ communionem admißis, & de forma qua fuere recepti.

RVthenorum populi (quos antiquo vocabulo Russos appellant scriptores) ad vnionem Apostolicæ sedis recepti fuerunt à Clem. VIII. Pontifice Maximo: vt latiùs Cardinalis Baronius ad calcem 7. Tomi Annalium præcipua appendice adiecit. Eius etiá vnionis meminit Anto. Posseuinus in Apparatu sacro, verbo *Rutheni*. At quoniam ille decretum dũtaxat deliberationis Archiepiscopi & Episcoporũ Ruthenorũ in sua Synodo facta de suscipiéda communione sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & eorundé ad summum Pontificem literas; hic verò tantum alias Synodi circumstantias enumerant; nos aliquid plenius huc inferemus. Quare primo de synodo à Ruthenis celebrata & Decreto in ea edito: secundo de litteris ad summum Pontificem, ac de Articulis siue conditionibus à Ruthenis propositis. 3. de communione ipsa à sede Apostolica concessa dicemus.

Primò igitur, anno Domini 1594. die 2. mensis Decembris, Brestensis Synodus celebrata est Brestæ, quæ ciuitas est sita in magno Ducatu Lituaniæ, qui ad regnum Poloniæ pertinet. Ea indicta est iussu Clementis VIII. Pont. Max. felicis recordationis, cui quæ decernenda erant, proposita fuerant ab Episcopis, qui illuc conuenire debebant.

Synodus Brestensis.

Tria fuerunt de quibus hęc synodus fuit coacta. Primum vt Rutheni Episcopi conuenientes in vnum cum Latinis Episcopis legitimè id facerent, quandoquidem sciebant illegitima esse Concilia, quę sine Vicarij Christi auctoritate indicerentur, aut haberentur: ea verò, de quibus erat agendum, ad sanctæ Catholicæ fidei professionem edendam spectarent, reiecto omni schismate, ac nouis hęresibus, quæ passim succreuerant, dum ab Ecclesię vnitate secesserant.

Secundum vt decernerentur legati Ruthenorum, qui nomine omniũ ad Pont. Max. ad Vrbem proficiscerentur, ipsi, ac successoribus eius omnem delaturi obedientiam, tanquam supremo omniũ in Ecclesia Pastori.

Tertium vt ab eodem Pont. Max. absolutionem à schismate cõsequerentur. Neque postea communionem cum Patriarcha Constantinopolitano haberent, donec ille quemadmodum antiqui olim Episcopi Constãtinopolitani, S. Ioannes Chrysostomus & alij Orthodoxi atque Catholici faciebant, Primatum Apostolicę sedis, qualis à Christo Domino fuit institutus, agnoscerent, ac profiterentur.

Accessit auctoritas nomine Pont. Max. à Stanislao Karncouio Gnesnensi Archiepiscopo, Primate totius Regni, & legato nato collata.

Interfuere nomine eiusdẽ summi Pontificis & aliorũ Latinorũ Episcoporũ, Demetrius Solicouius Archiepiscopus Leopoliensis, Bernardus Macieouius tunc Luceoriensis, nunc Archiepiscopus Gnesnẽsis, & sanctę Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, Stanislaus Gomoslincius Episcopus Chelmẽsis. Pro Ruthenis autẽ Metropolitanus Kiouiensis, & Haliciensis, totiusq; Russiæ Michael Rabiosa; Hypatius Primas Vlodimiriẽsis & Brestẽsis, Cyrillus Terlecius Exarcha Luceoriẽsis, & Ostrouiensis, Hermogenes Archiepiscopus Polocensis & Vitepcẽsis, Ioannes Hohol Pinscẽsis, Turoniensis, Dionysius Sbieuoius, & Belscensis Vladicę, siue Episcopi ritus Gręci. Pręterea plures Latini sacerdotes, & Rutheni qui dicuntur Poppi, sed qui extra Episcoporum ordinem starent.

Affuere pro serenissimo Rege Polonię Sigismundo huius nominis Tertio, Legati Nicolaus Radiuilius Dux in Olica, & Niessuuij, Palatinus Trocensis, Leo Sapihea Lituanię Cãcellarius, Demetrius Halecius eiusdem magni Ducatus Lituanię Thesaurarius idemque Capitaneus (vt vocant) Brestensis, vt Regiæ Maiestatis auctoritate curarent, ne qua vis, & tumultus ab Hæreticis & alijs factiosis hominibus synodo intentaretur; sed sua synodo, & Ecclesiasticis libertas integra constaret, in dicendo, ac in decernendo. Porro nobilitas frequens Catholica cum eijsdem legatis Regijs haud defuit.

Atque satanas omnis pacis, & vnitatis acerrimus osor, incitauerat Arianorum & aliorum hæreticorum animos, vt tantæ rei obsisterent. Quã-

obrem contra mandatum Regium, nullaque fulti auctoritate, plurimi conuenere armati, qui Palatino Kiouiensi hæretico adhærebant, & quo cõscio, abnuente, pertractis etiam in suas partes duobus schismaticis Vladicis Luceoriensi, & Premisliensi, & aliquibus Poppis, conuenticula habebant; vt legitimã synodum interturbarent, ac scinderent: quod tamẽ efficere nequiuerunt. Grauissima enim Legati Regij ad eos oratione, nõ tam persuasi, quam absterriti, licet in sua peruicacia obfirmati hæretici, quæ à Rege petierant, obtinere non potuerant, perstitere tamen in nectẽdis dolis falsisque calumnijs obijciendis, quibus Synodi auctoritatem, statutamque vnionem eleuarent.

At ea quæ à Regia Maiestate ante aliquod hebdomadas petierant Palatinus Kiouiensis & nobilitas Voliniensis, per Matthiam Malinum & Laurentium Britinium nobiles ad Regem allegatos, hæc fuerant. Inprimis, vt nemo armatus, neque cum militari manu ad eam synodum veniret, paxque & securitas ob libertatem mutuorum colloquiorum integra foret.

Deinde vt cuius eò accedere liberum esset, quãuis à Græcæ, & Romanæ Religionis hominibus essent in fide alieni.

Præterea vt synodo interesse posset Nicephorus Græcus qui cum Stephano Palatino in Moldauia captus, ex carcere Arcis Chocimienum aufugerat. Denique vt nisi in synodo conuenirent, possent cum ea controuersia ad generalia Comitia Regni confugere. Sed ad hæc postulata in scripto quod sigillis Regij authenticè munitum, legati Regij ostenderunt, eiusmodi datum est Responsum.

Primum postulatum non modo concedit Rex, verum etiam ita fieri omnino mandat, ideoque legatos suos ad synodum mittit, vt omnia pacificè & cum magna Ecclesiasticorum libertate synodus posit absolui.

Alterum vero de hæreticis ad synodum admittendis, eius Maiestas recusauit, quandoquidem synodus indicta erat ad Ruthenos Græcosque cũ Catholicis vniendos, vt in publicis Regijs literis habetur.

Tertium item postulatus nullo modo Regia Maiestas cõcedere voluit, designans quis, & qualis esset iste Nicephorus, quippe qui Stephanum Palatinum adduxisset in Moldauiam, secretosque cum Turcis tractatus habuisset in Regni totius ac Reipublicæ detrimentum: proinde nemini fas esse cum homine adeo suspectæ fidei quidquam agere.

Quartum denique postulatum eadem ratione detrectauit, inquiens aliud esse synodum Ecclesiasticorum, aliud Regni Comitia, in quibus Ecclesiastica negotia neque Iudicium vllum nec locum habent, nisi quatenus libertati Ecclesiasticę patrocinium omne procuretur & detur.

Hæc cum Legati Regij obiecissent, ac Hæreticos & schismaticos acriter reprehẽdissent, quod synodũ impedire satagerẽt, conuenticula verò sine illa Regia auctoritate cogerent, & sub specie impiæ confœderationis id sibi licere dictitarent, de Patriarchatu Constantinopolitano, qui simoniacè à Turcis emeretur, pluribus argumentis indicarunt maledictionem, quam sedes illa habet, vt vnus alterum maiore pecunia persoluta de sede deiiciat: vnde nonnunquam contingat duos, siue tres simul esse Patriarchas sponsámque illam tres interdum simul habere maritos, sicque adulteram cum adulteris manere.

Sacerdotes autem & Monachos, atque Igumenos pasim Christi Domini fide abiurata Turcicam sectam amplecti, atque per exteras regiones vagantes Christianos, eorũq; consilia per summã perfidiam prodere: huc item ad Rusiæ partes pasim venire cum fictis à Patriarcha literis, falsisque sigillis appresis.

Denique vt alia interim omittã in præfatis Comitijs, quid fuerit circa illa tria, quæ fuerunt propofita, sancitum sequenti scriptura significarunt.

Decretum deliberationis & conclusionis Reuerendissimorum Dominorum Archiepiscopi, & Episcoporũ Ruthenorum de recipienda & suscipienda Communione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, factum die secunda Mensis Decembris Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto.

IN nomine sanctæ viuificantis & indiuiduæ Trinitatis Patris, & Filij & Spiritus sancti.

Nos infra nominatæ personæ, qui huic scripto nostro subscripsimus, notum facimus, quod introspicientes diligenter vocationem & officium nostrum, quod est huiusmodi vt nosmetipsos, & hominum Christianorum gregem ouium Christi nobis à Christo commissum, ad concordiam & vnionem promoueremus, prout nos saluator noster Christus Iesus edocuit, eamq; doctrinam sanguine suo obsignauit: ac potissimum his infelicissimis temporibus nostris, quibus multæ ac variæ hæreses inter homines grassantur, ob quas plurimi recedentes à vera & Orthodoxa fide Christiana, legem nostram deserunt, & ab Ecclesia Dei, veroq; in Trinitate illius cultu se ipsos separant.

Quod

Quod non alia de causa accidit, quam ob dissensionem nostram cum Dominis Romanis, cum quibus cum simus vnius Dei homines, & tanquam vnius Matris Sanctæ Ecclesiæ Catholicæ filij, ab ijs diuisi sumus, vnde mutuo auxilio præsidioq́ inuicem nobis prodesse nequimus. Et quamuis assiduè Deum pro vnione in fide orationibus nostris precemur, nihilominus quonam pacto hæc vnio inter nos stabiliatur aliquando, numquam nobis seriò curæ fuit, spectando semper superiores nostros, & expectando si de hac ipsa vnione inciperent esse soliciti.

Verum cum nostra spes hac in re, vt hoc eorum cura & studio perfici possit, indies minuatur, non ob aliam rem quam quod isti seruitute Paganorum oppressi, etiamsi fortasse vellent, non possunt: Igitur ex inspiratione Spiritus sancti, cuius hæc sunt opera, & non hominum, considerantes cum ingenti dolore nostro, quanta impedimenta homines habeant ad salutem, absq́ hac vnione Ecclesiarum Dei, in qua incipiẽdo à Christo saluatore nostro, & à sanctis illius Apostolis prædecessores nostri perstiterunt, ac vnum summum Pastorem primumq́ Antistitem in Ecclesia Dei hic in terris (prout ea de re Concilia & Canones manifestos habemus) & non quempiam alium præter sanctissimum Papam Romanum profitebantur, illiq́ parebant in omnibus: ac quamdiu id vniformiter in suo robore permansit, semper in Ecclesia Dei ordo, cultusq́ diuini incrementum fuit: inde consecutum est vt difficillimum foret hæreticis sua disseminare praua dogmata. Postquam autem multi superiores esse cœperunt, eam sibi auctoritatem potestatemq́ arrogantes: nunc clare cernimus ad quantas discordias & schismata ob pluralitatem superiorum Ecclesia Dei deuenit: ex quo fit vt hæretici tantas sumant vires.

Itaque nolentes vt conscientiæ nostræ tanto pondere aggrauarentur, si animarum salus multarum ob eas in Religione discordias diutius periclitaretur (licet hac ipsa de re nos prædecessoresq́ nostri meditati fuerint idq́ tentauerint) videntes institutum Concilium intermissum esse, proposuimus auxiliante Deo, mutuo ipso vinculo nos ipsos ad prosequendum hoc negotium excitare & confirmare, vt quemadmodum antea, eodem labio, & eodem corde possemus laudare & glorificare venerandum & magnificũ nomen Patris & Filij & Spiritus sancti cum fratribus nostris charissimis Dominis Romanis, permanentes sub eodem Pastore visibilis Ecclesiæ Dei, cui hæc præeminẽtia semper debebatur.

Quocirca id nobis mutuo promittentes coram Deo, quantum in nobis fuerit, corde sincero & candido, ac diligentia in huiusmodi negotio necessaria ac debita nos omnem daturos operam spondemus in communi, & quilibet per se, adhibitis medijs conuenientibus, vt fratribus nostris Ecclesiasticis, communiq́ plebi ad ineundam vnionem & concordiam simus auctores, idq́ diuina adiuuante gratia perficiamus.

Vt autem maius incitamentum ad finiendum habeamus, quoq́ maior à nobis cura & solicitudo impendatur: scriptum præsens conficimus, quo sinceram promptamq́ voluntatem nostram, ad amplectendam cum Ecclesia Romana vnionem & consensum testamur. Et Deus omnipotens largitor omnium bonorum auctorq́, ad concordiam sit

dux, & protector tam sancti negotij huius, cui uti corda nostra, ita & eam voluntatē præsenti scripto testantes manu propria subscribimus: saluis tamen & in integrum obseruatis cæremonijs, & ritibus cultus diuini peragendi, & sanctorum Sacramentorum, iuxta consuetudinem Ecclesiæ Orientalis, correctis tantummodo ijs articulis qui ipsam vnionem impedirent, vt more antiquo fierent omnia, sicut olim vnione durante fuerũt. Datum anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto die secunda Decembris.

Locus sigillorum.

Deinde sequuntur subscriptiones videlicet.

Michael Metropolita Kiouiensis Haliciensis & totius Russiæ, manu propria.
Ipation Dei gratia Protothronius Episcopus Vulodimiriensis, Brestensisq́;, manu propria.

Cyrillus Terleczki Exarcha Metropolitæ Kiouiensis, Episcopus Luceoriensis, Ostrosiensisq́;, manu propria.

Gregorius nominatus Archiepisc. Vladika Polocensis, Vitelscensisq́;, manu propria.

Dionysius Zbiruiski Episcopus Chelmensis Belsensisq́;, manu propria.

Leontius Pelezizki Episcopus Pinscensis Turouiensisq́;, manu propria.

Ionas Hohol Archimandrita Kobrinensis Ecclesiæ S. Saluatoris manu propria.

Idem Ionas nominatus Episcopus Pinscensis Turouiensisque, manu propria hanc cōcordiam fratrum meorum subscripsi.

Cum hæc statuissent in sequentem annum vbi primum per temporis oportunitatem licuit, honorificam ad Romanum Pontificem decernunt legationem, duobus ad id muneris obeundum electis Legatis Episcopis, quibus ad eundem eiusmodi literas dederunt.

Literæ Dominorum Archiepiscopi Kiouiensis, & aliorum Episcoporum Ruthenorum ad S. D. N. Clementem Papam VIII. super eorum vnione cum Sancta Ecclesia Romana, datæ die 12. Iunij Anno Domini M. D. XCV. Latine versæ.

Sanctißime Pater Domine & Pastor supreme Ecclesiæ Christi D. clementissime. Repetentes memoria consensum in omnibus atq; vnionē Orientalis & Occidentalis

talis Ecclesia, quam maiores nostri sub obedientia & regimine sanctæ sedis Apostolicæ Romanæ coluerunt: ex altera vero perpendentes animis dissensiones & schismata quæ hodie inualuerunt: non potuimus propterea non maximo dolore affici, deprecábamúrque assidue Dominum, vt nos aliquando in vnitatem fidei aggregaret; expectantes si forte superiores & Pastores nostri Orietalis Ecclesiæ, sub quorum obedientia hucusque fuimus, de ineunda vnitate & concordia quam in liturgijs quotidie à Deo efflagitant, cogitare serio atque diligenter in eam rem & curam incumbere vellent. Sed cum videremus frustra tale quidpiam sperari ab illis, non tam maleuolentia & temeritate fortasse eorum, quam quod sub grauissimo seruitutis iugo crudelissimi Tyranni, & à Religione Christiani alieni gemant, tentare id quod maximè vellent, nullo modo possunt: nos nihilominus, qui in his partibus sub dominio serenissimi Poloniæ & Sueciæ Regis & Magni Ducis Lituaniæ constituti sumus, liberísque nobis esse propterea licet, attendentes officium nostrum neque nobis ipsis & ouibus gregis Christi, quarum cura ad nos spectat obesse, conscientiásque hac in parte nostras, tot animarum interitu, qui ex dissensionibus his prouenit, grauare volentes adiuuante Domino, ad vnionem quæ antea inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam viguit, inq; Florentina Synodo ab antecessoribus nostris constituta est, accedere decreuimus: vt vinculo huius vnionis adstricti sub obedientia atque regimine Sanctitatis vestræ, vno ore, & corde glorificemus & laudemus omnes diuinissimum & sanctissimum nomen Patris & Filij & Spiritus Sancti.

Ac proinde sciente volenteq; Domino nostro Sigismundo tertio Dei gratia Poloniæ & Sueciæ Rege, Magnoque Duce Lituaniæ, cuius etiam singulare ac sapientissimum studium in hac re enituit: mittimus ad sanctitatem vestram charissimos fratres nostros Reuerendos in Christo Hypatium Pociei Protothronium atque Episcopum Vulodimiriensem, Breslensémque, & Cyrillum Terleczki Exarcham atque Episcopum Luceorensem Ostrosiensémque: quibus mandauimus, vt sanctitatem vestram adeant, ac (si quidem sanctitas Vestra administrationem Sacramentorum, ritusq; & caremonias Orientalis Ecclesiæ integrè, inuiolabiter, atque eo modo quo tempore Vnionis illis vtebantur, nobis conseruare confirmaréque pro se & successoribus suis nihil in hac parte innouaturis vmquam, dignetur) suo & omnium nostrum, Archiepiscopi & Episcoporum, totiúsque Ecclesiastici nostri status, & omium commissarum nobis Diuinitus nomine, sedi sancti Petri, & sanctitati Vestræ, vti summo Pastori Ecclesiæ Christi, debitam obedientiam deferant.

Quæ omnia petita à nobis si obtinuerimus, sanctitati Vestræ cum omnibus successoribus suis, nos & successores nostri dicto audientes, subque regimine sanctitatis vestræ semper esse volumus. In quorum maiorem fidem literas præsentes manibus nostris subscripsimus atque muniuimus sigillis. Datum ex Regno Poloniæ, & Magno Ducatu Lituaniæ die XII. Iunij, Anno Dñi M.D.XCV. iuxta Kalẽdariũ vetus Sãctitatis vestræ.

Humillimi apud Deum oratores & serui.

Subscriptiones cum sigillis.

Qui

Qui igitur missi sunt Episcopi Legati, postquam Romam peruenere, honorificè excepti à summo Pontifice legationem publicè exposuerunt. Inter alia verò ante fidei professionem ab ipsis suæ gentis nomine emittendam sequentes articulos pro vnione perficienda proposuerunt: quos prius Apostolico Nuntio Russiæ obiecerunt.

Articuli siue conditiones quas nos Adamus Wlachininensis & Cyrillus Luceoriẽsis Wladicæ, nostro ac confratrum nostrorum nomine à Catholica Romana Ecclesia, priusquam ad ipsius Vnionem accedamus, requirimus.

CVm inter Romanæ & Græcæ religionis atq; Fidei homines de processu Spiritus sancti contentio sit, quæ vnionẽ & contentionẽ plurimũ impediat, & non aliam penè ob causam, quã quod mutuo inter se intelligi nolimus. Postulamus itaque ne ad aliam confessionem stringamur sed sequamur, quam in Euangelij & Doctorum Sanctorum religionis Græcæ scriptis traditam habemus: nimirum Spiritum sanctum non ex duobus principijs nec duplici processu, sed ex vno principio veluti ex fonte, ex Patre per Filiũ procedere secundũ illud prout in Cõcilio Florẽtino Patres religionis Græcæ suffragijs suis comprobarunt & attestati sunt in hæc verba.

Occidentalium & orientalium sanctorum Scripta diligenter auscultauimus, quorum alia Spiritũ Sanctũ ex Patre Filioque; alia verò ex Patre per Filium procedere testantur. Quæ quidem omnia tametsi significent idem, Nos tamen illud Ex Filio postponentes Spiritum Sanctum ex Patre per Filium ab æterno substantialiterque, vt ab vnico principio vel ab vnica causa procedere profitemur: quandoquidem præpositio Per, in Spiritus Sancti processione causam significat.

Cultus diuinus omnesq; orationes matutinæ, Vesperæ & nocturnæ vt nobis integræ constent secundũ morem & consuetudinẽ receptã Orientalis Ecclesiæ, nominatim verò liturgiæ tres, Basilij, Chrysostomi, Epiphanij, quod sit tẽpore Quadragesimali cũ præsanctificatis donis. Similiter & aliæ omnes cerimoniæ Ecclesiæ nostræ, quibus hucusque vsi sumus: siquidem & Romæ sub obedientia summi Pontificis idem obseruatur.

Sacramenta Sanctissimi Corporis & sanguinis Domini Nostri Iesu Christi vt nobis ita, quemadmodum hucusque vsi fuimus, sub vtraque

specie

ſpecie panis & vini, temporibus perpetuis integre inuiolabiliterque conſeruentur.

Sacramentum Baptiſmi & forma ipſius vt nobis integre, prout in hunc vſque diem durat ſine omni additamento conſtet.

De Purgatorio nullam litem mouemus, ſed volumus doceri ab Eccleſia ſancta Romana.

Calendariũ nouũ, ſi ſecundũ morem antiquum fieri poſsit, ſuſcipiemus; verum ea conditione vt feſta Paſchę & aliorum Sanctorum ritus noſtri, quemadmodum durante concordia fuerunt, integra ac inuiolata nobis conſtent & maneant: habemus enim nonnulla feſta peculiaria quibus Romana Eccleſia caret, vtpotè pro die ſexta Ianuarij, qua anniuerſaria celebritate repræſentamus Baptiſmum Ieſu Chriſti ad primam reuelationem Dei in Trinitate vnius, quod noſtri vulgo Thohoziavulznie, ac ſi dicas diuina reuelatio, vocant: ad cuius diei aduentũ ſolemnes cerimonias habemus circa benedictionem aquæ.

Ad proceſsionem pro feſto Corporis Chriſti faciendam nè adigamur: hoc eſt ne ſimili ratione proceſsionis cum Sacramento faciẽdæ nobis neceſsitas imponatur, quandoquidem apud nos alius eſt modus & vſus Sacramentorum.

Tum & ante feſtum Paſchæ, ad conſecrationem ignis, ac etiam pulſationem aſſeribus compactis loco Campanæ, & alias ceremonia quibus hucuſque caruimus, ne compellamur: quin potius ſecundũ ritum & conſuetudinem Eccleſiæ noſtræ integræ conſeruentur.

Matrimonia ſacerdotalia vt integra conſtent exceptis bigamis.

Propter litteras confirmationis Romam vt Epiſcopi ritus Græci non mittant, ſed cum aliquem Sacra Regia Maieſtas in Epiſcopatum nominauerit, Metropolita ſiue Archiepiſcopus more antiquo vnumquemque eiuſmodi conſecrare debet. Nihilominus tamen ipſemet Metropolita qui huic ipſi officio Metropolitæ ſucceſſurus, propter litteras confirmationis ad Pōtificẽ maximum mittere debet, quemadmodũ allatis cõfirmationis Roma litteris, Epiſcopi ritus Græci duo aut ad ſummum tres ſuo iure conſecrent & benedicant: Si verò aliquẽ Epiſcopum in Metropolitã ſuccedere contigerit, is propter Sacræ litteras mittere non debet quãdoquidem iam habeat litteras Sacræ per dignitatem Epiſcopalem, ſaltem obedientiam ſummo Pontifici coram Reuerendiſsimo Archiepiſcopo Gneſnenſi, non tanquam coram Archiepiſcopo, ſed tanquam coram Regni Primate prȩſtare poteſt.

Et vt maior penes nos eſſet auctoritas, & ouibus noſtris maiori venerationi & obſeruantię eſſemus, contendimus à ſummo Pontifice, velit benignè ad Sacrã Regiã Maieſtatem Dominum noſtrum Clementiſsimũ

& Ordines regni, tam spirituales quàm seculares intercedere, vt in ordine senatorio locum habere possemus, idque ob multas iustasque causas: siquidem æqualem dignitatem & officium cum ritus Romanæ Ecclesiæ Episcopis gerimus. Eam potissimum ob causam, cum aliquis nostrum super dignitatem senatoriam iuramentum præstiterit, proculdubio & super obedientiam summo Pontifici iuramentum præstare potest, nè etiam dissidium tale fiat, quale post obitum Isidori cuiusdam Metropolitę Kiouiensis quondam factum fuit. Idque eam ob causam cum Episcopi ritus Græci nulla iuris iurandi religione tenerentur, atque locorum interuallo disiuncti facile ab vnione in Synodo Florentina facta defecerunt: sed cum Iuramento Senatorio obligatus fuerit, difficile, vt quispiam de dissidio & dissensione quidquam moliri audeat.

Litteræ ad Comitia regni generalia & particulares Conuentus vt ad nos mittantur.

Ad cerimonias & religionem Romanæ Ecclesiæ profitendam nemo adigatur & stringatur: siquidem omnes vnum erimus sub obedientia vnius Pastoris Ecclesiæ Dei.

Matrimonia inter Romanæ & Græcæ religionis homines libera sint, nec personæ matrimonio iunctę inuicem ad capessendam religionem sese compellant.

Archimandritæ Humiani Monachi vulgo Chernoij & Cęnobria illorũ vt secundũ morem & consuetudinem antiquam sub obedientia & potestate Episcoporum in cuiuslibet Diœcesi sint.

Pulsationes Campanis in Templis nostris pro die veneris S. prohibeantur & vetentur.

Cũ sacratissimo Sacramẽto ægrotos secundũ morem & consuetudinẽ nostram vt liberum sit nobis publicè visitare, tum & cum processionibus diebus festis atque solemnibus sine omni impedimento progredi.

Monasteria & Templa nostra quæ ad hanc præsentem vnionem in nostro ritu & religione perseuerarunt, ne ad templa religionis Romanæ conuertantur.

Si quis etiam pro perpetrato aliquo facinore ab Episcopis suis fuerit excommunicatus, is ne ad Romanæ Ecclesiæ religionem suscipiatur, imo vt excommunicetur: eodem modo nos etiam contra eos qui ab Ecclesia Romana excommunicati fuerint, processuros, & facturos pollicemur.

Quod si ita Deo fauente aliquando reliqua etiam pars hominum Orientalis Ecclesiæ ritus Gręci ad eam vnionem cum occidentali Ecclesia accederet; ac subsequenti tẽpore communi consensu totius Vniuersalis Ecclesiæ aliquid, quod ad Ordinem vel reformationem eiusdem Ecclesiæ Græcæ attineret, sanciretur & constitueretur, in eo, vt communis esset

omnium participatio, tamquã vnius religionis ouicularum ſub vno Paſtore exiſtentium.

Articuli ſiue conditiones quas à Sacra Regia Maieſtate confirmari petimus.

METropolitarum & Epiſcoporum reliquamq́ue Spiritualium dignitatum ritus noſtri Græci ne alterius nationis vel religionis, præterquam Ruthenicæ, hominibus conferantur: quoniam verò Canonibus noſtris id cautum habeamus, vt tam Metropolitæ quàm Epiſcopi aliiq́ue eiuſmodi officiales prius a ſpiritualibus quàm à ſecularibus ordinibus eligantur; Petimus itaque à Sacra Regia Maieſtate, vt libera penes nos maneat eligendi poteſtas, ſalua tamen Sacræ Regiæ Maieſtatis pro libito cuiuis ex electis conferendi auctoritate, poſt obitum enim alicuius ex ſupradictis officialibus quatuor nobis eligendos petimus: ex quibus vni qui idoneus ad officium illud obeundum videbitur, Sacra Regia Maieſtas conferet: ac vel peculiari adiecta conditione vt obedientiam ſummo Pontifici pręſtare teneatur, ſitq́ue adſtrictus. Quod ſi verò alicui eiuſmodi dignitas conferretur, is infra vnum menſiũ decurſum ordines ſuſcipere tenebitur, priuatione eiuſdẽ beneficij, vt legibus à Sereniſsimo olim pię memoriæ Sigiſmundo Auguſto de ſuſcipiendis ordinibus nobis gratioſe collatis, & per ſacram Regiam Maieſtatem Dominum noſtrum Clementiſsimum modernum confirmatis ſatisfiat.

Poſtulamus etiam vt locum in ſenatu Regio habeamus, non aliqua commodorum ratione & ambitione ducti; verum vt oues noſtrę, quarũ curam gerimus, maiori nos obſeruantia colant & obſeruent, cum ea dignitate Epiſcopatus qua & cęteri Romanę religionis homines frũgamur: cum vero iuramentum ſenatui pręſtiterimus, ſimile etiã ſummo Pontifici ſuper obedientiam iuramentum præſtare tenebimur.

EX Gręcia ſi quas fortè factiones vel excõmunicationes per litteras illius nationis homines moliantur, eas omnio prohiberi petimus, ne hinc iſta vnio diuelli ob diuerſa in vulgo excitata ſtudia poſsit, cum adhuc multi pertinaciter huic rei reſiſtãt. Hoc verò perquã diligenter cauendũ eſt, ne extranei Epiſcopi vel Presbyteri, qui ſacræ Romanę Eccleſię obediẽtiã recuſauerint, in qualibet Diœceſi noſtra aliquid negotij habeant, & cõmorentur: ſimiliter quoq; rationis noſtrę homines qui rebelles & cõtradicentes huic vnioni noſtręq́ue obedientię fuerint, ne quicquam ſpiritualium negotiorum agere audeant, alioquin pęna aliqua mulctentur.

Quoniam vero multorum Eccleſiaſticorũ bonorũ per anteceſſores no-

ſtros neſcitur quo iure amiſſorum poſſeſsione excluſi ſumus, quibus non niſi eouſque quoad anteceſſores noſtri vixiſſent, carere debuerimus, petimus, vt bona hæc Eccleſijs reſtituantur: ſiquidē tanta inopia & egeſtate ſumus cōſtricti, vt nō ſolū neceſsitatibus Eccleſiarū nō prouidere, ſed etiam ſufficientem victum nobis ſuppeditare nōn poſsimus. In poſterum autem ne bona Eccleſiæ ſine conſenſu Epiſcoporum totiuſque Capituli conferantur, à Sacra Regia Maieſtate contendimus.

Priuilegia noſtra ſuper bonis Eccleſiis Cathedralibus attributa, in quorū poſſeſsione pacifica hucvſque exiſtunt, vt vires & robur ſuum perpetuę firmitatis obtineant.

Poſt mortem Metropolitę & Epiſcoporū ne Capitulū atque Theſaurarij ſe in bona Eccleſiaſtica ingerāt; ſed more & ordine Romanæ Eccleſię Capitulum, quoad alter electus non fuerit, ea bona adminiſtret. In bonis autem & facultatibus Epiſcopi defuncti proprijs Conſanguinei ipſius ne vllam iniuriam patiantur pro more & conſuetudine Romanę Eccleſię, Quod quidem etſi priuilegio iam cautum habeamus, id tamen Conſtitutionibus regni publicis confirmari nobis petimus.

Archimādritę Humiani Monachi, vulgo Chernoij, & Monaſteria eorum, obedientiæ, Epiſcoporum qui in Diæceſi cuiuſlibet fuerint, priſtino more ſubſint.

Ad iudicia Tribunalis regni, more & conſuetudine regni, duos quoque ex ſpiritualibus religionis noſtrę deputandos eſſe petimus, qui tanquam defenſores iurium & libertatum noſtrarum ſint.

Archimandritę Humiani, Presbyteri, Diaconi, alijque Spirituales eodē honore ac reuerentia ab hominibus quo ceteri religionis Romanæ homines proſequantur, ijſdemque libertatibus ac prærogatiuis fruantur & gaudeant ſecundum priuilegium Sereniſsimi olim Domini VVladiſlai Regis.

Prętereà à contributionibus regni publicis, quos hucvſque vnuſquiſque noſtrum officialium ſpiritualium pendebamus, vt temporibus perpetuis (exceptis his qui bonis hæreditarijs vtātur) liberi & immunes ſimus, idque conſtitutionibus regni publicis ſanciri & deſcribi petimus.

Monaſteria & Templa ritus Gręci ne ad Templa Romani ritus conuertantur.

Collegia ſiue confraternitates ſpeciales non ita pridem à Patriarchis conſtitutę & à ſacra Regia Maieſtate confirmatæ, quemadmodum Vilnæ, Leopoli, Breſtę, & alibi, vt integrę & illeſæ maneāt, ita tamen vt obediētiam ſummo Pontifici nobiſque Epiſcopis religionis Gręcę præſtare teneantur, ſintque aſtricti.

Scholas, Seminaria Græcę & Slauicę linguę extruere vbi commodius videbi-

videbitur, vt liberum nobis sit, sic & officinas imprimendorum librorum, quę quidem omnia sub obedientia Episcoporum sint.

Porrò quoniam Presbyteri religioni nostrę dediti nobis debitam obedientiam prestare recusant, petimus vt libera penes nos maneat eos puniendi potestas, in eoque à Capitaneis sacrę Regiæ Maiestatis ne impediamur.

Homines seculares ne se in curam Ecclesiarum ritus nostri ingerant, sed hæ potestati & iurisdictioni spiritualium subiaceant, pręcipuè verò Cathedrales Ecclesię.

Responsum datum à Nuntio Apostolico supradictis articulis.

QVæ Reuerendissimi Domini VVladicę, suo ac suorum confratrum nomine pro Ecclesię Græcæ in tota Russia Serenissimo Regi subiecta, cũ sacrosancta Ecclesia Catholica Romana vnione petũt, nonnulla à summo Pontifice, nonnulla verò à Regia Maiestate Poloniæ dependẽt.

Ex illis quæ à summo Pontifice petuntur quædam pertinent ad diuina dogmata, quædam verò ad ius humanum spectant. Quantum ad ea igitur quæ diuini Dogmatis sunt, cum omnia quæ petuntur, sint sacrosanctæ fidei Catholicæ consona, non humana voluntate sed ex diuina reuelatione deprompta, & vt talia ab Oecumenico Concilio Florentino toti Ecclesiæ credenda proponantur; certum absque vlla dubitatione est, summum Pontificem illa approbaturum & acceptaturum. Quantum ad ea verò quę ad ius humanum spectant, licet non ita simpliciter asserere possimus, summum Pontificem (cuius legatione fungimur) eis consensurum, eo quod ipsius expressus animus nobis non constat; ex eiusdem tamen præsumpta voluntate intrepidè affirmamus, Beatitudinẽ suã libenti animo consensum præbituram. Cum enim ea quæ in hoc genere proponuntur, à rectæ fidei norma non discrepent: quin potius rationi consentanea sint, & ex eius voluntate dependeant; dubium nullum est quin pius ac clemens Pater (cui nihil in hac vita charius esse potest quàm salus animarum sibi à Christo Domino commissarum) charissimis filijs ad se suppliciter accedentibus illa benignè concessurus sit. Postremo circa ea quę à Regia Maiestate petuntur, id quod nos præstare possumus, bona fide promittimus, nimirum totis viribus curaturos nos apud Serenissimum Regem, tum apud Inclytam Regni Poloniæ magniique Ducatus Lituaniæ Rempublicam, vt ea quę à dictis Reuerendissimis DD. proponuntur, pro tanto Vnionis bono, Christianè ac liberaliter, sicut dignum & iu-

stum est concedantur. Vt autem id facilius impetrari posſit, Sereniſsimo D. Nostro obnixè ſupplicabimus, vt litteris commendatitijs ſuam etiã hac in parte auctoritatem interponat. Quod Beatitudinem ſuam libenter & ex animo facturam non dubitamus. In quorum igitur omnium fidem has literas nostra propria manu ſubſcriptas nostroque ſigillo munitas dedimus. Datum Cracouiæ die prima Augusti 1595.

Fuerunt Romæ aliqui ex articulis his à cõgregatione Illuſtriſsimorũ Cardinaliũ examinati, ac attẽtè diſcuſsi, ac grauiſsimi Theologi de eis cõſulti: permiſſumq; est eis vt omnibus ceremonijs & ritibus antiquis, quorum ipſi tenaciſsimi ſunt, vterẽtur, dũmodo fidei Catholicę nõ cõtradicerent. Admiſsi denique ad ſanctę Eccleſiæ communionem, fidei profeſſionem, iuxta conſuetam formam pro Græcis ſuperius præſcriptam, fecerunt: ac ritè Euangelijs tactis, Iuramento ac ſubſcriptione firmarunt.

Ruthenorum cum Eccleſia Catholica communionis formam breuiter prę ſcripſi, vt ſi aliquando Moſcouitæ eiuſdem linguæ & Religionis homines ad ſe redierint, velintque ſanctę Matri Eccleſię Catholicę recõciliari, horum exemplo facile alliciantur, præſertim cum ritus & ceremonias omnes Orientalis Eccleſię quę fidei non aduerſantur, illis eſſe à ſancta Sede permiſſas cognouerint.

Sequitur cenſura ſiue iudicium cuiuſdam viri docti de Ruthenorum Religione.

Articuli propoſiti à Ruthenis magna ex parte pertinent ad ritus ac ceremonias externas, adeoque ciuilem ac politicam adminiſtrationem; atque idcirco non tam operam aut ſtudium Theologicam, quam ciuilem prudentiam requirunt. Seligam tamen ex omnibus nonnulla capita, de quibus dicam quid ego ſentiam, cætera quæ à me intacta relinquentur; eiuſmodi mihi videntur eſſe, vt ſalua fide ac Religione liberè posſint vel reijci vel approbari, vt Illuſtriſsimis D D. meis videbitur expedire. Igitur primo loco dicũt velle ſe confiteri Spiritum ſanctum à Patre per Filium procedere, & agnoſco verba Patriarchæ Conſtantinopolitani in vltima ſeſsione Concilij Florentini. Cæterum hæc fidei confeſsio triplici ex capite magnopere probanda & commendanda videtur: Primo quod admittit Spiritum ſanctum ſubſtantialiter ab æterno procedere à Patre per Filium vnica ſpiratione, tamquam ab vnico principio, & vnica cauſa, quod alias Græci, atque omnes Orientales pernegabant. Secũdo, quia diſertè fatetur particulã (Per) in proceſsione Spiritus ſancti ſignificare cauſam, quo refellũtur Schiſmaticorum effugia, quibus particulam illam interdum

terdum dicebant idem significare, quod (cum) alias ad designandam relationem Patris ad Filium, aut consubstantialitatem Patris ac Filij referebant. Tertio, quia plane concedit idem esse Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, & procedere ex Patre & Filio. Itaque videri posset admittenda, nisi constaret ipsam non modo in Concilio Florentino nō fuisse confirmatam, sed neipsis quidem Orientalibus omni ex parte placuisse, adeoque ipsam non nihil continere, vnde castigatione egere videatur. Ac non fuisse quidem à Concilio approbatam ex Decreto Vnionis cui Græci subscripserunt, apertè constat. Siquidem definitum est in hæc verba, *vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, sicque omnes profiteantur, quia Spiritus sanctus ex Patre & Filio, æternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre & Filio, & ex vtroque æternaliter tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit, declarantes quod id quod sancti Doctores & Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit.* Si ergo Rutheni profitentur se velle admittere confessionem fidei, quam in Concilio Florētino Patres Religionis Græcę suis suffragijs comprobarunt, qua ratione possunt excludere eam formam, quę asserit Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere, si hanc suis illi chirographis obsignarunt? an non vident, si Christiani esse volunt, & Oecumenico Concilio acquiescere, sibi necessario hanc fidei confessionem corde cōplectendam, atque ore profitendam esse?

Iam vero ne fuisse quidem ab omnibus Orientalibus receptam, ex eadem vltima sessione Concilij facile ostendi potest. Cum enim Patriarcha Constantinopolitanus post luculentam atque eruditam Georgij Scholarij orationem in Græcorum conuentu hanc fidei formam edidisset, quam nunc Rutheni proponunt; hæsitāte ac tergiuersante Græcorum Imperatore, Ruthenus in hanc sententiam locutus est: *Sanctorum Occidentalium scripta nobis suscipienda; censet sanctum Spiritum ex Filio habere esse, nec non Patrem & Filium vnicam Spiritus causam esse, credo & profiteor.* Post hūc Bessarion Cardinalis doctè ac diserte perorauit, ac multis Græcorum Theologorum & SS. Patrum testimonijs ostendit, Nemini aditum patere ad salutem, qui Spiritum sanctū à Patre Filioque procedere non profiteretur. Deinde Episcopus Mytilenus Latinorum & Occidentalium sententiam magnificentius extollens, inter cætera concludit. *Quorum* (de Occidentalibus loquitur) *volens sequi vestigia, Spiritum sanctum à Patre Filioque vt ab vnico principio, non autem à duabus causis, procedere profiteor.* In eam tum sententiam Græci frequentissimi abierunt, ipseque adeò Patriarcha suam illum priorem confessionem, ad aliam formam reuocauit. Sunt autem hæc ipsa illius verba: *Ego nostrum paternum dogma non derelinquam, sed in eo quousque vixero permanebo. Sed quoniam Latini non temerè nec ex sententia propria, verum sanctorum authori-*

authoritatibus adducti Spiritum Sanctum ex Patre Filioq; procedere credunt, idcirco ijs aßentior, & cum ijs coniungor, ac præpoſitionem (Per) *Filium Spiritus Sancti cauſam ſignificare concedo.* Quin etiam cum in Conuentu Orientalium certum iam ac definitum eſſet, vt cum Occidentalibus coniungerentur, ipſe Patriarcha paulo ante quam ſubita morte è viuis eriperetur, ſuam ſententiã hoc chyriographo declarauit: Quę (inquit) Domini Ieſu Chriſti Catholica & Apoſtolica Eccleſia Romę veteris ſentiat, ac celebret, omnia me quoque ſentire, credereque profiteor, ac ipſis plurimum acquieſco. Si igitur Orientales tam apertè fatentur, Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere, quid eſt quod Rutheni reformident? Cur ſe dicunt Patres ſequi Religionis Græcæ, ſi quod illi aperte aſſerunt, ipſi poſtponunt & aſpernantur? At quærat fortaſſe quiſpiam, cur dixerit Patriarcha, nolle ſe paternum dogma deſerere? Cui ego paucis reſpondeo, Patriarcham appellare ſuum dogma illum dicendi modum, quo paulo antè vſus erat, cum dixit Spiritum ſanctum procedere à Patre per Filium, à quo ſane dogmate, vt Rutheni concedunt, & ex dictis facile intelligi poteſt, non recedit is, qui admittit Spiritum ſanctum à Patre Filioque procedere: accedit quod de proceſsione Spiritus ſancti in Concilio Florentino bipartita quęſtio fuit. Nam primum de re ipſa multis vltro citroque diſputatum eſt, deinde de additione quę facta eſt ſymbolo Nicęno nonnihil actum. Cum vero Orientales conceſsiſſent occidentalibus, rectè eos ſentire, cum procedere dicerent Spiritum ſanctum à Patre & Filio, ſiue à Patre per Filium, admiſiſſent etiam, ipſis iuſtis de cauſis licuiſſe verba illa ſymbolo addere, conſtanter negarunt ſe huiuſmodi additionem admiſſuros, id quod eis per Concilium licuit. Ab hoc igitur dogmate potuit Patriarcha negare ſe receſſurum, alioqui ſe Romanæ Eccleſię fidem omni ex parte complecti, paulo ante mortem, vt dixi, declarauit apertè. Deſinant ergo Rutheni Orientalium fidem & Græcorum Confeſsionem nobis obtendere, cum conſtet eos ſuis ſuffragijs admiſiſſe Spiritum ſanctum procedere à Patre ac Filio.

Quod ſi (vt Rutheni vltro concedunt) idem eſt Spiritum ſanctũ procedere à Patre ac Filio, & procedere à Patre per Filiũ, cur hoc admittũt, illud recuſant? an quia vt ipſi inſinuare videntur, hoc habetur in Euangelio, illud non item? Atqui Euangelium neutrum aperte dicit, priorem locutionem quam Latini ſequuntur, interdum inſinuat, poſteriorem quam ipſi proferunt, nunquam Ioan. 16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet: quo teſtimonio Andreas Coloſſenſis vtitur contra Gręcos in Concilio Florentino ſeſsione 7. & ante illum Didymus l. 2. de Spiritu ſancto probat Spiritum ſanctum procedere à Filio, eodemque modo colligit Gregor. Nazianz. orat. de fide: Nam cum dixiſſet Spiritum ſan-

ctum

ctum esse de propria filij substantia, *Ipse* (inquit) *Dominus Saluatorq; noster de meo inquit, accipiet, ex eo vtique quod est filius, quia & filius de eo quod Pater est.*

An forte malunt dicere, Spiritum sanctum procedere per filium, quia Græci sæpius ita locuti sunt, nolunt dicere (ex filio) quia licet Occidentales sic loquantur, eam formam Græci non admittant? At ego contendo Latinos etiam dicere Per filium, & quamuis Græci frequenter eodē modo loquantur, sæpius tamen dicere (ex Filio.)

Inter Latinos Tertullianus lib. aduersus Praxeam, Spiritum sanctum (inquit) à Patre per filium deduco. S. Hilar. lib. 12. de Trinit. sub finem: Spiritus est, inquit, ex te per vnigenitum tuum. S. Thomas 1. parte, q. 36. artic. 3. doctè ac subtiliter explicat, quomodo ea forma dicēdi intelligenda sit, quem deinde Scholastici magna ex parte sequuntur. Porrò inter Græcos Athanasius in redargutione Meletij, impossibile ait esse in Trinitatis gloria Spiritum sanctum numerari, si non emanaret ex Deo per filium. Gregorius Thaumaturgus in sua fidei reuelatione apud Gregoriū Nyssenum in ipsius vita: Vnus Spiritus sanctus ex Deo ortum & existentiam habens, qui per filium apparuit imago filij perfecta. Basilius lib. 5. cōtra Eunom. cap. 12. ait Spiritum sanctum non ideo non dici filium filij, quia non sit ex Deo per filium, sed ne suspicemur Trinitatem multiplicari in infinitum. Greg. Nyssenus lib. 1. aduersus Eunom. apud Bessarionem in sua oratione dogmatica, quæ habetur in Concilio Florentino, cap. 6. ait *Spiritum sanctum per filium ipsum esse manifestatum.* lib. ad Ablabiū, esse per id quod immediatè & ex continenti est. Cyrillus Alexandrinus lib. 11. in Ioan. cap. 1. *Spiritus sanctus est consubstantialis filio, & procedit per eum,* lib. 12. c. 56. *ex Patre per filium procedit.* Tharasius in 7. Synodo Act. 3. *Credimus in Spiritum sanctum, qui ex Patre per filium procedit.* Maximus Zachariæ 4. apud Bessarionem, *à Patre essentialiter per Filium ineffabiliter natum procedens.* Damasc. lib. 1. de fide, cap. 18. *Per filium Patri coniunctus.* c. 11. *Spiritum per filium esse dicimus.* Non dubito plura testimonia posse apud Græcos reperiri; sed hæc tantum placuit indicare. At multo plures sunt Græci qui dicant Spiritum sanctum procedere ex filio. Athanasius in Symbolo, *Spiritus sanctus à Patre et Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Hoc Symbolum esse Athanasij ne Græci quidem inficiari audent: nam vt scribit Gennadius Scholarius in defensione Concilij Florentini, cap. 1. sess. 5. Græci sui temporis dicere solebant, Athanasium quando hæc scripsit, fuisse ebrium, vt maluisse videantur blasphemare, quàm negare hæc fuisse ab Athanasio conscripta. Deinde hoc Symbolum esse Athanasij indicare videtur Gregorius Nazianzenus oratione de laudibus ipsius Athanasij, in qua dicit eum scripsisse plenissimam Fidei declarationem, quam Oriens Occi-

densque venerarentur. Idem planius significat S. Augustinus, qui in Psal. 120. citans integrum versiculum ex hoc symbolo, auctorem nominat Athanasium Episcopum Alexandrinum, & sine nomine Athanasii vtitur frequenter versiculis huius symboli, vt li. 5. de Trinit. 8. epist. 478. ad Pasſent. Enchir. cap. 36. serm 295. de tempore. Denique in Concilio Toletano 4. c. 1 circa annum Domini 633. recitatur ex hoc Symbolo confessio fidei. Idem Athanasius epist. ad Serapionem probat Spiritum sanctũ non esse filij creaturam, quia neque filius est creatura Patris, cùm sit idem ordo Spiritus sancti ad filium, qui filij ad Patrem: vbi supponit Spiritũ sanctum ita procedere à Filio, sicut filium à Patre. In eadem epistola: *Si filius* (ait) *quia ex Deo Patre est proprius ipsius substantiæ est, necesse est Spiritum, quia ex Deo esse dicitur, proprium esse filij secundum substantiam*: intelligit autem necessariò ex Deo filio, alioquin nihil concluderet: Simile habet in duabus aliis epistolis breuioribus ad eundem. Basilius lib. 3. contra Eunom. in initio de Spiritu sancto sic loquitur: *Dignitate secundum à filio, cum ab ipso esse habeat, & omnino ab illa causa dependeat, pietatis ratio tradit.* Hunc locum mendosum & corruptum esse contendebat Marcus Ephesius in Concilio Florentino, sess. 20. Sed ostenderunt Latini codices, in quibus hæc verba leguntur: & ex ijs quæ sequuntur apparet in aliquibus Codicibus fuisse sublata: pergit enim: *Quemadmodum filius ordine quidem à Patre secundus est, quoniam ab illo est, & dignitate quoniam origo atque causa essendi Pater ipsi est; natura verò nullo modo secundus, quoniam in vtroque vna est Deitas: ita Spiritus sanctus etsi dignitate & ordine secundus à Filio est, non tamen aliena ipsum esse natura. inde consequens est.* Ex quibus apparet necessariò intelligendum esse Spiritum sanctum habere esse à filio, alioquin similitudo filii & Patris non esset ad rem. Idem lib. 5. aduersus Eunom. vocat Spiritum sanctum naturalē imaginem filii, cap. 11. *Vt se habet filius ad Patrem, sic Spiritus sanctus ad Filium. quapropter Verbum Dei est filius, verbum autem filij est Spiritus sanctus.* Quæ nullo modo vera esse possunt, nisi Spiritus sanctus procedat à filio. Eodem penè repetit lib. de Spiritu sancto, cap. 17 Gregorius Nyssen. hom. 4. in orationem Dominicam, vt ex ipso citat Gennadius in defensione Concilii Florentini, cap. 1. habet hæc verba, *Spiritus sanctus & ex Patre dicitur, & ex filio præterea esse ostenditur* ait tamen hunc locum sublatũ esse à Græcis. Bessarion loco notato citat alium locum ex libro ad Ablabium, vbi ait Spiritum sanctum distingui, eo quod credimus aliud quidem causam esse, aliud verò Ex causa, & Ex eo quod ex causa est. Vbi causam vocat Patrē filium id quod ex causa, Spiritum sanctum ex eo quod ex causa est, id est ex filio. Gregor. Nazian. oratione 5. de Theologia comparat processionem Spiritus generationi Seth, qui ab vtroque parente fuit, significans Spiritum sanctum esse à Patre ac filio. Cyril. Hierosolym. Cateche. 17. de Spiritu

Spiritu sancto sic loquitur: *Qui Patri ac filio semper adest, non qui ab ore & labijs Patris & filij loquẽdo formetur*; quod profecto inane esset, nisi putaret procedere ab vtroque. Chrysost. homil. 1. de Symb. *Iste est Spiritus sanctus de Patre ac filio procedens.* Hom. 2. *Spiritum sanctum dicimus Patri & filio aqualem, & procedentem de Patre & filio.* Alia testimonia ex hoc auctore citantur ab aliis. Epiphan. hæresi 69. *Vnus est Spiritus, Dei spiritus ex Patre procedens, & de filio accipiens:* hoc autem accipere de filio, opponit creationi, negat enim spiritum sanctum esse à filio creatum: sic sæpius in tota illa disputatione, in Anchorato dicit Spiritum sanctum esse spiritum Patris & filii, & ex Patre & filio tertium: ibidem ait esse ex Christo, ab vtrisque à Patre & filio. Didymus lib. 2. de Spiritu sancto inducit Christum de Spiritu sancto loquentem. *Non est*, inquit, *ex se, sed ex Patre & me est, hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre & me illi est.* Paulo infra, *Non potest à filio loquente audire qua nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à filio, id est procedens à veritate, cõsolator manans de consolatore.* Paulo post. *Non alia est substantia Spiritus sancti, prater id quod datur ei à filio.* Cyrillus Alexan. lib. 11. in Ioan. de Spiritu sancto ait, *à Verbo est secundum emissionem ad esse atque subsistere.* lib. 13. Thesau. 2. Spiritum sanctum Dominũ similiter appellat, sicut ex ipso filio & in ipso naturaliter existentem. Paulò post. *Ex filio autem naturaliter ac substantialiter Spiritum sanctum sicut ex Patre prouenire credimus.* Sic ferè de rest. fid. ad Theodos. vltra med. & l. 5. 6. 7. de Trinit. Extat præterea epist. Concilii Alexand. ad Nestorium, quæ est ipsius Cyrilli, in qua leguntur hæc verba, *Spiritus appellatus est Veritatis, & Veritas Christus est, vnde ab isto similiter sicut ex Patre procedit.* Hęc autem epistola approbatur in Concilio Ephesino, to. 1. c. 14. in quarta Synodo, act. 5. in quinta Synodo actione vltima: in sexta Synodo act. 7. vt appareat hunc dicẽdi modũ à quinque Conciliis Oecumenicis, iisdemque in Oriente celebratis fuisse confirmatum. Plura alii, sed hæc videntur satis apertè ostendere, non ita probari à Græcis illũ loquendi modum Per filium, vt non frequentissimè dixerint Ex filio.

Non negarim Græcos dum maxime disputarent contra Macedonium & Eunomium ac reliquos πνευματομάχους, non dixisse solitariè atque absolutè Spiritum sanctum esse à filio, & negasse filium esse causam, sed id propterea factum est, ne viderentur cum Eunomio sentire: qui vt intelligitur ex Basilio lib. 2. aduersus Eunomium in fin. Spiritum sanctum dicebat esse filii creaturam, hæc enim sunt verba Eunomii: filium ingeniti esse facturam. Vnigeniti verò Paracletum, idemque cum Eunomio sensisse Macedoniũ docet Theodoretus lib. 4. de hær. fab. Cùm ergo Eunomius absolutè diceret Spiritum sanctum esse à filio, Catholici absolutè negant, & ob id etiam interdum negant filium esse causam, & solum Patrem dicunt causam. Nomen enim causæ apud Græcos præsertim Basiliũ & Gre-

gorium Nazian. significat principalitatem quandam & primatum in origine, & hoc modo nomen causæ soli Patri propriè conuenit. Sic Basilius de Spiritu sancto ad Amphil. cap. 16. *In horum* (inquit) *creatione cogita mihi principalem causam eorum quæ fiunt Patrem, dein conditricem filium, perfectricem Spiritum sanctum.* Et Gregor. Nazianz. oratione ad Episcopos ex Ægypto nauigantes tres diuinas personas ita describit, *Creatrix dominatio in tribus consistit, in causa, in opifice, in perfectore*, hoc est in Patre, in filio, & spiritu sancto. Ibidem. *Quicquid Pater habet, idem, excepta causa, filij est*: quasi dicat: Pater communicat omnia filio præter paternitatem, & illam eminentiam, ac prioritatem originis, quæ ipsius est propria. Hoc ergo modo negant filiū esse causam, & spiritum procedere ex filio, quod sæpe inculcant Græci in Concilio Florentino, non procedere Spiritum sanctum à filio ἀρχικῶς, vel ἀρχοειδῶς, quia reuera filius non est prima & principalis causa modo explicato, cùm id conueniat Patri. Facilius dicunt esse per filium, quàm ex filio, quia vt docet Basilius de Spiritu sancto, c. 2. & 3. Hæretici philosophicis rationibus ducti, putabant modum illum dicendi (A quo) conuenire tantum causæ principali, Per quem verò secundariæ: quod quamquam nō est perpetuo verum, vt ibi ostendit Basilius, & planius cap. 5. Ambrosius lib. 4. de fide, cap 6. & Augustin. 1. de Trinit. cap. 6. tamen nonnunquam hanc distinctionem Græci Patres admittunt, vt patet ex Grego. Nazian. oratione in sancta lumina. Damasc. lib. 1. cap. 10. qui dicūt his vocibus personarum proprietates significari, atque idcircò ne viderentur admittere filium esse causam principalem Spiritus sancti, maluerunt dicere, procedere à Patre per filium, quasi suam cuiq; personæ proprietatem adscriberent. Nam quia pater est ingenitus, & à nullo procedit, est verò quasi radix & origo diuinarum personarum, dicitur A quo, filius, quia procedit, spirat tamen & cum Patre operatur, dicitur Per quem, & quia in Spiritu sancto omnis diuina emanatio clauditur, dicitur, In quo. Itaque ne viderentur tribuere filio principalem vim spirandi quæ à Patre non pēderet, negarunt esse à filio, per filium, tamen propter rationem allatam concesserunt. Non ergo dicunt Rutheni Orientales maluisse dicere, Per filiū, cùm tam multi ex Orientalibus dixerint A filio.

An credimus Ruthenos hunc Occidentalium loquendi modum postponere, quod alter tutior sit, aptior, & accommodatior? Verùm nisi ego vehementer fallor, omnia contra habent. Nam primum ex oratione dogmatica Bessarionis satis constat, quod multis calumnijs expositus esset ille dicendi modus, quibus fidei Catholicæ veritas quibusdam quasi tenebris inuoluebatur. Deinde D. Thomas qui ad Theologicam normā omnia reuocauit 1. p. q. 36. ar. 3. cum disputaret de hoc dicēdi modo quo spiritus sanctus dicitur procedere per filium, non dixit ita dicēdum, sed posse eum

se eum dicendi modum admitti, atque ad bonum sensum adduci, cùm art- primo probasset, spiritum sanctum procedere à Patre ac filio, esse necessario certa & Catholica fide credendum.

Sed vt res tota melius intelligatur, ponēda sunt nonnulla: Primo, Spiritum sanctum procedere à Patre ac filio, tanquam ab vnico principio: quod definitur in Concilio Florentino, & antea fuerat decretum in Concilio Lugdunēsi, c. vnico. de sum. Trinitate & fide Catholica in 6. & multo antea traditum fuerat ab Augustino lib. 3. contra Maximum Arrianum cap. 17. *Pater*, inquit, *principium non de principio, filius principium de principio, sed vtrumque simul, non duo sed vnum principium*: quæ quamquā dicuntur ab Augustino de diuinis personis in ordine ad creata, atque ideo tertium addit Spiritum sanctum, quæ tria sicut vnum Deum, ita vnum dicit esse principium, ratione vnius naturæ communis: tamen idem eadem ratione diceret de origine personarum inter sese, quod absolute, & in vniuersum asserit, idem August. l. 10. de Ciuit. c. 23. & l. 5. de Trin. cap. 13. art. 14. eiusdem libri aperte dicit Patrem & filium principium esse Spiritus sancti, nō duo principia, sed vnum principium, eodemque modo loquitur Anselm. Menolog. 52. & epist. de process. Spiritus sancti.

Secundo, credendum est procedere Spiritum sanctum à Patre ac filio vnica spiratione, & vnica virtute, quod in iisdem Conciliis definitum est, & ex iis quæ de diuinis processionibus certa fide credenda proponuntur, necessario deducitur.

Tertio, rationem seu formam in quam conueniunt Pater & filius, ad producendum Spiritum sanctum, esse diuinā essentiam, vt includit communicabilitatem per actum voluntatis, quæ quia est vna, vt apertè cōstat, quamuis conueniat duobus suppositis iam constitutis, tribuit eis rationē vnius principij. Quo fit vt principium spiratiuum Spiritus sancti non dicat in recto quippiam vnum vnitate suppositi, sed vnitate formæ: dicit enim immediate Patrem ac filium, vt conueniunt in eandem numero essentiam communicabilem Spiritui sancto.

Quibus ita positis, ac probè constitutis, si qua dicendi ratio excogitari posset, quæ aut ex vi verborum, aut ratione terminorum, aut ex accommodatione vsus, hæc omnia vel apertè indicaret vel vtrunque innueret, ea loquendi forma in processione Spiritus sancti optima videretur: sed quia hactenus excogitata non est, ea censeri debet cæteris præstare, quæ ab illa præstantissima propius absit, & plura idque aptius atque apertius significet. Iam primo cum dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre per filium, indicamus quidem vtrunque vnicum primarium principium, id est Patrem, sed vnicam spirationem, & vnicam Patris ac Filij vim spirandi ex vi verborum non significamus. Tametsi enim

enim præpositio Per, solitariè posita, potest significare causam principalē, non modo apud Latinos, sed etiam apud Græcos, vt affirmat Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 8. quomodo legimus Genes. 4. *Possedi hominem per Deum.* Prouerb. 8. *Per me Reges regnant.* 1. Corint. 1. *Per quem vocati estis in societatem dilecti filij sui.* Tamen cum coniungitur cum altero agente, non vnam aut simplicem significationem continet, siquidem, vt rectè ait D. Thomas prima primæ q. 36. art. 2. particula (Per) omne genus causæ, excepta materiali, significare potest. quod si contineat rationem causæ producentis actionem, vt manat ab agente, triplex genus causæ complectitur; formalem, cum dicimus artificem per ideam seu artem aliquid efficere; finalem cum per lucri cupiditatem, id est lucri gratia quempiam dicimus agere; efficientem, seu motiuam, vt si dicamus per Principis imperiū Ducem moueri. Certum est autem nihil horum posse significari, cum agimus de Spiritus sancti processione, quia diuinæ emanationes ad intra causam finalem, formalem, aut extrinsecus agentem nullam habent, & vt intelligatur aliquod principium ad modum formæ, certum est, cū dicimus Spiritum spirari à Patre per filium, non significari formam, quæ, vt supra diximus, est ipsa essentia & virtus spiratiua. sic enim dicendū esset Patrem ac filium spirare per virtutem spiratiuam, seu per essentiam, &c. Si verò Præpositio (Per) continuat vim agendi, vt actio terminatur ad opus, & significat causam non ob quam agens agit, sed cur quippiam ab agente fiat, tunc apertè significat efficientiam causæ agentis, vt cùm dicimus artificē manu vel instrumento quippiam moliri, & hoc modo præpositio (Per) vt ibi obseruat Caietanus, impropriè vsurpatur in processione Spiritus sancti. Ideoque D. Thomas non tam probat quam excusat illū dicendi modum, cum alioquin contineat aliquas imperfectiones: nam supponit inter Spiritum sanctum & Patrem intercedere filiū, quod in rigore falsum est, quia Pater & Filius æquè primo & immediate eadem virtute spirant. Deinde nisi prohiberetur ex terminis adiunctis, significaret diuersam rationē agendi in Patre ac Filio: nam si significaret mediationem suppositi, videretur facere filium instrumentum, vt dicimus Regem ius dicere per Prætorem: si mediationem virtutis, indicaret Patrem accipere vim spirandi à Filio, quomodo dicere solemus Prætorem per Regem exercere suam potestatem, id est auctoritate accepta à Rege. Ex quibus constat significari vnum principium Spiritus sancti, sed cum multis imperfectionibus, & admodum confusè & cum periculo errorum, præsertim cum ex simili dicendi modo decepti sint olim Arriani: qui propterea quod legerāt omnia facta esse per filium, colligebant filium fuisse ministrum in creatione, atq; idcirco esse inferiorem Patre, in quo tametsi errabant ratione terminorū, tamen habita ratione ipsius formæ loquendi nō malè concludebant, cùm sæpe

ſæpe in ſcripturis præpoſitio (Per) miniſterium atque inſtrumentũ ſignificet. Secundo ſi reſpiciamus ipſam ſpirationem, ac virtutem ſpirandi, non dubium eſt ratione terminorum (quia in diuinis omnia ſunt vnum, vbi non intercedit oppoſitio) ſignificari vnicam virtutem ac ſpirationẽ, modus tamen dicendi hoc ex ſe non ſignificat: nam etſi filius acciperet à Patre diſtinctam facultatem ſpirandi, & diſtincta ſpiratione ſpiraret, poſſemus dicere Patrem ſpirare per Filium, quomodo Rex per Prætorem ius dicit, vbi apertè cernuntur diuerſæ facultates, & actiones. Tertio, inde etiam apparet ex vi verborum, non ſignificari vnicam formam in qua cõueniant Pater & Filius: nam alioquin ex vi verborum ſicut Rex & Prætor non habent eandem formam ſeu auctoritatem, ita etiã non repugnaret vi locutionis, intelligi diuerſã Patris ac Filij naturã. ſic dicimus cælũ agere per cauſas ſecundas, cùm ſint tum naturæ tum facultates admodũ diuerſæ. Ex quo ſequitur, ſicuti ſi non reperiretur in ſcripturis hic modus dicendi, Omnia per ipſum facta ſunt, & alij eiuſmodi, potius viderentur negandi quam concedendi, quia non poſſunt ſine errore defendi niſi propter terminos, cùm alioquin ex vi ſermonis poſsint trahi ad ſenſus peregrinos atque erroneos: ita niſi reperiretur hæc propoſitio apud ſanctos, quos neceſſe eſt excuſare ac defendere, eam videri potius ex natura ſermonis negandam, quam affirmandam: tantum abeſt vt ſit alteri propoſitioni, de qua mox, vlla ratione præferenda.

At cùm dicimus Spiritum ſanctum procedere à Patre ac Filio; primo quidem ſignificamus originem ſubſtantialem à Filio, quo refellitur eorũ error, qui ſolam proceſsionem temporalem admittebant eſſe à filio: cum enim de vtroque ſuppoſito æquè affirmetur, non poteſt afferri diſcrimen, niſi euidens ratio perſuadeat; vt cum dicunt Philoſophi, ſol & homo generant hominem, quia intelliguntur coniungi in cauſam primam & vniuerſalem cum ſecunda, & particulari, neceſſario concludendum eſt diſsimiles eſſe vtriuſque cauſæ actiones: ſic addicimus ex mare & fœmina animal gigni. At cum non appareat in hac Propoſitione vlla diuerſitas, & ex vi terminorum omnis planè diſtinctio reijciatur, ea excepta quæ pertinet ad conſtitutionem perſonalem ſuppoſitorum, conſequens actionem ex æquo vtrique cõuenire, quo fit vt ſecũdo optimè ſignificetur vnitas tũ ſpirationis tum facultatis ſpiratiuæ: cum enim aliquid vnum à duobus diſtinctis emanat, neque cernitur ex terminis, aut ratione probatur diſtinctio in actione, vnitas potius tum facultatis, tum actionis concluditur, vt allatis exemplis oſtendi poteſt. Tertio ſignificatur æqualitas in producendo, æquè enim dicitur Pater ac filius producere, cum præſertim id poſtulat natura terminorum. Quarto, ſatis apertè indicatur vnitas formę, quorum enim actio formalis vna eſt, eorum neceſſe eſt vnam eſſe formam ac naturam, vt docet Baſilius in Pſal. *Quorum* (inquit) *vna natura eſt, eorum actiones*

actiones eadem sunt. Quinto ac postremo ipsa spirationis natura cernitur, quæ vt refertur ad personam productam necessario postulat duo supposita iam personaliter constituta, quæ vt in vnam naturam, sic in eádem facultatem spiratiuam conueniant: atque idcirco significatur vnum principium spiratiuum Spiritus sancti, quale reuera est, non vnitate suppositi, sed vnitate formæ ac naturæ, vt supra dictum est.

Quæ cũ ita sint, nõ video cur Rutheni malint hũc dicendi modũ postponere, qui multis nominibus præferendus videtur. Neque satis intelligo cur negent velle se ad aliam confessionem compelli, cum fateantur eundẽ esse sensum vtriusque formæ, cur item recusent eam Confessionem quam Orientales in Synodo Florentina suis chirographis obsignarunt: si negãt velle se eam additionem symbolo suo facere, aut volunt suum illum loquendi modum in suis Hymnis & Antiphonis retinere, si rem admittant, quod illis est à Concilio Florentino permissum, in præsentia non videtur reuocandum. Sic autem rem totam paucis concludo. Aut putant idem significari vtraque dicendi forma, aut aliquod in illis discrimen agnoscit; si non existimant idem significari, Concilio Florentino apertè contradicunt, si contra ipsius decretũ vnam formam admittunt, alteram reijciunt; præsertim eam, quam Concilium non modo magis probauit, sed omnibus necessario credendam ac profitendam proposuit: si putant inter eos modos dicendi aliquod esse discrimen, planius loquantur, suamque sententiam explicent, interim intelligant se à Concilio Florentino apertè dissentire, atque ideo contra fidẽ haud leuiter peccare. Quod si, vt ego quidem existimo, rem ac sententiam probant, sed nolunt compelli ad admittendam additionem factam Symbolo, vel passim vsurpandam hanc locutionem, non videtur ea conditio penitus aspernanda, modo apud populum tollatur scandalum, qui putant Occidentales male sentire.

Quod spectat ad psalmodiam, preces ac Liturgias, vsum denique Sacramentorum, quod Orientalibus iam diu permissum est, non videtur vllo modo negandum: quamquam ipsorum libri diligenter examinandi videntur, ne errores atque abusus irrepserint, habendaque videtur præcipua ratio eorum quorum mentionem facit Eugenius in Cõcilio Florentino, præsertim eorum quæ pertinent ad vsum Sacramentorum, vbi non solum in multis discrepant à Latinis, sed egere videntur castigatione.

De Purgatorio si parati sint admittere sanam & catholicam doctrinam, nihil est dubitandum, curandum vero vt de statu animarum, & fælicitate iustorum rectè & cum Catholica Ecclesia sentiant. De Calendario non potest sine scandalo dissimulari, quia necesse est eos in celebratione Paschatis plurimum à Catholica Ecclesia discrepare, nisi noui Calendarij ratio suscipiatur. Quamobrem ineunda erit aliqua ratio, vt saluis

eorum

eorum solemnitatibus quę permittenda videbuntur, series festorum mobilium illis cum Occidentalibus constet.

De Processione in festo Corporis Christi non laborarem, multa tamen circa hoc Sacramentum examinanda sunt; Ceremonias circa festum Paschatis diligenter expendendas atque excutiendas puto.

De Sacerdotum Matrimonijs, atque in vniuersum de ipsorum matrimonijs multa consideranda sunt, quia certum est apud Orientales multos esse huius, nam alicubi non nisi vxorati initiantur, alibi etiam initiati contrahunt matrimoniũ; nec desunt qui propter adulterium matrimonium soluant, & aliud ineant, erunt etiam fortasse qui secundas nuptias damnent.

Quod dicitur de cæremonijs Ecclesiæ Romanæ, videtur æquissimum iuxta decretum Eugenij in Concilio Florentino de pulsu campanarum citra scandalum non magnopere essem solicitus.

Vt Matrimonia Græcos inter & Latinos ineantur optandum est, cessante periculo & scandalo.

De Visitatione infirmorum cum sacramento Eucharistiæ, cupio planius doceri, suspicor enim nonnullos esse abusus.

De Monasterijs ac templis facile annuerem, idipsum de excommunicatione, salua atque integra Romani Pontificis auctoritate.

Hæc habui quę breuiter dicerem, cætera quę hic non attigi, vt initio dixi, ad ciuilem prudentiam spectant, non ad Theologum. Itaque illa omnia prudentiæ Illustrissimorum DD. meorum integra atque intacta relinquo, sicut & eorum iudicio atque censuræ superiora quæ scripsi, libens subijcio, &c.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM

LIBER VII.

De vnione totius Orientalis Ecclesiæ cum Ecclesia Catholica procuranda.

Ordo seruandus.

HACTENVS in prima huius operis parte, de his quæ agenda sunt pro iuuandis Græcis, alijsque Schismaticis tractauimus, proximè sequuntur schismatici Orientales, qui abhinc mille annis in hodiernum vsque diem in maxima versantur infęlicitate, perpetuisque vexantur infortunijs & calamitatibus: & licet olim ingens fuerit tam Alexandrinę quam aliarum Ecclesiarum Orientis gloria & splendor, at vbi Concilium Calcedonense, sanctumque Leonem Pontificem, ac Romanam sedem omnium matricem Ecclesiarum spreuerunt, innumeræ secutæ sunt clades, quę abhinc tantis sęculis vsque ad nostra tépora cõmuni cum dolore piorũ omniũ cernuntur. His igitur tanquam nationibus olim florentissimis, quarum prisci patres Ecclesiam Catholicam insigniter illustrarunt, meritò post Græcos debetur hic locus, in quo tam de erroribus & ritibus, quam de alijs pro iuuandis his nationibus, & ad rectam fidem, mutuamque charitatem inter nos statuendam Deo inspirante dicemus, obseruato tamen hoc ordine, vt de origine scismatum totius Orientis prima statim frõte agamus, & post, ad Nestorianorum, Cophtorum, Abyssinorum (quos non immeritò Orientalibus nationibus annumeramus, parent enim Alexandrino Patriarchæ) Iacobitarum, Armenorum, Georgianorum, & Maronitarum (qui nunc Ecclesiæ Romanæ obediunt) errores, ritus, & alia, quę pro harum nationũ exactiori notitia, vtilitate, & salute conducere possunt, descendamus. Demum de omnibus erroribus, qui huiuscemodi populis cõmunes sunt, eorumque confutatione, atque etiam in genere de agẽdi modo cum illis, vt fidei veritatem agnoscant, disseremus, additis quibusdam instructionibus

nibus ad hunc finem vtilisſimis. Et quia omnes propemodum nationes istæ Græcorum erroribus ſcatent, Lectorem ad ſupradicta, quæ contra Græcos allata ſunt remittimus; inſuper pro maiori miniſtrorum informatione deciſiones aliquot, ſiue reſponſa à Gregorio decimotertio, pro Maronitarum natione edita, quę maximam lucem in iuuandis ſchiſmaticis conferre poſſunt, in huius libri calcem reiecimus.

In referendis aliquibus præfatarum nationum erroribus, ac ritibus, ſequemur virum non minus pietate, quā doctrina inſignem Leonardum Epiſcopum Sidonienſem, quem Gregorius XIII. ſummus Pōtifex Nuntium, & Viſitatorem Apoſtolicum ſimul cum Patre Ioanne Baptiſta Romano Societatis Ieſu ad Orientales nationes deſtinauit: Hic autem ferè totum luſtrauit Orientem, ac diuerſarum nationum, ac rituum Patriarchas, Epiſcopos, viroſque alios doctos allocutus, eorumq; Religionem, & fidem, ſimulque errores ſimul attentè ſcrutatus, poſtea omnium ferè illarum Eccleſiarum ſtatum obtulit Sixto V. Pontif. Max. cum quadriennium in ea legatione inſumpſiſſet; eſt autē apud me manuſcripta narratio accuratè conſcripta, vbi Armenorum, Neſtorianorum, Iacobitarum, & Maronitarum errores qui nunc inter has nationes graſſantur, recenſet.

LIBRI VII. PARS I.

De origine ſciſmatum Orientalium. Cap. I.

ACTVRI igitur de Orientalis Eccleſiæ erroribus, maximè de illis qui hodie apud Iacobitas, Cophtos, Abyſſinos, Armenos, Georgianos, ac demum Neſtorianos magis vigent, operæ prætium duximus omnium errorum originem ac progreſſum, prius, etſi leui, vt aiunt brachio, attingere.

Neſtorius Epiſcopus Conſtantinopolitanus, floruit Theodoſij iunioris Imperatoris, & Cęleſtini Summi Pontificis temporibus, circa annum Domini 427. Hic authore Gennadio, & Socrate lib. 7. cap. 32. in id ſummo ſtudio laborauit vt Chriſtum Dei filium ex virgine Maria natū, hominem dumtaxat, non etiam Deum eſſe doceret, atque ideo Mariā Chriſtotocon, id eſt Chriſti matrem, non autem Theotocon, id eſt Dei matrē eſſe diceret: poſtea verò ſanctæ & inculpatæ vitæ merito, Chriſtum obtinuiſſe vt dignus haberetur cui ſe diuinitas coniungeret.

Duas itaque in Chriſto ponebat naturas, duas itidem in eo dicebat eſſe perſonas, vnam diuinitatis, alteram verò humanitatis: nec vnum Chriſtum in Deitate & humanitate ſentiebat, ſed ſeparatim atque ſeiunctim,

alterum docebat esse filium Dei, sed hominis nātum Matrem appellabat. Denique Christum esse tantum hominem dicebat, cui Natiuitatem, Passionem & Resurrectionem attribuebat: Addebat autem filium Dei postea vnitum fuisse filio hominis multis modis, non quidem substantialiter communicando hypostasim, sed tantum accidentaliter. Primo secundū habitationem sicut in templo suo. Secundo per vnionem affectus, voluntatis, & dilectionis. Tertio per operationem, quia filius hominis erat instrumentum quo vtebatur verbum in operibus miraculosis. Quarto secundum participationem, quia verbum illi homini impertiuit nomen & dignitatem suam, eo modo quo imagines sanctorum nominibus eorum interdum appellātur, & propter eos etiā honorantur & adorantur. Hæc fuit Nestorij hæresis.

Vincentius Lirinensis in libro quem aduersus prophanas hęresum nouitates scripsit, censet Nestorium vt Apollinaris hæresim declinaret in foueam hanc incidisse. Apollinaris, inquit, hæreticus, nolebat in Christo duas esse substantias, vnam diuinam. alteram humanam, vnam ex patre, alteram ex matre: sed ipsam verbi naturam putabat esse decissam, quasi aliud eius permaneret in Deo, aliud verò versum fuisset in carnem, & cū veritas dicat ex duabus substantijs vnum esse Christum, ille contrarius veritati ex vna Christi diuinitate duas adferebat factas esse substantias.

Nestorius autem contrarius Apollinari morbo, dum se duas in Christo substantias distinguere simulat, duas introducit repente personas, & inaudito scelere duos vult esse filios Dei, duos Christos, vnum qui Deus sit, alterum qui sit generatus ex matre; atque ideo asserit sanctam Mariam non Theotocon, sed Christotocon esse dicendam, quia scilicet ex ea non ille Christus qui Deus, sed ille qui erat homo, sit natus. Hæc Vincentius. Nestorius volens suam hæresim Constantinopoli iam euulgatam per totum orbem dilatari sua scripta misit ad diuersas orbis prouincias, & inter alias ad Aegypti Monachos, quorum nonnulli ab eo seducti, suis erroribus consenserunt, quorum causa magni inter eos excitati sunt tumultus & dissidiæ. Demum ne Orietis Episcopi Nestorij hæresi inficerentur, coacta fuit anno Domini 432. octauo autem Cælestini Papæ Synodus Ephesina, in qua post multa, damnata est Nestoriana blasphemia, vt rē totam latius Card. Baro. annal. 5. sub eundem annum.

Deinde Eutyches Monachorum Pater Constantinopoli, eorum qui tempore Ephesini Concilij aduersus Nestorianos præstantius cæteris dimicarūt, antesignanus cum in Nestorij hæresim summo odio ferretur, eo prosilijt, vt non duas tantum esse in Christo personas ex Christianę fidei præscripto negaret, sed nec duas in Christo naturas vellet asserere, eosque putaret Nestoriano laborare morbo, qui duas confiterentur in Christo distinctas,

distinctas & inconfusè coniunctas esse naturas.

Præterea impiè docebat, (vt accuratè inter alios explicat Card. Bellarm. tomo 1. lib. 3. de Christo Domino, c. 2.) in Christo post incarnationem vnam tantam fuisse & esse naturam, factam per conuersionem diuinitatis in carnem: quia Verbum caro factum est: at vnum fieri alterum est verti in illud. Vnde asserebat diuinitatem verbi natam, passam, mortuam & sepultam fuisse: ita tamen vt Christi caro non sit eiusdem naturę cum nostra, sed tantum apparens & phantastica: vt potius verbum simulauerit se hominem, & natum, passum, &c. quam reuera fuerit. Quia videtur indignum Deo, quod vera fuerit caro, verè natus, passus, &c.

Accusatus Eutiches apud Flauianum, & apud Concilium quoddam Prouinciale Constantinopolitanum tunc fortè congregatum, ac nolens resipiscere, condemnatur à Concilio, ac postea agente Imperatore Theodosio apud Leonem Pontificem, Ephesi Concilium Eucumenicum anno Domini 449. seu potius Synodus prędatoria seu latrocinium Ephesinum 128. Episcoporum congregatur, in qua pręside Dioscoro Alexandrino Patriarcha, reclamantibus Apostolicę sedis legatis (nempe Iuliano Episcopo Renato Presbytero, Hilario Diacono, quos S. Leo miserat) ob summam Dioscori iniquitatem & potentiam impius Eutiches absoluitur, & eius hæresis approbatur. S. Flauianus, & alij plurimi Episcopi Catholici cōdemnantur, plerisque Episcopis (vt Baronius notat tomo 6. Annal. circa annum Christi 449. ex quo breuem hanc historiæ seriem desumpsimus) per minas & vim, intētatis exiliis, catenis, fustibus, & gladiis, ad subscribendum adactis, repugnantibus verò & acclamantibus Sedis Apostolicæ Legatis, & contestantibus quæ per vim & metum extorquerentur, nullius roboris esse. Quæ contestatio licet non sit in actis illius Pseudosynodi, vtpote à Dioscori notarijs confectis, est tamen de illa expressa mentio in pluribus literis S. Leonis, tum ad Theodosium Imperatorem, tum ad alias personas; tandem Legati Pontificis fuga elapsi post multa pericula & insidias Romam redierunt. At certior factus summus Pontifex Leo eorum quæ in illa Synodo gesta sunt, Romæ Concilium coēgit, in quo Pseudosynodus Ephesina damnatur, ac omnia eius acta rescindūtur.

Impius Dioscorus Alexandriam reuersus, anathema ausus est intorquere in Romanum Pontificem, coactis decem Episcopis, lachrymātibus & gementibus ad subscribendum facinus hactenus inauditum: At post multa Episcoporum dissidia à S. Leone vrgente & instāte Marciano Imperatore anno Domini 451. in Oriente, nempe in ciuitate Calcedonensi, Concilium Eucumenicum indicitur, in quo sexcenti & triginta Episcopi conuenerunt præsidentibus Legatis Romanæ sedis, in quo Concilio damnata est hæresis Eutychis & Dioscori Episcopi Alexandrini, qui & ab Episco-

Episcopatu, & ab omni ecclesiastica fuit deiectus ac depositus functione: similiter sancitum est vt Ephesinum sub Dioscoro Concilium celebratũ Concilij nomen non obtineret.

Præter Episcoporum sententiam, præter sedis Apostolicę confirmationem accesserunt etiam ad corroborandam Synodũ Calcedonensem sanctissimorum virorum qui his temporibus illustrabãt Orientalem Ecclesiam, & miraculorum virtute nitebant, qui eandem se fidem se tenere & verbis testati sunt, & crebra miraculorum editione confirmarunt, quales fuerunt Euthimius, Auxentius, & alij sanctissimi monachi.

Dioscorus verò à suo Episcopatu depositus, ac simul cum alijs hæreticis relegatus vita functus est, ac Alexandriæ loco eius ordinatus Episcopus Proterius, ingens tamen seditio & tumultus Alexandriæ excitatur propter Dyoscori relegationem, ac teste Euagrio lib.2.c.5. eo vsque inualuit vulgi studium in improbissimum & nequissimum Dyoscorum, vt post eius mortem diuinos etiam honores ei Ægyptij detulerint, qui & vsque in hæc tẽpora, tam in Alexandrina quam in plurimis alijs Ecclesiis ab Eutichianis hęreticis deferuntur.

Ægyptij hæretici exilio propter Eutychianam hæresim mulctati, mortuo Imperatore Marciano veniunt Alexandriam, ac irruentes in sanctum Episcopum Proterium eum occidunt, & eius loco Timothęum quendam Eutichianum subrogarunt, Legatosque mittunt ad Leonem Pontificem, profitentes Alexandrinam Ecclesiam non admittere synodum Calcedonensem, quare anno Domini 459. Synodus Constantinopolitana 73. Episcoporum, admittente Genadio Episcopo Constantinopolitano, pręsentibus Apostolicę sedis Legatis à S. Leone missis congregatur, in qua de cõfirmando fidei decreto in Concilio Calcedonensi, & abolẽda penitus Eutichiana hęresi sancitum est, ac demum Timothęus inuasor Ecclesiæ Alexandrinę longè in exilium ab Imperatore Leone relegatur, suffecto in eius locum Timothęo alio viro Catholico.

Tandem postquam Euticheti & Dyoscoro à sancta quarta Synodo Calcedoniensi dignitas abrogata est, qui illorum dogma defenderunt, vt testatur Nicephor. lib.18.c.14. Ecclesiast. histor. Facta ab Ecclesia Catholica defectione segregatos siue ambigentes seipsos appellarunt, neque vllo modo, vt quæ rectè in Concilio sancto statuta essent comprobarent adduci potuere. Ij in duodecim sectas dissecti sunt, ex quibus per vniuersum Orientem multa millia hæresum pullularunt. Ex quarũ sectatoribus quidã (vt notauit Prateolus, verbo, Accephali) Eutichianistę vocati sunt, alij Acephali, alij Monosophysitę, alij Theodosiani, alii Iulianistę, alij Tritheitæ, alij Agnoetæ, alij Theopaschitæ, alij Armenij, alij Seueritæ, alij Aphthartodocitæ, alij Phantasiastę, alii Manichæi, alij Pthartolatræ, alij denique

nique Scenolatrę sunt appellati.

Antesignani vero præcipui post Eutichetem, & Dioscorum fuere Seuerus Monachus, qui fex, lues, atque perditio fuit totius Orientalis Ecclesię, Petrus Damapheus, Theodosius, Iulianus, Alicornasius, Guinus, & alius eiusmodi infęlicium mortalium chorus, omnes isti professione Seueriani, hostesque Concilij Calcedonensis, vt Baronius refert tomo 7. anno Christi 535. inter seipsos more hæreticorum pugnarunt, vt plane acciderit, hoc veluti portento quodam, vt belua sine capite (ita Acephalorum hæresis appellata) eadem pluribus prodierit armata capitibus inter se pugnantibus: nam ex eis primum eminuit caput Seuerus, ex quo denominati sunt Seueriani; ex hoc vero plura alia capita pullularunt, nempe Gaianus ex quo Gaianitæ, Theodosius ex quo Theodosiani, Iacobus ex quo Iacobitæ, Themistius ex quo Themistiani, numerat adhuc aliud caput Ioannes Damascenus, nempe Barsanium, ex quo Barsaniani, siue Semidalitæ, de quibus ait. Hij cum omnia Graianorum & Theodosianorum decreta defendant, aliquid tamen præterea addiderunt de suo, symbolis Dioscori relictis, vt à reliquis Dioscori sectatoribus noscerentur: quorũ impiorum dogmatum teste Nicephoro, lib. 18. c. 54. Ecclesiast. histor. sectator atque restaurator fuit Iacobus quidam Syrus genere obscurus, prorsus & nulla gloria vir, à quo maxima ex parte Syrorum gens vsque in hodiernum diem Iacobitæ est denominata.

Hac etiam morbi contagione Sergius Archiepiscopus Constantinopolitanus maximè infectus est, per quẽ Monothelitarum siue Monotophytarum hæresis, teste Nicephoro vt suprà, admodum est propagata. Fuerũt enim Motholitæ inter Accipholos præcipui, & à quibus post Dioscorum & Eutichetem, tanquam ab infecto fonte maxima Orientis pars fuerit infecta: hi enim subtilius hæresim suam velantes, prædicto Iacobo apud Syros prædicante, magnam Orientis partem infecerunt. De Monothelitarũ hæresi Nicephorus vt suprà c. 45. ita scribit. Quod verò, inquit, fuerit Monotophytarum dogma, à quibus tanquam à radice pessima plurimę alię hæreses pullularunt, seu circulus aut catena ex sese dependentes modo dicam: Cùm etenim conuenientes in Christo naturas quamlibet per seip'um discernunt, duas eas esse necessitate adducti confitentur. Cũ vero vtramque in verbi incarnatione vniunt, non duas illi inconsensibili modo conuenientes naturas, sed vnam compositam naturam statuunt. Nobis enim vnam subsistentiam compositam dicentibus, illi vnam potius naturam compositam inferunt, & rationem sententiæ suæ exemplo confirmantes dicunt, hominem animam obtinere & corpus, & aliam animæ naturam esse, aliamque item corporis, si quis quamlibet per seipsam cõtempletur, cum vero illæ coierint, hominem efficere, vnam naturã compositam

positam obtinentem. Non enim inquiunt duas naturas hominem dici oportet sed vnam compositam. Atque ad eundem modum de seruatore Christo opinantur: illum videlicet ex duabus quidem constitisse naturis, post vnionem autem duas illas naturas in vnam euasisse compositã, quod sane Ecclesia tanquam piaculum propsus auersatur.

En inquit Card. Baron. Tomo 7. vt supra *in quo vepres, atq; dumeta, inuia loca, ... ra, a...osque recessus per rupes & præcipitia, præruptaque scopula, immaniũ ferarum latibula incurrerint, à recto fidei tramite aberrãtes humanæ mẽtes: En quomodo monstrum monstro iunctum concipiat, pariatque horrenda spectra, atque deformia simulacra: vt ex his prudens quisque intelligere valeat secundum illud Iob c. 38. vbi lux habitet, & tenebrarum quis locus sit, vt quisque ducat vnumquodque ad terminum suum, & intelligat semitas domus eius, cognoscat scilicet vbi sit fides Catholica; vbi vero hæreses habitent. At non hic finis prolectorum alia adhuc prodierũt ex cornuta bestia capita vt longe ista superet triceps ita confictã à Gentilibus monstra: vel septem capitum Hydram, præter enim eas superius recensitas ex Seuero progenitas hæreses ad eundem pertinere tradit Nicephorus lib. 18 c. 40. Canobaditas à loco quo ... ita denominatos hæreticos, Angelitas, etiam & Damianistas, ita dictos ab Episcopis, & locis ... lem nominibus appellati Nam Angelitas ab Alexandriæ loco cui nomen erat Angelij, dictos tradit quibus præterea addit, & Tetraditas Petritas atque Paulitas, quorum alij Petrum, alij Paulum Seuerianos, sed ab inuicem dessidentes consectabantur.*

Gignebantur hæc monstra potissimum in Aegypto, quæ mox post ortum in seipsa vngulas conuertebant, & dentes: vt plane acciderit Aegyptiis secundum illud propheticum Isaiæ 19. Concurrere faciam Aegyptios aduersus Aegyptios, & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, ciuitas aduersus Ciuitatem, & regnum aduersus regnum, & dirumpetur spiritus Aegypti in visceribus eius & cõsilium eius præcipitabo & interrogabunt simulacra sua & diuinos suos & pythones, & ariolos donec tot scelera consecuta est quæ subditur vltio: Et tradam Aegyptum in manus dominorum crudelium & rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum. Ad hæc planè hæreses deducũt populos, vt post abominationem secum vehãt seruitutem atque desolationem, quam cunctis manifestam ob oculos positam, tam in Aegypto, quam alijs orbis Regionibus à Catholica fide refugis, nemo non videt.
Hactenus Baronius.

His igitur hæresibus Orientalis ecclesia ad miserrimum perducta erat statum, vbique luctus, vbique dissidia, non solum aduersus Orthodoxos conflictantibus hæreticis sed & ipsis inter se pugnantibus, adeo vt omnes ecclesiæ in separatas factiones diuiderentur, & eorum præsides inter seipsos minime vellent communicare, vnde plurimę in Oriente dissensiones ortæ sunt, qui rerum infælicissimus status vsque in hodiernum diem Ecclesiam illam ipso Pharaonis iugo durior opprimit, nec tamen tot à

Deo

Deo inflictis supplicijs, tot Turcarum flagellis ac calamitatibus oppressa non resipiscit. Nationes vero precipuę quę hodie in Oriente prędictis scatent erroribus, alijsque hæresibus quę ex illis veluti ex impurissimo fonte emanarunt, sunt Nestoriani, Iacobitę, Cophti, Abyssini, Armeni, quibus adiungemus etiam Georgianos, de quibus sigillatim acturi hunc ordinem seruabimus. Primo harum nationum errores, ritus, moresque recensebimus, ac obiter quicquid in vnaquaque natione fuerit dignum proferemus. Deinde breuiter precipuos & veluti capitales errores enarrabimus, tandem pro iuuandis his nationibus Deo fauente aliqua adducemus.

CAPVT II.

De Nestorianorum natione, & eorum erroribus.

DE Nestorij impia blasphemia diximus præcedenti capite, qui duas in Christo non solum naturas, sed & personas agnoscebat, vnam Diuinam, alteram Humanam, nunc de Nestorianorum, Orientaliũ qui in Babilonia, Persia, atque in alijs Asiæ regionibus versantur erroribus disseramus.

Errores vero in quibus hodie Nestoriani versantur, teste Episcopo Leonardo, & vt accepimus etiam ex relatione Fratris Abdelmesihi procuris Eliæ, Chaldeorum in Babylonia Primatis, siue Patriarchę, hi precipuè sunt

Nestorium, & Theodorum Mopsuestenum vespertinis horis in aliquibus Ecclesijs cum Patribus adhuc inuocant Chaldei.

Sanctum vero Cyrillum damnant & anathematizant.

Humanam in Christo naturam, absque persona humana non esse perfectam existimant; ideo duas in Christo asserunt esse personas. Fatentur tamen Christum à primo instante conceptionis esse perfectum Deum & perfectum hominem.

Beatissimam Virginem non vocant Dei genitricem, ne videantur, vt aiunt, asserere cum Iacobitis Virginem genuisse ipsam diuinam naturam trium personarum Diuinarum, cum dictio Dei contineat Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & de eisdem prædicetur. Ideo vocant Sanctissimam Virginem Dei verbi genitricem.

Vniuersali sacro Concilio Ephesino primo, & alijs carere videntur.

Clerici omnes apud Chaldæos, & etiam illi Laici qui alios deuotione excedunt, sacram Dominici corporis communionem in manibus pro-

prijs recipientes ſub vtraque ſpecie communicantur, cæteri vero laici corpus Domini ſanguine intinctum ore aſſumunt.

Nuptias in gradibus prohibitis ſine ſuperioris licentia etiam in ſecundo gradu contrahunt.

Sacerdotes mortua prima vxore, ſecundas & vlteriores faciunt nuptias.

Monachi ſæpius in Monaſteria Maadronitas, id eſt Monachas, ſiue Diaconiſſas ingredi & pernoctare permittunt.

Patriarcham non per electionem ſicut & aliæ nationes creant, ſed potius per renuntiationem de vno in alterum, quaſi iure hæreditario.

Aſſerunt in fide ab Apoſtolis tradita nullum Chaldæorum fuiſſe hæreticum.

Hæc de erroribus Neſtorianorum orientalium qui in aliquibus Aſiæ Regionibus verſantur, ſunt etiam Neſtoriani in India Orientali in ciuitate S. Thomæ, alijs & oppidis, de quibus Antonius Poſſeuinus 2. Tomo apparatus, verbo Neſtorianorum, alios refert errores.

Porro (inquit) cum anno 1599. Goënſis Archiepiſcopus in Orientali India Chriſtianos qui dicuntur S. Thomæ vna cum Patribus Ieſuitis diligentiſſimè viſitaſſet, Synodumque fidei Catholicæ, atque diſciplinę Eccleſiaſticæ reſtituendæ habuiſſet, factum eſt vt blaſphemiæ omnes Neſtorianorum non ſolum interius quam vnquam antea factum fuiſſet innoteſcerent, verum etiam plurima eorum volumina ſiue purgarentur, ſiue abolerentur. Cum autem, etſi ea labe Europæi non ita ſint inquinati, quemadmodum eſt magna pars eorum qui degunt in Aſia, expedit tamen vt qui à ſede Apoſtolica eo mittentur eoſdem errores ita norint, vt pręmuniti ſolidis Eccleſiæ argumentis, eorum populorum ſalutem facilius curent, libroſque erroribus ſcatentes aut comburant aut facilius expurgent. Sane in ea viſitatione à Patribus Societatis partim combuſti, partim expurgati ſunt ſequentes libri.

Hudea, & Gaza,	hoc eſt.	Breuiarium, & Theſaurus.
Liber qui pręnotatur,		Expoſitio Abbatis Eſaiæ.
Liber, qui dicitur		Memra.
Alter, qui inſcribitur,		Margarita fidei
Alius prænotatus,		Liber Patrum.
Alius dictus.		Liber Synodi.
Alius cui titulus,		Liber Hiſtoriæ B. Virg. ac de infantia Saluatoris.

Liber ordinum, Liber homiliarum, Liber expoſitionis Euang. Liber Io. Bar. Caldon.

Qui omnes libri, vt diximus, varijs erroribus & hæreſibus aſperſi, (Neſtorianorum pręcipue) preterquam quod Neſtorium, Dioſcorum, &

& alias eiusmodi pestes, tanquam sanctos & Ecclesiæ Vniuersalis capita venerabantur, pluraque fidei dogmata negantes, ea inuertebant, siue ad Sanctissimam Trinitatem, siue ad Christi Domini Resurrectionem, siue ad personam filij spectantia: Primatum autem Ecclesiæ sibi arrogantes, eum in B. Petri legitimo successore haud agnoscebant. D. etiam Cyrillum Alexandrinum, qui eorum hæresum fuit strenuus expugnator, detestabantur, & pleraque alia tenebrarum plena docebant.

Quin & integrum volumen passim ignis consumpsit quod inscriptum erat Spar Sammane, id est liber medicamentorum, plenum erat enim nominum Dæmoniorum, Veneficiorum, superstitionum, quo vtebantur ferè omnes Cassanares, & ipse potissimnm defunctus Pseudo Archiepiscopus duo volumina apud se habebat Thesauri loco, vbi & cor eius.

Libellus alius, qui dicebatur (Spar Pesæ) id est liber sortitum, tâquam vbique creditus est igni: fuit enim semper precedenti medicamentorum libro coniunctus.

Volumen aliud in quo vita multorum Nestorianorum continebatur, (relicta tamen apud illos D Thomæ Apostoli, & Georgij Martyris historia) expurgatum est detruncatis nominibus illorum hæreticorum, sicuti & plures aliæ blasphemiæ alijs in libris repertæ, inter quas reprobabant Concilium Prouinciale.

Quædam item in nouo Testamento ab hæreticis deprauata restituta sunt. Nam quod D. Lucas habet cap. 6. vbi Christus Dominus dixit: Mutuum date nihil inde sperantes. Codices Syriaci habebant Mutuum date, & ne amputetis spem hominis, putabant autem modicam vsuram non esse peccatum.

Lucæ 10. secreuit Iesus è Discipulis suis alios septuaginta, deerat dictio (duos) sicut & inferius, in eodem capite.

In Actis Apostolorum capitulo 20. vbi dicitur: Regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo: positum erat nomen Christi loco Dei. Nolunt enim posse dici Ecclesiam Dei sanguine redemptam esse, quippe qui negent communicationem idiomatum in Christo.

Epistola prima Ioannis cap. 3. vbi dicitur: In hoc cognouimus charitatem Dei, ablatum erat nomen Dei, ob eandem rationem supra allatam, sequitur enim statim: Quoniam ille animam suam pro nobis posuit: Quod contra Nestorianos erat.

Item ibidem cap. 4. loco versiculi, Omnis spiritus qui soluit Iesum, in Syriaco habebatur: Omnis spiritus qui non confitetur Iesum venisse in carne non est ex Deo. Vera enim lectio molesta erat Nestorianis soluentibus Iesum in duas personas, vnionemque hypostaticam cum humanitate scindentibus.

Item ibidem cap. 5. deerat integer iste versus: Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cœlo. Pater, &c.

Ad Hebræos cap. 2. vbi dicitur sed gratia Dei pro omnibus gustauit mortem. In Syriacis habebatur: Ipse enim propter Deum pro omnibus gustauit mortem.

In Euangelio Ioannis deerat integra historia Adulteræ. Apocalypsis etiam B. Ioannis, & alia desiderabantur, quæ etiam in Bibliorum Regiorum Syriaca editione desiderantur.

CAPVT III.

De Nestorianis qui in Ecclesiæ Catholicæ vnione persistunt.

INter Nestorianos tamen Asiaticos quamplures sunt qui Apostolicæ sedi parent, hij obedientiam prestiterunt Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tempore Pontificatus fœl. mem. Papæ Iulij iij. & vetus nomen Chaldæos, siue Assyrios Orientales nimirum sese appellantes, reiecto Nestorianorum cognomine, recuperarunt; et pro Capite ac superiore suo habuerunt fratrem Simonem Sulaca ordinis S. Basilij, qui Romam ferebat dictam obedientiam, fuitque confirmatus Patriarcha à Sancta sede Apostolica eiusdem nationis, cum eodem titulo Ecclesiæ Mozal, quam aduersarius ipsius posside bat. Posteaque reuertebatur prefatus Patriarcha in Caramit, & quosdam Archiepiscopos & Episcopos ibi ordinabat, omnesque subditos suos in eadem obedientia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ confirmabat, reijcique iussit inuocationem Nestorianam quæ tunc temporis à Diacono in Ecclesia fieri solebat. Publicabat etiam professionem Sanctę fidei Catholicæ Roma portatam, aliosque Nestorianos in suam deuotionem, sedisque Apostolicę obedientiam inducere incipiebat, sed subornatione & fraude Patriarchæ Dry aduersarij sui captus, tandem à ministris turcarum occisus fuit.

In Visitationem & confirmationem huius nationis & Patriarchæ missus fuit à sede Apostolica Episcopus Ariensis Ordinis S. Dominici, qui propter persecutionem antedicto Patriarchæ factam, Sulacę videlicet post reformationem quarundam rerum, coactus fuit cum Assyrijs quibusdam, in Indiam ad regna Ormus & Goa, vbi animam Deo reddidit, migrare. Socius autem ipsius Frater Antonius eiusdem ordinis, cum Archiepiscopo Ermete Elia, discipulo prefati Patriarchæ, Sulaca permultos

Chaldæos

Chaldæos qui sunt in Coccin, & India Sancti Thomę visitauit, Romamque reuertens Episcopus Vici à Papa Pio quinto fœl. mem. creatus est.

Eidem Patriarchę Sulaca successit Pater Abdesu eiusdem ordinis S. Basilij qui venit ad Consilium Tridentinum, Romæque obedientiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ sub Pōtificatu Papæ Pij quarti fœl. mem. pręstitit, Confirmationem Apostolicam cum eodem titulo Ecclesiæ Musal reportauit; Reuertensque in Caramit & Seert quamplurimos Sacerdotes Episcopos & Archiepiscopos ordinauit, eiusque deuotioni multæ ciuitates Chaldęorum Nestorianorum sese submiserunt, sed pauxillos post annos ex hac ad meliorem vitam in Monasterio Ciuitatis Seert migrauit; ijque successit Frater Aatalla eiusdem ordinis, qui non habuit Confirmationem Apostolicam, quia eandem Romæ non postularat: Regebat tamen Patriarchatum, nationesque sua assistentia & consilio præfati Archiepiscopi Ermitij Eliæ, reuersi ex India & Persiam.

Post mortem verò huius Patriarchæ Aatallæ, cum Archiepiscopus de Gelu & Salamas, obedientiæ Patriarchæ aduersarij, cum omnibus suis subditis qui sunt in confinijs Persiæ, sub Sangiaccato de Zeinalbach renunciasset operâ & studio Archiepiscopi Ermetis Elia, eidem nationi Assiriæ sese adiungebat, Fuitque electus Patriarcha a Prælatis eiusdem nationis, ac sub Pontificatu Gregorij Papæ 13 fel. memoriæ, Romam procuratorem suum, præfatum Archiepiscopum Ermetem Eliam misit, qui nomine Patriarchæ sui, debitam Sedi Apostolicæ obedientiam prestit & professionem sanctæ fidei emisit; Exinde Apostolicam confirmationem & pallium nomine præfati Donha Simonis Patriarchę sui, in publico consistorio obtinuit; atque ita compluribus mensibus in sanctę fidei dogmatib⁹ eruditus & de obedientiâ Sanctæ Romanę Ecclesiæ pręstandâ certior factus, Româ discessit anno 1582. bullas Apostolicas, pallium Patriarchale, multa insuper ornamenta à Sede Apostolicâ Patriarchæ suo collata deferens, admonitus etiam de omni eo quod sibi penes eundem Patriarcham, nationesque illas exequendum foret.

CAPVT IIII.

De natione Chaldeâ Assyriâ.

CHaldæi Assyrij Caramitani, prædicto Patriarchæ subiacent, deuoti & morigeri Sedi Apostolicæ, & magistros, qui liberos suos præcepta & constitutiones fidei edoceant, summopere desiderantes.

Hæc natio & Assyria, quatuor habuit Patriarchas, quorum tres à Se-

de Apostolica confirmati fuerunt, qui quamquam titulum Ecclesiæ Musal in Babylonia habuerint; hactenus tamen propter alium Patriarcham sibi aduersantem, eamque occupantem, illà potiri nequiuerunt, prorsus vt prædicti Patriarchæ varijs in locis modo in Charamit, modò in Serit, residere coacti fuerint, simulq; hic postremus Patriarcha in Zeinalbach, in confinibus Persiæ, agere compulsus fuerit; estque hęc natio in hodiernum vsque diem sub duobus Patriarchis diuisa, quorum hi Chaldęi Assyrij orientales à nobis nuncupati, alij verò Nestoriani dicti sunt.

Horum Orientalium Chaldęorum ditissimi ac potentissimi in Ciuitate Amit resident, qui cum Prælatis suis, obedientiam Sedis Apostolicæ conseruare impendio adlaborant, nec non augmentare, indeque quamplurimos Nestorianos in suam sententiam allectos sibi associarunt. Potentiores autem, & ditiores nationis Nestorianæ subditi Patriarchæ aduersario, illi sunt qui incolunt ciuitatem Mozal & Gesire in Babylonià, sub quo Patriarchatu magnus est gentium numerus, modernusque Patriarcha Elias vocatur, in Monasterio Patriarchali Sancti Ermetis iuxta eandem ciuitatem Musal degens. Hic etiam Patriarcha quondam obedientiam Sedi Apostolicæ præstitit; attamen cum professione sua mittit Religiosum quendam, litterisque ad suam Sanctitatem directis, & ad Dominationem vestram Illustrissimam, quibus etiam sese sanctæ Romanæ Ecclesiæ reuniat atque conciliet, quem Romam appulsurum, vnà cum præfatis Assyrijs hic operior, illum quippe naui Venetæ commisi, eo quod mecum adducere illum nequirem. Hactenus Episcopus Sydonensis.

Habet autem in præsenti hic Patriarcha (vt ex fide dignis Chaldæis Romæ agentibus accepi) sub se viginti duos Episcopos, territoria sexcenta & ampliùs, quorum ad minus viginti duo vrbes sunt florentes & opulentę, & in quàuis earum Nestorianæ familiæ quingentæ domicilium habent; At in Masul, mille, constantque singulæ domus quadraginta circiter personis. Alia autem territoria minuscula, ducentas, vel trecentas familias Nestorianas complectuntur.

Extant ibidem ad minimum triginta ordinis S. Antonij Monasteria, in quibus 15. vel 20. viuunt Monachi; in eo autem in quo Patriarcha fixam habet sedem, septuaginta circiter Religiosi monasticam vitæ normam profitentur.

Porrò Patriarcham & Episcopos Monachos fuisse necessum est.

Degunt hi Nestoriani in Mesopotamia, seseque ad Baldach vsque extendunt; in Indià etiam Orientali crebrę sunt Nestorianorum familiæ huic Patriarchę subditæ, qui eis Episcopos præficere solet.

De reductione Nestorianorum & Machariorum in Concilio Florentino

tino facta, vide in bulla Eugenij quarti, quę incipit. Eugenius ad perpetuam rei memoriam. Benedictus sit Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum & Deus totius consolationis, &c. In quo Nestorij prauitas damnatur, qui purum hominem Christum esse, & Beatissimam Virginem Deiparam, non Dei, sed Christi genitricem esse asserebat. Macharij Antiocheni impietas similiter reijcitur, qui quamquàm Christum verum Deum & hominem esse profiteretur, diuinam tamen tantummodo in eo voluntatem & operationem, humanitati eius parùm tribuens, esse asserebat. Thimotheus Archiepiscepus Tarsensis nomine Chaldęorum in Cypro existentium, supradictam detestationem ac dogma suscepit. Ysaac Nuncius Eliæ Episcopi Maronitarum hæresim Macharij reprobat. Datum Romæ apud S. Petrum, anno 1445. septimo Idus Augusti, anno quintodecimo. Fuit autem hæc vnio facta post reductionem Armenorum, Iacobitarum, & Mesopotamiæ populorum, eorumque inter se vnionem; verùm quia non fuit vniuersalis omnium Nestorianorum, sed tantùm eorum qui sub Patriarchatu Insulæ Cypri agebant, idcircò litteræ Apostolicæ, consultò à nobis hic pręter mittuntur.

Denique professio fidei Catholicę per Abdissinum Nestorianorum Patriarcham, facta, habetur in fine tomi S. Bibliothecæ SS. Patrum, & Salacam etiam Nestorianorum Patriarchæ, habetur in tomo Bibliothecæ eiusdem.

CAPVT V.

Errores & ritus Ecclesiæ Alexandrinæ, & nationis Cophtæ, qui hac ætate grassantur.

PAtriarchæ Alexandrino (qui hodie Marcus nominatur,) vt refert Guilielmus Tyrus lib. 14. de bello Sacro c. 22. suo tempore obediebat Ægyptus, Lydia, Pentapolis, & omnes aliæ Prouincię quæ sub Preti Ioannis imperio viuunt, inter has omnes nationes degunt Ægophti, hoc est Ægyptij quos nos Cephtos appellamus, alij Cophtos nuncupant, quia Græce idem quod circuncisi sonat affirmarunt, qui nomine ac ritibus Christianis ex parte vtuntur, qui & Christiani pracinturę vulgo vocantur: hi autem quamuis per lauacrum regenerationis renati sint;

Iudæ-

Iudæorum tamen ritu præputia ponunt, & veteri quodam errore circumcisionem vsurpant: numerat vero Ægyptus quinquaginta circiter Cophtarum millia, sed fere innumeros Æthiopia, hi omnes parent prædicto Patriarchę, qui vulgariter etiam nominatur Patriarcha nationis Cophtorum: hi quamuis Christiano nomine gaudeant, re tamen ipsa Hæretici ac plane Schismatici sunt, varijsque scatét erroribus, ritibusque diuersis ab his qui in Ecclesia latina florent. In primis enim Patriarcha Alexandrinus disiunctus ac separatus est à capite omnium Ecclesiarum Pontifice Romano, à tempore Concilij Calcedoniensis. Deinde inter celebrandum Missam Cophti inuocant Seuerum, Dioscorum & Iacobũ eius primum discipulum; eosque patres & sanctos vocant, ostenduntque tam externis actionibus, quam verbis, se nos Latinos habere excommunicatos, & hæreticos, ac proinde Latinorum praxim ac conuersationem adinstar Iudæorum fugiunt. Vnam tantùm in Christo Domino profitentur naturam, voluntatem & operationem. Duas verò naturas voluntates & operationes confiteri recusant, ne Christus prout ipsi asserunt in duas etiam diuideretur personas. Licet Spiritum S. à Patre & Filio procedere credant, verba tamen illa, Filioque, in symbolo non recitant.

In hymno trisagio addunt illa verba, qui crucifixus est, dicétes, sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, qui crucifixus es pro nobis miserere nobis.

Serenissimum Dominum nostrum Papam in ijs quæ sunt fidei posse errare, & Christianę religioni contraria docere, si iniquus fuerit & voluerit, opinantur. Pręter Concilium Nicęnum, Constantinopolitanum, & Ephesinum vniuersales Synodos, nulla alia Concilia vniuersalia hactenus susceperunt.

Concilium Chalcedonense, & Sanctum Leonem Papam expresse damnant.

Vana vel falsa per Deum iurare non reputatur ab eis peccatum, & illi qui in partibus Ægypti, aliena furantur peccare minimè existimantur.

Circa Sacramentorum vero administrationem pariter errant, nam à Baptismo exordientes, in primis ratum non habent hoc Sacramentum, ne quidem in summa necessitate, si ab alio quam à Sacerdote conferatur, idq; præcisè in Ecclesia, etiamsi baptisandus de vita periclitaretur, nec etiam ante quadragesimum vitę diem, quod extra Cayrum maxime in Scitia adeo strictè obseruatur, vt ne quidem imminente pręsentissima morte, ante hunc ętatis diem paruulis Baptismus conferatur.

Modus autem baptizandi talis est. Defertur nimirum Infans ad templum, ibidemque ad instar Missæ cum Diacono & subdiacono officium celebratur, sine tamen consecratione vel communicatione, & deinde

baptizandus

baptizandus ritu Græco aquę immergitur, verba autem Latinorum modo adhibentur.

Statim etiam à Baptiſmo paruuli chriſmantur, vnguntur que Deo ſancto in fronte, in pectore, in iuncturis, in renibus, alapa autem non infligitur. Dein veſtiuntur cinguntur que, & hæc quidem media nocte fieri ſolent. Poſtremo autem Miſſa More ſolito celebratur, cum cõſecratione, cõmunicatuſq; Sacerdos, & Miniſtri ſub vtraq; ſpecie, Sanctum Euchariſtię Sacramentum ſub eiſdem ſpeciebus nouiter baptizato conferunt.

Euchariſtiæ ſacramentum omnibus ſub vtraque ſpecie confertur, fitque in fermentato. Diaconi & Subdiaconi (ſine quibus nunquam celebratur) ſemper cum Sacerdote quoties celebrant, communicant: plebei autem Laici rariſsimè extra feſta Paſchalia. Miniſtri autem hi ſolum ſunt viginti annorum, aut circiter, qui nunquam confeſsionem ſuorum peccatorum faciunt, etiamſi ſingulis diebus communicent; proinde moris eſt ante vigeſimum aut circiter annum nunquam ſacramentum pœnitentiæ recipere.

Infirmis autem neque oleum ſanctum, neq; Euchariſtia adminiſtratur.

Conferuntur quoque ordines excepto Presbyteratu omni ætati, etiam immediatè poſt Baptiſmum paruulis, ſimulque dantur tonſura, & quatuor gradus, & Diaconatus & Subdiaconatus, nec hiſce conferendis interſtitia vel tempora particularia determinata ſunt. Vbi ſacros ordines recipiunt, caſtitatem & abſtinentiam pollicentur, ieiunare videlicet diebus Mercurij & Veneris, & tempore aduentus, & quadrageſimæ: hiſce enim temporibus ad occaſum vſque ſolis, quando etiam Miſſam celebrare moris eſt, ieiunant, inſuper etiam quadrageſimis Apoſtolorum Petri & Pauli, & Aſſumptionis. Quando autem infantulis aut pueris ſacri ordines conferuntur, pro eis ſpondent, & hæc vota obſeruant ipſorum parentes, donec decimum ſextum ætatis annum aut circiter attigerint.

Matrimonium contrahitur in præſentia Sacerdotis & in facie Eccleſiæ, idque ad formam Romanam, quamquam plures ceremoniæ & ſolemnitates adhibeantur. Idipſum autem quàuis iam conſummatum diſſoluitur quandoque (quamquam raro) aſſumente ſibi marito aliam coniugem, coniugeque alium maritum. Vtuntur autem hi (vt refert Prateolus verbo Cophti) in ſuis Eccleſijs libro quodam fabuloſo quem ſecreta Petri appellant, & in Miſsis legunt Euangelium Nicodemi. Hęc ille.

Olim omnes Cophti circuncidebantur, ſed hodie, vt ipſi aſſerunt, Alexandriæ & Memphi, ſeu Cairi, non amplius circumciduntur, forſan poſt ſynodum Memphiticã, de qua infrà; & ſi qui alibi circumciſi reperiuntur, Mahumetanorum vi circunciduntur. Verum à parentibus, ſtatim Crucis

ſigno in fronte, vel manu ſignantur, vt ab omnibus tanquam Chriſtiani dignoſci poſſint.

CAPVT VI.

Pro adiuuandis Cophtis, ſiue natione Alexandrina.

INter Pontifices alios qui Cophtorum conuerſionis ſtudio flagrarunt præcipuus extitit Gregor. 13. qui multis legationibus pacis & vnionis ad illam gentem miſsis, eos ad Eccleſiæ Sanctę gremium magna cum ſollicitudine adduci curauit.

Re igitur à Legatio Summi Pontificis fęliciter incepta, poſt aliquas de fide cum Cophtis diſceptationes, concilium Memphis cõgregatur, fuit autem Memphitica Synodus auctoritate Gregorij. Pont. max. anno 1582. in menſem Decembris indicta, quæ tres habuit ſubinde ſeſsiones, in quibus de ablegandis antiquis Neſtorij, atque Dioſcori hęreſibus, iungẽdiſque animis Cophtorum, qui & Chriſtiani Pręcincturę dicuntur, cum Catholica Romana eſt actum.

Interfuere primo conſeſſui Epiſcopi & Principes viri

Secundo autẽ Patriarcha Alexandrię, qui in eos, atque Æthiopiã habet antiquitus iuriſdictionem, Abbates Cœnobiorũ & Primarij viri triginta.

Tertio item ijdem cum Patrib⁹ Societatis Ieſu Ioãne Baptiſta Romano inprimis, quos pietas eiuſdem Pontificis Max. eò ſuo nomine vt pręeſſent Synodo cum Pontificio diplomate allegauerat.

In primo autem conſeſſu de occaſione diſiunctionis eius gentis à Romana Eccleſia loquuti ſunt, ita vt noſtri in pſeudoſynodum Epheſinam conijcerent culpam, quam Dioſcorus Epiſcopus hęreticus coëgerat haud legitimam, neque ſynodi nomine dignam. In ea enim monſtrarunt receptam fuiſſe Eutichetis inſaniam, duas negantis in Chriſto naturas, quam Hęreſim Calcedonenſe legitimum Concilium è ſexcentis ac triginta Patribus Leone primo Pontif. max. ſumma conſenſione damnaſſet. Quo facto eorum Cophtorũ maiores homines minime malos certe non doctiſſimos, idem fuiſſe ratos, duas naturas in vnam verbi coniunctam hypoſtaſim, ac duas cum Neſtorij hypoſtaſes copulare. Id quod antea vera Epheſina Synodus exploſerat. Inde igitur conſequentium errorum fontem ac ſeminarium extitiſſe.

Cum autem demum indagandę è ſuis ſcriptis (quę vix habebant, & ea quidem exeſa vetuſtate) tempus petijſſent, dimiſſa tunc eſt Synodus.

In ſecundo igitur conſeſſu, cum Cophti mordicus ſuas hęreſes ſeſe retenturos

tenturos asserent, contraque nostri antiquissimas Synodos, fidemque quam illi à B. Marco accepissent, obijcerent, vrgerent quoque duas in Christo naturas denegari, nil esse aliud, quàm miscere, ac perturbare vniuersa: & eodem simul negare mendacio, Diuinum verbum humanam induisse naturam, id quod Christianę aures non ferunt: in alterum mensem reiecta est Synodus.

At in tertio consessu, Deo aspirante Circuncisionis lex primum fuit abrogata. Deinde post sex horarum disputationem de duabus Christi naturis, tandem Synodus vniuersa diuino afflatu concordissimè sanxit, quod ad rem attinet vna cum Catholicis sentiendum, anathematis pœna proposita, si quis Christum altera natura spoliaret. Qui cum idem Deus, idem sit verus homo, & diuinā habet à Patre iam inde ab omni æternitate naturam & humanam; sumpsit ex matre definitis tēporum spatijs; Cophtes autem quāquam à duarum abstineāt naturarum appellatione, non tamen ab ijs Deum & hominem Christum esse negat: Sed ab ea loquendi ratione idcirco refugere, ne consuetudo ipsa loquendi duas inducere videatur hypostases. Sic peracta quidem res est, Calend. Februar. anno 1583.

Sed etsi manus dedere veritati, Sathanas tamen omni conatu prohibuit, quin chyrographo quod confessi fuerant confirmarent, tum Patriarchæ Vicario id procurante homine pessimo, quique ea ratione consequi se posse Patriarchatū sperauerat, tum morte ipsius Patriarchę; Turcis quoque, nostris in teterrimum carcerem coniectis, quasi Orientalem illum tractum, siue Pontifici max. siue Regi Catholico subijcere vellét. Quæ calumnia licet paulo post fuit agnita Turcis, tamen Proregi accepta fuit occasio, vt quinque aureorum millia nostri persoluerent si vellent liberari quam summam Cophtis, & mercatoribus numerantibus, charitas Gregorij Pontif. max. liberaliter restituit. Tum redire coacti sunt Romam, vbi & deinceps Maronitarum qui degunt in monte Libano seminarium auctum est, ac fides subinde in eas oras propagatur. Ex his perspicuum erit, quò collineandum sit ab his, qui posthac à Sede Apostolica missi, tantum negotium in Oriente sint tractaturi.

In domo Cayri Bibliotheca est, in qua plurimi Sanctorum Doctorum & Patrum libri Arabico idiomate conseruantur: quales sunt S. Hieronymi, S. Gregorij Nazianzęni, S. Basilij, Traditiones Patrum, multaque alia scripta, suntque homines quamplurimi fœlicis satis ingenij, & memoriæ, vbi per otium, licet summam ex horum librorum lectione iucunditatem & frugem haurientes, docti quandoque euadunt. Tempore Papæ Clem. VIII. legatio ficta Alexandrinæ Ecclesię ad Romanum Pontificem delata est, qua Marcus Patriarcha, & cum eo omnes Ægypti Pro-

uinciæ alieque sibi coniunctę ipsum vt par est summum Ecclesię caput vniuersalemq; Pastorem agnoscebant, vt latè in fine 6. Tomi Cardinalis Baron. scripsit: re tamen postea diligentius examinata cuiusdam Barto-nis impostoris fuisse mendacium ac figmentum apparuit.

Quanta vero his temporibus angustia laboret Alexandrina Ecclesia sub immani Turcarum dominio, quę his subduntur tibi facilè indicabunt, vt planè terribilem Dei vindictam aduersus eam, & omnes orientales vbi defecerunt à cōmunione Apostolicæ Sedis immissam nemo prudens absq; mentis horrore, animiq; pauore, valeat contemplari. Vt de ea lugubre illud Hieremiæ carmen sit occinendum. Hæccine est vrbs perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ? Quæ enim omnium orientalium Ecclesiarum florentissima & opulentissima erat, eò nunc paupertatis & angustiæ redacta ipsis etiam Sacerdotibus, indumentis necessarijsque subsidijs caret, varijsque alijs modis inopia premitur. Dei namque diram hanc esse vindictam, vt Sacerdotes laborent inopia, quisque intelliget qui Domini sententiam in Eli filios, & eorum posteros promulgatam attendit, cum fore dicit vt rogaturi essent, vt admitterentur ad vnam partem Sacerdotalem, vt comederent buccellam panis. Et quod ait ipse Dominus per Malachiam, Ad vos mandatum hoc sacerdotes: si nolueritis audire mittam in vos egestatem, &c. Iteratumque planè quod per Isaiam de Ægypto prædixerat: Tradam Ægyptum in manum Dominorum crudelium, & rex fortis dominabitur eorum Tale iudicium & reliquos subituros qui ab Apostolica sede rebellāt: vt cladibus pressi cogantur tandem cognoscere & inuocare Matrem, cuius se filios esse negarāt. Sed non desperādum post tot sęcula quibus Ecclesia Alexādrina angustijs & miserijs oppressa est, quod tandē è tenebris emergens ad lucis radium apertis oculis salutem impetrabit, secundum illud Propheticum: Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis saluatorē & propugnatorem qui liberet eos, & agnoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptia Dominum in die illa, & colent eum in iustitijs.

CAPVT VII.

De natione, erroribus ritibusq; Abyssinorum ac methodo illos iuuandi.

SVb Imperio Regis potentissimi, quem Europęi Presbyterum Ioannem vocant, inter magnos ętatis nostræ Monarchas merito recensendi, vt

qui

qui inter vtrumq; Tropicum à mari rubro ad Æthiopicum fere oceanum pertingit, degunt Abyssini; his autem Alexandrinus Patriarcha præest, cui in suis ritibus omnis subijcitur Æthiopia, quam & per Memphiticos administrat Episcopos. De Æthiopum moribus, fide & Religione, alijsq; illius Regionis proprietatibus consulat lector Franciscum Aluaresium qui diligenter admodum quæ in sua legatione obseruauerit descripsit, & Ioannem Bermunoesium qui suam quoque legatiõnem ad hos Abyssinos lingua Lusitanica edidit, ac Damianum à Goës in libello de rebus Æthiopicis ad Clemẽtem VII. qui insertus in historia Lusitanica, vel simul cum libello de moribus gentium circumfertur ac deniq; Patrem Ludouicum Guzman Prouincialem Societatis Iesu Tomo primo de missionibus suæ Religionis.

Est in his regionibus magnus vtriusq; sexus Monasteriorum numerus Monachi quadragesimale ieiunium, quod apud ipsos quinquaginta dieb⁹ continetur aqua vt plurimum & pane obseruant, etsi plures eo tempore etiam à pane abstineant, herbis dumtaxat contenti: Sacerdotes Presbyterique sunt coniugati, Missam celebrant, processiones crucibus, tribulisq; peragunt: plura apud Aluaresiũ de eorum viuẽdi more & Religione. Illud vnum subijciam Abyssinos maiori ex parte recte sentire de Primatu Romani Pontificis: in primis id constat ex literis ipsorum Imperatoris Dauidis (quæ apud Damianum Goës) vbi Dauid Æthiopiæ Rex potentissimus, & ipse prorsus agnoscit Romanum Pontificem caput omnium, atq; adeo etiam patrem suum in epistola ad Clementem VII. P. M. appellat, hęc eius verba: *In nomine Dei Patris omnipotentis creatoris cœli & terræ, visibilium & inuisibilium. In nomine Dei Filij Iesu Christi, qui est idem cum ipso à principio mundi. & est lumen de lumine, & Deus verus de Deo vero. In nomine Dei Spiritus Sancti Dei viui qui processit ex Deo Patre. Has litteras ego Rex mitto, cuius nomen Leones venerantur, & Dei gratia vocor Arani Tinghil id est, Christus Virginis, filius Regis Dauid, filius Salomonis, filius Regis per manum Mariæ, filius Nau per carnem, Filius Sanctorũ Petri & Pauli per gratiam. Pax sit tibi iuste Domine Pater sancte, potens, pure, sacrate. qui es caput Pontificum omnium; & neminem metuis, cum nemo possit tibi maledicere, qui es vigilantissimus supra animas curator, & amicus [illegible] consecratus Magister & prædicator fidei; & earum rerum hostis, quæ conscientiam offendunt; amator optimorum morum, vir sanctus, quem omnes laudãt & benedicunt. O fœlix sancte Pater ego tibi reuerenter obedio, cum sis pax omnium, & cuncta bona merearis: & ita æquum est, vt omnes tibi obediẽtiam præstent, sicut sancti Apostoli præcipiunt, & apud Deum hic verè iustum est. Ita etiam præcipiunt vt venerentur Episcopos, Archiepiscopos & Prælatos. Similiter vt te loco Patris amemus, & [illegible] Regis vereamur; & tibi vti Deo, fidem habeamus. Propterea dico ego humiliter ad terram genibus flexis, tibi Pater Sancte, sincero admodum corde quod tu pater meus es, & ego filius tuus, &c.*

Deinde

Deinde Nicodemus Abbas Æthiops, & Hierosolymitan⁹, Vicarius Patriarchæ apud Sanderum de visibili Monarchia Ecclesię Anno 1432. Palam est inquit, eos qui à Romana Ecclesia defecere, corruisse; & dum quisque suam fidem veriorem prædicat, q̃ à Dęmone est, relicta Apostolorum sententia, in vias sui sensus abiisse omnes: Æthiopicam tamen integram liberam perdurasse, quia nequaquam perfidia & voluntaria defectione vt aliæ Ecclesiæ peccasset; ac propterea in seruitutem & exterminia non incidisse, sed locorum distantia, & itinerum periculis seiunctam fuisse, nec non Pontificum negligentia accidisse, vt nulla visitationis memoria, aut litterarum ratio apud eos à quingentis annis extaret; Nihilominus Æthiopes tanta veneratione sedem Romanam colere, vt pedes eorum osculentur qui Roma veniunt in Æthiopiam, vestiumque eorum partes rapere, & reliquiarum loco seruare. Nec mirum, si enim Regina Saba abijt Hierusalem vt audiret sapientiam Salomonis, plus quam Salomon summus Pontifex est: Regem item Æthiopum tanti facere Romanum Pontificem & Latinorum fidem, vt nihil æquè in votis habeat, atque vt cum Romanis iungatur Æthiopes, & se Pontificis subdat pedibus; auidissimeque amplexutum esse quæ de concordia ineunda statuentur in Synodo. Pontificem autem omnium Ecclesiarum caput fatetur, suoque splendore orbem illustrare: Cui omnes Patriarchæ, Episcopi, Imperatores, & Reges inclinantur: nec se Legatos disputandi gratia mittere, sed vt summi Pontificis sententiam de fidei rebus sequantur, Quis enim, ait, soli lumen auferat? Ingens est, inquit, & vetusta latinorum scientia, & orbi nota, nec oportet Discipulum esse supra Magistrum. Hęc ille in suis litteris Anno millesimo, quadringentesimo quadragesimo primo, die decimo octauo Octobris, ad Eugenium iiij missis. Addit his omnibus, se affuturum Pontifici inscijs Iacobitarum Patriarcha, & Saracenis, ne vi, vel ambitione aliqua impediatur.

Sed quid de hoc sit multa sunt in quibus à nobis Abyssini dissident, quorum aliqua vt veræ fidei Catholicæ contraria, emendari & corrigi oportet, vtpote quæ vel manifestam hæresim, aut crassam, vel forte inuincibilem continent ignorantiam, alia vero ad diuersitatem cultus, siue sacrorum rituum referenda sunt: breuissime igitur de harum gentium erroribus ritibusque dicemus.

Errores

CAPVT VI.

Errores qui Abysſinis attribuuntur.

DE erroribus Abysſimorum certò aliquid definire ſane difficile videtur. Primo quia Scriptores non pauci qui de natura harum gentium, moribus, & fide commentarios ediderunt, eos vt veræ Religionis cultores commendarunt: Et ſi authores alij, Orientalis Eccleſię rituum ignari, conſuetudines etiam in illa gente laudabiles cenſeāt, imo & in alijs etiam rebus Abysſinorum errores accuſantibus alijs, plures etiam eos ab hac nota excuſent. Quare ægrè ferrem, ante exactum examen recitatis tot illis imponere errores, niſi in vnoquoque breuiter aliorum opiniones referrem.

Primus error. Cum Alexandrinæ Eccleſiæ Patriarchę (à quo Abysſini ſimul cum religione errores ebiberunt) à fide catholica in multis defecerit, ſectantes eius veſtigia in eandem foueam lapſi ſunt: Nam vt nunc omittam Dyoſcori errorem quem Abysſini ſicut & alij Orientales ſequuntur & colunt, in alijs tamen rebus tum ad fidem tum ad ritus ſpectātibus Æthiopes ab Alexandrina Ecclæſia non rectam neque integram fidei Chriſtianę regulam ſequuntur. Et imprimis licet reuerentiā aliquā Romano Pontifici exhibeant, non firmiter ſentiunt de primatu Romanæ Eccleſiæ, vt videre eſt apud Franciſcum Aluareſium in hiſtoria Æthiopiæ cap. 72. quamuis Zagarabus illius gentis quaſi Epiſcopus, in declaratione religionis & rituum Abysſinorum, Summi Pontificis primatum apud ipſos ex cōſtitutionib⁹ Apoſtolicis teneri fateatur, qui in hac re ſubſcribere videtur ſententiæ Nicodemi Abbatis ſuperius relatæ.

2. Errant præterea & conſequenter Abysſini tria tantum Concilia Generalia recipientes, nempe Nicęnum, Conſtantinopolitanum primum & Ephęſinum, vt videre eſt apud Diamanum Goēs in confeſsione Zagazabi. Quare cum ſanctam Synodum Calcedonienſem non admittant, inter heſitantes hæreticos merito ſunt annumerandi: Hi enim teſte Nicephoro lib. 18. cap. 45. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, & Leontio de ſectis hæreticorum, poſtquam Euticheti & Dioſcoro à Catholica Synodo dignitas abrogata eſt, qui illorum dogma amplectabantur ab Eccleſia recedētes, ambigentes ſiue hęſitātes ſeipſos appellarunt, hunc tamen errorem ſimul cum alijs Orientalibus attributis ſuo loco conuincimus.

3. Cum Matrimonium ex Chriſto, ſanctaque vniuerſali Eccleſia indiſſolubile ſit, quamdiu alter coniugum vixerit, Abysſini diuortium ex leui etiam

ui etiam causa permittunt, ita vt superstite altero coniugum, vt affirmat Aluaresius in Historia Æthiopica cap. 18. alter vxorem ducere possit: nec mirum est vt ij qui diuortium ab Ecclesia Catholica fecerunt, cuius coniunctio indissolubilis cum Christo capite per matrimonium disignatur, in diuortium Matrimonij carnalis contra expressam Christi sententiam facile ruant.

4. De Sacramento Confirmationis neque extremæ vnctionis, non inuenio apud Æthiopum scriptores expressam aliquam mentionem: proinde mirandum non est, si infirmati in fide indies inueniantur. Forte Sacramentum Confirmationis simul cum Baptismo conferunt, vt affirmat Zagazabus: quod & ex veteribus aliquos fecisse constat: sed tunc errant existimantes Confirmationem à simplici sacerdote posse ministrari: quod est contra Concilium Florentinum.

5. Errant præterea grauiter Abyssini circa Sacramentum Baptismi, dum in die Epiphaniæ teste Aluaresio, benedicto prius aquarum stagno trina immersione tam mares quam fœminæ præmissa forma Baptismi, quotannis rebaptizantur: qui ritus in vsu est (vt Possevinus docet in cōmentario de rebus Moscouiticis ad Religionem spectantibus) apud Græcos orientales. Error tamen hic quantum conijcere possum, à Nouatianorum hæresi ortum habuit, qui falso existimantes non esse in Ecclesia potestatem reconciliandi lapsos, vt illi sine spe non remanerent; alterum Baptisma Abyssini admisere, (vt ex eodem Aluaresio non obscurè colligitur) obliti constitutionum Apostolicarum in quibus lib. 2. cap. 41. & lib. 6. cap. 15. Apostoli pœnitentes non per secundum Baptisma sed per manuum impositionem, hoc est per pœnitentiam recipiendos expressè docent, & non recolentes quod in symbolo Nicæno dicitur Confiteor vnum Baptisma.

6. Præterea simul cum Baptismo Abyssini Circuncisionem colunt, non quia existiment vt ipsi fatentur, circuncisionem nunc esse ad salutem necessariam, sed vt in omnibus Christo Domino vt ipsi dicunt assimilentur. Ita Zagazabus apud Goës, & alij quamplures authores, quamuis non deficiant historiographi, qui ritum circuncisionis apud illos in vsu versari ea solum de causa æstiment, vt simili signo se originem à prosapia Dauidica ducere profiteantur: ita tenet Genebrardus lib. 1. Chronograph. & alij historiographi quam plures. Tamen si velimus huius ritus altiores radices quærere, forte aliam non contemnendam inueniemus rationem, si præmittamus circuncisionis vsum, non solum ad Hebræos, sed & ad alias nationes extraneas, vt Ægyptios, & Æthiopes, & Colchos permanasse, sic Herodotus lib. 2. testatur, qui apud Ægyptios, & Æthiopes antiquissimum huius ceremoniæ vsum agnouit, quem sequuntur

Diuus

Diuus Cyprianus sermone de ratione circuncisionis, & D. Hieronymus in Ieremiæ 9. Prædicti autem populi non vtebantur eo signo, vt re sacra, Sacramentum aliquod continête, neque ad profitendam legem, vt Hebrǫi, sed solum ex humana quadam consuetudine, præsertim cum hoc facerent ad imitationem quandam, (vt Cyprianus docuit) suorum parentum. Quare cum Æthiopes circuncisionis antiquæ obseruatores ritum hunc, non vt legem Mosaicam, sed vt morem maiorum obseruarent, tempore prædicationis Euangelicæ, vel non fuerunt à paterna traditione prohibiti, vel ab ea impediti iterum ad vomitum redierunt, sicq; in hunc vsque diem permansere: quare in hoc forsam materialiter tantum errant, vt latius prosequar in cap. sequenti de iuuandis Abyssinis.

7. Alius etiam error Abyssinis consequenter attribui solet, nempe legem veterem simul cum noua censere obseruandam, quod tam ex circuncisione, quam alijs ritibus, & obseruationibus Iudaicis aliqui voluerunt colligere: id tamen manifestò non constat, nam si legem veterem nunc ab ipsis obseruandam tenerent, nulla ratione affirmarent circuncisionem quæ in lege veteri fuit in præcepto, non esse necessariam ad salutem. Et licet sabbathum obseruent, & à sanguine & suffocato abstineant, id non vt obseruatoribus legis, sed vt antiquæ traditionis Ecclesiæ Orientalis cultoribus tribuendum est. Quid vero censendum sit de circuncisione & alijs ritibus veteris legis, infra dicemus.

8. Errant insuper Abyssini existimantes animas rationales non creari, sed per seminalem propagationem non aliter ac brutorum traduci; qui fuit antiquus Tertulliani, & Apollinaris error, vt refert Augustinus, hæresi 86 & D. Thomas 2. contra gentes cap. 86. de quo errore infra.

9. Detestanda etiam est Æthiopum hǫresis credentium animas Infantium decedentium ante Baptismum, eo solum saluari quia orti sunt à parentibus fidelibus. Existimant enim Eucharistiæ virtutem à matre tempore prægnationis susceptæ prodesse infanti in vtero existenti, ita affirmat Episcopus ille Zagazabus, & Aluaresius cap. 19. Quare cum Pelagiani peccatum originale de medio tollere videntur, hi enim (vt author est D. Augustinus lib. 2. contra Iulian. cap. 2. & 3.) non esse in hominibus, maxime vero in filijs fidelium, peccatum originale temere affirmarunt. Et nostra ætate Bucerus & Caluinus, in filijs fidelium negant peccatum originale, quos dicunt sanctos nasci, & saluari sine Baptismo.

10. Præterea traditiones sanctas non admittunt, solumque verbo Dei scripto fidem dicunt se habere (vt Aluaresius cap. 78.) numerantq; inter scripturas sacras Apostolorum canones, quorum doctrina, vt catholica & de fide in omnibus gubernantur.

11. Nullas pro defunctis oblationes habent, nec sacra faciunt pro viuis, fortè, vel quia existimant illis non prodesse, aut quia Purgatorium cum Græcis non agnoscunt: quamuis Zagazabus in confessione suæ fidei Purgatorij meminerit: imo & ipse Aluaresius parum constans contrarium affirmat in fine cap. 105. Et hoc verius existimo, nam in Canone Missæ Æthiopicæ, quam ex lingua Chaldaica transtulit Genebrardus, orant pro Patribus Concilij Constantinopolitani, & Ephesini; & in orationibus quę in catechizandis sacrum baptisma suscepturis apud eundem Genebrardum Tomo 6. Bibliothecæ sanctæ circumferuntur, similiter orant sæpius pro defunctis.

CAPVT IX.

De varijs Abyssinorum ritibus.

CVm in Ecclesia varij sint ritus, quos prudenter ratione diuersarum gentiũ Apostoli instituerunt, Abyssinorũ gens, si quę maximè antiquorum rituum est tenacissima. Exponam igitur eorum pręcipuas obseruantias, vt sic constet quid inter Catholicam Romanamque Ecclesiam, atque Æthiopicam inueniatur discriminis.

Primus ritus, In primis Sacerdotes Græcorum more ante Sacerdotium vxores ducunt, & in Sacerdotio eis vtuntur.

Secundus, Cum Græcis non solum tenent Sabbatho ac Dominico die non esse ieiunandum, idque ex Apostolorum Canonibus præceptum existimant: sed etiam antiquam Orientalis Ecclesię de obseruatione Sabbathi, simul cum die Dominica consuetudinem sequuntur: quare in quadragesima Sabbatho & Dominica die vescuntur carnibus.

Tertius, Abstinent præterea (vt ipsi arbitrantur) ex Apostolorum decreto à sanguine, & suffocato, nescientes præceptum illud aduersus Idolorum cultores latum fuisse, habentque præterea in alijs ciborum delectum.

Quartus, Pueri ante quadraginta dies baptismo non abluuntur, statim vero vt baptizantur Eucharistia illis confertur, retinentes in hoc antiquum Ecclesiæ vsum approbatum à sancta Synodo Tridentina sess. 21. cap. 4. de qua optime Paulinus Nolæ Episcopus in Epistola ad Seuerum fratrem hoc carmine scripsit.

Inde parens sacro ducet de fonte Sacerdos
Infantes niueo corpore, corde, habitu:
Circundansq; rudes festis altaribus agnos
Cura salutiferis imbuit oracibus.

Quintus,

Quintus, Quotidie secundum antiquos Apostolorum canones, vel saltem diebus festis omnes cōmunicant, ministraturq; Eucharistia etiam laicis sub vtraque specie. In matrimonio saltem affinitatis gradus non verentur. Nam vt olim in lege, frater fratris defuncti vxori sine vlla dispensatione matrimonio copulatur, vt tradit Aluar. cap. 76.

Sextus, Sancto Quadragesimæ ieiunio integram addunt hebdomadam, & totius anni spatio quarta & sexta feria ex Apostolorum traditione ieiunium obseruant, eo quod his ferijs ablatus fuerit sponsus, nam quarta Domini traditionem pactus est Iudas, sexta vero crucifixus est pro nobis benignissimus Iesus.

Septimus, In sacra altaris oblatione azymo pane (teste Aluaresio cap. 9.) vtuntur, quamuis alij fermentato affirment, musto vero ex vuis passis confecto loco vini.

Octauus, Supremum tam in temporalibus, quam spiritualibus iudicium tenet Imperator, ad eumque omnes causæ tam Clericorum, quam Monachorum deuoluuntur; quamuis Patriarcha suam etiam spiritualem exerceat potestatem.

CAPVT X.

Pro iuuandis Abyssinis.

NOn videtur res vlla vehementiori desiderio aut sollicitudine maiori à Sede Apostolica procuranda, quam peramplæ Ecclesiæ Æthiopicæ vnio; quippe præter animarum multitudinem quæ à recta veritatis semita, in ea aberrant, hoc magis dolendum accedit, quod errores quibus inuoluuntur, quodammodo inuoluntarij existant: etenim in eos non ex superbia aut peruicacia aliqua aduersus S. Ecclesiam lapsi sunt, sed propter aditus, per quos ad eos vera Ecclesiæ illuminatio & auxiliatio dimanare poterat, sibi præclusos; accedit huc, quod promptissimos semper ad fidelitatem & obedientiam Sanctę Ecclesię præstandam sese exhibuerint. In hoc solo difficultas omnis sita est, vt via & modus cum Æthiopibus communicandi detegatur, qui veluti propositam sibi fidem, iam inde à temporibus Salomonis in hodiernum vsq; diem firmiter amplexi sunt, ita pariter à præsentibus erroribus extricati (quos salubrium institutionum penuria, & simul eoquòd Patriarchæ Alexandrino subsint, imbiberunt) facili negotio ad Euangelij synceritatem reuocari poterunt, multisque animabus, (proh dolor) tot ærumnas, vigilias, ieiunia aliasque rigorosas obseruantias, ex sola ignorantia, perperam & absq; merito sibi imponi patiuntur, veridica salus adducetur.

Bini ad communicandum eum Æthiopibus patent acceſſus; Prior per Cayrum ductu Carabanæ, quæ in Æthiopiam transfretat, qui tamen ob aſsiduas & ſtrictiſsimas Turcarum vigilias, perarduus ac periculoſus foret: ſiquidem Chriſtianorum nemo, cum detectione confœderationis Chriſtianorum Europæorũ cum Æthiopibus, in Æthiopiam citra præſentiſsimum vitæ diſcrimen concedere poſſet. Accedit huc, quòd Patriarcha Alexandrinus, & cæteri Cophti idem maximoperè vereantur, ne ſcilicet Abyſsini, reiecta vnione cum Eccleſia ſua, Romano Pontifici adhæreant, ideoque vehementer aduigilant, ne Europæi ad interiorem penetrent Æthiopiam. Quocirca niſi Arabs quis foret, vel talem ſeſe fingere poſſet, aſſumpto mercatoris habitu, ſupra dictâ viâ, nullo modo patet adeundi copia. Niſi id fiat per nauigationem Portugalię, mare rubrum transfretando per ſtatum Barganenſium, qua alias ad communicationem tranſitus patuit, verum modò Turca terras omnes Pręsbyteri Ioannis mari Rubro confines inuaſiſſe dicitur: atque ideo ad patefaciendum aditum hunc, Luſitanorũ claſſem aliquem illorũ portum expedientiſsimum neceſſe foret inuadere, armorumque vi manu tenere, quemadmodum alij plures in India Orientali occupantur; res procul dubio ſummi momenti. Ac primum Presbytero Ioanni res patefacienda foret, quo terreſtri expeditione, noſtriſque nauali vrgentibus certæ victoriæ reportarentur, præcipuè cum loca iſta tam remota ſint ab ijs in quibus Turca ſuas copias fouet, ac præterea Perſiano Turcam alijſque Principibus vndique prementibus. Atque eo pacto Æthiopes noſtris coniuncti Ægyptum & Terram ſanctam poſſent forſan recuperare: habent enim illi certas prophetias, firmamque ſpem, quod Latinis vniti Terram ſanctam ſint occupaturi.

Alia inſuper via eſt facilior forſan magiſque expediens, ſcilicet per Regnum Congi, cui adiacet Regnum Damut, quod ſubeſt iuriſdictioni Presbyteri Ioannis, quamquam inter Regnum Congi, & Damut, Regnum quoddam gentilium interiacere credatur, quo non obſtante ſi primum Presbyter Ioãnes certior factus foret per litteras Sãctitatis ſuæ per Abyſſinũ aliquem trãſlatas ex ijs qui Romæ degunt, vel etiam qui Hieruſalem proficiſcuntur, quibus Sua Sanctitas indicaret ſe legatos ſuos mittere ad Regnum Congi, ac proinde rogaret, ab eo Vice regem Damut interpellari ac moneri, vt viam illam ad vicinum Regem patefaceret, periculaque & impedimenta quoad fieri poſſet maxime remoueret, ac ſaluos ſecuroſque in Damut perduceret, atque inde ad præfati Regis Curiam. Aliæ præterea ad Regem Congi ſcribendæ forent litteræ, quibus Legatorum prædictorum liber per Regna iſta tranſitus peteretur, ac ſic vel per vnam vel per aliam viam, vel per Congum vel Damut ſecurus aditus inueniretur,

tur, ac quæ à Gentilibus obijci possent impedimenta euitarentur.

Abyssini proximi sunt vnioni cum Ecclesia Romana, tum quia non obscurè percipiunt Ecclesiam Alexandrinam varijs esse erroribus affectam, ac proinde ab impurissimo fonte non posse fidei puram emanare doctrinam, quam ob causam teste Aluaresio cap.98. Imperator Cyriacus decreuerat non vltra acceptare in Regnis Æthiopiç Patriarcham ab Alexandrina Ecclesia missum, aiebat enim se potius velle Regna perire, quam Patriarchis hæreticis obedire & ob eam causam quam maximo desiderio ferebatur, vt Romanus Pontifex sibi de Patriarcha prouideret, fuitque in hac opinione & sententia vsq; ad mortem. At post ipsum Imperator Alexander eius filius tredecim annis in Patris opinione permansit, sed tãdem coactus necessitate Ministrorum mutauit sententiam: tum etiam quia apud illas gentes prædictio quædam à Patribus deriuata circumfertur, Patriarcharum numerum vltra centesimum non extendendum, qui numerus iam est impletus. Habent etiam alias prophetias quibus per aduentum Europçæ gentis in Regiones illas, magnum ipsis promittitur emolumentum. Ac demum cum ipsi sint à Turcis inclusi, nec portu aliquo gaudeant, sperant Europçorum auxilio & armis liberari portumque obtinere. At quæ maxime expedire videtur, vt illi ab Ecclesia Alexandrina, quę origo & occasio est illorum damnationis, discedant.

CAPVT XI.

De Æthiopica lingua & de alijs pro vnione Abyssinorum.

MArianus Victorius Reatinus vsus in hoc Petri cuiusdam Æthiopis linguę Æthiopicę eruditissimi ope, institutiones siue regulas quasdam quibus hæc lingua commodè perdisci posset composuit, nunquam antea à latinis visas, Romęque edidit Anno Domini 1550. opus sanè vtile ac eruditum, cuius hæc est inscriptio. Caldaicæ siue Æthiopicæ linguæ institutiones Nam vt ipse Victorius affirmat, sicut Chaldæa lingua pẽdet ab Hebræa, ita à Chaldæa pendet Syriaca, Arabica, & Æthiopica: quamobrem Chaldææ ipsæ quoq; sunt appellatæ: quæ quinque linguæ tanta inuicem conuenientia ac similitudine coniunctæ copulatæque sunt, vt qui vnam optime calleat, aliam quoq; haud parua ex parte intelligere possit. Docet etiam linguam Æthiopicã omnium celeberrimam esse, atq; earum quæ ab ipsa Chaldæa seu Babylonia exoriuntur emendatissimã, vt quę ab

omni bellorum externorum incursione, expers, immunis, incorruptaque semper permanserit.

Deinde de huius linguæ origine in proœmio prædictarum institutionum agens, sic ait: Æthiopicá linguam quam Chaldæam vocant Æthiopes, veluti quæ à Chaldęa Babylonica exoriatur, Hebraicæ quá maxime similem esse haud dubium est: quod euenit quia ab Hæbræa non secus quam Syriaca, Arabica, ac etiam Babylonica, quam Assyriacam etiam appellamus, originem ducit. Scimus tamen Æthiopes contrarium asseuerare, velleque Hebraicam posteriorem, & à sua progenitam potius esse. Vtcumque sit, satis ex hoc constat facillime perdiscere hanc posse, qui Hebraicam ipsam calleat, siquidem maior nominum pars vtriusque linguæ communis est, suntque eędem fere in Grammatica regulæ, idem dictionis genus, ijdemque in describendis signandisque vocabulis literis ritus: nam vbi Hebræi punctis lineisque exterius literæ appositis vocales explicant, Æthiopes quoque idem faciunt, differuntque in hoc vno quod lineam ipsam punctumque exterius haud ascribunt, sed ipsismet literis coniungunt. Est & alia differentia, quod interdum Æthiopes non solum lineam non adiungunt, sed etiam partem ipsiusmet literæ detruncant, atque rescindunt. Hactenus Victorius.

Præterea lingua Æthiopica fuerunt olim Romę Biblia conscripta typisque mandata, ego autem epistolas tantum D. Pauli vidi. Genebrard' Missam quam Æthiopes celebrant, simulque alias cæremonias circa puerorum Baptismum in linguam latinam transtulit, quæ hodie inserta est Tomo 6. Bibliothecæ Sanctorum Patrum.

Pro iuuandis Abyssinis maximè proderit constitutiones siue canones Apostolorum cum doctissimi Turriani commentario præ manibus semper habere. His enim Abyssini in fide & moribus tanquam vni ex libris Canonicis fidem adhibent, illisque gubernātur: vtuntur versione 70. Interpretum, quare oportebit dum cum illis agitur vti hac etiam versione.

Qui Abyssinorum res omnes nosse desiderat, attentissime legat Alburesij historiam, quam prius ipse Lusitanica lingua edidit, postea vero in Hispanam, ac tandem Italicam traducta circumfertur. Pro erroribus vero ac ritibus certo discutiendis illius Zagazabi Æthiopum quasi Episcopi apud Damianum Goës de Abyssinorum fide & Religione declaratio attentè erit perlegenda, quia nullibi apertius huius gentis fides, mores, religio, ritusque conspiciuntur.

Inter alia media vnioni Abyssinorum cum Ecclesia Latina maximè conducentia, ac quæ maximè expedire videntur, vt illi ab Ecclesia Alexandrina, quę origo est illorum damnationis, discedant, illud potissimum se offert vt Sanctissimus prouideat, & vt clarius loquar, dispenset, vt ex

Abyssinis

Abyſsinis ipſis ad Patriarchatus, Epiſcopatus aliarumue dignitatum adminiſtrationem poſsint perſonæ digniores aſſumi. Nam ex decreto Concilij Niceni tam Patriarcha quam Epiſcopi, debent eſſe alterius nationis, vt conſtat ex Canone 30. de Patriarcha & Epiſcopis lib. 3. Concil. Nicen. cuius verba ſunt.

Vt non poſſint Aethiopes creare neque eligere Patriarcham. Quin potius eorum Prælatus ſub poteſtate eius ſit qui tenet ſedem Alexandriæ, ſit tamen apud eos loco Patriarchæ, & appelletur Catholicus: non tamen ius habeat conſtituendi Archiepiſcopos vt habet Patriarcha: ſiquidem non habet talem poteſtatem. Et ſi acciderit vt ſi Concilium in Græcia habeatur, fueritque præſens hic talis Patriarcha Aethiopum, habeat ſeptimum locum poſt Prælatum Seleuciæ quæ eſt in Prouincia Babyloniæ in Regno Zabur: & quando facta fuerit ei poteſtas conſtituendi Archiepiſcopos in Prouincia ſua, non licebit ei conſtituere aliquem ex illis. Et quicunque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Circa hoc decretum notandum, eam praxin hodie pro electione Patriarchæ ſeruari, vt refert Zagazabus, quod Religioſi ex Abyſsinis qui Hieroſolymis degunt, eligunt ſiue nominant Patriarcham ex natione Cophtorum, quem confirmat Patriarcha Alexandrinus. hic electus & conſtitutus totius Æthiopiæ Patriarcha, poſtea ex ipſis Æthiopibus maximè aptis & idoneis creat Archiepiſcopos, quibus vniuerſa Æthiopia regitur & gubernatur: illi autem ſunt qui maiori ex parte vnionem cum Eccleſia Romana conantur impedire. Igitur vt Abyſsinorum Imperator alijque Proceres illius nationis allicerentur ad vnionem cum Eccleſia Romana procurandam, hoc vnum inter alia iuuaret maximè, vt ſummus Pontifex de plenitudine poteſtatis vtpote ſuperior Conciliorum decretis, in rebus ad regimen ſpectantibus diſpenſaret in prædicto canone, vt tam Patriarcha quàm Epiſcopi deinceps ſumerentur ex ipſis Abyſsinis.

Denique vt Abyſsini facilius reducantur, oportebit ſane illos ritus & cæremonias illis permittere, quæ ſalua fide Catholica tolerari poſſunt, maxime in principio, quoaduſque firmentur in fide. Sed quia magna eſt apud Authores aliquos de Circuncifionis ritu apud illas gentes vſitato mentio, præter ea quæ ſuperius annotauimus, placuit hic breuiter aliqua pertractare,

CAPVT

CAPVT XII.

An Abyssinis ab Ecclesia Catholica permitti possit ritus Circuncisionis, non tam Religionis quam honoris gratia introductus.

IN hac re in primis de fide statuendum est, circuncisionem, sicut & alia legalia post Euangelij promulgationem omnino extinctam esse, & non solum mortuam, sed obseruantibus mortiferam: ita definitum est in Concilio Florentino sub Eugenio quarto. Cherinthus enim, & alij Hæretici existimarunt legem veterem non cessasse, sed nunc simul cum noua obseruandam esse, teste Epiphanio hæresi 28. & August. hæres. 8. Idem tenuit Ebion, vt docuit Irenęus lib. 1. cap. 26.

Secundo certum est, obseruantiam aliquorum legalium non vt legalia sunt, posse adhuc licite obseruari, & de facto obseruantur à Catholicis; Et vt clarius constet de hac propositione, prænotare oportet quatuor modis posse cæremonialia obseruari.

Primo, vt legalia sunt, id est ad seruandam legem, ex cuius institutione erant introducta, qua ratione præcisè ea seruauit Christus Dominus, vt patet de Circuncisione. Secundo, non vt legalia solum, sed etiam vt figuralia, erant enim cæremoniæ istæ per se primo institutæ in lege veteri, vt figuræ Christi venturi, vt optimè docet D. Thomas 1.2. quęstione 104. art.3. in corp. & hac ratione seruarunt cæremonias illius legis Patres antiqui. Tertio modo possunt seruari cæremoniæ istę, neque vt legalia neq; vt figuralia, sed tantum ad protestandam excellētiam diuinam, vt ostenderetur cæremonialia legis mala non fuisse, sed bona, & à bono authore, atque vt ita Synagoga cum honore sepeliretur. Quarto modo possunt cæremonialia obseruari prorsus materialiter, materialiter inquam sine vlla formalitate, neq; respectu ad legem veterem, sed ob alios fines licitos, & ab Ecclesia approbatos, sicut hodie celebratur festum Pentecostes alijs rationibus quam in veteri testamento. olim enim solemnis erat festiuitas, quia illa die data fuit lex vetus, hodie tamen quia illa die data est lex spiritus & vitæ, vt docet D. Thom. 10. quæst. 103. art. ad quartam. Et in Ecclesia latina fit in pane azymo consecratio, nec ob id censetur iudaizare, quia Iudęis panis azymus fuerit in vsu, Imo & Sancti Patres Ecclesię Orientalis ritum de obseruantia Sabbathi laudant, nec ob id Ecclesia illa cum Synagoga consentit, cum sint vtriusq; diuersissimi illius obseruantiæ

seruantiæ fines, & causæ.

Quare tria sunt in cæremonijs istis necessariò distinguenda. Primum est, vis ipsa obligandi quam habebant à lege, ob quam rationem dicuntur legalia. Secundum, considerare oportet finem siue rationem formalem illarum qua ratione erant figuralia. Tertium, ipsam exteriorem cæremoniam materialiter sumptam, quam nunc appello ipsam substantiam actus. Hoc posito non est dubium, quin nunc seruare legalia vt figuralia, vel vt legalia, neque etiam ad demonstrandum à Deo eorum obseruationem emanasse, illicitum impiumque esse. Seruare tamen legalia materialiter tantum, hoc est nullo respectu ad prædictos tres modos, certum est licere, sicut qui circunciderετur ob medicinam, vel abstineret à carnibus porcinis ob salutem, vel Sabbatum seruaret in Beatæ Mariæ Virginis honorem, quo etiam sensu circunciduntur multæ ex gentibus nationes, vt supra ex D. Hier & Strabone retulimus.

Duo restant examinanda. Primum, An Abyssini seruent Circuncisionem vt legalem, vel vt figuralem, quia neutro modo sine manifesta hæresi licet, An vero tantum materialiter hoc abutantur ritu. Secundum, An supposito, quod excusentur à culpa, an ratione circumstantiæ scandali aliarum Ecclesiarum sit ab Ecclesia Romana tolerandus huiusmodi abusus? Prima quæstio partim pendet à facto, nempe quo fine circuncidantur, nam in hoc non est vna sententia illorum authorum, qui Abyssinæ gentis ritus moresq; referunt, alij namque more Hebræorum affirmant circuncidit, alij ob Christi imitationem, alij denique vt profiteantur se à Iudaica prosapia originem ducere: tamen quidquid sit de opinionum diuersitate circa finem; Primum constituo, si Abyssini circuncisionem obseruent vt legalem, vel figuralem, eos errare cum hæreticis Ebionitis, qui temere legem veterem cum noua obseruandam existimabant. Secundum deinde assero, Circuncisio si ab Abyssinis non Religionis sed honoris causa obseruetur, nempè, vt profiteantur se à Dauidica prosapia ducere originem non ob id erunt damnandi quia circuncisione tantum materialiter vtuntur. Vnde optimè Gulielmus Reginaldus in suo Caluino. Turcismo lib. 2. cap. 9. Abyssini (inquit) Christianè quidem, & cum vera Christianorum fide infantes baptizant, & circuncidunt, nobilitatis antiquissimę, nullo meriti aut Iudaicę fiducię respectu; quo posito, nollem eos propter circuncisionem magis damnare, quam si propter medicinæ causam abstinerent à carne porcina, quam tamen lex Mosaica prohibebat. Hæc Guil.

Solum ergo est difficultas an si circuncidantur ad imitationem Christi Domini sit licita huiusmodi circuncisio Ca, 3. parte quæst. 37. art. 1. tenet partem affirmatiuā, cuius sententiæ adhęret Bartholomeus de Med. 12, quæst, 103. art.

Contrariam ſententiam tenet Sotus lib. 1. de iuſ. & iu. q. 5. art. 4. qui expreſsè huius gentis de circuncisione ritum damnat: & Sotum ſequuntur iuniores aliqui, Suarez, 3. p. dicta quæſt. 37. art. 1. & Gregori⁹ de Valen. 12. d. 7. quæſt. 7. pun. 7. ea potiſsimum ducti ratione, quia Chriſtus ſeruauit Circuncisionem vt legalem, ſed Abyſsini ſeruant Circuncisionem ad imitationem Chriſti: igitur videntur ſeruare vt legalem, quod fieri non poteſt ſine errore, quæ ſententia probabilior & certior apparet, quam erudite confirmat Valen. vt ſupra.

Secunda difficultas eſt, An dato quòd circuncisio in ſenſu præfato in illis gentibus excuſetur à culpa, an ob ſcandalum aliarum Eccleſiarum ſit permittenda. Cajet. in affirmatiuam partem manifeſtè inclinatur, quamuis tandem, vtpote in re grauiſsima Eccleſiæ iudicium deſideret his verbis:

Ego vero tam in hac difficultate, An oporteat Eccleſiam Romanam in illis gentib. Circuncisionem approbare, vel ſaltem permittere, libentius ipſam Eccleſiam, quàm alios audirem Authores.

CAPVT XIII.

De erroribus Abyſsinorum hac noſtra ætate graſſantibus.

POſtquam ex varijs authoribus præfatos Abyſsinorum errores collegeram, euenit, vt dum caſu Illuſtriſsimi Cardinalis Sanctæ Seuerinæ Bibliothecam perſcrutarer, in examen quoddam ab Illuſtriſsimis Cardinalibus iuſſu Sanctiſsimi Domini Papæ Sixti V. de quodam monacho Abyſsino factum inciderim, qui requiſitus ſpeciatim de Abyſsinorum fide, ac Religione, apertum omnium illorum rituum, ac errorem teſtimoniū reddidit, quod nulla ratione trāſeundum exiſtimaui, vt maior ac certior ipſorum cognitio haberetur, licet ſi quis attente Zagazabi Epiſcopi Abyſsinorum (cuius ſæpius mentionem fecimus) confeſsionem perlegerit, multum hos Teſtes diſcrepare inter ſeſe reperiat: neque enim miror, cum rerum Diuinarum adeo ignari ſint, vt quid credēdum ſit, etiam monachos fugiat.

Fratris

Fatris Teclæ Mariæ presbyteri Abyſsini, legati prò Luſitanis exiſtentibus in Abyſsinorum ditione, religionis Abyſsinorum, coram Illuſtriſſimis Cardinalibus Romæ facta declaratio, Die prima menſis Iulij & ſequentib. anno 1594.

REuerēdus Frater Tecla Maria Teclæ Nebiat filius, de Ciuitate Henza Mariani, prouinciæ Xeua Regni Æthiopiæ, Sacerdos, & Monachus ordinis Sancti Antonij, & Monaſterij Libani eiuſdem Prouinciæ, ætatis ſuæ annorum 45. de mãdato Illuſtriſsimi & Reuerendiſsimi Domini Cardinalis Sanctæ Seuerinæ nationis Æthiopicæ Protectoris, à me infrapoſito examinatus ad opportunas interrogationes eidem Arabicè, propoſitas, reſpondit vt infra.

Interrogatus primo quid ſentiant & credant Æthiopes de Deo, & Sanctiſsima Trinitate? Reſpondit: Nos Æthiopes credimus in Deum vnum, & Trinum in perſonis, Patrem ſc. & Filium, & Spiritũ Sanctum: Pater eſt ingenitus, filius eſt genitus à Patre tantum, & Spiritus Sanctus eſt procedens à Patre & Filio.

Interrogatus an Spiritus Sanctus procedit à Patre & Filio tanquam à duobus principijs, & duabus ſpirationibus, vel tanquam ab vno principio, & vnica ſpiratione. Reſpondit, Tanquam ab vno principio & vnica ſpiratione.

Interrogatus quæ perſona Sanctiſsimę Trinitatis eſt incarnata. Reſpondit, Perſona Filij, id eſt Verbum Dei Patris.

Interrogatus de Incarnatione Chriſti Domini noſtri. Reſpondit Incarnatus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine.

Interrogatus quot naturas, voluntates, & operationes profitentur Æthiopes in Chriſto Domino noſtro? Reſpondit, Poſt vnionem in Chriſto Æthiopes profitentur vnam naturam, vnam voluntatem, & vnam operationem, ſine tamen mixtione & ſine confuſione: in qua quidem opinione ſcio Æthiopes & Cophtos, & alios orientales maxime aberrare à veritate.

Interrogatus an Æthiopes profiteantur in Chriſto vnam naturam ex duabus reſultantem. Reſpõdit hoc non dicere Æthiopes, ſed profitentur ſimpliciter vnam naturam, ſine mixtione, & ſine confuſione, & illam aſſerunt eſſe diuinam.

Item interrogatus de veneratione Imaginum. Respondit, Imagines apud Æthiopes sunt tantum depictæ, & non sculptæ, quas Æthiopes maximè venerantur ratione repręsentationis & relationis, & ab eis thurificantur.

Interrogatus de libris Canonicis vtriusq; Testaméti. Respondit, Apud nos Æthiopes vtrumq; Testamentum est diuisum in libros 81. quos omnes dixit haberi in Ægypto; & absque libro nomina omnium librorum non recordari.

Item interrogatus quot Concilia vniuersalia tenent Æthiopes, & quid confiteatur in eis. Respondit, Apud Æthiopes sunt tantum tria Concilia vniuersalia: Nicænum, Constantinopolitanum, & Ephesinum: quid vero contineat, quodque eorum legi, sed nescio modò omnia recitare.

Interrogatus, an Æthiopes acceptent concilium Chalcedonése, & quid in eo contineatur? Respondit, Hoc Concilium Æthiopes damnant, quia in eo decretum est, duas esse naturas in Christo, duas voluntates, & duas operationes, & damnatus est Dioscorus Patriarcha Alexandrinus.

Interrogatus an Æthiopes damnent Sanctissimum Papam Leonem. Respondit, In libris & historijs Æthiopum extat Papam Leonem damnasse Dioscorum, & Dioscorum damnasse Papam Leonem, quia Concilium Chalcedonense confirmauerat, & duas in Christo posuerat naturas, voluntates & operationes.

Interrogatus vero quid ipse sentiat? Respōdit, Ego ab annis circa quindecim semper professus sum in Christo Domino duas naturas, duas voluntates, & duas operationes, & omnia Concilia habita auctoritate summi Pontificis Romani, ligare omnes Christianos, quia est Pontifex totius Christianitatis.

An sciat quot concilia habita sunt vniuersalia post Concilium Chalcedonense? Respondit nescire.

Item interrogatus quot sunt Sacramenta Ecclesię? Respondit esse septem, S. Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, & à Christo Domino esse instituta.

Interrogatus quibus verbis formalibus baptizant Æthiopes? Respondit, Quod post plurimas orationes dicunt, Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.

Interrogatus quæ est materia huius Sacramenti? Respondit, est aqua naturalis.

Interrogatus quis est Minister Baptismi? Respondit, Apud Æthiopes baptizat Sacerdos, & in absentia Sacerdotis Diaconus, præter quos nullum alium vidi baptizare.

Interrogatus

Interrogatus quam intentionem debet habere baptizans in baptizando? Respondit Illam, quam habet Ecclesia Catholica, Faciendi scilicet Christianum.

Interrogatus, quoto die baptizantur infantes in Æthiopia? Respondit, Mares baptizantur post quadraginta dies, & fœminę baptizantur post octuaginta dies, nisi fuerit mortis periculum, quia tunc statim baptizantur.

Interrogatus, quis est effectus baptismi? Respondit, Effectus est, vt homo efficiatur christianus, & de Ecclesia, ac de membris christi.

Interrogatus an Æthiopes circuncidant filios? Respondit, Æthiopes ab antiquissimo tempore, vsque ad hodiernum diem in tota Æthiopia filios circuncidunt in proprijs domibus absque vlla cæremonia, sed propter quandam antiquam consuetudinem in maribus pręputium, in fœminis vero nympham circumcidentes.

Interrogatus, an credant Circuncisionem esse adhuc necessariam ad salutē? Respondit, Sciunt iam ipsam cessare, & non esse ampli' necessariam.

Interrogatus quare dicantur baptizari Æthiopes igne, & signare in fronte? Respondit Nullus est in Æthiopia, qui baptizatur igne, sed in quibusdam Prouincijs tantum signant se in fronte nouacula, vel ad oculorum & visus sanitatem, vel, vt aliqui referunt, ex mandato cuiusdam Regis Æthiopiæ, vt differant à Mahumetanis.

Interrogatus quare dicantur Æthiopes se ipsos singulis annis baptizare? Respondit, Æthiopes singulis annis propter solemnitatem Epiphanię exeunt ad flumen, & ibi multæ dicuntur orationes à Presbyteris, & omnes lauantur in flumine, & multi ibi pernoctant maxima cum festiuitate ob deuotionem Baptismi Domini nostri Iesu Christi, sed nemo se baptizat, prout dicunt.

Item interrogatus de Sacramento Confirmationis de materia, forma, & ministro? Respondit Confirmatio, apud nos confertur à Sacerdote, vna cum Baptismo, & vngitur infans chrismate in fronte, In nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti.

Interrogatus de effectu ipsius Confirmationis? Respondit, nescire, sed credit dari vt confirmetur christianus in fide.

Interrogatus an singulis annis conficitur apud eos Chrisma? Respondit, Chrisma mittitur eis à Patriarcha Alexandrino, à quo solo conficitur, & non ab Episcopo, & mittitur septimo quoque anno, & rarius cum peregrinis qui redeunt à peregrinatione terrę Sanctæ, & in omnib' Ecclesijs antiquum chrisma conseruatur.

Interrogatus ex quibus rebus fit chrisma? Respondit, Ex balsamo & oleo, & ex pluribus floribus, & rebus odoriferis.

Item interrogatus de Sacramento Eucharistię, & eius materia? Respondit, Materiam esse panem ex frumento, & vinum ex vua, sed in pluribus Prouincijs Æthiopiæ in vino expresso ex vua passa, aqua lota, & infusa per aliquas horas eadem aqua.

Interrogatus, quæ sunt illa verba, quibus transsubstantiatur panis in corpus, & vinum in sanguinem? Respondit, Sunt illa verba quando Sacerdos dicit: Et accepit panem in manibus suis, & eleuatis oculis in cœlum ad Deum Patrem suum, benedixit dicens, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Et similiter accipiens calicem benedixit & sanctificauit dicens, Accipite & bibite. Hic est calix sanguinis mei qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.

Interrogatus quis est Minister? Respondit, Solus Sacerdos, & effectus est remissio peccatorum.

Interrogatus an omnes Æthiopes communicantur sub vtraq; specie? Respondit, Omnes Æthiopes Laici & Clerici cōmunicantur sub vtraq; specie, Sacerdos ministrat corpus, Diaconus vero sanguinem cochleari.

Interrogatus an infantes communicantur? Respondit, infantes in die baptismi communicantur in hunc modum: Sacerdos ponit indicem in Calice, & sanguine perfusum imponit in ore infantis. Et post baptismum in ore puerorum qui carent vsu rationis vsque ad decennium imponitur digitus auricularis Sacerdotis sine sanguine, deuotionis causa.

Interrogatus an Æthiopes celebrent in pane fermentato vel in azymo, & quid sentiant de celebrante in azymo? Respōdit, Æthiopes in fermentato celebrant, & illi qui in azymo celebrant, conficiunt etiam. Et nos in tota Æthiopia feria quinta in Cœna Domini singulis annis in huius rei memoriam in azymis celebramus.

Item interrogatus quid sentiant Æthiopes de Purgatorio? Respondit, Æthiopes, credunt animas post mortem detineri in quodam loco, qui lingua Æthiopica vocatur Mecan aaraft. i. locus alleuiationis, in quo detinentur animæ pœnitentium, quæ decesserunt ab hoc sæculo, non perfecta peccatorum eorum satisfactione.

Interrogatus an animæ bonorum post mortem statim fruantur beatitudine, & malorum puniantur in inferno? Respondit, Sunt nonnulli in Aethiopia qui opinātur quod animę bonorū requiescant in Paradiso Terrestri, in quo fuit creatus Adam, vsq; ad diem iudicij. Sunt alij qui credunt, animas iustorum statim post mortem frui earum Creatore in Paradiso.

Item interrogatus quæ sunt peccata mortalia, & quot sunt? Respondit, Illa esse peccata mortalia quæ fiunt cōtra præcepta Domini quæ cum sint quamplurima, nescio numerare.

Interrogatus an peccata voluntatis quæ non transeunt in actum exte-

riorem

riorem ſunt mortalia. Reſpondit, mortalia eſſe, ſi deſiderio & concupiſcentiæ conſenſum præſtitit homo.

Interrogatus an quis poſsit ſaluari extra fidem mediatoris Dei & hominum Ieſu Chriſti? Reſpondit, neminem ſaluari poſſe.

Interrogatus de ijs, qui ſunt modo in lege naturæ, ad quos nondum peruenit notitia Euangelij? Reſpondit, Credo Deum etiam ipſis prouidiſſe, vt aliquo modo poſsint ſaluari, cum præcepta naturæ ſeruauerint.

Interrogatus quid ſentiant Æthiopes de Indulgentiis? Reſpondit, Credo acceptas eſſe apud omnes, ipſaſque vocant benedictiones, vſum vero earum cupio intelligere.

Interrogatus de Inuocatione Sanctorum? Reſpondit, Sanctorum inuocationem apud Æthiopes eſſe maximè acceptam, & eorum interceſsionem apud Deum omnes profitentur.

Interrogatus de Simonia, & de iis qui fauore aut conuentione ordinantur in Sacerdotem, in Epiſcopos, & in Patriarcham? Reſpondit, prohibitum eſſe ſacris Canonibus.

Interrogatus quæ differentia ſit inter Æthiopes & Cophtos in rebus fidei? Reſpondit, nullam eſſe differentiam inter eos, & in omnibus rebus concordare. ſunt enim ſub eiuſdem Patriarchæ obedientia, in aliquibus tamen vidi eos differre, videlicet, in gradibus prohibitis Æthiopes non cōtrahunt, Cophti vero in ſecundo & ſequentibus gradibus contrahunt paſsim cum licentia, & ſine licentia eorū Epiſcopi, vel Patriarchæ.

Similiter Cophti extra Ciuitates in villis & ruri nullas obſeruant feſtiuitates, neq; dies Dominicos: Æthiopes vero vbiq; maximè obſeruant.

Item Æthiopes obſeruant ſabbatum, quod non faciunt Cophti.

Similiter Æthiopes vbique in tota Æthiopia filios & filias circuncidunt, Cophti vero, Memphi, ſiue Cairi tantum ab aliquibus annis, quidam non circuncidunt.

Item in ceremonijs Miſſæ Cophti multum differunt ab Æthiopibus, nam Cophtorum Sacerdotes ſine Planetis, & Diaconi ſine Dalmaticis, celebrant, & capite cooperto quadam tobalea lanea, & corpus Dominicum & Calicem nunquam eleuant in Miſsis, quæ cæremoniæ non ſunt apud Æthiopes.

Interrogatus an ſciat in quibus rebus differant Æthiopes & Cophti à fide Catholicæ Sanctæ Romanæ Eccleſiæ? Reſpondit, differre præcipuè in ſequentibus.

Dioſcorum Alexandrinum, & Iacobum primum eius Diſcipulum, & Seuerum Antiochenum inuocant in Eccleſijs cum Sanctis Patribus.

Concilium Chalcedonenſe & Sanctum Leonem Papam non recipiunt.

In

In Christo Domino nostro vnam tantum naturam, vnam voluntatem, & vnam operationem profitentur.

Hymnum ter sanctum recitant cum additione illorum verborum, Qui crucifixus est pro nobis.

Cum hac tamen expositione vt terna sanctificatio applicetur Sanctissimæ Trinitati, illa vero verba, Qui crucifixus es pro nobis, applicentur tantum Christo Domino nostro.

Circuncisione vtuntur Cophti & Æthiopes, & Sabbatum obseruant Æthiopes tantum.

Item interrogatus vbi, quando, à quo, & quibus ordinibus fuerit initiatus? Respondit, Anno ætatis meæ quinto decimo in Ecclesia Sanctæ Mariæ Monasterij Denobi Prouincię Xeua in Æthiopia, fui ordinibus initiatus à Iosepho Cophto Æthiopiæ Archiepiscopo in hunc modum: Archiepiscopus ante Missæ celebrationem totondit caput meum in quinque locis, in modum Crucis, & chrismate me vnxit in fronte, orationes recitãdo lingua Ægyptia, & in faciem meam insufflauit, & in eadem hora, inter celebrandum fecit me ostiarium & lectorem siue Psalmistam & Acolythum, & Nescadiaconum, siue Subdiaconum, & Diaconum Euangelij, & Sacrosanctam Communionem mihi dedit, & longo tẽpore pòst anno ætatis meæ trigesimo in Ciuitate Bed, in Dembia Æthiopiæ, in Ecclesia Sancti Georgij ab Archiepiscopo Marco supradicti Iosephi successore initiatus sum Sacerdotio.

Interrogatus an verba formalia singulorum ordinum audiuit Archiepiscopum protulisse in collatione ordinum? Respondit ipsum Archiepiscopum protulisse, Sed ego non audiui, neque significationem intellexi, quia celebrabat lingua Aegyptia, quam prorsus ignorabam.

Interrogatus an in collatione singulorum ordinum tradita fuerit ei materia ab Archiepiscopo, & an ipse manibus suis illum tetigisset, videlicet in ostiariatu claues Ecclesiæ, & ostium aperuerit, & cãpanulam pulsauerit, in lectoratu librum Lectionum vel Psalmistam tetigerit. In exorcistatu librum Exorcismi vel Missale, in Acolythatu candelabrũ cum candela extincta & vrceolũ vacuum. In Subdiaconatu calicem vacuum, cum patena vacua superposita, & vrceolos cum vino & aqua, & bacile cum manutergio, & librum epistolarum, & an capiti eius fuerit ab eodem Archiepiscopo impositus amictus, & manipulus brachio eius sinistro, & indutus fuerit tunicella. Et in Diaconatu an librum Euangeliorum tetigerit, & Stola super humerum eius fuerit imposita, & dalmatica vestitus. Et in Sacerdotio an tetigerit Calicem cum vino & aqua, & patenam cum hostia, & an Archiepiscopus & Sacerdotes capiti eius manus imposuerint, & an sibi aptata fuerit stola ante pectus in modum Crucis, & an indutus

dutus fuerit casula sine planeta, & manus eius tactæ fuerint oleo Catechumenorum.

Respondit, Certo scio me in omnibus supradictis ordinibus nullam materiam vel instrumentum in collatione ordinum mihi ab Archiepiscopo traditam esse, neque illam me tetigisse, neque me vestitum aliqua veste singulis ordinibus competente, neque capiti meo manus Archiepiscopi fuisse impositas, neque oleo sancto manus meas vnctas fuisse.

Sic præterea Archiepiscopum nostrum in Æthiopia simul coordinare duo millia, & plures Clericos, eodem die, & singulis sex ordines simul conferre, absque præuio examine, & absque aliquo scrutinio, examine, delectu, approbatione, scriptura vel notatione & propter ordinandorum multitudinem non posse singulis materiam tangendam tradere: & vidi eundem modum obseruari in omnibus ordinationibus à nostris Archiepiscopis successiue, licet secus obseruetur in Ægypto, vbi non, tanta Clericorum multitudo simul & turmatim ordinatur, & materia singulis ordinibus competens tangenda ordinando traditur.

Interrogatus an sciuerit supradictos Archiepiscopos Iosephum & Marcum, à quibus initiatus est, tempore suæ ordinationis fuisse schismaticos, & extra Communionem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Respondit, nesciuisse. Imo potius certo credebat, tunc temporis ipsos esse Catholicos, vna cum omnibus Æthiopibus, & Cophtis, & Sedi Apostolicæ in omnibus obedire, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ communionem habere, & credebat Christianos omnes in rebus fidei conuenire, sed ea quæ superius dixit, sciuit postea dum esset Hierosolymis & in Ægypto.

CAPVT XIV.

De natione Iacobitica, ac de eorum erroribus.

DE Iacobitis ita scripsit Nicephorus libro 18. c. 45. Historiæ Ecclesiasticæ: Quis vero, inquit, Iacobus fuerit, vnde Iacobitæ nomen acceperunt, æquum esse puto vt hic referam. Altius autem narrationem petam. Postquam Eutycheti & Dioscoro à sancta quarta Chalcedonensi Synodo dignitas abrogata est, qui illorum dogmata defenderunt, facta ab Ecclesia Catholica defectione διακρινομένους, hoc est, segregatos siue ambigentes seipsos appellarunt: neque vllo modo vt quæ rectè in Concilio sancto statuta essent comprobarent, adduci potuere. Ij in duodecim sectas dissecti sunt: ex quibus multa millia hæresum pullularunt. Ex quarum sectatoribus quidam Eutychianitæ vocati sunt, alij Acephali, alij

Monophysitæ, alij Theodosiani, alij Iulianistæ, alij Tritheitæ, alij Agnotæ, alij Theopaschitæ, alij Armenij, alij Seueritæ, alij Aphthartodocitæ, alij Phantasiastæ, alij Manichæi, alij Phthartolatræ, alij denique Scenolatræ sunt appellati. Hactenus Nicephorus, qui cap. 52. Historiam Iacobitarum prosequens: Iacobus porro (ait) à quo nunc quoque, vt iam diximus, Iacobitarum hæresis denominata celebratur; Syrus genere fuit, obscurus prorsus & nulla gloria vir, qui etiam Zauzalus propter summam tenuitatem est cognominatus. Hic Eutychetis & Dioscori, Gnaphæique, ac præterea Petri atque Seueri dogmate recepto, magnopere id apud Syros propagare studuit. Idem quoque vt supra Nicephorus: Enimuero (inquit) quem diximus Iacob, Monophysitarum opinionem apud Syros prædicante, magnum exortum est dissidium. Nam qui rectæ opinioni adhæserunt, Melchitæ appellati sunt, quod sanctam quartam Synodum & Imperatorem ipsum (Melchi enim Syris Rex est) consectarentur. Qui autem diuersum senserunt, multa variaque habuere nomina, Iacobitæ tamen maximè sunt nominati, propterea quòd eo quem dixi, Monophysitarum hæresis studioso Iacobo adhærerent. Qui etiam anathemati traditi sunt, vt Monophysitæ scilicet & Theopaschitæ.

Postea vero aliud etiam hæresum examen ad se pertraxere, quæ Trinitatem consubstantialem credentes vnam naturam post vnionem in Christo esse docuerunt, sacram quartam Synodum repudiantes, ac deinceps omnes sanctos Patres reijcientes. Et quod maximum est Diuinitati ipsius vnigeniti perpessionem tribuerunt. Tersancto illi hymno appendicem hanc Qui crucifixus est pro nobis, appendentes. Talis Iacobitarum hæresis radix extitit. Iacobus quoque Armeniorum sectæ dux fuit. Hæc Nicephorus.

De natione Iacobitica Leonardus Episcopus Sidoniæ, Nuncius atque visitator Apostolicus per Serenissimum D. Papam Gregorium XIII. in legatione sua ad partes Orientales, quam manu scriptam vulgari lingua reliquit, inter alia disserens inquit: Natio Iacobitica dispersa est per ciuitates, terras, & oppida Syriæ, Mesopotamiæ, & Babyloniæ, mixta alijs nationibus, numerum quinquaginta millium domuum obtinens, cuius præcipua pars paupercula est, quotidianoque labore victum quæritat. In Aleppo, & Caramit multæ sunt diuites & honestarum facultatum familiæ, aliæque in commercio & mercatura vitam ducentes.

Ecclesia Patriarchalis huius nationis est in Mesopotamia, extra Ciuitatem Moradim, in monasterio Zafram, sed Patriarcha residet in Ciuitate Caramit ad maiorem sui commoditatem & quietem. Hęc natio, subdita est Patriarchæ Dauid, sed ab Episcopo Thoma Vicario Generali fratreque

fratreque maiori ipsius Patriarchæ gubernatur. Sub cuius obedientia moderne viuunt inferiores Prælati, Ioannes Metropolitanus Hierosolymitanus, à Iacobitis dictus quintus Patriarcha, Michaël Archiepiscopus Damascenus. Iacobus Archiepiscopus Edessę dictæ Orfa, vel Raha. Minas Archiepiscopus Saur, Effrem Archiepiscopus in eadem Prouincia, Iacobus Archiepiscopus Bisuairiæ, Abraham Episcopus Aatafræ, Melchez Episcopus Sancti Melchi in Tur, Iesu Episcopus Monasterij Deiriloomor, Abelmedich in Prouincia Tur, Elias Episcopus in Salach, Elias Episcopus in Monasterio Sanctæ Crucis in Zaz, Gazel Episcopus in Tarach, Dauid Episcopus in Maaden, Pilatus Metropolitanus in Musal & oriente, Gazel Archiepiscopus de Miaferichin, Archiepiscopus Monasterij de Mar Abihai, Ananias Episcopus Sancti Bertoniæ, Ioannes Episcopus de Hartbert, Isaach Archiepiscopus Cypri, Simeon Archiepiscopus Caramitanus, Habib Episcopus.

In supradictis Prouinciis multa sunt monasteria eiusdem nationis, Ecclesiæ quoque, Religiosi, & Diaconi, ac Clerici innumeri, quos non potui visitare propter repulsam, quam passus fui ab Episcopo præfato Thoma Vicario Generali: visitabam tamen templum Iacobitarum in Tripoli, in Aamanin, Damasco, in Neph, in Hierusalem, in Aleppo, in Orfa, & in Orbis, & in Monasterio de Mar Abihai: in Gargar: inter quarum partium Ecclesias Hierosolymitanam & Aleppi benè instructam & excultam inueni, cæteras autem sine imaginibus & malè gubernatas. asseruabatur siquidem Sacramentum in pyxidibus ligneis, sine lumine aut lampade, fontesque Baptismales aqua carentes, quia quoties baptizant aquam fontemque de nouo benedicunt, altarium quoque ornamenta vilissima, Missæque officium sordidè satis ac stupidè peragebatur. Ex oleis sanctis solùm chrisma in Ecclesijs asseruabatur, quod Miron vocatur, benediciturque à Patriarcha omni septennio, cum multis floribus, rebusque odoriferis. Oleum Catechumenorum non habent: oleumque extremæ vnctionis Sacerdos in lucernis à quatuor partibus in modum Crucis accensis benedicit, eoque ægrum multis prius Euangelijs & Orationibus recitatis inungit.

Sacramentum autem Confessionis rarissimè apud nationes illas frequentatur, multique communicant sine auriculari confessione.

Refert idem Leonardus Sidoniæ Episcopus, se Iacobitarum Patriarchę vnionem cum Ecclesia Catholica proposuisse, eandemmet aliàs desideranti, cumque ad præcipuos Catholicę fidei professionis articulos ventum esset, vbi de Chalcedonensis Concilij acceptatione mentio fieri cœpit, nonnihil subsistere visus, inquit, Haudquaquam fas esse rem hanc vna in populum vice, idque continuo tractu euulgari, sed paulatim ipso-

que temporis progreſſu, datâ nimirum prius Apoſtolicæ ſedi obedien-tia, eidemque iuſtâ exhibitâ beneuolentiâ. Tandem ad Dioſcori condemnationem procurrimus, vbi ſummo cum feruore, abſit, abſit, inquit, excommunicatum eſſe Dioſcorum; Damnatus non eſt, imo vero ſanctitate fulget Dioſcorus, velut primarius Iacobiticę noſtræ nationis parens: hoc recipi nulla ratione poteſt. quippe ſi caſu Iacobitica natio reſciret nos in damnatum conſentire Dioſcorum, abſque morâ & noſtro priuaremur Patriarchatu, & ab vniuerſo populo ingenti cum feruore ſaxis obrueremur. Cumque lectione procedente in ſecundum tertiumque Conſtantinopolitanum Concilium incideremus, licet Iacobitæ adiungant in Triſagio, Qui crucifixus eſt pro nobis, dicantque in Chriſto Domino noſtro vnam eſſe naturam, vnam voluntatem, vnamque operationem reſultantem ex duobus, dixit tamen Vicarius ſe Triſagium & Crucifixionem ſoli Chriſto Domino noſtro applicare, non autem Sanctiſſimæ Trinitati, cæteriſque abſque contradictione applauſit, præſertim vero Sanctæ Apoſtolicæ ſedis primatum pro ſuperiori capite agnouit, ac ſupremam S. D. N. Papæ autoritatem in ſingulis ſuorum Eccleſijs, obedientiæ promiſsione admiſit.

Percunctabatur deinde, quamobrem Chalcedonenſe Concilium in Dioſcorum excommunicationem fulminaſſet, cum & eruditione & religioſæ ac ſanctæ vitæ præſtâtia polleret. Cui ego; Fuiſſe à Chalcedonenſi Concilio excommunicatum, quia acta Eutychæ approbaret, & in ſuâmet hæreſi, alijſque innumeris in dicto concilio enumeratis contumaciter & ſuperbe perſiſteret.

Sed ipſe contra aiebat, Dioſcorum nunquam Eutychæ opinionem approbaſſe, cum ipſi Iacobitæ Dioſcoriani ſint, ac ſemper Eutychæ errores vnà cum auctore ſuo condemnarint, & etiam nunc condemnent, qui duas naturas in vnam confundebat, at ipſi contra hanc opinionem aſſerant duas in Chriſto naturas eſſe vnitas, vnamque factam naturam perſonatam de duabus naturis non perſonatis, ſine mixtione tamen aut confuſione, referebatq; corruptam in ipſorum libris Dioſcori hiſtoriam, quâ eum iniquè & immeritò in præfato Chalcedonéſi Concilio, damnationis & excommunicationis ſententiam perpeſſum nitebatur probare.

Aduerſus hunc ipſius diſcurſum, multis illi rationibus palâ faciebam, Dioſcorum iuſto excommunicationis telo fuiſſe confoſſum, & reprobatum, hiſtoriamque de eo confictam omnino falſam eſſe: verum is pertinaciter reijciebat omnia, negabatque quæ de Dioſcoro obijciebantur. Frequentius igitur affirmabam, ſi Catholici dici, Sanctæque Romanæ Eccleſiæ obedientiam præſtare decreuiſſent, ipſos obligari. perfectè in omnibus Chalcedonenſe Concilium vnà cum Sancta Romana Eccleſia à

diuino

diuino ſpiritu gubernata, ſequi, & amplecti. Quare Dioſcorum damnarent, adinuentioneſque ac inanem verborum ſuperfluitatem contra dicti Concilij determinationes, reijcerent, omiſſoque illo dicendi modo, nempe Vnam naturâ perſonatam de duabus naturis non perſonatis, ſine mixtione & confuſione, ſed liberè vnam perſonam, & duas naturas, duas voluntates, & duas operationes in Chriſto, iuxta idem Concilium à ſancta Romana Eccleſia probatum confiterentur.

Tunc autem reſpondit Latinos nec Græcos potuiſſe excogitare & inuenire hoc temperamentum vocum & terminorum, in propoſitione iſta, quemadmodum doctè Iacobitæ inuenerunt, & quidem in ſignificatione eandem eſſe, cum ea quam Eccleſia Latina obtinet, & verbis ſolum differre affirmabat. hæc Leonardus Epiſcopus.

CAPVT XV.

Hæreſes & errores nationis Iacobitarum ex eorum Catechiſmo collecti.

Breuiter vero referam errores omnes, quos ex Catechiſmo Iacobitarum, qui Romæ in Bibliotheca Cardinalis S. Seuerinæ tam in Arabica, quam in Latina lingua conſcriptus habetur, colligere potui: tum vt errores illius Gentis clarius cognoſcantur, tum vt ſi quando ipſam ad Eccleſiæ gremium (vt in Domino ſperamus) redire contingat, facilius Catechiſmi errores emendentur, & ad fidei regulam componantur.

Inprimis fruſtra Iacobitæ in ſuo Catechiſmo probare conantur, Chriſtum Dominum noſtrum vnam habere naturam, & vnam voluntatem, ac vnam operationem, plurimas allegantes auctoritates, cum ex eiſdem autoritatibus oppoſitum potius colligatur.

Sanctum Leonem Summum Romanum Pontificem, quia duarum meminit naturarum, cum Arrio & Neſtorio, & alijs Hæreſiarchis malignè annumerant, vt hac via magno afficiantur erga Eccleſiam Catholicam odio, vtque à duarum naturarum mentione omnes abhorreant.

Seipſos Syros vocant, & falſo ſe iactant Cophtos, Abyſsinos, Armenos, & Nubianos ipſos ſequi in fide, cum ipſi cæteris ſint multo minores ac pauciores, & Rege deſtituti.

Profitentur Chriſtum ante & poſt adunationem eſſe vnam naturam vnitam & compoſitam ex Diuinitate & humanitate, & vnam perſonam compoſitam ex Diuinitate & humanitate. Et vnam voluntatem compoſitam ex Diuinitate & humanitate. Et vnam operationem productam

ex Diuinitate, & apparentem ex corpore.

Contradicunt sibiipsis asserentes operationem voluntatis apparere ex Diuinitate personæ Verbi creatoris æterni, & operationem apparere ex humanitate vnita eidem Verbo: Non intelligentes communicationem idiomatum asserunt Græcos & Latinos errare dum vocant Christum modo Deum, modo hominem, deinde falsò præsupponunt eosdem credere quaternitatem in Diuinis, duas credendo in Christo naturas.

Falsò etiá vocant eosdem Arrianos, quia duas in Christo naturas, voluntates, & operationes credant.

Falsò præterea asserunt Latinos credere in vnam Christi voluntatem, & eosdem esse sub trium Conciliorum anathemate, quia quartum Chalcedonense acceptarunt Concilium.

Existimant se esse in communione Catholicæ & orthodoxæ Ecclesiæ, alios vero extra eandem existere.

Sanctum Leonem Summum Romanum Pontificem bis cum hæresiarchis annumerantes, falsò & malignè asserunt eum addidisse in Sanctissima Trinitate vnam naturam, vnam voluntatem, & vnam operationem, & in quaternitatem credidisse.

Falsò etiam & malignè asserunt Niceni Concilij Patres prohibuisse mentionem duarum naturarum in Christo, & duarum operationum, & duarum voluntatum.

Licet fateantur in Christo duas esse naturas personali vnione vnitas, dicunt tamen illam vnionem esse non secundum Græcorum communicationem, neque secundum congruentiam Nestorianorum, sed per compositionem vnionis apparentis in professione Iacobitarum, duarum scilicet naturarum vnitarum, sicut est vnio ignis cum ferro.

Nullam videntur facere differentiam inter vnionem, & compositionem, neque inter personam & naturam.

Asserunt in Christo vnam esse naturam, & vnam personam, & Verbum humanatum coæquale esse Deo Patri Diuinitate, & humanitate, & esse constrictum corpore, & inconstrictum anima.

Falsò etiam præsupponunt Christum diuidi in duas personas, si duæ in eo comnumerentur naturæ, & voluntates, & operationes.

Errant dicentes tertium vniuersale Concilium (Ephesinum scilicet) fuisse coactum contra Macedonium, cum fuerit contra Nestorium.

Particulam Filioque non exprimunt in Symbolo.

Hæreticorum more ad confirmanda sua dogmata aspidum oua alijs fouenda supponentes, quæ Iacobitarum sunt, S. Ioanni Chrysostomo attribuunt, vt suaipsorum scripta insignibus titulis illustrata diuulgentur.

Asserunt Dei Verbum gigni ab æterna essentia.

Asserere

Asserere videntur Diuinam tantum in Christo esse naturam.

Damnant qui prædicant Christi indumentum, id est, humanitatem permansisse creatam.

Vocant Dei Verbum Creatorem, compositum, & damnant qui Christo refert seruitutem, & qui post vnionem duas in Christo ponit naturas, & duas voluntates.

Asserunt omnes Christi operationes esse cælestes, & si quam operationem Christus fecit humanam, illam fecisse prouisione quadam.

Asserunt Christū esse creantem & non creatum, & in multis sibiipsis contradicunt indistinctè loquentes.

Plurima referunt apocrypha.

Sibiipsis contradicunt asserentes licuisse per humani oculi applicationem, Diuinam videre & perspicere essentiam, prædicentibus Prophetis Christum appariturum in figura humana: asserentes paulò inferiùs Diuinam essentiam in hoc mundo esse inuisibilem.

Errant, & sibi ipsis in eodem Catechismo contradicunt, asserentes formationem corporis Christi non in instanti, sed quadraginta dierum spatio fuisse factam.

Beatissimæ Virginis Mariæ sanctificationem à peccato in Christi conceptione factam esse asserunt.

Asserunt corpoream Christi figuram esse æternam, & de ea Deum dixisse. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

Negant Angelum Gabrielem dixisse Beatissimæ Virgini ipsam parituram filium duas naturas & voluntates habentem, quod Arrium dixisse asserunt.

Asserunt Christum sepelisse Adami imaginem in sepulchro, & illam resurgere fecisse diuinam & æternam: vnde asserere videntur, naturam humanam fuisse conuersam in Diuinam.

Asserunt æternam imaginem & humanam figuram factas esse vnione vnam Imaginem, siue figuram, & æternam per humanam subsistere, & per eam factam esse Dominum, & Christum, & Deum, & sæculorum Iudicem.

Asserunt omnes iustos manere in terra vsque in diem iudicij, secundum Christi aduentum è cælo expectantes.

Asserunt Angelos esse ex duabus substantijs scilicet ex igne & lumine.

Asserunt Spiritum Sanctum procedere à Patre, quoniam est prima causa, & capere à filio secundam causam, cum sit ipse tertia causa in proprietatibus & vna in essentia.

Asserunt non concedi perfectionem nomnis Dei nisi in his gloriosis nominibus, Trinis in personis, & Vnicis in substantia.

Asserunt

Aſſerunt animam iuſtificari ex opere ſuo bono.

Hi ſunt errores qui potiſsimum hodie apud nationem Iacobitarum verſantur, vt ex eorum Catechiſmo clariſsime conſtat. Contra præcipuos Iacobitarum errores infrà latius acturi, nunc pro adiuuanda eorum natione non erit abs re, vnionem ab eis cum Eccleſia Catholica olim in concilio Florentino ſtrictiſsimo obedientię vinculo celebratam, in memoriam reuocare: quia iuuat etiam maximè ad fidem Catholicam ſtabiliendam contra præcipuas eorum hæreſes quædam commemorare.

CAPVT XVI.

Conſtitutio Concilij Florentini ſub ſanctiſſimo Patre & D.N. Eugenio IV. ſuper vnione Iacobitarum ſiue Iacobinorum.

EVgenius Epiſcopus Seruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Cantate Domino quoniam magnificè fecit: annunciate hoc in vniuerſa terra. Exalta & lauda habitatio Sion: quoniam magnus in medio tui Epiſcopus Iſrael. Cantare profecto, & exultare in Domino decet Eccleſiam Dei pro hac grandi magnificentia, & gloria nominis ſui, quam hodie clementiſsimus Deus operari dignatus eſt. Toto ſiquidem corde laudare & benedicere ſaluatorem noſtrum nos conuenit, quia Sanctam Eccleſiam ſuam nouis quotidie accumulat incrementis: quamquam autem in populum Chriſtianum ſua beneficia omni tempore multa & magna ſunt, quæ luce clarius erga nos ſuam immenſam charitatem oſtendunt: ſi tamen accurate inſpicimus: quæ & quanta his diebus nouiſsimis diuina clementia facere dignata eſt: iudicare certè poterimus, hoc noſtro tempore plura ac maiora, quam à multis retroactis temporibus ſuæ charitatis munera extitiſſe. Ecce enim nondum exacto triennio in hac Sancta Oecumenica Synodo ſaluberrimam trium magnarum nationum vnionem Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro ſua infatigabili pietate ad commune perenneque totius Chriſtianitatis gaudium, tam copioſe effecit. Vnde actum eſt vt totus fere oriens glorioſum Chriſti nomen adoret, ac non parua ſeptentrionis portio poſt longa diſsidia cum Sancta Romana Eccleſia in eodem fidei ac charitatis vinculo iam conuenerint. Primo Græci, vt ſibi qui ſubſunt quatuor Patriarchalibus ſedibus multas gentes, nationeſq́, & idiomata continentibus, deinde Armeni multorum populorum gens: hodie vero Iacobini magni etiam per Aegyptum populi, ſanctæ Sedi Apoſtolicæ ſunt vniti. Et cum nihil ſaluatori noſtro Domino Ieſu Chriſto gratius ſit, quam mutua inter homines charitas, nihilque nomini ſuo glorioſius, atque Eccleſiæ vtilius eſſe poſsit quam vt Chriſtiani omni inter ſe ſublato diſsidio, in eadem ſimul fidei puritate conueniant, merito nos omnes & cantare prægaudio, & iubilare in Domino debemus: quos vt tantam Chriſtiana

ſtiana

stianæ fidei magnificentiam diebus nostris videremus, diuina miseratio dignos effecit. Summa igitur cum alacritate annunciamus magnalia hæc in vniuersa Christianorum terra : vt sicut nos pro gloria Dei & exaltatione Ecclesiæ gaudio inenarrabili repleti sumus, ita & alios tantæ lætitiæ participes faciamus : vt omnes vno ore magnificemus & glorificemus Deum, & suæ maiestati prout dignum est magnas quotidianasq; gratias agamus pro tot tantisq; beneficiis innumerabilibus hac ætate Ecclesiæ suæ Sanctæ collatis. Et quoniam qui opus Dei diligenter exercet, non modo meritum ac retributionem in cælis expectat, sed etiam apud homines amplam gloriam laudemq; meretur ; Venerabilem fratrem nostrum Ioannem Iacobinorum Patriarcham huius sanctæ vnionis cupidissimum, à nobis & tota Ecclesia merito laudandum & extollendum, ac communi Christianorum fauore cum tota sua gente dignum iudicamus. Is enim à nobis per nostrum oratorem, ac literas excitatus, vt ad nos & hanc sanctam Synodum legationem mitteret, & se ac suam gentem in eadem cum Ecclesia Romana fide vniret dilectum filium Andream natione Aegyptium, Abbatem Monasterij S. Antonij apud Aegyptum, in quo & habitasse, & mortuus esse Sanctus ipse Antonius perhibetur, Religione & moribus non mediocriter institutum, ad nos & ipsam Synodũ destinauit. Cui deuotionis Zelo accensus imposuit atque commisit, vt fidei doctrinam quam Sancta Romana Ecclesia tenet & prædicat, nomine ipsius Patriarchæ & suorum Iacobinorum reuerenter susciperet, deferendam postea per eum ad ipsum Patriarcham, & Iacobinos, vt & ipsi eandem agnoscerent ratamq; haberent, & in suis regionibus prædicarent. Nos igitur, quibus voce Domini commissum est pascere oues Christi, ipsum Andream Abbatem per nonnullos huius sacri Concilij insignes viros super articulis fidei, & Sacramentis Ecclesiæ. & quibuscunque ad salutem spectantibus diligenter examinari fecimus, & tandem quantum visum est necessaria fore, exposita eidem Abbati Sanctæ Romanæ Ecclesiæ fide Catholica, & per ipsum humiliter accepta, hanc quæ sequitur necessariam & veram doctrinam hodie in hac solemni sessione sacro approbante Oecumenico Concilio Florentino in nomine Domini tradidimus. Inprimis igitur Sacrosancta Romana Ecclesia proponit deinde Concilium, & confitetur fidem Sanctissimæ Trinitatis, reprobans omnes hæreticos contra illam tenentes, & libros tam veteris quam noui testamenti enumerat omnia fere vt in professione fidei Catholicæ ab Orientalibus emittenda, de qua infrà: & ideo consulto omittimus, maxime quia Iacobitarum errores potius circa Incarnationis quam Trinitatis mysterium versantur.

deinde infra prosequitur Concilium.

Firmissimè credit, profitetur, & prædicat vnam ex Trinitate personam Deum verum, Dei filium ex Patre genitum, Patri consubstantialem, & coæternum in plenitudine temporis quam diuini Concilij inscrutabilis altitudo disposuit, propter salutem humani generis veram hominis integramque naturam ex immaculato vtero Mariæ Virginis assumpsisse, & sibi in vnitatem personæ copulasse tanta vnitate, vt quicquid ibi Dei est non sit ab homine separatum, & quicquid est hominis non sit à Deitate diuisum. Atque vnus & idem indiuisus vtraque natura in suis proprietatibus perma-

participes: nisi aliquando ab his erroribus resipiscant. Omnibus igitur qui Christiano nomine gloriantur, præcipit omnino quocunque tempore, vel ante vel post baptismum, à Circumcisione cessandum quoniam siue quis in ea spem ponat, siue non, sine interitu salutis æternæ obseruari omnino non potest. Circa pueros verò propter periculum mortis, quod potest sæpe contingere, cùm ipsis non possit alio remedio subueniri, nisi per Sacramentum Baptismi, per quod eripiuntur à Diaboli dominatu, & in Dei filios adoptantur, admonet non esse per quadraginta aut octuaginta dies, seu aliud tempus, iuxta quorundam obseruantiam, sacrum baptisma differendum: sed quamprimum fieri potest, debet conferri: ita tamen quòd mortis imminente periculo, mox sine vlla dilatione, baptizentur etiam per laicum, vel mulierem, in forma Ecclesiæ, si desit sacerdos: quemadmodum in Decreto Armenorum pleniùs continetur.

Firmiter credit, profitetur & prædicat, omnem creaturam Dei bonam; nihilque reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: quia iuxta verbum Domini, non quod intrat in os coinquinat hominem: illamq; Mosaicæ legis ciborum mundorum, & immundorum differentiam, ad cerimonialia asserit pertinere, quæ surgente Euangelio transierunt, & efficacia esse desierunt. Illam etiam Apostolorum prohibitionem ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato dicit illi tempore congruisse, quo ex Iudæis atque gentilibus, qui antea diuersis ceremoniis moribusque viuebant, vna surgebat Ecclesia: vt cum Iudæis etiam Gentiles aliquid communiter obseruarent, & in vnum Dei cultum fidémque conueniendi præberetur occasio, & dissensionis materia tolleretur: cùm Iudæis, propter antiquam consuetudinem, sanguis & suffocatum abominabilia viderentur: & esu immolatitij poterant arbitrari gentiles ad idololatriam redituros. Vbi autem eousque propagata Christiana Religio: vt nullus in ea Iudæus carnalis appareat, sed omnes in Ecclesiam transeuntes, in eosdem ritus Euangelij ceremoniásque conueniant, credentes omnia munda mundis, illius Apostolicæ prohibitionis causa cessante, etiam cessauit effectus. Nullam itaque cibi naturam condemnandam esse denunciat, quam societas admittit humana: nec inter animalia discernendum per quemcunque siue virum, siue mulierem, & quocunque genere mortis intereant quamuis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari & Ecclesiastica disciplina, possint & debeant multa non negata dimitti, quia iuxta Apostolum omnia licent sed non omnia expediunt.

Firmiter credit, profitetur, & prædicat nullos extra Ecclesiam Catholicam existentes non solùm Paganos, sed nec Iudæos, aut hæreticos, atque schismaticos, æternæ vitæ fieri posse participes, sed in ignem æternum ituros, qui paratus est Diabolo & angelis eius, nisi ante finem vitæ eidem fuerint aggregati. Tantúmque valere Ecclesiastici corporis vnitatem: vt solis in ea manentibus ad salutem Ecclesiastica Sacramenta proficiant, & ieiunia, eleemosynæ, ac cætera pietatis officia, & exercitia militiæ

Christiana pramia aterna parturiant, neminemq́, quantascunque eleemosynas fecerit, & si pro Christi nomine sanguinem effuderit, posse saluari, nisi in Catholica Ecclesia gremio & vnitate permanserit.

(Exprimit deinde Synodos Oecumenicas, nempe Nicenam, Constantinopolitanam, & primam Ephesinam, easque an plectitur & approbat, de Calchedonensi verò & de alijs, quas Iacobitæ non admittunt, addit.) *Amplectitur, etiam, approbat, & suscipit Sanctam Calchedonensem Synodum, quartam in ordine vniuersalium Synodorum, Sexcentorum & triginta Patrum, temporibus præfati Beatissimi Leonis prædecessoris nostri, & Marciani Principis celebratam, in qua hæresis Eutychiana cum suo authore Eutyche. & Dioscoro defensore damnata est: & diffinitum est, Dominum nostrum Iesum Christum esse verum Deum & verū hominem & in vna eademque persona diuinam humanamque naturas integras. inuiolatas, incorruptas, inconfusas distinctasq́, mansisse, humanitate agēte quæ hominis sunt; & Deitate quæ Dei. Quos damnat, damnatos habet; quos approbat, approbatos.*

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit Sanctam quintam Synodum secundo apud Constantinopolim tempore Beatissimi Vigilij prædecessoris nostri & Iustiniani Principis celebratam: in qua Sacri Calchedonensis Concilij definitio de duabus naturis & vna persona Christi renouata est, multique Origenis errores suorúmque sequacium, præsertim de dæmonum aliorúmque damnatorum pænitentia & liberatione, reprobati atque damnati sunt.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam tertiam Constantinopolitanam Synodum, centum & quinquaginta Patrum, quæ sexta est in ordine Vniuersalium Synodorum, temporibus Beatissimi Agathonis prædecessoris nostri, & Constantini quarti huius nominis Principis, congregatam, in qua Machasij Antiocheni Episcopi, & sectatorum hæresis condemnata est: & diffinitum est in Domino nostro Iesu Christo duas esse perfectas integrásque naturas. & duas operationes duas etiam voluntates, licèt esset vna eadémque persona, cui vtriusque natura competerent actiones, Deitate agente quæ Dei sunt, & humanitate quæ hominis sunt.

Amplectitur etiam, & veneratur & suscipit omnes alias vniuersales Synodos auctoritate Romani Pontificis legitime congregatas, ac celebratas & confirmatas, & præsertim hanc Sanctam Florentinam: in qua inter alia Græcorum atque Armenorum sanctissima vnio consummata est, & multa circa vtramque vnionem saluberrima diffinitiones editæ sunt: prout in decretis desuper promulgatis plene continetur, quorum tenor in hunc modum sequitur.

Positis deinde alijs decretis Sacrosanctę Synodi circa Vnionem tam Gręcorum quàm Armenorum, in quibus fidei nostrę fundamenta stabiliuntur ac declarantur; in fine Bullæ siue Decreti Vnionis cum Gręcanica natione, addit. *His omnibus explicatis præfatus Andreas Abbas, nomine dicti Patriarchæ, ac proprio & omniū Iacobinorum, hoc saluberrimum Synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis & statutis,*

statutis, omnémque doctrinam in ipso descriptam: nec non quicquid tenet & docet sancta sedes Apostolica & Romana Ecclesia, cum omni deuotione & reuerentia suscipit & acceptat. Illos quoque Doctores & sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, ipse reuerenter suscipit, quascunque verò personas & quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat & damnat, ipse pro damnatis & reprobatis habet, profitens tanquam vera obedientiæ filius, nomine quo supra, ipsius sedis Apostolicæ ordinationibus & iussionibus fideliter & semper obtemperare. Lecto solemniter in præsenti Synodo hoc decreto Latino sermone, mox in Arabico præfatus Andreas Abbas ipsum Iacobinorum Decretum publicè ibidem prælegit, atque infrascripta verba in scriptis Arabicè subiunxit, quæ in continenti Latinè recitata sunt: Beatissime Pater Domine Eugeni Sanctæ Romanæ Ecclesiæque vniuersalis summe Pontifex, veréque Christi Vicarie, ac Beati Petri successor, & sanctissima Vniuersalis Florentinensis Synode, totum hoc Sanctum decretum cum insertis & sanctis decretis Vnionis Græcorum & Armenorum, quod nunc in vestra præsentia publicè lectum est, Ego Andreas humilis Abbas S. Antonij, orator Reuerendi Patris Domini Ioannis Patriarchæ Iacobinorum, habens ipsius decreti per plures dies plenam notitiam & instructionem, cognosco confiteórque omnia in ipso decreto contenta, diuinæ ac Catholicæ veritati consona existere. Nomine igitur præfati Domini Patriarchæ omniúmque Iacobinorum, ac meo, quemadmodum vestra sanctitas attestatur, præfatum saluberrimum Synodale decretum, cum dictis insertis decretis omnibusque suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis & statutis: omnémque doctrinam in ipso descriptam nec non quicquid tenet & docet sancta sedes Apostolica, & Romana Ecclesia cum omni deuotione & reuerentia suscipio & accepto. Illos quoque Doctores, & sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, reuerenter suscipio; quascunque verò personas & quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat & damnat; pro reprobatis & damnatis habeo pollicens nomine quo supra ipsum Patriarcham Iacobinósque, & me ipsum tanquam veræ obedientiæ filios, vestris & sedis Apostolicæ ordinationibus & iussionibus fideliter & semper obtemperaturos. Datum Florentiæ in publica sessione Synodali, solemniter in Ecclesia domus Sanctæ Mariæ nouellæ, apud quam nunc residemus, celebrata, anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo primo, pridie nonas Februarij, Pontificatus nostri anno vndecimo.

CAPVT XVII.

De natione Armena eorumque erroribus.

DE Armenis & eorũ erroribus ſcripſerunt inter alios Vincentius Beluacenſis in ſpeculo hiſtoriali lib. 30. c. 98. & ex eo ad verbum S. Antoninus 3. p. tit. 19. c. 8. §. 10. & de nouitatibus apud eos, idem Anton. tit. 21. cap. 5. in princ. Guido Carmelita, Rodulphus Armacanus, & nouiſsimè Prateolus lib. de ſect. hæret. verbo *Armeni.*

Hęreſes & errores præcipui nationis Armeniæ ijdem ferè ſunt cum erroribus Iacobitarũ & Græcorũ: Dicunt enim in Chriſto Domino noſtro vnam naturam eſſe, vnam voluntatem, vnamque operationẽ. Dioſcorum colunt. Tria ſolum habent Concilia vniuerſalia. Adiungunt Triſagio, Qui crucifixus eſt pro nobis.

Cum Græcis Spiritum Sanctum, nõ à filio, ſed à ſolo Patre, procedere: Sacramentum Euchariſtię non in Azymo, ſed ſolùm in fermentato cõfici; nullam animam antè diem vniuerſalis Iudicij fore beatã: nullũ denique eſſe Purgatorium, in quo animæ ex hac luce migrantes purgentur, affirmant; ac proinde neque orandum eſſe pro defunctis.

Præter hos etiam errores, alijs quamplurimis ſcatent, de quibus latiſsimè Guido Carmelita in libro quem de hęreſibus edidit. Primò aſſerunt, Adamum & Euam nunquam carnali copula coniungendos, ſi in eo ſtatu quo illos Deus condiderat, permãſiſſent, humanam ſpeciem aliter propagandam aſſerentes.

2. Ab omnibus etiam Sacramentis virtutẽ conferendi gratiam tollunt.

3. Rebaptizant eos qui iam ſemel Baptiſma ſuſceperunt in Eccleſia Romana, in ea dicentes non eſſe verũ baptiſma, propterea quòd apud Latinos non eſſe veram & Catholicã Eccleſiam affirment, ſed ſolùm penes ipſos.

4. Dicebant etiam Baptiſmum alicui conferri non poſſe, niſi eidem cõferatur & Euchariſtiæ Sacramentum.

5. Chriſma quoque adeo neceſſarium ad verũ Baptiſma perficiendũ, vt niſi baptizandus ipſo Chriſmate vngatur, non baptizatum cenſerent.

6. Aſſerebant rurſus pueros non indigere Baptiſmo ad deletionem peccati originalis, vtpote qui pueros negarent ante Baptiſmum vllum peccatum originale habere.

7. Item Beatos eſſentiam Dei non videre, ſed claritatem quandam illius eſſentiæ, in qua viſione aſſerunt ſupremam conſtare beatitudinem.

8. Fatentur, Deũ eſſe mendacẽ, propterea quòd cũ Deus dixiſſet, Cain

futurum

uturũ vt à nullo homine occideretur, seipsum tamen occiderit qua ex re conuincunt Deum protulisse falsum, cùm Cain fuerit ab homine occisus.

9. Item negant illi, verum Christi corpus realiter in Sacraméto Eucharistiæ sub panis, & sanguinem sub vini speciebus, contineri.

10. Rursus sic vinum in calice apponunt, vt nullam penitus misceant aquam, eam asserentes minimè miscendam esse.

11. Asserunt etiam hunc sacratissimum cibum, nec prodesse quicquam, nec etiam obesse.

12. Item inferni pęnam non esse perpetuam, dicentes Christum, cùm ad Inferos descendit, omnes animas inde eduxisse.

13. Negant in nuptiis contrahendis aliquod esse Sacramentum, asseuerantes illam maris & feminę indissolubilem coniunctionem non esse Sacramentum, neque per illam aliquam gratiam conferri coniunctis.

14. Et quãuis dicãt originale peccatũ nullũ esse, fatẽtur tamẽ Baptismã esse necessariũ ad vitam æternam consequendam. Paruulos verò, qui absq; Baptismo decedunt, negant vitã beatã possidere, sed eos dicunt in paradisum terrestrẽ migrare, si filij sint fideliũ; si verò infidelium filij extiterint, illos dicunt descendere in Infernum cum suis parentibus.

15. Docent rursus, omnes homines ante passionẽ Christi fuisse dãnatos ob primorũ parentum peccatum atque transgressionẽ. Dicunt enim, eorundẽ priorum parentũ peccatum adeò fuisse exitiale & noxiũ, vt toti posteritati vsque ad Christi passionẽ nocuerit, eamq; posteritatẽ ad infernũ abduxerit: non quidẽ propter originale vitium, quod à primis parentibus contraxerunt nascentes (quia vti iam diximus, nullum esse astruunt) sed ob proprium primorum parentum peccatum omnes damnatos esse affirmant, etiamsi ipsi in se nullum habuerint peccatum.

16. Dicunt item, nullũ fuisse futurum peccatũ, si Dęmones non fuissent, qui homines ad tentationem impellerent: ex quo inferebant, peccatũ esse simpliciter à Dæmone, & nullo pacto à libero arbitrio.

17. Dicũt etiam esse aliqua peccata ita prorsus irremissibilia, vt à nullo sacerdote remitti possint, cõtra illud quod Christus dixit Petro Matt. 16. *Quodcunq; ligaueris super terram erit ligatum & in cælis. & quodcunq; solueris super terram erit solutum & in cælis.* Vbi qui totum dicit, nihil excludit.

18. Docent quoque Christum surrexisse à mortuis die Sabbati, post parasceuen, hora sexta, cùm tamen eũ surrexisse tertia die omnes scripturæ testentur, iuxta quod ipse saluator promiserat Luc. 18. & Matth 12.

19. Item omnes homines in sexu virili resurrecturos, nullumque post resurrectionem futurum esse femineum sexum.

20. Negant denique vllum Sacramentum gratiã conferre posse suscipienti, quantumlibet ad illius susceptionem animam suam præparet.

CAPVT

CAPVT XVIII.

De quibuſdam Armenorum ritibus.

RΕcenſitis his & ſimilibus Armenorum erroribus,addit Niceph.li.18. hiſtor.Eccleſiaſt cap.53.Dicunt(ait)habere conſtitutiones multifarias diuinorum miniſteriorum,præter Eccleſiæ traditionem & conſuetudinem. Atque vt Monophyſitas ſe eſſe ſatis oſtendant; digito vno à læua dexteram verſus,ſe ipſos cruce conſignant.

Et Crucem Sanctá, magno Paraſceues die,ſub terra abſcondunt,vſque ad magnum Dominicum diem.Tum verò cum lumine per plateas & angulos circumeuntes hinc & inde eam quærunt,& inuentam proferunt.

Tempore autem procedente alios ritus & cæremonias, quæ pietate ſalua vel obſeruari vel omitti poſſunt, complexi ſunt, peculiaria ieiunia inſtituentes,& ſabbatis atque diebus Dominicis magnæ ſanctæ Quadrageſimæ,lac,caſeum,& oua comedentes, & per panem azymum ſacrificiũ peragentes,atque id quod Alzibini dicitur ieiunium, paulo ante eũ diem, quo carnium eſus interdicitur,ſeruantes. Hactenus Nicephorus.Hę autẽ conſtitutiones,de quibus Niceph.paulo antè,ſunt de quibuſdã Armenorũ ritibus qui maiori ex parte à conſuetudine omniũ Eccleſiarũ & à pietate alieniſsimi videntur, de quibus,alijſq; Armenorũ cõſuetudinibus,S.Antonin.vt ſuprà,ſic ait:Armeni ſiquidẽ in Sabbato Paſchæ comedũt oua & caſeũ in veſpere,dicũt enim quod Chriſtus reſurrexit in veſpere ſabbati.

Item poſt Paſcha comedunt carnes per omnes ſextas ferias, quæ ſunt ſeptem vſque ad Pentecoſten.

Diem natalis Domini neſciunt,nullaque feſta, vel Vigilias cuſtodiunt, nec quatuor tempora nouerunt.

Per totam quadrageſimam non celebrant,niſi die Sabbati vel Dominicæ,quia dicunt hominem ieiuniũ frangere quoties celebrat.Propter hanc etiam cauſam in ſextis ferijs non celebrant,ne ieiunium frangant.

Diebus autem,quibus carnes comedunt,celebrant,quia tunc non ieiunant.Multa verò Ieiunia faciunt.

In ſeptimana ante Septuageſimam,quia dicitur ieiunium S.Sergij, à ſecunda feria vſque ab Sabbatum ieiunare incipiunt.

Et in Sabbatho,& in Dominica carnes comedunt:

Idem in hebdomada ſequenti faciunt.

In quarta & ſexta ferijs oleum & piſces non comedunt,nec vinum bibunt,nec etiam per totam Quadrageſimam.

Plusque peccare qui in quadragesima comedit pisces, vel oleum, aut vinum bibit, quàm illum qui ad lupanar vadit.

Porrò in septimana ante quadragesimam ita strictè ieiunant, quòd in secunda feria penitus abstinent. In die Martis aliquid, sine tamen oleo, & vino manducant. Et in die Mercurij omnino nihil, & in Sabbatho comedunt carnes. Et hoc quidem ieiunium faciunt maiores.

Infantes autem duorum mensium Sacramēto communicant, & quoslibet indifferenter.

Tantum odium inter Georgianos & Armenos existit, quod Georgianus dicit: *Si quis vestrum habeat spinam in pede fixam transiens ante Armenorum Ecclesiam, debet spinam sustinere. nec se ad pedem suum euellendi causa inclinare, ne per hoc videatur, ante Armenorum Ecclesiam, ab omnibus Christianis vili pendendam, se inclinare.*

Omnes hi alijque plures Armenorum nationi ascribuntur errores, nō quòd omnes Armeni illis inhæreant, sed quia eorum aliqui aliquibus ex his, alij verò alijs teneantur hæresibus.

Armenorum errores aperuerunt, atque confutarunt præcipui Patres Chalcedonensis Synodi, Græci item atque Latini, qui de Christi Domini incarnatione scripserunt, quod & strenuè fecerunt etiam Scholastici Theologi, quin & Ricardus Randulphus hoc præstitit, vndeviginti libris quos aduersus Armenorum errores conscripsit, sed cautè legendus est: interdum enim dum alios corrigit, ipse in errores lapsus est, quos Thomas Vualdensis & alij confutarunt. Et ex Antiquioribus contra Armenorum errores scripserunt Proclus Patriarcha Constantinopolitanus in epistola ad Armenos. S. Nicon in tractatu de pessima Armenorum Religione. S. Thom. in opusc. de Armenorum erroribus, & præcipuè Concilium Florentinum in Bulla Vnionis Armenorum.

CAPVT XIX.

Pro iuuandis Armenis.

ARmeni Asiam incolunt in ea parte, quæ est inter Taurum, & Caucasum montes constituta, quorum patria Armenia dicitur à Cappadocia vsque ad Caspium mare protensa; cùm autem illi Catholicam fidem fuerint edocti, tempore Constantini Imperatoris, sedem Romanam & Apostolicam venerati sunt, vt ex eorum libris, maximè ex Actis B. Gregorij, magni Pręsulis Armeniæ virique sanctissimi constat. Referunt enim Armeni inter Imperatorem Constantinum, & Tiridatem Rēgem Arme-

norum, Sanctumque Gregorium (quem Illuminatorem vocant, quia per illum ad fidem & baptismum fuerunt adducti) & B. Siluestrum Papam vnionem olim fuisse initam; ac deinde inter orientales nationes nulla est, quæ ita firmiter Petri sedi adhæserit vt Armeni. quam verò ob causam ab Ecclesia defecerint conijcere licet ex historicorũ scriptis, nimirũ propter Decreta Concilij Chalcedonensis sub Leone primo & Martiano Imperatore celebrati, quòd videlicet in eo ipso Concilio Eutyches Abbas Constantinopolitanus, & Dioscorus Alexandrinus Episcopus, quorũ opinionem Armeni sequebantur, damnati fuissent. Nam quòd tẽpore Philastrij Brixiensis Episcopi, & B. Augustini nondum ab Ecclesia seiuncti essent, ex eo constat, quòd neuter eorum Armenorum hæresis mentionẽ faciat. Armeni itaque his hæreticis fauẽtes decreta Concilij Chalcedonensis admittere contempserunt.

At postea in Concilio Florentino, tempore Eugenij iiij. celebrata est Armeniorum vnio cum Ecclesia Catholica, quamuis nunc apud Armenos ipsos, sicut nec apud Græcos, vnionis in illo celeberrimo Concilio, præsente Imperatore Palæologo factæ, nullum ferè existat vestigium: & quãuis hodie aliqua illorum pars à Romana dissentiat Ecclesia, maior tamen eorum numerus, ac præcipuè Patriarchæ & Episcopi, paratissimi sunt ad redintegrandam, & confirmandam eandẽ vnionem, præstandamque obedientiam Apostolicæ sedi. Quemadmodum nuper à Religiosis nostrĩ Ordinis, iussu Clementis VIII. Sanctæ memoriæ Papę, in Persarum Regis ditionem, salutis animarum causã penetrantibus, relatione fide digna accepimus.

Natio Armena, quæ copiosissima est, teste Leonardo Episcopo Sidoniensi, (qui à Gregor. xiij. missus, omnes ferè Orientis Prouincias perlustrauit) duobus Patriarchis principalibus subiecta, quorum vnus est Armeniæ maioris, residens in Monasterio & Ecclesia Ecmeazin, propè ciuitatem Eruan in Persia. Alius autem Armeniæ minoris, residens in ciuitate Sis in Cilicia, hodie dicta Caramania. Alij insuper Patriarchæ inter eandẽ nationem fauore Turcarum creati reperiuntur, suntque exactores tributorum, quæ familiæ Armeniæ Turcis reddere tenentur. Alij etiam sunt coadiutores electi eorundem Patriarcharum cum consensu Episcoporũ & populi. Alij insuper sunt Primates, aut potiùs Patriarchæ eiusdem nationis, in vltimis partibus Persię, & in Constantinopoli, qui quanquam vi iuris subditi sint huic Patriarchæ Armeniæ maioris, quandoque tamen eum non recognoscunt.

Familiæ, quę huic Patriarchatui maioris Armeniæ subsunt, excedunt numerum centum & quinquaginta millium, pręter monasteria quam plurima, Episcopos, Sacerdotes, Religiosos & Diaconos permultos.

Huius

Huius Patriarchatus Magistri & cõcionatores Armenica lingua, Mortabiti dicuntur, quibus natio ipsa non minorem obedientiam quàm ipsismet Patriarchis prçstat.

In prouincia Neuuam, in ipsa quoque Persia, in duabus ciuitatibus degunt Armeni Catholici, qui Archiepiscopo Dominicani ordinis alijsq; fratribus eiusdem familiæ, subduntur, qui Latino ritu ac sub obedientia Romanę sedis viuunt.

Patriarcha verò Armeniæ minoris habet sub ditione sua viginti quatuor Prælatos Episcopos, & Archiepiscopos, & ad duodecim Episcopos superiores viciniores q; Ecclesię Patriarchali; spectat electio Patriarchæ, quandoque tamen à populo Armeno, fauore & iussu officialium Turcarum, Patriarchę creantur; postmodumque ab Episcopis & Archiepiscopis consensum obtinent, prçcipuique populi fauore Coadiutor cum futura successione, ei deputatur, qui è Magistro & prędicatore post mortem prçfati sui prædecessoris, à populo in Patriarcham recipitur & confirmatur.

Familię huic Patriarchatui subditæ numero circiter viginti millium recensentur, aguntque in ciuitatibus, villis & castellis Syriæ & Ciliciæ, suntque viginti Monasteria centum Religiosorum, Sacerdotes trecenti, Diaconi & Clerici quam plurimi, qui eleemosynis propriaque industria viuunt. Hęc ex prędicto viro pijssimo Leonardo Sidoniensi Episcopo: qui veritati consentanea pro eius temporis ac rerum statu referebat. Verum Rex Persarum hac tempestate armorum vi, & potentia tam maiorẽ quàm minorem Armeniam à Turcarum tyrannide vindicauit, ac suo subegit imperio. Pro iuuandis Armenis legendus est Guido Carmelita; extat quoque Romę professio fidei Armena lingua edita: cętera quę diximus infrà pro iuuandis Schismaticis Orientalibus, consideranda sunt in Armenorum ad fidem reductione: nunc verò sufficiat pauca ex vnione ab Armenis cum Ecclesia Catholica in Concilio Florentino facta referre.

CAPVT XX.

De vnione Armenorum, Dęcretum à Sancta Synodo Florentina sub Eugenio iiij. Pont. Max. editum.

EVgenius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriã. Exultate Deo adiutori nostro: Iubilate Deo Iacob omnes vbique, qui nomine censemini Christiano. Ecce enim iterum Dominus recordatus

misericordiæ suę alium dissidię lapidem nongentis & amplius inueteratū annis de Ecclesia sua auferre dignatus est: Et qui facit concordiā in sublimibus, & in terra pax est hominibus bonę voluntatis, optatissimam Armenorum vnionem sua ineffabili miseratione concessit. Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Intuens namque pijssimus Dominus Ecclesiam suam, modò ab his qui foris sunt, modo ab his qui intra, non paruis agitari turbinibus; vt inter ipsas respirare angustias, & ad resistendum fortior assurgere valeat, multis eam quotidie modis consolari & roborare dignatur. Nam & pridem magnam illam Græcorum vnionem multas longè lateque continentium nationes & linguas: hodie verò hanc ipsam Armenici populi, qui per Septemtrionem, & Orientem in magna copia diffusus est, in eodem fidei & charitatis vinculo cum sede Apostolica stabiliuit. Hæc profectò tam magna & mira sunt diuinæ pietatis beneficia: vt non solùm pro vtroque, sed ne quidem pro altero, satis dignas suæ Maiestati referre gratias possit intellectus humanus. Quis non vehementer admiretur vno eodemque tam breui tempore, duo sic præclara, & tot sæculis desiderata opera in hoc Sacro Concilio fuisse tam fæliciter consummata? Vere à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Quæ enim hominum prudentia vel industria, nisi gratia Dei & cępisset & perfecisset, has tales ac tantas res explère potuisset. Laudemus iugiter & toto corde benedicamus Dominum, qui facit mirabilia magna solus, ipsique psallamus spiritu, psallamus & mente, oreque & opere, quantum sinit humana fragilitas, pro tantis muneribus gratias agamus, orantes & obsecrantes, vt quemadmodum ipsi Gręci, atque Armeni vnum cum Ecclesia Romana effecti sunt, ita fiant & cæteræ nationes, præsertim Christi charactere insignitæ, & totus denique populus christianus, omnibus odijs, bellisque extinctis, mutua inuicem pace ac fraterna charitate quiescat & gaudeat. Ipsos autem Armenos magnis laudem præmijs dignos esse meritò censemus. Vt primùm enim à nobis ad Synodum accersiti sunt, tanquam Ecclesiasticæ auidi vnitatis, spectabiles, deuotos, & doctos oratores suos, cum sufficienti mandato de suscipiendo videlicet, quicquid Spiritus Sanctus hanc Sanctam Synodum illustrauerit, ex remotissimis Regionibus per multos labores marisque pericula, ad nos & hoc Sacrum Concilium destinarunt. Nos verò tota mente, vt nostrum pastorale decebat officium, cupientes tam Sanctum perficere opus, sæpè cum ipsis Oratoribus de Sancta vnione cōtulimus. Et ne vel parua huic Sanctę rei dilatio fieret, deputauimus de omni statu huius Sacri Cōcilij viros Iuris Diuini & humani doctissimos, qui cum omni cura, studioque & diligentia rem istam cum ipsis pertra-

ctarent

starent oratoribus, ab eis accuratè inquirentes eorum fidem, tam circa diuinæ vnitatem essentię, & diuinarum personarum Trinitatem, quàm Domini nostri Iesu Christi humanitatem, & septem Ecclesiæ Sacramenta, & alia ad fidem orthodoxam & ritus vniuersalis Ecclesię pertinentia. Multis itaque adhibitis disputationibus, collationibus, & tractationibus. Postquam non mediocrem testimoniorum inspectionem, quę ex Sanctis Ecclesiæ Patribus & Doctoribus deducta sunt, & earum de quibus agebatur rerum discussionem: tandem expedire iudicauimus, ne vlla in futurum de fidei veritate apud ipsos Armenos hęsitatio esse valeat atque idem per omnia sapiant cum sede Apostolica, vnioque ipsa stabilis ac perpetua sine vllo scrupulo perseueret, vt sub quodam Breui cõpendio orthodoxę fidei veritatem, quã super pręmissis Romana profitetur Ecclesia, per hoc decretum sacro hoc approbante Florentinensi Concilio, ipsis oratoribus ad hoc etiam consentientibus traderemus.

Deinde Sancta Synodus exponens Armenis fidei nostræ arcana, tradit symbolum Constantinopolitanum, asseritq; in Christo duas naturas & vnam personam, & quòd Iesus Christus consubstantialis Patri sit secundum Diuinitatem, & nobis secundum humanitatem, & in eo sint duæ voluntates & duæ operationes. Deinde explicat septem Sacramentorum formam, materiam, & effectum eorum, ac nouissimè refert & amplectitur Sancti Athanasij Symbolum, quæ à nobis consultò omittuntur, quia nimis longa; & ferè omnia (exceptis his quæ ad Sacramenta pertinent) repetuntur in professione fidei infra à nobis in fine huius tractatus adducenda. Demum lecta Bulla vnionis Græcorum cum Latina Ecclesia, prosequitur Concilium dicens.

His omnibus explicatis prędicti Armenorum oratores nomine suo, ac sui Patriarchę, & omnium Armenorum hoc saluberrimum Synodale decretum in omnibus suis capitulis, declarationibus diffinitionibus, traditionibus, pręceptis, & statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, nec non quicquid tenet & docet Sancta Romana sedes Apostolica & Romana Ecclesia, cum omni deuotione & obedientia acceptant, suscipiunt & amplectuntur. Illos quoque doctores & sanctos Patres quos Ecclesia Romana approbat, ipsi reuerenter suscipiunt: quascunque verò personas, & quicquid Romana ipsa Ecclesia reprobat & damnat, ipsi pro reprobatis & damnatis habent. Profitentes tanquam veri obedientię filij, nomine quo supra, ipsius sedis Apostolicę ordinationibus & iussionibus fideliter obtẽperare. Lecto autem solemniter in nostra, & huius Sãctę Synodi pręsentia memorato decreto, mox dilectus filius Narses Armenus, nomine ipsorum Oratorum, in idiomate Armenico publicè hęc quę sequuntur legit. quę incontinenti dilectus filius Basilius, ordinis fratrum minorum, noster & ipsorum Armenorum communis interpres, publicè sermone Latino in hunc modum ex scripto legit. Beatissime Pater, & Sanctis-

Sanctißima Synodo, totum hoc Sanctum decretum quod nunc Latinè coram vestra publicè lectum est pręsentia, fuit nobis pridie de verbo ad verbum in nostro idiomate clarè expositum & interpretatum, quod quidem nobis optimè placuit & placet.

Ad maiorem autem nostrę mentis expressionem, eius effectum summatim repetimus. In ipso continetur.

Primò, qualiter populo nostro Armenorum traditis Sãctum Symbolum Constantinopolitanum, cum illa additione Filioque, vt in Ecclesijs nostris, diebus saltem Dominicis maioribusq; ac festiuitatibus, intra Missarum solemnia, decantari seu legi debeat.

Secundò diffinitionem quarti vniuersalis Concilij Chalcedonensis de duabus naturis in vna Christi persona.

Tertiò diffinitionem de duabus Christi voluntatibus & operationibus, in sexto vniuersali Concilio promulgatam.

Quartò declaratis, quòd ipsa Chalcedonensis Synodus, & Beatißimus Leo Papa, rectè de duabus in vna persona Christi naturis veritatem diffinierunt, contra impia Nestorij & Eutychis dogmata, iubetisque vt ipsum Beatissimum Leonem tanquam Sanctum, & fidei columnam veneremur. Atque non solùm has tres Synodos Nicenam, Constantinopolitanam, & Ephesinam primam, sed & omnes alias vniuersales auctoritate Romani Pontificis legitime celebratas, reuerenter suscipiamus.

Quintò breuem formulam Sacramentorum septem Ecclesię, videlicet Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ, Pœnitentię, Extremæ Vnctionis, Ordinis, & Matrimonij; declarando quæ sit cuiusque Sacramenti materia, forma, & Minister, quodque in sacrificio altaris, dum calix offertur, vino paululum aquæ admisceri debet.

Sextò quandam compendiosam Beatißimi Athanasij fidei regulam, quæ incipit, *Quicunque vult saluus*, &c.

Septimò Decretum vnionis conclusæ cum Græcis in hoc Sacro Concilio pridem promulgatum, continens, qualiter Spiritus sanctus ex Patre & Filio ęternaliter procedit, & quòd illa additio, Filioque licitè ac rationabiliter ipsi Symbolo Constantinopolitano fuit apposita. Quodque in pane triticeo, azymo vel fermentato corpus Domini conficitur. Quid etiam credendum sit de pœnis Purgatorij & Inferni, ac vita Beata, & de suffragijs quæ pro defunctis fiunt. Item de plenitudine potestatis sedi Apostolicæ tradita à Christo, Beato Petro & suis successoribus, atque de ordine Patriarchalium sedium.

Octauò decernitis, vt de cætero Armeni has festiuitates infrascriptis diebus more vniuersalis Ecclesiæ celebrare debeant, videlicet Annunciationis Beatæ Mariæ Virginis, vicesima quinta Martij, Natiuitatis B. Ioãnis

nis Baptistæ, vicesima quarta Iunij; Natiuitatis saluatoris nostri, secundum carnem, vigesima quinta Decembris; Circuncisiónis eiusdē, prima Ianuarij; Epiphaniæ, sexta eiusdem Ianuarij; Præsentationis Domini in templo, seu Purificationis Beatę Marię, secunda Februarij. Nos igitur oratores, nomine nostro nostrique Reuerendi Patriarchæ, & omnium Armenorum, sicut & vestra Sanctitas in ipso Decreto attestatur, hoc saluberrimum Synodale Decretum, cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis, & statutis, omnemq; doctrinam in ipso descriptam, necnon quicquid tenet & docet Sancta sedes Apostolica, & Romana Ecclesia, cum omni deuotione & obediētia, acceptamus, suscipimus, & amplectimur. Illosque Doctores & Sanctos Patres quos Ecclesia Romana approbat, reuerenter suscipimus. Quascūque verò personas, & quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat & damnat, nos pro damnatis & reprobatis habemus. Profitentes tanquam veri obedientiæ filij, nomine quo suprà, ipsius sedis Apostolicæ ordinationibus & iussionibus fideliter obtemperare. Datum Florētiæ in publica sessione Synodali solemniter in Ecclesia maiori celebrata, anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo quadringentesimo, decimo Kal. Decembris, Pontificatus nostri anno IX.

De Armenis, qui post reductionem Græcorum etiam ipsi instructionē fidei, secundum Romanam Ecclesiam, susceperunt ab Eugenio Papa iiij. in Concilio Florentino, scribit idem S. Antonin. in eadem 3. parte tit. 22. cap. XI. §. i. in fine. Quod insuper Armeni & aliqui ex India miserunt Oratores suos Florentiam ad Dominum Eugenium postulantes & supplicantes instrui & erudiri, in ijs quæ sunt fidei, à Romana Ecclesia, & vniri cum ea in charitate Christi: qui examinati, in paucis reperti sunt dissentire à Catholica fide, & in illis subiecerunt se correctioni Apostolicæ sedis; quæ de concilio Prælatorum decreuit, eos in ritibus suis, qui nō sunt contra veritatem fidei, tolerari; sicut & Græci, licet dissimiles sint à moribus Latinæ Ecclesię. In aliquibus verò, qui à fide vera discrepabant, prohiberi, vt qui Sacramentum Confirmationis non habebant in vsu conferendi illi nationi, docentes eos, illud, sicut & cætera Sacramenta, debere accipere, credere, & conferre, & aliqua alia: quibus determinationibus acquieuerunt. Ex quibus collige tolerandos esse ritus aliarum nationum, etiamsi ab Ecclesia Romana dissentiant, dummodo in alijs Catholicè sapiant: & hæc de Armenis.

CAPVT

CAPVT XXI.

De Georgianis, (alio nomine Iberis,) & eorum erroribus.

INter cæteras Schiſmaticorum nationes, qui Orientalem regionem inhabitant, non ſunt minoris notæ Georgiani, quorum Prateolus in libro de vitis & ſectis Hæreticorum, verbo Georgiani, ritus, mores ac ſimul errores breuiter refert.

Georgiani (inquit) ſunt ij, quos Iberos appellant Coſmographi, gens barbara & bellicoſa, & quæ (authore Pio 2. huius nominis Romanorum Pontifice in ſua Coſmographia) Armenico & Medico cultu vtitur, Scytharumque more viuit, quorum cognati ſunt & cõtermini. Habitat enim hæc natio in interiori Armeniæ parte ad ſeptemtrionem, & Euxinũ verſus: quam Magnus Pompeius Romano Imperio ſubiecit: ſed ſub Conſtãtino Cæſare, Helenæ filio, & Syluestro Papa, verbi Dei fœdera & fidem futuri regni ſuſcepit, circa annum Domini 325.

Qui licet hodie Chriſtum colant, procul tamen ab Apoſtolica ſede, veritatis Magiſtra, colunt: & barbaris circumfuſi gentibus, non omnem puritatem Euangelij ſeruant. Nam in Sacramentis & alijs pleriſque rebus, Græcorum errores ſequuntur. Eorum Clerici rotundas circumferunt coronas, more noſtro, Laici verò quadratas. Illuſtriores illorum mulieres Amazonum inſtar, armis in prælijs vtuntur. In officijs Eccleſiaſticis & ſcriptis, quidã eorum lingua Græca, alijque Chaldaica vtuntur.

Georgiani verò appellantur, à Diuo Georgio, quem velut præcipuum patronum, & in ſuis præliis contra Paganos velut ſigniferum & propugnatorem ingenti honore venerantur. Quocunque tendunt, turmatim incedunt, vexillum diui Georgij imagine inſignitum circumferentes, cuius ope & auxilio ſe in bello maximè iuuari credunt. Archiepiſcopum habent, qui in monte Sina clauſtrum diuæ Catharinæ incolit, cui per omnia, vt nos ſummo Romanorum Pontifici, obtemperant. Cur verò tanto in honore Diuum illum Georgium habeant, fit inde quòd ille primus ad fidem Christi Armenos Iberoſque conuertit, diuinumque dogma apud eos diſſeminauerit: quamuis Ruffinus & Sozomenus lib. ſecundo cap. ſexto, & ſequenti, & poſt eos Nicephorus lib. 8 cap. 34. mulierẽ captiuam tanti boni illis cauſam præſtitiſſe aſſerant. Quæ cum aliàs ſemper pudicè caſteque vixerat, tum captiua quoque nihil de pietate ſanctioreq; inſtituto remiſit. Nam diu noctuq; ſe pietatis exercitia exhibebat, ieiu-

nijs plurimùm vacabat, continueq́ue precationibus insistebat. Hactenus Prateolus: quam mulierem fuisse Barbaris admirationis magnæ, ac suo exemplo & oratione, & miraculis, Reginam & Regem illius prouinciæ, ad fidei cognitionem perduxisse, latius prosequitur idem Prateolus: sed hæc pro Georgianorum erroribus sufficiant; hi enim facilè ex his, quæ contra Græcorum errores scripsimus, conuincuntur.

De Georgianorum ad fidem Christianam conuersione, Ruffinus in historia Ecclesiastica lib.1. cap.11. à quo omnes alij acceperunt, vt Nicephorus lib.8. cap.34. Sigibertus in Chronicis, Genebrardus in Chronographia lib.2. sub Sancto Marco Papa I. Supplementum Chronicorũ lib.9. qui in eum errorem lapsus est, vt putarit Iberiam esse, quæ hodie Scotia nuncupatur; cùm reuera aliud sit Iberia in continenti terræ, aliud Iberia insula prope Britanniam, & tunc aliud Hibernia, seu Irlanda Insula, aliud Scotia quæ contigua est Angliæ, & pars antiquæ Insulæ Britanniæ.

Eorum conuersionem ad fidem per captiuam mulierem, præter Ruffinum vt suprà cap.10. tradunt Sozomenus lib.2. Ecclesiast. histor. cap. 6. Cassiod. lib.3. cap. primo, Theodoretus lib. primo Ecclesiast. histor. cap. 24. Nicephor. lib.8. cap.34. Socrates lib. primo cap. 16. & alij post ipsos.

De Schismate Georgianis immisso à Patriarcha Antiocheno, & eorum erroribus Vincentius Beluacensis in speculo historiali lib.30. cap. 93.

De eorum moribus, & de Catholico pro Patriarcha deputato, & quòd Græco ritu viuant, & de alijs si quis plura desiderat, legat S. Antoninum 3. parte histor. tit.19. cap.8. §.9. qui §.10. in fine agit de odio quo afficiuntur Georgiani aduersus Armenos, de quo suprà diximus.

Addam verò ea quæ de eorum moribus breuiter retulit Raphael Volaterranus lib.11. de sectis Syriæ. His inquit proximi, siue, vt nonnullis placet, ijdem sunt Georgiani quæ gens & ipsa Christiana, bello fortissima & vicinis formidata, cognominata, vt ferunt, à Diuo Georgio, cuius vexillum in bello contra Infideles gestant. Ego tamen non minus putauerim eos esse posse, quos Plinius Georgos appellat in ea fere regione. Igitur ij, quòd procul sint à ritu orthodoxo, aberrant, Græcorum ferè sectantes errorem, eadem & in sacris libris lingua vtentes. Sacerdotes eorum diro squallore petasati incedunt, crinibus oblongis, barbaq́ue ad pectus promissa, sacrificant etiam more Græcanico, in calice molliunt offam, quam prius Sacerdos ipse cochleari argenteo delibat, deinde volentibus delibãdam modo simili præbet. Venere quondam ad Cottadinum Principem Damascenum, dum nostri obsiderent Damiatam, questum, sese, cũ Christiani sint, ab eo neglectos, ac inexpugnata tunc Hierosolyma minimè vocatos. Sepulchrum dominicum immunes adeunt ab omni vectigali, cũ & ipsi quoque Saracenis vicinis beneficium compensent. Nostra memo-

ria miserunt legationem ad Pium ij. Pontificem, cùm è Conuentu Mantuano se in Vrbem reciperet. Hæc ibi.

Bernardus Lucemburgus in Catalogo Hæreticorum, editione quarta verbo Georgiani: Habent inquit Archiepiscopum qui est in Monte Sina in Claustro S. Catharinæ, cui obediunt per omnia, vt nos Domino Papæ. Errores Græcorum sequuntur in Sacramentis & alijs: Clerici eorum rotundas habent coronas, laici verò quadratas: nobiles eorum mulieres more Amazonum armis in prælijs vtuntur. In officijs & Scripturis lingua Græca vtuntur, alias Chaldaica.

Paulus denique tertius, anno Domini 1545. Regi Georgianorũ amanter, vt fidem Catholicam conseruet & oratores ad Sedem mittat, scripsit, & Stephanum Colynzam electũ Nesciouanensem in Armenia, deputauit in Nuntium & oratorem ad Reges Georgianorum & Armeniæ, vt habẽtur hodie Bullæ in Secretaria domestica Pontificum. Rex verò ad Pontificem maximum dedit literas sub hac forma:

Miseratione Dei Symeon Rex Cardelij totius Iberiæ, & Orientis.

EXcelse, & splendidissime, & sanctissime, & beatissime Domine noster, Pater noster, & Papa, pastor pastorum, princeps principum, & decime tertie Apostolorum, Pater noster, & Papa Magnæ Romæ, aurea tuba, organum Dei inflatum; Petre iudex, & clauicularie regni cœlestis, Paule Doctor gentium, qui ascendit vsque ad tertium cœlum, & raptus est vsque ad paradisum, & audiuit ineffabilia verba, quæ dici nõ possunt: totius orbis prædicator, ipsarum Ecclesiarum luminare, vbi sancta, & veneranda sepulcra Apostolorum, vbi requiescunt sanctę Reliquiæ ipsorum, & Dominator Ecclesiæ Catholicæ, & Gubernator magnę & illustrissimæ Romæ, sicut Sol, qui vertitur per totum Occidentem, Maxime Princeps, Papa Romæ, sicut Syluester, Regum Vates, Domine & Dominator & Pater Spiritualis, Sanctissime Papa, profundam genuflexionem facimus, & salutamus Sanctam dexteram eius. Benedictus sit Deus Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, cum Domina, & pura Matre, filij Dei genitrice Sanctissima. Et si nobis mandas per Sanctitatem tuam, qualiter venit huc Procurator Magnę Scythiæ Ecmiacensis, nomine Ter Iacob, & accepimus venerandam scripturam tuam, sed nos nesciuimus intelligere eam, & de ore retulit nobis, quod erat præstantius: gauisi sumus propter honoratissimam, & sanctam tuam Celsitudinem, & Regum laudem, & victoriam, & gloriam, & exultauimus lætitia sempiterna, gratias agentes Deo omni-

omnipotenti,& Dominæ nostræ Deiparę, & Sanctæ Virgini Mariæ, & Venerandæ,& viuificanti Cruci.Deus omnipotens,& Miserator maiorem fortitudinem,& victoriam det nobis, & Christianis ab impijs Agarenis,nobis,& omnibus Orthodoxis populi Christiani, & gloriam, & spem,& consolationem:& confundat eos,qui sunt extra fidẽ. Precamur Optimum Deum;vt sustentet imperium maximæ Sanctitatis tuæ: & per orationes tuas sanctas liberet nos ab iniurijs inimici.Et etiam refero sanctitati tuæ,quod beatissimus,sanctus,& à Deo corona datus fuit Rex, & pater meus Chirluar Saphi,vt Sanctitas tua audiuit,propter religionem: quoniam propter amorem Christi,impij Agareni occiderunt eum in bello,& accepit Martyr finem,& sanguinem suum effudit,& nunquam voluntatem eorum fecit:postremo & nos auxilio Dei accepimus thronum patris nostri,& ex tunc à bellis non cessauimus diu noctuque inter puluerem, & pluuias. Quot bella, & angustias,& mœstitias propter amorem Christi accepimus,& alia mala passi sumus? donec vulnerati fuimus in prœlio,& inclusi fuimus in carcere in manibus Persarum, & Dei voluntate,& auxilio eius,& per orationés tuas Sanctas liberati sumus,& iterũ sedimus in throno nostro,& iterum non quieuimus à bello, cum Ottomanis feris,& transierunt plura prœlia primis cũ Ottomanis, vt opinor, vos audiuisse,quot mœrores,& angustiæ?Sed non occubuimus his vsque ad caput meum,& vitam meam cum paruulo filio meo, vt effunderem sanguinem meum,propter Crucifixum Christum meum, & Deum meũ: donec vixero,non parcam vitæ meæ à bello vnum pugillum, sanguinem dulcis mei, & Domini mei,& Dei mei non vacuũ dimittam. Nunc Christianitas,& totus mundus est in te,& in manibus tuis,ô Domine mi Sanctissime,nunc da virtutem,& auxilium,vt saluetur populus Christianus, Deus retribuat tibi Regnum Cœleste,& nos cum auxilio Dei, & per pias preces tuas sanctas,donec vixerimus, non faciemus voluntatem Agarenorum. Sed in nos deinceps quis scit,quid velit fieri? Veremur ne conuertatur bonitas in insipientiam, & incidamus in impietatem. Ideò refero Sanctitati tuæ,vt scias ex parte mea, quòd benè valeo, & caput meum & vitam meam pono ad mortem propter Christianitatem. Et etiam refero Sanctitati tuæ,da auxilium,& misericordiam Christianis, & salua eos à manibus iniquorũ. Et precor, & rogo ne nostri obliuiscaris in orationibus tuis sanctis omni tempore:Et præcipuè ne obliuiscaris scribere nobis,vt sciamus sanitatem tuam,& Populi tui, piorum Christianorum vt cor nostrum cognoscas: ore suo referet Sanctitati tuæ Ter Iacob Sacerdos.sanctæ orationes tuæ sint nobiscum.Amicus animo, & corpore. Amen Anno 7104. Christi 1546. Idichion 9.

CAPVT XXII.

De Maronitarum natione.

MAronitæ,non ab hæretico nomine Maron ſunt cognominati,vt falſò ſibi Prateolus & alij perſuaſerunt, ſed potius à ſancto Marone, cuius Monaſterij Monachi Maronitę dicebātur,vt accuratè colligit Card. Baron. Tomo 7. ſub annum Chriſti 518. ex Synodo quadam Tyri eodem tempore celebrata:ad quam aliqui Archimandritæ contra Hæreticos Eutychianos literas ſcribentes.Inter hos primo loco habetur ſubſcriptio Alexandri Archimandritæ Monaſterij S.Maronis,qui Maronitæ dicebantur,omnes profeſſores & defenſores tunc Catholicæ veritatis.Et licet poſtea à fide declinantes anno 699. ab Eccleſia Catholica diſcedentes, teſte Prateolo,Eutycheti,Dioſcoro,& Monoſophitis hęreticis adhęſerint,tādem,abolito diro ſchiſmate,ad Sanctæ Romanæ Eccleſię communionem Catholicam,diuino aſſ.ante ſpiritu,redierunt. Celebrata eſt hæc cum Eccleſia Catholica vnio per manus Eymerici Antiocheni Patriarchæ,ac poſteà eorum Patriarcha Generali interfuit Concilio Romæ celebrato ſub Innocentio huius nominis tertio , circa annum Domini 1215. quare de Maronitis pauca inſerenda huic operi exiſtimaui , vt ſi fortè Euangelici operarij in illum Orientis tractum aliquando pro animabus Deo lucrādis mittantur , morum ac Religionis iſtius Catholicæ gentis non ignari, illis etiam conſulere poſsint.

Maronitæ igitur,teſte Antonio Poſſeuino in Apparatu,verbo Maronitæ, Libani montis in Syria incolæ,ſub eorum Patriarcha, pietatem ac fidem erga Romanum Pontificem & ſedem Apoſtolicam, vni ex omnibus Orientis populis ſat integram,à tempore Innocentij iij. retinuerunt. Eorum Patriarcha,qui dicitur Maronitarum,quique appetit Antiochenus vocari,cùm apud ſeſe extet eius nominis monumentum in antiquis ſcriptis aliquot,monachus eſt: (Monachi enim fiunt,niſi & antea ſint,quicūque ad Epiſcopatus euehuntur)& octo,nouemue ſub ſe Suffraganeos habet Epiſcopos. In monte Libano,qui valdè protenditur,ac cuius ambitus eſt ſeptingentorum millium paſſuum Patriarchæ eſt ſedes in Monaſterio, ſeu Cœnobio,in quo paulo plus viginti Monachi degunt, qui Monachi dicuntur S. Antonij. Abeſt id Cœnobium Tripoli Syriæ, (vbi Mercatores agunt Turcæ, Iudęi, alij,& paucisſimi Chriſtiani , qui ſacellum habent domi) viginti quinque paſſuum millibus. Porrò cùm in monte Libano Ciuitas nulla,pagi tantum,& hi frequentes,neque exigui ſint,omnes Catholici

tholici sub vnius Patriarchę spirituali ditione viuunt. Duos Principes, siue Præfectos habent, qui Diaconi (licet Laici) ab ijs vocantur, quique Iuri dicundo ijs præsunt, quique Christiani & pij sunt. Tributa pendunt Turcis plusquam ferre possint. Singuli verò, vbi ætatem duodecim annorum excesserint, singulis annis 17. aureos numos, è solo autẽ siue agris pro singulo spatio, quod sexdecim Spithamas complectitur, aureum quotannis Turcis Quæstoribus pendunt: quod tributum nisi certo die persoluant, agri ijs demuntur, aut iacturam ingentem bonorum patiuntur. Cumque eam ob causam Turcæ minitati fuissent; incolas sese missuros Turcas, qui partem illam agrorum, quæ vacua maneret, excolerent, duobus millibus aliis aureis in singulos annos pacti sunt Maronitæ, sese vexationem illam, siue Turcarum commercium redempturos; sic integri ab omni Turcarum consuetudine viuunt. Et verò Maronitæ, non solùm in Montis Libani tractum, verùm etiã Damasci, Aleppi, & in aliqua Cypri parte sic vitam agunt, vt Patriarchæ suo obediant, & ritũ qui apud eos est catholicum simplici ductu, & singulari propensione sequantur. Excõmunicationem, quo vno spirituali gladio Patriarcha sæpè vti cogitur, vt homines vel à peccatis arceat, vel in officio contineat, magnopere verentur ac metuunt.

Cæterum apud Patriarcham diligenter asseruantur diplomata Pontificia Romanæ sedis, iam inde vsque ab Innocentio iij. ac deinceps à reliquis Pontificibus, qui ad eos vel Legatum, aliquando Cardinalem S. Marcelli, vel alios miserunt: cumque in litteris Pontificijs olim admoniti fuissent Maronitę, vnà cum Gręcis, ne aliquos errores tenerent, sed abijcerẽt; factum est, vt à quibusdam, qui eò ex Vrbe commigrauerant, existimaretur, ijsdem Maronitas erroribus teneri, quibus plerique Græci implicarẽtur; nimirum processionis Spiritus Sancti à Patre dumtaxat, negationis Purgatorij, & aliorum eiusmodi dogmatum. At Maronitæ ingenuè non solùm testati sunt, ab ijs erroribus se esse alienissimos, verum etiam plura in suis libris, ac liturgijs demonstrarunt, quibus & Catholica dogmata constanter tuentur, & re ipsa in anniuersarijs cæterisque defunctorum officijs crebri sunt.

Quin etiam, cùm astu Iacobitarum, apud quos non paucę sunt hęreses, varij libri disseminati fuissent inter Maronitas, accidit, vt qui eos reperit, dum ex Vrbe missus est, putaret Maronitarum esse errores, qui reuera sunt Iacobitarum. Quamobrem conquesti sese purgarunt, & nouissimè professi sunt omnem fidem, atque obedientiam Clementi VIII. Pont. Max. qui ad eos allegauit duos Sacerdotes ex Patribus Societatis, simul cum Episcopo, quorum primus fuit Hieronymus Dandinus Theologus, doctus & perspicax, qui etiam generalem confessionem per interpretẽ ex-

 cepit

cepit vnius ex illis 2. Diaconis, cui & Euchariſtiã ſub vna ſpecie porrexit, cum ſub duabus ſoleant communicare.

Huius autem miſsionis à Pontifice Maximo ad montem Libanũ cauſa fuit, vt oculis ipſis cerneretur, num, qui ſumptus in Vrbe alendo ſeminario Maronitatum fierent, bene ponerentur: quęue ſpes aut reſtituendę, aut propagandæ Religionis Chriſtianæ in eo eſſet tractu.

Miſſus à Pontifice per eundem Dandinum ad Patriarcham apparatus integer holoſericus aureus, ad Sacrum Patriarchali ceremonia & indumentis faciendum. Miſſæ item variæ ciſtæ librorum Chaldęa lingua cuſorum in Vrbe, quibus ex liturgiæ, quæ ſunt S. Iacobi, Sancti Petri, & S. Sixti Pontificis Max. recitari poſſent, cum in eo tractu nulli eſſent libri, niſi manu ſcripti, & hi vel laceri vel erroribus fortè aſperſi. Miſſa item, quæ dicuntur Officia, eadem lingua, ad Deum, ac Beatiſsimam Virginem orandam. Nam Chaldæa tantum lingua ſic in ſacris vtuntur, quemadmodum noſtri ſacerdotes Latina: iique habẽtur inter eos docti, qui Chaldaicam linguam callent, licet alijs diſciplinis exculti non ſint, præter eos alumnos ſedis Pontificiæ qui ex Vrbe eò miſsi ſunt, quorum alter iã huius Patriarchæ coadiutor eſt creatus, & factus Epiſcopus, vti & alter alterius Epiſcopatus. Cõmunis porro eorum lingua eſt Arabica, homines robuſti & magno animo, & qui non minimi momenti futuri ſperantur, ad rem Chriſtianam bene gerendam.

Abuſus autẽ potius quidã, quàm errores in dogmatibus irrepſere apud Sacerdotes illos Mõtis Libani, qui vt efficacius atq; ſuauius amouerẽtur, rogauit Patriarcha, vt id mandato ſummi Põtificis fieret Hoc enim nomẽ ſummo apud ipſos eſt in honore, vt facilè omnes eſſent obtemperaturi.

Et verò argentei calices à Pontifice Maximo, & inſtrumenta ferrea ad conficiendas hoſtias, & veſtes aliæ ſacræ pro alijs ſacerdotibus miſſæ ſunt, ac per eundem P. Dandinum illatæ, quæ omnia gratiſsima fuerunt.

Commoratus eſt duobus menſibus in Monaſterio Patriarchę ipſe Pater Societatis Ieſu cum Socio Sacerdote: quo tempore cũ ſenex Patriarcha, qui iam profeſsionem fidei, & obedientiam ſummo Pontifici dederat; diem obijſſet; alter per Synodum, vt ſolent, ſuffectus eſt, qui eandem fidei profeſsionem & obedientiam pręſtitit. Patribus autem Societatis officium quod poterant humanitatis exhibuere Patriarchę, & Monachi, licet hi viuant parcè, vixque obſonijs vtãtur alijs, pręter orizam, iuſcula, herbas. Sacerdotes caſtè & cęlibes viuunt, ſed nullis ſtudijs literarum addicti: quod reliquum habent temporis, id pręſtant culturæ in agris, ſiue vt operarios ad laborem hortentur, ſitque vnde & cibus percipi, & tributũ perſolui poſsint. Porrò quæ ibidem ab eodem P. Dandino fuere conſtituta, priuſquam indę diſcederet, hęc ferme ſunt.

Nullus

Nullus,saltem iunioris ætatis,ad Sacerdotium admittebatur,qui vxorem non duxisset. Cùm igitur à P. Dandino declaratum esset, coniugium sacerdotibus in aliquo Orientis tractu licet vsurpatum, non fuisse tamen vnquam ab Ecclesia imperatum, statutum est, ne in posterum quisquam ad id cogatur, sed liberè qui in cęlibatu viuere velint, sacris initientur.

Nulla Concio de rebus ad spiritum attinentibus habebatur, sed solum quibusdam diebus festis aliqua Homilia alta voce recitabatur. Decretum est vt aliqui ex doctioribus decernantur, qui singulis diebus festis panem esurienti populo frangant: ad quod præstandum ij pręcipuè sunt idonei, qui ex Vrbe Roma alumni ad Montem Libanum iam redeunt. Quorum etiam munus erit, summam aliquam Casuum scribere, quæ varijs in locis à doctioribus Sacerdotibus alijs indoctioribus explicentur, vt hac ratione omnes in laicis instituendis, & expiandis vnanimes sint. Iamque vnum ex Alumnis huic muneri assignauerant.

Cautum porro fuit, ne quis alio Missali vtatur, quàm ex ijs qui missi sunt à Romano Pontifice, vel certè ex antiquis ij tantum in vsu essent, qui à Patriarcha erunt propria manu subscripti; & vni ex supradictis Alumnis demandatum fuit, vt eos diligenter inspiceret, atque expurgaret erroribus, quibus à Iacobitis fuerant aspersi.

Cautum item, vt reliqui libri examinarentur, quíve minus Catholicæ veritati consoni viderentur, apud Patriarcham asseruarentur.

Cùm alicubi pueri ad Eucharistiam admitterentur, cautum est, ne posthac ante vsum rationis admittantur.

Nullus Casus erat reseruatus. Aliqui igitur grauiores, tum Episcopis, tum ipsi etiam Patriarchę reseruati, vt magis in officio quisque contineretur.

Religiosi Regulares cum liberius viuerent, de disciplina Ecclesiastica in Synodis actum est: Patriarcha pollicitus est, se curaturum vt ea restitueretur.

Cæterum Montis Libani fęminę sunt verum honestatis exemplar, vestitus earum modestus: si cui ignoto viro obuiàm fiunt, vel aliò fugiunt, vel certè faciem quam solam detectam ostendere solent, omnino contegunt. Dum diuinis officijs intersunt, prorsus à viris separatæ in Ecclesia manent, in ea videlicet parte quæ est propè ingressum, vlterius procedentibus viris: absolutisque Diuinis officijs, illę primum è templo exeunt. Quare non prius viri è suo loco mouentur, quàm illæ omnes discesserint.

At verò tam mulierum, quàm virorum modestia, & continétia ex hoc vno maxime coniectari potest, quòd in toto Monte Libano nulla muliercula

liercula reperitur, quę turpi lucro operam nauet, neque tamen adulteria aliaue contra honestatem vitia audiuntur. Ex quo facile dignoscitur, quã facilè sit iuuare in Domino nationem tam Romanæ sedi deuotam, & incontaminatam, si ad illam operarij mittantur.

CAPVT XXIII.

Hæreses præcipuæ, quæ Iacobitis, Cophtis, Abyssinis & Armenis attribuuntur.

Restat iam, vt ad ea quæ supra de commemoratis hæresibus attigimus reuertamur, ac renouandæ memoriæ causa, breuius strictiusq́ præfatos errores repetamus: quo scilicet & intelligantur iterata planiùs, & firmius inculcata teneantur: recensebimus tamen illos pręcipuè in quibus nationes istæ consentiunt: his enim qui aliorum sunt veluti fundamenta, destructis, facillimo negotio alij infirmabuntur.

Inprimis fere omnes non firmiter sentiunt de Primatu Romani Pontificis; veramque Ecclesiam apud Cophtos, Iacobitas, Armenos, & Abyssinos esse tantummodò credunt.

2. Concilium Chalcedonense contra Eutychem & Dioscorum congregatum damnant, & anathematizant, simul cum S. Leone Pontifice: quare tria tantum Concilia admittunt; & quamuis Eutychem reijciant vt hęreticum, Dioscorum tamen amplectuntur, eique diuinos conferunt honores.

3. Iacobitæ, Cophti, Abyssini, & ex Armenis quamplurimi simul colũt Baptismum & Circuncisionem.

4. Sacramentum Confessionis auricularis, vt est apud Ecclesiam, Confirmationis, & extremę Vnctionis ferè non agnoscunt. Matrimoniũ verò ex leui causa dissolubile confitentur.

5. Legem veterem cum noua obseruandam tradunt.

6. Purgatorium, nec pro defunctis preces admittunt; nec Beatos ante Iudicij diem ad Paradisum euolare credunt, & tunc negant Deum facie ad faciem, sed claritatem quandam, & splendorem diuinum visuros.

7. Animas rationales non de nouo creari à Deo, sed per seminis propagationẽ, ex potentia naturę educi, sicut & animas brutorum affirmant.

Hi sunt Ecclesiæ Orientis errores præcipui & communes: vt nunc Nestorianorum omittam blasphemias, contra quos breuissimè agemus. Non enim opus est singulos discutere errores: destructis enim primis aduersariorum principiis, necesse est vt totum corruat ædificium.

CAPVT

CAPVT XXIV.

De Concilio Chalcedonensi admittendo, ac de abiurando Dioscoro.

Contra Chalcedonense Consilium acriter ferè omnes Schismatici Orientales inuehuntur, illudque damnare, & anathematizare non verentur: & quamuis Eutychem hęreticum censeant, Dioscorum laudāt, eumque Eutychiana hæresi minimè infectum, ac iniustè damnatum à Chalcedonensi Synodo rationibus infrà adducendis contendunt.

Contra horum verò Schismaticorum impiam blasphemiam quę altas in eorum animis misit radices, ac ob id radicitus euellendam, primò constituendum est, vt certum de fide Catholica, Concilium Chalcedonense, in quo Eutyches & Dioscorus fuerunt damnati, fuisse in Spiritu Sancto legitimè congregatum, totam repręsentans Ecclesiam quę in dogmatibus fidei errare non potest, ac proinde ab omnibus fidelibus esse necessariò acceptandum, ac credendum. Singulæ igitur huius assertionis partes hac ratione confirmantur, quia tunc perfectè, debitè ac legitimè congregatur Concilium generale quando Romani Pontificis authoritate conuocātur omnes quorum interest de re illa definire: quod constat ex antiquissimo Canone Concilij Niceni, quo statuitur præter sententiam Romani Pontificis non posse generalia Concilia celebrari. Fuit autem Concilium Chalcedonense, à Leone primo Sanctissimo Romano Pontifice congregatum conuocatis 630. Episcopis totius orbis Pastoribus. Præterea neque defuit ratio vrgentissima, ob quam Concilium debuit congregari, nempe hęresis Eutychiana, quę impudenter asserebat, Christū Dominum ante adunationem, ex duabus constare naturis: post adunationem verò vnam tantùm naturam confitebatur: quæ hæresis à Dioscoro Episcopo Alexandrino approbata fuit in Pseudosynodo Ephesina: quare opus fuit, huic tam graui vulneri Orientali Ecclesiæ ab hostibus fidei inflicto, aliquod remedium adhiberi per generale Concilium, à summo Pontifice congregatum. Igitur fuit legitimum Concilium, in eoque adfuit Spiritus Sanctus: nam si vbi duo vel tres fuerint congregati in nomine Domini, ibi Dominus est in medio eorum, vt Matth. 18. dicitur: quanto magis si congregentur sexcenti & triginta in nomine Domini: & vt ita dicam, omnes totius fere Ecclesiæ Pastores?

Hoc autem nequaquam dici potest de Concilio Ephesino secūdo: nam & defecit authoritas Romani Pontificis, & ita fuit acephalum, & veluti

corpus sine capite. Defuit etiam forma, nempe Episcoporum consensus, quia fuerunt coacti vi armorum: Nam cum Dioscorus, qui in eo cõuentu præsidebat, infanda Eutychetis acta legisset ac approbasset, atque in sui defensionem allegaret, quòd tota illic congregata Synodus, secum tam in depositione Flauiani, quàm in omnibus alijs quæ ibidem decreta sunt, cõsensisset; omnes Orientales Episcopi trementes dictis Dioscori, exclamarunt dicentes, *quod Dioscorus dicit falsum est; nullus voluntarie consentit.* & addiderunt, *violenta facta est vis in plagis, in pura charta subscripsimus, minabatur nobis mors, minæ exilij tendebantur. Milites cum fustibus & armis instabant, timebamus & fustes, & gladios. Vbi gladij & fustes, qualis Synodus esse potest? Milites propter hoc accepit Dioscorus, vt nos terreret, vnde quicquid egimus terrore compulsi egimus, peccauimus tamen, omnes veniam postulamus, quia per vim & necessitatem in pura charta coacti sumus subscribere.* Imo cum dicerentur in execrãda illa Synodo hæc verba, Confitemur ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post verò adunationem vnam naturam (verba fuerunt ista à Dioscoro recitata, & approbata) Omnes Orientales qui tũc astabant Episcopi clamarunt: Anathema ei, qui dixit ista, hæc Dioscori sunt, ista Pharaonis sunt.

Deinde quęri potest à sectatoribus Dioscori, cur prima tria Concilia recipiant, cur non etiam quartum, cum quatuor primis Concilijs, perinde ac quatuor Euangelijs, teste D. Gregorio Papa, fides adhibenda sit, ab omnibus fidelibus: fortasse tunc Ecclesia, cuius authoritate tria priora Concilia congregata sunt, perijt, aut potestatem amisit, aut fortasse defuit aliquid in hoc Concilio, quod in solis primis tribus inueniri potuit? At quid illud est? Conferamus Concilium primum, secundum, vel tertium, cum quarta Synodo Chalcedonensi: in tribus prioribus adfuere Episcopi vndique vocati, adfuerunt & in quarto: in primo legati sedis Apostolicæ, adfuerunt & in quarto: in primo adfuit Imperator Constantinus, in quarto Martianus per legatos suos: in primo dictum est Anathema Arrianis, in quarto dictum est, Anathema Eutycheti & Dioscoro, illosque vt manifestos hæreticos detestata est. Igitur si in primo creditis adfuisse Spiritum Sanctum, cur non idem credetis de quarto, nisi dicatis Spiritũ Sanctum Ecclesiam deseruisse, qui missus est, vt doceret Domini veritatem. Frustra igitur recepit tria priora Concilia, qui non recipit quartũ, quintum, sextum, & omnia alia legitimè celebrata, cum eadem sit de omnibus ratio. At dicunt, Rem nouam, & inauditam, Patrumque sententiæ cõtrariam, Chalcedonensis Synodus decreuit, & ideò à Catholicis non admittenda: sed quantum fuerit SS. Patrum testimoniis decreta Chalcedonensis Synodus, clariùs ex dicendis infra constabit.

2. Indubitatè tenendum est Dioscorum iustissimè à Concilio fuisse condem-

condemnatum, & vt nunc omittam alia, quæ de Dioſcoro dici poſſent, tantum ea hic proferam, quæ in actibus Concilij Chalcedonenſis relata fuere.

In tertia actione Concilij Chalcedonenſis accuſatur Dioſcorus ab Euſebio Dorilei Epiſcopo, qui interpellat Sanctam Synodum, vt ſceleſtiſſimum dogma Dioſcori anathematizare dignetur, ipſum etiam compellere, vt coram concilio compareat. Rurſus accuſatur à Theodoro Diacono Eccleſię Alexandrinæ primum de homicidio, ſecundò de blaſphemia in ſanctiſsimā Trinitatē. Deinde quia cum Origene conſenſerit, & quòd in Eccleſia eius fuerit. Poſtremò quòd excommunicationis ſententiam contra ſanctiſsimum Apoſtolicæ ſedis Romanæ Leonem Pontificem Maximum protulerit. O rem inauditam! poſito, ſed non conceſſo, quòd D. Leo, cùm Eutychianam hæreſim deſtruere conaretur, malè fecerit, nēpe ab Epiſcopo, ſe inferiore, poterit excommunicari? Si par in parem non habet imperium, quantò minus inferior contra ſuperiorem. Legimus in antiquis rerum Eccleſiaſticarum hiſtorijs de Marcellino, qui cum Romanus eſſet Pontifex Vigeſimus octauus à S. Petro, & conuictus eſſet quòd coram Tyranno ob mortis metum obtuliſſet in templo Iſidis, ad Concilium ducentorum Epiſcoporum, cinere conſperſum habens caput, clara voce dixit: peccaui coram vobis. Reſponderunt Epiſcopi, & Presbyteri omnes: Nemo vnquam iudicauit Pontificem, quoniam prima ſedes non iudicatur à quopiam: Tu ipſe eris Iudex, ex te condemnaberis: tanta ſemper fuit, eſt, eritque auctoritas, & dignitas Romani Pontificis, vt omnes Epiſcopi non fuerint auſi talem Pontificem ob mortis metum peccantem condemnare nec excommunicare. Qualis quantuſque fuit Dioſcorus, qui tam temerario & nefario auſu ac ſpiritu ductus, prǽſumpſit primam ſedem, quæ nunquam à quoquam iudicari potuit, nec poterit, iniuria afficere. Meritò quidem contra eum indignatus eſt Dominus & percuſsit, ſicut quondam Ozaiam, manum ſuam ad Arcam extendentem; ſed hæc omiſſa taceamus. Quid plura de Dioſcoro dicam? Iterum, atque iterum accuſatus ab Iſchirione Diacono producente alium libellū contra ipſum, qui ſic incipit: Sanctiſsimo ac Beatiſsimo Vniuerſali Archiepiſcopo, Patriarchæ Magnæ Romæ Leoni, & Sanctæ Vniuerſali Chalcedonenſi Synodo: vbi de innumeris criminibus Dioſcorus accuſatur. Præterea productus eſt alius libellus aduerſus eundem per Athanaſium Presbyterū de immanibus ſceleribus. Item Sophronius Laicus eum accuſauit publicè coram Concilio præter alia accuſauit illum de adulterio, & quod iniquè deſiderio captus ſuam vxorem rapuerat: quibus criminibus à Dioſcoro patratis, ac à Sancta Chalcedonenſi ſynodo auditis, perpenſis, & examinatis, veriſque inuentis, vocatus Dioſcorus ad conciliū, primò per Notarium

tarium eiusdem Synodi, vt ad prędictas accusationes responderet: ille tamen ægritudinem simulans, noluit venire. Vocatus est secundo, directis ad eum à Concilio litteris, missis tribus Episcopis; qui com nonefacerent illum vt veniret, & satisfaceret ijs quæ in Concilio de eo ingerebantur, quo adhuc renuente, iterum directę sunt literę à Sacro Concilio ad illum, quibus iam tertio vocatus est, vt in Sacrum illud Concilium veniret ad satisfaciendum simul & Reuerendissimo Eusebio Episcopo, & ijs quę tūc illi ingerebantur. Alias, si post tertiam (dicti Patris) hanc regularem vocationem, ex omni parte nullam habentem suspicionē, aduenire distulerit, præsens sancta Synodus ad illum veniet modum, quem contra contumaces, & contemptores Synodalis vocationis sumere solet. Dioscorus vero cùm in sua adhuc pertinacia perseueraret, ac perseuerans permaneret, sanctissimus Archiepiscopus Magnę Romæ Leo per Paschasinum Episcopū, Lacentium Episcopum, Bonifacium Presbyterum, tenentes locum eiusdē sanctissimi Pontificis Romani, & per præsentem sanctam synodum, vnà cum ter Beatissimo, & omni laude digno Apostolo qui est petra, & cardo Ecclesię Catholicæ, & rectæ fidei fundamentum, Dioscorum Episcopali dignitate nudauit, & omni sacerdotali orbauit ministerio. His peractis Sacratissimum Concilium misit ad Valentinum ac Martianum Imperatores, rationem reddens de his omnibus quę in his actionibus gesta sunt, in depositione Dioscori, huius causas in eadem Epistola breuiter complectens, vt Dioscori malitiam, & in eum prolatę iustę sententię sinceritatē considerarent. Propterea miserunt Patres & aliam epistolam ad Pulcheriam Augustam, quæ idem continebat argumentum. Concordes omnes fuerunt, ac sanctissimi Concilij sententijs consenserunt: & pręcipuè Anatolius Archiepiscopus Constantinopolitanus firmissimo consensu confirmauit & approbauit, quæ Legati sedis Apostolicæ circa sententiam hanc decreuerunt. Imò cum extaret quædam epistola Pseudoprohimadritarū hęreticorum, quam protulerunt in Concilio pro restitutione Dioscori: & hęc legeretur; omnes Episcopi dixere, Anathema Dioscoro, Dioscorum Christus deposuit, istas foras mitte petitiones, istas synodum audire non licet: quem ergo talis ac tanta Synodus reprobat, & quem Dominus incommunicabilem suis fidelibus reddiderit, quo modo qui eum recipit, ingens piaculum non commiserit, & palam se Christi hostem declarauerit?

Pro confirmatione vero Chalcedonensis Synodi, ac Dioscori impietatis hic inserendam duximus partem cuiusdam elegantissimę collationis habitæ agente Imperatore Iustiniano, quam adducit Card. Baron. Tom. 7. Anno Christi 532. inter sex Episcopos Monothelitas ex vna parte, ac quinque Episcopos veritatis Catholicę propugnatores ex aduerso stātes:

vbi

vbi Archiepiſcopus Hypatius Catholicus, Monothelitas ſeueri Sectatores, (qui in collatione Cōtradicentes nuncupantur,) qui iam Imperatori ſcripto ſententiam ſuam tradiderant, ſic poſt collationis initium alloquitur: Chartulam illam peruidimus, in qua tam ſuprà, quàm infrà Chalcedonenſe Concilium criminamini, quod aduerſus Eutychianam eſt hæreſim congregatum. Propter quod dicite nobis, qualem opinionem de Eutyche habetis? Orientales dixerunt tamquam hæreticus, magis autem princeps hæreſis. Reuerendiſsimus Epiſcopus dixit: De Dioſcoro verò, & ſecundo in Epheſo Concilio, quod ab ipſo congregatum eſt, qualem? Orientales: Tamquam Orthodoxorum. Epiſcopus dixit: Si Eutychem velut hæreticum condemnatis, quemadmodum Dioſcorum, & cum eo congregatos, Orthodoxos dicitis eſſe, qui Eutychen quidem hæreticum iuſtificarunt, Flauianum verò, & Euſebium condemnarunt? Orientales: Eutychen tanquam acta forſitan pænitentia iuſtificarunt. Epiſcopus: Si ergo pænituit Eutyches, quemadmodum illum anathematizatis? Illis verò ad hanc reſponſionem hæſitantibus; rurſus Epiſcopus: In tantum non pænituit, quin & antequam implerentur, quæ in Conſtantinopolitana vrbe aduerſus eum geſta ſunt, illum quidem tanquam orthodoxum iuſtificarūt, Flauianum verò, & Euſebium tanquam hæreticos condemnarunt. Si enim pænituit Eutyches, rogari oportuit eos, non condemnari. Vt autem dicamus ſecundum vos, confeſsionem duarum naturarum eſſe hæreticam: quam exigebat Eutyches confiteri ab Euſebio & Flauiano, docebat Dioſcorus laudare eum tanquam non ſuſceptam duarū naturarum confeſsionem. Vt autem Conſubſtantialem Patri ſecundùm diuinitatem, & conſubſtantialem matri ſecundum humanitatem, dicere oportuit: Cum omni ſubtilitate exigere eum, vt confiteretur, & niſi hoc fuiſſet confeſſus, ſuſcipi non oportuit. Dioſcorus verò non ſolū quia non exigit ab eo conſubſtantialis confeſsionem, ſed magis conſentit contrariæ eius, & peruerſæ confeſsioni, quæ dicit: Ante vnitionem quidem ex duabus naturis confiteor: poſt vnitionem verò, vnam naturam. Et compulit omnes qui cum eo erāt vociferari: Eutychen quidē Orthodoxū eſſe, Flauianum verò, & Euſebium impios & hæreticos. Quid ergo vobis de iſtis apparet?

Contradicentes dixerunt: Reuera oportuit exigi Eutychen à Dioſcoro conſubſtantialis confeſsionem: ſin autem ſine iſta ſuſcepit eum, & iuſtificauit, cæcitatem paſſus eſt. Epiſcopus. Si ergo illum cæcitatem paſſum eſſe fatemini, ea quæ ſuperius dicta ſunt, repetamus. Orthodoxum, aut hæreticum Eutychen dicitis fuiſſe? Contradicentes dixerunt, hæreticum. & Epiſcopus. Iuſtè ergo ab Euſebio accuſatur: condecenter verò à Flauiano condemnatus eſt. Contradicentes dixerunt: iuſtè. & Epiſcopus: Si

ergo iustè à Flauiano cōdemnatus est; Iniustè & irrationabiliter suscepit eum Dioscorus, & cum eo congregatum Concilium, an non? Contradicentes: Proculdubiò apparet quod iniustè. Episcopus: Quoniam ergo totum illud vniuersale Concilium, quod cum Dioscoro congregatum est, consensit, sicut vos ipsi fatemini, iniustitiæ & cæcitati: Oportebat Vniuersalis illius Concilij iniustitias & cæcitates ab altero vniuersali emendari Concilio, an non? Contradicētes dixerunt: Modis omnibus ita fieri oportebat. Episcopus dixit: Chalcedone itaque iustè congregatum Concilium est, vt ea quæ Vniuersale Conciliū deliquerat, vel sicut vos dicitis, minus viderat, ab Vniuersali Concilio corrigerentur. Contradicentes dixerunt: Benè quidem, & necessariè congregatum est, si & iustum finem suscepit.

Et infra. Ante omnia inquiunt Contradicentes: Peccauit Concilium tradens duarum naturarum nouitatem, &c. Contendunt enim hæretici Concilij Sanctiones Beato Cyrillo, Athanasio, ac alijs Patribus fuisse cōtrarias: sed Catholici manifestò ostendunt Chalcedonensis Concilij doctrinam Concilijs & Patribus valde consentaneam.

Plura alia Collatio illa scitu digna cōtinet, quæ breuitatis gratia omitto.

Constat igitur ex hac collatione apertissimè ratio ob quam fuerit damnatus Dioscorus. Sed demus Dioscorum fuisse virum Sanctissimum qualem sectatores suorum dogmatum mentiuntur, inhærendumne erit vnius Dioscori sententiæ, an potius standum tot Sanctis in Christo Patribus congregatis?

CAPVT XXV.

Soluuntur obiectiones Schismaticorum contra Concilium Chalcedonense.

LEontius Byzantius Monachus Oriētalis, in noua Laura S. Sabæ prope Hierosolymam, vt Antonius Posseuinus 2. Tomo, verbo Leontius tradidit, acerrime contra Eutychianos, Nestorianos, & Seuerum hæreticos scripsit: Idem ipse Apologiam edidit contra eos qui Synodum Chalcedonensem calumniantur, & licet librum peculiaremque tractationem qui inscribitur Solutiones argumentorum Seueri ediderit, in prędicta vero Apologia breuiter hęreticorum argumenta contrá Synodum Chalcedonensem soluens, eam vt par erat viro Catholico, laudat dicens: Quia nonnulli à Sancta Catholica & Apostolica Ecclesia recedūt propter causam quæ magis eos cum Ecclesia coniungere debebat, cum non possem

ferre

ferre vt membrum nullum necessarium à nobis auelleretur, existimaui operæ precium esse suspiciones quasdam ipsis de Synodo Chalcedonensi iniectas tanquam vapores quosdam excitatos dissoluere, ne quis mendacijs contra Sanctos Patres anticipatus, ab spirituali matre sua, & nostra, ab Ecclesia inquam communi abstraheretur. Conantur enim accusare Synodum Chalcedone volũtate Dei coactam, tanquam non rectè habentem, sed potius nouitatem nouorum dogmatum introducentem, & hac simulatione vsi se ab Ecclesia separant. quos quidem conabimur docere, si tamen doceri volunt, non rectè eos sentire; nec iuste ad hanc calumniam moueri. Omni igitur patrocinio prætermisso, illud solum & primum dicimus, quod Sancta Synodus in omnibus cum Synodo Nicena conuenire cernitur; item cum Synodo Constantinopolitana 150. Sanctorum Patrum, in quibus de perfecta dogmatum cognitione certarunt, & victoria parta coronam tulerunt; atque ita quidem conuenit vt cum sententia etiã verborum ipsorum ordinem seruet, & hæc tanquam leges quasdam fixas & stabiles quæ dissolui non possunt, sequitur, procul fugiens ab insania Eutychis, & blasphemum os Nestorij longe abijciens, cuius audaciã accusat sicut sapientes illi, & fidei defensores. Quod verò ita sit, & Patres illi reuera hoc certamen susceperunt, vt in commune lucrum conferrent, ex ipso argumento, & materia licet intelligere, & datum testimoniũ producere, omnia enim ipsorum SS. Patrum collegimus, & cum illis ex Synodo inter se collata, ijs qui veritatem rectè excutere, & dignoscere voluerint, proposuimus. Attendentes igitur ea quæ in Synodo dicta sunt. facile demonstrationem capietis, ne minimum quidem Synodum Chalcedonensem à recta sententia Sanctorum Patrum discessisse.

(Exponit deinde fidem quam Sancta Synodus adhærens Patrum vestigijs, præcipue B. Cyrilli Alexandrini, professa est, & infra addit.) Cum hæc ita sint, & res ipsæ fere vocem emittant, & clament, quis iam cõtentiosus ἀκόντα 'ἀν πράττοι, & accusans reprehendet quę fortiora sunt, quam vt reprehendi possint, & Synodum criminabitur, quæ cum ijs quidẽ qui nihil sani afferunt, pugnat, cum Nestorio inquam, & cum Apollinario, & cum ijs qui cum illis sentiunt; veros autem Doctores, & Orthodoxos diligit, & adiuuat Cyrillum, & similes; diuinasque regulas nunquam transit; neque quicquam nouum aut propriũ parit, quin potius antiquis inhæret tanquam cuidam fundamento immobili, & vt breuiter dicã, quæ in Synodo Chalcedonensi acta sunt, per omnia cum Sanctis Patribus Concilij Nicæni consonant, vt ipsa demonstrant. Quæ illi sanxerunt Patres Concilij Chalcedonensis ab illis sancita exposuerunt, & interpretati sunt, & se vnam fidem scire prædicauerunt, & vnum Symbolum, & solũ, quod illi tradiderunt, & definierunt præluxisse rectam fidem; & omni

repre-

reprehensione carentem à Sanctis Patribus Synodi Nicænæ expositam & editam, & hanc ἀπαρεγχείρητον, id est, intactam manere iusserunt; & hoc Symbolo ab illis edito, eos qui ab errore, aut alia opinione conuerterentur, & salutem consequi vellent, armari & erudiri mandarũt. Hinc igitur liquet eum, qui cum hac Synodo pugnat, bellum cum Nicæna Synodo suscipere. Reperitur etiam contradicere Sancto Cyrillo: illius enim sermonibus Patres huius Synodi gloriantur, & in omnibus cum fide eius & verbis consonant; ac consentiunt. Postquam igitur docuimus Synodum Chalcedonensem per omnia cum Sanctorum Patrum dogmatibus conuenire, nihilque ab eis alienum habere cognoscamus, quæ sint, & quales hæreses, quibus hæc Synodus repugnat, & quantopere certat pro impijs dogmatibus dissoluendis. Sic autem cognoscemus.

(Et post pauca Acephalorum argumenta dissoluit dicens) sunt prætere a quædam alia quæ Acephali contra Synodũ Chalcedonensem obijciũt, quorum etiam meminisse oportet. Aiunt non debere recipi Synodum Chalcedonensem, quia qui in ea congregati sunt, erant iudicio inconstanti, & à se dissentientes: iidem enim Byzantij Eutychem eiecerunt, & hũc Ephesi cum Dioscoro receperunt, eiecto Flauiano: Et rursus ijdem Chalcedone Flauianum receperunt, Dioscorum verò eiecerunt. Ad hoc dicimus, non oportere cogitare quæ hominibus euenire solent, multis enim sæpenumero hoc accidit, & fortasse qui existimatione præstant. Ceterũ, & si quinque, aut amplius, vel etiam triginta, ex sexcentis reperti sunt, vt dicitis instabili sententia & iudicio, non propterea oportet Synodum sexcentorum virorum repudiare, quandoquidem ijdem Ephesi etiam cum Dioscoro congregati fuerunt; neque tamen propter eos Synodum talem Ephesinam repudiatis.

Rursus aiunt, si vt Anatolius Constantinopolitanus dixit, *non propter fidem depositus est Dioscorus*, sed quia excommunicationem fecit Domino Archiepiscopo Leoni, & tertio vocatus est & non venit; quare non recipitis eum? Resp. Dioscorum manifestè fuisse hæreticum, nam in illo Concilio Ephesino approbauit Eutychetis errorẽ, vt latius in fine superioris ca. ostendimus. Ideo autem dixit Anatolius Dioscorum non fuisse damnatum ob fidem, quia reipsa damnatus non fuit, quòd errauerit in Concilio Ephesino secundo, sed quod parere noluerit in Chalcedonensi, cum ter fuisset vocatus. Vt enim constat ex Nicephoro lib. 15. historiæ cap. 4. & ex ipso Concilio Chalcedonensi actione prima post Epistolam Imperatoris ad Dioscorum: ipse initio interfuit Concilio Chalcedonensi, & ibi seipsum excusauit, quod solus non fuerit in Synodo Ephesina 2. & quod vi potius, atque ignorantia, quam voluntate condemnauerit Flauianũ, &

secutus

secutus fuerit Eutychetem: sed ab alijs Episcopis, qui Synodo Ephesinę II. interfuerunt, falsitatis conuictus est: & illi quidem venia petita sui erroris, in Concilium admissi sunt: Dioscorus verò interfuit sanè actioni primæ Concilij Chalcedonensis, verum cum multa ei alia crimina in actione tertia obiecta fuissent à Concilio, vt colligitur ex Nicephoro loco citato, & ex Liberato ca. 13. Breuiarij, ter etiam vocatus ęgritudinis causam prętendens, parere noluit, neque ad Concilium redire, atque eà de causa depositus. Hoc idem colligitur ex actione 16. eiusdem Concilij in exemplari Paschasiani, quod est in fine actionis. Legatur etiam Eusebius lib. 15. cap. 30.

Rursus aiunt quod hæc Synodus hæreticos recepit, & non licet recipere ipsam. Hoc autem dicunt de Theodoreto, & Iba, dicimus, non prius Synodum eos recepisse, quam Nestorium anathematizassent.

Rursus dubitant, quare non petierunt à Theodoreto vt quæ contra Cyrillum scripserat anathematizaret, respōdemus non oportere, eos Synodum de hoc accusare, sed Sanctum Cyrillum, is enim cum in communionem cum Orientalibus, & cum ipso Theodoreto venisset, non petiuit ab eo vt quæ scripserat anathematizaret. Quod igitur non fecit S. Cyrillus, non debet accusari S. Synodus, non fecisse, tametsi id quod non fecit ille fecit hæc, cum ab eo petierunt vt Nestorium anathematizaret. Quod si demus hæreticos fuisse illos, neque sic propter hoc Synodus est repudianda. Siquidem & synodus Nicena septem hæreticos recepit, qui & antea Arriani fuerant, & postea in hæresi perseuerarunt, neque propter hác causam dicitur Synodus centum vndecim Patrum, sed centum sedecim. Siquidem & Iuuenalius Episcopus Hierosolymitanus, & alij multi Episcopi, qui Ephesi cum Dioscoro reperti sunt, Synodo Chalcedonensi interfuerunt, neque tamen propter hoc, ipsi Synodum illam Ephesi repudiant, sed potius amplectuntur. Hæc Leontius, sed plura qui videre desiderat, legat eūdem Leontium libro de sectis, præcipuè actione 6. & hęc de argumentis historicis quæ hæretici obijciunt in Sanctam Synodum.

CAPVT XXVI.

In Christo Domino post vnitionem duas esse naturas, diuinam & humanam, omnino distinctas.

ACephali, eorumque sectatores Orientales, Eutychem qui ansam eorum erroribus præbuit nunc anathematizant (teste Leontio de sectis actione quinta) propterea quod Christi corpus non esse eiusdem sub-

ſtantiæ nobiſcum traderet; ipſi vero licet duas naturas antè vnitionem fuiſſe agnoſcant, poſt vnitionem vero vnam fuiſſe tantū, ex his duabus conflatam, manentibus naturis inter ſe inconfuſis & diſtinctis temere affirmant: eodem prorſus modo ac corpus & anima, quę citra confuſionem in homine vnita ſunt, vnum viſibile, alterum inuiſibile, vnum mortale, alterum immortale, hominis non duas naturas ſed vnam tantum hominis naturam conſtituunt. Orientales enim hodie cum non poſsint intelligere diſcrimen inter naturam & perſonam, verentur duas in Chriſto fateri naturas, ne cum Neſtorio duas etiam videantur acclamare perſonas.

Statuendum igitur eſt de fide Catholica, Chriſtum nomen eſſe vnius perſonę duas habentem naturas, diuinam ſcilicet & humanam; hanc vero eſſe fidem Catholicam, & ad ſalutem neceſſariam ex ſanctiſsimis Conciliorum decretis, ac Sanctis Patribus apertiſsime probabimus: ſed ne ignorantia vocum nobis error contingat, neceſſarium erit quatuor vocabula, quæ apud Patres paſſim inueniūtur, paucis explanare. Vocabula autem ſunt Subſtantia, Natura, Perſona, & Hypoſtaſis: Sciendum ergo vt optimè aduertit Leontius de ſectis actione prima, ſubſtantiam & naturā apud Patres idem eſſe, ac rurſum idem hypoſtaſim & perſonam: & cum Verbum diuinum aſſumpſerit naturam ſingularem, ſcilicet humanitatem & non perſonam, hoc eſt hominem, multum intereſt tum ad Eutychianos tum etiam ad Neſtorianos hæreticos conuincendos, ſcire quid interſit inter perſonam ſiue hypoſtaſim & naturam ſingularem: vt ea re explicata intelligi facilius poſsit maximè cohærere & conſiſtere hanc Catholicam doctrinam, Deum aſſumpſiſſe naturam non aſſumpta perſona, ac poſt incarnationem, humanam naturam aſſumptam eſſe omnino diſtinctā, & aliam naturam à natura Diuina. Et quamuis inter omnes conſtitutum ſit in ratione perſonæ aliquid aliud contineri vltra ea quæ continet ratio naturæ ſiquidem ſignificatur ab omnibus vocabulo concreto (vt vocabulo homo) natura vero abſtracto, nempe humanitas: ſed quid ſit hoc quod perſona addat ſiue includat vltra rationem naturæ, & in quo ab ea diſtinguatur, omiſsis varijs dicendi modis breuiter perſtringemus.

Perſona igitur creata à natura ſingulari realiter diſtinguitur tanquam includens ipſam naturam ſingularem, & præterea aliquid aliud addens re à natura diſtinctum, quod propriè ſit perſonalitas. Quā ſententiam eſſe D. Thomæ latè probat 3.p.q.4.art.2. Illud vero reale, & à natura realiter diffinitum quod perſona includit nihil aliud eſt, quam ipſam perſonalitatem eſſe naturæ quendam terminum, & complementum ſubſtantiale, quo perficitur vltimo, & conſtituitur ſubſtantia prima completa; qui terminus differt re ipſa à natura ſingulari, tanquam id quod terminat & cō-

plet naturalem ipsius dependentiam ab vltimo termino, in latitudine substantiæ: hic igitur terminus naturæ quo natura vltimo completur, appellatur subsistentia naturæ, personalitas, hypostasis.

Obijcies ex hac sententia sequi, fore aliquam realitatem substantialem in materiali natura, quæ neque sit materia, neque forma, nec compositum ex vtraque. Respondetur si directè intelligas, verum est: indirectè autem & reductiuè dici potest, personalitatem istiusmodi pertinere ad compositum ex materia & forma. Nam si per compositum intelligas naturam singularem vt in abstracto significatur, eatenus ad illam hæc personalitas reducitur, & pertinet, quatenus est naturalis terminus & complementũ eius. Si autem per compositum intelligas completam hypostasin seu suppositum: ad illud hæc personalitas reducitur tanquam vltimum constitutiuum eius, vt ex prædictis patet.

Nec Philosophus negare voluit esse aliquid substantiale, quod non directè sit materia, nec forma aut natura ex ipsis composita: sicut satis apparet diuidens in 5. Metaph. & in Prædicamento substantiæ, substantiam in primam, & secundam, hoc est, in essentiam & hypostasin seu suppositum. Sicut enim sententia Philosophi essentia constituitur per gradum aliquẽ positiuum substantialem: ita etiam ex eiusdem mente intelligere debemus, constitui hypostasin seu primam substantiam (quæ maximè substantia est) per gradum etiam aliquem & terminum vltimum substantialem.

Neque valet si obijcias primam substantiam Philosopho esse non nisi naturam singularem ipsam, cum singularitas faciat, vt natura, quatenus singularis est, non sit substantia secunda. Non inquam hæc obiectio valet. Nam inter substantiam secundam & primam completam qualem intelligere potuit Philosophus, media esse potest substantia prima incompletè & reductiuè, quæ nimirum sit natura vt singularis. Cum enim ex natura vt singulari inprimis constituatur suppositum accedente personalitate, sicque demum fiat substantia prima completa: non incommodè natura singularis ad primam substantiam reuocabitur, tametsi non sit ipsa sola directè & complete substantia prima.

Quod si fundamentum quæras cur ita de diuisione substantiæ, atque adeo de ratione suppositi philosophemur? Respondeo illud præcipue esse positum in reuelata doctrina de hoc Incarnationis Mysterio, quæ & naturale lumen, (vt in alijs materijs) illustrat, & tum demum rectè consistit ac defenditur, si sic ratiocinemur, præsertim cum ista quoque secundũ naturę lumen æque probabilia atque alia, videantur.

Ex his fit, personam à natura in multis differre. Primo in essendo: nam natura est quædam forma per quã verbi gratia Petrus constituitur in esse

ſpecifico, eſt enim natura ipſa eſſentia rei, perſona vero ſuperaddit naturæ ſubſiſtentiam; quatenus eſt principium ſubſiſtendi in ſe: quare perſona nihil aliud eſt quam terminus & ſuſtentaculum naturæ. Secundo differũt in operando nam licet ad operandũ tam perſona quam natura concurrãt, tamen diuerſo modo: nam ſuppoſitum ſeu perſona concurrit vt principiũ quod operatur & ſubſiſtit, natura verò eſt principium quo mediante elicitur opus. Tertio, differunt ex modo prædicandi: nam ſuppoſitum ſeu perſona primo dicitur generari produci, & ratio eſt, quia ſimpliciter eſſe eſt eſſe in ſeipſo & per ſeipſum, id eſt ſubſiſtere. hoc autem eſt ſuppoſiti, quia eſſe in alio eſt eſſe quaſi diminutum & natura non dicitur ſimpliciter eſſe, ſed ratio eſſendi quia ſubſiſtit non in ſe, ſed in ſuppoſito. Itẽ ſuppoſitum dicitur operator & agens, natura autem non eſt proprie operans ſed ratio operandi, vt Ioannes dicitur loqui, natura humana quod eſt in Ioanne dicitur ratio loquendi. Præterea aſſumere naturam & habere ſe per modum aſſumentis, eſt ſuppoſiti, habere ſe per modum aſſumpti, eſt naturæ; ratio eſt quia aſſumere eſt totius: natura autem ſignificatur per modum partis. Ecce differentiam ſeu diſtinctionem vtriuſque, naturæ videlicet & perſonæ, quam differentiam non cognoſcentes, ſeu dignoſcere nolentes Neſtorius, & Eutyches ſimul cum Dioſcoro prolapſi ſunt in varias hæreſes. Neſtorius falſo putans idem eſſe naturam & perſonã, & nullam faciens inter vtrumque diſtinctionem, & videns in Chriſto duas naturas diſtinctas, intulit duas perſonas. Eutyches vero & Dioſcorus dicentes idem eſſe naturam & perſonam, cognouerunt in Chriſto vnam perſonam, intulerunt vnam naturam: itaque tam Eutyches, quam Neſtorius ex ignorantia huius diſcriminis prolapſi ſunt in contrarias hęreſes, iſte in dualitatem perſonarum, ille in vnitatem naturæ. Ita & hodie Orientales videntes in Chriſto vnam perſonam, pro vna perſona vnam dicunt naturam: ſed quæro ab illis ſi natura & perſona omnino idem eſſent, multumque eſſet inter vtramque diſcrimen ſequeretur quod in Deo cum ſit vna natura, vna etiam eſſet perſona. At habemus in ſcriptura, Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres vnum ſunt: vnde euidenter apparet aliquid diſcriminis eſſe inter perſonam & naturam, cum in diuinis natura ſit vna, perſonæ vero tres. Item peto à vobis cum moritur aliquis homo. vtrum natura moritur, an perſona? Naturam quidem mori non reſpondebitis, ergo perſona, igitur idem omnino non ſunt natura & perſona? Propterea cum multæ ſint atque adeo innumerabiles hominum perſonæ, multaſne atque innumerabiles naturas hominum dicetis? ſed vna eſt omnium hominum natura, & non vna eſt omnium hominum perſona, ergo differt natura à perſona.

Denique

Denique si Orientales renuunt duas admittere in Christo naturas, ne duas videantur admittere personas, cum ex eorum sententia natura & persona idem sint, sequitur quod agnoscentes hanc differentiam inter naturam & personam, facili negotio poterunt vitare errorem quem timent, & Ecclesiæ Catholicæ conformari: quod si pertinaciter renuãt discrimen hoc confiteri, manifeste incidunt in errorem Nestorij, quẽ declinare se illa via arbitrantur. Nam fides Catholica prædicat Verbũ Dei assumpsisse naturam humanam. igitur si ipsi dicunt idem esse naturã & personam, sequitur quod personam etiam assumpserit, & sic in Christo erunt duæ personæ, vt constituebat Nestorius.

Neque prorsus audienda est aliquorum Orientalium responsio, qui nõ verentur hoc conuicti argumento fateri Deum etiam assumpsisse personã vt partem perfectionis naturæ (& vt distinguant à Nestorio) addunt hãc quam assumpsit personam non esse operosam, sed otiosam, non enim operatur quicquam, sed feriatur & ab opere vacat: sed error iste turpissimus est, & execrandus, nam humanitati assumptæ à Christo nihil perfectionis deest, licet pręcipuam non habeat personalitatem, quia perfectius est, & dignius humanæ naturæ subsistere in persona Verbi, quam si subsistat in propria persona quis enim dubitat naturam humanam sustentatã à diuina persona longe perfectiorem esse in Christo, quam in vnoquoque nostrum, est enim incomparabiliter & infinite perfectior, subsistens in persona verbi: quæ cum sit infinitæ perfectionis supplet in natura humana perfectionem humanæ personæ. Tum demum, quia si in operibus naturæ nihil otiosum & frustra concedimus, quanto magis in operibus Dei, maxime vero in hoc opere omnium diuinissimo. Secundo quia si admittunt duas personas, à fortiori duas etiam naturas distinctas post incarnationem admittere debent, quia distincta persona naturam distinctã omnino supponit. Tertio quare non etiam admittitis duas naturas, duas etiã voluntates quarũ altera sit operosa altera otiosã? Quarto quare post incarnationem dicitis vnam naturam & non vnam etiam personam? sed aduersus hunc errorem infra latius oppugnantes Nestorium dicemus.

Præterea absurdissimus error est asserere in Christo ante vnionẽ duas illas esse naturas: quomodo enim in Christo fuerunt ante vnionem, si ante vnionem non fuit formaliter Christus vt talis. Idque patet manifeste ex plurimis locis Scripturæ, pręcipuè ex c. 1. Ioãnis, ibi enim ille Christus qui habitauit in nobis dicitur ipsum Verbum incarnatum, vt patet ex illo contextu sermonis, *In principio erat verbum*, &c. *& Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à Patre, &c.* Ioan. 1.

Quomodo igitur in Christo hoc est in Verbo ante vnionem fuerunt duæ

naturæ, diuina, & humana; si ante Vnionem Verbum non fuit incarnatum.

Rectissimè itaque S. Leo epistola decima ad Flauianum cap. vltimo (quæ in Concilio Chalcedonensi fuit approbata) cum illa verba Eutychetis retulisset: Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post adunationem vero vnam naturam confiteor; addit: Miror tam absurdam, tamque peruersam eius professionē, &c. Cum tam impie duarum naturarum ante Incarnationem vnigenitus Dei filius fuisse dicatur, quam nefarie, postquam Verbum caro factum est, natura in eo singularis asseritur.

His igitur præmissis contra errores alios vt certissimū statuamus, Christum Iesum vna constare persona, duabus naturis diuina & humana inter se coniunctis, non confusis, salua cuiusque naturæ proprietate: fides enim Catholica agnouit semper in Christo post incarnationem duas integras, & perfectas naturas diuinam & humanam, quæ sine vlla permixtione ac confusione, aut inter ipsas compositione in vera persona Verbi subsistant, neque diuinam naturam in humanam, vel humanam in diuinam fuisse conuersam, neque tertiam per commixtionem resultasse, sicut ex anima rationali & corpore, vt orientales hodie fatentur.

Primo hæc veritas ex scriptura probatur, & ante omnia duas esse in Christo naturas testantur illa Domini verba Ioan. 3. *Nemo ascendit in cælū, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo.* Nam iste qui loquebatur, secundum eam naturam per quam videbatur, & loquebatur, ac filius hominis erat, non descenderat de cælo, aut nunc cum loquebatur erat in cœlo. Ergo alteram habuit nempe diuinam, secundum quam descenderat & erat in cælo.

Ioan 3.

Deinde nullo modo fieri potest secundum eandem naturam Christum esse æqualem Patri, & minorem: at Ioan cap. 15. *Ego* (inquit) *& Pater vnum sumus*. & cap. 14. *Pater* (inquit) *maior me est.* Igitur secundum vnam fuit æqualis Patri, secundum aliam minor.

Ioan 15. *Ioan. 14.*

Præterea, *Antequam* (inquit ipse Christus Ioan. 8.) *Abraham fieret ego sum.* At idem natus erat temporibus Augusti, nequit autem fieri vt idem secundum idem fuerit ante & post Abraham. Item quod S. Thomas Ioan 20. viderat & tetigerat in Christo, non erat Deus, sed caro, & tamen exclamauit dicens: *Dominus meus & Deus meus.* Igitur ille cuius carnem viderat, simul erat verè Deus & homo, quod etiam aperte constat Actorum secundo. *Dextera* (inquit Petrus) *Dei exultata effudit hoc donum.* Nam exaltare non est Dei, sed creaturæ, effundere Spiritum Sanctum non est creaturæ, sed Dei. Item, *Spiritus Sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo*, &c.

Ioan. 8. *Ioan 20.*

Iam

Iam verò illas naturas non esse permixtas satis ex Sacra Scriptura cõstat, quæ frequenter asserit naturam diuinam esse prorsus immutabilem: Malach. 3. *Ego Deus & non mutor.* Et Iacobi primo: *Apud quem non est transmutatio. &c.* Itaque stare non potest tertium, quod Eutyches dixit, diuinitatem in humanitatem, aut contra, fuisse conuersam. Nam fieri non potest vt nullo modo mutetur, vel quod in aliud conuertitur, vel id in quod conuertitur aliud.

Malach. 3. Iacob 1.

Præterea Christum Dominum reuera fuisse natum ex Virgine, passum, mortuum, & sepultum, & resurrexisse tertia die, & postea cælos ascẽdisse: neque eundem Christum non secundum Diuinitatem, sed secundũ humanitatem non simulatam, sed veram, fuisse passum, contra errorem seu potius del[illegible]m Eutychetis passim, ac luce ipsa manifestius Scripturæ fatentur: sed quia hodie Orientales in hoc etiam Eutychetem damnant, non opus est in his amplius immorari.

Restat igitur vt ex Concilijs & Patribus sententiam catholicã de duabus in Christo naturis comprobemus. Plurima sunt Concilia in quibus error iste expresse damnatur. Primo in Chalcedonensi Concilio ex instituto, & præsertim actione 5. in symbolo fidei, vbi sic dicitur; Confitemur in nouissimis diebus Filium Dei Vnigenitum in duabus naturis, inconfuse, immutabiliter, indiuise inseparabiliter agnoscendum, nunquam sublata differentia naturarum propter vnionem.

Item in Concilio Constantinopolitano (quod est quinta Synodus generalis) can. 2. 7. 8. 10. 11. Vbi in Canone illo 8. sic dicitur: Secundum substantiam dicentes carni vnigenitum Verbum vnitum esse, non confusionem quandam ad vices naturarum factum fuisse dicimus, magis autem vtraque manente natura, hoc quod est vnitum, intelligimus esse carni Verbum.

Item in 6. Synodo generali actione 4. in Concilio Lateranensi sub Martino Primo consultatione 5. cano. 5. 6. 7. & 8. in Concilio Hispalensi 2. c. 12. & passim in alijs; quibus denique adde Symbolum Athanasij, vbi eandem veritatem Ecclesia profitetur maximè in illis verbis: Vnus autem non conuersione Diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum: vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitate personæ.

Tertio repugnat iste error orthodoxis Patrũ sententijs: inprimis S. Cyrillus Alexandrinus apertissimè varijs in locis hanc veritatẽ testatur, in epistola 8. ad Nestorium, vbi referens fidem & sententiã Concilij Nicęni: *Licet* (inquit) *differentes inter se naturæ in veram sint vnitatẽ coniunctæ vnus tamen ex vtrisq; est filius ac Christus, interim non sublata differentia naturarum propter adunationem.* Hęc Cyrillus: cuius vestigijs adhærens Sancta Synodus Chalcedonensis 630. Patrum, Cyrilli testimonium referens sic ait.

Synodus.

Synodus.

Sequentes igitur Sanctos Patres (& infrà) vnum & eundem Christum filium Dominum Vnigenitum in duabus naturis sine confusione, sine mutatione, sine diuisione, sine separatione cognitum vno omnes consensu docemus. Hæc Synodus. Postea adducit verba S. Cyrilli.

Cyrilli ex epistola ad Sucensum.

Considerantes igitur, vt dixi, modum Incarnationis, videmus quod duæ naturæ coierunt inter se secundum vnionem quæ distrahi non potest, sine confusione, sine mutatione. Caro enim caro est, & non diuinitas, & si Deus factus est Caro hominis, & Caro enim Verbum Deus est, & non caro, & si propriam fecit carnem Oeconomice.

Eiusdem ex eadem epistola.

Duas naturas dicimus, vnum vero Christum filium, Dominum, Dei Verbum factum hominem & incarnatum.

Eiusdem ex libro de fide ad Alexandrinos.

Ego commixtionem non approbo, alienum enim est à fide Apostolica & à recta traditione Dei. Commissio enim deletionem naturarum operatur. Vnio vero ineffabilis, quam qui recte sentiunt, confitentur, vtramque naturam sine confusione seruat.

Synodus.

Differentia naturarum nequaquam sublata propter vnionem.

Cyrilli ad Nestorium.

Non tanquam differentia naturarum sublata propter vnionem.

Synodus.

Quin potius seruata proprietate vtriusque naturæ.

Cyrilli ex epistola ad Sucensum.

Etsi enim vnus à nobis dicitur Vnigenitus filius Dei, incarnatus, & factus homo, non propterea commixtus est. sicut illis videtur. Nec in naturam carnis mutata est natura Verbi; imò neque carnis in naturam Verbi, sed in proprietate secundum naturam, vtraque manente simul, & intellecta secundum rationem paulo ante à nobis redditam vnio ineffabilis, & inexplicabilis vnam nobis demonstrauit naturam filij, sed incarnatam.

Synodus.

Et in vnam personam, & in vnam hypostasim concurrente.

Cyrilli ex epistola ad Ioannem.

Et tanquam in vna persona cognitus, vnus enim Dominus Iesus Christus, etsi non ignoratur differentia naturarum.

Præterea

Præterea S. Dionysius Areopagita cap. 3. de Ecclesiastica Hierarchia: *Diuinæ* (inquit) *bonitatis infinita clementia benignissime omnino prouidentiã nostri, nec sic quidem (post peccatum) omisit per seipsam operari, nostrorum omnium veraciter sine peccato particeps facta, nostræque humilitati inserta, absque confusione vlla, & maculatione veræ & integerrimæ Diuinitatis suæ.*

S. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 4. cum agit de Christi generatione ex Virgine: *Duplex,* inquit, *erat Christus: homo quidem id quod apparebat: Deus vero quod intelligebatur. Comedebat quidem vt homo verè, ita vt nos, similes enim nobis corporis affectiones habebat: vt Deus autem quinque panibus aluit quinque millia,* &c.

S. Athanasius in Euangelium de Sanctissima Deipara: *Sanctificata,* inquit, *superuentu Spiritus Sancti Virgo eum gestabat, qui ex sua propria essentia Dei erat filius pro vnica eius diuinitatis natura, & gignit eundem incarnatum & hominem factum, secundum duarum naturarum proprietatem, eundemque duplicem & vnum ex duobus constantem inconfuse, immutabiliter, atque indiuisim credi oportere statuimus.* Et infra: *Deus interim perfectus & homo perfectus: vnus ratione vnius personæ; duplex tamen natura.*

S. Basilius lib. primo contra Eunomium post medium: *sicut formam,* inquit, *assumpsisse serui, in essentia humanæ naturæ Dominum nostrum natum esse significat: sic cum dicit in forma Dei esse (ad Philipp. 2.) Diuinæ essentiæ proprietatem penitus declarat.*

S. Gregorius Nazianzenus Orat. in Christi Natiuitatem: *Missus,* inquit, *est, verum vt homo, duplici enim natura erat; siquidem & fatigatus est, & fame & siti laborauit, & angore correptus est, & lachrymas fudit, vt lex naturæ fert.*

Innumera Patrum tam Græcorum, quam Latinorum possemus testimonia adducere: qui plura desiderat legat Theodoretum in Dialogo Immutabilis, & in Dialogo Inconfusus, vbi prolixè testimonia omnium ferè Patrum qui ante ipsum fuerunt adducuntur. Idem fecere S. Leo in suis Epistolis, B. Vigilius lib. 5. contra Eutychetem, Gelasius in lib. de duabus naturis, & nouissime omnia Patrum & Doctorum vsque ad nostra tempora testimonia congessit Author Thesauri Catholici libr. 2. de Christo saluatore.

Denique error iste repugnat etiam manifestè rationi; sed antequam vlterius procedamus, notandum est pro explicatione huius controuersiæ ex D. Thoma 4. contra Gentes cap. 41. quod vniri aliqua in natura non est, quod duæ naturæ adinuicem quomodocunque vniantur: Nam reuera in Christo duæ naturæ vnitæ sunt, sed quod illæ duæ naturæ conueniant in vna tertia natura, vel essentia, quæ aliquo modo ex naturis vnitis constituatur, sicut quod aliquæ duæ naturæ in persona vniantur, dicit quod eadem persona in duabus naturis subsistat, munusque ac rationem per-

ſonæ exerceat In ordine ad vtramque naturam ipſam ſuſtentans, & proprias vtriuſque naturæ operationes exercens. Hoc ſuppoſito, Probatur. Tunc aliqua duo vniuntur in natura, quando vniuntur in aliqua eſſentia, quæ ex vnione duarum naturarum reſultet: ſed implicat naturam Diuinã & humanam hoc modo vniri, ergo, &c. Probatur minor: Nam quæ vniũtur in natura, neceſſario habent mutuum & intrinſecum ordinẽ inter ſe, imo & eſſentialem dependentiam ad inuicem: ſed implicat naturam Diuinam habere aliquo modo ordinem, quia forma totalis, qualis eſt humanitas, cum per ſe loquendo ſit totum, & non pars, nequit intrinſece & ſubſtantialiter ordinari ad alterius naturæ compoſitionem. In quo diſtinguitur humanitas ab anima rationali, quia hæc & quæcunque alia forma ex propria natura non eſt ſubſtantia totalis, ſed potius pars alterius naturæ integræ: & ita dicit intrinſecum, & ſubſtantialem ordinem ad naturam, cuius eſt pars, & ad aliam partem ſimul componentem: at humanitas & quæcunque forma totalis non dicit talem ordinem per ſe, & ſubſtantialem, ergo, &c.

Secundo probatur, quando aliqua duo vniuntur in natura, talis natura in qua fit vnio, ſemper eſt perfectior alijs naturis, quæ in illa vniuntur: continet enim perfectionem vtriuſque: ſed implicat dari naturam perfectiorem eſſentia Diuina; ergo nulla natura poteſt eſſe terminus huius vnionis.

Tertio probatur. In Chriſto poſt vnionem ſunt duæ formæ: ergo ſunt duæ naturæ. Conſequentia patet, quia forma, natura, & eſſentia, idem pollent. Antecedens probatur ex illo ad Philippenſes 2. *Qui cum in forma Dei eſſet, formam ſerui accepit.* Sed forma Dei & forma ſerui ſunt duæ formæ: ergo, &c.

Philip. 2.

Quarto, in ſacris literis poſt vnionem cõtraria enunciantur de Chriſto, nempe ea quę ſunt potentiæ Diuinæ, & quæ ſunt infirmitatis humanę ſed contraria de eodem ſecundum idem enunciari non valent: ergo enunciãtur ſecundum aliam, & aliam naturã & ex conſequenti non eſt in Chriſto tertia aliqua natura ex duabus reſultans.

Poſtremo Chriſtus eſt verus Deus & verus homo, vt conſtat ex Sacra Scriptura; ergo vere habet naturam diuinam & humanam; non enim fieri poteſt vt diuina natura & humana fiant vna natura, vt oſtendit D. Thomas 3. p. q. 2. art. 2. hac euidenti ratione.

Quia ſi ex diuinitate, & humanitate fit vnum, vel fit vnum ordine & compoſitione, eo modo, quo ex pluribus lapidibus fit vnus aceruus, vel vna domus: ſed hoc dici non poteſt: quia Chriſtus nõ eſſet vnus per ſe, ſed per accidens: item non eſſet vnus ſimpliciter, ſed multa ſimpliciter, & vnũ ſecundum quid: quorũ vtrumque derogat veritati Incarnationis. Vel fit

vnum

vnum per se,per transmutationem,eo modo,quo ex elementis fit mixtũ, & hoc affirmari non potest;tum quia natura diuina est omnino immutabilis,& sic neque ipsa potest in aliud conuerti,neque aliud in ipsam: tum quia id quod ex mixtione resultat,vt constat ex articulo primo de Generatione cap.de mixtione,non est eiusdem substantiæ cum mistibilibus; & sic Christus neque esset consubstantialis Patri, neque matri,quorum vtrumque fidei aduersatur. Vel fit vnum per se,absque vlla transmutatione:sed neque hoc potest dici.nam fieret vnum modo quantitatiuo, sicut ex diuersis membris fit vnum corpus; & hoc non,cum natura Diuina sit incorporea:vel eo modo quo ex materia & forma fit vnum, & hoc est adhuc impossibilius;tum quia natura diuina,& humana sunt entia completa in actu,& ex duobus entibus in actu nequit vnum per se fieri; tum quia natura diuina nullius potest esse forma,præsertim corporis: tũ quia alia species inde resultans,esset pluribus communicabilis, & ita essent plures Christi: tum denique quia Christus alias neque esset naturæ diuinæ,neque humanæ,differentia enim addita variat speciem, sicut vnitas numerum.

Vt vim huius rationis Patrumq́ue sententiam manifestam, effugiant Iacobitæ, hodie aliam excogitarunt suam hæresim propagandi viam,dicentes in Christo Domino duas naturas fuisse vnitas,ac post vnionem in illo veram fuisse diuinitatem,veramque humanitatem,vnam tamen factam fuisse naturam personatam ex duabus naturis non personatis sine tamen mixtione,aut confusione. Quare licet concedãt Christum ex duabus constasse naturis, renuunt tamen concedere illum in duabus naturis subsistere, ne videantur cum Nestorio duas ponere in illo personas. Sed ferè idem est iste errandi,siue dicendi modus cum alijs. Nam vel illę naturæ non personatæ sunt ante vnionem distinctæ inter se, & hoc nequit intelligi,vt iam supra confutauimus. Vel illa natura personata,quæ resultat ex duabus naturis Diuina & humana,est tertia natura composita ex duabus,sicut homo ex anima & corpore,& hoc est quod Patres Concilij, & ratio ipsa demonstrat esse erroneum. Si autem volunt dicere personam Christi esse compositam ex duabus naturis, hoc est subsistentem in illis, hic sensus Catholicus est: sed tunc fatendum est cum Ecclesia Catholica duas esse in Christo naturas perfectas,indistinctas, neque inter se commixtione aliqua aut compositione coniunctas,duas itidem voluntates & operationes,vt iam infra etiam ostendere curabimus.

CAPVT XXVII.

Soluuntur argumenta Eutychetis, & aliorum.

ARgumenta quibus vsi sunt Eutyches, & eius sectatores tam veteres, quam noui ad sui erroris confirmationem, facili negotio soluũtur. Primum est, quod Ioannis 1. dicitur: *Verbum caro factum est*. Est igitur natura Verbi conuersa & mutata in humanam: sicut aqua illa conuersa fuit in vinum, de qua simili loquendi modo dicitur Ioan. 2. *Cum vidisset architriclinus aquam vinum factam, &c.*

Ioan 1. Ioan. 2.

Respondeo primo, si hoc argumentum valeret, falsum etiã esset quod Eutychiani dixerunt, naturam illam vnam, quæ in Christo mansit, fuisse reuera Diuinam. Etenim quod in aliud conuertitur minimè manet: vt neque mansit aqua postquam facta est vinum. Secundo dico, illo modo loquendi, cum scilicet vnum dicitur factũ aliud, non semper in Scriptura significari conuersionem, sed solum accessionem aliquam sine interitu prioris. Vt cum dicitur ad Galat. 3. *Christus pro nobis factus est maledictum:* vel cum dicitur Luc. 2. *factus annorum duodecim*, &c.

Galat 3. Luc 2.

Ita hoc explicant Athanasius in Epistola ad Epictetum, & Gregorius Nazian. in epistola 1. ad Cledoniũ, & Ambrosius de Incarnationis Dominicæ Sacramento cap. 6. & Theodoretus in Dialogo 1. vbi prædictos Patres pro ea interpretatione citat, & eam inde cõfirmat, quod statim Ioan. de eo ipso verbo Incarnato subiungit, *Et habitauit in nobis & vidimus gloriã eius, &c.* Vnde euidenter apparet, Verbum non propterea esse destitisse. Item ex eo quod alibi Incarnatio verbi sic describitur, vt manifestum sit mansisse post eam salua natura sua Verbum. Nam ad Philip. 2. dicitur. *Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens*. Et ad Hebræos 2. *Semen Abrahæ apprehendit*. Manet autem omnino is qui quippiam accipit & apprehendit.

Ioan. 1. Philip. 2. Heb. 2.

Tertio dico ex illo ipso loco Ioan 1. potius reuinci euidenter errorem Eutychetis. Nam si Verbum caro factum est: ergo mansit in Christo post vnionem vera caro, & natura humana, quod Eutyches negabat. Manet enim id in quod aliud dicitur euadere, sicut mansit vinum illud in quod euasit aqua, & manet etiam dignitas Consulis, cũ dicimus de aliquo quod sit factus Consul.

Secundũ argumentũ Ioa. 1. dicitur: *Verbũ caro factũ est*. In Cõcilio Chalcedonensi act. 1. post epistolam Cyrilli ad Ioannem Antiochenum, Eustachius Episcopus Beritensis, testatus est S. Cyrillum asseruisse, non oportere intelligi duas naturas, sed vnam naturam Dei Verbi incarnatam.

Ioan. 1.

Respon.

Respondeo sensum esse quod non sint in Christo duæ naturæ supposito distinctæ reipsa,& separatæ,sicut sensit Nestorius, sed naturam Diuinam,cum humana natura coniunctam,in vna & eadem diuina persona. Ita enim illud dictum Cyrilli intelligendum esse definitum est in V. Synodo generali, can. 8.

Et eodem modo debet accipi,quod dixit Gregorius Nazianzenus epistola prima ad Cledonium,Carnem esse Deificatam:& quod in Concilio Lateranensi sub Martino I.can.5.definitur,naturam Dei Verbi fuisse incarnatam,quod etiam asserit Damascen.lib.3.cap.6.His enim modis loquendi à Patribus significatur solum illa realis & substantialis coniūctio diuinitatis cum humanitate in vna & eadem persona Diuini Verbi, non autem aliqua vtriusque naturæ confusio.

Tertium argumentum est quod aliqui antiqui Patres dicant,naturam Diuinam fuisse mixtam cum humanitate.sic enim scribit S.Cyprianus in lib.de vanitate Idolorum: *Carnem Spiritu Sancto cooperante induitur, Deus cum homine miscetur. Hic Deus noster,hic Christus est.* Et S. Gregorius Nyssenus in Orat.Catechetica cap.25.Incarnationem appellat nostræ naturæ cum diuina commixtionem.Similiter loquitur Irenæus lib.3.cap.21.& Vigilius lib. I. contra Eutychetem.

Respondeo hoc vocabulo mixtionis Patres fuisse vsos,ad significandū Vnionem illam esse omnino realem, & substantialem,sicut est suo modo mixtio elementorum in vno & eodem substantiali supposito,non autem ad significandum quod sit mixtio propriè.

Quartum argumentum.S.Athanasius in Symbolo dicit: *Sicut anima rationalis & caro, vnus est homo ita Deus & homo vnus est Christus.* Est igitur vnica natura in Christo sicut in vno alio homine.

Respondeo minimè id sequi,non enim est sensus, ita ex humana & diuina natura fieri vnam naturam,sicut fit ex anima & corpore vna humanitas,sed sicut ex anima & corpore fit vna substantia quæ est natura, ita etiam ex vnione naturæ humanæ & diuinæ in persona Verbi,constare similiter substantiam quandam vnicam,quæ est Christi persona, vt subsistens in vtraque natura.

Quintum argumentum(quo maximè nitebatur Eutyches)Si in Christo sunt duæ naturæ, Ergo etiam duæ personæ. Qui fuit error Nestorij.

Respondeo nihil minus sequi.Est enim alia ratio naturæ quam personæ.Vnde etiam in Diuinis,vbi natura & persona re non distinguuntur, credimus esse personas tres, quamuis earum tantum sit vnica natura. Possunt igitur in Christo vice versa esse naturæ duæ, & persona vnica. Et hactenus de errore Eutychetis.

CAPVT XXVIII.

De duabus Christi voluntatibus.

NOn solum Eutyches, qui in Christo non esse naturam humanam verام ausus est affirmare, consequenter ab eo voluntatem humanam adimebat, sed & hæretici alij Orientales, qui naturam humanam in Christo confitebantur, in eo non fuisse voluntatem humanam temere affirmarunt. inter quos fuerunt Monothelitæ, sic nuncupati ab assertione vnius voluntatis in Christo, eo adducti fundamento, propterea quod omnia operatur Christus ex nutu diuinæ voluntatis.

Sed hic error breuiter & manifestè conuincitur primo testimonio ipsius Christi Lucæ 22. *Non mea, sed tua fiat voluntas.* Vbi vtramque voluntatem apertissimè distinguit. Item Ioan. 6. *Descendi de cælo, non vt facerem voluntatem meam, sed eius qui misit me, Patris.* Ex quo loco confirmatur hæc veritas in Synodo VI. generali act. 17. vbi damnatur hic error.

Lucæ 22. Ioan. 6.

Secundo ex his quæ supra contra errores alios ex fide constituta sunt, ducitur manifestum argumentum. Etenim vera natura humana sine voluntate humana non consistit, vt est etiam ratione naturali perspicuum. Sed verbum diuinum assumpsit veram humanam naturam, eiusdem speciei, cuius est natura aliorum hominum. Ergo etiam voluntatem humanam.

Et confirmatur: nam potentiæ naturales proxime spectant ad naturā. Vnde videmus in Diuinis, quamuis tres personæ sint; tamen quia est vna natura, vnicam esse voluntatem. Sed in Christo sunt duæ naturæ, ergo vnaquæque suam habet voluntatem. Denique huc etiam pertinent Patrū testimonia, quibus supra probauimus duas in Christo naturas perfectas, & in particulari in Christo esse duas voluntates docent Athanasius lib. de Trinitate, Gregorius Nys. contra Apollina. Epiphanius sermone 69. contra Marcionistas & B. Cyrillus Alexandrin. cuius testimonium magni faciunt omnes Orientales in sermone 10. in Matth. *Subest quidem in Christo pauor passionis propter humanitatem: compescitur autem statim virtute inhabitantis verbi: Ait enim, Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis, humanitas quidem hoc ait: nam secundum quod Deus est, non est extra voluntatem Patris. Sicut enim vna est Deitas, ita vna est Patris & Filij voluntas.* Idem li. 4. in Ioannē *Volūtaria quidem passio, eo quod ita voluisset diuina natura, inuoluntaria autē quantum ad carnē recusantem mortē, & secundū quod Christus homo erat* Idem li. x. *Sicut consubstantialis est, ita & conuoluntarius proprio genitori, vnius enim essentia vna perfecti volūtas est.*

Nec

Nec valet quicquam argumentum hæreticorum. Nam etsi Christus omnia ex nutu diuinę voluntatis operabatur, non quia ex vna diuina voluntate omnia operaretur, sed quia humana eius voluntas erat diuinæ conformis.

Porro iisdem argumentis patet in Christo fuisse, etiam intellectũ creatum præter diuinum, quia est etiam humanæ naturæ potentiæ naturalis. Quod ex scriptura etiam patet Isaię 52. *Ecce intelliget puer meus*. Et Matth. 8. *Audiens Iesus miratus est*, quod pertinet ad intellectum. Item ex Augustino l. 83. qq. q. 80. contra Apollinaristas qui animam rationalem, & intellectũ in Christo negabant, inferentes quod tunc Verbum beluam quandã cum figura humani corporis suscepisset.

Isaię 52. *Matth. 8.*

Item iisdem argumentis efficitur, reliquas animę potentias sensitiuas esse in Christo atque etiam liberum arbitrium. Nam liberum arbitriũ nihil aliud est quam voluntas ipsa, prout tendit in sua obiecta cum indifferentia quadam. Neque obstat quod Christus nullo modo peccare potuerit? Nam potentia peccandi non est de ratione liberi arbitrij.

Vnde Augustinus in lib. de prædestinatione Sanctorum c. 15. de Christi impeccabilitate loquens, An ideo, inquit, in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato seruire non poterat.

CAPVT XXIX.

De duabus Christi Domini operationibus.

ORientalium etiam hodie error est qui etiam fuit quõdam Monothelitarum, in Christo tantum fuisse vnicam operationem nempe Diuinam, tametsi diuersa per illam operaretur. Idque probabãt, quia omnia fiebant ab eodem Verbo Diuino. Damnatur hic error in VI. Synodo act. 4. 8. & 9. vbi inter cætera sic legimus: *Duas naturales operationes indiuise, inconuertibiliter, inconfuse, inseparabiliter in eodem Domino Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est, diuinam, & humanam.* Ponuntur autem illæ particulæ Indiuise, inconuertibiliter, ad ostẽdendum ab vna & eadem persona Verbi vtriusque generis orationes salua differentia ipsarum profectas esse.

Plena etiam sunt Euangelia manifestissimis Christi operibus, quibus ostendi possit duas esse in Christo operationes. Primum enim vna est Patris & Filij operatio, sicut & natura, vt patet ex illis locis: *Omnia quæ Pater habet mea sunt. Et quæcunq; Pater facit, hæc & filius similiter facit*. Ne quis autẽ putaret alia Patrem, alia Filium operatione operari, alibi ait: *Pater in me*

manens

manens ipse facit opera. Item *non potest filius quicquam facere nisi viderit Patrem facientem.* Quod autem filius præter hanc Diuinam operationem, aliam diuersam habeat, non communem cum Patre, adeo apertum est, vt superuacaneum videatur, id velle probare. Nam quod inter homines conuersabatur, loquebatur, ambulabat, comedebat, oculis, manibus, pedibus, reliquisque corporis membris & animæ sensibus & potentijs operabatur id certe Patri commune cum eo non erit, nisi quis Patrem incarnatum esse dicat simul cum filio: quod est nefas dictu. Cumque filius solus, & non Pater, nec Spiritus Sanctus naturam humanam assumpserit, corpusq; & animam habuerit, certe ea quæ per animam & corpus exercebat, Patri aut Spiritui Sancto tribui non possunt, sed soli filio: & quis vnquam dixit Patrem esurijsse, fatigatum ex itinere, seu illum super puteum collocutũ cum Samaritana, disputasse in templo cum Iudæis, aliaque huiusmodi multa fecisse quæ de Christo referunt Euangelistæ? An etiam illud Patri tribuendum est, quod Lucas de Christo ait: *Et erat subditis illis*, & quod Patrẽ sæpè orauerit, quod & missum à Patre in mundum dicit: quodque ait non suam gloriam quærere, sed Patris, & eiusmodi alia plurima. Nimis profecto obtusæ mentis est qui hoc non videt, minus obstinatæ qui cum viderit, tamen credere non vult, cum præsertim id senserint omnes Catholici Patres.

Præterea illi qui in Christo concedunt duas naturas, vt omnes tenent Catholici, necesse est vt duas confiteantur voluntates, duas operationes, cum ad naturæ veritatem pertineat operatio ei conueniens. Vnde Ambrosius l.2. de fide ad Gratian. c.4. *Nunquid potest vna operatio esse, vbi diuersitas est substantiæ?*

Atque eodem argumento conuincitur in Christo fuisse non tantũ operationem humanam: sed etiã plures humanitatis operationes, quales sunt aliorum hominum. Tametsi omnes illæ potuerint, maximè in Christo, dici vnica operatio, si spectemus earum quasi principium, nimirum humanam rationem ac voluntatem in Christo, qua dirigebantur seu imperabantur omnes.

Fundamentum vero illorum hæreticorum nullius prorsus momẽti est: quamuis enim idem Verbum diuinum esset principium omnium Christi operationum tanquam suppositum; non tamen illas omnes efficiebat per eandem naturam, vt per formam, sed per diuersas, scilicet per diuinam & humanam. Itaque diuersæ omnino eius operationes fuerunt.

Sed vt in Catholico sensu aliqua Patrum dicta commodius intelligantur, ex sententia Theologorum doctißimorum notandũ est, operationũ in Christo triplex genus distingui posse. Nam primo quædam fuerũt tantum diuinæ: vt creatio & gubernatio mundi. Secundo, aliæ Christi operationes

rationes fuerunt humanæ tantum, vt deambulatio, comestio. Quas operationes ideo dico humanas tantũ; quoniam conueniunt etiam aliis puris hominibus naturaliter, tametsi & à supposito diuino eiusmodi operationes Christi proficiscerentur, & ad eas diuinitas generali concursu cooperata sit, quod falsò ac temerarie negauit Duran. in 3. dist. 18. q. 1. quia nimirum in vniuersum alioqui existimat, Deum non concurrere immediatè efficiendo ad effectus causarum secundarum.

Tertij generis operationes possumus in Christo nominare mixtas seu duplices, id est, partim diuinas, partim humanas: quia licet vno eodemq; vocabulo significentur; vere tamen sunt duplices: vt iustificatio impij, suscitatio mortuorum, & aliorum miraculorum patratio. Huiusmodi enim nominibus partim significamus actionem diuinam principalem, quæ scilicet sua vi attingit principalem effectum, (nempe gratiam, vitam miraculosè restitutam, &c.) partim etiam actionem humanam, videlicet instrumentalem humanitatis Christi, quæ à verbo Diuino, tanquam instrumentum vsurpata, cõtulit etiam miraculosè aliquid ad eiusmodi effectus; vt vox Christi reuocantis ad vitam Lazarum, &c.

In quibus actionibus & illud animaduertendum est, peculiari quadam ratione diuinam actionem Christi principalem, humanitati adscribi; & vicissim instrumentalem actionem humanitatis, diuinitati. Quam ob causam appellaui etiam has actiones duplices & mixtas. Quia enim principale agens effectum attingit conferente ad id instrumẽto; peculiari ratione actio principalis agentis pertinet etiam ad instrumentum. Vnde dicimus scamnum v. g. à serra fieri, quia participatur veluti à serra actio principalis artificis conficientis scamnum. Et rursus quoniam principale agẽs vsurpat instrumentum, eiusque actionem ad effectum principalem: ipsi etiam peculiari ratione adscribitur actio propria instrumenti. Vnde dicimus artificem secare v. g. scamnum, cum propriè secet serra.

Illæ igitur Christi operationes, Iustificatio, suscitatio mortuorũ, &c. duplices atque etiam mixtæ à nobis dicuntur: non tantum quia huiusmodi nominibus partim significatur actio diuina, partim actio humana, vt dictum est; sed etiam quoniam diuina illa actio, quæ significatur, peculiari ratione adscribitur, non tantum diuinitati, sed etiam humanitati tanquã instrumento. Itemque vicissim actio humana, quæ illis nominibus significatur, tribuitur ratione peculiari diuinitati, quæ eiusmodi actione instrumentali vtitur. Et sic recte tum diuina, tum humana huiusmodi actio mixta, atque duplex dici potest, ex parte etiam sui principij seu causa.

Ac de hoc quidem tertio genere operationum Christi intelligendum est, quod B. Dionysius libro de diuinis nominibus cap. 2. differit de ope-

ratione Christi, quam vocant theandricam, id est Dei, & hominis simul: Item illud quod B. Leo in epistola 10. ad Flauianum cap. 4. scripsit: *Agit* (inquit) *vtraque forma* (id est natura) *in Christo cum alterius communione quod propriũ est; verbo scilicet operante quod Verbi est; & carne exequente quod carnis est.*

At in vniuersum ad istud tertium operationũ genus referendæ sunt omnes sententiæ similes, quibus significari videatur Christum per vtramque naturam communiter seu simul fecisse, quod fecit. Hoc enim non ita ab Orthodoxis dicitur, quia sit tantum vna & eadem vtriusque naturæ operatio: sed quia vicissim vtriuslibet naturæ operatio quantumuis propria, & distincta, tribuitur suo modo alteri etiam naturæ (vt explicatum est) atque ita vtraque natura agit cum alterius communione, in illo quidem genere tertio mixtarum & duplicium operationum.

CAPVT XXX.

In Christo Domino non duas, sed vnicam tantum esse personam contra Nestorianos.

INdubitata est apud Orthodoxos omnes affirmatiua pars huius sentẽtiæ: pro eius tamen intelligentia explicare oportet, in quo proprie consistat hæc vnio quæ facta est duarum naturarum in persona Christi. Omissis igitur alijs philosophandi modis, tenendum erit hanc vnionem in eo consistere, quod natura humana careat propria subsistantia, assumptaque sit à Verbo, ad ipsam subsistentiam Verbi. tribus siquidem modis possunt aliqua vniri, primo vt partes rei essentiales, quomodo materia & forma, genus & differentia, ex quibus resultat composita natura, quo certe modo non est facta vnio in Verbo: vnio enim partium essentialium ex imperfectis ad perfectum procedit. Secundo, vt accidens & subiectum, vel substãtia cum substantia, ex quibus resultat forma accidentalis: at neque Verbũ est subiectum humanitatis, neque ex vnione cum Verbo resultat accidentalis perfectio. Tertio, cum substantia quæ alioquin per se subsisteret, trahitur ad subsistentiam alterius, & ab illo dumtaxat pendet: qualis vnio Verbi & humanitatis: quæ solet quibusdam declarari exemplis.

Primum est animæ cum corpore: nam separata per se subsistunt, vnita vero, vna vtriusque est subsistentia: sed cum vtrumque sit natura imperfecta, neutrumque trahat aliud ad sui subsistentiam, sed pendeat à tertia, quæ totius compositi est, deficit in eo exemplum: nam nec Verbum est natura imperfecta, nec à tertia pendet subsistentia, sed ad suam trahit subsistentiam naturam humanam.

Secundum est ferri igniti, quod proprietates & ferri,& ignis habet, sed maxime deficit. Nam calor Deum repræsentans sustentatur à ferro, non est substantia, nec dicitur ferrum, quæ non consonant Verbo hypostaticè vnito.

Tertium hominis, in quo duæ accidētales formæ, vt medicina & Iurisprudentia: vnum enim suppositum est, variæ tamen appellationes, & cōmunicatio idiomatum: verum huiusmodi formæ non trahuntur ad subsistentiā propriè hominis. Nam accidentium propriè non est subsistere.

Quartum est arboris, verbi gratia, piri, cui inseritur ramus mali. Nam illa pirus est substantia prima, atque ideo suppositum verum, nec pendet à ramo insito, quem tamen sustentat, qui alioquin per se existeret, siue subsisteret, atque iam vocatur pirus & malus, producit pira & mala, ac dici potest pirus malus, & è contra. Quod si malus ille forsan siccaretur, & reuiresceret, non propterea pirus mutaretur, sed tota mutatio contingeret in ramo.

Ita Verbum instar magnæ arboris suscepit ramusculū humanæ naturę, suo trunco à cælesti Agricola mirabiliter insertum, vnde Verbum Deus & homo, opera diuina & humana egit: nec Verbum ab humanitate, sed hæc ab illo dependet. Cumque per passionem & mortem humanitas quodammodo aruisset, ac deinde per Resurrectionem refloruisset, nulla mutatio in Verbo, sed tota in humanitate contigit.

In hoc tamen exemplum deficit, quod ramus non sit arbor perfecta: caret enim radicibus & trunco, & quod antequam insereretur per se reuera subsisteret.

Vnionem igitur hypostaticam in eo cōsistere probatur. Primo, quia ex scripturis habemus vnam esse in Christo personam, duas vero naturas: at si duæ subsistentiæ essent, duæ quoque personæ. Quid enim in natura intellectuali singulari totali addit subsistentia, nisi personalitatem? si vna, nō cōmunicauit humanitas suā Verbo, vt omnes fatentur, cum propria caret: igitur Verbum suam humanitati, in hoc igitur consistit incarnationis mysterium.

Secundo Epistola Alexandr. à Cōcilijs probata Ephes. & Chalcedonēsi: *Si quis* (inquit) *non confitetur carni secundum subsistentiam vnitum Dei Patris Verbum, anathema sit.* Item: *Si quis in vno Christo diuidit subsistentias post vnionē, anathema sit, &c.* Conc. Chalced. *Salua vtriusq; naturæ proprietate, & in vnā personā ac subsistentiā concurrente, Vnigenitū filium, & Deum Verbum agnoscimus.* Synod. Generali quinta: *Si quis introducere conatur in Mysterio Christi duas subsistentias, vel personas, & vnā personam dicit per dignitatem & honorem, & adorationem, & non confitetur Verbum carni substantialiter vnitum, & propterea vnam esse eius subsistentiam, &c. anathema sit.*

Error igitur fuit Nestorij & sectatorum eius, Christum non vnica persona, sed duabus contineri, Diuina scilicet increata, & creata humana; quarum altera (scilicet Diuina) sit filius Dei, omnipotens creator; altera vero, scilicet creata, tantũ sit filius hominis, natus passus, mortuus: ita vt non idem omnino secundum eandem personam fuerit Filius Dei, & filius Virginis, creator & factus, impassibilis & passibilis.

Quoniam autem scriptura de Christo loquitur, tanquam de vno; vnũ, seu vnam personam, ipsum esse ac dici aiebat Nestorius, non vnitate simpliciter substantiali, aut naturali, sed secundum quid, & per accidens, propter varias rationes quas possumus colligere ex testimoniis Cyrilli, sicut eas etiam ex Concilio Ephesino, & aliis Synodis collegit diligenter Beatus Thomas 3.p.q.2.art.6.

Nempe primo propter inhabitationem vnius personæ in altera, scilicet diuinæ in creata, tanquam in templo. Vnde dicebat Christum secundum creatam personam, non esse Deum sed Deiferum, & ideo ipsum nominari Emanuel, quod significat nobiscum Deus. Secundo propter coniunctionẽ affectus, quoniam fuerit voluntas personę creatæ, cum voluntate personę diuinæ prorsus conformis. Tertio propter communionẽ operationis: quia persona creata fuerit instrumentum verbi Diuini. Quarto propter communionem eiusdem dignitatis & honoris diuini, qui etiam illi personæ creatæ, tanquam templo diuinæ personæ tribueretur. Quinto quoniã ob dictas rationes filius hominis dicebatur quadamtenus filius Dei, & è contrario: itemque homo, Deus; & vicissim.

Fuisse hanc Nestorij sententiam, accuratè collegit præ aliis Gregor. de Valentia 1.3.p.q.2.disp prima, puncto 2.tũ ex Canonibus Concilij Ephesini, & quintæ Synodi generalis, tum ex testimoniis S. Cyrilli, testimoniaque Sanctæ Scripturæ, & Patrum breuiter recẽser, quibus Nestorianorũ hæresis facile conuincitur: quæ etiã nos in hoc capite ac parte adducimus.

Fuit autem error Nestorij (vt ex dictis apparet) errori Eutychetis per extremum contrarius. Nam Eutyches sic personam vnam Christi confitebatur, vt naturas etiam confunderet, faceretque ex vtraque vnam. Nestorius autem ita naturarum differentiam credidit, vt vnicuique illarum personam suam distinctam attribueret. Ecclesia Catholica incedit media via, quæ & naturas contra Eutychetem distinguit, & contra Nestorium retinet personæ vnitatem.

Quam sententiam Ecclesiæ orthodoxam ita declararunt Patres in Conc. II. Constantinopolitano, (id est in Sancta Synodo generali) can. 4. *Cum multis, inquit, modis vnitas intelligatur, qui iniquitatem Eutychetis & Apollinarij sequuntur, in peremptionem eorum quæ conuenerunt colentes, vnitionem secundum confusionem prædicant. Theodori autem & Nestorij sequaces diuisione gaudentes,*

affectualem

affectualem vnitatem introducunt. Sancta vero Dei Ecclesia vtriusq; perfidiæ impietatem reijciens, vnitionem Dei Verbi ad carnem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam.

Pro hac sententia orthodoxa, contra prædictum errorem Nestorij, vrgent aliqui, Christum fuisse verum Deum, & verum hominem; quasi contrarium ponatur secundum opinionẽ Nestorij: sed nisi aliter argumẽtum formetur, non videtur satis firmum. Concesit enim Nestorius Christum verum Deum & hominem verum fuisse, quamuis secundum aliam, & aliã personam, ex quibus Christus constaret. Quare id propriè cõtra illum est probandum. Vnam & eandem personam Christi fuisse verum Deum, & verum hominem.

Id autem potest Primo probari ex scriptura sacra, quinque modis, seu quinque generibus testimoniorũ. Primo sic: Christus ita fuit verus Deus, & verus homo, vt & homo ille qui Christus est, verè & propriè fuerit Deus: & vicisim Deus ille, verè & propriè homo. Sed nisi concedatur secundum vnam & eandem personã, fuisse Christum verum Deum, & verum hominem, hoc verum non erit. Ergo id omnino concedi debet. Minor probatur. Quoniam hæc propositio: Homo est Deus, non potest propriè & verè concedi nisi aliqua sit substantialis identitas subiecti & prædicati, hoc est, Dei & hominis siquidem nomen tum Dei, tum hominis significat substantiam. & in omni enunciatione affirmatiua significatur aut consignificatur, rationalem formalem prædicati, & rationem formalem subiecti conuenire in vnum & idem, quod sit vtrumque. At ea identitas substantialis minime hic existit secundum naturam diuinam & humanã, vt patet. Ergo necesse est eam concedere secundum personam quæ eadem significatur verbis illis, Deus & homo.

Iam probatur Maior ex scriptura in illis locis, quibus Christus de se loquens, tanquam de homine qui cum hominibus conuersabatur, affirmauit simpliciter se esse Deum, atque adeo Dei coæternum, & coæqualẽ filium. Vt Ioan. 8. *Tu quis es? Dixit eis Iesus, Principium qui & loquor vobis.* Et Ioan 10. *Ego & Pater vnum sumus.* & Marci 14. ad Pontificem interrogantem num esset Filius Dei: *Ego inquit sum.* Et Ioa. 4. *O mulier si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi, &c.* Et Ioan. 13. *Nemo ascendit ad cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo* (nempe vt idem Deus) Et Ioan. 9. ad illuminatum cæcum, *Tu credis in Filium Dei? Respõdit ille, Quis est Domine, vt credam in eum? Dixit ei Iesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum ipse est. At ille ait, credo Domine. Et procidens adorauit eum.* Idem patet ex illo testimonio Gabrielis Lucæ 1. *Quod enim ex te nascetur Sanctum, vocabitur Filius Dei,* id est ille homo quẽ cõcipies. Et ex illo ibidem, Elisabethæ: *Vnde hoc mihi vt veniat mater Domini ad me?* Et ex illo Apostol. ad Philip. 2. *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo:*

Ioan 8. Ioan 10. Marc. 14. Ioan. 4. Ioan 3. Ioan 9. Luc. 1. Philip. 2.

lem Deo: vt omittam similia testimonia plurima.

Secundò, quia nisi eadem persona filij Diuina Dei sit etiam homo; nequaquã verè & propriè credi potest, Verbum Diuinum incarnatum esse, factumque hominem. At hoc verissimè & maximè propriè creditur vt patet Ioan. 1. & fatemur in Ecclesiæ Symbolis. Ergo non secundum aliam personam creatam, sed secundum illam ipsam diuinam quæ est Verbum & Filius Dei, Christus est homo. Maior probatur. Quia vt albus verbi gratia non dicitur, per eam albedinem quæ est in altera persona, sed per eam quam in sua ipsius persona habet: ita neque Filius Dei homo dici & esse potest per humanitatem in altera persona existentem, neque Verbum incarnatum per carnem alterius personæ. Quod argumentum passim attingitur in Concilio Ephesino primo, vbi Nestorius damnatus est.

Tertiò, quia scriptura sacra vbique loquitur de Christo, tanquam de vna & eadem persona, sicut est vnusquisque alius homo. Impium igitur est, Christum non vnicam sed plures interpretari personas. Assumptũ patet ex illis locis omnibus, in quibus Christi persona significatur Pronominibus illis singularibus Ego, hic, ille qui loci passim occurrunt. Deinde etiam peculiariter ex his, 1. Corinth. 8. *Vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia*. Est igitur vnus & idem Iesus (id est filius Mariæ) & Christus filius Dei viui; vt Matth. 16. ait Petrus. & 1. Ioan. 2. *Quis est mendax nisi qui negat quoniam Iesus est Christus*. Et 1. Ioan. 4. *Omnis Spiritus qui soluit Iesum, ex Deo n[on] est, & hic est Antichristus*. Hoc enim maximè est Christum soluere, toller[e] duarum naturarum in ipso vinculum, quod est vnitas personæ. Nequ[e] obijciat aliquis in exemplaribus Græcis, quæ modo extant, non legi illu[d] Qui soluit, sed Qui non confitetur, &c. Fuerunt enim eiusmodi exẽplar[ia] olim ab hæreticis in eo loco corrupta, vt in historia tripartita lib. 12. ca[p.] 4. videre est. Nec dubium est quin illo modo verè legamus. Cum ita c[on]tra hæresim hanc Nestorij citauerit eum locum S. Leo Pontifex in epi[st.] 10. ad Flauianum approbata in Concilio Chalcedonensi act. 5. Et rur[s.] ibidẽ. *Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, &* [...] *in Deo*. Et cap. quinto, *Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Iesu[s est] Filius Dei*.

Quarto quia constat ex scriptura hominem Christum non per a[dop]tionem, vt alios Sãctos, sed longè excellentiori modo esse Filium De[i] patet manifestè ex illo Matth. 16. *Tu es Christus filius Dei viui*. Et Luc[.] *Vocabitur altissimi filius*. & Ioan. 1. *Vidimus gloriam eius, quasi gloriam [vni]geniti à Patre*, & ad Galat. 4. *Misit Deus filium suum, vt adoptionem [filio]rum reciperemus*. Et aliis eiusmodi euidentibus testimonijs, quibus hc

1. Corint. 8.
1. Ioan. 2.
1. Ioan. 4.
1. Ioan. 4.
1. Ioan. 5.
Matth. 16.
Luc 1.
Ioan 1.
Galat 4.

um probatur. Si autem homo Christus non diceretur Filius Dei, nisi ob
illas rationes quas assignabat Nestorius, scilicet propter inhabitationem
Dei in illo, tanquam in templo, propter affectus conformitatem, propter
rationem instrumenti, propter dignitatem & honorem, propter appella-
tionem Dei; solus esset Filius Dei per gratiam & adoptionem, vt alij San-
cti. Nam alij Sancti sunt etiam templum Dei 1. Corinth. 13. *Nescitis quo-* 1. Corin. 13
niam templum Dei estis; Et per illos etiam tanquam per sua instrumēta Deus
operatur, 2. Corinth. 5. *Tanquam Deo exhortante per nos.* Et 1. Corinth. 12. 2. Cor. 5.
Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, & affectu cum Deo coniunctissimi 1. Cor. 12.
sunt 1. Corinth. 6. *Qui adhaeret Domino, vnus Spiritus est.* Et appellatio Dei 1. Cor. 6.
eis tribuitur. Psalm. 81. *Ego dixi, dij estis.* Et denique cum sint etiam Psalm. 81.
templum Dei, si ob id solum Christus habet dignitatem & hono-
rem diuinum (vt voluit Nestorius) illis quoque eadem ratione honor
diuinus deferri posset. Cum igitur longè excellentius (vt proba-
tum est) Christus sit Dei filius, quàm alij Sancti: fatendum est,
eum non ob illas rationes quas assignauit Nestorius, sed plane na-
tura esse Dei filium, atque adeo eundem esse substantialiter Deum.

Quinto, Nam nisi eadem omnino persona, quæ est Deus, esset
etiam Christus homo, impiè illi homini qui Christus est, eundem ho-
norem, quem verbo Diuino, tribueremus, quantumcumque esset Dei
templum. Non enim idem honor templo aut domui, & inhabitanti
debetur. Alioqui liceret mundum quoque adorare quatenus in eo ha-
bitat Deus. Quod tamen manifesta esset Idololatria. At diuinum
honorem esse Christo homini tribuendum, Nestorius etiam fatetur.
Ergo, &c. Quare rectè in Ephesina Synodo can. 7. ita scribitur: *Si
quis vel vt hominem Iesum, operante Deo Verbo, dicit adiutum, & vnigeniti gloriam
tanquam alteri, præter ipsum existenti tribuit, anathema sit.* Quod idem habetur
Can. 8.

Notandum est autem, argumenta hæc, quæ directe probant, Christum
secundum vnam & eandem ipsius personam fuisse Deum & hominem:
simul etiam probare, illam vnam personam, secundum quam Christus
fuit Deus & homo, fuisse Diuinam, & non creatam. Nam vt est imposси-
bile diuinam naturam per creatam personam hypostaticè terminari: ita
est impossibile personam eam esse creatam quæ eadem subsistit in natura
Diuina & humana, atque adeo est Deus & homo. Subsistit enim persona
in natura aliqua non aliter, quam hypostaticè terminando illam, vt pate-
bit ex ijs, quæ de ratione personæ, differuntur. Et hactenus de prima pro-
batione assertionis Orthodoxæ contra Nestorium petita ex sacra Scri-
ptura.

Secundo probatur eadem assertio ex fidei Symbolis. Nam in Symbolo
Apostolico,

Apostolico, ipsum filium Dei Patris vnicum credimus, conceptum esse de Spiritu Sancto, & natum ex Maria Virgine, passum sub Pontio Pilato, &c. Ac similiter in Symbolo Nicæno, Credimus in vnum Dominũ Iesum Christum filium Dei vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula, &c. qui (idem) incarnatus est de Spiritu Sancto, ex Maria Virgine, & homo factus est, crucifixus. &c. Et in Symbolo Athanasij: *Qui licet Deus sit & homo; non duo tamen. sed vnus est Christus: Vnus omnino non confusione substantiæ, sed Vnitate personæ, &c.*

Tertio probatur ex Conciliis. Concilium Ephesinum can. 2. *Si quis non confitetur, carni secundum substantiam vnitum Dei Patris Verbum, vnum esse Christũ cum propria carne, eundem scilicet Deum simul & hominem, anathema sit.* Et can. 3. *Si quis in vno Christo diuidit substantias post Vnitatem, sola societate coniungens eas, quæ secundum dignitatem est, vel etiam autoritatem, & potestatem, & non magis cõuentu, qui per vnitatem factus est naturalem, anathema sit.* Item can. 4. *Si quis in personis duabus, vel subsistentijs, eas voces quæ in Apostolicis scriptis & Euangelicis continentur diuidit, vel quæ de Christo dicuntur à Sanctis, vel ab ipso: & aliquas quidem ex ijs velut homini, qui præter Dei Verbum specialiter intelligatur, aptauerit: aliquas vero tanquam Deo dignas soli Verbo Dei Patris deputauerit, anathema sit.*

Item in Concilio Chalcedonensi act. 5. approbantur & recipiuntur prædicti Canones Concilij Ephesini. Item in Synodo quinta generali can. 5. *Si quis in Mysterio Christi conatur introducere duas substantias vel personas, & introductis duabus personis, vnam personam dicit per dignitatem & honorem, sicut Theodorus, & Nestorius insanientes conscripserunt; & non confitetur Dei Verbũ carni substantialiter vniri, & propterea vnam eius substantiam, vel vnam personam, anathema sit.* Idem habetur in Concilio Lateranensi sub Martino primo can. 2. Et in Synodo 6. act. 4. & in Concilio secundo Hispalensi cap. 13. &c.

Quarto probatur ex Patribus. Ac inprimis B. Cyrillus in libro de Incarnatione Domini, & in Apologetico pro duodecim capitulis, & in ali[...] ferè omnibus suis operibus, vbi etiam multa veterum testimonia pro[...] adducit. Cassianus libros septem de Incarnatione scripsit contra Nest[...]rium, iussu S. Leonis 1. & in fine libri septimi, plurima recitat Græcoru[m] & Latinorum Patrum testimonia.

Præter ea quæ isti adducunt possumus alia quędam afferre. Sanct[us] Ignatius in Epist. ad Ephes. *Filius* (inquit) *Dei qui ante sæcula natus est, ips[e] vtero portatus est à Maria secundum Dei dispositionem, ex semine Dauid & Spi[ritu] Sancto.*

B. Iustinus Martyr in lib. de recta fidei confessione circa medium: (inquit) *est filius, & qui mortuus est, & qui id quod mortuum erat excitauit. ergo de vno filio contrarias voces audies, ea quæ dicuntur, naturis tribue: ac si ma[...] qui[...]*

quiddam & Diuinum, diuinæ id naturæ tribuito; si quid paruum & humanum, humanæ adscribito. Sic enim & verborum discrepantiam vitabis, cum sua, vtraque natura recipiet; & filium vnum omnia sæcula antecessisse, & nouum ex scripturis fatebere.

S. Irenæus libro 3. contra hæreses à cap. 18. vsque ad 22. probat multis testimonijs Scripturarum, vnum & eundem esse Iesum filium Mariæ, & Verbum Dei Patris. Athanasius in Epistola ad Epictetum circa finem: *De solo*, inquit, *Mariæ filio scriptum est, Verbum caro factum est. In quibus ostenditur ad reliquos sanctos verbum factum esse, prophetandi gratia, ex Maria autem ipsum Verbum, carne assumpta, hominem prodiisse.* Et infra: *Non quod filium à Verbo segregemus: sed quia eundem hunc esse agnoscimus, per quem omnia facta sunt, & per quem nos liberati sumus.*

Gregorius Nazianzenus epistola prima ad Chelidonium: *Si quis*, inquit, *Virginem Mariam nequaquam Dei genitricem esse credit, is etiam à Deitate sit separatus. Si quis duos introducit filios, vnum quidem ex Deo Patre, secundum autem ex Matre, & non vnum & eundem, adoptione filiali, quæ promissa est ijs qui recte credunt, exciderit. Si quis non adorat Crucifixum, anathema sit, ac Dei annumeretur interfectoribus.*

Basilius libro quarto in Eunomium, exponens illud: Dominus creauit me, *Accipiendum est* (inquit) *verbum Genuit, de Deo Filio: Creauit autem, de eo qui formam serui suscepit. In omnibus vero his non duos dicimus, Deum per se, & hominem per se. Vnus enim erat, sed iuxta intelligentiam cuiusque naturam reputantes.*

Damascenus lib. 3. de fide cap. 9. *Ipsius* (inquit) *Verbi hypostasis vtriusque naturæ hypostasis existens nullam insubsistentem esse permittit, &c.*

Et ex Latinis Patribus S. Cyprianus lib. 2. contra Iudæos c. 8. Ambr. li. de Incarnat. Domin. Sacram. cap. 5. Hiberius de Trinitate lib. 2. Hieronymus in c. 14. Matth. Augustinus in Enchiridio ca. 5. & li. 13 de Trinit. c. 17. & alibi sæpe. Ac denique Leo Papa nihil frequentius repetit in omnibus suis sermonibus & Epistolis.

CAPVT XXXI.

Soluuntur Argumenta Nestorij.

Argumenta omnia Nestorianorum Sophistica sunt, ac facilè dissoluuntur duobus sequentibus fundamentis.

Primum est: non idem propriè esse Christum hominem, & Christi humanitatem, seu carnem seu corpus. Nam vocabulum homo significat

 personam,

personam, quæ in Christo (vt probatum est) non fuit nisi diuina: Humanitas vero, &c sunt nomina significantia tantummodo naturam. Itaque non debet intelligi de ipso Christo homine, quicquid de eius humanitate seu corpore dicitur.

Hinc respondetur ad illud Ioan. 2 *Soluite templum hoc*, quod pro Nestorio obijciebat Theodoretus contra secundum anathematismum Cyrilli. Templum enim diuinitatis suæ appellat ibi Dominus non personam aliquam distinctam à sua propria, sed suam humanitatem seu corpus, vt apparet etiam ex verbis illis, quæ Ioannes subiungit: *Ille autem dicebat de templo corporis sui.*

Ex eodem quoque fundamento respondetur ad testimonium Basilij in Psal. 59 quod citabat Theodoretus in refutatione quinti anathematismi Cyrilli, Basilius enim ibi non ait (vt falso citabat Theodoretus) hominem Christum esse Deiferum, sed carnem Christi (σάρκα) Deiferam esse quatenus nimirum altera Christi natura potest dici esse in altera per hypostaticam vnionem.

Secundum fundamentū est, Christum hominem non fuisse hominem purum, vt sunt alij homines; sed hominem & Deum, vtpote in duplici natura, diuina & humana subsistentem; ac proinde de illo secundum aliā & aliam naturam affirmari posse, quæcunque conueniunt vero Deo, & vero homini, excepto peccato vt infra videbimus suis locis.

Hinc soluitur, id quod teste Theodoreto lib. 4 hæreticarum fabularū obijciebat Nestorius, nomen Dei non significare Deum homini vel humanitati vnitum; sed tantummodo Deum: ac proinde beatam Virginem neque esse, neque debere dici Matrem Dei. Assumptum namq; est falsum. Nam cum Deus humanitati vnitus, sit verus Deus; ipsi quoque omnia ea conueniunt, quę competunt Deo vero, atque adeo etiam Dei nomen, & consequenter B. Virgo verissimè est mater Dei, hoc ipso quod est Mater Dei, cum humanitate vniti. Quanquam ante hoc quidem Incarnationis Mysterium, nomen Dei non aliud, quam solum Deum significabat. Peracto autem eo Mysterio, suapte ratione id nomen significat etiam Deum humanitati Vnitum.

Ex eodem quoque fundamento patet responsio, ad ea quę Nestoriani obijciebant dici de Christo quandoque, velut de homine, qui non sit Deus. Vt quod ipse compellat Deum suum Matth. 26. *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* & quod consolationem ab Angelo accipit, &c. Luc. 22. Quandoque autem velut de Deo, qui non sit filius hominis: Vt quod fuerit ante Abraham, atque adeò etiam ante Mariam: atque adeo etiam quod non sit ei Maria consubstantialis, sicut oporteret, vt esset eius Mater &c. Respondendum est enim ex hac differentia attributorum Christi, nō de-

Matth. 26.
Luc. 22.

bere colligi diuersas esse in eo personas, sed diuersas naturas, per quarum alteram, scilicet humanam, conueniant verè Christo Deo, quæ sunt humana atque adeo etiam vt sit matri consubstantialis; per alteram autem, scilicet diuinam, conueniant eidem Christo homini diuina.

Item respondetur facilè ex eodem fundamento ad illud Apostoli: *In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo*, Philip. 2. Ex quibus verbis Theodoretus (initio Nestorianus) in Commentario eius loci argumentabatur filium Dei non esse factum hominem sed induisse hominē. Sed perperam hoc colligebat. Nam habitu inuentus vt homo, & in similitudinem hominum factus filius Dei dicitur, non quia vere non sit factus homo; sed quia sine mutatione sui homo factus est, perinde ac homo sine mutatione suæ substantiæ vestitur, vt ex sancto Augustino lib. 83. qq. q. 73. declaratur. Quod autem Apostolus ait: *In similitudinem hominum factus*, veritatem potius confirmat naturæ humanæ à Christo sumptæ, vtpotè aliorum hominum planè similis. Dato etiam quod σχήματι ibi idē sit quod figura, vt exponit illic Chrysostomus & Theophylactus: tamen sensus esse posset, Christum externa tantum figura & similitudine fuisse talem hominem, quales sunt alij, nempè hominem purum. Sed prior interpretatio quę est etiam D. Thomæ in eum locum mihi magis probatur, & melius cohęret cum verbis illis antecedentibus, *Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens*, vbi de vera essentia humanitatis assumptæ sermo est.

Phil. 2.

CAPVT XXXII.

Secundum fidem Catholicam Beati in Deo non tam claritatem, quàm ipsam diuinam intuentur essentiam.

DVpliciter contingit videre aut cognoscere rem aliquam, primum quasi ipsam intuendo sicuti est. quod est videre per suam essentiam; Deinde per effigiem aliquā, & similitudinem sui, sicut amicum absentē in imagine ipsius, & Deum in effectis eius quodāmodo agnoscimus in vno quidē perfectius quā in alio fuit ergo error Armenorum apud Armacanū lib. 14. quæstionum cōtra illos, cap. primo, & recentiorum Græcorum, vt narrat idem auctor asserentium, Deum nec à Beatis secundum essentiam suam clare videri, nec posse: sed tantum per quandam illius similitudinē, aut lucem ab eo deriuatam. Eundem errorem illis ascribunt Alphonsus de

Castro contra hæreses verbo Beatitudo, heresi prima, & Gabriel Prateolus in suo Elencho, verbo Armeni. Tametsi Nicephorus lib. 18. cap. 53. eorum recensens errores, inter illos hunc non connumeret. Huic Armenorum errori aliqui ex Græcis Patribus adhæsisse videntur. Contra hunc errorem fide Catholica tenendum est, Beatos videre Deum per essentiam. hæc veritas clarè ex Sacra scriptura colligitur. Primus locus Matth. 5. *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt*. Quem ita intelligit D. Augustinus epistola 112. cap. 4. Hilarius Can. 4. in Matthæum, imo Augustinus ex hoc loco id esse de fide videtur deducere; ait enim; *Scimus, posse Deum videri, quoniam scriptum est, Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt, &c. An forte dicere non debui Scimus, sed Credimus, quia scriptum est in scriptura, Cui credimus. Et respondet statim optime dictum esse Scimus, quia cum apparuerit similes ei erimus: quia videbimus eum, sicuti est; eo quod id tanquam certum credebat.*

Secundus locus est Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* Vbi Faciem substantiam ipsius Dei sicuti est, interpretantur Hilarius canone 18. & in illud Psalm. 118. *Deprecatus sum faciem tuam.*

Tertius locus est 1. ad Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sũ.* Dicit, Vt cognitus sum, vt explicat Theodoretus, hoc est, Sicut notus & familiaris qui vultum amici clarè intuetur: Hieronymus, Perfectè sicut à Deo cognitus sum; Chrysostomus & Theophyl. Ita ei occurrã visione, sicut ipse me præuenit, cum prius me cognouit. Alij, Cognitus sum, pro edoctus sum, positum putant. Quod si in alia vita Dei essentia per se non appareret, sed in aliqua luce ab ipsa deriuata, absque dubio in ænigmate adhuc & sub obscuro velamine, non facie ad faciem videretur: nec cognosceremus sicut cogniti & familiares, sed ex parte tantum, licet perfectiori modo quam in via. Aenigma enim, teste Augustino 15. de Trinitate cap. 9. est similitudo quædam obscura ad intelligendum, cum per vnam rem aliam significare volumus. Cum ergo quæuis lux aut creatura à Deo deriuata, sit magis diuersa res ab ipso Deo, quam vna creatura ab alia; efficitur, multo magis, illam ænigma esse Dei; quam vna creatura alterius esse potest.

Quartus locus est 1. Ioan. 3. *Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est*: ibi enim sermonem esse de Deitate, non de humanitate Christi patet primo ex contextu. Nam paulo ante de Patre, hoc est de Deo locutus fuerat, *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus*: & de eodem prosequitur, cum dicit: *Charissimi nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus*, id est Deo, *quoniam videbimus eum sicuti est*: eum inquam

quam qui dedit nobis vt filij Dei ſimus.cum vero poſtea ſubiungit. *Et ſcitis quia ille apparuit, vt peccata noſtra tolleret*, loquitur etiam de Deo qui in carne apparere dignatus eſt.

Secundo patet ex definitione Eccleſiæ:Euariſtus in prima ſua epiſtola ex illo 1.Ioan.3.*Videbimus eum ſicuti eſt*,diſertè affirmat Dei ſubſtantiam à Beatis videri.Idipſum Concilium Francofordienſe in Epiſtola ad Epiſcopum Hiſpaniæ his verbis aſſerit: *Prædicemus eum* (ſcilicet Chriſtũ) *Deum verum,& viuum,& verè filium Dei, vt ad eius beatiſſimam viſionem peruenire mereamur,in qua eſt æterna beatitudo & beata æternitas.* Probauerat autem ante medium Epiſtolæ ex illo 1.Ioan.3. viſionem hanc futuram eſſe Dei, ſicuti eſt.Ad hæc Eugenius 4. & Concilium Florentinum ſeſsione vltima in litteris Vnionis, quæ ab vniuerſa Synodo verè fuere receptæ & ſubſcriptæ, licet poſtea fraudibus cuiuſdam ex Græcis Patriarchis Imperator Græcorum reſilierit:inter alia definiunt eos qui ſuſcepto baptiſmate, vel peracta pænitentia in gratia deceſſerint,in cælum mox recipi, & intueri clarè ipſum Deum Trinum & Vnum ſicuti eſt. Denique Benedictus 11. in quadam extrauaganti,quam referunt Maior in 4.q.vltima,& ſupplementum Gabrielis in 4.d 4.q.q.2.artic,3. dub. 3. definit Animas defunctorum qui in gratia deceſſerunt ante diem Iudicij, ex viſione clara & fruitione Dei,vere eſſe beatas.

Secundo ex Patribus plures quoque & magni nominis idem nobis tradiderunt. Dionyſius de cæleſti Hierarchia c.4.Martialis in epiſtola ad Toloſanos cap.27.Origenes 1.Periarchon c.5. explanans illud Pſal.35. *In lumine tuo videbimus lumẽ.* & Nazianzenus oratione 25.in fine vbi ſic ait: *In hoc igitur commune nomen*(ſcilicet Dei)*crede,& proſpere incede, & regna : atque hinc ad alterius vitæ beatitudinem tranſibis. Ea porro, vt mihi quidem videtur, in expreſsiore horum cognitione,ac comprehenſione ſita eſt.*Apud Patres vero comprehenſio præclara Dei viſione accipitur.Fuſius tamen Irenæus lib.18.ca.38. idem docet.Conſentit Auguſtinus epiſtola 112. de videndo Deum cap. 4. & 8.quod enim in fine epiſtolæ dubitat,An ab Angelis Deus nunc videatur,non obſtat:de omnibus enim beatis in Auguſtino dubium eſt,nũ ante diem Iudicij Deum clare intueantur : non tamen dubitat, an aliquando Deus videndus ſit.

Neque obſtant aliqua S.Scripturæ loca,Exodi 23.*Non videbit me homo & viuet*,& 1.ad Tim.6.*Lucem ha bitat, &c.quem nullus hominum videt, nec videre poteſt.*1.Pet.1.*In quem deſiderant Angeli proſpicere*,ergo non reſpiciunt. præterea ſunt aliqua loca SS. Patrum, vt Chryſoſt. qui videtur negare Deum clare videri.Pro reſponſione primo notandum quadrupliciter intelligẽda eſſe illa loca Scripturæ,primo vt negent Dei viſionem comprehenſiuam; ita Chryſoſt.hom. 14.in Ioan. Epiphan. Auguſt. Gregor. & Dionyſius

Exod. 23. 1.Tim. 6 1.Pet.1.

cap.9.de diuin.nomi. Secundo quod Deus non potest videri oculo corporeo, seu phantasia naturali, bene tamen videri potest intellectu ita Aug. epist.111. & 112. & Chrysost. Tertio vt sit Deus inuisibilis viribus naturæ, ita Epiphan hæresi 70. sed bene poterit videri per gratiam. Matth. 11. *Nemo nouit Patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Quarto, & est Durandi, quod intelligitur non posse videri Deum in hac vita de lege ordinaria, & Angeli desiderant prospicere non quia careant illa visione, sed quia nunquam fastidiunt: imo ille locus est pro nobis, non enim desiderāt rem impossibilem: & illud Ioan. 1. *Deum nemo vidit vnquam, Vnigenitus*, &c. Iansenius explicat de comprehensiua visione, adde quod nullus viribus proprijs videt, vt posset primus auctor alijs enarrare quæ viderat, & ibi cōmendatur auctor prædicationis Euangelicæ. Quintò Vnigenitus qui est in sinu Patris hæc enarrauit nobis; & notandū quod licet Deus sit infinitus, tamen continetur sub ente, quod est obiectum intellectus, ideo ex auxilio gratiæ potest intellectus eleuari ad vidēdum Deum, Angelus vero licet sit finitus, non tamen videri potest oculo corporeo, quia est extra latitudinem obiecti ipsius oculi, veluti neque sonus potest videri. Deinde excusat Chrysostomus qui explicandus est per alia loca, vbi negat Deum videri, & addit exactè vel perfectè, quod idem est ac dicere Deum non comprehendi, vide Sixtum Senensem in Bibliotheca l.6. annot. 182. & Duran. in 4. dist. 39.

Matth. 11.

CAPVT XXXIII.

Pænitentia quæ in Ecclesia Catholica agitur, est Sacramentum à Christo Domino institutum.

APud plurimos ex Orientalibus ignotum est pænitentiæ Sacramentum, cuius fere nullus est vsus, imo inter aliquas ex his nationibus nolunt relapsos à fide admittere, ad absolutionem & reconciliationem cum Ecclesia, etiam pænitentes, vt olim Nouatiani, & Montanistæ hæretici faciebant. Probatur autem pænitentiam quæ agitur in Ecclesia Catholica esse Sacramentum à Christo institutum.

Primo ex potestate quam Christus Dominus dedit Apostolis suis, & ipsorum successoribus, ad dimittendum vel remittendum peccata. Matth. 18. Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ista enim sine gratia Sacramenti fieri non possunt.

Secundo ex omnibus requisitis ad essentiam Sacramenti, etiam iuxta ipsorum hæreticorum placitum. Enumerant enim octo requisita ad perfectam

fectam rationem Sacramenti, quæ ordine recensebimus. Primum est vt sit signum externum. Hoc in pænitentiæ Sacramento sunt actus pænitẽtis, qui confitetur peccata sua, & Verba absolutionis: Ego te absoluo; hoc est, Remitto tibi peccata tua.

Alterum requisitum vt signum illud externum habeat mandatum à Deo. Tale habet pænitentia ex Verbis Christi, Matth. 18. Ioan. 20.

Tertium, vt mandatum hoc sit in nouo Testamento. Etiam hoc certum est de Sacramento pænitentiæ vt patet ex loco Ioan. citato & ex Paul. 2. Cor. 5. *Posuit in nobis verbum reconciliationis. & pro Christo legatione fungimur.* Quorsum enim daret Christus Apostolis absoluendi potestatem, nisi etiam vt ea vterentur quando opus esset, iuberet?

Quartum, vt sit ritus perpetuus. Talis vtique est pænitentiæ Sacramentũ, quod semper fuit, semperque durabit in Ecclesia vsque ad finem mundi.

Quintum, vt signo illi addita sit promissio gratiæ Diuinæ. Et hoc manifestũ hic est. Nã promissa peccatorũ remissio magna est gratia Ioa. 20.

Sextum, vt sit promissio gratiæ iustificantis. Talis maxime est in hoc Sacramento post acceptum Baptismum: cum sine eo non detur in Ecclesia remissio peccatorum.

Septimum, vt promissio illa gratiæ signo aliquo externo adiuncta & vestita sit. Hoc in primo requisito ostensum est.

Octauum, vt ea promissio gratiæ non tantum in genere annuncietur, sed etiam in particulari singulis applicetur. Et hoc quoque manifestè fit in Sacramento pænitentiæ vbi singulis petentibus legitimè datur remissio peccatorũ. Ex doctrina ergo adhuc hæreticorũ sequitur, Pænitentiam esse Sacramentum.

Deinde Testimonijs Patrũ Græcorũ. S. Ioan. Chrys. Neq; enim (inquit) solum cũ vos regenerant, sed etiam postea condonandorũ nobis peccatorum potestatem obtinent. S. Cyrillus lib. 13. in Ioan. c. 56. Duobus modis dicit remitti peccata à Sacerdotibus, vt Dei ministris per Baptismum, & pœnitentiam. Theodoret. in Epitome diuinorum decretorũ cap. de pænitentia dicit: Sacrorũ mysteriorũ Baptismi, & Pænitentiæ figuras fuisse in testamẽto veteri ablutiones, & Sacrificia. Vbi non solũ coniungit Theodoretus Pænitentiam cum Baptismo, sed etiam vtrumque, mysterium (qua voce Sacramenta nominari solent) appellat.

Tertio probatur ex fide & moribus totius Ecclesiæ Dei, quę semper credidit & frequentauit hoc Sacramentum inter alia septem: vt testantur Sacri Canones de pænitentia 33 q. 3. Et omnes Theologi 4. Sentent. dist. 14. Quę tandẽ omnia cõfirmantur auctoritate, & decretis SS. Conciliorũ Florentini & Tridentini, illius in Institutione Armenorũ: huius sess. 14:

cap. 1.

cap.1.& can,1. cuius verba ſunt: *Si quis dixerit in Eccleſia Catholica pænitentiã non eſſe verè & propriè Sacramentum, pro fidelibus, quoties in peccata labuntur post Baptiſmum, ipſi Deo reconciliandis, à Christo Domino noſtro inſtitutum; anathema ſit.*

Hoc autem pænitentiæ Sacramentum neceſſario requirit tres actus, pænitentis nimirum veram contritionem, confeſsionem, & ſatisfactionẽ, quibus accedit ex parte Sacerdotis actus abſolutionis, idque cõſtat primo ex huius Sacramenti propria eſſentia. Nam ad ea ſaltem duo ſunt neceſſaria, vt & in alijs Sacramentis: ſcilicet ſignum externum, & verbum probatum: illud materiæ, hoc formæ rationem habet. Materia in hoc Sacramento ſunt actus pænitentis: forma ſunt verba Sacerdotis, dicentis, Ego te abſoluo.

Actus porro pænitentis ex natura rei debent eſſe tres: ſcilicet: Contritio ſeu dolor cordis de peccatis commiſsis; Confeſsio eorundem integra, ordinario Sacerdoti facta: & ſatisfactio pro pænis temporariis luendis ob peccata commiſſa, & dimiſſa: alioqui eſſet pœnitentia ſimulata, non vera.

Deinde probatur auctoritate omnium Theologorum lib. 4. Sent. diſt. 16. quam confirmauit Concil. Florentinum in Decretis de Sacramentis. Et nouiſsimum S. Concil. Trident. ſeſſ. 14. can 4 cuius hæc ſunt Verba: *Si quis negauerit ad integram & perfectam peccatorum remiſſionem requiri tres actus in pænitente, quaſi materiam pænitentiæ, videlicet Contritionem, Confeſsionem, & Satisfactionem; quæ tres partes pænitentiæ dicuntur: aut dixerit duas tantum eſſe pænitentiæ partes, terrores ſcilicet incuſſos conſcientiæ agnito peccato, & fidem acceptam ab Euangelio, vel abſolutione, qua credit quis ſibi per Chriſtum remiſſa peccata; anathema ſit.*

CAPVT XXXIV.

Vnctio extrema verè eſt Sacramentum Eccleſiæ.

HÆc veritas etiam contra ipſos Orientales primo probatur ab authoritate Scripturæ Sacræ, Iacob. ca 5. vbi Apoſtolus ex doctrina Chriſti, de cura infirmorum ſcribit: *Infirmatur quis ex vobis? inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus; & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.* Hæc verba omnes Sacri interpretes hactenus de Sacramento Vnctionis extremæ intellexerunt.

Secundo ex fide & obſeruatione Eccleſiæ Dei, quæ à temporibus Apoſtolorum

ſtolorum hactenus credidit & docuit eſſe ſeptem Sacramenta. inter quæ etiam numeratur Vnctio extrema. Et ſemper in vſu fuit etiam Vnctionis hoc Sacramentum, vt ex ſequentibus teſtimonijs clareſcet.

Tertio ex teſtimonijs totius antiquitatis. Ita enim D. Auguſtinus ſer. 215. de Temp. *Quoties aliqua infirmitas ſuperuenerit, Corpus & ſanguinem Chriſti ille qui ægrotat accipiat: & inde corpuſculum ſuum vngat: vt illud quod ſcriptum eſt impleatur in eo, Infirmatur aliquis &c.*

Et lib. 2. de viſit. Infirm. cap. 4. *Nec prætermittendum eſt illius Apoſt. Iacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Eccleſiæ &c.* Subiungit: *Ergo ſic roges de te, & pro te fieri, ſicut dixit Apoſtolus Iacobus: imo per Apoſtolum ſuum Dominus.*

Et D. Hieron. in cap. 14. Oſeæ, ad verba: *Et erit quaſi oliua gloria eius. Sanctum virum*, inquit, *& conuerſum ad Dominum, oliuæ fructiferæ comparat quæ dicit in alio loco: Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Dei. Cuius fructum ſibi quinque ſapientes Virgines parauerunt: ex quo vulnerum mitigatur tumor, languentia mēbra quieſcunt, in tenebris lumen accenditur vnguntur in agone certantes.* Oſeæ 14.

Præterea D. Chryſoſtomus l. 3. de Sacerdotio cap 6. *Non modo*, inquit, *dum nos Deo regenerant, ſed & poſtea condonandorum peccatorum habent poteſtatem. Infirmatur enim quis in vobis adducet, &c. vt antea Iacob 5.*

Antiquior his Innocentius Papa 1. Epiſt. ad Decentium relatia cap. Illud ſuperfluum diſt 95 ſtatuit licere etiam Epiſcopo Vnctionis Sacramentum infirmis diſpenſare: quod Iacobus Apoſtolus dumtaxat presbyterorum meminerit, ne oneraret hac cura Epiſcopos ſolos.

In Concil. Niceno I. canone 69. obiter fit mentio benedictonis olei Infirmorum.

In Concilio Cabilonenſi quod habitum eſt ſub Carolo Magno can. 48. ita ſtatutum legimus, *Secundum B. Apoſtoli Iacobi documentum cui etiam decreta Patrum conſonant, Infirmi oleo, quod ab Epiſcopis benedicitur, à Presbyteris vngi debent. Sic enim ait: Infirmatur quis, &c. Non eſt itaque parui pendenda huiuſmodi medicina quæ animæ & corporis medetur languoribus.*

Poſt hæc tempora celebratum eſt Concilium Florentinum, in quo inſtitutio Armenorum facta eſt, quę inter alia etiam continet doctrinam de ſeptem Eccleſiæ Sacramentis.

Quartò probatur catholica veritas rationibus euidentibus. Quarum prima, quod Vnctio hæc habeat ſignum exterius, & promiſsionem gratiæ & mandatum perpetuæ obſeruationis, & deſtinatum miniſtrum, vt ex verbis Apoſt. Iacobi manifeſtè conſtat. At iſta ſunt eſſentialia Sacramenti cuiuslibet: itaque & Vnctio infirmorum de qua B. Iacobus loquitur eſt Sacramentum.

Altera ratio eſt, ex neceſſitate huius Sacraměti; nam cum omnis homo

iudicetur à Deo secundum statum in quo moriens inuenitur iuxta verba Dei Ezech. cap. 18. Hinc fit vt Diabolus si nullo alio tempore, certe sub agonem mortis ei omnium maxime insidietur, vt ad desperationem vel aliud genus peccati eum pertrahat, & à Deo auertat. Facit ergo Sacramentum hoc, vt homo contra istiusmodi Diaboli machinationes muniatur, & securus emigret.

Denique confirmantur hæc omnia decreto S. Concilij Tridentini sess. 14 in qua post explicatam doctrinā de hoc Sacramento, Can. 1. sic definiuit ac statuit: *Si quis dixerit Extremam Vnctionem non esse vere & proprie Sacramentum à Christo Domino institutum, & à B. Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum à Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.*

CAPVT XXXV.

De Confirmationis Sacramento.

CONfirmationem Oriētales non tam vt verum Sacramentum gratiā conferens, quam vt ritum dumtaxat Institutionis puerorum qui baptizantur colere videntur. At Confirmationem esse verum Sacramentum à Christo Domino institutum probatur, Primo ex his quæ ad essentiam cuiuslibet Sacramenti pertinent: quorum tria sunt scilicet, primum signū sensibile, secundū promissio gratiæ, tertium mandatū dispensationis seu vsus. Quæ omnia etiam in hoc Sacramento inueniuntur Primū, Signum sensibile quo Apostoli hoc Sacramentū acceperunt fuit singulare. Vt in spiritu vehementi & linguis igneis Act. 2. Signum vero quo Apostoli hoc Sacramentum aliis dispensarunt fuit impositio manuum cū oratione Act. 8. *Tūc imponebant manus super illos & accipiebant Spiritum Sanctū.* In qua impositione manuum etiam subintelligitur vnctio in fronte cum Chrismate. vt testantur antiquissimi Doctores Ecclesiæ. Promissio gratiæ fuit cum Christus suis Apostolis promisit, missurum se eis Spiritum Sanctum, Ioan. 14. & 16. Luc. vlt. *Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto:* & Act. 1. *Accipietis virtutem Spiritus Sancti & eritis mihi testes, &c.* Hác enim fuisse iustis factam promissionem & iam baptizatis vt fortiores euaderēt in fide, nullus negabit. Deinde mandatū dispensationis huius Sacramenti habemus ex factis Apostolorum. Ipsi enim Spiritū Sanctū dederunt credentibus, haud dubie iussu Christi, Act. 8. & 19. Quod ergo olim dictum est Sacramentum Impositionis manuum: postea dictum est sacramentum Confirmationis: mutato quidē nomine, sed manentibus signis exterioribus iisdem & verbis.

Secundo

Secundo probatur ex testimoniis antiquissimorum Doctorum Ecclesiæ, vt D. Ambrosij lib. 3. de Sacrament. ca. 2. vbi scribit: *Sequitur spirituale signaculum: quia post fontem sequitur vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus Sanctus infunditur.*

Et D. August. lib. 2. contra literas Petiliani cap. 104. *In hoc* (ait) *vnguento Sacramentū Chrismatis vult Petilianus interpretari: quod quidem in genere visibiliū signaculorū Sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus: sed potest esse in hominibus pessimis.*

Sic D. Hieronymus in Dialogo cōtra Luciferianos; *postea quā haereticis interrogantibus, vbi scriptum sit, Episcopos, baptizatis per impositionē manuū dare Spiritū Sanctum respondisset: In Actibus Apostolorum: (mox subiungit) Sed etiamsi Scripturæ aucteritas nō subesset, totius orbis in hāc partē cōsensus instar præcepti obtineret.*

Et D. Gregorius Homil. 17. in Euang. sub fin. *Per nos* (inquit) *fideles ad sanctum Baptisma veniunt, nostris precibus benedicuntur, & per impositionē manuū nostrarum, à Deo Spiritum Sanctum percipiunt: atque ipsi ad regnum cælorum pertingunt: & ecce nos per negligentiam nostram deorsum tendimus.* Rursus li. 3. epist 9. *Presbyteri baptizatos infantes signare sacro in frontibus Chrismate non præsumant: sed Presbyteri baptizatos vngant pectore vt Episcopi post modū vngere debeāt in frōte.*

Accedunt his alij multi Patres à Bellarmino citati Tomo 2. l. de Confirmat. cap 6. Itemque cæteri qui de sacramentis ex professo tractant. Magister sentent. cum omnibus Theologis scholæ lib. 4. sent. dist. 7. D. Thom. part 3. q 72. Addantur & sacri Canones de Consecrat. dist. 5. per tit. de sacr. Vnct §. per frontis Chrismationem, aliorumque summorum Pontificum, Conciliorumque decreta, quæ Bellar. libr. de Confirmat. recenset.

Tertio vtilitatibus seu effectis huius sacramenti (Vt est corroboratio fidelium ad fidem Christi conseruandam, & ad eam profitendam publicè, quoties opus fuerit, etiam cum periculo facultatum & vitæ. Vt etiam est fortiter resistere insidijs ac tentationibus Diaboli quibus nos ad quæuis peccata pertrahere molitur.) accedunt miracula per hoc sacramentū olim ostensa quorū aliqua recenset Bellarminus antea notato c. 6.

Confirmantur denique hæc omnia authoritate & Decreto S Concilij Tridentini, cuius sess. 7. de hoc sacramento Confirmationis Can. 1. Verba hæc sunt: *Si quis dixerit confirmationem Baptizatorum, otiosam ceremoniam esse: & non potius verum & propriū sacramentum: aut olim nihil aliud fuisse quam Catechesim quamdam qua adolescentiæ proximi fidei suæ rationem corā Ecclesia exponebant, anathema sit.*

Et Can 2. *Si quis dixerit iniurios esse Spiritui sancto eos qui sacro Confirmationis Chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.*

Denique Can. 3 *Si quis dixerit sanctæ Confirmationis ordinarium Ministrum non solum Episcopum, sed quemuis simplicem Sacerdotem; anathema sit.*

CAPVT XXXVI.

Matrimonium non posse dissolui propter adulterium.

NVlli Christianorum licitum est, vt Orientales falso existimant, & ex Græcis aliqui, dimissa vxore adulterij vel alterius rei causa aliam ducere. Hoc aperte docuit Christus Dominus Marci cap. 10. cum ait: *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.* Ita quoque apud Lucam Christus loquitur: *Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit mœchatur.* Luc. 16. E quibus verbis necessario sequitur, Si vxor non est dimittenda nisi ob fornicationem iuxta mandatum Christi Matth. 5. & dimittens vxorem suam non potest alteram ducere; Ergo nullatenus possunt disiuncti ad alias nuptias transire.

Marci 10.

Luc. 16.

Præterea si nemini licet dimissam ducere in vxorem, oportet eam esse adhuc ligatam vinculo prioris mariti: alioqui non potest ratio inueniri, cur pænitens facti, non possit alteri nubere.

Ad hæc Apost. Paulus vult dimissam viro suo reconciliare. At si vir alteram vxorem duceret, non esset amplius locus reconciliationis cũ priore. Vnde idem Apost. docet mulierem alligatã esse legi Matrimonij quãto tempore vir eius viuit. Vicissim ergo & maritus alligatus erit legi isti, quanto tempore vxor eius viuit, 1. Corinth. 7.

Secundo ex autoritate & obseruatione totius Ecclesiæ Dei. Nam à temporibus Apostolorum vsque in hodiernum diem non legitur permissum dimittentibus vxores suas ob adulterium aut alias causas, vt ducerent alteras, viuentibus adhuc dimissis, iuxta cap. Gaudemus de diuortijs, & multa alia cap. 32. q. 7.

Tertio ex euidentibus rationibus. Quarum prima à mystica significatione matrimonij. Nam vt antea ostensum est, Matrimonium significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ, quæ est indissolubilis. Itaque & matrimonij vinculum erit indissolubile.

Ratio 2. à contrario absurdo. Si enim Matrimonij Vinculum per adulterium dissolueretur, vtrique coniugi liceret ad alteras nuptias transire. Ita multi ex industria adulterium committerent, vt à priori cõiuge liberati, aliis nobilioribus, locupletioribus magisque dilectis coniungi possent. Vel multi mariti ob aliarum desiderium, suos vxores

etiam innocentes adulterij accusarent. Quod & D. Hieron. cap. 19. in Matth. annotauit.

Ratio 3. ex occasione dissidiorum inter veros parentes, & nō veros si in eodem loco habitarent. Naturalis enim amor filiorum non potest extingui. Vera quippe mater dimissa non poterit obliuisci filiorum suorum: ideoque nisi nouerca noua ducta à suo marito eos foueat, ac tractet vti ipsa voluerit, erit occasio iurgiorum, querelarum, & accusationum multarum. Grauiora autem pericula timenda forent, si parens verus dimissus sit, & vxor eius nubat alteri, qui sit vitricus filiorū. Et sanè nemo impedire poterit, quin filij sæpe accurrant ad veram matrem, aut verum patrem, si à nouerca, aut vitrico durius tractentur.

Ratio 4. ex publica inhonestate: Quid enim inhonestius quam vocare nouercam matrem filiorum, matre vera adhuc viuente? aut vitricum patrem, quanto tempore verus pater viuit?

Confirmantur denique hæc omnia Decreto S. Concilij Tridentini sess. 24. Can 7. cuius verba sunt: *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit & docet iuxta Euangelium & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum, Matrimonii vinculum non posse dissolui: & vtrumque, vel etiam innocentem qui causam adulterio non dedit, non posse altero coniuge viuente, aliud Matrimonium contrahere: Mœcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit: & eam qua dimisso adultero alij nupserit, Anathema sit.*

Ac demum Matrimonij vinculum esse indissolubile etiam in casu fornicationis alterius coniugis, magno consensu affirmant veteres Patres, vt Iustinus in Apologia ad Antoninum. Euaristus epistola 2 Tertullianus lib. 4. contra Marcionem. Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromat. Hieronymus in cap 19. Matthęi, Augustinus, Ambrosius in c. 16. Lucæ. Innocentius 1. epistola 3. ad Exuperium, & communiter interpretes in cap. 7. 1. ad Corinth & in cap. 10. Marci, & in cap. 19. Matthæi.

Neque veritati Catholicæ obstat locus ille Matthæi 19. *Quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchabitur*, ex quo colligunt licitum esse diuortium ob fornicationem; nam respondetur apud Matthæum Christum exceptionem illam (nisi ob fornicationem) non ideo fecisse, vt indicaret Matrimonium fore cum alio licitum, quando propter fornicationē primus cōiunx dimittitur: sed vt indicaret nō fore dimissionē illicitā cum sit propter fornicationem. Vnde cū Christus dicit, *Quicunque dimiserit, nisi ob fornicationem*, subaudire debemus peccat, & illicitè facit dimittendo. Quod vero sequitur, *& aliam ducit; & qui dimissam duxerit, mœchatur*, vniuersaliter de omni qui dimittit siue propter, siue pręter causam fornicationis accipiendum id est. Ita SS. Patres cōmuniter eam Christi sententiā intellexerūt, neq; Christus tale diuortiū ap-

probauit in casu fornicationis alterius coniugis, quale erat illud de quo Iudæi interrogabant, vtrum esset licitum quacunque ex causa. Quinimo illũ Iudæorum errorẽ coarguere Christus voluit responsione sua, quod existimarent tale aliquod diuortium propter aliquam omnino causam liberum esse (saltem per se spectata lege diuina) in quo nõ solum dimitteretur vxor, sed alia etiam duceretur. Contra Christus generatim dicit, illud diuortium adulterium esse secundum legem diuinam.

Neque vero nouum hoc est, vt cum quis respondet, non modo respõdeat directe ad id, de quo interrogatur, sed etiam corrigat errorem qui supponitur in interrogatione. Ita igitur in proposito: cum Iudæi putarẽt sibi licere aut etiam per se, & ex ordinaria lege sine peculiari dispensatione, esse licitum tale diuortium, in quo dimitteretur vxor, & alia duceretur; ac eo errore supposito tantum interrogarent de causis propter quas id facere liceret; Christus responsione sua duo facit. Nam primo remouet eum errorem quem ea interrogatio supponebat, affirmatque tale diuortium adulterium esse, idque confirmat ibi ex lege diuina lata in prima institutione coniugij. Deinde simul etia respondens ad ipsam formam interrogationis docet, licitum diuortium, id est. dimissionem in perpetuum, absque eo quod alia ducatur, solum habere vnam causam, nimirũ fornicationem.

CAPVT XXXVII.

Legem veterem omnino esse iam abrogatam.

Error fuit olim veterum Hæreticorum, legem veterem non cessasse, sed perpetuo seruandam vna cum noua; ita Cherintus teste Epiphanio hæresi 28 Augustino hæresi 8. & Ebion teste Irenęo li. 1. c. 26 sunt Eubionęi & Nazaræi teste Augustino hæresi 9. & Epiphanio hęresi 18 Huic etiam errori adhærent hodie aliqui ex orientalibus, vt ex superioribus satis constat aperte. Hos tamen omnes errores redarguit Paulus scribens Galatis, qui eodem errore fuerant infecti, dicens: *Prius autem quã veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem qua reuelanda erat. Itaque lex pedagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides iam non sumus sub pædagogo.* Et iterum de duobus testamentis loquens sub figura duorum filiorum Abrahæ, ait: *Sed quomodo tunc is qui secundum carnem natus fuerat, prosequebatur eum qui secundum spiritum. ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? Eijce ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque*

Gal. 5.

Gal. 5.

quae fratres non sumus ancillae filij sed liberae, qua libertate Christus nos liberauit. Ecce Paulus aperte testatur eijciendam esse legem veterem, quae tãquam ancilla fuit legis Euangelicae. Et rursum in eadem Epistola: *Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Testificor autem omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersae legis faciendae. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini. A gratia excidistis, Nos enim spiritu ex fide spem iustitiae expectamus. Nam in Christo Iesu neque circumcisio quicquam valet, neque praeputium sed fides quae per Charitatem operatur.* Et in Epistola ad Hebraeos de eadem re disputans ait: *Si ergo consummatio per sacerdotium Leuiticũ erat (populus enim sub ipso legem accepit) adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech, alium surgere sacerdotem, & non secundum Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat.* Et iterum: *Reprobatio quidem fit praecedentis mandati, propter infirmitatem eius, & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio vero melioris spei per quam proximamus ad Deũ.* Demum de hac re ab ipsis Apostolis in vnum congregatis, in illo celeberrimo Hierosolymitano Concilio data est definitio: quoniam (vt Apostolica refert historia *quidam descendentes de Iudaea docebant fratres, quia nisi circumcidamini secundũ legem Moysi, nõ potestis saluari. Surrexerant enim quidam de haeresi Pharisaeorũ, qui crediderunt & dicebant oportere circũcidi, & seruare reliqua omnia quae Moyses in lege praeceperat. Ob quam doctrinam facta est non modica seditio, resistentibus assertioni huic Paulo & Barnaba. Propter quod Apostoli & seniores conuenerunt Hierosolymã vt de hac re definirent. Habitaque matura, prout decebat, rei examinatione, protulerunt sententiam quam per epistolam suam miserunt his qui erant Antiochiae: in hunc modum: Visum est enim Spiritui sancto, & nobis nihil vltra imponere vobis oneris, quã haec necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorũ, & sanguine & suffocatione à quibus custodientes vos bene agetis.* Hęc Conciliũ Apostolorum. Quis erit ergo qui tã Illustris Concilij definitioni repugnare audeat? Nullus certe nisi demens aut infidelis ille fuerit, & certe si lege Euangelica data adhuc oporteret obseruare legem veterem, contra eandem legem visus fuisset facere Deus qui talem in Leuitico condidit legem, *Sororem vxoris tuae in pellicatum eius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc illa viuente.* Quae quidem recte praecepta sunt, ne si forte aliquis simul vxori, & sorori illius iungeretur, inter simul habitantes excitaretur zelus, vnde contentio rixaque generata fuisset. Prius quidem synagogam sibi desponsauerat Deus: huius soror est Ecclesia, quam etiam Deus sibi coniungere optabat: verum vt nulla esset contentionis inter eas occasio, noluit secundam superducere viuente prima.

Gal. 5.

Heb. 7.

Act. 15.

Leuit. 18.

Deinde legem veterem cessasse in morte Christi Domini, conuenienter omnes Patres ij qui communiter exponunt illud dictum Christi Ioan. 19.

Consum-

Ioan. 19. *Consummatum est*, id est, absolutum est mysterium redemptionis, quatenus erat meritis Christi perficiendum, quo lex vetus inprimis, vt ad finem & terminum suum referebatur.

In cuius signum mortuo Christo velum templi scissum est, vt ea re significaretur totam summam legis veteris tunc adimpleri & antiquari. Et hoc est quod Theologi dicunt, legem veterem in morte Christi fuisse mortuam ac sepultam An vero ab illo instanti fuerit mortifera, ita vt illius obseruatio esset obseruátibus mortifera. cõtrouersia est inter doctos.

Pro qua oportet aduertere tria præceptorum genera in lege veteri cõtineri: quorum alia ad singulorum vitam & mores componendos, & formandos pertinebant, & ideo moralia dicuntur. Alia vero ad Cæremonias & ritus Religionis, qua debitus Deo cultus, honor & veneratio defertur, & vocantur cæremonialia præcepta. Alia denique spectabant ad bonam reipublicæ administrationem ciuilem, quibus humana ciuium salus, & pax ac tranquillitas conseruatur: & hæc Iudicialia præcepta nominãtur. Quo fit vt in sacris litteris sæpè hæc tria coniungantur: Præcepta Cæremoniæ, Iudicia. Primum (vti diximus) ad mores refertur: secundum ad ritus & cæremonias sacrorum: tertium ad ciuilem populi gubernationem.

Iudicialia igitur præcepta, vt rectè D. Thomas docet 1.2.q.104.ar.3 nõ fuere mortifera à morte Christi etiam si fuerint mortua quia non erant illa præcepta figuræ Christi venturi, nec referebantur principaliter ad significationem mysteriorum Christi; sicut & cæremonialia quæ vt fuerũt mortifera, vel à morte Christi, vel à promulgatione Sancti Euangelij, vt alij Patres volunt: Quia cum cæremoniæ illæ principaliter spectabant ad cultum illi populo conuenientem secundum significationem mysteriorũ Christi venturi, quare post passionem Christi, iam cultus ille cæremonialis erat falsus, quia iam Christus non expectabatur: ac ideo post mortem Christi cessasse de fide est. Præcepta vero moralia quę ex lege naturæ deriuantur, seruari debent, non tamen quia in lege veteri fuerint præcepta, sed quia natura duce tenemur seruare.

Act. 15. Neque obstat quod Actorum 15. Apostoli iusserunt *abstinere à sanguine suffocato*: & addiderunt illud se oneris tantummodo inter alia necessaria velle imponere. Viguit igitur post Christi passionem illa cæremonia. Confirmatur quoniam in Concilio Gangrensi est multis annis pòst id decretum innouatum.

Respond. cum D. Tho. quæst. 103. art. 4. ad tertium, non fuisse id præceptum ad cultum, sed materialiter in alium finem, vt scilicet posset facilius ex Iudæis & gẽtibus vnus populus coalescere, si eo genere abstinentiæ sese gentiles cum Iudæis qui maximè à suffocato & sanguine abhorrebant,

rebant, in communi conuictu confirmarent. Ad confirmationem autem Respondet Sotus, tunc temporis etiam durauisse illam causam propter quam eodem respectu erat vtile ab ijs abstinere.

CAPVT XXXVIII.

De animæ rationalis productione.

ERrant deinde Orientales credentes, animas per traducem gigni ab animabus parentum, sicut corpora à corporibus; atque adeo ab Adami anima omnes propagari, quæ olim fuit Tertulliani sententia.

Stabilienda est contra huncerrorem veritas Catholica. Hæreticum est dicere Animam intellectiuam traduci cum semine: ita sentit D. Thom. I. p. q. 118. art. 2. Probatur primo ex Sacra Scriptura quæ semper ascribit productionem animæ ipsi Deo & non alteri, vt Genes. 2. *Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in anima viuente.* Et Iob 31. *Nunquid non in vtero fecit me, & formauit me in vulua vnus?* Hoc certe intelligi nō potest de formatione hominis quoad corpus cum illud etiam formetur à parente per virtutem feminæ. Oportet igitur id intelligi de formatione hominis quoad animam, quam solus Deus creat. Et quamquam in Hebraico textu, hic locus non ita plane legatur, tamen paruipendi non potest autoritas vulgatæ editionis quam Ecclesia sanxit habendam esse pro authentica. Præterea Psal. 32. *Qui finxit sigillatim corda eorum.* Et Zachar 12. *Fingens spiritum hominis in eo.* Et Ecclesiast. 12. *Spiritus reuertatur ad Dominum qui dedit illum.* Et quamquam hæc fere testimonia per se sola non plane cōuincant, vt Augustin. epist. 28. de aliquibus huiusmodi testimoniis notat; tamen magnum habent pondus ob Ecclesiæ auctoritatem, quæ eam esse vim horum locorum Scripturæ intellexisse videtur.

Gen. 2.
Iob 31.
Psal. 32.
Zach. 2.
Ecclesia. 12.

Et ratione etiam conuincitur, quia nulla virtus actiua agit vltra suum genus; sed anima intellectiua excedit totum genus corporeæ naturæ, cum sit substantiæ spiritalis. Nulla igitur virtus corporea eius effectionē valet attingere, atqui omnis actio seminalis facultatis est à virtute corporea, cum spectet ad potentiam vegetatricem corpori prorsus inhærentē. Ergo fieri non potest, vt animæ intellectiuæ virtute seminis deriuentur Secundo, cum generatio alicuius est causa, cur aliquid sit; eius dissolutio causa item est cur aliquid pereat; atqui dissolutio corporis non affert interitum animæ rationali; siquidem immortalis est ergo neque corporis generatio erit ei causa, vt esse incipiat. at seminis traductio propria causa est generationis corporis, non igitur causa est generationis animæ. Tertio, omne

agens naturale, sicuti agit dependenter à materia, ita non producit nisi quod à materia dependet: sed anima rationalis non ita se habet: cum extra corpus cohærere valeat. Non ergo anima rationalis ab agẽte naturali producitur, sed aliam habet originis suæ causam. Ob hæc & alia quæ antiquos Patres non latuerunt, D. Chrysost. hom. 1. de incomprehensibili Dei natura: *Animæ, inquit inspirantur, corpora effigiantur*: Et Procopius Gazæus in Gen. 2. c. ad illa verba: *Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea*, oraculum ait non dixisse, Et anima de anima mea, caro scilicet non gignit animam. Lege Gregorium Nyss. disputatione de anima & resurrectione.

Gen. 2.

Ex quo fit animam rationalem à Deo creari, quod hac ratione demõstrat D. Thomas lib 2. contra gent. c. 87. Omnis substãtia quæ producitur, aut generatur per se, aut per accidens; aut creatur: sed animæ rationales non generantur per se, cum non constent ex materia & forma. neque per accidens, quia cum sint formæ corporum, orirentur per eorum generationem ex virtute seminali. quod improbatum est: superest ergo vt per creationem esse accipiant. Huc spectat, quod cùm animę humanæ omnibus formis physicis natura dignitate præstent, sintque in suo esse subsistentes: oportet eas nobiliorem habere originem, & more aliarum substantiarum intellectualium per creationem produci.

Gen. 2.

Neque huic veritati obstat quod Genes. 2. dicitur *Deus requieuisse ab omni opere, quod patrarat*. Primum quia non dicitur Deus absolutè requieuisse, sed requieuisse ab opere quod patrarat videlicet illis primis sex diebus. Vt sit sensus, Deum mundi opificium absoluisse sex diebus, atque ita die septimo destitisse mundi machinam condere. Item, quia vt interpretatur D. Thom. lib. 2. contra gentes c 84. & in 2. dist. 18. q. 2. art 1 ad 7. Beatus Albertus Magnus in summa de homine q 15. Istiusmodi quies Dei intelligenda est secundum cessationem à nouis speciebus condendis non autem à nouis indiuiduis? quorum similia secundum speciem præcesserint. Quare cum omnes animæ intellectiuæ, omnesque homines sint vnius speciei, nihil repugnat prædictę quieti Deum quotidie animas creare.

Illud tamen oportet aduertere duas actiones Dei interuenire in animæ productione, prima qua Deus producit animam, & hanc ipse solus facit, sine interuentu causarum secundarum, eo modo quo creauit Angelos. Altera etiam tunc actio Dei interuenit, ad vniendam animam corpori, & hanc cum agente naturali facit: quæ tamen ita intelligenda sunt, vt non prius tempore anima existat, quàm vniatur corpori.

DE

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBRI VII. PARS II.

CAPVT I.

De iuuandis Orientalibus.

Licet Orientis Ecclesiæ errores & clades innumeræ, quibus tot annis obruta permansit; illarum gentium ob sua peccata, obduratam iam habere frontem, & obstinatam mentem & ideo à Deo Optimo Maximo derelictæ videantur: tamen nos animare debet ad meliora speranda is, apud quem non est impossibile omne verbum, quique quærentibus seriò regnum Dei, eiusque gloriam, animarum lucra multa solet adijcere; atq; ita hoc vltimo sæculo in remotissimis Indijs, ad ortum, occasum, & meridiem, deletis idolis tropæum Crucis passim excitauit. cùm hæc mundi plaga, quæ vergit ad Orientem, restet, in qua necesse etiam sit Euangeliū rectè annunciari, magnum in ea ostium aperiri posse orthodoxæ fidei experientia ostendit, si summi Ecclesiæ Patris longanimi vt ita dicam diligentia quâ potissimum tot alia Regna iugo Christi fuere subiecta, negotium hoc promoueatur.

Insudarunt olim summi Pontifices pro tuenda fide in Ecclesia Orientali, maximosque labores & pericula subiere. ac nostro etiam sæculo magnopere student Orientalibus nationibus opem ferre, auxiliumque in omnibus præstare: præcipuus tamen Gregorius XIII. dignus æterna memoria Pontifex præter alios operarios, quos in Indias, in Angliam, Constantinopolim, aliaq; orbis partes misit, etiā in Alexandriā Aegypti, Syriā, Palæstinā cū Libano monte Babyloniamq; aliquot destinauit, qui huius tractus nationes diuino verbo, & ipsorū sanguine, ac pijs etiam muneribus à Pontifice ipso missis, ad fidem, atque pietatem allicerent. Præcipuus in Orientem Legatus fuit Leonardus Episcopus Sidoniensis, & Apostolicus Nuntius, qui in Orientem, cum aliis etiam viris doctis & piis (inter quos P. Io. Baptista Romanus, Societatis Iesu) à summo Pontifice

Gregorij XIII zelus pro iuuandis Orientalibus.

Leonardus Episc. Sidoniensis Legatus in Orientem.

Pontifice ad Patriarchas illos Orientales, ad aliosque Metropolitas & Episcopos, vestimenta sacerdotalia, argenteos calices, libros etiam aliquos lingua Arabica conscriptos, aliaque pretiosa dona deferentes, missi sunt; plurimique tam ex Patriarchis illius tractus, quàm Episcopis, & Archimandritis fidei professionem, vnionemque cum Sancta Romana Ecclesia iam pridem retentam confirmarunt; alij de nouo emiserunt, sanctissimoque Romano Pontifici totius orbis capiti obedientiam præstiterunt; alij propter magna sibi pericula tam à Turcis quàm à falsis fratribus imminentia fidei professionem oportuniori tempore reseruarunt. Stant hodie in Bibliotheca Illustrissimi Domini Cardinalis de S. Seuerina qui tunc totius Orientis protectione gaudebat, quamplurium Patriarcharũ, aliorumque Episcoporũ Orientalium fidei professiones Arabica lingua conscriptæ, eorum sigillis & subscriptionibus firmatæ, ac in Latinam etiam linguam traductæ. Et vt Gregorio XIII. è viuis discedente huius missionis fructus consisterent, seminarium instituit, in quo pueri Orientalium, & Maronitarum excepti, in Catholica doctrina erudiantur, vt inde in patrias sedes reuersi suos docere possint quæ ad cultum Christi pertinent, & in officio fidei continere. Quare postea Clemens VIII post Gregorium XIII. ad montem Libanum duos sacerdotes, (vt iam supra de Maronitis agentes latiùs scripsimus) è Patribus Iesuitis misit, vt certior fieret; num sumptus qui in Vrbe Seminario Maronitarũ & aliorum Orientalium fiunt, bene ponerentur; quæve spes aut restituendæ aut propagandæ religionis esset in Oriente.

Seminarium pro Orientalibus institutum.

Messes quidem in Oriente iam albæ sunt ad metendum, solùm superest, vt summi sanctæ Ecclesiæ Pontifices mittant falcem & huic negotio incumbant, præcipuè vt nobis coniungantur: sed vt hoc fiat, non est opus vnius diei, aut legationis, sed & longanimi, & non intermissa perseuerãtia, & frequẽtissimis legationibus opus est, quæ omnia disponunt animos ad Catholicã fidem ritusque suscipiendos, quoadusque opus Dei perficiatur. Maximè vero oportet, vt Christianis in regionibus illis sub Turcarũ ditione inopia alijsq; calamitatibus oppressis succurratur: id enim præstiterũt Romani Pontifices ab initio nascentis Ecclesiæ, vsq; ad ætatẽ nostrã, qui Christianorũ Catholicorum inopiã eleemosynis abundè subleuarent.

Christianis inopia & tyrannide oppressis à S. Pontif. succurrendũ.

Huius rei testis est Epistola Dionysij Episcopi Corinthiorum vetustissimi ad Ecclesiam Romanam, in qua sic alloquitur Romanos: *Apud vos iã mos inueterauit, vt omnes fratres varijs afficeretis beneficijs, & Ecclesiis permultis, quæ in quaque ciuitate sunt, vitæ, mitteretis subsidia. Sic plane non solũ egentium subleuatis inopiam, verum etiam fratribus, qui sunt ad metalla damnati, opem fertis: atque ita per ea beneficentiæ subsidia, quæ iam primis Ecclesiæ vestræ iactis fundamẽtis passim mittere consueuistis, cum sitis Romani, Romanorum consuetudinẽ sedulo obseruatis;*

Dionys. Corinth.

seruatis; quam quidem certè Beatus Sother vester Episcopus, & hactenus custodiuit diligenter, & valde suo propenso studio adauxit. Idque non modo opes in Sanctos reficiendos delegatas benignè subministrando, verum etiam fratres ad ipsum aduentantes, tanquam pater indulgens ac clemens in liberos beato ac pio sermone ad virtutem cohortando. Hæc Dionysius. Testatur porro Eusebius hanc consuetudinem (de qua Dionysius) Ecclesiæ Romanæ suo adhuc tempore maxime seruatam. Hinc Paulus Diaconus scribit à Symmacho Papa abunde missum, vnde se alere possent Episcopi Africani, qui suis eiecti sedibus in Sardinia exulabant. Liquet ex Epistolis Gregorij Magni, quantum Pontifici Romano semper curæ fuerit in singulis totius orbis regionibus egentes Catholicos subleuare & benignè ijs facere. Ob id Romæ videmus esse cunctis nationibus vel remotissimis, hospitales ædes cum suis redditibus, excitatas ab antiquis temporibus ita vt neque Chaldæis sua domus, neque Indis & Aethiopibus desit: tot verò ac tantos sumptus à Pontificibus Romanis factos ac fieri indies ad inopiam subleuandam egentium.

Euseb.

Paul Diaconus.

Greg Magn.

Et cùm longe sit certissimum Orientales nationes in summa penuria spiritualium instructionum versari, rationi quàm consentaneum est, ac officio huius sanctæ Sedis incumbit, data occasione quam citissime operarios, qui non quęrant quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, ad eas expedire. Cauendum tamen sedulo est, propter exploratores occultos, ne per Romam diuulgetur, rumorque spargatur, tales à Summo Pontifice, tanquã Reformatores, aut aliorum negotiorum expediendorum causa missos esse, sed secretò tanquam aliud acturi vadant.

Deinde omnium sibi gratiam conciliantes, sint etiam propenso in Orientales animo, non scrupulosi non ignari, nimiúmve zelosi: in hoc enim casu minus inest mali peccato nimiæ dissimulationis, quàm in altero extremo: dico in nimio zelo. hoc quippe plus damni quàm vtilitatis causare posset: non oportet quemquam exasperare, nam casu quo Turca huiusmodi rei fieret conscius, seuerius aliquod edictum statueret, ita vt in perpetuũ aditus præcluderetur Ecclesiæ conatibus, atque omnis spes præscinderetur: quamobrem cum omnibus quàm humanissimè, & quoad fieri potest amicabiliter erit agendum.

Quinam operarij & quo modo in Orientem mittendi.

Si cętera inter Ministros paria sint, omnibus pręferendi erunt ex ijsdem partibus oriundi, & Arabico idiomate vtentes, idque multas ob causas. & præsertim quia tanta non est Turcarum in eos suspicio, vel persecutio.

Proximè secundum hos conuenientissimi sunt huic Missioni Franci, quia benignius à Turcis recipiuntur, maximè habitis litteris à Rege Franciæ, aut ipsius Legato Constantinopoli residente. Post quos idonei etiam sunt qui Gallicam linguam callent, pro talibus enim haberentur, & à

Francis ibidem negotiantibus fauore afficerentur præcipuè virtute literarum à supradictis obtentarum.

Apti insuper sunt & alij habito saluo conductu, seruatisque statutis, & ordinationibus Turcarũ, modo in iis conditiones requisitæ illucescāt.

Minori dispendio, fastidio, periculo, & suspicione mitti poterunt aliqui earundem Religionum ibidem habitantium, vtpote S. Francisci, S. Dominici, Basilij, S. Benedicti, &c. dummodo apti reperiantur, eos inquam ex illis Monasteriis euocando, & transferendo per Generalem eorum, modo hunc, modo illum, sub aliquo prætextu, & honesto colore.

Expediens autem foret exhortari ad hanc rem Generales Religionũ, aut Procuratores eorundem Romæ residentes, atque insuper exposcere Catalogum omnium Orientalium quos curæ suæ subiectos habent, & quinam ex ijs vel pro præsenti, vel pro futuro huic functioni conuenientes reperirentur, quod non ita nouum vel ab vsu alienum videbitur, si Martinum Quintum in memoriam reuocemus qui totius orbis literatissimorum ac præstātium virorum nomina penes se in scriptis asseruabat.

Omnibus ad hanc functionem idoneis repertis, locus Romæ in propriis eorum Monasteriis assignandus esset vt ibidem in rebus ad similem missionem necessariis instruerentur, docerentur ac penitus perfecti redderentur: & quidem vt alacrius se huic operi accingant, feruēti zelo succendendi & inflammandi sunt, atque alij etiam spe quadam animandi, tanquam si foret probatio quædam ad maiora.

Præterea non minima difficultas est, & quæ Schismaticos Orientales forsan magis in schismate detinet, quod Dioscorum aliosq; Schismaticos antesignanos; quos Ecclesia Catholica hæreticos censet, ipsi vt viros sanctissimos colant, & tam in Missæ Sacrificio quàm aliis communibus precibus, solenniter inuocent: sicut & apud Moscouitas etiam contingit, qui asserente Antonio Posseuino in sua Moscouia, licet res planè fabulosa sit, corpora quorundam, qui Schismatici fuerunt, integra sese habere glorientur per quos miracula frequenter edi, cæcis visum restitui, ęgrotos sanari constanter affirmant Vt plurimi periculi res esse videatur, si quis illorum corporum eleuet præconceptam animis sanctitatem, aut quasi dubius quærat, num ij verè Sancti, Martyresue fuerint. Inter alios autem numerantur Gleba, & Boris, Petrus Metropolita, Alexius, quorũ corpora extare aiunt Moscouæ. Hæc Posseuinus. Vnde hodie Iacobitæ aliæque Orientalium nationes, vt legati à Greg. XIII. missi, experti asserebant, facillimè summi Pontificis Primatum agnoscebant, vnius naturæ in Christo errorem, aliosque similes non sine animi promptitudine confitebantur: at cum ventum fuisset, vt Dioscorum abiurarent, ita ægrè tulerunt, vt ob id potissimum legati re infecta reuerterentur.

Ant. Possev.

Non

Non minorem Orientales, sicut & Græci omnes arbitrantur difficultatem in recipiendo Kalendario Romano emendato cuius emendationẽ renuũt admittere: quare oportet vt operarij qui mittendi sunt huius emendationis causas rationesque cognoscant, vt qui erudiendi sunt, capaces huius Sanctæ nouitatis fiant. De qua re videndi sunt Antonius Possevin. in Refutatione aduersus Dauidem Chytræum, & Christophorus Clauius, qui librum hac de re absolutissimum edidit Romæ. Quod si non facile se Romano Kalend. accommodauerint, ferendi sunt, dum in alijs substantiam Catholicæ fidei amplectantur

Iuuandi sunt, & vrgendi Orientales ferè eisdẽ argumẽtis, quibus Græci ipsi, desumptis à supplicijs à Deo optimo Maximo illis postquam à Romana Ecclesia desciuere inflictis. Si enim respiciamus Aegyptum, cęterasque Asię prouincias, agitur annus fere millenimus, ex quo illę à nobis discesserũt. Hęreticis Nestorio, Eutyche, Dioscoro, ac præcipuè Monobitis Ecclesiam perturbantibus, (vt cætera omittam) vix aliquis ex illis proferri poterit qui fuerit excellenti præditus doctrina: corruerunt enim in summa tam liberalium artium, quam Theologiæ, ac cælestium disciplinarum fundamenta, ac ipsi in turpissimam prolapsi sunt ignorantiam.

Deinde operarij maximo studio curabũt, vt ex Christianis tã Gręcis quã Iacobitis, Armenis, Nestorianis. Cophtis, alijsque nõnulli qui pręstãtiori polleant ingenio Romam mittantur linguarum, literarum, aliarumque scientiarum ediscendarum gratia: quos Romæ benignissimè recipiẽdos admonebunt, Græcos in Collegio Græco & alios in Collegio nationum vltramarinarum, ac ibi amicè tractandos, & educandos: & quod amplius est cum conseruatione rituum ipsorum; vt nimirum postquam bene instructi fuerint, & eruditi ad vtilitatem, ac emolumentum earundẽ nationum, in suam singuli patriam reuertantur. Illud autem maximè aduertendum vt sint bonæ indolis adolescentes, bonisque moribus imbuti, apti, dociles, atque ingenij perspicacis, quique principia quædam linguarum habeant, & ætatis sint conuenientis, Græci videlicet à duodecimo anno ætatis vsque decimum quintum vel decimum sextum ad summum: aliarum vero nationum à duodecimo, vsque ad decimum octauum annum aut vigesimũ, qui cum transmittendi fuerint, securè & mercatorio more diligenti cura nauibus committantur.

Curabunt deinde libros aliquos Gręco, Arabico, Chaldęo vel alijs illarum nationum linguis conscriptos secum portare. professiones etiam sanctę fidei, non solum Latino idiomate, sed in lingua Græca, Arabica, Chaldæa: doctrinam quoque Christianam lingua Illyrica & charactere Italico: quæ & alia similia opera Romæ typis excusa facilè inuenientur.

CAPVT

CAPVT II.

Instructiones alię pro iuuandis Orientalibus.

GVardianus vna cum Religiosis familiæ Franciscanæ Hierosolymis degentibus, citra dubium plura præstare possent; quæ ad summam Dei gloriam haud exiguum sanctæ Romanæ Ecclesiæ obsequium atque omnium propè Orientalium spiritualem profectum, & animarũ salutem cedant.

Cum in Dominico Sepulchro immorentur Religiosi diuersarum septem nationũ schismatis labe infecti, & sunt, Gręci Georgiani, Abyssini, Armeni, Iacobitę, Cophti, Suriani, Maronitæ operæ pretium erit, hos inprimis omni studio & industria ad veram sanctę Ecclesię vnionem reducere, quibus pòst veluti aptissimis instrumentis, eorundem pariter nationes in viam rectam dirigantur.

Sicuti omnes isti Religiosi vitæ auctoritate elucent, idcirco Religiosi Latini, eosdẽ probatioris ac sanctioris vitę exemplo pręcellere cõtendẽt, quo maioris faciant sanctam Romanam Ecclesiam, cuius hi partes agunt, vt similiter alios sincero viuendi modo ad vitæ melioris frugem & auitæ Religionis normam pertrahant: pręibunt autem illos tum in virtutibus, tum vel maximè in seruitio, & cultu diuino.

Denique vt facilius animi eorum concilientur, operę pretium erit, quã optimè erga illos affici, cum omni honoris respectu, & obsequiorum prompta exhibitione: vt congerant carbones ignis super capita eorum.

Maioris ergo profectus gratia, Religiosi discretione, prudẽtia, & humanitate cęteris pręstantiores, faciliorisque ingenij seligendi, quibus Guardianus cum aliarum nationum Religiosis, communicationem persuadeat ea ratione, vt cuiuis nationi vnus pluresque deputentur.

Modus agendi cum schismaticis.

Modus verè agendi cum ipsis erit eiusmodi, vt nimirum captata eorundem beneuolentia, etiam ritibus ipsorum pręposteris nonnihil conniueatur, bona autem illorum opera haud mediocri existimatione censeantur, D. Pauli Apostoli instar ad Corinthios scribentis. Accedet insuper omnis diligentia, qua & eorum opiniones aduertantur, & rerum tẽporalium, spiritualiúmve status ijs nationibus proprius cautè eliciatur, & conditiones tum naturales, tum morales perdiscantur, atque, vt verbo absoluam, vt præcipuo studio cuiusuis nationis status & mores plenè, quo ad fieri licebit, comprehendantur. Quæ vt rectius ac maiori cum

fructu

fructu peragantur, necessarium erit, quemque Religiosorum in id opus incumbentium, sedula lectione auctores de natione scribentes, quam quilibet ad sentẽtiam saniorem perducere molitur, ante euoluisse verum ante singula ipsimet errores errorúmque fundamenta, integręque historię penitius introspiciendę, sine quibus vix, aut ne vix quidem vllus poterit exspectari profectus.

Ostendendum etiam, Ecclesiam Romanã probare ac indulgere, vt quęuis Ecclesia proprijs adhæreat ritibus ac ceremonijs, quippe cum Schismatici propriorum rituum tenacissimi sint. Ne ipsos eorum perdendorũ ingruens aliqua suspicio ab Ecclesia Romana alienet & auertat, oportune laborandum vt se in proprijs ceremonijs insectandis conseruandos esse persuadeantur.

Exemplis deinde ac historijs antiquis primitiuæ Ecclesiæ, sanctorumque Patrum prętęritorum temporum, ijs aperienda auctoritas, ac summi Pontificis in præsentiarum vsque continuata potestas explananda: quodque calamitates vniuersę, Tyrannorum furor, ac quæuis persecutionum procellæ in Ecclesiam Catholicam insurgentes Pontificum obedientia suppressæ hactenus semper euanuerint.

In emendandis vero ipsorum erroribus, cũ leniter, tum modestè procedendum, ne scilicet apertè nimis conuincantur, vel acerbius vrgeantur, sed suaui reprehensioni rationes & auctoritates addãtur subinde, vt sic facilius eorum mentes ac responsiones percipiantur. Quare opus esse duxerim, antiquiorum SS. Patrum & Doctorum prænosse nomina, nempè qui in cuiusuis nationis maiorem existimationem cadunt, vt doctrinarum eorundem habita notitia, inde argumenta sumantur, lenius tamen omni disputationis acerbitate seclusa: nationes enim istę, & præsertim Religiosi suorum rituum, & sectarum tenacissimi ac in erroribus pertinaces salutis suæ studiosos præstigias sibi imponere velle falso augurantur. Vlterius etiam de pluribus simul erroribus non sunt coarguẽdi, sed de vno, deinde altero, ijsque euidentioribus & nullatenus tolerandis: plura namque, quamtumuis nihil decoris aut venustatis habeant, apud eos tamen ferenda erunt.

Maronitis sanctæ Romanæ Ecclesiæ vnitis congratulandum, & in fide sanctæ Romanæ Ecclesiæ confirmandi. Verum cum creditu sit facile, complures eorum antiquis erroribus adhuc nuncium non remisisse, opera ponenda, quò ijsdem reiectis Catholicæ veritatis reddantur capaces. *Maronitæ.*

Georgiani quoque, & his ad resipiscentiam procliuiores Armeni summa cura familiari tamen tractu, ad Ecclesię Romanæ vnionem inuitãdi. *Georgiani. Armeni. Aethiopes.*

AEthiopes autem & Abyssini, ad Catholicorum ritus, summique Pō- *Abyssini.*

tificis recognitionem, velut capitis sui, suapte sponte magnopere aspirātes, propter Nicęni tamen Concilij dispositionem dubij, quo cautum fuit in Ecclesiæ Patriarchalis distributione, AEthiophiam Alexandrinæ subdi Ecclesiæ, à cuius Patriarcha, Abunam quendam sic nuncupatum, schismatis semper labe infectum; assignatum sibi agnoscerent Patriarcham: diligentissime, & haud vulgari prudentia erunt dilucidandi, ostendendumque, duos haberi Alexandriæ Patriarchas, Græcum alterum, alterum Cophtum, eodemque fundamento schismatis, quo Græcum Patriarchā reijciūt, simili itidem errore Cophtum inquinatum, nusquam vt Patriarchā debere circumplecti. Insuper cum vterque, & Grecus & Cophtus, Turcarū dominio subsit, idcirco summus Pōtifex eos hucusque ab erroribus quibus contaminantur pro libitu vendicare nequiuit. Accedit, quòd cum ob schisma falso Patriarcharum nomine insigniti sint, Ecclesia Romana semper Alexandrinæ de vero, Catholico insignique eruditione exculto Patriarcha prouidet, quem, vbi Nicęni Concilij decreta ritè sequantur, pro vero Patriarcha Alexandrino, Romæ ob Alexandriam à Turcis interceptam residente, & ob Alexandrinum ibidem Patriarcham schismate notatum, recipere tenentur.

Vltimo tandem, quicquid in dictis nationibus, Catholicæ fidei, dilationis & incrementi accesserit, totum plene & sincerè, sanctę Apostolicę sedi transscribatur, quę, quid vlterius facto opus fuerit, maturè decernere & statuere valeat.

CAPVT III.

De quibus præcipuè tam in fide, quàm in moribus interrogandi & instruendi videantur Christiani Orientales, qui volunt profiteri Sanctam fidem Catholicam, seu redire ad vnitatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & detestari ac abiurare errores & hæreses, plus minúsve pro prudentia Theologi interrogantis.

De Deo & eius vnitate.
De Trinitate personarum.
An in personis detur maioritas aliqua vel æqualitas?

De

De Patris paternitate, de Filij filiatione, & Spiritus Sancti processione, seu spiratione.

An filius sit coæternus, coëssentialis, & per omnia coæqualis Patri.

De Spiritu Sancto, An sit coæternus, coæqualis & coëssentialis Patri & Filio.

De Spiritu Sancto. A quo procedat, an à Patre tantum, vel à Patre & Filio, an ab vno vel pluribus principijs.

Quæ persona fuerit incarnata.

De Christi Incarnatione.

De eius naturis, an vna, an plures.

Item de voluntatibus & operationibus Christi, an vna, an plures.

Quid sentiat de illa natura quam dicunt aliqui Orientales resultare ex duabus, & sic de vna voluntate & operatione.

De libris Canonicis sacræ Scripturæ, qui, & quot.

De Sacris Generalibus Concilijs. & quid vnúquodque eorum dánauit.

De Concilio Ephesino, & Chalcedonensi quid sentiat.

Quid item de S. Leone Papa primo.

An Beata Virgo Maria mater Domini nostri Iesu Christi, dicenda sit Dei genitrix, seu mater Dei.

De Hymno Trisagio quomodo dicatur; An in fine ei addatur, Qui crucifixus est pro nobis miserere nobis.

Quid sentiat de Nestorio olim Constantinopolitano Episcopo.

Quid de Dioscoro olim Episcopo Alexandrino, & Eutyche olim Presbytero Constantinopolitano, & Seuero olim Episcopo Antiocheno.

Quid item de Cyro olim Alexandrino, & de Sergio. Pyrrho, Petro, & Paulo olim Constantinopolitanis: & Macario olim Antiocheno Episcopo, & allis similibus hæresiarchis & hæreticis in Sacris Ephesina prima, & Chalcedonensi quinta & sexta Synodis & in Concilio Romano sub S. Martino Papa primo, & aliis generalibus Conciliis damnatis: quos interrogans non vocet, aut dicat tales esse, ne pudorem incutiat interrogatis, aut eos retrahat à veritatis confessione.

De aliis Oecumenicis & generalibus Conciliis auctoritate Sanctę Romanæ Ecclesię confirmatis, & præcipùe de Florentino.

De Sacramentis & eorum numero.

Quid vnumquodqúe eorum contineat.

De effectu de materia, de forma, ministro, & intentione ea tradentis, & suscipientis.

Specialiter verò de Baptismo paruulorum, & quot dies nati baptizẽtur.

De Sacramento Confirmationis & quę sit materia, & quomodo consacretur, & à quo & quando renouetur Chrisma & an quotannis.

De Ministro an solus Episcopus.
De forma.
De Sacramento Ordinis, quot Ordines habeantur, qui item Sacri.
De tempore & modo ordinandi.
De ætate ordinandorum.
In Missa quæ sint verba Consecrationis corporis & sanguinis Christi.
An apud suos in azymo vel fermentato panis offeratur.
An cum vino misceatur aqua.
Quid sentiat de offerentibus in azymis.
De Communione Clericorum, aut Presbyterorum non celebrantium, & populi. & an sub vtraque specie.
De forma cuiuslibet Ordinis.
De Simonia. precipuè de iis qui pecuniis aut conuentione aut alio humano studio, & fauore ordinantur in Diaconos, Presbyteros, eligũtur aut confirmantur in Episcopos, Archiepiscopos & Patriarchas respectiuè.
Quam autoritatem accipiant in Ecclesias ad quas ordinantur à Tyranno Turcarum, vel Persarum, aut alio Principe infideli.
De Matrimonio, an apud eos sit Sacramentum.
Cuius ętatis esse debeant, qui illud contrahunt, ac quibus ritibus vel ceremoniis.
An inter consanguineos & affines, vel quoto gradu.
An admittant repudium vel diuortium.
An viuente prima vxore aliquo casu aliam ducere apud eos liceat, & contra viuente primo marito alteri copulari.
An altero coniugum in captiuitate vel seruitute detẽto alteri nuptiis alijs iungi liceat.
De peccato Originali quid credat aut sentiat. & an animę creẽtur à Deo.
An quis saluari possit extra fidem mediatoris Dei & hominis Christi Iesu. & quid de ijs qui sunt modò in lege naturæ.
De peccatis mortalibus.
De peccatis voluntatis, quæ non transeunt in actum exteriorem, an sint mortalia.
De Sacramento Pænitentiæ.
De peccatorum Confessione Sacramentali, & quoties fiat.
Quæ peccata sint confitenda.
Quæ pænitentiæ vel satisfactiones apud suos imponantur.
De absolutione à peccatis, & eius forma.
De Indulgentijs.

De Sacra-

De Sacramento extremæ Vnctionis, seu Vnctionis infirmorum, an apud eos habeatur.

De materia, forma, & vsu.

An sint facienda suffragia pro defunctis & quæ.

An animæ decedentium ex hac vita indigeant purgatione aliqua, & quorum.

De Purgatorio & loco purgationis animarum huiusmodi.

An modò animæ Sanctorum & iustorum fruantur beatitudine, & animæ malorum puniantur in inferno, an vero expectetur resurrectio corporum, & Iudicium vniuersale.

De inuocatione Beatæ Genitricis Mariæ, & Sanctorum.

De cultu sanctarum Imaginum Domini nostri Iesu Christi, B. Mariæ Deiparæ, & Sanctorum.

De lege veteri eiusque Ceremonijs, an cessauerint, quæ & quando.

De festiuitatibus quas habent, & illarum tempore.

De Ieiunijs quæ obseruant & illorum tempore.

CAPVT IV.

Breuis orthodoxæ fidei professio, quæ ex præscripto Sanctæ sedis Apostolicæ ab Orientalibus, ad sacrosanctæ Romanæ Ecclesię vnitatem venientibus facienda præponitur.

Hãc formulã professionis fiaei adiecit Baron 6. tom in fine.

CORde credo, & ore confiteor, quod vnus est Deus, verus, omnipotẽs, incommutabilis, incomprehensibilis, ineffabilis, & æternus Pater & Filius, & Spiritus Sanctus, vnus in essentia, trinus in personis, Pater ingenitus, Filius à solo Patre genitus, Spiritus Sanctus à Patre Filioque æternaliter procedens, non sicut à duobus principiis, aut duabus spirationibus, sed ab vtroque tanquam ab vno principio & vnica spiratione. Pater non est Filius, aut Spiritus Sanctus: Filius non est Pater, aut Spiritus Sanctus; Spiritus Sanctus non est Pater, aut Filius sed Pater tantum Pater est, Filius tantũ Filius est, & Spiritus Sanctus tantum Spiritus Sanctus est. Nullus alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate, sed absque initio semper est, & sine fine. Pater est generans, Filius nascens, Spiritus Sanctus procedens; consubstantiales, coæquales, coomnipotẽtes & coæterni. Hæ tres personæ sunt vnus Deus non tres Dij; vna essentia, vna substantia, vna immensitas, vnum principium,

pium. vnus creator visibilium omnium, & inuisibilium, corporalium, & spiritualium, qui quando voluit vniuersas condidit creaturas sua bonitate, quas & valdè bonas voluit. Et ideo reprobo. & anathematizo omnes hæreses, & hæreticos sentientes & docentes contraria.

Firmiter etiam credo, & profiteor, quod vnigenitus Dei Filius Patri consubstantialis semper cum Patre, & Spiritu Sancto existens in plenitudine temporis, quam diuinæ misericordiæ consilium inscrutabile disposuit, vt nos à peccato Adæ, ac ceterarum culparum nostrarum sordibus mundaret, & à morte, & inferno liberaret, incarnatus est de Spiritu sancto, in immaculato vtero beatissimæ Mariæ semper virginis, veram, & integram hominis naturam assumpsit, corpus videlicet, & animam rationalem in vnitate personæ diuinæ, tanta vnitate, vt vnus & idem Christus sit Deus, & homo Dei filius, & hominis filius: ita quod vna natura non confunditur cum altera, nec vna transit in alteram, nec vna miscetur alteri. nec altera euanescit. sed in persona omnino vna sunt duæ perfectæ naturę, diuina scilicet & humana, saluis earundem naturarum proprietatibus, duę voluntates, duæ operationes, ita vt Christus sit tantum vnus. Et sicut formam serui Dei forma non ademit, ita formam Dei serui forma non minuit. Qui enim verus Deus est; idem verus est homo: Deus per id quod in principio erat Verbum & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Homo per id quod Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: Deus per id quod de quinque panibus quinque millia hominum satiauit quod Samaritanę aquam salientem in vitam ęternam promisit, quod Lazarum quatriduanum à mortuis resuscitauit. Homo per id quod esuriuit, sitiuit, fatigatus est, & in ligno crucis clauis affixus est: vnus, & idem secundum diuinitatem. ęqualis ęterno Patri, immortalis, impassibilis, secundum verò humanitatem minor Patre. mortalis, & passibilis.

Insuper firmiter credo. & prędico eundem Dei filium incarnatum, verè natum esse ex Maria semper virgine & ideo ipsam virginem fateor veram Dei matrem, atque genitricem: item verè passum, verè mortuum, & sepultum, verè cum anima descendisse ad inferos ad liberandas animas Sanctorum Patrum, quę in limbo detinebantur, alligato insatiabili homicida, subinde ex mortuis verè resurrexisse, & per quadraginta dies Apostolos docuisse de regno Dei, moxque ad cęlos ascendisse, sedereque ad dexteram Patris, & venturum esse in fine sęculorum ad iudicandos viuos & mortuos.

Credo & profiteor nullum vnquam hominem ex semine Adę conceptum. & natum fuisse saluatum, aut fore saluandum, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum Domini nostri Iesu Christi, in sanguine & morte ipsius, quâ nos reconciliauit ęterno Patri, & deleuit chirographum

iniquitatum

iniquitatum nostrarum æterna redemptione inuenta.

Item firmiter credo legalia omnia veteris Testamenti, seu Mosaicę legis quia Christum figurabant, licet diuino cultui illa ętate congruerent, ipso adueniente cessasse & iam promulgato Euangelio seruari non posse sine interitu salutis ęternæ. Omnes igitur post illud tempus circumcisionis, Sabbathi, ciborum ea lege prohibitorum, reliquorúmque legalium obseruatores alienos à fide denuncio, & salutis ęternę non posse esse participes, nisi aliquando ab his erroribus resipiscant. ab his enim omnibus liberauit nos Christus, & septem nouę legis Sacramenta instituit, quę veneror, credo, & profiteor, vnum Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pęnitentiam, Ordinem, Matrimonium, & extremam Vnctionem; quæ omnia ea dignè sumentibus virtute Passionis eiusdem D. N. Iesu Christi gratiam conferunt. Ista septem Sacramenta perficiuntur tribus, verbis videlicet & rebus, ac ministro; verbis vt forma; rebus, vt materia; ministro qui facere intendat, quod facit Ecclesia.

Recipio insuper quicquid de ijsdem Sacramentis Sancta, & Catholica Ecclesia Romana docet, & prædicat.

Credo, quod si verè pęnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pęnitentiæ fructibus de commissorum, & omissorum pœnis satisfecerint, coram diuina iustitia eorum animas pœnis Purgatorij post mortem purgari, vtque à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificium, orationes, & eleemosynas, ac alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt secundum Ecclesiæ instituta. Illorumque animas, qui post Baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiā quæ post perpetrati peccati maculam (vt dictum est) purgatæ sunt, in cęlum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum, & vnum sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius: illorum verò animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere pęnis tamen disparibus perpetuò puniendas.

Firmiter etiam teneo, & credo symbolum fidei à trecentis decem & octo Patribus in Concilio Nicæno, & à centum & quinquaginta in Concilio Constantinopolitano traditum, ac semper in Ecclesia vsque modo inuiolatè custoditum, videlicet:

Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium, & in vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est, crucifixus etiam pro nobis

nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est, & resurrexit tertia die secundum scripturas, & ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris, & iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum & viuificantem, qui ex Patre Filioq; procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas; & vnam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum, & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi. Amen.

Confiteor, teneo, & prædico vnum eundemque Deum veteris & noui Testamenti, hoc est legis & Prophetarum, atque Euangelij auctorem esse, quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante vtriusque Testamenti Sancti locuti sunt. Itaque suscipio omnes libros Canonicos, quos suscipit sacrosancta Romana, & Catholica Ecclesia. Sunt verò infrascripti: Testamenti veteris, quinque Moysi, id est *Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri. Deuteronomium*, deinde *Iosue. Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ* 1. & 2. qui dicitur *Nehemias, Tobias, Iudith Esther, Iob. Psalterium Dauidicum* 150. psalmorum, *Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia Ecclesiasticus, Isaias, Hieremias* cum *Baruch, Ezechiel, Daniel*, Duodecim Prophetæ minores, id est *Ozeas, Ioel, Amos, Abdias, Ionas. Michæas, Naum, Abacuc, Sophonias Aggeus, Zacharias, Malachias*, duo *Machabæorum* 1. & 2. Testamenti noui, quatuor Euangelia secundum *Matthæum, Marcum, Lucam* & *Ioãnem Actus Apostolorum*, à Luca Euangelista conscripti, quatuordecim *Epistolæ Pauli ad Romanos*, duæ *ad Corinthios*, ad *Galatas*: ad *Ephesios*. ad *Philippenses* ad *Colossenses*, duæ ad *Thessalonicenses*, duæ *ad Timotheum*. ad *Titum*. ad *Philemonem*. ad *Hebræos. Petri Apostoli duæ. Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna, & Apocalypsis Ioannis Apostoli.*

Item amplector, suscipio. & approbo sacrosanctam synodum Nicænam primam, trecentorum decem, & octo Patrũ, & profiteor & sequor quicquid illa decreuit, & reprobo & damno quicquid illa damnauit: & maximè impiam hæresim Arianorum cum ipso auctore Ario, qui affirmare ausus est filium Dei non esse ab ęterno ab ipsa Patris substantia genitum, sed ex tempore, atque ex nihilo procreatum.

Item amplector, suscipio, & approbo Sanctam Synodum Constantinopolitanam primam, centum & quinquaginta Patrum, & credo quicquid illa decreuit, & reprobo quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæresim Macedonij cum ipso auctore, qui affirmare ausus est Spiritum Sanctum non esse Patri & Filio coæternum, & consubstantialem, atque ideo nec esse Deum, sed creaturam.

Item amplector, suscipio & approbo sacram Synodum Ephesinam primam, ducentorum Patrum, & credo quicquid illa decreuit, & reprobo quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæresim Nestorianorum

cum

cum suo auctore Nestorio, qui duas personas in Christo constituens asserebat non esse à Verbo Dei carnem assumptam in vnitate personæ, sed per solam inhabitationem instar templi sanctificatam, & Christum non esse dicendum Deum incarnatum, sed hominem Deiferum, nec beatam Mariam eius genitricem dicendam esse Deiparam, sed Christiparam.

Item amplector, suscipio, & approbo sanctam Synodum Chalcedonensem sexcentorum triginta Patrum, quartam in ordine vniuersalium Synodorum, & credo ac sequor quicquid illa decreuit, & reprobo ac damno quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæresim Eutychetis, & Dioscori Alexandrini cum ipsis auctoribus, qui affirmare ausi sunt, non esse in Christo post vnionem Verbi cũ carne duas integras, perfectas, inconfusas, & impermixtas naturas cum vnitate hypostasis siue personæ. & reprobo secundam Synodum Ephesinam, immo potius latrocinium, quod factione eiusdem Dioscori, occiso beato Flauiano Episcopo Constantinopolitano, legatis summi Romani Pontificis fugatis, & Episcopis cæteris terrore armorum ad assentiendum compulsis, Eutychianam hæresim impiè confirmauit.

Item amplector, suscipio, & approbo Synodum Constantinopolitanã secundam, centum sexaginta quinque Patrum, quintam in ordine vniuersalium synodorum, & credo quicquid illa decreuit, & reprobo quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæresim Petri, Antimi, Seueri, & aliorum, qui existimantes ipsam diuinam naturam trium personarum diuinarum pro nobis crucifixam, Trisagio verba, Qui crucifixus est pro nobis, addebant.

Item amplector, suscipio, & approbo Synodum Constantinopolitanam tertiam, ducentorum octuaginta nouem Patrum, sextam in eodem ordine, & credo quicquid illa decreuit, & reprobo quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæresim Sergij, Pyrrhi, Pauli, Petri, Cyri, Macarij, ac Theodori, qui vnam tantum in Christo voluntatem, & operationem statuentes, vnam quoque dumtaxat naturam cum Eutychianis asserere conabantur.

Item amplector, suscipio & approbo Synodum Nicænam secundam, trecentorum quinquaginta Patrum, septimam in eodem ordine, & credo quicquid illa decreuit, & reprobo quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæresim Iconoclastarum, qui venerandas Christi & Sanctorum imagines, tanquam si idola gentium essent, è templis auferendas, & flammis absumendas esse dicebant.

Item amplector, suscipio, & approbo sanctam Synodum Florentinam amplius quàm centum & quadraginta Patrum, & credo quicquid illa decreuit de processione Spiritus Sancti, à Patre, & Filio, de consecra-

tione panis azymi, vel fermentati, de Purgatorio, de beatitudine animarum, de primatu summi Romani Pontificis, nec non de Sacramentis, & libris Canonicis, & reprobo, ac damno quicquid illa reprobauit, & damnauit.

Præterea amplector, suscipio, & approbo quæcunque alia Concilia, quæ recipit, & approbat sacrosancta Catholica & Apostolica Romana Ecclesia, & maximè sanctam OEcumenicam generalem synodum Tridentinam nouissime celebratam, ac damno & reprobo omnes hæreses, & auctores earundem, quos & quas reprobat, & damnat dicta Sancta Catholica & Apostolica Romana Ecclesia, nec non quicquid illa tenet, & docet cum omni deuotione, & reuerentia suscipio & amplector. Illos quoque Doctores, & Sanctos Patres, quos eadem Romana Ecclesia approbat, reuerenter suscipio. Teneo, & confiteor sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Romanum Pontificem successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ esse caput, & omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à D. N. Iesu Christo plenam potestatem traditam esse: Cuius Ecclesiæ vnitatem tanti faciendi esse affirmo, vt nullos extra eandem Ecclesiam Catholicam existentes æternę vitæ participes fieri posse confitear.

Insuper promitto, me tanquam obedientiæ filium ordinationibus, præceptis, censuris, ac iussionibus sanctissimi Domini nostri N. diuina prouidentia Papæ & successorum suorum Romanorum Pontificum canonicè intrantium, & Sedi Apostolicæ semper, & fideliter obtemperaturum.

Hanc veram Catholicam fidem, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inuiolatam vsque ad extremum vitæ spiritum, constantissime Deo adiuuante retinere ac confiteri spondeo, voueo ac iuro. Sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia. Ego N. &c.

CAPVT

CAPVT V.

Interrogationes aliquot factæ ſuæ Sãctitati à Reuerẽdiſſimo Patriarcha Maronitarum ſuper fide, & ritibus Catholicis; manifeſtandæ in Synodo celebranda circa feſtum Paſchatis anno 1578.

De Baptiſmo. §. 1.

QVantum ad Sacramentum Baptiſmatis. Primò, nos benedicimus & conſecramus aquam quoties volumus baptizare non autem conſecramus in Sabbatho Sancto ſecundum ritum Eccleſiæ Romanæ. Secundo, Non ſimul baptizamus maſculos & feminas, credentes hoc pacto affinitatem contrahi. Tertiò, Ordo etiam Baptiſmatis noſtri diuerſus eſt ab Eccleſia Romana, quamquam forma ſit eadem. Quarto Item quia gens nationis noſtræ habitat mixta Schiſmaticis, hinc quãdoque fit vt noſtrorum nõnulli ipſorum ritu baptizentur.

Reſponſio.

AD primum, Laudabile eſt benedici fontẽ baptiſmi in Sabbatho Sancto, idque paulatim in Eccleſiam Maronitarum eſſet introducẽdũ: quia vt patet de Conſecratione Diſt. 4. antiquiſsimus fuit omnium Eccleſiarum vſus ab Apoſtolis acceptus, in Paſchate & in Pentecoſte conferre baptiſmum: in Paſchate præcipuè quia propriè (inquit Leo Papa Can. Propriè, eo tit.) in morte Crucifixi, & in reſurrectione ex mortuis potentia baptiſmi nouam creaturam condidit ex veteri, vt in renaſcentibus & mors Christi operetur & vita: dicente Apoſtolo: *An ignoratis quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus: conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Hæc ille. Imo Siricius Papa (ibidem Can. Nõ ratione) temeritatis arguit Claraconẽſem Epiſcopum, quod extra hæc duo tempora baptizaret. Qui mos licet modò non ſeruetur, quod ea tempora adultis eſſent attributa, qui nunc rarò veniunt ad baptiſmum, decet tamen retinere conſuetudinem ſub ipſum Paſcha benedicendi fontem baptiſmi, & ſine vllo ſcandalo videtur id introduci poſſe apud Maronitas.

Vrgente tamen neceſſitate ſeruetur coniunctio.

Ad ſecundum, Huiuſmodi affinitas nulla eſt cùm veteres canones (30. q. 3. can. Pyctatium, & lib. 6. de cognatione ſpirituali,) non aliam agnoſcant

ſcant affinitatem ex baptiſmo, niſi paternitatem, compaternitatem, & fraternitatem, quæ ſit inter regeneratum & liberos tum regenerantis, tū ſuſceptoris. Imò Tridentinum Concilium ſeſſ. 24. c. 2. ſtatuit vt inter ſuſceptores, & baptizatum, & illius patrem & matrem: nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem tantum ſpiritualis cognatio contrahatur.

... forma licet videatur aduersa in verbis annotatis, dicitur enim ibi Baptizetur agnus de grege Christi in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Amen.

Ad tertium, Cum Florentinum Concilium ſuas Græcis cæremonias reliquerit, poſſent & ſuæ permitti Maronitis in Baptiſmo: dummodo per viros doctos ab omni ſuperſtitionis, aut erroris ſpecie expurgentur.

Ad quartum Licet permittendum non ſit, vt Catholicorum filij à Schiſmaticis baptizentur, valet tamen eorum baptiſmus: (vt habetur de cōſecratione diſt. 4. can. Si non ſanctificatur can. Romanos can. A quodam Iudæo & in Concil. Florentino in vnione Armenorum) ſi tamen debita forma & materia adhibita ſint, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, dummodo non intendat baptizans profiteri vel inducere ſuum errorem & hæreſim, addendo formæ aliqua verba orthodoxæ fidei repugnantia. Quapropter ſeruandum eſt quod ſtatuitur in Concilio Arelatenſi relato de conſecratione diſt 4. can. de Arrianis, vt videlicet ab hæreticis baptizati interrogentur, qua forma fuerint baptizati: nam ſi conſtabit ritè baptizatos, nihil agendum eſt: ſi irritè, ſimpliciter rebaptizentur; ſi probabiliter dubitetur, ſub conditione baptizentur.

De Chriſmate. §. 2.

QVantum ad Sacramentū Confirmationis attinet. Primò. Quia chriſma noſtrum hocce anno præſenti antiquo ritu conſecrauimus, offenderetur populus noſter ſi ex propria mea auctoritate idipſum igne abſumerem idem dico de chriſmate, quod Diuina fauente gratia hocce die Iouis Sancto ſecundum ritum Eccleſiæ Romanæ & Pontificis ſum conſecraturus, quod ſeruatum velim pro aliquo anno, eandem ob cauſam: inſuper non ita facile hic reperitur balſamum. In poſterum chriſmate ſancto pueros vngemus circa annum ætatis eorundem octauum: ſcire etiam aueo quid ſtatuendum ſit circa noſtrates, antiquo noſtro ritu chriſmate inunctos, idque à Sacerdote, & tempore baptiſmi.

Reſponſio.

Seruetur in confectione Eccleſiæ Romanæ ritus, & quoad annuam cō-

AD primum, Per hæc initia liberandi à chriſmatis annua combuſtione ob populorum offenſionem, & inopiam balſami, modò moneātur vt pedetentim ſtudeant hortari populos ad recipiendum hunc Eccleſiæ Romanæ ritum, de quo Fabianus Papa Martyr de conſecr. diſt. 3. can. Litteris; ſeuerè ſcribit Epiſcopis orientalibus in hæc verba: *Litteris veſtris*

inue-

Inuenimus quosdam religionis vestræ Episcopos à vestro nostroque ordine discrepare, & non per singulos annos in cœna Domini chrisma conficere. Errant vero qui talia ex cogitant, & mente vesana potius quam recta sententes hoc facere audent. Sicut enim ipsius diei solemnitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius chrismatis sancti confectio per singulos annos est agenda & de anno in annum renouanda, & fidelibus est tradenda: quia nouum Sacramentum est, & per singulos annos in iam dicta die innouandum, & vetus in Sanctis Ecclesiis est cremandum.

Bustionem ... id fine scandalo commode fieri possit

Ad secundum Concilium, Aurelianense (relatum de consecr. dist. 5. can. Vt ieiuni,) sancire videtur, ne ante vsum rationis pueri chrismentur: Sic enim ait, *vt ieiuni ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis: vt moneantur confessionem facere prius*, &c. nec immeritò. Hac enim de causa dum quis confirmatur, alapa cęditur, vt admoneatur quemadmodum iuxta verbum Euangelicum ante Reges & Pręsides flagella pro fide æquanimiter ferre debeat, & mortem: pueri autem ante vsum rationis tam ad pugnā quam ad huiusmodi cæremonias inepti sunt. Cæterum quoniam id solo Ecclesię vsu tenetur, non male sentit Dominicus Sotus in 4. Sent. dist. 7. q. vnica art. 8. si aliquibus nationibus vsus esset confirmare infantes, retineri posse, cum id etiam factitarit ecclesia primitiua, vt ex Dionysij 2. cap. Ecclesiasticæ hierarchię colligitur.

Seruetur consuetudo nec præfigenda est ætas, videlicet non ante vsum rationis.

Ad idem secundum Sacramentum à presbytero collatum irritum est, vt ait Eusebius Papa de Consecr. Dist. 5 can. Manus: id quod Innocentius primus, epistola ad Eugubinum Episcopum cap. 3. docet, non solum consuetudine Ecclesiastica demonstrari, sed etiam actis Apostolicis, quę afferunt Petrum, & Ioannem esse missos, qui baptizatis traderent Spiritum Sanctum. Tametsi, vt Florentinum Concilium in vnione Armenorum docet, possit presbyter ex Papæ dispositione confirmare. quod Ecclesię Calaritanę concessit D. Gregorius lib. 3. Regist. Epistola 26. quam dispensationem Apostolicam, quia Hierosolymitanę Ecclesię collatam esse non legimus, idcirco si qui à presbyteris chrismati vellent iterum ab Episcopo chrismari, possent chrismari, cum cęteris verò qui sine scandalo eius rei nequeunt admoneri, dissimulandum est, cum non sit Sacramentum necessarium saluti.

Euseb. Pont. Innoc. Pont.

De Eucharistia. §. 3.

DE sanctissimo Sacramento vero Missę, Primo, Nos Missam celebramus in solo azymo, laici verò nostri sub vtraque specie communicant. Secundo neque pluries quam semel vno eodemque die, super eodē & vno altari celebramus. Tertio, itidē apud nos mos obtinet, quod vno Sacerdote celebrante Missam, quotquot alij pręsentes sunt Presbyteri, habitu tamen dicentium Missam carentes, neque etiam consecrantes,

(communicantes tamen) omni onere atque obligatione tam pro viuis, quam defunctis, eleemosynisque eam ob causam acceptis Missam celebrādi, absoluti, & satisfecisse censeantur. Quartò. Diebus verò Ieiunij circa vesperam, imò quandoque exacto die, solemus Missam celebrare. Quinto, Communicantibus autem administratur particula de ipsamet hostia maiori sub qua celebratur, etiamsi magnus foret communicantium numerus, sub hisce verbis Christi: *Benedixit, fregit, deditque, &c.* Sexto Timore infidelium non asseruatur Sacramentum Eucharistiæ, neque vbi pro infirmis conseruatur, lampas vlla accensa præpenditur.

Responsio.

Si aliter sine scandalo fieri non potest seruetur antiqua consuetudo.

AD primum, Si volūt in azymis consecrare, non videntur prohibendi, laici verò à communione sub vtraque specie pedetentim arcendi sunt, cum id tanti faciat Tridentina Synodus sess. 21. Totus enim Christus sub vna specie continetur, & in vsu calicis magnum est periculum effusionis.

Ad secundum, Nō peccatur sępius vna die in eodem altari celebrando, tametsi ea consuetudo mala non sit.

Paludanus Siluest Antoninus.

Ad tertium, Non satisfaciunt eleemosynis pro Missa collatis, nisi qui sigillatim ritè celebrant, & consecrant: tametsi dissimulandum non est, quod asserunt Paludanus in 4. dist. 45 q. 2. D. Antoninus parte 1. tit. x. cap. 2. §. 4. & Silu. Ver. *Missa* 1. x. videlicet sacerdotem posse vna Missa satisfacere multis, quibus Missam promisit ob acceptas diuersas eleemosynas, si ipsi id sciunt, vel scire tenentur, quia scienti & volenti non fit iniuria. Hęc illi. Quę sententia quia probabilis est, tolerari posset mos sacerdotum Maronitarum si inter se conueniant, vt Missa, quę in commune dicitur aut legitur à multis applicetur, ijs qui eleemosynas contulerunt, cum ipsis ea consuetudo Sacerdotum perspecta iam sit, vt probabile est.

Ad quartum, Huiusmodi mos mutandus non videtur siquidem antiquus fuit in Ecclesia, cum Concilium Cabilonense relatum de consecr. dist. 1. can. Solent præcipiat, *in ieiunijs quatuor temporum circa vespertinas horas; in Sabbatho vero Sancto circa noctis initium Missarum solemnia celebrari.* Id quod licet iam diu Latinis Ecclesia remiserit, nostræ consulens imbecillitati, tamen vbi seruari potest, non modò tollendum non videtur, sed collaudandum etiam, quo diutius protrahatur ieiunantibus hora comedendi, quam non nisi vespertinam olim fuisse tota Quadragesima, idem Concilium declarat: quæ consuetudo ad tempus vsque D. Thomæ Aquinatis ferè perdurauit, quia, vt ipse testatur 2. 2 q 147. art. 7. suo tempore ieiunabatur vsque ad horam nonam, quæ, vt ibidem annotat Caiet. est hora tertia

D. Thom Caietan.

post

post meridiem, vt nempe ieiunantes Christo compaterentur vsque ad horam nonam, qua expirauit. Qua item hora quia peractum est cruentum sacrificium non indecorè in eandem horam defertur incruentum.

Ad quintum, Non damnandus videtur is ritus, si non ex superstitione fiat, sed ex pio affectu in ea Euangelij verba, *Benedixit, fregit, deditque.*

Ad sextum, Seruetur quod in ipsorum Synodo 12. constitutione decernitur, & quod necessitas iubet.

Et dummodo talis consuetudo sit antiqua.

De Confessione. §. 4.

QVod ad Confessionem attinet. Primo, Ob raritatem Sacerdotum peritorum, singulis terris & oppidis, villisque proprio Pastori constituendo non sufficit eorum numerus; hinc ad diuersa loca diuersi Sacerdotes confessiones excepturi mittuntur, sic vt ouilia Pastore priuata quandoque remanere cogantur. Secundo, Et quia hactenus auctoritatē à Sancta sede Apostolica mihi particulariter concessam ignoro etiam me latet quousque in alios eadem extendenda sit. Quapropter Sanctitas Vestra hacce in re mihi limites præscribere non dedignetur. Tertio, Insuper informatum me velim Breui Sanctitatis Vestræ, quod & alijs ostendere possem, num antiquæ pænitentiæ obseruandæ sint, num verò arbitrariæ imponendæ.

Responsio.

AD primum, Propter magnam ex propriorum Pastorum in suis Ecclesijs residentia vtilitatem, grauissimè in Sacris Canonibus, & Tridentino Concilio commendatam, magnopere conandum esset, vt quo ad eius fieri poterit, proprij Pastores singulis parœcijs oppidisve deputentur. Et per hæc initia summo Pontifici supplicandum esset, vt aliquos eò Sacramentorum idoneos ministros mitteret, qui & præsentem Ministrorum paucitatem subleuarent, & alios subinde alerent ac docerent, qui sibi deinceps succederent.

Hortetur vt Ecclesiæ Romana consuetudo instituatur & seruetur.

Ad secundum. Huic Patriarchæ concedenda videntur priscorum Patriarcharum priuilegia, quæ habentur de priuilegiis & excessibus priuilegiorum cap. Antiqua, cum expositione Doctorum: nec deneganda facultas absoluendi ab omnibus censuris & casibus propter molestiam transmarinæ nauigationis euitandam: atque hæc concessio, quò fuerit amplior, eò minus ipsis videbitur laboriosus & grauis, nouus ad Ecclesiā Romanam reditus ac subiectio.

Seruetur eorum consuetudo.

Ad tertium, Arbitrariæ pænitentiæ concedendæ videntur, commendādæ tamen antiquæ, & ad eas populus suauiter inducendus, cum experiamur, rigidarum pænarum relaxatio ad quantum licentiæ in peccando

Quodvtrisque vtantur prout necessitas postulat.

Chri-

Christianum populum deduxerit: dummodo illorum antiquæ pœnitentiæ recognoscantur: & si oportuerit, expurgentur.

De Matrimonio. §. 5.

QVantum ad Matrimonium attinet. Primo, Gens nostræ nationis induci non potest ad intelligendum, illicitam esse repudiationē vxorū etiam in adulterio repertarum; quas ita repudiatas rursus matrimonio associari posse existimant quare, &c. Secundò, Qualiter cum vtriusque sexus hominibus taliter repudiatis, postmodumque de nouo matrimonio copulatis, sit disponendum. Tertio, Et num eorum proles legitima sit, & in Clerum admittenda nec ne. Quarto, Itē credimus viros ad quartas nuptias, feminasque ad easdem non esse admittendos. Quinto, Itidem num licitum sit Christianis cum Schismaticis matrimonium contrahere (quod proh dolor sæpe fit) aut non. Sexto, Scire etiam desidero, quousque mihi liceat circa matrimoniū dispensare. Septimo, De impedimento publicæ honestatis non cognoscimus, quod tamen quandoque incurritur, desideroque cum talibus dispensari. Octauò, Credimus etiam illicitum esse patrem & filium cum matre & filia, duosve fratres cum duabus sororibus matrimonio posse copulari.

Responsio.

AD primum. Constat diuortio ob fornicationem habito, matrimonij vinculum non solui, sed quia affirmat Patriarcha id suæ nationi incredibile videri, percommodum esset hanc Catholicam veritatem illis promulgare certissimis Scripturarum Patrumque auctoritatibus & rationibus communitam.

Ad secundum, Quia prioris matrimonij vinculum adhuc durat, faciendum est, quod Apostolus præcipit 1. Cor. 7. *Præcipio non ego sed Dominus, vxorem à viro non discedere; quod si discesserit manere innuptā, aut viro suo reconciliari.* Separandum itaque est secundum matrimonium, & redeundum ad primum, si ambo coniuges viuant: alioquin manere possunt cum ijs quibus iam iuncti sunt, dummodo denuo sponte contrahant: perinde ac si nihil ante contraxissent.

1. Cor. 7.

Ad tertium, Liberi ex huiusmodi matrimoniis quæ vera putabantur, cùm non essent suscepti vt in clerum recipi possint, auctoritate Apostolica legitimi declarentur. Cum legitimi filij in iure censeantur nati ex matrimonio, quod vel legitimum erat, vel legitimum putabatur, vt colligitur ex c. Cum inter, & ex c. Ex tenore qui fil. sint legit.

Non videntur alia declaratione indigere.

Ad quartum, Hic vsus est contra illud Hieronymi 31. q. 1. can. Aperiant: *Non damno*, inquit, *bigamos, imo nec trigamos, etsi dici potest octogamos:* Infra:

D. Hieron.

Infra: *Ego nunc voce proclamo libera, nō damnari in Ecclesia bigamiam, nec trigamiā, & ita licere quinto & sexto, & vltra, quomodo & secundo marito rectè nubere.* Hæc ille: & ratio in promptu est, quia ex nuptiis quotiescunque repetitis existunt & bonum prolis, & remedium concupiscentiæ. Catholicè itaque non sentit qui id licere negat.

Ad quintum, Non licet contrahere cum Schismaticis & hæreticis, cum id prohibeatur 28.q.1.Can.caue ex D.Ambr.can.Non oportet, ex Conc. Agathensi. Item Concilio Chalcedonensi can.13. Hoc tamen impedimentum non dirimit contractum: tenet enim Matrimonium ratione characteris baptismalis ex D.Thoma quarto dist.39.q.1. art.1.ad quinctum & communi sententia Doctorum, quoad habitationem tamen separandi essent, si fidei periculum Catholicis immineret, cap. Quæsiuit.de diuort.

Ad sextum, Idem videtur dicendum quod supra ad secundum de Confessione.

In vtroque casu seruetur antiqua Patriarchæ cōsuetudo.

Ad septimum, Libera est summo Pontifici dispensatio in hoc impedimento, cùm nihil habeat diuini Iuris.

Ad octauum. Putandū non est nō licere contrahere duos fratres simul cum duabus sororibus, aut patrem cum matre & vnius filium cum filia alterius. Affinitas enim non est in cognatos contrahentium; sed inter vnū contrahentem, & cognatos alterius contrahentis, ex c. Quod super his de consang. & affin.

De Ordine. §. 6.

QVantum ad Sacramentum Ordinis attinet. Primò, in nostro Pontificali conferuntur ordines sine forma per modum precationis, dicēdo Vt eligas hunc in Diaconum Presbyterum. Et si quid in hoc sit dubij nobis insinuare dignemini, quanquam in posterum secundum Pontificale Romanū quod modo de nouo à Legatis Sanctititas Vestrę in linguā nostram vulgarem est traductum, illos conferemus. Secundo, Creamus insuper pueros 5. vel 6. annorum subdiaconos, sine obligatione legendi horas Canonicas. Tertiò, Neque etiam confertur apud nos Diaconatus vel Sacerdotalis dignitas, nisi his qui prius (contra tamen vsum Ecclesiæ Romanæ) cum virgine contraxerint; cum vidua vel corrupta non item: quibus tamen secundæ nuptiæ sunt interdictæ. Quarto, Dubium insuper nobis est, an ijs qui ordinati sunt sine auctoritate vel litteris dimissorialibus Patriarchæ, vel proprij Episcopi, in tali sint ordine, vel suspensi vel irregulares, similiterque Episcopi sine ordine auctoritateque Patriarchæ.

Responsio.

AD primum, Posthac iuxta Pontificalis Romani ritus habeantur ordinationes. Quæ verò antehac præter illud factæ sunt, quales fuerint, iudicari certò non potest, nisi huc mittant illi suum Pontificale, vt eius ritibus & cæremoniis perspectis facilius de re tota statuatur.

Ad secundum, Sapienter Ecclesia (dist. 77. & 78.) in ordinandis, non solum vsum rationis requirit: sed perfectam magis, minusve ætatem pro ordinum varietate, idque tum ratione characteris, qui cũ sit potestas exercendi conferendique, quæ ad Dei cultum pertinent, tradi non debet, nisi in ea ætate, quæ huius potestatis exercendæ sit capax: cùm ratione annexi voti castitatis, quo nullus nisi sciens & volens debet obstringi. Itaque in sexta Synodo Constantinopolitana can. 14. & 15. statuitur, ne Diaconus ante 25. annum creetur, nec Subdiaconus ante 20. nec Presbyter ante 30. quæ tempora licet variè mutata sint, inducendi tamen sunt Maronitæ, vt Tridentini Concilij tempora obseruent sess. 23. cap. 12. Dummodo intelligatur Ordines ante vsum rationis collatos valere ex communi sententia Theologorum, in quarto Sent. dist. 25. Tenentur etiam omnes ordinati ad horas Canonicas, saltem illi nationi consuetas, & à viris doctis recognitas; non solum beneficiati, sed etiam qui sunt in sacris sine beneficio, ex D. Thoma 6. Quodlib. & in 4. dist. 25. ex Panor. in c. 1. de celebr. Miss. ex Cardinale in Clem. 1. eo tit. & communi sententia.

Clemens.

Innocent.

Sed admonendi sunt quod illi Episcopi qui ante ordinationem non sunt à Patriarcha legitime electi, etiamsi consecrarentur, velut ipsi dicunt, ordinarentur, nõ sunt Episcopi nec dum suspensi ab executione ordinationis Episcopatus.

Ad tertium, Cum Stephanus Papa (dist. 31. can. Aliter) tradat orientaliũ veterem esse traditionẽ, vt eorum Sacerdotes matrimonio copulati sint, cumque id illis nunquam interdixerit Ecclesia, nec videtur interdicendũ Maronitis: lex enim cœlibatus semper grauis visa est Græcis, propterea coniugium permissum est illis. Sic enim scribit Clemens iij. c. Quæsitum de pœniten. & remiss. *Sacerdotibus Græcis legitimo matrimonio licet vti.* Et clarius Innocẽtius tertius c. Cum olim, de cler. coniug. *Orientalis Ecclesia votũ continentiæ non admisit, quoniam Orientales in minoribus ordinibus contrahunt, & in sacris vtuntur matrimonio iam contracto.* Hæc illi. Permittendum id itaque videtur Maronitis, dummodo ad matrimonium non compellantur qui cælibes esse vellent: sed ad id potius piis hortationibus inducantur.

Ad quartum, Bene res se habet.

De Concilijs. §. 7.

DE sacris vero Conciliis, nullam aliam notitiam habemus, quam de quatuor gradibus generalibus: hinc quid alia Concilia generalia circa consuetudines innouarint vel abrogarint prorsus ignoramus, &c.

Respon.

Responsio.

QVoniam quatuor tantum Concilia generalia habent, & postulant de reliquis edoceri, necessarium videtur ad tantæ rerum diuinarum ignorationi consulendum, iussu Summi Pōtificis ab aliquot Theologis colligi in libellum omnes Catholicas & Orthodoxas propositiones, ceteris Concilijs generalibus sancitas, tametsi Concilium Tridentinum totum posset ad eos mitti in Arabicam linguam conuertendum, idem de Catechismo ad Parochos.

Quod cura-bimus Concilium Tridentinum & Canones necessarios aliorū Cōciliorū ad ipsos in eorū idioma transmittere

De varijs rebus. §. 8.

QVod ad diuersas vero res alias attinet. Primo, Quæro quid statuendum mihi erit circa certum populum diœcesis nostræ vulgariter Bianchi nominatum, metu tributorum seu mortis, Mahometicæ legis ritus externos obeuntem, qui tamen nostro ritu baptizatur & ieiunat, cōfessionem, sacramque communionem maximè exoptans. Secundo, Item num modus noster ieiunandi sit validus, qui sic instituitur vt toto die in ieiunio transacto, vesperi tamen interruptam cęnam in dormiendi vsque tempus protrahamus. Tertio, Cauetur insuper exactissime, ne mulieribus menstruum patientibus sacra Synaxis, vel oleum Sanctum administrentur, multoque minus in Ecclesiam intromittantur. Quarto, Lapides altarium nostrorum Sacri oleo chrismatis vncti sunt, non adhibitis sacris Sanctorum reliquijs, super quibus num rectè celebretur nec ne. Quinto, Ornatus itidem Ecclesiarum nostrarum, velaminaque alba altarium bōbycina sunt, propter lini penuriam. Sexto, Præterea cum Pontificale Romanum statuat iubeatque singulos Episcopos vltramarinos omni triennio Romam venire de Ecclesiarum ipsorum statu depositur os, num & nostri ad idem teneantur nec ne, sufficiatque propter itineris difficultates Turcarumque pericula, quempiam eorum nomine delegare.

Responsio.

AD primum, D.Thom. & Caiet. 2.2.q 3. docent aliud esse occultare suam fidem in Christum, aliud profiteri religionem falsam. Illud nō semper malum, non enim necessaria confessio fidei, nisi cum interrogamur, vel vrget necessitas proximorum vel scandalum, &c. Hoc vero nūquam licet nec verbo, nec facto, cum vtroque modo Christus ęquè negetur, etiamsi corde credatur. Inde qui in tormentis Christum negant, quāuis animo fidem retineant, damnantur xI.q.3.can. Existimat, à Hierony-

D.Thom. Caiet.

 mo

mo can. Non solum, ab Augustino can. Nolite, à Chrysostomo: & cred[e] id licere pertinet ad hæresim Elcesaitarum; de quibus Euseb. lib. 6. ca. [...] Contra quos Origenes in Psal. 82. scribit: Quia corde creditur ad iustit[...] ore autem confessio fit ad salutem: qui negauerit me coram hominib[...] negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. Ex quo patet h[...] populos Alborum in statu damnationis esse, si metu tributorũ seu mor[...] vel obeunt externos ritus Mahometicæ legis vel, habitum aliquem [...] runt per se institutum ad eam profitendam, vt disertè Caiet. ibidem Sy[...] Ver. *fides* §. 5. alijsque.

Euseb. *Rom 10.* *Matth. 10.* *Caietan.* *Siluest.*

Ad secundum, Conandum est, vt Ieiunium non multis interruptis [...] nectionibus fiat, sed vnica tantum, id enim ecclesiastico ieiunio neces[...] rium esse asserit D. Thomas 2. 2. q. 147. art. 6. & Theologi reliqui i[n] dist. 25.

D Thom.

Ad tertium, Menstruatis nec Eucharistia, nec oleum sanctum, nec [...] clesiæ ingressus inhibendus, nisi ipsę ex deuotione abstineant. Sic enim [...] iis D. Greg. Augustino Anglorum Episcopo scribit dist 5. can. Ad ei[...] *Mulier, dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi Ecclesiam intrare non de[...] quia ei naturæ superfluitas in culpam reputari non debet, & pro hoc quod inuita [...] titur, iniustum est, vt Ecclesiæ ingressu priuetur. Nouimus namque quod mulier, [...] fluxum sanguinis patiebatur, post tergum Domini humiliter veniens, vestimenti [...] fimbriam tetigit: atque ab ea statim sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sangu[...] posita laudabiliter potuit vestimentum Domini tangere: cur etiam quæ menstrua [...] titur sanguinis, ei non liceat Ecclesiam intrare? Si enim ea benè præsumpsit, quæ [...] stimentum Domini in languore posita tetigit, quod vni personæ infirmanti conc[...] tur; cur non concedatur cunctis mulieribus, quæ naturæ suæ vitio infirm[...] tur? Sanctæ quoque communionis ministerium in eisdem diebus percipere [...] debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna percipere non præsumps[...] laudanda est; sed si susceperit, non est iudicanda.* Hæc ille.

D. Gregor.

Ad quartum, Dispensari posset, donec mittantur commodè reliqu[...] quæ portatili altari inserantur.

Ad quintum, Concedendum videtur, vt vtantur in Ecclesia orna[...] tis telis bombycinis, ob lini penuriam.

Seruetur antiqua consuetudo dũmodo nõ adsit aliqua superstitio.

Ad sextum, Ob magnam locorum intercapedinem denegandum n[...] videtur, quod petunt, vt satis sit vnoquoque triennio, vnum Episco[...] rum omnium nomine Romam destinari.

Con

Constitutiones aliquot dandæ in Synodo Prouinciali Reuerendissimi Patriarchæ Maronitarum. §.9.

PRima, vt in posterum inter nationem nostram nec in Ecclesia nec extra dicatur cum Trisagione, *Quando crucifixus es*, vel *Quando mortuus es*, vel *Quando resurrexisti*, &c. sed solùm in hunc modum: *Sanctus Deus, S. fortis, S. immortalis, miserere nobis*: extra verò Trisagionem dici poterit in piam commemorationem Passionis Christi.

Secunda, in posterũ tam masculi quàm fœminæ octiduani baptizentur, neque post baptizationem communicent aut chrismentur, qualiter hactenus fieri solitum est: chrismate tamen inungantur, idque super capite post baptismum, qualiter consueuit Ecclesia Romana.

Tertia, singulis annis, die Iouis sancto consecretur chrisma cum reliquis oleis sanctis, & vetus exuratur coram venerabili Sacramento, nec alia adhibeatur materia præter oleum oliuarum, & balsamum, cum consecratione & ordine secundum ritum Ecclesiæ Romanæ.

Quarta, Sacramentum Confirmationis pueris octauũ agentibus annũ conferatur, idque in fronte à Patriarcha, vel Episcopis conformiter Ecclesiæ Romanæ, non autem à Sacerdotibus cum baptismo, vti hactenus consueuerunt.

Quinta, Sanctum Eucharistiæ Sacramentum in posterum non administretur nisi vsum rationis habentibus, vt nimirum dignè sumatur secundum S. Pauli Apostoli admonitionem, vsumque & mãdatum Sanctæ Ecclesiæ Romanæ.

Sexta insuper quia (vt notum vobis est) inter tot schismaticas nationes habitamus, nostri illorum libris mixti sunt, summis etiam cum erroribus contra Romanam Ecclesiam; hinc nobis perplacet, Si RR. Patres à V. Sanct. missi ad nos, libros nostros examinent, bonos seligentes, suspectosque comburentes, qualiter in nostro Monasterio sancto de Canubin facere cæperunt; quod si præstemus Sanctissimus Papa noster promisit se Biblia, aliosque multos libros vtiles, & catholicos, secundũ vsum Romanæ Ecclesiæ imprimi curaturum. quapropter quotiescunque hacce de causa requisiti fueritis, nullos libros eorum conspectui subtrahatis.

Septima, ceterum vt fides pura & obedientia syncera inter nostras nationes, erga sanctam Catholicam Ecclesiam Romanam conseruetur, quoties inter nos nouus Patriarcha eligetur, subitò oratores ad Sanctitatẽ suam pro confirmatione eiusdem delegentur; qualiter fecere antecessores

nostri tempore Reuerendissimi Patriarchæ Ieremiæ bon. mem. quod ipsum etiam à me vltimò obseruatum est: similiter quotiescunque creabitur nouus Pontifex Romanus, transmittenda erit à paupercula nostra natione obedientia nomine Patriarchę, totiusque Cleri, & populi Maronitarum. Et omni triennio, si idem Patriarcha Romam, sedis, & officij sui rationem redditurus Sedi Apostolicæ, proficisci nequeat, ad minus expedire aliquem fidelem & diligentem, ac in omnibus benè informatum, qui suæ Sanctitati rationem reddat, transmittereque tenebitur. Paratissimi interim nos semper quicquid sanctissimæ Sedi in salutem animarum nostrarum placuerit mandare, syncerissimè acceptare.

Octaua, item quando RR. PP. legati Sanctitatis S. ad vos visitandarum Ecclesiarum vestrarum causa ritumque administrandi Sacramenta inspecturi, (qualiter eosdem obtestatus sum) venerint; meam, vel alicuius Archiepiscoporum meorum præsentiam dignentur. Quare supplico charitati vestræ, velitis eosdem benigno vultu, debitoque honore, & rationi consono recipere, cum patriâ relictâ suæ Sanctitatis mandato pro salute vestra, tot maria & pericula fuerint dimensi; salutiferisque eorum mandatis, & circa Ecclesiam salutemque vestram præceptis morem gerite; nullam in ostendendis libris, statuque Ecclesiæ vestræ explanando difficultatem facientes: verum quicquid circa ritum rectè administrandorum Sacramentorum, & vestrá, ouiumque vestrarum salutem præceperint, sincero corde, paratoque ad obediendum animo amplectamini, & salubres eorum admonitiones & ordinationes scriptis mandate, ne memoria excidant, quæ omnia diuina fauente gratia sum executurus; hæc enim est volũtas Sanctitatis suę, & dilecti nobis fratris Cardinalis Caraffa, simulque id ipsum à vobis postulamus.

Nona, præter ea quæ sua Sanctitas mandat, & dilectus frater & protector noster Cardinalis Caraffa, vos insuper monitos velim (quod & vobis notum est) multos vtriusque sexus homines nationis nostræ esse salutarium instructionum ad fidem pertinentium ignaros: quare vos obtestor gnauam instruendo ouili vestro in hisce, quæ animarum salutem tangunt, operam dare velitis, præcipueque in oratione Dominica, & salutatione Angelica, decemque præceptis decalogi edocendis, cum hocce proprium vestrum officium concernat.

Decima, curetis insuper Ecclesiastica cuncta sint quàm nitidissima, & præsertim corporalia, calices, patinæque super quibus consecratur, poniturque sanctissimum Corpus & Sanguis Christi.

Vndecima, nullus etiam in posterum Missam celebrare præsumat sub altera hostia, quam ea qua vtitur Ecclesia sancta Romana, composita nimirum ex solo polline & aqua, & quousque dabitur copia, ferrorum formandarum

mandarum hostiarum, statuimus paucula similia ferra pro tempore inter nos extantia distribuantur, sic vt cuique Ecclesiæ possit satisfieri.

Duodecima, sanctissimum quoque Sacramentum in loco nitido & securo asseruetur, illique semper lampas accensa præpendeatur, atque id ipsum ad minus singulis mensibus Romanæ Ecclesiæ ritu renouetur.

Decimatertia, item Missæ in ipsa Ecclesia deuoté celebrentur, nec inter cantandum nouus versus ante finitum priorem incipiatur: sciendum enim est nos cum Deo benedicto pro impetratione rerum nobis necessariarum tractare.

Decimaquarta, ornamenta etiam Ecclesiastica vbi sorduerint lauanda sunt, cùm nihil de earum consecratione per lotionem detrahatur, contra quorundam tamen opinionem; corporalia autem prius à Sacerdote abluenda sunt, deinde per laicum quemuis, vt sic videlicet omni puritate & nitiditate Deo omnipotenti seruiatur.

Decimaquinta, quoties autem in Ecclesia diuinum officium celebrabitur, vnus ad minimum cereus, aut oleaceum lumen ad finem vsque accendatur, summaque cum deuotione silentium in Ecclesia obseruetur.

Decimasexta, sit quoque in omni Ecclesia vas aliquod conseruandæ aquæ lustralis ritu Romanæ Ecclesiæ, cuius benedicendi modum & formam singulis videlicet diebus Dominicis vobis trademus.

Decimaseptima sanctũ verò chrisma, aliaque olea sacra, singulis diebus Iouis sanctis, posthac à nobis renouanda, & per totam diœcesim distribuenda, in loco nitido asseruanda sunt, non tamen sanctissimo Sacramento miscenda.

Decimaoctaua, neque in posterum Missa celebretur calicibus vitreis, ligneis, vel æneis, sed aureis argenteisve, aut stanneis, quique nec stanneos habent, mutuò ab aliquo sumant; quousque diuino fauente auxilio, Romanæque Ecclesiæ subuentione hisce prouidebimus.

Decimanona, instabitis etiam summa cum diligentia, vt grex vester ad minus ter in anno communicet; Sacerdotes verò Diaconique sacro inseruientes, pro necessitate salutis animarum suarum, sæpius sacram synaxim sumere moneantur.

Vigesima, omnis autem Diaconus aut Sacerdos singulis diebus horas Canonicas in Ecclesia, vel si id commodè fieri non possit, saltem extra, legere tenentur.

Vigesimaprima, dies quoque Dominici vel festi, in posterum melius colantur, ebrietatem, excessusque illicitos & inconuenientes exactius quàm hactenus fugiendo.

Vigesima secunda, quisque etiam vestrum fugiat iuramenta, mendacia, & ingurgitationes, vitia nationi nostræ communissima, atque eo modo subditos

ſubditos veſtros bono exemplo præeatis.

Vigeſimatertia, efficite inſuper quàm poſsint maximè ſubditi veſtri ſchiſmaticorum, hæreticorum, excommunicatorum, & infidelium conuerſationem execrentur; multoque minus cum eiſdem, prout hactenus, nuptię contrahantur: ne Christiani talium ſectarum hominibus prorſus fugiendis commiſceantur.

Vigeſimaquarta, curandum in poſterum vobis ſit, ne repudia vllam ob cauſam, ne quidem fornicationem, cum contractione nouarum nuptiarum committantur: verum tali (quod auertat Deus) interueniente vitio, ſeparatio fiat habitatione tenus, &c. & ita ſeparata, ſi poſt modum ſeſe conuertat, muniaque debita marito præſtet, ob amorem Dei, qui contritæ & pęnitenti per confeſsionem cenſetur condonaſſe, rurſus in coniugalem thalamum admittatur: ne forte coniugum alter per humanam fragilitatem in peccatum labatur; ſunt enim euangelica verba, ad mentem Eccleſiæ Romanę intelligenda.

Vigeſimaquinta, etiam pręſumat, nec Sacerdos, nec ſecularis, pecunias ſub vſuris exponere.

Vigeſimaſexta, item reliquiæ Sanctorum ſi quæ ſint, in Eccleſijs in loco ſacro & nitido aſſeruentur, & ſummo honore ad maiorem Dei gloriam afficiantur.

Vigeſimaſeptima, quicquid à debitis vacationibus vobis temporis ſuppetet, legendis bonis libris, impendite; hæreticorum ſcripta nationi noſtræ frequentiſsima fugiendo: ex libris enim ſalutiferis quid veſtris, ſubditorumque veſtrorum animabus conducat elicietis.

Vigeſimaoctaua, Sacerdotes vxoribus carentes, niſi vrgentiſsima neceſsitate requirente, fęminis mixtim cohabitare nō ſinantur: religionem verò profeſsis mulieribus, ne quidē matri, cognatis, ſororibuſque cohabitare non permittantur; quemadmodum expreſsè canone 4. Concil. Nicænenſis cauetur.

Vigeſimanona, Prælati nullos gradus clericales, pręſertim Sacerdotalem, aliis quam bonis, & doctis, bonamque famam habentibus conferant: & quiſquis hiſce donis caret, ad eoſdem gradus aſpirare non præſumat.

Trigeſima, moneo vos inſuper, quod in poſterum ſingulis annis hocce tempore Synodum faciemus; ad ſtatuendum & ordinandum de alijs rebus Eccleſiam noſtram, Maronitarumque nationem concernentibus: quapropter paratiſsimi ſitis huc moniti diligentiſsimè venire, de alijs negotijs ſtatuendis audituri.

Trigeſimaprima, vltimum vos moneo celebrare Miſſam pro viuis vel defunctis, quoties vos obligatos eſſe contigerit, quiſque veſtrum conſcientiam

ſcientiam ſuam exſoluat;neque enim ſatis fit, nec ſat eſt vno celebrante ceteros præſentes ſecundum ritum Eccleſiæ noſtræ ſimul legere;abſolutè enim & integrè & ſecundum obligationem ſacrum eſt celebrandum. Vos inſuper obteſtor diuinam clementiam precari dignemini pro ſalute ſanctiſſimi noſtri Papæ Gregorij XIII. dilectique fratris & Domini noſtri Cardinalis Caraffa protectoris humilitatis, totiuſque nationis noſtræ, & pro cunctis gentis noſtræ fidelibus humiles ad Deum preces effundere non dubitetis. Laus Deo. Factum in Canubir.

CAPVT VI.

Propoſitiones aliquot excerptæ tum è quibuſdam libris Maronitarum,dum expurgarentur à Legatis Apoſtolicis, tum ex communi conſenſu, & quadam traditione receptis quæ videlicet hæreſes ſunt manifeſtæ, vel erroneæ, vel ſuperſtitioſæ: qui etiam errores ſolent eſſe communes alijs nationibus Orientalibus.

Circa creationem.

PRimò, anima rationalis ex diuina ſubſtantia creatur. Secundò, animæ ab initio omnes ſimul creatæ fuerunt. Tertiò, quædam brutorum perfectæ ſpecies non fuerunt abinitio creatæ, maximè vero canis, & felis; [illegible] hanc ex ſternutatione Leopardi, illum vero à diabolo productum affirmant.

De Chriſto Domino & Sancto Spiritu.

PRimò, in Chriſto vna tantum eſt natura, vna voluntas, vna operatio. Secundò, Chriſtus non comedit agnum cum diſcipulis, quando poſtremò cenauit cum illis, ſed alios cibos tantum: & intinxit panem, quē [illegible] porre[illegible] ad conſecrationem tollendam. Tertiò, Chriſtus [illegible] ſpinis coronatus, ac purpura indutus fuit in domo Caiphæ Principis Sacerdotum. Quartò, Chriſtus poſt reſurrectionem non habuit cicatrices, quas [illegible] Martyres ſunt habituri, quaſque Diſcipulis oſtēderet; [illegible] eauit, vt eos ad reſurrectionis veritatem credendam perduceret. Quintò Spiritus ſanctus a ſolo Patre procedit.

De Iudicio.

PRimò non datur particulare iudicium. Secundò, nemo ingreditur regnum cęlorum, nisi perfecto vniuersali iudicio: Animæ Sanctorum in quodam amæno loco sub cęlo asseruantur, in quem locum Christus & bonus latro fuerunt, atque in hunc sensum intelligenda verba Christi, *Hodie mecum* &c. Impiorum verò animæ extra præfatum locum custodiuntur ab Angelo sub cœlo, siue prope locum Sanctorum, siue alibi, & *Infernus* dicitur: quo sensu accipienda sunt illa verba, *Mortuus est diues*, &c. Tertiò, fideles etsi in locum pœnarum eant, si in mortali peccato decedant; nihilominus tamen merito fidei, quam in Christum habuerunt, liberabuntur.

De Sacramento Baptismi.

PRimò, nemini nisi Sacerdoti vel Diacono licet baptizare, etiam si vrgeat extrema necessitas. Secundò, intentio ministri non requiritur necessario, sed talis est fides Ecclesiæ. Tertiò, vnctio chrismate facta in Baptismo essentiam præbet Baptismo, ac proinde baptismus nullus foret sine huiusmodi vnctione. Quartò, paruulus recens natus si contrectetur à matre ante eius purificationem, immundus fit; ac proinde non baptizandus masculus ante 40. diem, femina verò ante 80. diem, hoc est antequam mater purificata exciterit, ne infans ab immunda matre contrectatus nouam contrahat immunditiem. Quintò, infidelis mulier si ad fidem conuertatur non debet baptizari quam diu fuerit menstruata. Sextò, masculus & femina si baptizentur simul contrahũt affinitatem. Septimò, hæretici qui ad Ecclesiam reuertuntur rebaptizandi sunt. Octauò, Baptismus Ioannis remittebat peccata. *Petitio*. Nonò, quid de paruulis Catholicorum à schismaticis illorum ritu baptizatis?

De Sacramento Confirmationis.

PRimò, non extat hoc sacramentum apud Maronitas, quod sentiant tantum semel inungendum esse Christianum chrismate scilicet dum baptizatur. Secundò, in oleo sancto chrismatis est persona Spiritus Sancti, sicut persona Christi in Eucharistia. Tertiò, hoc sacramentum etiam à Sacerdotibus confertur. *Petitio*. Quid de chrismatis præfato ritu, & à Sacerdotibus?

De Sacramento Eucharistiæ.

PRimò, panis fermentatus tantum consecrandus debet necessario esse recens, & illo die coctus, quod si huiusmodi non adsit, omittatur Sacramentum.

cramentum. Secundò, non ſunt conſecrandæ plures duabus hoſtijs pro quolibet vice quod ſi cogatur Sacerdos ob aliquam neceſsitatem dictum numerum excedere, conſecrentur non pauciores ſeptem, vel ſi plures, curetur numerum ſemper eſſe imparem. Tertiò, plures Sacerdotes celebrantia aſſiſtentes, dicunt omnia quę celebrans, exceptis conſecrationibus, quo pacto cenſent ſingulos celebraſſe, & ſatisfeciſſe eleemoſynis pro Miſsis collatis Quartò laici communicant ſub vtraque ſpecie. Quintò, Euchariſtia præbenda eſt etiam pueris ſtatim poſt baptiſmum. Sextò, Sacerdoti non licet filio vel filiæ, vel affini, vel conſanguineo cuicunque Euchariſtiam porrigere. Septimò, Euchariſtiam ad ægrotum in extremis laborantem non licet deferre. Octauo, Euchariſtiam in nos receptam ad ſtomachum non deſcendere exiſtimatur, ſed ſtatim per omnia corporis mēbra diffundi. Nono, licet Sacerdoti ſacrum facere ſupra librum quempiā Euangeliorum ſi deſit altare quodcunque.

De extrema Vnctione.

PRimo, oleum infirmorum à Sacerdote ſingulari quodam modo conficitur.

De Sacramento Ordinis.

PRimo, nullam habent rationem ætatis in ſacris ordinibus tradendis, ideo ipſi pueros quadrimos, vel quinquimos promouent ad ſacros ordines. Secundo, promouendi ad ſacros ordines Diaconatus vel Sacerdotij, nubunt cum virgine, qua mortua non tranſeunt ad ſecundas nuptias. Tertio, non negant ſacerdotium illi, qui alias eſt idoneus, quamuis defectum corporis patiatur. Quarto, conſtituti in ſacris ordinibus ad certas horas Canonicas, niſi Monachi, non obligantur. Quinto, mos eſt illis, qui volunt creari Epiſcopi paciſci cum Patriarcha de pretio.

De Sacramento Pœnitentiæ.

PRimo, actus particulares non ſunt de eſſentia Confeſsionis. *Petitio.* Quanta ſit poteſtas Patriarchę quam poſsit aliis communicare circa forum conſcientiæ?

De Sacramento Matrimonij.

PRimo, Matrimonium poteſt diſſolui à patre ſponſi, ſi eam duxerit quę patri non probetur. hoc idem poteſt pater ſponſæ. Secundo, matrimonium ſine Euchariſtiæ ſumptione nullum habetur. Tertio, pater ſponſæ poteſt propria auctoritate eam alteri viro tradere, niſi eius ſponſus ſiue [illegible] abſens intra certum temporis ſpatium appareat. Quarto, patri & filio non

non licet in vxorem ducere matrem & filiam, & è contra, nec licet duobus fratribus contrahere cum duabus sororibus, seu fratri & sorori cum fratre & sorore. Quinto, Matrimonium viduarum, quæ attingunt 60. annum, adulterium est censendum. Sexto, idem sentiunt de quadrigamis, ac proinde omnium horum liberos illegitimos censendos esse. Septimo, sponsalia nullius sunt roboris, si intra duos annos non contraxerint, & parentes vtriusque sponsi possunt sponsalia irritare ob quamlibet causam. Octauo, repudium conceditur ob multas causas etiam priuatis propria auctoritate, vt si non inueniatur virgo, vel si consummato matrimonio mulier insaniat: & vir potest repudiari, si curet vt vxor adulteret, &c. Nono, repudiatis licet nubere cum aliis. Decimo, obstetrices vt immundæ habendæ 20. diebus si inuenerint mulierem parientem masculum, si verò feminam 40. diebus, quo tempore arcendæ sunt à communione.

Petitiones. Vndecimo, quid de illis qui post repudium nupserunt, & an filij possint promoueri ad sacros ordines. Duodecimo, an liceat nubere cum schismaticis. Decimotertio, quousque se extendat potestas Patriarchæ circa dispensationem in gradibus prohibitis?

Nonnulla loca Sacræ Scripturæ prauè intellecta, & alia quædam ad eandem sacram Scripturam spectantia prauè etiam adiecta.

PRimo, asserunt legendum esse, *Hoc est Sacramentum Corporis*, &c. Secundo, Christus cùm docuit viro non dimittendam vxorem, excepta fornicationis causa, idem est ac si docuisset, adulterium esse legitimam causam vxoris dimittendæ, & alterius ducendæ. Tertio, qui dicuntur fratres Christi in Euangelio, filij sunt Ioseph ab alia vxore, quam antea habuerat, procreati. Quarto, Maria Magdalena Simonis leprosi filia fuit, Annæque matris Mariæ soror. Quinto, Apostoli non intellexerunt Christum esse verum Deum antequam spiritum sanctum accepissent. Sexto, Caiphas in Christum credidit, & Episcopus creatus Iosephus secundus est vocatus, qui edidit librum prouerbiorum, & historiam Machabæorum, &c.

Circa mores, & alia diuersi generis.

PRimo, menstruatæ non admittuntur ad ingressum Ecclesiæ nec ad sacramentum Eucharistiæ, nec extremæ Vnctionis. Secundo, quidam homines appellati Albi, quoad habitum & alia quędam exteriora Turcicos ritus obseruant. Tertio, ieiunium ob mortis periculum non est violandum.

landum. Quarto, non est ieiunandum diebus Sabbathinis & Dominicis. Quinto, Apostolica sanctione cautum est, ne quis Christianus comedat quippiam occisum à leone, nedum sanguinem, & suffocatum. Sexto, ob mortis periculum licet negare Christum. Septimo, licet mentiri officiosè & ad zelanda opera bona. Octauò, non est aliquis ad religionem admittendus, sine suorum superiorum consensu, vt parentum vel dominorum, etsi seruus sit libertate donatus. Nono, status Matrimonialis non est inferior virginali. Decimo, Mulieres viro iunctæ in numero Sanctarũ Virginum adscribendæ, si cum suis maritis honeste vixerint, &c.

CAPVT VII.

De ritibus qui tolerari possunt in his qui ex Schismaticis, vel paganismo, aut alia secta ad fidem Catholicam veniunt.

QVamuis Ecclesia catholica vna sit, de qua optimè Beatus Ignatius epistola ad Philadelphens: *Vna est*, inquit, *Ecclesia quam suis sudoribus & laboribus fundauerunt Apostoli à finibus terræ vsque ad fines in sanguine Christi.* Apostolorum verò instituta, decreta, & ritus non ijdem fuere apud omnes. Nam licet Apostolorum sanctiones aliquæ sic fuerint editæ, vt ab omnibus Christi fidelibus pariter seruarentur, vt puta Symbolum Apostolicum, aliæ tamen pro ratione loci & temporis sic ab illis sunt statutæ, vt non omnes ijsdem legibus ac ritibus adstringi voluerint, quos alicuius priuatæ causæ occasione, cæteris locis præscripserint: vt de Idololatris, de quibus Apostoli, & cum ipsis, Paulus diuersa dederunt præcepta Syrię, ac Ciliciæ populis, vt constat Act. 15. & 16. Diuersa verò Paulus Corinthiis, vt patet 1. Corinth. 8.

B. Ignatius. Act. 15. & 16. 1. Cor. 8.

Neque vel in minimo lædi fidem variis Ecclesiarum consuetudinibus Sancti Patres tradiderunt. Inprimis Augustinus Epistola ad Ianuar. 118. *Illa est commendata regula vt faciat vnusquisque quod in ea Ecclesia, in qua reperitur inuenerit.* Vnde hæc idem ad Ianuar. epist. 119. *Miror sanè, quod ita volueris, vt de his quæ varie per diuersa loca obseruantur, tibi aliqua conscriberem: cum & non sit necessarium, & vna in his saluberrima regula retinenda sit, vt quæ nõ sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, vbicunque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, vt amplius detrimentum fit.* Hæc Augustinus. Gregorius lib. 1. epist. 4.

D. August. D. Greger.

item hęc ad Leandrum Episcopum Hispalensem in eandem sententiam scribit: *In vna fide nihil officit Sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa.*

Quare licet apud Græcorum & orientalium nationes plures sint ritus, atque diuersi inter Cophtos, Syros, Maronitas, Æthiopes, Armenos, atq; inter Christianos alios, quos prudenter ratione diuersarum gentium Apostoli instituerunt; non ob id religio Christiana læditur, si diuersi ritus in oriente, atque in occidente retineantur: circumdata est enim Ecclesia Dei mira varietate. quæ potius eius pulchritudinem ornat & auget, quā orthodoxæ fidei contrarietur. Quare mos est Catholicę Ecclesiæ, ab Apostolorum tempore inductus, vt vnaquæque prouincia seruet ea, quæ à suis Apostolis, & à legitimis successoribus accepit. Quare admonebat D. Hieronymus in epist. 28. versus finem, Traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita esse obseruandas qualiter à maioribus traditę essent, & aliorum consuetudinem contrario more non subuerti. Addens: *Ita vnaquæque prouincia abundet in suo sensu vt præcepta maiorum leges Apostolicas arbitretur.* Vnde rectè consueuit Ecclesia, hæreticorum Schismaticorum, aut etiam Gentilium ritus tolerare, qui cum ratione, aut fide diuina non pugnant. Nec solum Ecclesias, quos à diuersis Apostolis ritus moresque imbiberant, retinuisse comperimus, sed etiam, quæ apud gentes superstitioso cultu impiè agebantur, eadem expiata sacro ritu ad pietatem transtulisse, vt latiùs suprà, dum de prudentia ministrorum ageremus, & præter ea quæ ibi ex Patribus notauimûs. Inter alios Gregorius Thaumaturgus vt auctor est Gregorius Nyssenus Oratione de vita Sancti Gregorij Thaumaturgi, gentilium ferias superstitionibus cumulatas, in festa ac celebritates Sanctorum martyrū commutauit, vt his verbis Gregorius Nyssenus significat dicens: *Descendit rursus ad vrbem, & omni circa regione vndique peragrata atque perlustrata additamentum, & quasi corollarium studij erga numen diuinum instituebat, apud omnes vbique populos sanciēs, vt nomine eorum, qui pro fide decertassent, dies festi, atque solemnes conuentus celebrarentur. Cumque alij in alium locum corpora Martyrum deduxissent per anniuersarium circuli ambitum congregati, lætabantur in honorem Martyrum ferias agentes.* Et paulo post: *Cum animaduertisset, quod propter corporis voluptates simplex & imperitum vulgus in errore simulachrorum permaneret, quo maxime id quod præcipuum est, interim in ijs assequeretur; nempe vt vanis superstitionibus relictis ad Deum conuerterentur permisit eis vt in memoriam Sanctorum Martyrum sese exhilararent, & oblectarent, atque in lætitiam effunderentur.*

D. Hieron.

In eodem sensu Theodoretus de Gentilium feriis in honorem Martyrum piè sanctèque translatis, hæc addit: *Dirutorum templorum materia arisque martyrum excitatis, expiata est: suos enim mortuos Dominus noster in templa pro Dijs vestris induxit: ac illos quidem cassos gloria, vanosque reddidit, suis autem mar-*

tyribus

tyribus honorem illum dedit. Pro Pandijs, & Diasiis, hoc est, Iouis, Liberiq́; patris solemnitatibus, Petro Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello Leontio, Antonio Mauritio alijsq́; sanctis Martyribus solemnitates populari epulo peraguntur. Ea quippe licentia qua Deorum delubra in Ecclesias Christianorum sunt laudabiliter commutata, alij quoque ritus gentilium a nobis benedictionibus expiati diuino sunt cultui consecrati. An non id Apostolorum exemplo? Nonne Paulus Athenis cum esset; superstitionis aram Ignoto Deo dicatam super quam impietatis victimæ cadebantur in veri Dei cultum (quantū licuit eo tempore) mira quadam prudentia visus est transtulisse? Rursus si quæ idolo immolata essent, non vetuit idem Apostolus manducare nisi cum ex ea re, frater infirmus scandalum pateretur: Omnia quidem, inquit, sunt munda, sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Extincto autem penitus iam diu superstitioso idolorum cultu, cum omnis simul cessasse videtur occasio offendiculi cur aliquibus ex illis vti non liceret, cum præsertim non priuato vsu sed communi totius Ecclesiæ consuetudine aliquid commune cum Ethnicis vsurpatur? Qui vero sint ritus qui à recta fidei regula discrepant vel à ratione dissentiunt, tam in Schismaticis, siue Hæreticis, quam in alijs infidelibus, etiam Ethnicis, non facile erit vnicuique discernere.

Et vt rei ita graui & difficili lucem aliquam afferamus, oportebit speciatim præcepta aliqua tradere, siue talia demonstrare principia, quibus aperte dignosci possit, qui ritus cum naturali ratione, aut fide diuina non conueniant aut qui ab his dissentiant, ac proinde qui tolerandi, qui vero omnino reijciendi & extirpandi sint.

Ea est potissima pro ritibus discernendis regula, vt quando id cōmodè fieri potest Apostolica sedes consulatur, maximè si subsit iusta & rationabilis dubitandi occasio. Si tamen Romanus Pontifex non ita facilè adiri possit, tunc ex sequentibus capitibus de rituum puritate tam inter Ethnicos, quàm inter Schismaticos ad Ecclesiam venientes, erit iudicandum.

1. Si ille ritus nationibus aliis siue Ecclesijs, quę communionē retinent cum Catholica Ecclesia sit ab eadem permissus.

2. Si ritus ille non pugnet cum naturali & recta ratione, præ se ferens inhumanitatem (qualis erat olim Romanorum, quo dānatos feris obijciebant) vel inhonestatem vt totius corporis nuditas vel si alij actus inhonesti & turpes etiam inter coniuges publice fierent: ac demum ea omnia, quæ humanę vitæ politiam offendunt, abolenda & exterminanda sunt, & cogendi Barbari vt non belluino, sed humano more viuant.

3. Ritus omnes instituti ad protestandum aliquod dogma fidei contrarium, omnino sunt delendi. Ita Armeni, vt profiteantur Dioscori errorē, vnam tantum naturam in Christo asserentis, cum celebrant, vino aquam non admiscent, & idem etiam censendum erit de quocunque alio signo

siue

siue nomine cuiuslibet erroris protestatiuo. Vt Monophysitę cognomen, de quo hæretici olim gloriabantur, vt etiam nomine ipso vnius in Christo naturæ post vnionem assertores viderentur, vt refert Prateolus verbo *Monophysita*: qui etiam de Monothelitis asserit, hanc eos sibi appellationem vsurpasse, ab vna tantum voluntate & actione diuina quam ipsi Christo temere tribuebant. Nec solum cognomina à re ipsa siue à dogmate hæretico deriuata supprimenda sunt, sed etiam ea omnia quæ ab hæresiarchis quorum se profitentur sectatores descenderunt, sicut & Iacobitarum, & Seuerianorum, aliorumque similium qui à Iacobo, & Seuero hæretico denominationem acceperunt. Quare cum multi ex Nestorianis Catholicæ Ecclesiæ adiungantur, anathematizatis Nestorij nomine & erroribus, Chaldęi Orientales appellati sunt,

Prateolus.

4. Ritus omnes & legalia veteris legis si eo fine retineantur vt lex vetus obseruetur, omnino damnanda sunt. Nam de fide est, omnia veteris Testamenti legalia cęremonias siue præcepta post Euangelij promulgationem omnino extincta esse, & non solum mortua, sed & obseruantibus fore mortifera, vt definitum est in Concilio Florentino. Dixi, si eo fine legalia retineantur vt lex vetus obseruetur, quia licet hac ratione dānata sit legalium obseruatio; tamen si non eo fine & respectu obseruētur, sed tantum materialiter (vt dici solet) licita est & permissa aliquarum veteris Testamenti legalium (non vt legalia sunt) obseruatio, vt supra latius obseruauimus, dum de Abyssinorum circumcisione ageremus. Ex his fit, olim apud orientis Ecclesias nō immeritò fuisse in vsu, ritum sabbathum obseruandi, & hodie etiam apud Gręcos & Ruthenos illicitum reputatur Sabbatho ac Dominico die ieiunare, quod apertè colligitur ex epistola D. Ignatij ad Philippenses, & ex Cōcilio Gangrēsi, atque Apostolorum Canonibus. Ille tamen ritus vel obseruandi Sabbathum, vel non ieiunandi in orientali Ecclesia inductus est ob hæreticos Simoniacos in oriente ortos, qui mundum (à cuius creatione Deus Sabbatho requieuit) opus eius esse negabant, tum quia diuinitus afflati Apostoli prænoscebant futuros quoque hęreticos in oriente Manichæos, Eustachianos, Marcionistas, Lāpetianos, & Messalianos, qui in Paphlagonia apparuerant, qui quidē Sabbatho simulatè ieiunabant in contumeliam resurrectionis Christi, cui resurrectioni à vespera Sabbathi (vt ait Magnus Leo Pontifex in epistola lxxxi. cap. 1.) initium constat adscribi. Porro quia in Occidente eadem causa non erat, nec illa hæresis vigebat, prohibitum non est, quin ipsa die Sabbathi alium ad finem ieiunare, laborare, siue à carnibus abstinere cum laude possent. Videndus est doctissimus Turrianus lib. 7. in cano. Apostolorum, & Baron. Tomo primo anno Christi 57. cap. 203.

Ritus colendi Sabbathum.

D. Ignat.

Leo Magnus.

Turrianus.

Hodie vero ritus colendi Sabbathum tanquam diem festiuum manet apud

apud Abyſſinos, apud Grçcos verò & alios orientales, licet Sabbathum non obſeruent, in eo tamē ſicut nec in Dominica die nefas dicūt ieiunare.

Deinde apud Orientales Eccleſias mos eſt & ritus conſuetudine receptiſſimus quem veluti præceptum ſtrictiſsimè obſeruant, non vt à lege veteri emanantem, ſed ex Apoſtolorum decreto, quo ipſi ignorantia ducti exiſtimant ad hanc etiam teneri obſeruantiam, non conſiderantes id aduerſus idolorum cultores latum fuiſſe, qui immolatitia, & idolothytum edebant aut calicem, quem Apoſtolus vocat Dæmoniorum, bibebāt: ſeruandum autem eſſe ſicut & à Catholicis ſeruatur, decretum illud vbicumque inter gentes quæ idola adorant, immolatitia ſint. Porro eo decreto immolatitia, non autem reliqua fuiſſe prohibita grauiſsimi teſtes ſunt Patres quamplurimi Orientalis Eccleſiæ: quare hæc obſeruantia nec Græcis, nec Ruthenis interdicitur.

5. Ritus & conſuetudines circa Sacramentorum adminiſtrationē examinandi ſunt. Primo, an peccent in ſubſtantia, id eſt circa tria illa ſubſtantialia requiſita ad conficiendum Sacramentum, ſcilicet materia, forma, & miniſtro. Deinde an contraria ſint præceptis diuinis à ſacra ſcriptura vel à traditionibus Eccleſiæ emanatis circa eorum adminiſtrationem, tunc enim ſimiles ritus omnino erunt exſtirpandi, tolerandi verò ſi tantum præceptis ac ſanctionibus iuris poſitiui & canonici prohibeantur. Qui verò ſpeciatim abrogandi, & qui permittendi, facilius conſtabit, ſi breuiter per Sacramenta ſingula diſcurramus.

De Baptiſmo.

ITaque quod ad Baptiſmum attinet, Græci vtuntur hac forma: *Baptizetur ſeruus Chriſti*, quæ approbata eſt ab Eccleſia Catholica in Concilio Florentino in vnione Græcorum: ſi tamen hac forma Græci ſchiſmatici vtantur, exiſtimantes formam apud nos vſitatam non eſſe validam, in hoc à Catholica & orthodoxa fide diſſentiunt. Deinde ritus, qui apud Græcos etiam & Ruthenos, aliaſque nationes ſeruatur, vt Baptiſmus fiat integra corporis immerſione, Baptiſmi ſubſtantiam non variat, ſiue enim immergendo ſemel, aut bis, aut tantum capitis perfuſione, vt in Occidentali Eccleſia, aut tantum aſperſione baptizetur quis, parum intereſt, quia vtrobique res eadem eſt.

Græcorum circa Baptiſ. ritus.

Apud Cophtos ritus eſt praxi vſurpatus, vt etiam ratum non habeant hoc Sacramentum, ne quidem in extrema neceſsitate, ſi ab alio quàm à Sacerdote conferatur, idque præciſè in Eccleſia, etiamſi baptizandus periclitetur: ſed mos hic expreſſé pugnat cum decreto Concilij Florētini, ac cum Eccleſiæ antiqua traditione, quibus cauetur hoc Sacramentum adminiſtrari poſſe à laico, ſiue viro, ſiue fœmina tempore neceſsitatis, quā-

Cophti.

cunque sectam illi profiteantur, siue Gentiles, Iudæi, aut hæretici sint, modò habeant propositum faciendi quod Ecclesia Catholica in administratione Baptismi facit, tenetque Baptismus, quocũque loco siue in Ecclesia siue extra illam conferatur.

Mos est etiam apud ipsos, vt paruulis etiam in vitæ periculo existentibus nulla ratione ante 40. diem Baptismi Sacramentum conferatur. Imo & aliquando ad annum & vltra soleat differri, qui etiam intolerabilis est, quia præceptum diuinum suscipiẽdi, aut conferendi Baptismum maximè obligat necessitatis tempore: ac necessitate reclusa, irrationabilis est cõsuetudo Baptismi tempus vltra annum tam in pueris quã in adultis prorogare, seclusa tamen necessitate iure diuino non est præfixum tempus paruulorum Baptismo.

Cophtorum mos est & aliorum quoque orientalium statim à Baptismo paruulos chrismare, oleoque sancto vngere in fronte, in pectore in iuncturis, & in renibus, qui ritus laudabilis est, & antiqua Ecclesiæ ceremonia, ita tamen vt non credant Chrismatis vsum esse de substantia Baptismi, vt falso sentiunt Armeni, apud Alphonsum de Castro verbo *Baptismus*: sine huiusmodi enim vnctione consistit vera Baptismi ratio, vt constat Ioan. 3. Illis verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, &c.* Vnde & vsus Ecclesiæ obtinuit, vt in casu necessitatis Baptismus administretur sine vnctione, & absque aliis ceremonijs.

Ioan 3.

Pueris statim ac sacro Baptismate abluuntur, Eucharistia ferè apud Orientales omnes confertur: sed in hoc retinet antiquum Ecclesiæ vsum, approbatum à Sancta Synodo Tridentina sessione 21. cap. 4. de qua optimè Paulinus Nolę Episcopus in Epistola ad Seuerum fratrem hoc carmine scripsit.

Inde parens sacro ducet de fonte Sacerdos
Infantes niueo corpore, corde, habitu:
Circundansq́; rudes festis altaribus agnos,
Pura salutiferis imbuit ora cibis.

Quod si existiment Eucharistiæ Sacramentum necessario paruulis statim post Baptismum conferendum, turpiter errant, contra prędictam Synodum Trident. & ideo in hac parte corrigendi & instruendi erunt.

Iacobitæ.

Iacobitæ, imo & alij ex Orientalibus ferro candenti figuram crucis in fronte baptizatis imprimunt. At si ipsi hoc ritu & ceremonia loco aquę in baptismo vtantur (vt refert Bernardus Luxemburgensis) existimantes verba illa Ioannis Baptistæ apud Matth. c. 3. *Ego*, inquit, *baptizo vos in aqua, ille autem vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne*, accipienda esse de igne materiali, pessimè errant cum hæreticis Manichæis, & Seleucianis, vt auctor est D. Augustinus lib. de Hæres. c. 59. Si vero post ablutionem aquæ, ac

Matth. 3.

post

post alia ad substantiam Baptismi requisita baptizati crucis imagine in fronte, vt omnibus constet de religione quam profitentur siue alio honesto fine signentur, consuetudo potius laude quàm vituperio digna videtur.

Denique circa Baptismi ritus illud se offert memorandum apud Abyssinos, dum in festo Epiphaniæ, vt latius refert Francisc. Aluares, benedicto prius aquarum stagno, trina immersione tam mares quã feminæ præmissa forma Baptismi quotannis rebaptizantur: qui ritus in vsu est (vt Posseuinus docet in Commentatio de rebus Moscouitis) ad religionem spectandam apud Græcos Orientales. Error tamen hic, quantum coniicere possum, à Nouatianorum hæresi ortum habuit, qui falso existimantes, non esse in Ecclesia potestatem reconciliandi lapsos, vt illi sine spe non remanerent, alterum Baptismum Abyssini admisere, vt ex eodem Aluaresio non obscurè colligitur.

Abyssini.

At non desunt, qui Abyssinos excusandos credant, quia id non tam rebaptizandi gratia, quàm in honorem Christi Domini baptizantis faciunt. Ita Romæ interrogati aliqui ex Abyssinis ipsis responderunt.

Circumcidunt etiam pueros Baptismi tempore tam Abyssini quàm Cophti, quorum ritus in hac parte quantumuis ipsi non tam religionis, quam honoris causa facere contendant, minimè ob aliarum Ecclesiarum scandalum tolerari debet.

De ritibus circa Confirmationis Sacramentum.

ALiqui ex Ecclesia Orientali simul cum Baptismo Sacramentum Confirmationis conferunt, vt de Abyssinis affirmat Zagizabus illius gẽtis Episcopus in libello paruo quem in Lusitania de fide & religione Abyssinorũ edidit. Diuus quoque Augustinus in Quæst. Noui testam. q. 42. grauiter queritur de corrupta Aegyptiorum & Alexandrinorum consuetudine, quorum Sacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum administrare: sed tunc examinandi sunt ritus, qui Baptismi tempore adhibentur, an sufficiant ad conficiendum hoc Sacramentum.

Primum constans est apud Catholicos de fide tenenda sententia, ad Confirmationis Sacramentum, de necessitate Sacramenti saltem requiri, vt Chrisma sit ex oleo oliuarum (quod apud nos solemni Episcopi cõsecratione conficitur.) Quamuis non defuerint graues auctores qui etiã necessitate Sacramenti, vt balsamo esset admixtum, requirerent: quod verò oleum sit consecratum ab Episcopo, vt probabilis tenet opinio, nõ requiritur necessitate Sacramenti.

Forma vero substantialis his verbis definitur: *Signo te signo Crucis & con-*

confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Ad formã etiam reducitur, quod confirmandus chrismate in fronte signetur, quãuis Romanus Catechismus hoc ad ceremonias extrinsecas, & quasi de præcepto tantum necessarias referre videatur. Minister huius Sacramenti ordinarius est Episcopus, extraordinarius vero & tempore necessitatis: ex commissione tamen summi Pontificis, est quilibet simplex sacerdos, ita colligitur ex Florentin. à quo etiam ex summi Pontificis delegatione chrisma potest consecrari.

Ritus circa Confirmationem.

Cætera vero, vt quod confirmandus manu in maxilla ab Episcopo cædatur, quod fiat hoc Sacramentum in die Pentecostes, ceremoniæ sunt, quæ non ad substantiam Sacramenti spectant.

His igitur stabilitis, facile erit iudicare, an ritus qui post Baptismum celebratum interueniunt, sufficienter materiam, formam, & Ministrum huius Sacramenti saltem necessitate quàm vocamus Sacramenti contineant; nam tunc non erit Sacramentum Confirmationis iterandum.

Ex quibus apertum fit, Sacramentum Confirmationis à presbytero collatum irritum esse. Quare Gregorius XIII. Pontifex Max. in quadam synodo suo tempore apud Maronitas celebrata, ei qui synodo præsidebat iniunxit, vt qui in illis regionibus à simplici sacerdote erant confirmati, si vellent, possent iterum ab Episcopo chrismari; si tamen scandalũ timeretur, non oportere Confirmationem reiterari; & si nullum esset sacramentum, tamen cum non sit de necessitate salutis, ob scandalum securè prætermittendum. Eamque huius rei summus Pontifex reddit rationem, quia etsi Florentinum in vnione Armenorum doceat posse presbyterum ex Papę dispensatione confirmare, quod Ecclesię Calaritanę cõcessit D. Gregor. lib. 3. Registri epist. 26. hanc tamen Apostolicãm dispensationem non legimus Ecclesiæ Hierosolymitanæ, (cui Maronitæ substant) collatam esse: idcirco à presbytero chrisma collatum irritum est.

De Sacramento Eucharistiæ.

Iacobitæ.

IAcobitæ & aliæ nationes orientales sæpè Eucharistiam impuberibus, maximè altari ministrantibus, absque præuia confessione conferunt: qui ritus irrationabilis est, & non tolerandus in his qui conscientiã alicuius culpæ letalis habent: ita colligitur ex Trid. sess. 13. c. 7. & 11. Quare vera sententia Theologorum tenet, esse de iure diuino præceptũ confitendi ante Eucharistiæ sumptionem, nisi alias sacerdoti celebranti desit copia cõfessoris. Sunt & alij ritus circa Sanctissimæ Eucharistię ministerium in vsu apud Orientales, qui si attentè considerentur, omnes ferè ab Apostolorum

Ritus circa SS. Eucharistiam apud Orientales.

lorum doctrina, vel traditione in illas emanarunt nationes. In primis, Ecclesiæ primitiuæ vsus de quotidiana communione vsque adhuc in multis Orientalium seruatur nationibus, quæ vtinam æquè & antiquam Christianorum consuetudinem, & eorũ circa hoc sacramentum reuerẽtiam, & feruorem imitarentur.

Deinde omnibus etiam laicis non solum apud Orientales, sed & apud Græcanas nationes Eucharistiæ sacramentum sub vtraque specie conferre: quam fuisse olim in Ecclesia receptam consuetudinem luculenter docet Conc. Constantiense sess. 13. Et quamuis similis ritus illis iam diu permissus sit ab Ecclesia, in Ecclesia tamen Latina iustissimis de causis laicis prohibitus est communicandi ritus sub vtraque speci e. quare nationes Orientales, quæ Ecclesiæ Catholicæ manus, obedientiamque dederũt, pedetentim arcendæ sunt à communione sub vtraque specie, cùm id tanti faciat Tridentina synodus sess. 21.

Tertio, vetus mos erat illius primitiuæ Ecclesiæ, quo Christianis permittebatur Eucharistiam proprijs manibus acceptam vel in Ecclesia statim sumere, aut illam domum asportare, sumptionemque in aliud tempus oportunum differre: illud tamen erat discriminis inter viros, ac fęminam; quod illis nudâ manu Eucharistiam tãgere erat permissum; his verò prohibitum erat manu nudâ, sed linteamine nitido vtebantur, quod Dominicale vocabatur; vt in Conc. Altisiodorensi expresse legitur Can. 36. & 39.

Ritus verò iste Eucharistiam propria manu domum asportandi (teste Baronio tom. primo Annal. anno Christi 57. c. 149. ideo fuit potissimum introductus, quia cum olim minus liceret ad sacras synaxes tempore persecutionis, Christianos in vnum coire, vt qui quotidie de vita periclitarentur, quotidie Eucharistiam sumerent. (secundum quod ait Cyprianus epist. 56. *Considerantes se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, vt possint, & ipsi propter Christum sanguinem fundere*) ideo fuit concessum, vt cum in Ecclesia, vel alijs locis abditis Missæ peragerentur, fideles non solum ibi communicarentur, sed Eucharistiæ particulas à Sacerdote acceptas domum ferendas sumerent, quas reuerenter asseruatas singulis diebus summo mane ieiuni participabant.

Baronius.

Cyprianus.

Plura sunt de huiusmodi consuetudine Patrum testimonia. Eam docent Tertull lib. 2. ad vxorem cap. 3. Sanctus Cyprian lib. de Spectacul. & lib. de bono patient. Greg. Nazianz. Oratione in funere Gorgoniæ D. Basil. in Epist. ad Cæsariam Patritiam, Hieronym. Epist. 50. August. Ser. 252. & alij Patres apud Baronium tom. primo anno Christi 57. à cap. 248. & Bellarm. tertio tom. de sacram. lib. 4. cap. 4. & quinto: alijque graues auctores scribentes de Eucharist. sacramento Hæc autem consuetudo,

Tertull. Cyprian. Greg. Naz. Basil. Mag. Hieron. Augustin.

teste Baronio, cum communis fuerit & orientali & occidentali Ecclesię, in Occidentali vsque ad Conc. Cæsaraugustanū perdurauit, in quo Can. 3. in Hispania hæc consuetudo abrogata fuit. In eo enim Canone legitur, Eucharistiæ gratiam, si quis probatur, acceptam non consumpsisse in Ecclesia, anathema sit in perpetuum In Orientali vero Ecclesia etiam post dicta tempora adhuc eiusmodi consuetudinem viguisse, plura exempla declarant, quæ in Prato spirituali habentur descripta,

Quarto, in itinere etiam secum Eucharistiam ferre aliquando concessum fuisse (tanta enim erat tunc Christi fidelium pietas) Sanctus Ambros. in Oratione funerali fratris sui scribit, vbi de Satyro fratre agens, id manifestè significat: Testatur id ipsum Gregor. Dialog. lib. 3. cap. 36 de Maximiano Episcopo Siracusæ, & eius socijs Eucharistiam secum portātibus, dum mare Adriaticum nauigarent. Eam quidem consuetudinem apud Ecclesiam Orientalem alicubi etiam viguisse temporibus Alexandri Papæ tertij, acta sancti Laurentij episc. Dublinensis in vita sancti Laurentis Episcopi cap. 8 apud Surium tom. 6. die 14. Nouembris, testantur: in quibus hæc leguntur: *Quatuor sacerdotes cum magna turba hominum transire cōperiunt, qui Eucharistiam (sicut tunc moris erat pluribus) secum pro tuto viatico, ac securo duce itineris publicè deferebant*. Hæc ibi.

S. Ambros.

Greg. Mag.

Hic etiam mos perseuerasse videtur inter Orientales vsque ad nostra tempora. Hic autem ritus in Occidentali Ecclesia solum remansit apud summum Pontificem, qui in itinere Eucharistiam publicè, atque honorificentissimè ante se gestat. Ea vero fuit causa, vt olim tam Clerici quàm laici in itinere Eucharistiam secum portarent, quia cum hoc sacramentū viaticum sit, ac hominibus quibuscumque in mortis articulo necessariū, prudenter olim fiebat, vt tam Clerici quàm laici ob mortis pericula, quę in itinere se offerebant, maximè persecutionis tempore, secum in itinere conficiendo deferrent, ne, si illis mori contingeret, viatico priuarentur: Et quamuis hæc consuetudo ob maioris huius sacramenti reuerentiā hodie tantum apud summos Pontifices fuerit conseruata: apud Orientales vero non video alicubi fuisse damnatam, nec auderem Euangelij ministros in illis regionibus, aut alijs infidelium prouincijs conuersantes, si imminente mortis periculo secum viaticum, occultè tamen, deferrent, condemnare.

Quinto, Eucharistiam quoque absentibus deferri mos fuit apud antiquos, qui etiam hodiè manet apud Orientales aliquos, Sanctus Irenæus Epistola ad Victorem Papam apud Euseb. lib. 5. histor. Eccles. c. 24. testatur moris fuisse Papam mittere alijs Episcopis Eucharistiam in signum pacis & communionis, Dionysius etiam Alexandr. in Epistola ad Fabium apud eundem Euseb. lib. 6. hist. c. 36. ait Serapionem in extremis agentem accepisse

cepisse Eucharistiam missam per puerum à Sacerdote tunc domi ægrotante.

Sexto, ritus Græcorum consecrandi in fermentato approbatus etiam est ab Ecclesia, ita tamen vt potior sit in azymo, vt fit in Ecclesia Latina.

Septimo Armeni, & Orientales alij non miscent in sacrificio missę aquã vino. Quod si hoc faciant, vt profiteantur Eutychetis hęresim, vnam tantum naturam in Christo agnoscentis, manifestus est & intolerabilis error: si verò hoc fiat, vel quia non existiment esse de necessitate Sacramẽti, vel in significationem alicuius Christi mysterij, fortè tolerabilis esset consuetudo, quia hæc aquæ mixtio, vt optimè probat Franciscus Suarez tertio tom. in tertiam partem Disput. 45. sect. 2. tantum est de necessitate pręcepti, præcepti, inquam, humani tantum. Quare cum hæc ceremonia non pertineat ad Sacramenti substantiam, posset ab Ecclesia dispensari. Tamen vrgendi sunt Armeni, vt præcipit Concilium Florentinum, vt sese cum vniuerso orbe conforment.

Octauo, Mustum ex vuis maturis expressum in rigore est sufficiẽs materia cõsecrationis calicis. Ita tenet cum D. Thom. 3 parte quæstione 74. art. 8 communis Doctorum sententia: & colligitur ex c. *cum omne crimen, de consecrat.* dist. 2. vbi dicitur, Si necesse fuerit, posse botrum in calice exprimi, & aqua misceri, & ita confici. Vnde Aristot. quarto Meteor. ca. x. mustum vocat vinum recens, licet non sit purum & satis coctum, quia nondum separatus aqueus humor, flos, & fex, quæ per decoctionem vini secerni solent. Idem etiam censeo de musto expresso ex vuis passis, vt moris est apud Abyssinos: quare in huiusmodi musto conficientes non peccant. Quod si ab hoc ritu tanquam minus conueniẽti siue potius indecoro retardari nequeant, ferendi sunt, si aliter fieri non possit.

De Sacramento Ordinis.

PRimo, ritus apud Orientales nationes vsitatus ordinandi pueros ante rationis vsum, licet non sit contra fidem, imprimatque characterem Ordinis sacri, etiam in hac ætate, irrationabilis valde, & ideo extirpandus, si ferat illarum nationum conditio.

2. Deinde Ordines collati absque eo quod suscipientes materiã cuiusque ordinis propriam tangant, vt verior sentẽtia tenet, irriti sunt, nulliusque valoris, aut effectus. Quare ordinati iterum sub conditione debent ordinari: ita Romæ fuit decretum, ac executioni mandatum cum fratre Tecla Abyssino, & Monacho Sancti Antonij, anno D. 1594.

3. Cum Stephanus Papa dist. 31. can. Aliter, tradat Orientalium veterũ esse traditionem, vt eorum Sacerdotes matrimonio copulari sint, cumque id illis nunquam interdixerit Ecclesia, nulla ratione id interdicendũ videtur,

detur, dummodo ante Sacerdotium matrimonium cõtrahatur: lex enim cœlibatus ſemper grauis viſa eſt & Græcis, & Orientalibus alijs, propterea coniugium permiſſum eſt illis ab Eccleſia.

De Matrimonio.

PRimo, ritus ſiue conſuetudo contrahendi in aliquibus gradibus ſine ſummi Pontificis, aut Epiſcopi diſpenſatione iure diuino non eſt prohibitus, quales ſunt omnes alij vltra primum in linea tranſuerſali, vt verior ſententia docet, & in linea recta omnes in infinitum.

2. Mos qui communiſsimus eſt inter Schiſmaticos nationes, quo permittitur ob fornicationem matrimonium diſſolui, eſt contra fidem, & ob id non tolerandus.

Hæc ſunt quæ exempli gratia, quia fortè difficiliora, à nobis interim ſunt allata. Videndæ omninò ſunt interrogationes, & reſponſa Summi Pontificis Gregorij XIII. de quibus ſupra. Illud tamen inter alia obſeruandum Apoſtolicis miniſtris, quantum fieri poſsit, magnopere curandũ, vt nationes omnes, quarum reductioni ſtudent, matricem Eccleſiarum Romanam Eccleſiam non ſolum in fundamentis quantum fieri poteſt, fidei ſubſtantialibus, ſed etiam in ritibus alijs, & cæremoniis imitentur. Si verò egrè ferant à patriis ritibus (vt frequenter fieri ſolet) diſcedere, ſaluâ fide Catholica omnia alia ſuſtinenda ſunt propter electos. Oportebit tamen ſedem Apoſtolicam paſsim conſulere; ſi verò non ita facilis ſit acceſſus, re maturè & cum iudicio expenſa procedendum erit.

LIBER

LIBER OCTAVVS, DE REDVCTIONE HÆRETICORVM AD Catholicam fidem procuranda.

Exhortatio ad conuersionem Hæreticorum.

PRimo. Nulla pestis hæresi peior siue ad antiqua bona Ecclesiæ perdenda siue ad viam bonis futuris præcludendam. Magnam quippe priscę Sãctitatis partem extinxit, & incredibili solicitudine futuris bonis minas intentat; quod Europa vniuersa ingenti clade animorum & corporum hac ætate persensit: multis per omnes fermè Romani imperij Prouincias Ecclesijs morbo pestiferæ prædicationis infectis; & velut ad piæ fidei male vsurpatam persuasionem longo doctrinæ vsu & ementito nomine veræ Religionis imbutis. Nunquam enim hæresis fuit adeò maligna si errorum grauitatẽ; nunquam tam varia, si dogmatum diuersitatem nunquam tam impudẽs, si calumniosas cõciones, & scripta seditiosa; nunquam tam facilis expugnatu, si intestinas Ministrorum contentiones & rixas quispiam intueatur. Nunquam denique tam dispersa, nam vt quædam Hydra Fabularum (vt D. Ambros. de fide ad Gratian. ca. 4. verbis vtar) vulneribus suis creuit, & dum sæpè reciditur pullulauit, igne debito incendioque peritura. Quapropter vt eleganter Casian. de incarnatione Christi c. 1. philosophatur: *Resurgente morbo, non debet cessare medicina: & quo maior fuerit ægritudo; tanto instantior debet esse curatio: potens est enim Dominus Deus noster, vt quod de morte hydræ illius gentilium falsitas finxit, hoc in Ecclesiarum bellis veritas peragat, & ignitus Sancti Spiritus gladius ita in extinguenda nouella hæresi omnes penitus medullas perniciosæ generationis exurat, vt tandem prodigiosa fæcunditas emorientibus venis parere desistat.* Hæc Casian.

Eo igitur magis Catholicorum Principum, & maxime Apostolicorum virorum zelus vrgeri ad hæreticorum conuersionem strenuè procurandum deberet; quo magis (vt ferè in eodem proposito rectè Hilarius 6. de Trinit. scribit) *plures periculo infidelis intelligentiæ detinentur, vberius gaudium consectans ex salute multorum, si cognitis Sacramentis perfectæ in Deum fidei impia*

humanæ stultitiæ instituta desererent, & se Deo redderent hæreticis repudiatis; atque à cibo mortis, quo in laqueum aues solent illici, in volatum se liberæ securitatis erigerent, sequerenturque Christum Ducem, Prophetas nuncios, Apostolos prauios, fidem consummatam. Hæc Hilarius. Quare quemadmodum in communi aliqua peste seu incendio de salute aut possessione tam sua quam vicinorũ quilibet solet esse solicitus, ita quemlibet saltem ob men.bra quę in Ecclesia ægritudine non sunt infecta, ne inficiantur, ac denique hæreticos reducẽdi cura summe solicitare deberet.

Notissimum est hæreticos Satanico stimulo odioque Ecclesiæ Romanæ incitatos, non solum errores suos acerrime tueri, sed institutis missionibus, & vicinas Catholicorum prouincias, & remotissima quoque Indorum Regna polluere. Cur ergo Catholici viri similem conatum non adhibeant ad veram sinceramque fidem prædicandam, ipsosque sectarios in ouile Christi reducendos?

Secundo, certis indicijs deprehensum est, non modo in Regnis aliis longinquioribus, verum in ipso primogenito Ecclesiæ Regno, hoc est Italia, hæresum semina spargi cępisse diebus his: timendumque videtur, ne altas radices egerint, & dormientibus custodibus emergant. Ex quo efficitur vt non leuis obligatio subsit, aream purgandi, & hęreticorum consortia procul arcendi. Quod certè per Ministros idoneos verbi Dei, diuinis virtutibus armatos, sine ferro, deberet attentari & promoueri.

Tertiò, Puritas doctrinæ ac Scripturę Sacrę licentius quam dici possit, corrumpitur, & Sacramenta vera scilicet culpę remedia, irridentur. Quis ergo non enitatur è castris Catholicorum, quoad possit, hisce ludibrijs obstare, vt tueatur arcem salutis, & decorem domus Dei?

Quartò, Regna quæ illustrium Sanctorum germina multa protulerunt, defecerunt ab Ecclesia. Si ergo politici Principes ignominia notari se putant, dum Prouincias patrimonio acceptas, ab aliisque per vim occupatas, comparato exercitu non recuperent; cur non videatur dedecus graue, integra regna à Sectariis occupata, Ecclesiæ scilicet hęreditatem, proprio Principi, hoc est Christo, per victoriam fidei, Apostolica prędicatione non restituere?

Quintò, Templa olim Catholico ritu consecrata, in stabula vel secularia tribunalia ab hæreticis versa sunt. Quapropter deberet exurgere Machabęus aliquis, qui doleret Sanctificationem desertam, altare profanatũ, & in atrio Domini, velut in saltu virgulta nata. Etenim clementissimus Deus faueret Ecclesiæ ministris, qui ad opus tam diuinæ maiestati acceptum mitterentur, vt templa polluta in suo candore primæuo reponerent.

Sextò, Temporis oportunitas vehemẽter vrget. Nam à rebellione Lu-

theri vſque in annum hunc incredibile videtur, quot hæreſum monſtra pullulauerint: quę cum inter ſe diſcrepent, & alternis ictibus oppugnent, regnum diuiſum citoque deſolandum videtur; quod viris Apoſtolicis grandes animos creare deberet, vt gentem cadentem ſubleuarent.

Septimo, In ipſis Hæreticorum regnis quæ corruptiora videntur, latent plerique Catholici indignè ferentes impuritatem illam quam intueri coguntur. Et profecto æquum eſt, afflictos illos agnos à lupis circumſepositos ſolari; præſertim cum ipſi rerum conſcij parati ſint, ad Catholicos miniſtros adiuuandos. Ex quo & multorum ſectariorum conuerſio, & multiplex quoque fortium virorum martyrium ſperari poteſt, vt Eccleſia inſigniter augeatur, & decoretur.

Ac denique optime Thomas Bozius Tom. 1. de ſig. Eccl. lib. 12. c. 23. Hæreticorum miſeriam & calamitatem deplorat, tum etiam ipſos elegāti oratione hortatur, vt ad Eccleſiam redeant ſequentibus verbis.

Sed quis dabit, inquit, capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, vt lugeam tot Eccleſiæ quondam filios, quos impetus Aquilonis proſtrauit, & alliſit ad terram? quos caligo impietatis circumdedit, tortuoſus ſerpens ſpiris inuoluit, afflatu peſtilentis veneni interfecit? Euerſa autem templa diruta ſunt monaſteria, diſperſi ſunt lapides Sanctuarij in capite omnium platearum: qui nutriebantur in croceis maximarum cæleſtiumque virtutum odoribus amplexati ſunt ſtercora libidinum, luxus & ebrietatis: candidiores erant olim Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores; nunc expulſi omnes. Succeſſere in multis locis temulentia, luxuries, intemperantia, ſtoliditas. Vſquequo diſſolueris delicijs filia ſeptemtrionis vaga, & modo huius hęreſis turbine circumfereris, modo illius vortice vinolenta abſorbeberis? Reſpice meliorem tui partem vt adhuc ſtet, & auitę religionis, virtutumque ſplendore non intermortuo coruſcet. Recordare maiorum tuorum, qui te euexere ad omnem quamcunque habes humanitatis, nobilitatis, magnificentiæ, & litteraturæ laudem. Nullę olim inter tuos litterę erant, nullæ vrbes, & ædificia, nulla familiarum dignitas, nulla cum cæteris gentibus ſocietatis humanę tuta cōmercia. Horrebant omnia ſyluis, ſquallebant incultæ regiones, ferro & prædationibus omnia miſcebantur; priſcę nobilitatis cognitio nulla. Bonifacius Anglus à Gregorio ſecundo miſſus, Cyrillus ac Methodius à Nicolao Primo, omnium quæcunque in te elucent, bonorum fundamenta iecere, horum deinde alumni exornarunt omnia tua, finitimasque Regiones excoluerunt, ac nobilitarunt. Numquid in antiquam barbariem feritatemque relabi voles? faſtidis tot bona ac tanta, tot ac tantis noſtrorum laboribus tibi parta, quorum nihil antea potiebaris? Reſpice infælix ad petram, vnde exciſa es, & ad ca-

Ttt 2 uernam

uernam lacus, vnde præcisa olim fuisti à successoribus Petri, ad quem dictum fuit, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, procuratum est continenter vt in hanc speciem cōformareris: ab eius alumnis aquam baptismi, quo sordes antiquos abluisti, acceperas, & nunc quid tibi cū fluuijs Aegypti, vt bibas aquam turbidam? Audistin, in quos scelerum gradus abominandos præceps sis deuoluta? An eo etiam vis deturbari, quo miserrima Græcia? Hactenus Bozius.

Ordo seruandus.

ADuersus omnes huius temporis hæreticorum errores disputare arduum sane opus, pœneque immensum, & quod huius tractatus breuitatem & scopum excedit. Quare ex diuersissimis ac infinitis disputationibus quas Catholici contra hæreticorum errores congesserunt, quasdam principales, quæ ceterarum omnium capita & fontes esse videntur selegimus, in quæ tanquam in doctrinalia quædam principia, omnia alia probationum media resoluantur: quibus semel probatis & ostensis, necessario omnes aliæ errorum radices euellentur. Quare tantum de Ecclesia Catholica tractabimus, vbi & penes quos sit vera Christi Ecclesia, nā si ostendamus apud nos veram esse Ecclesiam, actum est de hæreticis.

De hoc argumento optime inter alios egit Thomas Stapletonius in sua Analysi: nos autē tam ex ipso, quā alijs grauissimis authoribus, præcipuè tamen ex doctiss. Card. Bellarmino, breuitati consulentes, quæ potiora sunt seligemus; quæ proderunt tum ad hæreticos, tum ad schismaticos, qui ijsdem ferè tenebris sunt implicati, confutandos.

PRIMA PARS.

CAPVT I.

De notis & signis Ecclesiæ, in qua ostenditur Romanam Ecclesiam veram esse & vnicam in terris Ecclesiam.

CHristus ex tota hominum multitudine gratia sua & misericordia quosdam sibi selegit, eosque certis legibus inter se constringens societatem seu rempublicam quandam instituit, quam Ecclesiæ nomine appellari

pellari voluit,eaque illa est,quam nos vnam,& non plures agnoscimus, quæ definitur,Cœtus hominum eiusdem Christianæ fidei professione, & eorundem Sacramentorum communione colligatus sub regimine legitimorum Pastorum,ac præcipuè vnius Christi in terris Vicarij Romani Pontificis.Et hæc sunt quæ absolutè requiruntur,vt aliquis sit de Ecclesia. Est enim inquit Augustinus(in breuiculo collationis col.3.) corpus vnũ ex anima & corpore constans: anima sunt virtutes internæ , spes,fides, charitas,&c.Corpus externa fidei professio,& sacramentorum communicatio,&c.Vnde quidam sunt & de anima & de corpore Ecclesiæ,ac proinde vniti Christo capiti interius,& exterius membra viua dici possunt, quamuis aliqui magis,aliqui minus,aliqui etiã solũ vitæ motum habẽtes, quasi sensum sed non motum,vt qui solam fidem habent:alij de anima & non de corpore,quales sunt Catechumini & excommunicati,si fidem habeant & charitatem.Alij demum de corpore,& non de anima,qui nullam habent scilicet virtutem internam,sed tantum exterius communicant nobiscum in ijsdem Sacramentis.

Est autem hæc Ecclesia visibilis,quicquid oblatrent Hęretici,hi enim cum non possint suorum dogmatum aut Ecclesię successionem non interruptam ab Apostolis ostendere;eò confugiunt;vt dicant Christum inuisibilem instituisse Ecclesiam in qua soli sunt boni,quorum cum pietas lateat, ignorari quinam ad Ecclesiam pertineant.Sed huic sententię scriptura sacra,& ratio ipsa aduersatur.

Primo,quia vbicunque in scripturis inuenitur nomen Ecclesiæ(vt Numer.20. *Cur eduxisti Ecclesiam meam in solitudinem?*3.Regum.8. *Conuertitque Rex faciem suam,& benedixit omni Ecclesiæ Israel.* Matth.16.*Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.*18.*dic Ecclesiæ,*) semper significatur congregatio visibilis.

Num.20. 3.Reg 8. Matt.16. & 18.

Secundò,vbi non nominatur quidem Ecclesia, sed tamen describitur, visibilis adhuc designatur,Ps.18.*In sole posuit tabernaculum suum,*id est,iuxta August.*In manifesto posuit Ecclesiam suam,ita vt sicut nequit sol omnino latere, ita nec Ecclesia.*Isa.2.& Mich.4.comparatur Ecclesia monti magno & conspicuo secundum Hieron.& August.Matth.5. ciuitati supra montem positę,iuxta August.

Psal.18.

Isaia 2.

Tertio,ex ipso ortu,& progressu Ecclesię. In veteri testamento adeo visibilis erat,vt in ipsa carne Iudęi portarent visibile circumcisionis signum: In nouo fuit in principio tota in Christo,& Discipulis eius,qui adeo visibiles erant,vt super eos visibiliter descenderit Spiritus sanctus. Deinde additi sunt illis vna die ad tria millia per fidei confessionem, & baptismum ac deinceps illi omnes & soli habiti sunt de Ecclesia Christi qui ad illos primos se adiunxerunt per baptismum,& fidei confessionem,& in-

de non exierunt per hæreſes, aut ſchiſmata aut excommunicationem.

Quartò, Eccleſia eſt ſocietas hominum, ſociari autem homines nequeunt, niſi ſe agnoſcant & copulentur, externis & viſibilibus ſignis, vt ait Auguſt. 19. contra Fauſtum. 11.

Quintò, tenemur ſub periculo damnationis nos adiungere Eccleſiæ veræ, capiti obedire, & cæteris communicare membris, vt patet ex Cypr. Hieron. & Auguſt. At hoc fieri nequit, ſi Eccleſia eſt inuiſibilis. Huic Eccleſiæ ſiue Reipub. Chriſtianæ Deus eximia quædam priuilegia conceſſit, qualia extra hanc congregationem inueniri non poſſunt.

Primum eſt, in Eccleſia ſola, eſſe notitiam Dei, diuinarumque rerum nullo errore permixtam intelligentiam, eamque ita eſſe certam ob Chriſti Spiritus informationem, vt error in fide apud illam eſſe nequeat. Eſt enim Eccleſia (vt Paulus docet 1. ad Timoth. 3.) *firmamentum & columna veritatis*. Præterea vera Eccleſia gubernatur à Chriſto vt à ſponſo, & à Spiritu Sancto vt ab anima. Ergo ſi errat Eccleſia in dogmatibus fidei, & morum, error Chriſto & Spiritui ſancto tribui deberet. Etſi enim ſponſus non teneatur à ſponſa remouere omnem ignorantiam, tenetur tamen ſi poteſt, omnem errorem ex quo malum oriatur magnum, & magnum eſſet malum Eccleſiam falſa fide colere Deum. Tertio Eccleſia eſt ſancta, iſta autem ſanctitas in profeſsione dogmatum conſiſtit: & proinde Eccleſia nihil poterit docere niſi verum.

1. Tim 3.

Secundum priuilegium eſt hanc Eccleſiam viſibilem (quæ columna eſt veritatis, & aduerſus quam portæ inferi non præualebunt,) perpetuo duraturam: quod manifeſtè Chriſtus promiſit Matth. cap. vlt. *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi*. Cumque Apoſtolis quibus hoc dixit non eſſent permanſuri, ſine dubio ad eorum ſucceſſores iſta ſe extendunt. Deinde pſal. 47. dicitur de Eccleſia viſibili, *Deus fundauit eam in æternum*, iuxta Auguſt. Et Iſaiæ 61. *Fœdus perpetuum feriam eis, & ſcietur in gentibus ſemen eorum & germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen, cui benedixit Dominus.*

Matth. vlt.
Pſal. 47.
Iſaia 61.

Tertio area, ager, conuiuium, ouile ſignificant in Euangelio Eccleſiam inuiſibilem. At eædem parabolæ docent eandem permanſuram vſque ad diem Iudicij, Matt. 3. *Ipſe mundabit aream ſuam, & triticum congregabit in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili*. quod non fiet ante diem Iudicij. Item: *Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem*, meſsis autem cõſummatio ſeculi eſt.

Matth. 3.

Quarto regnum Chriſti eſt vera Eccleſia: Non dicitur autem regnum aliquot homines ſeparati ab inuicem, & occulti, qui ſe non nouerunt: ſed multitudo hominum congregatorum qui ſe inuicem agnoſcant: At regni Chriſti non erit finis Luc. 1. Daniel. 2. Pſal. 88.

Tertium

Tertiũ priuilegium ad prædicta consequitur, in Sola Ecclesia esse verũ Dei cultum, syncceram sacramentorum administrationem, sanctas Deoque acceptas cæremonias.

Quartum est Christum sanctißimæ paßionis laborumque suorum omnia in sola Ecclesia reposuisse, quorum illi tantum participes efficerẽtur qui se ad Ecclesiæ coniunctionem reciperẽt. In hac ergo Ecclesia sola accipitur peccatorum remißio, gratia Dei, Iustificatio, sanctificatio: soli Ecclesiæ filij bonis operibus merentur apud Deum, vel augmentum Iustitiæ, vel æternam vitam: soli sunt grati & accepti Deo amici & filij Dei, soli communionem habent cum sanctis sacramentorumque meritis, soli ornati sunt veris seu Christianis virtutibus: soli promißionem habent certamque expectationem vita æternę.

Magna itaque priuilegia & verißima Ecclesiæ: nam extra Ecclesiam nihil horum reperitur, nulla virtus Christiana, nulla operatio Deo accepta, nullum meritum, nulla spes Salutis: hæc quidem fortaßis non ægrè admodum nobis assentientur Hæretici. Tota porro difficultas in eo est, penes quos inueniatur Ecclesia ista, dum singuli ad suas congregationes eam pertrahunt: cuius litis euidenter dirimendæ gratia Christus Saluator pro sua in humanum genus charitate, aliqua certa indicia, & signa, notasque reliquit, quibus hęc suá Respublica ab aliis cœtibus dignoscerefuturum si quis ab infidelibus ad Ecclesiam se conferre velit, dubius hęreat, quam ex tanta congregationum diuersitate potißimum amplecti debeat, quarum quęlibet se nomine Ecclesię tot priuilegiis instructę iactat. Harum autem quę inquiruntur notæ eiusmodi esse debent, quæ & clariores rebus ipsis sint, & a communi consuetudine non alienæ.

Quocirca qui eo penes se esse veram Christi Ecclesiam contendunt, quod se verbum Dei syncerè interpretari, & Sacramenta purè administrare affirment; non satis id apertè demonstrant; cum istud non minus in dubium vocetur, & omnibus sit occultum atque illud quod quærebatur. Cum enim, vt diximus, hæc sint Ecclesiæ priuilegia & proprietates, quicunque ad suum cætum Ecclesiæ nomen transfert, is vtique proprietates eius omnes se habere dicet: & qui de numero Gentilium veram Ecclesiam quęret, nihil certi inueniet, quando omnes audit de syncera verbi diuini prædicatione, & Sacramentorum administratione gloriari, aliosque à se mendacij arguere. Nam Lutherani hęc penes se esse docent, non apud Caluinistas, Anabaptistas, &c. Contra Caluinistæ apud se solos, non apud alios ea reperiri volunt, atque ita de cæteris.

Quare tractationem de notis Ecclesiæ vtilißimam esse ex eo maximè constat, quod per eas dignoscatur vera Ecclesia, in qua sola est salus: in quibus

quibus aſsignandis placuit ſequi doctiſſ. Cardinalem Belarminum, adducendo Eccleſiæ notas ab ipſo, (breuius tamen) recenſitas, addendoque alias non parum vtiles.

CAPVT II.

Prima, & vera nota Eccleſiæ, ipſum nomen Catholicum.

ANtequam veras Eccleſiæ notas aggrediamur, breuiter ab hæreticis excogitatas oportebit refellere.

Lutherus ſeptem notas proponit: Primo, veram & incorruptam Euangelij prædicationem. Secundo, legitimam Baptiſmi adminiſtrationem. Tertio, legitimum Euchariſtiæ vſum. Quarto, legitimum vſum clauium. Quinto, legitimam miniſtrorum electionem, qui doceant, & Sacramenta miniſtrent. Sexto, orationem publicam, & pſalmodiam, ac Catechiſmum lingua vernacula. Septimo, myſterium Crucis, id eſt, tribulationis, intus nimirum mæſtitiam, puſillanimitatem, terrores, & exterius videlicet paupertatem, contemptum pro hæreticis haberi.

Confeſsio Auguſtana, & Caluinus duas tantum proponunt, ſcilicet prędicationem ſynceram verbi Dei, & ſyncerum vſum ſacramentorum, quę reuocari poſſunt ad quinque primas Lutheri.

Centuriaſtæ duas addunt, nimirum conſtantiam in fidei confeſsione, & obedientiam erga miniſtros verbi, quatenus verbum adminiſtrant, ſed comprehenduntur hæ duę in quinta & ſeptima Lutheri.

Refellitur prima Lutheri; primo quia notæ quibus aliquid dignoſcatur debent illi eſſe propriç, & ſecundum rem, & ſecundum communem opinionem vt patet, ſed nulla eſt ſecta quę ſe non aſſerat habere puram Euangelij prędicationem. Quomodo ergo per huiuſmodi prędicationem poterit cognoſci, quæ ſit inter omnes ſectas vera Eccleſia? Secundo notę debent eſſe notiores re cuius ſunt notæ. At notior eſt Eccleſia prædicatione verbi: non enim aliunde ſcimus quę ſit vera prędicatio verbi, quam per Eccleſiam, vt docent Iren. & Tertull. Deinde ita volunt aduerſarij prędicationem verbi eſſe notam Eccleſię, vt ſimul velint requiri eius receptionem, id eſt credatur. At nobis ignoti ſunt qui verè Euangelio credunt.

Deinde 2.3.4.& 5. ijſdem refellitur argumentis, quibus prima, deinde Eccleſia Corinthiorum tempore Pauli, & Africana tempore Cypriani

vera

vera erat Ecclesia, & tamen illi circa vsum Eucharistiæ, hi vero Baptismi, non mediocriter errabant.

Sexta, si loquatur de interna inuocatione, cum hęc sit inuisibilis, non erit nota, sed neque de externa, cum sit communissima: nam omnes sectarij huius temporis dicunt orationem dominicam, & canunt psalmos lingua vernacula.

Septima refellitur, quia internæ tribulationes sunt inuisibiles: adde pusillanimitatē esse vitium: & regnum Dei esse gaudium in Spiritu Sancto. Externę non sunt perpetuę, nam in principio & fine Ecclesia tribulationes patitur, at in medio florentissima extat. Prima Centuriatorum impugnatur, primo, quia non nisi ex Ecclesia vera constat quæ sit vera fidei confessio. Secundo, multæ sunt sectæ quæ de suis martyribus gloriantur, vt Montanistarum, Massilianorum, Donatistarum, Anabaptistarum, & nostra Ecclesia Catholica etiam innumerabiles habet Martyres, Lutherana vero suæ confessionis paucissimos: Quomodo ergo per id dignoscetur Ecclesia vera?

Quare his notis reiectis ad primam Ecclesiæ notam stabiliendam accedamus, quam diximus esse nomen Catholicum, pro qua stabilienda obseruandum est primò, aliud esse euidenter verum, aliud euidenter credibile: illud est quod in se, vel in suis principiis, videtur, hoc quod neutro videtur modo, habet tamen tot & tam grauia testimonia, vt quilibet vir sapiens id merito credere debeat.

Secundo nos non velle Ecclesiæ notas quas afferimus facere simpliciter ac omnibus euidentiam veritatis: alioqui nulli inuenirentur illas negantes, facere tamen euidentiam credibilitatis iuxta illud Psal. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.*

Tertio recipientibus scripturas diuinas, historias, & PP. facere euidentiam veritatis: hoc enim est euidenter verum, quod euidenter deducitur ex principijs certis.

Etsi autem veræ notæ Ecclesiæ varię à varijs numerentur. 15. nos producemus, quę facile ad illa quatuor Symboli, *vnam sanctam, Catholicam, & Apostolicam reuocari poterunt.*

Prima est ipsum nomen Catholicę Ecclesiæ, & Christianorum, (hoc enim est notissimum vt patet) item & proprijssimum verę Ecclesię, sicut docent PP. August. lib. contra epistolam fundamenti c. 4. Cyrillus Catech. 18. *Si veneris in aliquam vrbem non petas vbi sit Ecclesia, vel domus Dei, nam etiam haeretici dicunt se habere domum Dei & Ecclesiam, sed petas vbi sit Ecclesia Catholica, id enim nomen proprium est huius sanctæ Ecclesiæ matris omnium nostrū.* Pacianus in epist. ad Sympronianum quę est de nomine Catholico, *Certe non est ab homine mutatum, quod per secula tanta non cecidit: Catholicum istud nec*

Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec Hæreticos sumit authores. Iustinus docet sectas prauas denominari ab Hæresiarchis. At, vt inquit Athanasius serm. 2. cõtra Arianos, *numquam populus* (scilicet Dei) *ab Episcopis suis, sed à Domino in quem crediturn fuit nomen accepit. Certe à Beatis Apostolis præceptoribus nostris appellationes adepti non sumus, sed à Christo Christiani sumus & nuncupamur. Illi vero qui aliunde originem suæ fidei deducunt, merito authorum suorum cognomenta præ se ferũt, &c.* Chrysostomus hom. 33. in acta Apostolorum *Illi habent*, inquit, *quosdam à quibus appellantur; prout enim & hæresiarchæ nomẽ, ita & secta vocatur, nobis autem nullus vir nomen dedit, sed ipsa fides.* Hieron. contra Luciferianos in fine: *sicubi audietis eos qui dicuntur Christiani non à Domino Iesu Christo, sed à quocunque alio nuncupari, Marcionitas, Valentinianos: scito Ecclesiã non Christi sed Antichristi esse Synagogam.*

Obijciunt nos vocari Papistas & Romanenses, sed hæc quamuis sint honorabilia nomina, à quibusnam taliter nuncupamur, nisi à solis Lutheranis & Caluinistis? non enim ita in Asia, in Africa, Indijs, Græcia, Italia, Hispania, &c.

CAPVT III.

Nota Secunda, Antiquitas.

Antiquitatem esse Ecclesiæ notã patet, quod sine dubio Ecclesia antiquior manifestè sit vera: sicut enim dicitur Catholica quia omni tempore fuit, ita & Apostolica, quia ab Apostolis fundata: & proinde antiquissima. Nostram autem esse antiquiorem omnibus hæreticorum sectis facile probatur. Nam est illa ipsa quam instituit Christus: siquidem in omni mutatione insigni Religionis semper ista sex demonstrari possunt. primo Author eius, secundo dogma aliquod nouum, tertio tempus quo cœperit, quarto locus vbi cœpit, quinto quis eam oppugnarit, sexto. exiguis aliquis cœtus, vnde paulatim alijs accedentibus creuerit. At nihil horum aduersarij vnquam de nostra Ecclesia post Apostolica tempora demonstrare potuerunt. Nusquam enim nobis obiecerunt authorem nostræ sectæ, aut ab aliquo particulari homine nos appellauerunt: non solũ nusquam ostenderunt originem post Christum dogmatis nostri, sed Centuriatores in singulis Centurijs annotãt qui authores defenderint nostra dogmata, nec originem inueniunt nisi Apostolorum tempore. Nam Iustinum & Irenæum inter eos nominant, quos constat vicinos Apostolorum temporibus; numquam potuerunt ostendere tempus certum nostræ defectionis ab Ecclesia, & quo loco cœperit. Nam post quingentesimum annum

annum, quo dubitanter dicunt incepisse, floruit Gregorius Magnus, cũ quo totus orbis Christianus communicauit, non habent: proferunt quidã Concil. Constantinopol. sub Copronico, sed illud illegitimum & impium fuisse constat. Nec enim aut per se, aut per legatos affuit S. Pontifex, nec tres præcipui Patriarchæ Alexand. Antiochen. & Hierosol. & nusquam fuit numeratum inter legitima, vt probat Bellarm. lib. 2. de Concil. ca 8. Deinde non damnauit nouum dogma, sed antiquum de imaginibus (cultu latriæ) honorandis. Multo autem plures adhæsisse Romano Pontifici semper, quam quibuscunque sectis, satis cõstat ex epistolis Summorum Põtificum, ad diuersas orbis partes, & ex historiis. Hoc argumento ab antiquitate vsi sunt Tertull de præscript. *Qui estis vos*, inquit, *vnde, & quando venistis? vbi tam diu latuistis?* Optatus libro 2. contra Parmen. *Vestræ Cathedræ originem ostendite: qui vultis vobis Sanctam Ecclesiam vendicare.* Hilarius 6. de Trinitate ante medium, Hier. epistola ad Pammachium & Oceanum, *Quisquis es assertor nouorum dogmatum, quæso te vt pareas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris quod antè nesciuimus? Vsque in hanc diem sine vestra ista doctrina Christianus mundus factus est* August. contra epist. fundamenti cap. 4. ponit antiquitatem inter Ecclesiæ notas.

Quod autem dicant hæretici, suam Ecclesiam non esse nouam, sed illã ipsam quam fundauit Christus, quæ per multa sæcula non apparuit, sed nunc repente visa est, conuellitur, primo, argumento D. Augustini contra Donatistas lib. 3. de bapti s. c. 2. Nam aut ista Ecclesia quæ nunc apparuit, ante perierat, & nunc resurrexit aut solum latuerat, & nunc extulit caput. Non prius, quia quomodo potuisset renasci, si mater eius perierat? deinde promissiones Christi pro Ecclesia sua contrarium docent. Si posterius, vel ipsa Ecclesia latens profitebatur suam fidem, vel non: si prius, ergo non latebat: si posterius, ergo non erat vera Ecclesia: quia iuxta aduersarios est nota Ecclesiæ fidei confessio. Secundo, fuisset Ecclesia Christi miserabilior omni secta impia nam nulla fuit hæretica, quæ non sua habuit templa, & ritus apparentes. Iudæi etiam post Christum semper aliquas habuerunt Synagogas. nec vsquam coacti generaliter Deos alienos adorare. At Ecclesia per mille annos, ne quidem angulum terræ habuisset quo suam exerceret religionem, & coacta seruijsset dijs alienis.

Nota tertia, Duratio diuturna nunquam interrupta.

ECclesia dicitur Daniel. 9. Regnum quod in æternum non dissipabitur: at hæretici vltra non proficient, inquit Paulus 2. Timot. 3. & schismatici semper initio feruent teste Cypr. lib. 4. epist. 2. sed incrementa habere non possunt. Ecclesia autem nostra durauit ab initio mundi; vel si de statu noui testamenti loquamur, à Christo, vsque huc oppugnantibus Iudæis, Paganis, Hæreticis, ex quorum persecutionibus creuit, & eleuata est: Regna vero temporalia fuere destructa: sicut aquæ diluuij obruebant facile Regum palatia. Arcam vero Noe magis ac magis attollebant. Nam si nostra Ecclesia non est illa antiqua Christi, ergo periit omnino aliquando vera Ecclesia. Siquidem ante Lutherum, erant solum in mundo hæ sectæ. Paganismus Iudaismus, Mahumetismus, Græcismus, Nestorianismus, Hussitorum hæresis, & Romana Ecclesia: fatentur aduersarij nullam harum (præter Romanam) fuisse veram Ecclesiam, ergo Romana erat vera Ecclesia. At Lutherani vix nati arescere cæperunt. Cæpit enim Regnum Lutheri anno 1517. Surrexit autem Zvvinglius 1525. Post duos alios annos Anabaptistæ, qui maiorem Lutheranorũ partem ad se traxerunt. Qui vero Lutherani manserunt, adeò mutarũt doctrinã Lutheri, vt vix iam inueniantur puri Lutherani. Zvvinglius non diu regnauit, nam anno 1538. surrexit Caluinus, qui ita breui inualuit, vt vix pauca quædam oppida Heluetiorum Zvvinglianis reliquerit: ipsi quoque Caluinistæ per Libertinos in Gallia, Puritanos in Anglia, Trinitarios in Polonia, & Samosatenos in Transyluania quotidie magis minuuntur.

Ergone dubitabimus (inquit D. Augustin. lib. de vtilitate credendi c. 17.) *nos in illius Ecclesiæ sedere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporũ frustra hæreticis circumlatrantibus, culmen authoritatis obtinuit? Breuem apertãq; animi mei sententiam proferam, in illa Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata vsque ad diem hanc durat*, ait Hieron. in extremo dialog. aduers. Lucifer.

Nota quarta. Amplitudo seu multitudo, & varietas credentium.

IN qua hæc consideranda sunt. Primò, veram Catholicamque Ecclesiam debere amplecti omnia loca & hominum genera. Secundò,

Non

Non requiri vt sit Catholica Ecclesia in omnibus hominibus totius mũdi, sed tantum vt innotescat omnibus Prouinciis, ac in omnibus fructificet. Tertiò, Non requiri vt hoc fiat simul, sed sufficere fieri successiuè. Quartò, Nihilominus debere Ecclesiam nunc fuisse, vel esse in maiori orbis parte: Ecclesia enim omnium consensu iam senuit: si ergo in adolescentia sua non creuit, quomodo in senectute crescet? Iam vero nostrã Ecclesiam hanc habere amplitudinem probatur: Tempore Apostolorũ fructificare cœpit, in toto mundo teste Paulo Coloss. primo. Tempore Irenæi, erat per vniuersas Prouincias tunc cognitas sparsa. Idẽ testantur de suo tempore Tertullianus, Cyprian, Athanas. Chrysost. August. Gregor. Bernard. Denique nostro tempore habet Ecclesia Romana Catholicos in Hispan. Gallia, Italia, Germania, Anglia, Polonia, Bohemia, Hungaria, Græcia, Syria, Æthiopia, Ægypto, & ad Orientem, sine adiunctione hæreticorum in Indiis, ad Occidentem in America, ad meridiem in Brasilia ad septemtrionem in Iaponia. At secta Mahumeti, cum Hæresibus Nestorij, & Eurychetis quæ adhuc in oriente vigent, nunquã transierunt ad Occidentem, Lutheranorum vero nusquam Asiam, Africam, Aegyptum viderunt. Itaque pulchrè August. ait Ecclesiam esse vbique, hæresim vbique, sed Ecclesiam vbique eandem, hæresim vero diuersissimam, ita vt raro inueniatur Ciuitas quæ ab vna aliqua secta possideatur tota. Sunt enim hæreses veluti sarmenta præcisa, quæ manent vbi cadunt dum præciduntur. Ecclesia vero sicut vitis viua, quæ palmites suos vbique extendit. Nec sperare debent hæretici sectam suam aliquando totum orbem occupaturam, non enim nunc Ecclesia debet incipere crescere, cum iam senuerit.

Nota quinta. Succesio Episcoporum in Romana Ecclesia, ab Apostolis deducta vsque ad nos.

PRimò, quia Ecclesia hac ratione dicitur Apostolica. Secundò, quia hoc signo vt euidentissimo, vsi sunt omnes veteres, ad veram Ecclesiam ostendendam. Tertiò. *Quia Ecclesia non est* (inquit Hier. contra Lucifer.) *quæ non habet Sacerdotes: cum doceat Apostolus futuros Pastores in Ecclesia vsque ad diem Iudicij.*

Illi autem soli semper habiti sunt Episcopi veri, qui legitime ab Apostolis descendisse demonstrantur, nimirum per successionem, & ordinationem. Dominus enim solum duodecim Apostolos elegit Episcopos & Sacerdotes, eisque commisit omnem authoritatem pascendi & regẽdi Ecclesiam: non ergo erunt veri Episcopi nisi qui authoritatem ab Apostolis re-

lis receperũt: ad succeſsionem vero requiritur, vt is qui verus Epiſcopus haberi cupit, alicui ſuccedat Apoſtolo, vel alicui Epiſcopo facto ab aliquo Apoſtolo. Nec enim nouorum Epiſcoporum inſtitutio pertinere poteſt ad vllum, qui definitam habet regionem quales ſunt Epiſcopi particulares, ſed cui propriè incumbit Eccleſiam propagare. Ad ordinationẽ verò vt ordinetur Epiſcopus à tribus Epiſcopis qui & ipſi ſint ab alijs ordinati, & illi ab aliis, donec ad Apoſtolos veniatur. Quia tamen veteres hæretici conſueuerant vt plurimum Eccleſiam imitari in Epiſcoporum ordinatione, ideo Patres nõ reprehenderunt in iis niſi defectum ſucceſsionis. Nos ergo oſtendimus in Sede Apoſtolica, id eſt, Romana, continuam à B. Petro ſucceſsionem, & ſi defecerint aliæ ſedes Patriarchales, & tot graues in Eccleſiam Romanam ingruerint perſecutiones. Nullum habemus Epiſcopum, in quo non legitima ordinatio inueniatur. At Lutherani omnino Epiſcopis carent. Nam quicunque inter eos pro Epiſcopis ſe venditant, non fuerunt ordinati à tribus, aut ex diſpenſatione, ab vno aſsiſtẽtibus Abbatibus: neque ſucceſſerunt Epiſcopis antiquis, tum quod in vrbibus omnibus vbi ſe fecerunt Epiſcopos erant, & ſunt nunc in pleriſque Epiſcopi Catholici: non ſucceditur autem niſi Epiſcopis defunctis, aut legitime depoſitis: tum quia fatentur ſe primos earum vrbium Epiſcopos.

Nota ſexta. Conſpiratio in doctrina cum Eccleſia antiqua.

VEra Eccleſia dicitur, vt ait Tertull. lib. de præſcriptio. non ſolũ propter ſucceſsionem ab Apoſtolis, ſed etiam propter doctrinæ cõſanguinitatem, quia videlicet Eccleſia retinet doctrinam quam Apoſtoli tradiderũt. Certum autem eſt Eccleſiam primis 560. annis, hanc doctrinã retinuiſſe & proinde fuiſſe veram Eccleſiam.

Hanc notam conuenire noſtræ probatur Eccleſiæ, Primo, ex omnibus controuerſijs, quibus oſtenditur PP. eadem ſentire nobiſcum. Secundo, ex confeſsione aduerſariorum. Caluinus in ſua inſtitutione, cum noſtrã oppugnat, fatetur ſe toti antiquitati repugnare. Centuriatores annotant in ſingulis Centurijs ad fin. ca. 4. omnes fere Doctores huius ſæculi docuiſſe dogmata quæ nos nunc tuemur.

Eandem notam nõ conuenire hæreticis probatur ex eo quod dogmata aduerſariorum fuerint habita pro exploratis erroribus ab Eccleſia antiqua. vt paſsim in controuerſijs habetur, & breuiter oſtenditur ex catalogo hæreſeon, apud Bellarm. lib. 4. cap. 9. de notis Eccleſiæ. nec enim

PP. hæ-

PP. hæreticos aliquos appellassent nondum pro talibus iudicatos ab Ecclesia.

Nota septima. Vnio membrorum inter se, & cum capite Romano Pontifice.

NAm Ecclesia dicitur vnum corpus, ouile, vna columba, præcipua autem vnitas corporis consistit in coniunctione membrorum cum capite, & inter se, (quæ certè nota per se facile cognoscitur estque soli veræ Ecclesiæ propria) nam vnione membrorum cum capite PP. solét dignoscere, qui de vera Ecclesia sint, qui non: *Rogauit* (inquit Ambros. de obitu Satyri) *Si cum Episcopis Catholicis, id est, si cum Ecclesia Romana communicaret.* Hier. Epistola ad Damas. *Hic* (inquit *in tres partes scissa Ecclesia me ad se rapere festinat, ego interim clamito Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus est.* Optatus lib. 2. contr. Parmen. inde probat Donatistas non pertinere ad Ecclesiam veram, quod non essent coniuncti cum Syricio Papa. His consonat August. epist. 162. & Leo epist. 87. *vt exortem*, inquit, *se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere.* Vnionem vero membrorum solius esse Ecclesiæ probatur, Primo, quia Ecclesia hæreticorū est Diaboli regnum discordiarum authoris. Ecclesia vera regnum Dei quod promisit se daturum vsque ad finem sæculi, & proinde non per varias dissipandum sectas. Omne enim regnum diuisum in se ipsum desolabitur.

Nostram Ecclesiam esse illam veram demonstratur. Primo quia omnes in ea scriptores, & Concilia, licet diuersorum temporum & locorum, mirifice conueniunt inter se de rebus fidei. Cuius rei argumentum est, quod aduersarij diligēter euoluerint omnia, & nihil inuenerunt momēti quod reprehendere possent: & nunc omnes Catholici idem in fide omnino sentiunt. Secundo, quia nulla fuit secta, in qua talis consensio fuerit. Pagani suos Deos inter se faciunt belligerantes. Philosophos constat in varias sectas de rebus grauissimis, & ad salutem necessariis dissipatos. Hæresis Simonis mox diuisa est in Menandrianos, Basilidianos, & Saturnianos. Valentiniani cum essent plurimi, vix duo, aut tres, inter se cōueniebant, teste Irenæo. Donatistas testatur D. Augustinus lib. 1. de baptis. c. 6. in multa minutissima frusta suo tēpore fuisse concisos. Ex Marcionistis statim prodierunt Lucianistę, Apelliani & Seueriani. Mōtanistę pepererunt Pepuzianos, Artotyritas, Phrygastas, &c.

De Manichęorum diuisione vide August. l. de hęres. 46. Massiliani partiti sunt in Martyrianos, Sathanianos, Enthusiastas. Arriani singulis ferè annis fidem mutabant, teste Hilar. in vtroque libro ad Constantium. Eutichia-

tychiani adeo diuisi sunt, vt omnes ferme sectæ, quę postea in oriente extiterunt, ex illis traxerint originem.

Nostris temporibus Lutherani vixdum nati diuidi cœperunt in Anabaptistas, Confessionistas, Sacramentarios & rursus quęque sectæ in alias vsque ad 34. Et hoc quidem tempore Staphyli: nunc autem numerantur ferè 100. diuersissimæ, ab vno prodeuntes Luthero. Sed nec ipsi Authores hæretici inter se consentiunt, quæ est, (etiam testimonio Lutheri) nota certissima falsæ doctrinæ. Lutheri contradictiones innumeras collegit Cochleus, obseruatque eiusdem hæretici 36. varias sententias de communione sub vtraque specie. Confessio Augustana ita immutata est variis editionibus, vt ipsi nesciant quæ sit verè germana.

Respondet Caluinus non esse mirum si ex religione sua mox oriantur diuisiones: cum id acciderit Ecclesiæ Apost. ex qua Simoniani, Nicolaitę, &c. Secundo etiam inter nos esse diuisiones. Primo, quot monasteria, tot Schismaticorum conuenticula: olim namque omnes monachi percipiebant Sacramenta in communi Ecclesia, cum reliqua plebe, nunc autem minime. Secundo, tot Scotistæ, Thomistæ, &c.

Ad primum, Ecclesiam veram non gignere per se nisi vnitatem, cùm quia doctrina eius per se vna, & firma est: tum quia si quæ oriatur quæstio, adsit summus Iudex qui sententiam ferat, cui omnes parent. Quod si aliqui abutantur doctrina Ecclesiæ, & hæretici fiant ex suo capite, atque diabolo occasionem trahunt, statimque eijciuntur ex vera Ecclesia. At Ecclesia hæreticorum per se diuisionem parit. Nec enim doctrina eius satis constat sibi, nec vllus est absolutus Iudex, qui controuersias componat, sed vnusquisque se pręponit aliis. Cum ergo videamus inter Lutheranos & Caluinistas hoc contingere, nec finem esse diuisionum eorum, ad veram Ecclesiam pertinere nequeunt.

Ad secundum negatur propositio, ad primam probationem antiquitus etiam Monachos solitos in propriis monasteriis Sacramenta sumere, vt constat ex Cassian. coll. 16. c. 15. Nec hoc diuersum altare formaliter facit, alioquin & facerent omnes Episcopi & Parochi: sed tantũ materialiter, quod veram vnitatem non tollit: cum omnes in eadem doctrina conueniant, & obediant Papæ. Nec moueant diuersa nomina Religionum puta Dominicanorum, Franciscanorum, &c. non enim sumpta sunt ab authore doctrinæ, sed institutore seuerioris vitę.

Ad secundum, Thomistas, Scotistasque non dissentire in rebus fidei, & quicquid dicunt, Summi Pontificis iudicio se submittunt. At hęretici dissentiunt de rebus fidei inter se, vnus enim alium pro hęretico habet, & quamuis eundem Lutherum patrem agnoscant, tamen soli se proprio submittunt iudicio.

Nota

Nota octaua. Sanctitas doctrinæ.

ID est nihil continere falsum quoad fidem doctrinæ, nihil iniustũ quoad fidem morum, ideo enim dicitur Ecclesia sancta. Ex hac nota euidenter patet non esse Ecclesiam veram nisi nostram. Nam quam superstitiosè Pagani vniuersaliter Deorum multitudinem & simulachra colebant. Philosophi quàm male de vltimo fine scripserunt. Legislatores quàm impiè alij adulteria, alij incestas nuptias alij alia scelera permittentes. Mahumetani docent omnes saluari in suis legibus, beatitudinem esse in cibo & potu. Iudæi post Christum orti fuisse dicunt Adamum congressum cum omnibus bestijs, nec potuisse libidinem explere nisi in congressu Euæ. Offerendum esse holocaustum pro peccato Dei cum diminuit lumen lunæ, &c. Hæretici alij scortationes vt Gnostici; alij omnia scelera, vt Carpocratiani; alij sacrificia ex humano sanguine vt Montanistę &c. tuentur. At Ecclesia nostra nullum errorem, nullã turpitudinẽ, nihil contra rationẽ docet: vt cõtra Paganos & Hæreticos probat D. Thom. libr. cõtra gẽtes.

Lutherani omnes maximè extollunt spiritum precum & inuocationem, & tamen hæc fides tollit orationem Dominicam: nam si certo credo (vt ipsi dicunt) me nullum habere peccatum, mentior, si cum hac fide dico, Dimitte nobis debita nostra. Præterea manifestissime errant docentes quod infantes dum baptizantur vtãtur ratione, audiant verbum Dei, credant, diligant, &c. Quod tamen apertè pugnat veritati: quomodo enim credibile est infantem qui plorat, & reluctatur quantum potest dum abluitur, intelligere quid agatur.

Caluinistæ porro habent tanquam propriam sententiam illam pietati & rationi omnino contrariam, quod omnia absoluta necessitate veniant, quodque Deus sit causa peccatorum ac demum Anabaptistæ præter alia multa dogmata absurditate plena habent nocturna conuenticula, in quibus nuptias caninas exercent, & aperte etiam proprijs sororibus iunguntur, imo licet fratri germanam sororem in vxorem accipere.

Nota nona. Efficacia doctrinæ, id est conuertentis animas iuxta Psal. 18.

PHilosophi antiqui numquam vel vicina oppida ad suas leges trahere potuerunt, vt docet Athanasius & Theodoretus. Mahumetani traxerunt quidem multos, sed vi armorum, non doctrinæ. Hęretici nusquam leguntur conuertisse Iudęos, aut Ethnicos aliquos, sed solum peruer-

inter se,& de principatu litigantes. de Aërio idem Epiphanius hęresi 75. *Cum venisset Eustathius ad Episcopatum, Aerius magis concupiscebat, sed non peruenit ad ipsum, hinc oritur amulatio.* Nestorium refert Theodoretus magnam ætatis partem egisse, aucupando fauorem populi, fusca veste simnlato pallore, compositis verbis, denec tandem ad Episcopatum peruenerit. Sabatium flagrasse desiderio Episcopatus refert Socrates lib.5. histo.cap.20. wiclef Hæresiarcham factum quia Episcopus esse non potuit, scribit Th. waldensis lib.2.doctri.fidei cap.60. Lutherum vero, quia ægrè ferebat munus promulgandi Indulgentias ab Augustinianis ad Dominicanos trãslatum testatur Cochlæus, quamuis superbia Lutheri satis in alijs appareat: quare in disputatione Lipsiæ cum Eckio: Hæc causa (inquit) nec propter Deum cœpta est, nec propter Deum finietur.

At primi nostri authores Apostoli, sanctissimi fuerunt. Sancti etiam confessione Lutheri Bernardus, Frãciscus, Dominicus, etsi enim in Ecclesia Catholica sint plurimi mali, sunt tamen quam eminentissimi sancti. Inter hęreticos vero nullus est bonus. Quare Lutherus, Ipse mundus, inquit, indies fit deterior: sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, & indisciplinati, multò deteriores quam fuerint in Papatu.

Nota vndecima, Gloria miraculorum.

MIracula namque sunt necessaria ad nouam fidẽ vel extraordinariam missionem persuadendam & sufficientia, & efficacia ad eandem probandam: ita vt vbi miracula vera inueniuntur, ibi procul dubio sit vera fides.

Esse necessaria probatur primo. Quia cum diceret Moyses ad populum mittendus Exodi 4. *Non credent mihi, neque audient vocem meam:* non respõdit Deus, Debent credere, sed dedit illi potestatem faciendi miracula, & ait, *Vt credant quod apparuerit tibi Dominus, &c.* Similem potestatem dedit Christus Discipulis suis, cum vellet mittere illos. Et dominus Ioan. 15. *Si opera,* inquit, *non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.*

Secundo, qui mittitur debet testimonio mittentis ostendere suam authoritatem; aliquin nemo tenetur eum recipere. Mittitur aut vel per ordinarios Prælatos, vel extraordinarie à Deo, si prius, debet ostendere literas sigillo mittentis munitas: si posterius ostendere sigillum Dei, scilicet miraculum, iuxta Marci vlti. *prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Ecce sufficientia, & probatur; quia vera miracula non nisi à Deo fieri possunt: Deus autem nequit esse testis mendacij. Quod si miracula fiant ad gloriam alicuius Sancti testandam, simul etiam veram fidem probant. ostendunt enim illum hominem, verè sanctũ

in terris fuisse, & proinde veram fidem habuisse.

At Pagani nulla huiusmodi miracula vsquam fecerunt. Nam quæ leguntur apud profanos authores, facile fieri possunt Dæmonis arte, vt ostẽdunt Tertull. in Apologet. c.22. & 23. & August. lib.10. de Ciuit. cap. 16.

Iudæos non habuisse post Christum vera miracula, notum est, nam & illud de piscina periit.

Mahumetus fatetur, Christo miracula, sibi gladium datum; nec vlla iactant Mahumetani nisi ridicula.

Falsi Prophetæ, iuxta conuentionem cum Helia, nunquam impetrare valuerunt ignem de cęlo.

Simon Magus tentauit quidem suscitare mortuum, & per aëra volare. Manichæus sanare filium Regis Persarum. Polychronius, Monothelita, Lutherus, Caluinus mortuum suscitare, sed ij omnes ómnino decepti sunt.

Singulis verò ætatibus Ecclesia nostra miraculis claruit. Prima ætate habemus Apostolorum miracula. Secunda, militum Christi in exercitu M. Anto Aurelij. Tertia, Gregorij Thaumaturgi. Quarta, Antonij, Hilarionis, Martini, Nicolai. Quinta, plurima descripta ab August. 22. de ciuitat. c.8. Sexta, Ioannis & Agapeti R. Pontif. cæteraque narrata à Gregorio lib.3 cap 2. & 3. dialog. Septima Augustini & sociorum in Anglia. Octaua Cuthberti & Ioannis in Anglia. Nona, Tharasij scripta ab Ignatio Nicæno, & alia patrata in translatione reliquiarum Sancti Sebastiani. Decima, sancti Romualdi scripta à Petro Damiani, & VVenceslai Regis Bohemorum apud Surium. Item Vltan. & Dunstani. Vndecima. Sancti Eduardi Regis Angliæ, Anselmi & Gregorij VIII. Duodecima, S. Malachiæ, & Bernardi, qui vna die illuminauit cæcos XI. curauit mancos 10. claudos 18. Decimatertia, Beati Francisci, & Dominici qui tres suscitauit mortuos, Petri Martyris, D. Thomæ Aquinatis, Bonauenturæ, Cælestini quinti. Decima quarta, Bernardini, Catharinæ Senensis, Nicolai Tolentinati. Decima quinta, Sancti Vincẽtij, qui 38. mortuos excitauit. Decima sexta, B. Francisci de Paula, Xauerij Societatis Iesu Presbyteri & aliorum.

Non est admittenda hæreticorum responsio, obijcientium Antichristũ miracula patraturum, falsa enim erunt: Vespasianum duos sanasse, sed arte medica curabiles, teste Cornel. Tacito. Neque obiiciant testimonium Augustini, occultas quasdam Donatistarum reuelationes respuentis: neque iactent Pauli Episcopi Nouatiani miraculum, quod ad Catholicum Baptismum confirmandum, factum est, non ad eius fidem comprobandam.

Nota

Nota duodecima. Lumen propheticum.

SIcut enim Christus suæ promisit Ecclesiæ donum miraculorum, Marci vltimo, ita & prophetiæ Ioel. 2. exponente Petro Actor. 2. Certum est autem à solo Deo haberi posse notionem futurorum contingentium, nec illam dari nisi in confirmationem veræ fidei & doctrinæ.

Quare Ethnici nulla vaticinia habuerunt, nisi falsa exceptis Sibyllinis & Balaam in confirmationem fidei nostræ: nam Diabolus vel per ambages respondebat, vel quod facturus esset, aut quod iā inceptum fuerat, vel à causis naturalibus necessariis dependebat prædicebat.

Hæretici quotiescunque aliquid prędicere voluerunt, decepti sunt: Montanus nescio quę bella. Lutherus Papæ, Card. Episc. Monach. &c. ruinam. Tho. Munster suis militibus victoriam, Lutherani diem iudicij anno 1533. futurum prædixerant: sed experientia mendaces monstrauit.

At præter Prophetas veteris testamenti, ac eos qui primis 500. annos à natiuitate Christi floruerunt, S. Benedictum futura prędixisse narrat Gregorius Magnus. Beatus Bernardus, cum quidam peteret ab eo vt oraret pro conuersione sui patris Ne timeas (respondit) ego illum probatum Monachum in hac Claraualle sepeliam, quod ita factum est. S. Franciscus prędixit Christiano exercitui pugnaturo certa quadam die contra Sarracenos fore victoriam hostibus, quod cum duces contempsissent, cæsi fusique sunt Christiani strage inaudita. Denique fere nulli coluntur in Ecclesia Sancti, qui etiam Prophetiæ dono non claruerint.

Nota decimatertia. Confessio Aduersariorum.

N*On enim est Deus noster sicut Deus eorum: & inimici nostri sunt iudices.* Deut. 32. At nusquam inuenti sunt Catholici laudasse contrarias sectas, sed omnes eas constanter improbant.

Plinius Secundus, in Epist. ad Traia. l. 10. epist. scripsit Christianos omnia detestari vitia. sanctissimè viuere, & solum posse reprehendi, quod nimis facile pro Deo suo vitam profundant, horisque antelucanis surgāt ad orandum. Tertullianus in Apolog. li. 1. & 2. testatur Paganos voluisse discuti causam Christianorum, sed damnari ilico quod scirent in illos nihil reperturos mali, & c. 5. & 6. affirmat. Imperatores Gentiles probiores fauisse Christianis, peiores solum persecutos fuisse fideles. Sāctum Antonium, Hilarionem, Martinum à Paganis reuerenter habito scribunt Athan. Hieronymus, Sulpitius, in eorum vitis. Iosephus Iudęus affirmat Christum plusquam hominem & verè Messiam, Philon scribit, teste Hieron.

ron.Epiph.Sozom.Beda,librum de laudibus Christianorum sub Marco Euangelista in Ægypto.

Mahumetus in Alcoran.cap 4.docet Christum esse Prophetarũ maximum & ipsam Dei animam habere: Sultanum Ægypti veneratum fuisse S. Franciscum tradit S.Bonauentura in vita Sancti Francisci.

Totila Arrianus singulari affecit honore sanctum Benedictum, & Lutherus ipse in lib contra Anabaptistas. Nos inquit *fatemur sub Papatu plurimum esse bonos Christianos, imo omne bonum Christianum, atque etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in Papatu veram esse scripturam sacram, verum Baptismũ, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum praedicandi officium, verum Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decem praecepta, articuli fidei. Dico insuper sub Papatu veram Christianitatem, imo verum nucleum Christianitatis esse.* Ac si nos nucleum habemus, quid sibi reseruant nisi corticem & putamina? Philippus, Bernardum, Dominicum. Franciscum appellat Sanctos. & cum inter Catholicos & hęreticos Heluetios post multa praelia pax componeretur, in primo articulo concordiae hęretici scribebant, se velle deinceps dimittere confaederatos quietos, circa veram, indubitatã & Catholicam fidem suam. Catholici vero, se velle dimittere confędera-tos quietos circa fidem eorum, nihil de vera & indubitata fide addentes.

Nota decimaquarta. Infaelix oppugnantium Ecclesiam exitus.

ETsi enim Deus interdum suos flagellat, tamen tandem virgam in ignem proijcit, iuxta illud Deut.32. *Laudate gẽtes populum eius, quia sanguinem seruorum suorum vlciscetur, & vindictam retribuet in hostes eorum.*

Pharao submersus interiit: Dathan, & Abiron descenderunt in infernum viuentes. Antiochus vermibus & fętore periit. Pilatus se ipsum interfecit, omnes sciunt miseram Hierosolymorum cladem. Herodes Ascalonita scatens vermibus obiit, cum prius voluisset se ipsum occidere. Tetrarcha miserè in exilio moritur. Agrippa percussus ab Angelo consumptus vermibus periit. Nero, & Domitianus ab aliis crudeliter caesi. Traianus horrẽda paralysi & hydropisi expirauit. Maximianus, & Maximinus tam horrendis doloribus correpti, vt etiam medici dicerent esse plagam diuinam. Simon Magus cum volare tentasset cecidit, & sibi fregit tibias, pauloque post, cum summa ignominia obijt. Manichaeus excoriatur viuus à Rege Persarum, quod filium Regis curaturus, occidisset. Montanus cum suis Prophetissis laqueo finiuit vitam. Donatistae quidam

cum

eam Eucharistiam canibus obiiecissent, ab ipsis lacerati fuerunt. Arius cum excrementis omnia intestina & animam, in publicis latrinis effudit. Iulianus Apostata diuinitus percussus à terra sponte aperta absorptus est. Valens Arianus viuus à Gothis Arianis crematus est. Nestorius lingua à vermibus corrosa misere interijt. Hunnericus Vandalorum Rex Arianus Ecclesię persecutor vt Agrippa consumptus est. Anastasius Imperator Eutychianorum fautor fulmine interiit. Tempore Leonis Iconomachi pestilentia subsecuta combustionem imaginum in foro Constantinopolitano, 300. millia hominum Constantinopoli sustulit. Lutherus, & Oecolampadius morte repetina perierunt. Zvvinglius in bello contra Catholicos trucidatus est. Andreas Carolstadius à Dæmone interficitur. Caluinus vermibus consumptus expirauit, vt Antiochus, Herodes & Maximinus (teste Bolseco in eius vita) qui etiam addit eum obiisse Dęmonibus inuocatis.

Nota decimaquinta. Fælicitas diuinitus collata propugnatoribus Ecclesiæ.

NVmquam enim Catholici Principes ex animo Deo adhæserunt, quin facile de hostibus triumpharint. Notæ sunt in testamento veteri victoriæ Abrahæ, Moysis, Gedeonis, Samuelis, Dauidis, Ezechiæ, Iosiæ, Machabæorum.

Constantinus fęliciter Maxentium vicit, bello paceq; gloriosus. Theodosius senior adeò fuit Deo gratus, vt hostium tela in illos retorquerentur. Honorius vno prælio prostrauit plusquam 100. millia Gothorum, è Romanis ne vno quidē vulnerato vel extincto. Theodosius Iunior dum vacaret pręcibus in Vrbe, circiter 100. millia Sarracenorū ab Angelis acta in Euphratem perierunt. Iustinianus senior, donec Catholicus fuit, Italiam, Africam, aliasque multas Prouincias restituit Romano Imperio: hæreticus factus, cum edictum proponere vellet de sua hæresi, repentina morte sublatus est. Heraclius Catholicus præclarissimam victoriam de Persis reportauit, & crucem Domini recepit: factus Monothelita, omnia illi infæliciter successerunt, & inaudito morbi genere extinctus est. Græci Imperatores à tempore sui schismatis, ab Ecclesia Romana, semper in deterius se habuerunt. Latini magis vel minus floruerunt, vt magis vel minus Ecclesiæ Romanæ adhęserunt. Tempore Vrbani ij. cum Christianus exercitus versaretur Antiochię in summa desperatione & rerum omniū penuria, reuelabat Deus vbi lancea sacra latebat, eaque pręlata in bello occisa sunt 100. millia Turcarum. Tempore Innocētij tertij cęsi sunt 100. millia

millia Albigenſium ab octo millibus Catholicorum. anno 1531. quinque prælia commiſerunt pro fide Catholica Heluetij cum Hęreticis Heluetiis, & ſemper Catholici numero & armis inferiores vicerunt. Carolus V. miraculoſe profligauit in Germania Lutheranos. Denique vix vnquam Hæretici ſuperiores euaſerunt, quando iuſto dimicatum eſt bello.

Epilogus præfatæ diſputationis.

THeatrum vniuerſitatis rerum ponamus ob oculos, (vt elegāter proſequitur Edmundus Campianus in cauſa fidei ratione 16 omne teſtium genus pro fidei confirmatione producens) Quicquid eſt vſpiā peragremus: omnia nobis ad argumentum ſuppeditant. Eamus in cęlum; roſas & lilia contemplemur, purpuratos nempe martyrio, candidatos innocentia, Romanos, inquam Pontifices tres & triginta continenter occiſos. Paſtores terris omnibus qui ſuum pro Chriſti nomine ſanguinem oppignorarūt: Greges fidelium qui Paſtorum veſtigiis inſtitere: Sanctos omnes cęlites qui turbę hominum puritate, & ſanctimonia pręluxere; noſtros hinc emigraſſe reperias. Noſter fuit, vt paucula delibemus, Ille martyrij ſitientiſsimus Ignatius, qui in rebus Eccleſiæ neminem, ne Regem quidem Epiſcopo ęquauit; qui traditiones quaſdam Apoſtolicas quarum teſtis ipſe fuerat, ne dilaberentur ſcripto mandauit. Noſter Anachoreta Teleſphorus, qui ieiunium Quadrageſimę ſancitū ab Apoſtolis obſeruari ſeuerius iuſsit. Noſter Irenęus, qui à ſucceſsione, Cathedraque Romana fidem Apoſtolicam declarauit. Noſter Victor Pontifex, qui Aſiam edicto coercuit vniuerſam: quod cum aliquibus atque etiam huic Irenæo viro ſanctiſsimo, videretur aſperius, nemo tamen attenuauit, vt exoticam poteſtatem. Noſter Polycarpus, qui ſuper quęſtione Paſchatis Romā adiit, cuius ambuſtas reliquias Smyrna collegit, anniuerſario die rituque legitimo ſuum Epiſcopum venerata. Noſtri Cornelius & Cyprianus aureum par martyrum, ambo magni Præſules, ſed maior ille qui Romanus Africanum errorem reſciderat, hic nobilitatis obſeruantia, qua maiorem eſt proſequutus amiciſsimum ſui. Noſter Sixtus, cui ad aram ſolemnibus ſacris operanti, miniſtrarunt è clero ſeptē viri. Noſter Laurentius huius Archidiaconns.

Noſtræ virgines illę perbeatę, Cęcilia, Agatha, Anaſtaſia, Barbara, Agnes, Lucia, Dorothea, Catharina quę decretam pudicitiam aduerſus & hominum & Dęmonum tyrannidem firmauerunt. Noſtra Helena, quam dominicę Crucis inuentio celebrauit. Noſtra Monica, quę moriens orari, & ſacrificari pro ſe mortua ad altare Chriſti religioſiſsimè flagitauit. Noſtra Paula quę ex vrbano palatio & opimis pręd ijs in ſpeluncā Bethlemiticam tantis itineribus peregrina cucurrit, vt ad Chriſti vagientis

cunabu-

cunabula delitesceret. Nostri Paulus Hilarion, Antonius feniculi solitarij. Noster Satyrus Ambrosij germanus frater, qui tremendam illam hostiā circum se gestans in orario, naufragus insiluit in Oceanum, & fide plenissimus enatauit. Nostri Nicolaus & Martinus Episcopi exerciti vigilijs, paludati cilicijs, ieiunio pasti. Noster Benedictus tot Monachorū Pater. Chiliadas istas decennio non exequerer. Sed nec illos repeto, quos in Ecclesiæ Doctoribus antea posueram. Memor sum breuitatis meę. Petat ista qui volet, non solum ex abundanti veterum historia, sed multo etiā magis ex grauissimis auctoribus, qui pene singuli, Sanctos singulos memorię reliquerunt. Renunciet mihi de Christianis illis antiquissimis, & beatissimis, quid autumet vtrius doctrinę fuerint, Catholicę, an Lutheranæ? Testor Dei solium & illud tribunal ad quod stabo, rationem rationum harum, & dicti & facti redditurus; aut nullum cælum esse, aut nostrorum esse, illud execramur, hoc definimus.

Nunc è contrario si libet inspiciamus in tartara. Cremantur incendio sempiterno, qui? Iudæi. quam Ecclesiam aduersati? nostram. qui? Ethnici, quam Ecclesiam crudelissime persequuti? nostram. qui? Turcæ, quæ templa demoliti? nostra. qui? hæretici. cuius Ecclesiæ perduelles? nostrę. Quæ enim Ecclesia præter nostram, omnibus inferorum portis se opposuit.

Cum pulsis Hebræis Christiani succrescerent Hierosolymis, Deum immortalem qui concursus hominum ad loca sacra fuit, quæ vrbis religio, quæ sepulchri, quæ pręsepij quæ Crucis, quæ monumentorum omnium, quibus velut exuuijs marito Ecclesia Sponsa delectatur! Hinc manauit in nos Iudęorum odium ferum, & implacabile. Queruntur etiam nunc, maiores nostros maioribus suis exitio fuisse. A Simone Mago, & Lutheranis nullum ictum acceperunt.

Quocunque me oculis & cogitatione conuertero, siue Patriarchas intueor & sedes Apostolicas: siue Antistites cæterarum gentium: siue laudatos Principes, Reges, Cæsares: siue Christianorum cuiusque Nationis initia: siue vllum iudicium vetustatis, aut lumen rationis, aut honestatis decus, nostræ fidei seruiunt, & suffragantur omnia.

Testis succesio in qua semper Ecclesia, (vt cum Augustino loquar) Apostolicæ Cathedrę viguit Principatus. Testes illæ reliquę sedes Apostolicæ, in quas hoc nomen insigniter conuenit, quod ab ipsis Apostolis horumue auditoribus exędificatæ fuerint.

Testes vbiuis gētium Pastores, loco dissiti, religione nostra cōcordes, Ignatius & Chrysostomus Antiochię: Petrus, Alexander, Athanasius, Theophilus Alexandrię: Macarius & Cyrillus Hierosolymis: Proclus Cōstantinopoli: Gregorius & Basilius in Cappadocia: Thaumaturgus

in Ponto. Smyrnę Polycarpus: Iustinus Athenis: Dionysius Corinthi: Gregorius Nyssæ: Methodius Tyri: Ephreemus in Syria: Cyprianus, Optatus, Augustinus in Africa: Epiphanius in Cypro: Andreas Cretę: Ambrosius, Paulinus, Gaudentius, Prosper, Faustinus, Vigilius in Italia: Ireneus, Martinus, Hilarius, Eucherius, Gregorius, Saluianus in Gallia: Vincentius, Orosius. Hildefonsus Leander, Isidorus in Hispania: in Britannia Fugatius Damianus, Iustus, Mellitus, Beda. Deniq; ne ambitiosus videar in nominibus quęcunque vel opera vel fragmenta supersunt eorum, qui distinctissimis terris Euangelium seuerunt, omnia nobis vnam fidem exhibent, quam hodie Catholici profitemur. Christe quid causæ tibi afferam, quo minus me de tuis extermines, si tot luminibus Ecclesię tenebricosos homulos paucos, indoctos, dissectos, improbos antetulero?

Testes item Principes, Reges, Cæsares, horumque Respublicæ, quorum & ipsorum pietas, & ditionum populi, & pacis bellique disciplina se penitus in hac nostra doctrina Catholica fundauerunt. Hic ego quos ab Oriente Theodosios, quos ab occidente Carolos, quos Eduardos ex Anglia, Ludouicos è Gallia Hermingildos ex Hispania, Hēricos è Saxonia, VVenceslaos è Boemia, Leopoldos ex Austria, Stephanos ex Vngaria, Iosaphatos ex India, quos orbe toto Dynastas atque Toparchas possim arcessere: qui exemplo, qui legibus qui armis, qui solicitudine, qui sumptu nostrã Ecclesiam nutrierunt. Sic enim pręcinuit Isaias: Erunt Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ. Audi Elizabeta. Narro tibi: Caluinũ & hos Principes vnum cęlum capere non potest. His ergo te Principibus adiunge. Solum hoc de te molior ego, & molior quicquid de me fiet, cui tanquam hosti capitis tui toties iam isti patibulum ominantur. Salue bona crux. Veniet Elizabeta, dies ille, ille dies, qui tibi liquido commonstrabit vtri te dilexerint, Societas Iesu, an Lutheri progenies. Pergo.

Testes iam omnes oræ plagæque mundi, quibus Euangelica tuba post Christum natum insonuit. Parúmne hoc fuit idolis ora claudere, Dei regnum gentibus importare. Christum Lutherus, nos Catholici Christum loquimur. Num diuisus est Christus? minimè. Aut nos, aut ille falsum Christum loquimur. Quid ergo? Dicam, Christus ille sit, & illorum sit, qui Dagon inuictas ceruices fregerint. Noster Christus opera nostrorum vti voluit, cum Ioues, Mercurios, Dianas, Phœbades, & illam noctē sæculorum atram, Erebumque tristem è tot populorum cordibus relegaret. Non est otium longinqua perquirere. Finitima tantum atque domestica speculemur. Hiberni ex Patritio, Scoti ex Palladio, Angli ex Augustino, Romæ sacratis, Roma missis, Romam venerátibus, fidem aut nullam, aut certè nostram, id est, Catholicam insuxerunt. Res aperta. Curro.

 Testes

Teſtes Academiæ teſtes legum tabulæ,teſtes vernaculi mores hominũ, teſtes electio Cæſarum & inauguratio, teſtes Regum ritus, & inunctio, teſtes Equitum ordines,ipſæque chlamydes, teſtes feneſtræ, teſtes numi, teſtes vrbanæ portæ,domuſque ciuicæ,teſtes auorum fructus & vita, teſtes res omnes, & reculæ nullam in orbe religionem niſi noſtram imis vnquam radicibus inſediſſe.

Quæ mihi cum ſupeterent,& certè ſic afficerent meditantem, vt his hominibus nuncium remittere Chriſtianis, & conſociari cum perditiſſimis quibuſque videretur inſolentis inſanię non diffiteor animatus ſum, & incenſus ad conflictum. Quo mihi ſit ęquior Charcus,qui me tam immaniter concerpit,ſi hanc animulam peccatricem, quam tanto Chriſtus emit,viæ tutæ, viæ certæ.vię regię malui credere, quam Caluini ſcopulis dumetiſve ſuſpendere. Hactenus Edmundus Campianus.

SECVNDA PARS.

De ratione agendi cum hæreticis, & de modo iuuandi ipſos, & primo de origine omnium hæreſum.

LVculenter ſane Iodocus Lorichius in flagello hæreſum, ſtatim in pręfatione, hæreſum, omnium fere huius temporis originem probat eſſe libertatem. Eſt namque (inquit) primum ac pręcipuum propoſitum ac ſtudium hæreticorum huius ſęculi, vt in omnibus actionibus ſuis,ſua vti poſsint libertate. Atque ad hanc obtinẽdam tuendamque finxerunt hæreſim pręcipuam, fidem ſolam iuſtificare.

Pro hac hęreſi defendenda,doloſe finxerunt alias multas. Vt Decalogum non pertinere ad Chriſtianos. Euangelium non docere præcepta. Nulla eſſe Concilia Euangelica, nec opera ſupererogationis. Bona opera quęcunque, non eſſe neceſſaria ad ſalutem. Orationes prolixas, ieiunia,peregrinationes,vota,vitam monaſticam, & quęcunque opera pęnitentię, indulgentias;eſſe inutilia ad ſalutem. Non eſſe homini opus alia gratia Dei ſanctificante,quam ſola fide. Et Sacramenta non conferre aliquam gratiam. Nulla peccata nocere homini Chriſtiano habenti fidẽ. Solos infideles damnari. Purgatorium nullum eſſe. Nec ſuffragia pro defunctis aliquid prodeſſe.

Præterea vt has & alias suas hæreses libere vt vellet, prędicare possent, finxerunt Papam & Episcopos non habere potestatem de doctrina fidei ac religionis dijudicandi. Papã non esse caput Ecclesiæ, Episcopos non habere maiorem potestatem quam Presbyteros vel sacerdotes in Ecclesia. Excommunicationes, & reliquas Ecclesiæ censuras, & pœnas, non obligare credentes.

Ad hæc vt prædicantes ipsorum libere possent habere, ac ducere vxores, finxerunt Ordinis sacramentum nullum esse. Non esse Ecclesiasticam Hierarchiam in Ordinibus sacris. Clericos nõ esse immunes à Iurisdictione Magistratuum ciuilium. Non habere eos spiritualem characterem indelebilem. Non esse eis dandas Decimas. Horarum Canonicarum preces esse vanas, ac superstitiosas, vt se ab earum recitandarum obligatione fraudulenter eximerent.

Cumque videant se puros Laicos esse, qui nec sacrificare nec vllas res benedicere possunt, idcirco. Missæ sacrificium nefariè blasphemant. Confirmationem negant esse sacramentum. Exorcismos obsessorum à Dæmonibus vt superstitiosos contemnunt. Benedictiones aquæ, cereorum, olei, fructuum, & quarumlibet aliarũ rerum, sicut & Dedicationes, Consecrationes, benedictiones Templorum, Altarium, Cęmeteriorum sacrarum vestium, ac vasorum, & vniuersos Ecclesiæ ritus, seu Cęremonias deridenr. Omnia vero fraudulenter; ne obijci eis posit, cur ista non obseruent cum Ecclesia Catholica.

Denique vt essent liberi à timore Iudicij diuini, & æternæ damnationis propter peccata sua, finxerunt Adam, & Euam, & omnes homines ordinatione Dei peccauisse & peccare. Deum indurare & excæcare homines vt peccẽt Hominem non habere liberum arbitrium. Omnes Christianos certo credere debere se esse prædestinatos ad vitam æternam propter solã fidem in Christum, Deum non imputare peccata credentibus. Infideles creatos esse ad damnationes. Christum non esse mortuum pro omnibus hominibus, nec omnes redemisse aut redimere voluisse à dãnatione. &c.

Ad hæc capita omnes aliæ hęreses haud difficulter referri poterunt. Nã perpaucę sunt, quas non ob aliquem prętextum tuendę prauę libertatis, sed sola inuidia, & contradicendi libidine aduersus Ecclesiam Catholicã effinxerunt.

Curam vero ac modum quem hęretici habent in disseminandis erroribus suis, summatim etiam perscribam: vt & aptius hęreticorum machinis contraria adhibendo rędia, ministri Catholici occurrant.

Quibus

Quibus medijs Ministri suam promoueant superstitionem vbi, primum de libris, concionibus & cantilenis. §. I.

NOn vna est ratio, qua ministri suam superstitionem inter suos cōseruant: potissima vero eorum instrumenta sunt, scripti libri, conciones, lectiones Catechisticę, cantiunculę, imagines, species quædam probitatis, & excommunicationes.

Inter libros autem cæteris perniciosiores sunt, paruuli tractatus duorū vel trium foliorum, secundum varias occasiones editi: Verbi gratia: Cum Bremenses cogitarent Christi & Sanctorum simulachra è templis exturbare, spargebant ij primum libellum aduersus Idola. Iidem cum essent abrogaturi Baptismum infantium, alium libellum extrudebant: cui titulus, de legitimo Baptismo.

Noxij sunt huiusmodi Commentarioli plures ob causas. Primo, quia facilè dispergantur, ferūtur enim à circūforaneis, & ijs qui minutas merces pectines, specula, perspicilla, ligulas, & pro infantibus crepundia gestant vicatim & ostiatim. Deinde, facile emuntur à quouis, cnm sint parui pretij. Tandem cito leguntur, quia exigui; & facilius retinentur memoria quia non sunt longi argumenti.

Conciones in quauis Parœcia fiunt vt minimum quotidianæ: solemne est omnibus aliquid intermiscere aduersus Ecclesiam, & Romanum Pontificem: Lectiones Catechisticæ bis peraguntur in hebdomada, Diebus dominicis & ferijs quartis tempore pomeridiano. In ijs non solum petitur pensum lectionis memoriter recitandæ à pueris, & paruulis puellis: verum etiam ab adultioribus: Examinantur enim ancillæ & virgines nubiles à Ministro circumambulante, & candido bacillo eas euocante.

Cantilenæ vernaculo idiomate. quarum plurimę ex ipsiusmet Lutheri officina sunt profectę, mirum est quam promoueant rem Lutheranam. Quædam sunt Catechisticę, quędam dogmaticę, alię morales, alię ęmulantur psalmos pios, recitant exagitantque Christianorum vitia, seu vera, seu ficta. Maxime autem solemnis oda illa est, quę Pontifici, ac Turcę simul inferni abyssum imprecatur.

Nec templa solum & scholæ huiusmodi cantus resonant: verum etiā ædes priuatæ, officinæ, fora, plateæ, campi. Nam sunt in vsu apud omne genus hominum, vbique locorum, seu tędij solandi, seu laboris leuandi, seu temporis fallendi causa.

Imagines perniciosæ.

QVid vero dicam de imaginibus quæ in Romanum Papam, & in totã Ecclesiam Catholicam apud Saxones & alios circũferũtur? Eæ profecto tanto magis sunt noxiæ; quãto se patentius in oculos omnium ingerunt: quanto facilius intelliguntur à vulgo, quanto magis imaginosam vim afficiunt, ipsiq; memoriæ tenacius insidere cõsueuerũt. Huc accedit quod nõ solũ religionis causa emantur: sed & ornatus gratia, lõga serie affigãtur parietibus. Etsi autẽ Caluinistæ extremi sint imaginum osores, nũquã tamẽ abstinẽt se ab ijs quæ habent ludibriũ aliquod Catholicorũ.

Cæterum inter alias pestilentissimæ sunt, quæ speciem quandam apud ipsos præ se gerunt, crudelitatis, dissidiorum, aut impietatis: qualis est typus inquisitionis Hispanicæ, in quo incarcerationes, accusationes, tormenta, condemnationes, & neces hæreticorum calamitoso schemate figurantur, adiuncta aliqua narratione de iugo Babylonico, & (vt ipsorum verbis loquar) de tyrannide Romanensium.

Item vt vulgo persuadeatur nos Catholicos eam nequaquam colere doctrinæ concordiam, quam prædicamus, editæ sunt imagines Religiosorum ordinum habitu cuiuis proprio & domestico: sed adiuncta hæreseos nomẽclatura: Nã super Monacho Benedictino inscriptio est: hæresis nigrorum Monachorum: Super Franciscano hæresis nudipedum, super Dominicano hæresis Prædicatorum.

Mox vt ostendant Ministri Summum Pontificem esse Antichristum exhibent longam antithesim vitę Christi, & Papę: Christum repræsentãt insidentem asinæ; Pontificem vero à viris succollantibus sublimem gestatum in sede: Christum lauantem pedes discipulorum, Papam porrigẽtem pedes suos cuidam Regi ad osculum: Christum coronatum spinis: Pontificem redimitum auro & gemmis: Christum in Cruce se totum pro peccatoribus gratis largientem: Pontificem in throno pro Indulgentijs & beneficijs pecunias accipientem. Horret animus cætera persequi, nefanda enim & nimis multa sunt.

Ficta Ministrorum probitas.

VT vero Ministri fucum faciant suis absurdis inuentionibus: monent ij populum sæpissimè ad frequentem Communionem. Edunt identidem libellos exhortatorios ad virtutem: consolatorios pro omni genere afflictorũ: Instructorios pro Cõiugibus, pro prægnantibus, pro viduis, pro subditis, pro Principibus.

Catechismum docentur Infantes quamprimum incipiunt balbutire, mane numquam præbetur iuuentuti ientaculum, nisi prius recitauerint: benedictio-

benedictionem matutinam, Orationem Dominicam, Symbolum Apostolicum, Decē præcepta. Prandio cænęque semper præmittitur benedictio, à filijs & filiabus familias; quorum absentiam supplet honoratior accumbentium.

Post refectionem aguntur gratiæ, decantata etiam aliqua cantiuncula, & addito Psal. Dauidis.

Etsi plurimū initio Lutherus prædicauit conscientię libertatem, nihilominus ita vexant Lutherani Ministri eos, qui stato tempore Communionem ipsorum non accedunt; vt necessarium sit illos vel hæretica Cōmunione vti, vel conuasatis suis rebus è loco discedere. nunquam enim cessant prędicantes in publicis locis eos nominatim obiurgare, appellare impios Mammaluccos, indignos qui cum bonis viris conuersentur. Aiunt prętereа illos qui cum ipsis cibum sumunt, aut aliquid aliud agunt, seu emendo seu vendendo, eidem sibi acere maledictioni.

Et hęc quidem de hęreticorum astutia & solitudine dicta sufficiant: Videamus nunc quiqus medijs sint adiuuandi, vt resipiscant, & ad veritatem Catholicam perducantur.

Industriæ aliquæ pro Hæreticis adiuuandis. §. 2.

Breuiter ex documentis à doctiss. Patribus Francisco Costero, & Antonio Posseuino & alijs, quomodo agendum sit cum hęreticis, vt ad fidei veritatem conuertantur edocebimus.

Magnum, inquit Costerus est discrimen, teste D. Augustino ad Honoratum de vtilitate credendi c. primo: inter Hæreticum & eum qui credit Hęretico, ille compendij sui, & pręcipuè glorię principatusque gratia nouas & falsas opiniones vel gignit, vel sequitur: hic vero eiusmodi hominibus specie quadam veritatis & pietatis assimulatę deceptus fidem habet. Hac significatione Hęreticum post vnam & secundam correptionem vult vitandum D. Paulus, quia subuersus est huiusmodi & proprio iudicio condemnatus. Veteres quoque Patres omnes communi consensu disputationem cum proprij nominis Hęretico dissuadent. de quo etiam nos latè lib. 2. scripsimus: quod eiusmodi concertatio (vt dicebat apud Sozomenum historia tripartit. lib. 9. c. 18. Nectarius Patriarcha Constantinopolitanus) *non solum schismata non vniret, sed amplius diuideret.* Nam sicut vulpes nec mansuescit vnquam, nec cibo vtilis est (ait D. Ambros. lib. 7. in Lucam) ita neque Hæreticus vulpeculę nomine in diuinis litteris designatus: contentiosi enim nimium sunt hęretici (ait D. Cyrillus) li. 2. Thesau. ca. 2. & quia

& quia peruersi sunt, & decreuerunt animo non mutare sententiã quodcunque etiam contigerit, inquit B. Chrysost. si tamen vitari nequeat cõgressus, ne sine fructu, eorum saltem qui audiunt, differatur, quatuor quæ sequuntur, videntur vtiliter obseruari posse.

Primum vt respondentis potius quam oppugnantis personam sustineas, & quod facilius sit argumenta in contrarium allata confutare, quam superbum & arrogantem aduersarij animum rationibus conuincere qui omnes rimas euadendi quærit, Scripturas torquendo, mutilando, reijciẽdo. *Quid promouebis* (ait Tertullianus lib. 1. de præscrip.) *experientissime scripturarum, cum si quid defenderis negetur è diuerso si quid negaueris defendatur, & tu quidem nihil perdes, nisi vocem, in contentione nihil consequeris nisi vilem de blasphematione laudem.*

Deinde danda est opera vt intra limites vnius materiæ aduersarius cõtineatur: Est enim Hæreticis pręsertim rudioribus, qui sibi tamen non parum sapere videntur, familiare, vt cùm dissolutis argumẽtis in vna aliqua causa se conuictos animaduertunt, alio dilabantur, & rerum diuersarum multitudine antagonistas suos obtundant, ne si nihil in medium afferant, manus dare vincique videãtur: hoc autem nulla ratione patiatur Catholicus, nisi sibi in illo, de quo prius agebatur satisfactum esse fateatur.

Est prętereà ad rectam argumentandi formam astringendus Hæreticus, vtque omisis superfluis nudam ratiocinationem proponat: qua in re non parum laboratur ab aduersarijs, qui vt dialecticæ ignari ab argumentando grauiter hallucinãtur, vel Sophistarum more ratiocinationes suas oratorijs pigmentis, quasi fuco quodam colorando, falsa pro veris, dubia pro certis, indoctis auditoribus venditant.

Ad extremum conuitia, maledicta, cognomina, quibus nomina nostrorum vrgere solent, surda velut aure sunt prætereuehenda. Nam sicut qui malam causam coram Iudice tuetur, cum rationibus & æquitate destituitur, clamoribus instat: ita Hæreticus cum veris ac solidis argumentis se vincere posse desperat, contumelijs certat, vt rem à legitima disputatione, ad contentionem detorqueat. Tu vero, dissimulatis omnibus verborũ portentis, quasi cum homine phrenetico ac furioso negotium habeas, in solam miseri hominis salutem & conuersionem animum intendas. Cogita non hominem, sed spiritum erroris, sed ipsum Dæmonem per os hominis ista maledicta euomere. Quare misereat te potius eius, verbis vtere aduersus eum humanis & beneuolis, tacitusque Deum subinde pro anima Dæmonis laqueis æternorumque suppliciorum periculis irretita precare. Quod si apud ipsum nihil proficies, saltem auditoribus infectis scrupulũ aliquem ac dubitationem inijcies. Sumus enim ita comparati, vt moueamur modestia, indignemur petulantia.

Hactenus

Hactenus de ijs quos vere & propriè hæreticos appellamus. Supereſt dicamus quemadmodum credentes Hæreticis, hoc eſt qui vel ad hæreticos defecerunt, vel in fide nutant, tractandi ſint. Inter quos maiori ſtudio videntur illi iuuandi, in quibus maior conuerſionis ſpes apparet. Ad quā rem inter alia tria iſta communia pūcta poterunt eſſe adiumento: Vt primò percuncteris ab eo, qui cum agis, quas ob cauſas ab Eccleſia receſſerit, ac totius orbis Chriſtiani ſocietatem, & communionem deſeruerit: maioreſque ſuos atque adeò omnes omnium nationum, omnium ſæculorum, omnis memoriæ homines, qui Catholicè deceſſerunt, ſceleris ac nefariæ infidelitatis, mortuos tam ſeuere condemnauerit? Quia ſi rectè credit Hæreticus, omnes iſti perierunt.

Tum deinde, qua ratione, qua authoritate commotus, huius potius quam illius Hæretici ſectam ſequatur; cum omnes ſua dogmata ſcripturarum teſtimonijs confirment: ſi dicat huius vel illius vocem videri ſibi magis rationi & veritati conſentaneam; fateri cogitur illud ſuum videri eſſe regulam fidei. Vnde concludes illum Hæreticum eſſe, hoc eſt electorem, qui ſibi ex multis quod credat, ſuo ipſe arbitrio & voluntate deligat.

Denique vrgebis illum vt vel vnum hominem ex omni antiquitatis memoria producat, qui cum vno (verbi gratia Luthero) in omnibus ſenſerit. Neminem proferre poterit, ne ex hæreticorum quidem albo, quorum quiſque diuerſam quam ſibi ipſe finxerit, religionem coluit. Age igitur amice, Eſtne æquum vt repudiata totius orbis diſciplina, doctrinam vel hactenus inauditam, vel olim totius antiquitatis conſenſu exploſam amplectaris, hac ſola ratione, quia tibi ita videatur. Ergo tot inuictiſsimos martyres, tot viros doctiſsimos, tot Chriſti Confeſſores integerrimos, qui fidei ſuæ veritatem innumeris miraculis teſtatam reliquerunt, impios, infideles, idololatras fuiſſe confirmabis, ſempiterniſque ſupplicijs viuos, mortuoſque condemnabis: & hoc ſolum quia tu tibi videris melius ſapere, & rectius intelligere ſcripturas? Quaſi vero Eccleſiam illam Chriſtus quam acerbiſsima morte ſibi in Cruce deſpondit, in tam tetris erroribus totos 1600. annos iacere paſſus fuerit, donec poſt tot ſæcula tui ingenij lumine mundus colluſtraretur.

Hæc, & id genus alia, cum quadam pia commiſerantis animi ſignificatione, modeſtè propoſita, magnum habent momentum, ad animum hominis ſeducti, non prorſus obſtinati commouendum; præſertim ſi magnitudo periculi, æternitas inquam ſuppliciorum, etiam atque etiam inculcetur, iuxta illud Iſaiæ 60. *Gens & regnum quod non ſeruierit tibi, peribit.*

His namque cogitationibus iactatus Hæreticus, ſi non omninò erro-

rem deponet, nutabit tamen fortaſſe,& rei grauitatem imminenſque periculum ſeric. cum animo ſuo cõſiderabit,cogitans non minus ipſum cum pauculis ſuis Symmiſtis in errorem lapſum quam orbem terrarum vniuerſum.Hactenus ex Coſtero in præfatione Enchiridij.

Epiſtola Pat.Petri Fabri Societat.Ieſu,de modo agendi cum Hæreticis.§.3.

MIſsis ad me ſubinde literis efflagitaueras vt certos tibi ſtatuerem Canones,& documenta quibus diuini verbi miniſtri vti poſſent ad extirpandos ex animis Hæreticorum errores.& inueteratos illorũ morbos curandos,ſine propriæ ſalutis iactura. Huic ergo petitioni nihil hucuſque reſpondi nunc temporis cauſatus anguſtias,nunc inquietudinem, quæ me domi habebat,incuſans:nec minus honeſto titulo mercari modo ſilentium poſſem,infirmam huius manus valetudinem pro me adducens. Verum illud potiſsimum me purgat,quod rationes quales tu deſideras audire,mihi nullæ ſuccurrunt:dicam tamen nonnullas,qualeſcunque citato ſcribentis calamo obuenerint.Atque illud primo loco monendi ſunt, qui ſalutem animarum ſitientes ad noſtræ tempeſtatis Hæreticos commeant, vt charitatis intimæ viſcera erga illos gerant, ſyncere atque ardenter illos ament,nullos fouentes animo cogitationes quæ illos contemptu dignos ſuadeant.

Accedit huc ſecundus Canon , vt illos nobis conemur beneuolos atque propitios reddere, vt recte de nobis ſentiant,& iudicent intra ſe. Hoc autem conſequi non fuerit difficile,ſi comiter illos alloquamur,nihil initio diſcrepantes,aut controuertentes,ſed de ijs rebus tantum cõſtituatur ſermo quæ nobis cum illis conueniunt.Fugienda igitur imprimis controuerſia. vbi altera pars videatur alteram deprimere: prius enim communicandum eſt in his quæ vniũt,quam in ijs quæ diuerſitatem ſenſuum oſtendere videantur.At vero quia hæc Lutheranorum ſecta eſt filiorum ſubtractionis in perditionem: ac prius in eis perijt bene agendorũ ſenſus,quam credendorum fides,medicinæ ordo ęgritudinis ordinem ſequi debet.Procedendum igitur eſt cum illis ab ijs quæ faciunt ad bene ſentiendum ſecundum affectus,ad ea quæ ſunt & faciunt ad credendum. Erat enim ſane olim in Eccleſiæ naſcentis primordijs contrarius ordo ad auertendum ab infidelitate homines. Hinc ſiquidem erudiendus primum erat intellectus ac pręceptis noſtrę fidei imbuendus. Hęc enim fides ex auditu eſt,deinde ad rectè ſentiendum de moribus,qui ſunt ſecundum fidem acceptam paulatim perducebantur.At Lutheranis ſi ad bonos mores redire

dire suadeas, facile ad sanam fidem, mentemque reuocaueris. Si igitur in hominem incidas cuius non solum doctrina impia sit, & perniciosa, sed vita etiam moribus corruptis perdita; vt hic æger releuetur, necessarium est colloquijs hinc inde quæsitis sensim à moribus prauis deterreri: neque est antea vllum verbum de erroribus in fide faciendum.

Expertus ego ipse sum aliquando: cum enim vir quidam me rogasset, vt hominem qui pertinaciter acquieuerat Lutheri erroribus, eximerem è laqueo, si possem, cum præsertim dogma illud de coniugio Sacerdotum mordicus teneret, ego ilico hominis mores nosse pertentaui, protraxi itaque sermonem, atque ex familiari colloquio, vitam eius deprehendi, vitiorum sordibus labefactatã: assueuerat enim meretricijs amoribus multis retro annis: illuc igitur appuli animum, vt amores impudicos radicitus à corde euellerem, nihil interim de fide sana apud illum memorans. Factus voti compos nihil vltra necesse habui laborare Sed ipse qui curabatur Domini gratia, aperuit animi oculos, & errorum tenebras diffugare cœpit: quippe qui ex amorum prauitate & ortum habuerit & incrementum. Sed quia pleræque omnes Lutheri Scholæ, in humanorum operum meritis excludendis miserè errant, oportebit primum opera quæ illi cõtemnũt stabilire, deinde ad fidem promouẽdã gradus facere, ea semper apud illos loquẽdo, quæ mirabilẽ virtutũ amorẽ, & desiderium in ipsorũ animis excitẽt: quod vt fiat illustrius, manifesto exẽplo ostendã. Dicet tibi Hęreticorum aliquis Ecclesiam, neque ad persoluendum horarias preces nec ad audiendum Missæ sacrum, nec ad similia posse adigere. proposita Capitali pœna transgressoribus: huius tumentem animum permoueas oportet vt orationi & Missæ libenter vacet; talem siquidem deuotionem orationis, & Missæ temporibus statutis habẽdæ, qui primum excludit, verę fidei vltimum fecit naufragium. Erit autem magnum operæ pretium animaduertere quibusnam erroribus innitãtur præcipuè Lutheranorum capita & Hæresiarchę. Hi nimirum in præcepta sanctionesque Ecclesiæ, ac Sanctorum Patrum acerbè insultãt: Sit hoc, quidnam est nisi exiguas & pene exhaustas in se vires cognoscere: ad benè obtemperandum, & ad laborem tolerandum cum posse desperant, vt omnes Canones præceptaque Ecclesię ab ipsis purè obseruentur. Sunt igitur prædicatione hortatuque à pusillanimitate spiritus qua submerguntur erigendi, reficiendi, animandi, & sancta spe implendi, vt sibi de se ipsis polliceantur (in Domini virtute seu digito) non solùm quę iubentur se præstaturos, verum multo maioribus rebus suffecturos. Ac sane [illegible] doctrinæ efficacia & ardore spiritus Lutheranus persuaderetur, ex obtemperandi voluntate omnia sua alieno arbitrio moderanda concedere; ac religionis cultum quem semel exuit resumere; hoc inquam si persuaderetur,

deretur, Lutheranus & faceret eadem opera, Hęreticus esse desineret, sine alia digladiatione aut controuersia: nec negauerim tamen ingenti robore spiritus illustrationeque diuina ac inflammatione cordis non tepida Lutherano opus fore ad tantam firmitatem in bono, & humilitatem, & tolerantiam, ac id genus virtutes consequendas. Sunt enim haud dubiè omnes necessarię huiusmodi, ex tanta miseria & subuersione in statum fœlicissimum migraturo.

Vnde colligimus non esse datum humanæ prudentiæ, sibi polliceri certam Hæreticorum reductionem: difficile enim, ne dicam impossibile, & ad resipiscendum emollire homines subuersos nisi Dei digitus, in homine per hominem diuinitus operetur. Si quis etiam apud illos argumentorum ignarus aut certè negligens loqueretur de vitæ honestate, de virtutum ornamentis, de orationis fructu, de mortis agone, de inferni cruciatibus, aut huiusmodi alijs, quæ vel Ethnicos permouerent ad vitam frugaliorem; hic nimirum multo plus prodesset Hæreticis, quam alius quiuis authoritatibus, & locis argumentorum onustus ad eumcendum. Et vt semel omnia dicam, hæc gens admonitionibus exhortationibusque suadenda est, ad mores corrigendos, Deique timore ac amore frenanda est. Sic enim fiet vt pusillanimitatem exuant, tædium diuinorum abijciant, mentis diuagationem sistant, & alia multa compescant, quæ reuera non prius intellectum oppugnarunt aut læserunt, quam manus pedesque tum corporis tum animi. Christus redemptor omnium Spiritus sui diuini ope cadentes sustineat & lapsos erigat; nouit enim optime verbum suum libris scriptum non sufficere. Finem fecero si te prius rogem, memineris me hæc scripsisse gratia obsequendi Sãcto Spiritui soli, qui te ad hoc postulandum impulit. Si locum meditationi, mentique intimæ dedissem, plura fortasse occurrerent in rem præsentem: sed vt mihi persuadeo, omnia dirigi possunt ad Canones prædictos. Vale. Hactenus Faber.

Huius viri alias breuissimi documenta eatenus accipienda sunt, quatenus negotium est cum Hæreticis illis siue sint populares, siue nobiles, aut etiam Ministri, quibus altius in corde peruersitas nondum misit radices, quare cum istis mitius agendum est ac amica & placida conuersatione, aut argumentatione vtendum potius, quam biliosis inuectiuis. sic Magnus docuit Augustinus contra epist. fundamen. c. 1. *Magis enim* (inquit) *de correctione eorum, qui imprudentius forsan, quam malitiosius hæresi adhæserunt, quã de subuersione cogitandum est. Et quamquam Dominus per famulos suos regna subuertit [illegible], in quantum homines sunt, emendandos esse potius, quam perdendos iubet, &c. Illi ergo in vos sæuiant, qui nesciunt cum quo labore verum inueniatur, & quam difficile caueantur errores. Illi in vos sæuiant, qui nesciunt cum quanta difficultate sanetur oculus interioris hominis, vt possit intueri solem suum, &c.*

&c. Illi in vos sæuiant, qui nesciunt quibus gemitibus & suspirijs fiat, vt ex quantulacunque parte possit intelligi Deus. Postremo illi in vos sæuiant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos vident: hæc Augustinus. Demum ipsa cum verbo Dei scripto, & tradito doctrina Patrum insinuanda, ita vt commode ipsi per se legant, præcipuè vero monendi sunt, vt euoluant Tertulliani præscriptiones aduersus hęreticos: Cypriani librum de vnitate Ecclesię: item Augustini eiusdem argumenti contra Donatistas, nec non eiusdem tractatum aureum de vtilitate credendi ad Honoratum: quin & Vincentij Lirinensis commonitorium aduersus prophanas hæreseon nouitates. Tū his omnibus quasi plenioris confirmationis causa adiungat Baronij Annales Ecclesiasticos, fidissimos antiquitatis testes, Bellarmini disputationes accuratissimas. Mox item priuatim cum iis agatur, nam ita multi ad cor redierunt, fidemque Catholicam deinceps egregiè propugnarunt.

Quod si cum peruersissimis agendum sit, quales plerumque sunt Caluiniani, & aliarum Hæresum sectarij: ij si post vnam vel alteram correptionē moniti non resipiscant, nulla cum talibus, inquit Cyprianus Epist. 3. lib. primo commercia copulentur. Sed qualescunque hæretici sint, meminerit qui cum ijs aget, expedire quam maxime, ita in lectione Euangeliorum, & scriptorum Apostolicorum esse versatum, vt loci pręcipui sint noti, quibus ex ipso Dei verbo scripto Hæretici conuincantur. Et vero cum hoc vnum ipsi vrgeant, anteuertenda illorum est fraus, ac dicendum nolle nos nisi vt ex verbo Dei agant nobiscum: inde enim fiet, vt quoties aliquem ex suis Hæresiarchis attulerunt, vel ex proprio marte enunciauerint, id ipsum ruat per sese, ac illorum astus in ipsorum recidat caput.

Præterea quæstionibus Hæreticorum, vt prudenter aduertit Anton. Posseuin. aliquando respondere oportebit ea ratione, qua Christus Dominus in refellendis Pharisæorum erroribus aut respondendo eorum interrogationibus vtebatur. Nam vt optime aduertit Gregorius Nazianzenus: Christus (inquit) quasdam quæstiones soluere, atque explicare solet, quasdam comprimere atque obstruere. Cum ex eo quæritur, in qua potestate hęc facis? propter interrogantium vecordiam & ineptiam vicissim ipse interrogat, Baptismus Ioannis è cęlo erat, an ab hominibus? atque vtrimque interrogantes suos premit atque constringit. Vnde etiā nobis nonnunquam ad Domini imitationem, eos qui curiosa disputatione nos lacessunt, comprimere, quęstionumque absurditatem absurdioribus interrogationibus soluere licet: nam ipsi quoque in rebus vanis interdum sumus, vt in his quę sunt sapientię glorier. At cum quęstionem ratiocinatione indigentem videt, tum vero eos à quibus interrogatur prudenti responso nequaquam indignos censet.

Experientia compertum eſt, vt hęretici in circuitu agunt, ſic eorum aſtum retundi cum Diuinum verbum ijs objicitur, vnaque in quęſtione coguntur conſiſtere.

Porro vtilę erit perlegere Auguſtini diſceptationes, quas habuit cum ſui temporis hęreticis; quaſve noſtri tẽporis inſigniores Theologi habuere, vel Pariſijs, vt Clandius Sanctes, & Vigoreus cum Caluinianis: vel in Germania, vti Eckius, Cochleus, Ioannes Piſtorius cum Lutheranis: vel Petrocouię in Polonia cum Arianis, aliaſque alibi habitas cum cęteris erronibus.

Mores quoque Hęreticorum pręnoſcendi ſunt, ex Auguſtini ſcriptis in methodum redactis ab Hieron. Torrenſi in Confeſsione Auguſt. & è Vincentij Lirinenſis libello, itemque è Tertulliano de pręſcriptionibus aduerſus Hæreticos.

Eſſet etiam conuenientiſsimum peculiares controuerſias, per theſes breues, & eruditas diſputandas proponere, diſputatas edere. Quod Pat. Societ. Ieſu fœliciter ante aliquot annos aggreſsi ſunt Moguntię, Ingolſtadij, Viennæ, Vilnæ, Tranſiluanię, Poſnauię, Dilingę, &c. Denique ſi precibus, rationibus, & propoſitis Hęretici non alliciantur, aliquando oportebit eos vi compellere vt ad fidem reuertantur, vt eleganter Auguſt. in epiſtola ad Vincentium his verbis docuit: *Vides itaque (vt opinor) non eſſe conſiderandum, quod quiſque cogitur, ſed quale ſit illud quo cogitur, vtrum bonum an malum: non quo quiſque bonus poſsit eſſe inuitus, ſed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animoſitatem, vel ignoratam compellitur cognoſcere veritatem, vt timens vel reſpuat falſum, de quo contendebat, vel quærat verum quod neſciebat, & volens teneat iam quod nolebat. Superfluò hoc fortaſſe diceretur quibuſlibet verbis, ſi non tam multis oſtenderetur exemplis. Non illos aut illos homines ſed multas Ciuitates videmus fuiße Donatiſtas, nunc eſſe Catholicas, deteſtari vehementer diabolicam ſeparationem, diligere ardenter vnitatem. Quæ tamen timoris huius, qui tibi diſplicet, occaſionibus Catholicæ facta ſunt per leges Imperatorum, à Conſtantino apud quem primum veſtri vltro Cæcilianum accuſauerunt, vſque ad præſentes Imperatores, qui iudicium illius quem veſtri elegerunt, quem iudicibus Epiſcopis prætulerunt, iuſtiſsime contra vos cuſtodiendum eſſe decernunt. His ergo exemplis à Collegis meis mihi propoſitis ceſsi. Nam mea primitus ſententia erat, neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendũ, ne fictos Catholicos haberemus quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis: nam primo mihi opponebatur Ciuitas mea, quæ cum tota eſſet in parte Donati, ad vnitatẽ Catholicam timore legum imperialium conuerſa eſt, quam nunc videmus ita huius veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, vt in ea nunquam fuiſſe credatur. Ita aliæ multæ quæ mihi nominatim commemorabantur, vt ipſis rebus agnoſcerem etiam in hac cauſa recte in-*

ftè intelligi posse, quod scriptum est: Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quam multi enim quod certo scimus, iam volebant esse Catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum reuerendo quotidie differebant? Quam multos veritas (in qua nunquam præsumpsistis) sed obdurata consuetudinis graue vinculum detinebat vt in eis compleretur diuina illa sententia, Verbis non emendabitur seruus durus, si enim intellexerit non obediet? Quam multi propterea putabant veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam Catholicam veritatem securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat? Quam multis aditum intrandi obserabant rumores maledicorum, qui nescio quid aliud nos in altare Dei ponere iactabant? Quam multi nihil interesse credentes in qua quisque parte Christianus sit ideo permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere, atque ad Catholicam transire nemo cogebat? His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis Reges seruiunt Domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant, iam hoc volebamus, sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, iamque faciendi & dilationum morulas amputauit: alij dicant, Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur. Gratias Domino qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant, Nesciebamus hic esse veritatem, nec eam discere volebamus, sed nos ad eam cognoscendam metus fecit intentos, quo timuimus ne forte sine vllis rerum æternarum lucris damno rerum temporalium feriremur. Gratias Domino, qui negligentiam nostram stimulo terroris excussit, vt saltem soliciti quæreremus, quod securi nunquam nosse curauimus. Alij dicant. Nos falsis rumoribus terrebamur intrare, quos falsos esse nesciremus, si non intraremus: nec intraremus si non cogeremur. Gratias Domino, qui trepidationem nostram flagello abstulit, expertos docuit, quam vana & inania de Ecclesia sua mendax fama iactauerit. Hinc iam credimus & illa falsa esse, quæ authores huius hæresis criminati sunt, quando posteri eorum tam falsa & peiora finxerunt. Aly dicant, Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias Domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, ostendit.

De communicatione cum Hæreticis fugienda, & de casibus in quibus liceat cum eis communicare. §. 4.

SAnctus Leo Papa serm. 18. de passione, viperea Hæreticorum dicit esse vitanda colloquia, vt insinuet Hęreticos continuo venenum suũ longè lateque diffundere. quare verissime scriptum est Ab Apostolo. Hæreticorum verba vt cancrum serpere, quod vel nostra hac ætate clarissime liquet, quippe cum pestis Lutherana & Caluiniana per totum Aquilonem & Orientem vt Germaniam, Danian. Saxoniam, Noruegiam,

Suetiam,

Suetiam, Gothiam, Pannoniam, Hungariam. tum etiam Occidentem & Meridiem, vt Angliam, Galliam grassata; eam penitus deformet.

Non itaque incassum maiores nostri Hæreticorum libros, congressus, colloquia, conuiuia odisse consueuerũt & non secus ac peste laborantes fugiendos suaserunt. Sic hæreticos detestabatur Antonius (inquit Athanasius in ipsius vita) vt omnibus diceret, nec iuxta eos accedendum. S. Ioan. Apostolus (inquit Irenæus lib 3. contra Valent. c.3.) cum balneum aliquãdo esset ingressurus, mox vt Cherinthum Hæreticũ intus esse cognouit, de balneo exiluit non lotus: nimirum exemplo suo posteros omnes admonere volens, hæresim morbum esse contagiosum, totisque viribus & summa animi prouisione cauẽdum. Simus ab eis, ait Cyprianus, tam separati, quam sunt illi de Ecclesia profugi; Theodoret. lib. 4. histor. c. 14. scriptum reliquit populum Samosatensem Episcopum suum Hęreticum tanquam pestiferum fugisse, nec vllis ipsius concionibus interesse voluisse. Ibat Episcopus ad balnea, aliosque vt secum lauarent inuitabat; at nemo vnquam ipso præsente locum introiuit, nemo etiam postea nisi aqua prius omni eiecta, & noua rursus adducta lauit. Ludebant aliquando pueri in foro, contigit vero vt lusoria pila pedem contingeret iumenti quo Episcopus vehebatur, continuo exclamant omnes, & magno in ipso foro accenso igne in eum pilam conijciunt.

Hic erat ille veterum zelus, hic fidei Catholicæ ardor, & sani cultus conseruandi studium. Atque vtinam pari diligentia, vel illa saltem qua pestem, Christiani hæresim suis ciuitatibus prohibuissent, & exclusissent: non foret hodie tanta animarum iactura! Quæ hic annotare volui, vt manifestius fiat quantum à veritatis scopo errent, qui specie recti decepti quorundam politicorum sententiam & opinionem sectantes Hæreticos cum Catholicis miscere, & cuique quam velit sententiam amplecti sine noxa licere arbitrantur.

Omisis tamen ijs oportebit declarareę in quibus casibus sit à Iure permissa cum Hæreticis communicatio, quia cum hi sint excommunicati, merito eorum communionem abhorrere fideles tenentur.

Primum itaque dubium illud erit, An Hæretici sint excommunicati iure diuino, an humano tantùm: Quod est quærere, an excommunicatio lata in Hæreticos sit à iure aliquo diuino, an vero Pontificio tantum: ex quo etiam constabit, an iure diuino, vel tantum humano sit euitanda cũ hæreticis communicatio.

Resp. Hæretici non diuino sed Canonico tantum iure excommunicati sunt: & hæc sententia est plurium Theologorum consensu recepta: licet non defuerint, qui contrarium affirmauerint.

Notandum autem est, excommunicationem hæreticis irrogatam, esse

omnium excommunicationum antiquissimam vt patet .ex c. Acatius,& c. Audiuimus 24. quæst. 1. Imo à tempore quo in Ecclesia Concilia cogi & celebrari cœperunt; introductus est mos Hæreticos excommunicandi: qua pœna à Sacramentis arcebantur,& à communibus Ecclesiæ suffragijs & officijs priuabantur,repellebanturque ab omnium fidelium & piorum hominum consortio:cuius excommunicationis absolutio hodie per Bullam in Cœna Domini.est summo Pontifici reseruata.

Oportet tamen animaduertere,quod quamuis Hæreticus,ex Iure diuino absolutè loquendo,non sit excommunicatus,nec ex consequenti vitandus,sed tantum Iure Canonico:interim tamen in diuinis & sacris Iure diuino est vitãdus in his quæ sequuntur. Primo si ex huiuscemodi cum Hæretico sermonis & rerum communicatione.aliorum oriatur offensio aut scandalum. Secundo,si periculum nobis immineat nostri spiritualis exitij & interitus,videlicet perfidiæ & Christianæ religionis cõtemptus. Tertio,si ex hoc quod cum hæretico sermonem & conuersationem habemus,suspicio nascitur, quod verbo,signo, vel facto Hæreticorum ritus, mores,aut dogmata profitemur. Quartò si cum Hæretico sit nobis commerciũ criminis & impietatis.ob quam ipse est excõmunicationis sentẽtia constrictus. Extra hos casus,iure tantum Canonico, non diuino ,debet in rebus sacris Hæreticus euitari. Ex quo efficitur vt Romani Pontificis authoritati concedi queat,vt ab Hæretico extra casus supra memoratos suscipere sacramenta possimus. Nam quamuis Ecclesiastica iurisdictione Hæreticus careat , eo quod sit segregatus ab Ecclesia ,potest tamen eam habere,si id Romanus Pontifex siue Ecclesia permittat aut concedat.

Secũdo dubitatur,an etiam Hæretici occulti,an solum manifesti,comprehendantur sub hac excommunnicatione.

Resp. Eum qui ob solam Hęresim internam mente conceptam,minime tamen à se declaratam,Hęreticus est, non comprehendi sub prędicta excommunicatione:quia Ecclesia,vt communis tenet sententia ,nullam habet iurisdictionem in actus purè interiores: si vero hæresis sit manifesta , aliquo exteriori signo vel alio modo, tunc incurritur excommunicatio.

Sed tunc est tertium dubium:an omnes hęreticos manifestos & notorios eo ipso quod sint excommunicati teneamur vitare.

Respondetur , Non omnes Hæreticos ea solum ratione qua excommunicati sunt,à nobis esse vitandos:ratio est, quia etsi olim omnem excommunicatum euitare tenebamur : postea tamen edita est ab Ecclesia constitutio qua decretum est, non omnes excommunicatos vitari debere,sed tantum nominatim excommunicatos , vel notorios Clerici

ſint Hæretici & notoriè excommunicati, non ſunt tamen nominatim & expreſsim denunciati, neque notorij Clericorum percuſſores: ex qua etiam opinione multa alia, de quibus ſolet paſsim quæri diluuntur, de quibus ſigillatim dicemus. Primo enim ſequitur licere Catholicis ſimul precari & orare Deum cum hæreticis, & rem diuinam cum ijs audire, & conciones ſacras, funus item hæretici comitari, & ad ſepulturam deferre, & alijs huiuſmodi diuinis & ſacris rebus intereſſe, dummodo hæretici non ſint nominatim denunciati, & id fiat citra vllum Catholicorum ſcandalum & proprium periculum: ita colligitur ex ſententia prædictorum authorum, vt expreſsè docet Nauar. conſil. 15 de hæreticis num. 2. & 4. & conſil. 16. num. 8. eodem titulo, ſecus vero ſi ſunt denunciati.

Secundo ſequitur, licere in templo in quo ſepulti ſunt hæretici, rem diuinam & ſacram facere, nam licet Eccleſia violetur & polluatur cum in ea ſepelitur paganus, Iudæus, Infidelis, Excommunicatus cap. Eccleſiam 1. & c. Eccleſiam 2. de conſecrat. diſtinct. 1. & c. Sacris de ſepulturis cum alijs iuribus: hoc tamen intelligendum eſt de excommunicato publicè denunciato: quoniam quem dum in viuis erat vitare debebamus, mortuum quoque deuitemus oportet. Non tamen in eo qui nominatim non eſt excommunicatus, ita Nauar. conſil. 15. num. 4. de Hæreticis & alij.

Tertio ſequitur, licere etiam Catholicis, huiuſmodi hæreticorum qui nominatim non ſunt denunciati, templa adire, ingredi, & in eis preces fundere, rem diuinam & conciones hæreticorum audire, ad eorum poſtea errores confutandos, & hæreticam impietatem ſubuertendam: ita Nauar. d. conſil. 15. numero 4. Ita tamen vt hæc tria ſeruentur: Primum, ne in Catholicorum animis vlla offenſio generetur. Secundum, ne vlla ſit communicatio ritus, ceremoniæ ac impietatis cum hæreticis. Tertium, ne vllum periculum immineat propriæ perfidiæ, ſubuerſioniſque, & Catholicæ Religionis contemptus.

Quarto ſequitur, in terris, vt in Germania, Gallia Polonia, & ſimilibus vbi Catholici cum Hæreticis permixti viuere ſolent, licere Catholicis cũ Hæreticis matrimonia contrahere: nam licet id iure Canonico ſit prohibitum, tamen quia in his prouinciis conſuetudine ſcita & tolerata ab Eccleſia eſt receptum, ideo tuta conſcientia fieri poteſt: nam conſuetudo legi derogat, ita docet Azor vt ſup. & colligit ex Nauar. Conſil. primo de conſtitutionibus numero 59. & 60. dummodo coniunx Catholicus ſiue vir ſiue fæmina, cum Hæretico matrimonium contrahens, ſua ſponte omnino & tuto, fidem & religionem Catholicam profiteri in omnibus permittatur & ſimiliter ſeruetur quod Eccleſia conſtituit, vt ex alterutro parente Catholico ſuſcepta proles Catholicæ religionis ſacris initietur; vt habetur in c. Ex literis de conuerſione infidelium, & c. Iudęi 22. quæ-

ſtione 1. Quare pacta quæ huiuſmodi Matrimonijs fieri ſolent, nempe vt primogenitus hæreticæ patris impietati adhæreat, ſecũdo genitus matris fidem & religionem Catholicam ſequatur, & alia ſimilia turpia eſſe nefaria & impia, tum contra ius Eccleſiaſticum, vt conſtat ex dictis capitul. tum contra ius diuinum, quoniam paruulis vſu rationis carentibus, cura parentum miniſtrare & præbere debet remedia ad ſalutem neceſſaria, ergo filij paruuli inſtituendi ſunt in fide, & religione Catholica, vt in ea ſaluentur.

Sed maior eſt difficultas: An vbi Hæretici ſunt cũ Catholicis permixti, liceat Catholicis à ſuis Parochis & Epiſcopis Hæreticis, qui tamen tales denunciati non ſunt, Sacramenta recipere? Prima ſentẽtia eſt affirmatiua, ita Angelus verb. Irregularitas numero 30. Syluest. eodem verbo quæſt. 7. Sotus in 4. d. 25. quæſt. 1. art. 1. concluſ. 3. Suarez de Cenſuris diſ. 31. numero 64. & diſ. 9. ſect. 4. numero 9. & ſeq Maiolus li 4. c. 21. Nauar. conſil. 15. de Hæreticis, Toletus in ſumma c. 13. Suarez, & Greg de Valẽtia 3. parte vt ſupra. &c. pro hac ſententia faciunt etiam omnes auctores adducti ſupra, qui omnes vnum iudicium ferunt de Sacerdote Hęretico nominatim non excommunicato, ac de alijs iniquis miniſtris Catholicis. In caſibus inquam illis, in quibus licet ſine peccato mortali Sacramentũ ab huiuſmodi improbis miniſtris accipere: hi autem caſus ſunt, quos ex doctrina magis recepta recenſet Caietanus in 3. partem q. 104. art. 6. nẽpe ſi Miniſter ſit per ſe paratus, & habeat alioqui poteſtatem. Secundus, ſi eſt proprius Paſtor. Tertius, ſi accipiens Sacramentum ſit conſtitutus in neceſsitate: hanc autem neceſsitatem Sotus diſtinct. prima quæſtione 5. art. 6. non exiſtimat ſufficientem ad implendum præceptum Eccleſiæ, ſed requiri extremam, ſcilicet vt ſit quis in periculo mortis: licet Suarez exiſtimet, vt ſupra, ſufficere neceſsitatem adimplendi præceptum audiendi Miſſam, aut communicandi, aut vtilitatem non differendi vſum Sacramenti Confeſsionis vel Communionis. imo etiam affirmat in his caſibus licere accipere Sacramenta à quolibet Sacerdote etiam non parato: omnes tamen fatentur requiri ſequentes conditiones. Prima, Ne vlla inde oriatur Catholicorum offenſio Secunda, vt in Sacramentis adminiſtrandis & recipiendis legitima Eccleſiæ forma ſeruetur, vt miniſtri verè ſint Sacerdotes, verè Epiſcopi: tertia, ne vlla ſit communicatio ritus, cæremonię, & hęreticę prauitatis. Quarta, ne vllum immineat Sacramenta percipienti periculum erroris in fide.

Sed certè hæc ſententia aliquibus dubia, aliquibus vero minus probabilis videtur: ex quorum numero eſt Cardinalis Bellar. lib. 2. de Rom. Põtifice cap. 30. & Azor, & alij, quia, vt ipſi affirmant, hæreſis ex natura ſua ante vllam excommunicationem præſcindit, & diuidit Hæreticos ab Eccleſia

clesia, priuans eos omni iurisdictione; vnde non tam quia excommunicati, quam quod Hæretici omni iurisdictione carent, vt optime docuit D. Thom. 3. part. q. 82. art. 7. ad secundum & ita conferre nequeunt Sacramenta: & confirmari potest hæc sententia, quia si à Schismaticis vt supra diximus non licet Sacramenta accipere, ex declaratione Clementis PP. VIII. multo minus licebit ab Hæreticis. Illud tamen certum est in omni opinione, ordinatum ab Episcopo Hæretico vel schismatico, dummodo vtatur forma & materia Ecclesiæ. verè esse ordinatum, quia actus iste est potius ordinis quàm iurisdictionis: ordinatus tamen iuxta hanc vltimam sententiam incurrit irregularitatē, etiamsi Episcopus non sit nominatim excommunicatus, si tamen cum ignorantia fecerit, dispensat Episcopus, ita docet Nauar. in summa c. 27. num. 241.

Sed dubitatur vlterius, an ab Hæretico nominatim excommunicato, & in mortis articulo liceat Sacramentum pœnitentiæ accipere? Et ratio dubij est, quia cum careat omni iurisdictione, vtpote præcisus ab Ecclesia, non poterit præbere absolutionem, ita docet S. Thom. 3. part. q. 82. art. 7. ad secundum, & ex communi sententia Canonistarum, & ratio est, ne penitus decipiatur ab Hęretico, aut in desperationem inducatur: sed reuera si non sit simile periculum, non est improbabilis contraria sententia, quam tenent Paludanus, Antoninus, Canus, Maior, & alij viri docti, quia quamuis Hæreticus Sacerdos iurisdictione careat, eam tamen illi non denegat Ecclesia, in articulo mortis in quo est peccator pænitēs constitutus: & similiter quamuis ab Hæreticis alia Sacramenta quæ nō sunt necessitatis, non possint percipi, at in mortis articulo pænitentiæ Sacramentum est necessarium, præsertim si pęnitens solum sit attritus, non cōtritus. Et hæc sententia Azorio valde videtur probabilis.

Præterea dubitatur, an filij Hęreticorum, vbi sunt cum Catholicis cōmixti, possint admitti ad Scholas Catholicorum, quando sunt in adulta ætate & parentum errore decepti. Resp. Posse tuta conscientia admitti; quia licet sint Hæretici notorij, non tamen sunt denominatim denunciati, aut notorij Clericorum percussores, Nauar. cons. 1. de const. numero 64.

Item quæritur, An in prædictis locis liceat Catholico filium hęretici de Sacro Baptismatis fonte suscipere ita vt Catholicus sit susceptor eius, & An contra liceat Hæreticum admittere, vt suscipiat filium catholici de sacro fonte? Resp. Si Baptismus ritu & modo Catholico administratur, licere catholico filium Hęretici suscipere, quia non tenetur Hæreticos vitare, prout supra dictum est, si autem ritus sit hæreticus. non licere suscipere: Hæreticum autem admittere, vt filium catholici suscipiat nullo modo licere; factum tamen tenet, sed in hæretico admittendo peccatum

est; hoc enim ab Ecclesia interdicitur, quia qui è Sacro fonte aliquem suscipit, iuxta Ecclesię Canones, decreta, & mores debet susceptum prima fidei & religionis elementa & præcepta docere, ita docet Nauar. consil. 1. de const. n. 66.

De pænis Hæreticorum, & de eorum absolutione & reconciliatione cum Ecclesia.

PRæter excommunicationis pęnam aliis etiam suppliciis mulctantur Hęretici: nam irregularitatem contrahunt hoc est, inhabiles fiunt ad officia publica vel beneficia Ecclesiastica, vt apertè decernit c. 2. §. Hæretici, de Hęreticis in 6 Itaque Hęreticus ad meliorem mentem conuersus, etiamsi sit ab excommunicatione, in quam ob Hęresim inciderat, absolutus, adhuc dispensatione indiget, vt ad ordines promoueri possit, in quā pęnam incidere, etiamsi sit occultus Hęreticus, dummodo Hæresis sit exterius prodita, aliqui probabiliter affirmant: alijs vero magis cum iure congruere videtur, hanc pęnam tantummodo incurrere Hęreticum notorium, qui sit manifestus vel per euidentiam facti, vel per Iudicis sententiam, vel per propriam in Iudicio confessionem: sed prior sententia probabilior, & communior est.

Tertia Hęreticorum pęna est, quod ipsorum bona ipso iure sint fisco addicta. c. Cum secundū legis de Hęreticis in 6. Et quāuis aliqui affirmēt Hęreticum debere ante sui criminis cōdemnationem bona sua fisco tradere, nihilominus cōtraria sententia probabilior est: sufficit enim vt post condemnationem factam à Iudice bona sua teneatur fisco reddere, quamuis aliqui id etiam, & merito negauerint.

Quarta Hęreticorum pęna est, qua suis dignitatibus, honoribus, publicis officiis, & beneficiis priuantur, vt habetur in c. Vt commissi §. Priuati de hęreticis in 6. quare publicum officium habere non possunt quia infames sunt, & quia excommunicati: sed an hęreticus dignitatem vel officiū amittat ante omnem iudicis sententiam, qua eum in crimen incurrisse declaretur, quidam docti negant: alij vero affirmant; vtraque sententia probabilis est de quibus videndus est Azor lib. 8. tom. 2. c. 3. vbi vtramque sententiam ad concordiam redigit.

Notandum tamen est in Sacerdote Hęretico, etiamsi nominatim sit excommunicatus, manere potestatem faciendi & offerendi Missę sacrificium pro viuis & mortuis. D. Tho. 3 parte quęstione 82. art. 7. quia potestatem ordinis non amittit. Quare si seruet formam debitam, conficit Eucharistię Sacramentum, & idem est sentiendum de aliis Sacramentis, qu-

no

non requirunt iurisdictionem; & sic penes Episcopum hęreticum cũ maneat potestas ordinis quę est propria Episcoporum, nimirum consecrãdi & conficiendi chrisma, si actu conferant ordines vel confirmationis Sacramentum, tenebit Sacramentum: & idem est sentiendum de aliis Sacramentalibus, possunt enim consecrare altaria, templa siue aras, Ecclesias, & calices & vestes, aliaque huiusmodi, dummodo seruetur in iis forma quam seruat Ecclesia: ita sentit gloss. in c. Ecclesijs de consecrat. distinct. prima.

Sed dubium est, an supposito quod hęreticus non amittat ordinis potestatem sed tantum iurisdictionem: an Sacerdos, vel Episcopus in hęresim prolapsi eo ipso sint omni iurisdictione priuati, ita vt acta per ipsos, verbi gratia peccatorum Confessiones, sententię & censurę, siue constitutiones ab Episcopo factę nullius sint ponderis aut momenti?

Quidam affirmant quod etsi ante Concilium Constantiense inualida essent prędicta omnia, quando hęresis erat manifesta & notoria; post Concilium tamen Constantiense rata esse & valida quę faciunt Presbyteri hęretici & Episcopi, nisi sit manifestus aliquis eorum Clerici percussor, vel nominatim denuntiatus: Et idem sentiunt de aliis siue secularibus siue Ecclesiasticis publicam administrationẽ vel functionem gerentibus, quia ante Iudicis sententiam adhuc retinent possessionem, & sic gesta per eos valent. Alij vero probabiliter existimant ob hęresim exteriorem amittere hęreticos Ecclesiasticam iurisdictionem, vt expresse docet D. Tho. in 2.2.q.39.art.3. vnde quamuis vitari à nobis non debeant, non possunt ligare nec soluere, nec alia munera exercere, qua iurisdictione carent, & suspensi sunt ab officio: sed quicquid sit de his opinionibus, quarum quælibet pro se habet viros graues & doctos, illud tamen certum est quæcũque fiunt ab hæreticis quãdiu in publico officio tolerantur, valere: c. Nõne 8.q.4. ita Siluest. verbo Excommunicatio 3. n. 10. & 11. quia Ecclesia voluit vt valerent, toleratus autem dicitur minister ille, qui communi errore populi habetur pro legitimo.

Pręterea pænis alijs afficiuntur hæretici: nam etiam priuantur Ecclesiastica sepultura vt in c. Quicunque de hęreticis, quod intelligendum est de ijs qui nominatim sunt excommunicati.

Alia etiam pœna hæreticorum est infamia: sed hæc non contrahitur secundum veriorem opinionem, nisi post sententiam Iudicis.

Ac denique aliæ sunt pænæ, vt capitis supplicium, de quibus vidẽdi sunt Castr. de Iusta Hæreticorum punitione. Simancas de Catholicis institutionibus.

Postremo dubitari potest, An ab hęresis nota pænisque Hæreticis à Iudice impositis liber sit qui ignoranter hæresi adhæret.

Resp.

Resp.aliquibus propositionibus.Prima,constans est apud omnes DD. opinio,Ignorãtiã ab hæresi excusare, ac proinde à pænis in Hęreticos latis liberare D.Tho.2.2.q.2.art.6.ad.2.vbi Caieta.& alij.Hæc tamẽ propositio non de qualibet ignorantia intelligi debet, sed tantum de ignorantia inuincibili,ea scilicet quam homo superare non potuit,postquam adhibuit sufficientem solicitudinem pro ratione sui status, & conditionis,pro veritatis inuestigatione: non dubium quin plurimi inueniantur in terris hæreticorum,& Schismaticorum,qui in aliquibus rebus ad fidem spectantibus laborent hac inuisibili ignorantia.vel quia materia fidei est de subtilioribus rebus,& non de illis quas ipsi quo ratione sui status explicitè scire tenentur,quales sunt articuli fidei:& ipsi seducti ab aliquo viro docto,quem ipsi pium & Catholicum credunt, vel à parentibus Parochis,Episcopis,aut alijs similibus instructi decepti fuerunt; dummodo cũ pertinacia suæ sententiæ non adhæreant,sine dubio in foro interiori, & exteriori excusantur,vt optime resoluit Penna in Scholis Inquisitorum 1.p.quęst.7.

Si quis vero erret ignorantia crassa,vel affectata,licet in foro exteriori pręsumatur Hęreticus,maximè si erret in his quę scire & credere tenetur ratione sui status,vt optime docet Doctor Penna,vt supra;in foro tamen interiori non est hæreticus,quia non adhæret cum pertinacia suis erroribus.Maxime vero hoc credendum est de viris simplicibus,aut non literatis,qui inter hæreticos, vel schismaticos commorantur,qui maiorum & doctiorum erroribus adhærent: existimantes ipsos habere fidem Catholicam. Vnde D.Tho.2.2.q.2 art.6 ad 3. *Si autem* inquit *aliqui maiorum deficiant,non præiudicat fidei simplicium,qui eos rectam fidem habere credunt*; quia minores,vt ibidem docet Angelicus Doctor,non habent fidem implicatam in fide maiorum,nisi quatenus maiores adhærent doctrinę diuinę.

Pręterea sciendum est fautores,receptores,& defensores hæreticorum incidere in excommunicationem ac legentes eorum libros incurrere excommunicationem Bullæ Cęnę Domini summo Pontifici reseruatum,vt late tradunt authores & scriptores de censuris. Omisis vero alijs quę ad nostrum propositum non conducunt, duo sunt consideranda,primum nomine fautorum,defensorum,vel receptorum intelligi,vt bene aduertit Caiet.in summa verbo Excommunicatio de fautoribus, & receptoribus hęreticorum,vt hęretici sunt,id est de tuentibus ipsos ipsa ratione quia sunt hæretici. Vnde si quis aliquem reciperet hæreticum, & domi retineret,quia infirmus erat,non excommunicatur in cęna Domini,nisi alia feratur ab inquisitoribus excommunicatio generalior.

Secundo notandum est,nomine librorum prohibitorum non comprehendi Græcorum,Armenorum,aut aliorum Schismaticorum ritus & cæ-

remonias continentes,& similiter vt aliquibus placet non feriuntur prædicta excommunicatione Catholici qui in Anglia, Germania, Polonia, Gallia,ac similibus locis legunt libros Hęreticorum continentes hęreses, dum id fiat studio cognoscendi,& confutandi eorum hæreses & errores, sed hæc opinio cum ea limitatione accipienda est, vt rectè notauit Azor. vt supra c.16. in illis partibus in quibus prædicta constitutio Bullæ Cænæ Domini non est vsu accepta,nec promulgata,aut iure communi confirmata. Sed quicquid sit de hac sententia, gaudent tamen Religiosi Mēdicantes priuilegio à multis Summis Pontificibus concesso, vt in terris infidelium, Schismaticorum, & Hæreticorum possint tuta conscientia eorum libros, & alios quacunque ex causa prohibitos,ad effectum illos confutandi & corrigendi legere ; sic etiam concessit ordini nostro Clemens PP. VIII. in Bulla quæ incipit: Dominici gregis,&c.

Vltimo scire oportet Hęreticos ad Ecclesiam reuertentes, oportere prius hæresim abiurare,hoc est,iureiurando damnare aut simpliciter omnem hæresim,aut specialiter eam in quam inciderunt:deinde scripto promittere se ipsos firmiter credituros quicquid Catholicæ fides Ecclesię profitetur, quę omnia intelligenda sunt,cum Hęreticus absoluitur in foro exteriori,in quo poterunt seruari formulæ infra designatę : nam in foro conscientiæ sufficit habere contritionem de hęresi,& firmum propositum,cautionemque sufficientem præbere non reuertendi ad vomitum, & tunc absolui poterit ab eo qui habet potestatem vel ordinariam, vt inquisitores hęreticę prauitatis,vel subdelegatam vt Religiosi aliqui Mēdicantes, commorantes inter Hæreticos, Schismaticos, & alios infideles,vbi inquisitiones non sunt, habere solent, vt infra latius dicemus.

Forma breuis omnem hæresim abiurandi per eum qui in hæresim incidit, & pænitet, & alias non est relapsus.

EGo talis,de tali loco,talis diæcesis,coram N.& N. Sacrosanctis Euangelijs positis coram me eisque propriis manibus per me tactis iuro, me credere corde, & profiteri ore illam Sanctam fidem Catholicam & Apostolicam quam Sancta Romana Ecclesia credit,prædicat,profitetur, & obseruat:& consequenter abiuro, reuoco,& detestor,& abnego omnem hæresim cuiuscunque sit conditionis & sectę,ex tollentis se aduersus Sanctam Catholicam Ecclesiam. Item iuro me credere & profiteor ore quod sic & sic,&c. vbi explicetur articulus Catholicus contrarius illi hęresi in quam se cōfessus est incidisse.Et postea dicat,Iuro & promit-

to quod deinceps nullam hæresim prędictarum, seu aliam qualemcunque tenebo, nec dogmatizabo, nec libros hæreticales scienter habebo.

Quod si conuenientius visum fuerit, vt professionem fidei cum soléni iuramento exhibitam magis in specie faciat, trademus hic formam à Pio 4. editam in Bulla, quæ incipit Iniunctam nobis.

Forma iuramenti professionis fidei secundum Bullam Pij PP. IV.

EGo N. firma fide credo, & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei quo Sancta Romana Ecclesia vtitur: videlicet: Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ; visibilium omnium, & inuisibilium. & in vnum Dominum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula, Deũ de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstãtialem Patri, per quem omnia facta sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Põtio Pilato, passus & sepultus est. & resurrexit tertia die secundum Scripturas; & ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris: & iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis: Et in Spiritum Sanctum Dominum & viuificantem, qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas: & vnam Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum, & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi, amen. Apostolicas & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesiæ obseruationes & constitutiones firmissimè admitto, & amplector. Item sacram Scripturam iuxta eum sensum quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam vnquam, nisi iuxta vnanimem consensum Patrum accipiam & interpretabor. Profiteor quoque septem esse verè & propriè Sacramenta nouæ legis, à Iesu Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiã, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium: illaq; gratiam conferre. Et ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine Sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque & approbatos Ecclesiæ Catholicę ritus, in supradictorum omnium Sacramentorum solẽ-

niad-

ni administratione recipio & admitto. Omnia & singula quę de peccato originali, & de iustificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita & declarata fuerunt, amplector & recipio. Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium Sacrificium, pro viuis & defunctis, atque in Eucharistię Sacramento esse vere, realiter corpus & sanguinem, vna cum anima, & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, fierique conuersionem totius substantiæ panis, in corpus, & totius substantiæ vini, in sanguinem, quam conuersionem Catholica Ecclesia Transsubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis iuuari. Similiter & Sanctos vna cum Christo regnantes, venerandos atque inuocandos esse: eosque orationes Deo pro nobis offerre: atque eorum reliquias esse venerandas. Firmissime assero imagines Christi, ac Deiparæ semper Virginis, nec non aliorum Sanctorũ habendas & retinendas esse; atque eis debitum honorem ac veneratione̅ impertiendam. Indulgentiarum etiam potestate̅ à Christo in Ecclesia relictam fuisse; illarumque vsum Christiano populo maximè salutarem esse affirmo. Sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam Romanã, omnium Ecclesiarum matrem, & magistram agnosco: Romanoque Pontifici, Beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu Christi vicario, veram obedientiam spondeo, ac iuro. Cętera item omnia à Sacris Canonibus, & Oecumenicis Concilijs, ac pręcipuè à Sacrosancta Tride̅tina synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor: simulque contraria omnia, atque hęreses quascunque ab Ecclesia damnatas, & reiectas, & anathematizatas ego pariter damno, reijcio, & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in pręsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eande̅ integram & inuiolatam, vsque ad extremum vitę spiritum, constantissime (Deo adiuuante) retinere & confiteri, atque à meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit teneri, doceri, & prędicari, quãtum in me erit, curaturum, ego idem N. spondeo, voueo, ac iuro, sic me Deus adiuuet, & hęc sancta Dei Euangelia.

Remedia pro Catholicis inter Hæreticos versantibus, ad orthodoxam fidem conseruandam ex Patre Francisco Costero.

SI tamen aliquando contigerit Catholicos cum Hęreticis conuersari, prędo fide Catholica tuenda atque conseruanda omnem curam & solicitudinem adhibere oportebit. Et ne in tanto periculo versantes pereant, sequentia ipsos seruare remedia maxime conducet: quę quoniam breuissima, & popularium etiam captui accommodatissima sunt, conuenietissimum hic duximus inserere.

Primò, itaque humilitatem ex animo sequi necesse est. Sicut enim impossibile est Hęreticum non esse superbum vt qui iudicium suum totius Ecclesię iudicio pręponit: ita fieri non potest, humilis vt in hęresim labatur, nisi humilitatem abijciat. Non veniat mihi pes superbię & manus peccatoris non moueat me: ibi ceciderũt qui operantur iniquitatem; ibi, hoc est, in pede superbię, ait D. August.

Psal 35.

Secundò, frequens Sacramentorũ Pœnitentię & Euchariſtiæ vsus necessarius est. Quia enim per hęc sacramenta, & maxime per Euchariſtiã, non solum fides confirmatur; sed spiritualis etiam gustus confertur, vt gustemus, & videamus quam suauis sit Dominus, fit per crebram communionem, vt homo non modo credat: sed quodammodo sapiat & experiatur vera esse quę fides proponit. Atque hoc est quod Christus dicit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: hoc est, perseuerabit in Ecclesia mea, & spiritus meus manebit in eo.

Tertio, opus est, frequenti meditatione exercere se, in consideratione charitatis Dei in genus humanum: quam ex innumeris beneficijs nobis collatis tantam esse constat, vt intellectum excedat & Angelorum & hominum. Huic sane charitati non est consentaneum, mundum vniuersum sine fide, sine vero Sacramentorum vsu, sine recta intelligentia scripturarum, mille quingentis annis, in summis relictum fuisse erroribus, donec vnus Apostata Monachus, (qui ruptis castitatis & alijs religionis votis, sanctimonialem, Deo consecratam atque velatam, sacrilegis sibi nuptijs iunxit) tam diuturni erroris & falsitatis orbem vniuersum redargueret, damnatis tot sanctis Patribus, qui & miraculis & vitæ sanctimonia claruerunt: cum iste & miraculum nullum ediderit; & fateri in publica ad populum concione non erubuerit, se Dæmonem probè nouisse, & ab eo vicissim bene cognitum esse, cum eoque plusquam modium salis comedisse

diſſe (quod longæ familiaritatis eſt argumentum) imo ſcriptis libris teſtatum poſteris reliquerit, diaboli ſecum nocte diſputantis argumentis ſe conuictum ſacrificium Miſſæ de medio ſuſtuliſſe.

Lib. de Miſſa angulari Tom 7. editionis VVittenbergenſis. fol. 228.

Quarto, Perpēdere diligēter & ſerio promiſsiones Dei Eccleſiæ factas: quæ tanta ſunt, vt ijs cognitis, nullus ſit reliquus errori locus. Eſt enim Eccleſia primò, fundamentum & columna veritatis: hoc eſt, quæ non ſolum veritatem ſecum habet; ſed quæ ſola veritatem adinſtar columnæ & firmamenti ſuſtentat, & aperte omnibus demonſtrat. Vnde ſicut nullus error fidei in doctrinam Eccleſię poteſt irrepere: itaque neque extra Eccleſiam eſt veritas ſine errore. Secundo, Eccleſia in doctrina morum errare non poteſt: cum ſit à fidelibus, in qualibet admonitione, inſtructione & reprehenſione ſic audienda, vt qui eius monitis obtemperare nollet, grauiſsima pœna, quæ mortalibus infligi poteſt, ſit afficiendus; nempe excommunicationis gladio à Chriſti corpore ſeparandus. Si (ait Dominus) Matth. 22. Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus. Tertio Eccleſia eſt Chriſti ſponſa. Sponſam autem nihil poteſt latere arcanorum ſui ſponſi. Quarto, Eſt corpus Chriſti eodem ſpiritu ſancto afflatum. Quare neque à çapite ſeparari poteſt, (Ego, ait, Matth. 22. vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi) neque ignorat mentem ſui capitis, ſi idem ſit capitis & corporis ſpiritus. Nemo (ait Apoſt. 1. Cor. 2.) nouit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt. Nos autem ſpiritum Chriſti habemus: & qui ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Vnde & Dominus promiſit Ioan. 16. ſe Eccleſiæ daturum paraclētum ſpiritum, qui eam doceret omnem veritatem. Quinto Eccleſia eſt congregatio non occulta & latens; ſed aperta, Matt. 5 Sicut ciuitas ſupra montem poſita & candela poſita ſuper candelabrū, vt omnes, qui in domo ſunt lumē videant: id eſt, vt ab omnibus videri, poſſit, tam ijs qui ad fidem Chriſti conuertuntur, vt ſciant quo ſit eundum, & à quo ſit fides petenda, quàm ijs qui ſunt in Eccleſiam admiſsi, vt ſciant in dubijs quæ ſit audienda. Dic, inquit, Eccleſiæ: Matth. 18. Et ſi Eccleſiam non audierit, &c. Sexto eccleſia hoc modo in monte fundata, & aperte conſtituta, non eſt vnius anni, nec vnius ſæculi, ſed omnium dierum atq; annorum, vſque ad conſummationem ſæculi. Super hanc petram (ait Matt. 18. ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam; hoc eſt Firmiſsimè eam collocabo; aduerſus quam tametſi omnis induſtria, ſapientia atque potentia dæmonum ſit inſurrectura; nūquam tamen præualebit, vt eam deijciat. Si igitur hæc Eccleſia habeatur tam illuſtribus priuilegijs inſtructa, quæ neque errare, neque errores in doctrina fidei vel morum docere, neque ſuperari poſsit vlla vi aut arte; quæ ſcripturas & verba optime nouerit atque intelligat ſponſi ſui, quæ-

que ſpiritu eodem cum ſuo capite, & ſponſo ſit imbuta; non eſt locus hęreſibus: quia ad omnem dubitationem recurrendum erit ad Eccleſiam, iuxta Chriſti præceptum, Dic Eccleſiæ, &c. Matth. 18. Qui vos audit, me audit, Luc. 10.

Sed vbi ſit iſta Eccleſia, quæritur. Hoc ſane ex ſcripturæ verbis aperte conſtat, talem aliquam eſſe, & à Chriſti temporibus extitiſſe, atque ad cōſummationem vſque ſæculorum ſemper manſuram qualem iam deſcripſimus. Vbi autem illa hactenus fuerit, & quænam illa ſit etiamnum, his duobus indicijs oſtendi poteſt. Priori quidem ex omnium Chriſtianorum cuiuſuis ſtatus & nationis vnanimi conſenſu. Sicut enim Romanam vrbē eam cognoſcimus quę ad Tiberim, Pariſienſem quę ad Sequanā, Colonienſem quæ ad Rhenum eſt poſita: quia hactenus mundus vniuerſus has vrbes agnouit; ita ſi quę Eccleſia pro vera & Catholica Chriſti Eccleſia, ab orbe vniuerſo 1500. annis eſt habita, ea certe pro tali nobis eſt agnoſcenda. Et ſicut ſi poſt tanti temporis totius orbis confirmationem, quiſpiam aliud oppidum, à paucis annis exædificatum, tibi veram illam & antiquam Coloniam eſſe diceret, antiquorum Imperatorum priuilegijs & libertate celebrem, ideo nihil perſuaderet, vt etiam tanquam inſanum ridendum & explodendum ſe proponeret: itaque qui poſt 1500. annos aliam tibi Eccleſiam demonſtrare conatur, à paucis annis coactam, eamque docere eſſe veram illam Eccleſiam quam Chriſtus innumeris priuilegijs donauit, erraſſe autem omnes qui 1500. annis hunc cœtum non agnouiſſent: non ſolum audiendus non eſt, ſed pro inſano habendus: tum quod recenti, & nuper nato conuentui tantam antiquitatem tribuat. Ex his facile videre eſt, quænam ſit vera Eccleſia, quia ante annos 60. cum necdum vllus ex alijs cœtibus natus eſſet, vbicunque per orbem Chriſtianum, potiſsimum vero vbi nunc nouę ſectæ vigent, ſi quis de vera Eccleſia quęſiuiſſet, nulla alia quam Eccleſia Romana oſtenſa fuiſſet. Poſteriori vero indicio idem oſtenditur, ex dictis ſuperius priuilegijs, Eccleſiæ ſuæ à Chriſto relictis. Si enim quæras Eccleſiam hodie, quæ ſit, aut fuerit aliquando per orbem vniuerſum diffuſa, vel agnita, & cuius origo conſtanti & non interrupta ſucceſsione ad Chriſtum & Apoſtolos deduci poſsit, nullam inuenies aliam quam Romanam. Sicut enim nos credimus, ita crediderunt maiores noſtri ab annis 100. ab annis 200. 300. 400. vſque ad annum 1576. Neque demonſtrari poteſt, quando primum, vel à quo ſit fides noſtra violata aut mutata. At vero ſicut credunt nouæ ſectæ Lutheri, Buceri, Caluini &c. ante 60. annos nuſquam in orbe creditum eſt: cum omnibus conſtet, Martinum Lutherum anno 1517. errores iſtos primum excogitaſſe & inuexiſſe. Atque etiam hodie, errores iſti anguſtijs certorum locorum continentur. Lutheraniſmus Germaniæ

Calui-

Caluinifmus Gallia & Anglia: zwinglianifmus Heluetia. Extra Europā autem neque funt, neque fuerunt vnquam vel de nomine cogniti.

Quinto, Vitare lectionem librorum vetitorum, & Hæreticorum familiaritatē atque colloquia. Hæreticum, ait Apoftolus Tit. 3. poft vnam & fecundam correptionem deuita. Quia vt verba loquentis vim habent mouendi: ita & fcripta ad permouēdum maiore artificio funt elaborata. Legendi potius funt facri Doctores quos conftat vitæ fanctitate & eruditione præcelluiffe: & frequenter mifcendi fermones cum doctis & pijs. Quia tamen in tanta multitudine Hæreticorum, fieri vix poteft, vt non aliquando cum illis agamus, in promptu habendæ funt rationes, quibus auitam fidem Ecclefię tueamur. Parati (inquit Apoftolus 1. Pet. 2.) femper ad fatisfactionem omni pofcenti vos rationem, de ea quæ in vobis eft fpe. Non quod neceffum fit de fingulis articulis controuerfis, omnes effe inftructos: fed quod expediat generales quafdam nouiffe folutiones eorum communibus argumentis. Veluti fi obijciant in facris litteris non haberi inuocandos effe fanctos, venerandas Imagines, abftinendum à carnibus, aut aliquid eiufmodi, non ergo ifta effe facienda; nos contra obijciamus, & quidem efficacius, hæc facris litteris non prohiberi: atque fine peccato fieri poffe, quia vbi non eft lex, ibi nec præuaricatio, Rom. 4.

Item fi dicant nihil effe fide tenendum, nifi quod facris litteris continetur, nos contra dicamus, fi hoc admittatur, manifeftè fequuturum Euāgelium fecundum Matthæum non effe à Spiritu fancto dictatum: quia nufquam in vniuerfa fcriptura habeatur: hoc Euangelium vel effe dictatū à Spiritu fancto, vel effe in Catalogo librorum facræ fcrpituræ. Hæc enim obiectio illos eo ducet, vt fatere cogantur, aliqua effe recipienda atque credenda, quæ fcriptura facra non contineantur: fed ea tantum reijcienda quæ cum fcriptura facra aperte repugnant.

Si vero eiufmodi aliqua loca fcripturæ ab ijs adferantur, quæ videātur aduerfari doctrinæ Ecclefiæ; fi quando Catholicorum Patrum expofitio non occurrit hæc vna folutio fufficiet, fcripturas illas dogmatibus Ecclefiæ non effe contrarias, quantumuis prima fronte videantur. Nam licet earum genuinam explicationem ad manus nō habeamus (funt enim fcripturæ difficiles & ftudio egēt, quod non eft omnium) ante multas tamen annorum centurias, priufquam hærefis in orbem veniffet, Catholicos Doctores per vniuerfum orbem fcripturas iftas fic ad mentem Chrifti intellexiffe, vt nihil plane cum doctrina Orthodoxa Ecclefiæ quam ijdē ipfi tuebantur, pugnarent.

Rurfus fi quærant, cur libeat tanto tempore in antiqua ifta Ecclefia hęrere, cum potius fint eligenda noua, quam vetera? Dicendum primo, non omnia vetera abijcienda effe, neque omnia noua veteribus præferenda.

Aurum

Aurum vetus præfertur nouo: & si senex manum suam veterem amputare velit, non inueniet aliam commodiorem, etiamsi argenteam aut auream substituat. Dicendum secundo, quò velint nos relicta Ecclesia Romana abire? ad Lutherine, Protestantium Caluinistarum, an ad Anabaptistarum sectam? hi enim ex æquo omnes Ecclesiam Romanam damnant, & veram scripturarum intelligentiam iactant. Tertio quæ sit ratio cur illi velint nos antiquam fidem deserere? quid apud ipsos præclarum sit quod nos ad mutationem tanti momenti, vnde animæ salus dependet, mouere debeat? Nam si vitia spectes superiorum, scimus Christum præmonuisse Matth. 23. Quæcunque dixerint, seruate & facite, secundum opera autem eorum nolite facere: neque tante sunt Hæreticorum Ministrorum virtutes, vt ijs magnopere cedant mores Sacerdotum Catholicorum: quin potius, incorruptus arbiter, maiorem vitæ integritatem atque doctrinam in Romana Ecclesia, quam in illis sectis deprehendet. Si scripturarum intelligentiam cõsideres ante exortas hæreses, Ecclesia, quæ scripturas habuit, earum etiam intelligentiam habuit. Cur ergo ab Ecclesia scripturarum libros recipiam, & eorundem intelligentiam non accipiam? Cur credam dicenti hoc esse verbum Dei, & non credam docenti, hunc esse intellectũ verbi Dei? Cur credam in numero librorum, & non credam in sensu librorum? sane in die Iudicij coram Christo seuero Iudice, securior erit Catholicus quouis sectario. Ponamus enim falsa esse quæ Romana Cathoiica Ecclesia credit: in exacto illo Iudicio, cum Christus quæret, cur ita de me sacramentisque meis credidisti? secure respondebit Catholicus, Primo quia Ecclesia per vniuersum orbem nos ita docuit, quam tu audiendam iussisti. Secundò, quia nos ita docuerunt maiores nostri, qui eandem fidem à suis se maioribus accepisse, & illos rursus à maioribus suis, ad Apostolorum vsque tempora, testati sunt: neque tempus scire potuimus vnquã, quo fides hæc à te, Apostolis tradita, & quęad nos vsq; per manus venisse dicitur, vel in minimo violata fuerit: maxime cum tu Beato Apostolo Petro diserte promiseris, Super hanc petram ædificabo Ecclesiã meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et ascensurus in cælum dixeris, Matth. 28. Ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sęculi. Tertio, quia viri illi qui fidem illam nos docuerunt, & ad finem vsque vitæ retinuerunt, clarissimi fuerunt & eruditione & morum probitate, quorum sanctitatem tu ipse miraculis comprobasti. Sane ergo, si error in nobis fuit, tu Domine nos decepisti. Eorum enim vestigia, quorum tu viam tibi placere declarasti, secuti sumus. Denique, quia nihil vidimus in doctrina fidei nostræ, scripturis & verbis tuis repugnans. Vt enim aduersarij nostri multas nobis scripturas obiecerint: ita tamen ille omnes à Doctoribus nostris ante multas annorum centu-

rias

rias declaratæ fuerunt, vt plane nihil cum doctrina Catholica pugnare viderentur. Quis autem eram ego, qui fidem iam antiquam, per totum orbem diffusam, tot miraculis illustratam, tanta omnium Catholicorum consensione seruatam, à tot Patribus explicatam reijcere auderem, vel erroris arguere? Contra vbi ex sectario interrogabit Dominus, Et quid te impulit, vt relicto ouili meo, ad luporum gregem te conferres?

Quid poterit adferre, nisi, Martinus Lutherus nos decepit, Caluinus seduxit, Bucerus peruertit? At rursus Dominus, Quid (inquiet) in his Doctoribus vidisti quod te ad fidem mutandam, & Ecclesiam tot sæculorum deserendam impelleret? forte miracula ediderunt, vel forte insigni sanctitate viguerunt? Atqui tibi per Apostolum meum ad Galat. 1. dictum fuit; Si Angelus de cęlo vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. Si in religionis mutatione nec Angelis est fides adhibenda, quãto minus hominibus, sine miraculorum testimonio, sine vitę probitate? quales enim prædicti fuerint, nouit orbis vniuersus. At dicet forte Hæreticus, Vidimus in Romana Ecclesia multos errores scripturis tuis non consentaneos. Sed Dominus iterum. Et à quo scripturas sacras accepistis? nónne à Romana Ecclesia? illa autem totis 1500. annis tam socors fuisse in enarrandis scripturis credenda est, vt tanto tempore non aduerteret, se cum scriptura pugnare? Et si illa scripturas eo sensu exposuit, vt nihil cum auita fide pugnarent; cur tu nouas, & inauditas expositiones secutus, vniuersum orbem erroris damnasti, & non potius Ecclesiæ fidem & explicationes secutus fuisti? Magis enim rationi consentaneum tibi esse debebat, illum esse verum scripturarum intellectum, quem per vniuersum orbem tot sæculis docuit illa Ecclesia, quæ tibi scripturas tradidit; quam illum, quem post 1500. annos quiuis nouorum Doctorum commentus est.

Qui candido animo ista percogitaret, quæ certo certius post mortem ventura sunt; non facile ad errores declinaret: sed veram retineret Romanam Catholicam fidem, sine qua impossibile est placere Deo.

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA, LIBER NONVS;

Qui est de Iudæorum ad fidem Christianam conuersione procuranda.

PRÆFATIO.

Iudæorum conuersio difficilis.

OPus conuersionis Iudæorum ad fidem Christianam valde arduum ac difficile est quia in eorum cordibus hactenus velamen perfidiæ hęret, & ob firmatam perfidiam, & obstinationem, & scelera multa ac flagitia, quibus repleti sunt, duriores ceteris infidelibus effecti sunt. Non tamen desperandum est de eorum salute: potens enim est Deus, qui vult omnem hominẽ saluum fieri, & ad lucem veritatis, quæ est Christus perducere. Idcirco assiduis precibus ieiuniis, aliisque pœnitentiæ operibus & laboribus ad cæleste auxilium implorandum præmissis, huiusmodi opus cum omni charitate & feruore peragendum est. Est enim Deo gratissimum, quod & his rationibus astruitur.

Iudæorum conuersio Deo grata.

Iudæi Deo olim in deliciis.

Prima: quia apertissimis Scripturæ Sacræ cõstat oraculis, Iudæos olim à clementissimo Deo in delicijs habitos, & vniuersis orbis terrarum nationibus prælatos. Hoc quippe genus hominum è posteritate Abrahæ. in suum quasi peculium cooptauit, cum eo mirum quendam prouidentiæ modum exercuit: pro eius amplificatione ac tutela prodigia multa patrauit: legem singulari prærogatiua ei tulit: oracula creberrima ad singulos pœnè dies reddidit: in terram feracissimam cæsis Regibus Chananæis induxit: in augustissimo templo, cum ea gente velut pacto fœdere, præsentissimè affuit: illustrissimis eam victorijs exornauit: missis Prophetis per tempora diuersa erudiuit: ac denique (quod supremum est) misso in terram vnigenito & coæterno filio suo, qui ex ea stirpe carnem assumeret, priuilegio planè mirabili, inter vniuersos Adæ posteros insigniuit. Quocirca nequit sanè dubitari, quin ea gens Deo cordi fuerit, quod plurimis

rimis argumentis Scripturæ sacræ peruincitur. Quod verò ob atrocissimum scelus in Christi morte commissum, à Deo repudiata fuerit; communis peccantium conditio est, licet grauius illa peccarit. Neque decet profectò pios animos à Iudæorum conuersione alienari, quòd humanæ salutis auctorem cōiuratione facta interemerint. Quin potius Christianę pietati mirificè congruit, gentis olim Deo charissimæ vicem aduersam dolere, & de eius resipiscentia sedulo agere.

Secunda: Qui Dei gloriam inprimis augere cupiunt (quales oportet nos esse) ea studiosiùs conantur, ex quibus Dei honor & laus maior existit. Iam verò exploratum est, auctiorem Dei gloriam ex Iudæorum, quā ex cęterorum infidelium conuersione prodituram. Quis enim nō videat longè gloriosius esse eos, qui Christo pertinaciter restiterunt, eique necē [illegible] machinati sunt, mutata mente conuerti; quàm si alij qui raro seducti sunt, fidei Christianæ colla subdant? [illegible] vel errore colo- [illegible] diuina veritas & maior Christi laus famaque se prodit.

Tertia: Salus ex Iudæis est, Ethnicorumque fælicitas per Iudæos ortū, nec leue incrementum accepit. Constat scilicet Apostolos ex ea stirpe genitos in orbem terrarum salutem inuexisse, ac propagasse. Erit ergò Christiana gratitudine dignum, Iudæis vicem rependere, vt quemadmodum selecti aliquot viri eius generis, Ethnicis in culpæ morte iacentibus salutem nuntiarunt, ita è populo Christiano è Gentilibus coagmentato selecti multi, ad Iudæos graui lethargo sopitos, & excęcatos destinentur, vt candidissimam diuinæ fidei lucem aspiciant.

Quarta: Plurima sunt vaticinia sacra, quibus Iudæorum cōuersio promittitur: & omnino patet eam conuersionem per Christi ministros senescente mundo optatum finem sortituram. Ita docet Augustinus libro 2. de Ciuitate Dei cap. 29. *Per Eliam*, inquit, *magnum mirabilemq́ Prophetam, exposita sibi lege, vltimo tempore ante iudicium, Iudæos in Christum Dominum nostrum esse credituros, celeberrimum est in sermonibus cordibusque fidelium. Ipse quippe ante aduentum iudicis Saluatoris, non immerito venturus creditur. Cum venerit ergo, exponendo legem spiritualiter, quam nunc Iudæi carnaliter sapiunt, ad Christum verum eos conuertet.* Nec modò quod diximus de Elia, & proditum est à Patribus, id sola ex traditione fidem capit: sed etiam ex ipsa Scriptura. Nam Malachias extremis verbis suæ prophetiæ hoc ipsum vaticinatus est de Elia: facit enim Deum hæc loquentem: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis: & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. ne fortè veniam & percutiam terram anathemate.* Loqui Malachiam propriè & secundum literalem sensum, de Elia Propheta, & non de Ioanne Baptista indicant verba illa Malachię:

Iudæorum conuersio vaticinijs promi a S. Augustin.

Antequam veniat dies Domini magnus & horribilis: quo haud dubiè ſignificatur ſecundus Domini aduentus, qui futurus eſt magnus & horribilis, cuiusq; teſtis & præco futurus eſt Elias. Confirmat hoc auctor libri Eccleſiaſtici in cap. quadrageſimo octauo: vbi laudans Eliam Prophetam, & de ipſo commemorans prædicta verba Malachiæ, ſic ait: *Qui ſcriptus es in iudicijs temporum, lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & reſtituere tribus Iacob.* Quis igitur conuertet auerſos niſi qui Diuinæ veritatis cōſcius eſt? Aut quo modo implebuntur Scripturæ, per quas nobis Dei voluntas innotuit; niſi qui eas callent (Chriſtiani videlicet) & ſyncerè interpretantur, earum veritati famulentur? Etenim parum ſe fidum Dei miniſtrum exhiberet, qui attentè perpendens promiſſa Dei à Prophetis prædicta non eniteretur ea quoad poſſet, explere. Nam ſi certiſsimum eſt, Iudęos ſub finem mundi ad Chriſtum conuertendos, eique cultum inſignem allaturos, vt oracula ſacra Patefſque fatentur, quid [illegible] ſe tempus Iudæos euocandi ac reducendi ad mitiſsimum Regem ſuum? Porro ante annos mille quingentos Apoſtolis ipſis videbatur hora nouiſsima aduentare, vt prætercam poſteriores Patres, qui nouiſsimam tubam pręſentire ſibi videbantur. Quomodo ergo nunc mundo ad interitum euidentius feſtinante Eccleſiæ Prælati non properant diuinis prædictionibus inſeruire?

Quinta, ab opportunitate: ſanè tametſi neque antiquiſsimæ Prophetię, neque mundi exitus inſtaret, ipſa per ſe Iudæorum conditio, præſensque afflictę gentis calamitas veros Chriſti ſeruos perurgere deberet, ad opus maturandum. Eo quippe infamiæ & vexationis Hebræi ſeuero Dei iudicio deuoluti ſunt, vt (ſi accederet mediocris Principum Chriſtianorū diligentia) facile Chriſto nomen daturi credantur. Neque omnes ij adeo vecordes ſunt, vt non animaduertant, gentem per tot ſæcula poſt Chriſti mortem, à Deo derelictam, & ab vniuerſis hominibus ludibrio habitam multum in Chriſti morte peccaſſe iureque aliquid ſuſpectum in ea fide quam colunt reperiri poſſe. Qua certè in cauſa à Chriſtianis Doctoribus conuinci poſſent, calamitateque propria eruditi, & rationibus permoti reſipiſcerent.

Sexta, ab exemplo: Princeps Apoſtolorum ijs qui erant ex circumciſione, vti genti Deo chariſsimæ prędicator, & rector deſignatus fuit: vt pateat rem pretioſiſsimam fideliſsimo Apoſtolo creditam, & magni à Deo factam. Ex quo efficitur, eos qui Petri legatione funguntur, & pro eo prę ſunt, in hoc ipſum debere opus incumbere. Imo ſi rem ipſam attentè pertendamus, Ieſus Chriſtus Redemptor noſter, non modo è ſtirpe Iudæ ortus eſt, (quod abūde ſufficeret, vt animi verè pij gentē hanc Chriſto recon-

reconciliare niterentur) verum & ipse per se ipsum in opus conuersionis Iudæorum incubuit, vt minister circũcisionis, quod plane mirum est: satisque conuincit opus hoc, quod persuadere conamur, voluntati Christi congruere, & opus vere Christianum appellari debere. Etenim omninò planum videtur sacrificium hoc æterno Patri acceptissimum fore. Si enim naturalem vnigenitumque filium in hoc opus legauit, ecquis non, fateatur, adoptiuos filios rem illi pergratam facturos, si exemplaris sui vestigijs insistant?

His rationibus Apostolici viri erecti atque studio diuini nominis incensi, torporem excutiant: & intima commiseratione gentis excæcatæ ac derelictę commoueantur, vt reliquiæ Israël saluæ fiant. Quare merito plures sancti Patres, ac summi Romani Pontifices, ad hoc opus diligenter obeundum, Præsules Ecclesiarum [illegible] Concilio Viennensi, eo fine instituit Bullario Tom.1. & Clement. 5. [illegible] scholas & lectiones trium linguarum Hebraicæ, Chaldaicæ, Arabicæ, vt plenius habetur in Clement. prima de Magistris. Quæ constitutio postea fuit renouata in Concilio Basileensi sess. 19. cupientes illius Concilij Patres, vt Iudæi omnes Euangelicam veritatem agnoscerent, & in ea postquam cognouissent fideliter perseuerarent. Ac denique S. D. Gregorius XIII. vt Iudæorum saluti oportunius prouideretur, specialem & salutarem edidit constitutionem (quæ incipit, *Sacra Mater Ecclesia,*) de prædicatione verbi Dei facienda Iudæis semel in hebdomada. Quare Episcopi & Prælati nihil prętermittere debent, quò eos ad fidem perducant, vt aliqui saltem ex eis salui fiant; ostendendo eis ex veteris legis & Prophetarum libris Saluatorem nostrum Iesum Christum: vt in Actis Apostolicis B. Paulum & alios Apostolos sæpe fecisse legimus.

Ordo Seruandus.

PRo Iudæorum conuersione tria curabimus. Primò recensitis Iudæorum erroribus, ostendemus Christum Dominum Messiam fuisse in lege promissum, neque alium expectandum esse. Secundò, de modo iuuandi Iudęos & ratione agendi cum illis, vt ad fidem Catholicam perducantur. Tertiò, de communicatione cum Iudęis, in quibus casibus sit prohibita, & quę illis agentibus inter Christianos prohibeantur, dicemus.

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBRI IX. PARS I.

Iudæorum errores.

IVdæorum hæreses siue errores pręcipui omnibus manifesti sunt: ad hos vero potissimum reducuntur: Primo, Christum dicunt purum fuisse hominem, falsum Prophetam, seductorem: quare alium Messiam in lege promissum expectant. Præterea nouum testamentum prorsus respuunt. Ac denique articulos fidei nisi creationis non credunt. Habent etiam errores alios quamplurimos apud Thalmud, de quibus infra dicemus.

Scriptores aduersus eosdem veteres ac recentes. S. Iustinus Martyr. S. Cyprian. Euseb. Cæsa. S. Ambros. S. Augustin. S. Hieron. S. Greg. Nyss. Ioan. Chrysost. S. Cyril. S. Leo Papa. Isid. Hispal.

Aduersus Iudæorum errores ex antiquis Patribus scripserunt, Sanctus Iustinus Martyr in dialogo cum Tryphone Iudęo, de veritate Christianæ Religionis: S. Cyprianus Episcopus & Martyr lib. 1. & 2. contra Iudæos ad Quirinum, & in Tractatu sibi ascripto de montibus Sina & Sion aduersus Iudæos: Eusebius Cęsariensis lib 1. & reliquis sequentibus de Demonstratione Euangelica, cuius etiam libri de Præparatione Euangelica conferunt in permultis capitibus: S. Ambrosius in libris de vocatione gẽtium: S. Augustinus. cùm Oratione de 5. hęresibus aduersus Paganos, Iudęos, Manicheos, Arianos, & Sabellianos, tum Orat. seu concione ad catechumenos contra Iudęos, Paganos, & Arianos, item alia Orat. aduersus Iudęos: S. Hieronymus in varijs Commentarijs veteris ac noui Testamẽti, & compluribus opusculis atque Epistolis: S. Gregorius Nyssenus libro de Trinitate aduersus Iudæos; & libro ei ascripto de cognitione Dei: Chrysost. in Homilia 44. in Matth. c. 12. *Cum spiritus immundus*, in Homilia seu sermone de Euangelio *Nuptiæ factæ sunt*, contra Iudæos, Gẽtiles, & Hæreticos, & in V. Orationibus contra Iudæos: S. Cyrillus Alexandrinus libro aduersus Iudæos, & in libris contra Iulianum Apostatã: S. Leo Papa Sermone 11. de Natiuitate Domini, vbi contra Iudæos expectantes Messiam hominem; Sanctus Isidorus Hispalensis lib. 1. contra

Iudæos, & lib. 2, de vocatione gentium ad sanctam sororem suam Florētiam, & alij ex veteribus, quos prolixum esset enumerare.

Ex recentioribus verò Petrus Damianus contra Iudęos: Petrus Alfonsus ex Iudæo Christianus baptizatus anno 1106. libello seu dialogo contra Iudæos & Saracenos. Rabbi Samuel oriundus ex ciuitate Marochi, in vulgatissima & tritissima Epistola ad Rabbi Isaac, quæ hodie circumfertur tam Latinâ quàm vulgari Italicâ & Hispanicâ linguâ, legiturque to. 5. Biblioth S S. Patrum, & post Scrutinium scripturale Burgensis: Nicolaus de Lira, præcipuè libello contra Iudaicam perfidiam, qui habetur in fin. Glossę ordin. Paulus Burgensis in scrutinio Scripturarum: Raimundus in suo Pugione: Petrus Caualleria libro dicto, zelus Christi contra Iudæos: Nicolaus Porchetus: Guilielmus Tutanus in fortallitio fidei: P. Suarez principio primi Tom. in tertiam partem D. Thomæ, & alij quā plures authores apud Posseuinum lib. 9. Bibliothecæ: plenius tamen apud Cardinalem de S. Seuerina in suo Rituali, Tractatu de Infidelium conuersione procuranda.

Pet. Damianus
Pet Alphonsus
Rabbi Samuel
Nic de Lira.
Paulus Burgensis.
Raimundus.
Pet Caualleria
Nic. Porchetus
Guil Tutanus
Suarez, &c.

De Messia aduersus Iudæos Disputatio.

TRia nobis in hac Disputatione solita breuitate demōstrāda sunt. Primū omniū est Messiam Iudæis toties promissum iam pridem venisse: Secundum, Messiam in lege promissum fuisse Christū Iesum à Iudæis crucifixum, eum qui hodie à Christianis summâ veneratione colitur. Tertiū demum, est Messiam verum, nō esse purum hominem, sed hominem Deū, quod Hebręi pertinacissime negant. Disputationem vero in octo capita diuidemus, vt tota res planius liquidiusque constare possit.

CAPVT I.

Messiam iam venisse, celebri Gen. c. 49. testimonio comprobatur.

MEssiæ nomine nos cum Hebræis quendam hominem intelligimus ex gente Iudæorum trahentem originem, à Deo & Prophetis prædictum, & promissum in regē & saluatorē hominū. Hūc igitur Messiam iam venisse probamus 1. illustrissimo illo Geneseos c. 49. testimonio, *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de fæmore eius, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Ex quibus sacræ Scripturæ verbis hæc cōficitur ratio: Non deficiet Principatus in Iuda donec veniat Messias, ergo cùm iam defecerit, necesse est iam venisse Messiam. Cuius rationis vim vt effuge-

Gen. 49.

effugerent Hebræi varias eius prophetiæ, vnde illa euidentissime deducitur, interpretationes confinxerunt, quibus apertam rectámque eius sententiam peruerterent atque adulterarent.

Quidam ergo ex Hebræis aiunt vocem Hebræam שבט *Schevetb*, quã noster interpres vertit *sceptrum* siue *virgam*, non denotare hoc loco virgam regni, sed tribulationis; vt sit sensus, Iudæos à tyrannide non esse liberandos, donec veniat Messias. Sed hæc expositio primo reddit falsum Iacobi vaticinium: apertissimum enim mendacium est, nunquam ex illo tempore, quo edita est Prophetia, recessisse à tribu Iuda tribulationem vsque ad Messiæ aduentum: siquidem ex lib. Reg quisque non omnino stultus colligere potest, quàm florens quamque illustris, atque regalis Principatus in Iuda fuerit à Dauide vsque ad Sedechiam. Secundò, non congruit sequentibus vaticinij verbis illis videlicet, *Nec dux de fœmore eius*, &c. quæ de tribulatione aut tyrannica oppressione nullatenus intelligi possunt.

Secunda Expositio. Exponunt alij prophetiæ huius sensum in hunc modum: *Non deficiet sceptrum donec veniat*, hoc est, (inquit) Non deficiet postquam venerit. Sed quis nõ videt apertam corruptionem sensus? Quis enim vnquã sanę mẽtis *donec veniat*, mutet in *postquam venerit?*

3. Expositio. Rabbi igitur Salomon, quem citat Pererius Disp. contra Iud, super c. 49. Gen. prædictis Iudæis doctior, vt vim nostræ rationis eneruet, negat defecisse in tribu Iuda sceptrum & imperium. Interrogãti autem vbi terrarum sceptrum habeat tribus Iuda. Respõdet, seu (aptiùs dixerim) fingit in eis regionibus, quæ sunt circa Mediam, Assyriam, Babylonem, & Caucasum montem: sed hoc impudẽtissimum mendacium est, & præterea non facit ad rẽ. Nã Patriarcha sanctus de Principatu loquebatur, quẽ Tribus Iuda habitura erat in terra promissionis. Quod persuadent, quæ subiungit de fertilitate terræ, quæ sorte obuenit tribui Iuda in diuisione terræ promissionis.

Quarta interpretatio eorum est, qui aiunt verbum illud שילה *Shiloh*,
4. Expositio. pro quo Latinus interpres posuit, *Qui mittendus est*, signare vrbem Silo, & sensum prophetiæ esse hunc: Non auferetur etiam, donec veniat Shiloh, id est, donec in Silo vngatur in Regem Saul; vel certè donec ibidem assumatur in regnum Hieroboam. Sed isti ad libitum & fine ratione loquuntur, & falsam reddunt Prophetiam dum interpretantur: falsum enim est, Saulem, qui creatus est in Masphat 1. Reg. 7. & Hieroboam qui in Sichẽ 3. Reg. c. 10. assumptos esse in regnum in Silo. Denique nemini eorum consonant sequentia Prophetię verba: vt omittam nõ fuisse initio regni Saulis translatum imperium à domo Iuda, qui ante Saulem illum non obtinebat, neque post Saulem à domo Iuda defecisse, cum potius tunc imperium

imperium in ea tribu fundatum sit per Dauidem, qui erat ex ea tribu.

Sed audiamus Iulianum Apostatam, qui vaticinium hoc non de Messia, sed cum alijs Hebręis de Nabuchodonosor Chaldæorum Rege interpretatur. Verum quàm inepta sit expositio verba illa demonstrant, *Et ipse erit expectatio Gentium*: quæ profectò Nabuchodonosor non conueniunt, quem summo acerbissimoque odio Gentes prosequebantur, non diligebant; timebant, non expectabant.

5. Expositio.

Alij demum vaticinium hoc sub conditione quadam intelligendũ esse existimant, sub hac videlicet, si Iuda legem Dei seruauerit. Sensus proinde erit: Non deficiet principatus, donec veniat Messias, si tamen populus meus legem seruauerit veri Dei. Sed isti & temerè loquuntur, & sibi fingunt quæ sibi placent. Vaticinium enim Iacob nullam conditionem habet, neque quod ea subintelligi debeat, vspiá in sacris litteris significatur: & si semel hæc interpretandi licentia concedatur, nihil in Scriptura firmũ aut syncerum reperiri poterit. Accedit quod dum vaticinium isti conãtur exponere, Vaticinantis, & Dei pręsertim finem tollunt, qui ea Prophetia volebat aduentus Messię tempus certò posse cognosci. At si sub arbitraria illa conditione intelligitur, tempus ex ea nunquam dignosci poterit.

6. Expositio.

Maneat ergò vaticinium hoc de Messia absolutè intelligendum esse, & nomine *Shiloh* Messiam denotari, vt Rabbini Christo antiquiores docebant, vt Galatinus refert lib. 4. c. 4. & Chaldaica paraphrasis, quæ apud eos magnæ existit auctoritatis expressè posuit: *Donec veniat Messias*: cui omnia & quæ antecedunt, quæque subsequuntur optimè conueniunt. Imò neque alteri accommodari vllo modo possunt, vt bene exponit Irenæus lib. 4. c. 33. & Cyprianus Epistola 63. aliàs l. 2. epistola 3. Iustinus Martyr Dialog. cont. Tryphon. & auctor Quæstionum ad Antiochum, quæ feruntur nomine Athanasij quæst. 103.

Galatinus. *Irenæus.* *Cyprian.* *Iust. Mart.*

Sed cur, dices, Messias nomine *Shiloh* significatus est. Vulgatus interpres nomen שילה *Shiloh* à verbo שלח *Salah* quod *mitto* significat, deduxit, quo quidem *missum* seu *mittendum* significat: quod nomen in Scriptura accommodatur *Messiæ*, quasi per antonomasiam, vt quemadmodum ille singulariter promissus est ita nomine Venturi singulariter significetur. Sed obstat, quod aliis litteris scribitur verbum *Shiloh* quando missum significat, quam in hoc loco Gen. habeatur, vt de nomine *Shiloh* videre est Esaiæ 8. Sed id fortassis effecit, quia eisdem litteris scriptum inuenit. sed si scribatur eo modo quo nunc habetur in Hebræo, abundantiam pacis significat. & ita *Shiloh* idem erit quod pacificus, quod de Messia prædictum est, Zachariæ 9. Restat nunc ad nostrę fidei maiorem confirmationem, vt exponamus, quomodo signum illud tempore Christi Domini fuerit exhibitum quod Cap. sequ. pręstabimus.

Ex Suarez.

CAPVT II.

Exponitur quemadmodum veritas huius prophetiæ cum ipso euentu, eorumque successu consentiat.

EX pluribus prædicti vaticinij expositionibus, quibus DD. Catholici docere student, quonam pacto Prophetiæ huius veritatis euentus & res ipsa planè respondeat: nos tres tantum quæ probabiliores nobis visę sunt, in medium adducemus, vt prudens lector eligat quã maluerit. Alias expositiones placuit supprimere, tum quia breuitati studemus, tum ne quando cum Iudæis suscepimus disputationem, cum Catholicis certare videamur. Conducet autem illud in quo totius difficultatis cardo vertitur, capitis huius initio demõstrare, vt solutio deinde faciliùs percipiatur. Summa igitur difficultatis huius in eo versatur, quòd videatur multò ante aduentum Christi defecisse sceptrum à domo Iuda tempore videlicet Sedechiæ, & vltimæ Babylonicæ captiuitatis: quam diuoluere oportet, non quidem propter Iudæos, contra quos ea Prophetia de Mesia exposita tantundem facit, ac si ante aduentum Christi sceptrum à tribu Iuda defecerit, (tunc enim quoque benè argueretur, ergo Mesias aduenit, quod negant,) sed ad nostræ fidei, vt Cap. superiori diximus, confirmationem.

Hanc ergo difficultatem vt soluant quidã, supponunt primo nomine *Iudæ* intelligendam esse specialem tribum à reliquis distinctam; sed ex ea præcipuè & paucis ex tribu Beniamin totam Iudæorum gentem constitisse, à tempore Salmanasar Regis Assyriorum, à quo regnum Israel, quod decem tribubus constabat, ita vastatum fuit, vt eius nulla deinceps mentio habeatur, constat 4. Reg. 7. Vnde fit, solum regnum Iudæ permansisse vsque ad Christum, quod quidem solam fere gentem ex tribu Iuda complectebatur: dicitur enim 3. Reg. 12. solam tribum Iudam secutã esse domum Dauid, quia quamuis tribus Beniamin secuta fuerit Roboam, tamen vel non fuit integra sicut tribus Iuda, vel non habetur ratio eius, propter dignitatem & excellentiam tribus Iudę: vnde 4. Reg. dicitur: *Iratusque est Dominus Israeli, & abstulit eos à conspectu suo, & non remansit nisi tribus Iuda tantummodo.*

4. Reg. 7.

3. Reg. 12

Supponunt secundò, nomine *Sceptri* vel *Ducis*, aut non esse intelligendã dignitatem, & potestatem Regalem propriè; vel certe nõ solum illam, sed

quam-

quamcunque primariam & principalem potestatem regendi & iudicandi populum : ita tamen vt si vtraque significari dicatur, altera nomine sceptri, altera nomine Ducis, non sit necesse intelligere Tribum Iudam fuisse habituram vtramque vsque ad aduentum Mesiæ, sed non vtraque simul fuisse carituram, atque adeo alteram saltem habituram fuisse donec veniat, &c.

Quibus suppositis non est difficile intelligere quomodo verum sit dignitatem hãc fuisse aliquando in tribu Iuda, & in ea perseuerasse vsq; ad Herodē, cum quia licet hæc potestas ad sacerdotes, & proinde ad tribum Leui deriuata sit; hoc tamen factum est, quatenus tribus Leuitica per matrimoniorum coniunctionem vna cum tribu Iudæ effecta est, & ab illa particeps regalis splendoris facta est: tum etiam quia Concilium illud ab Hebręis *Sanhedrin* nuncupatum, & ab Herode dissolutum. penes quod erat iudicandi potestas, ex tribu Iudę maiori fere ex parte constabat, quod euidens est de posteriori tempore. quando vt diximus sola fere Iudę posteritate totus Hebręorum populus constabat. Si vero inquiras quonam fundamēto Sanhedrin hoc supponatur. Resp. Pręter graues auctores qui de illo loquuntur, non leues extare in Scriptura coniecturas : siquidem Moyses 70. senes elegisse dicitur. De quibus non inepte intelligi potest illud Deut. 17. *Si difficile, aut ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, ascende ad locum quem elegit Dominus, &c.* & 1. Paralip. 26. *In qua parte domus erat seniorum consilium.* Hoc verò Sanhedrin nō fuit ablatum tempore captiuitatis, vt sumi potest ex Daniel. 13. vbi senes populi iudicarunt Susannam, vbi Glos. & Liranus aduertunt eos fuisse de tribu Iuda.

Deut. 17.
1. Par. 26.
Dan 13.

Secunda expositio est aliorum qui malunt vaticinium hoc interpretari in vniuersum de ipsa gente Iudaica, de tribu autem Iuda secundū quandam applicationem, siue (vt Theologi loquuntur) per appropriationem, vt hic sit prophetiæ huius sensus: futurum semper in gente Iudaica principatum, donec &c. Cui expositioni nō obstat aliqua breuis interruptio, quæ tempore captiuitatum in Babylone siue Perside contigit. Qui principatus defecit tempore Herodis, qui fuit alienigena, & proinde tempore Christi Domini hoc est Mesiæ. Tuetur hanc sententiam Benedict. Pererius Comm. in Genesim c. 4. q. pro qua adducit Iustinum in Dialogo cum Tryphone Iudæo, Eusebium lib. 7. hist. Ecclesiasticæ c. 6. Athanasium lib. de Incarnatione Verbi, Ambrosium in lib. de benedictionibus Patriarcharum c. 4. Chrys. Hom. 67. in Gen. exponentem hanc prophetiam, Augustinum lib. 18. de Ciuit. Dei c. 45. Theodoret. quæst. vltima in Genesim, Rupertum lib. 9. Commentar. in Gen. c. 9. & libr. 3. de victoria verbi c. 9. quos omnes Patres pręd ictus auctor in suam sententiam trahit, neque certe extorquere videtur.

Secūda Prophetiæ expositio.

Hanc expositionem tuentur Pererius, Iustinus, Eusebius, Athanasius, Ambrosius, Chrysost. Augustinus, Rupertus, &c.

Obijcienti autem Iacobum Patriarcham, cùm vaticinium illud proferebat, allocutum fuisse Iudam, & eius tribum, non totam Hebræorum gentem; Resp. Iacobum voluisse tunc pronunciare rem ad totum populum spectantem, cùm de tribu Iuda loquebatur tribus de causis. Primò, quia prænouerat principatum Iudaicum futurum penes tribum Iuda & longissimo tempore & florentissimam: nobilissimæ igitur partis nomine non incongruè totum populum nuncupauit. Secundò, quia item præuiderat futurum, vt vniuersus populus ad tribum Iuda redigeretur, & ab ea nomen acciperet, quod contigit teste Iosepho lib. 11. Antiq. post reditum ex captiuitate Babylonica, qui sceptrum & principatum tenuerunt, fuerunt ex tribu Leui. Ipse tamen principatus fuit ex tribu, & in tribu Iuda, namque ipsa regio, & ditio eius regni & subditi & sedes regni & ciuitas regia erant tribus Iuda, quapropter appellabantur Reges, & regnum Iuda, non autem Leui. Hoc autem regnum licet Herodes quoque habuerit, quia tamen & fuit alienigena, & quia illud non habuit legitimè, ideo rectè dicitur regnante Herode defecisse sceptrum à domo Iuda, quo tempore aduenit Messias.

Iosephus.

In hac tertia causa nuper explicata traditur fundamentum tertiæ expositionis prædictæ Prophetiæ, quæ certè æquè probabilis est ac superiores, & fortasse non deerunt quibus magis placeat hæc tertia expositio (de qua mox sumus dicturi quam reliquæ.

Tertia prophetiæ expositio.

Dicunt ergò alij, estque in ordine tertia sententia, totam hanc Prophetiam intelligendam esse propriè de tribu Iuda, à qua sceptrum & principatum non defecisse docent vsque ad aduentum Messiæ (omisso captiuitatum tempore, vt suprà dictum est) quia licet senescente iam Iudæorum regno, & ad occasum festinante, qui regnum tenerent essent Sacerdotes ex tribu Leui, non proinde tamen sceptrum à domo Iuda defecit: sicut quamuis corona Polonica in Henricum Valesium aliquando translata fuerit, non proinde cecidit Polonorum regnum: & quamuis corona Hispanica nunc decorentur Austriaci, non idcirco defecisse rectè diceretur corona vel sceptrum Hispanicum. Ad eundem igitur modum de sceptro ac principatu Hebræi populi, ac de tribu Iuda cogitare, & sentire conuenit. Hæc verò dixisse sufficiat ad exponendum, quanam ratione veritas huius Prophetiæ cum ipso euentu, rerumque successu congruat atque consentiat. Nunc ad rationes, quibus Messiam iam venisse demonstretur contra Iudæos, reuertamur.

CAPVT III.

Idem Danielis illuſtri teſtimonio comprobatur, & vaticinium exponitur.

SEcundum ſcripturæ ſacræ teſtimonium, quo magis eſt vulgare & tritũ eo eſt magis efficax ad Iudæorum ſententiam, vel (melius dixerim) errorem conuincendum. Illud vero ex c.9. Danielis deſumitur, ex quo deduci non poterit firmum argumentum, niſi prius explicetur. Ne autem neceſſe ſit bis ſacræ ſcripturæ litteram longiuſculam repetere, primis ſtatim verbis & ſequentibus ſucceſsiuè ſubtexemus expoſitionem.

Ductus à Dario Aſſueri Aſtyagis filio captiuus in Babylonem Daniel, anno 1. Darij poſt euerſam Babylonem & occiſum Balthaſarem, dum attente Ieremiæ vaticinium de captiuitate illa perlegeret, Deum obnixè cœpit exorare pro liberatione populi Hebræi, & reditu in patriam, ſimulque fortaſsis, vt qui vir deſideriorum eſſet, ſpiritualem liberationem per Meſsiam futuram cupiens; Deus qui diues eſt in miſericordia, cuius liberalitatem maximè decet plus homini concedere quàm ipſe poſtulet, miſit ad eum Angelum Gabrielem, qui poſt pauca ita illum allocutus eſt.

¶ *Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt*. Quaſi expreſsius diceret, Diuturna veſtra ô Daniel, atque longiſsima Meſsiæ expectatio ad breue ſeptuaginta hebdomadarum ſpatium Deo miſerante reducenda eſt. Perbreue ſiquidem fuit tempus hoc 490. annorum, cum ſuperiori comparatum. Et proprijſsimè certè verbo illo (*abbreuiatæ ſunt*) vſus eſt Angelus, ſiquidem in familiari ſermone, quando tempus ad aliquam actionem præſcriptum finitur, iam iam dicere ſolemus dies abbreuiari. Dixi tempus ſeptuaginta hebdomadarum 490. annis conſtare. quia certum eſt eas hebdomadas non poſſe eſſe dierum, ſed annorum ſeptem ſingulas, non plurium, ſeptem quidem ſimplicium annorum numerus Leui.25. & Gen.29. hebdomada nuncupatur; plurium autem, licet quidam Hebræi fingant, id tamen & temere faciunt, ſine vllo videlicet Scripturæ ſacræ fundamento, prorſus ineptè. Si quis enim pro ſuo arbitrio hebdomadas ſeptuaginta annorum fingat, cui non licebit eaſdem 700. annorum vel 7000. vel etiam 70000. componere, ne conuinci poſsit hebdomadas adhuc eſſe completas? Et certè ex verbis Angeli, infrà exponendis, omnino conſtat tempus illarum hebdomadarum iam eſſe tranſactum, vt annotabimus ſuo loco. Certum ſit igitur has hebdomadas ſeptem ſimplicibus conſtare annis æqualibus, & eiuſdem rationis, & continua quadam ſucceſsione fluentibus: ſine fun-

Leuit. 25. Gen. 29.

damento enim disiungerentur,& non posset certũ ex illis aduentus Messiæ tempus deduci quod tamen voluit hoc vaticinio Angelus indicare,qui subiungit *super populum tuum*,hoc est Hebræorum : *& super vrbem sanctam tuam*.i.Hierosolymam.*Vt consummetur præuaricatio,& finem accipiat peccatũ.* i.vt deleatur peccatum meritis passionis Christi.Non vt Rabbi Salomõ interpretatur,vt desistant à præuaricationibus suis Hebræi tempore excidij Hierosolymitani,quia ita exposita prophetia esset falsa,quia non destiterunt tunc à peccatis Hebræi,imo,vt vere Liranus ait, sunt augures & præuaricatores, & multis alij peccatis irretiti.

Ex Lirano.

Et adducatur Iustitia sempiterna: Et adducatur Christus, quia ipse nostra iustitia,sanctificatio ,quæ in via inchoatur,& in patria perficitur . *Et impleatur visio & prophetia*. Hoc est ,omnia quę de Christo à Prophetis sunt prędicta,quę luce clarius in Christo completa sunt,vt in secunda Disputationis parte latius prosequémur.

Et vngatur Sanctus sanctorum.Hebræi legunt *Sanctum sanctorum* , hoc est, templum , arca testamenti,& vasa sanctuarij per Messiam recuperanda, contra Ierem.3.*In diebus illis erit Dominus,non dicent vltra Arca testamenti Domini,neque ascendet super cor,neque fiet vltra,&c*,Sensus ergo est, Et Christus verè Sanctus sanctorum,propter excellentem sanctitatem vngatur . De Christo enim dicitur,*Vnctus oleo lætitiæ præ participibus suis*. Notandum vero hoc est elogium.quo Angelus eum,de quo loquitur, Sanctum sanctorum appellat,quod certè Christo optime conuenit,alteri cuilibet nullatenus. Is enim Sanctus sanctorum tantum dici potest,qui sanctos omnes longè superet.fonsque sit totius sanctitatis Notandum id,inquam,maximè, vt videas quàm perspicuè Angelus de Messia loquatur.

Ierem.3.

Scito ergo & animaduerte: *ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Hierusalem*. Hebræi legunt *de exitu sermonis*,ne cogantur verba hæc de hebdomadarum initio interpretari: sed peruertunt manifestè litteram, in qua *ab*, non *de* habetur.significat autem à tempore.quo proferetur edictum,seu facultas concedetur reædificandi Hierusalem , quod promulgatum est ab Artaxerxe 20.anno regni sui,vel certè iuxta expositionem Liran.Burg. & Galatini,à tempore, quo à Deo exiuit sermo ad Ierem. de reædificanda Hierosolyma ab anno videlicet 4.Sedechię.

Neque ad Christum ducem.Exponunt Hebræi vsque Cyrum, qui dictus est Christus.Isai.c.45.Sed errant.nam de eodem Christo dicitur paulò infrà,occidendum esse in Hierusalem quod Cyro conuenire non potest. Recta ergò expositio,*Vsque ad Christum ducem* i.vsque ad tẽpus, quo Messias incipiet hominibus manifestari,prædicare,docere, seu vsque ad illud tempus, quo incipiet Christus publica miracula edere.

Rabbi Salomon.
Isa.45.

Hebdomades septem & sexaginta dua erunt:hoc est sexaginta nouem.

Et rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum. Quasi expressius diceret, in primis septem hebdomadibus reædificabuntur muri Hierosolymæ.

Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus. Post videlicet hebdomadas sexaginta duas, septem prioribus in quibus Hierusalem renouanda est suppositis occidetur Christus ille, de quo suprà locutus est, Messias. Hucusque visum est explicare huius vaticinij litteram subobscuram propter Hebræorum expositiones quas reiecimus: quasque fusius reijcit Liranus sup. illud c. 9. Danielis, & nouissimè Pererius. Ex ea nunc nobis liceat rationem conficere: Daniel prædixit post 490. annos aduenturũ Messiam, sed hoc tempus iam elapsum est, vndecumque auctores illud exordiantur aut quocunque illud concludant; ergo stultum est Messiam adhuc expectare. Maior constat ex supradictis inter exponendum Prophetiam, vbi diximus in ea sermonem esse de Messia, & hebdomadas 490. annis constare. Minor quoque est euidens, ergò, &c. Diximus verò vndecumque authores hebdomadas exordiantur aut quocunque easdem concludant, quia extant de hac variæ multiplicesque sententiæ, variæ quoque temporum Chronologię, vt in tanta sententiarum varietate, & humanarum historiarum incertitudine difficile admodum sit annorum seriem aliquam adducere quę lectoris diligentis animum omnino sedare possit, quàm idcirco prætermittimus. & studiosum ad Liranum, & ex recentioribus ad Pereriũ in c. 9. Danielis, & ad Suarez 1. Tom. sup. 3. p. d. 1. sect. 2. Legantur etiam Ioan. Driedo lib. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis: & ex veteribus Eusebius lib 8. de Demonstrat. Euang c. 3 Tertull. etiam qui lib. contra Iudæos enumerat hebdomadas, quem Hieronymus in Danielem sequitur, Prosper verò de prædictionibus diuinis p. 2. c. 35. refert Hieronymum ac valde laudat. Nobis, vt diximus, satis esse debet hebdomadas septuaginta vndecumque numerentur, iam effluxisse, atque adeò Messiam iam venisse.

CAPVT IV.

Alio eiusdem Danielis loco eadem veritas demonstratur, & de Iudæorum calamitatibus disseritur.

TErtium igitur testimonium est apud eũdem Daniel. post verba cap. pręcedenti allata: ex quo apertius colligitur eum loqui de Christo: nam

ná postquam dixerat, *post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus*; addit: *Et non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et Ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis eius vastitas, & vsque ad consummationem & finem durabit desolatio.* Ex hoc loco propterea licet argumentari ad nostrũ institutum: quia omnino vastatio Hierusalem per Vespasianũ & calamitas ista Iudęorum quam cernimus, est illa ipsa quæ secundum hanc prophetiam est duratura vsque ad mundi finem; atque adeo consequens est vt fateamur iam Mesșiam aduenisse, fuisseque ante istam Iudęorum cladem occisum. Quod manifestissimè apparebit demonstrando differentiam huius calamitatis, quę à Vespasiano illata, vsque in hanc diem perpetuo premit Iudęos, atque aliarũ calamitatũ priorũ, quas Iudęi ante Saluatoris nostri aduentũ perpessi sunt. Hinc enim apparebit, non, sicut priores calamitates certum quendam exitum & terminum habuerunt, ita quoque hanc esse aliquando finiendam. Si quis igitur huiusmodi calamitatum differentias conquirat, nimirum quinque reperiet. Principio antiquiorum calamitatum, quæ acciderunt Iudæis ante Domini nostri ortum, tres fuerunt omnium grauissimæ, & super alias memorabiles. Prima fuit Ægyptiaca: secunda Babylonica: tertia, quam sub Rege Antiocho Epiphane, tempore Machabæorum Iudæi tulerunt. Inter quas & præsentem Iudæorum calamitatem, quinque, vt dixi, notari possunt discrimina. Nam primas illas Deus & venturas prædixit, & quanto tempore duraturæ erant præsignificauit: siquidem, vt est in lib. Gen. in cap. 15. prædixit Deus Abrahæ, posteros eius peregrinaturos in Aegypto, seruiturosque annis quadringentis: his autem exactis, excussoque seruitutis iugo terram Chanaan possessuros. Babylonicam captiuitatem prænunciauit Deus per Hieremiam, vt ab eo scriptum est cap. 25. & 29. tempus quoque eius captiuitatis, annorum dumtaxat septuaginta futurum prædixit. Miserabilem calamitatem, qua afflicti sunt cõtritique ab Antiocho, & futuram & tribus annis ac dimidio mansuram prædictum est à Daniele cap. 8. huius libri. Hanc verò calamitatem, qua iam diu toto orbe conflictantur Iudæi, prænũciauit quidem hoc loco Gabriel euenturam: sed finem eius non indicauit: quo silentio, & durationis eius reticentia, satis ostendit nullo eam tempore terminandam. Quinimo non obscurè id demonstrauit, quando dixit desolationem vrbis, templi, & Iudaicę gentis captiuitatem vsque ad consummationem & finem permansuram. Postea, longissima priorum captiuitatum fuit Ægyptiaca quæ tamen centum quinquaginta annos non excessit: loquor enim de seruitute & afflictione, quam in Aegypto Iudęi post mortem Ioseph pertulerunt: namque habitatio seu peregrinatio Iudęorum in Aegypto quadringentis triginta annis definitur à Mose in cap. 12. Exod. Captiuitas autem Babylonica lon-

De Iudæorũ calamitatibus.

Perer. à fol. 621 vsq; ad fol 628.

Quinque differentiæ inter hanc vltimam Iudæorum calamitatem quæ post Domini nostri necem ipsis accidit, & alias priores eo quòd aliarum ∫ nis prædictus sit, huius verò non.

Gen. 15.
Ierem. 25. & 29.
Dan. 8.

Secũdo quòd hæc longè sit diuturnior alijs.

Exod. 12.

longè breuior fuit: videlicet septuaginta annos minimè supergressa. At hęc Iudęorum calamitas transactis iam mille quingentis annis, nihilominus tamen sicut fuit ab initio, eodem nunc statu, aut etiam peiori & miserabiliori permanet. Deinde in captiuitate Babylonica habuere Iudęi Prophetas, vt Ezechielem, Baruch, & Danielem, qui eos consolabantur, & certa spe recuperandæ libertatis sustentabant. In præsenti verò calamitate nullum habuerunt verum Prophetam. Propterea aliis calamitatibus sępè facta sunt diuinitus miracula, quibus declaratur populum Hebræum in Dei esse gratia, & tutela. Tale fuit nobilissimum illud miraculum triũ iuuenum in fornace Babylonica, & Danielis in lacum leonum bis coniecti. In hac verò captiuitate nullis à Deo miraculis honorati sunt: quin magnis contra ipsos à Deo editis prodigijs, euidenter ostensum est, eum populum à Deo esse reprobatum ac penitus abiectum. Postremò in aliis captiuitatibus claruerunt insignes aliqui gentis Iudaicę viri, qui cùm summa gratia, honore & auctoritate florerent apud eos Reges quorum imperio & seruitute Iudęi tenebantur, magnas illis vtilitates attulerunt. Tales fuerunt apud Pharaonem Iosephus, Moses, & Aaron: apud Reges Chaldæorum Daniel & tres eius socij: apud duos Artaxerxes Persarum Reges Esdras & Nehemias, itemque Mardochęus & Hester. Horum similes nullos in hac captiuitate habuerunt. Patet igitur non vt illarum, sic & huius, aliquem sperandum esse terminum.

Tertia, quod in hac cessãt Prophetiæ.

Quarta, quod in hac nulla eis fiãt miracula.

Quinta, quod nullos insignes viros habuerint.

Cæterùm quod à viris doctis obseruatũ & proditũ est, etiam hoc loco videtur prodendũ; Iudæos reuersos Babylone tametsi libertatem, vrbẽ, templum, regnumq́ recuperauerint, & in Dei beneuolentiam atque gratiam redierint, attamen septem eximijs, ac singularibus Dei muneribus & beneficiis, quibus ante captiuitatem Babylonicam decorati nobilitatique fuerant, in posterum caruisse. Vnum fuit arca fęderis à Mose fabricata, quam postea non habuerunt, prędicente id Hieremia cap. tertio: *In diebus illis* (inquit) *non dicent vltra Arca testamenti Domini, neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius, nec visitabitur nec fiet vltra.* Alterũ erat oracula & responsa Dei ex ipso propitiatorio frequenter Iudæis data. Tertium fulgor ex lapidibus pretiosis, qui erant in rationali Pontificis, mirabiliter emicans, atque exsplendescens, & futuros euentus Iudęis demonstrãs, vt tradit Iosephus libro tertio Antiquitatum Iudaicarum. Quartum ignis cęlitus descendens, & cõsumens sacrificia. Quintum Spiritus sancti gratia spectabili aliquo signo immiscens se sacrę vnctioni, quo Reges, & Pontifices vngebantur. Sextum donum Prophetię. Nam Prophetarum omnium nouissimi fuerunt Aggęus, & Zacharias, hisque posterior Malachias, quem plerique Esdram fuisse arbitrantur. Septimum triplicatus terrę fructus quolibet sexto anno, in tres annos alimentis hominũ, pro-

Septem singularibus Dei beneficijs Iudæos post captiuitatẽ Babylonicã caruisse.

Ierem. 3.

Iosephus lib. 3 cap. 9.

Leuit. 25.

pter septimi anni quietē suffecturus: hoc enim Deus promiserat Leuitici cap. vigesimoquinto. Hęc Lector vberius, atque enucleatius tractata reperiet apud Diuum Chrysostomū Oratione tertia aduersus Iudęos, apud Nicolaum de Lira super 6. cap. prioris libri Machabæorum, & apud Petrum Galatinum libro 4. cap. 17. His igitur præclarissimis Dei beneficijs atque ornamentis caruere Iudæi, postquam discussa Babyloniorum seruitute, in patriam regressi sunt. Sed nihilominus tamen libertate, vrbe, templo, regnoque & quod caput est, Dei gratia & protectione fruebantur. His autem rebus omnibus cernimus eos post illam Vespasiani & Titi cladem, videlicet ob Mesiæ necem nefariè patratam, vsque ad hanc diem fuisse priuatos.

Mala quæ post Titum & Vespasianum Iudæis contigere, propter necē Mesiæ ipsis accidisse probat.

Sap 3.

At enim respondent quidam Iudæi se hanc calamitatem non pati propter cædem Mesiæ, quem ipsi etiamnum venisse negant: sed virtutis explorandę probandæque causa, scilicet vt eorum virtus rebus aduersis sicut igne aurum purior atque illustrior existeret, quemadmodum scriptura ait: *Tanquam aurum in fornace, probauit electos Dominus, & quasi holocaustum accepit eos.* Sed hoc responsum mendacij atque impietatis conuincitur. Primò, quia hæc calamitas non modo est corporalis, sed etiam spiritualis, magnam spiritualium bonorum iacturam continens: carent enim Prophetis, miraculis, cultu diuino, & Mosaicæ legis obseruatione. Pœnam autem spiritualem non ad probandam virtutem, sed ad punienda præterita scelera Deus infligit. Denique Iudæi sic respondentes mendacem faciunt Deum: quippe amplissimis verbis, Deus sæpenumero promittit, vt videre est in Deuteronomio cap. vndecimo, & 28. se populum Hebręum, si quidem is benè ac piè viueret, atque in legis quam per Mosem illis dederat, obseruantia, obedientiaque permaneret, cōseruaturum omni tempore in terra Chanaan, quam posidebat, à cunctis hostibus defensurū, cunctisque malis liberaturum, atq; omni bonorum genere cumulaturū. Alij respondent se non propter necem Mesiæ, sed propter alia quamplurima & grauissima flagitia, quæ admiserunt, iram Dei aduersum se irritasse: tantamque eius animaduersionem, & vindictam, quanta nunc plectuntur, promeruisse. Verumtamen & hoc responsum falsitatis arguitur: etenim quærendum ex illis est, quænam fuerint scelera ab ipsis cōmissa, propter quæ tam grauiter puniantur. Nimirum duo reperiuntur in Sacris litteris, omnium scelerum maxima, & grauissimis verbis à Deo reprehensa, & acerbissimis suppliciis vindicata, scelus idololatriæ, & cędes Prophetarum: hęc duo super alia omnia Deus exprobrat Iudęis & propterea testatur grauissimas quasque eorum captiuitates, & calamitates, præsertim verò Babylonicam, ipsis contigisse. Atqui nec post dissolutam captiuitatem Babylonicam, nec post Saluatoris nostri aduentum legimus

Nulla scelera Iudæorū fuerunt, quæ eis hanc tam grauem calamitatem iniecerunt præter Christi necem.

Iudęos

Iudęos aut publice idola coluisse, aut Prophetas occidisse. Itaque post id temporis, quod ad ista duo scelera spectat, quodam modo melior fuit populus Hebræus, quam antea fuerat. Non igitur magnitudo & diuturnitas præsentis Iudęorum calamitatis, vel ad prædicta duo scelera vel ad alia quæcunque præter cædem Mesiæ referri potest. Sed esto, fuerint idolorũ cultores, Prophetas occiderint, non ideo tamẽ conueniens prędictis sceleribus erat præsens Iudæorum calamitas. Hæc namque scelera fuerunt antea apud illos creberrima, quorum tamen non nisi septuaginta annorũ captiuitate, pænas luerunt. Nullum igitur exitum habent, nullum latebrã Iudæi: quocunque, se verterint, tenentur constricti.

Eximia D. Hieron. mi in Iudæos sententia.

Iuuat hoc loco referre, quæ D. Hieronymus ad hanc Iudæorum voluntariam cæcitatem perfidiamque redarguendam posuit in Epistola 129. quam scripsit ad Dardanum: *Multa* (inquit) *Iudæa scelera commisisti, cunctis circa te seruisti nationibus: ob quod factum? vtique propter idololatriam, cumque seruisses, crebrò tui misertus est Deus, & misit iudices & saluatores, qui te de seruitute Moabitarum, Ammonitarum, Philistinorum, ac diuersarum gentium liberarent. Nouissime sub Regibus offendisti Deum, & omnis tua prouincia gente Babylonica vastante, deleta est per septuaginta annos, templi solitudo permansit. A Cyro Rege Persarum est laxata captiuitas: extructum quoque est sub Dario templum. Quæ passi sitis à Medis, Aegyptijs, & Macedonibus non enumero: nec tibi adducam in memoriam Antiochum Epiphanem crudelissimum omnium tyrannorum: nec Pompeium, Gabiniũ, Scaurum, Varium, Cassium, Sosiumque replicabo, qui tuis vrbibus & præsertim Hierosolymæ, insultarunt. Ad extremum sub Vespasiano, & Tito vrbs capta templumque subuersum est. Deinde ciuitatis vsque ad Adrianum Principem per quinquaginta annos mansere reliquiæ: post illam euersionem vsque adhuc diem paulò minus quàm per quadringentos annos & Vrbis & templi ruinæ permanent. Ob quod tantum facinus? Certe non colis idola: sed etiam seruiens Persis & Romanis, & captiuitatis pressus iugo Deos ignoras alienos. Quomodo clementissimus quondam Deus, qui numquã tui antea oblitus fuerat, nunc per tanta spatia temporum non adducitur, vt soluas captiuitatem, & vt verius dicam expectatum tibi mittat Antichristum? Ob quod, inquam, facinus & tam execrabile scelus, auertit à te oculos suos? Ignoras: Memento vocis parentum tuorum, Sanguis eius super nos & filios nostros. Et hic est hæres, Venite occidamus eum & nostra erit hæreditas, Et non habemus Regem nisi Cæsarem. Habes quod elegisti, ad finem mundi vsque seruiturus es Cæsari, donec gentium intret plenitudo, & omnis Israel saluus fiat, & qui quondam erat in capite, vertatur in caudam.* Hactenus verba D. Hieronymi.

Matt. 27. Matt. 21. Ioan. 19.

Neque cuiquam mirandum accidat, hanc tam manifestam, testatamque oraculis Prophetarum, atque suorum multorum experientia comprobatam de Mesiæ aduentu, & morte doctrinam, non videre atque intelligere. Siquidem hæc ipsa cæcitas, vna est de multis alijs, & quidem ma-

ximis Iudæorum pœnis quibus illi propter necem Mesſiæ à Deo puniti ſunt. Duplici enim pœnarum genere mulctati ſunt. Vnum fuit corporale: & hoc triplex, amiſsio regni ac dignitatis, perpetua vrbis ac templi deſolatio, & ſempiternum exilium, innumeris malis miſerijſque refertum. Alterum pœnæ genus fuit ſpirituale, tantò ſanè grauius & exitioſius priore, quantò & potioribus bonis eos ſpoliauit, & acerbioribus malis affecit. Et hoc duplex; excæcatio mentis, & obduratio cordis, videlicet ad intelligēda, credendaque, atque amplectenda, quæ ad Mesſiā pertinebant. Hoc duplici pœnarū genere plectēdos eſſe Iudæos Iſaias c.6. illis verbis indicauit:

Iſa. 6. *Excæca cor populi huius, & aures aggraua, & oculos eius claude, ne forte videat oculis ſuis & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eum, & dixi, Vſquequo Domine? & dixit, donec deſolētur ciuitates abſq; habitatore, & domus ſine homine, & terra relinquatur deſerta.* Hoc Iſaiæ vaticinium Saluator noſter in Euangelio Ioan. cap. 12. ad ſe & Iudæos, qui ſibi credere recuſabāt,

Ioan. 12. pertinuiſſe declarauit. Illud quoque quod in Deuter. cap. 28. dixit Moſes de Iudæis,

Deut. 28. *Percutiat te Dominus amentia & cæcitate ac furore mentis: & palpes in meridie ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas, omnique tempore calumniam ſuſtineas, & opprimaris violētia, nec habeas qui liberet te.* Hoc, inquam, quod Moſes dixit, nūquam verius quam iam in Iudæos dici poſſe intelligimus. Dauid prçterea Pſalmo 68. cum ſub perſona ſua expoſuiſſet, quàm indignis & acerbis modis tractandus eſſet Mesſias à Iudæis, ſcilicet propter certitudinem Prophetiæ, in prædicendo futura, vſus verbi præteriti temporis proxime varias pçnas, partim corporales, partim ſpirituales tam immani eorum ſceleri comparatas, ſubiunxit:

Pſal. 68. *Fiat* (inquit) *menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributiones & ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua. Effunde ſuper eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet. Quoniam quem tu percuſsiſti perſecuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum, & nō intrent in iuſtitiam tuā. Deleantur de libro viuentium & cum iuſtis non ſcribātur.* Dauidem autem hæc vaticinantem, prophetico ſpiritu, ſpectaſſe Iudæos, qui Dominum noſtrum occiderunt, & doctrinam eius oppugnarunt, non tantum accipere noluerunt teſtem habemus quo non grauior alter, D. Paulum capite vndecimo Epiſtolæ ad Romanos. Qui quidem Paulus capite tertio poſterioris Epiſtolę ad Corinthios, eleganter argumentatur, obtuſos eſſe Iudæorū ſenſus ad diuina myſteria, prçſertim ea, quæ Mesſiam attingunt, intelligenda: Olim, inquit, non poterant Iudçi aſpicere faciem Moſis, niſi velatam, nēpe in hodiernā vſq; diē, velamē manet Iudçis in lectione veteris teſtamenti: quod tamen per Chriſtum euacuatur. Itaque Iudæus ſine fide Chriſti legens Scripturam, reperit eam velatam, nec menti

Iudæi habent faciem velatam ad Scriptura myſteria intelligenda.

menti peruiam ad intelligendum. At cum primum fide Christi imbutus est, velamen ex ipsa Scriptura & ex corde eius aufertur. Idem Paulus 2.c. posterioris Epistolę ad Thessalonicenses, testatur Iudęos expositos esse omni seductioni & errori, eò quod claritatem veritatis non receperunt, vt salui fierent: *ideoque* (inquit) *mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.*

CAPVT V.

Secunda disputationis pars, in qua ostenditur Christum Iesum Marię Filium, verum fuisse Messiam.

VAlidissimis & quamplurimis argumentis Christus Dominus ostendit se esse verum Messiam, vt sic etiam adimpleatur prędicta in superioribus Danielis prophetia, illis verbis, *Confirmauit autem pactum multis*, vbi clare prædixit Christum Dominum Euangelium seu nouum testamẽtum (id enim sonat *pactum*) multis testimonijs, & argumentationum generibus comprobaturũ. Quinque verò præcipuè modis siue argumentorũ classibus demõstratur Christum Dominum verum fuisse Messiam, eiusque doctrinam à Deo esse profectam.

Quinque enim modis Dominus noster probauit se Messiam esse; suámque doctrinam à Deo esse profectam, eamque cunctis hominibus ad percipiendam vitam æternam omnino esse necessariam. Primum genus probationis constat multis, varijs, & adeò grauibus testimonijs, vt ea nulla tergiuersatione eludi possint. *a* Primum testimonium fuit Angelorum in ortu Christi annunciantium pastoribus eo die natum esse Saluatorem mundi. *b*. Secundum testimonium fuit Magorum, qui ex oriente venientes, natum iam esse regem Iudæorum nouæ stellæ miraculo confirmarunt. *c* Tertium fuit eorum, qui illo ipso tempore, quo Christus natus est, iustitia pietateque ac sanctitate insignes, & apud Iudæos perquam nobiles habebãtur, vt Elisabeth, Zachariæ, Simeonis & Annæ. *d* Quartum fuit multiplex testimonium, & præconium Ioannis Baptistæ cui Iudæi non poterant contradicere. *e* Quintum fuit testimonium Dei Patris magnificè & gloriose datum in baptismo, & transfiguratione Christi. *f* Sextum fuit Mosis & Eliæ, qui apparuerunt in transfiguratione Christi, & testificati sunt ipsum esse Messiam. Septimum fuit testimonium ipsorum Pha-

Primò probatur testimonijs.
a *Luc.* 2.
b *Matt.* 2.
c *Luc* 1. & 2.
d *Matt.* 2. *Luc.* 3. *Ioan* 1.
e *Matt.* 3. & 17.
f *Matt.* 17.

Matt. 7. risæorum, de quibus vnus Nicodemus dixit, *Scimus quia à Deo venisti Magister.* Octauum etiam ipsorum Dæmonum qui eiecti ab ipso ex humanis corporibus clamabant ipsum esse Christum, & Filium Dei.

Secundò miraculis. Ioan. 7. Secunda probatio versatur in miraculis Christi, quæ fuerunt plurima, maximaque. Quapropter Iudæi, vt refert Ioannes cap. 7. dicebant. *Nunquid Christus, cum venit, plura signa faciet, quàm quæ hic facit?* Dupliciter autem ex hoc loco vrgentur Iudæi, siquidem Dominus noster & omnia miracula fecit, quæ facturum Messiam prædixerant Prophetæ, & fecit ea miracula, quibus declararet, ac probaret se Dei Filium esse, verumque Messiam.

Tertiò ex vita & moribus. Tertia approbatio ducitur ex vita, & moribus, ex passione item, & morte Domini nostri. Eam enim vitam egit Dominus noster, ijs moribus fuit, eam doctrinam prædicauit: denique tali vita, moribus, & doctrina fuit, quali futurum Messiam vates præscripserant. Ea prætereа passus est à Iudæis, eoque mortis genere necatus est; vt de ipso Isaiam capite 53. & Dauidem Psalmo 21. vaticinatos esse dubitari nullo modo possit. His adde prodigia; quæ Domino nostro moriente contigerunt. Sol vsquequaque defecit, & sanè præter naturalem rerum cursum & ordinem, horribili motu terra contremuit: velum templi discissum est: sepulchra patuerunt, multique de mortuis ad vitam reuocati, visi sunt multis, & testificati Iesum esse Messiam. Quibus prodigijs permotus Centurio exclamauit: *Verè filius Dei erat hic.* *(Isa. 53. Psal. 21. Matt. 27.)*

Quartò ex prædictionibus. Septem Domini nostri prædictiones. Quartum & vltimum genus probationis, consistit in prædictionibus Christi Domini nostri, quarum omnium veritatem euetus comprobauit. Fuerunt autem prædictiones Christi ferè huiusmodi. *a* Prima fuit de suprema ruina, & exitio Iudæorum. *b* Secunda de miraculis, quæ facturi erant ipsius Discipuli, & sectatores. *c* Tertia de maximis & acerbissimis persecutionibus quas erant passuri. *d* Quarta de Euangelio suo per omnem terram prædicando. *e* Quinta de Ecclesia sua vsquequaque, & in vniuerso orbe propaganda. *f* Sexta quod eadem Ecclesia, licet foret vbique terrarum & gentium oppugnanda, diuexanda, & conflictanda, nihilominus tamen, vsque ad consummationem sæculi esset permansura. *g* Denique septima & vltima de genere mortis suæ, de resurrectione post triduum, de missione Spiritus sancti, de nomine suo apud omnes gentes nobilitando & clarificando. Quintum verò genus probationis constabit ex sequentibus notis & signis Messiæ.

a *Luc.* 10. b *Ioan.* 14. c *Ioan.* 16. d *Mat.* 26. *Act.* 1. e *Ioan* 10. f *Matt.* 16. g *Matt.* 20.

CAPVT V.

De notis ac signis Messiæ à Prophetis prædictis, vbi etiam simul ostenditur in Christo Domino fuisse reperta.

QVintum genus probationis constat vaticiniis ac Prophetijs de venturo Messia editis, quę ad vnguem in Christo Domino cōpleta sunt vt prędixerat Daniel illis verbis: *Vt adimpleatur visio & prophetia.* Christo enim Domino veniente in mundum impletæ sunt omnes Prophetię: quia quęcunque prędixerunt Prophetę Messiam dicturum & passurum, ea omnia Dominus dixit, fecit, ac passus est. ideo etiam dixit ipse Dominus Matth. 5. *Non veni soluere legem, sed adimplere.* Et ipsi Euangelistæ cum narrant dicta, facta, & passiones Christi, sępè notare solent, *Vt adimpleretur quod dictum fuerat per prophetam.* Matth. 5.

Notandum vero est cum Pereyra in locum illum Danielis in Gręca lectione pro *impleatur* haberi *signetur*, quasi dicat Vt signetur visio & Prophetia quam lectionem secutus est Tertullian. in lib. aduersus Iudæos, idem tamen est *signari* siue *adimpleri Prophetias*, vt ipse Tertullian. sequentibus verbis docet: *Quid est*, inquit, *quod dicit Angelus*, Signari visum & prophetiam? *Quoniam omnes Prophetæ nunciabant de illo quod esset venturus, & pati haberet. Igitur quoniam adimpleta est Prophetia per aduentum eius, propterea signari visionem & Prophetiam dicebat: ipse enim signaculum fuit omnium Prophetarum, adimplens omnia quæ retro de eo Prophetæ nunciauerant. Post aduentum enim Christi & passionem ipsius, iam non visio, neque Propheta est qui Christum nunciet venturũ. Denique hoc si non ita est, exhibeant Iudæi post Christum Prophetarum aliqua volumina, vel Angelorum aliquorum visibilia miracula, quæ retro Patriarchæ viderunt, vsque ad aduentum Christi, qui iam venit ex quo signata est visio, & prophetia, id est statuta. Et merito dixit Euangelista lex & Prophetæ vsque ad Ioannem baptizatorẽ. Baptizato enim Christo, id est sanctificante aquas in suo baptismate, omnis plenitudo spiritualium retro Charismatum in Christo cessarunt, signante visionem, & prophetias omnes quas aduentu suo adimpleuit. Vnde firmissime dicit, aduentum eius firmare visum & Prophetias.* Hęc Tertullianus. Pereyra. Tertullian.

Quare nostro instituto valde cōsentaneum erit, si hoc loco doceamus, omnia Prophetarum oracula in Christo & per Christum esse impleta: nã cùm vatum oracula certa quasi quędam signa & indicia Messię eò pręmissa fuerint à Deo, vt his Messias mortali & passibili carne indutus, in

mundum aliquando venturus, sine vllo errore ac sine magna difficultate cognosci ac deprehendi posset: fatendum erit eum, in quo omnia prędicta signa conuenerint, fuisse verum Messiam: alias illa signa incerta & fallacia essent, cum per illa etiam homines indocti citra ipsorum culpam in grauissimum errorem colendi pro Messia non verum Messiam, inducerentur. Hęc autem omnia Prophetarum oracula siue signa in Domino Iesu reperta fuerunt, eaque tam propriè, tamque apertè & explicatè Christo conueniunt, vt de illis minime possit dubitari; ita vt non tam futurarum rerum prędictiones, quàm pręteritarum narrationes esse videantur, nec illi pręuidisse res alio tempore gerendas, sed rebus ipsis factis interfuisse; ita vt verè possit dici, quosdam illorum quędam de Christo non minus distinctè quàm Euangelistas descripsisse. Sed dices, Quare etiã Iudæi tam apertis Prophetarum testimoniis non credunt? Resp. docente Pereyra in Daniel. lib. 10. quod licet Prophetarum vaticinia ante Christi aduentum, propter futurarum rerum obscuritatem difficillima essent intellectu: eadem tamen post aduentum Domini nostri, per quem abundè impleta sunt & promissa Dei & Prophetarum vaticinia, facilem habent intelligentiam & explicationem. Iudęos autem, qui non credunt adhuc venisse Messiam, necesse est, cùm Prophetarum libros legunt, dubios, perplexos, & plane cęcos esse, & tanquam in labyrintho quodam aberrantes nullum reperire exitum ac similes esse eorum qui nullo duce nulloque lumine, per tenebrosa & pręrupta loca iter facientes, passim offendunt, nec raro in profundũ pręcipites aguntur. Sic profecto est, vt pręclarè dixit Irenęus quadragesimo tertio capite libri IV. aduersus hęreses: *Omnis* (inquit) *Prophetia priusquam habeat effectum, ambiguitas & ænigma est hominibus, cum autem venerit tempus eius, & euenerit quod prophetatum est, tunc Prophetiæ habent liquidam & certam expositionem. Propter hoc Iudæis cum nunc legitur lex & Prophetæ, fabulæ similis est, non enim habent expositionem omnium rerum pertinentem ad aduentum filij Dei, qui est secundum hominem. At Christianis cum legitur prophetia, thesaurus est absconditus in agro, cruce Christi reuelatus & explanatus ditans sensum hominis, & ostendens Dei sapientiam.* Sic Irenęus. Nulla igitur difficultas est credenti Prophetis Euangelium persuadere: non sanè maior quã (si parua licet componere magnis) tenenti scientiam aliquã subalternatam. Quapropter Irenęus quadragesimo primo capite libri IV. aduersus hęreses, propterea existimat dixisse Paulum se plus omnibus laborasse, quia cùm ipse prędicator Apostolus, & Doctor gentium esset constitutus, magis laboriosum & arduum sibi fuerit gentibus quàm Iudęis Euangelium tradere. Gentes namq; nec legem à Deo scriptam, vt Iudęi acceperant, nec Prophetas nouerant, nec expectabant Messiam, & vnius veri Dei notitiã pauci, cultum vero & religionem fere nulli tenebant: sed circa Dei omnipo-

Pereyra fol. 579.

Irenæus.

Cur Paulus dixerit se plus omnibus laborasse.

1. Cor. 15.

nipotentiam caligantes, circa prouidentiam vacillantes, de animorum nostrorum immortalitate perplexi, de mundi origine atque interitu dubij, de vltimo fine hominis incerti, in densissimis errorum tenebris versabantur, & in altissimis nefandorum scelerum sordibus volutabantur, quanto pluribus erroribus & flagitijs implicati, tanto longius à veritatis perceptione remoti. At Iudæis, quibus, vt Paulus inquit, credita erant eloquia Dei, quorum adoptio erat filiorum, & gloria, & testamentum & legislatio, & obsequium, & promissa, Iudæis inquam nisi voluntaria eos ignoratio & malitia obcæcasset, & nisi contumax aduersus veritatem atque offirmatus animus, omnem ad eorum mentes illuminandi aditum luci diuinæ præclusisset, procliuissimum fuisset Euangelicam doctrinam probari ac persuaderi. Sed iam quæ fuerint de Messia Prophetarum oracula, & quemadmodum ea in Domino Iesu Christo perfectissime completa sunt, breuiter ostendamus, afferentes primum signa siue notas, quibus Deus per Prophetas nobis voluit Messiam venturum reuelare. *Rom 3. & 9.*

Prima Nota: de aduentu Messiæ.

Principio Deum in terris aspectabili & humana forma conuersaturũ cum hominibus, grauissimis verbis vaticinatus est Baruch, cap. tertio, *Hic est*, inquit, *Deus noster & non æstimabitur alius aduersus eum, hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Similiter Esaias cap. 35. *Deus ipse veniet, & saluabit nos.* Atque alio loco: *Vtinam disrumperes cælos, & descenderes.* *Baruch 3.* *Esa. 35.* *Idem 64.*

Secunda Nota, fuit Dauidica & regia propagatio ex semine Dauid.

Hieremiæ 23. *Ea dies veniet, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex*, quem locum de Christo intelligunt omnes Hebræi, & hanc notam esse impletam in Christo docet Matthæus, in ipso statim Euangelij exordio, *Liber* (inquit) *generationis Iesu Christi filij Dauid*, &c. *Ierem. 33.* *Matt. 1.*

Tertia Nota: IESVS conceptus ex Virgine, & natus.

Esaiæ 7. *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.* Hoc testimonium, quod etiam Matthæus Euangelista in Maria completum posuit, aduersus Iudæos & hæreticos vix est vllus ex Patribus, qui non pertractet. Iustinus Martyr egregiè in Tryphonẽ, & in secunda pro Christianis Apologia, Irenæus li. *Esa. 7.* *Iustin. Martyr.* *Irenæus.*

Athanas. Cyprian. Basil. Mag. Rich. de S. Victore. Euseb.

3.cap.9.& 21.& 24. Athanasius de incarnatione verbi latè. Cyprianus aduers. Iudæos lib.2.cap.9. Basilius Homil de Epiphan. Domini, Richardus de Sancto Victore duos libros edidit de ea prophetia. Iudæos refellit latè Eusebius lib.7.cap.1.

Prou.30.

Item Prou.30. *Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro, viam aquilæ in cælo, viam colubri super petram, viam nauis in medio mari, & viam viri in Virgine*. Sic habet interpretatio septuaginta seniorum. Quare de virgineo partu prophetasse Salomonem, cùm dixit: *Sibi penitus esse ignotam viam viri in virgine*, sentiunt non ignobiles auctores, Cornelius Iansenius in Prouerb. cap.30. Nicolaus Lira ibidem, Ludouicus Leo Augustinianus de nominibus Christi lib 3.

Iansenius. Nic. Liran. Lud. Leo.

Matt.1.

Hæc natiuitas ex Virgine demonstrata est Matth.1. *Cum esset disponsata Mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est habens in vtero de Spiritu Sancto*, &c.

Luca 1.

Secundo Luc. primo. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altißimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.*

Quarta Nota: IESVS in Bethlehem natus pauper & Rex.

Mich.5.

Primo Micheæ 5. *Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te enim mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, & egreßus eius ab initio, à diebus æternitatis*. Celebre vaticinium est, quod Matthæo teste Scribæ agnouerũt; Ioanne auctore, etiam turbæ. Tractat hoc Iustinus in 2. Apolog. Chrysostom. in demonstrat. quod Christus Deus. Iunilius lib.2. de parte diuinę legis c.22. Eusebius lib.7.cap 4.& lib.6.c.1.

Iustinus. Chrysost. Iunilius. Euseb.

Esa. 9.

Secundò Esai.9 *Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis: Et factus est principatus eius super humerum eius. Et vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & in iustitia amodo & vsque in sempiternum*. Non indiget expositionibus illustrissima prophetia, quam versant vbique Sancti. Hieronymus illic, Euseb. lib.7.c.4.& lib.9.cap.6. Basil. lib. 2. contra Eunomium. Ambrof. in c. 8 ad Roman. Chrysost. in homil. cõtra Anomæos. Cyrill. serm. de occursu Domini, August. Serm. 10. de tempore & lib. Quæst. super Iudic. c. 52. 53. 54. & alij alias, siue nostram siue septuaginta lectionem consulas, tametsi videtur discrepare Hieronymus.

Hieron. Euseb. Basil. Ambros. Chrysost. Cyrill. Augustin. Abacuc 3.

Tertio Habac.3. *Consideraui opera tua & expaui: in medio duorum animalium cognosceris*. Id quidem iuxta septuaginta, quod de puero in præsepe inter animalia collocato refert Prosper lib. de Diuinis prædictionibus p.3. cap.5. Neque ab eo Ecclesiæ sensus valde abhorret, quæ in quadam Antiphona

Prosper.

phona Natiuitatis, canit, *Vt animalia viderent Dominum natum*, &c.

Primo Matth 2. *Cum natus esset Iesus in Bethleem Iudæ*. Secundo Luc. 2. *Ascendit autem & Ioseph à Galilea de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem David, quæ vocatur Bethleem, eo quod esset de domo & familia David, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante. Factum est autem, dum esset ibi, impleti sunt dies vt pareret. Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio.* Tertiò Ioan. 7. *Nonne Scriptura dicit, quia ex semine David, & de Bethleem castello, vbi erat David, venit Christus?* Matth 2. Luc. 2. Ioan. 7.

Quinta Nota: Iesus vocatus octauo die.

Primò Numer. 13 *Vocauitque Osee filium Nun Iosue, Iesum* Iosue ministrũ Moysi, postea ducem populi Hebræi, à quo introducti sunt filij Israël in terram promissionis diuina scriptura sæpe vocat *Iesum*, nomine diuinitus immutato, vt significaret Iesum Saluatorem, cuius typus fuit. Hoc mysterium magnificè celebrant Sancti Patres. Iustinus quidem in colloquio: Tertullianus verò aduersus Iudæos: Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum: Ambrosius in Psalmum 39. Omnium optimè Augustinus lib. 16. contra Faustum lib. 19. quare bene de illo Propheta Ecclesiasticus. Num. 13. Iustinus. Tertull. Hieron. Ambros. Augustin.

Secundò Esai. 19. *Mittet eis Saluatorem & propugnatorem qui liberet eos.* Euseb. lib. 2. demonstrat. 35. & lib. 7. cap. 6. Cyrillus de incarnat. vnigeniti, cap. 3. Esa. 9. Euseb. Cyrill.

In Euangelistis primò Luc. 2. *Vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo priusquam in vtero conciperetur.* Secundò Matth. 1. *Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Luca 2. Matth. 1.

Sexta Nota: Adoratus à Magis.

Primò Numer. 24. *Videbo eum sed non modò: intuebor illum, sed non prope. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israël: & percutiet Duces Moab, vastabitque omnes filios Seth, & erit Idumæa possessio eius.* Hieronymus in 2. Matthæi, Leo Serm. 4. de Epiphania, Prosper de prædict. p. 3 cap. 6. Athanas. de Incarnatione verbi Irenæus lib. 3. c. 9. Basil. Homil de Epiphan. Iustinus in Tryphonem, Eusebius lib. 9. Demonst. primo latè. Num. 24. Hieron. Leo Mag. Prosper. Athanas. M. Irenæus.

Secundò Psalm 71. *Reges Tharsis & insulæ munera offerent: Reges Arabum & Saba dona adducent Et adorabunt eum omnes gentes: omnes Reges seruient ei.* Ecclesia in officio Epiphaniæ, Hilarius lib. 4 de Trinitate, Prosper de prædict. p. 3. cap. 6. Tertullianus lib. 3. aduersus Marcionem. Basil. Mag. Iustin. Euseb. Psalm. 71. Hilarius.

Tertiò Esaiæ 60. *Inundatio camelorum operiet te: Dromedarij Madian & Epha. Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes.* Chrysost Homil. 2. in 2. Matth. Prosper de prædict. p. 3 c. 6. Auctor imperfecti in Matth. cap. 2. Prosper. Tertull. Esa 60. Chrysost. Prosper.

In Euangelistis primò Matth. 2. *Cū natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis Regis, ecce Magi venerunt ab Oriente Hierosolymam dicentes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.*

Septima Nota: Iesus in Ægyptum fugiens, & inde reuocatus.

Esa 19. Euseb. Cæsar. Chrysost. Hieron. Ambros. Athanas. Prosper, &c. Osee 11.

Primò Esaiæ 19. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & commouebuntur simulacra Aegypti à facie eius.* Eusebius Cæsariensis lib. 6. historiæ Ecclesiasticæ cap. 20. & lib. primo de demonst. Euang. cap. 4. & lib. 8. cap. 5. Chrysostom. in 2. cap Matth. Hieronym in 19. Esai. Ambros. de Institut. virgin Athanas. de incarnat. Verbi, Prosper de prædict. par. 3. c. 2. *Nubem leuem* vult Euseb. Christi corpus. Hebraicè dicit legi, *crassitudinem leuem* quod corpus fuerit de Spiritu Sancto conceptum.

Irenæus. Chrysost. Prosper, &c.

Secundo Oseæ 11. *Ex Aegypto vocaui filium meum.* Matthæi nobis auctoritas sufficere debet, vt veram de Christo prophetiam accipiamus: cuius sensum tenent Irenæus lib. 3. c. 9. Chrysost. in demonstrat. quod Christus sit Deus, Prosper de prædict. p. 3. c. 8. Athanasius de Incarnat. Verbi, Iunilius lib. 2. de parte diuinæ legis, cap. 22. Euseb. Cæsar. libr. 9. Demonst. 4.

Matth. 2.

In Euangelistis. Primò Matt. 2. *Angelus Domini in somnis apparuit Ioseph, dicens, Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi.*

Octaua Nota: Propter Christum paruuli occisi.

Hierem. 31. Prosper Chrysost.

Hierem. 31. *Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, & fletus. Rachel plorantis filios suos, & volentis consolari super eis quia non sunt.* Prosper de prædict. p. 3. c. 9. Chrysost. in demonstrat. quod Christus sit Deus, Iustinus in Colloquio.

Matth. 2.

In Euangelistis. Matth. 2. *Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros in Bethleem, & in omnibus finibus eius. Tunc impletum est, quod dictum est per Hieremiam,* &c.

Nona Nota: Iesum Ioannes Baptista præcursor annuntiat.

Esai. 40.

Primo, Esai. 40. *Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Omnis vallis exaltabitur: & omnis collis & mons humiliabitur: & erunt praua in directa, & aspera in vias planas. Et reuelabitur gloria*

via Domini & videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est. De se ipso hæc pronunciauit Ioannes ipse Ioannis 1. cui Matthæus 3. Marc. 1. Lucas 3. cap. suffragantur, satis idonei interpretes diuinæ prophetiæ: vt plures requirere otiosum sit. Si quis tamen requirat, legat Iustinum in suo colloquio Prosperum Aquitanicum in Prædictionibus suis par. 3. c. 1. Eusebium copiosè lib. 9. dem. 5.

Ioan. 1. Matth. 3. Marc 1. Luc 3. Iustinus. Prosper.

Secundò, Malach. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Honorans Baptistam Christus, hanc de illo prophetiam exponere dignatus est Matthæi 11. Luc. 7. Sed interim in Hebraica nostraque lectione sub prima persona legimus, *Præparabit viam meam, & faciē meam.* In Euangelistis verò sub secunda persona: *Præparabit viam tuam & faciem tuam.* Vt planè discamus, siue pater intelligatur loqui siue Filius, eandem esse sententiam, quia vtriusque vna natura est, eademque voluntas.

Euseb &c. Malach. 3. Matth. 11. Luc. 7.

In Euangelistis. Primò, Ioann. 1. *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine.* Secundò. Luc. 3. *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans Baptismum pænitentiæ, & remissionem peccatorum.*

Ioan. 1. Luc. 3.

Decima Nota: Iesus discipulos pauperes, & idiotas vocans ad Apostolatum.

Primò, Esai. 8. *Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum & portentum Israel à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.* Paulus ad Hebræos 2. affert de vocatione Apostolorum & signis ab ijs perpetratis, Euseb. lib. 9. de Demonst. Euang. cap. 14. Cyrillus in 8. Esai. Origenes homil. 7. in cap. 8. Esai.

Esa. 8. Heb. 2. Euseb. Cyrillus. Origen.

Secundò Hier. 16. *Mittam ad eos piscatores, & piscabūtur eos; & venatores, & venabuntur eos.* Prosper de Prædict. p. 3. cap. 12.

Ierem. 16. Prosper.

Tertiò, Esaiæ 29. *Ciuitatem sublimem humiliabit, humiliabit eam vsque ad terram, detrahet eam vsque ad puluerem. Conculcabit eam pes, pedes pauperum gressus egenorum.* Cyrill. lib. 3. in Esai. de ijs dicit hæc scribi, quibus Christus dedit potestatem calcandi super serpentes. Hieronymus *pes pauperis* de Christo, de Apostolis *gressus egenorum.*

Esai. 29. Cyrillus. Hieron.

In Euangelistis, primò, Matt. 4. *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.* Secundo, Act. 4. *Comperto quod homines essent sine literis & idiotæ, admirabantur, cognoscebant eos, quia cum Iesu fuerant.*

Matth. 4. Act. 4.

Vndecima Nota: Iesum audiunt & sequuntur turbæ innumeræ.

Mich. 4. Mich. 4. *Et erit in nouissimo dierum, erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles, & fluent ad eum populi. Et properabūt gentes multæ, & dicent, Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos de vijs suis, & ibimus in semitis eius. quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hierusalem. Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes vsque in longinquum.* Hieronymus in 2. Esai. ad Iesum docentem in monte refert: eodem modo in 4. Michææ, referens verba Matthæi 4. Basilius & Augustinus ad concursum hominum post Spiritus Sancti descēsum ad Euangelicam legem. Eodem modo Iustinus in 2. Apolog. & in colloquio. Itemque Euseb. lib. 6. cap. 13.

Hieron. Basil. Augustin. Iustinus Euseb

Matth 4. Luc 5. Marc. 6. Idem. 1.

In Euāgelistis. Primò, Matt. 4. *Et sequutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Hierosolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem.* Secūdo Luc. 5. *Cum turbæ irruerent in eum vt audirent verbum Dei.* Tertiò, Marc. 6. *Erant qui veniebant, & redibant multi, & nec spatium manducandi habebāt.* Quarto, Marc. 1. *Et cum inuenissent eum, dixerunt ei, quia omnes te quærunt.*

Duodecima Nota: Iesus cum hominibus benignè suauiterque conuersans.

Esa. 24. Esai. 42. *Ecce seruus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum. Iudicium gentibus proferet. Non clamabit neque accipiet personam, nec audietur vox eius foris. Calamum quassatum non conteret. Et linum fumigans non extinguet. In veritate educet iudicium. Non erit tristis neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium, & legem eius insulæ expectabunt.* Chrysost in Demonst. quod Christus sit Deus. Iustin. in 2. Apol. & in Tryph. Euseb. lib. 9. c. 15. Basil. in Reg. c. 291. Tertull. 4. adu. Marcion. Hilar. in Psal. 131. Pro, *non erit tristis neque turbulentus* Septuaginta habent *splendebit. & non conteretur,* Sic legit Augustinus 20. lib. de Ciuit. c. vltim.

Chrysost. Iustin. Euseb. &c.

Matth. 11. Luc 9. Idem 4. 2. Cor. 10. Rom. 15.

In Euangelistis. Primo, Matt. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis: & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Secūdo, Luc. 9. *Nescitis cuius Spiritus estis. Filius hominis non venit homines perdere, sed saluare.* Tertio, Luc. 4. *Mirabantur de verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius,* Quarto, 2. Cor. 10. *Obsecro vos per mansuetudinem & modestiam Christi.* Quinto, Rom. 15. *Vnusquisque proximo suo placeat in bonum. Etenim Christus non sibi placuit.*

Vnde-

Decimatertia Nota: Iesus peccatores benignè excipiens.

Primò, Mich. 4. *In die illa dicit Dominus, Congregabo claudicantem: & eam quam eieceram colligam: & quam afflixeram consolabor: Et ponam claudicantem in reliquias, & eam quæ laborauerat in gentem robustam: & regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & vsque in æternum.* Hieronym. lib. 1. in Mich. de priore Domini aduentu, in quo peccatores saluati sunt. Eodem ferè modo Arias Montanus.

Mich. 11. Hieron. Ben. Arias Mont..

Secundò, Esaiæ 35. *Ibi in cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & iunci. Et erit ibi semita & via, & via sancta vocabitur.* Hieronym. Gregorius 29. Moral. cap. 14. lib. 2. in Ezech. hom. 3. Apud septuaginta tamen aliter habetur.

Isaia 35. Hieron. Greg. Magn.

Tertiò, 1. Reg. 22. *Et conuenerunt ad Dauid omnes qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo, & factus est eorum princeps.*

1. Reg 22.

In Euangelistis. Primò, Matt. 9. *Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pænitentiam.* Secundo, Matth. 11. *Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus.* Tertiò, Luc. 15. *Erant appropinquantes peccatores, & publicani vt audirent illum.* Quarto, 1. Tim. 1. *fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quia Dominus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere.*

Matth. 9. Idem 11. Luc. 5. 1. Tim. 1.

Decimaquarta Nota: In parabolis loquens.

Psal. 77. *Aperiam in parabolis os meum: eructabo abscondita à constitutione mundi.* Tractatus Chrysostomi in Oratione contra gentiles, quod Christus sit Deus. in 5. tomo.

Psal. 77. Chrysost.

In Euangelistis. Matth. 13. *Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis: vt impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem, Aperiam in parabolis os meum.*

Matt. 13. Psal. 77.

Decimaquinta Nota: Iesum vera docentem, & vitia corripientem infesti persequuntur Scribæ & Pharisæi.

Primo, Psal. 108. *Os peccatoris & os dolosi, super me apertum est. Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdederunt me, & expugnauerunt me gratis. Pro eo, vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam, & posuerunt aduersus me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.* Euthymius, & Augustinus manifestam esse Prophetiam de Iudæis Christum oppugnantibus. Prosp. de prędict. p. 2. c. 25. Euseb. lib. 10. c. 3.

Psal. 108. Euthym. Augustin. Prosper.

Secun-

Sap. 2. Secundo, Sap. 2. *Circumueniamus iustum, quia inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dißimilis est alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo & abstinet se à vijs nostris tanquam ab immunditijs, & præfert nouißima iustorum, & gloriatur Patrem se habere Deum.* Aug. lib. 17. de Ciui. cap. 20. dicit apertißimâ esse Prophetiam de Christi paßione & impijs interfectoribus eius. Cyprianus recitat hunc totum locum de Christo lib. 2. aduersus Iudęos cap. 14. & in libro de montibus Sion & Sina.

Augustin. Cyprianus.

Esa. 8. Tertio, Esai. 8. *Congregamini populi & vincimini, inite consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non fiet.* Et mox: *Et erit vobis in sanctificationem: in lapidem offensionis & in petram scandali, duabus domibus Israel, in laqueum, & ruinam habitantibus Hierusalem, & offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur.* Extrema huius testimonij ponunt Paulus ad Romanos 9. & Petrus in priore sua Epistola cap. 2. Illa verò superiora, *Congregamini & vincimini*, Cyrillus optimè interpretatur de Iudæis à Christo victis, quoties eum tentarunt. Basilius, & Eusebius de persecutione Ecclesiæ à gentilibus mota magis accipiunt.

Rom. 9. 1. Pet. 2. Cyrill. Basil. Euseb.

Ioan. 8. Idem 7. Luc. 16. Mar. 22. In Euangelistis, Primò, Ioan. 8. *Nunc autem quæritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum quam audiui à Deo.* Secundo, Ioan. 7. *Nemo ex vobis facit legem, quid me quæritis interficere?* Tertio, Luc. 16. *Audiebant autem omnia hæc Pharisæi qui erant auari, & deridebant illum.* Quarto, Mar. 22. *Consilium inierunt Pharisæi, vt caperent eum in sermone.* Et cętera quæ paßim occurrunt.

Decimasexta Nota: Iesus Hierosolymam asello vectus ingrediens, & magnificè exceptus.

Zachar. 9. Primo, Zachar. 9. *Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & saluator: ipse pauper & ascendens super asinum & super filium asinæ.* Cyprian. 2. aduers. Iudæos ca. 29. Iustin. in 2. Apolog. & in Colloquio, Chrys. quod Deus sit Christus in 5. tomo. Prosper. de Prædict. p. 3. ca. 16. Euseb. lib. 9. cap. 17. fuse.

Cyprian. Iustinus. Chrysost. Prosper. Euseb.

Psal. 8. Matth. 21. Chrysostom. Euthym. Secundo, Psal. 8. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, vt destruas inimicum & vltorem.* Ipse Dominus Matth. 21. Chrys. in Demonstrat. quod Christus sit Deus, Euthymius optimè.

In Euangelistis, Matth. 21. *Adduxerunt asinam & pullum & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.* Secundo, *Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur clamabant dicentes Hosanna filio Dauid. Benedictus*

dictus qui venit in nomine Domini. Hoc autem factum est, vt impleretur, quod dictum est.

Decimaseptima Nota: Iesu obedientia vsque ad mortem.

Primo Esai.50. *Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiā quasi magistrū. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abij. Corpus meū dedi percutientibus & genas meas vellentibus.* Nazianz. in Apolog. Tertullianus 4. contra Marcionem. Origenes Homil 3. in 22. cap. Genes. *Esa. 50. Nazianz. Tertull. Origen.*

Secundo Psal.35. *Sacrificium & oblationem noluisti: aures autē perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti. tunc dixi ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.* Hoc testimonium cōmemorat Apostol. ad Hebræos 10. vt ostēdat obedientiam Christi in oblatione corporis sui nobis Deum reddidisse pacatum atque propitium, quemadmodū docet etiam ad Romanos scribens. Legi potest Euthymius ac cæteri auctores hoc loco. *Psal. 35. Hebr. 10.*

In Euangelistis. Ioan. 15. *Sed vt cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater sic facio, surgite eamus hinc.* Secundo, Philip 2. *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu. qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Patri: sed se ipsum exinaniuit formam serui accipiens: in similitudinem hominum factus. & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem mortem autem crucis.* *Ioan. 15. Phil. 2.*

CAPVT VI.

Notæ aliæ de morte, passione, resurrectione ac ascensione ad cælos Mesiæ.

ETsi omnes Christi actus à Prophetis fuerint prænunciati, præcipuè tamen, vt auctor est S. Irenæus l.4. aduersus hær. c.66. passiones Christi in libris Prophetarum sunt descriptæ: vt enim ex sequentibus apparebit, nusquam Spiritus Prophetiæ neque vberior neque illustrior apparet quā in Christi pasionibus, opprobrijs, & doloribus declarandis. Quod nō sine diuino Consilio factum existimamus, nempe vt scandalū crucis ab humanis cordibus remoueretur, atque ea Dei sapientia & virtus, quæ in passione elucebat copiosissime, vocatis in regnum Dei commēdaretur, quare & ipse Christus crebro atque apertè discipulos de morte sua ac pasione commonefaciendos antè putauit: vt quod in viris turpe erat supplicium crucis, id à Christo caritate hominum ardenti susceptum salutis nostræ tropæum, ac gloria Dei decus esset sempiternum. *Irenæus.*

Luc. 18. *Ecce*, inquit discipulos alloquens Luc. 18. *ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis.* Quæ statim explicat: *Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget.* Atque alio loco Luc. 22. & Esai. 53. *Quod scriptum est oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea quæ sunt de me finem habent.* Et rursus: *Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de eo.* Mox etiam ad Petrum Matth. 26. *Quomodo ergo implebuntur scripturæ, quia sic oportet fieri?* Et postquam à mortuis resurrexit duobus iter facientibus ac de ipso sermocinantibus sese comitem adiungens: *O,* inquit, *stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Christum, & sic intrare in gloriam suam?* Et incipiens à Moyse; & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quę de ipso erant. Atque eodem die Apostolis apparens repetit quę pridem de scripturis in ipso complendis commonefecerat. *Hæc*, ait, *sunt verba quæ locutus sum ad vos cum essem adhuc vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia; quæ scripta sunt in lege, Moysi & Prophetis & psalmis de me.* Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent Scripturas & dixit eis: *Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes.*

Luc. 22. Esa. 53. Psal. 40. Matth. 26. Luc. 24. Luc. 24.

1. Pet. 1. Hac Scripturarum luce perfusus Petrus ait: *De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi: prænuntians eas, quæ in Christo sunt, passiones & posteriores glorias: quibus reuelatum est, quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant, ea quæ nunc nunciata sunt vobis, per eos qui euangelizauerunt vobis.* Passiones Christi quas dicat, perspicuum est, irrisiones nempe, & conuitia, flagella, alapas, cæteraque grauia, quæ Euāgelistæ narrant, atque inprimis abiectissimum mortis genus, opprobrium Crucis. In his enim prænunciandis tanta est Prophetici Spiritus magnitudo, vt longè copiosius in Prophetis, quàm Euangelistis legantur. Posteriores vero glorias; resurrectionem; mirabilem ad Patrem ascensum, & cōsessum ad dexteram: tum potestatem in omnia humana, & cælestia datam, & regnum immortale Sanctorum, atque ipsam Iudicis extremi maiestatem significat. Quæ futura quidem partim fide maiorum, partim è Spiritu familairi occulta & incerta sapientiæ Deo docente, didicerant. Sed quia innumeræ sunt Christi passionis, & posterioris gloriæ circumstantię, de pręcipuis tantum sermo instituetur: qui plura desiderat, legat Iosephum de Acosta lib. 8. de Christo reuelato per totum.

De

DE PASSIONE, AC CHRISTI MORTE. §. I.

Prima Nota: Dominus Iesus à Iuda venditus.

Genes.37. *Vendiderunt Ioseph Ismaelitis triginta aureis.* Zachar. 11. *Et dixi ad eos, si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam: & si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam, triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me. Proijce illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis.* Genes.37. Zach.11.

In Euang. Matth.26. *Quid vultis mihi dare & eum vobis tradam? at illi constituerunt ei triginta argenteos.* Matt.26.

Secunda: Iesus comprehensus & ligatus.

Esai.53. *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum; sicut ouis ad occisionem ducetur.* Esa.53.

Hierem.37. *Comprehendit Terias Hieremiam, & adduxit eum ad Principes. Quamobrem irati Principes contra Hieremiam, cæsum eum miserunt in carcerem.* Ierem.37.

In Euang. Ioan.18. *Cohors ergo & tribunus & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum.* Ioan. 18.

Tertia: Iesus à suis in passione desertus.

Zachar.13. *Framea suscitare super Pastorem meum, & virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum: Percute pastorem & dispergentur oues.* Zachar.13.

Esai.63. *Torcular calcaui solus, & ex gentibus non est vir meum.* Esa.63.

Ibidem: *Circumspexi & non erant auxiliator, quæsiui & non fuit qui adiuuaret.*

Iob.19. *Fratres meos longè fecit à me: & noti mei quasi alieni recesserunt à me. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me nouerat obliti sunt mei.* Iob 19.

In Euang. Matth.26. *Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.* Matt. 26.

Quarta: Iesus alapa percussus à seruo.

Thren.3. *Dabit percutienti se maxillam.* Thren.3.

Iob 16. *Exprobrantes percusserunt maxillam meam.* Iob 16.

Michæ.5. *In virga percutient maxillam Iudicis Israel.* Mich.5.

In Euang. Ioan.18. *Vnus assistens Ministrorum dedit alapam Iesu, dicens, Sic respondes Pontifici?* Ioan.18.

Quinta: Iesus à falsis testibus accusatus.

Psal.26. *Ne tradideris me in animas tribulantium me, quia insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.* Psal.26.

Iob 16. Iob 16. *Suscitatur falsiloquus aduersus faciem meam, contradicens mihi.*

Marc. 14. In Euang. Marc. 14. *Multi testimonium falsum dicebant aduersus eum, & conuenientia testimonia non erant.*

Sexta: Iesus reus mortis iudicatus, & blasphemus quod filium Dei se fecerat.

Sap. 2. Sap. 2. *Promittit se scientiam Dei habere, & filiū Dei se nominat. Morte turpissima condemnemus eum* Hierem. 11. *Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius.*

Ierem. 11.

Mar. 14. In Euang. Marc. 14. *Rursum summus Sacerdos interrogabat eum, & dixit ei, Tu es Christus filius Dei Benedicti? Iesus autem dixit, Ego sum: summus autem sacerdos scidit vestimenta sua, & ait, Audistis blasphemiam? quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt eum esse reum mortis.*

Septima: Iesus colaphis palmisque percussus, consputus, & illusus.

Iob. 16. Iob. 16. *Aperuerunt super me ora sua: & exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt panis meis* Iob 30. *Factus sum eis in prouerbium. Abominantur me & longè fugiunt à me, & faciem meam conspuere non verentur.* Thren 3. *Dabit percutienti se maxillam: saturabitur opprobrijs.* Esai. 50. *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus. Ideo posui faciem meam vt petram durissimam, & scio quoniam non confundar.*

Idem 30. Thren. 3. Esa 50.

Matt. 26. In Euang. Matth. 26. *Exspuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt, alij autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?*

Octaua: Iesus multis modis accusatus apud Præsidem à Iudæis.

Ierem. 38. Hierem. 38. *Dixerunt Principes Regi: Rogamus vt occidatur homo iste: de industria enim dissoluit manus virorum bellantium, & manus vniuersi populi, loquēs ad nos iuxta verba hæc. Siquidem homo hic non quærit pacem populo huic sed malum.*

Luc. 23. In Euang. Luc. 23. *Cœperunt illum accusare dicentes, Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & probibentem tributa dari Cæsari, & dicentem se Christum Regem esse.*

Nona: Iesus ad omnia sibi obiecta tacens.

Esai. 53. Esai. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit, & nō aperuit os suum, sicut ouis ad occisionem ducetur*

ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.

In Euang. Matth. 26. *Cum accusaretur à Principibus Sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? & non respondit ei vllum verbum, ita vt miraretur Præses vehementer.* Matth. 26.

Decima: Iesus flagellis cæsus.

Esai. 50. *Dorsum meum dedi ad flagella.* Esa. 50.

In Euang. Ioan. 19. *Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit.* Ioan. 19.

Vndecima: Iesus spinis coronatus, percussus, & illusus.

Thren. 3. *Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ. Factus sum in derisum omni populo meo. Canticum eorum tota die. Repleuit amaritudinibus inebriauit me absynthio. Et fregit ad numerum dentes meos: Cibauit me in cinere.* Psal. 31. *Die ac nocte grauata est super me manus tua: conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina.* Thren. 3. Psal. 31.

In Euangelistis, Matt. 27. *Tunc milites suscipientes Iesum in prætorium, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem, & exuentes eum chlamydem coccineam circumdederunt ei. Et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum illudebant dicentes, Aue Rex Iudæorum. Et exspuentes in eum acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.* Matth. 27.

Duodecima: Iesus ad mortem Crucis instantissime postulatus.

Genes. 49. *Maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura: In furore suo occiderunt virum, & voluntate sua suffoderunt murum.* Thren. 3. *Vidisti omnem furorem eorum, vniuersas cogitationes eorum aduersum me. Audisti opprobrium eorum Domine: omnes cogitationes eorum aduersum me. Labia insurgentium mihi, & meditationes eorum aduersum me tota die.* Sap. 2. *Contumelia, & tormento interrogemus eum: & morte turpissima condemnemus eum.* Gen. 49. Thren. 3. Sap. 2.

In Euang. Ioan. 19. *Cum ergo vidissent eum Pontifices & ministri, clamabant dicentes Crucifige, Crucifige eum.* Luc. 23. *Instabant vocibus magnis, postulantes vt crucifigeretur, & inualescebant voces eorum.* Ioan. 19. Luc. 23.

Decimatertia: Iesus à Iudæis negatus Rex eorum.

Daniel. 9 *Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est.* Esa. 1. *Filios exaltaui & enutriui: ipsi autem spreuerunt me: cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem me nõ cognouit, & populus meus non intellexit. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis. Dereliquerunt Dominum blasphemauerunt sanctum* Dan. 9. Esa. 1.

 Israël,

Israel, abalienati sunt retrorsum. Oseæ 10. *Et dicent, Non est Rex noster. Non enim timemus Dominum. Rex quid faciet nobis? Loquimini verba visionis inutilis, ferietis fœdus cum mendacio, & germinabit quasi amaritudo iudicium.*

Ioan. 19. In Euang. Ioan. 19. *Dicit eis Pilatus, Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus Regem nisi Cæsarem.*

Decimaquarta: Iesus baiulans sibi Crucem.

Gen. 22. Esa. 9. Sap. 14. Iudic. 11. Genes. 22. *Tulit quoque Abraham ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum.* Esai. 9. *factus est principatus eius super humerum eius.* Sap. 14. *Benedictum est lignum per quod fit iustitia.* Iudic. 12. *Præcidit Abimelec arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios, Quod me vidistis facere, cito facite.*

Ioan. 19. In Euang Ioan. 19. *Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt, & baiulans sibi crucem, exiuit in eum, quid dicitur Caluariæ locum.*

Decimaquinta: Iesus cum latronibus ductus, & crucifixus.

Esa. 53. Gen. 39. Esai. 53. *Et cum sceleratis reputatus est.* Genes. 39. *Tradidit Ioseph in carcerem, vbi vincti Regis custodiebantur.*

Luc. 23. In Euangelistis Luc. 23. *Ducebantur & alij duo nequam cum eo, vt interficerentur. Et crucifixerunt latro nes, vnum à dexteris & alterum à sinistris.*

Decimasexta: Iesus in Cruce suspensus.

Psal. 21. Zachar. 12. & 15. Deut. 28. Esa. 53. Psal. 21. *Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.* Zachar. 12. *Et aspicient ad me, quem confixerunt.* Zachar. 15. *Et dicetur et, quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet. His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.* Deut. 28. *Erit vita tua pendens ante te, & non credes ei.* Esai. 53. *Propter scelus populi mei percussi eum?*

Luc. 23. In Euang. Luc. 23. *Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerunt eum.*

Decimaseptima: Iesus in Cruce irrisus à Sacerdotibus à militibus, à latronibus, à prætereuntibus, à populo.

Psal. 21. Psal. 68. Psal. 21. *Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum, saluum faciat eum quoniam vult eum.* Psalm. 68. *Saluum me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam: Infixus sum in limo profundi, & non est substantia: veni in altitudinem maris, & tẽpestas*

demersit

demersit me. Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniuste: quæ non rapui tunc exoluebam. Thren. 2. *Plauserunt super te manibus omnes transeuntes viam: sibilauerunt, & mouerũt caput super filiam Hierusalem. Haccine est vrbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ? aperuerunt super te ora omnes inimici tui: sibilauerunt & fremuerũt dentibus, & dixerũt, Deuorabimus. En ista est dies quam expectabamus, inuenimus, vidimus.* Thren. 2.

In Euangelistis, Matth. 27. *Prætereuntes autem blasphemabant eũ, mouentes capita sua, & dicentes, vah qui destruis templũ Dei & in triduo illud reædificas: salua temetipsum, si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & Principes Sacerdotum illudentes cum scribis, & senioribus dicebant, Alios saluos fecit, se ipsum non potest saluum facere. Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei: Confidit in Deo, liberet eum nunc si vult. Dixit enim, Quia filius Dei sum. Idipsum & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.* Matt. 27.

Decimaoctaua: Vestes Iesu diuisæ militibus.

Psalm. 21. *Ipsi vero considerauerũt & inspexerũt me: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Psal. 21.

In Euãgelistis. Ioan. 19. *Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperũt vestimẽta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica desuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem, Non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cuius sit, vt impleretur scriptura dicens,* &c. Ioan. 19.

Decimanona: Tenebræ Iesu patiente.

Amos 8. *Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis.* Hierem. 15. *Occidit ei sol cum adhuc esset meridies.* Amos 8. Ierem. 15.

In Euang. Matth. 27. *A sexta autem hora, vsque ad horam nonam, tenebræ factæ sunt super vniuersam terram.* Matt. 27.

Vigesima: Iesus sitiens aceto potatus.

Psalm. 68. *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Psal. 68.

In Euangelistis. Ioa. 19. *Postea sciens Iesus, quia omnia iam consummata sunt, vt cõsummaretur Scriptura, dicit, Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum: illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius.* Matth. 27. *Et dederunt ei bibere vinum cum felle mixtum.* Ioan. 19. Matt. 27.

Vige-

Vigeſimaprima: Ieſus conſummans omnia.

Dan. 9. Dan. 9. *Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & Prophetia, & vngatur ſanctus ſanctorum.* Ionæ 1. *Et tulerunt Ionam, & miſerunt in mare: & ſtetit mare à furore ſuo.* *Ionæ 1.*

Ioan 19. In Euangeliſtis, Ioan. 19. *Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit conſummatum eſt.*

Vigeſimaſecunda: Ieſus pro nobis mortem guſtans.

Eſa. 53. Eſai. 53. *Abſciſſus eſt de terra viuentium: propter ſcelus populi mei percuſſi eum.* & infra: *Si poſuerit pro peccato animam ſuam videbit ſemen longæuum: & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Pro eo quod laborauit anima eius, videbit, & ſaturabitur in ſcientia ſua, iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruos meos multos: & iniquitates eorum ipſe portabit. Ideo diſpertiam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia: pro eo quod tradidit in mortem animam ſuam.*

Ioan. 19. *Heb. 5.* In Euangeliſtis. Ioan. 19. *Et inclinato capite tradidit ſpiritum.* Heb. 5. *Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationesq́; ad eum qui poſſit illum ſaluũ facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerẽs, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Et quidem cùm eſſet filius Dei, didicit ex ijs, quæ paſſus eſt obediẽtiam, & conſummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ.*

Vigeſimatertia: Ieſus mortuus glorificatus à gentilibus.

Eſai. 65. Eſai. 65. *Quæſierunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt me qui non quæſierunt me: dixi, Ecce ego, ecce ego ad gentem quæ non inuocabat nomen meum. Expandi tota die manus meas ad populum incredulum & contradicentem mihi.*

Matth. 27. In Euangeliſtis. Matth. 27. *Centurio autem & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, viſo terræ motu, & ijs quæ fiebant, timuerunt valde dicentes. Verè filius Dei erat iſte.*

Vigeſimaquarta: Ieſus integer relictus.

Exod. 12. Exod. 12. *Os non comminuetis ex eo.*

Ioan. 19. In Euangeliſtis. Ioan 19. *Ad Ieſum autem cum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. Facta ſunt enim hæc vt Scriptura impleretur.*

Vigeſi-

Vigesimaquinta : Iesus perquam honorificè sepultus.

Esai.11. *Et erit sepulchrum eius gloriosum.*

In Euangelistis. Ioan 19. *Venit ergo Ioseph ab Arimathæa & tulit corpus Iesu, venit autem & Nicodemus ferens mixturam myrrhæ & aloës quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus.* Esa.11. Ioan 19.

DE RESVRRECTIONE CHRISTI Domini, & ascensione. §.2.

Iesus ascendens in cælum.

Psal.67. *Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, Dominus in eis in Sinai in Sancto. Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus.* Psal.46. *Ascendit Deus in iubilo, & Dominus in voce tubæ: psallite Deo nostro, psallite: psallite Regi nostro, psallite. psallite sapienter: Regnabit Dominus super gentes: Deus sedet super sedem sanctam suam.* Esai. 63. *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in stola sua, & gradiens in multitudine virtutis suæ.* Psal.67. Psal.46. Esa 63.

In Euangelistis. Marc. 16. *Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælis, & sedet ad dexteris Dei.* Marc.16.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI promissi ad Discipulos. §. 3.

Iesus promissum Spiritum Sanctum à Patre mittens, & Discipulos dono cælesti implens.

Ioel.2. *Et erit in nouissimis diebus, effundam de Spiritu meo super omnem carnẽ: & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ: & iuuenes vestri visiones videbunt, & senes vestri somnia somniabunt. Et quidem super seruos meos, & ancillas meas effundam de spiritu meo, & prophetabunt.* Exod 19. *Cumq; eduxisset eos Moyses in occursum Dei in loco castrorum, steterunt ad radices montis. Totus autem Mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus Deus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo, quasi de fornace: eratq; omnis mons terribilis, & sonitus buccinæ paulatim crescebat in maius.* Esai.44. *Effundam aquas super sitientem, & fluenta super aridam:* Ioel.2. Exod.19. Esa.44.

effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam. Et germinabunt inter herbas, sicut salices iuxta praterfluentes aquas. Iste dicet, Domini ego sum. Et ille vocabit in nomine Iacob, & hic scribet manu sua Domino, & in nomine Israel assimilabitur. Sap.1. *Quoniam Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis.* Ezech. 36. *Adducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Et dabo vobis cor nouum, & spiritum nouū ponam in medio vestri. Et auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam vt in praceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini. Et habitabitis in terra quam dedi Patribus vestris. Et eritis mihi in populum, & ero vobis in Deum.*

Sap.1.
Ezech. 36.

In Euang Act.2. *Factus est repente sonus de cælo tanquam aduenientis Spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertita lingua tanquam ignis, seditq; super singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.*

Act.2.

CAPVT VII.

Notæ aliæ à Prophetis præuisæ de aliis Messiæ proprietatibus, & excellentijs.

Nota prima: Iesus verus Propheta & Magister hominibus datus à Deo.

Moyses Deut,18. *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies. Et ait Dominus. Ponam verba mea in ore eius loqueturque ad eos omnia, qua pracepero illi. Qui autem verba eius, qua loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam.* Hoc testimonium in Iesu impletum indicat ipse ita dicens, Ioan.5. *Si crederetis Moysi, crederitis forsan & mihi: de me enim ille scripsit.* Philippus quoque Ioann.1. dicens Nathanaeli: *Quem scripsit Moyses in lege, & Propheta, inuenimus Iesum filiū Ioseph à Nazareth.* Apertiùs verò princeps Apostolorum Petrus Act.3. *Moyses quidē dixit: Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester,* &c. Eodem modo Stephanus Act.7. *Hic est Moyses qui dixit filijs Israel, Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris.* Esai. 55. *Inclinate aurem vestram, & venite ad me: audite & viuet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles. Ecce testem populis dedi eum, ducem ac praceptorem gentibus.* Esai. 30. *Et dabit Dominus vobis panem arctum, & aquam breuem: & non faciet auolare à te*

Deut. 18.
Ioan. 5.
Ioan. 1.
Act.3.
Act 7.
Esai.55.
Esai.30.

Doctorem tuum: & erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum. Et aures tuae audient verbum post tergum monentis: Hac est via, ambulate in ea, & ne declinetis ad dexteram neque ad sinistram.

In Euangelistis. Ioan. 13. *Vos vocatis me Magister & Domine: & benedicitis, sum etenim.* Matth. 17. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipsum audite.* Ioan. 13. Matth. 17.

Secunda: Iesus Rex Israel, totiusque orbis Dominus.

Dan. 7. *Aspiciebam in visione noctis: & ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit. Et in conspectu eius obtulerunt eũ. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguae seruient ei, potestas eius potestas aeterna, quae non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.* Dan. 2. *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus caeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur: & regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & consumet omnia regna haec, & ipsum stabit in aeternũ. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus & comminuit testam, & ferrum, & aes, & argentum, & aurum.* Hierem. 23. *Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit: & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Dan. 7. Dan. 2. Ierem. 23.

In Euangelistis. Luc. 1. *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in aeternum: & regni eius non erit finis.* Quae sit *domus Iacob*, in qua Christus perpetuo regnat, Apostolus indicat ad Rom. 9. *Non omnes,* inquit, *qui ex Israel, ij sunt Israelitae, neque qui semen sunt Abrahae, omnes filij: sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est non qui filij carnis hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, aestimantur in semine.* Et planiùs ad Gal. 3. *Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahae.* Itaque regnum Israel est ipsa Ecclesia fidelium: quae & perpetua erit, & in omnes orbis partes se proferet, & hoc regnum tradetur Deo à Christo in fine, vt scribit Apost. 1. ad Corinth. 15. Ioann. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Apoc. 1. *Et à Iesu Christo qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps Regum terrae: qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris, & fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo & Patri suo, ipsi gloria & imperium in saecula saeculorum.* Luc. 1. Rom. 9. Galat. 3. 1. Cor. 15. Ioan. 18. Apoc. 1.

Tertia: Iesus Saluator populi sui.

Deuter. 4. *Postquam te inuenerint omnia, quae praedicta sunt, nouissimo tempore reuerteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem eius. Quia Deus misericors* Deuter. 4.

Dominus Deus tuus est: non dimittet, neque omnino delebit, neque obliuiscetur pacti, in quo iurauit patribus tuis. Esai. 19. *Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem & propugnatorem, qui liberet eos.* Esai. 62. *Dicite filiæ Sion, ecce Saluator tuus venit.* Esai. 63. *Et factus est eis Saluator. in omni tribulatione eorum non est tribulatus: & Angelus faciei eius saluauit eos. In dilectione sua & indulgentia sua ipse redemit eos, & portauit eos, & eleuauit eos cunctis diebus sæculi.* Zachar. 9. *Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem. Ecce Rex tuus venit, tibi iustus & Saluator.*

Esa 19. Ibid. 62. Ibid. 63. Zachar. 9.

In Euangelistis. Matth. 1. *Vocabis nomen eius Iesum. ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Act. 4. *Notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia in nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. & non est in aliquo alio salus. Neque enim aliud nomen datum est sub cælo hominibus, in quo oportebat nos saluos fieri.*

Matt. 1. Act. 4.

Quarta: Iesus per sanguinem suum redemptor omnium peccatorum.

Exod. 12 *Et sument de sanguine Agni, & ponent super vtrumque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. Erit autem vobis sanguis in signum in ædibus, in quibus eritis: & videbo sanguinem & transibo vos. Neque erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Aegypti.* Esai. 53 *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrorum.* Ibidem: *Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas eius in manu Domini dirigetur. Pro eo quod laborauit anima eius, videbit & saturabitur: in scientia sua iustificabit ipse iustus seruus meus multos: & iniquitates eorum ipse portauit.* Zachar. 9. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua.*

Exod. 12. Esa. 53. Ibid. Zachar. 9.

In Euangelistis. Matth. 20. *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem suam pro multis.* Matth. 26. *Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remißionem peccatorum.* Rom. 3. *Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ.*

Matth. 20. Idem 26. Rom. 3.

Quin-

Quinta: Iesus spes vnica gentium.

Genes.18 *Num celare potero Abram quæ gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam & benedicendæ sint in illo omnes nationes terræ?* Gen.18.

Gen.22. *Possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ quia obedisti voci meæ.* Gen.22.

Ose.1. *Et erit in loco vbi dicetur eis, Non populus meus vos: dicetur eis, filij Dei viuentis. Et congregabuntur filij Iuda, & filij Israel pariter, & ponent sibimet caput vnum & ascendent de terra, quia magnus dies Israel.* Osea 1.

Psal.71. *Et adorabunt eum omnes Reges terræ: omnes gentes seruient ei. Sit nomẽ eius benedictum in sæcula: ante solem permanet nomen eius Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ omnes gentes magnificabunt eum. Benedictus Dominus Deus Israel qui facit mirabilia solus: & benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra, fiat, fiat.* Psal.71.

Esai.49. *Et dixit Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & Israel conuertendas: Ecce dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ.* Esa.49.

Esai.66. *Et ponam in eis signum, & mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam, Lidyam tenentes sagittam, in Italiam, & Græciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam, & annuntiabunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus domum Domino.* Ibid.66.

In Euangelistis, Luc.2. *Viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.* Luc.2.

Ioan.10. *Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus Pastor.* Ioan.10.

Ephes.3. *Quod alijs generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius, & Prophetis in spiritu: gentes esse cohæredes, & concorporales. & comparticipes promissionis eius in Christo Iesu per Euangelium.* Ephes.3.

Rom.9. *Vocauit nos nõ solum ex Iudæis, sed etiam ex gentibus, sicut in Osee dicit, Vocabo non plebem meam plebem meam, & non dilectam dilectam. Et erit in loco, vbi dictum est: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei viui.* Rom.9.

Sexta: Iesus radix totius gratiæ & iustitiæ: caput & corona Sanctorum omnium.

Psal.117. *Lapidẽ, quẽ reprobauerunt ædificãtes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.* Sic ipse Christus posuit Matt.21. sic. Pet. Act 4. & epist. sua prima cap.2. Paulus quoque ad Rom. 9. Esai.28. *Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego mittam in fundamentis Sion, lapidem probatum* Psal.117. Matth.21. Act.4. 1.Pet.2. Rom.9. Esaia 28.

probatum, pretiosum in fundamento fundatum. Qui crediderit, non festinet. Vel qui crediderit in eum, non confundetur.

Esa.53. Esai.53. *Et erit iustus ipse iustificans seruos meos multos.*

Idem.61. Esai.61. *Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis, sicut enim terra profert germen suum & sicut hortus semen suum germinat: sic Dominus Deus germinabit iustitiam, & laudem coram omnibus gentibus.*

Ioan 1. In Euangelistis. Ioan.1. *Lex per Moysem data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Vnde de pleniitudine eius nos omnes accipiemus.*

Idem.15. Ioan.15. *Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.*

Ephes.1. Ephes.1. *Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundum diuitias gratiæ eius.*

Septima: Iesus in nouissimo die multis prodigiis finem mundi antecedentibus cum maiestate viuos & mortuos iudicaturus.

Iob 19. Iob 19. *Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius; reposita est hæc spes mea in sinu meo.*

Eccle.12. Eccle.12. *Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time & mandata eius obserua: hoc est enim omnis homo. Et cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum.*

Esa.66. Esai.66. *Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus diiudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino.*

Dan.12. Dan.12. *In tempore autem illo consurget Michael Princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: & veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœperunt vsque ad tempus illud. Et in tempore illo saluabitur populus tuus, omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro. Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant semper.*

Ioël.3. Ioel.3. *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat; & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos disperserunt in nationibus,*

nibus, & terram meam diuiserunt.

In Euangelistis. Marc.13. *Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ quam condidit Deus, vsque nunc, neque fient. Et nisi breuiasset Dominus dies, non fieret salua omnis caro; sed propter electos, quos elegit, breuiauit dies.* Marc.13.

Ibidem: *Amen amen dico vobis, quia venit hora, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso: & potestatem dedit etiam iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc: quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei: & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem Iudicij.* Ibid.

TERTIA DISPVTATIONIS PARS.

CAPVT VIII.

Christum fuisse verum Mesſiam.

MEſsiam non eſſe purum hominem, ſed hominem Deum, demonſtratur quamplurimis argumentis, ſed cùm agamus contra Iudæos, ex ſolo veteri teſtamento duci poſſunt firma contra ipſos argumenta; quæ nihilominus tot ſunt, vt pleraque omittenda nobis ſint breuitati ex more ſtudentibus.

Primus ergo locus veteris teſtamenti, ex quo Meſsiæ diuinitas euidenter deducitur, in Baruch Prophetæ vaticinio legitur: cap. ſiquidem 3. dicit: *Hic est Deus noster & non æstimabitur alius aduersus eum*, & quæ ſequuntur vtque ad illud. *Et post hæc cũ hominibus conuersatus est.* Vbi aperte vides Prophetã de aduentu Dei in carne loqui, Meſsiam ab illa Deum appellari. Quo teſtimonio conuicti Hebræi ſine fundamento negant hunc librum Baruch in Canone ſcripturarnm numerandum eſſe. Baruch 3.

Secundum teſtimonium eſt Iſaiæ, qui non ſemel ſed ſæpe vaticinatus eſt Chriſtum & Meſsiam Deum verum futurum: cap. enim 7. de Meſsia loquens dicit: *hic vocabitur Emanuel* .i. nobiſcum Deus, & cap. 35. de Meſsia loquens ait: *Deus ipse veniet, & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt*, &c. Ex quo liquido conſtat Deum illum venturum ad ſaluandum nos eſſe Meſsiam, cuius etiam ſunt propria ſigna illa & miracula Eſaiæ 7. Idem 35.

racula, quæ ibi prædicuntur. Nec vllus præter Christum illa perficit, neq; illa Iudæis ab alio quàm à Messia expectanda sunt, cum ante Isaiam nec post illum ex Prophetis aliquis talia signa operatus sit: atque idcirco Patres hunc Deum, de quo Propheta loquitur, esse Christum rectissimè interpretantur. Athanas. lib. de humanitate Verbi post medium. Idem verò Isa. c. 45. ait: *In te est Deus, & non est Deus absque te: vere tu es Deus absconditus, Deus Israel saluator.* Verba sunt Dei Patris filium alloquentis, vt constat ex antecedentibus verbis, *Hæc dicit Dominus.* Et clarius ex versione septuag. qui ita legunt: *Transibunt ad te, & ad orabunt te, & in te orabunt quia in te est Deus, &c.* Et profecto locutio illa *in te est Deus,* Christo proprijssime accommodatur, quia in Christi humanitate est diuina persona, vt exposuerunt Epiphan. contra Hæreses cap 57 & Cyrill. lib primo in Ioan. cap. 15. Rectè quoque dicitur de filio: *Non est Deus absque te* propter vnitatem naturæ. Et D. Hieronym. meritò, super hunc locum scribens annotauit Christum conuenientissimè vocari *Deum absconditum*; propter assumptæ humanitatis profundissimum mysterium. Hunc vero Isaiæ locum imitatus est Paulus cum dixit, *Erat Deus in Christo mundum reconcilians sibi:* vt S. Hilar lib 4. de Trin. annotauit.

Athanasius. Esa 45. Epiphan. Cyrillus. D. Hieron. 2. Cor 2.

Idem Propheta cap. 52. ita Deum loquentem inducit: *Hæc dicit Dominus Deus: In Aegyptum descendit populus meus,* in principio etiam & infra subdit: *Ego ipse qui loquebar ecce adsum.* Idem ergo Deus, qui antea per Prophetas loquebatur, quem populus Israël colebat, posteà per incarnationem apparuit. Vt enim intelligeretur sermonem esse de præsentia Dei per incarnationem & aduentum Messiæ, subdit Propheta: *Quam pulchri super montes pedes euangelizantis pacem, annunciantis bona.* Et infra: *Consolatus est Dominus populum suum, redemit Ierusalem, expandit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.* Expendunt hunc locum Soter epist. prima Decretal. Chrysost. homil. 5. in Marc. Cyrill lib. de Incar. vnig. c. 2. Euseb. lib 6. de demonstrat. c. 24. Tertul. lib. 4. contra Marcion. c. 13.

Esa. 52. Soter. Chrysost. Cyrillus. Euseb Tertull.

Quatuor hæc loca ex Isaia è multis sufficiat adduxisse, ad alios iam Prophetas accedamus, ac primò ad Hierem. c. 23. qui ita scribit: *Hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus, iustus, noster,* vbi habetur nomen Tetragrammaton quod est proprium Dei: quo loco de Messia esse sermonem Hebræi ipsi confitentur, vt mirandum sit valdè eorum ingenia hoc vno testimonio non conuinci; sed conuincerentur quidem, nisi aggrauatum esset cor eorum, & nisi excæcasset illud iam pridem Deus, vt verbis vtar Isaiæ 6.

Ierem. 23. Esa. 6.

Non minus apertè idem vaticinatus est Zachar qui cap. 2. scribit: *Hæc dicit Dominus exercituum, post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliauerunt vos.*

Zachar. 2.

Et

Et infra: *Lauda & lætare filia Sion* (vſque ad illud) *Dominus exercituum miſit me ad te.* Vbi Deus & Dominus exercituum miſſus à Deo exercituum dicitur ad ſaluandas gentes, & congregandam ex Iudæis & Gentibus Eccleſiam. Vbi nemo non videt apertum eſſe de Meſsia ſermonem: vt affirmant Hieronym. ſuper hunc locum, Euſeb. lib. 2. de Dem. c. 2. dem. 18. lib. 5. c. 25. & 26. lib. 6. c. 17. Ambroſ. 2. de fide c. 3. Auguſt. 20. de ciuitate Dei cap vltimo. An verò Prophetia de congregatione Eccleſiæ, & vocatione gentium ad eam ſit impleta, ex ipſo rerum euentu, atque ex Matth. c. 28. colligi poteſt, vbi Chriſtum loquentem inducit in hunc modum: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra, euntes ergo docete omnes gentes,* &c. Ex eodem Zachar. idem probatur cap. 12. *Effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatorem Hieruſalem ſpiritum gratiæ & precum, & aſpicient ad me quem confixerunt.* Vbi verus Deus eſt qui loquitur, & promittit ſe daturum ſpiritum ſuum, & tamen dicit ſe eſſe crucifigendum, vt rectè exponit Cyprian. lib. 2. contra Iudæos cap. 20 & Euſeb. lib. 8. de Dem. dem. 4. Auguſtin. lib. 20. de ciuitate Dei cap. 30.

Hieron. *Euſeb.* *Ambroſ.* *Auguſtin.* *Matt. 28.* *Zachar. 12.* *Cyprianus.* *Euſeb* *Auguſtin.*

Quod clariùs idem Propheta vaticinatus eſt, cum cap. 13. ſcripſit: *Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum. Diſperdam nomina idolorum de terra.* Et poſtea circa finem ſubdit: *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? Et dicit, His plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me.* Si de re iam exhibita, & omnibus nota loqueretur, clarius potuiſſet in medium adducere.

Zachar. 13.

Tertium teſtimonium eſt Malach. 3. *Statim veniet ad templum ſanctum ſuum dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis.* Quin hic dominator atque Angelus teſtamenti ſit Chriſtus, qui poſtea in templo eſt præſentatus, nemo ambigere poteſt. Dominator autem proprium nomen eſt veri Dei in Scripturis. Sed nimis prolixa erit diſputatio, ſi omnia veteris teſtamenti teſtimonia velim adducere; hæc ſufficiant, quæ ſi ſingula expendantur, euidenter noſtram aſſertionem concludunt, & omnia ſimul expenſa, ingenia quoque omnia non omnino deprauata conuincere poſſunt.

Malach. 3.

Quartum, & fortè efficacius teſtimonium deſumitur ex Pſalmo ſecundo, qui Pſalmus de Chriſto intelligitur, tum quia Rabbini teſte Galatino de Meſsia exponunt, tum etiam quia de Chriſto intelligitur Act. 4. & 13. In hoc igitur Pſalmo dicitur: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ac ne putemus Meſsiam eſſe filium Dei per adoptionem, quomodo etiam Iſraël dictus eſt primogenitus Dei; ſubiungit: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, & apprehendite diſciplinam.* &c. Vbi nota in Hebræo fonte, quem aduerſarij ſemper requirunt eſſe, נשקו בר, *Oſculamini filium*, id eſt, in ſignum ſubiectionis oſculamini manum filij aut pedem. Neque obſtat quod L X X, verterint, *Apprehendite diſciplinam:* illi enim ad ſenſum, non

ad verba respexerunt: tunc enim adoramus verè Christum, cum eius doctrinam recipimus.

Nota præterea in sequentibus verbis (*Ne quando irascatur Dominus*) in Hebræo non esse *Dominum*, sed referri ad filium illa verba, Ne quando irascatur, nimirum filius. Ex quo intelligimus vocem *Domini* à LXX. additam ad filium esse referendam, de quo etiam intelligitur necessario id quod sequitur: *Cũ exarserit in breui ira eius beati omnes qui cõfi ũt in eo.* Hinc est iam argumentum: Mesias est filius Dei adorandus ab omnibus regibus, & quibus ille irascitur ij omninò peribunt, & qui in illo confidunt, illi beati erunt: ergò Mesias est verus Deus. Nam solus verus Deus habet imperium vitæ & mortis, 1. Reg. 2. Item in scripturis passim in solo vero Deo confidendum esse dicitur vt Hier. 17. *Maledictus homo qui confidit in homine.* Et infra: *Benedictus vir qui confidit in Domino.*

1. Reg. 2. Ierem. 17.

Testimonia hactenus diuina in scriptura existentia protulimus, quibus Mesiæ Christi diuinitas comprobatur: nunc alia quoque testimonia diuina, à Deo mirabiliter extra Scripturam exhibita adduci possent, vt nostræ fidei assertio constaret magis, & pateret illustrius, quæ partim continentur prædictionibus Sibyllarum de Christi diuinitate, partim euentibus aliquot mirabilibus, quibus historiæ produnt diuinitus sæpè fuisse approbatam Christianorum de diuinitate Christi sententiam. quæ legi possunt apud Bellar. Tom. 1. li. 1. de Christo à cap. 4. & Gregorium de Valen. Tom. 1. d. 2. q. 1. p. 1. paragr. 19. Nunc soluere oportet argumenta, quæ Iudæi contra doctrinam hucusque à nobis traditam objiciunt.

Bellarmi. Greg. à Valentia.

CAPVT IV.

Soluuntur obiectiones Iudæorum quibus probare conantur Christum non fuisse verum Mesiam.

OBijciunt primò Iudæi. Esto, Aliqua de Mesia à Prophetis prædicta, in Christo adimpleta sint, alia tamen existunt quæ illi non conueniunt, Ergo non ille fuit verus Mesias. Ant. prob. Nam ex Prophetis constat futuram Mesiæ tempore maximam in populo Hebręo felicitatem, vt constat ex Isa. 6. Ioël. 3. & Amos 9. vbi dicitur: *Ecce dies veniet dicit Dominus, & comprehendet arator messorem & calcator vuæ mittentem semen, & stillabunt montes dulcedinem* Prædixerat autem paulò ante: *In die illa suscitabo tabernaculum Dauid quod cecidit*: sed hęc temporibus Christi non cõtigere, ergò, &c.

Isa. 6. Ioël. 3. Amos 9.

Resp.

Resp. Hebræos sensu carnis esse deceptos. Regnum siquidem Mesiæ, & felicitas per illum promissa, non caduca & materialis intelligenda est, sed spiritualis, & æterna: promissa sunt nobis per Christum ea bona, quibus non possunt esse aliqua meliora, quæque salutem veram hominibus afferunt; & cunctis mortalibus æquè possunt esse communia, huiusmodi autem proprietates non possunt conuenire temporalibus bonis, sed spiritualibus & æternis. Deinde idem Mesias alijs Prophetarum oraculis describitur pauper, humilis, & vir dolorum, & sciens infirmitatem. Signum est igitur abundantiam bonorum per ipsum futuram, non carnaliter sed spiritualiter intelligendam esse, vt rectè Hieronym. sæpè docet super Prophet. & August. lib. de spiritu & littera.

Hieron. Augustin. Esaia 11.

Obijciunt secundo, Tempore Mesiæ prædictum ab Isa. est c. 11. Lupos cum agnis, pardos cum hedis, leonem cum oue habitaturos: *Habitabit lupus cum agno,* (inquit Propheta) *& pardus cum hædo accubabit, vitulus & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos:* sed hæc non euenerunt diebus Christi, ergo, &c.

Resp. hæc & similia non sic ad litteram & in sensu proprio esse intelligenda, sed in sensu Metaphorico: sæpe enim sub metaphora materi alium rerum spirituales promittutur, vt non debeant Iudæi ipsi litteræ, quę spiritum occidit adeo firmiter adhęrere.

Tertiò obijciunt: In scriptura prophetica significatum est fore vt aduentus Mesię sit in summa gloria & maiestate: sic autem non venit Christus, ergo, &c.

Resp. Duplicem esse Mesiæ aduentum in scripturis propheticis prædictum, vnum in humilitate ad redimendum genus humanum à peccatorũ iugo, & seruitute Diaboli, de quo Zachar. 9. *Ecce Rex tuus venit tibi, iustus, & saluator, ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.* Iste aduentus iàm est impletus.

Zachar. 9.

Alterum in gloria & maiestate ad iudicandos homines in fine sæculi, de quo psalm 49. *Deus manifeste veniet, Deus noster & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet,* &c. Et Isa. 66. *Ecce Dominus in igne veniet & quasi turbo quadrigæ eius reddere in indignatione furorem suum.* Hic aduentus adhuc expectatur, ad eumque pertinent ea vaticinia, quæ malitiose Iudæi opponunt de gloria Mesiæ: Ideo igitur Iudæi errant, quia primum à secundo aduentu non secernunt, vt egregiè ostendit Cyprianus libro de Idolorum vanitate.

Psal. 49. Esa. 66.

Cyprian.

Quarto obijciunt: In scriptura etiam prædictum esse, vt aduentu Mesiæ vehementer lætaretur Israel; quod secus accidisse in aduentu Christi compertum est.

Resp. cum D. Paulo ad Rom. 9. *Non omnes qui ex Israel sunt veros esse Israelitas,*

Rom. 9.

litas, neque qui semen sunt Abrahæ, filios veros, esse Abrahæ; sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine, hoc est veri Israel filij Hic Israel spiritualis omnino lætatus est Christi aduentu, quamuis non ille carnalis Iudaicus. Quæ vero de lætitia Israelis in aduentu Mesiæ prædicta sunt, de spirituali Israele in telligi debent.

Quinto opponũt etiam alia vaticinia, quibus significatur fore vt Messias populum suum vi atque armis liberet, quod non fecit Christus.

Resp. ea etiam spiritualiter intelligenda esse; de vi scilicet & potentia spirituali, quę merito & passione Mesię contineretur, valeretque adeo ad superandos hostes spirituales, vindicandosque homines in spiritualem libertatem à peccatis; id quod optime ostendit Io. Driedo n.2. de captiuitate & redemptione generis humani c.1. memb.3 dist 3.

Io Driedo.

Vltimo tandem obijciunt quædam loca, quibus significatum est fore, vt ad aduentum Mesiæ reædificaretur templum, quod neque per Christum factũ est. Id vero præsertim colligunt ex Isa.2. *Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium*. Sic prædixit Isa. vnde colligunt in diebus Mesiæ Hierosolymitanum templum & montem illum, in quo fundatum erat, supra omnes montes esse altius eleuandum, vt Galatin refert lib.4.cap.17. Resp hunc locum & si quæ sint similia huic, de templo spirituali, quod est Christi Ecclesia, intelligendum esse, vt inter alios egregie ostendit Augustinus libro 18. de Ciuitate Dei cap.45.

Esa.2. *Galatinus.* *Augustin.*

Quædam alia obijciunt, quæ ex prædictis facile solui possunt: omnia vero inde oriuntur, quod Iudæi litteræ corticem non sensum, corpus nõ animam sæpè attendunt, neque duos Christi aduentus agnoscunt, quę duæ radices sunt Iudaicæ cæcitatis, vt benè notarunt Tertul. in Apologet. aduersus Gen. c.21. Cyprian. li. de idolorum vanitate versus finẽ, Irenæ. lib.4.c.56. Origen. lib.1. contra Celsum non longe à fine, Rabbi Samuel in epistola de aduentu Mesiæ c.1x & x. habetur Tom.5. Bibliothecæ.

Tertull. Cyprian Irenæus. Origenes. R. Samuel.

CAPVT X.

Soluuntur obiectiones, quæ à Iudæis fieri solent, contra Mesiæ Christi diuinitatem.

OBijciunt primo Hebræi verba illa Deut. 14. *Prophetam de gente tua, & de fratribus suis, sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus*. Quæ de Mesia esse prolata testes sunt fidelissimi Petrus & Stephanus Actorum 4. & 7. Atqui verbis illis Moyses indicat Prophetam illum non esse futurũ Deũ, tum

Deut.14. *Act.4.& 7.*

tum quia dicit sibi futurum similem, atque adeo purum hominem, sicut ipse erat; tum maximè quia subdit, *Ipsum audies, vt petijsti à Domino Deo tuo in monte Horeb, quando dixisti, vltra non audiam vocem Domini Dei mei, & ait Dominus, Bene omnia sunt locuti, Prophetam suscitabo eis similē tui.* ergò ille Propheta non erat futurus Dominus Deus; nam populus petebat, ne sibi Dominus loqueretur: at Deus admisit petitionem, dicens se daturum Prophetam & per illum locuturum.

Resp. hoc loco solum dici, illum Prophetam fuisse futurum hominem verum, Prophetam, legislatorem, mediatorem inter homines & Deum, & ita similem Moysi, & in natura, & officio: non oportet autem vt in aliis omnibus conditionibus futurus esset omnino similis, alias nec fuisset redemptor, nec natus ex virgine, nec in similibus perfectionibus Moysem superasset.

Quod verò postea significat Deum per se populo non esse locuturum, ita intelligi debet, vt non sit locuturus eo modo quo antea, quasi per diuinitatem ipsam, & signis & prodigijs illam indicantibus, sed humana voce per humanam naturam ex eorum genere assumptam: quo non excluditur quin ille Propheta Deus simul futurus esset, & verus homo.

Obiiciunt secundo. Turpe valdè videri, vt Deus æternus homo factus sit in tēpore, in præsepio reclinatus, traditus, flagellatus, crucifixus, mortuus: quæ non solum inconuenienter & scandalosè affirmari videntur de Deo, sed videntur quoque Diuinitati repugnare, non ergo Messias qui homo erat futurus, neque Christus qui fuit occisus, verè est Deus.

Ad perfectam huius obiectionis solutionem plura essent hoc loco dicenda, ex ijs quæ latè à Theologis disputari solent 3. p. q. 1. sed incongrue dum contra Iudæos scribimus adducerentur, quibus (si semel Scripturis credunt) illud est nobiscum commune vt spretis humanæ sapientiæ rationibus, ea, quæ in scripturis continentur, tanquam effata cęlestia, atque à Deo dictata & proinde verissima venerentur.

Quare si semel, vt demonstrauimus, scripturæ palam affirmant Messiā fore Deum & hominem, Iudęorum est, sicut Christianorum, Deo dicenti credere, quicquid ex humana philosophia obijciatur. At verò loco solutionis prolixioris prędictarum difficultatū, quę in obiectione insinuātur, placet partem eorum, quæ elegātissime Nazianzenus scribit Oratione 3. de Theologia, sub finem referre, vt quę maximè videantur ad hunc locū pertinere. Progenitus, inquit, est Christus, &c. quæ sequūtur vsque ad In infernum descendit, sed animas reuehit, atque in cęlos ascendit, venturusque est ad iudicandos viuos & mortuos. Quibus eloquens atque doctissimus Pater ornate admodum ostendit, quonam pacto Christus seruator noster, cum humanitate diuinitatem, cum humilitate gloriā, cum

 pasio-

passione triumphum, cum morte victoriam gloriosè coniunxerit. Atque hæc dixisse sufficiat, circa obiectionem secundæ huius difficultatis; nam Deo dante in secundo Tomo pro Iudæorum Catechismo plura de conuenientia incarnationis, Mortis, ac passionis Christi dicemus.

Tertiò tandem possent quædam noui testamenti loca adducere, quibus aliquando Christus minor Patre factus filius aut creatus asseritur, quæ solent ab Arianis adduci contra Christi diuinitatem: sed quia Iudæi tanto persequuntur odio nouum testamentum, vt illo neque contra nos vti velint, ea prætermittemus, attenti solum ad obiectionem Respondere. ea & similia de Christo secundum humanitatem intelligenda esse: secundum quam est filius Mariæ Virginis minor Patre factus atque creatus in tempore, etsi concedendum absolutè non sit, Christum esse creaturam vt rectè admonuit D. Thom. 3. p. quia Christus in prædicta propositione sumi solet materialiter, pro supposito: secundum quod esset falsum dicere Christus est creatura, ea autem acceptio materialis huius nominis Christus in prædicta propositione est valde conformis rationi, & Theologi fere omnes docent, & præsertim D. Tho. loco citato.

D. Thom.

Ad calcem huius cap. similitudines duas aliarum quarundam vnionum rerum diuersissimarum lubet annotare, quibus fiat credibile potuisse Deum naturam humanam vnire diuinæ personæ: siquidem vniones aliæ creduntur, quamquam intellectui nostro difficillimę sint, vel propter euidentem rationē vel propter probabilem. Inter omnes eiusmodi vniones, illa ex D. Thom. sententia lib 4. contra Gent. c. 41. & Athanasij in Symbolo, & aliorum Patrum, maxime videtur rationem huius negotij credibilem facere, qua videmus animā & corpus, licet res diuersissimæ sint, sic tamen copulari atque coniungi, vt ex illis coniunctis resultet vnica substantia, vnica nempe natura humana. Quare ergo sibi Iudæi persuadere non poterunt fieri posse, vt ex subsistentia, seu personalitate Diuini verbi, & humana natura seu humanitate constet vna quædam substantia, quæ sit non vna natura sed vna persona, in vtraque natura, Diuina, & humana subsistens?

Ducit etiam Durandus in 3. d. 1. q. 1. similitudinem ex arborum insitione, ea enim fit vt ex duabus diuersis naturis quarum, qualibet sit completa secundum speciem, rationemque retineat suam, constituatur vnum quoddam, vnitate quantitatis: sicut per hoc mysterium ex duabus etiam perfectis naturis, quarum vtraque rationem suam conseruat, existit vna persona vnitate substantiæ & perfectionis, quæ in his quæ sunt corporis expertia nominari solet quantitas virtutis seu perfectionis. Ex his duabus similitudinibus, prior certe est aptior, sed altera quoque est cōueniēs, præcipuè secundum vulgarem hominum opinionem. Neutra vero est

per

per omnia vnioni hypoſtaticæ ſimilis, in pleriſque eſt diſpar ratio, neque vero poſſumus aliquid huic myſterio ſimile proferre, quod per omnia quadret.

CAPVT XI.

De alijs erroribus & fabulis in Thalmud Iudæorum contentis.

POſt hæc tam illuſtria ſcripturarum teſtimonia, quibus tam luculenter aduentus Saluatoris probatur, & Iudæorum pertinacia conuincitur, aliud afferemus ad eorum confundendam cæcitatem efficaciſsimum argumentum: fabulæ ſcilicet & nugę Thalmud ineptiſsimę, in quibus veluti in ſpeculo deprehenditur, in quam profundos errores & denſiſsimam cæcitatem qui diuina gratia exciderunt, de more prolabantur. cum enim adeò clara ſint fabuloſa iſta deliramenta, vt ne obtuſiſsimis hominum ingenijs perſuadere poſſe videantur, Iudæi tamen ſub pœna mortis ijs firmiter credere compelluntur.

Fabulæ igitur Thalmud collectæ olim fuerunt accuratiſsime à N. de Sancta Maria Medico in lege Moyſis verſatiſsimo, poſtea verò ad fidem Chriſti conuerſo, ex quibus etiam aliquas refert Sixtus Senenſis in Bibliotheca ſua ſancta lib. 2. fol. 199. qui auctores Thalmud, blaſphemias, ridiculaſque fabulas fideliter tranſcripſerunt, addentes ſingulis fabulis librum, capitulum, & priora verba capituli idiomate ſuo hebraico expreſſa. Nec de his licet dubitare, cum plenæ ſint Italię & aliarum prouinciarum Synagogæ prędictis Thalmud voluminibus.

Incipiam igitur horum portentoſas fabulas ex Sixto Senenſe referre, vt clarius Iudæi ſe à Deo derelictos cognoſcant, qui eos apertiſsimis contra lumē naturale implicari erroribus ita permiſit: ex innumeris ſtultitijs & blaſphemijs collegit aliquas nō ſolum aduerſus Chriſtum Dominum, ſed etiam aduerſus Moyſaicam ac naturæ legem & contra ipſam Diuinæ Celſitudinis maieſtatem.

Blaſphemiæ ex Thalmud aduerſus Chriſtum Deum noſtrum.

BLaſphemię, quas impij Iudæi in Chriſtum Deum noſtrum emittunt, adeò ſunt execrabiles, vt animus horreat, manuſque refugiat eas ſcribere:

bere: proinde tantum sufficerit hic loca quędam indicasse, vbi hæc habeantur.

Inprimis, Quo partu Christus natus sit, & quam habuerit Matrem ac patrem: Ordine primo, tractatu nono, versu quadragesimo nono, incipiendo à verbo *Mehila*.

Quæ fuerit Christi professio, studium, & ars: Ordine quarto, tractatu quarto distinctione quinta, charta decimaseptima.

Quem Deum Christus coluerit: Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione secunda charta 107.

Qua de causa & quo supplicio Iudæi Christũ interfecerint: Ordine 4. tractatu quarto, distinctione sexta, charta 43.

Quo nunc loco detineatur anima Christi: Ordine tertio, tractatu sexto, charta 57.

Aduersus diuinæ Maiestatis celsitudinem.

DEus ante mundi creationem, ne otio torpesceret, exercebat se in extruendis varijs mundis, quos vbi condiderat paulò pòst destruebat, atque iterum instaurabat, quoad hunc, quem nunc habemus mundum facere didicisset: Ordine primo, tractatu quarto, distinctione tertia.

Deus tres primas horas diei totas insumit in lectione legis Iudaicæ: Ordine secundo, tractatu primo, distinctione decima quarta.

Moyses cùm aliquando ascendisset in cælum, inuenit Deum scribentẽ accentus in Scriptura sancta: Ordine quinto, tractatu sexto, distinctione quinta.

Deus die prima Nouilunij mensis Septembris iudicat vniuersum orbẽ, reliquis deinde sequentibus decem eiusdem Lunę diebus, applicat se ad scribendos iustos in libro vitæ, malos verò in libro mortis: Ordine secundo, tractatu octauo, distinctione quinta.

Deum quotidie precationes, ac orationes deuoto animo facere. Ordine primo, tractatu primo, distinctione prima.

Deum habere locum quemdam separatum, in quo statutis tẽporibus, multis cum lachrymis deflet, ac seipsum affligit quod Iudæis iratus, templum euerterit Hierosolymitanum, & populum suum in captiuitatem disperserit: Ordine secundò, distinctione quinta, & ordine primo, & distinctione septima.

Deus quotidie imponit sibi circa caput, & brachia vittas, siue corrigiolas quasdam coriaceas, Thephilin appellatas; induitque se ipsum tunica quadam linea, quæ Zizit nuncupatur, atque hoc modo ornatus procũbit in genua, & orat. Ordine secundo, tractatu octauo, distinctione quinta.

Deum

Deum præcepiſſe populo Iudæorum, vt ſingulo quoque nouilunio ſacrificium expiationis peragant. ad expiandum ſcelus perpetratum à Deo, quãdo lumen quod iniuſtè à Luna ademerat Soli attribuit: Ordine quarto, tractatu ſexto, diſtinctione prima.

Deus quoties reminiſcitur calamitates, quas Iudæi à cęteris gentibus patiũtur lachrymas duas effundit in mare Oceanum, & præ dolore pectus vtraque manu contundit: Ordine primo, tractatu primo, diſtinctione nona.

Deus tribus poſtremis diei horis laxandi animi gratia ludebat olim cum piſce quodam magnæ magnitudinis, qui leuiathan appellatur: Ordine ſecundo, tractatu primo, diſtinctione quartadecima, & ordine quarto, tractatu octauo.

Deus ignota de cauſa indignatus piſci magno Leuiathã, ipſum occidit, carneſque eius ſale condidit, vt ex his cibum miniſtraret animabus ſanctorum in futuro ſæculo: Ordine, quarto tractatu tertio, diſtinctione quinta.

Deum quotidie ſemel naſci & tunc criſtæ gallorum gallinaceorum ruborem amittunt, ipſique interim vno pede ſtant, tunc ſi quis eodem momento alicui maledixerit, is ſtatim concidet mortuus: ordine primo, tractatu primo.

Deum creaſſe elementum ignis in die Sabbati: Ordine ſecundo tractatu tertio, diſtinctione quarta.

Cum olim Rabbini quidam aduerſus Rabbi Eliezer, diſputationem inijſſent, Deus voce cælitus demiſſa, ſententiam contra illos pro Rabbi Eliezer protulit, quamobrem indignati Rabbini Deum anathematis pœna damnarunt, tum Deus ipſe ſubridens, Filij, inquit, mei me vicerunt. Ordine quarto, tractatu ſecundo, diſtinctione ſeptima.

Cum Deus die quadam in cæli curia diſſereret de ſpecie quadam lepræ, quam ipſe mundam eſſe aiebat, cęteris diſſentientibus Rabbinis, qui inmundam eſſe affirmabant, lis tandem communi omnium aſſenſu, deuoluta eſt ad ſapientiſsimum quendam Rabbinum, qui cum ſententiam proferre pararet, ſtatim eius anima relicto corpore, vociferari cœpit Mundam mundam: Ordine quarto, tractatu ſecundo, diſtinctone ſeptima.

Tanta fuit olim in Rabbino quodam prudentia, vt diabolum ſimul & Deum hoc aſtu eluſerit. Cum Rabbinus in extremo vitæ articulo laboraret, diabolum precibus exorat, vt ſe iam iam moribundum ad portas vſque cæleſtis regni deducat: vt inſpecto inde loco diuinæ habitationis, lætus ex hac vita decedat. hanc gratiam cum diabolus veteri amico præſtitiſſet, Rabbinus illico intra portas cæli ſe conijciens, iurauit per Deum viuentem ſe nunquam inde receſſurum, qua de cauſa coactus eſt Deus

hominem apud se retinere, ne illum periurum faceret sicque hac vna arte prudentissimus vir Deum, ac diabolum simul fefellit.

Aduersus sanctos veteris testamenti.

Cum Angelus Gabriel graue flagitium commisisset, Deus iussit illum igneo flagello flagellari: Ordine secundo, tractatu quinto, distinctione octaua.

Adam cum omnibus animantibus tam masculis, quam fœminis coiuit, neque vnquam appetitui suo satisfecit, nisi posteaquam cum Eua concubuit: Ordine tertio, tractatu primo, distinctione sexta.

Coruus emissus à Noe tempore deluuij, nolebat ex arca discedere, timebat enim ne post discessum suum Noe cum cornice vxore sua coiret: Ordine quarto, tractatu quarto.

Iob nunquam fuisse in humanis, & historiá eius esse confictam: Ordine quarto, tractatu tertio.

Dauid in adulterio, & homicidio non peccauit; & quicunque eum in his peccasse crediderit, hæreticus est: Ordine secundo, tractatu primo, distinctione quinta.

Aduersus legem Moysis.

Quod licitum sit cum propria vxore masculino concubitu vti: quare cum duæ mulieres essent de hac re apud Synagogam conquestæ; responderunt Rabbini virum esse vxoris dominum, proinde posse eum vti corpore vxoris suæ, vtcunque voluerit, nō aliter, quam ille qui piscem emit: is enim tam anterioribus, quam posterioribus piscis eius partibus ad arbitrium vesci potest. Ordine tertio, tractatu tertio, distinctione secunda, & charta vigesima, facie secunda.

Si quis aut filiam suam aut sororem suam sibi matrimonio iunxerit, is rem Deo facit gratissimam: Ordine secundo, tractatu primo.

Rabbinum, qui nō oderit hostem suum vsque ad mortem & qui vindictam aduersus eum non quæsierit, indignum esse nomine Rabbini: Ordine quinto, tractatu primo, distinctione secunda.

Grauius plectendos esse eos, qui contradicunt verbis Scribarum, quàm verbis Mosaicæ legis, quibus qui contradixerit, absolui potest, qui vero verbis Rabbinorum contradixerit, morte moriatur: Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione decima.

Si testes de falsitate conuicti fuerint, puniri debent pœna talionis: quod si contigerit iniuste accusatum fuisse damnatum, & ita pœna affectum: tunc falsi testes absolui debent, & nulla pœna puniri: Ordine quarto, tractatu quarto.

Si quem maior pars iudicum ad mortem damnauerit, is mori debet: si vero omnes nullo excepto, in eius damnationem consenserint, absoluatur: Ordine quarto, charta decimaseptima.

Si quis marsupium loco publico inuenerit, sciueritque eius dominum iam de inuentione marsupij desperasse, non teneatur ad restitutioné marsupij: Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione quinta.

Aliæ hæreses, & superstitiones.

Animas hominum migrare de corpore in corpus hac lege, vt si anima in primo corpore peccet, mittatur in secundum, in quo si iterum peccat, mittitur in tertium corpus, in quo si peccare non desistat, denique in gehennam detruditur: Ordiñe 4. tractatu secundo, & pluribus alijs locis.

Animam Abelis migrasse in Seth, animam vero seth in Moysem. ibid.

Animæ indoctorum hominum in resurrectione non recipient corpora sua: Ordine tertio, tractatu secundo, charta tertia.

Rabbini duo singula quaque hebdomada pridie Sabbati duos vitulos creabant, quos deinde totos comedebant: Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione secunda, charta 65.

Quicunque ter in Sabbato comederit, vitam æternam consequetur in alio sæculo: Ordine secundo, tractatu primo, distinctione sexta.

Nihil comedi debet numero pari, sed impari: hoc enim numero maxime delectatur Deus: Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione septima.

Si quis orauerit facie ad meridiem conuersa, sapientiam consequetur: ad septemtrionem vero diuitias: Ordine quarto, tractatu tertio, distinctione 2. charta 25.

Si quis sub ventre Cameli, aut inter duos Camelos, aut inter duas mulieres pertransierit, nihil vnquam ex Thalmud poterit ediscere: Ordine quarto, tractatu decimo, distinctione secunda.

Si quis negauerit libros Thalmudicos, in quibus scripta continentur predicta sanctissima præcepta, Deum ipsum negat. Præfatione totius Thalmud.

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBRI IX. PARS II.

CAPVT I.

De ratione agendi cum Iudæis & iuuandi illos.

Iudæis blanditijs ad fidē orthodoxam reducendi.

QVI muneri conuerſionis infidelium incumbunt, maximè ſtudere debent, vt alieni à Chriſtiana Religione ad eam blandimentis, non aſperitatibus adducantur: quod præcipuè eſt obſeruandum cum Iudæis, teſte D. Gregorio, qui potius auctoritatibus, rationibus & blandimentis quàm rigore, ad fidem Chriſtianam recipiendam prouocari debent. Quare in Euangelio eis annunciando, diuinarum ſcripturarum, præſertim veteris teſtamenti, teſtimonijs vtendum eſt: confundendi enim expugnandique Iudæos nulla eſt alia ratio, nulla via, niſi ex ſcripturis ipſorum Ieſus Chriſtus demonſtretur: in quo omnia à lege, & Prophetis prædicta penitus expleta ſint, vt amentiæ & furoris ſit, alium, in quo illa fiant, præſtolari. Incubuit in id ſtudij vehementer Paulus, egregius Chriſti prædicator, cuius indefeſſam in hoc Iudæis probandi operam, cùm alias ſæpè, tum apud Theſſalonicenſes maximè actus Apoſtolici commendant. *Cum perambulaſſent* inquit, *Amphipolim, & Apolloniam, venerunt Theſſalonicam, vbi erat ſynagoga Iudæorum. Secundum conſuetudinem autem Paulus introiuit ad eos, & per ſabbata tria diſſerebat eis de ſcripturis; adaperiens, & inſinuans, quia Chriſtum oportuit pati, & reſurgere à mortuis: & quia hic eſt Ieſus Chriſtus, quem ego annuntio vobis.* Cui præceptoris optimi induſtriæ par nobilium auditorum cura reſpondit. Nam nobiliores, inquit, eorum qui ſunt Theſſalonicæ ſuſceperunt verbum cum omni auiditate, quotidie ſcrutantes ſcripturas, ſi hæc ita ſe haberent. Quo tempore eloquentiſsimi, ac ſcripturarum potentiſsimi fratris Apollinis in Euangelico negotio promouendo, & Iudaica peruerſitate confutanda extitit mirabilis vis. *Iudæus,* inquit, *quidam Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, deuenit Epheſum, potens in ſcripturis. Hic erat edoctus viam Domini, & feruens ſpiritu loquebatur, & docebat*

Vtendum cōtra Iudæos veteris teſtamenti teſtimonijs.

Act. 17.

Act. 18.

cebat diligenter ea quæ sunt Iesu. Ac mox: *Qui cùm venisset* (in Achaiam) *contulit multũ his qui crediderant, vehementer enim Iudæos revincebat, publicè ostendens per Scripturas esse Christum Iesum.* Hoc Apostolorum studium imitati in conciliandis fidei Christianæ Iudæis, vel si spontè insanire mallent, obstruendis ac pudefaciendis, posteriores nonnulli, non verbo solùm, sed literis etiam egerunt: vt Christus in vtroque testamento pariter ostenderetur. Extat præclara, ac prolixa disputatio Iustini Martyris cum Tryphone principe Synagogæ. Extant libri sancti etiam Martyris Cypriani ad Quirinum aduersus Iudæos, in quibus breuiter certis capitibus Scripturas vtriusque testamenti congruentes adhibet.

Sed quid immoramur Apostolorum siue aliorum Patrum exemplis, cum Christus ipse sępè fidem suam ex veteris scripturæ documentis asseruerit, confirmarit, astruxerit: idque iam cum impiis & infidelibus agens, iam cum suis mitioribus quidem, & ad discendum bene paratis, sed tamẽ crassis adhuc, & parum ingenio promptis? At Iudæis quidẽ tum Moysem suum obijcit, quem aut oscitanter legerent, aut infideliter acciperent: propterea scrutari iubet Scripturas, quoniam ipsę de illo testimonium perhiberent, & Dauidem opponit de Christo canentem: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Et cum accepisset Esaiæ volumen, ac locũ fortè aperuisset ex capite sexagesimo primo, in auribus illorum tunc esse prophetiam impletam docuit, quod ipse ille esset quem Spiritus Domini vnxisset atque ad Euangelizandum pauperibus misisset, vt sanaret contritos corde, vt prędicaret redemptionem captiuis, & cæcis visum largiretur, & confractos dimitteret liberos, & tempus salutare Deoque gratum annũtiaret hominibus: quæ omnia sanè ille egregiè præstabat, vt ipsa rei veritate euicti testimonium redderent vel ij homines, qui mox præcipitem ipsum acturi fuerant. Iam verò Discipulos quàm frequenter, quàm dilucidè Scripturarum admonet, atque in iis pręsertim quæ ab illorũ & sensu & studio maximè aliena intelligebat, hoc est, de passione sua & morte, opprobrio crucis.

Psal. 109.
Esa. 61.

Ac denique videre est, in omni fere concione aut collatione Apostolorum, Christi Euangelium testamenti veteris prędictionibus comprobatum: *Huic*, inquit Petrus, *omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum recipere per nomen eius.* Idem aliàs quoque: *Deus autem qui prænunciauit per os omnium Prophetarum pati Christum suum, sic impleuit.* Et infra: *& omnes Prophetæ à Samuel & deinceps qui locuti sunt, annuntiauerunt dies istos.* Similiter Stephanus: *Et occiderunt eos, qui prænunciabant de aduentu iusti, cuius vos nunc proditores & homicidæ fuistis.* Eodem modo Paulus ad Antiochenos: *Qui enim habitabant*, inquit, *Hierusalem & principes eius hunc ignorantes, & voces Prophetarum quæ per omne Sabbatum leguntur iudicantes impleuerunt, &c.* Cumq;

Act. 10.
Act. 3.
Ibid.
Act. 7.
Act. 13. v. 27.

consummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt in monumento. Et Romæ in vinculis positus: *Exponebat*, inquit, *testificans regnum Dei, suadensque eis de Iesu ex lege Moysi & Prophetis à mane vsque ad vesperam.* Atque ad Romanos scribens, *segregatus in Euangelium Dei, quod antea promiserat per Prophetas suos in Scripturis Sanctis.* Immensum erit huius argumenti percurrere singula.

Act.28. v.23.

Rom.1.1.

Quæ cùm ita se habeant, facilè est Iudaicæ cæcitatis causas pernoscere, quibus cum nihil magis in manibus sit, nihil frequentius in ore, quā scriptura diuina, nihil est tamen obscurius atque infructuosius. Quin potius noxium & exitiale malitia illorum redditum est, quod est vnicè ad salutē ipsorum diuinitus institutum, ita vaticinante Spiritu Sancto: *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones & in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.* Verè enim ex mensa cęlestis Scripturæ, qua pasci & ali debuerant, scandalum potius & laqueum & dignam iræ retributionem accipiunt: quod oculi illorum clausi sint, & dorsum in terram incuruum, vt æterna & cælestia videre non possint, terrenis his infimisque affixi, dum in spirituali lege nil nisi carnale cogitant, nil nisi animale vel desiderant vel expectant. Propterea Esaias audiuit, *Claude oculos populi huius, & aures eius obtura; vt videntes non videant, & audientes non intelligant.* Vident diuinos codices, & legunt, atque audiunt, sed in ijs ipsis cæci sunt, & surdi ac trunci. Ipsi enim oculos suos compresserunt. Nam quod illa dixerit Esaias, propterea quod Christum repellentes, quæ de Christi excellentia Prophetæ docent, Iudæi intelligere nō possint, apertè Ioannes indicat, cum recitato illo testimonio adiungit: *Hæc dixit Esaias, quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo.* Itaque accidit ijs quod ab eodem Propheta alibi scriptum est: *Quoniam miscuit vobis Dominus Spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas & Principes vestros, qui vident visiones, operiet.* Quo pacto verò oculos perfidorum claudat, & operiat maiores natu ac magistros, docet consequenter: *Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati: quem cum dederint scienti literas, dicent; Lege istum, & respondebit: Non possum, signatus est enim. Et dabitur liber nescienti literas, diceturque ei, lege, & respondebit, nescio literas.* Ita declarat sacram Scripturam non esse quidē ab illis auferendam (quos Ecclesiæ Scriniarios esse oportere præclare Augustinus dixit) sed tamen ita clausam, & illibatam futuram, vt æque & literas scienti & ignoranti ex vsu sit.

Psal.68.

Esa.6.

Esa.29.

Augustin.

In diuinæ verò Scripturæ sensu hauriendo 70. Interpretū versio amplectenda est, ac deinde versio Chaldaica à Ionatha edita, in his potissimum locis, in quibus non fuit corrupta, obseruanda. Deinde veterum Rabbinorum argumenta illa, quę ad Iudæos confutandos facere possunt, in medium producenda sunt: quæ ex Galatino, Porcetto, & aliis facili negotio

poterunt

poterunt erui. Ac denique diuinę Scripturæ interpretatio iuxta litteralẽ sensum, ex variis priscorum Sanctorum Patrum, & posteriorum Doctorum opusculis, aduersus Iudæorum errores, & impietatem conscriptis, quorum mentionem fecimus in principio, petenda est.

Posseuin.

Sed quoniam aliquando, (vt optimè aduertit Posseuin. primo tomo Bibliothe. lib. 9. cap. 4.) citantur Rabbini, quorum scripta antiqua, Christianæque Religioni fauentia, Iudæi recentiores penitus de medio tollere conati sunt: ne scilicet ad eorum fontes accedere possimus, sicut de libris Rabbini Haccados qui temporibus Antonini vixit: aut iste Iudæorum dolus præmonendus est, aut certiores Rabbini, quorum scripta, vel saltẽ certa vestigia adhuc extant, afferendi sunt; ne Iudæi, si petant ostendi libros, ex quibus hæc argumenta desumuntur, & non habeantur, dicant à Christianis esse confictos: id etiam obseruandum est, ne quid Hebraice exprimatur, quod recte aut apposite non pronuncietur, cuiusque significatio non desumatur ex authoribus, & linguæ Sanctæ peritissimis: tractanda enim est Euangelica veritas Euangelice, hoc est, cum summa veritate & dignitate.

Excutiendi è Iudæorum manibus impii Rabbinorum libri.

Verum non sufficiunt prædicta, nisi causę ac impedimenta omnia quæ eos in cęcitate detinent, tollantur: inter impedimenta autem ea potissima sunt, lectio & retentio librorum impiorum, nefariorum, & damnatorum, in quibus passim aut delitescunt aut cernuntur (præcipuè in Thalmud & aliis Rabbinorum scriptis) blasphemię in Deum & Sanctos calumniæ & contumelię in Deum & Sanctos, obscuratio Euangeliorũ, errores contra legem naturæ, corruptelæ: & deprauationes diuinarum scripturarum: qui ob graues hęreses, errores, superstitiones, deliraméta, atque horrendas blasphemias contra legem diuinam & fidem Catholicã sępe ac diuersis temporibus damnati, prohibiti, ac publice concremati sunt, tum à magno Iustiniano Imperatore, vt habetur in Nouell. 146. de Hebręis §. Quæ verò: tum à Greg. Papa IX. quem referens in Bulla ad Regem Franciæ, quæ incipit (*Impia Iudæorum perfidia*) secutus est Innocentius Papa IV. aliique summi Pontif. Clemens Papa Quartus in suis literis incipientibus (*Damnabili perfidia Iudæorum*) Honorius IV. Ioannes XXII. Iulius III. Paulus IV. Pius V. Greg. XIII. quorum Bullę siue rescripta de hac re habentur apud Directorium inquisitorum. & similiter Edictum S.R.E. Cardinalium Generalium inquisitorum. qui non modo in Vrbe, & dominio Ecclesiastico, sed etiam in tota Italia eosdem libros perquiri & flammis tradi fecerunt, & qui deprehensi fuissent tales libros habere, pęnas pecuniales & publicationem bonorum, & contumaces etiam vltimum supplicium incurrere decreuerunt, illorumque expurgationes seuere prohibuerunt.

Bulla. Greg. IX. Innoc. IV. Clemẽtis IV. Honorii IV. & aliorum contra Iudæos.

Ac

Ac denique nouissimè D.N. Clemens Papa VIII. valde apposite & oportune prouidit edita Bulla cōtra impia & scripta, & errores Hebræorum, quæ incipit, *Cum Hebræorum malitia*: anno 1592. vbi inhærens prædictorum Summorum Pontificum vestigiis, renouansque eorum decreta, & insuper sequentibus verbis circa prædictos libros suam mentem declarat.

Clementis VIII. Bulla contra Iudeorum Thalmud, & Cabalistas.

Omnibus (ait) *& quibuscunque vniuersitatibus Hebræorum, eorumque singulis tam in temporali S. R. E. ditione, quàm etiam extra eam vbiuis locorum, & in quibusuis orbis Christiani partibus constitutis perpetuò prohibemus, ne quosuis libros & codices impios Thalmudicos sæpe damnatos, vanissimos, Cabalisticos, atque alios nefarios, à prædecessoribus nostris probibitos & condemnatos; nec non opera, commentaria, tractatus, volumina, & scripta quæcunque tam lingua Hebraica, quàm quauis alia hactenus conscripta, aut versa, edita, & impressa, ac in posterum conscribenda, aut vertenda, edenda, vel imprimenda, continentia seu continentes tacite, vel expreßè, hæreses vel errores, contra sacras veteris testamenti scripturas, nec non contumelias, impietates, blasphemias, contra Deum, sanctissimam Trinitatem, & Saluatorem nostrum Dominum Iesum Christum, eiusq; Sanctam, Christianam fidem, ac Beatiß. semper Virginem eius genitricem Mariam, & Beatos Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, aliosque Sanctos Dei, Sacratiß. Crucem, Sacramenta nouæ legis, sacras Imagines, & Sanctam Catholicam Ecclesiam, & sedem Apostolicam, ac contra Christi fideles, præsertim Episcopos, Sacerdotes, & alias Ecclesiasticas personas, atque etiam contra nuper ad eandem Christi fidem conuersos, ac Neophytos, & alias contra Religionem Catholicam; vel in quibus etiam impudicæ, & obscena narrationes memorantur, etiam sub prætextu quod expurgata fuerint: vel donec expurgentur, siue quod de nouo typis excusa fuerint, mutatis nominibus, vel etiam sub obtentu, seu tolerantia aut permissione (vt prætendunt) Secretarij, aut cuiusuis persona sacri Concilij Tridentini, aut Indicis librorum probibitorum per recolendæ Memoriæ Pium Papam IV. prædecessorem nostrum editi, vel cuiusuis indulti Apostolici, aut licentia per S. R. E. Cardinales etiam legatos, aut Camerarium, seu Cameram Apostolicam, vel nuntios etiam cum potestate Legati delatere, aut locorum ordinarios seu inquisitores hæretica prauitatis forsan quomodolibet concessa, aut quouis alio quæsito colore, legere, habere, vel retinere, emere, vel vendere, aut euulgare vllo modo audeant, vel præsumant.* Hactenus Clemens PP. VIII.

Quare cum experimento, & collatione similium librorum compertū sit, omnes ferè Rabbinorum commentarios ac libros vt plurimū prauā ac perniciosam doctrinam contra legem diuinam ex voluminibus Thalmudicis originaliter traditam & depromptam continere, ideo grauissimi ac sapientissimi viri, ac sanctæ fidei Christianæ zelatores, censebant Iudęis tollendos esse non solum libros Thalmudicos, verum etiā quoscunque alios Rabbinorum commentarios, vel vt ab illorum errorum fontibus

fontibus fœdißimis deriuatos, sed tantum eis sacræ scripturæ libros veteris testamenti esse permittendos, quia ab illis Hebræorum impijs tractatibus sensus diuinæ scripturæ oraculaque Prophetarum peruertuntur, summa cum diuinæ maiestatis iniuria. Deinde nomen Christi Domini B. Virginis Mariæ eius Matris, atque totius Ecclesiæ, pro qua sanguinem fudit, paßim blasphemantur magno Christianorum dedecore, ac hæreticis arma suppeditantur à Iudæis, vnde hæreses defendantur. Ac denique similibus libris docentur Iudæi Christum Dominum, & Christianos omnes oppugnare fraudesque suas & dolos transmittunt ad posteros. Quare per Dominos Cardinales Inquisitores tempore Iulij III. & deinde etiã in congregatione reuisionis librorum Hebraicorum sub Gregor. PP. XIII. anno 1576. sancitum, fuit ac denique Clemens PP. VIII. decreuit in Congregatione sanctæ Inquisitionis, vt Iudæis sola scriptura relinqueretur, super quo deinde visum est supersederi edita Bulla supra citata, contra impia scripta, & libros Hebræorum, ex quibus liquet quam falsa sit Petri Galatini, lib. 1. de arcanis Catholicæ veritatis c. 7. sententia, qui conatur ostendere Thalmud Iudæorum à Christianis recipi debere, & in Latinum sermonem conuerti, & publice in Christianorum scholis explicari. Hactenus quoad impedimenta conuersionis.

Auxilium & consilium procurat. ione Iudæorum.

Ea vero quæ iuuare eorum conuersionem possunt, sunt hæc præcipuè: primo vt placide ac benigne hortentur & peccata eorum conuersionem impedientia cum communicatione ipsis aperiantur, ostendendo quàm grauia sint, vt eorum pæniteat ipsos, non vt ira accendãtur, aut Christianis odio habeantur, quin potius monendi sunt, vt charitate & virtutum exemplis eos ad conuersionem prouocent. ipsis autem correptio placida & facilis sufficiat.

Principes Christiani tam Ecclesiastici quam sæculares, ad insinuandam tum cum ijs, tum etiam cum alijs infidelibus Christianam benignitatem eos grauibus inquisitionibus, aut vectigalibus non premant, sed potius aliquid ipsis remittant; nam ad fidem inuitari possunt immunitione tribui, aut onerum ciuilium, aut publicorum immunitate, & pensionum promißione, exemplo sancti Gregorij Papæ, qui Iudæis qui in suis poßeßionibus patrimonij Siciliæ erant, promisit se ijs, qui ad verum Dominum nostrum Iesum Christum se conuertere voluissent, onus pensionum eorum aliqua ex parte imminuturum. Quod ita, inquit, fieri volo, vt si quis ex ijs conuersus fuerit, si solidi pẽsionem habet, &c. & taxat portionem imminutionis oneris.

Generaliter vero tam Iudæi quam Saraceni siue alij infideles ad fidẽ conuersi, eo quod infideles fuerint iniurijs, afficiendi non sunt: ne cæteri infideles videntes eos affici contumelijs, aut non honorari, sicut ceteri

Christiani, deterreantur à conuersione ad fidē, vt optime commendatur in Rituali Romano nouissime à Cardinali de Sancta Seuerina edito, in tractatu de Neophytis instruendis his verbis: *Parochi commendent eos, scilicet Neophytos, alijs Christianis, vt benigne, humaniter, & cum omni charitate cum eis agant, habeantque eos vt fratres in Christo, non autem euitent, vilipendant, aut contemnant, quod ex infidelibus nati sint, imo maiori amore eos diligant, quod relicta infidelitate Christianam religionem amplexati sint, nec propter nouam fidei susceptionem inter huiusmodi nouiter conuersos ad fidem, & alios Christianos antiquos discrimen faciant, nec verbo aut facto contumelijs afficiant, nec affici permittant, sed pro viribus contradicant, & pro eis se opponant ac prohibeant, & eos omni charitate prosequantur, & demonstrent sine personarum acceptione, omnes Christianos Catholicos vnum esse corpus in Christo, in quo, sicut dicit Apostolus, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur.* Et iterū: *Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem mēbra corporis cum sint multa, vnum tamē corpus sunt: ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnū corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus.* Ac rursus: *Vnum corpus est vnus spiritus, sicut & vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia & in omnibus nobis.*

Gal. 5

Cum autem Christus se ijs communicauerit, & nos ipsis nostra communicare debemus, & quos Dominus noster per lauacrum regenerationis suo sanguine mundare & sanctificare dignatus est, iniquum profecto est, vt si in aliquo culpabiles non inueniantur, nec nisi ratione originis suspecti sunt, antiqui Christiani eos vt immundos & indignos, ab officijs, hominibus, dignitatibus, & priuilegijs, quibus alij Christiani vtuntur, & gaudent, arceant, & matrimonia cum ijs contrahere nolint, & huiusmodi alia in illos faciant, quæ alios Infideles à cōuersione plerū que auertunt, & ipsos Neophytos contristant. Adeo vt imbecilles & debiles in fide, quandoque cum se despectos vident, intrinsecus pæniteat, quod fidem Christianam susceperint, non sine magno animarū detrimento & Christianæ Religionis contumelia.

Quare publice, & priuatim non modo Parochi, sed etiam Episcopi & Prælati seuere arguant eos qui nouos Christianos sic despiciunt, contemnunt, contumelijs afficiunt, & pristinam ijs conditionem exprobrant, vocando eos Iudæos, Turcas, Maranos, Regeneratos. Quos etiam pro grauitate facti coerceant, at puniant, aut puniendos curent: præcipue autem in Iudæos aut alios Infideles animaduertendum est, qui in sua cæcitate permanētes, Neophytos, qui relictis cæcitatis erroribus, in fidei Christianæ lucem venerunt, audent contumelijs afficere, quacunque lingua Apostatas & perditos homines eos vocantes.

Deinde

Deinde, vt aduertit Antonius Possevinus vrgendi sunt Hebræi exemplo plurimorum Patrum, qui ex Iudæis conuersi magnos progressus in Ecclesia fecerunt, vt eorum ingenia, doctrinam, sanctitatem imitentur ac Deo vocanti manus dent. Facile vero docenti fuerit petere ex Ecclesiasticis historijs quæ ad hanc rem faciant: cum præter multos Apostolicos viros, qui à Iudaismo conuersi diuinum fidei negotium vsque ad sanguinem propagarunt; quindecim fuerint Hierosolymitani Archiepiscopi, qui continue eam administrarunt Ecclesiam, plures Episcoporum decades passim, vt Christiana crescebat res: Sanctus Iulianus Archiepiscopus Toletanus, perplures doctissimi Rabbini, Linus, Euaristus, Theodorus. Pontifices Maximi, quique sanctissime vitam egerunt (ac fere nostris sæculis) præter alios Paulus Burgensis, primo Carthaginensis, mox Burgensis Episcopus, idemque Castellæ, & Leonis Regis summus Cancellarius: Theologi vero ac Religiosi, & Religiosorum Generales Præpositi, quorum maxima laus hoc tempore fuit in Ecclesia. Hactenus Possevinus.

Præterea ne Iudęi, & alij infideles propter amissionem bonorum suorum à fide suscipienda retrahantur, sed facilius conuertantur ad eam, notum fiat eis, quod venientes ad fidem omnia bona sua mobilia, etiam male & vsuris acquisita retinebunt, non tamen quę certis personis restitui debent: quodque si filij familias fuerint, à parentibus vel alijs consanguineis successione legitima, vel aliqua eis debita portione paternorum vel maternorum bonorum, priuari aut fraudari non poterunt, neç vllum testamentum aliane vltima voluntas, neque vlla inter viuos, vel causa mortis donatio, vel alia alienatio facta in fraudem, obstare valeant; prout alias obseruatum & constitutum est. Ac nouissime Paulus PP. III. etiam ampliando quoad legitimam, & bona inter viuos atque ad retentionem ex vsuris acquisitorum, perpetua sua constitutione sanciuit. Eadem etiam Bulla Pauli III. quę prodiit anno 1542, iubetur, vt ciuitate, priuilegijs, immunitatibus, libertatibus, sicut & alij gaudeant Iudæi, quandoquidem per gratiam baptismi conciues Sanctorum, & domestici Dei efficiantur.

Illud etiam valde expedire certum est, ad Iudæorum & aliorum infidelium conuersionem facile procurandam, vt libelli de eorum erroribus, vel etiam aliquis ex prædictis, maxime epistola illa Rabbi Samuelis, ipsorum lingua conscriberentur, & ederentur; & editos Episcopi & Prælati, siue alij ad quos spectat de eorum salute tractare, Iudæis traderent & erogarent.

Denique quid agendum sit, & quomodo instruendi Iudæi ad fidē conuersi, ne ad vomitum reuertantur, dicemus late 2. Tomo, cum de Catechismo conuersorum ad fidem, deque instruendis Neophytis dixerimus.

CAPVT II.

In quibus casibus sit interdicta Christianis communicatio cum Iudæis, & contra.

IVdæorum conuersatio illicita est Christianis in generali quidem, quãtum ad assiduam seu familiarem conuersationem, & in speciali, in decem casibus prohibentur Christiani communicare cum Iudæis, qui colliguntur ex c. nullus, & c. omnes 28. q. 1.

Primò interdicitur Christianis habitare simul cum Iudæis: secundò ad eorum conuiuia accedere, vel eos ad nostra inuitare, aut vna cum eis cibũ capere: tunc autem erit letale peccatum comedere cum eis, quando Iudæi inter edendum cibos discernunt, nisi sit in extrema necessitate, ita Armilla verbo *Iudæus*, & colligitur ex dicto c. omnes. Et Clericus contra faciens debet deponi, & excommunicari. d. c. nullus, nisi id faciat in extrema necessitate, & tunc comedet non vt Azyma sed materialiter vt panis est. Nec solum Christianis prohibitum est ad eorum epulas accedere, sed etiam ad eorum nuptias, dies festos, Synagogas frequentare, & cum eis ludere, & quod detestabilius est choreas agere. Tertio prohibetur Christianis simul cum Iudæis in balneum intrare, & in eo se lauare: quarto vocare eos ad curandas suas infirmitates: quinto medicinas ab eis recipere, quod intelligendum est ex mẽte Siluestri, & aliorum, de medicinis donatis, & vltro acceptis, quæ plurimum valent ad conciliandam familiaritatem, non tamen de his quæ pretio emuntur: sexto interdicitur Christianis filios in domibus Iudæorum nutrire: septimo Iudæis famulatum præstare, hoc est seruire eis vt famuli, quod non solum intelligitur intra domum Iudæorũ, sed etiam extra illorum domos assidue non poterunt eis seruire, cum textus non faciat mentionem de domo, quia seruiendo eis extra domum assiduè, possunt facilè cum eis contrahere familiaritatem. Poterunt tamen in illis casibus, in quibus non contrahunt prædictam familiaritatem, vt colere agros eorũ, & huiusmodi alia, vt colligitur ex c. nullus de Iudęis. quod munus præstare debet vt colonus, non vt seruus: octauo seruitutis vinculo ijs subijci: nono eos publicis officijs fungi inter Christianos: vndecimo vesci eorum Azymis.

Prędicta prohibentur in d. c. nullus. & subditur: *Si vero quispiam id fecerit, si fuerit Clericus deponatur, si laicus, excommunicetur*: quę pœnę non nisi graues ob causas, & grauem culpam in iure solent apponi. Quare transgressores grauiter peccant, nisi excusentur ob leuitatem materię. Prętereа

hæc

hęc Christianis interdicuntur, ob periculum perfidiæ, quod imminet ex assidua familiaritate cum Iudęis: & similiter prohibentur ad dignitatem fidelium seruandam, contra quę fieret, si Iudęis permitterentur officia publica, vel azyma eorum Christiani comederent, vel ad illorum conuiuia accederent: ipsis enim tanquam diuina profitentibus, nostra abominantibus, Christiani quasi profani & inferiores se exhiberent, illis tantum deferendo. Versantibus igitur tā in periculo perfidię quàm despectu Religionis nostrę sine rationabili causa, (inquit Cas. in Summa, verbo *Iudæus*) erit mortale: si vero non sit periculum subuersionis, & sit rationabilis causa, nullum esse peccatum existimat Armilla verbo *Iudæus* numero 3.

Ex dictis colligitur nō esse interdictum aliquo iure Christianis emere, vel vendere aliquid Iudęis, sicut nec cum eis colloqui: ita colligit Abbas, & Summistę ex c. Cum miserabilem, de Iudęis. Sed, an Christianus tuta conscientia vendat agnum Iudęo, cum scit emere ad eum finem, vt eum ritu Iudaico in Paschate sacrificet, diximus supra cum de cōmunicatione in genere cum infidelibus ageremus.

Vltimò scire oportet, Prædicatoribus Sancti Euangelij ex ordine nostro agentibus in terris infidelium ex priuilegio S. D. N Clementis Papę VIII. fuisse concessum, posse cum Iudęis cęterisque infidelibus conuersari verbo officio & cibo: imò id fuisse iure concessum omnibus Sacerdotibus, qui causa prædicationis versantur inter eos, ex iure canonico stabilitum inuenimus.

Alia etiam in iure prohibita sunt Christianis in fauorem Iudęorum: qualia sunt, ne Iudęi cogantur ad fidem, nec eorum pueri inuitis parentibus baptizentur, ne offendant eos in personis, nec in rebus, sine interuentu iudicis, ne impediant eos in suis obseruantiis, dummodo nihil faciant in opprobrium nostrę fidei non exigant ab eis coacta seruitia, ne inuadant eorum Cæmiteria, nec exhument corpora eorum, ne die Sabbato trahantur ad iudicium, de quibus latè Summistę verbo Iudęus.

CAPVT III.

Quænam Iudæis, Christianis Principibus subiectis, prohibita sint.

VT omnis occasio tollatur Iudęis Christianis se adiungendi, atq; cum eis (quibus tam stricte in iure communio est prohibita) consuetudi-

nem & familiaritatem contrahendi, inprimis in c. nullus de Iudęis pręcipitur, vt hi in omni Prouincia Christianorum in omni tempore (videlicet interdiu & nocte) publice signum portēt in habitu, quo ab alijs Christianis populis distinguantur. Secundo, Ne officio publico fungantur inter Christianos. Tertio, Nouas Synagogas ne instituant & extruant: permittitur tamē eis antiquas retinere, easque reficere, dummodo solū in pristinum statum restituant, non tamen maiores ac magnificentiores reddant. Quartò, Prohibentur ostia. & fenestras tribus diebus ante Pascha apertas habere, imò tota die clausas tenere coguntur, ne eo die in contumeliam Christi Domini & Redemptoris nostri, Christianos irrideant. Quinto, Non licet Iudæo Christianum seruum habere; quare seruus Iudæi etiam vernaculus ex eius ancilla natus Christianus effectus, statim fit liber nullo pretio soluto. Imo cum primum innotuerit seruum Iudęi fieri velle Christianum, statim ac cognitum fuerit eius propositum, fit liber nullo pretio dato. Sexto, Ne testimonium dicant contra Christianū, nec possint conuenire Christianum ante Iudicem Iudęum. Septimo, Iudęi, aut pagani, si furore perciti in volentem fieri Christianum irruerint, flammis traduntur concremandi, secundum legem Constantini. Alia verò quę prohibentur Iudęis circa vsurarum exactionē, videnda sunt apud Summistas verbo Vsura. Illud hic obiter notandum est, Iudęo ad Christum sese transferenti, licet Ecclesia non possit remittere obligationem restituendi vsuras, si certę & notæ sint personę, quibus facienda est restitutio: quando vero sunt incertę, iure potest Ecclesia remittere, vt ex huiusmodi remissione facilior ad Christum Iudęorum conuersio reddatur.

CAPVT IV.

Casus in quibus Iudæos aliosque infideles delinquentes Iudices Ecclesiastici punire possunt.

QVando verò Ecclesiastici Iudices, & Apostolici Inquisitores contra Iudæos grauiter delinquentes possint prouidere, constabit aperte ex Constitutiòne Pontificia Greg. XIII. quę incipit: *Antiqua Iudæorum, &c.* Quare placuit hic casus in specie referre, vt clarius constet agentibus inter Iudæos, quibus in rebus grauissime delinquant.

Statuimus, inquit Pōtifex, inquisitores hęreticę prauitatis libere posse pro-

procedere in omnibus causis & casibus qui sequuntur:

Si quis Iudæus aut infidelis in ijs, quæ circa fidem cum illis sunt communia; veluti vnum Deum, & æternum, omnipotentem, creatorem omnium visibilium & inuisibilium, & similia, non esse asseruerit, prædicauerit vel priuatim alicui insinuauerit.

Si dæmones inuocauerit, consuluerit aut eorum responsa acceperit, ad illosve sacrificia, aut preces, ob diuinationem, aut aliã causam, direxerit, aut quid eis immolauerit, vel thuris, alteriusve rei fumigationes obtulerit, aut alia quæuis impietatis obsequia præstiterit.

Si Christianos verbo, vel facto, vel exemplo, aut alio quouis modo nefariè huiusmodi docuerit, vel ad ea perpetranda adduxerit, aut adducere attentauerit.

Si saluatorem Dominum nostrum Iesum Christum purum hominem, vel peccatorem fuisse, matremve Dei nõ esse Virginem, & alias huiusmodi blasphemias, quæ per se hęreticę dici solent, in Christianæ fidei ignominiam, contemptum aut corruptionem impiè protulerit.

Si cuiusuis eorum opera, auxilio, consilio, vel fauore aliquis Christianus à fide desciuerit, quamq; semel susceperat abnegauerit, vel ad Iudęorum vel infidelium ritus, cæremonias, superstitiones, vel impias sectas transierit, vel redierit, seu in hęresim aliquam inciderit, aut qui vt Christi fidem abneget, seu in hęresim incidat, opem, consilium, auxilium, vel fauorem quomodocunque pręstiterit.

Si quis Catechumenum, vel quemcunque ex Iudęis, aut infidelibus Deo inspirante, ad fidem Christianam venire volentem, à fide, vel fidei instructione aut à sacri Baptismi susceptione retraxerit, auerterit, vel dehortatus sit, aut ne ad fidem veniat, neve regenerationis lauacro abluatur, quouis modo impediuerit.

Si quis Apostatas, Hęreticosve scienter domi suę receptauerit, aluerit, commeatu iuuerit, seu quouis modo eis cibaria vbicunque prębuerit, aut dona vel munera dederit, vel miserit, aut de loco ad locum eos deduxerit, vel associauerit, vel deducẽdos aut associandos iurauerit, aut sumptus ministrauerit, duces comitesve illis adiunxerit, vel ne ab eis perpetrata deprehendi, aut inuestigari queant fecerit, quique dictos Apostatas aut Hęreticos scienter occultauerit, defenderit, aut eis opem, consilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstiterit.

Si libros hæreticos, vel Thalmudicos, aut alios Iudaicos quomodolibet damnatos, aut alias prohibitos tenuerit, custodierit, vel diuulgauerit, vel in quæcunque loca tulerit, aut ad eam rem operam suam accommodauerit.

Si Christianos deriserit, redemptionisque hostiam salutarem in ara crucis

crucis immolatam Christum Dominum ludibrio & despectui habens: quandocunque, maximè vero in sacro Parasceues die agnum siue ouem, aut quid aliud cruci affixerit, aut appenderit, in eamque conspuerit, siue quid aliud contra ipsam fecerit.

Si nutrices Christianas, contra sacrorum Canonum statuta, diuersorumque Rom. Pontificum prædecessorum nostrorum sanctiones, adhuc retinuerit, aut eas retinens die qua Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserit, lac vno vel pluribus diebus in latrinas, cloacas, vel alia loca effundere coegerit.

Et subiungitur: In quibus casibus vniuersis & singulis omnes inquisitores, omnium regnorum, ciuitatum, prouinciarum, dominiorum, & locorum vniuersi orbis Christiani contra Iudæos & infideles quoscunque diligenter inquirant, & procedant: & quos culpabiles deprehenderint, in eos pro culpæ modo, & pro criminum numero, multiplicatione, aut consuetudine delinquendi, flagella, remigia, etiam perpetua, rerum quoque publicationes, exilia & alia atrociora decernant. Hactenus Constitutio.

(.·.)

LIBER DECIMVS, DE CONVERSIONE SARACENORVM procuranda.

PRÆFATIO.

AGARENI, quos vulgo Saracenos appellamus, adeo, & numero, & vitæ turpitudine creuerunt, vt & diuinis & politicis rationibus Christianorum Principum, & Virorum Apostolicorum animos, ad eorum conuersionem strenuè procurandam, permouere debeant.

Primò, quia instare videntur tempora, imò & pręforibus esse, quę per varia multorum Patrum vaticinia, & astrologorum Prognostica de Saracenorum secta, ac præcipuè Turcarum imperio citò finiendo prædicta sunt: acinprimis Sanctus Methodius Martyr à D. Hieronymo laudatus, loquens de fine sęculi, ait; *Surget autem Christianorum gens, & præliabitur cum eis,* (scilicet Saracenis) *& occidet eos gladio, & captiuos ducet mulieres eorum, & interficiet infantes eorum, & descendēt filij Ismaelis in gladium, & tribulationē, & afflictionem, & reddet illis Dominus mala, quæ ipsi fecerāt, & irruet super eos malitia, septies tantum, quantum in alijs gesserunt, & occidet illos Dominus in manu Christianorum, & erit Regnum Christianorum exaltatum super omnia Regna.* celeberrimæ sunt etiam aliæ de ruina huius sectæ, hac ætate futura prædictiones: id enim iam multis retrò sæculis prænunciauerunt S. Cyrillus Doctor Græcus, ac Prophetiæ dono illustris, Ioachimus Abbas, ac plures alij, de quibus Melchior Sotherus lib. I. de bello Pannonico ita scripsit. *Taceo interim ac lubens prætereo, Methodij, Cyrilli, Brigittæ, Ioachimi, Alsanfredi & Torquati, atque aliorum multa, non è Druidum quercubus, aut cortina Cynthij elicita responsa, sed pijs mentibus, Spiritus instinctu, cælitus enunciata oracula, quæ omnia tanquam ore vno prolata, Principibus Christianis deberi orbis imperium profitentur.* Imo prophetiæ huius apud Æthiopes meminerunt Frāciscus Aluaresius Lusitanus, & Theuetus, ambo æui nostri historici: apud quos constans est, ab antiquis Patribus traditio, Turciam totam, & loca sancta sub iugo Principis alicuius Septemtrionalis ventura. Vnde Mantuanus illustris Poëta ita scripsit,

Methodius.

Melchior Soterus.

præsagia vatum
Attestantur, opes Asiæ Babylonica regna
Ad Christi reditura iugum.

Pleni sunt equidem sacri libri nostræ gentis, plena Turcarum ac Saracenorum volumina, pleni vulga ora, prædictionibus, minis, signis, fama ruinæ vasti illius Imperij, ac turpissimę sectæ. Scimus Turcas sæpè de his cogitare, legere, loqui, timere ac conari contra diuinum consilium ad suę amplificationem sectæ, nostræ verò ruinam: nos vero quod dolendum maximè est nihil de his cogitamus, neque Principes Christiani sequuntur ducentem ad bella Deum, & velut vocantem ad arma tam iusta, tam sancta, neque Ecclesiastici Ministris Euangelicis viam præparant, vt faciliùs res ipsa peragatur.

Secundo, Est deinde Saracenorum ad fidem conuersio non valde difficilis, colunt enim vnum Deum turpi vitæ genere: qua in re duo planè cōtraria conciliare nituntur. Cultus quippe vnius Dei, si ex genere spectetur, honestissimus est, & rationes plane efficaces producit ad vitæ turpitudinem redarguendam. Ex quo efficitur Euangelij Ministros eo, quod honestū est allectos & armatos facilè posse multos à Mahomatica secta deducere: multos inquam ex ijs qui inter gentem illam inculta ingenio pollent: quod certè lucrum pretiosissimum foret.

Tertio, Qui valent ingenio apud Mahometanos philosophicis saltem rationibus adducti, per se ipsos, vitæ turpitudinem deprehendunt, facileque perspiciunt suam sectam impuram esse neque cum purissimæ naturæ diuinæ cultu posse subsistere: aut certè, si non vsque adeo perspicue id cognoscunt, suspectam tamen Religionem suam habent: quod viam facit viris Apostolicis, ad illorum conuersionem fidentius tentandam, & vrgendam.

Quarto, Mahometani non vsque adeò proterue Christi veritatem audiunt ac Sectarij alij, cum à Mahometo ipso de Christi excellentia testimonium illustre perhibitum sit: præterquam quod cum ipsi existiment, vnumquemque in Religione quam profitetur, saluum fieri posse, per hoc ipsum (quamuis enormiter errent) aptiores fiunt ad prædicationem Christi leniter sine repugnantia audiendam. Ex quo Christianorum animi inflammari deberent, ad veritatem diuinam eis nuntiandam, quæ semel excepta per aurem (sperandum est) animos impios expiaret.

Quinto, Accedit Alcorani deformitas, quæ profectò tāta est, vt ad examen reuocata, & cum lege Christi comparata, Mahometanos vehementer commouere possit. Neque obstat eorum feritas, qui non disputationibus, ac rationum pondere, sed ferro sectam suā tueri docent: Nam certò constat

constat, eorum plurimos externas leges patienter audire, quin etiam curiosè scrutari: per quod ianua panditur Euangelio.

Sexto, Multis constat argumentis, plures Mahometanos Principes, ipsumque inprimis Persarum Regem signa beneuolentiæ minimè obscura Christianis Principibus ostendisse. Ex quo certe liquet, patere viam, qua viri Apostolici se in animos illorum insinuare, & velut ex obliquo spargere fidei semina valeant.

Septimo, Ipsi Mahometani Christianorum segnitiem redarguunt, qui erroris sui zelo ad gentiles conuertendos hoc est, in suam sectam perducēdos, missiones instituunt; vt ex Orientalis Indiæ liquet historiis. Quomodo ergo ferunt Ecclesiæ Principes, vt diligentiores sint ij ad mendacia promulganda, quàm Iesu Christi Ministri ad veritatem diuinam persuadendam? Profecto Mahometi ministri à Christi Ministris conuerti deberent, & anteuerti.

Octauo, Mahometani, vt nimis vulgatum est, adeo excrescūt numero, & vires acquirunt; vt ruinam Christianorum Principum regnis minētur. Nam vt numerosissimam sobolem in Asia, Africaq; vagantem præterea, compertum est Catholicum Hispaniæ Regnum, in summo discrimine vitæ, fideique versari, ob reliquias Arabum, qui olim Prouinciam illam occuparunt. Et mirum est sane quo modo ætate hac coniuratione facta, non rebellauerint, & fidem Catholicam, vna cum Christianis hominibus non extinxerint. Serpit verò grande malum hoc: augeturque numerus, & robur: timendumque est Europę toti, si illi Mahometi cultores Principatum obtineant. Quocirca eneruanda esset eorum vis, non tātū gladio, sed & Dei verbo, vt periculo propulsato, fides Catholica fortius inualesceret: præsertim cum hodie Mahometi cultores summa iniuria obtinent ac fœdant terram sanctam quæ ad Ecclesię regnum summo iure pertinet. Qua de causa notissimis patet historijs, pijssimos Principes de regione illa recuperanda, serio cogitasse, maximisque laboribus & sumptibus in eum scopum iustis exercitibus mare traiecisse. Neque sanè à tam glorioso conatu desistendum esset, quoad terra Christi sanguine perfusa, ad Christi regnum, ac tot Christianorum millia tam diu Turcico dominatu vexata, in pristinam libertatem redirent. Iam vero si arma ferrea ęgrè mouētur, æquum omnino est, arma spiritualia idoneorum Ministrorum impigrè moueri.

Octo rationes hæ à Principibus Ecclesiæ expendi deberent: vt ex Ministris, qui fortassis in vrbibus Christianis ignauia torpent, aliquos desiderio diuinæ gloriæ excitatos, ad conuersionem Agarenorum destinarent.

De præcipuis erroribus Mahometicæ doctrinæ.

CVm Mahometus edoctus fuerit ab Arianis, Nestorianis, Iudęis, & Paganis, ex istis fontibus varios fœdos perniciosósque hausit errores.

Primo, cum Sabellio negat Trinitatem.

Secundo cum Ario, & Eunomio Christum creaturam esse contendit, eumque Deum dicere ridiculum putat.

Tertio, cum Carpocrate asseuerat Christum nō Deum quidem esse, sed Sanctum Prophetam.

Quarto, cum Cerdone asserit fore impossibile, vt Deus filium habeat, quod nimirum vxore careat, citra quam filium gignere non poterat.

Quinto cum Manichęis, Christum negat mortuum vel crucifixum fuisse, sed alium sibi similem.

Sexto cum Donatistis negat cuncta Ecclesię mysteria, quę à Christi passione suam vim & efficaciam obtinent.

Septimo cū Origenistis dicit Dæmones esse sub mundi finem saluādos.

Octauo, cum Anthropomorphitis, qui Deum corporalem asserunt, cōmunicat.

Nono, cum Cerintho extremam fęlicitatem, vel summum bonum statuit in corporeis voluptatibus.

Decimo, cum Ebionitis circuncisionem admittit.

Vndecimo negat Christum iudicaturum in die Iudicij.

Duodecimo asserit quod Iudæi corruperint legem & Prophetas, & Christiani etiam, ita quod nihil remanserit de veritate legis, & Prophetarum & Euangelij nisi quantum in Alcorano continetur.

Decimotertio quòd Deus sit causa omnium peccatorum.

Quartodecimo quod omnia ista mundana fortuita sint.

Quintodecimo, improperat Christianis adorationem Imaginum.

Sextodecimo, imponit Christianis quod suos Sacerdotes adorent.

Decimo septimo, quod quilibet rectè viuens in sua secta saluari possit.

Decimooctauo, sui oblitus quod nullus saluabitur nisi in secta Saracenorum.

Decimonono, quòd Angeli sint corporales, de flamma ignis facti seu geniti.

Vigesimo, quòd Angeli sint occidendi: & tandem in die Iudicij resurgere habent cum alijs.

Vigesimo primò, quod Angeli beati peccent.

Vigesimo

Vigesimo secundo, quod Deus pręceperit Angelis, vt adorarent primū hominem.

Vigesimo tertio, quod Angeli ignorabant naturas siue vocabula rerum quæ Adam rebus imposuit.

Vigesimo quarto, quod anima Adæ sit de portione animæ Dei.

Vigesimo quinto, quod omnes homines ex vna anima sint producti.

Vigesimo sexto, dicit cælum productum ex fumo, qui surgit ex vapore maris.

Vigesimo septimo, quod sol, & Luna fuerint facti æqualis luminis & virtutis, sed ala Gabrielis Lunam tangens obscurauit illam.

Vigesimo octauo, quod licitum sit habere plures vxores.

Vigesimo nono, quod licitum sit repudiare vxorem.

Trigesimo concedit tanquam licitum adulterium, & fornicationem.

Trigesimo primo concedit tanquam licitum, peccatū contra naturā.

Trigesimo secundo, ait, quod post resurrectionem erit vsus ciborū, & venereorum.

Trigesimo tertio cum Titianis prohibet vini vsum.

Trigesimo quarto, quod omnia creata inuocant, & adorant Deum.

Trigesimo quinto, quod B. Virgo suscepta salutatione Angelica, & cō-cepto filio fugit in longinquum locum vbi erant palmæ, & ibi peperit.

Trigesimo sexto, quod B. Virgo cum portaret in brachijs filium, increpabatur à vicinis de peccato adulterij.

Trigesimo septimo quod Prophetæ & Apostoli fuerunt Saraceni.

Trigesimo octauo, imponit Deo multa falsa & mendacia.

Sunt alia permulta eius instituta, non solum non honesta, nec rationi consona, sed maxime obscena absurda, & ridicula, & pecudum potius quam hominum, vt quicunque dixerit, legem Mahometanorum esse legē porcorum, mihi quidem scite admodum, non solū vere dixisse videatur.

Authores qui scripserunt contra Alcoranum.

Istius porro sectæ Mahometis falsitatem, & absurditatem multi christiani authores scriptis demonstrarunt atq confutarunt: Dionysius Carthusianus quinque libros scripsit. Richoldus ordinis Prædicatorum dedit librū, qui inscribitur Cōfutatio legis Mahometicę: Pius Papa huius nominis secūdus Epistolā ea de re scripsit, ad Mahometē Turcarū Imperatorē: Bartholomęus etiā Vngarus, & Ioānes de Turrecremata, & Guilielmus Postellus in libris quos edidit de origine Tartarorū Persarum Arabū & Turcarū. Pręterea Gabriel Barilētanus ordinis Pręd icatorū scripsit Mahometū in sua lege permittere, quod asinis & porcis magis cōuenit quā humana ratione vtētibus. quod etiā vir inter Mahometanos medicinę sciētiæ

clarissimus Auicenna nono suæ Metaphysicæ libro confiteri non erubuit: Paulus Burgensis in quadã sua additione ad Postillas Lirani super cap.13. Apocalyp. bene longam, satisque curiosam, & eruditam de secta Mahometis disputationem fecit. vbi citat, & laudat eximium quemdam tractatum, de lege & doctrina Mahometis, qui incipit, *Quod sunt dies serui tui*, Psalm.118. à F. Nicolao Prædicatoris ordinis compositum. is perdiu fuerat in regionibus Orientis, multumque versatus est cum Doctoribus istius sectæ, quin etiam vt iam subtilius & altius scrutari & nosse posset, & linguam & litteras didicit Arabicas. Et vt omnia illius doctrinę arcana & secreta penetraret, frequenter cum nobilioribus eius Magistris, ea de quibus ipse vel dubitabat, vel penitus cognoscere negabat, communicauit. Vnde non modo perspectam habuit doctrinam Alcorani, verum etiam quemadmodum principes eius interpretes & doctores intelligerēt atque interpretarentur. Fuit autem liber hic simul cum alio Ioannis Cardinalis Turrecrem. Romæ typis mandatus anno 1606. hic apud Typographiam Guilielmi Faciotti, ille verò apud Aloisiũ Znaettũ. Scripsit etiã B. Ioãnes Damascenus in libello qui inscribitur Disceptatio Christiani & Saraceni. S.Thom. opusc.3. cõtra Græcos, Armenos & Saracenos. Cardinalis Nicolaus de Cusa, in tribus libris inscriptis Cribratio Alcorani. Hieron. Sauanarola in opusculo de Triumpho crucis lib.4.c.7. Simancas in Institutionibus Catholicis ca 39 S Antoninus in 2. parte Chronicorũ tit.13. cap.5. de Mahomete Agarenorum legislatore fœdissimo, vbi plurima de secta Mahometana, & de eius authore scribit. Michael Thomasius in libello scripto. Breuis Christianæ & Catholicæ fidei defensio, & Iudæorum, Mahometanorum atque Hæreticorum oppugnatio. Guilielmus Totanus in fortellitio fidei, & alij quamplures quorum meminit Cardinalis de S.Seuerina, in suo rituali, in tractatu de infideliũ conuersione procuranda.

Ordo seruandus in Alcorani confutatione.

Quia immensum esset contra singulos huius sectæ errores disserere & forte minus vtile, ostendenda erit inprimis à nobis sollta breuitate legis Alcorani iniquitas & falsitas, sumptis argumentis ab ijs quæ illa traduntur, permittuntur, docentur, ac scribuntur: quæ fere omnia detestabilia, turpia, & vana sunt, omni æquitati ac rectæ rationi aduersantia: & vt nunc alia prætermittam (quæ millies sibi inuicem pugnant, & in quibus summa est stultitia, variæque nugæ) pauca ex illis à nobis erunt attingenda, tribus partibus hanc totam disputationem comprehendendo. In prima reducemus Alcorani iniquitatem, & malitiam ad causam efficientem, ipsum scilicet authorem; ostendendo non à Deo, sed ab homine turpissimo

mo & facinoroso legem Alcorani fuisse latã. Secundo ad finalem, vbi de fine tam ipsius legis quam Authoris dicemus: vt clariùs constet, illud celebre ac vulgare Philosophi dictum: Qualis vnus quisque est, talem sibi finem præscribere. Tertio ad materialem, hoc est, ad ipsas res quas continet, docet, ac pręcipit Alcoranus. Ac denique ad formalem, hoc est ad modum & formam, qua Alcoranus scriptus ac compositus est. In secunda vero parte, ex opposito legis Euangelicæ præstantiam supra Alcoranum demõstrabimus, ex iisdem quatuor causarum capitibus, simulque aliquibus obiectionibus satisfaciemus. In tertia tandem de modo adiuuandi Saracenos, & ratione agendi cum illis, ac de his quæ prohibita sunt agentibus inter illos, Deo dante differemus.

PRIMA PARS,

DE CONFVTATIONE ALCORANI.

CAPVT I.

De Alcorani institutione, & quis fuerit huius legis author & inuentor.

ALcorani legem latam fuisse à viro iniquo, rapaci, mœcho, homicida, falso Propheta, reuelationibus, imposturis, crudelitate, & aliis flagitiis, fallaciis & erroribus referto, clarissimè apparet legenti eiusdem Mahometi vitam, à grauissimis authoribus conscriptam. Ex quibus omnibus doctissime Cardinalis Turrecremat c. 1. contra errores Mahometi pulchre eius mores, vitamque describit his verbis.

Beatus, inquit Euágelista in Apocal. describens tribulationes Ecclesię, Mahometi, & suorum futuram persecutionem prædicens, eam sequentibus verbis Apoc. 13. cap. proponit: *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur sicut Draco, & potestatem prioris omnem faciebat in conspectu eius; & fecit terram & habitatores in ea adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis, & fecit signa magna & etiam ignem de cælo fecit descendere in terram, in conspectu omnium hominum, & seduxit habitatores in terra propter signa, quæ sunt data illi facere in conspectu bestiæ; dicit habitatoribus in terra, vt faciant imaginem bestiæ quæ habet plagas gladii, & datum est illi vt daret spiritum bestiæ, & imagini, & vt loquatur imago bestiæ & faceret vt quicunque non adora-*

dorauerit imaginem bestiæ occidatur. In quibus verbis Mahometus inter omnes hæreticos à fidelibus maxime venit execrandus octo nominibus.

Primo quia fuit scelestissimæ vitæ, vnde dicitur, *Vidi aliam bestianis,*

Secundo quia fuit prædo cupidissimus, vnde dicitur, *ascendentem de terra.*

Tertio quia simulator sanctitatis pessimus, vnde dicitur; *& habet cornua duo similia agni.*

Quarto, quia fuit in doctrina virulentissimus hinc ipsi conuenit, *Et loquebatur sicut Draco.*

Quinto, quia fuit in malis operandis studiosissimus; hinc rectè, *Et potestatem prioris omnem faciebat,*

Sexto, quia fuit temerarius arrogantissimus; vnde conuenienter, *fecit terram & habitatores in ea adorare bestiam.*

Septimo, quia fuit seductor periculosissimus, bene ipsi appropriatur, *Et fecit signa magna.*

Octauo, quia fuit Tyrannus crudelissimus, vnde dicitur, *quicunque non adorauerit imaginem bestiæ, occidatur:*

Describitur ergo Mahometus vita scelestissimus cum subiungitur: *Vidi aliam bestiam,* videlicet Mahometum vitam voluptuosam (quæ bestialis dicitur Philosopho primo Ethicorum) ducentem. Nam fuit tanto libidinis ardore succensus, vt se iactaret super XL. homines virtutem generatiuam, & potestatem coëundi diuinitus concessam habere, & præterea concumbendi cum omnibus mulieribus quæ se ei prostituere vellent gratis, habuit ipse 15. vxores & 2. ancillas.

Aristot.

Secundo describitur prædo auarissimus his verbis, *Ascendentem de terra:* quia per mercationes & rapinas ascendit de paupertate ad diuitias. Mahometus enim vtroque parente orbatus, sub Manophi Auunculi sui tutela pueritiæ annos agebat; Idolorum tunc temporis cultui cum vniuersa gēte Arabum inseruiens. Post aliquot autem annos mercenarius factus viduæ cuiusdam Cadigæ camelis agendis præfectus est, cum quibus in Syriam, aliasque regiones proficiscens innumera commisit latrocinia: tandē suæ Dominæ coniugio potitus, rebus & nomine auctus est: atque ita de ignobili & egeno in diuitem & famosum euectus. Et quia auaritia, vt dicit Ambrosius, quo plus ascenderit, eo ad altiora festinat, in tantam prorupit superbiam, vt regnum Arabum sibi polliceretur, nisi suos timeret contribules, quod eum pro Rege non tenerent, cum ipsi essent illo maiores.

Tertio, describitur vt simulator sanctitatis, *Habens* nimirum *duo cornua similia agni,* id est Christi: cuius duo cornua dicuntur Prophetia & nouæ legis latio, vnde Luc. 7. *Propheta magnus surrexit in nobis.* Mahometus autem videns sibi ad regnum vsurpandum vires deesse, dolo vsus est; vt qui Rex esse non poterat, Prophetam se simularet, legemque sibi à Deo reuelatam mentiretur

mentiretur, vt infra fauente Deo ostendemus.

Quarto, dum dicitur *Loqui sicut Draco.* Notatur eius doctrina dolosa & venenosa, quia Agarenos, seu Saracenos infecit: hæ sunt enim draconis proprietates, vt occulte & fraudulenter decipiat, & venenum infundat. Narratur in quadam Chronica, quod Clericus quidam cum in Curia Romana, honorem quem ambiebat, assequi nequisset, indignatus, in partes vltramarinas confugit, innumerabilemque populum sua simulatione ad se traxit: cui cum Mahometum præficere vellet, columbã nutrijt granis in auribus Mahometi positis, ita vt columba super eius humeros stare, & de auribus eius cibum sumere assuefacta quotiescunque eum videret, super humeros eius prosiliens rostrum in aurem immitteret. Hic ergo Clericus populum conuocans dixit, se illum velle præficere, quem Spiritus sanctus in specie columbæ monstraret, statimque columbam secrete emisit: illa super humerum Mahometi euolans, rostrum in eius aurem immisit: quo viso, populus credidit Spiritum sanctum esse qui super illũ descenderet, ac verba Dei in eius aurem inflaret. Et sic Mahometus Saracenos ad legem suam seduxit, ad eamq; quasi diuinam recipiendã pertinaciter animauit, qui ipsi adhærentes Regnũ Persidis, & Orientalis Imperij fines vsque ad Alexandriam inuaserunt. Alibi tamen legitur, Monachum quendam Sergium nomine, Nestoriana labe infectum, ab Ecclesia & Monasterio exturbatum in Arabiam confugisse, Mahomætoque adhæsisse, qui ipsum de nouo & veteri testamento plura edocuit secundũ Nestorij Magistri sui intellectum, saluatorem nostrum Deum esse negãtis, & partim prout sibi visum est, simulque Apocryphorũ fabulis eum plenissime imbuens, Christianum Nestorianum effecit, vt tota iniquitatis plenitudo in Mahometum conflueret, & nihil ei ad perditionem sui vel aliorum deesset. Adiuncti sunt Iudæi Hęretico, qui ne verus Christianus fieret, dolose precauentes, huiusmodi nouis rebus inhianti non scripturarum virtutem, sed fabulas suas, quibus nunc adhuc abundant, ipsi Mahometo insibilarunt. Sic ab optimis Doctoribus Iudæis & Hęreticis, Mahometus instructus Alcoranũ suum condidit, & tam ex fabulis Iudaicis quam ex hæreticorum venenis confectam, nefariam scripturam barbaro suo modo contexuit; quem paulatim per Tomos à Gabriele, cuius nomen ę sacra scriptura cognouerat, sibi allatum mentitus, gentem Deũ ignorãtẽ lethali haustu infecit: & in ore taliũ omniũ calices melle liniens, subsequẽte mortifero veneno, animas & corpora gentis miserę (proh dolor) interemit. Bene ergo dicit Ioan. Euang. quod vt draco loquutus est.

Quinto reprobus Mahometus describitur à B. Ioanne, in malis operãdis studiosissimus insectator cum dicitur: *Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius.* iuxta Magistrum Nicolaum de Lira: Modus primi

Regis in aliquo Regno, est regnum suum firmare, & dilatare quantum potest: quod fecit ipse Mahometus, & ideo dicitur, *Potestatem prioris omnem faciebat*: quia quicquid solet facere primus Rex, ad firmandam & dilatandam suam potestatem, ipse diligentissime peragebat, *In conspectu eius*, id est, prout sibi ad suum intentum expediens videbatur. Vbi notandum quod Mahometus ad firmandam & dilatãdam legem suã, siue potestatem, quatuor astutijs. vel cautelis vsus sit.

Prima est: vt de lege sua nõ ratione disputaretur sed gladio: timuit enim quod si inter sapientes ventilaretur, facillimè vana & perniciosa ostenderetur.

Secunda est, Ne Saraceni studijs Philosophię vacarẽt, per quæ legis suę falsitas vel solo naturali iudicio satis manifesta detegeretur.

Tertia est, Quod in principio legem suam non nisi rusticis, & simplicioribus hominibus persuaserit apud quod Prophetam se mentitus, quiduis eo facilius persuasit. & obtinuit fraudulenta sua machinatione quanto ipsi rudiores & honestæ ciuilitatis ac humanæ prudentiæ magis erant expertes: quibus per agros, & villulas incomposite & agreste viuentibus facillimè se Dei nuncium & Prophetam esse persuadebat: vtpote qui, inter veritatem & mẽdacium, inter fatuitatem & sapientiam quid distaret, discernere nesciebãt, nec parum ipsi profuit Astrologi cuiusdam fauor & cõsilium, quo latrones, sicarios, & quicquid potuit pestiferæ gentis sibi vniuit quorum auxilio terrorem suum super multos non leuiter auxit.

Quarta est, quod in lege libidinis & voluptatis frena laxauerit, quam carnales homines mente corrupti libenter amplectũtur: & ita patet, qualiter in dilatatione suæ sectæ in malis operandis fuerit studiosissimus.

Sexto impudens Mahometus describitur à B. Ioan. Euangelista temerarius arrogantissimus: cum dicitur. *fecit terram suam, & habitantes in ea adorare bestiam primam*, id est seipsum, qui dicitur bestia ratione prius assignata: adorare non dico tanquam Deum, sed sicut Prophetam Dei summum, talem enim se prædicauit, & creditus est à gente sua illa stulta: tantæ autẽ temeritatis fuisse legitur vt ausus fuerit dicere, Credite in Deum, & in Nuncium eius Mahometum: Obedite Deo & Nũcio eius: Sequimini Deũ, & Nuncium eius. Quod profecto verbum arrogantissimum fuit, sicut infra ostendemus; vbi ipsum non Dei Nuncium, sed pseudoprophetam manifesta ratione demonstrabimus.

Septimo impius Mahometus describitur à B. Ioanne seductor periculosissimus his verbis: *Fecit signa magna*, falsa tamen, vt etiam faceret ignem de cælo in terram descendere: hic vt manifeste patet, & dicit Magister Nicolaus de Lira ignis metaphoricè accipitur, sicut & alia quæ dicuntur hic. Mahometus enim tam magnus effectus, epileptica passione cadere cæpit: quamob-

quamobrem ne vel apud vxorem, vel populum suum vilipenderetur; se hoc pati ex apparitione Gabrielis Archangeli commentus est; vtpote non valens eius refulgentiam sustinere: sicut Daniel c.10.dicit Angelo sibi apparenti: *Domine mi in visione tua dissolutæ sunt compagines meæ, & nihil in me remansit virium:* Angeli vero ignis vocantur secundum illud Psalmi. *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros ignem vrentem.* Verum quia id falso à Mahometo erat commentum; ideo subiungitur, *in conspectu hominum*, id est in opinione falsa sibi credentium. Commenti etiam sunt ipsius Discipuli, quod Lunam ad se vocatam fecerit descendere, qua ratione luminis conuenit cum igne, & hic secundum vanam opinionem hominum ignem descendere curauit: & ita vt sequitur, *seduxit in terra habitantes*, per se & discipulos suos, propter signa quæ falso dicta sunt de eo, & ab hominibus bestialibus credita.

Octauo, nefarius Mahometus à Ioanne Euangelista crudelissimus Tyrannus dicitur per hęc verba: *Habitantibus in terra* sibi subiecta, scilicet, *vt faciant imaginem bestiæ*. Dicitur autem eius Imago lex ab eo data, in qua repręsentatur eius conditio & vita, & præcipit firmiter sub pęna mortis illam custodiri, & hoc est quod dicitur, *vt faciant imaginem*, id est, opere impleant eius legē. *Et datum est ei*, id est, permissum à Deo, *vt daret spiritum imagini*, id est, vigorē suę legi. Lex enim dicitur viua, quamdiu viget, & mortua, quando alteratur. *Vt loquatur imago bestiæ*, id est, sententiam suam ostēdat, sicut dicitur, Lex talis loquitur in tali casu, nam omnia fere accipiuntur metaphoricè. sequitur, *Et quicunque non adorauerit imaginem bestiæ*, id est, legem bestialem Mahometi non receperit, & non coluerit, *occidatur: Et faciet* per violētiam, *omnes*, pusillos, & magnos, diuites, & pauperes, liberos, & seruos *habere characterem in manu dextra*, id est, in opere, *& in frontibus suis*, per oris confessionem Hactenus ex Turrecremata.

CAPVT II.

Mahometum non fuisse Apostolum siue Nuncium à Deo missum.

NIcolaus Clenardus vir egregius, qui è patria sua Belgio longissimã & valde periculosam suscepit peregrinationem in Africam, & in ciuitate Fessæ diu moratus est, eum in finem vt Mahometanam fidem perfectè edisceret, quo deinceps Mahometistis ab infidelitate sua, ad fidẽ Christi conuertendis magis vtilem ac fructuosam operam impenderet: rectè fundamẽtum disputationis inter nos & Mahometistas notauit hoc fuisse, de Ecclesiæ Catholicæ statu sempiterno, vel euersione ante annos nongentos. Illi enim aiunt, vt Euangelio prodito abrogata est lex cæremoniarum, sic Mahometum successisse Christo, cùm eius lex & Ecclesia interiisset. Quare hic negotij cardo est, & hinc ordienda disputatio: Mahometum nec fuisse Apostolum, nec à Deo missum, nec Euangelicã legem fuisse abrogatam, aut extinctam.

Vt autem Mahometus se Dei Apostolum comprobet; tum ex litteris sacris suam authoritatem & vocationem commendat, tum Saraceni aliquibus miraculis ab ipso Mahometo factis confirmant. Primo igitur Mahometus cap. 74. Alcorani inquit, Christum in nouo testamento de Mahometo venturo his verbis prædixisse, *Nuncia* (inquit ille) *vobis affero, de nuncio post me venturo, cuius nomen Mahometus*: quem locum Saraceni omnes credunt in Euangelio adhuc stare, sin minùs, malitia & impietate Christianorum fuisse erasum. Secundo, in cap. 71. Alcorani dicitur Deum in veteri testamento eiusdem Prophetæ futuram natiuitatem, tot annorũ millibus ante prænunciasse, illis verbis Deut. 18. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus.*

Prẹterea Saraceni multa à Mahometo miracula gloriosa edita in confirmationem sui Apostolatus fuisse confingunt: ex quibus illa (inquiunt) sunt principaliora quod in specie columbæ Spiritus Dei in eum descẽdit, & inspirauit, quemadmodum lex Alcorani erat conscribenda: quod dum coram vniuersa multitudine concionaretur, indomitus taurus terribili illo immani Atticæ regionis qui ab Hercule victus, inter admirabiles eius labores numeratur, ad Mahometum accurrens, in genua se prosternens & declinans humiliter caput manum Prophetẹ supplex deosculatus est: quasi exemplo suo demonstrans eum ab hominibus colendum, quem ferẹ & truculentæ bestiæ venerarentur. Quid illud, quòd Adamo nouem post eius creationem diebus, stupenda quædam visio accidit, quã dum

dum attonitus miratur, diuinitus ei annunciatum est, eam fuisse præsignificationem quandam plurimorum Prophetarum, ex quibus oriundus esset Mahometus: quem quatuor tantum annis natum inuisit Archangelus Gabriel, qui etiam antea de cælo descenderat, cum septuaginta Angelorũ millibus, vt mundo eius natiuitatem testaretur, & qui postea cęlitus eam legem detulit, quæ deinceps à Mahometo toti mundo erat imponenda? Mitto diuisam in duas partes lunam, & huius generis quædam alia. Neque enim, inquiunt Saraceni, Mahometus adeò erat stolidus, vt Prophetam & Apostolum Dei se venditaret, sine illo argumento, quo Deus semper omnes sine exceptione eiusmodi Prophetas voluit esse ornatos: neque Arabes, Persę, Asiatici & Ægypti; qui eius Alcoranum susceperunt, adeo erant agrestes & barbari, vt vnico verbo victi, fidem veterem voluerint proijcere, & nouam vndecunque oblatam arripere.

Tertiò, quia Mahometus (inquiunt Saraceni) non solum ad reformãdum orbem, sed etiam ad castigandum, ob neglectam Christi sanctissimã doctrinam & Religionem, vltimo loco fuit missus, idcirco post ea miracula, suæ diuinæ vocationis indicia, cum prædicatione Alcorani gladium copulauit: Deum enim aiunt illi per Gabrielem, Alcoranum misisse, præcepisseque, vt eum per orbem terrarum publicaret, simulque gladium tradidisse quo repugnantes castigaret: hancque contendunt Saraceni legem esse ipsissimam Dei voluntatem, veritatem certam in qua promulganda, si operam suam poneret, Deum ei affuturum & fęlicibus auspicijs conatum eius ad optatos exitus prouecturum. Et his promissis euenta (inquiunt) pulcherrimè responderunt. Rem siquidem aggressus mirabili fælicitate Regiones maximas subiugauit, Arabiam, Asiam, Persiam, & alias plurimas: neque potentissimus Romanorũ Imperator, eius cursum potuit retardare, aut hominum extinguere ardorem, aut amissas prouincias recuperare, aut vnquam extirpare, quam ille fidem seuerat: quę & ijs in locis ad hunc vsque diem firma constansque permansit, & extremas Orientis plagas peruasit. Vnde sibi ipsis facile persuaserunt (imo hoc est potissimum huius sectæ fundamentum) Deum primò misisse humano generi Moysem, deinde abrogata lege Christum Iesum, instructos facultate & virtute prodigiorum: hominibus vero non obsequentibus eorum dictis, misisse postremo Mahometum sine miraculis, armatum vt quos non mouerant miracula, arma compellerent: ac proinde Mahometum fuisse postremum nuncium, nec futurum alium post ipsum.

Contra huiusmodi igitur deliria statuendum primum, Mahometum nulla fecisse miracula. secundum, Non fuisse Dei nuncium neque Apostolum, ac tertium proinde, Non fuisse vltimo loco à Deo missum, quartum, Ipsum non esse Dei Prophetam.

 Maho-

Mahometum nullum operatum fuisse miraculum. §. 1.

De prima huius assertionis parte sufficiat nunc attigisse breuiter Mahometum nullum operatum fuisse miraculum: quis enim non aduertat, ea omnia quæ à Saracenis finguntur, vt eius commendent miracula, esse falsas eorum imitationes quæ in Saluatore nostro gesta sunt. Descendit super eum (quod ipsi non negant) in Iordane Spiritus sanctus, descendit quando nascebatur multitudo Angelorum cælestium: salutauit Mariam virginem Archangelus Gabriel, eique lætissimum illud nũtium de Christo carnem suscepturo detulit. Ista quia visa sunt Mahometo plausibilia, & ad populum inescandum idonea, partim præstigijs, partim apertis mendacijs ad se traduxit. Deinde hæc omnia à nemine, nisi ab ipso authore visa sunt, imò hæc & alia conficta fabulæ sunt, & contraria ipsi Alcorano. Prohibet enim Mahometus de se aliquid tale credere, præterquam quæ scripta sunt in Alcorano De omnibus Prophetis dicit: Multi multa mentiti sunt; quod ne de me existiment quidam, id solum de me verum credatur, quod Alcorani authoritate fulcitur. Ille enim cùm miracula non fecisset, & hoc ostendere volens, introducit Deum loquentem & dicentem: Dixit Dominus ad me, propter hoc miracula te facere non permitto; ne tibi propter miracula eueniat, quod & aliis Prophetis accidit. suo igitur testimonio conuincitur nullum fecisse. Ait enim, quòd cùm homines ei dicerent, Ostende nobis aliquod signum sicut fecit Moyses, Christus, & alij Prophetæ; respondit, quòd mundus non credidit ijs, sed dixit, incantatores esse, propter hoc Deus non permisit mihi miracula facere. non enim credidissent: sed veni in potentia armorum. Quod manifestè falsum esse ex eo patet, quòd paruo negotio credidissent facienti miracula; cui crediderunt sine miraculis, latrocinia, rapinas, adulteria, & id genus plagia mandanti; quibus perpetrandis genus humanum pronissimum est: quod ait de potentia armorum, quod pro miraculo adducit, falsum est. non enim semper fuit victor, vt Moyses & Iesus Naue, & Helias, quos Angelus Domini semper protexit, & victores effecit: Mahometo verò dentes contriti sunt, & facies collisa: hinc ergo non est, quod repente ei magna mundi pars adhęserit; sed quod talia mandata dederit, in quæ homines sine lege, procliues sunt.

Præterea eundem Mahometum nullum patrasse miraculum, ex alio ipsius testimonio manifestè constat: nam & ipse in cap. Prophetarum narrat de quærentibus ab eo miracula fieri, & dicentibus ipsi Mahometo:

Audiuisti

Audiuisti insomnia, blasphemias congregasti, vel fortè poëticè loqueris. Veni ad nos ad minus in vno miraculo, quomodo & missi sunt priores. Respondit, Subuertimus, inquit Deus, vrbes coram non credentibus, nunquid hi credent, & quomodo spectent ab eo miracula: & respondit eis; Quoniam qui præcesserunt vos, non crediderunt miraculis, & neque vos etiam miraculis credetis, nisi per ensem. Quibus testimonijs clarè conuincitur, Alcoranum nullis miraculis fulciri. Christiana autem fides quæ ardua docet, & pręcipit, in miraculis manifestis & vtilibus, tum à Christo, tum ab Apostolis editis tota fundata est: & vsque ad præsentia tempora dęmones expelluntur debiles curantur, mortui resuscitantur. hæc autem miracula Christiani patrarunt, hodieque patrant dicentes Christum crucifixum, verumque Deum esse: & in huius veritatis confirmationem, innumera sunt à Christi cultoribus patrata miracula. Quod si Saraceni dicant esse à nobis conficta ex eo magis conuincuntur: nam aut Christiana Religio diuinis miraculis à toto fere orbe recepta est, aut nullis miraculis confirmata: si primum, diuina est ergo, & digna quæ recipiatur: sin autem nullis, hoc est magis miraculũ, quod absq; miraculis, per homines simplices & idiotas hominibus ardua, naturæque vitijs corruptæ contraria imponentes id fieri potuisset: quod fecerunt Christiani. non vi & armis alios interimentes, aut minantes, sed potiùs ab alijs illatam mortem patienter sustinentes.

Mahometum non fuisse Dei Apostolum. §. 2.

SEd iam 2. Mahometũ scilicet Apostolũ, vi & armis nitentẽ, euertamus. Primò quia Dei mos est legẽ statuẽtis per suos ministros & nũcios, nõ violentia armorũ cogere corpora, sed miraculis & suasionibus adducere animos. Hoc fecerunt Moyses & Christus: nã quod Mahometus dicit homines illis non obediuisse, manifestissimũ est mendaciũ. quippe & Moysi dicto audiẽtes fuerunt Iudæi, & totus pene orbis Christo, & nũc plurimæ adhuc gẽtes, & cum Mahometus viueret, pleræque nationes. Manifestius poterat monstrare a Deo esse missum se, si ea egisset quæ sola potest Deus, quæq; illis solis tribuit, quos mittit ipse ad salutẽ hominũ. Nã quòd ait incredulis nulla miracula prodesse seipse nõ intelligit, vt in alijs suis dictis. Quos enim vocat incredulos? si illos qui nullo modo sunt credituri, apud istos non solũ miracula, sed nec arma quicquam profecerint: sin increduli sunt qui nõ credũt, aut quibus difficile persuadetur; istis certa efficaciora fuerint miracula, quã arma, & mundus ad mirabilia Christi atq; Apostolorũ opera respicit, non ad victorias Persarũ aut Romanorũ. Sed Mahometus conscius sibi se non habere donũ illud cæleste efficiendi quæ naturæ vires superarẽt, quod erat in prõptu, missum esse se dixit ferro munitũ.

Atqui

Atqui armatus hic victus est aliquando, & luculentum vulnus in ore accepit, vnde molares aliquot & dentes amisit, & in fossam est deiectus, & victus turpiter. & quidem cum pridie victoriam sibi & suis ex cælesti oraculo promisisset: quin etiam cum adhuc esset latro, cæsus sæpe est, vt à Drianitis, quorum camelos inuadebat Mecha redeuntes, & ciuitas illa quæ nunc eum adorat, capitis aliquando eum damnauit, vt latronem perniciosissimum: & præmium proposuit, si quis in potestatem vel viuum, vel mortuum redigeret.

Præterea quia in armis sæpe numero videmus accidere, vt peior causa vincat meliorem, vt intelligamus non esse diuinæ æquitatis bella, sed humanæ malitiæ. Verum non ignorauit Mahometus mansuetudinem, clementiam, humanitatem esse potius diuina arma, quã ista ferrea & chalybea fabrorum manibus conflata: idcirco ait: Missus sum à Deo, ad homines cum pietate & misericordia. Item persuasionem esse potius diuinitatis, quam violentiam & coactionem, idcirco alio in loco inquit: Nulla violentia est in fide. Et rursus: Vim nequaquam propter legem inferatis, cum rectæ prauæque viæ patefactæ sint. Sed nimirum si hoc ipse obseruasset, inualidum fuisset regnum Prophetiæ, & desertus Principatus. Persuasione enim nemo esset vnquã ad assentiẽdum sectæ inductus tam absurdæ ac puerili. At ferri quis fuisset vsus, si nemo cogeretur, & res non esset gladijs gerenda sed rationibus? Idcirco tanquam sui oblitus alibi, dicit: Nisi meam scripturam receperis, & credideris, cælitus esse ad me missam, meque confessus fueris Prophetam esse Dei legatũ, diripiam substantiam tuam omnem, vxorem & liberos tuos captiuos abducam, teq; ipsum interficiam. Et item: Viri boni quid vobis est cum illis incredulis commercij? cum nemine illorum contrahatis vel negotium vel societatẽ, vel amicitiam, nisi prius recta via Dei pugnatum aut prædatum vobiscum exeant: quod si facere recusarint; eos si fieri possit, vbicunque inueneritis, occidite Hæc ille. Quid potest dici vel Deo, vel Prophetę congruentius? Ideoque lingua vestra, eo nomine appellatis eos, qui vobis se adiungunt, quo denotatur, illos se ac rem suam & familiam conseruasse Mahometicæ legis professione.

Deinde quia non cõuenit mitti à Deo, nisi qui Dei sit simillimus sanctitate, innocentia vitæ, sapientia, & alijs virtutibus, quæ in Deo sunt eximię & infinitæ: qualis fuit Moyses, & Moyse melior Christus vel vestri legislatoris testimonio; Mahometus ipse antequam ad legationem Dei nomine obeundam veniret, pessimus, in legatione ipso peior fuit. Ipse homo apertus & simplex profitetur, quæ negare non poterat, cum haberet conscios & testes suorum flagitiorum, peccatorum se à principio fuisse, & hominem facinorosum, sed condonata sibi esse à Deo peccata. Quæ tandem

dem fuerint priora illa scelera? erat prædo, raptor violentus, homicida, adulter impurus, eadem illa postquam de cælis descendit, obtinuit, nec quicquã mutauit de solita impuritate, ac crudelitate. Denique talis fuit, qualem quis filium suum esse nollet. Quis igitur credat à Deo esse electum aliquem ad munus tantum, nec ab eo esse meliorem redditum? Potest cuiquam tanta bonitas contingere, quin bonum faciat? Potest tanta puritas, quin púrget? At vero ne quis scelera & flagitia, quæ palam Propheta designabat, auderet carpere aut vituperare, auctoritatẽ diuinam omnibus interposuit, & se à Deo iussum id facere confirmauit; bella, cædes, rapinas, adulteria. Nec satis illi fuit, malũ & scelerosum esse, nisi etiam nequitię ac scelerum suorum auctorem Deũ faceret & causam, patrem bonitatis & iustitiæ, osorem vitiorũ. Mouet bella, rapit, occidit, ait se cũ potentia publica à Deo missum: incestat, adulteratur, polluit virgines, & maritatas, facit Deum lenonem suũ, & ait sibi datam à Deo vim generandi quantũ hominibus quadraginta. Quid potest dici obscenius? quorsum hæc generandi tã immanis potestas, nisi vt non solũ impunè & licenter, sed cũ aliquapiã Religionis cognitione à muliebri simplicitate, & superstitione admitteretur ad concubitũ, sinente marito, aut patre, atque etiam auctoritatem numinis reuerente, à quo esset illi tale munus concessum.

Addamus præterea, si à Deo munus hoc concessum est Mahometo tanto nũtio, & Prophetæ, cur nulli vnquam Prophetarũ aliorũ, non dico tantũ, sed nihil permissum est tale omnino? Quod si donũ est hoc & Deo dante, & Propheta accipiente dignũ, nemo non deberet expetere, & se in cænum illud fœdissimũ immergere. Qui diuinæ naturę atque ingenij vel minimã ac tenuissimam particulam mente ac cogitatione comprehendũt, continuò agnoscunt qualis est iste diuinus Nũcius, qui vim illam ac facultatem tantę turpitudinis; & licentiam adeo particularem & effrenem à Deo se accepisse gloriaretur? Si tam propinquus, tam acceptus, tam charus erat Deo, impartitus illi fuisset Deus non turpitudinem opũ, non voluptatũ, non rapinarũ, sed de suarum excellentia virtutũ, quemadmodum Moysi, Christo, Ioanni, & alijs, quos ipse charos fuisse Deo perhibuit.

Nec solutio Saracenorũ potest satisfacere dicentiũ, Etiamsi Mahometus fuerit homo nequã, & perditus; tamen Deus eligit quos vult: quia etiamsi Deus ex peccatoribus iustos faciat, semel tamen electi à Deo, & in eius amicitiam admissi, peccatores esse desinunt, maximè si vera essent quæ ipse Mahometus de se finxit. Tanta enim cum Deo familiaritas, tam crebra colloquia, lex ipsa cęlitus ipsi missa, fecissent eum sanctiorem. Quale autem est, formulam rectè viuendi, pietatis, sanctitatis dare Deũ hominibus, per hominẽ ab illis virtutibus alienissimũ; vt nihil magis à norma illa discreparet, quã vita legati? Quid vero potest esse ęquius quã vt homines se

ad exemplum illius componant, quem videant admitti ad consortia Angelorum, ad colloquia Dei, præfici mundo à Deo ipso, ad leges vitæ & sanctitatis condendas.

Sed proprius accedamus ad id quod dicunt, à Deo fuisse promissum Mahometum, id vero erasum à nostris. Nam illo loco quo dicitur: *Et mittā vobis Spiritum consolationis*, Mahometum erat adscriptum, deletum autem à nobis odio Saracenorum. Quæro ante omnia; quinam eraserunt? priores Mahometo, an posteriores: prioribus nulla erat causa; nesciebant enim quis aut qualis Mahometus esset futurus, imo credituri erant optimum, & diuinum Prophetam futurum, qui esset à Christo non solum commendatus, sed iussus expectari. Posteriores non fecerunt; Nam Mahometus iam de eo conqueritur. Quid quod extant Euangelia scripta ante Mahometi ætatem, nec vlla est in eis mentio Mahometi, nec vlla eo loco erasio. Tot scriptores Christiani præcesserunt Mahometum, tam diuersi opinionibus, sectis, affectibus, quis vnquam illorum meminit Mahometi? Quod si Mahometum iussisset Iesus Christus expectari, tantum nobis fuisset nefas, illum priusquam veniret non expectare, & postquam venisset nō recipere, quam Christum ipsum abnegare. Magnum odium versatur inter Christianos & Saracenos, idem inter Christianos & Iudæos, ac inter Iudæos, & ipsos Saracenos. Mahometus inquit, Moysem fuisse missum à Deo, Iesum vero verbum Dei, natum ex Maria Virgine; & nullus Saracenorum auderet aliter sentire, aut loqui, nec scripturam eradere, non amore Christi, aut nostri, sed propter testimonium Mahometi, quare ergo idem non est credendum nobis christianis? Nos libros veteris testamenti legimus, veneramur, oracula esse Dei omnipotentis pro certo habemus: Moysem virum Dei, Prophetas sanctos fuisse credimus homines, ex testimonio Iesu Christi, qui si Mahometum nobis commendasset, sanctior etiam nobis esset illis omnibus: quemadmodum Ioannes Baptista de quo Elogium fuit Christi, *Inter natos de mulieribus non surrexisse maiorem*. Nec aliter expectatus & desideratus fuisset à nostris Mahometus, quam Spiritus ille cōsolationis ab Apostolis; qui decimo post Christi ascensionem die, diuinis muneribus Apostolos repleuit.

Mahometus non fuit postremus Dei Nuncius. §. 3.

DEnique asserunt Saraceni postremum Dei nuncium fuisse Mahmoetū quod ęquè falsum & ridiculum est, ac alia quæ ipsi mentiuntur: Nam ratio ipsa postulat, vt præstantissima legatio præstantissimo legato commendetur. Cum res est absoluenda ingens & maximi momenti, & ad summam

mam Regni pertinens, quis mittitur nisi Regi proximus & intimus, vel interdum Rex ipse venit in colloquium cum ijs quibuscum agitur. Primum enim res per inferiores tractatur, ad vltimum vero, vt plena sit in consummatione authoritas, per eum qui summæ sit authoritatis. Conferamus iam Christum cum Mahometo, non ex nostra prædicatione, sed ex Alcorano, & Saracenorum secta. Christus verbum Dei, Mahometus homo merus. Christus Messias promissus patribus, nunciatus ab Angelo Virgini excellentissimæ: Mahometus obscurus & ignobilis. Christus semper Sanctus, Mahometus aliquando profanus, errabundus & latro, ac Idolorum cultor. Christus doctor sapientissimus: Mahometus omnis eruditionis prorsus expers, nec suum ipsius Alcoranum intelligens. Christus de se, & de suis certus: Mahometus incertus, vt ipse in Alcorano confitetur. Christus viuens, vel, vt ipsi dicunt, raptus in cælum à Deo; vel, vt nos, reductus in vitam; Mahometus mortuus & computrefactus. Denique nec Mahometus negat multo se esse inferiorem Iesu Christo. Vtri ergo par erat legationem postremam mandari, in qua sigillum esset addendum normæ pietatis & vitæ totius? Conueniebat profecto vel Mahometum, si nuncius esset Dei, cum reliquis Prophetis venisse ante Iesum, vel post Iesum neminem mitti.

Accedit his, quod Christus ad diuinæ suæ legis confirmationem ea adferebat, quæ videntes dubitare non possent diuinitus fieri, & facultatem omnem naturæ superare. Saraceni enim de illo testificantur, quod reddiderit lumen cæcis, sanitatem leprosis, surdis auditum, mortuis lucem & vitam, & alia innumera. Propheta ipsorum nulla se ait miracula fecisse; cum tamen id præcipuum sit diuinitatis signum: nempe ostendere vel se, vel eum à quo sit missus, maiorem esse & potentiorẽ naturæ legibus, quod & ipsi quantumcunque ignari, etiam inconsiderantes, satis tamen assequuntur; quia Propheta eorum negat se miracula edidisse, aut sibi eam vim à Deo concessam. Miracula nihilominus aliqua ei attribuunt, sed absurda aut inepta; quæ satis appareat esse conficta.

Ex his igitur patet, quam ridicula sint quę pro Mahometis apostolatu Saraceni fabulantur.

Mahometum neque fuisse Dei Prophetam. §.4.

MAhometus cum ad Regni fastigium vi & armis ascendere nõ posset; arte & ingenio magno vsus est; vt qui Rex esse nõ poterat, Prophetam se, & Apostolum Dei simularet; legẽque sibi à Deo reuelatam tanquam summo Dei Prophetę mentitus est: imo non solum Prophetam se effinxit, sed etiam Prophetam generalem, quin & finem & sigillum se omnium

Prophetarum temerè & mendosè asseruit: quæ omnia falsissima sunt, vt ex sequentibus argumentis apertissimè demonstratur.

Primo, quia cum Prophetia sit inspiratio vel reuelatio diuina, rerum euentus immobili veritate denuncians, non potest prophetiæ quæ à Deo est, subesse falsum aliquod siue mendacium: alioquin Deus ipse esset author mendacij. Sed quamplurima de se ipso Mahometus prædixit, quæ non euenerunt; prædixit enim se tertia die resurrecturum; quare à Saracenis vsque ad illud tempus seruatum corpus ita fætore aërem infecit, vt eum quam citissimè sepelire compellerentur. Dixit etiam sibi particulari reuelatione à Deo fuisse concessum, vt sine discrimine vllo, posset cuicunq; mulieri adhærere, vt generaret virum sanctum & Prophetam: at non legitur ipsum genuisse filium aliquem, ex quo tam eius turpitudo quàm prophetiæ falsitas conuincitur. Ipse rursum Mahometus composuit librum in quo scripsit duodecim millia verborum mirabilium; mirantibus autem & quærentibus Saracenis quibusdam ab ipso Mahometo, respondit, solũ tria millia veritatem habere, cætera autem esse falsa. O egregium Dei Prophetam! O summum Dei & veritatis Apostolum! in duodecim mille verbis siue sententijs nouem millia confiteris mendacia? Quare cum in prædicto libro, vt author est Richardus in confutatione legis Mahometi cap. 9. falsum aliquod deprehenditur; respondent Saraceni, & hoc Mahometum dixisse, cum affirmauit non omnia esse vera. Sed & ipso Alcorano, quem Mahometus se à Deo tanquam Propheta accepisse iactat multa continentur falsa, erronea quamplurima; mendacia quasi innumera, vt patet ex erroribus Alcorani initio huius disputationis relatis, & ex aliis infra referendis. Quare, vt etiam ipse Richardus se experientia comperisse testatur, multi Saracenorum, pręcipuè viri periti & sapientes, quasi nullam fidem adhibent Alcorano; & ideo de ipso cum alijs sapientibus disputare recusant, vehementissimeque contristantur, cum ab aliis ipsum legi conspexerint: & ideo vetant ne in alias linguas transferatur: purum autem aurum nec aquam timet, neque ignem: talis est Euangelij doctrina, de qua libenter Christiani cum aliis nationibus disputant, legendumque omnibus offerunt, cupiuntque omnibus prædicari, & in alias linguas transferri.

Secundo, Principaliter prophetia cum sit donum Dei, datur ad vtilitatẽ Ecclesię, sicut & aliæ gratiæ gratis datæ, secundum illud Apostoli 1. Cor. 12. *Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem*, sed ea quæ à Mahometo gesta sunt, potius ad destructionem fidei & morum, quam ad ædificationem spectant.

Tertio, Quia licet Prophetiæ donum necessario morum honestatem, mentisque sanctimoniam non requirat; secundum illud Apostoli 1. Cor. 3.

Si ha-

Si habuerim prophetiam, & nouero mysteria omnia, charitatem autem non habuero, nihil sum: & ob id, aliquando mentem peccatoris spiritus tangat Prophetiæ, quædam tamen sunt peccata, vt prudenter annotauit D. Thom. 2. 2. q. 171. art. 4. quæ vsum prophetiæ impediunt, qualia sunt carnalia: quia illa, passionis vehementia mentem à spiritualitate omnino retrahunt, ex quo quis ineptior fit ad prophetiam. Quare Rabbi Moyses apud D. Tho. dixit: Hoc est signum, quod aliquis sit falsus Propheta, quando voluptatibus sæculi detinetur. Cum ergo Mahometus carnalibus voluptatibus maximè fuerit inuolutus, vtpote stupris, libidinibus, adulteriis, homicidiis, spolijs & rapinis, alijsque innumeris flagitiis; manifestè colligitur ipsum non Prophetam Dei fuisse, sed potius de illis, de quibus Ezechiel. 3. *Hæc dicit Dominus Deus, de Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.*

Quarto, Impossibile est esse Prophetam Domini illum, qui in doctrinis & denunciationibus propheticis sibi aduersatur: hoc passim inuenitur in lege Alcorani, spiritu Prophetico à Mahometo composita. Et confirmatur quia Deus sibi ipsi contrarius esse nequit: at Mahometus in plurimis diuinæ legi, antiquis Prophetarum prædictionibus, & Christi Euangelio contraria docuit, vt constat legentibus Alcoranum: manifestum est igitur, ipsum non esse Prophetam Dei.

Quinto, Propheta dicitur, quasi procul fans, hoc est ignota, siue præterita, siue futura prænuncians; at Mahometus ignota nulla præterita dixit: quòd si aliqua de Adamo, de Noe, de Abraham, de Moyse enarrasse legitur; non ea illa puritate, qua in fontibus scripturæ sacræ inueniebantur, accepit: sed multa permiscens mendacia, totam pene scripturam infecit. Et vt alia prætermittam, quod clarius mendaciũ seu potius delirium, quam asserere Virginem Mariam fuisse filiam Abrahami, & Abrahamũ fuisse Patrem Moysi & Aaron; ita palam affirmat in cap. Abraham: & in cap. Mariem, hoc est, Mariam, docet Mariam Matrem Christi, sororem fuisse Aaron: & quod Moyses, & Aaron habuerint quandam Sororẽ quæ Maria appellabatur, & quod hi tres erant filij Abraham. quid ineptius, aut fabulosius? cum inter hanc Mariam, & B. Virginem Mariam matrem Iesu Christi Saluatoris nostri, mille quingenti anni interfuerint: quare captus est Mahometus in mendacio tam manifesto, Deo sic permittente, vt quilibet facilè deceptionẽ animaduerteret.

Deinde de Patriarchis, vt de Abrahamo, Isaac, & Iacob (itemque de Patriarcha Noë) affirmat quod fuerint Saraceni, & quod propterea diluuium venerit super terram; quia Noë prædicante hominibus, vt fierent Saraceni, ipsi renuebant: quæ omnia ridicula & fabulosa sunt: tũ quia ipse Mahometus, sicut ipsemet docet in Alcorano, in c. Elcaminar, ait sibi ex persona Dei

fuisse mandatum, vt sit primus Saracenus in mundo: tum quia Patriarchæ isti fuerunt Christianorum, Iudæorum, ac Saracenorum progenitores, ac proinde non plus Saraceni quam Christiani sunt appellandi. De Apostolis etiam, vt ad Euangelij tempora descendamus, dicit in cap. Abraham quod illi testati sunt & dixerunt Christo, quod essent Saraceni imitatoresque Apostoli Mahometi; quod itidem mendacium est apertissimum. Christus enim & Apostoli Mahometũ (qui se ipso testante fuit primus Saracenorum) præcesserunt plusquam sexcentis annis. De Christo vero nec esse Deum, nec Filium Dei mentitus est: & quod mirabile est vt credatur, affirmauit Christum neque crucifixum neque mortuum fuisse. Res adeo toti orbi, & per tot sæcula Iudæis, gentibus, omnibusque nationibus notissima, vt amentia sit eam negare. De se ipso denique affirmat: Christum prophetasse, dixisseque in Euangelio, Annuncio vobis de nuncio Dei, qui post me veniet, & nomen eius Mahometus: hic enim mendacium est crassissimum, sicut & alia, cum nihil tale sit apud Euangelium, nisi velimus Christum de eo prophetasse, quando dixit Matth. 7. Pseudoprophetas venturos post se, qui intus forent lupi rapaces.

Ex quibus non obscure colligitur Mahometum circa præterita mendosum fuisse Prophetam, cum tot mendacijs veritatem corruperit. Quantum vero ad futurorum prædictionem attinet: nihil fere prophetauit, excepto illo de Resurrectione sui corporis. Quare excludendus est à numero Prophetarum.

Denique sapientiæ primo dicitur: *Spiritus disciplinæ effugiet fictum*: sed Mahometus maxime fuit fictus, & sanctitatis simulator, seductor hominum, omniumque sceleratissimus. Ergo impossibile est ipsum fuisse Dei Prophetam. Nec valet Saracenorum solutio, dicentium, Moysem & Dauid homicidas peccatoresque fuisse; & dono Prophetiæ præditos: quia etsi illi aliquando peccauerint, egerunt tamen pœnitentiam de peccatis suis, nec in illis continuo perseuerarunt: Mahometus vero nec cessauit à scelere; nec pœnituit de peccatis; tũ quia aliud est esse Prophetam moribus improbum, aliud vero esse falsum, hæreticum, aut infidelẽ; mendosa ac turpia ac legi Dei contraria prophetantem seu docentem: quod nullatenus in Dei Propheta inueniri potest; cum Deus testis falsitatis non sit.

CAPVT

CAPVT III.

Legem Alcorani nulla ratione esse à Deo.

CVm reprobus Mahometus nō fuerit verus Dei Apostolus, neque Propheta, sed potius Pseudopropheta, facile erit deducere eius sectam siue doctrinam execrabilem, non esse à Deo latam; quod clariùs apparebit, si per singulas legis diuinę conditiones discurramus, quas Psalmista breuiter, cōpendiosè tamen, Psal. 118. illis verbis præscripsit. *Lex Domini immaculata, conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis.* Ex quibus quinque conditiones legis quæ à Deo est, ostenduntur, quarum nulla legi, siue sectæ Mahometi quadrat, vt patet ad singulas descendendo.

Prima conditio legis diuinę est, quod sit rationi cōsona; quæ ostenditur cum dicitur *(lex)* Nam iuxta Philosop. 2. Ethic. *Lex est ideo quod ratione consistat:* Et Tullius: *Lex nihil aliud est quam recta à numine Deorum tracta ratio*: ex qua legis conditione luce clariùs colligitur, illam non esse à Deo datam legem, in qua traduntur quæ omnino à ratione discordant. In secta autem Mahometi multa continentur rectæ dissona rationi, imò quæ bestialia sunt, vt fornicationes, adulteria, peccata contra naturā, furta, & rapinę: de quibus infra latius dicemus: Quare manifestum est illam legem à Deo non esse.

Secunda legis diuinę conditio est, vt sit honesta, iusta & sancta præcipiens; id enim notatur à Psalmista illa particula *(immaculata)* quam etiam conditionem Tullius confirmat dicens: *Lex est recta ratio à Deo summo tracta, imponens honesta, & prohibens contraria*: hic enim est proprius legis effectus iuxta Aristotelem secundo. Eticor. homines inducere ad virtutem. Virtus autem est, quæ bonum facit habentem, ac opus eius reddit honestum. Cum igitur secta & doctrina Mahumeti inhonesta & turpia multa contineat, vt ex dictis, & infra dicendis constabit euidentissime, non erit à Deo, qui cum sit sanctissimus, non nisi sancta præcipere potest.

Et quamuis in Alcorano ieiunium, oratio, & eleemosyna commendentur; ista tamen opera, quę secundū se optima & honesta sunt, non quidem primò inuenta sunt ab ipso Mahometo: sed ea mendicauit tum à Patribus veteris testamenti, Moyse, & Elia, & aliis; tum potissimùm à Christo Domino, eaque didicit à doctrina legis veteris & nouæ. Quare ipse eorum operum primus Magister non fuit: fatemur tamen ipsum primū auctorem monstrosi ieiunij extitisse, ita vt non aliud videatur instituisse ieiunium, quam vt postea & finito voluptuosius, & appetentius excitetur omnis libido & turpitudo.

Tertia

Tertia legis diuinæ conditio est; quod non solum exteriores actus hominis, sed etiam interiores dirigat, & ad Deum conuertat. Manifestum est enim quod vnusquisque legislator ad suum finem principaliter per leges homines dirigere intendit, sicut DUX exercitus ad victoriam, & rector Ciuitatis ad pacem: finis autem quem DEUS intendit per legem quam ipse dat, est ipse DEUS, ergo lex quæ à Deo est, hominem ad DEUM ordinare intendit, & ita conuertere animas ad Deum, vt illi fide & amore inhæreant. Ex hoc capite luce clarius apparet, à Deo opt. Max. qui vult omnes homines sanctos esse, legem Mahometi non emanasse, quæ animas non conuertit ad Deum, vt illi adhæreant; sed auertit, nec dirigit actus interiores, imo nec exteriores ad virtutum & sanctitatis opera; sed potius ad spurcitiem & maximas obscenitates.

Quarta diuinæ legis proprietas est: quod habeat *testimonium fidele* certitudinis suæ, & rectitudinis: sicut enim veritas quæ subiacet facultati naturali intellectus, declaratur & firmatur per reductionem ad prima principia per se nota; sic veritas quæ transcendit naturale lumen interitus, qualis est doctrina fidei Catholicæ, declaratur & firmatur per opera miraculosa, soli Deo possibilia. Quare ad persuadendam nouam fidem, legem, aut alicuius personæ extraordinariam missionem, miracula efficacia, & sufficientia sunt necessaria. sic declarata & confirmata est veritas veteris legis, quia, vt habetur Exod. 19. in datione legis, audiri cœperunt tonitrua, micare fulgura, & nubes densissimæ terram operiere. hoc etiam modo confirmata est lex Euangelij miraculis factis coram Principibus huius mundi, tam per Christum, quam per suos discipulos: Ioan. 15. de se ipso inquit Christus, *si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Et ipse MAHOMETUS Christum in miraculis & signis maximis fatetur in 5. cap. quartæ definitionis Alcorani, his verbis: Filius tuus (alloquitur enim B. Virginem MARIAM) cæcos, ac mutos curabit, leprosos mundabit, mortuos suscitabit: quę cuncta credentibus in Deum miracula censentur, & idem repetit in cap. 13. Et de discipulis Marci vlt. dicitur: *Illi autem prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Hinc Propheta opera Christi præuidens, esse sufficientissima testimonia veritatis doctrinæ eius ait: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Præterea, Qui mittitur, debet ostendere testimonio eius à quo mittitur, sibi traditam authoritatem; alioquin nemo tenetur eum recipere: nam sicut, qui mittitur à Prælato ad prædicádum, vel à Principe, legationis alicuius explendæ causa; Principis ostendere debet testimonium vel Prælati, nimirum litteras eius sigillo munitas: ita qui à solo Deo mittitur, sigillum Dei ostendere debet, quod nil aliud est, quam miraculum. Sic enim dicitur Marci vltimo, vt supra; *Et sermonem confirmante sequentibus signis.* Et ad Hebræos 2. *Contestante Deo signis & virtutibus.*

Vndę

Vnde miraculum eſt teſtimonium ſufficiens, ad confirmandam alicuius legis veritatem: nam verum miraculum fieri non poteſt, niſi Dei virtute. Quare quod miraculo confirmatur, Dei teſtimonio confirmatur: Deus autem non poteſt eſſe teſtis mendacij. Igitur quod miraculo confirmatur verum ſit neceſſe eſt, & ex conſequenti, vbi nulla ſunt vera miracula, vera fides non eſt. Quare cùm Mahometus, vt teſtatur Damaſcenus lib. de 100. hæreſibus circa finem, nullo teſtimonio probare potuerit ſuam legem, clare conſtat, ipſum non eſſe Prophetam neque Apoſtolum Dei.

Quinta conditio, Proprium eſt legis diuinæ quòd ſit *ſapientiam præſtans paruulis*, id eſt, populis. Dicitur autem ſapientia, quaſi ſapida ſcientia: quia cæleſtium & diuinorum contemplatione, dilectione, & dulcedine mentem perfundit, quia ſuo ſplendore intellectum illuminat, & affectum mellifluo inebriat amore. Hæc autem legi Mahometis non conueniunt, quæ carnalitatis & luxuriæ ſordibus plena eſt, &c.

Aliæ conditiones, quæ propriæ ſunt legis diuinæ, in Alcorano minimè inueniuntur: vt ſunt quòd vera in omnibus contineat, & doceat; hæc autem ſecta erroribus & mendacijs ſcatet; vt infra clariſsimè conſtabit. Præterea quòd grauia & ſolida tradat non fabulas: hæc autem lex plena eſt fabulis, nugis, vanitatibus, ac innumeris rebus inter ſeſe pugnantibus & contradicentibus: quare ſibi conſtans in omnibus non eſt, vt ex dicendis latius apparebit. Quibus omnibus probè conſideratis, mirari quiſpiam ſatis nequeat: quomodo vel ſomnianti, nedum ſapienti perſuader potuerit, Mahometum Prophetam eſſe: cum vita, & doctrina non ſolùm diuinę religioni, ſed etiam humanæ honeſtati ita repugnet; vt eum vel bruta animantia abominari debeant.

Porrò quis vnquam ſanctorum, aut diuinorum nunciorum ſe in terrore gladij miſſum gloriatus eſt? quis ita facinoroſè vixit? quis denique tot ſpurcitias docuit? aut quis ita gulæ & libidini genus humanum proſtituit?

CAPVT IV.

Legem Mahometi eſſe irrationabilem, ex parte eorum quæ docet, præcipit, permittit, & continet.

Reſtat vt ex parte materiæ, Alcorani legem eſſe irrationabilem demonſtremus: & omiſsis alijs capitibus, eſſe irrationabilem deducemus,

mus, primò ex eo quòd manifesta continet mendacia & contradictiones. Secundò quia docet ea quę cum recta ratione stare non possunt. Tertiò, quia est lex turpitudine plena; permittens etiam illa quæ sunt naturæ legi contraria. Quartò, quia est iniqua & violenta.

Legem Alcorani esse irrationabilem quia aperta continet mendacia, & quamplurimas contrarietates. §. 1.

INnumera sunt mendacia, & nugæ manifestæ, quas Mahometus tam voce, quam scriptis docuit: protulit enim mendacia de se ipso, de Christianis, de Iudęis, de Apostolis, de Patriarchis, de dęmonibus, de Angelis, de Virgine Sanctissima, de Christo, de Deo, ac denique de scriptura sacra tam veteris quàm noui Testamenti. Et quoniam immensum esset omnes eius fallacias, imposturasque confutare, (centum enim & tredecim fabulas de isto impostore ex Euodio Monacho Euthymius in sua Panoplia recenset) ideo de selectioribus quibusdam tantum dicemus.

Mendacium est, Scripturam sacram tam Veteris, quàm noui Testamenti esse corruptam. §. 2.

Scriptura sacra corrupta non est.

MAhometus sequutus Manichæos, aliosque antiquos hæreticos, asseruit in scripturis tam Veteris quàm noui Testamenti multa tam à Iudæis quàm à Christianis falsata, multa quoque superaddita, ac multa subtracta fuisse; ita vt nihil veritatis in lege & Euangelijs permanserit, nisi quantum est in Alcorano: qui ideò eam sententiam & errorem amplexus est, vt Alcorani secta scripturæ testimonijs non superaretur, ipseque liberius pro sua libidine aberraret: quemadmodum Augustinus de Manichæis lib. 32. cap. 19. contra Faustum scripsit: *Videtis ergo, inquit, id vos agere, vt omnis de medio scripturarum auferatur authoritas, vt suus cuiq; animus author sit.*

Hoc autem impijssimum mendacium multis clarissimisque argumentis conuincitur.

Primo, eodem argumento, quo Augustinus supra cap. 16. vtitur contra

Manichęum

Manichæum. Nam cùm Mahometus errores suos ex scripturis confirmat, & tamen easdem esse corruptas ostendit; ita sanè agere videtur ac si quis testem suum prius dicat esse fallitate corruptum; & tunc demum producat eum ad testimonium: si enim falsati sunt ac fide carent Scripturæ Codices qui ante Christi aduentum vsque ad hæc tempora, toto orbe terrarum custoditi, commendati ac clarificati peruenerunt; vnde miser hic & infælix Mahometus veteris, ac noui testamẽti scripturas accepit? Præcipit ipse in Alcorano obseruari legem & Euangelium. Quæro ab eo, an illa quę apud nos sunt, an alia. Non primum, quia, illa dicit esse corrupta; non secundum, quia talia in toto orbe non inueniuntur.

Secundo quia siquid, quantumuis minimum, in scripturis falsatum esse dicatur, omnis scripturę fides authoritasque adimitur; sicut enim de corruptione partis vnius, suspicari licebit, ita de cæteris partibus, cùm nulla potior causa sit, cur hæc magis pars, quam illa incontaminata seruari debuerit. Vnde D. Augustinus ad Hieronymum Epistola 8. *Mihi*, inquit, *videtur exitiosissimè credi aliquod in sanctis literis haberi mendacium, id est, eos homines per quos illæ scriptæ sunt, aliquid fuisse mentitos: quia admisso semel in tantæ authoritatis fastigium aliquo officioso mendacio: nulla illorum librorum particula remanebit: quæ non vt cuique videbitur, vel ad mores difficilis, vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis consilium officiumque referatur*. Quæ ergo fides adhiberi poterit illi scripturæ parti, quæ in Alcorano continetur?

Tertio, quia nulla erit scriptura, quæ non simili ratione, dubia, incerta, ac falsitatis & mendacij suspecta, argui possit. *Vnde enim*, inquit Augustinus contra Faustum l. 33. c. *6. constat eos qui nunc habẽtur Hippocratis esse libros, nisi quia sic eos ab ipso Hipocratis tempore, vsque ad hoc tempus successionis series ita commendauit, vt de his dubitare dementis sit?* Mahometi, item Alcorani librum vnde nouerunt Saraceni quod ipsius sit quod incorruptus, ac integer, nisi eadem temporum sibimet succedentium contestatione continua.

Quarta ratio, Ipse Mahometus in Alcorano dicit in cap. de Iona. Si fueritis in dubio, ait, de hoc quod reuelamus vobis petatis ab illis qui legerunt librum ante nos. Qui autem prius legerunt, sunt Iudæi, & Christiani, ergo Iudæos & Christianos consulendos de suis dubijs, Saracenis præcipit. Non ergo vitiati sunt libri Iudæorum & Christianorum tempore Mahometi. Nec possunt dicere, quod postea fuerint vitiati, dicitur enim in Alcorano in cap. Elchagar. Nos inquam, in persona Dei fecimus descendere recordationem Dei & nos eandem custodimus. Lex autem Moysi, & sanctum Euangeliũ apud Saracenos dicuntur recordatio: ergo Deus semper apud suos fideles testimonium suæ scripturæ conseruauit ante Mahometum, & conseruabit postea.

Quinta Quia hæc ſcripturarum corruptela vel eſſet generalis & manifeſta, vel particularis & occulta: Non primum, quia ſic aliæ nationes hanc corruptionem cognouiſſent; at nulla eam cognouit. Non ſecundum, quia ſaltem aliqui Codices incorrupti remanſiſſent: at in omni lingua, & vbique inuenitur lex & Euangelium vniformiter ſcripta.

Sexta, Lex vetus eadem lingua & litera, qua in Sinai data eſt Patribus, per Moyſem apud Iudæos vbique diſperſos, integra ſine vlla variatione habetur, Quod ſi loquamur de Euãgelio, Dominus noſter nihil ipſe ſcripſit quæ inter homines geſsit: mandarunt literis non vnus aliquis; ſed quatuor, diuerſis & temporibus, & locis. Quæro, an ab iſtis corruptũ eſt Euãgelium? Iſti non potuerunt corrumpere, quoniam ab ipſis manauit, & ipſi authores fuerunt, alioquin, vbi eſt iſtud Euangelium, quod Mahometus vocat librum vitæ ſalutis directionis? Neque enim ante hunc librum Euangelij alius fuit, vt poſsit dici hunc eſſe deprauatum, illum vero alterũ fuiſſe librum ſalutis. Adde quod ſcripta ſunt hæc Euangelia viuentibus adhuc permultis eorum qui Dominum noſtrum nouiſſent, eſſentque cum eo verſati, nec in deprauationem potuerunt conſentire, tot, tam varijs locis & temporibus ſcribentes. Quid, quod Euangelia hæc ſcripta ſunt, & approbata ab illis viris, quos Mahometus commendat? dicens, Iudæos fuiſſe erga Chriſtum incredulos, viros tamen quoſdam in albis veſtibus ſecutos fuiſſe in nomine Domini: de apoſtolis ſentiens, & Petri, & Iacobi, & Iudę epiſtolis, qui ex viris illis fuerunt candidatis, & cũ quatuor Euangelijs conſentiunt. Quod ſi ante Mahometum corruptum eſt vtrumque teſtamẽtum, cur ad teſtimonium ſuorum doctorum, remittit Saracenos ipſe ad legem & Euangelium? Cur non certiores reddebat ſuos, corruptos haberi eos libros? Et admonebat, cauerent, ne illorum fraude caperentur? Poſt Mahometum autem non potuerunt corrumpi, nam omnia quę ante Mahometum à noſtris ſunt ſcriptoribus prodita, conformia ſunt huic Euangelio quod nunc habemus. Nec tanta librorum multitudo tot locis diſperſa potuit vno conſenſu vitiari. Quid quod Euangelia extant etiamnum ſcripta ante Mahometũ linguis plurimis; Græcè, Latine, Chaldaicè, Syriacè, Perſicè, etiam Arabicè, ne elemento quidem vno ab ijs diſcrepantia, quibus nunc vtimur, quod quidem ad rei ſummam pertineat, & ad ſententias fidei neceſſarias, vel in ijs regionibus, quæ iã inde à Mahometo ſub imperio & ditione gentis veſtræ fuerunt, reperiuntur vetuſtiſsima Euangelia, qualia ſunt hæc noſtra, quæ verſantur in manibus.

Deinde quia antiquus hoſtis multas inter Chriſtianos ſectas, diſſenſiones, & diſcordias ſuſcitauit, & abſurdiſsimas de fide opinationes: qui per has odio, & rabie pluſquam capitali ferebantur in eos qui rectius ſentirẽt, & argumenta omnia conquirebant, ad fulciendam ſectam, & ſi vna ſecta aliquid

aliquid vitiasset, parati erant aduersarij qui illos falsarios esse criminarentur.

Iam verò deprauandi Euangelij quæ potuit esse causa, quis fructus? An scientes & prudentes deprauassent illi eam scripturam, pro cuius vno quolibet dicto, vnaqualibet sententiola, sanguinem & vitam erant parati profundere? quod si erant aliquid mutaturi, ea mutassent potissimum, quibus ipsi vel commodius agerent, vel facilius alios in sui sententiam pellexissent: nempe, laxiorem viuendi rationem, magisque ad oblectamenta & voluptates appositam statuendo. Vel ea dicendo de Christo, quæ minus hominum aures offenderent, & magis pronis auribus reciperentur: Saraceni verò è contrario in ijs maximè arguunt nos Euangelium deprauasse, quæ & nobis magis odium hominum conciliarent, & plurium animos à religione nostra auerterent: nempè, de diuinitate, & morte Christi mutassent ea, in quibus videntur inter se Euangelistæ dissentire, vel à sententia veteris testamenti quæ fuit inimicis nostris materia insectandi nos. Sed ea ipsa quasi dissonantia, validius argumentum est, integra, sincera, intacta esse Euangelia, per ætates omnes iam inde à primis originibus ad nos perducta, magnaque religionis obseruatione omnia esse integra, & immutabilia conseruata.

Septima. Manifestè hoc ostenditur falsissimum, quoniam adhuc libri aliqui Prophetarum, & Euangeliorum originales reperiuntur apud Christianos, qui scripti fuerunt, antequam natus esset Mahometus, & omnes concordant cum alijs posterioribus.

Octaua, Quomodo potuerunt Christiani cum Iudæis in tali corruptione conuenire, à quibus tam antiquo odio diuiduntur? Quomodo etiam conueniunt Christiani, & Iudæi in corruptione eius, in quo maximè discordant, scilicet, in Christo, quem Iudæi dicunt non esse Deum, nec hominem bonum; Christiani autem dicunt esse verum Deum. Ac denique si Saraceni omnino volunt dicere, quod lex Moysi, & Euangelium sunt corrupta, aut vitiata; ostendant nobis legem Moysi & Euangelium incorrupta, & recipiemus ea, maximè si ostenderint vniformiter in omnibus linguis, sicut nos ostendimus, concordare.

CAPVT V.

Alia mendacia Mahometi deteguntur, ac quędam alia quæ in Alcorano vana & ridicula continentur, referuntur.

NVlla re clariùs Alcorani vanitas, anileſque nugæ deprehendentur, quam aliquibus in medium prolatis exemplis & teſtimonijs. Inprimis, vt nunc omittam quamplurima alia, mirum eſt quot fabuloſa & ridicula in hiſtorijs Alcorani paſsim conſpiciuntur; de Adam, de Caim, de Abel, de prædicatione Noe, de Pharaone qui iuſsit ſibi ædificium vſque ad cælum conſtrui, vt videret Deum. His igitur omiſsis de Moyſe & Angelo mortis, refert narratiunculam aptiſsimam, ad terrendum puerulum aliquem proteruum. Moyſes, (inquit) cùm ſolus per deſertum vagaretur; forte ſepulchrum inuenit apertum & vacuum, rectè ad quantitatem ſuam effoſſum; quod admirans, cæpit ad propriam menſuram metiri. interea Angelus mortis venit ad interficiendum Moyſem: quem cum nouiſſet Moyſes, quæſiuit, Ad quid veniſti? reſpondit, Miſſus ſum pro anima tua, cui Moyſes, Quomodo ergo putas eam eripere? per os enim non poteris, quo locutus ſum cum Deo: neque per aures quibus vocem Dei audiui: neque per oculos, quibus faciem Dei vidi: neque per manus, quibus donum Dei recepi: neque per pedes, quibus montem Sinai aſcendi. Habes iuſtas cauſas ob quas non poſſet mors per membra illa irrumpere. Sed ſi miſer Moyſes odorem aliquem præſtātem & ex illis diuinis eſſet odoratus: non habuiſſet mors qua in illum penetraſſet. His ergo auditis abijt Angelus Domini, formaque mutata attulit pomum de Paradiſo: quod cum olfaciendum porrigeret, recepit Moyſes; cumque naribus apponeret, arripuit eum Angelus tanquam Bubalum per nares, per quas tanquam emungens animam eius extorſit, ſic manſit corpus eius in ſepulchro nunquam reperto. Sed mirandum eſt odorem ſacri ſuffitus in ſacrificijs non illi eſſe opitulatum, nec odorem fumi reſilientis ab igne, in quo Dominus deſcenderat in Sina. Quod ſi ille, quibus partibus cum Deo eſſet verſatus, mortem non poterat recipere; quomodo mortuus eſt Mahometus, qui vidit, audiuit, allocutus eſt Dominum, & quidem tetigit eũ Dominus? qui tactus non morbum debuit illi importare. vt vos dicitis, & cerebri debilitatem quod eſt Deo indignum: ſed quod vita & ſalute omnium fas eſt credi, ſalutem atque immortalitatem.

Præterea

Præterea de Salomone (vt author est Richardus cap.4.) dicitur in cap. Emule, quod interpretatur musca. Quòd Salomon magnum Angelorum congregauit exercitum, & hominum, & irrationabilium animalium: recedentes autem inuenerunt quasi fluuium quendam muscarum, & tum iam dixit muscæ. O, muscæ introite in habitationes vestras, ne corrumpat vos Salomon, & exercitus eius, & musca subrisit. Et paulo pòst, omnes aues in exercitu inuentæ sunt, musca autem absens. Et dixit Salomon, Quid est, quod non video muscam? puniam eam, & amputabo caput eius, vel reddet mihi rationem propter quam abest, & longè est. Et dixit, Didici quod vos ignorastis, & veni ad vos ex Sabæa, cum veris nuncijs; inueni enim mulierem imperantem illis, & coegi eam, & populum eius colere solem absque Deo, & reliqua.

Et in cap. Seui, inquit vermem significasse mortem Salomonis dæmonibus, vbi dicit expositio, Quod Salomon innixus suo baculo, tanto dolore repentè correptus est, vt statim expirauerit, diuino autem miraculo non cecidit, dæmones autem qui ei seruiebant videntes eum stare, credebant ipsum dormire. Et natus est quidam vermis è terra, & corrosit baculum cui innixus erat: quo contrito cecidit Salomon, & tunc currentes dæmones cognouerunt eum esse mortuum, & ex eo cæperunt hominibus iuxta posse nocere.

Refertur etiam Mahometum dixisse, dęmones olim solitos fuisse cælum conscendere, exploratum quid ageretur in consilio Dei. Deum verò cùm aliquoties sentiret hostibus patefacta sua arcana, iratum deprehendisse fraudem; tunc apposuisse custodes & ianitores diligentes, qui excubarent; ne quis dęmon posset in posterum fallere, & creasse stellam lucidissimam, quę exploratores dęmones patefacit, & persequitur. Quid fingi potuit crassius, & minus Deo conueniens? quasi falli possit Deus ratione vlla, aut ignoret quid Angeli & homines cogitent, non solum agant: aut ianitoribus ille indigeat, aut dæmones in cęlum conscendant post casum: aut Deus ita de rebus agendis consultet, vt qua de re deliberet, aut quid statuerit, cognosci possit. Sed illud ad risum mouendum perfestiuum, reputare quemadmodum insidiatores dęmones cęlum clanculum ascendant, suspensoque vestigio ingrediantur; quomodo fallant custodes. Alia ex parte Deum iratum, & dubitantem & quęrentem intra se, num quos habeat in consilio parum fidos?

Aliam quoque narrat fabulam more suo. Ait quippe, Iudęus vbi est, quem Deus euocabit post diem Iudicij? Respondit in medio inferni est vallis, in valle est gurges, in gurgite puteus, in puteo arca, in arca vinctus catenis astrictus compede suo, qui stans per mille annos incessanter

ſanter Dei miſericordiam appellabit. ait, Quid ergo faciet illi Deus? Reſpondit, Poſt mille annos faciet eum adduci ſibi, dicetque Quid tibi vis miſer, qui aures meas inquietare non deſinis? quæ te fiducia ducit? quo merito ſperas? Reſpondit gemens: Domine Deus meus, ego non habeo præter te, qui mei miſereatur: tu ſatis habes præter me vbi vindices iram tuam. Miſerere mei Domine, miſerere mei: ſed Deus iubebit eum reddi Inferno abducetur ergo; nec adhuc miſericordiam Dei inuocare ceſſabit. Miſertus tandem Deus eripi eum præcipiet, cumque pice nigrior infernalis eum tingat color, interrogabunt Angeli qualiter Paradiſi incolis miſceri poterit: tunc lauari eum præcipiet Deus in fonte aerio, fietque albus totus, præter maculam in fronte. Mundatus ergo incedet per Paradiſum, in publico conſpectu omnibus notabilis. Hic ergo aſsignabunt eum inuicem omnes videntes, ereptumque inferno quaſi improperando hinc inde murmurabunt. Ille verecundus, in tantum pudore vincetur, quouſque dicat, Mallem reddi inferno, quàm huiuſmodi probra longiùs ferre. Dicet itaque Deus Angelis, vt iterum illum quinies lauent in fonte eodem, quo facto tolletur macula, reddeturque paradiſo, & ceſſabit opprobrium. Vides hic ſanctos illos ſpiritus factos à Mahometo irriſores, inuidos, & ſuperbos, quales nec boni viſi ſunt inter nos; & quod flagitioſius eſt damnantes conſilium, voluntatem, ac miſericordiam Dei & Domini ſui. Iam quid opus erat fonte ad eum abluendum? aut vbi eſt is fons in cælo? quàm verò aptè rogat?

De vetatione vini, & ſuillarum carnium, ac de hiſtorijs aliarum rerum naturalium, potius hominem ad focum à largiore cęna ſedentem, fabellas etiam ridiculas narrantem, quàm ſe Prophetam à Deo miſſum, vt ipſe commentabatur, nemo non iudicabit. Introducit Iudæũ ſe alloquenté in Alcorano dicens, Vetas nos veſci ſuilla, cedo cauſam, quoniam, inquit, cũ animantes omnes eſſent in Arca Noe, Elephantus excreuit, inde natus eſt porcus qui roſtro repando vertebat ſtercus, vnde natus eſt mus qui ſtuppas quibus tabulæ nauis erant compactæ, arrodebat, hinc error ingens Noe, à quo Dominus conſultus, attulit remedium iam prope deploratis rebus. Iuſsit vt Noe feriret Leonem in fronte, ex Leone concitato felis proſiluit per nares, is murem venata eſt, & liberauit genus humanum tanto diſcrimine. Non ſunt ergo felis, & porcus animantium formæ de principio à Deo cõditæ, ſed caſu extiterunt, & quidem porcus ex ſtercore Elephanti: mirum eſt eos qui alunt Elephantos, non percipere ex eorum ſtercore illam vtilitatem, nec vllum poſtea porcũ eſſe ſic natum. Vnde autem tam ſubitę inimicitiæ inter felem & murem? quid porro fele erat opus, an non aliæ animantes potuiſſent murem interficere? vt leo ipſe, aut muſtela?

Quare

Quare vero vinum prohibuerit, ipse more solito aliem fabulam lepidã excogitauit. Interrogat ergo eum Abdias Iudæus dicens, Cum in Paradiso vinum esse describas, quid operis ibi habet, si vinum illicitum est? si autem licitum, cur in hoc sæculo prohibes vinum? Respondit, Tam argute quæris, vt vna interrogatione geminam necessario responsionem extorqueas? Vtrumque ergo exponam. & illic esse licitũ, & hic illicitum. Erant enim Angeli Dei duo Norrot. & Marot missi olim de cælis in terram, gubernãdo, & instruẽdo generi humano tributi, his interdictis ne occiderẽt, aut iniustè iudicarent, ne vinum biberent. Multo itaque tempore hic habiti cùm noti essent iudices vniuerso orbe, venit ad eos quadam die mulier, præ cunctis fœminis omni modo pulcherrima, causam habens aduersus maritum, quæ vt causæ suæ accommodaret iudices quadam die inuitauit eos ad prãdium: quibus epulantibus ipsa epulas & pocula vini apponit, astat ministrans, offert crebro, instat vt sumant. quid plura? Vicerunt blãditiæ mulieris: Inebriati poculis in hospitam formosam incaluerunt, victi accubitum petierunt, spondet conditione, dummodo alter verbum doceat, quo in cælum ascendebant, alter verbum per quod descendebant. Placet conditio Cum ergo didicisset, alleuata est subito, & ascendit in cælos. Quod cum vidisset Deus, explorata causa, posuit eam luciferum ita pulcherrimam inter stellas, vt fuerat inter mulieres. Illis in Iudicium euocatis proposuit Deus, vt eligerent inter pœnas sæculi huius, & alterius: elegerunt hanc, suspensi sunt ergo per catenas ferreas demissis capitibus in puteo Behil, vsque in diem Iudicij. Quid ergo Abdia, nonne sufficiens videtur causa, cur Paradiso licitum sit vinum, & hic illicitum? Ait, vera satis, & merito, Sicille.

Instituit prætetea capitulum proprium in Alcorano de formica. aliud de aranea, de fumo aliud. Hæc & his similia nugator fatuus & ridiculus circulator Mahometus effutijt. Ex quibus quiuis recti iudicij aperte viderit, quam longè lateque à lege Dei hæc Mahometi lex distet.

CAPVT VI.

De fictione cuiusdam falsissimæ Visionis Mahometi.

INter alia quæ improbus Mahometus ad comprobationem suæ legis, suæq; sanctitatis commendationem finxit est illa celebris apud Alcoranum visio. qua raptus est in cælum. vsque in conspectum Dei altissimi, quam ipse his verbis in cap. Filiorum Israël narrat in Alcorano, teste

 Richardo,

Richardo, in confutatione Alcorani, his, verbis: Laus ei (inquit) qui fecit transire seruum eius in vna nocte ex oratorio Elaram, quod est domus Mechæ: vsque ad longissimum oratorium, quod est domus sanctę Hierusalem, quam benedicimus, & reliqua. Expositio autem huius sententiæ est, quod Mahometus vna dierum psallebat matutinam eius horam, quam cũ perfecisset dixit hominibus. O vos homines considerate: heri postquam ego discessi à vobis, venit ad me Gabriel, post vltimam vespertinam psalmodiam, & dixit mihi. O, Mahomete mandat tibi Deus vt visites eum; cui dixi, Et vbi visitabo eum? & dixit Gabriel, in loco vbi est: & adduxit mihi iumentum, maius quidem asino, minus autem mula, & nomen eius Elmparac. Et dixit mihi, Ascende, hoc est, equita ad domum sanctã. Cumque conarer ascendere, aufugit iumentum: dixitque ei sta firmiter, Mahometus, enim est qui vult te ascendere & respondit iumentum; nunquid pro eo missus sum? Respondit Gabriel, vtique Et dixit iumentum, non permittam eum ascendere, nisi prius rogauerit Deum pro me, Ego autem intercessi pro iumẽto apud Deum meum, ascendique ipsum: & ambulabat me insidente tenui gressu: collocabatque vngulam pedis in horizonte visus sui, & sic veni in domum sanctam in minori spatio quantum oculi ictu perficipossct. Erat autem Gabriel mecum, & duxit me ad rupem in domo sancta Hierusalem: & dixit mihi Gabriel, descende, quoniam ab hac parte ascendes in cælum, & descendi, & Gabriel ad rupẽ Elmparac iumentum cum cingulo ligauit, & portauit me in humeris suis vsque ad cælum. Cumque venissemus ad cælum, pulsauit ianuam Gabriel; dictumque fuit ei: quis es? Respondit, ego sum Gabriel. Dictumque fuit rursus ei. & quis est tecum? Respondit, Mahometus: dixit autem Ianitor nũquid pro eo missus fuisti? & dixit Gabriel, etiã. Et aperuit nobis ianuã, & vidi gẽtes Angelorum: & bis flectens pro eis genua effudi orationẽ. Et post hæc cepit me Gabriel, & duxit me ad secundum cælum: Erat autem spatium horum duorum cælorum, iter quingentorum annorum. Et quam primum pulsauit ianuam, responsio facta est ei, per omnia similis, vsque ad septimum cælum: in quo septimo cælo, describit se vidisse populum Angelorum quorum vniuscuiusque magnitudo millies mundi magnitudinem longe excessit: singuli septuaginta millia capitum habebant, & in quolibet capite septuaginta millia ora, & in quolibet ore mille septuagintas linguas, laudantes Deum septingentis millibus idiomatibus. Cumque vidisset vnum Angelum flentem, causam percunctatus est: cui respondit Angelus, se peccasse, ipse autem pro eo orauit. Sicque inquit Gabriel commendauit me alteri Angelo, & ille alteri, & sic deinceps, quousque steti coram Deo, & tribunali eius. Et tetigit me Deus manu eius inter humeros, ita vt ad medullam spinæ dorsi mei frigiditas eius pertransierit: & di-

xit

xit mihi, Imposui tibi & plebi tuæ orationes: cumq; discessissem ad quartum cælum, consuluit mihi Moyses, vt reuerterer ad leuandum populum, qui tot orationes ferre non poterat: & primo reditu obtinui remissionem à decem vsque ad quartam, & à quarto reditu, vsque ad septimam, & in fine tantum decreuit numerus orationum, vt paucæ remanerent. Cũque diceret Moyses, nec has poterunt ferre homines, ego pudore suffusus nolui amplius ascendere. sed rediens ad Elmparac equitaui descendens in domum Mechæ: horum autem omnium tempus minus fuit quam decima pars noctis. Visionem hanc hoc verborum tenore refert Richardus cap. 14. vir alias versatissimus in Alcorano, Saracenorum acerrimus oppugnator, plusque se prætermisisse, quam narrasse affirmat: hęcque est illa famosa visio qua (vt supra retulimus) audita à Saracenis mille homines à lege recesserunt, clamãtes, Ascende de die in cælum, vt nos aspiciamus, & videamus obuiantes tibi Angelos (ita fuerunt huiusmodi mendacio siue visione exasperati) sic enim Spiritus sanctus eum permisit mentiri, vt facile quis eum possit capere in sermone, figmẽtaque cognoscere. Quare inquam indiguit Asino vel iumento à Mecha vsque ad Hierusalem, qui ex Hierusalem vsque ad vltimum cælum ascendit absque asino? Quorsum igitur Asinus orationes postulat Mahometi, cum bellua orationibus non indigeret? Quorsum in cælo tot Angelorum monstra, septuaginta millia capita, & in quolibet capite septuaginta millia ora habentia finguntur? aut quæ conuentio Angeli cum fletibus, aut fletuum cum gloria & lætitia Paradisi? Aut quomodo potuit splendorem Angelorum in cælo sustinere, qui, vt ipse testatur, apparente sibi Angelo, semper in terram concidebat, & spumans agitabatur, & incuruabatur, & contrahebantur manus, & pedes eius? neque in prædicta visione docet se spiritu raptum, sed potius corpore simul, & anima, quod lõge absurdissimum est. Cuius signum est, quia dicit Deum manu sua tetigisse eum inter humeros, & sensisse frigiditatem vsque ad medullam spinæ dorsi. Vnde Deum, & singulos supponit positionem habere spatio corporali, ipsumque Deum vidisse oculis corporeis: quare non mirum si Deum corporeum faciat. At quomodo animam Moyses oculis corporeis videre potuit? Ex quo & ex alijs, quæ breuitatis causa prętermittuntur, vana & mendacia esse omnia, quę in Alcorano cõtinentur, colligitur; & eorum authorem non Dei sed Dæmonis fuisse Prophetam.

CAPVT VII.

De contrarietatibus quę inueniuntur in Alcorano, ex quibus mendacia Mahometi clariùs deprehenduntur.

OPortebat mēdacem Mahometum memorem esse, vt non sibi passim legem contradicentem ferret: sunt enim in Alcorano contradictiones quamplurimę. Etenim ipse multoties dicit Deum errantes non deducere; & tamen in multis locis docet orare, vt deducantur à tenebris in lucem, & ex rectitudine in rectitudinem. Item dicit de se ipso quod factus est orphanus in errore: idololatra enim erat. Sed tamen quod talem se Deus Prophetam fecerit dicit: quoniam quando Deus eum accersiuit ad ipsum ascendit, ad septimum vsque cælum, & impetrauit ab Angelo veniam, qui peccata sua deplorabat. Item dicit in cap. Impacara, quod interpretatur Iuuenta, quod Iudæi & Christiani saluabuntur. Et in cap. Abraham dicit, post hæc quod nulli saluabuntur, præter eos qui sunt in lege Saracenorum, & ipse mandat his, non tam asperis quàm suauioribus verbis cum alterius sectæ hominibus disputent: Nō enim, inquit, hominis, sed Dei est errantes ad rectam viam deducere, & quisque pro se solo, non alio rationem reddet. Postea autem plurimis in locis, mandat interimi omnes & spoliari qui sectæ suæ non credunt, quousque credant vel tributa soluant. Item dicit in cap. Comenti, quod eorum qui suscipiunt alterum Deum, præter Deum, horum tu non sis custos, vel curator, sed sibi soli hoc seruauit Deus. Hæc autem est pretio digna contradictio, hinc quidem toties mandare interimi infideles; illinc autem rursus mandare neminem esse tanti sceleris punitorem; sed soli Deo pro his punitionem seruari.

Item in cap. Eltemenim in fine se ipsum iactat, quòd non ex his sit, qui credere compellunt: sed quomodo hoc verum est, cum imperet interimi & spoliari eos qui non credunt? Quæ enim maior compulsio quam cædes? Item in cap. Bouis, concedit quod est præter naturam, misceri nimirum masculis cum mulieribus. Dicit enim Saracenis, ne maculent se ipsos cum infidelibus, antequam credant. Et de mulieribus dicit; Mulieres vestræ terra vestra sunt, arate eas sicut vultis: sed tamen in eodem cap dicit, quod Sodomitæ tempore Loth abominabile peccatum commiserunt, & prioribus nationibus inusitatum. Item prohibet auguria, & tamen in cap.

Elaphar

Elaphar dicit: Auguremini, si aliter non potestis, in scissura digiti, & qui hoc non facit anathema sit. Item dicit se missum esse Arabis, quod non habeant Apostolum à Deo. Dicit autem & Alcoranum in sola lingua Arabica datum esse, dicitque se nescire aliam linguam præter Arabicam, & tamen posteà dicit se missum esse ad vniuersitatem gentium. Dicit enim in cap. Prophetarum, Deum ei dixisse: Misimus te ad vniuersitatem gentiū: sed quomodo venire potuit ad omnes gentes, quæ diuisæ erant in septuaginta linguas qui non a ia nisi Arabica lingua mentem exprimere potuit? manifesta igitur contr dictio est, eundem solis Arabibus missum esse, qui omnibus gentibus missus sit. Non igitur lex Dei est in qua tot contradictiones inueniuntur.

Item in Alcorano dicit Mahometus, se esse generalem Prophetam, missum ad vniuersas gentes: vnde in cap. Prophetarum fingit Deum dicentem sibi: Nos misimus te ad vniuersitatem gentium; & tamen ipse alibi affirmat, quod Alcoranus est sibi datus Arabicè, & quod aliam præter linguam Arabicam non sciat: quomodo igitur missus erat ad omnes gentes earum linguæ imperitus? Item alibi affirmat, vt supra diximus, Patriarchas legis antiquæ, ipsosque Apostolos esse Saracenos, alibi se esse primum Saracenorum: Item de se ipso testatur in Alcorano, nescire se, quid erit sibi vel Saracenis, ignorareque vtrum ipse & ipsi in via salutis sint nec ne. Alibi vero docet per Alcoranum etiam ipsos dæmones esse saluatos. Denique de Alcorano docet, non esse in mundo qui possit eum intelligere: & ex alio cap. pręcipit Alcoranum ab omnibus seruari: quomodo ergo adimplent quæ non intelligunt?

CAPVT VIII.

Legem Alcorani esse rationi dissonam, quia turpis, & primò quia peccatum contra naturam Saracenis concedit.

VEniamus nunc ad turpitudinem huius nefandæ legis, quæ tantis obscęnitatibus animas ad Deum genitas velut in cœni gurgite demersit, vt pudeat etiam referre. Nam vt omittam nunc turpem fælicitatem, quam in alia vita in voluptatibus corporeis constituit; in hac etiam vita, & mares maribus admiscet, & nefandos coitus contra naturam, contraque Dei iustitiam permittit: ac vt libidini frena laxaret; contra diuinas, naturalesque matrimonij leges, adulteria concessit, maritoque vsum ancillarum

cillarum liberè permisit: quæ omnia non solum diuinę legi, sed & naturali inuisa sunt.

Inprimis bestialis Mahometus peccatum contra naturam manifestè Saracenis concedit; quamuis aliqui ex ipsis glossas nescio quas excogitauerint, ad excusandum Mahometum, ipse tamen clare in Alcorano inquit, quod non polluant se cum Infidelibus nisi credant. Et de mulieribus inquit: Mulieres vestra ιratura vestra sunt, vtimini eis vt vultis. Quam vero execrabile sit illorũ scelus: quibus nõ sufficit sexus à Deo datus, sed suũ etiã sexum profanè & petulanter corrumpant, clarissime scripturæ sanctę exẽplo Sodomorum eorumque supplicio confirmant. Sed quia Saraceni scripturas nõ admittunt, rationibus naturalibus cõuincamus, peccatum hoc, siue proprij sexus abusum, siue cum muliere propria, siue cum alijs commissum, crimen esse grauissimum admodum execrandum, & contra rectã rationem, & omnem debitum naturæ ordinem. Quare vniuersę fere nationes & gentes appellant hoc detestabile scelus peccatum contra naturam: & quia est turpissimum, & omni execratione dignissimum; solet etiam vocari peccatũ nefariũ; quod perinde est ac si dicatur, peccatum infandũ; quod quia est impudicissimum, & immundissimum, nec nominari debet.

Quod autem omnem debitum naturę ordinem hoc crimen euertat & tollat, manifestè constat. Primò, quia natura rerum ortum, procreationẽ, & multitudinem procurat; at hominum ortus & procreatio, fit & conseruatur legitimo fæminarum vsu, nempè intra vas ab ipsa natura ad hoc deputatum, huncque fæminarum vsum natura docuit ac constituit; & nõ istum turpissimum inuerso ordine concubitum; neque enim ex ipso oriuntur procreariue possunt homines, imo isto tam immundo & impuro coitu omnis hominũ procreatio impeditur. Est igitur iste vsus, & quicunque alius extra vas à naturę designatum, turpissimus, & qui debitum naturę ordinem dissipat.

Secundo, belluæ rationis expertes, quarum actiones naturę dirigũtur, nullum alium coitum cognoscunt, nisi maris cum fęmina. Viri ergo qui spreto fæminarum vsu, cum masculis, aut cum fæminis, ac si mares essent, coëunt, omnem debitum & à natura institutum ordinem euertunt, fiuntque ipsis belluis peiores. Est itaque hoc crimen maximè detestabile & obscenissimum.

Tertio, Deus & natura attribuunt singulis rebus vires, facultates, & instrumenta apta & conuenientia ad suas naturales functiones, vt ad incessum pedes, oculos ad aspectum, aures ad voces & sonos audiendos: sed vna cum viro Deus fęminam procreauit; vt vir consortem haberet, cuius naturali vsu & opera, hominum ortum procurasset: & fæminæ destinatus est vir vt socius, cuius opera semen hominum procurationi

aptum

aptum in naturali vaſe reciperet,& ita conciperet fętum: inuerſus igitur vſus contra omnem debitum naturæ ordinem eſt.

Quarto,quis non videat rem eſſe ſpurciſsimam,& omni deteſtatione digniſsimam,virum prouectæ ætatis eſſe tam effeminatum, vt mollem & muliebrem vſum & officium præſtet obiectiſſimè?Nefas ergo eſt, vt homines, fæminarum ſiue muliebrem vſum exerceant.

Quinto,ſi quis frumentum ſeminaſſet in tabulis vel ſaxis:iure diceres eſſe eum hominem ſtultum & inſanum;Nam ſementem facimus, vt metamus,& fruges colligamus:at niſi ſemina mādētur terrę aptę,& ad ſemina ſuſcipienda præparatæ,nullę meſſes,vel ſegetes prouenire poſſunt. Semen humanum eſt inſtitutum ad homines procreandos, vt experientia cōſtat: committi ergo debet vaſi, & loco legitimo,& ad id à natura deſtinato, alioquin enim(ſicut frumētum ſeminatum in tabulis vel ſaxis)amittitur; itaque contra debitum naturæ ordinem,extra legitimum & ſolitum fæminæ vas ſeminatur.

Sexto,id dicitur contra naturam quo vtimur contra finem & miniſterium naturale & debitum:at eſt à natura inſtitutum, ſiue in pueris, ſiue in viris,ſiue in fæminis, vt redundantes ſiue ſuperfluentes potus & cibi fæces & excrementa egerantur,& emittantur è corpore,ergo ij qui eo vtūtur ad ſemen hominis recipiendum,naturę ordinem peruertunt, & ob eam rem iſte abuſus interdictus eſt,ſiue in pueris,ſiue in viris, ſiue in fæminis,& quia crimen eſt omnino execrandum,& ſpurciſsimum,fuit diuina lege ſancitum,vt ſiue maſculus ſiue fæmina quę ſe hoc flagitio pollueret, occideretur;& è medio penitus tolleretur. Et hinc etiam fit, vt in Chriſtianorum Prouincijs & Regnis huius fœdiſsimi criminis rei interfecti cōburantur. Vt tam vſus,quam memoria illorum funditus deleatur;& peccatum tam ſpurcū & fœdum penitus extinguatur. Quare hinc intelligitur quales ſint Mahometi leges,quæ inpuriſsimum hoc ſcelus vt mundum & honeſtum admittunt.Denique turpitudines aliæ prędictis fœdiores,ſi quæ excogitari poſſunt,apud Saracenos hodie in vſu ſunt: nam vt refert Bozius lib.12.de ſignis c.20. *Eſt inter Turcas quorundam,qui religioſiſsimi habentur,ſecta.Vocantur hi Turlachi,Mos eſt iſtis palam per obſcenitatem ſpurciſsimē coire cum quibuſuis,ipſis etiam belluis,præcipue verò cum aſinabus,quibus ipſi vehuntur:& quo fidentius hæc ij perpetrarint,eo ſanctiores exiſtimantur. Ideo ſi in vno aut altero ſcriptore legiſſem,nullo modo inducere in animum poſſem,vt crederem: ſed omnes qui Turcarum mores latius deſcribunt,id conſtantiſsime aſſirmant: in his Ioannes Antonius Menauinus Genuenſis,Theodorus Spanduginus Cātacuzenus,Bellonus Gallus, Ioannes Leo Africanus,qui quidem è Mahometorum ſanguine ortus,Mahometoque diu addictus,cum fuiſſet à noſtris captus,Romamque Leone X.ſedente adductus,Chriſto ſe dedidit,& Africæ deſcriptionem,moreſque ſuæ gentis proprio libro diligentiſsime notates*

tatos nobis reliquit. Adijcit hic aliud lõge obscænissimum, solitos huiusmodi homines, vbi impetus eos libidinis arripuerit, violare mulieres obuias, quas posuerint in medijs vijs, nisi obstiterint illæ præ naturali, qui reliquus est humanæ menti, pudore. Quod vero est insanissimæ mentis, & ad præsens argumentum spectat, tanta superstitione defixi populi teneantur, vt credant hos homines diuinissimos, mulieres vero quæ compressæ fuerint ab istis, ex hoc facto quasi consecratas & sanctiores factas. Et post pauca. *Iam vero si libidinem spectes, nihil obscænius Mahometanis vnquam fuit. De nullis enim Regibus legas, qui non modo ducentas, aut trecentas mulieres, ad exsatiandam suam cupidinem conclusas habuerint, sed etiam totidem formæ elegantioris adolescentes; vt in more positum videmus apud* Otthomanos, *ac* Satrapas *omnes Turcarum. Sic in cunctis celebrioribus Mahometanorum locis obsoletorum prostibula publice habentur. Quin lex est sancita ab Eubocare Mahometis successore, ac recepta ab Aomar & Olmen, posterisque omnibus, cuilibet fas esse ad quosuis vsus adhibere quæcunque is habeat in suo dominio. Hinc haud verentur coire cum belluis, & omni se turpitudine commaculare; quod post alios refert Theodorus Spandugnus in vita Ismaelis & Tammæ, vt vocant, Sophorũ. Vt igitur aliæ gentes obscœnæ fuerint, sane hac in re Mahometani spurcissimi sunt habendi; quia non modo fœditate huiusmodi sed crudelitate in omnes, ac rapacitate cunctis populis illi præcellunt.* Hactenus Bozius.

CAPVT IX.

Irrationabilem & turpem esse legem Mahometi, quia tanquam licita permittit adulterium fornicationem & polygamiam.

PRæterea Alcorani turpitudo clarissimè conuincitur approbantis concubitum viri (etiam matrimonio ligati) cum mulieribus emptis & captiuis. Vnde in cap. 32. Alcorani inquit, Castitatem seruate, nisi cum proprijs vxoribus aut sibi subiectis, & ancillis, inde namque nulla sit querimonia. Sibi tamen tanquam omnium turpissimo, non tantum ad ancillas, sed ad omnes aliorum vxores , (sicut equus & mulus) accedere à Deo fuisse sibi concessum, vt posset viros sanctos & Prophetas generare, impiè blasphemat.

Adulterij turpitudo.

Hic autem Alcorani error adulteriũ siue fornicationem tanquam licita approbans, quod contra Diuinum præceptum sit, apertissime constat: dicitur enim Exod. 20. *Non mœchaberis*, & Tobiæ 4. *Attende tibi ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam nõ patieris crimen sciri.* Sed & rationibus agamus ostendentes esse etiam contra legem naturæ. Primo, Quia natura duce admonentur

monentur Viri, non solum extra priuatos parietes, sed neque etiam extra proprium lectum fidem matrimonij violare: ita vt cum quis habet vxorem, neque liberam, neque ancillam habere insuper velit. Ita enim contractus hic matrimonij ex præscripto naturæ initus est, ita fidem quilibet coniugū seruare tenetur; vt adulter habeatur, quisquis ab hac fide vel lege defecerit: quę enim iuris naturalis ratio exposcit; vt mulier si seruo cōiungatur, adultera sit; vir tamen, si ancillæ, adulterio non polluatur? cum tamen in hoc summa, naturalissimaque iustitia sit: Vt alteri non feceris, quod ab altero pati nolis.

Secundò, quia illa quidem actio dicitur esse contra legem naturę, quæ non est conueniens fini debito; siue quia nō ordinatur ad ipsum per actionem agentis, siue quia de se est improportionata fini illi. finis autem quem natura ex concubitu postulat, est proles procreanda, & educanda: & vt hoc bonum quæreretur, posuit delectationem in coitu, vt Constantinus dicit. Quicunque ergo concubitu vtitur propter delectationem quæ in ipso est non referendo ad illum finem à natura intentum, contra naturam facit. Cum autem nomen concubinæ exprimat coniunctionem, qua solus concubitus propter seipsum quæritur: patet quod contra legem naturæ sit, accedere ad concubinam, non coniūctam sibi matrimonio, quæ concubina vocatur. Nec obstat, si dicatur, quod aliquis ex tali concubitu prolem quærat, quoniam adhuc non est conueniens, ad prolis bonū, in quo non solū intelligitur ipsius procreatio, per quam proles esse accipit, sed etiam educatio, & instructio, per quam accipit nutrimentum & disciplinam à parentibus, in quibus tribus parentes proli obligantur secundum Philosoph. 8. Ethic. Cum autem educatio & instructio proli à parentibus debeantur, etiam ad longius tempus, merito etiam naturæ lex ordinauit, Patrem & matrem perpetuo sibi mutuo conuiuere, vt communi industria & diligentia proli subueniant, hæc autem obligatio ad commanendum, matrimonium facit. Patet ergo quod merito reprobetur coitus concubinarum: & error Mahometi. Nec debuit mouere Mahometum ad hunc errorem quod antiqui Patres vt Abraham, Iacob, & Dauid legantur concubinas habuisse, quoniam illæ vxores erant; non tamen dicebantur vxores, sed concubinę, quia non erant principales: quamuis secundum veritatem erant vxores. Vnde Genes. 16. dicitur, quod Sara dedit Abrahæ Agar vxorem, & Genes. 30. dicitur quod Rachael dedit Balam antè ancillam suam viro suo in coniugem, vt de ea susciperet prolem, & sic concubinarius ille coitus fuit in veritate coniugalis. Præterea, vt dicit S. Thom. antiqui Patres ea dispensatione qua plures vxores habebant, ad ancillas accedebant vxorio affectu. Vnde in illis non fuit bruta libertas quam lubricus Mahometus cōcessit suis.

Ex dictis igitur non solum adulterium, sed & fornicationẽ quamcũque etiam simplici legi naturæ repugnare non obscure constat: restat nunc vt de Polygamia, (hoc est de pluritate vxorum) quam Alcoranus vt licitam commendat, idem breuiter comprobemus : quia Polygamia tum ex parte viri, tum ex parte vxoris, iuri naturæ, & rationi matrimonij repugnat; ex parte vxoris omnes concedunt, quia repugnat quatuor matrimonij finibus: scilicet primo susceptioni, & educationi prolis, nam mulieres pluribus viris addictæ, vt meretrices, pariunt raro; & quamuis parerent, nullus virorum sciret quisnam suus filius esset, quod non parum educationi officit. Secundo, Societati domesticæ & communicationi operum ad vitam necessariorum: nam tunc essent vnius corporis capita multa, quæ non facile conueniunt inter se; nec sciret mulier cui magis parendum foret, sicut nec seruus qui multis dominis æqualibus inseruit. Tertio, Remedio contra concupiscentiam ; nam & rixa inter corriuales foueretur, nec tot viris vnius fœminæ gratus amor esset. Quarto, Significationi vnius Christi cum Ecclesia & anima : Vnus est enim Deus Ecclesiæ & animę sponsus.

Ex parte etiam viri probatur. Primo, quia repugnat secundo fini, nam quot mulieres in domo, tot sunt dissentionum principatus : nec enim mulier est ancilla, sed post virum domina: repugnat tertio fini; quia nequit vnus vir tot fęminis facile satisfacere, & vna semper alijs præferetur : repugnat etiam quarto fini, quia vna est tantũ Ecclesia. Secundo, nõ videtur æquum, vt mulier se totam viro tradat, non autem vir mulieri. Tertio, quia si Polygamia ex parte virorum licita esset, Deus proculdubio initio eam introduxisset: cum tunc maximè propagatio necessaria foret, quod tamen non fecit, sed vni viro vnam tantum fęminam dedit.

CAPVT X.

Legem Mahometi esse irrationabilem, quia non præbet peccatoribus remedia ad salutem.

De peccatorũ remissione, quàm impiè Mahometus senserit.

Mahometus nulla habita ratione pænitentiæ, nihil de satisfactione pro peccatis admissis reddenda curans, nihilque de bonis operibus pro peccatorum condonatione præscribens in Alcorano, non aliud medium ad salutem consequendam, Saracenis etiam peccatoribus, quã Turcis sceleratis prodesse affirmauit, quàm quod omnes confiterentur hanc veritatem,

Non

Non est Deus præter Deum, & Mahometus est Apostolus Dei: hoc Alcoranus pręcipit, vt dicatur vbique, hoc etiam vt maxime necessarium ad salutem commendat, ita vt quicunque hoc confiteatur, de necessitate saluetur: hac enim confessione furta, rapinæ, & omnia alia scelera, & flagitia, alioquin ingentia & plurima, condonantur. Quam verò sit rationi contraria hęc Mahometi doctrina, primo ex eo conuincitur; quia, hæc propositio, Non est Deus præter Deum, per se ipsam verissima est, nec ab vllo ei contradicitur: quis enim vnquam dubitauit de hac propositione; non est Angelus nisi Angelus, aut non est Petrus præter Petrum, si solus sit Petrus in mundo? hæc enim propositio per se nota est: quæ autem sequitur, Mahometus est Apostolus Dei, est valde ambigua. Qualis igitur erit connexio duarum propositionum, vnius quidem per se ipsam notæ, alterius vero per se ipsam ignotæ? aut quæ vtilitas vel virtus in ea esse potest, vt homines quantumuis innumeris sint polluti flagitiis, continuo horum verborum prolatione à peccatorum macula purgentur?

Secundo, quia si crimina quantumuis magna his verbis prolatis Saracenis condonantur, nullaque ratio habenda est satisfactionis aut pænitentiæ, occasio maxima præberetur hominibus passim delinquendi, intrepidè mala perpetrandi, nullaque ratio haberetur honestatis, vana spe venię deceptis: quare hæc Dęmonis ars est ad perdendos homines inuenta.

Tertio, hac vna ratione monstratur prædictam doctrinam esse penitus absurdam, quia quamuis prędictis verbis Deum verum, verumque Prophetam confiteremur; adhuc similium verborum pronunciatio non sufficeret, vt vniuersa nobis condonarentur peccata: quia peccata nulla ratione delentur, nisi nos eorum pęniteat ex animo, simul cum proposito firmissimo nunquam deinceps peccandi; quod sequentibus confirmatur argumentis. Primum, Quia omne peccatum à nobis commissum propria nostra voluntate perpetratur; ergo qui voluntariè diuina lege contempta, violataque rectæ rationis, & naturæ methodo, Deum offendunt, necesse est, si velint veniam obtinere, vt à malè agendo resipiscant, & vitam emendent per veram cordis pęnitentiam, quæ malè anteactę vitæ detestationem, ac benè & iuxta diuinas leges viuendi propositum complectitur: nam experientia, & ratio etiam inter homines docet, vt si quis alium cōtumelia affecerit, velitque illi reconciliari; priusquam ad amicitiam & beneuolentiam restituatur; illatę iniurię pęniteat, animumque deponat amplius offendendi. Nemo enim alteri condonabit etiam suppliciter signa pęnitentiæ præbenti, & veniam petenti, si adhuc in obstinato animo lædendi perseueret. Quare cum Deus hominum corda exactissimè noscat, parum prodest, vt peccata condonentur hominibus, ista vel alia verba

proferre, si ipsos peccatorum non pęniteat, & peccandi voluntatem animumque deponant.

Deinde quia multa sunt peccatorum genera, quibus non solum diuina maiestas offenditur, sed etiam proximis iniuria & damnum infertur, qualia sunt furta, rapinæ, latrocinia, adulteria: quare si is qui huiusmodi peccatis proximum lædit, absque vlla restitutione damni, iniuriæve satisfactione diuinitus absolueretur, per solam horum verborum prolationē, Deus fuisset iniustus; sicut iniquus Rex esset qui furibus & prædonibus, nulla facta furti restitutione condonaret. Quare absurdum est, & cum recta ratione pugnans, quod docet Mahometus, nempe homines suorum peccatorum veniam obtinere per solam horum verborum prolationem. Ac denique cū facillimum sit, hæc verba proferre, quibus homines veniam sine alio labore, & salutem assequuntur; absque vllo rationis fræno, legisve metu homines furta, latrocinia patrabunt, plurimorum cędes committent, in omnium scelerum & flagitiorum genera pro libidine sua labentur, vt qui facilē omnium suorum peccatorum remissionem habent, dicentes, Non est Deus præter Deum, &c. vt experimento inter Saracenos conspicitur, vbi peccata bibi solent tam facilè, quàm bibi aqua cōsueuit: adeo cæcos, vt scelera omnium impurissima, & atrocissima honesta esse existiment; vel propter impunitatem spemque veniæ non deterreantur committere.

Fit igitur ex dictis in lege Saracenorum neminem posse saluari; quia in ea non sunt adhibita remedia conuenientia, ad delendum peccatum: & certè nihil verius prædixit Mahometus, dicens in Alcorano in cap. Marci, quod interpretatur Maria: omnes in Infernum Saracenos ituros; & ipse etiam Mahometus Saracenis dixit, Vos post me in Septuaginta tres partes diuidemini, quarum saluabitur vna, reliquæ vero omnes igne destruentur: & hæc sententia, vt affirmat Ricardus c. 5. sic valet apud Saracenos, vt nullus neque sapiens, neque insipiens eam vilipendat.

CAPVT XI.

Legem Alcorani esse irrationabilem, dum docet vnumquemque in lege sua saluari.

Mahometus saluandos docet singulos in lege sua.

Docet insuper Mahometus in Alcorano, quemlibet rectè viuentem secundum præscripta, ac leges suæ sectæ saluari, nisi sit Apostata à lege Mahometi, sic affirmat in cap. de Balchara quæ interpretatur vacca: quod Iudæi & Christiani saluabuntur: & in cap. 4. Alcorani inquit: Sciendum autem generaliter, quoniam omnis rectè viuens Iudæus, siue Christia-

christianus, seu lege sua relicta in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans bonique gestor, indubitanter diuinum amorem consequetur. Aduersus hunc perniciosissimum Mahometi errorem, quem olim etiam Ethnici receperunt, vt testatur D. Augustinus libr. 10. de Ciuitate Dei cap. 51. duobus potissimum mediis insurgemus. Primo, demonstrabimus religionem qua Deus verè colitur, necessario esse debere vnam vbique, nec extra illam posse contingere alicui salutem. Secundo, principaliter etiam probabimus, impossibile esse, quemlibet in qualibet secta saluari.

Non est autem dubium, quin vnam & communem oporteat esse Religionem qua Deus colatur, eique gratum præstetur obsequium: quod sequentibus argumentis ita conuincitur. Quia omnes tenentur Deo debitum cultum exhibere, debitamque vitæ honestatem obseruare: ergo quicunque sit hic cultus Deo debitus, necesse est illum Deo ab omnibus exhiberi: nam alias non erit debitus ei, si sine iniuria, aut peccato subtrahi aut denegari potest: ergo necesse est vnam atque communem Religionem esse in omnibus; ergo vna fides, & honestas morum.

Secundo, Vna est veritas rerum diuinarum in se, quam non diuersificat nec variat diuersitas hominum, vel varietas Religionis eorum: non enim pendet vllo modo huiusmodi veritas ex hominibus, vel dispositionibus eorum: vnius autem & eiusdem veritatis vna est apprehensio, siue per credulitatem, siue alio modo fiat: ergo vna debet esse fides & credulitas apud omnes, & quicquid contra hanc veram credulitatem fuerit, error est impietatis. Et confirmatur, quia aliqua sunt obsequia quæ communiter exhibēda sunt Deo ab omnibus hominibus, & quibus sine Dei blasphemia contradici non potest: quia sine Dei iniuria non posset dici Deum non esse adorandum, venerandum, orandum, & multa alia similia, quæ quia debita sunt, necesse habent omnes homines his Deum recognoscere & confiteri. Igitur cum hæc obsequia infinita esse non possint, certa erunt, & determinata. Hæc autem sunt quantum ad credulitatem, quæ Religio Christiana appellat articulos fidei: igitur extra hanc credulitatem & fidem, cultumque Deo debitum, non potest esse alius cultus Deo gratus.

Denique principaliter hac argumentatione conuincitur, non omnes in sua secta saluari; quia, ex hoc sequeretur, quod omnes sectæ Deo placerent, atque probarentur per se ipsæ Deo; & hoc dici nequit. Nam cum plerasque opiniones differentium sectarum, atque etiam nata ex opinionibus actionum studia oporteat inter se pugnare: fieri nequit, vt quælibet sectæ per se, sint diuinæ voluntati consentaneæ. Inde enim (quod absurdum est) seque-

sequeretur, eundem ipsum Deum auersari quod approbat; & id vetare, quod sibi tamen placet. Etenim ex omnibus contrarijs ac repugnantibus actionibus, necesse est quasdam esse rectæ rationi congruentes, ac proinde probari vel etiam imperari à Deo: eas autem quæ sunt his contrariæ, necesse est hoc ipso esse à recta ratione auersas; ideoque peccata Deo inuisa, & ab ipso prohibita. Itaque si opiniones omnes & actiones quarumlibet sectarum, diuinę voluntati consentaneę essent; & quędam ex illis, vt ostensum est, Deo sint exosę, & ab eo prohibitę, sequeretur, vt dicebamus, aliquid auersari Deum, quod ipse tamen approbet, & id ipsum vetare, quod sibi tamen placet. Accedit, quod si proprius etiam disciplinas inspiciamus earum sectarum, quarum notitiam tenemus, vt Gentilium, Iudęorum, Turcarum, Hęreticorum; in singulis prauos errores, atque adeo actionum instituta peruersissima facile animaduertimus: quę esse quidem media ad salutem consequendam, ipsi grata Deo, neque cogitari sine summo scelere neque dici sine atroci blasphemia potest. Nam ex dictis, infraque dicendis constant multa absurdissima de erroribus tam Gentilium, Iudęorum, Saracenorum, quam aliarum sectarum.

Pręterea nec inuincibilis ignorantia tantorum errorum sectatores excusare vllo modo poterit aut saluare; quia etsi aliqui, ad quos Euangelij notitia nondum peruenerit, à peccato infidelitatis excusentur: tamen inde non statim sequitur, vt quisque posit secundum sectam quamlibet adipisci salutem: nam vt salutem consequaris satis tibi non est, vt à peccato in prauis alioquin actionibus excuseris, sed præterea etiam necesse est, vt aliquibus medijs vtaris ad consequendam salutem, per se rectis, & à diuina prouidentia, ad eam rem institutis: cuiusmodi sunt fides, pęnitentia, &c. Vt enim Deus ipse hominibus proposuit finem vltimum, id est summam beatitudinem; sic ad ipsum etiam pertinuit, media aliqua, & bona & necessaria constituere ad perueniendum in eum finem. Quod si terminum tantum, & non etiam viam hominibus ostendisset; non esset perfecta illius prouidentia. Non est autem consequens, si per ignorantiam aut opinionem in prauis actionibus à peccato excusaris, vt etiam vtaris eiusmodi medijs, quæ per se sunt bona & necessaria ad salutem.

CAPVT XII.

Legem Saracenorum esse irrationabilem, quia violenta, & iniqua.

EST etiam Alcorani lex, vt breuiter dicam, itá violenta, vt meritò posſit appellari lex cædis & mortis; eo quod homines non blanditijs, non rationibus, ſed cęde cogi præcipit ad credendum. Quare ipſe Mahometus cum legem ſuam non poſſet miraculis confirmare, eamque omni ratione carere, manifeſta itidem mendacia continere cōſpiceret; ac multos propter hæc fore qui ei contradicerent; ſibi ipſi datum eſſe aiebat à Deo inſtrumentum proprium, (id eſt enſem) ad interimendum; ipſeque tulit mandatum in lege, vt interimerentur quicunque Alcorano aduerſarentur, & non crederent: quare non ſemel aut iterum, ſed paſsim, quaſi mandatū quoddā vniuerſale illa verba repetuntur, Interimite, interimite: in cuius confirmationem affert Ricardus exemplum Auunculi ipſius Mahometi, qui cum ab illo inuitaretur, vt Alcoranum reciperet; reſpondit dicens; Quid mihi, ſi hoc non fecero, fili fratris mei? cui tum Mahometus reſpondit, Interimam te, ô Auuncule. Hic autem dixit, Impoſsibile eſt eſſe quoddam aliud? nihil aliud, dixit. Auunculus autem inquit, Sequar te ad quodcunque volueris, lingua tantum, ſed non corde, timore enſis. Omar autem filius Catempadi dixit coactus: Domine, tu ſcis quod ſolo timore mortis fio Saracenus. Filius autem Empiaſcaa timore enſis factus eſt Saracenus. Vnde miſit literas ad Meſſe, quas mulier quædam occultauit ſub capillis, nuncians his, qui ſunt in vrbe aduentum Mahometi, vt cauerent ipſi vim doctrinæ illius. Hæc Ricardus.

Secundo etiam huius legis violentia confirmatur; quia ipſe Mahometus affirmauit, in tantū eius legem permanſuram, in quantum armis temporalique potentia fulciatur. Aliud eſt etiam huius violentiæ argumentum, vt etiā ipſo Ricardus refert: Quod quando Saraceni conueniūt, vt eos legem Magiſter doceat; ipſe primum nudans enſem, eumque nudatū manu detinens, vel in quodam eminenti loco ponens quoad finierit; eos docet: vt & ſic clarius ſuadeat Mahometi doctrinam, potius gladio, quàm ratione niti.

Hæc eſt propagandæ Mahometicæ legis ratio, aliena & contraria ei, quā Sancti Apoſtoli & primi Eccleſiæ fundatores pręmonſtrarunt: qui nō ferro, vt inquit Auguſtinus, ſed ligno; non mortem minitando, tormenta inferendo, ſed obediendo potius, & ſupplicia, martyria, morteſque perferēdo Eccleſiam plantauerunt, vt latiùs diximus lib. 2. & dicemus infra; Maximè

quia

quia cum fides requirat affectum siue assensum voluntatis: secundum illud Apostoli: *Corde creditur ad iustitiam*: & voluntas cogi non possit; quomodo igitur credent qui vi & armis coguntur fidem recipere? cum ipse Dominus maxime ab homine cor quærat: iuxta illud, *fili præbe mihi cor tuum*. Ex quibus non obscurè deducitur Alcorani legem esse iniustam, & iniquam: cum sit causa cædis, rapinæ, & periurij, aliorumque scelerum. Quod si aliquando prohibeat rapinas, periurium, & alia, vt inquit Ricardus; tamen hæc prohibitio potius permissio quædam est. Dicit enim, Ne faciatis mala, non enim placent Deo: si autem feceritis, ipse est misericors & miserator, & facile vobis parcet. De rapina autem nihil vnquam mandauit vt restituatur, neque talem ipsi consuetudinem habent: sed sufficit dicere Saracenum: Non est Deus præter Deum, & Mahometus Apostolus Dei. De periurio autem palam dicit in cap. Elmin, id est Mensa: Non imputabit vobis Deus fraudationem iuramenti, sed inuocationem eius, quasi dicat, Periurium non obligat ad culpam, sed ad pœnam. Et postea subdit: Pro transgressione eius sufficit decem pauperum educatio, vel totidem indumentum, vel vnius captiui redemptio: qui autem hæc non potest facere, ter ieiunabit. ex his autem sequuntur omnia mala: non enim timent rapere, decipere, peierare, fidem violare; cum Christiano præcipiatur fidem seruare etiam inimicis & Infidelibus.

Mahometus autem palam dicit in cap. Elmeraare, id est necatio, quod Deus dispensauerit ei, vt non seruaret quod licite iurauerat, non amplius, videlicet, ad Iacobitissam quandam accedere: quæ Maria appellabatur; & sic peierauit, cuius remissionis testes sunt, vt dicit ipse, Michael, & Gabriel. Iniqua est igitur lex illa, quam sequuntur omnia mala. Est autem iniqua, quia tot, & tanta mala, & mendacia Deo iniungit, & præter prædicta, etiam alia multa turpia & fatua.

CAPVT XIII.

Legem Alcorani irrationabilem esse, ex parte formæ, hoc est ordinis & stili.

Lex Mahometica confusa.

ALcoranum Pseudopropheta Mahometus, tanquam legem à Deo datam, ex Iudæis, gentibus & Christianis, variè, mixte, confuseque collectam composuit: eam deinde versibus quibusdam rythmicis condidit, quo facilius in animos imperitæ multitudinis per suauitatem cantus & rythmi influerent, & firmius eis inhærerent. Nam sicut tradidit quidam nobilis Christianus Arabs, apud Dionysium Carthusianum li. 2. qui floruit circa

circa tempora Mahometi, & qui super omnes sui temporis Arabicæ linguæ vim, proprietatem, & elegantiam callebat. Vulgare tunc erat apud Arabes carminibus, & poeticis cantilenis studere: quin etiam versus facere, tam nobiles quàm ignobiles, tanquam quid vulgo visitatum, pro nihilo ducebant. Legem suam Alphulian nominauit, id est sectiones, siue capita; simulans legem ad se missam à Deo, non simul datam sibi vniuersam, sed per partes & interualla temporum; & vt Sibyllæ folia diuersis in locis, & temporibus, discretisque sententiis: callidè videlicet, ne quis in ea scriptura rerum consequentiam, & ordinem, ac rationem doctrinæ requireret.

Primus omnium Odmen, annis post Mahometum circiter centum, & decem, aliorum Mahometi successorum adiutorio, istam legem in vnum quasi corpus, & ad integritatem, quoad eius fieri potuit, redegit. Arabes appellarunt Alcoram id est scripturam; per excellentiam videlicet, præcise scripturam appellari volentes: cum tamen ea sit ex varijs Iudæorum, Hæreticorum, & Epicureorum doctrinis, erroribus, fabulis, & blasphemijs, ceu indigestum quoddam chaos: quam tamen legem ipse ait descendisse de summo cælo, vsque ad infimum cælum, deinde paulatim in terras lapsam esse, & ad se delatam: de quo etiam Deum sermocinantem secum inducit. Inter præcipuos Mahometi amicos, & socios duo fuere apud posteros celebriores: quorum alter vocatus est Haly, cuius interpretationem Alcorani sequuntur Persæ: alter nominatus est Haumar; quem vt fidissimum legis Mahometicæ interpretem cæteri (Turcas dico & Mauros) complectuntur, Persis hostili odio habitis.

Hanc vero legem non esse à Deo, inter alia ex eo præcipuè deducitur, quod ea quæ à Deo procedunt, ordinem & seriem inter se habeant, dicente Apostolo: *Quæ à Deo sunt, ordinata sunt*: quod & experientia testatur, tam in operibus naturę, quam in sacris scripturis: Moyses enim valdè ordinatè incipit à mundi creatione, & deinde totum Pentateuchum percurrit secundũ ordinem temporis & historię. Alij autem Prophetę bene ordinate processerunt secundũ ordinem historię, vel ad minus, secundũ ordinem materię. Incipit quidem ab Incarnatione; & Natiuitate Christi, deinceps autem de vita & doctrina, & eius miraculis, & post hęc de morte, resurrectione & ascensione dicit. Alcorano autem omnino nullus est ordo temporis. Neque enim dicit, quibus Regibus vel secundum quod tempus; neque historię ordo est.

Ac denique adeo inordinatè procedit, vt nemo sit, qui possit reddere rationẽ ordinis, & historię, & capitulorũ. Et neq; materię ordo est; nunquã enim vnam materiã benè ordinateq; pertractat, quinimo ab vna materia,

ad alteram per ſuppoſitionem omnino impertinentem transfertur tanquam abſtractus. Sed & neque ordinem habet argumentationum, vel alicuius demonſtrationis: ſed omnis doctrina ex ſuppoſitione procedit, & ſupponens quandam propoſitionem per ſe ipſam veram, ex illa aliam concludit, quæ nihil commune habet ad primam, quale eſt illud quod paſsim ab eo dicitur; Deus excelſus eſt & bonus, & quod Alcoranus lex eſt ſalutis, & Deus eſt Deus, & quod nullus eſt alius Deus preter Deum, & Mahometus eſt Propheta verus. Quæ autem hæc concluſio, Mahometum eſſe verum Dei ſeruum, & quod Deus eſt Deus? Vnde Ricardus in Alcorano verſatiſsimus cap. 11. Confutationis legis Mahometicę, ita inquit, *Neque reminiſcor in toto libro me inueniſſe vnam ſolam argumentationem quæ ſecundum rectam ſuppoſitionem, & conuenientem ordinem procedat. Nominum autem ordo illic Grammaticè & rythmicè optimus eſt: fere enim totus liber metricus & rythmicus eſt. Vnde & valdè gloriantur Saraceni in ſic pulchro & ordinato Arabicæ locutionis modo: & ex his argumentantur, verum Prophetam fuiſſe Mahometum. Non enim ſic ornatè ſciuiſſet loqui homo omnino idiota. Cuius contrarium apparet verius: Videmus enim in diuina ſcriptura Deum loquentem cum Moyſe, & cum aliis Prophetis, & nunquam his rythmis vel verſibus his loquentem. Moyſis autem legem, & Euangelium fatetur Mahometus à Deo eſſe, Deumque libros Moyſi, & Chriſto dediſſe: ſed hi non ſunt metrici vel rythmici: & nullus aliorum Prophetarum, qui diuinam vocem audiuerunt, dixit Deum metricè locutum eſſe, quod & ſapientes, & Philoſophi homines dedignantur.* Hactenus Ricardus.

Et quamuis Dauid verſibus Propheticè fuerit locutus, tamen non legimus vnquam Deum Dauidi, vel aliis Prophetis, verſibus rythmicis prophetias dictaſſe.

Ac denique, vt paucis concludam, ex prædicta Ricardi ſententia, nihil pretio dignum in multis Alcorani capitibus; multa turpia, turpiſsimiſque verbis conſcripta, fabuloſa, ridicula quamplurima; vt potius aniles nugæ, quàm lex Dei eſſe clarè conſpiciatur; adeo obſcuro & intricato ſtylo, vt ipſe Mahometus aſſerat ſe non totum Alcoranum intelligere: nec alium præter Deum intellecturum: quis ergo futurus eius vſus erit hominibus quod non intelligunt?

CAPVT

CAPVT XIV.

Legem Mahometi esse irrationabilem ex parte finis, quia vltimam hominum fœlicitatem posuit in carnalibus delectationibus.

CVm Mahometus esset voluptatum illecebris deditissimus, ipsamque voluptatum vim ad homines alliciendos agnouisset; vt prauo suo instituto, homines auerteret ab itinere cælesti, & in viam perditionis induceret; hanc viam ita in figura & aspectu composuit, vt omnibus plana, & patens, omni genere florum, atque voluptatum delectabilis esse videretur; proponens omnia quæ pro bonis habentur in terra: opulentiam nempe, honorem, quietem, voluptatem, ac illecebras omnes, quod non solum in hac vita, vt optimum constituit, sed & in alia finxit, promisitque expectandum: carnalis enim Mahometus præsentium bonorum fruitione captus, atque in his consequendis, iisque gaudendo occupatus, non potuit, aut potius noluit intelligere alia esse bona hisce temporalibus & corporis bonis longè præstantiora; & ideo in corporis, sensualibusque delicijs ac voluptatibus alterius vitæ fęlicitatem vltimam collocauit. Hic est Mahometi Paradisus quē ipse suis promisit, in quo non nisi carnales & obscænissimas promisit voluptates: promisit enim in eis, vt fere ex toto Alcorano constat, primo delicias epularum corporalium, dapiferos & Pincernas Angelos: secundo pretiositatem vestium & lectorum, vmbraculorumque amęnitates: tertio delicias concupiscentiarum, & blandimentorū mulierbrium: *quæ*, vt ait Tullius, *voces potius pecudum, quam hominum sunt.*

Mahometus summam hominis fœlicitatem in carnalibus ponit voluptatibus.

Fundamenta autem & motiua Mahometi duo sunt præcipue: primum, quia non esset beatitudo, vt ipse ait, si vllum oblectamentum in Paradiso deesset: Secundum, quia frustra essent omnia in Paradiso, si non esset voluptas secundum luxuriam: vnde concludit porcus ille, quod quicquid volunt, præsto est, & quascunque delicias, & quomodocunque volunt, habēt omnia ad lubitum sine mora & difficultate. Ita quidem quod quas hic Vxores habuerunt fideles, habebunt & illic: cæteræ concubinę erunt, ancillarum vero non erit numerus.

In refutatione igitur huius spurcissimi erroris, duo erunt à nobis præstanda. Primum demonstrabimus in alia vita non esse vsum ciborum & venereorum: Secundum, non posse in his consistere veram hominis fœlicitatem.

Quantum ad primam partem, hic error apertissimis rationibus confutatur. Primo resurrectio futura erit ad vitam immortalem, vt patet: vnde Isa.25. dicit: *Præcipitabit Deus mortem in sempiternum*, & Ozee 13. Secundũ translationem 70. *Absorpta est mors in victoria*. Et Apoc. 20. dicitur: *Mors vltra non erit*. Ipse etiam Mahometus in libro de sua doctrina, dicit, Quod postquam omnia mortua fuerint; Deus occidet mortem, & postea resurgent immortales & integri. Cum ergo omnino sublata erit mors, necesse erit à resurgentibus subtrahi, quæ corruptibili vitæ deseruiunt, siue quę ad mortalis vitæ statum ordinantur. Manifestum est autem quod ciborũ vsus corruptibili vitæ deseruit; ad hoc enim cibos assumimus, vt corruptio quæ posit accidere ex corruptione naturalis humidi euitetur. Est etiam in prę-senti necessarius vsus ciborum ad augmentum, quod post resurrectionem in hominibus non erit; quia omnes in debita quantitate resurgent. Similiter coniunctio maris & fęminæ corruptibili vitæ deseruit, ordinatur enim ad generationem, per quam, quod perpetuo conseruari non potest in indiuiduo, in specie conseruetur. Cum autem, vt dictum est, vita resurgentium incorruptibilis sit; homines enim ijdem numero conseruabũtur; ergo fatuum est & irrationabile dicere, quod in resurgentibus sit ciborum, aut venereorum vsus.

Secundo probatur, quia vita resurgentium non minus ordinata erit, quã præsens, sed magis. In hac vita vsus ciborum ordinatur ad aliquem finem; ad hoc enim cibus assumitur, vt per digestionem conuertatur in corpus: si ergo post resurrectionem erit ciborum vsus, oportebit vt ad hoc sit, vt cõuertatur in corpus: cum ergo à corpore resurgentis nihil resoluatur, eo quod corpus erit incorruptibile: oportet dicere quod totum quod conuertitur ex alimento, transeat in augmentum: & ita corpora resurgentium in infinitum augebuntur: aut oportebit dicere quod erunt ibi tot egestiones, & aliæ fęditates, vt tantum resoluatur quantum conuertitur, quorũ vtrumque est inconueniens. Nec valet quod ipse Mahometus dicit in li. de doctrina sua, non fore ibi egestionem sordium, sed purgationem per sudoré: sicut puer in vtero matris, nutritur quidem, non tamen egerit. Corpora enim resurgentium ita erunt incorruptibilia, vt nihil de eis posit resolui: vnde non valet similitudo.

Tertio, hic venereorum vsus ad generationem ordinatur, si ergo post resurrectionem erit venereorum vsus, nisi sit frustrà, sequitur quod tunc etiam erit generatio hominum, sicut & nunc; sterilitas enim & læsio & plaga est naturæ, quæ nõ potest esse in optimo statu humanæ naturæ, cuiusmodi est status post resurrectionem: sequitur ergo quod multo fęcundior & fælicior erit prolis procreatio quam hic. Cum ergo mors in vita illa non erit, crescet ibi populus in infinitum. Finita autem est regio Paradisi illius,

& om-

& omnis regio corporalis: quare breui tempore necessario magna pars populi illius de Paradiso exibit. Et erit necesse creari aliam regioné ijs, eamque non vnam solum, aut finitam, impossibile enim est, quascunque regiones finitas infinitos capere homines.

Si vero quis dicat vsum illum ciborum, & venereorum non respicere augmentationem & conseruationem corporis aut speciei; aut multiplicationem hominum, sed solam delectationem, ne aliquid in vltima remuneratione desit. At contra (vt bene D. Tho. 4. contra gentes) quia vita resurgentium ordinatior est, quam vita nostra: in hac autem vita inordinatum & vitiosum est cibis & venereis vti propter solam delectationem, non propter necessitatem sustentandi corporis, vel prolis procreandæ, & hoc rationabiliter, nam delectationes quæ sunt in præmissis actionibus, non sunt fines actiouum, sed è conuerso: natura enim ad hoc ordinauit delectationes in istis actibus, ne alienati propter laborem, ab ijs licet necessarijs naturæ, desisterent; quod contingeret nisi delectatione prouocarentur. Est ergo ordo præposterus, & indecens, si istæ operationes propter solas delectationes exerceantur; nō ergo erit in resurgentibus, quorum vita ordinatissima ponitur.

Neque obstat supradictis, Christum post resurrectioné comedisse, & bibisse: quoniam id non tam propter voluptatem aut alterius rei causam; quā ad demonstrandam suæ resurrectionis veritatem. Quare cibus ille nō fuit conuersus in carnem, sed resolutus in præiacentem materiam: hæc autem causa comedendi non erit in resurrectione communi.

Ad secundam vero partem accedentes, facilè erit rationibus naturalibus conuincere, hominis fælicitatem non esse sitam in corporis voluptatibus. Prima, vt homo sit ab omni parte beatus, & acquisita bonorum sortè contentus, opus est vt eius desiderium sit vndique expletum, & ex quæ sunt in homine præcipuæ facultates, & nobilissimæ, adeptæ sint bonum, quod earum cupiditatem satiet. At planè experimur, in nulla re, quæ corporis sensibus percipitur, voluntatem hominum conquiescere vel intellectum expleri: nam quantacunque sensuum voluptate perfundatur homo, ac abundet; nunquam tamen omnino saturatur: semper enim plura & maiora bona appetit: non ergo ponenda est fęlicitas in ijs quæ corporis solum sensum oblectant, animum vero non satiant.

Secunda, Nulla animantium facultas expleri satiarique potest, nisi sui proprij obiecti adeptione, verbi gratia gustus non conquiescit vel oblectatur odore, sed rerum saporibus, qui in cibis quibus vescimur reperiuntur. Auditus non satiatur corporum coloribus, sed sonis, qui aures demulcent: sic intellectus noster verum habet, vt proprium, obiectum, sed vniuersè verū, vnde satiari nequit alicuius priuati veri consecutione, quia nullū est

particulare verum effectum, quod totam eius capacitatem æquet: quare in nullo vero conquiescit, donec omne verum obtineat. Similiter nostra voluntas sua natura fertur in proprium obiectum, in id quod est vniuersè bonum, & ita nullo procreato peculiari bono satiatur, quousque omne bonum possideat: at in his rebus quæ corporis sensibus obijciuntur, neque est vniuersè verum, neque vniuersè bonum; siquidem præter eas aliç multo sunt meliores & veriores. Vitæ ergo futuræ fęlicitas in his rebus minimè consistit. Item bona sensuum, non sunt propria obiecta intellectus, aut voluntatis; quippe quæ sunt obiecta sensus & appetitus qui sensuum est comes: at præstantissimæ hominis facultates sunt intellectus, & voluntas, quibus mens est prędita: fieri ergo nequit, vt in alio sæculo conquiescat homo, nisi hæ mentis facultates suorum propriorum obiectorum consecutione expleantur.

Tertia, quia homine intereunte, omnes sensus & corporis facultates & vires intereunt, vt quę corporis instrumentis sunt alligatæ, & corporis vinculis astrictæ, & carni concretę: & ideo extinctus homo, nec audit quicquam, nec cernit, nec gustat, nec odoratur, nec manibus contrectat, sed solum post hominis obitum, supersunt tres animi facultates, quæ rationis compotes vocantur, quæque ad suas functiones corporis adiumentis & instrumentis non egent, quia nulli corporis parti alligatæ sunt, nimirum memoria, intelligentia, voluntas, quæ mortis & interitus expertes sunt. Est igitur ridiculum, & penitus absurdum, dicere alterius sæculi fęlicitatem esse positam in rebus quę sensus nostros oblectant: quandoquidem animus corpore solutus, & in aliam vitam translatus, sensibus caret, quos vna cum corpore amisit; & idcirco nihil percipere potest eorum bonorum, quæ ad corporis sensus spectant, sed eius fælicitas consistit, in trium spiritualium functionum actionibus, nimirum in functione memorię, quę semper est memor eorum bonorum quę possidet: in actione intellectus, qui est omni sapientia plenissimus, vtpote qui omne verum, cuius mens hominis capax est, cognoscit perfectè absque vllo errore, deceptione, & lapsu: neque enim vlla falsitate aut mendacio decipitur, neque vllis ignorantię tenebris obscuratur: nec alicuius rei discendę studio, & desiderio tenetur. & in operatione voluntatis, qua semper iucundissimo quodam amore diligit Deum, qui est summum & infinitum bonum: & his actionibus expletur & satiatur animus dulcissima omnium bonorũ possessione contentus.

Prętereà quarto, ex conditionibus siue circũstantiis beatitudinis probatur, quarũ prima est, vt beatitudo sit vltimũ simpliciter, ad quod omnia referri debeant & ea ad nihil aliud: ita docet Philos. libr. 10. Ethic. cap. 2, & 7. Secunda, vt sit aliquid secundum se perfectum, & maximè excel-

excellens, inter alia bona, quę conditio per se constat. Tertia, vt expellat omnem miseriam seu defectum boni, alias non esset beatitudo. Quarta, vt satiet appetitum hominis, ita vt nil pręterea desideretur, cum anxietate, & inquietudine: hæ autem conditiones non reperiũtur in vllo bono creato, & multo minus in illis bonis quę ad corpus pertinent; vt sunt diuitię, cibi, venerea: quia secundũ rectam rationem ista ordinantur ad ipsum hominem tanquã in finem: ac ex consequenti sunt inferiora homine. Ex quo etiam sequitur, quòd non sunt perfectiora & excellentiora bona: maximè quia cum voluptas sit quidam appetitus humani quies, in aliquo bono, aliũde obtento, atque adeo quiddam consequens aliud quod sit excellẽtius bonum. Deinde nec voluptates corporis expellunt omnem miseriam, neq; satiant appetitũ, quia cũ ijs possunt esse quamplurima coniuncta mala, ac desideria, vt experientia constat.

Quinto, beatitudo vltima hominibus in pręmiũ bonorũ operũ promissa, consistit in his, quę omnem humanę facultatis virtutem excedunt, dicente Propheta Isai. 14. *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit diligentibus se*. Et Apost. ad Roman. 8. *Non sunt condignæ passiones huius seculi, ad futurã gloriam, quia reuelabitur in nobis*: sed fælicitas quam seductor ille Mahometus promisit, non est in aliis bonis maioribus, quàm habet vita præsens. Promisit enim flumina lactis, & vini, & mellis; vnde non promisit eis alios liquores secundùm speciem quam habet vita ista, etsi fortè gustu suauiores: & eodem modo se habet de saporibus, cum determinati sint numero specierum suarũ, nec ampliores, nec alij esse possunt: idem quoque dicendũ de omnibus generibus ciborum. Quare manifestũ est, quod non aliam fælicitatem promisit eis, quàm carnalem, quam habet vita ista, eamque nec maiorem nec meliorem. Vnde patet, quã turpiter errauerit assignando fęlicitatem futuram, illi vitæ pręsentis tam propinquam, in bonis nimirum corporalibus.

Sexto, Summa perfectio hominis non potest esse in hoc, quod coniũgitur rebus inferioribus se: sed in hoc quòd coniũgitur alicui rei altiori, finis enim melior est iis quæ sunt ad finem; sed delectationes carnales consistũt in hoc quòd homo secundùm sensum coniungitur aliquibus rebus se inferioribus, scilicet sensualibus: ergo error magnus est, in talibus hominis fælicitatem ponere.

Septimo, In illo maximè ponenda est fęlicitas, per quod homo maxime accedit ad Deũ, qui beatificator est Angelorũ & hominum; sed per delectationes prædictas maximè impeditur homo à maxima appropinquatione ad Deum, quæ fit per contemplationem, quam maxime impediũt delectationes sensuales, sunt enim quędam vincula mentiũ humanarũ, & excęcamenta oculorum intellectualium: si enim quis cibi & potus abundantia

frui,& sapientiæ vacare se posse putet,decipitur.maximus ergo error est,in talibus fęlicitatem ponere.

Octauo, Vbi talis veneris ac gulæ vsus erit, necesse est fore magnam & assiduam corporum exinanitionem,resolutionem, trāsmutationem, digestionem, somnum,& alia huic vitæ necessaria:ita vt ille Mahometi Paradisus,quantuscunque fuerit,sudoribus,egestionibus,& vrinationibus replēdus sit. Quid ergo aliud erit nisi taberna indefessæ gurgitationis & perpetuæ fęditatis,& turpitudinis prostibulum,atque volutabrū porcorū. Omitto abominationes & fęditates illas,quæ ex commixtionibus maris & fęminæ sequuntur. Quod autem dicit Mahometus Angelos pincernas, & dapiferos futuros sibi credentiū,quis non rideat? Quasi vero Angeli sancti fęlicitatem illam,quam nec oculus vidit,nec cor hominis concepit, deserturi sint;vt lectos fędis glutonibus ad turpitudines exercendas parent ac ornent;Angelicæ beatitudinis excellentiam in coquinariam seu dapiferam seruitutem commutaturi.

Nono, Quia cum hæc beatitudo sit maximū bonum, Deo etiam debet conuenire,maximè cum Mahometus Deum faciat corporeum, habentem membra corporea,vt manus & pedes. Nam si,vt ipse inquit, non est beatitudo vbi voluptas absit , aut Deus non erit beatus,aut his etiam bonis fruetur. Erit igitur Deus similis illis Dijs quos Poetæ & fabulæ finxerunt, eruntque Deæ: supposita vero hac sexuum diuersitate, consequens est vt concipiant:aliaque obscęna & absurda sequantur, quod si Deum non esse corporeum Saraceni respondeant,atque ita sine corpore frui perfectè æterna fęlicitate; cur ergo hominibus etiam absque corporis voluptate, hæc fœlicitas contingere non poterit? Et confirmatur,quia Angeli, quos ipse Mahometus corporeos esse docet,fruūtur hac voluptate, ex delectatione ciborū & venereorū orta,aut illa carent: si primum, erunt Angelorū duo sexus,manducabuntq; Angeli & bibent in cælo, quę omnia ridicula sunt: si secundum,igitur Angeli aliam præter corpoream consecuti sunt fælicitatem,quare ergo non & homines?

Decimo,quia animæ à corporibus separatæ,ex sentētia ipsius Mahometi sunt nunc in Paradiso;ipse enim affirmat in cælo se vidisse Abrahamum, Moysem,& alios:& cum hi beatitudine perfruantur sine corporis consortio , cum illo careant ; vt alios omittam , Christus Dominus , & D. Virgo , Prophetæ , & Sancti alij , qui sobrij, moderati , casti , vel virgines fuerunt in hac vita imperfectionibus plena , in illa cælesti perfectissima , erunt ebrij , libidinosi , intemperati? alioquin non futuri beati.

Præterea vndecimo , Si verum est, quod nullum oblectamentum sensuale defuturum sit futuræ beatitudini , seu Paradiso Mahometi , cum

variis

varijs & diuersis oblectamentis afficiantur homines, vtpote quidam in cibis, quidam in potu, quidam in luxu, quidam in ludo, quidam in venationibus, quidam in piscationibus, quidam in hastiludijs, alij in diuersis alijs rebus: nos dicere oportebit, in Paradiso esse omnia genera ciborum, volatilia, oues, & boues, & vniuersa pecora campi, vniuersáque genera condimentorum; iuxta oblectamentum singulorum hominum; amplissima insuper flumina vinorum, iuxta varietatem gustuum singulorum hominum; apothecas specierum, & confectionum; prostibula tandem luxuriantium, syluas feris plenas ad venandum, stabula multa equorum ad hastiludia exercenda, & ex consequenti, multa stercora animalium, & plura similia quæ inferri possunt, aduersus stultum Mahometum, Quæ & stultissima sunt, & omni derisione digna; illúmque profectò Paradisum Mahometus suis descripsit, quem ipse bestialis sibi concupiuit.

Ac denique duodecimo Lactantij Firmiani lib. 3. diuinarum institutionum cap. 8. ratione hac compendiosissima disputationem nostram concludamus. C*ũ de officio*, inquit, *hominis agatur, oportet summum summi animalis bonum, in eo constitui quod commune cum cæteris animalibus esse non possit. Sed vt feris dentes, armentis cornua, volucribus pennæ propria sunt; sic homini aliquid suum debet ascribi, sine quo rationem suæ conditionis amittat: nam quod viuendi aut generandi causa datum est omnibus, est quidem bonum naturale, summum tamen non est, nisi quod est vnicuiq; generi proprium. Sapiens ergo non fuit, qui summum bonum credidit voluptatem; quoniam siue illa securitas, siue gaudium est, communis est omnibus. Aristippo ne respondendum quidem duco, quem in corporis semper voluptates ruentem, nihilq; aliud quam ventri & veneri seruientem, nemini dubium est, hominem non fuisse: sic enim vixit, vt nihil inter eum, pecudémque distaret, nisi vnum quod loquebatur. Quod si asino, aut cani, aut sui facultas loquendi tribuatur, quærásque ab his, quid sibi velint cũ fœminas tam rabide consectantur, vt vix diuelli queant, cibos etiam potúsque negligant, cur aut alios mares violenter abigant, aut ne victi quidem absistant: sed à fortioribus sæpe contriti, eo magis insectentur, cur nec imbres, nec frigora pertimescant, laborem suscipiant, pericula non recusent: quid aliud respondebunt, nisi summum bonum esse corporis voluptatem? eam se appetere vt fruantur suauißimis sensibus, eósque esse tanti, vt assequendorum causa, nec laborem sibi vllum, nec vulnera, nec mortem ipsam recusandam putent. Ab his ne igitur præcepta viuendi petemus, qui hoc idem sentiunt, quod animæ rationis expertes?* Hactenus Lactantius.

Neque quemquam mouere debet, in Scriptura reperiri loca aliqua, quæ vsum ciborum post resurrectionem, videtur hominibus promittere, Isai. 27. *Faciat*, inquit, *Dominus exercituum omnibus populis ex mõte hoc conuiuium vindemiæ defæcatæ*: quoniam ista, & similia loca spiritualiter intelligenda sunt; quia mos est Scripturæ sacræ diuinæ intelligibilia, sub similitudine sensibilium proponere; vt animus noster ex alijs quæ nouit, discat, vt docet D.

Gregorius, incognita amare. Quare secundùm hunc modum delectatio, quæ est in contemplatione sapientiæ, & assumptio veritatis intelligibilis, per intellectum nostrum per vsum ciborum, in sacra scriptura consueuit designari; secundum illud Prouerb. 9. quod de sapientia dicitur, *Miscuit vinum, & posuit mensam, misit ancillas suas vt vocarent ad arcem, & ad mania ciuitatis; si quis est paruulus veniat ad me, insipientibus locuta est, Venite comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis*, & alia similia loca; quæ nulla ratione de cibo corporali intelligi debent, sed de illo cibo, qui in mensa sapientiæ sumitur, vt dictum est. Mahometus verò non figuratè, sed propriè de delectationibus corporeis loquitur. Quid quod Saraceni aliqui dicant, cũ passim per Alcoranum sparsit Saracenorum beatitudinem esse, hortos irriguos possidere, mulieres, & pellices, iuuenes, verecundas, & pulchras, purpureis vestibus indutas, & his similia habere. Hæc sunt quæ de suprema hominis fælicitate sensit obscænus canis, aut sus ille lutulentus, &, vt Poëta loquitur, *Epicuri de grege porcus.*

Ex quibus facile erit motiuis siue argumentis Mahometi respondere: Et quidem ad primum resp. Vanum esse argumentum, nempe quòd si vllum oblectamentum in Paradiso deesset; beatitudo minime plena esset: quia, vt diximus, oblectamenta carnalia, qualia ipse Mahometus finxit, nõ pertinent ad veram beatitudinem; imo in contrarium formari deberet argumentum, hac ratione: In Paradiso erunt voluptates carnales, quales Mahometus describit: ergo sequitur quod ibi non erit vera, neque plena beatitudo; cum delectationes sensuales similes cum spiritualibus simul esse non possint, vt iam supra demonstrauimus. Neque etiam secundum motiuum vrget, nempe quod frustra essent animalia in paradisum, si non adesset voluptas secundum carnem: hoc enim motiuum ex ignorantia, & hebetudine mentis Mahometi, ad percipiendam spiritualem animarum, immensamque voluptatem, quam ex visione Dei percipiunt, emanauit. Quare non mirum, si carnalis homo non potuerit beatitudinem absque carnalibus voluptatibus excogitare. Erit tamen in corpore sua voluptas, & gloria & redundantia beatitudinis animę in ipsum deriuata; corpus enim glorificabitur, eiusque glorificatio quatuor continebit dotes, tanquã quatuor partes corporum Sanctorum, quæ sunt claritas, impassibilitas, subtilitas, agilitas, & ita totus homo exultabit in Domino, iuxta illud Psal. *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, Cæterum differentia sexuum, & membrorum varietas post resurrectionem non erit frustra, cùm sit ad naturæ humanæ perfectionem redintegrandam, in specie, & in diuiduo, quamuis animales operationes desint. Licet ergo viri & fęminæ cum membrorum suorum integritate resurgant, non sunt tamen dicendæ frustra fęminæ adesse, quia non erit commixtio cum eis.

SECVNDA

SECVNDA PARS HVIVS TRACTATVS:

De præstantia legis Christianæ, comparatæ sectæ Mahometanæ.

IN superiori parte huius tractatus, in eo argumento versati sumus, ex quo satis constare potest, legem Mahometi ex quatuor illis capitibus, nempe authorem eius ostendendo fuisse turpisimum & iniquum; Secundò ex ipsis rebus quas præcipit ac docet; Tertiò ex fine, siue præmio suis sectatoribus promisso; Quarto denique ex forma seu stylo ipsius legis, irrationabilem esse. Restat vt in hac secunda parte de excellentia & præstantia eius legis dicamus, quam sanctisimè tulit Iesus Christus Saluator noster, sumptis argumentis à contrarijs omnino capitibus; nempe à mira authoris sanctitate, ab his quæ diuinitus constituit & docuit in ea, à fine Christianis ab eo præfixo; ac denique à forma siue stylo & ordine Sancti Euãgelij. Postea in fine huius secundæ partis responsuri aliquibus obiectionibus, factis in fauorem sectæ Mahometicæ.

CAPVT I.

De admirabili Christi Domini sanctitate, ex testimonio ipsius Mahometi.

EX multis eximijsque laudibus quibus Mahometus in suo Alcorano, (vt omittam testimonia alia grauisima clarisimaque) Christi Domini nostri excellentiam prædicauit & magnificauit, euidenter concluditur, authorem Religionis Christianæ in omnibus excellere ac superare Mahometum. Et vt ad rem accedamus, Mahometus in 5. cap. Alcorani sic scriptum reliquit; Angeli Mariam alloquentes dixerunt, O Maria omnibus viris, & mulieribus splendidior, mundior, & iucundior, ferimus tibi summi Nuncij gaudium cum Verbo Dei, qui est Iesus, qui est facies omnium gentium in hoc sæculo & futuro, vir sapiens & optimus, ab vniuersitatis creatore mittitur: ipse filium tuum cum diuina virtute venientem,

librum legiferum, omnisque magisterij peritiam, & Testamentum, atque Euangelium edocebit; filius tuus cæcos & mutos curabit, leprosos mundabit, mortuos resuscitabit; quæ cuncta credentibus in Deum miracula censentur: Vetus Testamentum confirmabit, seque cum diuinæ virtute ac potentia patefaciens, dicet, Piè credentes in Deum me sequamini: Deus enim mei vestrique Dominus est, quem adorantes recto procedent tramite. Sciens autem Iudæos in sua credulitate obstinatos manere, ait, quis in Dei nomine me sequetur? & viri quidam vestibus albis induti dixerunt: Nos in Dei nomine te sequentes in Deum credimus te teste, dixeruntque, O Creator nos libro Euangelij fidem adhibentes, legatumque tuum Iesum imitantes ascribe fidelibus tuis. Et Deus Iesum affatus: Ego, inquit, tuam ad me reducens animam & exaltans, teque ab incredulis liberans, eos qui te secuti sunt ijs qui verbo tuo non crediderunt, vsque ad diem publicæ resurrectionis, superponens, incredulos quoque summis cruciatibus, & hic & in futuro sæculo afficiam: fidelibus verò & benefacientibus merita sua cum gaudio conferam. De virtutibus igitur & iustitijs Iesu ita tibi reuelare decreuimus.

Ex his clarè colligitur Alcoranum Christo prærogatiuas quasdam supra Mahometum tribuisse; ac de eius persona in omnibus diuinius, quàm de suo Mahometo iudicasse: quæ amplius erunt conspicua, si ad singulares circumstantias Christum Mahometo comparantes descendamus. Primo in Conceptione: nam Christus suæ matri, vt Alcoranus etiam tradit, fuit annunciatus per Angelum Gabrielem, & sanctificatus per Spiritum sanctum, & non ex semine viri, nec operatione naturæ, sed virtute Dei, ex Virgine Matre sine Patre conceptus.

Secundo, natus ex Matre sanctissima, vt patet ex supradicto Alcorani testimonio, Et insuper in Cap. Abraham habentur hæc verba: Dixerunt Angeli Beatę Mariæ, O Maria Deus præposuit te omnibus mulieribus, & in loco supra citato: O Maria, inquit, omnibus viris & mulieribus splendidior, mundior, & fæcundior: Mahometus vero in peccatis conceptus & natus est totus, & ex parentibus Idololatris.

Tertio Christus Iesus ab Abraham, & Isaac descendit, quibus facta est repromissio de benedictione, & consequenda hęreditate. Mahometus autem descendit per Ismaël, ad quem non fuit extensa promissio, sed de eo scriptum legimus, *Erit homo ferus, & manus eius contra omnes.*

Quarto, in Christi natiuitate Angeli cum grandi è cælo splendore, Pastores ad gratulationem inuitant nati numinis. Stella verò Magos eodem adduxit, circumciditur puer octauo die, vt doceat nos legibus obedire, imponitur ei nomen personæ congruens Iesus, quod idem est ac saluator; ideoque in eius ortu tot sunt edita prodigia, vt iam tunc

scire-

sciretur hunc esse, illū, qui à Deo ad mundi reparationē electus, destinatus erat ac missus, duodecimo ętatis anno remansit in templo inscijs Matre & Iosepho, & contulit cum Magistris Hebræorum de lege & Mesia: quod ille maximis de causis fecit, primum vt patefaceret se iam tum ad quid venisset scire, & quæ à Patre mandata accepisset: & suppetere sibi si docere voluisset, sapientiam; nec temerè aut subitò ad ingentia opera delectum ac ascitum, vt Moysem, & alios permultos, nec fortuito in id munus docendi incidisse. Hęc & alia de Iesu Christi infantia mirabilia comperta sunt, de Mahometo vero pubere nihil aliud, vt ipse fatetur, quàm Idolorum cultus.

Nisi quis nobis obijciat fabulam illam stultam & impiam de luce, quæ si in Alcorano contineretur, pluribus à nobis esset confutanda rationibus, sed quia inuentum est ipsorum Saracenorum, eam breuiter reijciemus. Narrant lucem incredibilem conditam esse in Adam semen atque originem Mahometi: hanc cum esset genitus Seth, transisse in Euam, ab hac in Seth, ab illo in vxorem, concepto illo qui propagaturus esset genus, ita deinceps ordine per genitores ad Mahometum: & hanc lucem tantā fuisse, vt omnes animantes eam sint admiratæ: oportet igitur maiorem fuisse quàm lucem Solis. Nam hunc Solarem splendorem non admirantur brutæ animantes. quis vnquam rei tam inusitatæ tamque stupendæ meminit? videlicet prætermisisset tam grande miraculum Moyses, qui de Patribus etiam minutissima persequitur? prætermisissent alij scriptores infiniti, qui à condito orbe fuerunt ad ortum Mahometi? Quid vero luce opus fuit ad Mahometum declarandum? quasi Moyses & Christus nuntij Dei nō fuerint, & sine luce. cum autem ventum est ad Abraham, nō ad Isaac migrauit splendor ille per Saram, sed ad Ismaelem per Agar, & ex Sara per Isaac traxerunt originem Moyses & Christus, quos Mahometus ipse maiores se & sanctiores fuisse confitetur. Tandem lux hæc peruenit ad matrem Mahometi, à qua in Mahometum prorsum demigrauit, ibique conquieuit: si hæc lux à parētibus fuit Mahometi, quomodo puer fuit idololatra, & grassator? quin potiùs à conceptu ipso sanctus & venerabilis? quis non illum adoraret vt cælitus demissum, in quo tam admirabile conspiciebat signum fauoris diuini? quid opus illi fuit alijs miraculis aut alijs argumētis diuinæ legationis?

Quintò de persona Christi, hoc est, de excellentia sanctitatis ac vitæ & morum probitate, sapientiæ, virtutis, miraculorum, officijque præeminētia supra Mahometum, ex ipsius Mahometi & Alcorani doctrina facile comprobatur. Nam cùm Mahometus finxit se legem à Deo accepturum, à Gabriele in cælum duci, & inprimis in sex cælis singulos Patriarchas vidisse cum Angelorum multitudine, Adamum, Noë, Abrahamum, Iose-

 phum,

phum, Moysem, Ioannem Baptistam qui omnes Mahometo tanquam Prophetæ ipsis excellentiori, & in maiori apud Deum gratia humiliter supplicabant, in septimo quod erat supremum cęlum Deique thronus proximum conspicatus Christum Mahometus, se ipsum eidem magna cũ humilitate commendabat; perinde ac si Christus tantum superaret Mahometum, quantum Mahometus reliquis illis præcellebat. Præterea in loco supra citato Iesum appellat Mahometus virum sapientem & optimum; fuit enim Christi vita admirabilis & diuina, nec possedit vllas opes, nec ambijt, contentus tegumentis corporis, & victu in diem quæsito, qualiscunque contigisset. oblatum est ei regnum, spreuit & reiecit, nullam voluptatem vnquam captauit, nullum in vita eius crimen, nulla criminis suspicio vel leuissima, inter tantam inuidiam & odium. Nulli est vnquam assentatus, nec loquutus ad gratiam, semper rectum & verum, etiam cum prę sentissimo periculo, & capitis discrimine: vel Marthæ (quę ipsi & Discipulis eius ministrabat, & parabat cibum atque hospitiũ) officium Magdalenæ prætulit, nullam aliam in rem intentæ quam vt illũ audiret.

De modestia & mansuetudine illius infinitũ esset dicere, quanta æquanimitate & accepit iactas in se contumelias, & pertulit quæcunque euenissent. Nemini maledicenti sibi remaledixit, nec mordentem remomordit. Asperius interdum increpauit vitia, non sua causa, sed publica, imo eorum ipsorum quos ita obiurgaret, vt nihil vel vtilius, vel lenius esset tali asperitate, nulli in eius sermone admisti ioci, nulli vel in dictis vel in factis lusus, omnia semper (quod Deum decebat) seria & seuera. Magnitudinem suam, & paternum in nos affectum patefecit, quod in loquendo captui illorum se accommodauit, cum quibus ageret. Nec dixit quicquam ad ostentationem suæ sapientiæ: quod fecisset quisquis in tam nouis & mirabilibus præceptis vitæ captasset authoritatem, & fidem: quod fecerũt Mahometus in Alcorano, Rabbini Iudæorum in Thalmud, & Philosophi gentium.

Seruauit perpetuam castitatem, neque vxorem duxit. Non erat fas eum habere sponsam mulierem, cui despõsata erat Ecclesia, & singulæ nostræ animæ: nec gignere corporaliter liberos, qui tot gigneret quotidie spiritualiter. Decebat quoque hominem spiritualem castitas & munditíes corporis. Adde quod venerat, vt homines non terrestres faceret, sed cælestes, & à contagio liberaret carnis, ad cælestem puritatem, & munditiem traductos.

Postremo noluit discrimen aliquod inter sobolem naturalem & adoptatam relinquere, omnes voluit spiritualiter creare: vt omnes sciant ad gratiam se atque adoptionem hæreditatis filij Dei pertinere, non ad naturam

turam

turam. Quid ergo, dicat aliquis, exemplumne præbet omnibus vt cælibes viuant & casti? Prębet certè quantum quisque potest consequi: sed quemadmodum ipse idem de castitate dixit: *Non omnes capiunt verbum hoc, nisi quibus est cælitus à Patre concessum.*

Mahometus vero qualis fuerit, iam superiori cap. descripsimus. Vir prima ætate Idololatra, & pauper, latrocinia exercens, tũ nactus opulentas nuptias militauit sub Heraclio Imperatore inter populares suos Arabes. In ea militia occasionem Principatus ac potentiæ inuenit: nã cum Arabes irati Heraclio, discessionem ab eo fecissent, hic se ordinibus iratorum militum admiscuit, eorumque animos aduersus imperatorem exacuit, & in defectione confirmauit. Tum creatus est à parte quadam militum dux Mahometus, quemadmodum ij solent in omni seditione extolli, qui praua multitudinis consilia comprobant, potentesque & Principes insectantur. Humilitatem generis & vitæ prioris sordes multi in eo nouo duce aspernabantur. Ipse vt ab illo se contemptu vindicaret, quod est apud stolidam plebem facillimum atque efficacissimum, diuinitatem suis actibus prętendit: non iam se ducem & Principem ferẽs militari fauore electum, sed Prophetam & nuncium Dei omnipotentis, vt obtentu diuinitatis omnes haberet dicto audientes. Hic est ille Dei Propheta, latro primum, mox seditionis miles & transfuga, dein modicam authoritatem & effrenatissimã eius libidinem diximus supra: At vero ne quis scelera & flagitia, quæ palã Propheta designabat, auderet carpere aut vituperare, authoritatem diuinam omnibus interposuit, & se à Deo iussum id facere confirmauit: bella, cædes, rapinas, adulteria. Nec satis illi fuit malum & sceleratum esse, nisi etiam nequitiæ ac scelerum suorum authorem causamque Deum faceret, patrem bonitatis & Iustitię, osorem vitiorum. Mouet bella, agit, rapit, occidit; ait se cum potentia bellica à Deo missum: incestat, adulteratur, polluit virgines & maritas; facit Deum lenonem suum, & ait sibi datam à Deo vim generandi quantum hominibus quadraginta. Quid potest dici obscenius? quorsum hæc generandi tam immanis potestas, nisi vt non solum impune ac licenter, sed cum aliquapiam religionis cognitione à muliebri simplicitate & superstitione admitteretur ad concubitum, sinente marito aut patre, atque etiam authoritatem numinis reuerente, à quo esset illi tale munus concessum?

Sexto admirabilis Christi sapientia nota est in Alcorano maximè in locis in princ. huius cap. adductis, vbi Christum appellat sapientem, & omnis magisterij peritiam edocentem. Sed clarius ex doctrina Christi id constabit, initium disciplinæ suæ sumpsit Christus Dominus à refutatione receptorum errorum, de opibus, de voluptatibus, honore, dignitatibus, gratia, potentia: quę omnia spernere suos, ac pro nihilo existimare iussit,

tan-

tanquam fluxa, vana, commentitia, breui peritura. Caput doctrinæ suæ, pietatis, amorem esse dixit erga Deum, & homines, in quo ostendit homini, quis esset finis & exitus bonorum omnium, & quemadmodum petendus. Amor enim Dei, quia nos Deo iungit beatissimo, beatos efficit. Amori erga Deum amores rerum istarum officiunt, inter quæ versamur. minus enim amat singula, qui amat plura: & sensus vsu, aut voluptate rerũ mundi huius citerioris delinitus, à rerum altiorum amoribus mentem quasi manu iniecta retrahit. contemnenda igitur hæc sunt quæ videmus & cõtrectamus, si vniuersum amorem nostrum in eo quod oportet collocare cupimus. Non est charitas nostra in res plures partienda, quæ tota ipsa adeo est exigua. christi ergo disciplina fuit hæc, omnia ita à nobis esse possidenda & sumenda, ne in animum penetrent: non debere voluntatem ad se pellicere, quæ præsenti tantum necessitati seruiunt, & subinde nos à cura æternitatis abstrahunt: cui curæ quicquid noceret, rescindi abijcique imperauit, opes, honores, amicos, parentes, & liberos, si esset necesse, & proprium corpus. quicquid eam adiuuaret, adsciscí & amplecti, sobrietatem, patientiam, tolerantiam, animi æquitatem. Ex Dei amore amor proximi nascitur, tanquam filium necessario amet, qui patrem. & eædem res vtrique charitati simul sunt noxię, atque vtiles. Ex opum, & potentię, & claritatis cupidinibus nascũtur lites, rixæ, iurgia, pugnæ, cædes, odia; ex illarum neglectione quies, & pax, & amicitia. Vicissim quoque magnum est argumentum charitatis Dei, charitas hominum. Et quoniam quidem ad cælestem illum amorem ficti ac instructi sumus, vetat nos hic Christus odijs, & simultatibus assuescere. vult amore iungi, vt immortalem illam vitam iam nunc incipiamus meditari. Nec solum redamandum esse amicum, sed non habendum inimicum odio: quod præceptum arduum nimis, & factu asperum inueteratæ nostræ consuetudini, vnumque ex difficillimis Christianæ pietatis, fractæ quidem & corruptæ naturæ sententijs atque opinionibus videtur. Nam sensui naturæ integrę, quam Dominus restituit, nihil est probabilius, nec æquius nec facilius factu. Hæc & alia Christus diuina præditus sapientia docuit, & fecit, sicut Mahometus tam in doctrina, quam vitæ probitate dissimili ac omnino contraria via processit, vt latissimè ex his quæ diximus supra patet.

Septimo de potentia Christi, hoc est virtute operandi miracula, clarissima sunt Alcorani testimonia; vt iam vidimus supra, imo & Christi miracula tanta, & tam manifesta fuerunt orbi, vt nulla vnquam gens fuerit vel tam impudens, vel tam Christo inimica & infensa, vt ea sit negare ausa. Itaque Gentiles, Iudæi, Agareni omnes grandia & mirabilia esse à Christo edita opera confitentur, sed alij alias in causas referunt. Agareni Deum authorem illorum fatentur, Iudæi, & Gentiles Dæmonem.

Sed

Sed res ipsa clamat apertissimè Deo authore, atque approbatore illa omnia esse facta In cæcitate & surditate natis videndi & audiendi vsum non quem amiserant reddidit, sed largitus est omnino nouum. Deam bulauit super tumentes vndas, vt nos super solidam terram: imperauit ventis, mari, tempestati, & paruerunt dicto. Expulit Dæmones ex humanis corporibus, abstulit lepram, roborauit membra, & compages humani corporis dissolutas, sanauit omne genus morborum. Reddidit lucem & vitam mortuis. Multis modis miraculum superat potentiā naturæ: in ipsa actione vt solem sisti, vel retro agi ab occidente in oriens. Lapidem vel hominis corpus tolli in cælum, grauia in aqua non demergi: tum in subiecto actionis, vt cæco reddi lumen mortuo vitam. Lumen enim & vitam natura potest tribuere, sed non his. In ordine quoque ac ratione qua fit, vt repente sanari ægrum, sereno cælo dari pluuiam, subito sterni ventum & mare turbatum: hinc in agente, vt hominem inspicere hominum cogitatus: vel in instrumento, vt luto sanari cæcitatem. Omnis generis acta sunt à Christo prodigia, & si cui vnum illorum, vt sunt hominum mentes diuersissimæ, vel suspectum esset, vel non plenè satisfaceret, addita sunt tam multa, & varia, vt iam omnis dubitandi occasio sit sublata. Et egit varijs modis: Alias solo iussu, vt se ostenderet Regem naturæ: alias inuocatione Patris, vt indicaret à quo haberet omnia, tum calumniæ occurreret eorū qui in Beelzebub Principe Dæmoniorum Dæmonia illum aiebant expellere. Interdum re aliqua adhibita, vt luto, vel sputo: vt ostēderet quemadmodum Deus quandoque operetur solo verbo & nutu, alias tactu vestis eius: quandoque instrumentis quibus vult, etiam parum aptis, vt luto ad curandam cæcitatem. Sed illi naturæ Domino nullum est ineptum instrumentum, qui nec instrumentis indiget. Nonnumquam manu imposita: interdum absens solo iussu. Nec vnquam occasionem ipse edendi miraculi captauit: semper vsus est oblata: non ad vsum artis suę cepit tempus aut locum quod præstigiatores faciunt, sed subito semper & pro re nata Nec vtilitatē aut cōmoda sua vmquā spectauit, sed aliorū: vt appareat non illū gloriæ suæ seruire in miraculo, sed adduci ad hoc approbatione fiduciæ eorū qui peterent, vt homines fidē habere sibi & Deo assuefaceret Nec vllū vnquā egit miraculū corporale, quod non magnas significationes haberet spirituales: quod sigillatim referre hic esset longū & superuacaneum, prę sertim cū hisce rebus nostrorum libri sint referti.

Mahometum vero nullū fecisse miraculū, ipse de se ipso clarè testatur, vt supra demonstrauimus: discipuli tamen eius quatuor eum præcipuè fecisse miracula nugantur. Vnum de Angelo descendente de cælo, & cum ipso familiariter loquente. Secundum de luna quæ de cęlo descendit ad ipsum, & locuta est cum eo. Tertiū de arbore fici, quæ ab eo vocata humi-

liter se inclinauit erga ipsum. Quartum de boue & agno qui humana voce loquuti sunt ei: verum ista nugæ & fabulæ, meraque sunt figmenta & mendacia.

Octauo Mahometus Christum sæpe appellat Prophetam & Apostolum Dei, magistrum & Doctorem excellentem, Mahometus vero neque Apostolus est, neque Propheta, vt latissimè supra demonstrauimus. neque Magister, cum ipse sæpe se ignarum fateatur: affirmans solum Deum scire Alcorani expositionem. Denique Christus secundum Euangelicam veritatem mortuus est, resurrexit, ascendit in cœlum, & venturus est iterum, vt faciat iudicium mundi in fine sęculorum. certa res est, nihilque ambiguitatis apud omnes nationes habens: Alcoranus autem contendit Christum non esse mortuum, sed quod assumpsit eum Deus: quare tam secundum Euangelium, quàm secundùm Alcoranum in omnem euentum Christus viuit, Mahometus autem mortuus est: excellit igitur in hoc, sicut & in alijs, Christus Mahometum; vt nunc omittam alias innumeras Christi excellentias contentus his, quarum est testis & iudex Mahometus.

Conferamus igitur iam Christum cum Mahometo, non ex nostra prędicatione, sed ex Alcorano & secta vestra. Christus Verbum Dei, Mahometus homo merus. Christus Messias promissus Patribus, nuntiatus ab Angelo virgini excellentissimæ: Mahometus obscurus & ignobilis. Christus semper Sanctus, Mahometus aliquando profanus, & erro, & latro, Idolorumque cultor. Christus Doctor sapientissimus, Mahometus omnis eruditionis prorsus expers, nec suum ipsius Alcoranum intelligens. Christus de se, & de suis certus: Mahometus incertus, vt ipse in Alcorano confitetur. Christus viuens, vel, vt vos dicitis, raptus in cœlum à Deo: vel, vt nos, reductus in vitam: Mahometus mortuus & computrefactus. Denique nec Mahometus negat, se esse multo inferiorem Iesu Christo. Cum igitur Alcoranus de Christo multa & magnifica, vt vidimus, fateatur, de Mahometo vero è contrario pauca, & ea quidem vilia; mirum est quare Saraceni non sequuntur potius Christum, quàm Mahometum, Euangelium, quam Alcoranum; cum valde credibile sit à nobiliori, & excellentiori legislatore, legem emanasse meliorem.

CAPVT II.

De excellentia legis Christi, nempe Euangelij, tam in se quam Alcorano comparata.

SI quis Euangelij virtutes, doctrinam, stilum, propius attentiusque contempletur, clarè intelliget non hominis esse opus sed Dei, nec potuisse ab humanis ingenijs sine proprio & particulari Spiritus diuini afflatu componi: quæ vt legenti fiant apertiora, ostendenda erunt ex illis quatuor capitibus, ex quibus supra clarè deduximus legem Mahometi vanã, mendacem, iniquam, turpem, inordinatam, neque à Deo emanasse, neque ad Deum homines dirigere nempe ab authore siue conditore legis, à materia quam continet, à forma qua scripta, à fine quem hominibus præscribit. Ex his igitur causarum generibus breuiter Euangelij excellentia supra Alcoranum luce clarius apparebit.

Euangelij excellentia supra Alcoranum, ex eo quod lex sit à Deo lata & tradita, & homines ad æternam fælicitatem perducat. §. 1.

Mahometus Christum deprædicat.

INprimis Mahometus ipse in Alcorano Christum Dominum supra omnes Prophetas, qui vnquam fuere, aut futuri expectantur, commendauit, Euangelijque doctrinam supra omnes diuinas scripturas magnificauit, vt inter alia loca manifestè testatur in Alcorano in c. Elmeide, Terminauimus (inquit) viam hominum per Iesum Christum filium Mariæ veracissimum Prophetam, & dedimus ei Euangelium, in quo est deductio, & lux, & veritas manifesta, & in eodem cap. inquit quasi ex persona Dei, O Christe considera quem dedi tibi Spiritum sanctum vt loquaris: item in incunabilis bis docui te librum, & sapientiam, & legem Moysi & Euangelium. Ecce quam aperte fatetur ipse Mahometus Euangelij authorem esse Deum, illudque Christo inspirasse: ipsius vero Alcorani authorem solum nouimus Mahometum hominem ignarum, impium, turpem, mendacem, innumerisque alijs sceleribus famosum.

Præterea sicut Mahometus in hoc sæculo carneus fuit, & turpissimus, ita & in futuro carni studendum putauit: nam & eam beatitudinem po-

ſuit,quæ magis porco quam homini conuenit. Paradiſi (inquit) ſolum aureum, Smaragdis & hyacinthis crebro interpoſitis eſt diſtinctum, omni fructifera conſitum arbore,decurrentibus per amœna fluentis: quorum alia quidem lac,alia mel album,alia vinum puriſsimum fundunt. Dies (inquit) vnus erit mille annorum,Annus quadraginta millium annorum,quę proportio inter diem & annum tam docta, & ex aſtronomorum regulis deſumpta,vt non amplius quam quadragies maior ſit annus die. Sed quæ poteſt in cælis eſſe nox,vbi ſemper ſplendeat Sol,nec ſe vnquam illinc aufert vel recondit? Dies autem ſi Solis eſt præſentia,ſemper eſt in cęlo dies: ſin conuerſio cœli naturalis, horis quatuor & viginti conficitur. Addit: veſtientur illic omni colore, præterquam nigro . Primum ferculum in menſa erit iecur piſcis Albisbuſi, credo quod palato Mahometi erat gratiſsimus; ſed non eſt omnibus idem,palatum,nec idem ſapor: & quaſi homo qui totus erat corpus ſine mente,nihil reliquit menti,quæ eſt hominis pars pręcipua. Euangelium vero Chriſti non in corporis bonis & cõmodis ſitam ait eſſe beatitudinē ſed in eo quod in homine eſt potiſsimum,ac excellentiſsimum, nempe in animo, & in vitæ huius curriculo laborioſo atque ærumnoſo,ſed in bonis ſempiternis. Beatitudo igitur noſtra quam expectamus in altera vita,eſt ipſa Dei viſio, qua nihil optabilius inueniri poteſt. Videbit enim beatus animus & quę ſunt in cælo.& quæ ſub cęlo. Quid erit quod eius aſpectum fugiat? nullum deerit oblectamentū, nihil requiret vltra plenus animus. Nam quid pleno opus eſt? nihil illi deeſt qui nihil cupit. Deſideria noſtra implebit optimus, ác maximus Deus in quo omnia bona inſunt,nec vllum cupiditatibus noſtris relinquet locum, erit Deus omnia in omnibus, qui ſine fine videbitur, ſine fine amabitur, ſine defatigatione laudabitur. Quæ lingua dicere, vel quis intellectus capere ſufficit illius Ciuitatis ſupernæ quanta ſint gaudia,Angelorum choris intereſſe,cum beatiſsimis ſpiritibus gloriæ Conditoris aſsiſtere, præſentem Dei vultum cernere,incircumſcriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuę munere lætari: neque illic beatitudo humani corporis in epulis erit, aut in vino, aut in coitu . Ex redundantia beatitudinis animę glorificabitur corpus ipſum,& ſimilitudinem eius induet. Fulgebit tanquam Sol in conſpectu Dei,teneritati eius nulla reſiſtet materia; leue & agile infinita ſpacia in ictu oculi permeabit , nihil erit quo amplius lædi poſsit: inuiolabile erit & impaſsibile,more animę,& ita totus homo exultabit,& dicet cum Propheta: *Cor meum & caro mea exultauerunt in Dominum Deum viuum.*

Ex

Ex parte rerum quas Euangelium continet, in multis præexcellit Alcoranum. §.2.

In Euangelio continetur veritas.

IN Euangelio veritatem manifestam contineri docuit sæpissime Alcoranus. Est enim lex à Deo ipso lata, vt etiam Alcoranus fatetur, ac ex consequenti ex omni parte pura, recta, sancta, ab omni immunditia penitus abhorrens, ab omni errore prorsus aliena, rectæ consona rationi, tota vndique perfecta, & quæ docet homines omnem vitæ perfectionem, & sanctitatem, sicut Deus ipse, à quo promanat, totus est secundum se perfectus, purus & sanctus. Quare nihil potest habere stultum, mendosum, falsum, aut imperitũ, ac multo minus turpe aliquid aut præcipere aut approbare, qualia omnia in Alcorano probauimus reperiri.

Præterea Euangelium omnia habet quæcunque par est habere diuinũ librum hoc est humanæ salutis. Primum omnium non de humanis artibus atque opificijs, non de speculatione causarum, non de circumspectione & prudentia vel publica vel priuata præcepta continet, sed de immortalitate, ac bonis æternis. Idcirco Euangelium nuncupatur, hoc est bona & læta annuntiatio. Disciplinæ aliæ, sapientiæ, artes quæcunque ac prudentiæ huius mundi nuntiant venire ad Imperium, ad regnum, ad opes, ad potentiam æui huius fragilis ac breuissimi, ad opiparas epulas, ad ludos, ad voluptates, ad decus, ad laudem, ad rigidam atque inanem virtutis vmbram, ad terram fluentem lacte & melle, ad puellas formosissimas, & quotidianas compotationes. Euangelium autem Christi venire celeres atque expeditos ad amandum Deum, vt cum illo ad æternitatem iungamur, vnde existet beatitudo inæstimabilis. Hinc vt Deus homines omnes absque vlla exceptione aptos idoneosque condidit suæ fęlicitati, ita & legem quam ipse traderet, hoc est fęlicitatis huius viam certissimam, communem esse omnibus voluit. Nulla ab ea ætas excluditur aut repellitur, nullus sexus, natio, conditio, eaque de causa Catholica est fides nuncupata.

Deinde admiratione non caret, in toto Euangelio, & quidem ab imperitis humanæ sapientiæ conscripto nō inueniri ea quæ in monimentis maximorum ingeniorum, magnaque eruditione & cognitione rerum atque vsu excultissimorum crebra sunt, vt aliquid sit varium & pugnans, vt aliquid ineptum, puerile, frigidum, absurdum, ridiculum, & vbi scriptori dāda sit venia quod dormitarit. Nihil in eis tale: Vt appareat rectorem moderatoremque illarum mentium & manuum fuisse Deum, illisque id beneficium esse collatum, quod nulli humanorum ingeniorum, naturæ quidem

dem relicto inditu reperies Nullum est verbum quod ad summam instituti non pertineat, hoc est ad rationem pietatis. & cum in his quæ mediocria possent existimari, sic eluceat diuini consilij effectus, minus erit profecto mirandum, nihil in eis esse obscenum, & turpe, vt in Alcorano Mahometi, & apud gentium vates: nihil anile, delirum blasphemum, vt in Thalmud Iudæorum, & apud plerosque Philosophos. In expositione autem eorum quæ Christus vel egerit, vel dixerit, eadem admirabilitas maiestatis quæ in cæteris, seu potius amplior & sublimior. Nihil deinceps Euangelistæ scripserunt quod nostra non referret cognosci, nihil omiserunt quod referret. Nam quicquid è re nostra est nos scire, Euangelijs est explicatum: curiosa, hoc est, quæ ad salutem nostram nō faciunt, prętermissa sunt. Et hæc omnia non tractant tanquam encomium sed narrationis modo, purè, simpliciter, nude: ex qua promptissimum sit iudicare, illum & virum fuisse optimum, Deum ipsum summum ac præpotentem. Quibus de causis & rationibus hoc possum affirmare, nō minus audacter quàm verè: si cunctæ humana sapientia conspiraret, vt hominem aliquem Deum esse vellet ostendere & eius opera & dicta diuina, fingeret de illo homine quicquid animo esset collibitum, & in id quod finxisset adhiberet rationis cultum, differendi vim & acumen rationum, non posset tamen Euangelium vnum quale est nostrum componere, hoc est conscribere, quo id possit euinci ac persuaderi, quemadmodum Euangelistæ nostri fecerunt solo historiæ cōtextu, detractis quibuscunque humanæ sapientiæ viribus atque ornamētis. Hoc verò vt profanis atque imperitis fortasse videatur incredibile, aut non satis probabile, quisquis tamen altius in Euangelij sensu penetrarit, facile mihi assentietur.

De Euangelij forma & stilo. §. 3.

Euangeliorū stilus.

CVm Euangelium sine discrimine omnibus esset tradendum, par erat, vt ab omnibus capi, tenerique posset, ad rectam obseruantiā & cultū. Quare non est traditum Euangelium obscurum & difficile ad intelligendum, tanquam paucissimis profuturum, sed facile, dilucidum, apertum, expositum omnibus. Vt nemo esset quin petere illinc posset, & tanquam de fonte haurire quæ saluti suę expedirent. Philosophi atque Oratores locuti sunt excultius, ornatius, accuratius, subtilius in omni genere artiū: videlicet non scribebant omnibus, at ex ingenio vel facundia decus, & gloriam captabant. Ergo illa ipsa tam elaborata pauci adeunt, pauciores intelligunt. Nihil est scilicet periculi, si illa tenebris obruta sub ignorantia delitescant. At quod scire omnibus expedit, & est necesse, quod extremæ calamitatis est nescire, vtique congruum est quod ab omnibus quantum sat est intelligatur.

Quare

Quare proposita est Dei disciplina ea facilitate, quæ apta esset omnium ingenijs, quam omnes facilè caperent, simplici videlicet narratione, exéplisque, & similitudinibus sumptis de rebus notissimis. At in hac ipsa facilitate & simplicitate tam vtili tam congruenti quibuslibet, quanta occultatur altitudo mysteriorum, quæ diutissimè exercere possint magna atque sublimia ingenia, nec non bona ac religioni dedita pascere? Nullum est in Euangelio verbum, quo non tegatur grande aliquod & admirabile arcanum. Magna est in Euangelistis narrationis cōstantia, qui tenor perpetuus, facilitas autem inaffectata & vbique similis sui. Grauitas vero & seueritas diuinis rebus congruens, nihil in illis prorsum iocosum aut ridiculum, non delapsi sunt ad vllam sui ostentationem, non ad citandos eruditos nationum, non ad aliquid inserendum ex sapientia mundi, quæ tum maxime erat in pretio, non ad descriptiones regionum aut locorū, non ad inanes vllas atque otiosas digressiones, aut quę amęnitate sua detinere possent lectorem, nihil in istis vacans aut aliorsum pertinens. In Alcorano verò, vt vidimus ostendimusque supra, mira est inconstantia, inscitia, & obscuritas. Vides autem quantum inter Euangelium & Alcoranum intersit? illud obscurum, difficile, intricatum, nemo intelliget nisi Arabs: nostrum vero planum, facile; nihil fieri potest in quacunque lingua dilucidius, vt ea Philosophia aperta esset omnibus, quæ saluti omnium euulgabatur. Quid quod & ipse Mahometus ait se non totum Alcoranū intelligere, nec alium præterquam Deum intellecturum? quis ergo est futurus vsus eius, quod homines non intelligunt? Rogo, cum vir sapiens loquitur hominibus rudioribus, & præcipit vt aliquid agant, accommodat ne ad suam excellentem intelligentiam ea quæ dicit, an potius ad captū eorum quibus loquitur?

CAPVT III.

Conclusio supradictæ excellentiæ legis Christi, vbi breuiter duodecim prærogatiuæ Euangelij, supra Alcoranum recensentur.

EX prędictis cum Cardinali Turrecrem. colligere possumus duodecim excellentias, siue prærogatiuas dignitatis, quibus lex Christianorum à secta Mahometi distinguitur, propter quæ Saraceni, & quicunque alij Infideles, si veræ beatitudinis cupiunt participes fieri, omni alia secta relicta ad fidem Christi, ad Religionem Christianam, extra quam non est salus, deberent quàm velociter concurrere. Habet in primis fides lexque

Excellentia legis Euangelicæ.

Christianorum originem summæ nobilitatis, quoniã non ab hominibus, nec casu aut fortuna allata est, sed ab ore Dei processit. Lex verò siue secta Mahometi, non habet originem cælestem, sed terrenam, non diuinam sed diabolicam: vt supra manifestè ostendimus.

Secundò, Lex Euangelica, siue Christianorum habet Magistrum & Doctorem summæ sanctitatis, & gratiæ præ filijs hominum: non autem talis fuit Magister, & Doctor saracenorum sectæ, videlicet Mahometus, qui non modò non sanctus, sed sceleratissimus idololatra, homicida, raptor, lubricus maximè, vt supra ostendimus.

Tertiò, excellit lex Christianorum in hoc quod habet signa confirmãtia diuinæ potestatis, quæ scilicet sola diuinitatis potestate fieri poterant, sicut est resuscitatio mortuorum sanatio leprosorum, cæcorum illuminatio, & huiusmodi, quæ innumerabilia per Christum, & Discipulos suos in nomine eius facta sunt, & fiunt per orbem vniuersum: vnde de Christo dicitur Luc. 6. *Virtus de illo exibat & sanabat omnes.* Quoniam omne genus miraculorum fiebat per eum Matth. 11. *Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, & pauperes euangelizantur.* De signis vero quæ in nomine, & fide eius per alios fiunt, dicitur Marc. vlt. *Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur; In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquẽtur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.* Cæterũ non solum sancti mortui huius Christianæ fidei veritatem miraculorum operatione confirmarunt, verùm etiam viui eadem signorum virtute, veritatem illius per orbem quotidie testantur. Secta verò Mahometi nullis talibus signis, nullis huiusmodi miraculis, per Mahometum, nec per suos confirmata est, nec ostensa à Deo esse; vnde ipse profitetur, signa sibi non esse data, sed in armorum potentia venisse, sicut suprà ostendimus.

Luc. 6.
Matt. 11.
Marc. vlt.

Quarto, lex Christianorum in hoc præcellit, quod habet testes grandissimæ authoritatis. Habet enim Prophetas sanctos veteris testamenti, vnde Christus ait Io. 5. *Scrutamini scripturas, ipsa testimonium perhibent de me.* Cæterùm testes maximæ authoritatis, nulla exceptione maiores habet fides Christiana ex nouo Testamento. Habet inprimis Ioannem Baptistã, quo teste Christo, *inter natos mulierum, maior non surrexit.* Cuius etiam sanctitatem commendat Mahometus plurimum in Alcorano supra; Ioannes iste testimonium perhibet de Christo, & ait Ioannis primo. *Hic est, quem dixi, qui post me venturus est, ante me factus est, qui prior me,* scilicet dignitate, *est, & de plenitudine eius nos omnes accepimus* gratiam pro gratia: & infra: *Cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere*: & infra: *Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi.*

Ioan 5.
Ioan. 1.

Præterea Christiana fides habet testimonium suæ veritatis omnes Apostolos, qui Spiritu sancto suggerente ipsius symbolum fidei ediderunt, quibus

quibus Dominus ait, *Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudaea, & Samaria, vsque ad vltimum terrae.*

Quintò, Christiana lex in hoc excellit, quod habet documenta irrefragabilis veritatis. Psalm. 118. inquit Propheta, *Principium verborum tuorum veritas, in aeternum omnia iudicia iustitiae tuae.* Psal. 118. Singulare testimonium & indubitatae veritatis praebet Mahometus de lege Christi in cap. de Iona, ita dicens suis Saracenis: si in aliquo dubio de Alcorano essent, quod petant ab illis qui ante eos acceperunt libros scilicet à Christianis, & Iudaeis. Secta vero Mahometi non est sincerę firmaeque veritatis, sed est multis erroribus, multis sceleribus aut blasphemijs plena, vt suprà ostendimus.

Sextò lex Christianorum excellit, quoniam habet mandata & praecepta totius honestatis splendoribus virtutum plena: sobrietatem enim, & iustitiam docet, prudentiamque, & iustitiam, *quibus nihil est vtilius in vita hominibus*, Sap. 7. Sap. 7. maximè cùm inducat homines ad dilectionem Dei, & proximi, in quibus duobus lex pendet, & Prophetae. Secta vero Mahometi turpia praecipit, turpissima concedit, plena est faetoribus: & immunditijs, vt supra satis plene ostensum reliquimus.

Septimò, lex Christianorum praecellit, quia habet consilia perfectionalis sublimitatis, imperat enim inimicis charitatem, benignitatem odijs, vera maledictis subsidia; persequentibus patientiam, esurientibus victus administrationem praecipit, & gratiam remunerationis promittit. Matth. 5. *Diligite inimicos vestros, benefacite ijs, qui vos oderunt, orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri qui in caelis est.* Matth. 5.

Habet etiam Consilia Euangelicę perfectionis de quibus dicitur Matt. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quae habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo, & veni, sequere me* Matt. 19. Secta verò Mahometi non habet talia perfectionis consilia, sed iniqua, & impia, quae latrones, & Tyranni habent; puta, homicidiorum, violentiae, rapinae, vindictae. Vnde Mahometus neminem poenitere dicit, nisi de iniuria illata vindictam ceperit. Iubet carceribus tradi & occidi omnem non recipientem legem suam, & huiusmodi.

Octauò, excellit lex Christianorum, quia omnem enormitatem longè arcet, nullum enim malum permittit, tanquam perfectissima, sed omnia excludit, & punienda praedicit, propter quod legislator Christus Matth. 12. inquit, *Dico autem vobis quod de omni verbo otioso, quod loquuti fuerint homines super terram, reddent rationem in die iudicij.* Matt. 12. Secta verò Mahometi non est huiusmodi, vt supra ostendimus: multa iniqua, & impia permittit & concedit: licet autem Mahometus quandoque prohibeat aliqua peccata, vt rapinam, vel periurium, vel fornicationem, vel quaedam alia mala, tamen ipsa prohibitio est quaedam permissio; dicit enim, Ne faciatis talia, quia

Deo non placent, sed si feceritis, ipse est misericors, & miserator, & indulgebit vobis de facili. Talis enim facilis indulgentiæ largitio æquipollet permissioni delictorum, *quia*, teste Gregorio, *facilitas veniæ incentiuum præbet delinquendi.*

Nonò, Lex Christianorum præcellit, quoniam habet Sacramenta miræ virtutis & efficaciæ, in remedium & medicinam defectus, & vulnerum peccatorum. Habet inter alia Baptismi sacramentum, in quo lauatur, & purgatur anima à sordibus originalis peccati, & actualis, si inesse simul contingat. Habet etiam Sacramẽtum confirmationis, in quo datur Spiritus sanctus ad gratiæ augmentum, & ad robur spirituale animæ, contra insultus, & bella hostium spiritualium. Habet insuper Sacramentum Eucharistiæ omnium Sacramentorum excellentissimum, in quo sub vtraq; specie Christus veraciter contentus vitam gratiæ præstat se dignè sumentibus. Item habet Sacramentum pęnitentiæ, quæ est secunda tabula post naufragium, & est medicamentum vulnerum, & spes salutis, per pænitentiam enim peccatores saluantur, per eam Deus ad misericordiam prouocatur, & sic de alijs sacramentis. Secta vero Mahometi (in hoc omni alia secta perniciosior) nulla habet sacramenta, licet, ad designandum calliditate Diabolica, quod ipse Mahometus vtriusque testamenti conseruator esset, & sic tanquam Propheta, vel Apostolus, siue Dei nuncius haberetur, seruari primum præcipit Sacramentum veteris legis, scilicet circumcisionem; & primum noui, scilicet Baptismum: Omnes enim sub prædicta maledicta secta aberrantes, masculi circumciduntur, & tam viri, quam fæminæ aqua lauantur.

In vtraque tamen manifeste errant, nec sacramenta aliqua tenent, sed tantum vmbratilem quandam similitudinem. Nam circumcisio, quæ in octaua die fieri præcipitur, Leui. 13. in ætate adulta iuuenili & vltra per ipsos fit, & sic prædicta Circumcisio, non est veteris testamenti, siue Mosaica, sed magis Ismaelitica. In Baptismo similiter errant; tum quia non vtuntur eo in forma, qua Christus instituit dicens Matt. vlt. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Tum quia non videntur Saraceni tali oblutione vti, nisi pro abstergendis corporalibus inmunditijs; nam de Spiritualibus sordibus nihil curare videntur. Vnde, dicentes, Conseruate vtramque legem, potius vtriusque se manifestant corruptores. Ea etiã animi cæcitate sunt perfusi, vt credant huiusmodi lotiones tibiarum, & pedum, & c. sibi proficere ad salutem. Interiora autem sunt lauanda, scilicet malitia cordis, incredulitas animi, & sordes peccatorum.

Matt. vlt.

Decimo, Fides siue Religio Christiana excellit, quoniam non armorum violentia, aut potentia tyrannica, non quæstus aut commodi gratia, non

terrenæ

terrenæ gloriæ, aut carnalis voluptatis promiſsionibus introducta eſt; ſed patiencia, ſed miraculis; pauperibus etiam prædicantibus, & ad contemptum mundi, & delitiarum fugam inducentibus. Vnde 1. Corint. 1. Apoſtolus, *Videte vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit* Deus, *vt confundat ſapientes, & infirma mundi elegit Deus, vt fortia; & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit* Deus, *& ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret; vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius*. Secta verò Mahometi, vt ſupra dictum eſt, per violentiã, per potentiam armorum, oppreſsionibus, depopulationibus, rapinis atque homicidijs, introducta, & plantata & extenſa eſt. Si quis verò ex parte Mahometi velit opponere quod Moyſes cultores Idolorum expugnauerit, reducat ad memoriam prodigia & miracula, quæ ille fecerit in lege, & videbit quod ex præcepto Domini hoc fecerit: ſimiliter de Ioſue filio Num, ad cuius verbum Sol & luna ſteterunt. Quæ miracula cũ nõ poſsint fieri niſi à Deo, manifeſtũ eſt quod quicquid illi fecerunt, iuſſu Dei factum ſit. Mahometus vero nullum miraculum oſtendit, quod ſit in teſtimonium, vt ei credatur, cùm officij ſui non fuerit niſi occidere homines, & latrocinari, & diripere aliena, & captiuare, in perpetuamque ſeruitutem redigere parentes cum liberis. Præterea illi ſancti viri tunc expugnabant cultores Idolorum. Mahometus perſecutus eſt, & ſui perſequũtur populum Dei, qui vnum verum Deum creatorem cæli & terræ adorat, colit, & laudat.

Vndecimò; excellit fides Chriſtiana, quoniam habet exiſtentiam incorruptibilis firmitatis, vnde Pſalm. 118. dicitur, *In æternum Domine permanet verbum tuum*. Secta verò Mahometi non habet durationis firmitatem, niſi quantum duratura eſt apud eos armorum potentia, & facultas temporalis, vt ipſemet atteſtatur Mahometus. *Pſal. 118.*

Duodecimò, longe Religio Chriſtiana antecellit, quoniam habet promiſſa ineffabilis fælicitatis, quæ eſt viſio facie tenus omnipotentis Dei, diuinitatis perfectæ fruitionis ſuauitas: promittit ſiquidem ſeruitoribus ſuis fælicitatem ipſam, quam Angeli habent in cęlo, quæ profectò ineffabilis eſt. Quæ enim lingua poteſt dicere, aut intellectus capere ſufficit ſupernę fælicitatis quanta ſint gaudia? Intereſſe Choris Angelorum, cum beatis ſpiritibus ſemper perſiſtere, præſentem Dei vultum cernere, incircumſcriptum lumen videre, nullo metu mortis affici, incorruptionis perpetuo munere lætari. Secta verò Mahometi non promittit obſeruantibus legem ſuam beatitudinem, niſi carnalem, & voluptuoſam in potibus vini, mellis, & lactis, & in luxibus, & in mollibus lectiſternijs, ſicut ſupra notauimus, quæ etiam communia ſunt brutis animalibus.

Quas quidem Chriſtianæ fidei excellentias ſuper omnem aliam ſectam

vtinam Saraceni, aliíque infideles ſanis oculis attentè conſiderarent. Nã ſi id facerent, credimus, quòd, ſi eis ſaluationis verus appetitus ineſſet, illuſtrante illo qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ, ad Christianam Religionem magna cum deuotione feſtinarent.

CAPVT IV.

Cauſæ aliquæ tantæ durationis legis Mahometi.

Hebræorum perſecutiones.

NVlla vnquam ſecta, nullaque gens infeſta & inimica populo Dei, tam diu infeſtauit, & afflixit eum, quàm gens Mahometana Chriſtianum populum. Hebræa gens dura ceruice grauata & oppreſſa eſt ab Ægyptijs, ſed annis minùs ducentis. Tempore Iudicum Hebræus populus vexatus eſt à Meſopolitanis, annis octo: à Moabitis annis decem & octo: à Chananæis viginti annis: à Madianitis ſeptem annis: ab Ammonitis, per annos decem & octo: à Philiſtæis, annis quadraginta: tempore Regum aliquot annis poſt diſciſsionem Hebraici Regni, in Regnum Iſraël & regnum Iuda, Aſſyrij & Chaldæi ſiue Babylonij cęperunt infeſtare & vexare Hebræos: eaque vexatio ab initio vſque ad finem, id eſt vſque ad reditum Iudæorum à captiuitate Babylonica, durauit annis minùs trecentis. Denique Rex Antiochus Epiphanes, & ſucceſſores eius, Iudæorum grauiſsimi hoſtes, gentem Iudaicam per annos quadraginta afflixerunt. Et vt de populo Chriſtiano loquar, Chriſtiani per illas celebres decem perſecutiones Romanorum Imperatorum, à Nerone vſque ad Conſtantinum Magnum vehementer afflicti ſunt, per annos circiter ducentos ſexaginta. Perſecutio item Barbarorum, à Gothis vſque ad Longobardos, per annos fermè trecentos exercita eſt aduerſus Chriſtianos. At verò ſecta genſque Mahometana ab origine ſua, quæ fuit circa annum Domini ſexcenteſimum trigeſimum, vſque ad præſentem Domini annũ milleſimum ſexcenteſimum quintum, quo tempore etiam plurimum valet, & viget, nongentis ſeptuaginta quinque annis perdurauit. Dignisſimum igitur videtur curioſa ſcrutatione, attentaque conſideratione, quas ob cauſas tantam ea ſecta habere potuerit diuturnitatem.

Chriſtianorũ perſecutiones.

Equidem plures eius rei cauſas ſatiſque probabiles inuenio, quarum tres primas à Dei prouidentia petitas, tractat Paulus Burgenſis, in ea quã de ſecta Mahometica fecit, diſputatione, ſuper cap. 13 Apocalypſis. Prima cauſa eſt huiuſmodi, Habet hæc ſecta quædam & probabilia, & laudabilia Deoque grata, ob quæ videtur non ſine cauſa tolerari à Deo. Hęc enim ſecta maximè odit, & deteſtatur Idololatriam; prorſus adeo vt nullas vel

Dei, vel Angelorum, vel sanctorum hominum imagines non solum colat, sed nullo etiam in loco depingi patiatur. sicut etiam in veteri testamento, Deus omnium Imaginum Iudęis venerationem & cultum interdixit. Scelus porro Idololatriæ super alia scelera, odit & execratur, & punire solet Deus. De quo scelere in scriptura loquens Deus, ait, *Ego Deus fortis & Zelotes*, istis verbis significans, sicut zelus viri de adulterio suę vxoris est implacabilis ita Deus non parcet populo suo idola colenti, sed grauissimis eum supplicijs puniet. Scelus Idololatrię per metaphoram vocatur fornicatio hominis à Deo, *Qui elõgant se à te, peribunt* (ait Dauid) *perdidisti omnes qui fornicantur abs te*. Quantus vero quamque implacabilis sit zelus mariti ob adulterium vxoris, ostẽdit Salomon his verbis, *Zelus & furor viri, non parcet in die vindictæ, neque acquiescet cuiusquam precibus, nec recipiet pro redemptione dona plurima.* Prou.6.

Secunda causa: Ista secta Mahometana Christianos suę dominationi subiectos fere non cogit abnegare fidem Christi, sed eos patitur, & fidem & Religionem, & disciplinam Christianę legis colere, vt cernere licet in Christianis qui sunt in Gręcia, & in Asia, & in Syria. & in Aegypto, permittit in terris suis quatuor Patriarchatus; plurimas item Ecclesias & monasteria: permittit Christianos vndecunque venire ad terram sanctã, visitare sepulchrum Domini, aliaque sancta loca, quin etiam Christianorũ custodię ea permittit, sinit habere inibi monasteria & hospitia, nec legem & Religionem Christianam damnat, secundùm Mahometis videlicet sententiam, qui Christianos secundùm legem suam saluari posse cõfessus est. Quod si alicubi, & aliquando aliqui Christianorum ad renunciandum Christo vel minis, vel promissis quodammodo cogantur, id nec generale est, nec per se fit, sed, vt ita dicam, per accidens; quo scilicet eorũ ministerio in rebus bellicis fidelius & tutius possint vti.

Tertia causa est eadem ipsa, propter quam passus est Deus Philistæos, Ammonitas Moabitas, Ismaëlitas, Madianitas, gentes nimirum Hebræis inimicas atque infestas, vel illis vicinas, vel ipsis etiam immixtas habitare. Primò quidem ob bellicam Hebræorum eruditionem, vt ex assidua cum hostibus decertatione prudentiores & fortiores ad pugnandum in eos fierent. Deinde vt si Dei legem violarent, & ab ipsius cultu ad idololatriam defluerent, per istas gentes vicinas promptam acciperent à Deo punitionem; præterea id ipsum valebat ad Hebræorum virtutis ac pietatis explorationem, atque probationem: hac de re in libro Iudicum capite secundo & tertio ita loquitur Deus, *Ego non delebo gentes quas dimisit Iosue, vt in ipsis experiar Israël, vtrum custodiant viam Domini, & ambulent in ea. Has gentes dereliquit Dominus, vt erudiret in ijs Israëlem, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum; & postea discerent filij eorum certare*

tare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi. Ob easdem has ipsas causas passus est Deus, & patitur, Mahometanos hostes acerrimos Christianorum tam diu regnare & vigere.

Quarta causa: Hoc ipsum permisit Deus ad puniendos flagello Turcarum & Mahometanorum Christianos, Græcos, & Orientales, ob multiplices ipsorum errores circa fidem; & ob ingenrem eorum superbiam, atque contumaciam aduersus Romanos Pontifices & Ecclesiam Romanam; & ob multiformem perfidiam, variasque proditiones, quibus vsi sunt aduersus Christianos exercitus Occidentales, in recuperatione terræ sanctæ.

Quinta causa: Nostris discordijs atque dissidijs, secta ista & aucta & roborata, & firmata tamdiu præualuit. Arma enim in Turcas & Mahometanos conferenda, in nostros conuertimus: gladium bellicum in hostes Christiani populi distringendum ac vibrandum in nostra ipsa viscera imprimimus. Heu furor, heu dolor! sed meliorem quæso, in posterum Deus Christianis Principibus det mentem. Quantum valerent & possent aduersus Turcas, concordes Principes Christiani, satis ostendit sacrum illud belli aduersus Turcas fœdus ante annos triginta quatuor inter summum Pontificem Pium Quintum, & Catholicum Regem Philippum secundũ, & clarissimam Venetorum Rempublicam factum.

Sexta causa: Habet hæc secta & alia complura, & tria præcipue, vulgò admodum probabilia. Primo nihil pręcipit & tradit credendum hominibus, quod sit supra sensum, aut certè supra captum humanę rationis: vt propterea, dediti sensibus homines, vel sola rationis regula metientes quę credenda sunt, ab ea lege recipienda propter difficultatem intelligendi eam, minimè retardentur. Deinde est ista lex, & secta valde carnalis, plurimum indulgens voluptatibus, & rerum terrenarum cupiditatibus, super omnia verò libidini dominandi, & imperandi, quocunque modo id consequi possit; ad hęc autem procliuissimi sunt mortales, eaque flagrantissimè concupiscunt atque consectantur. Postremò ista lex & secta non per efficaciam prędicationis, nec per mirabilitatem signorum & prodigiorum persuasa est hominibus: sed inuecta & intrusa est per vim bellicam & terrores bellicos, & tyrannicam violentiam; quibus rebus plurimas gentes & prouincias vel imbelles, vel tunc inermes, ac pręsidijs bellicis destitutas, inuadens, facilè dominatum earum obtinuit, atque in his diu prępualere potuit.

Septima causa: Hęc secta ex alijs pluribus sectis mixtè confuseque collecta est: quia ex omni secta habet nonnulla: habet etiam vnde & cur aliarum sectarum cultoribus placere queat.

Octaua causa: Hęc secta tam diu conseruatur & perpetuatur ob imperij

perij Turcici potentiam, valde stabilem & firmam ac durabilem. Est quidem Turcicum imperium planè tyrannicum; quia in eo Princeps proprium omnino bonum spectat, nullo autem modo bona curat subditorum: deinde quia subditos tractat vt seruos & mancipia, quantum ad honores & possessiones bonorum temporalium: tum quia leuissimis de causis quoslibet, etiam optime meritos & bonis & vita spoliat. Hoc tamen tyrannicum imperium tamdiu conseruatur has ob causas. Primò quidem terrore potentiæ bellicæ; habet enim amplissimum & validissimum equitatum, peditatum verò ex Asianis, & Europæis tantum, vt vel ipsa multitudine etiam mortuorum hostes obruat: sed maximum eius robur est in pluribus fortissimorum & fidissimorum Genizzarorum legionibus. Deinde ne vel Turcæ ipsi, vel Christiani eis subiecti, nec, vt vocant, Renegati, qui tenent arma, & res bellicas tractant, rebellare aduersus Imperatorem queant; quatuor diligenter seruat, quæ secundùm Aristotelem in politicis ad tuendam diuque conseruandam tyrannidem plurimum conducunt. Tenet enim subditos prorsus subiectos, & viles, & item pauperes & inermes, & inuicem diffidentes: habet plurimos exploratores & insidiatores quibus magna proposita sunt præmia; & sufficit quælibet suspicio, aut etiam vmbra dubitationis de quocunque, quin etiam vel minima calumnia valet ad perdendum hominem. Super omnia curat, ne imperio suo subditi, præcipuè verò quorum in bellicis functionibus vtitur opera & ministerio, ab vllius externæ gentis, vel Principis patrocinio vel gratia vllo modo pendeant.

CAPVT V.

Causæ cur tanta hominum multitudo sectam Mahometicam amplectatur.

CVm autem fides Christiana, vt iam supra ostendimus, tot excellentijs & nobilitatis prærogatiuis super omnes leges priuilegiata sit, atque virtutum floribus tota plena, super aliam sectam emineat; Sectaque Mahometi siue Saracenorum erroribus, & spurcitijs perfusa sit, mirum fortasse aliquibus videbitur & quæstione dignum, Cur ad prædictam Mahometi sectam tanta hominum multitudo, & populorum diuersitas confluxerit, maximè cùm ratio naturalis hominis, vt ait Philosophus primo Ethic. semper ad optima deprecetur. Huic dubitationi primo respondet Richardus, in confutatione legis Mahometicæ cap. 10. his verbis.

Notandum

Notandum autem, quatuor esse partes eorum qui retinent errorem Mahometi. Primo qui ingressi sunt Saracenismum per ensem: qui etiam nunc suum errorem cognoscentes resipiscerent vtique, nisi eum propter ensem timerent. Alia particula eorum est qui decepti sunt à Diabolo credentes vera esse mendacia. Tertia particula est eorum, qui nolunt discedere ab errore maiorum suorum: sed dicunt detinere ea, quæ eorum Patres detinebant, Mahometi sectam tanquam minus malam sine dubio elegerunt. Quarta pars eorum qui propter remissionem vitæ, & mulierum multitudinem, & alia remissibilia potius in his immundiciam, quàm æternitatem futuri seculi amauerunt, & cum his concordes sunt, qui apud eos Sapientiores appellantur.

Et qui literarum peritiam habent, non credunt legem illorum esse veram, vel bonam simpliciter: sed vehemētia voluptatum excæcat iudicium rationis, prout dicit Sapiens. Sicut & multi literarum expertes non seruant Euangelij legem etsi credant bonā & veram esse, potius imitantur viam Alcorani, quamuis credant in veritate illum errasse.

Et huius rei signum in vtrisque est. transmutātur enim quidam Saraceni in Christianos, & Christiani quidam fiunt Saraceni. Christianus quidem nunquam in morte fieret Saracenus, sed in vita: Saracenus autem potius in morte fit Christianus, quam in vita: Vterque igitur horum potius elegit Christianus mori, quam Saracenus, nisi aliquo modo prædicta vi abstrahatur. Hæc Richardus.

Quare cum in hac secta alij teneantur errore quodam tradito per manus à maioribus & ignorantia meliorum, alij metu, alij cupiditate opum, alij illectamentis voluptatum. (Sunt enim omnia quæ ille præcepit eiusmodi, vt homines nec pœnis legum possint ab eis auerti, ac coërceri. vt mirandum non sit crassos illos ac rudes ad id quod suadet libido se adiunxisse. Et quemadmodum Imperium armis atque vi retinetur, ita etiam secta. Quod præuidens Mahometus legislator, dixisse fertur, tam diu legem suam duraturam, quam diu victoria suorum Scilicet conscius erat sibi, non in recti persuasione illam esse sitam, sed in violentia. Idcirco qualem ferret legem perpendens, quatuor illam vallis sepiuit, ne aditus pateret ad illam subuertendam. Primò, quod iubet eos interfici qui Alcorano contradicerent. Deinde, quòd vetat cum hominibus diuersæ sectæ disputatione congredi. Tertiò, ne credant cuiquam nisi Agareno. Quartò, vt segregent se prorsum ab alijs, & dicant: Mihi lex mea tibi tua vos ab eo quod ipse operor estis liberi ego inuicem ab eo quod vos operamini. Quibus munimentis tuta erit cuiuslibet scurræ, aut lenonis aut Tyranni institutio.

Cardinalis vero Turrecremata latius propositę satisfacit difficultati. Ad hanc, inquit, quæstionem faciliter respondetur, si considerentur astutiæ, & vię, quibus versutijs vsus est Mahometus ad introducendam sectam suam, & quibus posset errorem suum tegere, & Christianę fidei veritatem

ritatem in opinione stultorum, & insipientium hominum deprauare: de quibus quia plura superius percurrimus, pauca subiungemus. Fuerunt autē quinque viæ, siue astutiæ Mahometi, quæ sunt contrariç vijs, quibus fides Catholica stabilitatem suscepit; de quibus S. Thom. 1. contra Gent. cap. 6. loquitur.

Prima est, quod carnalium voluptatum promissionibus, ad quarum desiderium carnalis concupiscentia instigat, populos allexit; promisit enim hominibus legem suam suscipientibus, legem carnalem, & voluptatibus plenam, qualem sibi prçparari optabat; ibi carnium, & omnium fructuum vsum, ibi lactis, vini, & mellis riuulos, & aquarum splendentium cursum, ibi pulcherrimarum mulierum & virginum amplexus, & luxus, quibus summa voluptas eius describitur; quç omnia obedientibus sibi promittit. Vnde non mirum si carnalis & bestialis populus secutus est illum. Fides vero Christiana è conuerso intrauit; non enim carnalia promittit, non voluptatem carnis, sed fçlicitatem, qualem ipsi Angelici Spiritus habent, quæ ineffabilis est, & incomprehensibilis, quemadmodum supra prosequuti sumus.

Secunda via, qua Mahometus vsus est ad alliciendum populos ad sectam suam, quod prçcepta dederit promissis conformia, carnali voluptati habenas relaxans quibus facile carnales homines obediunt. Vt enim Tullius narrat, bene dixisse Platonem, *Voluptatem escam esse malorum, qua capiuntur homines vt pisces hamo*; & Virgil. in Buccol. *Trahit sua quemque voluptas.* Hac ratione, vt dicit Lactantius, Epicureorum disciplina multo celebrior semper fuit, quam cæterorum; non quia veri aliquid affert, sed quia multos ad populare nomen voluptatis inuitat, dicens voluptatem esse maximum bonum. Non sic autem lex Christiana processit, in qua voluptates carnis maxime prohibentur, & omnia, quæ in mundo sunt contemni docentur; quæ verè à tota multitudine hominum appetuntur, vt sunt libidines, delectationes gulæ, & honores mundani, quibus animi mortalium maximè afficiuntur, vt dictum est. Vnde 1. Ioan 2. *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt; si quis diligit mundum, non est charitas* Patris *in eo; quoniam omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ*; quibus exhortationibus animos mortalium assentire maximum miraculum est, & manifestum diuinæ inspirationis opus; vt contemptis visibilibus sola inuisibilia capiant.

Tertia via, qua Mahometus processit, fuit, quod documenta veritatis non attulit, nisi quæ de facili à quouis mediocriter sapiente naturali ingenio agnosci possint; quin potius vera, quæ docuit fabulis, & falsissimis doctrinis miscuit, vt quod Deus sit vnus, sitque

Creator omnium rerum, & quod ei timor & honor exhibēdus sit. At quod pietatis opera exercenda sint, quilibet etiam parum doctus intelligit esse facienda, & quæ etiam antequam Mahometus illa scriberet, in Euang. plenius continentur Lex vero Religionis Christianæ plurima documenta tradit veritatis diuinitus hominibus reuelatæ, quæ excedūt totius humani intellectus virtutem, & facultatem; vt est Trinitas personarum, in vnitate essentiæ Diuinæ, generationis arcanum, Diuinæ incarnationis mysterium, & Eucharistiæ ineffabile Sacramentum, & similia, quæ omnia superant omnē creatum intellectū; de quibus Ecclesiast. 3. dicitur: *Multa supra sensum hominis ostensa sunt tibi*, & Propheta in Psal. 118. *Considerabo mirabilia de lege tua.* Item. *Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam.* Id est, ex me, attingere. & Apost. 1. Corinth. 2. *Quæ sunt Dei, nemo nouit, nisi Spiritus Dei; nobis autem reuelauit per Spiritum Sanctum.*

Eccle. 3. Psal 118. 1. Cor. 2.

Quarta via qua Mahometus in propagatione suæ legis vsus est, sicut in cap. præcedenti diximus, fuit tyrannica violentia & potentia armorum. Non enim signa adhibuit supernaturaliter data, quibus solis diuinæ inspirationis conueniens testimonium adhibetur, dum operatio visibilis, quæ non potest esse nisi Diuina, ostendit Doctorem veritate inuisibiliter inspiratum. Vbi notandum, quod non aliqui Sapientes in rebus Diuinis exercitati & humanis, à principio crediderunt ei; sed homines bestiales in desertis errantes, omnis doctrinæ Diuinæ prorsus ignari, per quorum multitudinem, alios armorum violentia in suam legem coegit.

Illustris vero Christiana Religio, non sic armorum potentia introducta est, vt in præcedenti cap. dictū: quia Deo nō placent violenta obsequia; sed miris prodigiis. & operibus visibilibus, quæ totius naturæ superant virtutem & facultatem, videlicet mirabili curatione languorum, mortuorum resuscitatione, cælestium corporum mirabili mutatione; & quod mirabilius est, humanarum mentium inspiratione; vt Idiotæ & simplices, dono Spiritus Sancti repleti, summam sapientiam, & facundiam in instanti consequerentur. Vnde soli Christiani prædicationibus, martyrio, & miraculis, non vi aliqua temporali, omnium nationum gentibus Christi fidem suaserunt, quod Propheta ita Spiritu præuidens ait: *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Vnde Lactantius dicit: *Denique nulla gens tam inhumana est, nulla Religio tam remota, cui aut possessio Christi, aut sublimitas Maiestatis ignota sit.*

Psal 18.

Quinta via, qua Mahometus in dilatatione legis suæ vsus est; fuit, quia nulla Diuina oracula præcedentium Prophetarum, ei testimonium perhibent, quin potius quasi omnia veteris & noui testamenti documenta, fabulosa narratione deprauat, vt patet eius Alcoranū inspicientibus, & astuto con-

to consilio libros veteris, & noui testamenti suis sequacibus non reliquit legendos, ne per eos falsitatis argueretur. E cōuerso vero, quia fides Christiana ex lege veteri, & Prophetarum oraculis veritatis suæ habet clarissima testimonia, Christus mandat scrutari scripturas, dicens Ioan. 5. *Scrutamini scripturas: illa sunt quæ testimonium perhibent de me.*

Ex quibus satisfactum esse creditur questioni, qua quærebatur, Quare tanta populorum multitudo sectę Mahometi; erroribus & fætoribus plenæ adhęserit. Nec de hoc debent multum homines admirari, qui in nobilissima Christiana Religione militant; quoniam, vt scriptura sancta testatur, *stultorum infinitus est numerus*, Eccl. 1. & Matth. 20. dicitur, *Multi sunt vocati, pauci verò electi*. Vnde etiam maior est vilium rerum, quam pretiosarum multitudo, vt ferri, plumbi, quam argenti, & auri, & pauciores pretiosi lapides, quam non pretiosi. Hæc Turrecremata.

Eccli. 1.
Matth. 26.

CAPVT VI.

Fælicitate & victorijs Mahometanorum non probari, eorum legem esse à Deo.

CVr in fide Christi (obiiciunt Mahometici) toto orbe propagata, passus est Deus innumeros populos Mahometi opere ab imperio Christi seduci & ad suam legem compelli, Mahometique dominationem indies fæliciter augeri: si igitur Christus est Deus, illique Mahometus aduersus, cur se à Mahometo superari passus est? Vera igitur, inquiunt Saraceni, fides nostra est, vestra autem falsa: hoc igitur potissimum argumento aduersus Christianos se defendunt, quo etiam multi ex Christianis ignari ita obuoluuntur, vt quid respondeant prorsus ignorent.

Michael de Medina lib. 1. de recta in Deum fide affert aliquas rationes quibus pręmuniri posśint qui forte videntes Mahometanorum prosperitatē, nutarent in fide, nimirum inquiens, familiare esse infidelibus, vt in pręsenti vita fęlicitate aliqua fruantur, vel quod bona quędam moralia faciant, quæ diuinam Magnificentiam quodammodo remunerare non dedecet, vt de Romanorum fęlicitate docuit Augustinus. Aut quod magis credendum est, ad probandos fideles. De quo etiam argumento oprimè ante Medinam egit Sauanarola libr. 4. cap. 7. de triumpho Crucis.

Elegantissime vero inter alias Pius 2. in epistola Morbisano Turcarum Principi missa, prope finem propositæ satisfacit dubitationi, simulque errorem siue astutiam Mahometi reijcit ac detegit, præcipientis Sarracenis, ne de Alcorano disputationem admittant: præmissa igitur aliquorum legis Mahometicæ errorum confutatione, sic ait: Cognoscis iam, nisi fallimur, veritatem, & maiestatem nostræ legis, nec vtilitatem ignoras: incipisque de tua diffidere, & ardes desiderio disputandi, vellesque latius cuncta discutere: sed obstat legifer tuus, & inquirere verum prohibet, & interminatur, & clamat: Non est mea lex, quæ disputationi subijcienda sit, caue ne quid loquaris: arma sunt in manu mea: dum nihil credis, multum imperij adeptus es. Qui non audiunt meam vocem, gladio conterendi sunt, ensis meæ legis dignitatem tuetur. In Arabia ortus eius fuit ex paruo principio, quantum creuerit, vides. Aegyptum adieci meæ legi, & Syriam, & Mesopotamiam, & Libyam, & Indiam, & Mauritaniam, & partem Hispaniæ, & diuitem Asiam, & doctam Græciam, & fortem Thraciam, & nobilem Macedoniam; sunt, & aliæ quamplurimæ Regiones sub Imperio meæ legis, quæ armis, non verbis quæsitæ sunt. Muliebre est verba verbis refellere, viri ferro decertant. Si non fuisset vera mea lex, non dedissent superi Imperio nostro, nec non Dominationi nostræ tantos successus atque prosperitates. Amat nos Deus, & legis odorem sentiens, gratulatur, & sternit iter victorijs nostris. Sed audi quam inanis est timor. *Omnis qui malum facit* (inquit in Euangelio veritas) *odit lucem.* fures noctu domos perfodiunt, & in obscuro adulteri latitant, non adhibent testes, qui peccant, nolunt deprehendi mendaces. Cum his sentit tuus legifer.

Veretur ne disputando suæ legis vanitates innotescant, veretur ne pudenda sua detegantur. Prohibet disceptari verbis: armis defendi suam legē iubet, nec alium Iudicem quam ferrum deposcit: multūque gloriatur de suę legis incremento. Diximus cur creuerit, plebes voluptas allexit: neque inficiamur multas tuæ gentis victorias partas, & ingentia confecta bella. Tuæ victoriæ nihil habent miraculi, ad quas nunquam nisi grandi prærogatiua tuorum ventum est. Sed quid agimus? non his argumentationibus stat recta fides, Vici, fudi hostes, Imperiū teneo. Si sic licet arguere, vera fuit sub Alexandro Magno tot victorijs illustrato, & sub eius successoribus religio, qui & in Græcia, & in Asia, & in Syria, & in Aegypto, & in Libya, & in Perside, & in Scythia, & in Indis regnauere, imperio per arma quæsito. Vera etiam Romanorū fides vsque ad priorem Constantinū, qui orbē sibi ferro subiecerunt, & omnes domuere quas adiere gentes. Scimus tamen & Alexandrū, & eius hęredes, & Romanos, & qui sub eis erāt, Iudęis exceptis, Idola

Idola coluisse, alij Iouem, alij Martem, alij Mercurium, alij Solem, & Lunã, & alij sidera. Multi etiam, vt Aegyptij, animalia bruta colebant. *Quis nescit* (inquit vnus ex Poetis) *Volusi Bithynice, qualia demens Aegyptus portenta colat? Crocodilon adorat.* Et quod stultius fuit, & allium, & porros, & cepe inter numina posuerunt. Præclaræ tamen Aegyptiorum victoriç memorantur, sicut de Oriside proditum est, qui victum peragrauit orbem. Ergo & Deos Aegyptiorum recipiemus, & veram eorum Religionem fatebimur, quia vicerunt? Non sic ratio suadet, neque sic Iudęi sensere, qui victi ab Assyrijs, & ab Antiocho, & à Romanis, & in seruitutem ducti non tamen victorum leges de dijs acceperunt, sed victi, & angariati, & mille modis oppressi in sua lege manserunt. Nec nos Christiani cum pręlio superamur, aut alijs calamitatibus affligimur, legem nostram aut relinquimus, aut accusamus; sed arbitramur pium Deum nos tanquam filios propter peccata, quæ cõmittimus, verberare, quia non paremus Euangelio, non seruamus legem nostram, neque manemus in traditione Sanctorum Patrum, sed victi fragilitate aberramus, & labimur, vt homines. Ipse vero lapsos corrigit, & plagis multis nostras iniquitates emendat. Cognoscimus errata nostra; & considerantes quę fecimus, minorem esse pęnam, quam delictum non ignoramus. Si cadimus in bello, si amittimus Regnum, si iugo seruitutis opprimimur, dicimus cum Daniele Propheta Daniel. 2. *Deum esse in cælo qui reuelat mysteria, mutat tempora, & transfert regna, vt vniuersi cognoscant, quod dominatur in excelsis in Regno hominum: & cui voluerit dabit illud.* Nouimus Deum & Iudęos, & Christianos posse cum velit, & voluisse aliquando, alterius sectæ hominibus subijcere, propter offensas populi, qui eum ad iracundiam prouocauit: sed conuersi ad Deum non desperamus misericordiam consequi. Quamuis enim *irascitur Deus* (vt inquit Propheta) *non tamen obliuiscitur misereri.* Pius est, & benignus, nec deserit clamantes ad se. Absit autem, vt propter victoriam, meliorem esse credamus Religionem vincentium. Sic enim fatendum esset, omnes qui vicerunt Hebręos melius de Deo sensisse, quam ipsi victi, quod neque tu diceres, neque tuus legifer, qui defensionem suę traditionis in armis collocat, & omne genus ratiocinationis effugit, maximum iniquitatis indicium. Non sic Beatus Petrus, qui donatis à Christo Domino, cælestis Regni clauibus & Pastor constitutus gregis Christiani, paratũ se ait rationem omnibus reddere, de ea quæ erat in eo fide, nec aliter suos auditores edocuit. Et beatus Laurentius martyr, *mea nox* (inquit) *obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt.* & in Euang. Luc. 11. Non probat Dominus eum qui lucernam accendit, & sub modio ponit, sed super candelabrũ

Luc. 11.

eam esse vult, vt luceat omnibus qui sunt in domo: & prędicari verba sua super tecta iubet, & de se ipso dixit: Matth. 10. *Ego palam locutus sum mundo.* Deceptores, & Pseudoprophetæ in angulis prędicant, & volunt occulta esse quæ dicunt, aut iuramenta taciturnitatis exigunt, sicut Romę accidit in his qui bacchanalia celebrant. In occulto enim Deo suo sacrificantes, nullum flagitium libidinis omittebant. Quod si alia non essent contra tuam legem indicia, hoc vnum sufficere potuit, quia prohibuit eius lator in disputationem venire. Sciebat non ęqua esse, neque vera quę tradiderat: videbat veterem, & nouam legem contra se stare, intuebatur Philosophorum acutissimas rationes sibi aduersas esse; nec sperauit in cętu hominum, aut in scholis virorum excellentium sua deliramenta posse defendi. Animaduertit homo sagax, & ingeniosus in malo; gentiles, qui Deos colebant, damnatos esse, & iam propemodum exterminatos, nec Iudæis locum esse, quorum lex translata esset cum Sacerdotio ad Christianos. Cumque statuisset nouam legem, idemque sibi nomen daret, sperauit quod modo euenit, iratum Deum Christianis, qui suę legis mandata transgrediebātur, aduersus transgressores, victoriam concessurum: atque idcirco suę legis defensionem in armis collocauit, quam alioquin hominibus gratā, propter licentiam voluptatum, non ambigebat.

Matth. 10.

Diaboli hoc fuit inuentum. Antiquus hanc viam suę nequitię serpēs excogitauit, qui cum vidisset sese procul eijci, & Christiana Religione augescente, idola deseri: nec amplius Deorum multitudini locum esse, sed vnum tantum Deum adorari cum Patre & Spiritu Sancto Iesum Christum, Heraclio imperante, Mahometis spiritum excitauit, eumque sibi ministrum elegit, hominem prius Idololatrā, fortuna pauperem, mente superbū, natione Arabem, qui consilio quorundam vsus Iudęorum, & Christianorū peruersorum, inter quos fuit Sergius spiritu ambitionis inflatus, legem tertiam edidit, ex veteri, & noua conflatam, multis ineptijs extrinsecus adiectis, legem diximus, quia legem vocat; nos blasphemiam rectius appellamus. Hactenus Pius Pontifex.

TERTIA

TERTIA PARS.

CAPVT I.

De ratione agendi & iuuandi Sarracenos.

MAhometus cupiens legem suam hominibus persuadere, eáque per vniuersam orbem propagare, hac vsus est astutia, vt sępe iā diximus, vt ea in sua lege præciperet & commendaret, quæ grata essent auditoribus, & maxime plebibus quæ iumentis similes existerent, nec deceptus est in hac parte. placuit enim noua lex, & breui tempore ita coaluit, vt in multis populis, gentibus, ac linguis reciperetur, cuius fundamenta in voluptate iacta fuerunt. Verum sicut agricola non imprudens, postquam vineam plantauit, fossam circumducit & sepem, ne destruatur à feris; ita & Mahometus suam legem conseruare, ac munire statuit. Animaduertit, homo sagax duobus modis suum dogma conuelli posse atque confundi, auctoritate scilicet & ratione. Atque aduersus hæc duo, quæ poterāt inueniri remedia non neglexit. Authoritati opposuit, quod paulo ante retulimus, antiquam scilicet & nouam legem deprauatam esse, nec quicquam veri restare nisi quod Alcoranus haberet. Rationi arma obiecit, iubens ne quispiā de sua lege disputaret, neue rationē quæreret: in eum qui contra niteretur ferro vindicandum esse. atque simili vallo suam legem callidus veterator communiuit.

Quare cum neque authoritate neque ratione contra Turcas siue Sarracenos agere possimus, difficilius omnibus nationibus iuuantur, cum omnino videatur aditus reclusus, vt rationes audiant, erroresque suos agnoscant; adhibita enim rebus luce, facile est quid quęque res, & cuiusmodi sit manifestare: parit enim rationem cognita veritas, & veritatem confirmat adhibita ratio. Quare non mirum si religio falsa & vmbratilis, in qua nihil est solidum ratione, non sinatur attingi, ne sicut vitrum tenuissimū, falsum & inane, leuissimo contactu disrumpatur: quamuis inter hos Persæ (vt ferunt) disputationem de sua secta non refugiant. quare omni adhibita cura magna cum discretione, expugnandi sunt muri Mahometis, qui nec ferrei sunt, nec adamantini, nec ex viuo lapide erecti, sed potius ex fragili materia ac in arena fundati. Aggrediendi sunt leniter, quasi aliò tendendo, & veluti non disputando, inquirendū ac disputandum, quare Mahometus suæ legis discussionem prohibuit, ac ex dictis in superio-

perioribus conuincendi sunt id timore veritatis, ne huius luce mendacia detegantur refugisse. Religio enim quæ firma, quæ solida, quæ vera est, rationes non reformidat: rationis quidem vmbra & imago in veram Religionem pugnare quandoque potest, ratio vero ipsa, non potest, & illas vmbras leui momento lux veræ Religionis dispellet. Aurea est pietas veræ Religionis, aurea, non deaurata, quo magis clarificatur & deregitur, hoc pulchrior & præstantior existit. puriorem ac nitidiorem illam reddit, bellũ quàm pax aduersus gentes, aduersum hæreticos, qui scoria & rubigine conabantur veritatem sinceræ Religionis obducere, puritatem enim excellétiæ suæ magis ostendit, quo est acrius agitata & concussa. Non est ergo metuendum, ne vera Religio detractis velamentis, fœditatem vllam oculis contuentium ostendat. Metuant hoc aliæ Religiones falsæ, atque vmbratiles, in quibus nihil est solidi, ideoque attingi sese non sinunt.

Præterea incorruptionem sacrarum literarum oportebit inprimis ostédere, ex his quæ supra latius comprobauimus, Mahometique in hac parte calumniam apertam detegere eosque teneri scripturas admittere: sed quia in hoc forsan frustraneus labor adhiberetur, confugiendum erit contra Sarracenos ad naturales rationes, vt D. Thom. monuit libr. 1. cap. 2. contra Gentiles, Etsi quamplurimi inueniantur qui rationibus ac disputationibus consentiant,

Quod si nec rationibus præberent auditum; adiuuandi erunt assiduis precibus, ac integerrimæ vitæ exéplo. Multi enim ex Turcis, maximè qui metu tantum, ac ob carnis illecebras Christo renunciarunt, dociliores sunt alijs. Cum enim reclamantem sentiunt conscientiam, ratione aliqua cuperent auitam Religionem iterum amplecti. Reliqui autem Turcę ipso naturali lumine ducti, ac Christum blasphemari non permittentes, diuitias & pulchritudinem Christianæ legis eo magis admirantur, quo magis aliquis vitæ probitate, plusquam argumentis, auctoritatem sibi apud eos cõciliauerit. Probitas enim ac temperátia, quarum virtutum rectissima norma est nostra Religio, præcipua ratio est, atque perefficax (quod alibi quoque diximus) ad persuadendum. Quamobrem id altissimè iis qui adierint Turcas, & Gentes infixum cordi esse debet, quod Apostolus Petrus dispersis in Oriente fratribus scribebat dicens: *Charissimi obsecro vos tanquã aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam, conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt in eo quod detractant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.* Ac postea penultimo eiusdem epistolæ capite. *In quo* (ait) *admirantur non concurrentibus vobis in eandem Luxuriæ confusionem, blasphemantes qui reddent rationem ei; qui paratus est iudicare viuos, & mortuos.* Hoc igitur virtutis fundamento nixi, si aliud non consequeremur, quam vt peccati fœdita-

fœditatem agnoscerent, atque ab ea sensim secedere aliquatenus attentarēt; ac propterea minus peccatorum committerent, certe diuinæ pietati gratissimum esset.

Deinde pro iuuandis Turcis obseruandum est quod Ricardus docuit, nempe quod Sarraceni valde curiosi sunt audire aliquid de nostra fide, & maxime de diuina Trinitate & incarnatione, non tamen volunt his credere, neque possunt hæc intelligere. Et quia superant rationē, & humanū excedūt intellectū, illa nec credere volūt, nec intelligere possunt. Dicitur enim in Isaia c. 6. *Si non credideritis, non intelligetis.* Vnde non oportet his statim à principio diuina proponere, neque ante porcos margaritas spargere: sed conandū inprimis vanā legē illis ostendere. Non enim oportet virtutes inserere, nisi prius pasiones radicitus euellantur. Oportetque & in omnibus breuē viā eligere. Facilius autē est illorū fidem falsam ostendere, quā nostrā verā demonstrare. Fides enim cū eorū sit quæ non aspicimus, donū est Dei.

Linguæ Arabicæ necessitas ad Saracenos iuuādos. §. I.

EXtant (vt Anton. Posseuin. lib. 9. suæ bibliothecæ c. 9. docet) epistolæ Nicolai Clenardi, inter quas vnā Iacobo Latomo sat vberē scripsit, anno 1541. cū Fesæ esset in Africa, quò ad Arabicam linguam addiscendā traiecerat, & vbi nouenniū ideo impēderat, eo nimirū cōsilio, vt, quemadmodū aduersus Hæreticos à pluribus Latinè scribebatur, sic ipse cōtra Mahometanos stilum Arabicum stringeret. Id quod fieri nō posse iudicauit, nisi illorū dogmata penitus cognita habuisset, nec tantū hauriret quod à Latinis de gente illa traditū fuerat. Nam præter Alcoranū habent libros Sunnæ adeo ridiculos, vt ipsi sese posint cōfutare, nisi miseris esset persuasum, Mahometū fuisse Prophetā veracē. Hos autem Sunnæ libros cū se conquisiturum Clenardus pollicitus esset, & aduersus eos Arabicè scripturū; (etenim cōtra Mahometum, inquit, Latinè scribere quid pertinet ad tot nationes Orbis, quæ solū linguā norunt Arabicam?) nescitur tamē an vnquā id præstiterit. Nusquā vero sic feruebat Alcoranus vt Fesæ: Tuneti quidē vigebāt omnes cæteræ disciplinæ Turcicæ; at Fesæ post Grāmaticem toti erant in Alcorano & suis Doctoribus Scholasticis. Scholastici dicuntur qui de eorū cæremoniis agunt de Lustratione, oratione, Matrimonio, & alijs eiusmodi, quarū periti nominantur Alfachij, hoc est, sapientes. Porro Dialecticam, Rhetoricen, & alias artes aliquas vix pauci attingunt. Est autem apud eos hic mos; statim à primis annis ad verbum ediscunt Alcoranum, & memoriæ mādant, quem nō intelligūt, nec tamen vllis in Scholis hic Codex apparet: sed ludimagister è memoria depromit pēsum, & in tabula lignea describit; id puer reponit in ānimo, & postridie alterū scribitur pensum, donec anni, aut biennij spatio totū ediscat Alcoranum. Multo plures reperias qui teneāt sic

Alcoranum, quam qui ipsum habent domi Codicem. Quare difficillimum est irrepere mendas in Alcoranum. Post hunc ad verbum ediscunt libellũ qui dicitur Cæremoniarum Turcicarum, nec tamen eis aliquid exponitur, nisi quod assequuntur commercio sermonis vernaculi, qui licet multum distet ab ea oratione, quæ conspicitur in libris, aperit tamen aditum ad intelligenda percipiendaque pleraque vocabula. Hinc iam pergũt ad Grammaticam, estque apud eos receptus author, Ibun Melic, qui chiliade versuum, id est mille distichis eam est complexus vniuersam. Hanc vero Chiliadem difficile admodum è tabulis suis memoriæ mandant, vt quotidie pensum reddant præceptori, domi interim lectitantes Glossemata; nam in Scholis nullus cõparet liber. In hac autem Grammatica ferme versantur biennio, siue etiam quidam quadriennio. Porro auctoritates citantur à Grammaticis pene omnes ex Alcorano, vnde fructum memoriç capiunt. Citantur item crebro Poetę, quibus Arabes abundant. Verum ita hæc Poetica discipulus intelligit vt carmen Ennianum Thomista, qui post Alexandrum, & Petrum Hispanum statim lectitat Scholasticos. Quare paucos reperias, qui eleganter, ac purè loquantur. Nam etsi Alcoranistę sint, isque liber stylo sit elegantissimo scriptus, contenti sunt tamen memoria, & magis suæ falsæ Religionis gratia discunt Alcoranum, quàm vt eum curent intelligere. Siquidem dogmata sua iam ex aliis libellis norunt, vt Ethica nouit Thomista, qui tamen non legerit Aristotelem; adeo vniuersus orbis consentit, vt rerum magis, quam verborum cognitio appetatur. Extant ergo apud Arabes Poetę quamplurimi, quos tamen pauci lectitant: dum enim in artium scriptoribus vtuntur vocibus ijs, quæ passim non sunt obuiæ, eæ velut ad aliud sęculum & priscum ab istis pertinentes putantur. Scholæ sunt in ipsis templis, ad quas non licet adire Christiano, neque Iudæo; Tabernæ librariæ non habentur Fesæ, quamuis tam multi sint litterarum studiosi. Cæterum die veneris singulis hebdomadis, peracta oratione, apud summum (quod nominant) templum, est librorum auctio: illuc conueniunt quotquot empturiunt, seu vendituriũt. Prodeunt autem ferme Codices vetusti, pauci admodum, quod ab hinc annis ducentis refrixit amanuensiũ industria, & in desidiam sint lapsi Fesenses, estque hęc merx cara, quæ tamen ab omnibus magno pretio rapitur. Quod si quis sit liber iustæ magnitudinis, non eũ reperies venalem nisi per fragmenta; ac forte totius vitæ cursu non consequeris; aut Zemachiũ aut alios Commentatores Alcorani, sed nũc caput, nũc dimidiatũ, nũc manus mutilas ipsius libri in foro videbis, vt sępius idem cogaris emere, si totũ postules, idque vix post multos annos. Pręla ignorant. In hũc auctionis locum, Christianis aut Iudęis licet intrare, vna tantum lege, nempe vt obruti saxis pereant, tam religiosè suos Codices inuident à Religione

Maho-

Mahometi alienis. Multa & alia conspiciuntur inter Mahometistas, quæ præferunt aliquod virtutis specimen, qua Satanas nefariam sectam tegat: nimirum, vt non multum soliciti sint de crastino, nec duris casibus frangi videantur, ita vt in blasphemias erumpant, sed potius illud pronuntiet, Laudetur Deus. Quo magis dolenda est earum Nationum iactura, quod homines huiusmodi tam turpibus opinionibus à Christo sint abstracti, non aliam ob causam, quam quod credant Mahometum fuisse verum Prophetam, qui vt in Alcorano Trinitatem negat, sic penitus tollit nostræ Religionis fundamentum.

CAPVT II.

Sequitur praxis Sarracenos iuuandi.

PIus secundus Pontifex summus, & alias vir doctissimus zeloque Religionis flagrantissimus, in epistola ad Morbissanum Turcarum Principem præmissis aliis, eum in fide instruere, præcipue errores Mahometi confutando nititur: & quamuis non minus breuiter quam eleganter Alcorani reijciat commentitias nugas, & errores, nos tamen tãtum de vno, aut altero in quibus est fere totus disputationis Cardo ex mente eiusdem Pij 2. dicemus, vt sic nihil non refutatum ex Mahometi lege permaneat. Audiãt igitur non solum Turcarum Princeps, sed & omnes Sarraceni Pium secũdum Pontificem Maximum in hæc verba veritatem fidei nostræ comprobantem Alcoranique fabulas & errores propulsantem.

Nemo hominum sapientiam contemnit, nemo odit, nemo est qui nolit esse sapiens. Verum primus Sapientiæ gradus est nolle errare, & verum quàm libentissimè audire: maximè in his rebus: vnde homini est salus, sicut est Religio, quæ ordinatur ad ęternam vitam. Audi ergo verum circa Religionem. Si non scribimus verum, argue scribentes, & despice tanquã stultos. Sed noli falsum dicere, nisi cognoueris falsum esse. Et narrabimus breuissime ab initio mundi vsque ad obitum Saluatoris Christi nostri, legis arcana. Deinde aliqua de tua lege dicemus, eaque conferemus ad inuicem, & quantum intersit ostendemus, conabimurque quantum ex alto dabitur, lucem tibi ostendere, per quam possis ad eam lucem peruenire, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Cum creasset Deus in principio cęlum & terram & maria, & lucem, & solem, & lunam, & alia sydera & plantas, & herbas, & volucres, & pisces, & quadrupedum genus inexterminabile (vt scribitur Sapientię 2.) ac re-

ac reptilia, & alia animantia; postremo Adam creauit, & insufflauit in eum spiraculum vitæ, & posuit eum in paradiso deliciarum, & fecit adiutorium simile sibi Euam ex costa eius eductam. Gen. 2. Et data licentia qua possent cæterarum plantarum degustare fructus, vt abstinerent à plantario Prudentiæ imperauit. Et ambos cum præuaricati essent, ex paradiso eiecit, atque in eis humanum genus morte damnauit: iussitque laboriosam vitam, & ærumnis plenam ducere. Ab his propagata Creatura rationalis, cum rursus animo rebelli Diuinam Maiestatem contemneret, & in vitia quoque prolaberetur, aquarum diluuio deleta est. Noe cum Coniuge & sex aliis animabus in arca saluatus est, & ab his omnes homines qui modo sunt, & post diluuium fuerunt, originem ducunt. Tres Filij Noe, Cam, Sem, & Iaphet, redeuntibus aquis in locum suam humanam gentem reparauerunt, adeo vt traditum sit, priùs quàm Noe moreretur, quatuor millia hominum ex suis & filiorum lumbis exiuisse, ex quibus etiam iniqui emerserunt, Nemrot Filius Cam, & qui cum eo in contumeliam Domini turrim Babel ędificare cœperunt. In ea diuisum est labium vniuersæ terræ, & confusione impeditum opus. Secuta est peccatum pessimum Pentapolitana submersio, & Abraam & tot inuenti Religiosi: in semine Abraam benedictæ sunt gentes, & circumcisionis pactum cum eo percussum est. Fuit enim iustus & placuit Deo in operibus suis, cum filiũ Isaac diuino imperio immolare non detrectasset. Neque Isaac Patris viam deseruit: cui natus est Iacob, qui alio nomine dictus est Israel, & huic duodecim filij fuerunt, à quibus duodecim tribus emanarunt. Is cognito quod Ioseph quem putabat extinctum, magnus & potens esset in Aegypto, cũ reliquis filijs ad eum migrauit. Multiplicatum est illic Iudæorum semen, & in gentem magnam cum creuissent Israelitæ; surrexit Rex alius qui Ioseph & opera eius ignoraret, grauissimis laboribus oppressi sunt, & cõtumeliis innumerabilibus affecti: & miserante Deo, per manus Moysi, & Aaron seruitutem effugerunt, & sicco vestigio rubro mari traiecto, per annos quadraginta cibo cælesti vitam in deserto egerunt. Et circa montem Sinai diuinam legem in tabulis lapideis acceperunt: acquisita est terra promissionis, sed non tota in manu Moysi. Post obitum eius mirabilia fuerunt opera Iosue, & aliorum Iudicum: inter quos etiam Prophetæ claruerunt viri excellentissimi. Successerunt inde Reges, & alij Prophetæ in populo Dei, & non sine cælesti munimine conseruata est gens Hebræa: & Prophetæ quidem interpretati legem, salubria tradidere præcepta, virtutem extollentes, & vitia assulminantes, & multa per illos scripta sunt diuinitus reuelata, quæ de futuris notitiam præbuere. Non tamen pauca perpessi sunt aduersa Iudęi, cum legem Domini contemnerent, & in traditionibus Patrum non permanerent, Ceperunt

eos

eos Chaldæi,& in seruitutem redegerunt. Et nunc Syri,nunc Arabes,nunc Aegyptij in eos arma verterunt. Multæ fuerunt eorũ tribulationes,multæ calamitates,ac miseriæ,sed de omnibus liberauit eos Dominus,cum ad eũ clamauerunt, & tota mente redierunt: quia cor contritum,& humiliatum non despiciet Diuina maiestas.

Hæc, vt arbitramur, communia tibi nobisque sunt, & in Alcorano Mahometæo magna ex parte continentur. Verax igitur & tuo, & nostro iudicio lex Iudæorum, verax Moyses & Dauid, & Salomon & Isaias, & Ieremias & Ezechiel, & Daniel, & veraces omnes Prophetæ Domini: vera Iudæorum fides qui ante Christum in fide permanserunt: mendaces omnes gentes quæ coluerunt Idola. Notus ante Christum, solus in Iudæa Deus. Nihil huc vsque contendimus. Cõcedis hæc, nisi fallimur, omnia. In his quæ sequuntur discordia erit. Sed nos in luce ambulamus, neque offendimus ad lapidem pedes nostros: & ne de cętero tu quoque offendas, magnopere cupimus, & vltro ne decipiaris lumen offerimus. Tu creatura Dei es, & ouis eius, sed errabunda extra caulas, in alienis pascuis, procul ab ouili Dominico letiferum capis cibum, & pestifera aleris herba. Nos boni Pastoris exemplo, qui relictis nonaginta nouem ouibus in deserto, vnam quæ aberrauerat, secuti sumus, teque quærimus, & in viam salutis optamus reducere.

Dolemus te virum excellentem nobilitate, moribus illustrem, gestarum rerum gloria clarum, Imperio magno præditum, & pluribus naturæ dotibus eminentem, non incedere vijs Domini, non nosse mandata eius, non esse in lege sua. Compatimur tibi & tuorum subditorum infęlicitatem deploramus, qui tecum pereunt. Nec te credimus libenter errare, cuius naturam bonam esse confidimus. Ignorantia veritatem retinet: tui te parentes & seipsos deceperunt, cum progenitoribus laberis. Sed timenda est scriptura, quę ait, 1. Corinth. 14. *Ignorans ignorabitur.* Quod si cæteris in rebus pręcipuam curam, exactam diligentiam, summum studium adhibeas, ne quis fallat te, circa Religionem potissimum curandum est ne fallaris; in qua tanto cautiorem te esse oportet, quanto in ea cum maiori periculo delinquitur. Cęterarum rerum ignorantia hæc quæ sunt temporalia in hoc sęculo adimere potest. Religionis, alterius vitę bona, id est animę fęlicitatem deperdit. Quod ne tibi accidat, si nobis aures & fidem pręstiteris, facile adiumento erimus.

Audisti ea quę de veteri testamento diximus, nunc de nouo agendũ est, in quo plurimum discordamus. Audi quę subiungimus, sic & tuę legis tenebras odio habebis, vt speramus, & nostram legis lucẽ amabis. Duo in veteri testamento vaticinia reperiuntur, quorum alterum est; *Non auferetur*

Gen. 49. *sceptrum de Iuda, neque dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est*, siue, vt Chaldæi dicunt, *Messias*. Alterum est quod ait, *Cum venerit sanctus Sanctorum, cessabit vnctio vestra.* His vaticiniis prædictum est in aduentu Christi, Iudæos, & regnum amissuros esse, & Sacerdotium, sicut & factum est. Regnum quod Iudæorum fuerat Idumęi acceperunt. Regnante namque Primo Herode Antipatri Filio, genere Idumæo, & alienigena, Christus ex Maria virgine natus est, Dei filius, verus Deus, & verus homo, qui Sacerdotium Iudæorum ad Christianos transtulit; Petro sibi successore delecto, in quem Pontificis maximi potestatem transfudit, neque vlterius apud Iudæos pastoralis ouium cura permansit, dicente Domino ad Petrum, *Pasce oues meas.* Pastor ipse bonus & Pontifex magnus Christus, Pastores deinceps & Pontifices Christianos, non Iudæos esse constituit, quamuis Petrus & alij plures ex Iudæis, non amplius Iudæi, suum summum Pontificium acceperunt. Atque in hunc modum Iudaica cessauit vnctio, & translatum est Sacerdotium. Quo facto & lex ipsa translata est, dicente Apostolo: *Quia translato Sacerdotio, necesse est etiam vt legis translatio fiat.* Hebr. 7. Deus igitur qui multifariè multisque modis olim Patribus in Prophetis locutus fuerat, nouissimè per Filium suum, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & sęcula, allocutus est homines, nouam legem edidit, & noua dedit præcepta, quibus seruatis vitam mererentur æternam.

Heb. 7.

In tempore igitur, quod in altissimo indiuiduæ Trinitatis consilio, ab æterno fuerat diffinitum, regnāte apud Hebræos Herode, imperante apud Romanos Augusto, quiescente mundo, & aduentum Domini mirabili & inaudita prioribus sæculis pace honorante, missus est Angelus Gabriel de cælo qui Mariæ fęlicem conceptionem & sacratissimum partum annunciaret. Sed ante præcursor natus est Ioannes qui pęnitentiam prędicaret. Luc. 1. Concepit virgo de Spiritu Sancto. vt prædixerat Angelus, & seruata dignitate virginitatis filium simul & Dominum peperit. Natus est Christus Saluator octauo Calendas Ianuarias, & in ipsis Calendis circumcisus est, & iuxta vocem Angelicam, Iesus appellatus, qui salutem attulit humano generi. Plurima de infantia Saluatoris scripta sunt, nec dubium est quin omnis eius ætas signis & miraculis plena fuerit. Sed Ecclesiæ nostræ grauitas, & acre iudicium ea tantum recipit quæ certa sunt, Apocrypha prætermittit. Duodecimus Saluatoris annus memoriam habet quia templum ingressus est, & cum legis Doctoribus disputauit, & aliqua ex parte splendorem suæ Diuinitatis ostendit. Sed circa trigesimum annum, fulgor ille plenius emicuit. Tunc enim baptizatus est à Ioanne, & Ioannem ipse baptizauit, & paterna vox audita est, *Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui.* Conuertit aquam in vinum, & innumerabili-

Luc. 1.

bus

bus coruſcauit miraculis. Elegit ſibi Diſcipulos, quos vocamus Apoſtolos, & circumiens Regiones, & mentes hominum, & corpora ſanauit ægrotantium: & faciens ipſe quę docebat, toto triennio prædicauit Euangelium. Per Iudæam, & vicinas prouincias beatiſsima vox intonuit: quæ vita hominum eſſe deberet, oſtendit excellentiſsimè, & præcepta tum vetera innouauit, tum noua prioribus multo vtiliora inſtituit: abdita & obſcura quę erant in veteri lege multa reuelauit, & obſcuros Prophetarum ſenſus aperuit, & quę de ſe prædicta fuerant, palàm expoſuit: myſterium ſanctę Trinitatis oſtendit, & vnitatem in Trinitate monſtrauit, docens tum Patrem, tum filium, tum Spiritum Sanctum diuinis honoribus proſequendum, & hos tres vnum eſſe Deum. Prędixit non modo mortem ſuam, verum etiam genus mortis, & quod tertia die reſurgeret, & quod aſcenſurus in cælum, rediturus eſſet in fine ſęculi iudicare viuos & mortuos. Comprehenſus eſt ſicut ipſe voluit, & traditus Pilato Prędidi, qui eum neci daret. Teſtes in eum citati ſunt, nec eſt inuenta in eo mortis cauſa; quia peccatum non fecit, nec repertus eſt dolus in ore eius. Maximum crimen obiecerunt, quia filium Dei ſe fecit, & Regem dixit; & propter veritatem occiſus eſt, crucifixus atque ſepultus: & iuxta verbum ſuum reſurrexit à mortuis: & quadraginta diebus cum Diſcipulis commoratus, cum eos confirmaſſet atque corroboraſſet, atque in orbem ire iuſsiſſet, Euangelium diſſeminaturos: tandem videntibus illis, eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum, aſcendit ad cęlum, & ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis; & inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & redditurus vnicuique ſecundum opera ſua. Interea Spiritus Sanctus ab eo miſſus omnia ſuggerit Eccleſię, quę neceſſaria ſunt ad vitam ęternam.

Hęc nos Chriſtiani firmiter credimus, hęc eſt fides noſtra, quam cunctis gentibus prędicamus, & impartiri omnibus cupimus. Hęc ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus per fideles manus immutilata, & incorrupta ad nos vſque delata ſunt. Hęc vos Turcę Sarraceni magna ex parte negatis: etſi enim Chriſtum ex virgine natum, & Sanctum virum, & Dei flatum, & Prophetam magnum, & mirabilium operum effectorem & adhuc viuentem confiteamini: Deum tamen & Dei filium eſſe inficiamini, nec ſibi, nec Sancto Spiritui diuinitatem conceditis, & Trinitatem perſonarum in Diuinis reſpuitis, & Chriſti mortem deridetis, quem translatum, & alium ſibi ſimilem loco ſuo interfectum arbitramini, nec eius aduentum in extremo Iudicio expectatis, & alia non pauca Chriſtianę legis reijcitis, & plurima creditis, quę apud noſtros riſu digna videntur, quę non dimittęmus intacta. Atque nos credimus

dimus non solum ex noua lege, sed & veteri innitimur.

Vos Mahometo, & Alcorano eius fidem tantummodo adhibetis, & hominem mortuum sine conteste, sine ratione, sine miraculis sequimini. Nos viuo credimus viuit enim vestro testimonio Christus: nos Deo pręstamus aures, & signis, rationibus, & sacris ducimur testimoniis. Quod si nos audies, monstrabimus breuiter nostrę legis splendidam lucem, & tuæ obscuram caliginem detegemus. Sed opus est pijs & attentis auribus, quando fidei sublimitas attingitur, & magna Dei panduntur arcana. Sępe iocis & inanibus fabulis te pręsentem adhibuisti, & leuiores audisti narrationes, non est cur hęc grauia contemnas, aut ea necesse recuses, ex quibus tua pendet salus. Non est anima nobilis, cui nō insit veritatis amor; non est homo, qui nolit saluus fieri.

Audi ergo qui generosus es, audi quę te saluare possunt: Quid est inter Christianos, Turcasque controuersię in quo simul contendimus? quæ dissidij causa. Sane non alius discordię fomes est, nisi quia circa diuinitatem non eadem sapimus, de Patre, de Filio, de Spiritu sancto contendimus hoc est pręcipuum dissidium, quo sublato facile omnia componentur. Attingemus hęc, & quę sit inter nos de Diuinitate dissentio, latius exponemus. Nos in Deo tres personas esse dicimus Patrem, & Filium, & Spiritū Sanctū, & in tribus personis vnum Deum confitemur, vos dicitis vnicum esse Deum creatorem cęli & terrę, & omnium quę in eis sunt. Nulla est de vnitate contentio. Non latent nos verba Moysi, dicentis in exordio legis: *Audi Israël, Dominus Deus tuus vnus est.* Et rursus in lege scriptum est Exod. 29. *Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti, non erunt tibi Dij alieni præter me.* Et rursus. *Ego sum qui sum*, Et, *Si quæsierint nomen meū; vade & dic illis, Qui est, misit me ad vos.* Et in Cantico Exod. dicitur: *Dominus omnipotens nomen eius.* Quę testimonia vnum esse Deum, vnum Dominum manifestè declarant, & vnam potestatem, & vnam naturam. Nam Deus, naturę; Dominus, potestatis est nomen. Fatemur item quod vos de vnitate diuinitatis. Hic amicitia est atque concordia, vobis vnus Deus est, & nobis vnus. Dicitis principium omnium rerum esse Deum, nos idem affirmamus. In quo igitur dissentimus? Multę sunt quę de Deo aliter Christiani dicunt, aliter Sarraceni, seu Turcę. Vos Deum corporeum dicitis, nos incorporeum. Vos fortuita quæ hic in terra geruntur, esse arbitramini, nec curare de his Deum, nos gubernare eum, qui creauit omnia, non dubitamus. Vos Deum Patrem in Diuinitate negatis: nos Patrem & Filium cognoscimus. Vos Spiritum Sanctum ex Diuina Maiestate reijcitis: nos ponimus & veneramur. Mittamus alia, hæc aggrediamur in quibus plus ponderis est. Nos Christum Dei filium dicimus, vos negatis.

Exod. 29

Cur

Cur negatis? sanè quia nec vxorem habet Deus, ex qua filium procreare posset. Quod si vxor ei fuerit, filiosque genuerit, mundus qui vnius imperio regitur, in plures diuisus Dominos diu stare non posset. In vnitate cōcordia est, quæ seruat imperia, in pluritate discordia, quæ maxima regna subuertit. Sed qui tam rudis, tam vecors, tam demens Christianus est, qui generare Deum ex connubio & permixtione arbitretur. Nō sumus adeò hebetes Christiani, vt tantum nefas admittamus. Saracenis suaderi hoc potsit, qui Deo & corpus & caput, & manus, & cætera membra concedunt. Nos Deum spiritum esse asserimus, incorporeum, immortalem, æternum, & incomprehensibilem: qui dum se ipsum intelligit in mente sua, Verbum concipit quod nos Dei filium esse dicimus: nec aliud est in Deo, se ipsum nosse atque intelligere, quàm Deum esse. Nihil est enim in Deo nisi Deus. Deum autem cuius est Verbum, nominamus Patrem, & processum ipsius Verbi generationem filij esse dicimus.

Nec veritas hæc de Verbo Dei apud Christianos tantum illuxit: Gentiles Philosophi ante Christi aduentum, eadem quæ nos asserimus, nonnulli affirmarūt. Siquidem Platonici Philosophi in suis libris apertissime dixerunt, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et reliqua ferme omnia comprobant de Verbo Dei, quæ Ioannes in Euangelio suo tradit, vsque ad incarnationem Verbi, quam ignorarunt, quia nondum natus erat Christus, & alta legis mysteria absconderat Deus à sapientibus huius seculi, quæ reuelauit paruulis. Quod igitur Platonici Verbum Dei nominant, & Deum esse dicunt, nos filium vocamus ex Deo genitum, & Deum esse fatemur: nec ruinam mundi ex filij generatione timemus, quando vnus dumtaxat filius est. Et Pater & filius vnum sunt, vna potestas, vna voluntas, vna maiestas, nec verbum conceptum ab intellectu concipiente discordat.

Obscura hęc verba videbuntur: at si voles, præsto erunt qui lumen afferant, & apertissima omnia reddant. Et tu solem hunc corporeum cernis qui noctem abiens & diem efficit rediens; hic à se ipso lucis producit radios. Hæc productio generatio quædam est in sole: & radij Solis, filij Solis eius non inconuenienter vocantur. Quæ similitudo quamuis multifariè est inepta: nam solis plures sæpe vidimus radios, Deo vnicus tantum est filius: in eo tamen conuenit, quia vna est Patris & filij diuinitas atque essentia: quamuis comparatio corporalium rerum nulla satis cum Diuinis quadrare potest. Sed accipe testimonia, & qui ratione non capis, cede auctoritati. Vetus testamentum & Iudęis, & Christianis, & Saracenis cōmune est. *Eructauit* inquit Dauid ex persona Dei) *cor meum verbum bonum.* *Psal. 44.* Hoc est quod Dei filium dicimus, & vnigenitum Patris ęterni, non ex

carnali coniugio, aut humano complexu, sed ex corde Dei, id est intellectu productum asserimus. Et rursus, *filius meus es tu, ego hodie genui te.* Hodie dicit, quia Deo nec heri prÆterijt, nec cras imminet. Sed hodie semper adest, cui prÆsentia sunt omnia. Iterũ *ante Luciferum* (inquit) *genui te*, vt intelligas quia non loquitur de Salomone Dauid, sed Deus Pater de filio Deo, quia ante Luciferum nemo fuit. Et in lib. prouerb. legimus: Sapientiam Dei quæ Dei filius est, dicentem: *Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, ante montes & colles ego parturiebar.* Nunquam enim Pater sine filio fuit, nec sine Patre filius. Et hoc est quod in Euangel. inquit Io. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum.* Quę mysteria profunda & alta cum nõ intelligeret Arrius, nec Mahometus, negare maluerunt veritatem Dei quam suam ignorantiam confiteri, & suas ineptias impudenter ingerere, quàm aliorum sapientiam humiliter discere. Stulta hęc & damnosa pertinacia est. Deo enim & Prophetis eius oportet credere & si quid est cuius rationem non capimus, debemus cum Paulo dicere: *O altitudo diuitiarũ scientiæ & sapientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.* Fatentur Iurisconsulti non omniũ quę à maioribus suis instituta sunt, rationem reddi posse & tamen legi parendum esse. quia non sine causa condita fuerit: quanto minus arcana Dei licet cognoscere? plurimæ sunt occultæ causæ, ad quas nulla potest curiositas hominum peruenire; quia sicut oculi Noctuæ ad solem, ita noster intuitus ad ea quæ sunt diuinitatis. Non est ergo mirandum, si neque generationem filij, nec Spiritus sancti processionem, neque Trinitatẽ in Diuinitate intellexit carnaliter homo, vel Arrius vel Mahometus. Sed illud in eis damnabile ac detestabile fuit, quod sacræ scripturę, diuinisque testimonijs non acquieuerunt. Nam quid opus est argumentis vbi Deus ipse loquitur? De Pythagoricis traditum est, quod in disputando soliti erãt dicere, *Ipse ait.* Ipse autem erat Pythagoras, tanquam eius auctoritati non liceret aduersari: quãto minus Deo qui verax est, & omnis homo mẽdax?

Sed negabis hæc esse Dei quę asserimus testimonia. De his posterius dicemus, Nunc de spiritu sancto agendum est, cui tua lex diuinos honores abrogat. Non est huiusmodi erroris Mahometus inuentor. Arrij, & Nestorij, & Macedonij hęc olim dementia fuit, quos sacra Patrum Concilia damnauerunt sed eorum virus apud Aegyptios. & Arabes aliquandiu latuit; & postremo auctore Mahometo, & Magistro eius Sergio latè diffusum est. Ne mouearis, dum vera loquimur, caue ne sequaris cæcos, disce, spiritum sanctum esse Deum, & tertiam in Trinitate fore personam. Diximus paulò antè Deum Patrem, dum se cognoscit, Verbum concipere & filium gignere. Nunc quod sequitur adiicimus, cognitioni esse annexã appetitiuam quandam operationem, cuius principium voluntas est. Inter operationes

Psalm. 2.
Psal. 109.
Prou. 8.
Ioan. 1.

operationes vero, quas voluntas producit, præcipua est amare. Adhibe hic aures, & mentem erige. In Deo perfectam & absolutam fateri cognitionem oportet, & amorem pari modo, cuius processus per appetitiuam operationẽ exprimitur, sicut & verbi generatio per intellectiuam: & alia est operatio qua intelligit, alia qua appetit. Intellectiua ex his completur, quæ sunt quodammodo in ipso intelligente: nam sicut sensibilia in sensu, sic intellectibilia in intellectu esse dicimus. Appetitiua autem complemẽtum accipit, secundum quendam ordinem, motumue ad eas res, quæ obiiciuntur appetitui. & occultum quoddam principium sui motus habet. Ea vero quæ principio feruntur arcano, Spiritus nomen acceperunt, nam & ventos Spiritus esse dicimus. & in scripturis *procellarum spiritus* appellantur, quia non apparet afflationis spiritus initium. Respirationem, etiam & arteriarum motum ab intrinseco & occulto principio manantem, vocamus spiritum: atque hoc modo congruenti quadam similitudine, quantum diuina humanis verbis indicari possunt, Diuinus ipse amor à Patre filioque procedens, Spiritus dictus est. In nobis duplici ex causa procedit amor: aliquando ex corporea & materiali natura, & is plerumque immũdus est. & menti noxius. Aliquando ex ipsa proprietate spiritualis naturæ, cum bona intelligibilia & rationi conuenientia adamamus: & hic purus est amor, & laudabilis, & animæ salutaris. In Deo Corporalis amor seu materialis locum non habet, sed ille tantum reperitur qui simplex est & nitidissimus, & purissimus, quem Spiritum sanctum appellamus. Nec nos intellectuali & sancto amore quicquam prosequimur, nisi quod intellectu concipimus. Conceptio autem (vt diximus) quæ fit ab intellectu, Verbum est atque ita necesse est amorẽ ex Verbo oriri. Amat enim Deus quod de se ipso intelligit, id est, Verbum quod concipit intelligendo. Verbum autem Dei dicimus filium Dei, qui & ipse Patrem nouit, & amat: atque ita fit, vt amor ipse cui Sanctus Spiritus est nomen, ex Patre filioque procedat, sitque cum Patre & filio pariter Deus. Nam sicut diuinum intelligerè essentiæ diuinitatis est, ita & amare. Et sicut Deus se semper intelligit, ità & se semper amat, & omnia amat, suam bonitatem dum amat. Rursusq; sicut Dei filius qui est Verbum Dei in diuina natura subsistens, Patri coæternus, perfectus, & vnus Deus est; ita & Spiritus sanctus Deus est, Patri & filio coæqualis & coæternus. Et quia omne quod subsistit in natura, intelligibili apud nos, persona dicitur. apud Græcos ὑπόστασις; consequens est, vt tres personas in diuinitate ponamus, quia tres sunt subsistentes, Pater, & Verbum, & Spiritus sanctus, neque has personas dicimus esse per essentiam diuersas, sed per solas relationes distinctas, quæ ex processione Verbi, & amoris proueniunt. Atque in hunc modum Christiana Religio diuinitus illustrata distinctas tres personas confitetur in diuinis,

non tres Deos, sicut Mahometus falso opinatus est: sed Patrem, & filium, & Spiritum sanctum, vnum esse ab æterno Deum asserimus: nec tamen ipsum Patrem, qui filius est, nec filium qui Pater est, nec Spiritum sanctũ qui Pater est aut filius. Vna est enim Patris, & filij, & Spiritus sancti essentia, in qua non est aliud Pater, aliud filius, aliud Spiritus sanctus: quãuis in personis alium Patrem, alium Filium, alium Spiritum sanctum diuina docente auctoritate dicamus.

Nec similitudo in his quæ creata sunt, summæ deest Trinitati. *Inuisibilia Dei* (sicut Apostolus ait) *per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Sempiterna quoque virtus eius ac Diuinitas relucet in anima nostra, quę diuinæ Trinitatis est imago. Est enim anima nostra substantia quædam incorporea & ratione prædita, & actus quidam siue forma organici corporis, quæ dum corpus mouet & regit sui meminit, se intelligit & se diligit: quibus in rebus quædam apparet Trinitas memoriæ, & intelligentiæ, & amoris. Tria hęc ad se ipsa referũtur, quia nõ est amor sine memoria nec memoria sine notitia. Nã quis meminit aut amat quod nescit? inseparabilia sunt hęc à semetipsis, & tamẽ quodlibet eorũ, & simul omnia vna essentia sunt, & vna vita in anima vna. Differũt tamẽ, quia memoria nõ est intelligẽtia vel volũtas siue amor. Quod si hæc diligenter inspicias, inuenies summæ illius Trinitatis, atque vnitatis vestigium, & imaginem quandã quãuis imparẽ. Quicunque enim sempiternam & incommutabilem naturam per memoriam reminiscitur, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profecto reperit in semetipso summæ Trinitatis imaginem, non tamen omnino similem, sed qualemcunque, ita vt in similitudine magna, inueniatur dissimilitudo. Etsi enim homo meminit, intelligit, & diligit, non tamen memoria est nec intelligentia, nec dilectio sed sunt hæc in eo, & in vna substantia, non sicut accidentia in subiectis, quę possunt abesse: sed substantialiter existunt in anima, & vnus homo est qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In simplici vero natura, quæ Deus est, quamuis vnus sit Deus tres tamen sunt personæ, vt dictum est, & ipse Deus est, hæ tres personæ. Sed illud satis ad rem nostram est, quia tria hæc aliquomodo vnũ sunt. Reperitur & sub alijs nominibus, & alio modo in nostra natura illius summæ & ineffabilis Trinitatis imago. Nam mens & notitia eius, & amor tria quædam sunt: mens enim nouit se & amat se, nec amare se potest, nisi etiam nouerit se. Duo quædam sunt mens & notitia. Et hæc tria quamuis distincta inuicem sint, vnum tantum esse dicuntur, quia in anima substantialiter existunt: & est ipsa mens quasi parens, & notitia eius, quasi proles eius. Mens enim cùm se cognoscit, notitiã sui gignit, & est sola parens suæ notitię. Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dum mens cognoscit se, diligit se: non enim posset se diligere, nisi cognosceret

nosceret se:amat enim placitam prolem notitiam suam. Et ita amor quidam complexus est parentis & prolis:nec minor est proles parente, cum tantum se nouerit mens quanta est:nec minor est amor parente, & prole id est mente,& noticia. Considerat hæc rationalis homo,& videns tria in vna essentia concurrere, extendit se ad contemplationem Creatoris,& intelligit vnitatem in Trinitate,& Trinitatem in vnitate, & vnum Deũ colit, vnam essentiam,& vnum principium,sicut Patriarchę,& Prophetę, atque Apostoli tradiderunt.

Sed audiamus iam tandem ipsos,& diuinæ legis auctoritatem, & testimonia afferamus,sine quibus vana est omnis argumentatio:Deum Patrem omnes sacrę litterę confitentur,& Dei nomen Paternitatem & omnia refert. Et,si filium dicimus,non possumus Patrem negare. De filio adducta sunt testimonia legis,ergo & Pater ostẽsus est,sicut & saluator ait: Ioan.14. *Philippe qui videt me,videt & Patrem meum.* Nunc de Spiritu sancto quod cępimus prosequendum est. In Gen.1. legimus quia *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Quis tunc Dominus nisi Deus fuit. & cuius Spiritus nisi Domini? & quomodo Dei Spiritus nisi Deus? Deus est quicquid Dei est,nec aliquid illi immixtũ est. Incõpositus est, simplex est,& purus Deus. In Iob 33 scriptũ est: *Spiritus Domini fecit me,& spiraculum omnipotẽtis Dei viuificauit me.* Dei sunt hæc opera, non hominis. Quis fecit hominem nisi Deus? est igitur spiritus Domini. propter quod dictum est,in Psal. *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum,& hoc quod continet omnia scientiam habet vocis.* Quis hic spiritus nisi Deus,quis impleat orbem, nisi Deus, cui cælum sedes est & terra scabellum pedibus eius? Et apud Poetas *Deum ire per omnes terras,tractusque maris cælumque profundum*,traditum est. Et rursus: est ne sedes Dei nisi terra, pontus & aer,& cælum & virtus? Propter quod rectè ait Dauid Psal.138. *Quo ibo à spiritu tuo?* Ostendens non esse locum in quo posset fugere Spiritum Domini qui est vbique. Esse autem vbique, implere & continere mundum soli Deo tributum est. Deus igitur sanctus Spiritus est,qui hæc peragit & futura prę nościt,& prędicit,sicut scriptum est, *Responsum accepit Simeon à Spiritu sancto,quia non moreretur nisi videret Christum Domini.* Non est cur Deum negemus,qui Dei efficit opera. Non igitur solus Pater Deus est,neque solus filius, sed Spiritus sanctus cum Patre simul,& filio Deus est. Quia non aduersatur rationi Trinitas personarũ in vnitate Diuinitatis, quemadmodum superiùs ostensum est. Sed iam Trinitatem ipsam ex sacris Codicibus demonstremus,& Moysem ante omnes audiamus,cuius hæc sunt verba in capite libri, quem Genesim nostri vocant: *In principio creauit Deus cælum,& terram. Terra autem erat inanis & vacua Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Tria commemorat, Deum, principium,& spiritum. Ideo in Deo, Patrem intelligimus; in principio, filium; in spiritu

Ioan. 14. Gen. 1. Iob 33. Psal. 138. Luce 2. Gen. 1.

ſpiritu Domini Spiritum ſanctum. Et accipiatur principium hoc in loco pro filio, ſicut in Pſalmis, Pſal. 109. de ſuo filio dicit Deus: *Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus Sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te.* Tentans diabolus primos Parentes, interpoſito ſerpente, & ſuadens vt ederent de ligno prohibito: *Eritis*, inquit, *ſicut Dij ſcientes bonũ & malum.* Quod perinde accipiendum eſt: eritis ſicut diuinæ perſonæ, quibus ignotum eſt nihil Et cum eijceretur Adam de Paradiſo, inquit Dominus *ecce Adam factus eſt ſicut vnus ex nobis* quibus nobis? Patre ſcilicet, & Filio, & Spiritu ſancto. Sed manifeſtius eadem Trinitas oſtenditur cùm dicitur: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Cùm ait, *faciamus*, & *noſtram*, plures perſonas indicat: cùm dicit *imaginem*, vnitatem diuinitatis oſtendit. Nec ſolitarius eſt, cùm dicit *faciamus*, neque alia à ſe loquitur, qui *noſtram* ait. Duo ſunt pluralia verba *faciamus*, & *noſtram*, vt videatur Pater cum Filio, & Spiritu ſancto miſcere ſermonem, quod non ſono vocis, ſed intellectus expreſsius eſt. Dixerat, *Creauit Deus cœlum & terram Deus*, & *creauit* ſingularia ſunt, quia vnus eſt Deus, & vna diuinitatis eſſentia ſubiungitur, *faciamus* & *noſtram*, vt pluralitas in perſonis intelligatur. Idẽ & Pſalmiſta canit Regius, dum ait: *Verbo Domini cœli firmati ſunt; & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Quid manifeſtius dici potuit? in conditione cælorũ tres perſonæ concurrunt Dominus, Verbum & Spiritus Dominus Patrẽ exprimit, in Verbo filium accipimus, Spiritus is eſt quem ſanctũ vocamus.

Pſal. 109.

Gen. 2.

Gen. 1.

Et rurſus Propheta, vt trinitatem perſonarum in diuinitate cognoſcas, ter Deum prouocat in benedictione. Pſam. 66. *Benedicat nos* (inquit) *Deus noſter, benedicat nos Deus, & metuant eum vniuerſi fines terræ.* Trina Dei cõfeſsio trinitatem exprimit perſonarum, & cum ſubditur; *metuant eum omnes fines terræ*, vnitas aperitur diuinitatis. In Pſal. quoque 44. multum expreſsè Trinitatem innuit filio, *Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi.* Et poſtea ſubdit, *Propterea vnxit te Deus Deus tuus*: id eſt Pater, & Spiritus ſanctus, & cum ſequitur, *præ participibus tuis*: myſterium quoque incarnationis aperit, de quo ſuo loco proſequemur. Et Iſaias 6. in viſione ſua clamantia introducit Seraphim, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth*. Ter *ſanctus* ad tres perſonas refertur: & ſemel *Dominus* & ſemel *Deus* dicitur: quia vnus eſt Dominus, & vnus eſt Deus. Et rurſum idem vates ex perſona Chriſti loquitur & dicit: *Dominus meus miſit me, & ſpiritus eius; Dominus meus*, inquit id eſt Pater meus, *miſit me*, ſcilicet filium: *& ſpiritus eius* qui eſt ſanctus Spiritus. Quis hic non intelligat Trinitatem? non latuit Prophetas hoc myſterium.

Pſal 66.

Pſalm 44.

Iſai. 6.

Poſſent & alia plura huiuſmodi teſtimonia ex veteri Teſtamento adferri quæ Trinitatem planè oſtendunt; planius tamen locutus eſt in Euangelio Dominus, qui cum in orbem mitteret diſcipulos: *Euntes* (inquit)

docete

docete omnes gentes, & baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Tres nominauit personas, *in nomine* dixit, non *in nominibus* vt essentiæ vnitatem in personarum trinitate demonstraret. Et Ioannes Euangelista qui de pectore Domini veritatem hausit, in epistola sua, *Tres* (inquit) *sunt, qui testimonium dant in cælo Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.* Et Apostolus Paulus Rom. 11. *Misit* (inquit) *spiritum filij nostri, in corda nostra.* Et alibi: *Spiritus eius, qui suscitauit Iesum habitat in nobis.* Et iterum, *Ex ipso* (inquit) *& per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso* dicit propter Patrem: *& per ipsum* propter filium: *in ipso* propter Spiritum sanctum. Non dicit *ex ipsis* aut *per ipsos*, siue *in ipsis*; nec *ipsis*, sed *ipsi gloria*, inquit, vt Trinitatem simul & vnitatem agnosceremus. Atque his testimonijs, & auctoritatibus illuminata est desuper Christiana Religio. Summa enim fiducia confitetur, & prædicat vnum Deum esse, qui est causa causarum, principium & finis omnium rerum, & omnis auctor creaturę, & summum bonum, & nihilominus tres personas in Deo recognoscit, & Trinitatem in vnitate veneratur: cui qui aduersatur, salutis expertem se reddet, & ambulat in tenebris, & veritas non est in eo. Tu vero si sapias; de tenebris emerges: & candida luce perfusus, sacratissimam Trinitatem & cognoscendo coles, & colendo cognosces.

Rom. 11.

Nec aduersaberis sacrosancto Euangelio. in quo legitur: *Verbum caro factum est* Negat tuus legifer incarnationem Verbi. Nam cur (inquit) factus est Deus homo, & in ligno Crucis Deus passus, qui alio modo genus humanum redimere poterat? Negat tua lex Christi necem, & alium suo loco interfectum existimat: nec Deum incarnatum cognoscit, neque crucifixum aut mortuum. Nos vtrumque prædicamus. quia factus est Deus homo, & passus est, & propter salutem hominis hæc facta esse testamur. Ait enim de seipso Dominus: *Venit filius hominis saluare quod perierat.* Constabat primi parentis errato, omnes homines culpa teneri: clausa erat paradisi porta, nec mortalibus patebat in cœlum aditus. Decebat summam Dei bonitatem, hominem qui ceciderat, reparare, nec miserum esse perpetuo sinere, qui ad beatitudinem perfruendam creatus fuerat. Sed obstabat iustitia Dei, quæ pro peccato satisfactionem exigebat. Dignus erat infinita pœna, qui maiestatem offenderat infinitam. Nec homo tanti erat, vt infinitam posset redimere culpam. Stabat hinc diuina Iustitia vltionem petens, illinc diuina bonitas miserandum esse contendens. Audienda fuit vtraque vox, quia vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Quare etsi poterat aliter humanæ imbecillitati consulere (est enim omnipotens) hic tamen conuenientissimus fuit modus, quem elegit, vt assumpta humana natura, ipse pęnas solueret. Factus est

Ioan. 1.

est Deus homo, vt homo fieret Deus: Veritas de terra orta est, & Iustitia de cœlo prospexit. Coniuncta est humanitas diuinitati, vt acciperet de plenitudine bonitatis, quod suæ defectum suppleret infirmitatis. Fuit hic modus saluandi humani generis diuinæ bonitati conueniens. Satisfactum est iustitiæ simul, & misericordiæ. satisfactum est amori & odio. Placuit hoc diuinæ potentiæ, quæ nihil frustra, nihil non decenter ac conuenientissimè facit.

Et licet necessitate absoluta, qua necessarium dicimus, sine quo aliud esse non potest, Incarnatio Verbi necessaria non fuit: eo tamen modo quo necessarium accipitur id, quo conuenientius & congruentius perueniatur ad finem, dicere non pudet ad reparationem hominis, Incarnationem Filij Dei necessariam fuisse. *Ego sum Deus, ego sum Dominus, & non est alius absque me Saluator*, ex persona Christi (inquit) Isaias, quia non poterat homo saluare seipsum, quare necessarium fuit vt homo fieret Deus, & Deus saluaret hominem. Propter quod pulcherrimè & ad propositum aptissimè inquit, ex nostris Professoribus vnus in hunc modum, de mysterio diuinæ Incarnationis: *Suscipitur à maiestate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad deponendum conditionis naturæ debitum, natura inuiolabilis est vnita passibili. Deusq; verus, & homo verus in vnitate reperitur, vt quod nostris remedijs congruebat, vnus atque idem hominum Deiq; mediator & mori ex vno, & resurgere posset ex altero. Nisi enim esset verus Deus, non afferret remedium, nisi esset verus homo, non præberet exemplum.*

Intelligis quam conuenienter Filius Dei carnem assumpserit, vt Deus, & mortem obierit vt homo. Sed quæris testimonia antiquæ legis: non negabimus, præsto sunt: *Ecce* (inquit Isaias) *Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel*, quod interpretatur *nobiscum Deus*. Quomodo nobiscum Deus est? nisi quia Verbum caro factum est, & habitauit in nobis? Et iterum eiusdem Prophetæ verba sunt: *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis.* An non hic mysterium incarnationis plane ostenditur? & quæ tunc futura erant, quasi præterita manifestantur? *Puer* (inquit) *natus est nobis*, qui natus est in humana paruitate; & *datus est filius* quemadmodum Ioannes ait: *Quia sic Deus dilexit mundum, vt filium suum daret vnigenitum*. Datus est Christus ex diuinitate, natus ex humanitate, natus ex virgine. *Cuius imperium super humerum eius*: quod est imperium super humerum eius? quod est imperium Christi nisi lignum Crucis in quo pependit, mundum vicit, aëreas potestates debellauit, & subacto triumphatoque diabolo, regnum suum potenter intrauit? *Oportuit enim Christum pati, & sic intrare in gloriam suam*, vt inquit ipse in Euangelio Lucæ. Imperium igitur super humerum eius fuit, quia crucem

gestauit

gestauit humeris, quamuis eo fatigato Simon Cyrenæus angariatus sit eã tollere. Dicitur *admirabilis* propter signa & prodigia quæ fecit, lumen cæcis, auditum surdis, claudis ambulationem, debilibus fortitudinem, & mortuis vitam restituens? *Consiliarius* appellatur propter Euangelica consilia, quæ adiecit antiquæ legi. *Deus* asseritur, ne putares purum hominem natum; nam Deus humanæ naturæ coniunctus est. *Fortis* quia spoliauit infernũ, & portas æreas cõfregit, & vectos ferreos dissipauit. *Pater futuri sæculi*, quia cælum aperuit electis, & regnũ homini præparauit æternũ, post hanc vitam in cęlesti Hierusalem. *Princeps pacis*, quia nato Christo, clausum est apud Romanos templum Iani, & mira pax exorta est: & *gloria in excelsis Deo* cantauerunt Angeli & *in terra pax hominibus bonæ voluntatis*.

Ostendit & alio loco idem Isaias cap. 45. Incarnationem Verbi dicens: *Dominus enim Iudex noster. Dominus legifer noster, Dominus Rex noster, ipse veniet & saluabit nos*, quod perinde accipiendum est ac si dicat, Carnem accipiet, & mortem pro nobis subibit. Et rursus *vere tu es Deus absconditus, Deus Israel saluator. Absconditus* (inquit) quia in carne latuit Saluator Israel, quia sua morte nostram mortẽ redemit. Et ne putes tẽporalẽ esse salutẽ saluationĩ genus addidit: *Israel saluatus est*, inquit, *in Domino*: id est in virtute Domini. subdit *salute æterna*: quam consecuti sunt omnes, qui ex Israel Christo crediderunt. Apertissimum testimonium est Isaiæ. Sed audi Ieremiam, cap. 23. eius sunt hęc verba: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo germen iustũ ex semine Dauid, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium, & in diebus illis saluabitur Iuda, & habitabit Israel confidenter: & hoc est nomen quod vocabunt eum, Deus iustus.* Considera verba, & attende mysteria. *suscitabo* (inquit) *germen iustum*, id est Christum sanctum, & iustum, *ex semine Dauid* secũdum carnem: quia ex prosapia regia, & sanguine Dauid Maria Mater Domini nata est. *Et regnabit Rex.* quomodo regnabit? sane quemadmodum ipse apud Matthęum in Euangelio dicit: *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra*: quod est Regem esse. *Et sapiens erit*, sapientia creata scilicet, quæ hominis est, & increata quæ Dei est, & quæ est ante sęcula. *Et faciet iudicium*, discretionis scilicet & discussionis; nunc discretionis, dum eligit ex mortalibus quos vult, & alios suo arbitrio dimittit: & in fine sæculi discussionis, quãdo reddet vnicuique secundum opera sua. *In diebus illis saluabitur Iuda*: id est quicunque crediderint & baptizati fuerint salui erunt. *Et habitabit Israel cõfidenter* in statu Ecclesiæ triũphantis. *Et hoc est nomen quod vocabũt eũ, Deus iustus*, vt scias quia Christus ex semine Dauid natus, non solum homo sed etiam Deus est: nec alteri quam Christo hæc verba conuenire possunt. Accedat & alius Propheta Baruch nomine, quid ille ait? *Hic est*, inquit, *Deus noster & non æstimabitur alius aduersus eum: hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus, & cum*

Isai. 45.

Ierem. 23.

hominibus conuersatus est. Docent hęc omnia incarnationem Verbi, & hominem factum Dei filium ostendunt & manifestant.

Nunc de morte audi, & eos contemnito, qui Christum volunt esse trāslatum, & nondum mortuum, sed incredibili dementia circa diem supremū Iudicij cum omnibus Angelis interficiendum putant. O nefandā audaciā, & stultitiam alijs inauditam: dimittimus Angelos quorum incorporea substantia est. & mortalis. Christum interfectum negant. & aiunt interficiendum At Dauid Psal 68 ex persona Christi: *quæ non rapui tunc exoluebam* (inquit) quia non peccauit, & pęnas dedit, pro alieno delicto mortem subijt. Quod manifestius Isaias 53. ostendit dicens: *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes enim nos quasi oues errauimus, & vnusquisque in via sua declinauit: &* Deus *posuit super eum iniquitatem, expiandam omnium nostrum*. Et subditur. *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum*. Et paulò post, *tradidit in mortem animam suam & cum sceleratis deputatus est, ipse multorum peccata tulit, & pro transgressoribus rogauit*. Si vidisset Propheta passionem Christi, vix potuisset apertius loqui. Nec Ieremias tacuit tormenta Domini, qui eū ex ligno Crucis ita loquentem, inducit. *O vos omnes qui per viam transitis, attendite, & videte, si est dolor similis sicut dolor meus*. Et ipse saluator de se ait: *Ecce ascendimus Ierosolymam & filius hominis tradetur Principibus sacerdotum & scribis, & condemnabunt eum morte. & tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum, & crucifigendū, & tertia die resurget*. & iterū alibi; *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eū, non pereat, sed habeat vitam æternam.*

Psal 68. Isai. 53.

Et ne de morte dubites, scribit Euangelista Ioan. 18. *Cum accepisset Iesus acetum, dixit, Consummatum est, & inclinato capite emisit spiritum.*

Ioan. 18.

Prophetę Christum moriturum & à mortuis resurrecturum prædixerunt Euangelistæ & obiisse in cruce, & sepultum resurrexisse tertia die affirmant. Certa res est, nihil ambiguitatis habet, veritati omnia cōsonāt, Resurrexit Dominus, ascendit in cælum, & venturus est iterum vt faciat iudicium in fine sæculi. Tua lex non recipit, quia non sapit de Christo, quę sapere oportet. Cuius alterum aduentum non solum Euangelium, sed antiqui etiam vates ostendunt, sicut paulo ante de Ieremia diximus. Contestis eius est Daniel, dicens, *Ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit*, & sequitur: *Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi tribus, & linguæ seruient ei*: quibus in verbis viri doctiores iudicium Christi facilè inueniunt, in fine mūdi: Et ipse Christus de se ipso loquitur: *Dico vobis, quod vos qui secuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis in sede Maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel.*

Israel. Et in actibus Apostolorum legimus, *constitutum esse Christum à Deo Patre viuorũ & mortuorũ Iudicẽ* Hęc nos de Deo sentimus, hæc & firmiter credimus, hæc salubriter prædicamus, æternã vitã promittentes omnibus qui Christo credunt, & in Trinitatis nomine baptizati opera faciunt Euangelio digna. Quæris quę sit ista vita æterna, quid agat illic homo, qua voluptate lętetur, & quam beatitudinem assequatur: Respondemus cum Euãgelio Ioan. 17. *Hæc est vita æterna vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum*. Summa ibi fælicitas erit videre Deum in sua natura, & eius perfrui bonitate. Gaudio nostræ mentis hinc satiabimur, hinc implebimur, hinc summa fælicitas erit hęrere Deo, & Deum cognoscere. *Videmus enim nunc per speculum* (vt ait Apostolus) *tunc facie ad faciem, & in nubilo*, teste Iob: *In facie Domini videbimus lumen, & satiabimur cum apparuerit gloria eius: & erimus sibi similes*, vt ait Ioann. *Nec oculus vidit* (inquit Isaias) *nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ promisit Dominus diligentibus se*. Et Apostolus, *non esse condignas passiones huius sæculi* dicit *ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis*, Tua lex in alia vita flumina lactis & mellis, & vini promittit & cibaria delicata, & vxores multas, & concubinas, & Virginũ coitus, & Angelorũ in turpibus obsequijs ministeria, & quicquid caro deposcit. Bouis hic paradisus, & asini potius, quam hominis est. Hactenus Pius Pontifex II.

Ioan. 17.

CAPVT III.

In quibus rebus sit prohibita Christianis communicatio cum Saracenis.

SVpponenda sunt quæ libro Secundo diximus in genere de communicatione prohibita Christianis cum infidelibus, in specie vero oportebit examinare quæ sint interdicta Christianis cum Saracenis.

Primum igitur statuendum est in Iure & in Bulla Cœnę Domini esse excommunicatos fideles omnes, qui Saracenis aut inimicis Christiani nominis auxilium ferunt in damnum Christianorum & Catholicorum. Et vt clarius constet de mente legis, in ea numerantur omnia quæ ferri aut mitti prohibétur. Nimirum, equi, arma, ferrum, filum ferri, stannum, chalybs, omniaque alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, cannabis, funes tam ex ipso cannabe, quam ex alia quacunque materia, aliaque huiusmodi.

Deinde in particulari explicantur, qui sint hi infideles ad quos hæc omnia deferri prohibentur, scilicet Saraceni, & Turcæ & hæretici per Rom. Sedem expresſim nominati, & generatim omnes Christiani nominis ho-

ſtes & inimici.

Præterea excommunicantur omnes, qui per ſe vel per alios de rebus ſtatum Chriſtianæ Reipublicæ concernētibus, in Chriſtianorum perniciē & damnum, ipſos Turcas & Chriſtianæ Religionis inimicos, nec non hęreticos in damnum Catholicæ Religionis, certiores faciunt, illiſque ad id conſilium, auxilium, vel laborem præſtant.

In hac igitur excommunicatione comprehenduntur tria genera perſonarum.

Franc Tolet. fol. 508. Primò deferentes ad Turcas, & Saracenos, vel quoſcunque Chriſtiani nominis inimicos, aliquid ex octo; equos, arma, armorum materiam, vt ferrum, filum ferri, ſtānum, chalybem, & alia metallorum genera, inſtrumenta bellica, lignamina, funes, materiam funium, aliaque prohibita, quibus infideles prædicti Chriſtianos impugnant.

Secundò, facientes certiores huiuſmodi inimicos de rebus ad ſtatum Reipublicæ Chriſtianæ pertinentibus, in perniciem & damnum Chriſtianorum.

Tertio conſilium præſtantes eiſdem in eandem perniciem. In ſecunda parte reuocantur omnes conceſsiones & priuilegia Principibus, vel priuatis ſuper hoc à ſede Apoſtolica conceſſa.

Azor. fol. 1019. Pro explicatione huius excommunicationis, maximè circa primum genus perſonarum. Primo quæritur quinam appellatione Saracenorum in his Iuris communis capitibus accipiantur? Reſpondeo eos omnes accipi, qui impiæ & nefariæ Mahometi ſectæ, atque perfidiæ inhęrent, ſiue ſint Turcæ, ſiue Tartari, ſiue Perſæ, ſiue Arabes, ſiue Aegyptij, & Africani, & Mauri. Præterea, non ſolum comprehenduntur Saraceni, qui actu Chriſtianos oppugnant ſed etiam qui habitu, id eſt qui oblata occaſione eos oppugnare ſolent aut poſſunt. Quęres an nomine Saracenorum comprehendantur etiam Iudæi? Reſpondeo, ex Iure Communi, Chriſtianos ad Iudęos arma deferentes, non eſſe excommunicatione affectos, quoniam Iudæi nomine Saracenorum minime ſignificantur. At vero in conſtitutione Pontificia, quæ dicitur Bulla Cænę Domini, excommunicatio comprehēdit etiā Chriſtianos, qui ad Iudæos arma deferūt: quoniam excommunicatio fertur in eos omnes Chriſtianos, qui ad Turcas, Saracenos, & alios Chriſtiani nominis inimicos arma detulerint. Iudæi autem ſunt Chriſtiani nominis inimici. Quæres deinde, an excommunicatio protendatur etiam ad Chriſtianos deferentes arma ad Paganos, ſiue Ethnicos? Reſpondeo ex Iure communi antiquo ad eos non extendi: ex nouo vero Bullæ in Cæna Domini, ad eos quoque protendi, dummodo tamen ſint Chriſtiani nominis inimici, qui actu, vel habitu bella cum Chriſtianis gerant. Quæres inſuper an etiam excommunicatio comprehendat Chriſtia-

nos

nos arma deportantes ad Hæreticos, præsertim ad eos qui Catholicos oppugnant? Respondeo, non comprehendi nec ex Iure communi, nec speciali Bullæ in Cæna Domini, quæ promulgari publicè in Curia Romana solebat ante tempora Gregorij XIII. Nam Hæretici appellatione Saracenorũ non cõtinentur, nec significantur vocibus Christiani nominis inimicorum: Sunt enim Hæretici Catholici tantum nominis inimici, non Christiani. Nam vt ait August. lib. 18. de Ciuitat. c. 51. Hæretici sub vocabulo Christiano doctrinæ resistũt Christianæ. At vero post tempora Gregorij eiusdem XIII. Bulla Cænæ Domini sic habet. *Excommunicamus qui equos, vel arma deferunt ad Saracenos vel Turcas, vel alios Christiani nominis inimicos, vel hæreticos per nostras vel huius sanctæ sedis sententias expresse & nominatim declaratos*: quibus verbis excommunicatio fertur in eos etiam Christianos, qui arma bellica deferunt ad hæreticos, non quoslibet, sed à Romano Pontifice lata sentẽtia expresse, & nominatim denunciatos.

Secundum dubium circa illa verba Deferentes arma, An vendentes tãtum sine eo quod deferant ad terras infidelium, cõprehẽdantur in isto Canone, sicut qui in terris Christianorum venderent ferrum, equos, & reliqua prohibita. Respõdeo cum Caiet. excommunicatio cap. 20. & Nauar. super cap. Ita quorundam, de Iud. not. 1. num. 41. quod non, quia cum hæc materia sit pœnalis, verba sint intelligenda in sua propria significatione, & præcise: non enim debet fieri ampliatio. Deferre autem dicit motum ad locum, neque est idem quod vendere.

Tolet fol. 508.

Secundum dubium, vtrum qui in vna terra infidelium existens, defert hæc ad aliam terram eorundem, censetur deferens. Tabien. vers. excommunicatio 6. num. 7. & Syluest. verb. excommunicatio 7. §. 67. respondẽt negatiue, quia iste proprie non dicitur deferre ad infideles, dum maneat inter illos, & allegant prædicti auctores declarationem Greg. IX. in extrauag. quod postulatis, qui ita declarauit, quam Tabiẽ. dicit esse renouatam, quantum ad excommunicationem, non quantum ad declarationem.

Tertium dubium est, an qui mandant deferri huiusmodi prohibita dicantur deferentes, ita vt incurrant hanc excommunicationem. Sylu. verb. excommunicatio 7. §. 24. & Panorm. in cap. mulieres. de senten. excommunicationis, & cap. significauit de Iudæis, dicunt generaliter, quod cum aliquis actus prohibetur sub excommunicatione, comprehenditur & mandans fieri talem actum; & potest probari, quia in illo cap. mulieres respondet Papa in canon. Si quis suadente Diabolo, comprehendi etiam mandantes percuti, quia qui mandat fieri, facere dicitur. His tamen non obstantibus, contrarium est tenendum cum Caiet. verbo excommunicatio, in principio, & Nauar. cap. 24. num. 23. & Tabien. excommunicat. 5 §. 49. num. 5. qui mandans licet sit faciens interpretatiuè, non

tamen formaliter,& licet primum sufficiat ad rationem peccati,non tamē ad rationem pœnæ,quia in lege pœnali verba in formali significatione sunt intelligenda.Nec obstat cap.dictum,quia ibi Papa declarauit qui habet auctoritatem interpretandi.Ibi autem est amplectenda tantum interpretatio,vbi facta est,non in alijs casibus,nam si mandans superincluderetur in faciente,non esset necessarium exprimere in Bulla, & tamen mandens aliquando exprimitur,aliquando non.

Quartum dubium,an deferentes huiusmodi prohibita ad Hæreticos, comprehendantur in hac censura.Respondeo quod nullo modo, Ita Nauar cap.27.num.62 quia non dicuntur Christiani nominis inimici, cum Christum profiteantur, & nomine Christiano militent, licet opera & fidem Christianam non habeant,peccant ergo mortaliter prædicti,sed non incidunt in hanc excommunicationem.

Quintum dubium, quid per arma intelligitur? Respondeo cū Syluest. verb.excommunicatio 7.paragr.59. Tabien.excomm. 6.paragr.1.& cōmuni opinione intelligūtur offensiua,quàm defensiua,quod probatur ex lege armorum ff.de verb.signific.& ex l.3.ff.de vi & vi armata,vbi habetur arma esse scuta,galeas,gladios,fustes,& lapides:dicuntque hi Doctores ea dici arma,quæ principaliter & vere instituta sunt ad præliandum offendendo,vel defendendo. Vnde cultri ad scindendum panem, vel ad scindendos calamos,non sunt arma:Vt etiam dicit Panorm.cap. Clerici de vita & honestate Clericorum. nec alia instrumēta in vsum agriculturæ,possunt tamen secundum prędictos auctores,hæc censeri arma, ex intentione vtentis. Nam si aliqui vellent his vti ad præliandum,tunc dicerentur arma etiam cultelli,& alia huiusmodi,& qui ea deferrent ad infideles,includerentur sub hac censura.E contra vero in alijs armis etiamsi desit intentio vtendi illis ad præliandū,qui ea deferret ad infideles, incurrit hanc excommunicationem,vt notat Ioan.And.Panorm. & Glos.super cap. Ita quorundam,de Iudęis.

Sextum dubium,quę dicantur lignamina.Respondeo cum Syluest.excommunicatio.7.paragr.19.& Tabien. excomm. 6.num.3. intelliguntur ligna ex quibus possent triremis,naues,vel aliæ machinæ ad impugnandū fieri,& non alia ligna ad comburendum,vel in alios vsus extra bellum, vt patet ex verbo Bullæ,vbi dicitur,Quibus Christianos impugnant.Nauar.super cap.ita quorundam not.7.num.14.dicit comprehendi etiā sub hoc nomine ipsas triremes & naues iam factas,quod mihi placet,licet Caiet.verb.excommunicatio cap.20.solam materiam intelligat,quia latius hic sumitur quam in dicto cap.vbi dicitur,lignamina galearum:hic vero sine addito,dicitur,lignamina,vt comprehendat materiam, & quę ex ea finunt.

Septimum

Septimum dubium, quid significent, Alia prohibita. Pro solutione notatur; tria esse genera prohibitorum in Iure. Quædam prohibentur absolute, omni tempore, & omni loco, V.g. deferre prohibita, vt arma & instrumenta bellica; alia tantum tempore belli; vt mercimonia, victualia, & alia huiusmodi, cap. quod olim de Iudæis. Alia prohibentur omni tempore, sed non omni loco, quia deferre hęc in Alexandriam, Aegyptum, & terram Soldani, nullo tempore licet, vt habetur in extrauag. multa de Iudęis.

Secundo, nota tempus Treguę reputari pro tempore belli, vt habetur c. significauit de Iudæis. Tempus tamen extra actuale bellum & induciarũ non reputatur tempus belli vt bene notat Tabien. verb. excommunicatio num. 5. qui ad quæstionem respondet v. excom. 6. §. 4 Omnia hæc tria genera comprehendi sub illo verbo, Alia prohibita Syluest. verb. excommunicatio 7 § 60. & Caietan. verb. excommunicatio c. 20. dicunt tantũ ea quæ pertinent ad bellum ibi intelligi, & ego ita credo, quia illud relatiuum Alia, refertur ad antecedentia in quibus continentur tantum prohibita, ad pręliandum pertinẽtia. Item verbum sequens (quibus Christianos impugnant) ad idem determinatur, nam mercimonijs aut victualibus non dicuntur impugnare, licet tempore belli ministrentur.

Octauum dubium, An qui deferunt ista ad infideles, non vt impugnent Christianos sed alios infideles, incurrant hanc excommunicationem. Respondeo, si ista quæ deferunt, permaneant vt possint postea impugnare Christianos, absque dubio incidunt in hunc Canonem, si vero ea quæ deferunt verisimiliter consumuntur, talia deferre non est prohibitum. Hæc de primo genere.

Secundum genus personarum comprehensum in hac excommunicatione non continet omnes qui faciunt certiores infideles, de quibuscunq; rebus Christianorum, sed quomodo huiusmodi res concernunt ad statum communem alicuius Reipublicæ Christianæ, & cedunt in damnum & perniciem ipsius; vtrumque enim est necessarium ad incurrendam hanc censuram. Eodem modo intelligendum est de tertio genere personarum, quod non quicunque dant consilium, statim sint excommunicati, sed solum quando hoc consilium cedit in damnum & perniciem Christianorum.

In posteriori parte huius excommunicationis quia aliqui potuissent allegare priuilegium aliquod à sede Apostolica obtentum, vt possint ad infideles deferre prohibita huiusmodi: ideo Papa derogat in totum huiusmodi priuilegio. Vt autem conferamus prædicta cum iure antiquo, nota, quatuor esse maxime inter alia Pontificum decreta similia in iure huic excommunicationi Bullæ Cœnæ.

Primum

Primum est Alex.3.cap.ita quorundam,de iudicijs vbi excommunicat tria genera personarum.

Primò deferentes Saracenis arma,ferrum,lignamina galearum.

Secundò gerentes gubernationem & regimen in galeris, & in piraticis nauibus.

Tertio subministrantes necessaria ad impugnādos Christianos eisdem Saracenis. Per Saracenos autem intelligere oportet,omnes qui sequuntur sectam Mahometanam. Iste Canō, vel illud Ius in multis excedit Bullam, & est illa latior,in quantum sub illo verbo (subministrant necessaria, cōprehenduntur,tempore belli victualia deferentes,quæ in Bulla Cænæ nō continentur, vt supra diximus. Et simile est de dantibus,vel mutuantibus pecunias eis ad impugnandum Christianos. Primum vero genus personarum continetur in Bulla Cænæ,& etiam secundum sub illo verbo (consilium præstantes.) Est tamen strictius ex alia parte.

Primo,quia Bulla cænæ,præter Saracenos ad quosuis Christiani nominis inimicos extenditur.

Secundo,quia complectitur curam gubernationis gerentes,non tantū in galeis,& nauibus piraticis, sed omnium infidelium contra Christianos, licet piratę non sint.

Tertio complectitur deferentes non tantum arma,& ferrum, sed etiā stannum,plumbum,& alia metalla, armorum materiam,& equos etiam tempore pacis,quæ illic non includuntur, nisi prout necessaria sunt illis Saracenis ad bellum contra Christianos.

Quarto complectitur certiores facientes infideles de rebus pertinentibus ad Christianos,quæ non comprehenduntur in Iure.

Prętereà sciendum est alterum decretum fuisse Clementis III.c. Quod olim de Iudæis,vbi excommunicat habentes commercia cum Saracenis tempore belli,& eos qui per se vel per alios,nauibus vel quouis alio ingenio,aliqua rerum subsidia,vel consilia duxerint impendēda,etiam tempore belli durante,intelligendo etiam tempus Treguæ vt supra diximus. Hæc excommunicatio non est reseruata,neque pertinet ad Bullam cęnę, nisi merces sint, alia omni tempore,& loco prohibita, vt supra diximus. Item impedientes subsidia,nisi sit aliquid eorum quę in hac Bulla prohibentur,non incurrit excommunicationem Bullę; vt si victualia,pecuniæ, & similia impendantur,quia non sunt in ea prohibita.

Tertium decretum est Innocentij III.c.ad liberandum, de Iudæ. vbi excommunicātur omnes,quos Alex. excommunicauit, vt supra, & insuper addit vendentes galeras vel naues,& qui machinas, auxilium vel cōsilium pręstant Saracenis in dispendium Terræ sanctæ,& non est reseruata. Apponitur etiam inter alias pænas, vt hi non absoluantur, nisi totum quod

quod habuerunt ex commercio damnum, & tantumdem de suo sat reddant in fauorem terræ sanctæ. In Bulla vero Cœnæ, non continentur hi, nisi simul deferant ad ipsos vt suprà diximus. Non continentur inquam, vendentes galeras & naues, reliqui vero continentur, & licet hic Can. Procedat tantum, cum sit in dispendium terræ sanctæ, tamē absolutè sunt excommunicati per c. Ita quorundam, de Iudæis. quia ministrant Saracenis necessaria. Et dicuntur necessaria, non quia Saraceni illis indigeant, sed quia ex se sunt necessaria.

Quartum Decretum est Clementis V. in extrauag. multa, de Iudæis. vbi excommunicat deferentes equos arma, ferrum lignamina, victualia, & alia quæcunque mercimonia, in Alexandriam, vel alia loca Saracenorum terrę Aegypti, & mittentes hæc vel portantes, vel de portubus eorum, vt eis deferantur, extrahentes, vel extrahi permittentes, vel talia agentibus quomodolibet fauorem vel auxilium præstantes. Estque hæc excommunicatio Papæ reseruata. Vbi patet multos excommunicari, qui in Bulla Cœnæ Domini non continentur, & è contra in Bulla non tantum ad Saracenos, sed ad infideles alios ista prohibentur deferri. Ibidem continentur certiores facientes tempore pacis, & pro redemptione captiuorum arma deferentes, quod olim licebat in cap. Significauit, de Iudæ. Secundum aliquos, vt refert Syluest. excommunicat 7. paragr. 61. sed ego contrarium cenleo, cum Glos. illius cap. quod intelligendum est de alijs mercibus, extra arma, ferrum, &c.

Restat denique aliud dubium, An Christiani à Saracenis (quod sæpissimè contingit Christianis inter Saracenos degentibus) capti, & serui effecti, & remigio mancipati, & addicti lethalem culpam, & proinde excommunicationem contrahant, cum iussi remigant in bello contra Christianos, metu mortis, verberum, aliorumve cruciatuum, quæ mala alioquin sustinerent si à remigando desisterent? Nauar. in Manual. cap. 27. num. 63. vers. septima, quod Christiani existimat eos quidem in excommunicationem non incurrere, sed tamen lethalem culpam contrahere, & proinde absolui non posse à peccatis, nisi remigandi mentem & voluntatē exuerint. Priorem partem probat; quia verisimile inquit, non est, Ecclesiam excommunicatione eos ferire in tanto periculo constitutos, eos vero à lethali culpa non liberat, quia putat contra Christianos remigare esse per se malum, & proinde nec iussu Dominorum, nec metu mortis, à culpa excusari: non secus ac si Saracenus seruo Christiano imperaret vt furaretur alteri vel aliquem hominem occideret.

Mihi tamen aliud videtur: puto enim remigare, in eo qui tanquam seruus est remigio addictus & traditus, esse per se rem differentem. Est enim proprium serui ad id destinati munus. Vnde sicut Nahaman non peccabat,

bat, tametsi suo Principi inseruiebat in templo Idola colenti, dum Regis imbecillitatem suis manibus sustentans, vna cum eo sese inclinabat, suo enim munere fungebatur: nec ancilla peccat, si Dominam Ethnicam & gentilem comitetur gestando caudam, & simul cum ea in templo Idolorũ genu flectat, non quidem, vt Idolum veneretur, sed vt suum officium præstet. Ita etiam Christiani in seruitutem redacti, & destinati remigijs nequaquam peccant in remigando.

At dices, Remigant contra Christianos. fateor, sed hoc illi faciunt, vt suo officio & muneri satisfaciant: nec enim illi sua voluntate, & arbitrio sunt remiges effecti, neque eis præcipitur solum vt remigent contra Christianos, sed vt absolutè & simpliciter remigent, quod non est per se malum opus. Quare cum remigare duro Dominorum imperio & iussu coguntur, minimè adiguntur ad id præcise contra Christianos pręstandum, sed simpliciter & promiscuè, contra omnes, vt ita suum officium exequantur & obeant. Aliud vero esset, quando iuberentur arma capere & pugnare contra Christianos, aut furari, aut innocentem hominem occidere, hæc enim sunt per se mala, & proinde nullo metu etiam mortis facienda.

Ad id vero quod obijciebatur, nimirũ Christianos in remigando Saracenis opitulari: respondemus eos per se solũ, quod debent officium, & ministerium pręstare, ex accidenti vero consequi, vt in eo Saraceni iuuentur, qui non est eorum propositus finis: nec tamen inde efficitur vt iure possint contra Christianos remigare, etiam quando ad id nullo metu adigerentur, tunc enim cum omnis metus & periculum abesset, lege charitatis desistere à remigando deberent, cum possent citra vllum incommodum Christianorum libertati, saluti, & vitæ prodesse. At vero tanto cum suo detrimento, & malo, nulla lege compelluntur ad consulendum aliorum vitæ & bono. At commune bonum, inquies, iure naturæ debet priuato præferri. Non diffitemur id lege Charitatis Christianos præstare oportere, vbi Saracenis, vel Turcis pugna esset cõtra certam Christianorum Rempublicam, aut contra Regem, vel Principem: sed in pręsentia sermo tantum est de seruis Christianis, qui remigant in triremibus, vel nauigijs Saracenorum, contra priuatos Christianos pugnantium.

Vltimo denique dubitari poterit, An Saraceni Christianorum Principũ iurisdictioni subiecti puniri queant ob delicta contra legem naturę commissa, aut contra Deum in ijs, quę sunt illis nobiscum communia. Respõdeo posse, vt si furta, adulteria, parricidia, vel homicidia perpetrant, quoniam sunt crimina contra communem Reipublicæ salutem, cuius ipsi quoque sunt participes. Si item Idola venerentur, si Deum negent vnum esse, si in Christum, Religionemue Christianam maledicta conijciant: si Christianos in Christi, aut Christianæ Religionis odium, ignominiam aut cõ-

temptum

temptum malè habeant: si Sanctorum imagines cōculcent, reliquias proterunt, si cruces prosternant, resue alias sacras impiè & nefariè polluant, violent, aut tractent, Vnde merito à Christianis Imperatoribus præsancitæ sunt leges, vt Idolorum templa clauderentur, & impia sacrificia cessarent, quod iussit Cōstantinus Magnus l. placuit C. de Paganis: & vt reuerterentur, quod est postea à Theodosio imperatum. Nam ait Nicephor. l. 9. hist. Eccl. c. 25. Primus Cōstantinus sacrificare Dæmonibus prorsus prohibuit, aras autē eorū non sustulit, mandato illo promulgato, vt Deorum fana clausa essent, ne ab aliquo adiri possent, idem filij eius fecere. Sed Theosius legem tulit, vt Deorum fana diruerentur. Teste igitur Nicephoro simulacra & statuæ Deorum deijciebantur, frangebantur, & comminuebātur. Editæ quoque sunt Imperatoriæ leges, quibus Pagani in Christum & Christianam Religionem contumeliosi, & iniurij pecuniarijs pænis, atque etiam bonorum publicatione mulctarentur.

Quæritur insuper, an liceat Christianis Principibus impune permittere Saracenorum ritus? Respondeo ex parte licere, ex parte vero, non licere. Si ritus ita sint superstitiosi, vt nec eorum sectæ quam superstitiose profitentur, congruentes sint, nequaquam eos tolerare Christianum Principem decet: quia & à Christiana Religione, & ab eorummet secta, quamuis impia, sunt alieni. Si tamen sint ipsorum proprij, nec à veteri, & antiqua professione discrepent, permitti, & tolerari possent ad plura, & deteriora mala euitanda; nimirum ad communem Reipublicæ pacem tuendā, ad dissidia & odia profliganda, ad expeditiorem eorum conuersionem. Nam cum eorum vana & superstitiosa secta, tota vndique erroribus scateat, ac fæteat, facilius, citius, & commodius possunt hac ratione confutari.

LIBER VNDECIMVS DE ETHNICORVM CONVERSIONE PROCVRANDA.

Præfatio.

Gentium conuersio prædicitur. Isaia 2.

IN oraculis antiquis habemus, certè clarissimas de conuersione omnium Ethnicorum prophetias, futurumque vt Ecclesia Dei ad agnitionem diuinæ veritatis perducat omnes nationes: & vt nunc cæteros omittam Prophetas, Isaias 2. cap. clarissimè vaticinatur, non vnis, sed in vniuersum nouissimis diebus fore, vt gentes confluant ad montem Domini, & inuitent alios populos: neque vllum tempus excepit, quo id non contingeret. Sic alibi: *Multiplicabitur*, inquit, *eius imperium, & pacis non erit finis.* Et de Ecclesia rursus, quæ prius erat quasi tellus deserta & inuia, ad quam nemini patebat accessus ante aduentum Christi, nullus eius erat cultus: *Lætabitur*, ait, *deserta, & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium, germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans.* Explicat alibi eadem elegantissimè Isaias. *Deserta*, scribit, *tua, & solitudines tuæ, & terra vicinæ tuæ nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longè fugabuntur qui absorbebant te. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ: Angustus est mihi locus, fac spatium mihi vt habitem. Et dices in corde tuo quis genuit mihi istos? ego sterilis & non pariens, transmigrata, & captiua; & istos quis enutriuit? Ego destituta & sola: & isti vbi hic erant? Hæc dicit Dominus Deus: Ecce leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum; & afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt.*

Isaia 7.

Isaia 35.

Isaia 49.

Non discedamus ab eodem Isaia: qui sic alibi refert Deum loquentem ad Ecclesiam: *In indignatione mea percussi te, & in reconciliatione mea misertus sum tui, & aperientur portæ tuæ iugiter die, ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & Reges earum adducantur.* Quasi nullum sit momentum diei vel noctis, quo Ecclesiæ portæ claudantur, sed sint semper è gentibus qui ingrediantur ad ipsam, ita vt non possit etiam eo tempore quo necesse videtur, qualis est nox, claudi. Prædictæ igitur Prophetiæ quæ necessa-

Isaia 60.

rio impleri debent, animos virorum Apostolicorum vehementer mouere ac inflammare deberent. Quid enim acrius animum pium vrgebit, quam diuinæ promissionis veritas, quæ pollicetur Gentilium resipiscentiam. Porrò acerrimum calcar habent Euangelici ministri, ad Ethnicos profecturi, vt libenter onus impositum ferant: diuinam scilicet pollicitationem diuinorum oraculorum futuri prouentus. Etenim nihil æquè firmum negotiatores habent, qui ad extremos Indos auri amore nauigãt quàm promissionem: & tamen firmius & perseuerantius Oceanum vincunt, quàm Iesu Christi famuli, quos amor salutis proximorum lentè admodum afficit.

Rationes quibus Euãgelium disseminandum Gentibus suadetur.

Secunda ratio, quia cum hoc sæculo ab anno circiter quingentesimo supra millesimum plus terrarum atque hominum fuerit detectum, quibus Euangelij lux nondum plenè illuxit; quam totis fere mille superioribus annis; innumeræ etiam sint Regiones, ac Gentes quæ quotidie à Lusitanis & Hispanis in vtraque India deteguntur, quibus Euangelica tuba nondum insonuit, manifestò monstratur præ foribus esse tempora, in quibus plenitudo gentium intret Ecclesiæ ouile: verè enim diuinum fuisse consilium clarè perspicitur, vt tot nationes antea ignotæ, hoc sæculo reperirentur, vt ad Euangelium vocarentur, & concorporales fierent & comparticipes mysteriorum Christi. Horum igitur omnium oportet procurare salutem, ac ministros Christi excitare, ne tota die otiosi animarum salutem negligant, imò Dei consilia conatusque adiuuantes diuino operi strenuè se accingant: maximè cùm tanta atque adeò vasta orbis portio patuerit, ac tot nationes nostra ætate repertæ sint, quibus nec syllaba sancti Euangelij innotuerit; nec credi potest frustra tot fuisse adinuentas, sed diuina potius prouidentia vt primùm innotuerint, deinde adeantur, ac tandem Euangelicam pacem accipiant.

Tertia ratio: Dolendum est profectò, innumeras nationes barbaras diuinum cultum Dæmonibus diuinitatem simulantibus afferre, & magnificentissima templa impuris creaturis dedicari: vt apud Iaponios, Sinas, & Indos passim cernitur. Qualis ergo zelus Christianorum erit, nihil curare quod cultus Iesu Christo debitus tot Dijs commentitijs reddatur? quare rectè monet D. Chrysost. ho. 4. in c. 1. epist. 1. ad Corinth. *Nos Ethnicos muliebri, vel etiam maiori vlulatu deploremus, quoniam communem salutem non intelligunt, neque enim adeo vxorem virum suum amare oportet, vt nos vniuersum genus humanum, idque ad salutem alliceret, siue Ethnicus sit, siue quiuis alius.*

Quarta. Hic (si vspiam) misericordia vim suam prodere deberet. Tartarus quippe sinus suos pandit & laxat, vt innumerabilem multitudinem Idololatrarum quotidie cadentem absorbeat. Nunquid animæ illæ Christi sanguine redemptæ non fuerunt? Quomodo ergo tam ingens humani ge-

neris pars cedit in prædam Dæmonis?

. Quinta, Eò maior misericordia Gentilibus impendenda est, quo simplicius peccant. Certum est quippe in alta eos Iesu Christi ignoratione versari: quid vero agent, quomodo Christum agnoscent? Profectò nisi per auditum non agnoscent. At quomodo audient sine prædicante? Etenim duros corde oportet esse Christianos, quos tantæ cladis sensus non tangit, & pro virili parte sua, ministros ad gentem derelictã mittere minimè curant.

Sexta ratio efficacissima subest, ab Apostolorum imitatione petita: ij enim à Christo ad remotissima Gẽtilium Regna missi, opus certè gloriosum à fundamentis cęperunt, vt ab eorum imitatoribus perficeretur. Qualis ergo imitatio erit, opus imperfectum relinquere, cum vires & industria suppetant, ad ea quæ desunt fœliciter implenda? Vtinam qui Christo placere cupiunt, animaduerterent quanti sit momenti ratio hæc, (quæ si obseruetur) Iesu Christi famulos Apostolis simillimos efficit. Profectò Christus singulari prouidentia duos nobilissimos Apostolos Petrum & Paulũ ad arcem Romani destinauit Imperij, vt omnes Gentilium superstitiones, quæ ibi vigebant, aboleret. Vt per hoc ipsum Ecclesiæ Principes discerent, qua solicitudine, ac dilectione Ethnicos homines amplecti, & ad æternę salutis viam perducere deberent. Et quidem ratio hęc summos Antistites non segniter vrget.

Septima. Sanè si Iesu Christi famuli de conuersione gentilium, vt par esset, agerent, omissis capitibus multis, ex hoc vno potissimum incitarentur, quod missiones istæ diuinis consolationibus affluunt. Quis enim vir pius non intima voluptate capiatur, cernens nascentem Ecclesiam, nouellos Christi partus sacro baptismi fonte lustratos, syncerũm Euãgelici textus intellectum, syncero exercitio confirmatum? Quid quod noua in Ecclesia noua miracula coruscant, quę nostros Europæos in extremis orbis regionibus Christi causam agẽtes vehementer inflammant & exhilarant, & nouos populos efficaciter trahunt, & admiratione suspendunt?

Ratio octaua. Habet quoque missio quæ ad istos infideles fit, facilitatem miram, vtilitati coniunctam: facilitatem, inquam, in disputationibus, ac fidei persuasione. Cum enim rudes sint & crassissimis erroribus excæcati, mirum est quam facile conuincantur, vt ad disceptationem ventum est. Quod certe assertum ex recentibus constat historijs. Iaponij quippe (pro Gentilium conditione non prorsus rudes) in primis Europæorum congressibus mirabili stupiditate conuicti sunt. Et ex hoc certè capite conuersio Gentium cum facilior sit, auidius à viris Christianis arripiẽda est.

Nec retardare debet plurimas harum gentium nationes barbarissimas

esse,

esse, ac belluinis moribus imbutas, vix quicquam humani sensus habentes, sine lege, sine Regẽ, sine vllo tenore viuentes, ac proinde ineptas esse verbi Dei prædicationi: quia nullum hominum genus, vt doctè ac eleganter probat Iosephus Acosta, exclusum est in Euangelij fideique communicatione, vbi à Christo Domino Apostoli audiunt, *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.* Et rursus: *Eritis mihi testes in Hierusalem; & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.* Et alibi: *Docete omnes gentes.* Quis igitur tam illustris præcepti toties commendati auctoritatem contemnat? Aut quam hominum nationem adeò feram, & ab omni humano sensu remotam, beneficio prædicationis, fidei, pœnitentiæ, ac diuinæ doctrinæ destitutam putet, cum audiat Dominum de vniuerso mundo obeundo, de omnibus docendis Discipulos contestantem? Quin potius si attentius diuinas scripturas legamus, apparebit fortasse non sine magna ratione, ac diuino quodam mysterio, extremum & abiectissimum genus hominum, vel præcipuè ad sortem Euangelij vocari. *Aethiopia* inquit, *præueniet manus eius Deo.* Quę vero gens despicatior his, qui vel ipso terrore & putore horrori pene habentur? De his Sophonias quoque Propheta: *Attenuabit omnes Deos terræ, & adorabunt eum viri de loco suo, omnes Insulæ gentiũ. Sed & vos Aethiopes, interfecti gladio meo eritis,* illo nimirum gladio quẽ Dominus venit mittere in terram, quod est verbum Dei; pertingens vsque ad diuisionem animę & spiritus. Cur enim contemptos, ac sempiternæ obliuioni datos homines arbitramur apud pium conditorem, & benignissimũ Redemptorem? Nunquid non vnus Pater est omniũ? An alio sanguine Græci & Romani, alio Barbari & Indi redempti sunt? Ipsos certe Iesu Christi Apostolos scimus ad remotissimas ac ferocissimas nationes penetrasse, neq; earum belluinis moribus deterritos, neque sensus stuporem pertæsos, & prædicasse Euangelium, & baptizasse, & munus inde Domino iuxta propheticũ vaticiniũ obtulisse. Agnoscebãt se debitores crediti tãlẽti Græcis pariter ac Barbaris, sapientibus atq; insipientibus. Intelligebãt in Christo Iesu non esse Iudęũ & Græcum, Barbarum & Scytham, sed nouã creaturam, quę secundum agnitionem Dei renouatur in imaginẽ eius, qui creauit illam Etenim quos paterfamilias licet debiles, licet claudos, licet pannosos, & horridos ad præclaras cęlestis conuiuij epulas pro sua magnificentia inuitari iubet; cuius obsecro temeritatis, cuius impudentię erit, hos vt serui conuiuas dedignentur, auersentur, fastidiãt? Nisi putamus melius esse perspectam ministris, vel conuiuarum rationẽ, vel conuiuij dignitatẽ, quam ipsi omnium conditori & largitori? In illo certè linteo quod Petro esurienti cœlitus oblatum est, omne genus non solum volucrum, & animantium; verum etiam serpentum ac reptilium expositum ac præparatũ diuina nos docuit historia, vt etiam sordidos, & abiectos, atq; vt ita dicã

humi

Marc. 19.
Act. 1.
Matth. 28.

Psal. 67.

Soph. 2.

humi repentes à Domino sanctificatos intelligamus. Quod autem Deus sanctificauit, nobis vt immundum fastidire ac repellere minimè licet. Quamobrem desinamus vel tarditatem, vel duritiam Barbarorum tantis diuinæ charitatis promissis opponere, & eum qui promisit fidelem existimantes, à communi omnium salute nullum genus mortalium putemus exceptum.

Ordo seruandus.

NOs igitur vt horum omnium saluti consulamus, maximè his qui ingenio & politia pollent, tria præstabimus, Primum Gentilium errores ad vniuersalissima capita reducemus, eosque naturali ratione fulti, per singula capita confutabimus. Nec pro errorum confutatione vlla inducemus argumenta vel intricata, aut nimiæ subtilitatis, vel cauillosa & fucata: omnia erunt, vt speramus, facilia & dilucida, quæ intelligi à quouis animaduertente queant. Secundo, De iuuandis Gentibus, rationeque agendi cum eis: ac tandem Tertio de communicatione cum Gentibus, atque ea quibus casibus licita sit, dicemus.

PRIMA PARS.

DE GENTILIVM ERRORVM CONFVTATIONE.

CAPVT I.

De erroribus Gentium in communi.

Gentium errores.

ILla solum desumam ad Gentilium errores confutandos, quę præcipua sunt, & à multis recepta, & circa quę celebres sunt hominum de colendo Deo sectæ & adinuēta, neq; prosequar ex ijs, nisi ea tantū, vnde videro iacturā Religioni importari, vel vt frigeat, vel nutet, vel omnino cadat. Nā abolita iā vel satis à maioribus explosa & profligata, ne attingā quidē: vt de Ioue, de Iunone, de Hercule, de Venere, de Marte, alijsq; huiusce notæ. Quis enim adeo nunc insanit, vt illos esse Deos suos credat, quales nemo velit habere liberos aut seruos? ad errorē illū cōuincendū, satis sunt olim à sanctis viris dicta multa, cū is adhuc hominum animos occuparet.

Præ-

Præcipui autem Gentium errores circa diuinam naturam cognoscendam ad hęc capita commoda reduci possunt. Nam vel ita barbari aut ignari sunt, vt Deum esse non intelligant, illumque primum, & summum principium, à quo omnia hæc quę videntur producta sint, non agnoscant: vel eo cognito in hoc primo principio definiendo plurimum errent. Hi autem errores omnes, vt fecit D.Tho.lib.1.contra Gentes ca.9.ad quatuor capita reduci possunt: nam in hac prima causa, quam nos Deum appellamus inquirenda, in tribus maximè cernimus homines errasse. Primo in huius principij natura, substantia, & perfectione prout in se est cognoscẽda. Secundo, in ratione explicanda, qua à primo hoc principio omnia fuerunt condita, & quo modo ab eo regantur & cõseruentur, eisque se variis modis communicauerit. Tertio, in exponendo vltimo creaturarum fine maximè hominum.

Circa primum articulum, nempè circa Dei naturam & perfectionem in varios grauesque errores Gentiles prolapsi sunt, quos ad certa capita redigere, penè esset impossibile. Circa secundum vero de processione creaturarum facilius errorum species ad certas classes à D. Thom.lib.2.contra Gentes c.3.referuntur: Primus, inquit, *est eorum error, qui creaturarum naturam ignorantes, nihil supra corporalem creaturam existimantes, dixerunt creaturam, primam causam & Deum constituere; de quibus dicitur Sapientiæ 13. Qui autem ignem, aut Spiritum, aut aërem, aut girum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & Lunam Deos putauerunt. Secundus error est, eorum, qui ea quæ solius Dei sunt, vt creare, futura cognoscere, miracula operari, creaturis aliquibus ascribunt; de quibus dicitur Sapient.14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt. Tertius, Est eorum qui diuinæ virtuti in creaturas operanti aliquid detrahunt, quales fuere illi qui duo rerum principia constituunt, vel qui res non ex diuina voluntate, sed ex necessitate naturæ à Deo procedere asserunt: similiter & illi, qui res vel omnes, vel quasdam ad diuinam prouidentiam non referunt. Ac denique quarto multi ex Gentibus errarunt, existimantes, creaturas rationales quarum finis vltimus est ipse Deus, alijs creaturis esse subiectas, vt sunt illi qui hominum voluntates astris supponunt, vel qui Angelos animarum creatores faciunt, aut ipsas animas mortales ponunt. Quibus erroribus naturæ humanæ derogant dignitati.*

Circa vltimum vero hominis finem exponendum, tam varij sunt, ac à veritate alieni errores; vt Marcus Varro teste D. Augustino libr.19. de Ciuitate Dei cap.1. ducentas & octuaginta opiniones, seu, vt melius dicam, deliramenta enumeret. Præsumebant enim temere, vltimum hominis finem, & beatitudinem in hac vita inueniri posse, vt qui alterius vitæ cognitione carerent. Quare præsenti vitæ aliam succedere, in qua mortales actionum suarum præmio, vel supplicio à Deo afficiantur, non agnouerant. Ac tandem circa honorem & reuerentiam exhibendam huic vltimo fini, ac principio omnium rerum, toto errant cælo, cum verũ

cultum Deo altissimo debitum in hominū mortuorū, vel Dæmonum, vel aliarum rerum & simulacrorum vanissimum, superstitiosissimūque honorem transtulerunt.

Contra hos igitur Gentium vanissimos errores breuiter agemus, licet non eodem ordine in omnibus seruato.

Præterea cum in adducendis gentibus ad fidem, non solum opus sit eorū errores destruere, sed & veritates nostræ fidei eis aperire, vt optimè aduertit D. Thom. lib primo contra Gentes cap 9. *Sapientis intentionem*, ait, *circa duplicem veritatem rerum diuinarum versari. Primo circa errores contrarios destruē-dos, & ad huius veritatis manifestationem per rationes demonstratiuas, quibus aduersarius conuincatur procedendum est. Secundo, Circa veritatum fidei quæ nostrum intellectum excedunt manifestationem: in quibus soluendæ sunt rationes aduersariorum, cum veritati fidei ratio naturalis contraria esse non possit, & rationibus probabilibus, quibus fidei nostræ mysteria esse euidenter credibilia Infidelibus ostendatur.*

Quæ in Gentium conuersatione obseruanda.

Ex quibus in conuersione Gentium procuranda tria potissimū intendere debemus. Primum, eorum errores destruere. Secundū, fidei nostræ mysteriorum credibilitatē cōprobare. Tertium, modum cū eis agendi præscribere, quæ tria à nobis breuiter erunt in hoc opere præstanda.

CAPVT II.

De Scriptoribus aduersus Ethnicos.

ADuersus Gentium errores, & Idololatras præsertim veteres, ac falsarum Religionum cultores ex antiquis Patribus scripserunt Iustinus Philosophus & Martyr, Tertullianus in Apologetico, & libro de Idololatria, S. Cyprianus de Idolorum vanitate, & aliis in locis, Clemens Alexandrinus, Eusebius Cæsariensis, Lactantius Firmianus, Arnobius, Augustinus prçcipuè in libro de Ciuitate Dei nunquam satis laudato, S. Thomas in lib. contra Gentes, Guilielmus Parisiensis lib. 1. de fide ac legibus. Ex his igitur Ecclesiæ Patribus innumera & efficacissima desumi possunt argumenta, quibus Infideles trahantur, vt oculis quasi apertis suarum sectarum nugas, & fidei nostrę solidam veritatem conspiciant.

Pro iuuandis vero edocendisque gentibus, maximè vero noui orbis, siue Indiarum Occidentalium, & Orientalium, Sinarum, & Insularum, Iaponiis aliisque quamplurimis, videndi sunt doctissimi viri ex Iesuitarū familia, qui rara doctrina experientiaq; præditi de hac re scripserunt: quales sunt Anton. Posseuinus 1. tomo suæ Biblio. lib. 9. & Iosephus Acosta in lib. de

pro-

procuranda Indorum ſalute, Alexander Valignanus in Catechiſmo Iaponiorum: hi enim poſt diuturnam rerum experientiam, alter pro Indorum Occidentalium, alter pro Iaponiorum conuerſione accuratiſsimè ſcripſerunt. Sed præcipuè noſtri temporis clariſsimum lumen Ludouicus Granatenſis perlegendus erit in aureo illo volumine cui titulus eſt, Introductio ad Symbolum, maximè in 5. lib. qui eſt veluti aliorum compendium.

CAPVT III.

De Vltimo fine hominis.

Ad quem ſit finem homo conditus.

AB hominis fine ad quem à Deo cōditus eſt, Chriſto propitio exordiamur diſputationem, quam fusè, doctiſsimè tamen proſequitur Ludouicus Viues lib. 1. de veritate fide Chriſt. à quo breuitati ſolitę conſulentes ea quæ præcipua ac ſelecta ſunt decerpſimus. Ad hominis, inquit, verū germanumque finem inueniendū, operæ pretium fuerit, vt hominem ipſum, humanaque omnia ſingulatim euoluta atque explicata proponamus nobis ante oculos. Primum omnium naſci hominem videmus, tum ali, & creſcere, quod viuere vocatur: hoc ei eſt cum ſtirpibus commune, diſtinctum à non viuentibus. Vis ergo & facultas eſt in eo aliqua, per quam viuit, quæ ijs negata eſt quæ non viuunt: ad hæc vtitur ſenſibus externis & internis, in quo à belluis nihil differt, differt à ſtirpibus. Aliquis ergo in eo eſt vigor, cuius ope, actionibus illis fungitur, qui non ineſt plantis nec herbis. Veniamus iam ad ipſius proprium. Vtitur conſilio, iudicio ratione, ſermone, quę belluis non ſunt attributa, vti eſt à Philoſophis declaratum & res ipſa oſtēdit. Aliquid ergo habet quo carent cæteræ animantes: per quod animal eſt hoc rationale, cætera ſunt bruta, muta, & rationis expertia. Ea vis & facultas mens dicitur, ſeu ratio qua vna homo cenſetur, aliis omnibus non diſsimilibus rebus tanto ab homine interuallo ſeparatis, ſaxis, arboribus, belluis. Habet in mente functiones duas: alteram qua in bonum tendit voluntatem: alteram quam huius velut conſultricem nuper diximus, iudiciū ſiue ingenium, quæ quid vere bonum & malum ſit inquirit. Voluntas ex ſe qualitatem habet nullam, talis fit omnino quale id quod amplectitur: ſi bonū, bona: ſi malum, mala. Illic eſt virtus, & hic vitium. In ingenio ſuccreſcit, cum non exercetur, ignorantia. quæ eſt velut tenebræ cum autem probè exercetur, peritia, quæ eſt tanquam pura lux, quū autem prauè, peruerſitas, & corruptela, quæ eſt ceu lux quæ in lucerna ex oleo ardens medicato varias rerum imagines obijcit oculis, vt capita aſinina,

vitulina, vineam per parietem expansam, fallitque intuentes ea ipsa quę vera deberet ostendere. In animo quem communem fecimus cum bestijs, sunt sensus interni, imaginatio, phantasia, existimatio, memoria, hinc affectus varij de opinione boni vel mali, pręsentis, ac venturi, lætitia, mæror, cupiditas, metus, & alia quæ subtilius exequi non est loci huius. Iam in corpore sunt sensus interni, in illis integritas & vigor, tũ integritas membrorum, sanitas, vires, robur, species, habitudo, & per sensus voluptas infusa. Foris ad nos veniunt quibus conseruetur corpus, ea ex quibus est concretum & coagmentatum. Sumimus enim ex terra, aqua, aere, & igne, quæ huic tuendæ, ac fulciendæ compositioni conducant, tum quibus recuperetur sanitas amissa, vel dubia & nutans confirmetur, quibus singuli sensuum voluptatibus & delicijs sibi congruentibus titillentur motu quodam suaui & iucundo.

Hæc præbuit natura. Nos adiecimus nostra primum pro teneritudine, atque imbecillitate corporum necessaria, indumentum, habitacula, instrumenta exercendæ terræ, & quodammodo cogendæ: vt fructus fundat, ac veluti debitor reddat creditum: tum quod vires nacti essemus perexiguas, addimus nobis adiutores, socios, amicos, ministros, tum ex bellorum rabie seruos, & alioqui nati & compositi eramus à natura ad societatem, quod beneuolentia, & sermo indicant. Iam ad procreationem sobolis stimulat nos natura, vt conseruetur genus: itaque vxores asciuimus, vnde nati liberi, ab vxoribus affinitates ortæ, à liberis consanguinitates & propinquitates, & charitatis mutuæ nexus, & sociabilitate cętus & congregatione hominum concelebrari: vnde pagi primum, inde oppida vrbesque extiterunt, non solum amore coniungente homines, sed interdum malis & necessitatibus dum cogunt se in vnum ij, quorum alij alijs vsui possint esse. Ex malitia & iniquitate hominum leges sunt ortæ; & ad legũ æquitatisque conseruationem Magistratus cũ potestate constituti, ad cõprimendam audaciã malorũ, ad propulsandam vero vim hostilem & iniuriam externã arma inuenta sunt, & multitudo armata effecit bellum. Qui cętui & multitudini illi profuisset, afficiebatur honore, tum ad referendam ipsi gratiam, tum ad exemplum aliorum Communicationi autem rerum à primo seruiebat commutatio, in cuius locum cum res esset visa impedita, & inexplicabilis, successit nummus, qui omnia exæquaret.

Tum vt homo inter homines agebat ex naturali quadã Dei similitudine quam nos deprauauimus, orta est cupiditas excellendi: sed excellentia degenerãte ad res inanes, ac falsas, dum corruptè de bono decernimus. Alij enim bonũ posuerunt, ac proinde præstantiam in forma, alij in robore, alii in animositate, fuerunt qui in rapinis & cæde hominum, qui in lusionibus, qui in honestate generis, qui in nihil sapiendo & vita belluarum proxima. Alij etiam

etiam honorem captarunt, non in sua solum Ciuitate, sed procul apud exteros: non suo tantũ æuo, sed ad posteros, quæ gloria nũcupatur. Signa honorũ & excellentię excogitata permulta, in verbis, in nutu, in gestu, in toto corpore, in loco, dum sedemus, dum assurgimus, ambulamus, trãsimus. In his omnibus immersit se & iudicãdi prauitas, & cupiditas insatiabilis permiscuit omnia, cõfudit, torsit, ad fines tum à natura ipsa, tũ à recta inuētione hominũ alienissimos. Nõ possum persequi singula quod esset operis immensi, & in pręsens minimè necessarij. Quis hic non cogatur exclamare: O hominem miserum iumentum quis te adeo onerauit! sed non est ei onus ab alio impositum, ipse sibi asciuit, & suis manibus imposuit.

Hic est homo, hęc humana. Dispiciamus iam vbi est eius finis. Finem voco ad quem referuntur cętera omnia, ipse ad aliud nihil. Quod vt exemplo fiat manifestum, præparationi nauis finis est nauigatio, sed non postremus: neque enim ibi sistit destinatio animi. Nauigationi proposita est pecunia, neque hęc postrema, quam videlicet alterius rei gratia quęrimus: nempe vt vestem paremus & alimenta: alijs vero vt seruos, domos, rem familiarem amplam: aliis vt gerant bellum, vel decus sibi concilient vel authoritatem, vt est cuiúsque animus & cupiditas. Et cibũ expetimus quo recte valeat corpus, aut animus; & rectè volumus habere, vt probe fungamur actionibus quas cupimus, & hę aliorsum tendunt, vel vnde venerant reflectuntur. Non sunt itaque hi fines quos hic quęrimus, sed vltimũ illum in hominũ actionibus inuestigamus, ad quem tanquam summũ & pręstantissimum tendunt omnia: ipse sui tantum gratia quęritur, non aliorum, qui finis bonorum nuncupatur.

Varij fines hominis à Philosophis dati.

Olim qui Philosophiam profitebantur, partim cõtradicendi studio partim sui ostentandi, partim quod non omnes eodem modo considerarent hominem, varios depinxerunt fines. Fuerunt qui voluptatem ponerent, quod ad eam bestię omnes, vt & nostra animalis pars, seu nutu suo ferrentur pronę. Adiecerunt alii indolentiam; eáque pręcipuam esse voluptatem dixerunt: alij sanitatem. Quidam sensu magis populari, nihil esse potius, aut pręstabilius arbitrati sunt opibus, honore, potentia. Alij penitus inspexerunt hominis naturam, finemque in animo esse oportere statuerunt, nempè virtutem, qua componitur & formatur animus, ne in motus illos inconditos ac turbulentos intumescat ac tumultuetur: hi fuerunt Stoici. Aristoteles altius ascendit ad mentem, & quod in ea existimat esse optimum, videlicet contemplationem rerum maximarum, id postremum esse censet in bonis. Addit velut appendices corporis & animi, & vitę seu bona, vt ipse vocat, seu commoda, vt Stoici. Hę duę nationes ex disputationibus Socratis sunt natę, quas litteris mandauit discipulus eius Plato, qui in constituenda

beatitudine hominis varius est & incertus, tametsi quibusdam locis plus vidit, quam reliqui omnes Philosophi. Ait enim alicubi, virtutem doctrinamque præcipuum esse bonum: alibi vero contemplationem, optimi nempe Dei: alibi sublimius elatus, amorem eius atque imitationem esse affirmauit. quod dictum quia veritati est proximum, ad postremum disputationis reseruabimus. Reliquæ omnes opiniones ac sectæ iam olim aliæ aliarum telis confixæ, & argumentationibus refutatæ sunt. Facilius enim cuique fuit contra falsum dicere quam verum inuenire. Eorum rationes huc adferre operosum esset nimis, & superuacaneum. Attingam tantum aliquas, non ex illis subtilibus atque intricatis, sed cuiusuis captui aptas & congruentes. Constat homo, vt nullus ignorat, ex animo & corpore. Finis ergo illius in externis rebus non potest situs esse, quæ nec sunt in homine, nec quicquam sunt hominis. Et ea cum hominis gratia sint quæsita & parata omnia, non possunt profecto finis esse hominis, contra potius homo est illorum causa & finis. Neque enim vel pecuniam, vel possessiones, & opes alias quærimus propter seipsas, nisi quod adferunt vel delectationem, vel decus, vel vsum aliquem ad necessaria. Hæc igitur vlterius posita sunt, quam diuitiæ. Quod si hæc absque numis liceat consequi, pauci numos attingerent: vt Reges & proceres magnanimi, quibus cum pecuniarum vsus omnis abundè suppetat, ipsi nec pecuniam contrectant vnquam, ac ne vident quidem.

Nec præterea in vita hac finis hominis vltimus inueniri potest, finem appello, id quod perfectum hominem reddit ac beatum: at fœlicitas hæc & consummatio bonorum in vita hac nulli potest euenire. Nam si quis hominem intus & foris inspexerit, facile intelliget finem nullum habere hominem in hac vita se dignum, & in quo posit cõquiescere: alibi ergo quærendus est hominis finis, non hic. Nam prima conditio vltimi finis est, vt sit homini proprius, ac ea de causa in optima illius & præstantissima parte situs, vt qui vnus satis sit ad fælicitatem: quod autem fœlicitatem beatitudinemque allaturum est, maximas vt delectationes importet sine vlla molestia vel perturbatione necesse est. Adde his, vt sit perpetuus, nec auferri posit. Nam si quis metus interueniat ne amittatur, is metus fælicitatem diluet & corrumpet. Ideo in sua cuiusque manu positum esse oportet, aut certè illius de quo exploratum habeamus, daturum eum quoties nobis lubuerit. Si quis hominem contempletur hac in vita, inueniet nihil minus assequi finem suum, quam illum. Corpus est imbecillum sortitus, fragile, & morbis ac mortis generibus innumeris obnoxium: æui breuis ac incerti, cui exitus singulis momentis, plurimis & variis de causis impendet. Brutis vero firmiora sunt corpora, minus concussa morbis & ætas diuturnior: quæ fuit Theophrasti, & quorundam aliorum querela, dum in

sapien-

sapientiæ curriculo multas paterentur moras, & interciperentur, antequam metam contingerent.

Deinde quænam fęlicitas est, quæ minimum prodest posſidenti, plus delectat ſpectantem, quam habentem? Quid quod est res momentanea, corrumpitur mille caſibus, morbo, ætate, plaga, vlcere, papula, à ſole, à vento, ab ęſtu, à rigore. Voluptates corporis breues & plane momentaneę, nec vnquam merę, ſemper moleſtia commiſtæ, & contemperatæ. Relinquũt vero poſt ſe mærorem & morbos. Bruta illis & maioribus, & pluribus, & diuturnioribus perfruuntur: quippè quę vndique voluptates conquirũt, & abiectiores ſunt ad eos ſenſus quibus potiſsimũ voluptates capiũtur, nempè guſtum & tactum. Adde quod eas ſumũt ſecurè, ſine reuerentia, ſine reſpectu Dei, & hominũ, ſine repugnantia mentis, quæ prauis cupidinibus reclamat. Quod ſi in illis eſſet fęlicitas, fęlicior fieret homo, quo eis & diutius, & crebrius vteretur. Atqui tum fit miſerior, frangitur enim & debilitatur corpus, animus autem in belluinam naturam degenerat: vt fęlicitas ea, nihil aliud ſit quam verti in pecudem. Nec ipſos ſuos ſenſus delectatione afficit voluptas, niſi moderatus ſit eius vſus & rarus: quemadmodum eſt apud quemdam Poëtarum, voluptates commendat rarior vſus. Cuiuſmodi porro ſit voluptas exiſtimanda, declarauit conſenſus generis humani, qui tegi illas, qui diſsimulari atque occultari voluit, nec eſt vllus qui de gulæ aut libidinis perceptis voluptatibus glorietur, niſi forte inſanit, & pudorem omnem excuſsit, hoc eſt, (vt Cicero dicit) nomine ſit homo non re. Nam quiſquis humanum habet ſenſum, quærit tenebras, & vbi deliteſcat, etiam in ijs quæ ſunt lege, ac iure permiſſæ, vt cum Coniuges dant operam liberis.

Iam comedere ipſum, & bibere quàm res eſt moleſta, toties, tamdiu repetendum: & vbi finitum eſt abit delectatio, relinquuntur ructus, excreatio, meiere, excernere, grauitas ſomni in quo nihil homo differt ab arbore. Si nimium ederis, aut biberis, aut naturę parum congruentia, labor, moleſtia, dolor, mors. Aedificatio res ridicula, lapidem lapidi ſuperponere, tignum tigno addere, bacillum bacillo, ſtipulam ſtipulæ. Veſtes pudori cõſulunt. Quod bonum eſſe poteſt in eo, quo fęlicius careremus ſi liceret? Hæc enim noſtra infirmitas inuenit, non præſtantia. Quanto ſunt meliore conditione, quibus hæc non ſunt opus. Denique quid poteſt eſſe circa corpus, vel in corpore bonũ, aut expetendũ, cũ ipſo noſtro corpore nihil ſit turpius, nihil tetrius & fętidius? Tollat quis cuticulã, videbit ſubito quanta exiſtet fęditas, quæ vndique per omnes corporis meatus, tanquã per cloacas continenter ſcaturit. Quæ externa ſunt præternaturalia, quę naturalia perpauca ſunt & exigua, nempe quîs corpus alitur & tegitur:

cæteaa humana vanitas inuenit,& nos deinceps delicijs,& prauo vſu auximus in immenſum,& effecimus vt illis indigeremus. Multæ gentes his dementiæ noſtræ inuent's non vtuntur,nec indigent, faciliuſque ac fælicius ætatem degunt tanti pōderis expertes. Nam opes,honores,dignitates qui quærunt,aut qui quæſitas tueri ſtudent ac conſeruare,quam multis & variis ſe moleſtiis inuoluunt? Quid,quod non ſunt in manu poſsidentis aut poteſtate; fortuita ſunt: qui deſiderat & affectat plerumque nō cōſequitur. Confluunt vero ad negligentem, atque etiam interdum ad aſpernantem. Adde his quam multarum inimicitiarum ſint cauſæ ac fomenta,inuidia cōpetitorum. Vnde non ſingulorum modo hominum turbatur quies, ſed vniuerſæ Ciuitatis ac Regni,& Prouinciæ totius, minoribus vero quanto ſint odio,qui ſe ab illis premi cenſent.

Sæculi inaneſcitiæ. Age vero, quibus tandem de rebus eſt tanta digladiatio, tam acerba contentio? de leuiſsimis ac minutiſsimis,de pecunia. Atqui ea per ſe nihil eſt.alibi ex auro,alibi ex argento,ex ære,cupro,orichalco. Fuit aliquando ex ſoleis calceorum, eſt in quibuſdam Orientis Ciuitatibus ex fabis, certo numero diſtributis arbitrio Principis aut Magiſtratus. Et modo vſus ſit idem,quid refert quæ ſit pecunia? quæ ad paranda ea eſt excogitata,quibus corpus quotidie indiget. Nam & gemmis prima conciliatio pretij dicitur fuiſſe, quod vim dicuntur ſalubrem habere corpori. Itaque in multas medicinas adhibentur. Ergo ſemoto vſu nihil refert aurum habeas,an ſaxum, adamantem,an ſcrupum ex glarea ſumptum. Quod ſi inſtrumentum eſt pecunia,res eſt vtique,cum ibi ſiſtitur.inanis: vt ſi quis pennas coaceruaret diligenter multas,& varias,nunquam ſcripturus. Vſus porro neceſſarius exiguus eſt. Quid faciunt centum millia ducatorum, vbi duo vel tres ſufficiunt? Vſus ſuperuacaneus prauitatem demonſtrat iudicij. Quiſquis enim ſuperuacaneum dicit,eo ipſo nomine vanitatem coarguit vacantem & redundantem.

Accedit honor,quid rei hoc eſt,nam euaneſcit protinus, ſi quid ex eo coneris attingere. Aperiri caput,de via cedere, blandè appellari, duci & reduci,hæc nihil ſunt. Stulta opinio & inconſiderantia efficit, vt aliquid eſſe credantur. Adde quod alieni prorſum ſunt arbitrij, nempe populi,belluæ multorum capitum. is vt variè de præſtantia iudicat, ita honorem quo non decet applicat, vnde non decet detrahit. Quæ poteſt eſſe fęlicitas in alieno arbitrio ſita,atque eo rudi,craſſo,ac proinde iniquo? De nobilitate verbum nullum faciam: quoniam nihil puto ab hominibus ſtultius, aut inanius excogitatum, quodque minus haberet ſolidi quod apprehendas.

Si ſunt hi hominum fines,ſi ad hæc eſt homo conditus, quid eo poteſt fingi miſerabilius? quanto beatius viuitur ſine his? quæ aliud prorſum non

ſunt,

ſunt quam fontes omnium curarum,moleſtiarum,cruciatuum animi, perennes & copioſiſsimi, contra quæ ſigillatim multa ſunt ab excellentibus ingeniis collecta , vt operæ ſit ſuperuacaneæ illa perſequi , quæ ſunt cuilibet obuia.Denique omnia hæc quæ ad vitæ huius excogitauimus ſubſidia;quomodo beabunt nos,cum ne tueri poſsint à morbis, doloribus,moleſtiis,anxietatibus,fame,ſiti,algore,æſtu,morte. Hæc circa corpus, aut in ipſo corpore.

Scrutemur ſi placet,animum,in cuius parte ima,& ea quæ corpus attingit,ſunt motus illi perturbationeſque qui affectus vocantur. His vero quid turbulentius,atrocius,ſæuius?qui minimo excitantur flatu, ſæuaſque tempeſtates in toto homine concitant , vt non videatur iam homo eſſe, ſed plane pecus aut fera : vitamque vniuerſam tantum abeſt vt beatam efficiant,vt reddant prorſum inſuauem atque amariſsimam. Omniſque mortalis Philoſophię in hoc verſatur cura & labor, vt ſedentur & conquieſcant hi motus.

Altera ſuperior pars ac melior,mens dicitur. Quæ ſunt illius bona? duo, vti & functiones duæ. In intelligentia eſt peritia , in voluntate virtus; in intelligentia humana tantæ ſunt tenebræ, ea nox, vt quod acutiſsimus & peritiſsimus homo aſſequitur,non multum abeſſe videatur ab eo quod nocte obſcuriſsima cernimus lucernis remotis. Scilicet memoria eſt anguſta, fluxa,infidelis, acumen autem ingenij retuſiſsimum, ſegnis diligentia & tarda. Quomodo conſtitues in eo fęlicitatem,quod vel nullum eſt prorſum, vel adeo tenue atque exiguum, vt pro nihilo ſit habendum ? Quo magis Ariſtotelis ſententiam miror, qui cum non ignoraret quam infirmæ eſſent etiam circa corporalia, quæ ſub ſenſus veniunt , ingenij noſtri vires, finem hominis in contemplatione poſuit rerum ſupremarum, & quidem in hac vita: vt nihil videatur feciſſe aliud quam excitare hominibus cupiditatem eius rei quam conſequi non valerent. Ecquis tandem in cæco, vel homine viſus hebetiſsimi , dicat fęlicitatem eſſe,multa acutè cernere: hoc irridere potius fuerit vitium , quam oſtendere quid habeat optimum natura.

Bona mentis

Altera pars eſt voluntas,atq; ea potior. Huius perfectio eſt virtus.quocirca in excelſo loco reſidere dicitur Domina & Regina omnium. Equidē ad virtutis nomen non poſſum non aſſurgere, & multū ei deferre, agnoſco rem vnam eſſe omniū pulcherrimam, & præſtantiſsimam,cui omnes merito plurimum tribuant:ſed ipſam nō propter ſe, ſed propter beatitudinem illam ſempiternam,ad quam per virtutes venitur. Nam ſi ad hanc vitam referantur omnia,nec vlla ſit alterius ſpes ,memoria , reſpectus , profecto nihil eſt virtutis nomine inanius,nec aliquid intus continet,niſi apud callidos forte aſtutiā cōmode ac ſuauiter viuēdi. Virtutes cēſentur hę, Iuſtitia,

fortitudo,continentia. Accedit prudentia, quæ magis rectrix est & moderatrix virtutū, quam virtus ipsa. Non eripis cuiquam suū, reddis depositum,non fraudaris,non circumuenis,præstas pietatem patrię, parentibus, propinquis,necessariis,benefactori gratiam,iustus es:ad hūc eundem modum in actionibus aliarū virtutum. Subis pericula intrepide, perfers incommoda fortiter,obijcis te morti animose,fortis es. Si hæc facis omnia, vt vir bonus habearis, vt sis in pretio,vt beneuolentiam, vt honorem, vt decus colligas,(quibus ex rebus dignitas,opes,& vita iucūdissima comparatur: ex contrarijs autem ignominia:dedecus,damna, pęnę legibus constitutæ.) an non virtus tua cautio est, seu cauponatio verius, non aliter quam nauigatio & negotiatio & bellū quod milites mercede perferūt?ita habebo in bono opere volūtatem pessimam,nec minus assequar,imo magis multo, quam is, qui simpliciter habet optimam, & sequitur bona fide rectam conscientiam. At dices,hic est vere vir bonus, non ille: vanæ sunt voces. Quid est enim vir bonus,si hęc vita sola spectatur,nisi inane nomen? quis est iudex, quis est vindex rerū intra cuiusque pectus occultarū? Non minus diu viuit vir malus,quam bonus,& magis ex animi sui sententia & voto. Confecto autem cursu, nihil vtrinq; remanet: imo sæpenumero hominis mali restat fundatū patrimoniū astutia & calliditate,honestati liberi,etiam fama illius tanquam boni & pręstantis viri. Sed natura tamen & imago veritatis adeo sunt apud animos nostros fortes, vt vel falsam & degenerantem virtutem propter verę similitudinem quandam & velut vmbram,non possimus non admirari,quia verę virtutis venerationem ac beneuolentiam Deus humanis pectoribus indidit.

Quapropter cordatiores ex Philosophis satis intellexerunt vana & infrugifera esse omnia,si huc tantummodo referrentur:ideoque virtutū & vitiorum pręmia ad alteram vitam remiserunt, vt Socrates, & hunc secutus Plato,& Platonem Cicero, & alij complures. Quod quia natura duce ac magistra probabile erat in vulgus, Poetæ quoque tenuerunt. Sed hęc ita sunt leuiter dicta & frigide, vt idem ipsi non satis viderentur credere, quæ affirmabant,quemadmodum alibi docebo. Sed profecto ita est, nullum habet homo finem in hac vita se dignum. Quod si nec habet in altera frustra est;non est autem frustra: conditus est ergo ad alteram,& ibi est quies, & finis,& beatitudo illius.

CAPVT

CAPVT IV.

Quis ſit hominis finis, ex ipſo homine perſcrutatio.

VErum ex homine probe attenteque conſiderato, non fuerit profecto operoſum, quis illius ſit finis, aut quę certe eius ratio, inuenire. Non aliter quam ſi quis in extremis illis Oceani Inſulis, vbi nullũ eſt ferrũ, gladiũ videret ab aliquo noſtrorum hominum allatũ, multum voluendo, & verſando, & ad rem aliquam accommodando atque experiundo, vſum tandem illius inueniret, in quem eſſet paratus. Sic homo inſpiciatur diligenter intus, & foris. Quæ in ſe, quęque extra ſe habeat recenſuimus paulo ante. Ex naturæ prętantia & ratione vſus facile intelligetur, non huc eum ſpectare, neque huic eſſe vitę conditum. altior enim eſt naturę cõditio quam pro his rebus. nec vſus earũ tam prętans inſtrumentũ poſtulat, nec vſus inſtrumenti huius hiſce eſt rebus aptus & accommodatus. Dicamus hæc apertius & explicatius, vt ab omnibus poſsint intelligi, modo mentem atque attentionem adhibeant.

Verus hominis finis inquiritur.

Nihil vnquam aſſumitur in vſum & finem alterius, quod ſit potius & præſtabilius eo propter quod ſumitur. Id nec in vita contingit vnquã inter ſapientes, nec in natura, quæ ſumma ſapientia regitur. Semper enim quod alterius gratia ab aliquo expetitur, minus eſt illi, quam id quod expetit, alioquin contrario potius modo expeteret. Omnes pecuniam damus propter cibũ; & hunc volumus propter vitam, vita ergo melior cuique quam cibus, & hic quam pecunia: nam qui vitã impendit propter honorem & famam, charior & melior eſt huic fama, quã vita. Appetitus enim noſter natura ſua in id fertur, quod ſibi cenſet eſſe bonũ. Quo ergo melius & potius exiſtimarit, eo feretur pronius & vehementius. Itaque in quod potiſsimũ, & propter quod aliud faciet, id cenſebit ſibi eſſe omnium optimum. Quod ſi ſit voluntas ſapiẽtis, non falletur; & id reuera erit optimum, quod maximè omnium expetet, & in cuius gratiam ſumet alia.

Natura ergo quę eſt ſapientiſsima omnium, nempè à ſapientiſsimo cõpoſita, conſtituta, inſtructa, ea quæ reuera ſunt præſtantiſsima & optima ſtatuit ſummo loco, & horum gratia cætera, non vice verſa. Creauit ergo quidque, & ei attribuit hunc finẽ, vt bene ſit illi. hoc enim non poteſt dari aliud potius aut melius, & in eo cuiuſque rei appetitus conquieſcit, dignumque id eſt in quod ſumantur & referantur alia.

Senſuum ergo corporalium finis eſt, vt bene ſit eis; mentis vero vt

bene sit illi. Sensus merito in rebus vitæ huius occupantur, in esu, potu, calefactione, refrigeratione, & huiusmodi: quoniam per hæc bene est ipsis, integriores sunt enim, acutius noscunt, & perfruuntur suis voluptatibus. Mens vero si in rebus vitæ huius occupetur, quis erit fructus? non ei bene erit, vt quæ nec clarius intuebitur res excelsas vel abditas, nec perfruetur voluptatibus cognitionis: imo eo longius aberit ab intelligentia rerum se dignarum, quo attentius & diligentius innauauerit rebus vitæ huius, nempe parandis ijs quę postulat corpus. Itaque quod melius est, fieret instrumétum deterioris, nempe mens corporis: & sensibus seruiret intelligentia: cũ omnibus è contrario potius natura informationem hanc indiderit, externa esse condita propter corpus, hoc propter animum; & in animo quę sunt inferiora, propter superiora, videlicet propter meliora, sunt minus bona.

Præterea neque in rebus externis finis, cum in eo sit corpus, cui seruiunt externa, non ergo in externis finis, quandoquidem non ibi sistitur: sed vlterius est progressus, nempe ad corpus; hoc est sensuum gratia. non ergo vltimum corpus. Sensus ad animum referuntur, quæ in animo ad mentem. mentis autem est cognoscere: erit ergo ex notitia appetitus aliquis menti coniunctus. Nam cognitio omnis in animali propter appetitum est. Non enim expetit quis vt norit, sed nouit vt expetat. Incognita enim expetere non possumus. Is appetitus mentis voluntas nominatur, cuius est ipsa mẽs consultrix, & ductatrix. In voluntate ergo tanquam postrema & summa est finis, & voluntatis finis, hominis est finis. At volũtatis finis & beatitudo est, illi esse optimè. Non est autem ei optimè in cessatione ab omni actu, alioquin torpenti & dormienti melius esse posset, quàm vigilanti & agẽti. Quod si cessanti esset optime, quorsum spectat vis, & vigor, & vita, & motus, & pronitas ad actionem, quę sunt naturæ munera pulcherrima, quęque nos merito tanti facimus. vt vicissim torpor, & stupor, & otiũ, & cessatio turpissima ac deuitanda sint, illorumque munerũ orbitas & priuatio. Nec ad eam fęlicitaté quæ esset per torporem, opus esset mente, & cognitione, & voluntate, sed saxo aliquo. Quumque à volendo sit volũtas dicta, quomodo optime erit ei, si desinat voluntas esse? Velle ergo melius ei quam desidere, & melius velle, quam nolle. Velle enim voluntatis est actio ad suum bonum, nolle auersio à suo malo. Itaque & amare, quod est volendo adhęrere, melius quam odisse, quod est nolendo auerti.

In amore igitur optima & pręstantissima volũtatis actio. Amor autem desideriũ habet coniungendi & fruendi re chara. Quod si volũtas assequitur, acquiescit & bene sibi esse putat. Quale ergo fuerit quod amat, & quo fruetur, tale erit bonum eius, & talis fiet ipsa. Non ergo optimè erit ei, nisi fruatur re optima, & quæ implere possit amplitudinem desiderij eius. Nihil

hil

hil autem implere desiderium illius potest, nisi solus Deus. Reliqua enim quibuscunque potest capi & teneri, vilia sunt, diluta, breuia, momentanea, exigua in coniunctione ergo sola & fruitione Dei optime est illi, ibi ergo finis eius & proinde finis hominis.

Ex cognitionis quoque ratione idem ipsum potest colligi. Habet homo sensus corporis, per quos facies rerum externas præsentes cognoscit, habet sensus internos per quos res easdem, sed absentes, habet rationem quę per causas & abditissima naturæ totius vagatur, & discurrit per cælos, per elementa, per mista & compacta ex elementis, per effectiones rerum, per ea quæ corporis sunt immunia & spiritalia nominantur. Dicant mihi an hæc cognitio, quæ est pulcherrima, aliquid ad vitam hanc degendam faciat: nihil profecto. Iam homo erectus super res conditas transcendit cælos, & vniuersitatem mundi, vsque ad authorem omnium Deum. Maligna quidem & perobscura notitia, sed tamen quanta satis est ad consulendum voluntati, & eam excitandam, vt sic erga quidque horum afficiatur, quale ipsum sit. ita & ex iis omnibus cognitionibus amores nascuntur, nempe rerum corporalium prę̨sentium, rerum corporalium absentium, rerum spiritaliū, Dei denique ipsius. Deus est ergo optimum & prę̨stantissimum quod mens assequi potest, quodque ostendere potest voluntati, & huc tendunt omnes cognitiones. Nā cognoscimus prę̨sentia, per quæ venimus in cognitionem absentium: cognoscimus corporalia, ex quibus transitur ad incorporalia: cognoscimus composita, ex quibus ad simplicia, ex mortalibus ad immortalia, ex rebus conditis ad conditorem. Summum ergo cognitionis est simplex, incorporeū, immortale, conditor, nec est quicquam vlterius, & hoc implet solum. Nam reliqua immensum relinquunt vacui.

Sensus duplices in homine.

Porro id efficit beatum, quod implet, & satiat, & quietat, idque est optimū & supremū, quod illa potest amare. Et quemadmodū per cognitiones alias ad Deum ascenditur, ibique sistimus, ita per amores aliarum rerum ad amorem Dei, supra quem nullus est alius. Quod si amare potest Deū mens nostra, quia cognitum, amare debet, quia optimum (amor enim ad bonū semper tendit) quod assequi profecto potest: alioqui vanos appetitus indidisset natura mēti nostræ, & in præcipuis defecisset. Neq; enim amor beatū facit, nec quiescit, nisi per coniunctionem fruatur re amata, torquet videlicet absentia & desideriū. Nihil reliquorum nos satiat, inter manus elabūtur cum possidentur, cum delectant diluta sunt, & diffugiunt, vt in eis bonum illud quod quę̨rimus nō possit esse cōprehensum. Atqui coniunctio cū Deo nō potest esse in hac vita talis qua efficiamur beati. Restat ergo altera vita in qua sit. Quippe in vita hac propter magnas huius corporis tenebras, nec tantum nouimus Deum, nec tantum amamus, quantum esset opus: & subinde à notitia & amore reuocat nos corpus, vel esuriens, vel sitiens,

Voluptas cælestis.

vel dormitans, vel languens, vel dolens, vel delassatum: nec fruimur bonis illis Dei: imo quo ardentius hic amamus, eo torquemur acrius desiderio coniũctionis. Illic vero deposito corpore, aut mutato, & clarius cernemus, & ardentius amabimus, & coniunctissimi erimus, & perfruemur bonis incredibilibus.

Hic est hominis finis, aut nullus est alius. Atqui ostensum est esse aliquẽ, hic ergo certe est. Ergo & argumentũ hoc, quo conficitur non esse hic hominis bonum, & aliquod vtique esse tantum est, vt multos Philosophorum coegerit affirmare, post hác vitam futurum bonũ quod expetimus, tametsi timide & quasi diffidenter.

Astipulatur huic nostræ sententiæ corporis nostri status rectus, & spectãs in cælũ, tanquam in patriam ex peregrinatione & exilio. Iam vitæ nostræ ratio quę nusquam sistit, nec acquiescit præsentibus, intenta semper & prona in futurũ. Bestiæ acquiescũt præsentibus, & fruuntur hac vita: quod sensus nostri declarãt, qui præsentibus sunt contenti, mens vero perẽnis in modũ fluminis nusquã subsistit, semper in futurũ agit suspensa & anxia. Pueri parant se iuuentæ, hæc ętas senectuti, senectus vlterius mittit cogitationes, nulla ætas sibi prospicit, sed venturæ. Patres de filijs sunt solliciti, hi de nepotibus, hodiernus dies seruit crastino, hæc hora seruit sequenti, hoc momentum alteri momento. Etiam in medijs voluptatibus si quid cogitationis & mentis admiscemus, nunquam pręsentem carpimus, nisi cum expectatione continuo mox secuturę, quousq; est penitus consumpta. Ita prius recessit quam desijt sperari. Omnino quęcunq; in vita cogitamus, dicimus, molimur, agimus, non stant recta in pręsens, sed prona in futurũ, & pendẽt ex spe; arare, scribere, serere, legere, comedere, bibere, & reliqua omnia: vt sciamus peregrinari nos, atque aliquo tendere, irrequieto motu, non huc pertinere. Iam vero natura summi illius in quo est finis bonorũ, omne malũ excludit, ac proinde curas, męrorem, dolores: quod contingere in vita non potest. Vel ipsa certè cogitatio si cui bene sit, illud tamen mutari posse aut finiri oportere in morte, non sineret vitam esse iucundã, nedũ beatam, nisi quis obliuionem vellet animo infundere, ne vnquam de varietate casuũ & exitu vitæ veniret in mentem. quod fieri non potest in tot exemplis quotidianis, & sicut corpus erectũ admonet nos cæli, ita compactio molestiæ ac vanitatis huius. Habemus corpora multarũ rerum indiga, obnoxia casibus, morbis, molestiis, variis de causis, & pene quotidie. Quid animũ? perturbatum, irritabilem mentem ignaram: quæ potest inter hæc esse fęlicitas? illa quoq; est infinita persuasio toti fere generi humano, aliquid aliud futurum post mortem, melius hac vita: & id commune desiderium expectat, vt existimari necesse sit, à natura esse inditum.

Futura in omnibus spectamus

CAPVT

CAPVT V.

De Vita vteri, de hac nostra, & altera.

QVemadmodũ (inquit Ludouicus Viues) in Matris vtero paramur huic luci ac vitæ, ita in hac vitę (quæ ad alteram relata, similis est vtero) angustia & tenebris illi alteri paramur sempiternæ.

Et quemadmodum homo cũ in vtero formatur, quia viuit more plãtæ, clauditur angusto gurgustiolo, quod eiusmodi vitę generi sufficit: ita egressus ex vtero quia sensibus est vsurus, prodit in amplitudinem & lucẽ functioni atque officiis sensuum necessariam: sic etiam hinc discedens, quia vsurus mente transit in tanto maiorem & præstantiorem lucem, quãto est mentis cognitio amplior & capacior & excellentior quam sensuum. Nascens fœtus deponit inuolucra, quibus erat tectus in vtero, & ea per quę alebatur; exit nudus: sic homo abiens ex vita deponit hic illa sua ceu inuolucra: moriuntur fętus nascentis inuolucra, moriuntur & hominis ad alteram vitam migrantis. Nascitur infans quasi inuitus cum labore & cruciatu, ita & qui ab hoc corporis domicilio discedit. Egressus autem infans longè alia vtitur vitę ratione, quam prius; sic animus relicto corpore. Cæterum sic habitudo ac pene tota huius vitæ ratio ex illa in Matris vtero formatione & constitutione ducitur, vt tali quisque sit corpore, habitudine, valetudine, statura, forma, viribus, qualem in prima illa fictione accepit. Sic etiam vitę sequentis conditio plurimum ex actionibus huius sumitur, vt talis sit illic deinceps animus, qualem se formauit, & instruxit in vita corporis, nempe humilis, abiectus, miser, si cęno & sordibus se dedit corporis, aut prauis cupiditatibus, ac libidinibus: sublimis autem, erectus, cęlestis, fęlix, si menti pręclaris cognitionibus virtutibusque excolendæ. Conspicit infans modo natus lucem, & in ea formas rerum nouas sibi, & inusitatas, eoque admirabiles. Conspicit item animus renascens, hoc est discedens è corpore ad lucem, in ea nouas omnino atque inusitatas rerum facies, quales nunquam esset antea hic suspicatus. Et in vtero quidam fętus adeo sunt viuidi vigentesque, vt subinde se commoueant, & quasi sensum quendam videantur prę se ferre: alij torpentes, penitus immobiles, nunquam aliter sentiuntur, quam timore: ita & in hac vita alij nullum ostendunt alterius vitę sensum, caligini huius immersi & tanquam obruti alto gurgite: alij intelligentiá & virtutibus innixi iam hic quales futuri postea sint declarant, & gustũ quendam nobis prębent eius venturi.

Triplex vita.

Huius quoque & insequentis vitæ magnam quotidie cernimus imaginē in ijs quæ per somnum, quæque per vigiliam aspicimus & cognoscimus. In quiete regnum est phantasiæ, illa sursum, & deorsum vers t, miscet, confundit omnia, atque perturbat, quales sunt vitæ huius cogitationes, d-sideria, cupiditates, in quibus omnibus sensibus ducimur, ac p-oinde phantasia & ratione valdè tenui, atque ea turbulenta, ad quam confusionem & tenebras si hæc conferas, quæ vigilanres cognoscimus, atque intelligimus, in promptu erit colligere, quam alia futura sit altera illa vita mentis, quam hæc nostra sensuum. Somnus est hæc vita nostra, nec aliter transit quam somnus, & similiter prætereuntia hæc aspicimus, vt quæ animo per quietem obseruantur. Multa etiam videmus somniantes, quæ non minus certo efficaciterque iuremus nos intueri, & agere, quam quæ spectamus vigilantes ac gerimus: itaque qui somniauit, putat se vidisse: & qui vidit, somniasse. Videlicet non minus vigilantibus densa affunditur animis caligo, quàm dormientibus: & memoria nostra non pauca in se condita reseruat, quæ nesciat cognitio diiudicare dormiensne illa aspexerit an vigilans. Adeo sunt pleraque omnia in nostris animis pressa obscuritate, & confusa. In sequenti vero æuo lux erit maior, & mentis cognitio atque exercitatio expeditior atque liberior, eoque erunt omnia perspicua magis, distincta, certa.

CAPVT VI.

Deum esse, ipsumque primum principium, & creatorem rerum omnium esse, aliquibus rationibus demonstratur.

QVid vero sit hic Deus, qui fęlicitatis nostræ vltimus finis est, mihi explicare paranti, quæstiones aliquot sese obijciunt, quas prius conuenit submouere, quam ad alia gradum faciamus, ne aliquo in via nobis sint impedimento: Ac primum an Deus sit, ipseque sit omnium rerum causa & principium.

Probatur Deum esse. Primus qui inter articulos fidei nostræ credendus nobis proponitur est, esse Deum; hoc est, in mundi huius vniuersitate vnum supremū esse Principem, motorem primum, primam causam, à qua omnes cæteræ dependent, vnum principium absque principio, quod omnibus rebus creatis suū tribuit principium: vnam primam veritatem & bonitatem, à qua omnis alia veritas ac bonitas procedit ac deriuatur. Hoc fundamentū est nostræ fidei,

hoc

hoc primum quasi elementum quod credere iubemur: dicente Apostolo: *Credere oportet accedentem ad Deum, quia est*: in hoc scilicet mundo. Est autē hæc sententia tam manifesta, vt per euidentes demonstrationes comprehendatur. Hæ demonstrationes ex multis rerum quæ videntur effectis desumuntur, vt breuiter ferè vno verbo complexus est Lactantius lib. 1. cap. 2. *Nemo est enim* (inquit) *tam rudis, tam feris moribus quin oculos suos in cælum tollens, tametsi nesciat cuius Dei prouidentia regatur hoc omne quod cernitur, aliquem tamen intelligat, ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, constantia, vtilitate, pulchritudine, temperatione: nec posse fieri, quin id, quod mirabili ratione constat, consilio maiori aliquo sit instructum.* *Lactant. l. 1.*

Primū igitur fundamentū ex instinctu humano sumitur. Nam cum innumeræ sint in toto orbe nationes, nullam inueniri tam barbaram quę non habeat aliquam Dei notitiam, diuinamque esse aliquam vim, eamq; aliquo cultus genere non honoret; etsi forte nesciat quis verus Deus sit, & quis modus illū honorandi, certū est. Huius rei ratio est, quia idem Deus qui cordibus hominū impressit quandam reuerentiam naturalem, & amorem erga parentes, qui eos generarūt, & erga Principes & Dominos, qui eos regunt & gubernant: idem etiam infudit impressitq; hominibus aliū amorem & reuerentiam erga se eundem Deū, qui est Pater patrū, Dominus Dominorū, datorque omniū bonorum. Quem pertimescūt & horrent gentes, cū mali perpetrant; precibus placant cum iratum sentiunt, & cuius opem implorant, cum ærumnis affliguntur.

Ex hac igitur inclinatione, quam natura hominum mentibus impressit, nascitur ista cognitio, quam omnes gentes quantūuis barbaræ habent de diuinitate, quæ huic mundo præsidet. Fieri ergo nequit, vt hæc notitia falsa sit; neque enim quod naturalis ratio præscribit, falsum esse potest: cū veritas nihil aliud sit, quam notitia qua res talis esse cognoscitur, & iudicatur qualis est in se ipsa.

Secunda ratio est à rerū naturalium motu, omne enim quod mouetur, vel mouetur ab interna aliqua causa, vt corpus humanum ab anima: vel ab externa, vt nauis in mari, quam cum contemplamur pansis velis manifestis superatis periculis, certum tenere cursum; statim iudicamus, eam ab aliquo Rectore moderari. Sic etiam Solem, Lunam & reliquos cælos continuo ac perpetuo cursu circumuolui cum videamus, intelligere debemus, eum motum esse ab aliqua causa, quam Philosophi primum motorem appellant. De hoc motore quæritur, an in essentia, & virtute sua qua pollet, ad tantum motum producendum, ab aliquo dependeat, aut non dependeat? si non dependeat, eundem esse Deū cogemur dicere; solus enim Deus causis omnibus superior à nullo dependet. Si ab alio dependet, non est primus motor, idemque quærendū

est de eo à quo dependet & ille: & sic vel in infinitum progrediendum est, vel in aliqua prima omnium causa sistendum est; quæ omnia gubernet & regat: quæ rudi quodam exemplo confirmat D. Thom. opus. 6. *Si aliquis intraret domum aliquam, & in ipsius domus introitu sentiret calorem, & sic deinceps, crederet ignem esse intus, etiamsi ignem non videret, qui causaret dictos calores: sic quoque contingit consideranti res huius mundi, nam ipse inuenit res omnes secũdum diuersos gradus pulchritudinis & nobilitatis esse distinctas, & quanto magis appropinquant Deo, tanto pulchriora & meliora inuenit: vnde corpora cælestia pulchriora & nobiliora sunt, quam corpora inferiora, & inuisibilia visibilibus: Et ideo credendum est, quod hæc omnia sunt ab vno Deo, qui dat suum esse singulis rebus & nobilitatem.* Hæc D. Thomas. Nec dissimile exemplum affert Cicero lib. de natur. Deorum: *Fortè fortuna* (ait) *iter agens quispiam in montibus, & nemoribus densis offendit in solitudine domum egregiam, aut arcem munitissimam. Ingressus mira industria constructam cernit, columnas marmoreas, arcus solidissimos, testudines excelsas, varijs refertas figuris, laquearia, & tigna auro fulgentia. Neminem ibi conspicit, illusionemque ibi suspicatur; attamen audit strepitum deambulantium sursum, & colloquentium. Si superiora domus petens quæreret; Obsecro quis has amplissimas, magnificasque ædes in hoc deserto extruxit: responderetur que ei;* Nullius *opera extructa est hæc vastissima moles, sed ex ingentis silicis ad ima deuoluti parte media admiranda hæc quam cernis fabrica exsurrexit, nonne risum, & somnium iudicaret ista? At si diceretur; huius amplissimi palatij auctor rex potentissimus est, modo in superiori suo conclaui agens, atque aliorum declinans conspectum, donec tempus aduenìat oportunum. Hæc certe verisimiliora, & rationi magis conformia diceret. Itaque ingreditur homo mundi huius desertum, videt vniuersi fabricam scitè & firmiter extructam, quatuor columnis, quæ sunt quatuor elementa quibus sustentatur innixam, cæli admiratur fornices, & testudines, aureis fulgentes limbis, qui sunt sidera micantia. Audit in superuis tumultum, fulgura, tonitrua, aliosque strepitus. Haud dubie apud se ita rationabitur: Ista non fiunt casu, vt volebat Anaxagoras, sed horum auctor in superioribus degit, sapientia sua vniuersi machinam rotans & gubernans.*

Tertia ratio desumitur, ex eo quod res omnes videamus tam recto rigore & linea per certa media ad suos fines dirigi: quę cum partim sensu, partim ratione careant, certum est, ipsas ex se non intelligere suos fines: quis enim dixerit plantas & arbores consulto per se ipsas alimentum ex terra imbibere; & primo folia, mox flores, deinde fructus statutis temporibus emittere? vnde vermiculi tanto ordine sericum. araneæ suas telas, aues nidos tanta industria conficiunt, idque vt constitutos sibi à natura fines consequantur, si non ab aliquo rerum omnium moderatore instructi, qui omnia suo nutu dispensat. Ipsa namque natura duce cognoscimus, quoties res aliqua est bene ordinata, & sapienter disposita, fuisse aliquem peritũ & sa-

& sapientem dispositorem, vt in domo aliena cũ conspicimus singula cultè ac distinctè digesta & collocata intelligimus esse aliquem qui hęc omnia eo ordine disposuit. Ergo cum in hoc mundo videmus tam admirabilē rerum concordiam, certos ac constantes solis ac lunæ, reliquorũque syderum cursus atque circuitus: terram, aquam, aërem, & cætera omnia suis in locis, ac proprijs sedibus commorantia: necessario colligimus esse aliquem, qui hæc omnia recto hoc ordine constituit.

Hæc consideratio tam efficaciter probat supradictam veritatem, vt etiam Philosophi Ethnici, absque lumine fidei hanc agnouerint, & confessi fuerint. Sic Tullius fatetur in hoc mundo esse Deum, qui regit & gubernat stellarum cursum, temporum mutationem, rerum successionem, quique ordinem eorum conseruat, moderandoque mare & terram procurat omne bonum humanæque vitæ salutem. Astipulatur illi Seneca: *Superfluum est,* inquit, *velle demonstrare opus hoc tam immensum, quale est mundus hic, gubernatore destitutum esse: cursus enim & recursus stellarum à casu esse non potest: imo fatendum omnino est velocitatem istam ab æternæ legis imperio procedere. Hæc etiam tanta abundantia rerum quæ in terra & mari nascuntur, tantus clarissimarum stellarum splendor, quæ ordinarie lucent, & ordo iste tam certus non fiunt casu, sed maximo consilio. Videmus etiam grauissimum terræ pondus in infimo loco stare immobile, videmus quomodo cæli tanta cum velocitate circum illam voluuntur, mare quomodo in eius vallibus se colligit, terram fæcundans, & quod tot fluminibus quæ se in illud exonerant, auctum non redundat. Nec minus mirandum est videre ex tam paruo semine, tam magnam nasci arborem: videre etiam fluxum & refluxum maris tam late se extendentis, & mox se recolligentis, idque cum minore aut maiore impetu secundum incrementum & ascensum Lunæ, cuius arbitrio Oceanus mouetur & regitur.* Hactenus Seneca, qui ordinem diuinæ prouidentiæ qui in rebus creatis elucescit, confitetur & agnoscit. Quibus omnibus clare conficitur, necessario esse ponendum aliquod primum & summum rerum principium, & creatorem, à quo procreata sit pulchra & magna hęc rerum vniuersitas, quem mundum ab ornatu appellamus.

hanc,alij illam partem ſequerentur.Sed ecquod hac in re argumentum volumus euidentius quàm exemplum apum, quibus Deus hanc inſpirauit naturam vt vnum tantummodo colant Regem,eum comitentur,eū quocunque volat ſequantur,& tam tenerè deligant, vt ſi fortè moriatur,eum lugubres circumſedeant, & niſi illum tollas,omnes tandem inedia morerentur?Cum itaque manifeſtum ſit,ab vno capite omne bonū regimen dependere,videamuſque mundū hunc optimè ſapiētiſsimeque gubernari:ſequitur mundum ab vno ſolo ſupremo domino & gubernatore,nō à multis regi & adminiſtrari.Atque vnus hic Deus eſt.

Tertio,Deus eſt ſummum & infinitum bonum,neceſſe ergo eſt, vt ſit vltimus rerum omnium finis,in quem veluti in ſcopum propoſitum vniuerſa quodam naturæ impetu diriguntur,quoniam cuncta quæ in rerum natura ſunt,Deus ipſe finxit & condidit, conditaque ſeruat, vt ſuæ maieſtatis gloriam & ſplendorem omnibus manifeſtum & apertum reddat.

CAPVT VIII.

Deum habere omnium rerum prouidentiam.

QVod Deus totū hunc mundum condiderit, ex argumentis & rationibus ſupra in medium productis apertè colligitur: ſed quod etiam mundum perpetuo conſeruet & regat, & vniuerſa quæ continentur,hac ſolum ratione prudenter & magno cum iudicio ab Ariſtotele fuit animaduerſum: *Si quis*(inquit)*ex tenebris prodiret in hanc lucem cæli & mundi,quem nunquam antea conſpexiſſet, nec de illo audiuiſſet,conſideraret autem curſus & actiones rerum, nullo penitus modo dubitaturum hunc, quin hæc omnia cura conſilioque tenerentur Principis ſapientiſſimi & potentiſſimi.* Addam his Marci Tullij argumētum: Quæcunque cōſilio reguntur,melius & aptius regūtur,quam quæ ſine illo;nihil vero pulchrius vel melius mūdo regitur: cōſilio ergo,nō fortuito regitur. Aſsignet vero mihi aliquis quippiā in mūdo vniuerſo,quod nō ordine & ſapientia procedat, ſiue cęlos, elementa, ſiue animantes, herbulas,plantas,& alia quęcunque:omnia ſuos habent curſus,ſuos fines deſtinatos ac certos. Regere autem eſt rem in finem dirigere, & quaſi curſum eius moderari, quo finem pertingat, hoc idem eſt gubernare, vt nauem aut equum. Quis ergo verius res conditas regit ac gubernat,quam qui condidit, qui metam aſsignauit, qui vires attribuit,quibus ad metam perueniant? An non regit equum qui illum in via dirigit? non nauem qui clauū torquet & moderatur. Vnde ſunt initia progreſſus, fines,vires.

Ariſtoteles.

Deum omnia regere & moderari oſtenditur.

facultates rerum, si non à se ipsis? ab aliquo ergo summæ virtutis atque artis quæ temeritatem omnem excludit. Is ergo summæ potentiæ, seu verius immensæ, conditor est, rector, gubernator, moderator omnium. Neque enim temere reliquit ab se condita, sed attribuit cuique vires, quibus se tuerentur, & actiones exercerent, sibi vtiles vt viuerent, vigerent, valerent.

Quod vero non solum Deus regat, sed & res omnes conseruet, ostéditur ex eo potissimum; quod quoties ad rem aliquam conseruandam variæ & diuersæ causæ conueniunt, sic ordine inter sese connexæ & congruétes, vt vna ab alia vim suam & motum accipiat, illa quę omnium est prima, à qua reliquæ vim suam & efficaciam habent, totum quod efficitur, conseruat: vt verbi gratia ad rem aliquam vase aqua pleno contentam calefaciendam, & genitum ibi calorem conseruandum, concurrit ignis qui vas ipsum calefacit, & vas quod aquam calefacit, & aqua quæ calefacit rem intus in vase contentam: quoniam tamen aqua recipit calorem à vase, & vas ab igne, dicimus ignem esse qui gignit & conseruat totum illum calorem quem habet res vase conclusa: sic etiam vt sint & conseruentur omnia, quæ tota hac mundi vniuersitate clauduntur, concurrit solis vis, & facultas Lunæ, & reliquorum Syderum potestas quæ per aerem interiectum vires suas in his inferis regionibus mundi exercent: cęli etiam suis motibus conueniunt, concurrit similiter Deus, cuius nutu & imperio cæli circumferuntur, & à quo Sol, Luna, stellæ, & ipsi cælorum orbes vim suam & efficientiam accipiunt, ita vt si Deus ab illis mouendis, & suam vim cómunicando desistat, res ipsę moueri nequeant, nihil possint efficere, nec conseruari & consistere queant. Quemadmodum enim Sol non solum suum lumen effundit, sed etiam effusum per aera seruat, sic vt suo recessu lumen penitus intereat, & nox offundatur rebus: sic Deus cum sit omniũ causarum prima & perfectissima, necesse est magis ex ipso, quàm ex alijs causis effecta pendeant. Si igitur lumen videmus & alia suarum causarum præsidio conseruari; magis oportet vt à primo rerum opifice Deo conseruentur. Insuper Deus est perfectissima rerũ omnium causa, habet ergo perfectissimũ operandi modum: at causa eo est perfectior, quo magis ab eo effecta pendent; & ea est perfectior à qua non solũ effecta procreantur & fiunt, sed etiam conseruantur: Deus igitur non solum res procreat & format, sed etiam formatas conseruat.

Item quod causę côditę & factę habét, Deo denegari nõ potest atque in rebus multas causas videmus, ex quibus effecta nõ tantũ oriũtur, sed exorta etiã conseruantur; atque adeo diligentius si cognoscendi facultatem habeant. quod cum sit naturale, profecto ad aliquam Dei similitudinem est rebus insitum, Neque enim aliũde sunt naturę nostrę omnes, quam ab eo:

omnia

omnia illuc se dirigunt & referunt, vt quantum efficere possint, Deum in se reddant ac repræsentent.

Accedit huc quod opifex omnis sapiēs, opus quod fecit quamdiu approbat, conseruat, si potest: certè ad curam suam censet pertinere. Deus vero non solum sapiens est, sed etiam optimus, omniaque illius opera, quoniam illius, bona. At quo quis excellit probitate, eo pluribus vult prospicere, & plura in curam suam recipit, eaque dexterè & scienter tractat gubernatque si bonitati adiuncta sit industria. Adde quod amor causa fuit condendi mūdum. Amat Deus omnia, quia sua, & idcirco bona. Quid porro amatur, quod non etiam curetur, & quidem sedulo? Quod si curat omnia, si nihil omittat penitus, si etiam procul (vt sic loquar) dissita & tenue sui vestigiū referentia: quanto magis & peculiarius hominem, qui magna de causa cū reliqua sint opera, vnus propter communicationem mentis filius illius dici possit? Itaque in sacris litteris non solum dicitur conditus ad similitudinem Dei, quod est commune omnibus, sed ad imaginem quoque: quumque illi vni ex rebus omnibus quæ corpore essent vestitæ, curam indiderit colendi & amandi sui, manifestior est cognatio Dei ac hominis, à quo vult nosci se, coli, diligi, eumque idcirco peculiari esse etiam Deo curę. Quod si quæ magis amantur, curantur diligentius: profecto apparet magnam curam gerere Deum de rebus hominum. Quid enim manifestius ostendit se Deus diligere, quam nos quibus omnia hæc inferiora tanquam domesticam supellectilem parauit? Nam si quis brutorum vitæ rationem, conditionem, mores contempletur, facile deprehendet illas non domi suæ habitare, sed nostræ, illasque propter nostros vsus esse conditas: & si quid habent suū, hactenus habent, quia nobis inseruiunt, sicut in Psalmo scriptū est: *Qui dat iumentis fœnum, & herbam seruituti hominum.* Deus igitur non solum mundum effinxit, sed etiam effictum conseruat. Si ergo Deus mundum suis motibus ciet & conseruat, & res vniuersas ad certos propositos fines dirigit distinctè & ordinatè, planè conficitur vt summa prouidentia & cura mundum ipsum gubernet.

Amat Deus omnia.

Et præsertim homines.

Pleraque, inquis, corporalia sunt homini noxia, vt ignis, ęstus, frigus, feræ, & bestiolæ variæ, sunt igitur mala, ac proinde non erunt à Deo opt. maximo. Huic vero obiectioni pulcherrimè satisfacit D. Augustinus lib. 1. de Genesi contra Manichęos ca. 16. *Cum ista, inquit, dicunt Manichæi, non intelligunt quemadmodum omnia sunt pulchra conditori & artifici suo, qui omnibus vtitur ad gubernationem vniuersitatis, cui summa lege dominatur. Si enim alicuius opificis officinam imperitus intrauerit, videt ibi multa instrumenta, quorum caussas ignorat, & si multum est insipiens, superflua putat. Iam vero si in fornacem incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto dum id male tractat se ipsum vulnerauerit, etiam perniciosa & noxia ibi existimat esse multa. Quorum*

tamen

Quòd si omnipotens est, nec aliquid ei vel nocere potest, vel obsistere, nec voluntatem habere potest vt intereat, immortalis certè est, tum etiam æternus. Nam si quis hunc creasset Deum, ille vtique Deus fuisset, & mortuus, quod est nefas. Hic item Deus beatissimus est, & bonis omnibus cumulatus. Nam si quicquid vult efficit, quid causæ vnquam fuerit, quo minus beatissimus sit? Miseria est enim in ijs quæ aduersa nostra voluntate accidunt. nec re vlla extra se indiget, per se sufficiens & plenus: alioquin esset quod fælicitatem eius posset impedire, nempe res illa exterior: nec esset beatissimus, cuius beatitudinis fons & origo non in eodem ipso esset, sed foris adueniret, quod in homine nemo cōcederet, vt beatum eum quæ exterius sunt reddant, quanto minus in Deo.

Accedit his summa sapientia. Nouit enim omnia, nec vlla cognitioni illius interponitur nubecula, quo minus omnia liquido prospiciat. Quod si sapientissimus non esset, neque omnipotens, aliquid videlicet posset velle quod perficere per ignorantiam non valeret, quemadmodum pueri, aut rudes, atque inexperti, aut etiam prudentes, quos tamen fallunt & latent permulta. Et quia beatissimus est, fit vt sit optimus quoque, hoc est beneficentissimus ac munificentissimus, absque omni prorsum inuidia: nec res vlla naturam illam potest peruertere, vt sit malus, hoc est, noxius ac maleficus: tales enim sumus vel irati, quia læsi, vel metuentes ne lædamur, vel ex malitia, vel errore mentis. Deum nihil potest lędere omnipotentem & beatissimum, & magnitudinis suæ probè conscius nihil timet.

Quid, quod vel ipsa lædendi cogitatio acerba est animo, & quietem illius interrumpit. At quemadmodum infinita illa sapientia non fallitur, ita nec potest fallere. Fallunt enim qui aliquid concupiscunt, quod obtinere nisi à deceptis non queunt. Bonitatem verò habet, quam singulis momentis experimur; quam quod ab alio non acceperit, fit, vt natura sua habeat; neque enim à rebus conditis potest accipere, quæ posteriores sunt illo, quæque omnes ab illo acceperunt, nihil dederunt ei, pleno per se, & perfectionis numeris omnibus absoluto: nec ante illum pręcessit Deus aliquis, cuius tanquam hęreditatem adiret sapientiæ & bonitatis. Cui vero bonum est naturale, malum erit profectò contra naturam, nihil autem facit contra suam naturam: id enim faceret inuitus & coactus, & vim patiens quod contingere non potest. Et quoniam Dei voluntas causa est rerum, mouereque non potest voluntatem eius malitia, sed bonitas omnia facit, vt prosit, vt iuuet, vt benefaciat. Quanta ergo debet esse creatoris earum perfectio? Certè cum fide Catholica fatendum est, Deum esse rem tantam; qua maiorem nemo potest imaginari. Atque ideo eadem fides Catholica omnes perfectionum & honorum titulos illi tribuit; quos omnes

intellectus tam hominum, quàm Angelorum possunt comprehendere, idque in summo perfectionum gradu.

Confitetur illum infinitè bonum, sapientem, sanctum, pulchrum, iustũ, misericordem, & specialiter tanta omnipotentia præpollentem, vt non solum hunc mundum, sed etiam mille alios æquè perfectos vno ictu oculi creare potuerit; resque omnes fecisse, absque vlla necessitate, gubernare absque lassitudine, & ad finem suum perducere absque vllo impedimento: ita vt omnia ab eo pendeant, ipse autem à nullo, omnia sint mutabilia, ipse sit immutabilis: omnia sint composita, in illo nec compositio nec diuisio: omnia nouitati subiecta, in illo nec vetustas nec nouitas: omnia præterita, præsentia, & futura, in illo nec præteritum nec futurum, sed omnia illi præsentia in æternitatis illius instantia: omnia habeant esse, scire, & posse finitum & limitatum, prout ipse voluit vnicuique distribuere, in illo autem hæc tria sunt infinita, cum nemo sit, aut fuerit, qui hæc in eo determinauit; omnia habuerint principium & possint habere finem, ille autem nec principium habuerit nec finem habere possit; cùm ipse rerum omniũ finis sit & principium: denique omnia possint suum esse amittere, ille autem non possit, cum sit ipsum esse. Tanta est eius magnitudo, vt totus hic mundus ante ipsum non sit aliud, teste Sapiente, quam gutta roris antelucani. Tanta est eius bonitas, vt nulla res dici possit bona si cum eo conferatur. Tanta est eius pulchritudo, vt omnes pulchritudines creatæ in conspectu eius deformes sint & obscurentur. Tanta est eius sapientia, vt omnis alia sapientia coram illo sit ignorantia.

Dei perfectio.

Denique ipse est in omnibus perfectionibus suis infinitus, immensus, ineffabilis, inuisibilis, incomprehensibilis: adeo vt omne id quod altissimi illi Seraphin de illo intellectu suo possunt consequi, nihil sit, si cum eo cõparetur quod intelligendum remanet, quod est infinitum. Significatum hoc olim est per duos illos Seraphin quos vidit Esaias in templo, de quibus dicit quod alis suis velabant faciem & pedes Dei; vt insinuarent nullam creaturam quantumuis excelsam & nobilem, Deum integrè cognoscere; quia est infinitus, nec potest comprehendi. Ex quibus fit, quod Deus sit perfectissimus; cum in se ipso contineat rerum omnium perfectiones, vt qui singulis vires & facultates quibus pollent contulerit: & quia inter res ipsas, aliæ aliis sunt perfectiores, eo ipso perfectiores sunt quo Deo viciniores & similiores; ipse enim est rerum omnium perfectarum mensura, & norma, & infinitum quoddam bonum, quod est fons & origo vnde profluxit quicquid in rebus singulis perfecti, honesti, iucundi, pulchri, & boni cernitur. Ex quibus etiam efficitur, vt sit iustissimus, æquissimus, misericordiæ, & benignitatis plenissimus: quare ipse summus est bonorũ amicus, gratus eorum obsequiis, & seruitiis liberalis retributor eorũ meritis:

ritis: & è contrario infensissimus inimicus malorum, à malitia eorum abhorrens, & iustissimus scelerum vindex.

Sequitur insuper Deum esse incorporeum, corpus enim ex se vitam nõ habet, sed ab anima; quare si Deus ex corpore & anima constaret, non esset omnium primum; ea enim ex quibus aliquid componitur, sunt natura sua priora composito; vt aurum vel argentum, &c. prius est statua aurea & argentea, &c. Item si Deus ex anima & corpore constaret, necesse esset vt aliquid prius ipso antecederet; quicquid enim conflatur ex partibus, ab aliquo componitur; neque enim se ipsæ componunt & coniungunt: item aliquid haberet in se ipso Deus, quod non esset perfectissimum; nam spiritus, mens, & animus perfectior est corpore.

CAPVT X.

Idololatriam esse vanissimam sectam.

QVoniam vbique ferè omnes Gentes Idolorum cultum prætermisso vero prosequuntur, breuiter quid sit Idololatria, & quotuplex, quænam fuerit eius origo, quam enorme peccatum contineat, quamque vanã Religionem, explicabimus.

Quid sit idololatria. Idololatriam vocamus crimen, quo honor & cultus vni summo rerum principio Deo Opt. Max. vt huius mundi conditori ac propter seipsum debitus in creaturas alias vel ficta simulachra transfertur, ac vt vno verbo dicam, cum creaturæ alicui diuinus honor tribuitur sicut Deo.

Quotuplex sit. In Idololatria tria possunt considerari; primum honor qui exhibetur; secundum, animus quo exhibetur: tertium, creatura cui exhibetur. Ex quibus tribus tria etiam Idololatrię genera oriri possunt; nempe ex diuersitate cultus diuini, ex diuersa animi dispositione: tertiò, ex diuersa conditione creaturæ. At quantum ad præsens propositum spectat, quatuor sunt Idololatriæ genera, ex diuersa ratione creaturæ cui exhibetur honor diuinus desumpta: Primum quod in hominum mortuorum; secundum quod in animalium; tertium, quod in dæmonum: quartum, quod in aliarum rerum effigies, animatarum, siue inanimatarum transfertur.

Origo idololatriæ. Nunc de Idololatriæ origine breuissime dicamus, & quidem ex parte ipsius hominis, Idololatriæ prima origo fuit ignoratio Dei, qua excæcati crassissimisque tenebris obruti homines, cùm summum rerum omnium opificem non coluissent, nedum agnouissent, diuinos honores & cultus creaturis, in quibus aliquid excellens cernebant, vel commodum aliquod ex ijs percipiebant, tribuere cœperunt; hinc factum vt alij Solem, alij Lu-

nam, alij terram, alij ignem venerarentur; alij vero homines excellentes alijsque præstantiores vel viribus, armis, potentia, sapientia, aut etiam inuentore artium aliquarum, credentes in eis aliquid diuinitatis inesse, diuinis honoribus sint prosecuti; accidit enim istis, sic ut rustico eunti ad curiam Regiã, qui volens videre Regẽ, credidit quemcũque bene indutũ, vel in excelso officio constitutum, Regem esse. Quare prima Idololatriæ origo fuit imbecillitas intellectus, non valentis corporalia transcendere.

Alia etiam Idololatriæ causa fuit effrenata honoris & gloriæ cupiditas & superbia, qui cum vbique per se ipsos imperare nõ possent, erigi sibi statuas & simulacra iusserunt, quibus varijs in locis cõstitutis honor ac si ipsi præsentes essent, ab omnibus tribueretur. Alij vero plus æquo suos progenitores vel filios adamantes, vt dolorem ob ipsorum mortem vel absentiã aliqua ex parte lenirent; post eorum mortem statuas & simulachra extruxerunt in eorũ memoriã, atque ditioni & potestati suæ subiectos, vt serui & ancillæ, illis statuis venerationem & cultũ impendere cogebant: vt optimè describitur Sap. c.14. *Acerbo luctu dolens pater citò sibi rapti filij, fecit imaginem, & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nũc tanquam Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia.* Deinde interueniẽte tempore, conualescente iniqua consuetudine hic error tanquã lex custoditus est. (Et infra) *Hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam aut affectui aut Regibus deseruientes homines incommutabile nomen lapidibus aut lignis imposuerunt.*

Sap. 14.

Dæmonum malitia.

Ac denique Idololatriæ origo pręcipua fuit summa dæmonum malitia; qui mira calliditate ad homines decipiendos sese in illas statuas, & simulacra hominum arte confecta abscondebant, & inde responsa rogati dabãt: huc atque illuc imagines loco mouebant, & ita respondendo, & sese in illis imaginibus mouendo, significabant hominibus in illis statuis diuinitatẽ inesse, quæ ad interrogata responderet, miracula patraret, consilia præberet, incederet. hinc factum est vt delusi homines diuinos honores cõfectis à se imaginibus conferrent: indeque arrepta occasione, homines quæstus auidi, Sacerdotes se harum imaginum finxerunt, mille confictis fabulis Gentium populos sibi conciliantes: mox varios cultus, ritus, & sacrificia instituerunt: persuaserunt hominibus ea simulachra esse Deos, quibus victimas offerre oporteret, vt placarentur, mala arcerent, salutem & facultates tuerentur. Denique vt in hac vita beneficia, in altera fælicitatem cõferrent, templa & aras dicarunt, vt in ijs munera offerrentur, quæ in suos vsus conuerterent, & immodicam lucri cupiditatem explerent, atque ipsis laudem & gloriam conciliarent. Ex his igitur causis veluti ex fontibus idolorum cultus & superstitiosa ac falsa religio promanauit, & veri Dei cultus extinctus & sepultus est.

Huic autem dæmonum fraudi singulari Dei prouidentia tribus potissimum

ſimum modis & remedijs adhibitis obuiam itum fuit, primo temporibus oportunis homines literis, moribus ac vitæ integritate conſpicuos, tanquam legatos miſit; vt gentes docerent modum, quo ſibi ab his dæmonũ artibus & fraudibus cauerent. Secundò permiſit vt in his ſectis vanis ac ſuperſtitioſis, tot ac tanta mendacia, abſurda, & incommoda cum omni recta ratione pugnantia traderentur, vt facilè homines ſi velint, agnoſcere poſsint, ea omnia eſſe aniles & inanes fabulas ab hominibus confictas, ac ſæpè hiſtoriæ de ſuis Dijs ita obſcenæ & turpes referuntur, vt puras & mundas hominum aures offendant. Tertiò permiſit dæmones ita monſtroſis, & portentoſis figuris apparere; vt abſque vllo negotio poſsint homines conijcere, imagines tam fædas, & tetras, aſpectuque terribiles non poſſe repræſentare niſi res ſimiles ſibi. Permiſit etiam dæmones ſuis proprijs figuris horrificis in medijs ignium flammis ardentes depingi, vt in Iapone, & alijs Indiarum partibus cernitur, vt vel ipſo aſpectu admoneāt mortales, quibus ſupplicijs ipſi torquentur, & quæ tormenta maneant eos, qui ipſis cultum & venerationem impenderint.

Idololatria quomodo Deus obſtiterit.

Denique quam enorme peccatum ſit Idololatriæ crimen, argumentis quamplurimis demonſtrari poterit, præſertim deſumptis ex diuinis literis, ex Sapientiæ lib. præſertim toto cap. 13. & 14. & ex Iſaia cap. 44. & 46. Ierem. 10. pulcherrimè autem, & ad vulgarem ſenſum accommodatiſsime Baruch cap. 6. Idolorum vanitas confutatur: *Notum*, inquit, *ſit vobis quia non ſunt Dij; ne ergo veneremini eos, ſicut enim vas hominis confractum inutile efficitur; tales ſunt Dij eorum. Conſtitutis illis in domo, oculi eorum pleni ſunt puluere à pedibus introeuntium: lucernas autem accendunt illis, ex quibus nullam videre poſſunt: ſunt autem ſicut trabes in domo, nigræ fiunt facies eorum à fumo qui in domo fit, Supra corpus & caput eorum volant noctuæ, & hirundines, & aues. ſimiliter & cattæ, vnde ſciatis quia non ſunt Dij: ſi ceciderint in terram, à ſemetipſis non reſurgunt, ſicut mortuis munera illorum apponuntur illis. Hoſtias eorum vendunt Sacerdotes, & abutuntur. Vnde ergo vocantur Dij? In domibus eorum Sacerdotes ſedent, neque ſi quid mali patiuntur ab aliquo, neque ſi quid boni, retribuere poterunt. Neque Regem conſtituere poſſunt, neque auferre: ſimiliter neque dare diuitias poſſunt, neque retribuere. Si quis illis votum vouerit, & non reddiderit, neque hoc requirent: hominem à morte non liberant, neque infirmum à potentiori eripiunt. Lapidibus de monte ſimiles ſunt. Quomodo ergo æſtimandum eſt eos eſſe Deos? A fabris, & aurificibus facta ſunt; nihil aliud erunt niſi id quod volunt eſſe Sacerdotes. Nunquid ergo poſſunt eā quæ ab ipſis fabricata ſunt eſſe Dij? quomodo ergo ſentiri debet quod ſunt Dij, qui nec de bello ſe eripiunt, neque de malis ſe liberant. Si inciderit ignis in domum Deorum, Sacerdotes quidem ipſorum fugient, & liberabuntur, ipſi verò ſicut trabes in medio comburentur. Quomodo ergo æſtimandum, aut recipiendum quod ſint Dij? non à furibus ſe liberabũt, quibus iniqui fortiores ſunt*: & reliqua.

Criminis idololatriæ grauitas.

Baruch 6.

Vbi ex triplici capite Idololatriæ vanitas reijcitur. Primo ex natura & substantia Deorum lignea, lapidea, aut alterius metalli. Alterum ex impotentia & ignorantia, quia vel creaturæ sunt à Deo factæ, vt cæli, & sydera & motibus varijs subiecta. Aut sunt mera simulachra, quæ se ipsa defendere nequeunt, ab igne vel latronibus. &c. Tertium est ab humanarum rerum prouidentia, vbi ipsa barbarorum experientia in medium producenda est, & interrogandi, an in bello, morbo, aut fame Deorum suorum vtilitatem aliquam senserint? vtrumne religiose illos colentes, an pro nihilo facientes melius habuerint? Et quoniam sæpè Dęmones, vt turbent Gentiles, erroresque humanis pectoribus infundant, miscent falsa cum veris, sacrificijsque præsto ad sunt, eduntque sępe prodigia, quibus obstupefacti homines fidem ac cultum illis exhibeant; docendi sunt Barbari, cum res ita tulerit, diaboli omnia esse commenta, qui visus hominum pręstigijs obcæcantibus fallat, vt non videant ea quæ sunt, & videre se putent illa quæ non sunt: aliquando etiam Deo sic permittente, insinuant se corporibus hominum, & occultè visceribus inclusi valetudinem vitiant, morbos causant, somnijs animos terrent; vt homines his malis cogant ad eorum auxilia recurrere. Sępe vero cum ex coniecturis aliquibus futuros euentus præsentiunt, interponunt se manifestando futura; vt quæcunque à Deo facta sunt, vel fiunt, ipsi potissimum facere vel fecisse videantur, cum tamen reuera mendaces, & iniqui ac fraudulenti sint, ac iustis & Christianis Dei cultoribus subiecti, cuius nomine adiurati è corporibus exeunt; quorum verbis tanquam flagellis verberati non modo Dæmones se esse confitentur, sed vim ac nocendi potestatem amittunt: quia nec Deo per quem adiurantur, nec Christianis ministris quorum voce torquentur mētiri possunt. Itaque maximis sæpe vlulatibus editis, verberari se, & ardere, & iam iam exituros se proclamant, tantum habet veri Dei cognitio ac iustitia potestatis; quare nocere non possunt, nisi ijs quos habent in sua potestate.

Docendi sunt etiam Gentiles, cum res ita tulerit, quis Diabolus sit, qui illius satellites, quid agant, quæ illorum in homines inimicitiæ, malitia, & fraudes, vt timorem in eorum potius odium conuertant: hoc enim commune apud omnes pene Barbaros est, vt Deum quidem omnium rerum supremum, ac summè bonum fateātur, Spirituum verò quorumdam peruersorum nō obscura notitia sit. Summum igitur illum Deum rerum omnium opificem, quem ipsi ignorantes colunt, esse quem nos annunciamus per omnia doceri debent. Ac deinde quantum ab illo distent nequissimi Dæmones oportet exponere; vt Idola sua omnia contemnant, execrētur, & maximo odio prosequantur.

Ac denique quantum Idololatria scelus sit, ex hac ratione manifestè

conuincitur:

conuincitur. Nam cum Deo rerum omnium Domino pugnat apertè, & illi quasi bellum indicit, & qui huiusmodi crimen perpetrant, quantum est ex parte ipsorum, Deo summo rerum parenti & auctori gloriam, honorem & dominatum eripiunt, eiusque naturam euertunt & dissipant; quia Dei in hoc mundo notitiam extinguentes, diuinos honores Dæmoni impẽdũt, qui est vilissimus, abiectissimus, impudicissimus, immũdissimus, ac flagitiosissimus omnium Spirituum qui sunt à Deo creati, qui hominũ animas perdere cupit auidissimè: Quare sicut nullum crimen in Regem potest grauius admitti, quàm eum ex suo Regno pellere, ac à dignitate Regia eijcere, & alium ad summum Regiæ maiestatis fastigium euehere; ita nulla in Deum est iniuria maior quàm cùm diuinus honor, qui ipsi debetur soli, ipsi detrahitur & alijs tribuitur ipsius potestati & imperio subiectis. Atque eo Idololatria stupidior ac deterior est, quanto vilioribus ac deterioribus creaturis diuinus honor exhibetur; quia id magis contra rationis & naturæ ordinem est: & eo maior contumelia Deo infertur quo vilior est creatura, quæ præponitur, aut exæquatur ei. Cæterum idololatria illa omnibus alijs detestabilior est, qua cultus Deo debitus Dæmonibus tribuitur. Quod tribus potissimũ rationibus, comprobatur. Prima quia Dæmones sunt inferiores brutis deiectione propriæ malitiæ, ac miseria culpę ac pœnæ. Altera quia sunt hostes & inimici Dei. Tertia, quia periculosior est talis Idololatria magis itaque Deo displicet, qui honorem Deo debitũ tribuit inimicis Dei pessimis, & quia se ipsum in maius periculum inijcit. Sunt enim Dæmones ad decipiendum vigilantissimi, neque est vllum malorum genus quo non delectentur, & Deorum induti personam in errorem atque stultitiam nos impulisse gaudent.

CAPVT XI.

Deum esse vltimum non solum hominis, sed & aliarum quoque creaturarum finem.

VLtimus finis est ille propter quem amantur cætera, ipse vero propter se ipsum. Cum autem vnum quodque suam appetat perfectionem, illud appetit vt vltimum finem, quod appetit vt bonum perfectum, & cõpletiuum sui ipsius, ita quod extra ipsum nihil appetendum relinquatur: & quia Deus est summum & infinitum bonum, vt prædictum est, necessario fit, vt sit vltimus rerum omnium finis, in quem veluti in scopum propositum vniuersa quõdam naturę impetu diriguntur.

Deus omniũ creaturarũ finis.

Et confirmatur, quia cum Deus ipse cuncta quę in rerum natura sunt,

finxerit

finxerit,& condiderit,conditaque ſeruet,& cum neceſſe ſit eundem eſſe finem efficientis & rei effectæ,vt Architecti & domus ædificatæ, Deus autem nullo extrinſeco bono indigeat; nullam aliam ob cauſam ad agendũ moueri poteſt,quàm propter ſe ipſum. Quare cùm ipſe ſit finis ſui ipſius, ſequitur vt homini quoque ſit finis vltimus ipſe Deus ; vnde eſt illud de ipſo in Apocal.1.& 22.cap. *Principium & finis,primus & nouiſſimus*: quare vt inuolucrum clypei cauſa factum eſt,vt vagina gladij,vt domus inhabitãdi gratia:ſic homo propter vnum Deum,à quo conditus eſt,tanquam propter vltimum finem creatus eſt.

Apoc. 1. & 22.

Atque hoc etiam ex naturali rerum omnium ordinatione clarius intelligere licet, quæ ſic connexæ ſunt, vt inferiores & imperfectiores nobiliorum ac meliorum gratia conditæ ſint , eiſque ad vſum ſubiectę , vt plantæ,& cætera vegetabilia propter animalium , animalia vero propter hominum vſum;manſueta quidem ad vſum & cibum, agreſtia vero partim ad eundem cibum,partim ad alia adiumenta, vt veſtium, & aliarum rerum. Nec vero hominis dignitati aliquid detrahit, imo multum addit, vt ad Deum ſummum infinitumque bonum dirigatur:nam cum, vt paulo ante diximus,Deus ipſe nullum alium finem habeat,quam ſe ipſum; ſic ſit vt homo quoque ad eiuſdem finis participationem prouehatur , quod ſummæ cuiuſdam dignitatis eſt.

Ex quibus etiam ſit,quòd,cùm vltimus finis ſit ad quem omnes actiones humanæ reſpiciunt,& in cuius adoptione appetitus conquieſcit;quod hominis fælicitas ſit ſui vltimi finis adeptio, hoc eſt poſſeſsio Dei, in quo omne bonum conſequitur, & in quo omnis eius cupiditas expletur , ſatiatur,& conquieſcit . Quare ſicut Deus eſt in ſe ipſo beatus , beatitudo enim nihil aliud eſt,quam perfectè tuta quędam omnium bonorum poſſeſsio; ſic etiam homines beati fiunt , cùm Deum ipſum præſentem clarè cernunt & intuentur,& clare viſum tuti & ſecuri poſsident & amant. Nec poteſt homo vlla in re conquieſcere,donec ad hunc vltimum finem, & ſummum bonum perueniat ; quia quouſque ſummum bonum obtineat,eius voluntas nullo poteſt bono ſaturari.

Quid ſit beatitudo.

CAPVT

CAPVT XII.

Animam hominis esse immortalem, aliamque vitam futuram post hanc.

Animæ immortalitas demonstratur.

ANimæ rationalis immortalitatem & fide Catholica credimus, & rationibus naturalibus demonstratur à Philosophis tam Christianis quàm Gentilibus, ex quibus ea argumenta clariora, & Gentilium captui magis accommodata adducemus, ostendentes animæ immortalitatem: Primo ex variis animæ appetitibus à natura insitis. Secundo ex præmio & pœna bonis, malisque debitis. Tertio ex fine vltimo, & beatitudine nostra quæ in hac vita esse non potest. Quarto ex variis virtutibus, & earum actionibus quę perirent, & vitijs quæ contra sequerentur, si anima non esset immortalis.

Ex varijs igitur appetitibus naturalibus à natura insitis, immortalitas animæ manifestè ostẽditur. Homini inest appetitus naturalis ad plura bona, qui cum sit à natura insitus, non erit frustra si autem anima immortalis non sit, frustraneus erit, cum non possint in hac vita compleri, vt patet, si ad aliquos particulares appetitus accedamus. Nam inprimis insatiabilis est, & à natura insitus ipse appetitus boni; at nullum est in hac vita tantum bonum, quod adepti tandem aliquando non fastidiamus; quantumuis illud auide appetiuerimus, iucundumque ac suaue visum fuerit. Vnde ad alia semper mens anhelat, si quod forte inueniat obiectum in quo quiescat: nihil enim est quod humanum desiderium satiare possit: quod expressit August. illis verbis: *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec perueniat ad te*, ex quo fit quod appetitus beatitudinis & fælicitatis, & summi boni, sit nobis à natura insitus. Omnes enim volunt esse beati, & cum summum bonum excludat omne malum, tam culpæ quam pænæ, hoc autem in hac vita esse non possit, vt experientia testatur, quæ plena est miserijs & periculis. Quare cum hic appetitus aliquando satiari debeat, cum sit naturalis; consequens fit, vt sit alia vita, in qua homo hanc beatitudinẽ possit possidere, quod absque immortalitate non contingit.

Varii hominum appetitus.

Et confirmari potest ex alijs homini à natura insitis appetitibus; nam inest in homine appetitus naturalis ad vitam sempiternam; nam quilibet intelligens naturaliter desiderat se esse perpetuum, non solum secundum speciem, sed etiam secundum indiuiduum. Est etiam naturalis homini appetitus gloriæ, honoris, & famæ, etiam post mortem, vt experientia constat ex assidua vehementique hominum contentione atque æmulatione

relinquendi sui monumenta, tum conscribendis voluminibus, & statuis erigendis, ac magnificis operibus construendis, quibus gloriam & famam & æternitatem post mortem acquirant quibus etiam planè indicatur vitæ perpetuæ infinitus appetitus. Ac denique in homine à natura est insatiabile scientiæ desiderium; est enim in intellectu nostro non solum infinita capacitas, vt scientijs omnibus imbuatur, sed & scientiarum ipsarum inexplebilis appetitus. Cum igitur omnes isti appetitus à natura hominibus inditi. vani non sint nec superflui, & in hac vita satiari non possint; restat vt sit alia vita, in qua complementum recipiant.

Ex fine etiam vltimo & beatitudine nostra, quam in hac vita adipisci non possumus, sed in altera demonstratur animæ nostræ immortalitas, quia cum omne ens naturale habeat finem, in cuius consecutione quiescat & delectetur; homo igitur qui omnium entium naturalium est res præcipua, non erit deterioris conditionis. Habebit ergo hūc finem quo fruatur, sed nullus in corpore talis apparet finis, imo tota hominis vita est solicitudinibus & laboribus plena, & nullum animal ita solicitudine, timore, ac dolore concutitur, sicut homo.

Adde etiam vitæ breuitatem, quæ omnia veram hominis durationem & finem verum non esse in hoc corpore, manifestè indicant.

Præterea beatitudo est ea in qua omne bonum & nullum malum inuenitur. est enim status omnium bonorum aggregatione perfectus. Deinde beatitudo debet esse certa; alioquin animus beati non esset quietus. Debet etiam esse firma & stabilis, ne sit hominis mens anxia, & sollicita ac in beatitudine nulla debet esse tristitia nec dolor, pugnat enim esse beatum, & dolere; ac denique beatitudo debet esse per se sufficiens, vt beatus nullo indigeat, neque pro se, neque pro suis. At nullum ex prædictis bonis aut carentia malorum potest contingere in hac vita, restat ergo vt sit alia vita in qua homo hanc beatitudinem consequatur.

Tertio, animę immortalitas ostendi potest ex Dei prouidentia & gubernatione, quia cum sint multi homines, qui cum bene & sanctè viuant, ac toto studio Deo famulentur & seruiant, in hac tamē vita grauiter sunt afflicti, vi, tyrannide, & seruitute oppresi, calamitatibus, & malis quamplurimis vexati, omnia etiam aduersa patienter sustinentes: è contra verò cernimus multos improbos ac perditos homines, nefarios ac impios opibus affluere, in delitijs versari, prospere, & fæliciter vitam transigere. At cum Deus sit iustissimus, si hominum animi immortales non sunt, & vita alia futura non est, vbi sint bonorum hominum præmia, & supplicia malorum; magna esset rerum confusio & perturbatio, nec esset in Deo summa iustitia & sapientia, si bonos sine præmio, & malos absque supplicio prætermitteret; quod sanè cum omni recta ratione pugnat.

Præterea

Præterea quia hæc tria inter se sunt valdè connexa & coniuncta Dei religio, Dei prouidentia, Animæ nostræ immortalitas. Quisquis vnum istorum tentarit labefactare, aliorum quoque fidem concutiet. Nam si animæ non sint immortales, benè, aut secus factorum nulla sunt præmia, nullæ pœnæ. Hæc enim omnia in decursu præsentis æui permista & confusa cernimus, vt nihil aliud sit hominum vita, quàm merum latrocinium. Nulla est ergo Deo cura de nobis. Quod si nos non curat, quorsum à nobis coletur? vana & stulta persuasio fuerit religio Dei ac pietas. At nos tamen homines omnes, & nationes quantumcunque barbaras, & ab humanitatis institutione alienas atque abhorrentes, animaduertimus adduci naturaliter ad religionem aliquam, laudare ac probare modestiam, moderationem, gratitudinem, pietatem, mansuetudinem, patientiam, æquitatem. Fieri ergo non potest quin hæc sint bona, & contrarijs potiora, cuius rei nulla est ratio, si Deus non sit spectator ac iudex. Testantur ergo nos illi curæ esse, & pietatis præmium alibi expectandum. Quod si illic est virtutis pretium, & hominis finis, anima profectò illic viuet, & retro idẽ valet: si anima illic viuet, finis hominis illic est. Finis enim ad vltimum & perfectissimum pertinet, qui ea de causa finis nominatur. Quod si plurimorum & sapientissimorum hominum authoritatibus aliquid tribuimus præter tacitum illum humani generis consensum, habemus expressum alterum & manifestum: quandoquidem non solum doctis, & ab humanitate instructis nationibus, sed feris & barbaris, vt Getis, Scythis, Indis, & in hunc nouum orbem tamdiu sepositis & latentibus, persuasissimum est, animas hominum hinc in alia emigrare loca, digna ijs rebus quæ in vita gesserint. Ex professoribus autem sapientiæ ignobilissimi, & qui in delicijs extremum bonorum suorum posuerant, animam fecerunt mortalem scilicet ijdem illi qui religionem omnem, qui cultum & amicitiã Diuorum, qui prouidentiam, qui Diuos ipsos funditus extirpauerũt.

Quarto, ex varijs virtutibus & earum actionibus quæ perirent, & vitijs quæ contra sequerentur: quia cum sit naturale homini secundum virtutem viuere, sublata de medio animæ immortalitate, nullus esset locus virtutibus temperantiæ, sobrietati, frugalitati, virginitati, humilitati ac alijs virtutum functionibus, quæ omnia homines priuant huius vitæ voluptatibus & alijs etiam bonis, puta honore, diuitijs, pompa, fastu, imperio, & potestate: nullus etiam esset qui vellet mortem pro Republica, Virtute, aut iustitia appetere, cum nullum inde bonum consequatur. At è contra latissimus campus vitijs omnibus aperiretur, superbiæ scilicet, ambitioni, vanę glorię, luxuriæ, gulæ, ebrietatibus, commessationibus, ac tunc verè sequeretur illud Sardanapali epitaphium eius sepulchro inscriptum.

Ede,bibe,lude,post mortem nulla voluptas.

Augustin. Vnde rectè Augustin.6 confess.ca.vltimo.*si animus*,inquit, *mortalis est, Epicurus in animo meo palmam habet*. Sequeretur etiam beatitudinem & finem vltimum hominis esse in hac vita, nempe vel in eius conseruatione, vel in bonorum ac voluptatum huius vitæ fruitione,ac plus minusve eadem esset beatitudo hominum ac iumentorum. Ac denique fieret impiorum hominum vitam esse beatiorem optimorum vita: nam virtus in labore exposita etiam ardua & difficilis;at contra vitium facile & molle & delectabile sensui.Si ergo alia vita non esset expectanda; quid obsecro vtilitatis esset tanto labore, sudore, ac difficultate acquisiuisse, & conseruasse virtutem; si post mortem nihil aliud superest. Quare illud optimum & verissimum D.Pauli, Sancti & studiosi viri possent dicere, Miserabiliores essemus cunctis hominibus, si in hac vita tantum sperantes essemus.

Solet etiam animæ immortalitas demonstrari ex operatione & potentia spirituali, quia actus cognoscendi in nobis nonnulli sunt spirituales, hoc est, nec ex materia constantes, nec à materia subiectiuè dependentes; ergo & potentia illos immediate alliciens spiritualis erit, & consequenter substantia vnde talis potentia effluxit. Assumptum probatur ex obiecto intellectus, quod est spirituale; cognoscit enim vniuersalia,iudicatque de rebus immaterialibus, & ipsorum habet scientiam. Hoc etiam confirmatur ex voluntatis actibus, nam voluntatis operationes quamplurimæ spirituales sunt: vt sunt velle & nolle viuere eligere vel non eligere: quæ sunt supra omnem sensum, & supra omnem materiam,sed in his argumentis Philosophicis non oportet amplius immorari.

Ex dictis igitur apertè conficitur, animum esse immortalem, futuramque esse aliam vitam, vbi sit & fælicitas bonorum, & impiorum calamitas: ac vt recipiat quisque debitam sibi mercedem, prout bene, vel male vixit in hoc sæculo.Et quoniam alterius sæculi vita perpetuo est duratura,ideo tam præmia bonorum,quam malorum supplicia futura sunt sempiterna.

CAPVT

CAPVT XIII.

Conclusio prædictorum, & rationes quibus homo tenetur Deum colere, & illi omnino inseruire.

Dei proprietates.

EX his omnibus apertè constat vera & certa de primo & summo rerum principio doctrina. Primum quod sit vnus Deus rerum omnium author & conditor, qui cunctis rebus esse communicat, & conseruat illud, quique in singulis operatur nutu & potestate sua ita vt ipso non conseruante vniuersa in nihilum reuertantur. Secundo certum est Deum ipsum rerum omnium curam & prouidentiam habere, suaque cura mundum regi & gubernari, & res vniuersas, ad certos & propositos fines dirigi ab ipso & ordinari. Tertio constat Deum esse substantiam quandam spiritualem sua natura & operatione perfectissimam, longeque sublimiorem, quàm ab homine vllo intelligi aut cogitari queat, æternam, omnis principij expertem, & fine carentem, ipsamque esse principium perfectionum omnium creaturarum, quas in se continet gradu quodam multo nobiliore & præstantiore; quoniam ipsa est omnis perfectionis summa & prima regula. Quare vitam habet & intelligentiam, & infinita sapientia & consilio pollet, vt clare cognoscitur ex pulchritudine, perfectione, ordine, & concentu, quem in rebus omnibus impresſit: inde etiam sequitur, vt sit omni iustitia, æquitate, misericordia, benignitate, & bonitate plenissimus ac denique summum & infinitum bonũ, fons & origo omnis perfectionis & bonitatis.

Quartò, claret ex dictis, quod cum Deus sit summum & infinitum bonum, fit etiam vt sit vltimus rerum omnium finis, maxime hominis, in cuius possessione & adoptione hominis fælicitas sita est, ne possit conquiescere, donec ad hunc vltimum finem & summum bonum perueniat.

Quintò, cum in Dei adeptione qui est vltimus hominis finis, sit nostra beatitudo, & hæc summa hominis fęlicitas, ad quam adipiscendam conditus est à Deo, in hac vita obtineri nequeat; fatendum est aliam post hanc futuram vitam, in qua perfectissimè Deo fruamur; animamque nostram esse immortalẽ, vt sic iustis præmia, impijs verò supplicia ab ipso Deo decernantur. Ex his manifestè stabiliendum est, hominem non esse suum, sed Dei, humanamque naturam ex ipsa sua conditione verum ac legitimum Dominum habere summum illud ac infinitum numen: quo etiam fit vt

Deus ab omnibus coli,adorari & amari super omnia debeat. Quod si homines in officio esse velint,ita se ipsos instituere debere, vt tota eorum vita Dei cultui sit consecrata, ex Deo pendeat, & quasi ex eius imperio & ductu suspensa sit,idque plurimis causis:præcipuè vero quinque attingemus:quæ sequuntur ex his quæ nuper diximus.

Causa cur Deus amandus.

Prima igitur causa siue titulus,quę nos cogit Deum adorare,omniaque nostra illi subijcere, ex ipsius diuinæ naturæ infinita perfectione & præstantia inducitur,præsertim si cum nostra natura comparetur,quę est tam infirma,vilis,ac pusilla. Nam si Philosophi seruitutem hominum aduersus alios homines posse esse naturalem ac iustam respectu nobilioris ac sapiẽtioris,ac homini in omnibus excellenti naturaliter imperium & dominium deberi censuerunt, credentes tantam posse inueniri inter res ipsas creatas distantiam,vt aliæ alijs naturali iure subdantur; quanto hoc verius erit inter Deum & hominem: nam quantumcunque homo homini præstet,non potest alia esse differentia,quam doctrinę,sapientiæ,vel ingenij aut huiusmodi accidentium;quæ inæqualitas quæcunque sit illa finita tamen est, & intra eiusdem naturæ terminos continetur:omnes enim & corpus ex eadem materia, & animam eiusdem formæ habemus: sed si conferamus hominem cum Deo,sapientiam cum sapientia, bonitatem cũ bonitate,potentiam cum potentia, naturam cum natura,non solum infinita est distantia,sed etiam quicquid homo habet,à Deo habet,à se autem nihil;ideoque melius ac verius nihil habere,nihilque esse respectu Dei dicendus est.Quod si tota terra vniuerso cælo comparata,quod est ens finitum; non aliter quam vnius puncti instar obtinet; quid erunt singuli homines respectu illius infinitatis,& illius abyssi,in quem innumerabilia eademque immensa bona concurrunt.

Homo non sui ipsius est, sed Dei.

Secundus titulus,Cur homo potius sit Dei,quam sui ipsius,éumque amare & colere teneatur, in eo fundatur,quod ab illo conditus & creatus sit.Nam inter homines ipsos nullum ius habẽdarum rerum iustius & grauius est,quã quod fundatur in rei productione,atque factione.*Quis plantat vineam*(ait Apost.1.Cor.9.*& de fructu eius non edit?* sic qui domum ædificat, qui arcam ligneam aut opus aliquod suis manibus conficit,eius operis idẽ author omni iure ac lege dominus est. Hoc autem multo magis locum habet in Deo,quoniam hominis artis efficientia nihil aliud possunt quam externam formam & quasi faciem rebus inducere, naturam autem ipsam siue ferri siue ligni,nec producere,nec attingere quidem possunt.Deus autem vsque ad vltimum extremumque essentiæ gradum sua vi & virtute pertingit:quare optime scriptura hoc præcipuè titulo omnium dominatũ Deo tribuit;sic enim Psal.23.legimus,*Domini est terra,& plenitudo eius, ipsius est mare,*(& quasi huius ratio reddatur)*& ipse fecit illud,& aridam fundauerũt*

1.Cor.19.

Psal 23.

manus

manus eius. Vnde optimè Bernard. de quadruplici debito: *Ecce*, inquit, *in ianuis est qui fecit cælum, & terram: & creator tuus est, tu creatura; tu seruus, ille Dominus; tu figmētum, ille figulus: totum ergo quod es, illi debes à quo totū habes, illi præcipuè Domino, qui & te fecit, & benefecit tibi, qui tibi ministrat syderum cursus, aëris temperiem fæcūditatē terræ, fructuū vbertatē. Huic reuera totis medullis, totis viribus seruiendū, ne forte indignationis oculo te respiciat, & despiciat, & conterat in æternū.*

Ex hac etiam causa siue titulo deducitur tertius quo astringimur Deo obsequium præstare, *Non solum*, vt inquit Bernardus, *quia fecit nos, sed quia & benefecit nobis, suaq; prouidentia in vltimum finem nostrum direxit & ordinauit*: vt enim nos propter semetipsum, sic omnia propter nos cōdita sunt: quidquid enim est in terra, in aquis, in aëre, in igne, imò in sphæris cęlestibus, id omne in obsequium nostrum creatum est: Omnes enim creaturæ homini ministrant, cui constituto super opera manuum Dei, omnia sub pedibus subijciuntur: homini frondes & fructus producūt arbores, illi terra gignit aurum, argentum, & alia vsibus humanis commoda mineralia; illi fluit & refluit mare, pisces varios generat, vela nauesque portat; homini scaturiūt fontes labuntur flumina, illi oues, boues, & pecora campi pascuntur, pellesque, lanas, lac, & butyrum proferunt. Ac denique (vt prætermittam cœlestem orbem, in quo Luna, Sol, & stellæ, cui lucent, nisi homini? in cuius vsum suas in hæc inferiora mittunt influentias; (nihil in aqua, terra, & aëre est, mouetur, aut viuit, quod non aut pascit aut recreat, aut medetur homini. Ita vt totus hic mundus inferior, non sit aliud quàm penuarium, viridarium, & pharmacopolium humanæ naturæ.

Omnia propter nos condita.

Quarta causa huius seruitutis ex hominis fine promanat: nam quęcunque res propter alteram facta ad eamque ordinata, eam illi subiectā, ac veluti mancipatam esse oportet: quod ex naturali rerum ordinatione intelligere licet, quæ sic nexæ sunt, vt inferiores & imperfectiores nobiliorum ac meliorum gratia conditæ sint, eisque ad vsus subiectæ. Vnde plantæ & cętera vegetabilia facta sunt propter animalia, illis enim liberè vescuntur, suorumque vsibus seruiunt; animalia verò propter hominis vtilitatem, alia ad sustētationem, alia ad delectationem, alia denique in varia commoda & fines humanos, quæ homini obediunt & subduntur. Nā & boues terram nobis nulla sua vtilitate arant; equi vero (vt alia nunc omittam) modo oneribus ferendis, modo cursu, modo passu nobis deseruiunt. Cum igitur humana natura ad ipsum Deum sit ordinata, nec alium habeat, nec habere possit finem; oportet vt animalium exemplo ac obedientia discamus, quam nos Deo obedientes ac subditos esse oporteat.

Homo ad Deum ordinatus.

Quintus titulus seruitutis isque maximus, ducitur ex præmio quod Dei cultoribus paratum est apud ipsum Deum, finem nostrum; id autem est post hanc vitam, æterna & immortalis gloria: & è contra, illum non reue-

Hominis post vitam præmium.

rentibus

rentibus æternum supplicium. Gloriam vero hanc æternã non alia ratione adipisci possumus, vitareque prædictam pœnam, quam si nos totos Domino Deo verissimè dedamus, & merito quidem, quia infinitum illud premium infinito etiam labore dignum fuerit.

Quare cum tot tantæque causæ concurrant; si res debitè expendatur, magnam quãdam ac potius immensam obligationis summam confici, nemo est qui non videat: cui obligationi non aliter satisfieri poterit, quam nisi quicquid sumus, quicquid valemus, quicquid habemus, vni Deo offeramus, in ipsiusque potestate semper esse velimus, & ad diuini beneplaciti arbitrium nostra studia, actiones, & cogitationes assiduè conuertamus, ac ab eo dirigi gaudeamus. Quæ cum ita esse debeant; culpa eius erit plusquã infinito supplicio digna, qui sui iuris esse velit, atque ex voluntate sua, non ex voluntate Dei, vitam suam, actionesque gubernare; ac denique Dei oblitus sibi seruiat, ac per effrenatam libertatem pullo onagri similis, audenter vagus per syluam suorum desideriorum currat, actionesque suas ad se ipsum referat.

Huic igitur hominum omnium debito tam grandi, & alij similiter obligationibus altioribus, quibus Deo astringuntur (quæ nunc à nobis ideo prætermittuntur; quia non nisi à diuina luce illustratis cognoscũtur) quantum est ex parte sua, homines satisfaciunt, si se totos Dei cultui & obsequia offerant. Hoc ergo efficitur per Religionem Christianam, & per susceptionem Baptismi, in quo Christiani promissione per iuramentum confirmata à Deo obligantur, strictissimoque vinculo illi fęderantur. Cuius promissionis seu fœderis duæ sunt partes, altera qua mundũ mundique prĕmia à nobis abdicari profitemur: altera qua vni Deo nos dicamus: ac vt vno verbo dicam, Religio Christiana Deo donat vitam, donat opera omnia vitę, donat studia, labores, exercitationes, & denique quod est omniũ maximum, ipsam dominam voluntatẽ, qua tradita, totus homo traditur.

CAPVT XIV.

Breuis forma proponendi Gentibus Sanctum Euangelium.

EX omnibus igitur hactenus commoratis, colligi potest breuis instructio & forma prædicandi Gentibus Euangelium. Primo præmisso exordio secundum temporis, loci aut personarum circumstantias, vel à fine nostri aduentus, referendo causas quę impulerunt, vt à longinquis nationibus tantis periculis & laboribus vexati venerimus, solum propter Dei

gloriam,

gloriam, & suæ æternæ salutis causa, non quærentes quæ nostra sunt, sed ipsorum tantummodo salutem, liberationem ac vitam, & vt Deum creatorem suum agnoscant, illique debitum famulatum & obsequiũ pręstent. Præmisso hoc vel simili exordio tria tractanda sunt. Primum spectabit ad Dei cognitionem, illam scilicet quam lumine naturali homines possunt attingere: sumentes initium à creatione, prouidentia, gubernatione, perfectionibusque diuinis, docentes quæ animę nostrę immortalem naturã, & finem eius vltimum spectant obiterque errores contrarios reijciendo. Ad secundum verò caput spectabit, titulos siue causas expendere, quibus Deum astringimur amare, & inseruire, ac cultum debitum exhibere. Ad tertium tandem, inuestigare qualis debeat esse hic cultus, quo Deus ipse summus colendus sit ab homine, ostendẽtes hunc tantum esse apud Christianam Religionem, hancque esse veram, certissimam & Deo gratam: quę tria sequentibus veritatibus breuiter complectemur.

Prima veritas, Hominem à Deo fuisse conditum, vt in Deo conquiescat, qui finis est. cui conditus est homo, & in eo sitam esse eius beatitudinem, demonstrabimus, & quod anima hominis immortalis sit, efficique beata non possit rebus istis sublunaribus & caducis: neque etiam ea immortalia reddent ipsam beatam, quę in se beatitudinem non habent. Condidit igitur Deus hominem non propter superiora, quę illo non indigent: nec propter inferiora, quod esset indignum: nihil ergo inter hominem & authorem suum est interpositum. Creatus est igitur homo propter se ipsum, vt à solo conditore suo bonum omne ipsius & beatitudo dependeret. Quocirca solus Deus, qui solus implet mentis nostræ limites, & excedit, ipse animam nostram potest beare, qui est beatissimus, qui immortalis, qui infinitus, qui quam beatitudinem habet ex se ipso habet, non nactus aliunde: & communicare potest, nec communicans deperdit. Et in omni peregrinatione, quasique exilio reditus in patriam dulcissimus est atque optabilis, eo magis si molesta sit peregrinatio & turbulenta, vel exilium turpe & difficile, patria autem & quieta & suauis. Animi nostri in hanc vitam seu in peregrinationem & exilium à Deo egressi, quam multa perferunt grauia, iniqua, laboriosa, acerba, & dignitate sua indignissima? vt Philosophorum quidam non iniuria corpus hoc vincula & carcerem animi nuncuparint. In Deo autem quieta omnia, pulcherrima, beatissima plusquam possumus non eloqui modo, verum etiam optare. Illuc ergo cupit animus mirè reuerti, & suspirat, & clamat. Sed interdum non potest disertè quæ sentit proferre, neque se ipsum intelligere, obrutus densissimis tenebris ignorantiæ.

Homo à Deo conditus, vt in Deo quiescat.

Corpus animi carcer.

Secunda veritas, In mundo vnum esse Deum, qui tantus & tam magnus est, vt nihil illo maius possit cogitari, & quod ille summus est conditor,

Vnus in mundo Deus.

tor,mundique huius gubernator,cuius beneficijs & prouidentia sustentatur: vt satis in superioribus diximus.

Deum amare homo cogitur.

Tertia veritas,quæ ex præcedenti optime concluditur, infinitum continet debitum ac obligationem, qua homines supremum hunc Deum amare,colere,venerari,cuius magnitudo non potest comprehendi, & cuius beneficia sunt innumerabilia,astringuntur;ac cultu aliquo religionis qui gratus sit illius purissimis oculis,& celsitudini dignitatis, quo conformis honorari,vt breui etiam circumscriptione anteriori capite demõstrauimus.

Quarta Veritas,quæ consequenter præcedentibus adiungitur est, necessario debere in hoc mundo esse aliquem reuerentiæ & religionis modũ, quo ipse debite ac legitimè colatur, iuxta suæ maiestatis magnitudinem. Ex quibus etiam fit necessario debere esse religionem certam & veram qua Deus colatur ac honoretur.Restat igitur , vt diligenter inquiramus quæ sit hæc vera religio & vbi sit hic verus Dei cultus.

Quinta veritas,hic cultus Deo debitus & cætera omnia,quæ ad veram Religionem spectant,necessario debent esse à Deo hominibus reuelata. Nam cognitio Dei,ritus & cæremoniæ quibus Deus ipse ab homine colẽdus est,quo res est præstantior & excellentior cęteris humanæ vitę actionibus,eo cognitionem disciplinamque requirit sublimiorem ac certiorẽ, cum sit radix & fundamentum totius humanę vitę:quare hęc cognitio & doctrina debet esse certissima,firmissima , & infallibilis veritatis. Quare etiam oportet vt huius religionis doctrina & aucta,& reuelata sit à Deo ipso qui est summa veritas,& in quo nec vllus error nec falsitas vlla inueniri potest.

Homo non est frustra conditus.

Neque enim credendum est nobilissimam creaturam à Deo in terris formatam,qualis est homo,ad ipsum Deum tanquam in vltimum finem ordinatum,cuius vsibus omnia deseruiunt,frustra esse creatam,& absque vllo medio certo ad vltimum suum finem perueniendi. Ad prouidentiam igitur Dei spectat,qui hominem ad se ordinauit , legem pręscribere qua certo tendat in hunc finem,atque per se,vel per suorum ministrorum ora doctrinam Religionis certam reuelare,hoc est quicquid credendum,agẽdum & sperandum nobis est,modum quoque & rationem quibus illum honorare,colere eique inseruire debemus.Maximè cum intellectus humanus passionibus sit subiectus,ac originalis peccati tenebris obscuratus multisque implicatus erroribus,necesse est his rebus impediri,quo minus in perspiciẽda & diiudicanda veritate perfectus sit.Quare nulla est humana sapientia sufficiens ad perfectam veritatis notitiam assequendam,quoniam mens hominis cum fragili corpore colligata,& tenebroso domicilio inclusa veritatem perspicere clare non potest;cuius cognitio potius diui-

næ

næ naturæ est quam hominis. Quare eam assequi non possimus nisi addiscendo & audiendo ab eo qui solus scire potest & docere, vnde necesse fuit omnes Philosophorum aliorumque hominum sectas & opiniones de Deo alienas esse à veritate, nec vllum fundamentum, firmitaté, aut certitudinem posse habere, quæ nullis diuinarum vocũ fulciuntur oraculis: cuius etiam argumentum est; Nam cum sit cognitio vltimi nostri finis & mensura & regula, secundum quam omnes actiones nostrę in Deum sunt dirigendæ, circa modum ad eum perueniendi infiniti fere exortisunt errores: vt in initio huius tractatus attigimus: idemque fere inueniemus in cultu & sacrificio Deo exhibendo. Deus enim non desiderat victimam, neque muti animalis sacrificium, neque verbenis opus habet, neque fibris, neque cespitibus, & multo minus humano sanguine: quę sunt vtique vanissima, sed ijs præcipuè quæ de intimo corde proferuntur, illi sacrificiũ est integritas animi, patientia, fides, innocentia, castitas, abstinentia: donũ est hymnus & laus. hic est verissimus ritus, hæc illa lex Dei (vt inquit Cicero) præclara & diuina, semperque recta & honesta iubet, vetat praua & turpia, cui parentem sanctissimæ ac certissimæ legi iustè ac legitimè necesse est viuere.

In Christiana religione verus Dei cultus est.

Sexta veritas, Christianam Religionem esse illam in qua verus Dei cultus, vera Dei cognitio inuenitur, quod manifestè probatur; quia illa est vera Religio in qua reperiuntur omnes excellentię spectantes ad veram perfectamque Religionem, cuiusmodi est Christiana religio. Nam si breuiter illam describamus, illam merito appellamus religioné Christi, cuius author est ineffabilis veritatis, singularis sanctitatis, quæ multo ante fuit à sanctissimis viris prædicta, quæ nihil contra bonos mores, & rectam rationem continet, sed mirabiliter confert ad vitam rectè instituendam, cum sit summæ sanctitatis, integritatis, & efficaciæ, quæ in sui propagatione diuinitus probata fuit & innumeris ac veris miraculis confirmata, quæ mirabiliter inter innumeras Gentilium, Iudæorum, & Hæreticorum persecutiones illæsa permansit, & incredibiliter creuit, pro cuius confessione ac defensione infinitus hominum numerus cuiuscunque generis, ætatis, & sexus, ac conditionis tam alacriter mortem subijt: cuius persecutores tam grauibus supplicijs mulctati sunt: cuius sanctitati & integritati ipsimet aduersarij vel inuiti perhibere testimonium coacti sunt. Quã denique qui recipiebant super naturæ ordinem ad illam se varijs illustrationibus affici & allici sentiebant: quamque complexi sunt tot viri sanctitate, sapientia, doctrina, & omni virtutum genere clarissimi: sed doctrina nostræ fidei est huiusmodi, vt patet discurrenti per motiua quæ supra adduximus, & per notas Ecclesiæ Catholicæ, de quibus lib. 8. contra Hęreticos egimus. Videnda sunt etiam ea, quæ propè finem tractatus de

credibilitate nostræ fidei attigimus. Omnia igitur motiua prædicta expēdenda sunt, in huius veritatis confirmatione, nempe Religionem Christianam fidemque nostram esse à Deo, ipsamque solam esse veram, & perfectissimam Religionem.

Peractis his, ac pro dignitate argumenti expensis, si Indefideles diuino illustrati lumine, huic veritati assentiantur, velintque fidei nostræ mysteria pernoscere, atque ad eiusdem fidei veritatem conuerti: tunc edocendi erunt circa religionem Christianam, seruata forma Catechismi à nobis secundo tomo pro Infidelibus præscribenda.

CAPVT XV.

Breuis conuincendi Paganos formula ex Lactantio Firmiano desumpta.

PLacuit hic breuiter pro Ethnicorum conuersione Lactantij Firmiani disputationem breuissimam, & quasi suorum operum appendicem adducere, qua ipse lib. 7. cap. 4. 5. & 6. ea verborum elegantia qua solet proponit.

Quare homo creatus sit corpore fragili, & capax sit rationis.

Quidquid factum est in vsum aliquem factum est.

Nihil est vt opinor quod sit propter se ipsum factum: sed quicquid omnino fit; ad vsum aliquem fieri necesse est. Quis est enim tam ineptus vel tam otiosus vt aggrediatur aliquid facere frustra: ex quo nullam vtilitatem, nullum commodum speret? qui domum ædificauit, non ideo tantum ædificauit vt domus sit, sed vt in ea posit habitari: qui nauem fabricatur, non ideo insumit operam, vt tantum nauis appareat, sed vt in ea nauigetur. Item qui vas aliquod instituit, aut format, non ideo id facit, vt tantum fecisse videatur, sed vt vas illud effectum capiat aliquod necessarium. Similiter cætera quæcunque fiunt, non vtique in superuacuum, sed ad vsus aliquos vtiles laborantur. Mundus igitur à Deo factus est; non vtique propter ipsum mundum; neque enim aut calore Solis, aut Lunæ lumine, aut aspiratione ventorum, aut humore imbrium, aut alimonia frugum, cũ sensu careat, indiget.

Sed ne illud quidem dici potest, quod Deus propter se ipsum fecerit mundum, quoniam potest esse sine mundo, sicut fuit antea, & ijs omnibus quæ in eo sunt, quæque generantur, Deus ipse non vtitur. Apparet ergo, animantium causa mundum esse constructum; quoniam rebus ijs quibus constat animantes fruuntur: quę vt viuere, vt constare possent, omnia his necessaria temporibus certis subministrantur. Rursum cæteras animantes

hominis

hominis causa esse fictas, ex eo clarum est, quod homini seruiunt, & tutelæ eius atque vsibus data sunt: Quoniam siue terrenæ sint siue aquatiles, non sentiunt mundi rationem sicut homo. Magna igitur, & recta, & admirabilis est vis, & ratio, atque potestas hominis, propter quem mundum ipsum, & vniuersa quæcunque sunt Deus fecit: tantumque illi honoris habuit, vt eum præficeret vniuersis, quoniam solus poterat Dei opera mirari. Optime igitur Asclepiades de prouidentia summi Dei differens; atque ideo, inquit, merito quis arbitretur proximum sibi locum diuinã prouidentiam dedisse ei, qui potuerit intelligere ordinationem suam. Nam Sol iste est, quis eum videt ita, vt intelligat quia Sol est, & quantum gratiæ afferat cæteris institutis? hoc cœlum est, quis id suspicit? terra hæc, quis eam colit? hoc pelagus, quis nauigat? hic ignis est, quis eo vtitur? Instituit ergo summus Deus non propter se, quia nullo eget, sed propter hominem qui his congruenter vteretur.

Reddamus nunc rationem, quare hominem ipsum fecerit. Sicut ergo mundum non propter se Deus fecit, quia commodis eius non indiget, sed propter hominem qui eo vtitur: ita ipsum hominem propter se. Quæ vtilitas Deo in homine, inquit Epicurus, vt eum propter se faceret? scilicet vt esset qui opera eius intelligeret, qui prouidentiam disponendi, rationem faciendi, virtutem consummandi, & sensu admirari, & ore proloqui posset. Quorum omnium summa hæc est vt Deum colat.

Deus hominẽ propter se condidit.

Is eum colit, qui hæc intelligit: is artificem omnium rerum, is verum Patrem suum debita veneratione prosequitur; qui virtutem maiestatis eius de suorum operum inuentione, inceptione, perfectione metitur. Quod planius argumentum proferri potest, & mundum hominis, & hominem sua causa Deum fecisse, quam quod ex omnibus animalibus solus ita formatus est, vt oculi eius ad cœlum directi, facies ad Deum spectans, vultus cum suo parente communis sit; vt videatur hominem Deus, quasi porrecta manu eleuatum ex humo, ad contemplationem sui excitasse. Quid ergo, inquit, cultus hominis Deo confert beato, & nulla re indigenti? vel si tantum honoris homini habuit, vt ipsius causa mundum fabricaret, vt instrueret eum sapientia, vt Dominum viuentium faceret, eumque diligeret tanquam filium; cur mortalem fragilemque constituit? cur omnibus malis quem diligebat obiecit? cum oporteret & beatum esse hominem, tanquam coniunctum & proximum Deo, & perpetuum, sicut est ipse, ad quẽ colendum & contemplandum figuratus est.

Cum posset semper spiritibus suis immortalibus innumerabiles animas procreare, sicut Angelos genuit, quibus immortalitas sine vllo malorum periculo ac metu constat: excogitauit tamen inenarrabile opus, quemadmodum infinitam multitudinem crearet animarum, quas primo

fragilibus & imbecillibus corporibus illigatas, constitueret inter bonum malumque medias, vt constantibus ex vtrisque naturis virtutem proponeret, ne immortalitatem delicatè assequerentur ac molliter, sed ad æternæ vitæ ineffabile præmium summa cum difficultate ac magnis laboribus peruenirent. Ergo vt eas grauibus & nexilibus membris indueret, quoniam consistere in medio inani non poterant, ponderibus & grauitate corporis deorsum premente sedem illis ac domicilium primo colendum esse decreuit. Itaque ineffabili virtute, & potentia præclara mundi opera molitus est, suspensis in altitudinem leuibus elementis, & grauibus in ima depresśis: & cœlestia formauit & terrena constituit; non est necesse nunc exequi singula. Lumina igitur posuit in cœlo quorum moderationes, & claritates, & motus aptisśimè ad vtilitates viuentium temperauit. Terræ autem, quam sedem voluit esse, fœcunditatem varia gignendi ac proferendi dedit, vt vbertate frugum & herbarum viuentium pro natura & vsu cuique generi alimoniam ministraret. Tum perfectis omnibus quæ ad conditionem mundi pertinebant, hominem finxit ex ipsa terra, quàm illi à principio in habitaculum præparauit: id est spiritum suum terreno corpore induit, & inuoluit, vt & compactus ex rebus diuersis, ac repugnantibus, bonum ac malum caperet, & sicut terra ipsa fæcunda est ad fruges pariendas, ita corpus hominis, quod assumptum è terra generandi copiam facultatemque procreandæ sobolis accepit; vt quoniam fragili materia formatus, in æternum manere non poterat, peracto temporalis vitæ spatio cederet, & illud quod fragile atque imbecillũ gerebat, perpetua succesśione renouaret.

Mundi creatio.

Hominis creatio.

Cur igitur eum mortalem finxit, & fragilem, cum illius causa mundum ædificasset? Primum vt infinita vis animarum gigneretur, omnemque terram multitudine oppelleret: deinde vt proponeret homini virtutem, id est tolerantiam laborum ac malorum, per quam posset præmium immortalitatis adipisci. Nam quia homo ex duabus rebus constat, corpore atque anima; quorum alterum terrenum est, alterum cœleste, duæ vitæ homini attributæ sunt: vna temporalis quæ corpori asśignatur, altera sempiterna, quæ animæ subiacet: illam nascendo accipimus, hanc laborando assequimur: ne immortalitas homini (vt ante diximus) sine vlla difficultate constaret. Illa terrena est, sicut corpus, & ideo finitur. Hæc vero cælestis sicut anima, & ideo terminum non habet. Illam primam nescientes accepimus: hanc secundam scientes, virtuti enim non naturæ datur; quia voluit nos Deus vitam nobis in vita comparare: Idcirco hanc præsentem dedit, vt illam veram & perpetuam, aut vitijs amittamus, aut virtute mereamur. In hac corporali non est summum bonum: quoniam sicut necesśitate diuina nobis data est, ita rursus diuina necesśitate soluitur. Ita quod finem

habet,

habet, ſummum bonum non habet. In illa vero ſpiritali, quam per nos ipſi acquirimus ſummum bonum continetur:quia nec malum poteſt habere, nec finem: cuius rei argumentum natura & ratio corporis præbet. Cætera namque animalia in humum vergunt, quia terrena ſunt, nec capiunt immortalitatem quæ de cœlo eſt. Homo autem rectus in cœlum ſpectat quia propoſita eſt illi immortalitas: nec tamen venit niſi tribuatur homini à Deo. Nam nihil intereſſet inter iuſtum & iniuſtum: ſiquidē omnis homo natus immortalis fieret.Ergo immortalitas non ſequela naturæ,ſed merces præmiumque virtutis eſt.

Denique homo non ſimul ac natus eſt,rectus ingreditur ,ſed quadrupes primo, quia ratio corporis,& huius præſentis vitæ,cōmunis eſt nobis cum brutis animantibus:poſt deinde confirmatis viribus erigitur,& lingua eius in eloquium ſoluitur,& mutum animal eſſe definit. Quæ ratio docet,mortalem naſci hominem,poſtea vero immortalē fieri,cum cœperit ex Deo viuere id eſt iuſtitiam ſequi quæ continetur in Dei cultu, cum excitauerit hominem Deus ad aſpectum cæli,ac ſui. Quod tum fit cū homo cæleſti lauacro purificatus exponit infantiam, cum omni labe vitæ prioris,& incremento diuini vigoris accepto,fit homo perfectus & plenus Ergo quia virtutem propoſuit homini Deus, licet anima & corpus conſociata ſint,tamē cōtraria ſunt, & impugnāt inuicē Animi bona mala ſunt corporis id eſt opū fuga,voluptatū interdictio,doloris mortiſque cōtemptus.Item corporis bona mala ſunt animi,hoc eſt cupiditas & libido, quibus opes appetuntur ac ſuauitates variarum voluptatū, quibus eneruatus animus extinguitur.

Ideo neceſſe,eſt iuſtū & ſapientē in omnibus malis eſſe;quoniā malorū victrix eſt fortitudo:iniuſtos autē in diuitijs,in honore,in poteſtate: hæc enim corporalia & terrena ſunt.Illi autem terrenā vitā agunt,nec aſſequi immortalitatē queūt,quia ſe voluptatibus dediderunt, quæ ſunt ſummæ virtutis inimicæ.Itaque vita hæc temporalis illi æternæ debet eſſe ſubiecta,ſicut corpus animæ.

Quiſquis ergo animæ vitā maluerit: vitā corporis contēnat neceſſe eſt: nec aliter eniti ad ſummū bonū poterit,niſi quę ſunt ima deſpexerit.Qui autę corporis vitā fuerit amplexus, & cupiditates ſuas in terrā deiecerit, illā ſuperiorē vitā conſequi nō poteſt.Sed qui mauult bene viuere in ęternū,male viuet ad tēpus,& afficietur omnibus moleſtijs,& laboribus,quā diu fuerit in terra,vt habeat diuinū ſolatiū:& qui maluerit bene viuere ad tēpus,malè viuet in æternū:dānabitur enim ſentētia Dei ad pœnā æternā, quia cæleſtibus bonis terrena propoſuit. Propterea igitur coli ſe Deus expetit & honorari ab homine tanquā Pater vt virtutem ac ſapientiam teneat,quæ ſola immortalitatē parit. Nam quia nullus alius donare præter

ipſum

ipsum eam potest, quia solus possidet pietatem hominis qui Deum honorauerit, hoc afficietur præmio, vt in æternum sit beatus, sitque apud Deum, & cum Deo semper. Nunc autem cum homo & sapientia sit instructus, vt sciat; & corpore, vt sentiat: vtrumque pariter in hac vita Deus esse voluit, vt ratio virtutis sapientiæque constaret. Posuit itaque hominem inter vtrumque medium, vt haberet licentiam vel boni, vel mali sequendi. Sed malo admiscuit apparentia quædam bona, id est varias & delectabiles suauitates, vt illarum illecebris hominem duceret ad latens malum. Bono autem admiscuit apparentia quędam mala, id est ærumnas, & miserias, & labores, quorum asperitate & molestia offensus animus refugeret à bono latenti.

Hic ergo sapiētiæ officium desideratur, vt plus mente videamus, quam corpore: quod pauci admodum facere possunt: quia & virtus difficilis est ac rara, & voluptas communis ac publica: ita necesse est sapiētem pro stulto haberi, qui dum appetit bona, quæ non cernuntur dimittit è manibus quæ videntur, & dum vitat mala quę non aspiciuntur, incurrit in mala quæ ante oculos sunt. Quod accidit nobis cum neque cruciatum neque mortem pro fide recusamus, quando ad summum nefas compellimur, vt prodita fide, atque abnegato Deo vero, Dijs mortuis mortiferisque libemus. Hæc ratio est cur hominem Deus & mortalem fecerit, & malis subiecerit, licet ipsius causa mundum ędificasset; scilicet vt virtutem caperet, & ei virtus sua immortalitatem daret. Virtus autem, sicut ostendimus, veri Dei cultus est.

CAPVT XVI.

Breuior prædictorum summa ex eodem Lactantio.

Hanc totam rationem breui circumscriptione signemus. Idcirco mūdus factus est vt nascamur: ideo nascimur vt agnoscamus factorem mundi, ac nostri Deum; ideo agnoscimus vt colamus: ideo colimus vt immortalitatem pro laborum mercede capiamus, quoniam maximis laboribus cultus Dei constat: ideo præmio immortalitatis afficimur, vt similes Angelis effecti, summo Patri ac Domino in perpetuum seruiamus, & simus ęternum Deo regnum. Hæc summa rerum est, hoc arcanum Dei, hoc mysterium mūdi; à quo sunt alieni qui sectantes præsentem voluptatem terrestribus & fragilibus se bonis addixerunt, & animas ad cælestia genitas, suauitatibus mortiferis, tanquam luto cænoue demerserunt. Quæramus

nunc

nunc vicissim An in cultu Deorum vlla ratio subsistat, qui si multi sunt, si ideo tantum ab hominibus coluntur, vt illis præstent opes, victorias, honores, & quę alia nō nisi ad præsens valent, si sine causa gignūtur, si in hominibus procreandis prouidentia nulla versatur, si casu nobismetipsis, ac voluptatis nostræ gratia nascimur, si nihil post mortem sumus: quid potest esse tam superuacuum, tam inane, tam vanum, quam humana res est, quam mundus ipse? qui cum sit incredibili magnitudine, tam mirabili ratione constructus, tamen rebus ineptis vacet. Cur enim ventorum spiritus citent nubes, cur emicent fulgura? tonitrua mugiant? imbres cadant? vt fruges terra producat. Cur varios fœtus alat? cur denique omnis natura rerum laboret, ne quid desit earum rerum quibus vita hominis sustinetur? si est inanis, si ad nihilum interimus, si nihil est in nobis magis emolumenti Deo? Quod si est dictu nefas, nec putandum est fieri posse vt non ob aliquam maximam rationem, fuerit constitutum, quod videas maxima ratione constare: quæ potest esse ratio in his erroribus prauarum religionum, & in hac persuasione Philosophorum, qua putant animas interire? profecto nulla. Hactenus Lactantius.

CAPVT XVII.

Formula alia ex Hieronymo Sauanarola pro demonstranda aduersus Gentes fidei Catholicæ veritate.

Hieronymus Sauanarola acutè satis & eruditè, præcipuè in tractatu de triumpho Crucis, & alibi sæpe, vt plurimum à naturalibus principijs initium sumens, gradatim ad mysteriorum fidei nostræ confirmationem conscendit: Ex quo nos breuitati consulentes, Epilogum siue argumentorum conclusionem quandam ab ipso ad finem operis sui adiectam, selegimus: quæ vt clarius intelligantur, paucula ex eodem authore præmittenda duximus. Oportet, inquit ipse cap. 1. nos ad cognitionem inuisibiliū per visibilia deuenire, omnis enim nostra cognitio incipit à sensu. Colligentes igitur Philosophi præ oculis vniuersum: cœlum scilicet & ornatum eorum, atque influxum, nec non elementorum proprietates, actiones mixtionesque eorum multimodas, compositarum rerum varietates, motus & proprias passiones, mirabilem denique ordinem, & mundi huius visibilis magnitudinem, & pulchritudinem, ad inuisibilia suspicienda mentis aciem erexerunt. Quibus inuentis, eorum naturas & pro-

prietates, qualitercunque potuerunt, inuestigare conati sunt. Sicuti ergo ipsi Philosophi, res naturales esse opera Dei cognouerunt, per quæ in eius virtutis & gloriæ cognitionem perueniri potest: ita quæ fiunt in Ecclesia Christi, sensibus & ratione perceptibilia, ostendere volumus esse eiusdem opera Dei, per quæ ad notitiam maiestatis & gloriæ Iesu Christi, qui nobis inuisibilis est, peruenire possumus. Quemadmodum igitur omnia, quæ Deus fecit in vniuerso, Philosophi aggregauerunt; oportet quoque nos colligere quæcunque Christus in mundo operatus est. Et sicut ex miris naturæ operibus Philosophi coacti sunt confiteri Deum esse primam omnium causam, & opus naturæ esse opus intelligentiæ non errantis, hoc est est Dei: ita ex admirandis Christi operibus ostendere volumus eundem Christum crucifixum esse, primam omnium causam, & ipsius operationes esse Dei operationes, qui errare non potest; nec tamen ideo asserere volumus nos ob has rationes credere. Neque enim harum argumentationum virtute, Christiana mens ad credendum impellitur. Alioquin de huiusmodi rebus fides, sed opinio haberetur: virtute autem hæc credimus luminis ex Deo nobis supernaturaliter infusi. Deinde his rationibus fideliũ animos alacriores reddimus & confirmamus; incredulis aduersarijs demonstrantes, fidem à nobis non leuiter, & inaniter, sed grauiter, sapientissimeque teneri. Vt autem melius vniuersa diuersorum temporum Ecclesiæ opera, tam præsentis quam præteritæ in vnum collecta ante oculos statuamus, ad similitudinem, & comparationem vniuersi, sub effigie currus triumphalis, singula inferius describemus.

De triumpho Christi, vnde fidei argumenta eliciuntur. §. I.

DEus enim cum sit infinitæ potentiæ, sapientiæ & bonitatis, non potest per vnam tantum creaturam nisi imperfectè cognosci, Philosophi siquidem in tantæ maiestatis notitiam ex ordine vniuersi potissimum deuenerunt: qui ordo non ex vna dumtaxat, sed ex innumeris ferè constat; quas non multa cum difficultate præ oculis simul statuere potuerunt: cum sint omnes naturali quodam vinculo ita connexæ, vt alia ex alia pendeat.

Primum itaque ante ora constituamus currum quatuor vectum rotis, & super eo, more triumphantis Christum spinis coronatum, innumeris probris & contumelijs, atque atrocissimo & turpissimo supplicij ac mortis genere superatis, plagarum liuorem, totiusque cruentati corporis cicatrices, & vulnera ostendentem, quibus non alijs armis cuncta subegit, &

Currus fidei Christianæ

& captiuam in altum duxit captiuitatem. Eiusque vertici, micantibus radijs lucidissimis, immineat globus trina facie, trinitatem effingens, totum ipsum Christũ, eiusque Ecclesiá inenarrabili circumfuso splẽdore, prorsus illustret, Christus vero læua crucem teneat, cum cæteris passionis suæ aculeis, & instrumentis, vtriusque testamenti volumen dextra complectens. Iuxta pedes superposita hostia stet calix: & circa ipsum distincta vasa aquæ, vini, olei, & balsami, cum reliquis Sacramentorum Ecclesiæ signis. Mox infra gradum Christi sedeat pijssima eius mater Virgo Maria. Ad hæc infra ipsius Virginis gradum circumquaque disposita sint aurea, argẽtea, & cristallina vasa, cælaturis & gemmis pretiosis ornata, non nisi ossibus & cineribus referta mortuorum. Ante currum statim Apostoli, & Prædicatores omnes quasi vehiculum trahentes assistant, prȩeuntibus Patriarchis, & Prophetis veteris testamenti, cum innumera virorum & mulierum caterua. Currum circumstent amplissima vtriusque sexus, & cuiuslibet cõditionis agmina Martyrum, circa quos sint vniuersi Doctores sacri, libros apertos vtraque manu gestantes. Currum dehinc sequatur infinita multitudo vtriusque sexus, & omnis generis, & sortis hominum, Iudæorum scilicet, Grȩcorum, Latinorum, & Barbarorum, tam diuitum quam pauperum, sapientum, eruditorum, idiotarum, & cuiuslibet ȩtatis plaudentium. In circuitu autem horum omniũ tam prȩcedentium quam sequentium triumphalis currus pompam ponamus, innumeras hostium turmas, Ecclesiam totis viribus oppugnantes, Imperatores scilicet Reges, Principes, & potentes huius sæculi, sapientes quoque Philosophos, & hæreticos, ac ex omnium gentium & linguarum populis, seruis, & liberis, maribus, ac fȩminis, infinitam sortis cuiuscunque frequentiam. Iuxta hos profana Deorum simulachra, & idola cõstrata, diruta, & comminuta describantur, nec non libri hȩreticorum combusti, confutataque cæterarum sectarum dogmata, cultus denique omnis aliarum religionum deiectus & euersus.

Huiusmodi ergo currus ante oculos nostros descriptus, & constitutus, erit quasi quoddam vniuersum, vnde nouam Philosophiam elicere valeamus. Pro prima siquidem causa & pro inuisibilibus, ad quorum cognitionem per visibilia nituntur Philosophi peruenire, in vertice Christi radiantem globum lucidissimũ statuimus, vice sanctissimæ & indiuiduæ Trinitatis. Quem summum Deum esse confitemur, atque ipsum Christum, qui nobis inuisibilis est, cȩteris vndique supereminentem, cui innumeros Angelorum & animarum beatarum choros assistere credimus, ad quorũ cognitionem & scientiam, ex his quæ supra, & circa currum visibilia collocauimus peruenire conabimur. Sicut autem Philosophi post inuisibilia cælum dicunt esse principalem omnium, quȩ infra ipsum gene-

KKKKk 2 rantur,

rantur, causam: ita & nos crucem & passionem Christi post diuinitatem, ponimus principalem causam gratiarum Ecclesię, & nostrę salutis. Et sicut post cælum succedunt elementa, ita post passionem Christi sequuntur Ecclesiastica sacramenta. Et quemadmodum elementa virtutem omnem habent à cælo; ita sacramenta virtutem à passione Domini consequuntur. Post elementa vero semina in mundo, & agentia particularia ponimus. Pro seminibus ergo in triũpho nostro doctrinã capimus Euangelicã, Sanctorumque opera & exempla, quorum ossa ac cineres nos memores reddunt. Eorum namque monumentis, monitis & exemplis Ecclesia quotidie claret, ac fructuosis operibus fęcundatur.

In super pro particularibus agentibus descripsimus Apostolos, Patriarchas, Prophetas, Martyres, ac Doctores, qui dum viuerent vniuersum terrarum orbem prædicationibus in Christo regenerarunt. Sancti enim dum Christo cooperantur, particularia agentia rectè vocari possunt. Eorum vero scripta, bona opera & exempla, quę sępissimè in Ecclesia recoluntur, nobis semina bene viuendi procul dubio existunt. Postremo in hoc mundo corporeo, sequuntur effectus, pro quibus amplissimam hominum multitudinem cuiuslibet conditionis descripsimus, ad Christum exemplis & adhortationibus sanctorum conuersam, quæ cum piè, tum etiam sanctissimè vixit. Sed quia in rebus naturalibus omnis motus est de contrario in contrarium, & generatio vnius est corruptio alterius, in omni generatione pugnantia inuicem contraria requiruntur; vbi semper maior præualet veritas. Propterea hostes Christi & Ecclesiæ, eorumque errores vndique Christo duce, fugatos, & euulsos in hoc mundo descripsimus. Porro ex quatuor rotis quatuor mundi partes intelliguntur, per fidem & veritatem Christi mirificè illustratæ. Sicut ergo Philosophi præ oculis habentes ordinem vniuersi, & eius effectus considerantes, admiratione & ardore discendi ipsas naturalium effectuum causas perquirendo, paulatimque ab inferioribus ad superiora ascendendo, ad cognitionem diuinę Maiestatis & inuisibilium peruenerunt. Ita & nos si triumphi & descriptionis huius imaginem, præteritosque & quotidianos effectus hinc elicitos diligentius perscrutati fuerimus, incipiemus admirari, & eorum causas inquirere, & per hoc, ad Diuinitatem Christi, & inuisibilia maiestatis eius cognoscenda gradatim transferemur.

Præmisso igitur mirabili Christi triumpho, iam ad prædicti Authoris epilogum accedamus, in quo breuissimè fidei nostrę varia argumenta non solum aduersus Ethnicos, sed & Infideles quoscunque congessit.

Breuis argumentorum eodem Sauanarola authore collectio ad Infideles conuincendos. §. 2.

Vt autem breui epilogo quę superius dicta sunt, perstringentes collectę oculis rationes facilius offerantur: dicimus Christianos ad credenda, obseruandaque Christi & eius Ecclesię mysteria, ac pręcepta, non leuiter, sed sapientissimè moueri. Primum siquidem sapientis est, orbis huius magnitudine, ordine, pulchritudine perennitateque diligenter consideratis, Deũ tãto operi præesse, hoc est primum motorem, seu primam causam, seu primum ens omnium nobilissimum confiteri. Nihil enim mouet se ipsum, etiam in mouentibus, seu producentibus non est processus infinitus. Cùm vero spiritus corpore nobilior sit, & actus potentia, necesseque sit actum simpliciter esse potẽtia ipsa priorem, quatenus Deum non esse corpus, nec corporis formam, neque ex partibus compositum, nisi qui penitus desipiat, negare potest. Quod si Deus actus purus, quis dubitet ipsum esse perfectum & summum bonum infinitæque potentię, qui in omnibus operatur, immutabilem quoque & æternum atque vnum, nisi omnis prorsus Philosophiæ sit expers? Et cum videamus in rebus nobilioribus, vt in ipsis animatis quod quanto magis à materia earum formæ eleuantur; tanto magis cognitionis participes sunt, nemini ambigendum est, cum Deus sit actus purus, quin etiam sit intelligens, imo ipse intellectus, ac sapientia infinita. Cum autem nullus sine voluntate sit intellectus, nullaque, non libera voluntas, manifestè patet Deo voluntatem inesse, & quod agit, non necessitate naturæ, sed propria agere libertate. Quapropter cum in omnibus per suum intellectum & voluntatem, tanquam prima causa operetur; etiam confiteri oportet ipsum habere omnium pręsertim rerum humanarum prouidentiam; cum homo sit omnium creaturarum corporearum nobilissimus, & propter ipsum facta sint omnia naturalia, Dei itaque est hominẽ ad finem suum dirigere. Homo autem prout est rationalis non potest ad alium finem, præterquam ad Diuinorum contemplationem ordinari; cum finis intellectus sit veritas, & voluntatis obiectum sit bonum vniuersale, quod in rebus creatis inueniri non potest At quoniam pręsens vita calamitatibus plena existit, nostraque cognitio dum hac mole carnis tegimur, perexigua resultat, beatitudinem in ea ponere valde irrationabile est, imo aliam vitam concedere necessitas cogit, animamque nostram esse immortalem, atque ipsius corporis formam, alioquin non appareret quomodo & per quid homo esset homo Proinde sequitur, ipsã aliquo modo subsistentem, & separabilem esse Qui enim ita sentiunt viã

veritatis tenentes omnes laqueos, nodosq; quibus ij qui ab hac sentētia discrepant, facillime euadunt. Si igitur rerum naturalium ordinē subtiliter inuestigemus, quid doctrinæ Christianę talia asserēti irrationabile impingi potest. Nonne hęc omnia rationi consona, à sapientissimis viris insolubilibus argumentis approbata.

Proponamus etiam nobis descriptum superius triumphum, incomparabilia Christi opera considerantes; nilque in doctrina Christiana à ratione alienum inueniemus. Quis enim negare potest, aliquam in mundo veram esse Religionem? cum omnes homines ad colendum Deum, stimulante natura inclinentur, cultusque ipse diuinus medium perueniendi ad beatitudinem existat. Nihil siquidem ab ipso Deo ad aliquem finem sine exhibitione medij ad illum tendentis ordinatur, alioquin ad huiusmodi finem id frustra institueretur, quod Deo minime conuenit Quid vero aliud quam bene viuere verus Dei cultus exposcit? Deum enim colere, est ipsum venerari, & vt Deum agnoscere; is autem melius venerari non potest, quam in sui effectus perfectionem. qui in bona hominis vita consistit. Cum autem nulla melior vita quam Christi inueniri aut excogitari queat: patet ipsius cultum esse optimum; cuius fine ac medio ad ipsum finem perueniendi, nullus rationabilior & perfectior finis, aut certius medium dari potest. Certum est ergo Religionem Christianam veram & à Deo esse, qua ad veram beatitudinem recto tramite homines perducūtur. Nisi enim hæc ad beatitudinem perducat, quænam alia id præstare poterit? Nō ergo leuiter, sed sapientissimè professio vitaque Christiana suscipitur & obseruatur.

Quod si tibi prima fronte videatur absonum credere, crucifixum Deum Dei filium & hominem esse; cogita quæso tantam vitæ rectitudinem à tam immenso errore generari non posse. Experientia siquidem docet, vitam Christianam quæ purgatissima est. à fide crucifixi prouenire, nutriri, augeri, ac perfici. Animaduerte item sacras veteris nouique testamenti scripturas, in quibus tota consistit fides, non nisi à Deo esse posse, ex quibus tot ante annos futura prænunciata sunt, totque sanctissimæ vitæ Christianæ fructus emanarunt, ac innumeri sapientes ad veritatis huius lumen conuersi sunt.

Præterea, si fides Christi falsa esset id profecto viris præsertim purgatissimis in oratione, diuinorumque contemplatione à Deo super omnia veritatis lumen obsecrantibus, tandem aperiretur. Sed cum re ipsa compertum sit, huiusmodi viros magis, ac magis in hac confessione cōfirmari; nequaquam potest cum falsitate diuinissimus effectus conuenire, neque subinde Christi fides falsa esse. Quod etiam ab exteriori cultu probatur; cui quanto deuote magis & humilius homines subiiciuntur; tanto sanctiores

ctiores euadunt: contra vero qui eum contemnunt, vel irreuerenter colunt deteriores efficiuntur.

Præterea si vana hęc fides esset, quo pacto immobilis animi tranquillitas, & intrepida libertas, solidumque gaudium Christianis insitum esset? vt innumeri vtriusque sexus summas tribulationes, pressurasque perferentes, in præcipuis delitijs constituti videantur. Nempe si eiusmodi errore ducerentur, nec bonę vitæ illis incrementum, nec supra humanas vires constans in aduersis lætitia pro Christi nomine redundaret. Quinimo hanc animi sinceritatem iucunditatemque adeo refulgere in ipso corpore cernimus; vt apud omnes quadam frontis venustate, totiusque oris maiestate venerabiles fiant, ex eorumque conspectu plurimi tanquam radijs diuinitus afflati in melius vitam commutet. Quæ cum quotidie in Ecclesia Dei conspiciantur, quis nisi omnino mente captus irridere, imo non approbare, atque admirari queat?

Christi in omnes potestas, ac triumphus de vniuerso.

Si vero Christum de superis, inferisque triumphantem considerauerimus, nullus dubitationi superererit locus, quin ipse verus sit Deus; qui reluctantem vniuersum orbem, Dijs scilicet omnium nationum, nec non Imperatoribus, Tyrannis, Philosophis, hæreticis, efferisque gentibus cõtra eum pugnantibus, non vi nec armis, nec terrenarum rerum pollicitationibus, non facundo ac resonanti eloquio sed sobrio, castoque paucorũ pauperum & humilium sermone, exemploque subegit, suisque legibus immutauit. Et quæcũq; cogitauerat, quę vel impossibilia omnino videbãtur, effecit, mirabilique quoque sapientia sua facillimè incredibilique celeritate totum iacentem in tenebris terrarum orbem penitus illustrauit, ab erroribus purgauit. Immensa dehinc bonitate sua ita ad sui amorem hominum corda allexit, vt innumerabiles omnium gentium populi vtriusque sexus, & cuiuscũque conditionis professionisque homines etiam sapientissimi, mundana omnia pro eius amore, atque confessione floccipẽderint. Ludibria in super, minas, verbera, tormenta, extremaque supplicia gratanter adierint: quis ergo hominum aut Deorum eiusmodi potentiæ, sapientiæ ac bonitatis vnquam apparuit? Si ergo hic Deus non est, quis inquam alius esse potest? Nunquid scelestissimus & superbissimus homo, qualem si Deus vere non esset, Christum dicere oportet, talia implere potuisset? Nonne si absque miraculis ea fecisset; hoc ipsum absque vllo obtinuisse miraculo, miraculorum esset maximum?

Quid vero à ratione alienum Christus docuit? Si incomprehensibilis Trinitatis arcanum reuelauit; eius vestigiũ & imaginem in creaturis cernimus. Nec ideo contra Philosophiam aliquid astruimus, si mundi creationem perhibuit; contra rationem non militat; cum omnia à prima efficiente causa facta esse cõgruum sit. Si animarum sanctificationem confideres

res,ratio pariter dictat,vt homo ad supernaturalem beatitudinem,ad quã ordinatur,per supernaturale donũ ipsum purificans & sanctificans transferatur. Quo autem ad beatitudinem,& gloriam animarum,consentaneũ est vt ad id ad quod ordinatæ sunt,perueniant. Si resurrectionem corporum attendas;nõ frustra expetitur,quia anima separata,vt forma propriã materiam,suum appetit corpus,cum quo prout bene vel malè egerit,æquum est,vt communem retributionem recipiat. Si totius mundi glorificatio expectatur,quid inde inconueniens dicimus? Quamquam enim beati post resurrectionis gloriam corporum ministerio,nec propter corpus, nec propter intellectum indigebunt;eo quod incorruptibile tunc corpus induerint,nec per sensus cognitionem accipient,cum omnes Dei essentiam visuri sint:tamen quia corporeus oculus ad essentiæ diuinæ visionem non perueniet,conuenientissimum erit etiam corpora cælestia,& elemẽta glorificari,vt ipsi oculo glorificato congruum & delectabile obiectũ præbeatur. Si Deum hominem factum asserimus,quid decentius magisue pium ab optimo parente,& opifice omnium concedi potuit: quam vt sedentes in tenebris,& in vmbra mortis per semet Deus ipse illuminaret, & de fine perfectaque vita eos certiores faciens , pro illorum peccatis pariter satisfaceret? quibus diluendis nemo alius sufficere poterat . Idcirco qui ad delendum peccata venerat,etiam sine peccati labe de Virgine nasci debuit,& in Cruce mori,vt exemplum nobis exhiberet,pro iustitia nullum genus mortis esse fugiendum. Ipsum denique resurgere , & in cœlum ad Patris dexteram ascendere dignum fuit; vt omnibus resurrectionis æternæque vitæ spes certior tribueretur. Et qui pro omnibus factus reus Iudicium vltro subijt,par est vt omnium Iudex supremus existat.

Christiana religio præcepta moralia & iudicialia rationabiliter adhibet.

Quid insuper circa moralia aut iudicialia à Christiana Religione irrationabile traditur? Cum nulla vita melior,nullumque perfectius regimen quam Christianæ institutionis inueniatur. Quidquid enim boni super his à Philosophis doctissimisque viris tractatum est illa suscipit,nihilque veri reijciens perfectiora multa abundantius cumulauit. In ceremonialibus quoque nil impossibile nil contra rationem admittitur, sed magnam inde sanctitatem,diuinorumque delectationem homo acquirit.

Nullæ ad dignitatem Christianæ Relig. pertingere possunt sectæ.

Quid simile quæso aliæ religiones afferunt? An Philosophi in eius cõparationem venire possunt,qui nec de fine humanæ vitæ,nec de ipso medio quicquã certi diffinientes errores plurimos disseminarunt. Astrorum vero cultoribus,fabulis ac vanis superstitionibus occupatis nulli perniciosius stultiusque delirãt. Idololatræ nihil veri,aut honesti habent. Contra Iudæos signa promissa,& oracula Prophetarum,sacerdotia,sacrificia, omniaque illius gentis monumenta,euentus denique ipsi,ac mille iam & quadringentorum quinquaginta pluriumque annorum captiuitates,extirpatioque

tirpatioque, ac dissipatio, vastatioque reclamant. Hæreticos Euangelium & inter eos dissensio, ac demum profligatio satis coarguit, & iam funditus extinxit. Contra Mahometanos omnis Philosophia, omnis recta institutio inuehitur, in quibus nil solidum, aut fide dignum reperitur. At doctrinam Christianam tot stabilitam vitæ sanctissimæ fundamétis, totque bonorum in mundo operum effectricem, quę tanto tempore, contraque tot acerrimos impugnatores, sua sanctitate præualuit, nulla obiectio naturali vel supernaturali lumine eruta infringere vel damnare potest.

Epilogus in laudem Christianæ fidei.

Quis ergo rectè sentiens fidem hanc Christi saluberrimam, non imitandam & amplectendám omnino proponat? Desistite igitur scioli ac temerarij, qui nō aliter quam contra fidem blasphemando, sapientes videri posse putatis. Desinite tandem contra eam garrire, & in perniciem vestrā profanis sacra latratibus temerare. Sed cum tanta temporum, rerumque connexione, sacris vaticinijs, manifestis signis, certo successu, saluberrima doctrina, incomparabili vitæ sanctimonia, pręclarissimorum virorum approbationibus & exemplis, miraculorumque frequentia, ac celebritate, postremoque innumerabilium Martyrum sanguine, ab exordio in succedentia vsque tempora fundata, extructa, roborataque sit; concedite hanc vnam verissimam esse, aliam hinc celeriter vitam sine vllo dubio expectātes, & tunc tremendi Iudicis sententia subeunda est; qui oues quidem, id est bonos, à dexteris, hædos autem scilicet malos, à sinistris statuet: hique ibunt in supplicium æternum, illi vero in vitam æternam, vbi in Trinitate vnum Deum ineffabilem immensumque videbunt, eoque perpetuo perfruentur, per gratiam inuictissimi triumphantisque Redemptoris nostri Domini Iesu Christi. Cui est honor, virtus, potestas, imperium per infinita sæcula sæculorum. Hæc & alia præclare in prædicto libro à Hieronymo Sauanarola scripta.

SECVNDA PARS.

CAPVT I.

De iuuandis Gentibus, & ratione agendi cum eis.

Gentes in tres classes referuntur.

NAtiones omnes Paganorum siue Gentilium, quamuis innumerabiles sint, ad tres classes referri possūt, vt optime annotauit. Ioseph Acosta, in proœmio de Indorum salute procuranda. Prima est eorum qui à recta ratione non recedunt, & maximè politici sunt, cuiusmodi sunt Si-

nenses, Iaponenses. Secunda est minus politicorum, qui quamuis literis operam non dent, legibusque scriptis careant; habent tamen adumbratam quãdam Reipublicæ formam, magistratibus, honoris ac certis sedibus ornatam, habentque militiæ Duces, ac Religionis suæ celebritatem & ritus, ac denique ratione quadam humana gubernantur. In hoc genere erunt Mexicani, & Peruenses, de quorum Reipub. forma, legibus & ritibus, plura admiratione digna, & penitus incredibilia recẽset idem Pater Acosta in libro de procuranda Indorum salute. Tertium genus est illarum gẽtium quæ adeo barbaræ & siluestres sunt, vt à feris vix differãt, sine lege, sine Rege, sine Magistratu, sine fœdere, & Republica. magis ferarum ac pecudum caulas, quam hominum conuictum referentes. Huc spectant gentes illæ, quæ à nobis ideo Carybes appellantur, quia nihil aliud quam sanguinolentiam exercent, qui humana carne vescentes nudi incedunt vbi terra fert, vix ipsa virilia tegentes: ac alij quorum in nouo orbe, ac apud Aethiopiam interiorem & exteriorem Brasiliam, innumerasque Insulas infiniti sunt greges.

Hi omnes pro vniuscuiusque nationis talento iuuandi alliciendique sunt ad fidei veritatem, aliter tamen, atque aliter. Nam primi generis, vt olim ab Apostolis Græci, & Romani, cæterique Asiæ & Europæ populi, Deo intus agente, alliciendi sunt ad Sancti Euangelij iugum: quod si vi armisque pertentes, potius à Christiana lege reddentur alienissimi. Secũdæ vero classis fere eodem modo adducẽdi sunt: sed quia morum & rituũ monstra tot tantaque apud ipsos sunt, & tanta in subditos sæuiendi licentia, vt nisi potentia superiori & authoritate regantur; vix aut Euangelij lucem, aut homine ingenuo vitam dignam accepturi videantur, aut in accepta perseueraturi intelligantur: merito his pręfici, qui inter tales ad vitam Christianam transierint, Christianos Principes & Magistratus; cùm res ipsa deposcit, tum Ecclesiæ authoritas præcipit: sed ita tamen vt facultatibus fortunisque suis, & legibus non naturę, aut Euangelio contrarijs, vti liberè, permitti ipsis debeat.

Barbari humanos mores docendi. Tertia vero classis, hoc est illud Barbarorum genus, qui potius belluas quam homines imitantur, (de quibus Aristot. 1. & 5. Politicorum ferarum more capi & per vim domari posse scripsit, & quorum in India Occidentali infiniti sunt greges) trahendi primum sunt, vt ante omnia homines esse discant, & humana doceantur, ac puerorum more instruantur. Quod si blanditijs ad meliora ducantur, bene: sin minus, deserendi non sunt; sed si aduersus salutem suam proteruiant, & in Magistratus Medicosque suos insaniant; per potentiam, & honestam vim quandam, ne Euangelium impediant, coercendi sunt, & in officio continendi: quos de syluis transferri ad vrbes & humanam vitam, & quodammodo inuitos ad regnum introi-

te

re,vt habetur Luc.14.compellere expediet. Itaque in Barbaris primum curandum est, vt homines esse discant, deinde vt Christiani: quod tanti ponderis est,vt inde vel salus certa,vel certa pernicies expectanda sit.frustra enim diuina & cælestia docebis,quem ne humana quidem capere aut curare perspicias.Prodest in ea re plurimum nostrorum hominum consuetudo: prodest cultus omnis externus, atque obseruantia maiorum: prosunt conuentus certis & diebus & locis,pęnæque & contumeliæ irrogatæ negligentiæ,honor & præmia rectè factis proposita,ex ipsis qui elegantiores sunt,cęterorum magistros censoresque constituẽdo.Ordo vero quidá tum oppidorũ tũ domiciliorũ statuendus,vt nõ veluti funiculi fortuitas sedes eligant: tum vero,vt in cõspectu,eorum omnis actio sit, neque latebras petere sinantur. Ad hæc permixta illa & sine delectu spurca habitatio,vbi simul & Maritus & Vxor,filius & filia , & frater & hospes,& carnis ipse,atque sus cubat,accurate auertẽda est,quantum licebit, quæ causa est nullius pudoris, nullius paternæ reuerentię,generis quoq; imo & sexus contẽpti,equinæ cuiusdá libidinis in obuia quæq; sine vllo pudore grassantis. Quæ tamẽ neq; breui omnia exigẽda sunt, neq; desperanda vel sero. Videmus certè nonparum esse perfectũ,vbi,nonnulla cupa moderatoris effulsit,quæ si confirmata vigilásque fuerit; non dubiũ quin alium hominum statum efficiat. Vnus Pater Franciscus Xauerius,isque nulla ciuili potestate munitus,Insulam Mori fertur ex immanissima feritate ad miram mansuetudinem traduxisse, idque exiguo satis tempore.Quæ vero antiquorum inueterata consuetudine occalluisse videntur; adeo vt in meliorem formam transferri nequeant,maioribus sua amantibus,peregrina penitus respuentibus,ea minorum,id est puerilis, iuuenilisque ætatis accurata institutione emendanda sunt.Harum clasium homines,aut vix homines ad Euangelij lucem adducendi sunt quod si rationibus agendum sit,aut forte vi compellendi sint,vt fidei nostræ assensum præbeant,non dubium est quin primi generis Pagani difficilius trahãtur. Quam difficultatem scripturus aduersus gentes præsensit D.Tho.in 1.lib. contra Gentes,cuius eam reddit rationem.Officium quidem,ait, sapientis esse veritatem eloqui,& errorem qui est contra errorem oppugnare: at contra singulorum errores agere,id esse perdifficile:quod autem singulorum errores ignoti sint:aut quod non omnes vetus vel nouum Testamentum admittant,per quæ Iudæi & Hæretici possunt euinci: ac proinde esse confugiendum ad rationem naturalem,cui omnes assentiri cogũtur,quæ tamen in rebus diuinis est manca.

Quare contra Paganos mysteria supernaturalia probaturo, nec ratione,nec authoritate diuina quam ipsi non admittunt, agendum sit;merito D.Irenæus lib.4. contra hæreses cap. 41. existimauit D. Paulum de se *Irenæus.*

 dixisse

dixisse plus omnibus laborasse: quia cum esset Gentium Apostolus quæ scripturas non admittebant; Christum esse Deum & hominem, difficilius ad credendum induci poterant. Cæteræ vero Barbaræ nationes, quales sunt illæ secundæ classis; imo & multæ ex prima, facillimo negotio ad Euangelij cognitionem adducuntur. Neque enim ad veritatem illis persuadendam, opus erit exquisitis admodum Philosophicisque rationibus: neque Clementis Alexandrini stromata, aut Arnobij argumenta scrutari, sed breues facilesque rationes ob oculos adducere.

Harum igitur Gentium siue Græci, id est Politici) siue Scythæ (.i. barbari) ad fidem Catholicam conuersio est procuranda: æque enim debitores sunt Apostolici viri Græcis, & Barbaris sapientibus & insipientibus; quemadmodum Apostoli se ipsos debitores agnoscebant. Intelligebant enim in Iesu Christo, nõ esse Iudæi & Græci, Barbari & Scythæ discrimẽ. Neque enim alio sanguine Romani & Græci, alio Barbari redempti sunt. In illo certè linteo quod Petro esurienti Act. 11. cęlitus oblatum est, omne genus non solum volucrum & animantium, verum etiam serpentum & reptilium monstratum ac præparatum diuina docet historia: vt per hæc etiam sordidos & abiectos, Domino sanctificatos intelligamus, & nullũ genus mortalium à communi omnium salute putemus exceptum.

Act. 11.

In his igitur Barbaris conuertendis omnes charitatis vires exercendæ sunt; nec debent operarij barbarorum ingenio moribusque belluinis stomachati opus Domini deserere: cum scriptum sit, *homines & iumenta saluabis Domine*: id est vt Ambros. in psalm. 25. interpretatur, quem alij Patres sequuntur, homines iumentis similes. Nec est tam Barbara natio, quæ si velit animum applicare, sensu ad fidem necessario careat; quamuis enim barbari vt plurimum belluinos mores præ se ferant; non tamen est desperanda salus: si tamen chamo & freno regantur, & illorum maxillæ constringantur; quod si recalcitrauerint, non statim gladius adigendus est, sed pungendi moderatè, & paulatim cohibendi, donec assuescant seipsos præbere obedientes. Quod si doctrinam statim non accipiant, ac docentibus se non accommodent, statim fastidiendi aut exterminandi sunt: Christi enim pretium & sanguis sunt: ac vt experientia magna ex parte docuit, seruilem naturam habentes, nisi metus ac vis aliqua inferatur; more puerorum obedire contemnunt. Hoc enim est lorum & iugũ quod sapiens Ecclesiastici 35. commendat, hæc virga & onus, hoc modo vel inuiti ad salutem compellentur intrare. Hæc autem omnia ita intelligenda sunt, non vt vim & sæuitiam à Christi visceribus alienissimam in Barbarorum nationes, aut tanquam in seruos dominandum probemus, sed vt ostendamus etiam illiberali, & difficili ingenio non esse salutem desperandam, si & patienter feratur, & sapienter regatur. Charitas omnia

Psalm. 25.

Eccli. 35.

omnia suffert, omnia sustinet, omnia sperat, patiēs est, benigna est. Seueritas ergo si quæ exercēda est, à charitate aliena esse nō debet. Charitatis porro nihil est ita proprium, quam vt non quærat quę sua sunt: hanc si & animo intimè seruet, & re ipsa declaret, qui infirmorum, & insipientium morbis curandis austeriorem sese interdum exhibet medicum, non est timendum, ne subditorum animos ita offendat, vt vel à se, vel ab Euangelica simplicitate alienet: facile enim recuperat charitas quos disciplina commouerit. Imo vero per vtilem timoris vim ad libertatem filiorum paulatim homines diuinitus inducuntur. Ac denique addam, ad istam animi ineptitudinem, morumque feritatem exuendam plurimum conducere optimam educationem, eaque vinci & superari. In humano enim ingenio plus efficit educatio quam natiuitas. Quare nulla est tam Barbara natio, nulla tam stupida, quę si ab ineunte ętate accuratè & generosè educetur; non deponat barbariem, induat humanitatem, & morum elegantiam. Videmus vel in ipsa nostra Hispania homines in pagis quibusdam natos, si apud suos perseuerent, ineptos haberi ac ridiculos: eosdem traductos in scholas, aut curiam, aut celebres vrbes, mirę solertiæ ingenio præstare, nemini cedere. Ipsos Aethiopum liberos quibus nihil apparet absurdius, in palatio enutritos adeo promptos ingenio, & ad quoduis paratos inuenias, & videas, vt si colorem detrahas, nostros putes. Plurimum potest consuetudo in omni genere morum, in vtramque partem & boni & mali. Quare non est desperandum de Barbarorum salute, & animali vita: quin temporum diuturnitate, assidua Ministrorum cultura & diligentia, ad Euangelium trahantur: vel tracti perficiantur.

Idololatria à Barbaris penitus rescindenda.

Præterea nihil æquè elaborandum est, nihil tanti faciendum, quam vt ex Barbaris, futuris vel iam factis Christianis, omnis Idololatriæ amor, & sensus penitus euellatur. Hæc enim omnium est pestis perniciosissima, & quod est in humana conditione miserabile, nullum virus ita intimis visceribus hæret, cum semel est bibitum, nullius turpiter amātis in scortum suum tam insanus amor quam est Idololatræ in Idolum defixus animus: quod experientia comprobante postquam didicit Ioseph. Acosta, his verbis Idololatrarum amoris insaniam expressit: Nescio, inquit li. 5. ca. 9. quibus verbis significem non tam imbutos quam in Idololatriam penitus transformatos illorum animos, vt neque in otio, neque in negotio, neque in publica re, neque in priuata quicquam peragant; nisi Idolorum suorum prius superstitione adhibita: non lætari in nuptijs, non lugere funus, nōn epulum præbere, aut accipere, non deniq; aut pedē efferre domo, aut operi manū adhibere sine sacrilegio Gentili: vsq adeo Diabolus oppressos eorū sensus tenet seruitute miserrima. Quanto vero artificio ista omnia celent

Barbarorum idolatrarum insania erga eos.

 atque

atque disimulent, cum publicè agere haud liberum sibi esse perspiciunt, quanta rursus impudentia, cum licere sibi putant, insaniant; mirari potius possum, quam satis dicere. Quare quamuis non liceat per vim ad Baptismum Christianamque professionem compellere Barbaros subditos, licere tamen, imo expedire, ab idolis colendis etiam inuitos reuocare, hoc est, illorum simulacra, & fana demoliri, superstitiones diabolicas extrudere: quæ non solum Euangelij gratiam impediunt, verum etiam naturæ legem infestant; quam vt seruent, compelli infideles subditi sine vlla dubitatione possunt: id quod apertè declarant leges Constantini, Valentiniani, Theodosij, cæterorumque Principum Christianorum: quarum non laudatores modo, sed impulsores, authoresque Sancti Patres se præstiterunt. Et quoniam consuetudo magnas vires habet, sed in Barbaris longe maximas: sicut enim bruta animantia dedocere difficile est, ita hominem parum mente vigentem, à consuetis retrahere grauissimum, maxime vbi consuetudo profundiores radices iecit. Proinde in hac re tanti ponderis omnes suos sudores, operas, conatus, exercebit Christi operarius. Proderit autem quamplurimum ritus & signa, & omnem externum cultum diligenter curare: his quippe & delectantur & detinentur homines animales, donec paulatim aboleatur gustus & memoria præteritorum. Quæ causa fuit Moysi vt populum Ægyptijs ritibus assuetum multitudine sacrificiorum, & cæremoniarum detineret. Neque enim prius quod spirituale est sed quod animale; postea superstitionis antiquæ monumenta cautè & gradatim extinguenda curabit vt Idola sua, adorationesque omnes penitus dediscant, ac pro ijs Christianas frequentent. Deinde teneriores puerorum animi Christiana disciplina ac moribus præoccupandi sunt; priusquam paternas superstitiones & nugas imbibant: quas ridere, ac contemnere docendi sunt: præmijs & laudibus minores inuitandi atque animandi, maiores puerorum pudefaciendi exemplo, & terrendi.

Barbari animo leues & inconstantes.

Postremo quod omnium est & præcipuè considerandum, & diligentissime obseruandum, non facile credet verbis & quibusuis significationibus Barbarorum, etiamsi fidem tenere, & Baptismum appetere se proclament. Cum enim sint leues corde, facile credunt, non fidem concipientes ex Deo, facilè quoque id retractant inconstantes & leues. Diu, & multum tenendi vt quid profiteantur intelligant: vt veterem consuetudinem Idolorum deponant, & mores alios induant. Deniq; consuetudinis peruersę venenũ alterius consuetudinis antidoto curandum est: vt vere Christum induãt, & non partim in Christo, partim in Baal claudicantes sibi grauiorem acquirant damnationem; & sancto nomini grauem faciant iniuriã: nõ multitudine sed veritate animarum, lucra computanda sunt. Ita & Religio Christiana pluris fiet, & qui illi dant nomina gloriæ atque honori erunt.

Ac

Ac tandem aduersus Magos acrius pugnandū erit, eorum fucos ac fraudes detegendo, ridendo deliramenta, versutias confutando: quod si resipiscere nullo modo velint (si facultas adsit) à cęteris separandi & grauiter quandoque mulctandi, modo plebem reliquam maior turbatio non sequatur.

Magi expugnandi.

Quoniam vero supra de iuuandis Infidelibus latissimè diximus; vniuersa ibi tradita, accommodari optimè possunt pro alijs gentibus iuuandis politia & vrbanitate præditis: quare pro illis conuertendis nihil hic addendum arbitror.

CAPVT II.

De his quæ licita sunt agentibus inter Gentiles.

Ex his quæ secundo libro in genere tradidimus, cōstabit aperte quibus in rebus sit permissa communicatio cum Gentilibus: nunc tamē breuiter aliqua superaddemus. Primum nefas Idolorum fana adire, temporibus quibus ibi superstitiosa illa sacra celebrātur; non tamē si alijs temporibus inuisantur, ad eum finem quo eorum structura, ornatus, & pulchritudo spectetur: & multo magis vbi occasio fert, vt rideatur, & contemnatur eorum superstitiosa & vana Religio, & vt eorum impia secta commodius confutetur.

Quibus in rebus nefas sit communicare cum Gentilibus.

Secundo, Quando Christianis liceat Paganis suas operas locare, auxilium vel operam pręstare vel ad extruēda fana, vel consuendas vestes ad Idolorum cultum, aut vendere ea, quibus eos vsuros nouit ad superstitiosos Idolorum cultus, diximus supra. Tertio, Circa communicationes & commercia rerum, illud tantum se offert animaduertendum, vt pretia rerum iudicio boni viri atque prudentis constituantur, qua in re non deest difficultas; Vtrum quanti Barbari merces nostras æstiment, vēdi possint; Nam calculus, gladiolus, & vitrea, & id genus alia tāto in pretio apud illos haberi compertum est; vt auri & argenti non paruam quantitatem pro ijs rebus persoluant: verum ista enucleate disputare non est huius loci. Illud exploratum teneamus, omne genus mercimonij cū istis exercere licere, pretium vero neque lege neque certa ratione constare; sed iudicio sapientis: qui perspiciat quantum abundent ijs quæ ipsi reddunt, & quanti faciant vel ad vitæ præsidia, vel ornatum quemdam ipsis charū ea quæ accipiunt à nostris, & quanta horum copia inopiaue sit, vt omnibus probe perspectis, atque libratis, quę rerum æstimatio iusta censenda sit, statuere possit: quanuis in hac re maiori ex parte crediderim standum

esse

esse consuetudini à viris doctis & pijs approbatę.

Ac denique in diuinis non licet cum Gentilibus communicare: Nam mos estE cclesię antiquissimus, vt à templo Pagani & Infideles excludantur cum S. sacrificiũ in missa offerri incipit. Vnde in Canone Carthaginensis concilij (habetur de consecr. d. 1. ca. Episcopus) dicitur quod nec Gentilis, nec Hęreticus, nec Iudęus prohibeantur ingredi Ecclesiam Dei, & audire solum Dei verbum vsque in finem Missæ Catechumenorum, quæ finiebatur dicto Euangelio. Vnde antiquitus perlecto Euangelio, Catechumeni ab Ecclesia egrediebantur. quia cum non essent in fide instructi, sacris altaris mysterijs inter esse non oportebat.

CAPVT III.

Quid singuli Christiani rudes, vt sunt Indi & Æthiopes, docendi sint ex Concil. Limensi actione 2. cap. 4. à Sixto V. confirmato.

CVm diuino præcepto omnes Christiani adulti teneantur pro suo captu scire, quę ad Religionis Christianæ quam profitentur, substantiam pertinent: qualia sunt mysteria fidei præcipua, quæ continentur in symbolo, mandata Decalogi omnibus seruanda, Sacramenta quoque ea quæ necessario cuique suscipienda sunt. Tum demum quæ à Deo petere, & expectare debemus iuxta Dominicæ orationis institutionem, sedulo in ijs erudiendi sunt à Pastoribus & Ministris omnes, maximè rudiores Indi, Æthiopes, pueri pro cuiusque ingenio, & oportunitate, ne grauissimo morbo ignorantiæ (vt fit passim) periclitentur, omnino autem curandum est, vt quicunque neque ætate, neque valetudine impediuntur, memoriter discant elementa Christiana, maximè symbolum fidei, orationem Dominicam, præcepta Decalogi, Sacramenta Ecclesiæ. Id vt fiat antiquorum canonum statuta sequens præcipit strictè sancta Synodus, vt nullus adultus ad Sacramentum Baptismi admittatur, qui non prius saltem symbolum, & orationem Dominicam memoriter reddiderit. Idemque in Sacramentis Pœnitentiæ & Confirmationis conferendis omnino seruetur, excepto vel necessitatis articulo, vel nimiæ senectutis, aut ægritudinis, siue etiam profundæ alicuius hebetudinis impedimento, quod Parochorum seu Confessariorum iudicio & conscientiæ relinquatur. Qui vero ijs tãtis impedimentis grauati fuerint, vt copiosiorem Catechesim non admittant,

doceantur

doceantur demum pro suo modo præcipua fidei capita, scilicet vnum esse Deum rerum omniũ authorem, qui accedentes ad se, vita ęterna remuneret, improbos & rebelles æternis suppliciis in alio sæculo puniat. Deinde hunc ipsum Deũ, esse Patrem, & Filiũ, & Spiritũ Sanctũ, tres quidem personas, sed vnum Deum verum, præter quem nullus alius sit verus Deus. Nam quę adorant aliæ gentes præter Christianam, non esse Deos, sed Dæmones potius, aut figmenta hominum. Præterea Filiũ Dei propter reparandam salutẽ hominum, factũ hominem ex Virgine Maria, pro nobis passum, & mortuũ, ac tandem resurrexisse, & regnare in æternum. Hunc esse Iesum Christum Dominũ, ac Saluatorem nostrum. Postremo neminem posse esse saluum, nisi credat in Iesum Christum, & pænitens de peccatis commissis sacramẽta ipsius suscipiat, Baptismatis si quidẽ Infidelis est, Confessionis autem, si lapsus post Baptismum: ac denique statuat ea seruare, quæ Deus & Ecclesia Sancta præcipiunt. Quorum summa est, vt Deum diligat super omnia, & proximum sicut se ipsum. Intelligant igitur Dei Sacerdotes, nisi in fide, vt oportet instructos baptizent, vel à peccatis absoluant, se & grandi sacrilegio commaculare, & animarũ reos, apud districtum Dei iudiciũ reddere.

Vt Indi Indicè doceantur ex eodem Concilio.

Christianæ instructionis, aut Catechismi scopus præcipuus est, fidei perceptio, corde enim credimus ad iustitiam, quod ore confitemur ad salutem. Quamobrem ita quisque instruendus est, vt intelligat, Hispanus Hispanicè, Indus, Indicè; alioqui quãtũuis bene dicat, tamẽ verbũ illius, iuxta Apostoli sententiã, sine fructu est. Quocirca nullus Indorum de cætero compellatur, orationes, siue Catechesim Latinè discere, cum sufficiat, multoque melius sit, suo idiomate pronũciare, aut si qui ipsorum velint possunt etiam Hispanicum, quo multi iam vtuntur, adiungere. Præter hæc aliam aliquam linguam ab Indis exigere superfluum est. Hactenus Concilium.

CAPVT IV.

Breuis instructio, siue Catechismus pro rudioribus gentilibus ad Christi fidem conuersis ex Indico idiomate traductus, & a Synodo prouinciali Nouæ Granatæ approbatus.

Interrogatio. Quæro num sit aliquis Deus?
Respondeo. Deum esse.

I. Sunt ne plures Dij?

R. Vnum ſolum Deum eſſe, & præter hunc ſolum nullum omnino.

I. Vbi eſt igitur iſte Deus?

R. In cælo, in terra ac vbique in omnibus locis eſſe.

I. Quis nam eſt iſte Deus?

R. Pater, Filius & Spiritus Sanctus.

I. Eſt ne Pater Deus?

R. Deum eſſe affirmo.

I. Eſt ne Filius quoque Deus?

R. Similiter Deum eſſe aio.

I. Eſt ne etiam Spiritus Sanctus Deus dicendus?

R. Etiam Deum eſſe dicendum.

I. Ergo Pater, Filius, ac Spiritus Sanctus tres Dij dicendi ſunt?

R. Nequaquam: nam licet ſint tres Perſonæ diſtinctæ, tamen vnus ſolus eſt Deus.

I. Quomodo cum ſit vnus ſolus Deus, affirmas eſſe tres Perſonas?

R. Cum inter has tres perſonas Pater non ſit Filius, nec Spiritus Sanctus; nec Filius ſit Pater, vel Spiritus Sanctus; nec Spiritus Sanctus, ſit Pater, aut Filius, neceſſario tres Perſonæ diſtinctæ ſunt dicendæ.

I. Quomodo cum tres Perſonæ ſint, dicis eas eſſe vnum ſolum Deum?

R. Quia dum omnes tres eandem habent eſſentiam, maieſtatem, plures Dij eſſe propterea nequaquam poſſunt.

I. Quid de ſole, luna, ſtellis, lucifero, radiis & alijs his ſimilibus rebus dicendum? ſunt ne Dij appellandi?

R. Minime: ſed vnius Dei Creaturæ ſunt, qui cęlum & terram ac omnia quæ in eis ſunt propter hominis bonum creauit.

I. Quod nam eſt hoc bonum hominis?

R. Vt cognoſcat in hac vita Deum Creatorem ſuum, ſuamque gratiam adipiſcatur ac amicitiam, & in futura tandem ac æterna vita, eo fruatur in perpetuum.

I. Alia ne ſupereſt poſt hanc vallem miſeriæ, vita?

R. Supereſt: animæ quippe hominum minimè cum corporibus inſtar animarum brutorum intereunt, ſed immortales ſunt, ac omnis interitus incapaces.

I. Quomodo in hac vita homo diuinam aſſequitur gratiam, & tandem in futura fęlicitatem ac vitam perennem?

R. Per fidem in Ieſum Chriſtum, & ſuorum mandatorum obſeruantiam.

I. Quis nam eſt Ieſus Chriſtus?

R. Deus eſt verus, & homo perfectus, cum enim ſolus Dei filius eſſet, in tempo-

tempore à Deo præfinito, hominem se fecit in purissimæ Virginis & immaculatæ Mariæ vtero, quę etiam post partum Virgo permansit: mortuus est tandem in Cruce, vt homines à peccato & pęna æterna redimeret.

I. Quomodo cùm Deus fuerit, mori potuit?

R. Mortuus est vt homo, ac tertia die statim à mortuis resurrexit, ascenditque ad cęlos, vbi viuit ac regnat per sæculorum sęcula.

I. Cum Iesus Christus pro omnibus mortuus sit, num omnes homines salui fiunt?

R. Non credentes in Deum Iesum Christum, vel licet credant, non tamen facientes bona opera, nec mandata eius implétes minime saluari, sed ad pęnas inferni perpetuas condemnandos esse.

I. Qui credunt in Iesum Christum ac eius mandata obseruant, saluabunturne?

R. Saluabuntur: atque in corpore ac anima fruentur bonis æternis, eoque nomine in fine huius mundi Iesus Christus Saluator mundi rediturus est, ac petiturus rationem de omnibus operibus, ac omnes mortuos resuscitaturus.

I. Qui in peccatis vixerunt, habent ne aliquod se ab hac condemnatione liberandi remedium?

R. Non baptizatis, vnicum saluandi remediũ esse affirmo, vt se Christianos faciant, filiosque Dei adoptiuos per baptismi regenerationem.

I. Quid nam per Sanctam Ecclesiam intelligis?

R. Congregationem omnium Christianorum, cuius quidem caput est Iesus Christus, eiusque in terra Vicarius Summus Pontifex Romanus.

I. Quid si baptizati iterum peccent, quid remedij illis superest vt non condemnentur?

R. Confesßio omnium suorum peccatorum fideliter Sacerdoti facta, cum detestatione ac proposito amplius ea non committendi.

I. An si hæc omnia fecerint, saluabuntur?

R. Saluabuntur, si tamen vsque in finem in obseruatione mandatorum Dei ac sanctæ Ecclesię perseuerauerint, quæ in hoc instaurantur, vt Deum super omnia diligamus & proximum nostrum sicut nos ipsos. Amen.

LIBER DVODECIMVS DE CONVERSIONE OMNIM GENTIVM PROCVRANDA:

Præcipua continens priuilegia à Summis Pontificibus, Religiosis pro Infidelium conuersione laborantibus concessa.

Cum omnes sacri Religiosorum Ordines, maxime vero Mendicantes, in agro militantis Ecclesiæ superna dispositione plantati esse dignoscantur, illorumque professores ob fidei Catholicæ propagationem indefessè laborãt, fructusque afferant Ecclesiæ Dei salutares; dignum æquũque arbitrati sunt summi PP. eos quamplurimis priuilegijs, & immunitatibus communire, ac condecorare; vt sic alacrius huic animarum saluberrimæ functioni accingerentur, ac vt commodius in terris à Romanis PP. remotis, animarum saluti possent consulere. Et quoniam fere immensum esset omnia & singula Mendicantibus in conuersione Infidelium laborantibus concessa priuilegia recensere: ea tantum selegimus quæ digniora, ampliora, magisque necessaria visa sunt. Illud ante omnia recolentes, omnia priuilegia gratiæ & fauoris specialiter alicui ordini elargita, ob communicationem priuilegiorum, esse omnibus alijs ordinibus Mendicantibus ita propria, ac si specialiter illis solis essent concessa.

Nec mirandũ est maxima à Sũmis Pontificibus fuisse Religiosis in terris infidelium pro fidei propagatione laborantibus collata priuilegia: id enim non solum expediens, sed & maxime necessarium pro functione animarum obeunda videbatur. Nam cum in terris à sede Apostolica remotißimis versentur, ac sæpe in Regionibus, ex quibus vel ob magna itineris pericula, vel ob immensam distantiã, aut non potest, vel non sine magna difficultate ac expensis adiri Apostolica sedes, operæ pretium erat vt ministri omni illa iurisdictione gauderent, qua possent in casibus emergentibus, non solum animarum salutem procurare, sed & omnia alia peragere quæ ad augmentum gloriæ Dei, ac fidei Catholicæ propagationem spectare videbantur. Quam ob causam Christus Dominus Apostolos in vniuersum orbem missurus, prius Episcopali dignitate condecorauit: deinde omnibus eandem, quam Petro summo Ecclesiæ & totius orbis principi, Iurisdictionẽ licet delegatã concessit: ac non sine diuino consilio præmisit illa verba. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, euntes docete omnes gentes, *&c. Quibus Apostolos certos esse voluit de potestate sibi à Patre collata; vt ipsi etiam de ea*

quam

quam eis Christus delegauerat, non dubitarent, & sic alacrius tanto operi accingerentur.

Priuilegia concessa à Pio 2. & Sixto 4. Religiosis Ordinis Prædicatorum ad prædicandum Christi Euangelium euntibus in terras Infidelium.

SIxtus Episcopus, seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Apostolicæ seruitutis officium, cui dante Domino præsidemus, nos admonet, vt sicut bonus Pastor ad oues Christicolas pascendas aures nostræ contemplationis extendimus, & earum, nec non partium & Regionum, ac temporum qualitatibus pensatis, ad eorundem Christicolarum salutem vigilemus, & ijs quę à nostris prædecessoribus circa ea circumspectè emanasse comperimus, illorum vestigia imitantes, consimilibus facultatibus, & gratijs (dum à nobis petitur) robur Apostolici muniminis adijciamus. Dudum siquidem fęlicis recordationis Pij Papę II prædecessoris nostri litteræ emanarunt, quas præsentibus annotari fecimus; & quarum tenor sequitur, qui talis est. Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriã. Dum leuamus in circuitu oculos nostros, & gregem Dominicũ solicitudini nostrę (disponente Domino) commissum vndique mentis acie contemplamur, ex debito Pastoralis officij, vigilem curam impendimus, vt cultores vineæ Sabaoth, si cultui satis intendant, vt eius virtuosi palmites, extirpatis spinis & tribulis, latius extendantur. Sic ille cęlestis Agricola, & pius Paterfamilias, ad excolendam vineam suam diuersis horis & tempore seruos misit; ne fructus propter cultorum inopiam deperiret, sed potius bonorũ operum & virtutum germinaret. Cum vero in terris Infidelium messis quidẽ sit multa, operarij vero pauci, ne ager Dominicus spinis & vepribus repleretur, nonnulli prædecessores nostri de florido Prędicatorum Ordine ad irrigandum imbre Sanctę prędicationis corda Aquilonarium, & Orientaliũ nationũ, aliquos direxerunt filios & alumnos, qui flante spiritu, plenos manipulos in horrea Sanctę Matris Ecclesiæ portauerunt: sed proh dolor temporibus nostris venit inimicus homo & superseminauit zizania in medio tritici, cum per Turcarum potentiam Christianorum aliquas nationes suo impiissimo dominatui subiecerit. Inde fit vt nos eo efficacius operam impendamus, quo magis gregem Dominicum à diro serpente conspicimus crudelius laniari. Vtque opportunis remedijs commodius prouideatur: nos dilecto filio Christophoro de Viterbio Ordinis Prędicatorum, Sacrę Theologiæ Professori, totius Societatis peregrinantium propter Christũ inter gentes Vicario generali, & Hæreticæ prauitatis Inquisitori per nos deputato

tato & cõstituto,& aliis suis successoribus pro tẽpore deputandis in partibus orientalibus.tam infideliũ quam fideliũ constitutis,& quã maximè in Ciuitatibus Caffæ,& Peræ,Chij, & in terris Saracenorum , Paganorum, Græcorum,Bulgarorũ,Cumanorũ & Aethiopũ,Yberorum,Alanorũ,Gazarorum,Gothorũ,Zirorũ,Ruthenorum,Syrorũ,Iacobitarũ,Nubianorũ, Nestorianorum Georgianorum,Armenorũ,Indorũ,Agolesticorum Tartarorum,Careloiũ , Vngarorũ,maioris Vngariæ & aliorũ qui nondum fidei Sacramenta perceperũt.cõcedimus vt ipse Vicarius,& eius Successores,

1\. & deputãdi ab ipsis pro tempore dicti Ordinis fratres, possint singulorum Christi'fideliũ quorũcũq; Diœcesis,& locorũ ad ipsos pro tẽpore cõfluẽtiũ confessionem audire,& pro cõcessis,(etiamsi talia fuerint,propter quæ sedes Apostolica foret merito cõsulenda)pęnitentiã salutarem iniũgere , nec non à quibusuis sententijs excõmunicationis,tã ab homine quam à Iurelatis,ac aliis censuris & pęnis,quomodocunq; vel qualitercunq; illas incur-

2\. rerint,seu ligati fuerint absoluere,nec nõ (dummodo tales bigamiæ labe respersi nõ sint)super irregularitate,si quã quouis modo & causa incurrerint,

3\. dispẽsare,ac huiusmodi cõfessione audita Eucharistię & Extremæ vnctio-

4\. nis aliaq; Ecclesiastica Sacramenta ministrare.Insuper vt singuli Cõfessores idonei.quos vicarius & fratres partiũ prędictarũ dicti Ordinis duxerint eligendos omniũ peccatorũ suorũ,de quibus cõtriti & ore cõfessi fuerint, plenariam remissionem in mortis articulo impendere , vel si alia. copiam Confessorũ habere nõ valuerinr,dummodo cõtriti existant,eandem indul-

5\. gentiã cõsequantur.Quodq; cõfessores ipsi singulorũ cõfessiones audire, & pro cõmissis quoties ipsis videbitur etiamsi talia sint, propter quæ sedes Apostolica merito sit cõsulenda,debitam absolutionem impendere.ac salu-

6\. tarem pęnitentiam iniũgere,nec nõ ipsorũ fratrũ singulos à quibuscunque sententijs,censuris,& pęnis in ipsos quauis auctoritate promulgatis absoluere . & super irregularitate per ipsos quoquo modo cõtractis dispensare, omnemq; inhabilitatis & infamiæ maculã,(dũmodo à bigamia nõ proces-

7\. serint)abolere liberè & licite valeãt.Insuper,vt ipsorũ fratrũ bonorũ operũ fructus amplius valeãt propagari,vt Vicarius & fratres pro tẽpore existentes,pręfata singula loca alias pro habitatione & vsu fratrum dicti Ordinis idonea,& in illis domos,& monasteria,cũ Ecclesijs,cãpanilibus, cãpanis, Dormitoriis,Hortellitiis,& alijs necessariis officinis erigere:quę quidẽ loca,domus,& Monasteria recepta,& erecta,& eorũ personę,& omnibus& singulis priuilegiis,indulgẽtiis,immunitatibus,& indultis,aliis locis,domibus,monasteriis & personis Ordinum Prędicatoru à sede Apostolica quoquomodo cõcessis vtuntur,& gaudent, vti pariter debeãt & gaudere. Insuper vt Vicarius & fratres prædicti omnibus & singulis,gratiis,libertatibus,exẽptionibus,priuilegiis,indulgentiis & indultis, quibus Prouincialis

& fra-

& fratres Prouinciæ terræ sanctæ vtuntur,& gaudēt,& quę Romani Pōtifices,fratribus Prædicatoribus dictæ societatis hactenus cōcesserūt,etiā vti & gaudere valeant. Quodq; fratres ipsi Schismaticos & excōmunicatos, seu interdictos quoscunq; etiā quantumcunq; notorios,nisi quos Vicarius, seu deputati per eū euitare mādauerint,euitare minimè teneantur. Insuper omnibus & singulis Christi fidelibus,qui de bonis sibi à Deo collatis pro cētenario videlicet vnū,pro liberatione fideliū captiuorū de manibus infideliū,seu pro erectione & fundatione,seu manutētione domorū & Monasteriorū,pro vsu,& habitatione dictorū fratrum erogauerint,liceat eligere Cōfessores idoneos,qui cōfessione eorū diligēter audita, ab omnibus peccatis,criminibus & excessibus etiam in casibus Sedi Apostolicæ specialiter vel generaliter reseruatis,semel dūtaxat,deinde quoties fuerit opportunū, (dūmodo talia sint,propter quæ sedes Apostolica specialiter cōsulenda non sit) absoluere,& pęnitentiam salutarē iniūgere,nec nō omniū peccatorū in mortis articulo remissionē impendere licite valeant auctoritate Apostolica. singulis prædictis,prout eos cōtingit,tenore pręsentiū indulgemus. Insuper prędicto,& aliis qui pro tēpore fuerint dictarū partiū Vicariis, super nataliū,& ætatis infra vigesimū tertiū annū defectibus,cum personis & fratribus Ordinē prædictū profiteri volētibus, & professis vt ad omnes Sacros ordines,vsq; ad Presbyteratus ordinem inclusiue & singulas Ordinis Prędlaturas,& officia in dictis partibus promoueri,& in illis ministrare valeant dispensandi: nec nō Notarios ad actus publicos in fauorem fideiChristianę cōscribēdos creādi & instituēdi,dicta auctoritate tenore pręsentiū cōcedimus facultatē. Insuper vt fideliū feruētius deuotio in fide crescat, vt omnes, & singulę vtriusq; sexus personę,quę prędicationibus dictorū fratrū interfuerint,& illas cū proposito se emendādi audierint,singulæ singulis vicibus vnius anni & quadraginta dierū indulgentiā cōsequantur. Quodq; fratres & Sorores de pęnitētia Sācti Dominici,quos Vicarius, seu ab eo deputati fratres pro tēpore recipiēt,& aliæ vtriusq; sexus personæ, quæ in Societate Beatæ Virginis sub capitulis & cęremoniis per ipsos vicariū seu fratres ordinādis Altissimo deuotè famulabūtur, Cōfessores eligere qui cōfessionibus eorum diligenter auditis,ipsis cōfessis & contritis plenariā in mortis articulo omnium suorum peccaminum remissionem impendere valeant.

8. 9. 10. 11. 12. 13.

Postremo vt idē Vicarius & Inquisitor,alios Inquisitores hęreticę prauitatis in quibus sibi videbitur supradictis substituere & ordinare valeat. Et vt liberius ijdem vicarius,& fratres viuere valeāt,& Deo cōfidentius deseruire,in omnes & singulos,cuiuscunq; status,gradus,& cōditionis existant, qui bona mobilia,siue immobilia,videlicet possessiones,domos,apothecas libros,calices,paramēta,instrumēta,& omnia alia ad diuinū cultū pertinētia,ad vsum & commodū fratrum necessaria,cōtra ipsorū Vicarij,& fratrū volun-

14.

voluntatem occupantes & detinentes, excommunicationis sententiã promulgamus, à qua nolumus à quoquam absolui posse, nisi prius restitutione vel cũ eodem Vicario siue fratribus conuentione facta, de ipsius, siue de ipsorũ libero beneplacito & volũtate. Et vt ipse vicarius talentũ sibi creditũ sine impedimento & obstaculo valeat exercere, ex certa nostra scientia ipsam societatem, quæ per nonnulla Capitula generalia dicitur esse diuisa, reintegramus, & reponimus, ac in idem corpus vt prius erat reponi volumus & mandamus, prę sertim omnes Cõuentus Lithuanię, Russiæ, Podoliæ. Valacchię maioris & minoris, nõ obstãtibus quibuscunq; literis & ordinationibus Capitulorũ generaliũ in oppositũ cõcessis, & cõcedendis, declarãtes, & mãdantes, tales Cõuentus & nationes amodo esse sub vicario dictæ Societatis peregrinantiũ. Quia vero cõditio temporũ hoc requirit, volumus & mãdamus, vt fratres qui dicũtur vniti, vel Armeni, quod non obstãtibus priuilegiis aliquorũ summorũ Pontificum, etiãsi de ipsis priuilegiis de verbo ad verbũ deberet fieri mẽtio specialis, (vt secundũ quod prius fuerant) ipsi Vicario in omnibus, & per omnia subdãtur, & de eis disponere possit, sicut de cæteris sui ordinis fratribus, non obstãtibus Apostolicis ac in Generalibus, vel specialibus Cõciliis editis, cõstitutionibus & ordinationibus, quibus quantũ prę sentibus aduersantur derogari volumus, etiãsi talia sint, de quibus specialis, & expressa, ac de verbo ad verbũ mentio prę sentibus esset habẽda, cæterisq; contrariis quibuscunq;. Nulli ergo omnino hominũ liceat hãc paginã nostrę cõcessionis, excõmunicationis, volũtatis, mãdati, & declarationis infringere, vel ei ausu temerario cõtraire. Si quis autẽ hoc attentare prę sumpserit, indignationẽ omnipotentis Dei, & beatorũ Petri, & Pauli Apostolorũ eius, se nouerit incursurũ. Datũ Romæ apud Sanctũ Petrũ, Anno Incarnationis Dominicæ 1464. pridie Idus Iunii Põtificatus nostri anno sexto. Quare pro parte dilecti filij Baptistę Fatinãti de Ianua, dicti Ordinis fratrũ Prædicatorũ professoris, Vicarij Generalis in terris peregrinantiũ supradictorũ, per dilectũ filiũ Martialem Auribelli Sacræ Theologiæ professorem, & Priorem Generalẽ dicti Ordinis deputati & instituti nobis fuit humiliter supplicatũ, vt prę missis & in dictis litteris cõtentis Apostolici muniminis robur adijcere, ac omnes & singulas facultates dicto Christophoro in præmissis litteris cõcessas, eidem Baptistæ pari modo cõcedere & aliàs in præmissis opportunè prouidere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur cupientes fidem Catholicã vigere, augmentari, & etiam manuteneri, prę fati Baptistæ in hac parte supplicationibus inclinati, litteras Apostolicas cum omnibus & singulis indulgentiis, cõcessionibus, indultis, & clausulis, in eis cõtentis, nec nõ societatem prædictã auctoritate Apostolica, tenore præsentiũ ratificamus, approbamus, & prę sentis scripti patrocinio cõmunimus, illasque perpetuo viribus subsistere decernimus, easq; ad

Conuen-

Conuentum Ciuitatis Chij harum serie extendimus, nec nō vniuersos & singulos eiusdem ordinis fratres, qui dicuntur vniti vel Armeni, aut alias vt præfertur, dicta auctoritate eidem Societati subijcimus, ipsamque Societatem præfata auctoritate approbantes, & confirmantes, omnibus, & singulis cuiuscunque dignitatis, gradus, conditionis, vel ordinis existant, sub excommunicationis pœna quam eo ipso incurrant, Societatē prædictā in premissis, seu alias quomodolibet impedire, seu inquietare vel molestare, seu ipsam diuidere, extinguere, & separare, aut alias de illa se intromittere quoquo modo præsumant, districtius inhibemus. Præterea, vt dictus Baptista in præmissis vtilius, & diligentius se gerere posit, & habere sibi omnes & singulas facultates, & auctoritatem per præfatum Pium prædecessorem dicto Christophoro olim concessas, pari modo, & absque vlla differentia perinde in omnibus & per omnia, ac si dictæ insertæ litterę ad instantiam ipsius Baptistæ emanassent, concedimus per pręsentes, ordinātes & decernentes ex nunc irritum & inane, si secus super ijs, à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ac omnibus, & singulis, quæ idem prædecessor in dictis suis litteris voluit non obstare, cæterisque contrarijs quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ ratificationis, approbationis, communitionis, extensionis, confirmationis, inhibitionis, concessionis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1473. Kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno secundo.

Circa præfata priuilegia illud solum se considerandum offert, quod etsi à Pio II. gratia, ac priuilegia omnia fratribus Inquisitoribus, ac alijs ab eisdem designatis concessa tantum videantur, ac perinde ad alios ordines non extendenda. Sixtus tamen IV. expressè illa met priuilegia, cum singulis alijs gratijs & concessionibus cōgregationi siue Societati, in terris infidelium peregrinantium concessit, eaq; omnia ad monasterium Ciuitatis Chij voluit extendi: quare de perpetuitate huius priuilegij, ac de communicatione cum alijs ordinibus non potest dubitari. Ad maiorem tamen conscientiæ securitatem oporteret summum Pontif. consulere.

Præterea Innocentius IV. & Nicolaus III. aliiq; Pontifices amplissima etiam & his similia priuilegia concesserunt, vt patet ex Bullis relatis in Bullario collecto à doctissimo viro fratre Emanuele Rodriguez, referam vero nunc eam tantum quā Innoc. IV. in fauorem præfati ordinis Prædicatorum concessit quæ habetur in Compendio siue collectione priuilegiorum ordinum Mendicantium per Ioannem Baptistam Cōfettium pag. 6.

Priuilegia Fratribus Prædicatorum ad partes Orientales, & terras infidelium ad prædicandum Iesu Christi Euangelium proficiscentibus per Innocentium IV. concessa.

INnocentius Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs fratribus de Ordine Prædicatorum in terras Saracenorum, Paganorum, Græcorũ, Bulgarorum Cumanorum, Æthiopum, Syrorum, Iberorum, Alanorum, Gazarorum, Gothorum, Zicocorum, Ruthenorum, Iacobitarum, Nubianorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum, Mostelitarum, Tartarorum, Hungarorum maioris Hungariæ Christianorum captiuatorum apud Tartaros aliarumque infidelium nationum Orientis, seu quarumcunque aliarum partium proficiscentibus salutem, & Apostolicam benedictionem.

Cum hora vndecima sit diei, hominibus vt exeant ad opus, vsque ad mundi vesperam deputata, & illud Apocalypsis eulogium, cito credatur cum Matris Ecclesiæ consolatione complendum, videlicet, oportere viros spirituales, vitæ munditiam, & intelligentiæ gratiam cum Ioanne sortitos, populis, & gentibus, linguis Regibusque multis denuo prophetare, quia non sequetur reliquiarum Israël per Isaiam Prophetam, saluatio, nisi (iuxta Paulum Apostolum) prius introeat gentium plenitudo. Nos licet immeriti super Apostolicæ Sedis speculam constituti, fideliter ac prudenter dispensandis Dei ministerijs, & operibus coadiuuandis intendimus si vrgente plenitudine temporis, post pia priorum studia, in vineam Domini Sabaoth nouos & penè nouissimos, qui sapientiam longum didicere per otium, operarios mittere procuramus. Vos igitur quos iuxta professæ Religionis officium zelus comedit animarum, & in quadriga quarta, cum varijs charismatum donis, & fidei fortitudine trahitis, vbiq; discurrere, ac vexillum Regis gloriæ procul leuare gestitis: ad Gentes quæ Iesum Christum Dominum non cognoscunt, & ad substractionis filios qui sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ non obediunt, destinamus, vobis in remissionem peccatorum omnium, iniungentes, quatenus seminaturi super aquas multas, in illo tantum qui mundum dixit se vicisse, confisi, ad illuminationem cæteræ multitudinis, & exterminium hæreticæ falsitatis, ad confirmandum nutantium animos, & fidelium confortandos, in luce sermonis, & fortitudine operis, propositum vobis iter, sine quorumlibet offensione curratis. Vt autem ministerium vestrum honoretur plenius, & honora-

honorabilius impleatur, præsentium vobis auctoritate concedimus, vt in terris quæ adhuc Sedis Apostolicæ magisterio non intendunt, proponere verbum Dei, & constitutis ibidem (non obstante si aliqua sunt excommunicatione ligati) in verbis, officio, ac cibo, ac in alijs securè communicare, & ipsos, seu etiam alios, conuerti ad vnitatem Christianæ fidei cupientes, recipere, baptizare, & aggregare Ecclesiæ filijs valeatis, & Presbyteri ex vobis, ipsos aggregatos possint insignire charactere clericali, & ipsos ad Acolythatus ordiné promouere. Liceat etiam vobis ibidem redeuntibus ad obedientiam Sedis Apostolicæ, qui sunt excommunicatione ligati, absolutionis beneficium iuxta formam Ecclesiæ impertiri, & super eo dispensare cum ipsis, qui sacros Ordines receperunt, & diuina celebrarunt officia, sic ligati; hoc ipsum vobis sit licitum circa illos de terris eisdem, qui temporibus indebitis, vel infra ætatem legitimam, aut qui omnes eadem die, vel superiores prętermissis inferioribus, conferre, seu recipere Ordines præsumpserunt, (si tamen in hoc seruata talis forma extiterit, per quam ordines recepissent.) Vobis præterea dispensare liceat, vt illi ex nationibus vestræ prædicationi commissis, qui post susceptionem sacrorum ordinum, vel in gradibus, & casibus à diuina minimè lege prohibitis, matrimonia contraxerunt, remaneant in eisdem: & hi qui ad Ecclesiæ Catholicæ redierint vnitatem, vt inter suos habitent, eisque communicent; nec non quod Clerici nationum ipsarum, publicè ad obedientiam Sedis Apostolicæ redeuntes, gaudeant priuilegio Clericali. Sit etiam vobis licitum omnium fidelium in terris prædictis confessiones audire, ac ipsis iniungere pęnitentias salutares, & excommunicatos à Canone, vel alio modo, iuxta formam Ecclesiæ absoluere, dummodo iniuriam & damna passis satisfaciant competenter. Cum irregularibus autem partium illarum in casibus in quibus solent Legati Sedis Apostolicæ dispensare, ac etiam cum Clericis ipsarum partium, patientibus defectum natalium, (dummodo non sint de adulterio, vel incestu aut de Regularibus procreati) sit vobis dispensandi facultas. Quam circa illos similiter habeatis, qui ab vnitate Ecclesię Catholicæ, seu Religione, vel Clericali Ordine discesserunt, si humiliter redire voluerint, & dignè satisfacere de commissis, ita quod ipsi Religiosi ad sua loca, salua disciplina Ordinis, resumantur, & illos etiam dictis qui excommunicationis vinculo sunt adstricti, iuxta præmissam formam, & prædictæ satisfactionis modum absoluere valeatis, & cũ irregularibus ex eisdem, (sicut est expressum superius) dispensare. Ad hæc sit vobis absoluendi facultas, occisores Clericorum, & Religiosarum personarum, in prædictis partibus constitutos: fundandi ibidem nouas Ecclesias; & reconciliandi ipsas quæ sunt casu aliquo profanatæ, ac de nouo fundatis Rectores idoneos prouidendi, & illis qui de Gentibus, vel schis-

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

maticis nouiter sunt conuersi, dandi licentiam vt vxores suas, cum quibus in gradibus à lege diuina non prohibitis contraxerunt valeant retinere.

16\. De causis matrimonialibus quas in partibus illis ad audientiam vestram deferri contigerit, legitimè cognoscendi, ac discordantes inter se ad

17\. inuicem quod ad pacem & concordiam redeant, nec non quod inordinatè viuentes, de suis excessibus, sicut iustum fuerit, satisfactionem exhibeant, compellendi per censuram Ecclesiasticam, vobis libera sit facultas.

18\. Insuper, in locis in quibus vos hospitari contigerit, vel in locis partium earundem, in quibus residentiam facietis, Missam, & cætera diuina cele-

19\. brare officia, & in eisdem partibus cæmeteria benedicere, ac dare indul-

20\. gentias, commutare vota, facultatem & licentiam habeatis.

21\. Cæterum vobis concedimus, quod à Catholicis Patriarchis, Archiepiscopis, & Episco-

22\. pis Ordines, & alia Ecclesiastica sacramenta suscipere, & altaria portatilia, more ipsorum à iam prędictis Episcopis benedicta habere, & eis vti

23\. possitis. Si contingat vos aliquo casu nostra altariola non habere, ac vestes Sacerdotales, altaris pallas, corporalia, per eos qui ex vobis sunt Presbyteri (cum necesse vobis fuerit) benedicere, vbi Catholicorum Episco-

24\. porum copia non habetur, nec non alia facere quæ ad augmentum Dominici nominis, & ampliationem Catholicæ fidei, ac reprobationem & irritationem illorum qui sacris traditionibus contradicunt, sicut pro loco, & tempore videbitis expedire. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & B B. Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datū Assisij 10. Kal. Augusti, Pontificatus nostri anno X I.

Quamplurima alia etiam priuilegia concesserunt alij summi Pontifices fratribus Prædicatoribus in terras Infidelium pro fidei propagatione missis, vt Greg. 11. in Bulla quæ incipit Super gregem dominicū. Vrbanus V I. Sincerus deuotionis affectus. Et Innocentius V I. Cum hora, &c. vbi inter alia inquit, Cęterum vobis concedimus, quod à Catholicis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis possitis Ordines, & alia Ecclesiastica Sacramenta suscipere; & altaria portatilia more ipsorum à iam præfatis Episcopis benedicta habere, & eis vti, si contingat vobis aliquo casu, vestra altaria non habere, ac vestes Sacerdotales, altaris pallas, & corporalia, per eos qui ex vobis sunt Presbyteri cum necesse fuerit benedicere, necnon altaria & calices, Sacramenta Confirmationis, cōficere, & vti oleo ac chrismate, vbi Catholicorum Episcoporum copia non habetur: nec non alia facere quæ ad augmentum Dominici nominis, & ampliationem Catholicæ fidei, ac reprobationem illorum, qui sacris traditionibus contradicunt, sicut pro loco & tempore videbitis expedire.

Ac denique Gregorius XI. in Bulla Fidelium nouella plantatio, ait: Et cum nobis expositum sit quod de multis personis partium prædictarum, quæ vt Presbyteri celebrarunt diuina officia, & pro talibus reputantur, frequẽter dubitari contingit, an iuxta formam Ecclesiæ baptizati fuerint vel non, & an Ordines rite receperint, in quibus vt præmittitur ministrarunt: quodque si in ordinandis ipsis de nouo interstitia temporum seruarentur, magnum scandalum inter populares, qui ab eisdem audierunt diuina, & sunt etiam eisdem confessi, posset verisimiliter generari. Nos itaque intendentes animarum prædictarum, & aliorum fidelium partium earundem saluti vtiliter prouidere: vobis & singulis vestrum, tam in sacerdotij, quam in Diaconatus ordinibus constitutis, vt omnes, & singulos partium prædictarum de quibus dubitatur, si fuerint baptizati, vel nõ baptizati, iuxta prouisionem Iuris in huiusmodi casibus adhibitam baptizare valeatis: his verbis præmissis, videlicet, Si nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti amen; auctoritate Apostolica tenore præsentium indulgemus.

Insuper eisdem Infidelibus de partibus antedictis taliter ordinatis, qui diuina vt pręmittitur celebrarunt: quod ab Episcopis gratiam & communionem dictæ sedis habentibus, & in partibus commorantibus antedictis, omnes tam minores, quam sacros ordines, statutis temporibus, aliquo interuallo in huiusmodi sacris ordinibus recipiendis, & conferendis propter eorum reuerentiam, obseruato, si sine scandalo fieri possit. Alioquin, omnes vna eadẽ die simul præfatos ordines sacros & minores pro huiusmodi scandalo euitando recipere, quo etiam priuilegio quantum ad temporũ interstitia, tam inter minores quam maiores ordines non seruanda per quinquennium, prædicti Religiosi in antedictis partibus commorantes gaudere valeant, iusta de causa, & ab eorum superiore in illis partibus degente examinanda: ipsisque Episcopis dictos minores & sacros ordines personis eisdem secundum præfatam distinctionẽ, cum interuallo, vel vna & eadẽ die simul dicendo, si dubitari contingat, an ordines rite receperint: videlicet, Si ordinatus es ritè, nõ te reordino, ad sacros antedictos seruata alia forma, & materia, ac solemnitate debita, in præmissis quibuscũque constitutionibus Apostolicis in contrarium editis nequaquam obstantibus de gratia concedimus speciali.

Idem etiam Pontifex in Bulla Cum nos ad terras Saracenorum, &c. Vt vero submotis impedimentis quibuslibet eorundem negotiorum prosecutione, libere, & efficaciter, auctore Domino intendere valeatis: omnes & singulos cuiuscunque dignitatis, ordinis, & conditionis, vel status Ecclesiastici, vel mundani extiterunt, qui vobis, vel familiaribus, vel Nuncijs vestris quam diu fuerint in prosecutione prædicta, impedimenta

vel obſtacula quæcunque per ſe, vel per alios præſumpſerint miniſtrare, quominus prædicta negotia libere & efficaciter proſequi Deo fauente, poſsitis, citandi quod infra certum terminum competentem quem eis duxeritis præfigendum, Apoſtolico conſpectui perſonaliter ſe pręſentent, facturi ſuper his, quod iuxta demerita expedire viderimus, vobis & cuilibet veſtrum auctoritate præſentium concedimus facultatem: diem vero citationis & pręfixionis huiuſmodi, & quicquid ſuper præmiſsis duxeritis faciendum, vobis per veſtras literas harum ſerie continentes, ſtudeatis fideliter intimare. Eoſque inſuper omnes vel ſingulos ſupradictos cuiuſcunque dignitatis, ordinis, conditionis, vel ſtatus Eccleſiaſtici vel mundani extiterint, qui ſupradicto obſtaculo, per ſe vel alios pręſumpſerint ſupradictis miniſtrare, auctoritate Apoſtolica, eo ipſo decernimus excommunicationis ſententię ſubiacere, eorumque terras fore ſuppoſitas Eccleſiaſtico interdicto: cuius excommunicationis abſolutionem, & interdicti relaxationem, abſque auctoritate ſedis Apoſtolicæ ſpeciali, præterquam in articulo mortis, ab alio, quã à vobis vel veſtrũ aliquo, & tunc etiam niſi congrua ſatisfactione pręmiſſa nequeat obtinere, non obſtãtibus quibuſcũque priuilegijs & indultis ſub quacunque forma vel expreſsione verborum eiſdẽ impediẽtibus, vel eorum aliquibus ab Apoſtolica ſede conceſsis, vel in poſterum concedendis, quæ ad hęc eis in nullo volumus ſuffragari.

De alijs etiam priuilegijs Fratribus Minoribus conceſsis in terris infidelium laborantibus.

Similibus fere in omnibus, ac æque amplis priuilegijs à multis Pontificibus cõceſsis, Minorũ ordo fuit condecoratus. Præcipuè vero Ioannes 22. Pontificatus ſui anno 6. eiſdem fratribus omnia quæ Innoc. IIII. & Nicolaus III. ac fere eiſdem verbis quæ conceſſerunt Religioſis ordini Prædicatorum, ipſe etiam permiſit & indulſit, ac in aliquibus ampliauit. Illis namque facultatem præbuit, vt vbi Epiſcoporum Catholicorũ copia non eſſet, Cõfirmationis Sacramentum conferre poſſent, ac vti oleo & chriſmate antiquis. Ac demum Leo X. quibuſdam fratribus deputatis ordinis Sancti Franciſci in nouum Indiarum orbem proficiſcentibus ampliſsimas gratias conceſsit, vt patet ex ſequenti Bulla, quæ habetur in Bullario per fratrem Emmanuelem Rodriguez edito.

Dilectis

Dilectis filijs Fratribus Ioanni Clapion, & Fratri Francisco de Angelis? Leo Papa X.

DIlecti filij, &c. Alias fœlicis recordationis Nicolaus Quartus, & Ioannes vigesimus secundus, & Vrbanus Quintus, & Eugenius quartus, & alij Romani Pontifices prędecessores nostri debita meditatione cōsiderantes, quod vestri ordinis munda Religio à Christo Domino exemplis, ac verbis Apostolicis suis tradita, ac Beato Francisco & eum sequentibus inspirata fuerit, ac quod nonnulli eiusdem ordinis professores pro fidei propagatione in Infidelium partes, cum iam Apostoli non existant in orbe, destinare opus esset, prout ipse Beatus Frácišcus suo tempore actualiter fecit, vt in vinea Domini fructuosos palmites producerent, nonnullis vestri ordinis tunc expressis fratribus vt in terris Infidelium tunc destinatis existentibus, quod Dei verbum proponere, & ibidem constitutos si eorum aliqui excommunicationis censura ligati essent, absoluere. quoscunque ad Christianę fidei vnitatem conuenire cupientes recipere, baptizare, Ecclesijs aggregare, & hi ex dictis fratribus qui in sacerdotio constituti essent, Pęnitentię, & Eucharistię, & extremæ Vnctionis, aliaque Ecclesiastica Sacramenta personis præmissis ministrare & exercere, nec non in casu necessitatis (Episcopis in prouincia non existentibus) Confirmationis Sacramentum, & ordinationis, vsque ad minores ordines fidelibus ministrare, cappellas & altaria nec non calices, & paramenta Ecclesiastica benedicere, ac Ecclesias recōciliandas vel cæmeteria reconciliare, eisdem de idoneis ministris prouidere eisque Indulgentias quas Episcopi in suis Diœcesibus concedere solent impartiri, & alia quęcunque facere, quæ ad augmentum diuini nominis, ad conuersionem ipsorum infidelium populorum, & ampliationem fidei orthodoxæ, & reprobationē & irritationē illorum, quæ sacris constitutionibus contradicunt, sicut pro loco, & tempore viderint expedire, valeant, & possint. Nec non vti oleo sancto, & Chrismate antiquis vsque ad tres annos, cum in eisdem partibus nouum oleum, & balsamum sine difficultate magna haberi non possint, libere & licitè valeant. Nec non aggregatos eosdem (vbi Episcopi non habentur) clericali insignire charactere & ipsos ad minores ordines promouere licere: etiam sedis Apostolicæ sententia excommunicationis irretitis absolutionis beneficium iuxta formā Ecclesiæ inpartiri. & qui de gentibus Schismaticis, vel alias nouiter essent conuersi dandi licentiam, vt vxores suas cū quibus in gradibus à lege diuina non prohibitis cōtraxerunt, retinere valerent, & de causis Matrimonialibus quas in partibus illis ad audientiam

nostram

noſtram deferre deberent, legitimè cognoſcendi, & diſcordantes inter ſe concordare. Ac etiam eiſdem fratribus licitum eſſe omnium fidelium in terris prædictis confeſsiones audire, & ipſis iniungere pænitentias ſalutares, & vota commutare, & excommunicatos à Canone vel alio modo iuxta poſsibilitatem ſatisfecerint. Inſuper in locis in quibus fratres ipſi reſidentiam facere vel eos hoſpitari contingeret, miſſam & diuina officia cum ſolita ſolemnitate celebrare, & ſi in eiſdem locis vitæ neceſſaria ieiuniorum tempore commode haberi non poſſent, ad prædicta ieiunia eoſdem fratres minime teneri declararunt, cum eiſque miſericorditer diſpenſarunt. Et vt de ſuis laboribus fructum reportarent, fratribus prędictis verè pænitentibus, & confeſsis eam indulgentiam conceſſerunt, quam proficiſcentibus in terræ ſanctæ ſubſidium ſedes Apoſtolica concedere cōſueuit. Ac etiam omnibus vtriuſque ſexus, confeſsiſque qui loca & Eccleſias fratrum dicti veſtri ordinis in partibus pręmiſsis conſtructa, & inpoſterum conſtruenda ſingulis diebus quibus viſitauerint, cauſa deuotionis ſiue eleemoſynę faciendæ, ipſis de iniunctis eis pænitentijs centum dies miſericorditer relaxarūt. Quique eiſdem fratribus auctoritate Apoſtolica conceſſerunt, vt in Ciuitatibus, caſtris, villis, ſeu locis quibuſcūque ad habitandum domos & loca quæcunque ſeu hactenus recepta mutare, aut eam venditionis, permutationis, aut cuiuſuis donationis titulo, in alios transferre valerent. Ac inſuper, vt omnes, & ſinguli veſtri ordinis profeſſores, qui eodem ſuccenſi zelo ad ea loca cum fratribus prædictis tranſire voluiſſent, omnibus & ſingulis præmiſsis gratijs & indultis gaudere liberè poſſent, prout eiſdem fratribus, & eorum cuilibet coniunctim vel diuiſim pro fratrum præfatorum vita, tunc pro tempore indultum eſſet, vel conceſſum. Nec fugientes à ſæculo in ordine præfato recipere, ac omnia, & ſingula facere quæ ad ea, quæ dicti ordinis concernerent profeſſionem, & religionem, quę Miniſtri Generales & Prouinciales ex officio, & indultis Apoſtolicis facere poſſunt, prout in eorundem profeſſorum deſuper confectis litteris latius enarratur. Cum autem ſicut accepimus, vos quorum zelus eſt, Deo animas lucrifacere, & per veſtræ ſperationis induſtriam & ſolicitudinem diuina ſtipulante gratia adulterinas plantationes diuellere, ac in meſſe Domini virtutes ſerere, vitia radicitus extirpare, & humanum genus ad ſaluationis & cognitionis ſemitas reducere, ad Indianas Inſulas, aliaſque prouincias chariſsimi in Chriſto filij noſtri Caroli Hiſpaniarum, & Romanorum Regis Catholici, in Imperatorem electi, ditioni ſubiectas, & illis propinquas terras, vbi homines veritatis fidei cognitione carent, conferre deſideratis, & in illis verbum fidei ſeminando, huiuſmodi ſanctis actionibus vos exercere, de ſuperiorum veſtrorum licentia intendatis; nos tam ſancto, & hominibus huiuſmodi pro eorū ani-

marum

marum ſalute neceſſario opere deſiderio fauorabiliter annuere volentes, motu proprio, & certa ſcientia ac poteſtatis plenitudine vobis & veſtrum cuilibet facultatibus, conceſsionibus, & gratiis ac indultis ſupradictis iuxta ſuperius narratorum continentiam vobis, & cuilibet veſtrum, & ad vitam veſtram à vobis quatuor deputandis vti, potiri, & gaudere, prout ſuperius explicatur, liberè & licitè valeatis, concedimus, & indulgemus, volumus autem quod ea quæ ad Epiſcopalem ordinem ac dignitatem dumtaxat pertinent, vigore pręſentium nullus veſtrum exercere poſsit, niſi in Prouincijs vbi Catholicus Antiſtes non fuerit, in aliis enim locis Pontificalia ſolū per Epiſcopos exerceri valebunt. Quocirca vniuerſis & ſingulis Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, cæteriſque in dignitate conſtitutis, nec non omnibus, & ſingulis tam Eccleſiaſticis, quam laicis ordinum quoruncunque profeſſoribus, ſub pęna excommunicationis latæ ſententiæ, & maledictionis æternæ, à qua non niſi per nos, ſeu de noſtro, ſeu dicti Miniſtri veſtri cōſenſu poſsint abſolui, firmiter inhibemus, ne vos, aut veſtrum aliquem ad vitam veſtrā ſeu deputādos fratres præfatos, à vobis, vel à Miniſtro generali ordinis præfati, in pręmiſſis, ſeu pręmiſſorū aliquo directè, vel indirectè, per ſe, vel alium, quouis quæſito colore impedire præſumant. Quod ſi quicquā à quouis aliter attentatum fuerit, etiam prætextu quarumcunque litterarū Apoſtolicarū à Sede Apoſtolica conceſſarum, ſeu in futurum concedendarū, etiam ſi in eiſdem litteris præſentes de verbo ad verbum inſertę fuerint, & ſpecialiter à nobis reuocatę, irritum ſit penitus & inane declarantes ex nūc prout ex tunc, non eſſe intentionis noſtræ, nec in futurum fore, in pręmiſſis (dummodo illis ſanctè pro tempore intendatis) vobis impedimentum vel detrimentum inferre. Non obſtante prohibitione Fę. rec. Bonif. Papę VIII. prędeceſſoris noſtri, qua cauetur ne quis de Prędicatoribus, & Minoribus, & aliis Religioſis mendicantibus (quibuſcunque ſuper hoc priuilegijs muniti exiſtant) prædicta pręſumant, abſque Sedis Apoſtolicę licentia ſpeciali, plenam & expreſſam facientis de huiuſmodi prohibitione mentionem. Nec non conſtitutionibus & ordinationibus, &c. Datū Romæ apud S. Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die 25. Aprilis, anno 1521. Pontificatus noſtri anno nono. *Hactenus Bulla Leonis X.*

Annotatio.

Quāuis priuilegia præfatis fratribus, vtpote perſonis particularibus conceſſa, extincta videantur, tamen omnia fere ordini Prædicatorum ac Minorum ab alijs Pontificibus diuerſis temporibus fuere conceſſa. Nam inprimis de Prædicatoribus conſtat ex Bulla Sixti quarti, & de Minoribus ex Bulla Ioannis 22. ac multa ex his priuilegiis poſt Concilium Tridentinum Ordini Carmelitarum à Clemente VIII. & Paulo V. Summis PP. fuerunt indulta, vt ex ſequentibus priuilegijs patebit.

PRIVILEGIA FRATRIBVS CARMELITIS DISCALCEATIS CONCESSA.

Dilectis filijs Commissario & fratribus Ordinis Beatæ Mariæ de Monte Carmelo nuncupatis Congregationis Italicæ, Clemens Papa VIII.

Dilecti filij salutem & Apostolicam benedictionem. Dominici gregis cura nobis Diuina dispositione commissa exigit, vt non solum Christi fidelium animarum saluti, quantum cum Domino possumus prospiciamus; sed Infidelium quoque conuersioni sollicitis studiis intendamus. Cumque ad præmissa exequenda Religiosi viri pietate Christiana, & Catholicę fidei zelo, ac sacrarum literarũ doctrina præstantes, ac vitę inprimis & morum Sanctitate conspicui requirantur; & in vestra Religione, ac Congregatione nunc spiritu feruenti (benedicente Domino) Religiosi plures reperiantur, eo quod diuina affluente gratia, sanctæ orationi ac contemplationi vacantes, sacrarum literarum studio, prædicationi verbi Dei, atque animarum saluti diligenter incumbitis, & humilitate, paupertate, nuditate, abstinentia, ieiuniis, & vitæ austeritate prælucentes Patris vestri & Prophetæ Sanctissimi Eliæ vestri instituti Auctoris, alumnos & imitatores vos ostenditis; ex vestra Religione & Congregatione primitiuæ obseruantiæ Discalceatorũ, nuncupatorum, ad Illustrem & potentissimũ Abax Persarum Regem illiusque Regna, Dominia & loca, & ad aliorum quorumcunq; Infideliũ, Schismaticorum, & Hæreticorum partes, vt in illis Euangeliũ Christi prędicare, Ecclesiastica Sacramenta ministrare, & tam fidelium in illis partibus forsan degentium saluti consulere, quam Infidelium & aliorum prædictorũ conuersioni operam præstare curent, nunc & infuturum aliquos per vos ad hoc deputandos, quamprimum deligendos & transmittendos esse duximus. Vt autem ij quos ipsi ad hoc munus deputaueritis, ministerium hoc facilius, & commodius ad Dei gloriam, & Catholicæ Ecclesiæ exaltationem adimplere possint, eisdem Religiosis, qui pro tempore, ad partes prædictas per te fili Commissarie, ac per Prępositum Generalem pro tempore existentem mittentur, vt in eisdem partibus tam cum Infidelibus, quam cum Hæreticis, & Schismaticis, & excommunicatis quibusque tuta conscientia conuersari, ac verbo, officio, & cibo communicare, eorum libros & alios quacunque ex causa prohibitos, ad effectum illos confutandi, & corrigendi legere, illisque verbum Dei proponere & prædicare, & Euangelicam doctrinam ad Christianam fidem venire cupientes edocere, eosque catechizare, ac recipere, & baptizare in forma Ecclesiæ consueta. Ecclesias, oratoria, cæmeteria,

1. 2. 3. 4.

Con-

Conuentus,& Monasteria,Cōfraternitates tam vestri quam aliorum quorumcunque Ordinū,& alias quascunque,nec non cætera loca pia extruere, fundare,erigere,ac si quæ adsint in illis partibus profanatæ ,eas benedicere, & si erunt consecratæ aqua prius ab aliquo Episcopo , vel si Episcopus vltra duas dietas distauerit,à vobis benedictas reconciliare. Quoscunq; illarū partium habitum vestri ordinis recipere volentes, etiam non seruata forma Fæ re. Sixti Papæ V. Prædecessoris nostri,& decretorum nostrorum ad huiusmodi habitum,& deinde suo tempore ad professionem regularem admittere.Altaria portatilia cum debitis honore & reuerentia habere, & super illis in quibuslibet locis decentibus tamen & honestis, & ab omnibus actibus humanis seiunctis & remotis Sacrosanctum Missæ sacrificiū etiam ante lucem regulariter per mediam horam antè,dummodo illucescat dies, vel si necessitas id postulauerit,etiam per horam antè,& per mediam horā post meridiem.Indumenta,paramēta, corporalia & vasa Ecclesiastica,non tamen ea in quibus sacra vnctio adhibetur,pro eorum,& aliorum Sacerdotum in illis partibus existentium in vsu quæcunque benedicere. Oleis infirmorum & Catechumenorū sanctis antiquis in supradictis , & infrascriptis muneribus vti,si facta diligentia aliud eiusdem anni habere non potuerint. Quoscunque præterea in illis partibus degentes hęreticos,Schismaticos,& à fide Christiana apostatas,etiam Hæresiarchas,nō tamen relapsos, si ad pęnitētiam redierint,facta per eos publicè,vel priuatim prout personarum & locorum ratio postulauerit,suorum errorū detestatione & abiuratione , & iniunctis eis pęnitētiis salutaribus,& aliis iniungendis ab hęresis,schismatis,& Apostasiæ à fide reatibus,nec non excommunicationis aliisque Ecclesiasticis sentētiis,cēsuris & pęnis per eos iniūctis in vtroq; foro absoluere, illosque reconciliare ac Sanctæ Matris Ecclesiæ gremio, & Vnitati fideliū restituere.Eorum etiam & cæterorū quorūcunque Christi fideliū vtriusque sexus in illis partibus degentium Confessiones audire ac iniuncta illis pro modo culpæ eorum arbitrio pęnitentia salutari,eosdem à quibuscunq; peccatis, criminibus,excessibus,& delictis quātumcunque grauibus,& enormibus etiam in casibus nobis & eidem Apostolicæ sedi , & locorum ordinariis reseruatis, etiam contentis in litteris die Cęnę Domini legi solitis, etiā de quibus dicta Apostolica Sedes merito consulenda esset,quoad huiusmodi casus contentos in litteris Cęnę Domini,videlicet semel in vita & in articulo mortis,nisi aliquis casus vrgens pluries occurrat,cui propter periculum animarum statim sit prouidendum;quoad reliquos vero toties quoties eis videbitur & fuerit opportunum. Nec non quorumcunque votorū etiam iuratorum & Ecclesiæ præceptorum transgressionibus,ieiuniorū,& pęnitentiarum iniunctarum omissionibus cæterisque delictis in foro conscientiæ absoluere,ac in illis partibus vbi Parochi non fuerint,Baptismatis,

5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.

Pęnitentiæ, Euchariſtiæ, Matrimonij, & Extremæ vnctionis Sacramenta, quæ alioquin parochi ſuis Parochianis miniſtrare ſolent & poſſunt vice
15. Parochorum miniſtrare. Pręterea vota quæcunque etiam ſolemniter iurata (caſtitatis & Religionis dumtaxat exceptis) ex aliqua rationabili cauſa
16. in alia pietatis opera commutare. Apoſtatas quoque à regularibus ordinibus quibuſcunque in dictis partibus degentes, ſi verè pęnituerint, & veniã petierint, impoſita illis ſalutari pęnitentia, ab apoſtaſię nota, & excommunicationis, aliiſque cenſuris & pęnis Eccleſiaſticis per eos incurſis abſoluere, illiſque vt reaſſumpto habitu ſui Ordinis extra Monaſterium per certũ decentem terminum, donec ad ſua monaſteria redire potuerint, remanere poſsint, cõcedere, & cum eis ſi Sacerdotes fuerint ſuper irregularitate præmiſſorum occaſione, & etiam quia cenſuris Eccleſiaſticis ſic ligati Miſſas, & alia diuina officia etiam forſan in contemptum clauium celebrarũt, contracta diſpenſare, ita vt Miſſas, & alia diuina officia celebrare, & Eccleſiaſtica Sacramenta miniſtrare valeant, dummodo ſcandalum non adſit, & vtilitas, aut neceſsitas conuerſionis & ſalutis animarum illarum partium ſuaſe-
17. rit id illis eſſe concedendum. Super votis quoque ſimplicibus Religionis, & caſtitatis ſimili ex aliqua cauſa rationabili diſpenſare. Vtque pro expenſarum oneribus leuius ſupportandis eleemoſynas & oblationes eis largiẽdas recipere, Illiſque pro Religioſis eorum neceſsitatibus vti; necnon quęcunque malè oblata incerta illarum partium ſi ij quibus ſolutio earum, & reſtitutio fieri deberet ignorentur, vel inueniri non poſsint, in pios vſus, &
18. pauperum ſuſtentationem earundem partium, eorum arbitrio erogare. Inſuper vt ij ex dictis Religioſis ad partes prædictas profecturis, quiue in dictis partibus ad habitum & profeſsionem eiuſdem ordinis recipientur ſacris ordinibus non initiati, à quibuſcunque Catholicis Patriarchis, Archiepis, & Epiſcopis gratiam & communionem Apoſtolicæ Sedis habentibus ad omnes etiam ſacros & Presbyteratus ordines, etiam extra tempora à Iure ſtatuta, & non ſeruatis interſtitiis, & abſque litteris dimiſſoriis, quatenus ibi locorum Ordinarij, ſeu Epiſcopi non ſint, cum teſtimonio tamen de vita, moribus, & idoneitate illius qui in illis partibus eorũ ſuperior pro tempore fuerit, promoueri, & promoti in illis, etiam in altaris miniſterio miniſtrare libere & licitè valeant. Ad hęc omnes prędictos Religioſos eiuſdem Congregationis veſtræ ac domos, Conuẽtus, monaſteria & loca quęcunque quæ in illis partibus pro tempore habueritis, ab omnium & ſingulorum quorumcunque Prælatorum, & perſonarum Eccleſiaſticarum Iuriſdictione, poteſtate ſuperioritate, & auctoritate, ſicut in cæteris locis iſtis prorſus eximimus & liberamus. Decernentes illos omnes & ſingulos tibi fili Commiſſarie generalis & Definitorio Congregationis Italiæ tantummodo, tam in ſpiritualibus quam temporalibus ſubiacere, illoſque ſuper

præmiſ-

præmissis à quoquam quauis auctore fungente molestari, perturbari, inquietari, vel impediri nullatenus posse, nec etiã cuiquam dictæ Congregationis Italicæ Religioso licere ad præfata loca sine tua fili cõmissarie, aut Præpositi generalis pro tempore futuri speciali licentia accedere, & secus facientes apostasiæ notam eo ipso incurrere presentes quoque litteras sub quibusuis similium vel dissimilium gratiarũ reuocationibus, suspensionibus, limitationibus, aut aliis cõtrariis dispositionibus, etiam per litteras die Cęnę Domini legi solitas facientes minime comprehendi, nisi de illis specialis, specifica, & ad verbum expressa mentio fiat. Sicque per quoscunque Iudices ordinarios & delegatos etiam causarum Palatij Apostolici Auditores iudicari & diffiniri debere. Irritũ quoque & inane quicquid secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attẽtari. Non obstantibus quibusuis cõstitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, cęterisque contrariis quibuscunque. Volumus autem, & in virtute Sanctæ obedientiæ, ac sub excommunicationis maioris latæ sententiæ pęna eo ipso per contra facientes incurrenda, à qua non nisi à nobis & Romanis Pontificibus successoribus nostris, præterquã in articulo mortis cõstitutus quisquam absolui possit, districtè pręcipiẽdo mandamus, vt pręmissa omnia dicti Religiosi gratis & absque vlla prorsus impensa, omnino impẽdant & impartiantur, neque ab illis aliquid hac de causa petere vel exigere, vel sponte ablatum accipere pręsumant, sub eisdem præcepto, & excommunicationis pęna ipso facto incurrenda nobisque pariter reseruata, ne quis nõ superior illorum prędictos Religiosos retardare, molestare, inquietare, aut quoquo modo directè vel indirectè quominus præfata ministeria exequantur impedire audeant, districtè inhibemus. Et quia difficile foret præsentes nostras litteras ad singula loca vbi opus fuerit deferri, volumus, & dicta auctoritate decernimus, vt earum trãsumptis etiã impressis manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo vestrę Congregationis, aut alicuius personę in dignitate Ecclesiastica constitutę munitis eadem prorsus fides in Iudicio, & extra habeatur, quæ eisdem pręsentibus originalibus litteris haberetur, si forent exhibitę vel ostensæ. Datum Romę apud Sanctũ Marcum sub Annulo Piscatoris die xiiij. Iulij M.DC. IV. Pontificatus nostri Anno decimo tertio. M. Vestrius Barbianus.

Sequitur collectio breuis priuilegiorum, à ſede Apoſtolica conceſſa Religioſis in propaganda fide laborantibus, ordine Alphabetico digeſta.

Præambulæ quædam notationes pro vſu, & praxi prædictorum priuilegiorum.

PRius quædam dubia pręcipua abſoluam, ac quędam obſeruanda in praxi præmittam, poſtea breuem priuilegiorum ſeriem alphabetico ordine digeſtam, aliquibus explicatam appendicibus tradam. Sed ne alicui de veritate Bullarum, à quibus priuilegia omnia deprompſimus, contingat dubitare, Pontificum diplomata ſuis numeris diſtincta hic ſcripta inuenientur.

Primo igitur dubiũ occurrit, An præfata priuilegia ſint à Tridẽtina Synodo derogata? nam in ea omnia priuilegia, quæ decretis eiuſdem Concilij contrariantur, expreſſè abrogata ſunt, vt patet ex c. vlt. ſeſſ. 25. de reformat. & Pius iiij. omnia priuilegia Conc. Trid. aduerſantia penitus annullauit, & licet Pius v. omnia Regularium priuilegia confirmauerit, ac innouauerit; poſtea vero Greg. xiij. præfatam Pij v. Bullam reuocauit ac ſolum eas gratias, & priuil. regularibus conceſsit, quæ ſunt in vſu, & Sacri Conc. Trid. decretis non contradicunt.

Pro huius dubij reſolutione, primo poſſemus dicere, non eſſe Concilij mentem, priuilegia ſpecialia regularibus, in conuerſione infidelium laborantibus conceſſa abrogare: nam decretum generaliter loquens, non rectè extenditur ad caſus ſpeciales, quos Legiſlator præſumitur non comprehẽdiſſe: præcipuè, quia abrogatio, aut priuilegiorum limitatio à ſacro Conc. facta fuit, vel in Epiſcoporum, vel in Parochorum fauorem, ne eorum iuriſdictio in aliquo læderetur: at in terris infidelium vbi nec Epiſcopi ſunt, nec Parochi, nulli irrogatur iniuria: quare in hoc caſu magna cum probabilitate ſuſtineri poſſet, priuilegia Regularibus conceſſa in ſuo robore permanſiſſe. At quicquid ſit de hac ſententia, illud conſtans eſt apud Authores, omnia priuilegia ante Conc. Trid. Regularibus conceſſa in foro conſcientiæ valere. Ita docent Fr. Emmanuel Rodriquez, tom. 1. quæſt. regul. art. 9. q. 8. P. Enriquez 1. tom. li. 7. c. 24. P. Sorbus in compend. priuil. verb. Abſolutio,

folutio. P. Sa, verbo Gratia, & communiter alii Iuniores. In foro autem conſcientiæ valere, idem eſt, ac poſſe vti nunc illis priuilegiis conceſsis, in ſalutem animarum, ita vt valeant coram Deo, & non coram Eccleſia, vt qui abſolueret extra Confeſsionem virtute priuilegiorum hæreticum, aut excommunicatum, ille verè quoad Deum maneret abſolutus, licet in foro exteriori poſſet ab Eccleſia puniri, ita explicat Couar. in cap. Alma Mater, parag. 11. n. 6. in 1 part.

Quod vero priuilegia omnia in foro interiori ſalua cõſiſtant, ex eo manifeſtè colligũt præfati Authores, quia Pius V. viuæ vocis oraculo Fratrib. Minoribus conceſsit vti & gaudere omnibus Indulgentiis, gratiis, & priuilegiis à Summis Pontificibus conceſſis; & quoad illa, quæ ſunt reſtricta, ſeu derogata per Conc. Trid. etiam vti illis poſſe, in foro conſcientiæ tantũ. Neque iſta conceſſio fuit reuocata per Bullam Greg. XIII. ſolum enim reuocauit ea, quæ Regularibus Pius V. conceſſerat in foro exteriori, vt iurgia vitarentur, & contentiones, quæ ex talibus conceſſionibus inter Eccleſiaſticos erant ortæ: & ſic non reuocauit ea, quæ viuę vocis oraculo, & tantum in foro interiori fuerunt conceſſa.

Nec ſolum in foro interiori priuilegia Regularibus conceſſa in ſuo robore permanere, ſed & in exteriori docuit Pater Enriquez, tom. 1. Summæ moral. lib. 7. c. 24. in fine, quia, vt ipſe ait, reuocatio facta à Gregorio XIII. non fuit promulgata, neque vſu recepta, pro qua ſententia adducit Nauarrum in editione anni 84. c. 27. in fine, quam ego videre non potui, imo videtur colligi contrarium ex Nauarro in ſuo Enchirid. vbi ait, quod tenorem conſtit. Greg. xiij. ponit in fine, ſi publicetur: quare cum ipſe ponat dictam Conſtitutionem, colligi apertè videtur fuiſſe iuridicè promulgatam.

Illud tamen certum exiſtimo, quod etſi Trid. ſeſſ. 25. de reformat. Regular. c. 22. reuocet omnia Mendicantium priuilegia Canonib. aut Decretis à ſe editis contraria, intelligendum eſſe de illis priuilegiis, quæ repugnãt decretis in illa ſeſſione circa Regularium reformationem promulgatis: cætera vero priuilegia minimè, neque in interiori, neque in exteriori foro eſſe ſublata: ita expreſſe docuit Nauar c. 27. num. 190. Credimus, inquit, quod per prædictum c. finale de Regularibus, (nempe prædictum c. 22. Conc. Trid.) ſolum tolli eis priuilegia contraria iuribus communibus quæ capitibus præcedentibus eiuſdem tit. (ſcilicet ſeſſionis 25. de reformat. Regulariũ) iubentur ſeruari. Eandem Nauar. ſententiam, ipſo tamen nõ citato, late proſequitur Emanuel Rodriquez tom. 1. quæſt. regul. q. 8. art. 6. & 7. & Pater Sa in Summa, verbo Gratia. Quare tantum illa priuilegia ſunt abrogata, quæ decretis illius ſeſsionis contrariantur: & ſimiliter quæcunque alia, quæ in propriis locis à Sacra Tridentina Synodo reuocantur.

Loca

Loca autem, vbi expresse priuilegia Ordinum à Conc. Trid. derogantur, adducit Emanuel Rodriquez dicto art. 7. quæ à nobis hic breuitatis gratia non recensentur, & quia in propriis locis notabimus, quę Concilij decreta sint obseruanda, priuilegijs quibuscunque non obstantibus.

Illud etiam se offert notandum ex mente omnium ferme Doctorum scribentium de priuilegiis Ordinibus Mendicantibus communicatis, numquam per non vsum amitti.

Deinde antequam collectionem, siue compendium omnium priuilegiorum ministris Missionum concessorum aggrediamur, illud prius restat cõsiderandum, hęc priuilegia, prout ex eorum serie, & contextu patet, à Sũmis Pontificibus fuisse Fratribus concessa pro terris Infidelium, Hęreticorum, aut Schismaticorum, quę Sedis Apostolicę magisterio & obedientia non subduntur, in quibus, vel non sunt Episcopi: vel si Episcopi, aut Patriarchę reperiuntur, non tamen habent communicationem cum Ecclesia Catholica, in his igitur infidelium, hęreticorum, aut schismaticorum Prouinciis, omnibus præfatis priuilegiis vti licitè possunt Religiosi. In terris vero infidelium, aut schismaticorum, vbi sunt Episcopi catholici, aliquibus ex præfatis priuilegiis tuta conscientia gaudere nequeunt.

Dices, quę sunt priuilegia, quibus vti indifferenter liceat in terris infidelium, & quę sint à quibus abstinere oporteat in terris, vbi pręsunt Catholici Episcopi, vt in multis Indiarum Prouinciis?

Respondetur ex ipsarum Bullarum contextu colligi, quibus priuilegiis vtendũ sit, & à quibus abstinendum, vbi sunt Episc. catholici: nam ea quę propria sunt Episcopalis dignitatis, (licet auctoritate Summi Pontif. possint simplici Sacerdoti committi,) vt sunt oleum consecrare, Ecclesias profanatas reconciliare, hæc inquam regulariter à Summis Pontif. non conceduntur, vbi sunt Episcopi. Quare in præfatis Bullis cum Religiosis aliqua ex his committuntur, solet frequenter addi: vbi Episcoporum copia non fuerit. Licet aliquando soleant etiam Pontifices aliqua ex prædictis absolute concedere Religiosis proficiscentibus in terras Indiarum, maximè si sint valdè remotę à locis, vbi Episcopi resident, vt sunt calices, & altariola cõsecrare. Et tũc non est dubiũ, quin possint hęc & alia si concedantur exequi in terris, quę Episcopis subduntur. Alijs vero priuilegiis pro infidelium terris concessis, vt sunt, quæ pertinent ad absolutionẽ, & dispensationẽ, & aliquorũ sacramentorum administrationem, cum à Summis Pontificibus sine vlla restrictione concedantur, frui, & vti semper licebit in terris infidelium, & hæreticorum, maximè in illis, quę valdè remotæ sunt à Sede Apostolica.

Ex

Ex quo infero priuilegia, quæ olim aliquibus Religiosis in Indiam profectis fuere concessa, quando in illis Regionibus à Sede Apostol. Episcopi non erant creati, si sint circa executionem earum rerum, quæ Episcoporũ sunt propria, creatis Episcopis fuisse omnino extincta: quia cessat ratio, ob quam fuere concessa, nempe Episcoporum penuria; ita docuit Fr. Emanuel Rodriquez tom. 2. q. 99. art. 5.

Præterea priuilegia quæ Summi Pont. concessere regularibus circa infideles nouiter conuersos, extendi etiam voluerunt ad captiuos Christianos in quibuscunque infidelium Prouincijs existentes, vt patet ex initio Bullæ Innocent. IV. & Sixti IV. pro Fratribus Prædicatoribus. Imò, & ad omnes fideles in illis partibus degentes, vt ex ipsis Pontificum verbis manifestè constat, nisi in aliquo casu contrarium exprimatur.

Denique expendenda sunt illa verba tam Innocent. IV. quam aliorum Pontificum, scilicet *Fratribus Prædicatoribus in terras infidelium proficiscentibus*, quasi Summi Pontifices velint, eos non solum dum inter infideles versantur, gratijs, & fauoribus à se concessis vti, sed statim, ac huius ministerij causa ad infidelium conuersionem fuerint profecti. quare itinerantes possent, si necessitas vrgeret, præfatis priuilegijs vti, vbi Episcopi non essent, vel esset ad illos accessus valde difficilis. Si enim in itinere vel frangeretur altariolum, vel corporalia iam benedicta perderentur, & die festo non esset qui celebraret, quis dubitat virtute priuilegiorum posse, & arã, & corporalia benedicere, & sic de cæteris?

Denique cum in hac collectione, aliquando ex compendio Indico Societatis Iesu aliqua priuilegia inferantur, nonnullaque ex illis pro tempore limitato sint concessa, oporteret, (nisi alias alicui Religioni sine temporis determinatione concederentur) ab ipsis Patribus postulare, an prorogata fuerint; solent enim ipsi, antequam extinguantur, prorogationem à Sede Apost. obtinere. Deinde cum hæc priuilegia Societati regulariter à Pontifice concedantur, dependenter à Præposito Generali, ita vt sine eius licentia, nemo ex Societate vtendi eis habeat facultatem, oporteret, vt aliorum Ordinum Religiosi facultatem à suo Generali, vel saltem Prouinciali, omnibus prędictis priuilegijs vtendi, impetrarent. Pręterea etsi in ipsis priuilegijs concessis Religiosis Societatis, sæpe requiratur, vt à Præposito Generali sint missi: at postea Greg. XIII. indulsit omnibus de Societate, qui pro tempore erunt in illis partibus, vt eisdem priuilegiis vterentur, etiamsi à Præposito Generali missi non sint.

Absolutio.

IN terris infidelium, possunt Religiosi omniũ fidelium ibi degentiũ confessiones audire, iniunctaque pœnitentia salutari eos absoluere ab omnibus peccatis, criminibus, excessibus, delictis quantũcunque enormibus

etiam in Cęna Domini contentis, aut quomodolibet Sedi Apostol. reseruatis, sine vlla exceptione, toties quoties. Six. iiij. n. 5. prędicat, Clem. viij. Car. Discalceatis, n. 12. ac etiam ab omnibus censuris & pęnis prædicta delicta consequentibus absoluere Six. 4. nu. 6. & compend. Societ. Indicum verbo absolutio.

Secundo quoscunque in illis partibus Schismaticos, vel Hæreticos, etiam Hęresiarchas non tamen Relapsos facta per eos prius detestatione & abiuratione, iniunctisque pęnitentijs salutaribus, in vtroque foro ab excommunicatione, alijsque Ecclesiasticis censuris, & sententiis absoluere, illosque reconciliare Clem. VIII. Carme. Discalceatis.

Annotatio.

NOta hanc concessionem intelligendam esse in illis partibus, vbi non sunt Episcopi, neque Inquisitores hæreticæ prauitatis, id enim colligitur ex serie bullarum. Pro illis vero Regionibus remotissimis, vbi Iudices fidei sunt deputati Fratres Iesuitæ, gaudent simili priuilegio in foro conscientiæ. Aduertit tamen Collector, quod eo Religiosi non vtantur cum his quos probabiliter sciuerint ad Inquisitionis officium esse delatos, nisi fortè de hac re cum Inquisitoribus agatur. atque ipsis placeat, vt ipsi hac facultate vtantur. Cum iis etiam, qui delati non fuerint, adhibenda est magna cautio & circumspectio, vt pęnitenribus declarent, nihil eam absolutionem ipsis prodesse in foro exteriori, eosque exhortentur, vt complices si quos habeant, reuelent, & hæreses abiurent, nec in locis in quibus Sanctæ Inquisitionis officium residet, hac facultate vtantur, nisi cum solis Neophytis, & ea moderatione, vt Inquisitores nulla ratione offendantur. Quin potius sedulam operam nauabunt, vt pœnitentes in ijs quę in foro exteriori reuelare tenentur officio suo non desint. Denique notandum est hoc priuilegium absoluendi ab omnibus casibus reseruatis, non tolli, cum Romæ publicatur Bulla Cœnæ Domini, vt docet P. Fr. Emanuel tom. 1. q. 20. art. 9.

Altare.

CElebrare in altari portatili, siue viatico concesserunt multi Pontifices Religiosis, non solum pro conuersione infidelium laborantibus, sed etiam alijs inter Catholicos conuersantibus. Et quamuis dubitari posset, an hæc gratia sublata esset per Concil. Trid. vt nullus dubitationi locus relinquatur, post Trident. Societati Iesu concessit Gregor. XIII. cum derogatione expressa Concil. Tridentin. vt refert Pater Enriquez 1. tom. libr. 9. cap. 27. in gloss. litt. S. Nouissime vero Fratribus Carmelitis in terras infidelium proficiscentibus concessit Clem. VIII. vt supra num. 7.

Anno-

Annotatio.

EX priuilegio Adriani VI. teste P. Fr. Emanuele tom. I. q. 28. art. 2. possunt Prouinciales Indiarum, & Fratres habentes ab ipsis specialem ad hoc facultatem, consecrare altaria, etiam pro vsu alieno, in casu necessitatis, Episcopis in Prouincia non existentibus.

Apostatæ.

IN terris infidelium, Apostatas à Regularibus Ordinibus commorantes, possunt Religiosi imposita illis salutari pœnitentia, ab apostasiæ nota, & excommunicationis, alijsque censuris, & pœnis absoluere: illisque vt reassumpto habitu sui Ordinis, extra monasterium per certum decentem terminum, donec ad sua monasteria redeant, manere possint, concedere. Et cum eis, si Sacerdotes fuerint, super irregularitate forte commissorum occasione contracta, dispensare, ita vt Missas, & alia diuina officia celebrare, & Ecclesiastica Sacramenta ministrare valeant: dummodo scandalum non adsit, & vtilitas animarum illatum partium id postulauerit. ita Clem. VIII. Carmelitis num. 16. & Innocent. IV. Prædicatoribus num. 11.

Baptismus.

DE Sacramenti Baptismi administratione vide infra, verbo, Sacramenta. Religiosis Societat. in India degentibus Pius V. ad decennium, quod postea Gregor. XIII. extendit ad aliud decennium, concessit, vt possent baptizare extra Ecclesias, & sine consuetis cæremoniis, quando ipsi iudicarint id ad maiorem Dei gloriam & obsequium expedire, propter paucitatem operariorum, & incommoditates, quæ se offerunt. Comp. Societ. Ind.

Benedicere.

INdumenta, paramenta, vestes Sacerdotales, ac corporalia, tam pro ipsorum, quam pro aliorum Sacerdotum in illis partibus existentium vsu (ex concessione Clem. VIII. num. 9. Carmelitis facta) possunt Religiosi benedicere. Similem concessionem plures alij Pontifices alijs Ordinibus ex eorum priuilegijs fecisse constat. Vbi vero Episcopus Catholicus non adest, possunt etiam Calices, & altaria consecrare, cæmeteria benedicere, & profanatas Ecclesias reconciliare, Innoc. IV. Fratribus Prædic. num. 21. Innoc. VI. etiam vt supra, Compendium Societ. Indicum verbo Benedictio: & nouissime Paulus V. viuæ vocis oraculo concessit Religiosis Carmelitis in Persiam profectis, dum ab Episcopo Catholico per duas dietas distarent.

Annotatio.

PRimo nota, in consecratione vtendum esse oleo ab Episcopis consecrato. Deinde sciendum, quod non solum in terris infidelium, quæ

Magisterio Ecclesiæ non subijciuntur, possunt Fratres ornamenta Ecclesiastica, & corporalia benedicere, calices & altariola consecrare, sed etiam in terris fidelium, in illis scilicet, quæ remotissimæ sunt à Sede Apostolica, vt in nouo Indiarum orbe, cum sequentibus limitationibus. Prima. Possunt benedicere corporalia, cæteraque paramenta diuino cultui deputata pro vsu sæcularium, si distent ab Episcopis, vel eorum Officialibus per duas dietas, ita P. Veracruz in compendio manuscripto, (quem citat, & sequitur Frater Emanuel 1. tomo quæst. Regular. quæst. 19. artic. 2.) Ex priuilegio (inquit) Adriani VI. possunt Prouinciales Indiarum Ordinum Mendicantium, & fratres eorum habentes authoritatem omnimodam dicti priuilegij, benedicere omnia prædicta etiam pro vsu alieno, si distent ab Episcopis, vel eorum Officialibus per duas dietas, causa iusta interueniente, pro bono Indorum, puta quia deferenda sunt ornamenta apud Episcopum distantem 20. leucis. Prouinciales vero in casu necessitatis, possunt omnia prædicta benedicere, tam pro vsu proprio, quàm pro alieno, siue sint intra, siue extra prædictas dietas, Episcopis tamen in Prouincia non existentibus. Ita vt si Episcopus in aliena esset Prouincia, quamuis non distaret vna dieta, possint id præstare: ita Pater Veracruz citatus.

Circa consecrationem vero Calicis, etiam requiritur, vt Episcopi non sint in sua Prouincia: hoc enim (ait prædictus Pater) Leo X, & postea Adrian. VI. anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo concessit de nouo priuilegium Prouincialibus, & quod possint communicare suis Fratribus authoritatem suam. Et aduerte quod potestas, quæ datur per priuilegium Leonis decimi, non habet tantas limitationes, sicut priuilegium Adriani sexti. Priuilegium enim Leonis X. solum petit, quod Episcopi non sint in prouincia, ad hoc vt prædicta possint benedicere. Et sic Sede vacante, dicitur, quod Episcopi non sunt in prouincia. Aduerte etiam cum dicto Patre, quod hæc supradicta omnia possunt facere Fratres, & benedicere, si eis Prouinciales communicent, scilicet dicendo: Auctoritate Apostolica committo tibi authoritatem breuis Adriani sexti omnimodam super has & has personas, sicut tibi conceditur. Nec non communico tibi Breue Leonis decimi, & alia priuilegia Fratribus Indiarum concessa & concedenda. hactenus Frater Emanuel Rodriquez. Hoc priuilegium Adriani 6. habetur Hispali authenticum in Monasterio Beati Francisci, teste Patre Enriquez 1. tomo suæ summæ lib. 9. cap. 27. in gloss. lit. H. 37.

Quibus concordat cōpendiū Indicū Iesuitarū, verbo Benedictio. Possunt, inquit, hi, qui mittūtur à Præposito Generali in loca remotissima, à quibus non potest adiri Sedes Apostolica, vestes Sacerdotales, pal-

las, corporalia, calices, altaria, & cæmeteria, si Episcopus, qui ea faciat, Catholicus ibi non adsit, in eis partibus benedicere. Denique nota, Regulares in terris infidelium commorantes tam in Baptismate, quam in alijs ministerijs, in quibus opus est oleo sancto, vti posse oleo antiquo, si facta diligentia illud eiusdem anni haberi non potuerint. Clem. VIII. Carmel. Discal. num. 10. quæ est amplissima concessio.

Confirmationis Sacramentum.

INnocentius VI. Prædicatoribus, Ioannes XXII. & Leo X. Minoribus, in terras remotissimas à Sede Apostolica ac Episcoporum magisterio carentes profectis, concesserunt administrare sacramentum Confirmationis nouiter conuersis. & Adrianus 6. concessit de nouo priuilegium Leonis X. Prouincialibus tam circa consecrationem Calicis, vt dixi supra, quã circa Confirmationis Sacramentum, cum eisdem limitationibus, de quibus nuper mentionem fecimus, vt idem Author quæst. Regul. loco vt supra refert.

Annotatio.

DE hac concessione simplici Sacerdoti, circa administrationem Sacramenti Confirmationis, à summo Pontif. facta, licet olim ab aliquibus Authoribus fuerit dubitatum; an simplici sacerdoti à Papa committi possit, tamen hodie non licet dubitare, cum à pluribus Pontificibus fuerit concessum, vt constat ex præfatis priuilegiis, & de aliis, de quibus Doctores scribentes de Sacramento Confirmationis. Hac tamen concessione vti non licet, quia cum priuilegium sit valdè exorbitans à Iure communi, non videtur extendendum vltra personas, quibus expressè fuit cõcessum. Præterea non legimus Patres Iesuitas, qui in Iaponis insulis plurimos ad fidem perduxerunt, vsos fuisse huiusmodi priuilegio; nec alios quoscunque Religiosos; etiamsi Regiones fuerint remotissimæ, & Episcopo multis annis caruerint.

Communicare cum infidelibus aut excommunicatis.

POssunt religiosi in terris infidelium, Hæreticorum, & Schismaticorum cum excommunicatis quibuscũq; tuta cõsciẽtia conuersari, ac verbo, officio, & cibo communicare. Clem. VIII. Carmelitis, num. 1. & alij etiam Pontifices Fratribus Prædicatoribus, & Minoribus: possunt etiam Missas celebrare, etiamsi illi præsentes adsint in Ecclesijs, quando necessitas vrget, & periculum est maioris scandali. Compend. Societ. Ind. verbo, Communicare.

Annotatio.

DE hac materia in libro de conuersione omnium gentium procuranda, latius diximus. Illud tamen hic obiter aduerte,

illud verbum, In officio communicare à Clemente VIII. expressum. denotare etiam sine necessitate, posse nos infidelium Hæreticorum, aut scismaticorum ritibus, vel officiis diuinis interesse, sine vllo scrupulo, & ipsos similiter præsentes esse, dum à nobis diuina celebrantur Officia, dum tamen pusillorum scandalum non sequatur.

Conseruatores.

CONceditur superioribus Societatis, seu eorum Conseruatoribus in eisdem partibus extra Europam, vt ad omne calumniæ genus obstruendum, & pro temporum, causarum, occasionum necessitate occurrente quascunque censurarum, & pœnarum declarationes possint facere, pro conseruatione & causa priuilegiorum & Iurium, rerum & personarum ipsius societatis tantum. Item vt cōtra tales effugientes appellatione postposita procedere seu mandare liberè & licitè valeant. Ex compendio Indico Societatis. Ex eodem compendio in omnibus causis, personis Iura, seu priuilegia Societatis concernentibus, in Regionibus tātum extra Europam occurrentibus, loco earum personarum, quæ iuxta commune cōpendium, in conseruatores assumi possunt, indulgetur Præposito Generali, vt assumere ad id minus valeat quosuis idoneos, & probos viros sæculares clericali charactere insignitos, non tamen coniugatos. Hac vti possunt Prouinciales, & ii, quibus ipsi eam commiserint.

Confessarij.

OMnes Religiosi in terras Infideliū, aut Hæreticorū à suis prælatis ac superioribus missi, possunt nouiter conuersis, ac Christianis ibi degentibus Sacramentum Confessionis administrare, ita Innoc. III. Prædic. Clemens VIII. Carmel. In terris vero, vbi sunt Episcopi Catholici, Confessarii semel approbati à Generali, vel ab aliquo Episcopo ad confessiones audiendas, possunt in vtraque India omnibusque Regionibus, & insulis transmarinis, ad quas Hispani, & Lusitani penetrant, confessionē audire: nec tenentur vlteriorem licentiam, & approbationē ab aliis Episcopis petere, seu alias habere. Greg. XIII. ad decennium; quàm cōcessionem idem postea, ad duo decennia extendit. Compend. Indic. Societ.

Dispensare.

IN partibus, & Regionibus Infidelium, siue Hæreticorum, qui Ecclesiæ Catholicæ non obtemperant, Religiosis dispensandi facultatem in omni irregularitate, in qua possunt Legati à latere dispensare, concesserunt Innoc. IV. nu. 10. & Ioannes 22. Fratribus Minoribus. Ac idem Innoc. cōcessit eandem facultatem dispensandi, cum Clericis defectum natalium patientibus, (dummodo de adulterio, de incestu, aut de Regularibus non fuerint procreati) 2. Six. IV. & Pius II. vt supra n. 2. in omni censura, & irregularitate facultatem Fratribus Prædicatoribus præbuerunt dispensandi,

ſandi, excepta ea, quæ à bigamia deſcendit.

3. Clem. VIII. num. 17. Fratribus Carmelitis in terris infidelium, aut Hæreticorum exiſtentibus, conceſſit authoritatem diſpenſandi in omni voto etiam caſtitatis & Religionis, ſi neceſſitas, aut vtilitas conuerſionis animarum in illis partibus exiſtentium exegerit, & hæc eſt ampliſsima conceſſio, de qua infra.

4. Poſſunt præterea Religioſi in terris Saracenorum, Paganorum, aliorumque infidelium & in aliis Prouinciis remotiſsimis, à quibus non poteſt adiri ſedes Apoſtolica, diſpenſare cum iis, qui ab infidelitate conuertuntur tantum, & in locis remotiſsimis, ſi prius in gradibus non licitis, (lege tamẽ diuina non prohibitis) matrimonia contraxerant, vt in iiſdem manere poſsint. Ita Innoc. IV. nu. 17. & Ioan. 22. Minoribus.

5. Poſſunt Presbyteri Societatis à Propoſito Generali per ſe vel alios, ad id electi auctoritate Apoſtolica, (gratis tamen) diſpenſare cum Neophytis, in quibuſuis Orientis, Braſiliæ, Peru, nouę Hiſpanię, & aliis Vltramarinis Regionibus, inſuliſque Oceani maris, ac Occidentalibus partibus degentibus, in quibuſcunque iure diuino non prohibitis conſanguinitatis, vel affinitatis gradibus, aut alias coniunctis, aut ad ſe attinentibus, vt impedimentis eiuſmodi non obſtantibus, matrimonium inter ſe contrahere, & ſolenizare; (ſecus ſi iam etiam ſcienter contraxerint) & denuo cõtrahere valeant: in partibus tamen vbi locorum ordinarii de facili adiri poſſunt, in foro conſcientię tantum, ſed perpetuo. Ordinarii vero ipſi ibidem in vtroque foro, ſed tantum ad viginti annos à data præſentium cõputandos, de conſilio tamẽ & aſſenſu dictorum Societatis Presbyterorũ, tanquam adiutorum & aſſeſſorum ſuorum, vbi eorum copia commode haberi poſsit: in reliquis autem Prouinciis Ordinariorum pręſentia deſtitutis, vel ab eis non minus ducentis millibus paſſum remotis, iidẽ Presbiteri per ſe in vtroque foro poſſunt in prędictis diſpenſare. Poſſunt etiam prædicti Sacerdotes in eiſdem locis denunciationes, & alias extrinſecas ſolemnitates, ac cęremonias, cum id expedire, aut neceſſe eſſe viſum fuerit, omittere, prolemque ſuſceptam aut ſuſcipiendam legitimam declarare, Compend. Societat. Indic.

6. Sanctiſs. D. N. Paul. V. Fratribus Carmelitis Diſcalceatis in Perſiam profectis viuæ vocis oraculo conceſsit, vt cum his qui in illis Regnis conuerterentur, vel etiam cum iam conuerſis, in omnibus gradibus, pręter primum conſanguinitatis vel affinitatis, ac per lineam rectam inter aſcẽdentes, & deſcendentes, poſſent diſpenſare.

Annotatio.

Circa irregularitatis diſpenſationem collige in omnibus irregularitatibus, ex quacũque cauſa proueniẽtibus, poſſe Religioſos in Prouin-

ciis

ciis remotisſimis infidelium, à quibus non poteſt adiri Sedes Apoſtolica, diſpenſare, excepta ea quæ à bigamia proceſsit. Nec mirum in illis partibus concedi facultatem diſpenſandi in irregularitate proueniente ex homicidio voluntario, maximè quando id vtilitas animarum fideique propagationis cõmune bonum exegerit: cum Paulus III. ſuperioribus Ordinis Præmonſtratenſis reſpectu ſuorum ſubditorum idem conceſſerit, vt videre eſt apud P. Frat. Emanuel. Rodriquez tom. 2. q. 105. art. 1.

Circa diſpenſationem vero in gradibus prohibitis matrimonij notandum eſt, aliud eſſe diſpenſare, ſiue licentiam præbere, vt qui matrimoniũ in infidelitate in gradibus prohibitis contraxere, maneant ad fidem conuerſi eodem coniuncti matrimonio, de quo dicemus infra verbo matrimonium; aliud vero diſpenſare cum Neophytis, hoc eſt nouiter conuerſis, vt contrahant in gradibus prohibitis, & vtrumque conceſſum eſt Religioſis primum ſine limitatione; ſecundum vero cum limitationibus prædictis.

Eccleſia.

IN illis partibus poſſunt religioſi fundare monaſteria, & Eccleſias prophanatas reconciliare, & de nouo fundatis Rectores idoneos prouidere, Innoc. IV. Prędicat. num. 13. & Clemen. VIII. Carmelitis num. 4.

Horæ Canonicæ.

PAtres Societatis, Concionatores, Lectores, Confeſſarij, & Superiores, qui ſunt, aut erunt in Prouinciis Indiæ, & Braſiliæ, poſſunt toto anni tempore ante horam cœnæ ordinariam, etiam cum per aliquot integras horas ante ſolis occaſum cęnari ſolet, dicere matutinum ſequẽtis diei. Habetur in compendio Societatis.

Circa ieiunium, & alia pro Indis.

POſſunt Religioſi in foro conſcientiæ diſpenſare in India cum nouis, & antiquis Chriſtianis, in ieiuniis ab Eccleſia ſtatutis, propter grauiſsimum æſtum, & cibos debilioris nutrimenti, & quia homines illi nauigationibus & bellis gerendis ſunt diditi. Pius V. ad decennium, quam extẽdit Greg. ad aliud decennium, Compend. Societ. Ind. Conceſsit præterea Paulus III. vt refert Pater Frater Emanuel Rodriquez, tom. 1. quæſt Regul. q. 99. art. 5. vt Indi ſolum tenerentur ad ieiunandum omnibus ſextis ferijs quadrageſimæ & vigilijs Reſurrectionis, & Natalis Chriſti, propter eorum nouam ad fidem conuerſionem, & ipſius gẽtis infirmitatem; imo ieiunium repugnans ſanitati, vel non bene quadrans officio, vel exercitio alicuius eorum, non eſt cenſendum illis ab Eccleſia præceptum. Hæc Paulus III.

Ex hac conceſsione habes vnde poſsis, quam plures Indos excuſare ab obligatione ieiunandi, cum ipſi ſibi quotidie baiulent ligna, & alia multa huiuſmodi faciant, & ipſi Indi molant ſibi panem, aquam humeris portẽt, &

& si addas eorum insufficientem pro vno prandio refectionem ciborum, eos excusabis.

Concessit etiam idem Paulus I I I. quod dicti Indi solum teneantur ab operibus seruilibus cessare omnibus diebus Dominicis, Natiuitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, Corporis Christi, Pentecostes, nec non Natiuitatis Beatæ Mariæ, Annunciationis, Purificationis, Assumptionis, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, cæteri vero dies ex dictis causis indulgentur eis.

Has concessiones concesserunt prædicti Summi Pontifices noui orbis incolis, quæ omnes, vt affirmat Veracruz, habentur in authenticis Bullis, quibus omnibus gaudent Religiosi in nouo orbe, ob communicationem gratiarum omnium factam ab eodem Paulo 3. vt testatur Cardinalis Burgensis in expressa concessione.

Indulgentiæ.

POssunt Fratres in terris infidelium Indulgentias Fidelibus concedere, ita Innoc. I V. fratribus Prædicatoribus num. 2. Et specialiter possunt Fratres confessarij partium illarum in mortis articulo, indulgentiam plenariam concedere. Sixt. I V. Prædic.

Omnes Religiosi, qui in qualibet vtriusque Indiæ Regione, vel Oceani Insula, aut nauigatione eundo, vel redeundo moriuntur, plenariam Indulgentiam consequuntur ad decennium: eandem gratiam ad duo alia decennia prorogauit Greg. Pontifex: ex compend. Societ. Similiter qui moriuntur in Florida, noua Hispania Peru, & aliis Regionibus Indiarum transmarinis ad Regis Catholia, & Portugalliæ ditionem, in mortis articulo, indulgentia plenaria concessa est. Pius V. indulsit Religiosis, qui ad Indiarum conuersionem proficiscuntur, quod in die quo se mari commiserint, & die in quo peruenerint, vel in itinere decesserint, indulgētiam consequantur in forma Iubilei.

Annotatio.

DVbitari merito potest, quæ Indulgentiæ sint illæ, quæ à Fratribus possunt concedi, an sint plenariç, an vero quadraginta dierum, quales solent ab Episcopis concedi: dubitationem vero auget, quod Pius V. in Bulla quæ incipit, Etsi Dominici gregis; anno Domini 1566. edita, potestatem concedendi indulgentias abrogauerit.

Respondeo tamen, Indulgentias possunt dare non solum Papa, sed etiã Episcopi, Abbates, ac alij Vicesgerentes per eius commissionem ac præscriptionem: & sic Vrban. V. vt habetur in Compẽdio priuilegior. Ordin. Mend. verbo Indulgentia, concessit, vt Generales & Prouinciales Ordinis Minorum possent communicare Indulgentias, ac alia bona spiritualia, benefactoribus Ordinis; nec non Fratres Prædicatores indulgentias ex

commiſsione Pontificis ſuis auditoribus,& Confeſſarij pœnitentibus cõcedere ſolent. Quare non eſt mirum ſummum Pontificem commiſiſſe Religioſis in Regionibus longinquis,ac inter infideles conuerſantibus indulgentias plenarias concedere. Nec obſtat Pij V.conſtitutio,nam,vt optime docet Pater Sorbus in Compend.priuil.verbo Indulgentiæ, quoad ſæculares, in ea tantum reuocantur indulgentiæ continentes facultatem quæſtuandi,& pro quibus porrigendæ erant manus adiutrices.

Adhuc tamen non auderem affirmare, prædictam generalem conceſſionem dandi indulgentias extendendam eſſe vſque ad plenarias. & ita tutius ea non vti.

Indulgentiæ pro ſæcularibus noui orbis.

PRæterea ſunt aliquæ aliæ indulgentiæ conceſſæ ſæcularibus in illis partibus degentibus, quæ omnes referuntur in compendio Indico Societ.

In primis,vt quoties ij,qui vere pœnitentes,& confeſsi,ſiue firmũ conſtitutis à iure temporibus confitendi propoſitum habentes, aliquem ex infidelitate ſeu idololatria, ad veri Dei cognitionem reduxerint, toties plenariam indulgentiam,& plenarium iubileum conſequantur: iniuncta aliqua per confeſſarios ſalutari pœnitentia,ſuper quo illorum conſcientię onerantur;quicunque confeſsi & contriti tertiam partem Roſarii, aut vnam Coronam pro iis qui in vtriuſque Indię nauigationibus,aut expeditionibus contra Infideles,& aliis quibuſcũque Fidelibus,qui in huiuſmodi nauigationibus in charitate decedunt, recitauerint;quoties id egerint, toties per modum ſuffragii vnam ex dictis animabus à pænis purgatorii liberabunt:dummodo per dictos defunctos non ſteterit, quo minus tempore periculi mortis peccata ſua confiterentur.

Qui in quacunque vtriuſque Indiæ Regione ob fidei defenſionem & propagationem,aut alio bello arma aſſumunt;in ſingulis huiuſmodi expeditionibus,tam naualibus,quam terreſtribus,dummodo peccata ſua cõfiteantur,&(niſi legitime impediti fuerint)Sacramentum Euchariſtię ſumant,plenariam indulgentiam conſequuntur.

Omnes Chriſti fideles vtriuſque Indiæ, & tranſmarinorum limitum, qui proceſsionibus iuxta Sanctæ Romanæ Eccleſiæ ritum faciẽdis,ac ſupplicationibus Indorum,vel Aethiopum,ſeu quorumuis aliorum Neophytorum,vel aliorum Chriſtianorum intererunt,& eas aſſociabũt, Chriſtianamque doctrinam cum eis recitabunt,vel priuatim docebunt, quoties id fecerint,decem annos, & totidem quadragenas Indulgentiarum conſequentur.

Matrimonium

Religioſi poſſunt licentiam præbere, vt infideles poſt conuerſionem

maneant

maneant in eodem matrimonio coniuncti, quo erant ligati ante conuersionem, dummodo non sit in gradibus iure diuino prohibitis, vide supra verbo dispensare. Habent præterea authoritatem in partibus infideliũ de causis matrimonialibus legitime cognoscere, Innoc. IV. Præd. & Ioan. 22 Minoribus.

In Angolia, Æthiopia, Brasilia, & aliis Indicis Regionibus possunt eorũdem locorum Ordinarii Parochi, & Presbyteri Societatis, ad cõfessiones audiendas ab eiusdem Societatis superioribus approbati, & ad dictas Regiones pro tempore missi, vel in illis admissi (& ex consequenti alii Regulares, qui eorum priuilegia communicant,) dispensare cum quibuscunque vtriusque sexus fidelibus, incolis dictarum Regionum, & seruis ad fidem conuersis, qui ante susceptum Baptisma matrimonium contraxerant, vt eorum quilibet etiam superstite coniuge infideli, & eius consensu minimè requisito, aut responso non expectato, matrimonia cum quouis, fideli alias tamen, rite contrahere, & in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eis postea carnali copula consummata, quoad vixerint remanere, licite valeant, dummodo constet etiam summaliter, & extraiudicialiter coniugem, vt præfertur, absentem moneri legitime non posse, admonitumue intra tempus in eadem monitione præfixum, suam voluntatem non indicasse. ex Compend. indic. Societ.

Annotatio.

QVi sint gradus lege diuina prohibiti, quæstio est non parum difficilis apud Authores. P. Sanchez lib. 7. Tomo de Matrimonio disput. 52. n. 10. censet probabiliter in nullo gradu lineæ transuersalis, etiam consanguinitatis inter fratres, & sorores esse prohibitum iure diuino Matrimonium, pro qua sententia quam plures adducit authores, & ex consequenti n. 12. (inquit) secundum hác sententiam, quæ valde (inquit) probabilis est, Matrimonium inter fratres sola lege Ecclesiastica irritari, ac perinde postea ad fidem conuersos separandos non esse, imò & sanum esse consilium, si ad fidem conuersi ægrè ferrent separationem, sequi hanc sententiam, & hác iure ipso attento: quare in hac parte nullo opus est priuilegio ad dispẽsandum secundum hanc sententiam.

Ipse verò Author contrariam sententiam probabiliorem censet, illique adhæret, scilicet, tale matrimonium iure naturæ, ac proinde iure diuino esse prohibitum & infideles ad fidem conuersos separandos esse; repugnat enim naturaliter matrimonio primus gradus originis, vt cum sorore, nouerca, ac multo magis cum matre, & filia, nepte, aut auia. Quamobrem in his gradibus contracta dissoluenda sunt. Ego vero existimo contrariã sententiam probabilem non esse, maximè post decretum Concilij Prouincialis Limensis, in quo ex sententia Pauli 4. Pontificis, omnia isthæc ma-

trimonia infidelium, cum christiani fiunt, irrita fieri decretum est: at verò, quæ lege solum Ecclesiastica prohibita sunt, vt secundo, aut tertio gradu contracta, rata fieri, cum vterque baptizatur, cauetur, in cap. Gaudemus, de diuortijs: quare extra prædictos gradus, siue in recta, siue in transuersa linea matrimonium ratum haberi debet: vnde Religiosi in hoc non dicuntur in rigore dispensare, sed potius rata habere dicta matrimonia, quæ iure diuino irrita non sunt.

Prçterea oportet aduertere, priuilegium illud Religiosis concessum, vt tanquam Iudices in causis matrimonialibus procedant: primo limitandū esse, pro terris, vbi Episcopi non sunt, ad quos pertinent huiusmodi causæ. Secundo, procedendum est in his causis Matrimonialibus, quales sunt circa diuortia, adulteria. & similia simpliciter, & de plano, sine tabellione, sine figura, & strepitu iudicij: modo tamen pro viribus, & posse innitātur de veritate certiores fieri: vt optimè aduertit Pater Sanchez lib. 10. disput. 19. nu. 7. & addit Religiosos illos, quibus Neophytorum ex Indis cura cōmissa est à suis Prçlatis, habentque assensum Episcopi, ad vtendum priuilegijs sibi concessis circa Indos, possunt in causis matrimonialibus, tāquam Iudices in vtroque foro procedere: & quamuis vt Iudices procedant, oportere sine strepitu iudicij ferre sententiam, aliaque facere simpliciter, & de plano.

Denique circa facultatem dispensandi Fratribus Iesuitis concessam cū illis, qui ad fidem veniunt, vt non expectato coniugis consensu, possint matrimonium cum alijs fidelibus contrahere; notandum est, quid de iure communi seruādum sit, vt sic priuilegiorum vis magis innotescat. Praxis de iure seruanda breuiter exprimitur in Conc. Limensi 3. (à Sixto V. confirmato) act. 2. cap. 10. sequentibus verbis: De ijs, qui iam matrimonio iūcti conuertuntur ad fidem, cōiuge adhuc infideli permanente, in superiori Conc. prouide consultum est, vt si infidelis quidem spem suæ conuersionis maturam ostendat, Christianus nullo modo ad alias nuptias transeat: quemadmodum est sacris Canonibus definitum, sed coniugis lucrum in Christo expectet: si verò differat conuersionem suam, neque tamen iam baptizato coniugi perniciosus existat, eum à fide auertendo, aut ad peccatum mortale pertrahendo, (cæterum id cum fit, sacri Canones eos necessario separandos volunt, & Christiano noui coniugij ineundi potestatem tribuunt) tunc, & expectandum adhuc esse per semestre tempus, & assiduè de sua interim conuersione admonendum. Sed quoniam tum periculum recens conuersi cauendum est, ne si diu permanserit in toro infidelis, fidem Christi fortassis amittat, dum vult seruare homini; tum vero libertati illius consulendum est, ne cçlebs viuere cogatur, qui forsitan vritur. Idcirco decernimus, vt transacto sex mensium spatio res ad Episcopum deferatur,

ratur,qui benè perspecta causa,fideli declaret,copiam esse aliud matrimonium ineundi,propter fidei,aut charitatis scandalum,quod patitur.Quod si nullum esse periculum in cohabitatione viderit, iubeat expectare infidelem: vel etiam consulat cohabitare,si prodesse intelligit,iuxta Pauli Apostoli consilium. Neque enim potest omnibus conuersis eadem lex præfigi,cum occurrant profecto variæ circumstantiæ,neque sit omnium infidelium eadem ratio. Quare Episcopi prudentia in re dubia,ne grauiter erretur,consulenda erit,& iuxta cap. Quanto,de diuortijs, cum casus acciderit,decernendum. Hactenus Conc. Lim.

Missa.

POssunt Religiosi celebrare ante lucem per vnam horam, si necessitas postulauerit,& per dimidiam horam post meridiem,Clem.8.Carmel. n.8.& Vrban.VI.Fratribus Prædicatoribus sine vlla limitatione. Insuper in locis, in quibus hospitari contingit,vel in locis, in quibus residentiam faciunt,possunt Missam,& cætera diuina officia celebrare. Innoc.IV. Prædic.& Ioannes XXII.Minor. vide supra,verbo Communicare cum infidelibus.

Annotatio.

CIrca horam celebrandi Missam, nota ampliora priuilegia esse concessa communiter Mendicantibus:nam in compend. Priuilegiorum, (vt refert etiam Azor.tomo primo,lib.10.cap.25.) Fratrum Minorum, & aliorum Mendicantium, & non Mendicantium, Collectore Hieronymo à Sorbo Prædicatore Ordinis Capucinorum in verbo Missa,post recitata priuilegia circa sacrificium Missæ faciendum loco,tempore, & modo non debito,ponitur annotatio,quæ sic habet: Omnia supradicta priuilegia dicendi Missam,quoad modum,locum,& tempus,sunt iam per Concil.Tridentin. sublata,& præcipuè illa Sixti quarti, Innocent. Octaui,& Leonis decimi, quoad tempus, sed celebrari debet secundum Rubricas Missalis noui, iuxta Constitutionem 118. Pij quinti in Bullario. Ibidem tamen subiungit Collector hæc verba. Gregor. XIII. anno secundo, concessit Congregationi Sanctæ Iustinæ,vt dum in itinere fuerint constituti, possint Missam celebrare ante Auroram, & post mediam noctem , vt refertur in Compend. priuilegiorum S. Hieronym. folio 50. Postea subijcit idem Collector: Pius Quintus concessit Societati Iesu , vt refertur in Compend.priuilegiorum eiusdem Societatis,in verbo Missa,§.3.eandem facultatem pleniorem,vt possint celebrare per horam ante Auroram, & infra horam post meridiem causa itineris , vel legitimi alicuius impedimenti. Sic ille.

Nouitius.

IN illis partibus possunt recipi Nouitij, etiam ad habitum, & professionem, non seruata forma Constitutionis Sixti V. neque Clem. VIII. vt ipse concessit Carmelitis num. 6.

Ordines.

POssunt Diœcesani promouere Religiosos Societatis in India Orientali extra tempora, & aliquando ante ætatem legitimam: dummodo defectus ætatis requisitæ à Tridentino Concilio, annum non excedat, atque in ordinando videatur, quod cæteræ qualitates suppleant defectum ætatis. Ad duo decennia, hac facultate vti possunt Prouinciales, ex Compendio Indico. Possunt etiam ordinari à Catholicis Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis. Innocent. IIII. Prædicator. & Clement. VIII. Carmel. etiam quocunque tempore, & non seruatis interstitijs, iusta tamen de causa ab eorum Prælato examinanda, Clement. VIII. num. 18. Et dare licentiam, vt ordinentur illi omnes, de quibus dubitatur, an ritè receperint Ordines Sacros, in quibus ministrarunt, non seruatis interstitijs.

Possunt Religiosi promouere ad minores Ordines omnes, etiam infideles conuersos, Innoc. IV. Prædicatoribus, Ioannes XXII. Minoribus. Hæc tamen priuilegia conceduntur pro locis, in quibus non sunt Episcopi Catholici.

Prædicare.

DE licentia Prælatorum Ordinis possunt Religiosi in infidelium Regionibus quibuscunque etiam Schismaticorum prædicare, Clem. VIII. Carmelitis, num. 3. & alij etiam Summi Pontifices.

Presbyteri Societatis, ac perinde Regulares, qui in eorum priuilegijs communicant, qui semel ad prædicandum à Præposito Generali, siue ab aliquo Episcopo approbati fuerint, non tenentur vlteriorem licentiam, & approbationem ab alijs Episcopis petere, sed possunt absque illis prædicare, in vtraque India, omnibusque Regionibus, & Insulis transmarinis, ad quos Hispani, & Lusitani penetrant, ad tria decennia. Ex Compend. Indico.

Sacramenta ministrare.

CLemens VIII. Carmelitis Discalceatis, Innocentius IIII. & Sixtus IIII. Prædicatoribus, alijque Pontifices, amplissimam facultatem Religiosis in infidelium, & Hæreticorum terris, vbi Episcopi non sunt, Sacramenta omnia administrandi concesserunt. In partibus Indiarum possunt etiam Religiosi omnia Sacramenta infidelibus

fidelibus, nouiter conuersis, administrare. Ita concessit proprio Motu Pius quartus Fratribus Minoribus Conuentus Mexicani, & Prouinciæ de Sancto Vincente de Chiapa, noui regni del Peru. Concessit etiam Paulus III. Fratribus Prædicatoribus Mexicanæ Prouinciæ: ac Pius quintus concessit Fratribus Mendicant. Indiarum, vt in omnibus Monasterijs sui Ordinis, vel extra illa, in locis istarum partium ipsis deputatis possint de licentia suorum Prælatorum, in Capitulo Prouinciali obtenta, administrare Indis omnia Sacramenta, prout hactenus consueuerunt.

Annotatio.

HAec priuilegia administrandi omnia Sacramenta in illis partibus refert Pater Frater Emanuel, tomo primo, quæst. regul. quæstione 31. articulo tertio, & vt optime aduertit, causa, quæ mouit Paulum Tertium, ad concedendum dictum priuilegium, ea fuit, vt fides Christi, quæ speratur in his terris per prædicationem nostram, & Sacramentorum administrationem, cresceret magis, ipsis Fratribus prædicantibus, Sacramentaque administrantibus Infidelibus, & nouiter conuersis. Hæc autem causa, & ratio modo militat etiam in illis, qui per Fratres baptizati, & in illis, qui ex his descẽdunt. Nepotibus, vel Pronepotibus, dato, quod paruuli baptizati sint. Nam certè huius fidei dilatatio, rebus vt nũc, nequit fieri, nisi Fratres prędicti prædicent, Sacramentaq; administrent nouiter cõuersis, & ab eis descendentibus. Quia licet in particulari nouiter conuersi dicantur, qui iã adulti sunt baptizati, nihilominus in generali considerantibus illam huius noui Orbis Ecclesiam in Deo adunatam, omnes, & singuli illarum partiũ nouiter conuersi apparebunt. Cuius rei testimonium firmiter præstant, quotquot Patres graues ex illis partibus ad has Hispaniarum partes ascendunt. Et quod dictis Fratribus ea facultas concessa sit, probatur, quia idem Paulus Tertius concessit Fratribus omnia priuilegia de nouo, iuxta fauorabiliorem illorum interpretationem: ergo debemus interpretari per Nouiter, vniuersos etiam paruulos baptizatos, cum nomen hoc ferat hanc interpretationẽ, alias strictè interpretatemur. Hactenus ex prædicto Patre.

Aduertit præterea præfatus Doctor, Fratres solum posse baptizare, in suis Ecclesijs etiam in Ciuitatibus, & Oppidis, vt fit Mexici, & in aliis locis, quæ habent de visita, vt ipsi vocant: quare non licet eis in alienis Ecclesijs, nisi in proprijs vel locis sibi deputatis Sacramenta administrare. Ex his colligit dictus Pater Emanuel, articulo quarto, vt supra, priuilegia Leonis Decimi, Adriani Sexti, & Pauli Tertii, quæ fuerunt data in fauorem fidei, & Indorum, in principio conuersionis

illarum

illarum gentium, fuisse postea confirmata, & corroborata peculiariter: quod sanè intelligendum est, quoad alia Sacramenta excepta Confirmatione, de hoc enim non licet dubitare, maximè in terris, vbi adest Episcoporum copia.

Votum.

CLemens Octauus num. 15. Carmelitis reformatis concessit, vt in Regionibus infidelium possint quæcunque vota etiam solemniter iurata, (exceptis dumtaxat castitatis, & Religionis) ex aliqua rationabili causa, in alia pietatis opera commutare.

Idem Fratribus etiam Carmelitis, num. 17. amplissimam fecit concessionem pro illis partibus, nempe vt super votis quibuscunque etiam simplicibus Religionis, & castitatis, ex aliqua causa necessaria, vel rationabili cedente in vtilitatem conuersionis animarum possint dispensare.

Priuilegia alia amplissima in generali concessa Regularibus.

INnocentius IV. & Nicolaus IV. Prædicatoribus, & Ioannes Vigesimus secũdus, Minoribus, in remotissimas Hæreticorum, vel infidelium Prouincias existentibus facultatem præbuere faciendi quicquid ad augmentum Diuini nominis, & ampliationem Catholicę fidei pro loco, & tempore viderint expedire.

Adrianus Sextus, Fratribus Minoribus cõcessit omnimodam in vtroque foro Papæ authoritatem: tantam, quantam iudicauerint expedire pro conuersione Indorum, & manutentione, ac profectu illorum, atque aliorum Pręlatorum in fide Catholica, & obedientia Ecclesiæ Romanæ ex P. Emanuele, tom. 1. quæst. regul. q. 31 art. 4.

Paulus Tertius, Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo quarto concessit Religiosis Mendicantibus, qui de licentia suorum Prælatorum proficiscuntur ad quascunque terras infidelium, ad quamcũque mundi partem ad eos conuertendos, vt vadant tanquam Legati, & Commissarij eius, & eis concedit omnes gratias concessas à suis Prædecessoribus, illis qui ad terras infidelium vadũt, Ex prędicto Authore, 2. tom. quæst. 97. art. 2.

Annotationes.

CIrca primam Innocent. III. concessionem, imo circa omnes prædictas, quæ amplissimæ sunt (illis enim committitur Summorum Põtificum delegata potestas & authoritas, qua possunt Ministri in Regionibus illis, quæ magisterio Ecclesię non subduntur, ea facere sine limitatione vlla, & restrictione, quæ sibi viderint ad fidei propagationem, animarumque salutem expedire) notandum est: hanc amplissimam facultatem à Summis Pontificibus permitti, & concedi Religiosis, vt initio eius collectionis monstrauimus, non solum conueniens, sed & omnino videtur necessarium

cessarium pro illis partibus, vbi nec Parochi, nec Episcopi sunt: neque ad Sedem Apostolicam facilis est aditus. Quare ad prouidentiam Romani Pontificis, qui Pastor est vniuersalis animarum, spectat, fidelibus in illis partibus existentibus prouidere de omnibus mediis necessariis, & conuenientibus ad salutem: & ob similem causam Episcopis vltramarinis, maximè in remotis Indiarũ Regionibus residentibus, amplissimá facultatem solent Summi Pontifices concedere: & vbi Episcopi non sunt, ipsis Religiosis; ne animæ auxiliis sufficientibus ad ęternam fęlicitatem iuuantibus destituantur. Oportere tamen viros Religiosos magno cum iudicio vti his concessionibus, & quantum fuerit possibile, non recedere à cõmuni praxi, & stylo Ecclesiæ. aliàs grauiter delinquent.

Præterea notandum est. prædictam concessionem esse vnam ex maioribus, quæ posset à Sede Apostolica concedi: quare sine dubio censeo nulla ratione extendendam ad illa loca, vbi sunt Episcopi, & alij Ecclesię Prælati, nisi in illis casibus, in quibus ex mente Pontificis expresse colligitur: quicquid dicat Pater Emanuel Rodriguez, qui 1. tom. q.31. artic. 4. & 2. tom. quæst. 97. art. 2. affirmare videtur hanc amplissimam facultatem, etiam esse extendendam ad Religiosos, nunc in Prouinciis Indiarum degentes.

CATECHISMVS GENERALIS PRO OMNIVM SECTARVM CATECHVMENIS VTILISSIMVS

Ab Illustrissimo Cardinale à Sancta Seuerina compositus, hactenus tamen nunquam editus, & à nobis in compendium redactus.

CAPVT. I.

Quo modo sit recipiendus, & examinandus qui nouiter fidem Christianam vult amplecti.

1. S. Clem. l. 8. constit. SS. Apostol. cap. 38.

CVm adultus aliquis diuina illustratus gratia, ex Gentilitate, seu Paganismo, vel Iudaica perfidia, aut Mahometica, seu quauis alia infidelium secta, ad Iesu Christi Domini nostri fidem venire proposuerit, à Sacerdote, vel fidelibus qui eius conuersionē nouerunt, aut procurarunt. suadeatur ei, illico [1]. ad Ecclesiam conuolare, & adducatur ad Episcopum, si adsit, vel ad Sacerdotem, cui hoc munus incumbit. Is vero eum benigne suscipiat, & de eius voluntate sciscitetur, conditioneque, & statu, seruusne sit, an liber: & exquirat causas eius conuersionis, quidue eum commouerit vt veniret ad fidem; atque ij, qui eum adduxerunt, testificentur, fideliter singula exponentes.

Exquirat item eius mores, & vitam, ac summa diligentia eius animum exploret, An scilicet indignatione aliqua vel iniuria prouocatus, an alicuius odio vel amore ductus id faciat, an vt pęnam aliquam temporalem euadat, aut lucrum aliquod vel beneficium temporale inopia pressus consequatur, an aliud quid humanum expetat, aut animo conceperit; ve-

vel si seruus est, an vt perueniat ad libertatem. Quod si bono eum spiritu duci cognouerit,[2] gratias Christo Saluatori cum eo agat, ac ipsum admoneat, vt [3] quamprimum ab Infidelium consortio, ne rursum eorum inuoluatur erroribus, secedat. Hoc autem si vel ægro animo ferre, vel aliqua ex parte durius accipere videatur, Sacerdos ei demonstret, infidelium consuetudinem saluti credentium non expedire sed ab ijs prorsus recedendum esse, dicente Propheta: *Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldæorum egredimini.* Idque etiam suadeat tum ad obedientiam fidei, tum ad suæ salutis securitatem, promptè faciendum esse, exemplo Abrahę amici Dei, cui cum Dominus vocans eum de Vr Chaldęorum, dixisset: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo Patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi, &c.* is statim omnibus derelictis, verbo Domini obtemperauit, quemadmodum scriptura subiungit. *Egressus est itaque Abraham sicut præceperat ei Dominus.* Neque enim salus venientis ad fidem in tuto esse potest, dum versatur inter infideles, qui quanto coniunctiores ei fuerint, tanto grauius eius salutari proposito insidiabuntur, & obesse poterunt; iuxta verbũ Domini, *inimici hominis domestici eius.* Et idcirco parentibus, vxore, & filijs, atque omnibus aliis posthabitis, Dei vocantis vocem sequendam esse sicut idem Dominus in Euangelio docet: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorẽ, & filios & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Et rursus: *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus.*

2. S. Diony Areop. de Eccl. hierar. cap 2.
3. Conc. Tolet. iiij c. 9. & habetur 28 q. 1 cap. Iudæorũ filios
Ierem. 50.
Genes. 12. & Act. 7.
Matth. 10.
Luc 14.
Matth 10.

Ne autem ille consanguineorum aut aliorum suorum amissione aut separatione deterreatur, affirmet ei, pro carnalibus parẽtibus & consanguineis præter Patres Spirituales ac fratres in Domino quos prope innumeros in Christiana Religione comperiet, Patrem specialiter habiturũ Deũ, Sicut Apost. cum Prophetis clamat: *Exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus; & immundum nẽ tetigeritis, & ego recipiam vos, & ero vobis in Patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus omnipotens.* Quamobrem illum hilari & constanti animo, magnaque in Deum fiducia esse debere.

2. Cor. 6.
Num 16.
Isaia 52.

Si vero eum non sincerè ad fidem venire perspexerit, moneat ne quem temporalem finem sibi, sed solam animæ salutem præponat cum non ad temporalia, sed ad salutem animarum Baptismi Sacramentum institutum sit; ac propterea ne fictè aut fraudulenter accedat, sed anteactę eum vitę pæniteat, atque omnibus superstitionibus suæ sectæ abrenuntiet; siquidem [4] ex Gentilitate venit, idolis & simulacris, illaque horrescat & detestetur; si vero ex Iudaismo, Iudaicæ perfidiæ & impietati, si autem ex Saracenica, seu Mahometica Infidelitatis secta fuerit, præcipue curandũ est, vt nõ solum

4. S. Clem. l. 1 constit. Apost. c. 38.

ſolum eidem ſectæ expreſſè abrenunciet, ſed ipſi etiam Pſeudoprophetæ Mahometo, eumque vt impium hominem & ſeductorē deteſtetur. Et demum ſi ex quacunque hæreſi ad Catholicam fidē veniat, ac nondum rectè baptizatus ſit, dictę hęreſi abrenunciet, illamque, & omnem aliam deteſtetur & anathematizet.

Cum [5] vero exiſtētes in peccato mortali, vel in peccandi propoſito permanentes, nequaquam baptizari debeant; [6] Augures, Diuinatores, Magi, Sortilegi, Malefici, & Incantatores in Catechumenos non recipiantur, niſi Diabolicis eiuſmodi artibus prius abrenuntient, atque earum execrabiles libros & inſtrumenta corrumpant, deſtruant, atque comburant, qui etiam tempore probandi ſunt. Ita nec Mimi, Hiſtriones, aut Paraſiti qui ad libidinem & peccata prouocant, niſi vanas has artes deſinant. Neque [7] meretrices niſi meretricium; nec [8] lenones, niſi lenocinium deſerant. Nec adulteri, fornicatores, aut concubinarij, niſi adulteras, ſcorta, vel cōcubinas eiecerint aut dereliquerint. Neque fęneratores, & Vſurarij niſi à fęnore & vſuris penitus deſiſtant; & illas, ac male acquiſita quęcunque reſtituant, aut ſaltem reſtituere proponant, cum ceteræ perſonæ extant quibus reſtitutio facienda eſt. Neque [9] alij ſceleſti, & nefarij homines admittantur, niſi ſua ſcelera deteſtentur, atque ſinceræ pęnitentiæ ſigna oſtendant.

Si is, [10] qui ad fidem venit ſeruus fuerit, quæratur ab eo cuius Domini ſit; ac ſi viri fidelis ſeruus ſit, & domini teſtimonio commendetur, recipiatur: ſin minus, in eo recipiendo cautius agatur. Si vero ſeruus fuerit alicuius Infidelis, recipiatur quidem, ſed deinde inſtruatur quemadmodum ſeruiat & placeat Domino ſuo, ne Chriſtiana Religio inter Infideles blaſphemetur.

Si fuerit miles qui accedit, doceatur nemini iniuriam facere, [11] neminem concutere; non calumniari, contentum autem eſſe ſtipendijs ſuis; neque etiam contra Chriſtianam, aut Catholicam fidem aut eius propugnatores militare; ſi parere noluerit, reijciatur.

Inuigilet autem potiſsimū Sacerdos, ne quis ſimulet ſe velle fieri Chriſtianum, vt ſub conuerſionis prætextu, aliquem ex catechumenis ſubuertat, & à fide ſeducat.

5. S. Clem. vbi proxime. & S. Thom. in 3. p. q. 68. a. 4. & a. 8.

6. S. Clem. eod. c. 38. & Conc. Eliber. c. 62. Tom. 1. Conc.

7. Idem S. Clem. vbi sup. & Conc. Eliber. c. 10. & c. 44. & cap. 68.

8. S. Clem. cit. cap. 38.

9. S. Clem. d. c. 38. Cōc. Eliber. c. 73. & habetur 5. q. 6 cap. Delator.

10. Idem S. Clemens d. cap. 38. Luc. 3.

11. S. Clē. eod. cap. 38.

CAPVT

CAPVT II.

Examinata & approbata vocatione, quid agendum sit de filijs, & vxore Catechumeni.

POſt hæc ſi talem inuenerit eſſe eum, qualem oportet, qui fidem expetit, & in propoſito permanere; faciat vt is coram Notario, & teſtibus[12] det nomen ſuum declarans voluntatem ſuam, atque profitens ſe ſponte Chriſtianum fieri, & Eccleſię mandatis parere velle; ac ſi liberos habeat aut alios ſuæ curæ commiſſos infantes, ſeu rationis vſum non habentes, ſe illos Eccleſiæ offerre, quandocunque illa voluerit baptizandos, etiamſi ipſum à ſancto propoſito, quod abſit, deficere contingeret.

12. S. Clem. li. 3. Recogn. S. Dionyſ. de Eccl. Hierar. ca. 2. S. Siricius Papa in ep ad Himerium Taracon. ca. 2. Tom. 1. Cõc.

Quod ſi habuerit vxorem, aut liberos, ſiue alios ſimiliter ſuæ curæ commiſſos, in diſcretionis ætate conſtitutos, ſiue maiores infantibus, ſiue proximos pubertati, ſiue etiam puberes, minores tamen 25. annis, qui adhuc de ſuſcipienda Chriſti fide non deliberauerint, ij ab infidelium cohabitatione, & conſuetudine amoueantur, & apud fideles Chriſtianos moribus & vita probatos, ſeiuncti ab inuicem in domo aliqua, vel alio loco tuto ſequeſtrẽtur, quo infideles quicunque accedere, aut ipſos quouis obtẽtu alloqui prohibeantur, ſed ibidem à Presbyteris, & Religioſis perſonis ſępe viſitentur, eiſque veritas fidei Chriſtianæ, ex ſcripturis ſanctis, ex Religionis ipſius Sanctitate & miraculorum gloria aperiatur, & prædicetur.

Super huiuſmodi autem de ſuſcipienda fide deliberatione, non eſt præfiniendũ certorum, aut quadraginta dumtaxat dierũ ſpatium: cũ enim ad cõuerſionem prolixiore tempore plerumq; opus ſit, eorũ iudicio ac prudentiæ qui in illorũ conuerſionem incumbunt, relinquendũ eſt, vt pro eorundem diſpoſitione, longiori, aut breuiori eos tẽpore detineant, prout ſecundũ Deũ viderint expedire. Quod ſi interim conuertantur, & declarauerint ſe Chriſtianos fieri velle, tunc ab huius declarationis die numerandi ſunt quadraginta pęnitentiæ ſeu inſtructionis ante baptiſmum dies, aut plures, prout ad eum ſuſcipiendum idonei cenſebuntur, vt & infra dicetur.

Si antequã conuertantur aliqua ſigna ſeu indicia proximæ conuerſionis dederint, quãuis aliquamdiu ſic detenti fuerint, nõ facile poſtulantibus, aut vrgentibus parentibus aut conſanguineis, dimittãtur, ſed adhuc per aliquos dies retineantur, quoad de eorum ſalute benè ſperari poteſt.

Dũ autẽ ſic ad conuerſionẽ detinẽtur, præſertim qui Iudæi ſunt, legitima ſua, & ceremonias ſeruare non prohibeantur, dũmodo non propter Paſcha, nec propter alias ſuperuenientes ſolemnitates legales, ad Infideles redire.

aut Infideles ad ipsos accedere permittantur, sed si ea seruare voluerint, domi, vbi detinentur, soli seruent: ita tamen vt nec azyma, neque alia edulia prohibita à Christianis eis administrétur. Et interim ex scripturis Prophetarum ipsis ostendatur, ad ea seruanda Iudęos amplius non teneri, quodque huiusmodi obseruationes legales Messiæ aduentu, velut vmbræ exoriente sole euanescere debebant, & euanuerunt. Cæteris autem cuiuscunq; sectæ infidelibus, ex ipsius sectę falsitate ceremonias illas impias & inanes esse superstitiones, quibus alligatos eos Satan in errore detinet, demonstretur. Proponaturque eis verus Dei cultus in spiritu & veritate, nam & tales vult Deus cultores, qui in spiritu & veritate, non in mendaciis & erroribus colant & adorent eum.

Dum etiam sic detinentur, [13] nulla eis vt ad fidem conuertantur vis aut iniuria inferatur, [14] neque durè aut asperè sed humaniter & benignè tractentur; ac eis omnia necessaria largiter administrentur. Quin & ab eis [15] cum omni benignitate, mansuetudine, & charitate potius voluntas exquiratur, quam coactè extorqueri videatur.

Vxor conuersi si post omnem adhibitam diligentiam ad fidẽ venire noluerit, sed obdurata in infidelitate permanserit, dimittatur: caueat autẽ vir ne ei vnquam libellum repudij secundum legem Mosaicam tradat; alioquin si id faceret tanquam iudaizans puniri deberet. Neque [16] cũ ea cohabitet, [17] propter periculum subuersionis fidei, & blasphemiæ ac contumeliæ in Creatorem; nisi propter spem, & certa indicia futuræ conuersionis vxoris, Prælatus sincera mariti fide & stabilitate confisus, id ei ad tempus iudicauerit concedendum. Quod etiam seruandum erit si vxor conuersa fuerit ad fidem, & vir permanserit infidelis.

Neque [18] filij infantes, aut lactentes apud matrem quæ à viro fideli decesserit relinquantur, propter periculum; ne eorum scilicet saluti, aut vitæ insidietur, neue eos educando ad infidelitatis errorem adducat; sed patris conuersi, aut eorum qui Catechumenis præsunt, cura sit, vt apud mulieres Christianas non suspectas alantur, atque in fide educentur.

Si autem vxor conuertatur ad fidem, & vir maneat in infidelitate, ipsa quoque dabit nomen, & coram Notario & testibus se [19] christianã fieri declarabit, ac filios, & alios, si quos habet suæ curæ relictos, infantes, seu nondum vsum rationis habentes, Ecclesię, vt supra, offeret baptizandos. Qua quidem declaratione facta, statim filij & alij prædicti opportuna adhibita cautela [20] auferantur à patre vel aliis Infidelibus, & apud eam vel in domo Catechumenorum, vel alibi apud fideles educentur, ac fidei mysterijs, quantum per ætatem licebit, initientur, atque vna cum matre, cum oportunum fuerit, baptizentur.

Lacten-

13. Conc. Tolet. 4. c. 56 tom. 2. Conc. & habetur dist. 45. c. de Iudeis.
14. S. Greg. lib. 2. Registr. ep. 15. ad Pammach. Episcopum Neapol. seu c. 25. & habetur dist. 45. Qui sincera
15. Idem S. Greg. l. 7. ep. 5. seu c. 5. ad Ianuar. Episcopũ Calar
16. Conc. Tol. 4. c. 26. & habetur 28. q. 1. Iudei.
17. c. Si infidelis 28. q. 2. & cap. Quanto. de diuortiis & S. Th. in 4. dist. 39. q. 1. Art. 3.
18. Greg. Papa 9. Decret. cap. Ex literis de cõuers. Infid. Concil. Tolet. 3. c. 14. tom. 2. Conc. Tol. 4. c. 62 quod habetur 28. q. 1. c. Iudei.
19. Cuat. c. Iud. 1 ex Conc. Tol.
20. Conc. Tol. 4. c. 59. & habetur 28. q. 1. cap. Iudei.

Lactentium vero puerorum ratio & diligens cura habeatur, vt propter ætatis imbecillitatem, ac periculum eorum Baptisma non differatur, sed citius etiam ante matrem ipsam, baptizentur.

Minores etiam filij alijque illius curæ concrediti, itidem sequestrētur, vt eorum de fide suscipienda voluntas exploretur, quemadmodum viro veniente ad fidem faciendum esse superius dictum est.

Pueri autem, qui parentibus infidelibus sunt orbati, si consanguineos proximiores ex linea paterna, vel materna Christianos habeant, veluti fratrem, sororem, patruum, amitam, auunculū, materteram, aut aliū vlterioris gradus masculum, vel fœminam, apud eos gradus tamen inter ipsos fideles prærogatiua seruata, educentur, & baptizentur.

Denique illud generaliter seruandum est, vt in pari gradu, fauore fidei, nulla habita sexus ratione, potior sit conditio consanguineorum fidelium, quam infidelium; ita vt verbi gratia, amita vel matertera Christiana, patruo, aut auunculo Iudæo, aut alterius sectæ infideli, semper præferatur.

Ad hæc pueri in septimo, vel circiter, ætatis anno constituti, qui se vsu rationis pollere ostendunt, ad fidem sponte venientes, recipiantur inter Catechumenos, & aliquamdiu probentur; eorumque voluntas corā Episcopo, vel personis non suspectis, si parentes eorum infideles vrgeant, aut ipsorum conuersioni contradicant exploretur. Qui si in proposito permanserint,[21] nullo modo illis reddantur, sed baptizentur, & in Christiana pietate instituantur.

21. Citat. cap Iudæorū 28. q. 1.

Sic fide dignorum testimonio, pueros huiusmodi, aut aliquos adolescētes, vel puellas, vel alios quoscunque fidem expetere, & à parētibus prohiberi vel propinquis, aut propterea domi inclusos teneri, vel quouis modo impediri constiterit, ab eis abducantur, & in domo Catechumenorū, aut alio tuto & honesto loco sequestrentur, vbi in fide instruantur, & ad eos non permittantur accedere infideles, neque aliæ quæuis suspectæ personæ.

Mulieribus etiam quæ Christianam fidem suscipere cupiūt, sed ob parētum, vel consanguineorum Infidelium timorem, vel reuerentiam, aut ob fœmineam verecundiam non audent domo egredi, aut accedere ad Ecclesiā, & declarare se velle fieri Christianas, si per litteras, aut internūtios, aut alio quouis modo suā volūtatē indicauerint, auxiliū afferatur; & de propria domo, etiamsi tunc, ne se prodant suis aut alia de causa, renuerent vel reclamarent[22], amoueantur, & in domum Catechumenorum, aut in aliū tutū & honestum locum ducantur, vbi apud pias & honestas personas teneantur, & explorata deinde atque comperta earum libera voluntate suscipiendæ fidei, in ea diligenter & religiose instruantur.

22. Conc. Tol. citato cap. 59.

CAPVT

CAPVT III.

De habitu quo ſunt induendi Catechumeni, & de loco vbi ſunt inſtituendi, & de tempore Catecheſi neceſſario.

POſtquam igitur aliquis ex Infidelibus venerit ad Eccleſiam, Baptiſmi gratiam petens, ac nomen dederit, ſeu ſuã declarauerit voluntatẽ, vt ſupra,[23] Sacerdos Deo, quod iſtũ ad ſe vocauerit gratias agat, & oret, vt dirigat voluntatẽ eius, & oculos cordis illuminet, ad intelligẽda mirabilia ſua & iudicia iuſtitię ſuę, vt odio habeat omnẽ viã iniuſtitiæ, & ingreſſus viã veritatis idoneus fiat lauacro regenerationis in adoptionẽ filiorũ Dei, & in libro viuentium connumeretur. Et mox faciat vt capitis tegumentũ, ſiue aliud ſignũ, quod ad diſtinctionẽ Chriſtianorũ deferebat, abijciat, & habitũ induat quẽ fideles ſolent. Tum eum admoneat, vt[24] abrenuntiet Diabolo, & omnibus eius operibus, fraudibus, & machinationibus, ac omni impietati, &c. &[25] credat in Deũ Patrẽ omnipotentẽ, & in Ieſum Chriſtũ filiũ eius vnicũ, Dominũ noſtrũ, & in Spiritũ ſanctũ, vnum Deũ in trinitate perſonarũ.[26] Poſtea exufflet ab eo ſæuã maligni ſpiritus poteſtatem, dicens (Exi ab eo ſpiritus immunde, &c.) &[27] Cruce ſignet eum in fronte, & in pectore dicens: (Accipe ſignum crucis tam in fronte ✠ quam in corde ✠, &c.) & imponat manum ſuper eum, &[28] dicat aliquã orationem. Ac deinde is[29] introducatur in domum Catechumenorũ, & inter Catechumenos Eccleſiæ adnumeretur, & in libro deſcribatur.

In ea autem domo[30] Sacerdos catechizet eũ diuinis ſermonibus, & det ei monita ſalutis, quemadmodũ poſt agnitam veritatem viuere debeat, &[31] ſępius exorcizet aliquibus exorciſmis.

Domus autẽ Catechumenorũ in præcipuis vrbibus, & inſignibus oppidis, vbi Iudæi, alijque infideles habitãt aut cõmorantur, inſtitui debet, cui viri Religioſi, & exploratæ fidei in rectores, & miniſtros præficiãtur. In[32] ea vero fęminę à maribus, pueri ab adultis, viri ab vxoribus diuerſas atque diſtinctas mãſiones habeãt, ac his Præsbyter probatæ vitæ, & doctrinæ conſtituatur Catechiſta, qui eos aſsiduè in fide erudiat; ad Eccleſias

23. S. Clẽ. lib 7. conſt. Apoſt. c 39. quomodo oporteat Catechumenos inſtitui & S. Dionyſ. de Eccl. Hier. c 2. facit etiã quod habetur in ordine baptiſmatũ Seueri Patriarchæ initio.

24 S. Clem. lib 3. conſt. Ap. c. 18. & li 7. c. 40. & 41. Rabanus de inſtit. Cler. li 1. ca 27. & habetur de conſec. diſt 4. c. Primum & refert S. Antonin in 2. p. hiſt. t. 14. c. 5. parag 1.

25. Raban. cit cap 27.

26. Rab. ibid. & habetur de conſecr. diſt. 4. c. Poſtquam.

27. Raban. ibid. & de conſecr. diſt. 4. cap. Poſtea ſignatur. Et S. Antonin. vbi ſupra.

28. Raban. cit. c. 27. & S. Antonin. vbi ſupra. 29. S. Clem. l. 2. recogn in fin S. Baſil. ſer 1. de Baptiſ. p. 2. 30. Liber Sacramentorum Vatic. M. S. & ordo Rom. M. S. Achil. ſtatij 31. Raban. cit c 27. de Conſ diſt 4 c. Dehinc. Et S. Antonin vbi ſup. S. Siricius PP. in epiſt. ad Himerium Tarrac. c. 2. tom. 1. Conc Caleſt. PP. l. ep. 1. ad Epiſc. Gall. c. 12. eod. tom. 1. Conc. S. Leo PP. in epiſt. 4. ad Epiſ. per Siciliam conſtitutos cap. 6 & epiſt 80. alias 78. ad Epiſcopos per Companiam, &c. eod. tomo 2. Concil. 32. Cyril. Hieroſ. in præfatione in Catecheſ.

vt ibi

vt ibi orent ducat, cum ipsis sæpe colloquatur de rebus ad fidem & salutē pertinentibus, atque eis explicet ea quæ in Ecclesijs conspiciuntur circa externum cultum altaria, sacras imagines, & ornamenta.

Ex ea autem domo dum in pænitentia, & Catechismo degunt, raro, & non nisi rationabili causa Catechumeni egredi permittantur, nunquam vero soli, sed semper cum comite fideli; neque suos, vel alios infideles adire, neque per viam eos alloqui, neque [33] cum eis cibum sumere: aut negotia tractare sinantur.

Neque vero infideles permittantur ad domum Catechumenorum accedere, sed cum eam prętereunt, procul inde recedere confestin iubeātur.

Interim in ipsa domo Catechumeni otiose ne viuant, sed horis quibus catechizantur, & discūt ea quæ oportet, exceptis, in exercitatione aliqua corporali, vel arte quam callent, vel in domus obsequijs occupentur.

Vbi autem Catechumenorum domus nulla est, maiores & adulti mares, detineātur apud fideles, & timoratos viros, vel in aliquo Monasterio, vel domo probatorū Monachorū, aut aliorum Regularium: fęminæ vero apud nobiles, & honestas Matronas. Minores autē, & impuberes similiter apud pios viros, vel apud probas & Religiosas mulieres sequestrentur, fide, & moribus instituendi. His quoque eruditus aliquis & pius Sacerdos in Catechistam pręficiatur, qui eos frequenter inuisat, & catechizet.

Tempus autem Catechismi licet [34] quadraginta dierum spatio soleat definiri, experientia tamen docet, quæ & [35] sacris canonibus consona est, diuturniorem Catechismum valde vtilem esse ad Baptismum digne recipiendū, & postmodum eo recepto in Christiana disciplina perseuerandum. Qua in re habenda est ratio personarum venientium ad fidem. Nam illis [36] qui antea benè conuersati fuerunt, & ab his qui foris sunt, bonum testimonium habent, quique docilitatem & pietatem præ se ferunt quadraginta dierum catechismus sufficiet, ac interdum breuior, si ipsi ante quadraginta dies satis idonei sint, & iusta de causa ita fieri expediat, de licentia tamen ordinarij, aut alterius superioris. Qui vero rudiores & non adeo dociles, sed tardioris ingenij fuerint ad rudimenta fidei addiscenda, atque ad ea quæ ipsos scire oportet percipienda, similiter & qui malis moribus pręditi fuerint, quamuis hebete ingenio non sint, & bene omnia quę ad doctrinam Christianam spectant, didicerint, vt si superbi, elati, contentiosi, contumeliosi, vaniloqui, seditiosi, inobedientes, indeuoti, simulatoresve, aut rerum temporalium nimium cupidi fuerint, qui denique pristinos mores, & vitia adhuc retinent, hi non sunt tam facile baptizandi, sed expectandum, donec priore vitæ consuetudine derelicta, profectus in eis circa bonos mores & doctrinam euidentius dignoscatur.

33. S. Clem. l. 2. recogn. in fin facis Cōc. Agathen. c. 40. & habetur 28. q. 1. cap Omnes deinceps.

34. S. Siricius Papa in ep ad Himerium Episc. Tarrac c. 2. tom 1. Conc. S. Greg PP. lib 7. Regest. epist. 24. ad Faustinum defens & habetur de consec. dist 4. c. Ne quod abiit S Hier. in epist ad Pammachiū aduersus err. Ioan. Hierosol. tom 2 epist. Et S. Cyril. Hierosol in præf. Catech.

35 S. Clem. l. 2. recognit. & l 8. cōstit. Apost. c. 28. Tertul. lib de Baptis adu. Quintillam cap. 18 apud Iac Pamelium to. 3. S. Conc. Nicen. 1. can. seu c. 2. tom 1. Conc. Cōstantinop. VI. Syn. can. 95. to 1 Cōc. Eliber. c. 4. 11 & 42.

Agathen. c. 34. tom. 1. Concil. & habetur de consec. dist. 4. c. Iudei. 36. Conc. Eliber. c. 4.

37. Idem Conc. Elibert. c.4.

Infidelium quoque [37] Sacerdotes & Magistri, & hi, qui superstitionibus suæ sectæ adhuc videntur addicti, tamdiu probentur quoad illas deseruerint, & à se penitus abdicarint.

38. S. Clem. l.8 const. Apost. c.38.

Rabbini [38] vero Iudæorum qui antea diuinas scripturas scrutati, per eas illuminati fuerint, ac bonis moribus alioqui pollent, non tam longo indigent Catechismo; nisi forte & ipsi cæremonijs & ritibus Iudaicis nimiũ dediti sint: quia tunc diutius in Catechismo, donec ab eis dissuescãt, retinendi sunt.

Qui à partibus infidelium ad Regiones Christianorum vt Baptismum suscipiant venerint, diligenter examinentur, & diu probentur. Ac si vernaculam linguam Christianorum eius Prouinciæ, ad quam peruenerunt, non intelligant, per Clericos idoneos, & interpretes Christianos, qui eorum linguam probè norint in fide & moribus instruantur: si autem interpretes desint, eousque in Catechismo detineantur, dum linguam eiusdem Prouinciæ intelligant, & interim eorum Baptismus, nisi necessitatis casus occurrat, differatur. Verum vbi Presbyteri & Clerici desunt, nihil impedit quo minus [39] fidelis laicus peritus tamen sermonis, & moribus grauis, adhibeatur, qui illos priuatim doceat, & catechizet.

39. S. Clem. cit. c.38.

Hortandus est autem qui Catechumenis erudiendis vacat, vt hoc catechizandi munus adeo illorum saluti necessarium libenti promptoque animo administret, ac alijs etiam [40] bonis operibus anteponat.

40. S. Clem. eod. cap. 38.

Qui metu vltimi supplicij, aut alterius pœnæ temporalis vitandæ causa Christianam fidem amplexi sunt, aut amplecti volunt, longiori tempore quoad licebit sunt probandi; & nisi ex indulgentia Principis aut Magistratus pœna fuerint liberati, apertè eos moneri oportebit, Baptismi Sacramentum pœnam non remittere temporalem, nec sibi ad Ecclesiam confugiendum esse spe immunitatis, sed vt sempiternam pœnam euadant, accepta per Baptismi lauacrum remissione peccatorum, & ab omni reatu mũdati vitam consequantur æternam. Atque hi quidem in carcere & tuto loco catechizentur, humaniterque tractentur; ac si veræ pœnitentiæ, & recti in fide propositi signa ostenderint; Sacerdotes vel qui Catechumenorum curam gerunt, pro eis apud Principes & Magistratus intercedant, vt in susceptæ fidei, & suscipiendi Baptismi reuerentiam, vltimum eis supplicium, vel pœna temporalis remittatur, aut saltem in mitiorem commutetur.

Serui similiter diu probentur, & edoceantur, per Baptismum ipsos à temporali seruitute Dominorum non liberari, sed à seruitute diaboli, & peccati, vt Christi serui efficiantur, cui seruire regnare est. Verumtamen eorum Domini moneantur, vt eos tanquam ęterni Domini conseruos [41] benignius tractent, & statis diebus in domum Catechumenorum, vel ad

41. S. Clem. ibidem.

Ecclesiam mittant, vt catechizentur, ac eos à fide non deterreant, vel auertant, neve vllo modo impediant; alioqui quod de fide male sentiant, redderent sese suspectos.

Si [42] Catechumenus vxorem habet, aut Catechumena virum, doceatur vterque suo connubio contentus esse. Si sint soluti, discant non fornicari, sed post acceptum Baptisma, nisi cælibatum amplecti, & se continere maluerint, iustis nuptijs in Domino copulari.

42. Idem S. Clem. eod. cap. 18.

Si quis autem ex Mahometica vel alia secta, qua plures vxores ducere & habere licet, Christo nomen dederit, aut dare voluerit, admoneatur, illud neque naturali, neque diuino, aut humano iure fas esse; ac proinde prima tantum vxore, si legitime ducta fuerit, retenta reliquas dimitti oportere: quod si fecerit, & illa fidem susceperit, matrimonium inter eos ratum erit: ac si alias dimittere noluerit, inter Catechumenos non recipiatur.

CAPVT IV.

De præparatione generali ad Baptismum, Catechumenis persuadenda.

QVo tẽpore Catechumeni in Catechismo, & probatione sunt, doceantur non temere, non inconsultè, non imparati ad Sacramentum Baptismi accedere, sed iuxta illud Actuum Apostol. cap. 2. *Pœnitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum*, debere retroactæ vitæ pænitere, nouam inceptur os, quamobrem & in primo scrutinio, cinere in pænitẽtiæ signum cõsperguntur. Hanc autem præ se ferre etiam debent & operibus, & exterioribus signis, nempe humili ac modesto habitu, abiectisq; pretiosis vestibus, & curiosis. Itaque ad balnea, theatra, ludos, spectacula, & huiusmodi loca non accedant, ac ab omni specie mali abstinẽtes, sobriè, piè, & castè viuãt, & à proprijs etiam vxoribus se contineant.

Præterea [43] crebris orationibus, geniculationibus, lacrymis, vigilijs, ieiunijs, & similibus pęnitentiæ operibus, quę in Baptismo adultorum ex antiquo Ecclesię more præmitti consueuerunt, assiduè vacent, pauperum misereantur, eleemosynas secundum facultates sibi à Deo datas largiãtur, & in alijs pijs charitatis officijs se exerceant, atque semetipsos in omnibus probent. In Catechesim animum intendant, & quotidiè congruo tempore, mane scilicet, & vespere instruantur. Ecclesiam frequenter adeant, in qua tamen seorsum ab alijs fidelibus orent, & missæ tantum Catechumenorum intersint.

43. S. Clem. l. 3. Recogn. & l. 7. const. Apost. c. 21. Tertull. l. de Bapt. aduers. Quintillam c. 20. tom. 3. apud Iacobũ Pamelium. S. Greg. Naz. orat. in S. Baptisma. S. Siricius PP. epist. ad Himerium Tarracon. c. 2. tom. 1. Conc. S. Leo PP. ep. 4. ad episc. Siciliæ c. 6. & epist. 80. alias 78. ad Episc. Campaniæ.

44. *Concil. Neocæsarien. c. seu can. 5. Conc. Nicenū c. seu can. 14 alias 13 tom. 1. Conc. & refertur à Conc. 6 Carthagin. in ep. ad Bonifac. Pap. 1. eod. tom. 1. Conc. Concil. Elib. c. 68.*

Si quod[44] graue peccatū interim admiserint correctioni, & coërctioni subijciantur sui Rectoris, seu Præfecti qui iuxta delicti qualitatem in eos animaduertat, ea tamen moderatione, ne pænę acerbitate deterreantur, ac à fide proposito recedant.

Si tentatione aliqua, dum in Catechismo sunt, à fide defecerint, & ad infidelitatem redire voluerint, non statim propterea dimittendi sunt, sed aliquantisper detinendi. Iterim vero piorum virorum suasionibus hortationibus, & oratione detur opera, vt resipiscant, qui si nihilominus sanis sermonibus non acquiescentes in infidelitate perstiterint, abire sinantur.

Liberi vero eorum, & alijs, quos Ecclesiæ Christiana fide imbuendos obtulerunt, retineantur, & baptizentur, si nondum fuerint baptizati; nisi sint adulti, qui & ipsi fidem suscipere renuant, ac recedere velint.

45 *S. Cyrill. Hierosol. in procatechesi ante fin.*

46. *S. Siricius, & S. Leo Papa in supra citatis epist.*

Propter[45] tentationes autem quas Catechumeni frequenter patiuntur, eos sæpe exorcizari[46] oportet, eisq; à presbytero sæpe manus imponi: curandumque est vt pro ipsis in Catechumenorum domo & Ecclesia, ac in alijs Ecclesijs, Monasterijs, & pijs locis assiduę orationis fiant. Sed & ipsi moneantur, vt cum de incredulitate tentantur, vel modicæ se fidei esse agnoscunt, ad Christum conuersi sępius dicant: Adiuua Domine incredulitatem meam. Item, Adauge Domine fidem. Atque humiliter & instãter orantes, stabilis fidei donum petant. Et si quando à malignis spiritibus eos corripi & vexari contingat, quod nonnunquam euenire solet, similiter super eis imponantur manus, & fiant exorcismi, & orationes.

Cum Catechumenis præterea mitius agendum, non aspere, nec durè tractandi sunt, neque ea, quæ prouectiorum in fide, ac perfectiorum sunt, eis facienda statim proponi debẽt, iuxta illud Apostoli ad Corinthios: *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus.* Tãquam *paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis.* Neque etiam Christiana perfectio ab eis exigenda est, iuxta sententiam saluatoris. *Nemo immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus, tollit enim plenitudinem eius à vestimento, & peior scissura fit.* Neque *mittunt vinum nouum in vtres veteres, alioquin rumpuntur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt: sed vinum nouum in vtres nouos mittunt, & ambo conseruantur.* Sed paulatim Christianã perfectionem edocendi sunt, & interim quædam ipsorum imperfectiones, quoad in Christiana pietate coalescant, Christi exemplo qui diu Discipulos suos sustinuit, tolerandæ sunt. Qua in re imitandus est etiam Apostolus, qui ait, *Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* Quapropter in principio Catechumeni ad ea, quibus nondum assuefacti sunt, aut quæ alioquin ipsis sunt difficilia, nimium vrgeri, aut cogi non debent, modo absit contemptus aut superstitio.

1. Cor. 3.

Matth. 9.

1. Cor. 9.

Qui itaque flexis genibus orare assueti non fuerint, non diu in genu-

flexione-

flexione, donec sic orare assuescant, detineantur.

Ad carnium, aut aliarum escarum sibi olim Religione, aut lege vetitarum esum, qui ad eas nondum assueti in ijs sumendis nauseam patiuntur, eos compelli non oportet: sufficiat [47] autem si illas interim degustent, aut olera cum ipsis cocta comedant, ne eas abominari, aut execrari, aut propter conscientiam eis vesci nolle videatur: vel si saltem alios cibos in Christianorum aut vasis decoctos, aut patinis appositos non repugnant aut discernant. Ita & in consimilibus casibus, qui Catechumenis præsunt, omni cum charitate, & discretione erga ipsos, ne linum fumigans extinguant, probe ac prudenter se gerant.

47. *Facit Conc. Ancyran. cap. 13. iuxta 1. vel 14. iuxta 2. & 3 editionē tom. 1. Conc. Mart. Brac. in collect. can Grec. Synodorum c. 58. tom 2. Conc. & habetur apud Gratian. dis. 30. cap. vlt. Conc. Brac. 1. c. 14. eod. tom 2. conc. Concil Gangrens. cap. 2. tom. 1. Conc.*

CAPVT V.

De doctrina fidei proponenda tam doctis, quam rudibus, etiam de ordine quo est declaranda.

QVoniam vero ante Baptismum ea, quæ credere & quæ seruare debet, [48] edocendi sunt, iuxta præceptum Domini dicentis. Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.* Ideo in Catechismo Sacerdos primum Catechumenos instruat de mysterio sanctæ Trinitatis, illud eis planè ac simpliciter exponens: non arduas disputationes, non difficiles aut perplexas Theologicas quæstiones, quibus vel confundi, vel de fide dubij reddi possent, propones.

48. *S. Clem. lib. 7. constit. Apost. c. 23. & c. 40. S. Basil ser. 1. de Bapt. p. 1. & 2. S. Hier. in Matth. c. 28. tom. 6. Raban l. 2. de instit. Cleric. c. 25. de Baptism. Sacram & habetur de consecr dist. 4. cap ante Baptismum.*

Deinde eos doceat ex Moyse & Prophetis, ex Apostolis & Euāgelistis, omnipotentem Deum omnia per Verbum sibi coæternum & consubstantiale, hoc est vnigenitum filium suum, tam visibilia, quam inuisibilia initio creasse, atque ex nihilo condidisse.

Explicet autem eis casum Angelorum, & [49] ordinem creationis, & diuinam in creaturas prouidentiam, cur mundus conditus: cur homo creatus, quomodo gratia, & arbitrij libertate donatus, & in paradiso colonus positus, quomodo inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum, & primi parentes ab eo seducti, Dei præceptum præuaricantes per inobediētiam ceciderunt, & quomodo originale peccatū ab Adam in posteros omnes perpetua damnatione transmissum est; nam sicut ait Apostolus: *Per vnū hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.*

49. *S. Clem. lib 7. constit. c. 29. Eccli. 15. Sap. 2. in fine. Rom. 5.*

Postea vero doceat, quomodo Deus, qui diues est in misericordia, statim post Adæ peccatum promiserit se missurum Christum, vt serpentis caput contereret, id est vt diaboli regnum, quod in humanum genus sibi iniquè vsurpauerat destrueret, & nos à potestate tenebrarum eriperet, & transferret in Regnum suum, & ipsum deinde omnibus sequentibus sæculis vsque ad eius aduentum repromiserit Patribus per Prophetas, quem proposuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, vt merito dicat Apostolus. *Vbi abundauit delictum superabundauit & gratia, vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam.* Ac tum opportunè eorundem Prophetarum diuina oracula, & prædictiones de eiusdem[50] æterni Verbi vnigeniti Dei filij Domini nostri Iesu Christi incarnatione, natiuitate, prædicatione, virtutibus, miraculis aliijsque operibus, passione, morte, sepultura, resurrectione, & in cœlum ascensione, de Spiritus sancti missione, Apostolorum in toto orbe terrarum prædicatione, gentium vocatione & conuersione, deque futuro iudicio; & futura omnium resurrectione, de secundo Christi aduentu ad viuos & mortuos iudicandos, de promissione & spe vitæ æternæ, de retributione vnicuique rependenda iuxta opera sua, de futura gloria, de igne & aliis gehennæ pœnis, & æterna reproborum damnatione, Catechumenis fideliter exponat, atque ita paulatim eis explicet mysteria regni cœlorum.

Rom. 5.
50. *S. Clem. d. cap. 19. Pontific. Armenice manu in ordine Catechysmi.*

Verum quemadmodum Ethnicis & Infidelibus diuina mysteria propalanda non sunt, dicente Domino in Euãgelio: *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos*; ita cum Catechumenis magna cũ discretione agendum est, vt iuxta Sanctorum Patrum documenta, & traditionem, non omnia, præsertim sacratiora quædam fidei mysteria eis aperiantur, quod ea vel non capere, vel impossibilia reputare, aut irridere facile queant,[51] sed ea tantum quæ in vulgus efferri fas est, & non credentibus tuto prędicari possunt. Quę autẽ recõditiora, & magis mystica sunt, post Baptismum cum iam intra Ecclesiam fuerint, commodius poterunt edoceri,[52] quę & ipsi apud se occulta, & clausa tanquam sigillo obsignata custodiant, nec infidelibus prodant.

Matth. 7.
51. *S. Greg. Naz. orat. in Baptisma, & Nicetas ibid. in eum.*
52. *Ex eisdẽ S. Greg & Niceta.*
53. *S. Gaudent. Brixiẽs. in 1. & 2. tract. in lect. Exod c 12. in Biblioth. tom. 2. &c. S. Ambr. l. de initiandis c 2. to 4 &c. Chrysost. hom. ad baptizandos tom. 5.*

Si qui vero Catechumenorum ea mysteria nosse seu[53] eorum rationẽ intelligere quęrant, fides & humilitas eis commendanda & inculcanda est testimoniis scripturarum, cuiusmodi est illud Rom. 1. *Iustus ex fide viuit.* Et illud Esaię 6. *Nisi credideritis, non intelligetis.* Item Ioan. 20 *Beati qui non viderunt, & crediderunt.* Et illud Eccli. 3. *Altiora te ne quæsieris & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus: non est enim tibi necessarium ea, quæ sunt abscondita videre oculis tuis.* Itemque Prou. 25. *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* Sunt prę terea confirmandi antiquorum Patrum exemplis, qui non quærentes

rationem

rationem eorum, quæ à Deo iubebantur, humili, & constanti in eum fide imperata faciebant, atque ita illustria & admirabilia opera ediderũt, quorum etiam præclare fidei exempla Apostolus commemorat in Epistola ad Hebręos [54] Ac proinde hortandi monendique sunt, vt ea quæ de fide Trinitatis, & humani generis redemptione per Christum, ac de spe futuri seculi eis tradita sunt, fideliter credant ac retineant, scientes quod si prius crediderint, omnia postmodum suo tempore intelligent; & quando sublimitatem eorum, quæ eis non traduntur didicerint, tunc plane cognoscent idoneos non esse Catechumenos ad ea audienda.

54. S. Cyril. Hierosol. in præfat. catechef.

Sed & si qua proprio sensui repugnare, aut eis impossibilia fortasse videbuntur, admoneantur vt captiuantes intellectum in obsequium fidei quæ eis credenda proponuntur firmiter credant, quia non est impossibile apud Deum omne verbum, & quę impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

Cæterum dum catechizantur, instituendi [55] sunt non solum doctrina fidei, sed etiam disciplina morum & pietatis ac confirmandi exemplis, ex gestis Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Virginum, Anachoretarum, & aliorum sanctorum petitis, quod ea plurimum conferant ad ædificationem fidei & veræ pietatis, atque ad imitationem prouocent; vt & ipsi per Baptismũ deinde renouati, & sanctorũ imitatores, quãtũ Dominus dederit, effecti, eius vitæ vsum teneant, quæ ablutos decet, ac tales se in posterũ præbeant, quales oportet esse fideles in Christo renatos.

55. S. Amb. in lib. de initiandis c. 1. tom. 4.

Catechumenos, qui ingenio perspicaci & intelligentiores sunt, Presbyter catechizet in fide ex diuinis scripturis, iuxta modum seruatum à sanctis Patribus. Eruditiores quidem Catechista Theologus in fide plenius edoceat: at infirmos, & quorum animos nutare intelligit, erigat atque cõfirmet.

Catechumenos quoque de Iudaismi, aliarumque eorum olim sectarũ erroribus admoneat, & tam ex sacris literis, quam ex varijs veterum & sanctorum Patrum libris ac tractatibus, præsertim vero aduersus Iudæos & Gentes conscriptis, quorum aliqui inferius cõmemorabuntur, earum falsitatem redarguat, ac refutet, & fidei veritatem astruat. Et ad tollendas de eorum mentibus falsas, si quas olim imbiberunt, de humana anima opiniones, doceat eos, rationalem animam non corpoream, sed spiritualẽ esse substantiam, & immortalem, intellectus, memoriæ, & voluntatis potentijs, quibus ad imaginem Dei creata est, præditam, & alia huiusmodi quæ ad errores refellendos nouerit accõmmodata.

Inprimis autem eos doceat, quomodo se signo Crucis signare debeant, ducta scilicet dextra manu à fronte ad pectus, & ab humero sinistro ad

dextrum

Redemptorem, ſpecialem curam atque prouidentiam de electis ſuis & in ſe credentibus habere: quod oſtendet exẽplis & authoritatibus ſcripturarum vtriuſque inſtrumenti: prçſertim vero Pſalmographi dicentis. *Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius; vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.* Et rurſus; *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Itẽ, *Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Vultus autem Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.* Itemque, *Multæ tribulationes iuſtorum, & de omnibus his liberauit eos Dominus. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum: vnũ ex his non conteretur.* Ac rurſus: *Nouit Dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur.* Et infra: *Apud Dominũ greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet. Cum ceciderit non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam.* Idemque confirmabit verbis Chriſti in Euangelio cum ait; *Nonne duo paſſeres aſſe veneunt? Et vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine Patre veſtro. Veſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores eſtis vos.* Et demum; *Capillus de capite veſtro non peribit. Quod & in Martyrum & aliorum Sanctorum geſtis mirifice elucet. Ac proinde eos, vt in Deo omnem ſpem, omnemque fiduciam collocent, admonebit.*

Pſal. 32. Pſal. 33. Ibid. Pſal. 33. Pſal. 36. Matt. 10. Luca 21.

Eos etiam doceat quæ dum initiantur diſcere, ac per ſe ipſos, cum interrogati fuerint, reſpondere debeant[59] quid item in Baptiſmi Sacramento renunciandum, quidue credendum ſit;[60] oportere primum eos diſcedentes à fidei contrarijs abrenuntiare Diabolo, deinde Chriſto ſe adiungere, ipſius fidem profitentes, ac ita prius de corde omni impietate ac malitia expulſa, veram pietatem amplectentes, myſteria ingredi, & ad Baptiſmi gratiam accedere, ſanctaque percipere debere.[61] Renuncietur autẽ Diabolo, & omnibus operibus eius, & omnibus põpis eius. Opera vero Diaboli opera carnis eſſe intelliguntur, quç ſunt homicidia, fornicationes, adulteria, ebrietates, & alia his ſimilia, quæ nimirum Diabolico inſtinctu prius cogitatione mentis concipiuntur, quam opere perpetrentur. Pompæ vero eiuſdem, ſunt ſuperbia, iactantia, elatio, vana gloria, faſtus, & alia quamplurima quæ ex his oriuntur.

Det autem operam prudens Catechiſta, vt omnia quæ Chriſtianæ fidei repugnant, aut[62] diſciplinam impediunt, remoueantur, ac de eorum cordibus funditus euellantur; vt his, quæ ſunt Religionis & pietatis rectè imbui poſsint.

59. Concil. Turon. 3, cap. 18. & Conc. Mogunt. 2. ſub Ludouico Rege & Rabano c. 3. tom. 3. Conc.

60 S. Clem. l. 7 conſtit. Apoſt. c. 40. & 41.

61. Concil. Turon. 3. c. 18. & Conc. Mogunt. 2. ſub Rabano cap. 3.

62. S. Baſil. ſerm. 1. parte 2. de Baptiſ.

Quocirca moneat eos vt auguria, auſpicia, diuinationes, incantationes, ſortilegia, omnes denique ſuperſtitiones tanquam Diaboli commenta, & machinationes vitent: ſectentur vero ſincerum Religionis cultum, veritatem, iuſtitiam, miſericordiam, abſtinentiam, verecundiam, pudicitiam, caſtitatem, manſuetudinem, benignitatẽ, & reliquas Chriſtianas virtutes,

vt mentis humilitatem, oculorum modeſtiam, linguæ continentiam, ſenſuum mortificationem, corporis caſtigationem, ſuperbiæ compreſsionem, cogitationum puritatem, iræ moderationem, patientiam in tribulationibus, Dei & ſibi præpoſitorum iuſsionibus prompte & humiliter obedire, non reddere malum pro malo, non vlciſci ſed potius benefacere malefacientibus, inimicos diligere, orare pro perſequentibus, iniurias æquanimiter ferre, non iurare, non mentiri, non fraudare, non contumelias inferre, nec turpia aut ſtulta, aut ſcurrilia loqui, aut facere, neminem calumniari, aut circumuenire, neque aliud quicquã illicitum perpetrare, ac omnes preterea prauos habitus & malas conſuetudines abijcere: Moriendum enim ſibi eſſe peccato, viuendum autem Deo. Nam & tunc digni erunt in nomine Trinitatis baptizari, ac ſuperna regenerari virtute, ſi & vitia & priſtinum viuendi modum, & locum, & præteritæ vitæ ſocios mutent, vt ſpiritu viuentes Chriſtum indui mereantur, quemadmodum dixit Apoſtolus Gal. 3. *Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.*

Si quis interdum Catechumenorum per animi elationem dixerit aut ſignificarit, nolle ſe vna cum reliquis Catechumenis, aut cum pauperibus, vel illis, aut illis, ſed vel ſolum, vel cum certis quibuſdam tantum baptizari, docendus erit *Deum ſuperbis reſiſtere, humilibus autem dare gratiam*; ac proinde Sanctum baptiſmi lauacrum non faſtum aut arrogantiam admittere, ſed pœnitentiam requirere, & animi humilitatem,[63] neque alienum à dignitate ſua debere putare eum qui diuitijs affluit, ſimul cum paupere baptizari, cum obſcuro nobilem, herum cum eo qui ſibi ſeruus fuit. Nemo enim vnquam tãtopere ſe demittet, quantopere Chriſtus, in quo baptizatur quicunque ſalutaribus aquis intingitur, ſeſe deiecit, qui ſalutis noſtræ cauſa ſeruilem quoque formam aſſumpſit.

Si quis præterea ambitione ductus inſinuauerit ſe nõ à deputato Preſbytero, ſed ab Epiſcopo tãtum, aut magno aliquo Prælato, ſiue etiam eximiæ ſanctitatis ſacerdote Baptiſmi Sacramentum ſuſcipere velle; doceatur[64] eum qui curatione indiget de iudicibus ſibi iudicium arrogare non debere, nec eorum à quibus purgatur dignitates, pretiaque anxiè & moroſe diſquirere; & quamuis[65] alius alium probitate vitæ, aut gradus dignitate præcellat, eandem tamen cuiuſque Baptiſmi in Sanctæ Trinitatis nomine collati, vim eſſe. Baptiſmus[66] namque talis eſt, qualis ille eſt, in cuius poteſtate datur, non qualis eſt ille per cuius miniſterium datur. Et[67] ideo ſi vnus à viro iuſto & ſancto baptizetur, alter ab alio inferioris meriti apud Deum, inferioris gradus, inferioris continentiæ, inferioris vitæ, vnum tamẽ, & par eſt, & æquale quod accipiunt,[68] quia per miniſtros diſpares Dei munus æquale eſt, cum nõ illorum ſit munus ſed ipſius Chriſti,[69] qui principaliter baptizat.

CAPVT

Luc. 4. Pet. 5.

63. S. Greg. Naz. in orat. in S. Baptiſ. parag. Nihil progreſsionẽ tuam.

64. Idem Naz. ibidem paulo ſupra.

65. Ibidem paulo infra.

66. S. Aug in Ioan. trac. 5. tom. 9. & habetur de conſec diſ. 4. c. Baptiſm.

67 Idem in Ioan tract. 6. eod tom 9.

68. Idem l. 3. contra Creſc Gram c. 6. tom. 7. & habetur de conſec. di 4. c Si inter bonos.

69 S. Aug. tract. 4. 5. & 6. in Ioan. c 1. tom. 9. Beda in hom. de Epiph.

CAPVT VI.

De susceptione Baptismi, & de alijs præuiis dispositionibus ad illum.

DOceat quoque eos ad pœnitentiam superioris vitæ, quæ exigitur ante Baptismum, probe tenendam, vt [70] contritionem vel saltem attritionem habeant omnium peccatorum ac delictorum, quæ contra Deum, & proximum commiserunt, vt ea nimirum ipsis displiceant, & [71] si qui spiritus feruore, seu deuotione sibi vel alteri Presbytero peccata quæ hactenus admiserunt, confiteri velint, audiantur, non [72] quidem vt eorum absolutionem accipiant, sed vt [73] sic ea serio & ex animo se odisse, perspicuum faciant, atque ex huiusmodi humiliatione, & pudore se magis idoneos præstent ad Baptismi gratiam recipiendam, vel vt ad peccata vitãda remedia suscipiant, aut spiritualis vitæ præceptis informentur.

In huiusmodi autem Confessione non [74] oportebit omnia singillatim peccata, neque omnes illorum circumstantias confiteri, sicuti in Sacramentali Confessione fieri debet; sed grauiora tantum sat erit enarrare. Etenim [75] nec eis vlla per Presbyterum satisfactio, seu pœna imponi, [76] neque absolutio impendi debet; [77] verum si vel famæ, vel bonorum restitutionem certis personis facere tenentur; is eam pro loco & tempore faciendam imponat.

Cum Baptismi tempus institerit, Sacerdos instruat competenter de Sacramento, & de eius ad salutem consequendam necessitate, vi, [78] vtilitate, & effectu: & quod sicut docet B. Cyrillus [79] Hierosolymitanus: Magnum est sane propositum hoc Baptisma; Captiuitatis liberatio, peccatorum remissio, mors peccati, animæ regeneratio, vestimentum candidum, signaculum sanctum & indelebile, currus ad cœlum, delitiæ paradisi, regni cælestis conciliatio, charismaque adoptionis filiorum. Et S. Gregorius [80] Nazianzenus, Baptismus est splendor animarum, vitæ in melius mutatio; conscientiæ ad Deum integratio, Baptismus infirmitatis nostræ adiumentum; Baptismus carnis est abiectio, Spiritus affectatio, verbi participatio, figmenti instauratio, peccati diluuium, lucis communicatio, tene-

70. c. Tres sunt in princ. de pœnit. dist. 1. & c. Quis aliquando paragr. è contra. ead. dist. 1. & c. Omnis qui & duob. seqq. de consec. dist. 4. S. Thom. in 3 p. q. 68. ar. 5. & 6. & c. Dom. Soto in 4. dist. 5. q. vn. art. 6. concl. 1.

71. S. Tho. vbi supra ar. 6. & c. Dom. Soto vbi proxime.

72. Card. Caiet. in S. Tho cit. art. 6. & Dom. Soto vbi sup.

73. S. Greg. Naz. in orat. in S. Baptis.

74. S Tho. art. 6. Dom. Soto d. art. 6.

75. S. Amb. in epist. ad Rom. c. 11. super verbo sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei, *& habetur de consec dist. 4. c. sine pœnitentia S. Tho. cit. q 68 art 5. & 6. Dom. Soto in 4. cit. dist. 5. q. vn art. 5.*

76. Card. Caiet. in D. Thom. cit art 6 & Dom. Soto cit q. vn. art. 6.

77 S. Thom cit q 68. artic. 5. ad 1. & Domin. Soto in 4. cit. dist. 5. q. vn artic. 5. in respons. ad 3.

78. S Gregor. Naz. orat. in sanctum Baptisma.

79. S. Cyrill in Procatechesi ante fin. hæc tribuit Baptismi Sacramento encomia.

80. Idem Gregor. ibidem.

brarum depulſio, Baptiſmus vehiculum ad Deum; Peregrinatio cũ Chriſto; fidei adminiculum; mentis perfectio; cœleſtis regni clauis; vitæ commutatio, ſeruitutis abrogatio; vinculorum ſolutio, compoſitionis & coagmentationis noſtræ in meliorem ſtatum conuerſio. Quodque demum Baptiſmus omnium Dei beneficiorum præclariſsimum, & præſtantiſsimum eſt: vt enim quædam Sancta Sanctorum vocantur, & Cantica Canticorum; quod ſcilicet latius pateant, ac plura complectantur, præcipuamque dignitatem habeant, eodem modo Baptiſmus quoque illuminatio dicitur, quod omnes alias illuminationes ſanctitate præcedat. Hæc & alia ſimilia ex ſanctis Patribus illos edoceat.

Hortetur inſuper eos, vt ad ſacrum Baptiſma firma & conſtanti fide accedant, atque id ſimplici & puro corde, ac ſincera mente, quemadmodum diuina gratia renouandos oportet, ſuſcipere ſtudeant, vt gratiam quę cuiuis non ponenti obicem confertur, inde conſequantur in remiſsionem omnium peccatorum, iuxta quod ſcriptum eſt: *Sentite de Domino in bonitate, & ſimplicitate cordis, quærite illum, quoniam inuenietur in his qui tentant illum; apparet autem eis qui fidem habent in illum.* Et paulo poſt: *Quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum.* Ac idcirco caueant ne [81] fictè, ſimulatè ad illud accedant, ne omnipotens Deus tanto ſcelere offenſus, ab eis graues pęnas, magnamque exigat vltionem.

Ieiunium quoque ante Baptiſmum ex veteri more triduanum, aut biduanum, vel prout videbitur, & ſine intermiſsione oratio eis indicatur, ac ſedulo admoneantur, vt ad ſacra myſteria ſuſcipienda parati ſint.

Et ad extremum (quoniam poſt Baptiſmum confirmandi ſunt, & communicare debent) de Sacramentis Confirmationis, & ſacræ Euchariſtiæ, quantum eorum ſtatui & capacitati conuenit, inſtruantur.

Interea vero parentur eis veſtes albæ, vt his ſuſcepto Baptiſmo mox induantur, quas ſi qui ob paupertatem ſibi comparare haud commode poſſunt, vel Præfecti domus Catechumenorum, vel loci Ordinarius ſua pro pietate illas eis vndecunque poterunt comparandas curabunt. De aliis quæ obſeruari debent ante ipſam & in ipſa Baptiſmi ſumptione, dicemus cap. 21.

Sap. 1.

Ibidem.

81. De fictè accedentibus 1. q. 1. cap. Sicut. Ex S. Aug. l. 1. cõtra Donatiſt. c. 12. & idẽ Aug. l. 5. de Bapt. contra Donat. c. 20. & de conſec. diſt 4. c. quomodo exaudit. & l. 7. de baptiſ. contra Donat c. 53. De conſec. di. 4. c. Solet etiam quæri. Innoc. I I I. in c. Maiores paragr Item quæritur de Baptiſmo.

CAPVT

CAPVT VII.

De necesſitate Catechiſmi pro Neophytis, & quid ante omnia ſcire, & credere oporteat.

CVm adultorum Baptiſma non modo [1] præcedere, verum etiam ſequi debeat doctrina fidei, iuxta illud quod Dominus poſt verba; [2] Matt. 28. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, ſubiunxit; *docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis*: & is [3] qui catechizatur, etiam poſt Baptiſma magna probatione indigeat; Neophyti non ſimul ac baptizati fuerint, quocunque voluerint paſſim ire, vel cum laicis libere conuerſari, aut extra domum Catechumenorum ſeu Neophytorum habitare permittantur; ſed ſaltem per quadraginta dies in eadem domo, vel vbi eiuſmodi domus non exiſtit, apud eaſdem apud quas catechizati fuerint, vel apud alias pias probataſque perſonas retineantur, vt de his quæ poſt Baptiſmum ſeruare debent, & de reliquis quæ ad fidei doctrinam, atque ad ſpiritualem vitam ſobriè, iuſtè & piè ducendam ſpectant, adhuc inſtitui & edoceri poſsint, ac ita inſtituti, inprimis vero Sacramentis & verbo Dei vegetati & enutriti, tanquam nouæ plantæ in Eccleſia coaleſcant, & in ſuſcepta fide ſolidius confirmentur, & cum ad humanæ vitæ negotia dimiſsi fuerint; velut arbores altis defixæ radicibus à ventis & turbinibus tentationum non facile quatiantur aut conuellantur.

Per id vero temporis à Præfectis ſuis vel Patrinis, vel Matrinis ad ſtationes & ad præcipuas Ciuitatis Eccleſias quoad commode poterit, ducantur; orationi & cæleſtium rerum meditationi vacent, ſacris Miſſarum ſolemnijs ac alijs diuinis officijs reuerenter interſint; conciones audiant, & lacte ſpiritualium conſolationum tanquam paruuli nutriantur; peccata ſua Sacerdoti Confeſſario eis aſsignato ſæpius confiteantur. Singulis item quibus Albas deferunt diebus, deinde vero Dominicis alijſque feſtis præmiſſa Sacramētali peccatorum confeſsione iudicio Confeſſarij, Sanctiſsimæ Euchariſtiæ Sacramentū deuotè ſumant, vt ſalutari ſacri Dominici pabulo confirmati, ſolidius in fide roborentur.

Per idem quoque tempus iuxta Carthaginenſis 4 Concilij monita, [4] à lautioribus epulis, & ſpectaculis, & coniugibus, abſtinere moneantur.

1. S. Baſil. ſer. 1. de bapt. p. 1. & 2.
2. S. Hier. in comment. in Matt. c. 28. tomo 6. & legitur pro hom. in Breu. Rom. refor. fer. 6. in Alb.
3. Conc. Nic. 1. c. 2. tom. 1. Conc. & diſt. 48. cap. 1. ita & non abſimiliter Inno. III. ad Liuonen. Epiſc. & eos qui cum eo ſunt fratres, c. Deus de pœnit. & remiſſ. & Patres Conc. Baſil. ſeſſ. 19 in Decr. de Iudæis & Neoph. parag. Curent inſuper. Et ex eis Paul. PP. III in litteris in forma Breuis de Iudæis & infid. venientibus ad fidem parag. Curent inſuper.
4. Concil. Carthag. 3. c. 86. tomo 1. Cōc. & apud Gratian. de conſecr. di. 5.

Interim

Interim vero eis historiæ quædam sacræ de [5] gestis Patriarcharũ Prophetarũ aut aliorũ Sanctorum veteris testamenti, ac de actibus Apostolorum, aut moralia quædam ex libris Ecclesiastæ, [6] Prouerbiorum, Sapientię, Ecclesiastici, & similibus, quę ipsorum ædificationi conducunt, prælegi vel explicari possunt.

Deinde vt susceptorum mysteriorum rationem intelligant, & diuinam gratiam sibi collatam clarius agnoscant, vnde feruentiores effecti assiduas Deo gratias agant, catechista eis [7] cæremoniarum & rituum qui tam in exorcismo & Catechismo, quam in ipso Baptismo adhibentur, significationes & mysticas rationes, & cur baptizandus oleo sancto vngatur, & ter mergatur in qua, aut ea perfũdatur in [8] nomine personarũ S. Trinitatis: cur Chrismate inungatur in vertice: cur etiam ab Episcopo cõfirmetur Chrismate in fronte, & Dominici corporis particeps fiat, pro loco & tempore, ac pro ipsorum docilitate & ingenio explicet atque interpretetur ex sacrosanctis scripturis, epistolis præsertim beatorum Apostolorum Petri & Pauli

Hęc autem eis iam baptizatis ac fidelibus [9] non ante Baptismum explicanda sunt. Nam [10] quæ ad Sacramentorum rationem pertinent Catechumenos audire non congruit, sed suscepto Baptismo Neophytos vt alios fideles. Tunc [11] enim cum facile intelligant suauiusque degustent, tempus admonet ipsis diuinæ gratiæ splẽdore magis illustratis, fidemque perfectius assecutis, de mysterijs dicere & eorum edere rationem, quam nondum initiatis antea insinuari nec vtile nec oportunum fuisset.

Tunc itaque Catechista de præceptis ac reliquis omnibus Ecclesiæ Sacramentis, eorum numero & virtute Neophytos edoceat ex Patribus & Theologis, ex sacris Oecumenicis Concilijs, Florẽtino & Tridentino, atque ex Catechismo Romano.

5. S. Ambr. de initiandis cit. c. 1. tom 4. & in l de Sacram. eod. tom.
6. S. Ambr. de initiandis cap 1.
7. Ex Pontif. Armenico maiori in ordine Catechismi
8. Pont. Armen. vbi proxime.
9. Ex pluribus PP. & præsertim S. Amb. in l de initiandis c. 1. & eodem Ambr. lib. de Sacram. initio eod. tom. 4 S. Cyril. Hierosol. in Cate. mystagog. 1. Chrysost. in hom. ad baptizandos to. 5. S Gaudẽt. Episc.
10. S Gaud. vbi supra.
11. S. Amb. in l. de initian. cit. c. 1.

CAPVT VIII.

Non sufficere Baptismum nec fidem in Christo, nisi simul adsit obseruantia mandatorum, carnis & passionum mortificatio.

VT autem quæ post Baptismum eis seruanda sunt doceantur, sacerdos diligenter instruat eos de his, quę agere & seruare, quæque cauere debent. Primum admonebit vt singuli [12] meminerint se Christi fide percepta præstantissimum nomen vna cum antiquis Sanctis & Patribus sortitos

12. Beda in hom. de circ. Dom. tom 7. & S. Cyrill. Hierosol. Cates. 10.

titos fuisse, & idcirco Christiano cognomine, quod à Regio Christi nomine deductum in salutaris lauacri Sacramento acceperunt, glorientur, & hoc vsque in finem firmum intemeratumque seruare contendant, gaudentes in se illud Isaię vaticiniũ esse completum: *Et seruos suos vocabit nomine alio*, hoc est nomine Christiano, quo nunc omnes serui Christi se vocari lætantur. *Neque enim nomen aliud sub cælo datum est, in quo oporteat nos saluos fieri.* Vnde & Propheta subsequẽter adiũgit: *In quo qui benedictus est super terrã benedicetur in Deo, Amen.* Isaia 65. Act. 4. Isaia 65.

Verum ne putent huius tanti Christiani nominis professionem sibi sat esse ad ęternam vitam comparandam; nisi & huic nomini diuina pręcepta obseruantes, vitæ pietate & bonorum operum exercitatione respõdeant, sicut ipse Dominus contestatur: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. Nõ omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cęlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cęlorum. Multi dicẽt mihi in illa die, Domine Domine nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis quia nunquam noui vos: discedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ, & quę sequũtur. Ac iterũ: *Ego sum vitis vera, & Pater meus agricola est: omnẽ palmitem in me nõ ferẽtem fructum tollet eum, & omnem qui fert fructum purgabit eum vt fructum plus afferat.* Et B. Ioannes Apostolus: *Et in hoc scimus quoniam cognouimus eum si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse Deum & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est.* Matth. 7. Ioan. 15. 1. Ioan. 2.

Neque [13] arbitrentur sibi Baptisma sufficere, si post illud malè viuant, & ad peccata redeant, ne se vocatos esse ad humanæ vitæ commoda & solatia, aut ad carnis & seculi voluptates: Non enim inquit 1. Thessal. 4. Apostolus, *vocauit nos Deus in inmunditiam, sed in sanctificationem*; ac idcirco eis opus esse multa industria & pietate, multaque virtute. Iob 7. *Militia enim est vita hominis super terram*; & grandis adhuc eis restat via. Nam quemadmodum filij Israel postquam de manu Pharaonis seruitute Aegypti liberati sunt, & mare rubrum transierunt (in quo omnes Apostolo teste, baptizati fuerunt) non statim in terram promissionis à Deo perducti sunt, sed per XL. annos in deserto morãtes post multa prælia inita & calamitates perpessas; varijs tentationibus antequam ad eam tandem peruenirent, probati sunt: ita & de seruitute Diaboli liberatos, & renatos fonte Baptismatis in hoc sæculo ad Dominum peregrinantes multipliciter probari oportet, donec ad terram viuentium, & cælestem Hierusalem fidelibus promissam peruenire mereantur (non enim ignauos, formidolosos, desides, & otiosos vult Dominus milites suos, sed solicitos, magnaminos, strenuos, & laboriosos)

[13] Chrysost. homil. 2. in Matth c. 3. tomo 2. & Aug. de fide ad Petr. c. 3. tom 3. sed & hoc ipsum docet S. Chrys. hom. 9. in c. 1. Ioan. tom. 3. 3. Reg. 19. 1. Cor. 10.

riosos) Interim [14] tamen formidantes ne cadant, cum timore & tremore salutem suã operentur, in laboribus, in vigilijs in eleemosynis, in rationibus, in oblationibus, in ieiunijs & castitate.

Sed & eos moneri oportebit, quod quãuis à fomite seu carnis cõcupiscentia, quæ baptizatis relicta est ad agonem, se assidue oppugnari sentiant: [15] tamen illi per Iesu Christi gratiam fortiter restiterint, aut non consenserint, ipsis nocere non valet, nec imputabitur ad culpam iuxta Apostolũ dicentem: *Nihil ergo damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant*; quinimo qui legitimè certauerit coronabitur. Quod si carnis illecebris & tentamentis cedant, suum peccatum Deo omnium bonorum auctori, qui odit peccatum, & peccatorem, ne impie tribuant, sed sibi ipsis, suoque consensui & voluntati, sicut Beatus Iacobus dicit. *Nemo cum tentatur dicat quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est. Ipse autem neminem tentat; Vnusquisque vero tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.*

Tum quoque Catechista de obseruantia mandatorum edocebit eos, quod [16] teneantur ad eam omnes adulti baptizati, illaque habeat Christi gratia [17] promissionem æternę vitæ, Domino dicente Matth. 19. *si vis ad vitam ingredi serua mandata.* Et iterum Luc. 10. *Hoc fac & viues.*

Quare nec [18] eorum quisquam apud semetipsum dicat, Ego iã credidi, saluus ero: nam nisi fidem operibus teneat fallitur euidenter: vera etenim fides est, quę in hoc quod verbis docet, moribus non contradicit. Ac tunc veraciter fideles erunt. si quod verbis promiserunt, operibus impleant. Cum autem ipsi in die Baptismatis omnibus satanæ operibus atque omnibus pompis abrenuntiare promiserint, vnusquisque in suam memoriam reuocet, vt post Baptismum fideliter seruet, quæ spopondit ante Baptismum.

Nemo [19] itaque quantumuis iustificatus liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet. Nemo item sibi de sola fide blandiatur, ratus sola se fide hæreditatem esse consecutum, etiamsi Christo non compatiatur vt glorificetur: *Nam & Christus ipse* (vt inquit Apostolus) *cum esset filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est obedientiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Item Princeps Apostolorum Petrus. *Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis; hæc enim facientes non peccabitis aliquando.*

Ac proinde [20] ipsi Neophyti moneantur, *vt in Baptismate iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem renouentur*, vt Apostolus docet, *de die in diem, hoc est mortificando membra carnis suæ, & exhibenda ea arma iustitiæ in sanctificationem per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa*

iustitia

14. Ex Cõc. Trid sess. 6. c. 13.
15. Concil Trid sess. 5. in decr. de pecc. origin. Rom. 8. 2. Tim. 2. Iacob 1.
16. Concil. Trid. sess. 6. in decr. iustif. c. 11. & Can. 19. & 20.
17. Conc. Trid. ibid. c. 16. & can 26. & 32.
18. S. Greg. PP hom 29. in Marc vlt. recumbentibus vndecim, &c. quod & similiter docet Chrys. hom. 9. in Ioan c. 1. tom. 3. ibi, Nolimus igitur, nolimus inquam, &c.
19. Conc. Trid ses. 6. in decr. iustific. c. 11. & ibid. can. 19. & 20. Philip 2. Hebr 5. 2. Petri 1.
20 Conc Trid ses 6. in decret. iustif. c. 10 & can. 31. Iac 2. Ephes. 2. Psal 83. Ephes. 4.

iustitia per Christi gratiam accepta cooperante fide bonis operibus crescant, atque magis iustificentur, sicut scriptum est: *Qui iustus est, iustificetur adhuc*. Et iterum: *Ne verearis vsque ad mortem iustificari.*

2.Corint. 4. Rom.6. Apoc. vlt.c. Apoc. 18.8.

Mandatorum autem [21] & præceptorum obseruantiam augmentum esse dilectionis nostræ, erga se Dominus sæpe definiuit, dicens : *Si diligitis me, mandata mea seruate.* Et iterum : *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo.* Et rursus: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

21.S.Basil. serm. 1. de Baptis. p. 2. & conc. Trid. in dec. iustific. sess 6. cap. 11. Ioan. 14. Ibid. Ibid.

CAPVT IX.

De dilectione Dei, & proximi, de patientiæ bono, & præmio bonorum operum.

PRæcipue autem eos doceat Catechista, vt dilectionem erga Deum & proximum habeant, iuxta præceptum : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex totis viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximũ sicut teipsũ*, vt in initio ordinis Baptismi eis proponitur. Et iuxta id quod de proximo diligendo Dominus nocte qua tradebatur mandauit, dicens: *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.* Et iterum, *Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* Item hæc 1. Ioan. 3. *Mãdo vobis vt diligatis inuicem.* Sed & illud certissimum est, sine [22] charitate cætera Dei dona atque virtutes inutiles reddi, ipso Paulo Apostolo dicente: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero Prophetiã, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, etsi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita vt ardeam ; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

Luc. 10. Matth. 22. Marc. 12. & Deut. 6. & 11. & 13 & 30. Luc 10 Matth. 19. & 22. 22.S.Basil. cit. ser. 1. de Baptis. p. 2. 1. Corin 13.

Quamobrem [23] & proximos diligant & iuuent, illisque bene faciant, non solum amicis & bonis; sed etiam inimicis & prauis hominibus charitatem & misericordiam impendant, iuxta præceptum Domini : *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.* Charitatem namque Christianam non intra amicos & notos tantum contineri ; verum etiam ad maleuolos & inimicos extendi, & cuilibet proximo debe-

23.S.Basil. serm. 1. de Bapt par. 2. Luc. 6. & Luc. 6.

ri, ac impendendam esse, vt omnes propter Dominum diligamus etiamsi ab ijs grauia damna, offensas, aut iniurias acceperimus, aut etiam sustineamus; quemadmodum ipsemet Dominus præcepit: *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & Publicani hoc faciunt? & si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergo & vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* Et apud alium Euangelistam: *Diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro persequentibus vos.*

Matth. 5. — *Luc. 6.*

Hoc autẽ & Dominus suo confirmauit exemplo, qui pro suis crucifixoribus orauit: *Pater dimitte illis non enim sciunt quid faciunt.* Et Beatus Protomartyr Stephanus Dominum imitatus, dum à Iudæis crudeliter lapidaretur, vt Apostolorum acta testantur, *positis genibus clamauit voce magna dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum.* Idemque & Moyses & alij serui Dei humiliter obseruarunt.

Luc. 23. — *Act. 7.*

Insuper præmoneat eos, atque hortetur ad patientiam & ad futuras tribulationes, & huius vitæ aduersitates, tentationes, & mala quibus diuina bonitas suos exerceri, & tanquam aurum igne probari permittit, fortiter & æquo animo perferenda: *nam si crucem & mortem oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam: quanto magis fideles & seruos eius? Non enim est discipulus super Magistrum, nec seruus super Dominum suum, Et sicut scriptum est. Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei.* & Apostolus dicit: *Omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.*

1. Petri 1. Luca 24. Matth. 10. Luca 6. & Ioan. 13. Act. 14. 2. Tim. 3. Iacob. 1.

Quod & in Sanctis omnibus mirabiliter eluxit: certoque sciant & sperent sibi à Deo perpetuas coronas propositas esse in cælis, si legitimè certauerint in terris. Quapropter permanentes [24] in vocatione sua, molestias, tribulationes, miseriasque omnes libenter ferant, existimantes crucẽ sibi iugiter ferendam esse cum Christo, quemadmodum & ipse sæpe in Euangelio monet, *Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.* Et iterum. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* Item. *Qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.*

24. Basil. serm. 1. de Baptismo p. 2. & Greg. Naz. orat. in S. Baptisma. Matth. 10. Luc. 9. Marc. 8. Luc. 14.

Neque [25] ipsis hęc dura, grauia aut impossibilia videantur, cum diuina cooperante gratia ea omnia possibilia, facilia, & suauia esse experimento cognituri sint, iuxta verba Saluatoris: *Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris:*

25. Conc. Trid. in decr. Iustific. sess. 6. cap. 11. Matth. 11.

Iugum enim meum suaue est , & onus meum leue . Et sicut Propheta dicit: *Gustate & videte quoniam suauis est Dominus: Beatus vir, qui sperat in eo.* Ac Ioannes Apostolus affirmat : *Mandata eius grauia non sunt.* Et sui exemplo nos docet Paulus dicens: *Scio & humiliari, scio & abundare*(vbique & in omnibus institutus sum, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati) *Omnia possum in eo qui me confortat.*

Psal. 33. *1. Ioan. 5.* *Philip. 4.*

Quinimo eis ostendatur hęc ipsa mandata, ac omnia bona opera in Dei gratia facta, magnam æternamque repositam habere remunerationem, iuxta promissionem Domini : *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agrum propter nomen meũ, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Et iterum. *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Item. *Si quis mihi ministrat , me sequatur , & vbi sum ego, illic minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit honorificabit eum Pater meus.* Et infra : *Si hæc scitis , beati eritis si feceritis ea.* Et vt tradit Apostolus. *Qui* (scilicet Deus) *reddet vnicuique secundum opera sua.* Quocirca & Dominus in Iudicio dicet his qui à dexteris eius erunt : *venite benedicti Patris mei , possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi . Esuriui enim & dedistis mihi manducare ; sitiui & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me.*

Matth. 19. in fin. *Luc. 21.* *Ioan. 12.* *Ioan. 13.* *Matth. 25*

CAPVT X.

De confessione fidei, de perseuerantia, & damnis quæ peccatum mortale consequuntur.

CVm autem victoria quæ vincit mundum sit fides nostra, hortandi sunt inprimis, & confirmandi, vt in fide permaneant, constantes & fortes sint, semper parati eam confiteri, & pro eius confessione, & Domini gloria occumbere. Nec vero ipsam mortem propter Christum formident, aut oppetere timeant ; cum ipse dicat : *Nolite timere eos qui occidunt corpus ; animam autem non possunt occidere : sed potius timete eum qui potest & animã & corpus perdere in gehennã.* Et paulo post: *Omnis qui confitebitur me corã hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui in cælis est. Qui autem negauerit me coram hominibus , negabo & ego eum coram Patre meo qui in cælis est.* Et Paulus Apostolus : *In nullo terreamini ab aduersariis , quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo: quia vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.*

1. Ioan. 4. *Act. 14.* *Matth. 10.* *Philip. 1. in fin.*

Sed

Sed & monendi sunt, vt in virtutibus, pietate, & bonis operibus Dei auxilio confisi,[26] qui operatur in eis, & velle, & perficere, pro bona volũtate perseuerare studeant, vt æternam salutem consequantur, Domino iterum atque iterum contestante: *Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit.* Vt autem perseuerantiæ donum huiusmodi obtineant, Deum humiliter deprecentur, vt speciale eis[27] auxilium ad illud consequendum impartiri dignetur, pro quo & ad Beatam Virginem Dei Genitricẽ Mariam, & ad alios Sanctos cum Christo regnantes deuotè confugiant, vt id eorum patrocinio & intercesſione asſequi mereantur. Deus autem omnis gratiæ, vt D. Petrus ait, *qui vocauit nos in æternam suam gloriam, in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. Ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

26. Conc. Trid. sess. 6. in decr. Iustific. ca. 13.
27. Conc. Trid. sess. 6. cit. ca. 13. vt sup. & can. 22.
1. Pet. 5.

Caueant autem ne ad corruptos prioris vitæ mores, ac vitia redeant, cõsiderantes illud quod Saluator noster ei quem vocauerat, vt se sequeretur, & petenti vt permitteretur primum ire & sepelire patrem suum, dixit: *Sine vt mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade & annuntia Regnum Dei.* Et id quod alteri dicenti: *Sequar te Domine, sed permitte mihi primum renuntiare his quæ domi sunt*; respondit: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Sed quemadmodum Tobias senior docebat filiũ suum ab infantia Deum timere, & abstinere ab omni peccato, & inter alia de quibus postmodum eum monebat illud erat: *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & caue ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.* Ita & Sacerdos doceat Neophytos, vt peccata oderint, illis non consentiant, sed diuina iuuante gratia ea omnino fugiant, iuxta illud quod scriptum est: *Quasi à facie colubri fuge peccata*, quod his offendatur Deus, & in eius iram incurratur, sicut scriptura dicit: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.* Item: *Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus.* Ac iterum: *Similiter autem odio sunt Deo impius & impietas eius.* Quodque propter peccatum, gratia in Baptismi lauacro accepta amittatur, & qui mortiferè peccant, ex innocentibus, puris & immaculatis, nocentes & impuri, atque anima peccati reatu maculata, viles & deformes efficiantur iuxta Prophetam dicentem: *Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas?* Et ex filijs Dei inimici eius & filij Diaboli, ex liberis, serui peccati, imo & ipsius Diaboli fiant quemadmodum Saluator noster dicit: *Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati; Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum auerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Contigit enim illis id veri prouerbij: Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.*

Luc. 9. Ibidem. Tobiæ 1. Tobiæ 4. Eccles. 21. Psal. 5. Eccles. 12. Sapien. 14. Hierem. 2. Ioan. 8. 2. Petri 2.

Doceat item quod per peccatum priuantur æterna fęlicitate beatæ & immortalis vitæ, visione scilicet Dei, & futura gloria quæ reuelabitur in nobis, ac obligantur æternæ mortis & damnationis pęnis, quoniam, vt ait Apostolus: *Stipendia peccati mors*, omniaque bona opera per ipsos antea in gratia facta mortificantur. Vt enim Dominus dicit apud Ezechielem 28. *Anima quæ peccauerit ipsa morietur.* Et paulo infra: *Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitates secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? Omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur, in præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo, quod peccauit in ipsis morietur.*

Rom. 6.

28. Basil. serm. 1. de Bapt p. 2. Ezech. 28. Ibidem.

Præterea demonstretur eis, quam grauis, irreparabilis & intoleranda sit non modo pęna sensus verum & pęna damni, quæ quidem etiam testimonio [29] Sanctorum maior est, quam cruciatus flammarum gehennę, quodque gloriæ amissio multo maior est, quam gehennæ supplicium. Quibus item, [30] qualibus & quantis bonis peccatores priuentur, in quæ vero, qualia, & quanta mala, ac supplicia incurrant ante & post mortem, & post ipsorum corporum resurrectionem. Etenim Dominus apud Matthæum laudans Ethnici Centurionis fidem, & Iudæorũ damnans incredulitatem, *Dico autem vobis* inquit, *quod multi ab oriente & occidente veniẽt, & recumbent cum Abraham Isaac, & Iacob in regno cælorum. Filij autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium.* Et rursus exponens parabolam zizaniorum dicit: *Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur, sic erit in consummatione sæculi: mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in Regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi audiat.* Et iterum in expositione parabolæ Sagenæ missæ in mare: *Sic erit in consummatione sæculi. Exibunt Angeli & separabũt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, vbi erit fletus & stridor dentium.* Et de seruo qui talentum à Domino sibi creditum absconderat: *Inutilem seruum ejcite in tenebras exteriores; illic erit fletus & stridor dentium*; prout & de gehenna ignis, alijsque huiuscemodi æternis supplicijs alibi sæpè. Sed & apud Ioannem: *Venit*, inquit, *hora, in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei: & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem Iudicij.* Quod & in symbolo explicat Athanasius. *Ad cuius* (scilicet Christi) *aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala, in ignem æternum.*

29 Chrys. homil. 4. in c. 7. Matth. tom. 2.

30. Comp. Theol verit. lib. 3 c. 7. de effectu pecc. Matth. 8.

Matth. 13.

Ibidem.

Matth. 25.

Ioan. 5.

31. S. Cyril. Hierosol. Catechc. 17. ad fin. & S. Basil ser. 1. de Baptism. p. 2. Conc. Trid. sess. 6 in Decret. Iustific. cap. 14. 1. Co. 3. & 6.

Serio igitur moneantur [31] Ephes. 4. per peccatū nō cōtristare spiritum sanctum, in quo signati sunt, nec templum Dei, & eiusdem Spiritus Sancti, quod sunt ipsi, eorumque membra, per culpā temere violare; alioquin à Domino se fore disperdendos, & æternæ vitæ fructu priuandos, sicut commonet Apostolus: *Nescitis quia Dei templum estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est quod estis vos.*

32. Conc. Trid. in decreto Iustific. sess. 6. c. 15. & can. 27. & 28.

1. Corinth. 6.

Ac doceantur [32] acceptam gratiam amitti non modo infidelitate; per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocunque alio mortali peccato, quamuis non amittatur fides: & à regno Dei excludi non solum Infideles, verum etiam fideles, qui lethalia peccata committunt, à quibus cum diuinæ gratię adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur. Quare idem dicebat Apostolus: *Anne scitis quia iniqui regnū Dei non possidebunt? Nolite errare; neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces Regnum Dei possidebunt. Et hæc aliquando quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.* Et alibi: *Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia nec nominetur in vobis sicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ: nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia & veritate, probantes quid sit beneplacitum Deo: & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.*

Ephes. 6.

Prouerb. 5. Prouerb. 15. Sapien. 1. Sapien. 1.

33. Cyril. Hierosol. Catechc. 14. ad illuminādos. Daniel. 13. Psal. 7. Matth. 5.

2. Paral. 16.

Admonendi item sunt Dominum respicere vias hominis & omnes gressus eius considerare; atque oculos Domini in omni loco contemplari bonos, & malos: Deum vbiq; præsentem esse, testem, & iudicem omniū quæ aguntur, omnia implere, omnia prospicere, omnia nosse etiā minutissima quęque & interius [33] scrutari corda & renes hominum, & cogitationes eorum. Ac propterea immundas & malas cogitationes fugandas & expellendas esse, & à peccatis, quæ animo & sola voluntate committuntur, sibi abstinendum, dicente Domino in Euangelio: *Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Sed recto corde & firma fide in Deum se credere, ac piè sanctèque viuere debere sciant. Quoniā sicut Scriptura dicit: *Oculi Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum.*

Admo-

Admoneantur præterea non satis esse ab vno, vel altero mortifero peccato abstinere, nisi ab vniuersis abstineant; neque hæc vel illa mādata non transgredi, nisi & omnia pariter seruent. Quicunque enim, vt inquit Beatus Iacobus, *totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus.*

Iacob. 2.

Si qui tamen humana fragilitate (quod absit) post [34] Baptismum aliquo crimine se contaminauerint, & ab [35] accepta gratia per mortale peccatum exciderint, ad Pœnitentiæ Sacramentum [36] quod pro fidelibus [37] quoties post Baptismum in peccata labuntur, Deo reconciliandis ad peccatorum remissionem à Christo Domino nostro institutum est, tanquam ad [38] secundam post naufragium tabulam, statim & confidenter confugiant, vt per illud [39] excitante Deo & eiusdem Christi merito amissam gratiam recuperare procurent, atque ad Confessarium Sacerdotem, cui peccata remittendi, & retinendi auctoritas mandata est, iuxta verbū Domini: *Quorū remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*, accedant; ipsique sincere & fideliter sua peccata confiteantur, & eorum obtineāt absolutionem, ac iniunctas satisfactiones & pœnitentias humiliter impleāt. Dei auxilio cauentes ne iterum in ea labantur, sicut scriptura dicit. *Fili peccasti, non adijcias iterum. Sed & de pristinis deprecare vt remittantur tibi.* Et alibi: *Ne dixeris peccaui; & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor.*

34. Conc. Trid sess. 14. de Sacr. pœnitent. c. 2. & Greg. hom 29. in A,cen. Dom. 35. Conc. Trid sess. 6. in Decr. Iustific. ca. 14. 36. Conc. Trid. sess. 14. cap. 1. 37. Conc. Trid. sess. 6. cap 14. 38 Conc. Trid ibidē. 39 ibidē. Ioan. 10. Eccls. 21. & 5.

CAPVT XI.

De superbia præcipue vitanda; & de veteri homine exuendo, & renouatione nouæ vitæ.

PORRO inter alia peccata superbiam inprimis vitare debent; quod, vt Sapiens dicit: *Odibilis coram Deo fit & hominibus superbia.* Et infra: *Initiū superbiæ hominis apostatare à Deo: quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor eius. quoniam initium omnis peccati est superbia; qui tenuerit illam adimplebitur maledictis & subuertet eum in finem.* Et paulo post. *Sedes Ducum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. Radices gentium superbarum arefecit Deus & plantauit humiles ex ipsis gentibus.*

Ecclesi. 10.

Contra vero inter cæteras virtutes [40] humilitatem quæ earum mater & fundamentū est, eos maxime complecti & obseruare oportet; imitantes Dominū & Deum Saluatorem nostrū, *qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis:* quique discipulos

40. August. de verb. Domini ser. 10. super verbis Mathei 11. quoniam mitis sum, &c. *tom. 10. Philip. 2.*

pulos suos humilitatem sequi & superbiam vitare docuit, aliquando dicēs: *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Aliquando [41]. *Amen dico vobis; nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicunque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.*

Matth. 5. 41 S. Bas. serm. 1. de Bapt. par. 2. Matth. 18. Luc. 18. 3. Reg. 8. 2. Par. 6. & Eccl. 1. Iacob. 3. 1. Ioan. 1. Ibidem.

Quia vero non est homo qui non peccet, & in multis offendimus omnes, & vt Beatus Ioannes ait: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Et iterum: *Si dixerimus, quoniam non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis.* Neophyti maxime admouēdi sunt, vt de accepta gratia se nō extollētes, magna cordis humilitate se peccatores agnoscāt & cōfiteantur, cum hanc [42] vitam sine venialibus saltem peccatis transire non possint, ac vt quoties cadunt, toties diuina gratia resurgere studeant: Prouerb. 24. *Septies enim in die cadet iustus & resurgit.* Ac vt idem Ioannes dicit 1. cap. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus Deus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Et subdit in cap. 2. *Filioli mei hæc scribo vobis vt non peccetis; sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.*

42. Concil. Trid. sess. 6. in decret. Iustific. c. 11 & Cōs. Mileuit. c. 6. 7. & 8. quæ transcribuntur in Conc. Afric. c. 81. 82. & 83. to. 1. Concil. & S. Aug. epist. ad Caleucianum de Baptis. & panis. Petri contra Nouat. 108. to. 2 & habetur de pænit. dist. 1 c. Tres sunt actiones paragr. Est etiam pænitentia.

Frequenter autem Catechista eos doceat, vt in percepta gratia perseuerantes, depositis vitæ erroribus, cæterisque vitiis, bonis operibus vacare, pietatem sectare, virtutes æmulari, ac omne genus peccatorum vitare studeant, iuxta id quod Apostolus ad Romanos scribit: *Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei: non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sāctum qui datus est nobis.*

Rom. 6. 43. S. Bas. ser. 1. par. 2.

Ac [43] quemadmodum *Christus* Dominus noster *resurgens ex mortuis iam nō moritur, viuit autem Deo in æternum*: ita & ipsi in Baptismo, qui crucis, mortis, sepulturæ & resurrectionis Christi similitudinem habet, peccato semel mortui, & consepulti cum Christo, atque cum eo à mortuis excitati, licet in carne viuant, custodiant se ipsos ne denuo ad peccatum recideant, sed ambulent in nouitate vitæ, ac perseuerent viuentes Deo in Christo Iesu dicente: *Qui mihi ministrat me sequatur*; vt idem docet Apostolus: *An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per Baptismū in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris; ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.*

Ioan. 12. Rom. 6.

Idem-

Idemque eos doceat, quæ ad Neophytos maximè pertinent, & ad illos proprie dicta sunt ex verbis Beati Petri Apostoli dicentis: *Deponentes igitur omnem malitiam & omnem dolum, & simulationes, inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes rationabile sine dolo lac concupiscite; vt in eo crescatis in salutem: si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus: vos autem genus electum, regale Sacerdotiũ, gens Sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum.* Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. Charissimi obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam, conuersationem vestram inter gẽtes habentes bonam, vt in eo quod detractant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum in die visitationis.

1. Pet. 2.

Quare & adhortetur eos vt exuti veterem hominem, omnibus membris purificentur, omnes sensus purgent; hoc est omnia membra, ac singulos corporis sensus, cunctasque passiones mortificent, ac induentes nouũ hominem renouentur spiritu mentis suæ, quemadmodum etiam docet Apostolus [44] *Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextra Dei sedens. Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.* Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.[45] Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus. Propter quę venit ira Dei super filios incredulitatis; in quibus & vos ambulastis aliquando, cum viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia; iram, indignationẽ, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro, nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius, qui creauit illum, vbi non est masculus & femina, gentilis & Iudæus, circumcisio & præputium, Barbarus & Scytha, seruus & liber, sed omnia in omnibus Christus. Induite vos ergo sicut electi Dei sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam; supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc charitatẽ habete, quod est vinculum perfectionis. Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore, & grati estote.

Coloss. 3.
44. Breuiar. Rom. leguntur in 1. noctur. Dom. in Albis
Basil ser. 1. de Bapt. p. 2. & serm. 2. de Bapt. cap. 1.
45. idem ibidem supr.
46. Beda in hom. de circ. tom. 7. inter Homilies de SS. & in hom. in s. Epiph. Dom. eod tom. 7.
2. Cor. 7.

Ostendatque eis Catechista, vt huiusmodi mentis renouationem oratione, ac quotidiana virtutum [46] exercitatione faciant. Et sicut alibi idem monet Apostolus [47] *Mundent se ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiẽ-*

47. Basil. serm. 1. de Bapt. part. 2.

tes

tes sanctificationem in timore. Ac demum [48] sicut portauerunt imaginem terreni hominis, portent & imaginem cęlestis: *nam primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis:* qualis terrenus, tales & terreni; & qualis cælestis, tales & cælestes.

1. Cor. 15.
48. Pacian in serm. de Bapt. circa fin.

CAPVT XII.

De his quæ vitanda sunt à Neophytis, & de medijs vt in proposito perseuerent.

CVm Dominus præcipiat vt à Pseudoprophetis caueamus, & Apostolus admoneat, dicens [49] *Licet nos, aut Angelus de cælo euãgelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.* Et in alio loco: *Denuntiamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & nõ secundũ traditionem quam acceperunt à nobis:* Et Beatus Ioannes dicit: *Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis: qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis.* Ideo Catechista specialiter moneat Neophytos, tam qui ex Iudæis, quam qui ex alijs infidelibus ad Christianam fidẽ venerunt, vt quorumuis [50] hæreticorum, schismaticorum, & à fide Apostatarum societatem, conuersationem, & familiaritatem omnino vitent & fugiant.

49. S. Basil. serm. 1. de Bapt. par. 2. Matt. 24. & Marc 13 & Luce 21. Galat. 1. 2. Thess. 3. 2. Ioan.

Et ne cum Galatis redargui mereantur ab Apostolo dicente in 4. cap. *Nunc autem cum cognoueritis Deum, imo cogniti sitis à Deo: quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo seruire vultis? Dies obseruatis & menses & tempora & annos. Timeo vos ne forte sine causa laborauerim in vobis.* Superstitiones & cæremonias omnes Iudaicas, Mahometicas & Ethnicas, nefarias suffumigationes, thurificationes & obsequia quæ dæmonibus exhibentur, ac omnem magiam, sortilegia, veneficia, & incantationes horreant. Astrologiam iudiciariam, vanas dierum, syderum & similium obseruationes, ligaturas, amuleta, chartulas quas breuia vocãt, incognitos characteres & signa continentes, numismata magica, phylacteria & alia superstitiosa, quæ aut collo appensa, ac quouis modo alligata deferuntur, pariter vitent & reijciant. nec non blasphemias, periuria, falsa testimonia, crudelitatem, rixas, pugnas, cædes, ac omnem iniquitatem, adulteria, scortationes, fornicationes, & petulantiã, cæteraque vitia carnis & sanguinis.

50. Pacian. in serm. de Baptis. prope fin. item de huiusmodi peccatis à Christiano vitandis. Epiph. l. 3. contra hæres. tom. 2 ad fin. item Aug. serm 163 de tẽpore à alias septima Dom in octa uis Pasche superius cit. to. 10. & Vos ante omnia. de cons. di. 4.

Abstineant

Abstineant[51] à theatris, spectaculis, publicis ludis, torneamentis, tauricidijs & venationibus periculosis, à gesticulationibus & actibus mimorum & meretricularũ, ab obscenis cantibus & comędijs ac repræsentationibus, & saltationibus inhonestis & impudicis, atque virorum effeminatorum choreis, quæ sunt diaboli[52] pompæ quibus iam abrenuntiarunt.

Vitent item omnem maledicentiam, detractionem, pugnas & contentiones verborum, iniustitiam, auaritiam, vsuras, & omne genus fraudis, & illicitæ negotiationis, omnia denique crimina & peccata tam in se quam in alijs[53] execrentur & caueant, omniq́ue studio & conatu curent se custodire immaculatos ab hoc seculo.

Monendi item sunt, vt de rebus turpibus, obscenisve sermones non misceant, mala & suspecta colloquia fugiant, cum, vt inquit ille, *Corrumpunt bonos mores, colloquia mala.* Sed nec fabulosa, inutilia, vana, aut otiosa loquantur verba: nam & de his ratio reddenda est: Vt enim saluator noster ait, *Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die Iudicij.*

Sed[54] & malorum Christianorum familiaritatem vitare eos oportet. Admoneanturque non quicquid à malis Christianis fieri viderint, id licite & impune fieri posse, seque bonos non malos imitari debere existiment, quin potius, Religiosorum & piorum hominum exempla sectentur, eorumque cõnsuetudine frequenter vtantur.

Ac vt diuino auxilio à mundi illecebris & vitijs se contineant, atque in bonis operibus & gratia Dei, & in vita spirituali indies proficiant; præmoneat eos, quomodo diuina ope bene viuere, in gratia se conseruare & vitare peccata possint, & debeant, nimirum mortificatione membrorum, vitæ abstinentia, studio orationis, & bonorum operum, Sacramentalis cõfessionis peccatorum, & sumptionis sacræ Eucharistiæ frequẽtatione, ac demum assidua memoria mortis, & nouissimorũ, iuxta illud Sapientis: *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis.* Inprimis vero vt peccatorum causas & occasiones fugiant: tum Cõfessariũ sibi deligant probatum, virum spiritualem, & pium, cui omnia peccata & culpas suas sincere confiteantur, ac omnes cordis sui concupiscentias, animi passiones, tentationesque libere aperiant, cuius consilio in via Domini dirigantur. Quamobrem de modo confitendi, & se in hoc sacramento exercendi post Baptismum instruendi sunt.

Sanctissimum vero Eucharistiæ sacramentum frequenter, aut saltem semel in mense, de eiusdem Confessarij consilio, sumant.

51. Epiph. vbi supra, & Cyril. Hierosol. Catech mystagog. 1.

52. Idem Cyril. ibid.

53. S. Basil. serm. 1. de Bapt. par. 2.

1. Cor. 15.

Matt. 12.

54. S. Aug. supra cit. ser. 164. de tempore seu octaua Dom. in octauis Paschae: ad baptizatos, vt bonos, non malos, in Ecclesia imitẽtur tom. 10.

Eccli. 7. in fin.

CAPVT XIII.

De consilijs alijs circa Neophytorum institutionem, præcipue de eleemosyna.

MOneantur vt de tam singulari magnoque beneficio per Baptismum accepto ingrati non sint, sed Deo gratias perpetuo agant, quod ab errore [55] & vanitate ad agnitionem veritatis, è tenebris in lucem, ab impietate ad pietatem, ab iniustitia ad iustitiam, à seruitute peccati in gratiã Dei, à diaboli tyrannide in libertatem filiorum, & à morte perpetua in vitam æternam eos eruere & reuocare, atque è filijs irę filios adoptionis efficere dignatus sit. Ac sæpe recolant & expendant id quod scribit sanctus Ioannes Apostolus: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus.* Cum autem ipsi Dei beneficio, & sancti Spiritus afflatu, Christique fidelium opera fidei veritatem agnouerint, eandem in proximos suos, & suæ nationis homines vicem rependant, ac orantes pro illis nullam prætermittant occasionem, qua illos in Domino lucrari possint: *Tum quia vnicuique mandauit Deus de proximo suo*; tum quia ex eorum cõuersione quam procurant, & ipsi æternam salutem & gloriam eo maiorẽ, & cumulatiorem consequantur, monente Paulo: *Attende tibi, & doctrinæ insta in illis, hoc enim faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Et Iacobo: *Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animã eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.*

55. S. Clem. Rom. l. 7. const. Apost. c. 39. quomodo oporteat Catechum. instrui.

Ephes. 2.

1. Ioan. 3.

Eccli. 17.

1. Tim. 4.

Iacob. 5.

Inculcetur eis, vt semper benedicant Dominũ, sicut Tobias docebat filiũ, dicens: *Omni tempore benedic Dominũ Deũ; & pete ab eo vt vias tuas dirigat; & omnia consilia tua in ipso permaneant.* Et sicut Dauid: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo,* & alibi sæpe: atque omnia in nomine Domini faciant, iuxta ea quæ monet Apostolus Coloss. 3. *Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum.* Et iterum 1. Cor. 10. [56] *Siue ergo manducatis siue bibitis vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Ac vt de temporalibus bonis & seculi huius commodis atque diuitijs anxij non sint, neque nimis soliciti, dicente Propheta: *Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iusto.* Et rursus: *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Hinc & Dominus in Euangelio suos discipulos instituens dicit: *Dico vobis ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nõne anima plus*

Tobiæ 4.

Psal. 33.

56 S. Basil. in sæpe citato ser. 1. par. 2.

plus est quam esca, & corpus plusquam vestimentum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans potest adijcere ad staturam cubitum vnum. Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt; non laborant, neque nent. Dico autem vobis quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si enim fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo soliciti esse dicentes Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt: Scit enim Pater vester quia omnibus his indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua. Et infra post aliqua: *Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris; quanto magis Pater vester qui in cœlis est dabit bona petentibus se?* Et Apostolus Paulus monet: *Nihil soliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione cū gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.*

Matth. 6. & Luc. 12.

Matth. 7. Luce 11. Philip. 4.

Ideoque admoneantur ne [57] quæstibus aut turpibus lucris inhient, neue nimio diuitiarum desiderio, sed sua tenuitate, seu ijs bonis quæ Dei benignitate obtinent, contenti sint, ne in laqueos Diaboli incidant. Vt enim ait Apostolus. *Est quæstus magnus pietas cum sufficientia. Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia auferre nec quid possumus. Habentes autem alimēta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri incidunt in tētationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua quæ mergunt homines in interitum & perditionem Radix enim omnium malorum est cupiditas, quā quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.*

57. S. Cyril. Hierosol. in Procatechesi.

1. Tim. 6.

Qui verò diuites sunt aut facultatibus præstant, moneantur, vt iuxta Psalmographū, *nolint sperare in iniquitate, neque rapinas concupiscere, & diuitiæ si affluant, nolint cor apponere*: sed indigentibus, viduis, pupillis, orphanis, & alijs pauperibus subueniant, benefaciāt, & eleemosynas erogent hospitalibus, Xenodochijs, Noscomijs & alijs pijs locis opem ferant, & pecunias suppeditent, ac alijs [58] misericordiæ operibus indesinenter insistant: quoniam sicut Beatus Iacobus ait: *Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo.* Et sicut scriptum est in lege: *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ. Idcirco ego præcipio tibi vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi qui tecum versatur in terra.* Et Dominus noster in Euangelio confirmat: *Semper enim pauperes habebitis vobiscum, & cum volueritis potestis illis benefacere*

Psalm. 61.

58. Aug. vel alio. authore de fide ad Petr. c. 3. to. 3 ibi. cap. 3. nam & illi qui bene viuunt, &c.

Iac. 1

Deut. 15.

Et alibi: *Omni petenti te tribue.* Et rursus: *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.* Item *date, & dabitur vobis: mensuram bonam & confertam, & coagitatam & supereffluentē dabunt in sinum vestrum.* Item: *Beatius est magis dare quam accipere*

Luca 6.

Ibidem.

Ibidem.

Actor. 20.

Eccli.4. accipere Et Eccle. dicit: *Filij eleemosynã pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne trãsuertas à paupere. Animã esurientẽ ne despexeris, & nõ exasperes pauperem in inopia sua,* & quæ sequuntur. Et iterum: *Exorare & facere elemosynam ne despicias.* *Eccl.7.*

Eleemosynã autem non ex inani gloria, nec ad captandã popularẽ aurã sed recta animi intentione, ad Dei gloriã & proximi subleuationẽ faciãt: quomodo Dominus in Euangelio docet. *Cum facis eleemosynã, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciũt in Synagogis, & in vicis, vt honorificẽtur ab hominibus: Amẽ dico vobis, receperũt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, ne sciat sinistra tua quid faciat dextra tua; vt sit eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* *Matth.6.*

Ac doceantur [59] quantæ virtutis quantiq; pretij & meriti ipsa eleemosyna sit: inprimis vero quod iratũ propter peccata Deũ placatũ reddat, & peccatorũ pretiũ & cõpensatio fiat, iuxta consiliũ Danielis cap.4. *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperũ.* Et Dominus dicit: *Beati misericordes quoniã ipsi misericordiã consequentur*: quin & peccata ipsa extinguat, & abluat, Eccli.3. *Nam ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis, & Deus prospector est eius qui reddit gratiam. Meminit in posterum, & in tempore casus sui inueniet firmamẽtum.* Et Dominus Luc.11. *Quod superest,* inquit, *date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.*

59. Lucas de Pennam Rub C de valid mendicã. l 2. & ex eo Guil. de Ronil in compẽdio descript. Iust. atque Iniust. l.2. c.12. Tradũt eleemosynam decem bona conferre quæ explicant

Sed & Deum misericordẽ & benignum retinet eleemosyna, ac ab omni peccato, & æterna morte liberat, iuxta Tobiã dicentẽ: *Ex substantia tua fac eleemosynã, & noli auertere faciẽ tuã ab vllo paupere, ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multũ tibi fuerit, abũdãter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiã exiguũ libenter impartiri stude. Præmium enim bonorum tibi thesaurizas in die necessitatis; quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & nõ patietur animã ire in tenebras. Fiducia magna erit corã Deo eleemosyna omnibus facientibus eã.* Et ipsum Tobiam alloquens Archangelus Raphael confirmat: *Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere, quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitã æternã:* Et Sapiens dicit: *Conclude eleemosynã in sinu pauperis: & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna viri, quasi sacculus cũ ipso, & gratiã hominis quasi pupillã cõseruabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum. Super scutũ potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit.*

Matth.5. Tob.4. Tob.12. Eccli.29. Ibid.

Sed & eleemosynis velut sacrificio quodam Deũ ipsum promeremur, iuxta Apostolum dicentem: *Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.* *Hebr.13.*

Et id quidẽ, si ab alijs qui sunt in statu gratiæ, vel in charitate fiãt: alioquin, vt dicit idẽ Apostolus: *Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas; & si tradidero corpus meũ ita vt ardeã, charitatẽ autem nõ habuero, nihil mihi prodest,* *1.Cor.13.*

prodeſt, ſcilicet ad æternã vitam promerendã, quamuis & ad ſe diſponendũ ad gratiam, & ad alia multa valde vtilis ſit; Angelo teſtante dũ dicit, *Corneli exaudita eſt oratio tua, & eleemoſyna tua commemorata ſunt in conſpectu Dei.* Act. 10.

CAPVT XIIII.

De abſtinentia à cibis prohibitis.

MOnendi itẽ vt Chriſtianã modeſtiã tenentes [60] amictu ſimplici, nõ ſuperfluis veſtibus, ad mollitiẽ & vanitatẽ, ſed modeſtis ad corporis neceſsitatem vtantur; memores eorũ quæ ſcriptura Eccli. 11. dicit: *In veſtitu ne glorieris vnquam, nec in die honoris tui extollaris.*

Quia vero Iudæi, & Mahometani à quibuſdã cibis velut immundis abſtinent vel eos etiã abominantur, vt carnes ſuillas, & ſimiles, ; vel quæ eorũ more nõ fuerint præparatæ: ideo qui ex eis venerint Neophyti, edocẽdi ſunt, [61] omnes cibos omniaq; eſculenta mũda eſſe & bona, & nihil eorũ à fidelibus reijciendũ Cũcta Gen. 1. *enim quæ Deus fecit, ſunt valde bona* ipſeq; Gen. 9. poſt diluuium omnia quæ mouentur & viuunt quaſi olera virentia tradidit hominibus in cibũ, *& cibos*, dicit Apoſtolus, *Deus creauit ad percipiendũ cũ gratiarũ actione fidelibus & ijs qui cognouerũt veritatẽ. Quia omnis creatura bona eſt, & nihil reijciendũ quod cũ gratiarũ actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Et alibi: *Omnia munda mundis, coinquinatis autẽ & infidelibus nihil eſt mundum, ſed inquinata ſunt eorum & mens & conſcientia.*

Verũ Chriſti fideles ad carnis maceratiõẽ & ſenſuũ mortificationem ab aliquibus cibis, vt carnibus, ouis, caſeo, lacte & ſimilibus quãdoq; abſtinere, vt Quadrageſimę, quatuor tẽporũ, vigiliarũ, aliorumq; ieiuniorũ ex præcepto Eccleſiæ, aut alijs diebus ex inſtituto regulari, aut peculiari voto vel deuotione, vel à carnibus tantũ, vel ab ijs omnibus feria quarta, ſexta, & Sabbato pro cõſuetudine Eccleſiarũ, ac [62] nonnullos Dei ſeruos etiam perpetuo ab eiuſmodi eſcis & vino ex voto vel inſtituto ſimiliter abſtinere tãquã à fortiori cibo & potu pro ſola corporis caſtigatione, nõ q; eas dãnẽt, aut tãquã immũdas reſpuãt aut abominẽtur, [63] ſed q; prẽmiũ expectẽt, vt ſenſibilia deſpicientes ſpirituali deinceps & cæleſti menſa fruantur.

Hæreticos autẽ fuiſſe & eſſe, & hos etiã maximè vitãdos, qui vel [64] cibos tanquã vera creatura Dei nõ eſſent, dãnant, aut illis tẽpore debito veſci prohibẽt, vel [65] ijs abſtinẽtiæ & ieiuniorũ poſthabita diſciplina quibuſlibet diebus ſine delectu & indifferẽtur vtũtur; immemores eorũ quæ dicit Apoſtolus. *Nõ eſt regnũ Dei eſca & potus, ſed iuſtitia & pax, gaudium in Spiritu ſancto. Qui enim in hoc ſeruit Chriſto & placet Deo, & probatus eſt hominibus.*

Proinde abſtinentiam & ſobrietatem ſectẽtur, [66] audientes eundem Apoſtolum qui de ſe dicit: *Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.*

60. Cyril. Hieroſ. in Catech. 5. de 10. dogm. ad illumin.
61. S. Cyril. vbi ſupra catech. 4. Auguſt. ſiue alius author de fide ad Pet. ca. 3. tom 3. & idem eod. lib. cap 42.
1. Tim. 4. Tit. 1.
62. S. Aug. eis c 42. de fide ad Pet.
63. S. Cyril. vbi ſupra.
64. Dicuntur de Encratitis Tatiano, Seuerianis, Manichæis, & ſimilibus.
65. Dicuntur de Luteranis & recentioribus hære.
1. Timot. 4. Rom. 14.
66. Beda in præcep. hom. in oct. Epiph.
1. Cor. 9.

CAPVT

CAPVT XV.

De honore & reuerentia filiorum in parentes, fœminarum in viros suos, & seruorum in Dominos.

QVi parentes fideles habent Neophyti, doceantur eos honorare, iuuare & fouere, illisque obsequi, parere & obedire, vt naturali Iure teneantur, quod sibi fuerint [67] causa vitæ. Et Dominus præcipit in Decalogo dicens: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* Et iterum in innouatione legis: *Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.*

67. S. Tho. 2. 2 qu. 122. art. 5. Exod 20. Deut. 5.

Proinde filij caueant, ne violata naturę & Dei lege, impias manus in Patrem vel matrem inijciant; nam & in tales sceleratos filios, Deus etiam temporalis mortis supplicium comminatus est: ita enim in Exodo mandauit: *Qui percusserit patrem suum aut matrem morte moriatur.*

Exod. 21.

Sed nec maledicta quidem in parentem proferāt: nam & eadem diuina lege dicitur. *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.* Et rursus in Leuitico. *Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur: Patri matrique qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.* Et hoc ipsum Christus Dominus in Euangelio refert.

Ibidem. Leuit. 20. Matt. 15.

Contra vero commoneat eorum parentes, vt & ipsi suos filios in disciplina atque in timore Domini educare studeāt, illosque benigne ac paterne tractent, non sæuientes in illos, ne nimium timidi aut pusillamines reddantur; neque nimium dure aut aspere agentes cum ipsis, ne ad iracundiā vel indignationem prouocentur, neue sic prouocati in aliquam desperationem inducantur: quemadmodum idem docet Apostolus tum ad Ephesios dicens. *Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros sed educate illos in disciplina & correptione Domini.* Tunc ad Coloss. 3. *Patres nolite ad indignationē prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant.* Ita Abel, Seth, Isaac, Iacob, Ioseph, Beniamin, filij Iob, Tobias, fratres Machabæi & alij iusti in sancto Dei timore & amore à sanctis Patriarchis & viris pijs suis parentibus educati sunt. Sed etiam docebit quod ijs qui loco parentum sunt honor, obediētia, reuerentia debentur, pręsertim vero Domini sacerdotibus, Episcopis scilicet & Presbyteris, qui spirituales Patres sunt, nec nō clericis & Religiosis viris ac seruis Dei, & de sacerdotibus quidem in Ecclesiastico

siastico scriptum. *In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica, in omni veritate tua dilige eum qui te fecit: & ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua & honorifica Sacerdotes, & propurga te cum brachijs. Da illis partem sicut mandatum est tibi primitiarum & purgationis,* &c. Et apud Malachiam: *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est:* Et in Euãgelio Dominus de correptione fraterna loquens dicit: *Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.* Et Apostolus: *Qui bene præsunt Presbyteri duplici bonore digni habeãtur maxime qui laborãt in verbo & doctrina.* Et iterũ: *Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem.* Et infra: *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes, hoc enim non expedit vobis.*[68] De omnibus vero tam sacerdotibus quam alijs Dei ministris & seruis ita idem Dominus dicit: Matt. 10. *Qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Qui recipit Prophetã in nomine Prophetæ, mercedẽ Prophetæ accipiet, & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli: amen dico vobis non perdet mercedem suam.* Et iterum: *Quicunque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit, & quicunque me receperit, recipit eum qui me misit.* Ac rursus *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.* Itẽ. *Amen amẽ dico vobis, qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.* Et Apostolus docet. *Reddite ergo omnibus debita; cui tributũ, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorẽ, honorem. Nemini quicquam debeatis; nisi vt inuicem diligatis.*

Mulieres admoneat, vt[69] humiles, verecundæ, sobriæ, castæ, & modestæ sint; & iuxta verbum Dei dicentis primæ parenti nostræ Euæ Genes. 3. *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Viris suis in omnibus subiectæ, in Ecclesijs velato capite orent, & taceant; domi autem discant à viris suis: fucos, pigmenta, capillaturas, cincinnos, & omnem superfluum ornatum vitent, vt se vere pompis diaboli in Baptismo abrenuntiasse ostendant, & mulieres infideles ex earum pia & sancta conuersatione ad Christianam fidem amplectendam prouocentur.

Viros autem doceat, vt vxores suas vt corpora sua diligant, illis adhæreant, cum eis cohabitent, & non sint amari ad illas; cum inter legitimos Coniuges fideles matrimonium magnum sit sacramentum in Christo & Ecclesia, ac diuina & naturali lege indiuidua & perpetua vitæ consuetudo atque vinculum indissolubile esse debeat: quemadmodum dixit Adam, cũ Euam è sua costa ædificatam & à Domino ad se adductã agnouit. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea; hæc vocabitur virago quoniam de viro sump-*

Eccli. 7. Leuit. 2. Malach. 2. Matth. 18. 1. Tim 5. Hebr. 13.

68. Plura ad hæc de honorandis Epis. & sacerdotibus habet Grat. dis. 96. c. Quis dubitet in princ. & c. seq. in fin. & 11. q. 3. c. Si autem, cum tribus c. seq. & in Decr. de maiorit. & obed. fere per totum.

Luca 9. Luca 10. Ioan. 13. Rom. 13.

69. Beda in hom. de Circ. Dom. tom 7. inter hyemales de SS.

Genes. 2. ad finem.

ta est Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Et Dominus noster in Euangelio confirmauit, Non legistis, inquiens, *quia qui fecit hominem ab initio masculum & feminam fecit eos. Et dixit, Propter hoc dimittet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suæ. Et erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Sed & Apostolus fusius eadem docens ait: *Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea.*

Matt. 19 & Marc. 10.

Ephes. 5.

Ac subinde ipsi viri sciant cum legitimis vxoribus suis se perpetuo permanere debere, nec eas dimittere aut deserere eas sibi fas esse: neque etiam apud Christianos repudium aut diuortiũ locum habere, nisi ex causa fornicationis siue adulterij quo ad tori separationem, vt Dominus & Saluator in monte docuit: *Dictum est autem quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis; quia omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat.*

Matth. 5.

Quamobrem admonendi sunt, vt vxoribus debitum reddant, nec inuicem defraudent, nisi de consensu ad tempus, vt orationi seu sacrorum mysteriorum susceptioni vacent; prout idem Apostolus Corinthijs respondens docet: *De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, Similiter & vir sui corporis potestatẽ non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum reuertimini in id ipsum; ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.*

1. Cor. 7.

Quocirca exhortandi sunt viri ad seruandam perpetuoque retinendam pacem & concordiam cum vxoribus suis, nec tamen indulgeant earum vanis desiderijs & voluptatibus, sed satagant vt sint piæ & modestæ in omnibus; vt quietam & tranquillam vitam in mutua charitate ducant, ac præcipue Domino placere possint, iuxta sapientem cum dicit, *In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrum, & amor proximorum, & vir & mulier bene sibi consentientes.* Et rursus, *Amicus & sodalis in tempore conuenientes, & super vtrosque mulier cum viro.*

Eccl. 25.
Eccl. 40.

Seruos doceat in sua vocatione propter Dominum permanere debere dicente Apostolo. *Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat: Seruus vocatus es? non sit tibi cura, sed & si potes fieri liber, magis vtere. Qui enim in Domino vocatus est seruus, libertus est Domini. Similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. pretio empti estis: nolite fieri serui hominum. Vnusquisque ergo in quo vocatus est frater, in hoc permaneat apud Deum;* idcirco vt iugum seruitutis libenter ferant, *Dominis carnalibus non ad oculum seruientes, quasi hominibus sed sicut Domino, & ob eius amorem qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens,*

1. Cor. 7.

in

in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: illis in simplicitate cordis obediant, ac subditi sint, & ex animo eorum iusta faciant, in omnibus placentes, nō contradicentes, non fraudantes.

Dominos vero cum serui post Baptismum eis reddũtur, aut cum opportunum fuerit moneat, vt seruos iam fideles non ægrè, sed hilariter ac non vt seruos, sed pro seruis charissimos[70] in Christo fratres suscipiant & benigne pertractent, ac eis quod benignum, iustum, & æquum est, præstent; curentque vt Christianè viuant, & eos qui dyscoli fuerint, vt filios corrigant, & Christianam charitatẽ in omnibus erga eos exerceant. Etenim vt dicit Apostolus 1. Cor. 12. *In vno spiritu omnes nos in vnum baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus.* Et alibi: *Omnes filij Dei estis per fidem in Christo Iesu.* Galat. 3. *Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christũ induistis. Non est Iudæus, neque Græcus, nō seruus, neque liber, non est masculus neque fæmina.*

70. *Apostol. ad Philemonem* (*vbi de Onesimo dicit*) vt æternum illum reciperes, iā non vt seruum, sed pro seruo charissimū fratrem maxime mihi; quanto autẽ magis tibi & in carne & in Domino.

Dominicis & festis diebus non permittant illos seruilibus & mechanicis operibus vacare, sed potius iuxta diuinam legem & Ecclesiæ præcepta eos faciāt ab ijs quiescere & abstinere, ad Ecclesias accedere, sacris Missarum mysterijs interesse, verbũ Dei audire, frequẽter sua peccata sacerdoti Confessario probato confiteri: & de eius consilio sanctissimæ Eucharistiæ Sacramẽtũ suscipere, atq; alijs pietatis actibus operā dare. Spcialiter tandẽ dominos doceat, quæ & dominis mādat idem Apostolus postquā cōmonuit seruos. *Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia illorũ & vester Dominus est in cælis; & personarum exceptio nō est apud Deum.* Et iterum: *Domini quod iustum est & æquum seruis præstare, scientes quod & vos Dominum habetis in cælo.* Et quæ sapiens monet: *Non lædas seruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima sua: Non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.* Et iterum. *Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua; quasi fratrem sic eum tracta; quoniam in sanguine animæ comparasti illum.* Tum etiam ad Timotheum. *Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur; ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent Dominos, non contemnāt, quia fratres sunt, sed magis seruiant quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hæc doce & exhortare.* Tum denique ad Titum. *Seruos (scilicet) hortare Dominis suis subditos esse in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes sed in omnibus fidem bonam ostendentes, vt doctrinam saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.* Et B. Petrus: *Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis sed etiam dyscolis. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu.*

Exod. 20. Leuit. 19. & Deut. 5.

1. Tim. 6.

Tit. 2.

1. Pet. 2.

CAPVT XVI.

De alijs seruandis circa Neophytos.

IN archiuio domus Catechumenorum & Neophytorum habeatur [66] & asseruetur specialis liber, in quo describantur singulorum qui in ea recepti vel catechizati & instructi, siue maiores, siue minores natu fuerint, baptizati sunt, nomina, cognomina, patria, & Baptismi & Confirmationis dies, quiue eorum in Catechismo, Baptismo, & Confirmatione fuere susceptores.

Sed & ipsorum omnium numerus seu catalogus, in eodem libro vel in alio retineatur.

Vbi vero domus Catechumenorum non extat, Parochus id faciet in communi libro baptizatorum, & confirmatorum, ac loci Ordinarius ad futuram Dei memoriam, in actis suæ Curiæ hęc ipsa adnotari mandet.

Et quoniam per gratiam Baptismi ciues sanctorum & domestici Dei efficiuntur, longeque dignius existit regenerari spiritu, quam carne nasci; ideo [67] Apostolica authoritate statutum est, vt Neophyti ciuitatum & locorum, in quibus sancto Baptismate pro tempore regenerabuntur, vere ciues sint, & priuilegiis, & libertatibus & immunitatibus, quæ alij ratione natiuitatis, & originis dumtaxat consequuntur, gaudeant. Proinde ea de re Neophyti ipsi post aliquot Baptismi dies, certiores fiant, & eorũ Præfecti seu Parochi, aut alij qui ipsis præsunt, curent, vt apud populi eius loci magistratus inter ciues, siue eorum catalogo describantur.

Catechista, aut alius Præfectus Neophytis sæpius ad memoriam reducat; præsertim vero cum eos de domo Catechumenorum dimittit, [68] spõsionem illam, quam ante Baptismũ fecerunt de abrenuntiando Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius.

Præscriptis porrò diebus elapsis, adulti siue maiores Neophyti, qui proprias domos habent, quibusue ad vitæ sustentationem suppetunt facultates, ad eas liberè redire permittantur, dum tamẽ cum Infidelibus non cohabitent, sed potius quoad fieri poterit, procul ab eis domos habeant.

Qui vero domibus & facultatibus carẽt, donec artificio, vel alicui operi se addixerint, aut artem aliquam professi fuerint, aut certum vitæ genus elegerint, aut se aliter sustentare valeant, in eadem Catechumenorum domo, vel apud supradictas personas retineantur. Minores [69] autem apud viros vel mulieres boni nominis & timẽtes Deum vel in aliquo Religio-

66. Concil. Tolet. 12. c. 9 paragr. item vt Episc omnes Iudæis, &c. ibi & vt possessiones eorum, vel cõditiones in Scriniis Ecclesiæ cõdant. & Conc. Tri. sess 24. de reform matrim cap. 2. paragr Parochus ante quam.

67. Paul. PP. iij in suis literis in forma breuis de Iudæis & infid venient. ad fid. incip Cupiẽtes Iudæos. Datum Rom apud S. Petrũ ab Annulo piscator. die 21. Mar. 1542 Põtif sui anno 8. paragr. Et quoniam. ad verbum desũpto ex PP. Conc Basil. sess 19. in decr. de Iudæis & Neop. paragr Et quoniam.

68. Greg. Naz orat in Baptisma, & Basil in ser. 2. de Baptis. cap 1.

69. Conc. Tolet. 4. c. 59 apud Gratian. 28 q. 1. c. Iud filios, de quo Iac. Episc. Pacen. in inst. Cath. c. 29 de filijs & minor. n. 8

ſo loco, Collegio Monaſterioue virorum, ſi mares; Virgines, Sãctimonialium aut puellarum; ſi fœminę fuerint, collocentur, vt ſub eorum, vel earũ conuerſatione, & diſciplina Chriſtianæ Religionis cultum addiſcant; & tam in fide, quam in moribus inſtituti in melius proficere poſsint. Deligãtur præterea aliqui viri probi & pij, qui ipſis interim Neophytis indigentibus habitationes, artificia, ſupellectilem, cęteraque alimenta, ac ad vitã neceſſaria iuxta eorum ſtatum & conditionem, vel de reditibus, prædictę domus, vel de Chriſti fidelium oblationibus, ſiue eleemoſynis ſtudeant procurare.

Verum ſi neque reditus neque oblationes aut eleemoſymæ ſatis ſint, locorum Ordinarij tam de fructibus & prouẽtibus Eccleſiarum ſuarum, quam aliunde eiſdem Neophytis ne victus inopiam patiantur, donec per ſe ipſos ſuſtentari valeant, prouidebunt, prout [70] Innocentius III. alijque Patres & ſummi Romani Pontifices ſuis literis mandauerunt,

Quod quidem Sanctus Gregorius [71] Magnus rei Eccleſiaſticæ largiſsimus diſpenſator pro præclariſsima ſua charitate egregie præſtitit, vt apparet ex eius litteris ſcriptis ad Anthemium ſubdiaconum, Cyprianum Diaconum Rectorem patrimonij Siciliç, & ad Fantinum defenſorem Siciliç, vbi & [72] auream illam ſententiam pronunciauit, quod non eſſet grauiter ferenda diminutio reditus Eccleſiaſtici, propter conuerſionem Iudæorũ ad fidem: Nec hoc, inquiens, inutiliter facimus, ſi pro ſeruandis penſionum oneribus eos ad Chriſti gratiam perducamus; quia etſi ipſi minus fideliter veniunt; hi tamen qui de eis nati fuerint, iam fidelius baptizantur. Aut ipſos ergo aut eorum filios lucramur, & ideo non eſt graue, quicquid pro Chriſto dimittimus.

Sed & alij Romani [73] Pontifices ſe præclarum bonorum operum exẽplar præbentes erga pauperes & alios Neophytos, liberaliter & mirifice hactenus effecerunt; atque noſtris temporibus, tum ex Cameræ Apoſtolicæ reditibus, locis montium, & penſionibus Eccleſiaſticis eorum inopiam ſubleuando, tum etiam officijs, militijs, & honoribus illos ornando, præſtare conſueuerunt.

Curent etiam ijdem viri pij, ne illi otio aut ignauia torpeſcant, ſed alicui operi vel licitæ arti, ſiue negotiationi ſe applicent; dũ tamen omnino inter Iudæos aut alios Infideles proxenetarũ, aut quamlibet artem exercere non præſumant.

Hos autem vel domus Catechumenorum & Neophytorum Præfectos, alioſue probatos ſacerdotes, & ipſi Neophyti, vt in ſui neceſsitatibus & caſibus conſulant, monendi ſunt; iuxta id quod ſcriptum eſt: *Conſilium ſemper à ſapiente perquire.*

70. Innoc. 3. ad Eduen. Epiſc. lib. 2. regeſt. impreſſi tom. 1. & ad abb. & Conuentũ S. Mariæ de prato de Leinceſtre eo l. 2. regeſt. to. 1. ac Ioan. 22. in Extr. Signum arbitrantes c. 2 de Iudæis in Extrauag. cõmunibus. Et PP. Conc. Baſil ſeſſ. 19 in decreto de Iudæis & Neop. parag. & quoniam. Paulus iij. in dictis litteris in for. breuis inc Cupiẽtes.

71. S. Greg. l. 3. regeſt ep. 31 ſeu c. 31. ad Anthem. Subdiac. & l. 4. eiuſd. Regeſti ep. 5 ſeu cap. 5 ad Cypr. Diac. Rectorem patrimonij Siciliæ. Facit etiam quod ſcribit idem Greg. l. 7. ep. ſeu c. 24. ad Fantinum.

72. Idem Greg d. c. 5. ep. ad Cypr.

73. S. Greg. Leo X Paul 4. Pius 5. Greg. 13. atque alij vt poſtea Clemens 8. Tobiæ 4.

74.S.Cyril. Hierosol. in Catech. mystagog. 5. 1.Thess.5.

Et demum in fine Catechista benedicat eis, & cum Apostolus dicat:[74] *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester & anima, & corpus sine querela, in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur.*

CAPVT XVII.

De alijs obseruationibus circa Neophytorum profectum.

NEc propterea cum ad propria domicilia dimittuntur saltem per annum, in omnimoda libertate relinquendi sunt: sed vt christianè viuant diligens cura habeatur; & ideo à religiosis personis sæpe visitentur, & in fide confirmentur; ac de eorum vita domestici, & vicini eorũ percontandi sunt, An ad Ecclesias accedant: An diebus Dominicis & festiuis Missas audiant, & saltem singulis mensibus, si non frequentius; & præcipuis anni festiuitatibus confessionem peccatorum proprio Sacerdoti vel alteri ab Episcopo approbato eis assignato faciant, & sacram Dominici corporis communionem percipiant.

Aliquando etiam ad domum Catechumenorum accedant, vt ibi Præfecto domus, aut ipsorum superiori se præsentent, vt vel actionum suarũ rationem reddant, vel ab eo documenta salutis accipiant.

Puellæ nubiles vt honestè nubant eleemosynarum subsidio iuuentur, & quantum fieri potest, non nisi originarijs & antiquis christianis matrimonio iungantur. Si quæ monasterium ingredi voluerint, aut aliter cælibem vitam ducere, eis non negetur, sed in sancto proposito confirmentur, atque si in ipso perseuerauerint, in aliquo religioso loco, aut monasterio collocentur.

Decet autem vt vbi copia Neophytorum est, Monasterium proprium puellarum Neophytarum, vt in vrbe, erigatur; quarum cura penes moniales originarias & antiquas Christianas sit: & ex ipsis puellis, cum ad ætatem nubilem venerint, quæ cælibes esse noluerint, nubant; aliæ vero ibidem maneant cum alijs puellis separatim viuentibus.

Similiter & ex Neophytis viris, qui voluerit vel ducere vxorem, vel aliquam ingredi Religionem, non desit ei piorum hominum consilium & auxilium, vt quod saluti tum animæ, tum corporis magis conducit, id faciat, & exequi valeat. Et omnino qui præsunt curent, vt is, si commode fieri potest, originariam, & antiquam potius christianam mulierem, quã Neophytam accipiat in vxorem.

Quod

Quod quidem & in alijs omnibus Neophytis vtriusque sexus generaliter quoad fieri poterit curandum: Nam cum [75] experientia teste compertum fuerit, mutuam Neophytorum inter se conuersationem ipsos in fide Christiana fragiliores reddere, ac saluti eorum plurimum officere, auctoritate Apostolica decretum est, vt locorum ordinarij quantum pro incremento fidei viderint expedire, curent & studeant Neophytos ipsos cum originarijs Christianis matrimonio copulare.

75. Paul. 3. in d. litteris de Iudaeis, & alijs infid. ad fid. venient. paragr. Et quoniã experientia teste. Ex PP. Conc. Basil. sess. 19. in decret. de Iudaeis & Neop. parag. Et quoniam experientia teste.

Commendentur praeterea Parochis in quorum Parochia degunt, vt eorum curam praecipuam habeant; & ab his postea visitatores Neophytorum ad hoc designati saepe cognoscant mores eorum, An piè & Christianè viuant; An in Pascha in parochiali Ecclesia sacram Eucharistiam sumpserint; An Missas & diuina officia, ac praedicationes, & lectiones verbi Dei frequentent; & ad doctrinam Christianam audiendam veniant; An vocati ad comitandum Sacerdotem deferentem sanctissimum Eucharistiae Sacramentum ad infirmos praesto sint, & ad alia pietatis opera diligentes: Num in domos eorum Iudaei conueniant aut familiariter commorentur, aut ad eos ventitent: Num inimicitias & dissensiones habeant cum alijs Neophytis aut antiquis Christianis, quas pro sua prudentia componere studeant, aliaque inquirant, & prout opus fuerit prouideant. Quod & ipsi Parochi pro officij sui munere faciant, vbi domus vel confraternitas Catechumenorum, & Neophytorum, illiusque Praefectus & visitatores non habentur.

Orationi vacent, Officium Beatissimae semper Virginis Dei genitricis Mariae, qui Latinè legere sciunt, & defunctorum, septem Psalmos poenitentiales, Litanias, & alias pias orationes & preces cum eis oportunum fuerit, recitent.

Coronam ac Rosarium eiusdem gloriosae & Beatae Mariae semper Virginis tam hi qui legere sciunt, quam qui nesciunt, discant, & similiter recitent.

Cum cubitum eunt, & cum è lecto surgunt, semper signo crucis se signent, ac Pater noster, Aue Maria, & Credo in Deum saltem dicant. Antequam cibum sumant, mensam benedicant, & sumpto cibo gratias agant.

Cum prodeunt domo, signent se signo crucis, & cum iter aliquod aggrediuntur, eodem signo crucis, & oratione se muniant.

Cum aliquam Ecclesiam praesertim celebriorem praetereunt, intrent in eam, aqua benedicta se aspergant, & sanctissimum Eucharistiae Sacramentum, quod in ea asseruatur, reuerenter adorent.

Orantes in Ecclesia Dei vtrumque genu flectant, nec in ea existentes collocutionibus alijsque negotijs vacent, sed reuerenter & deuote se habeant, & tota cordis humilitate Dominum deprecentur.

Saepe

Sępe autem plebem suam Parochus moneat, vt huiusmodi conuersos ad fidem amplectantur, & foueant, bene viuendi eis exemplum præbeant, ab Infidelium, & malorum Christianorum iniurijs, qui illis impie fidem aut pristinam infidelitatem exprobrant, defendant; quinimo eos de fide suscepta semper laudant, & vt Deo gratias semper agant hortentur. Secum eos ducant ad Ecclesias, ad conciones, & ad alia pia loca; Christianos mores, ritus, canonum præcepta, & consuetudines doceant, sanctis monitis, & cõsilio semper adiuuent, in necessitatibus eis subueniãt, ęgrotos visitent, discordes concilient, amicitiam cum eis colant, aliquos eorum incultos mores ac defectus sustineant, & tandem quemadmodum cæteros Christianos, ita eos, vt fratres habeant dilectos conciues, & coheredes Regni cælorum.

CAPVT XVIII.

De fugienda omnino Neophytis communicatione cum Infidelibus.

CVm sæpe[76] malorum consortia etiam bonos corrumpant, & multo magis eos qui ad vitia proni sunt, & Christi fidelibus, præsertim vero Neophytis valde[77] perniciosa sit infidelium consuetudo, illam ij maxime vitare, ac nullum cum Iudæis aut alijs Infidelibus aut impijs hominibus amicitiam, societatem, aut communionem habere debent: vt à Domino in diuinis scripturis sæpissimè admonemur, dicit enim per Moysen: Num. 16. *Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorum*, & per Isaiam 48: *Egredimini de Babylone, fugite à Chaldæis.* Et infra c 52. *Recedite, Recedite, exite inde, pollutũ nolite tangere, exite de medio eius.* Et per Ieremiã ca. 51. *Fugite de medio Babylonis, & saluet vnusquisque animam suam.* Et per Apostolum Paulum, 2. Cor. 6. *Nolite iugũ ducere cum Infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Qui autem consensus templo Dei cũ Idolis? *Vos enim estis templũ Dei viui, sicut dicit Deus, Quoniã inhabitabo in illis, & inãbulabo inter eos, & ero illorũ Deus, & ipsi erunt mihi populus,* & quæ sequuntur. Et demum in Apocalypsi cap. 16. *Exite de illa* (scilicet Babylone) *populus meus, vt ne participes sitis delictorum eius: & de plagis eius non accipiatis.*

Et hæc quidem de impiorum & infidelium consortio atque consuetudine fugienda non immerito, sed ex necessaria, & manifesta causa periculi seductionis & subuersionis fidei, & participationis malorum & pænarum tradendæ

76 Cõc. Tol. 4. c. 61 apud Gratian. c. sæpe malorũ 28 q. 1.

77. Adidẽ supra de recipien. & instruen Catech. parag. 1 vbi alia authoritas citatur, et parag. Quocirca moneat eos: etiam Basil. serm. 1 de Bapt p. 2 ad fin vbi loquitur & de Baptizando & de iam regenerato vt mutet locum & vitæ pristinæ consuetudinem, & Chrysost ad pop. Antioch hom. 22 coll. 4. vbi de pristinis vitijs, moribus. & vita mutandis plenius, &c.

tradenda sunt. Scriptum est enim: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.

Quare Neophyti cum Iudæis & alijs infidelibus, nec societates, nec negotiationes quantum fieri potest habeant: caueantque iuxta Apostolum, *ne eorum infructuosis operibus tenebrarum vnquam communicent, magis autem redarguant, atque se ab illicitis negotiis, & mercaturis tam cum illis, quam cum quibuslibet alijs omnino, ac perpetuo abstineant.*

Ephes. 5.

Catechista, & [78] qui ipsorum curam habent & Diocesani operam dent, ne cum Iudæis seu infidelibus saltem per longum tempus conuersentur, ne sicut quandoque contingit ab infirmitate curatis, modica occasio ad pristinam perditionem recidiuos efficiat. Et primo præsertim anno post Baptismum eos non nisi præsente Catechista, aut Confessario Sacerdote, vel alio antiquo & probato Christiano ex rationabili vel necessaria causa & raro, & quam breuissimo sermone alloquantur. Illos tamen odio non habeant, nec, vt bonos se Christianos ostentent, aut aliorum Christianorum beneuolentiam captent, ac sibi concilient, eos maledictis incessant, aut contumelijs vel vlla iniuria afficiant, memores præceptorum legis naturæ: *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Et omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & Propheta,* vt ait Dominus. Quinimo sibi persuadeant ea Christianis viris maxime displicere, ac meminerint se quoque in illis tenebris infidelitatis aliquando fuisse; proptereaque eos magna commiseratione dignos putent, & pro eorum, præsertim vero parentum, liberorum, aliorumque consanguineorum, affinium & propinquorum, qui in infidelitate remanserunt conuersione, supplices, assiduas, feruentesque ad Deum preces toto corde effundant; vt & ipsi participes sint beneficij redemptionis humanæ, quam Christus Saluator noster pro sua immensa in nos dilectione operari dignatus est. Sed & erga eos benignitate & Christiana charitate vtentes, beneficiis, cum occasio vel oportunitas dabitur, illos prosequantur.

78. PP. Conc. Basil. sess. 19. in decr. de Iudæis parag. Curent insuper vers. Et tam ipsi. Et ex eis Paulus Papa iii in supracitatis literis de iudæis & aliis venientibus ad fidem simili paragr. Curent insuper vers. & tam ipsi.

Tob 4.

Matth. 7.

Cæterum qui ex Iudæis Christiani facti sunt, cum Iudæis nec verbum quidem Hebraice loquantur, sed cum loquendum eis, vt dictum est, aliquando erit, loquantur communi lingua, vt ab omnibus possint intelligi, nisi sint viri docti, qui de veritate Christianæ fidei tractantes, vel cum Iudæis differentes ex sacris veteris instrumenti scripturis, vel aliis eorum libris, ad eiusdem fidei confirmationem authoritates & loca hebraicè proferant, aut recenseant.

79. Conc. Tolet. 4. cit. c. 59. apud Gratian. 28 q. 1. c. Iudæorū filios.

Generaliter autem cauendum est, ne [79] Iudæorum aliorumue infidelium filij iam baptizati, [80] siue impuberes siue puberes sint, eorum parentibus, si habuerint,

80. Ad idē sup. c. præced. para. Quod

tibus, consanguineis, vel affinibus infidelibus post Baptismum vllo modo restituantur, ne illorum inuoluantur erroribus aut consuetudine corrumpantur, aut falsis persuasionibus à Christi fide deficiant, & ad Iudaicã perfidiam, vel pristinam infidelitatem reuertantur. Et si ad eos redierint, omnino ab eorum consortio separentur, & educandi Instituendiue iuxta sexũ tradantur vt supra.

Sed & si infantes[81] fuerint, idem obseruetur: quinimo etsi lactentes sint, quos etiam inuitis parentibus aliquo casu baptizatos esse compertum fuerit, nec etiam lactandi aut ad tempus nutriendi, & educandi matribus seu parentibus restituantur.

Neque[82] quorundam[83] Iuris Canonici interpretum opinio probanda est qui falsis rationibus persuasi infantes siue impuberes filios Iudæorũ, vel aliorum infidelium baptizatos, etiam post Baptismum reddendos seu tradendos esse parentibus vel consanguineis vsque ad certam ætatẽ, pro varia ipsorum opinione censuerunt. Nam & in Sancta Romana & vniuersali inquisitione[84] aduersus hæreticam & Apostaticam prauitatem, ad conseruãdam fidei puritatem in pueris baptizatis ac ad illos in ea recte instituẽdos, bonisque & Christianis moribus imbuendos, & ne in ipsa educatione infidelium parentum, vel suorum quibuscum viuerent superstitione vel perfidia corrumpantur, aut eam cum lacte imbibant, illorũ opiniones tanquã falsæ, erroneæ, & periculosæ vna cum earum auctoribus reiectæ, & improbatæ sunt: ac generaliter Apostolica auctoritate declaratum, & decretũ est, vt pueri, & infantes Iudæorum vel aliorum infidelium quauis causa vel occasione baptizati non restituantur Iudæis, vel infidelibus etiam eorum parentibus, vel consanguineis, vel aliis quibuscunque propinquis, quantumuis sanguine, & quouis gradu coniunctissimis, etiam ad tempus, donec adolescant, aut infantiam transigant, vel etiam donec ablactentur; non obstantibus prædictis opinionibus quorumuis Glossatorum Canonistarum, aut aliorum Doctorum, cuiusuis sint auctoritatis, aut æstimationis.

Ac iuxta Sacros Canones neque à Iudæis[85] vel hæreticis xenia, munuscula, seu donaria festiua, & quę olim feriatica vocabantur, neque etiã Iudæorum[86] azyma accipiant aut comedant, aut alias communicent impietatibus eorum. Nam & graue peccatum est, & in committentes graues etiã pęnæ statutæ sunt.

Neque[87] Pascha aut alios dies festos Iudęorũ, qui iam velut vmbrę & figuræ transierunt, cum eis agant aut obseruent, neque ad eorum, imo potius Satanæ Synagogas, scenopegia, circuncisiones, aliasve ipsorum solennitates etiam curiositatis studio accedant: neque quicquam cum eis tractent.

81. Sup. eo. l. proximo parag. Neque plus infantes, & parag. Lactentiũ vero.
82 Additio decreti sub Sixto V.
83. Calderin, Felin. & quidam alij.
84. Sub Sixto 5. die 22. Octobr. fer. 6. 1587.
85. Canon. Apost. 69. alias 70. iuxta Theod. Balsamonẽ, & Conc. Laodic. cap. 37. iuxta 2. edi
86. Cit. can. Apost. 69 ac idem Conc. Laod c. 38. iuxta 2. edit. & 6. Syn. can. 11. & habetur apud Grat. c. Nullus eorum. 28. q. 1
87 Citatis can. Apost. 69. & Laod. conc. ca. 37. & S. Ignat. Epistola ad Philipp.

Cum ipsis non [88] comedant, neque bibant, [89] neque quidquid comedi aut potari potest, à Iudæis accipiant.

Neque ad eorū conuiuia accedant, neq; eos ad sua excipiant, aut inuitēt. Quod omnibus Christianis sacri [90] Canones interdixerunt. quia cū apud Christianos cibis cōmunibus non vtantur, indignū est atq; sacrilegiū eorū cibos à Christianis sumi; cū ea quæ Apostolo permittēte 1. Tim. 4. *nos sumimus, ab illis iudicentur immūda*; ac sic inferiores incipiāt esse Christiani, quam Iudæi si nos, quę ab illis apponūtur vtamur: illi vero à nobis oblata cōtēnāt.

Cum eis non [91] cohabitent, nec vllam familiaritatem habeant, ad eorum domos vel hospitia non adeant aut diuertant, nec cum eis pernoctent.

Nec vicissim illos sināt familiariter ad se venire, aut suas domos intrare.

Neque etiā cū ipsis in [92] balneis lauent, ludant, saltent, aut tripudiēt.

Sed nec etiā [93] in morbis aut infirmitatibus suis Iudęos medicos accersant, neque ab eis medicinas accipiant.

Quocirca in Vrbe iussu [94] Pij Papę V. Iudæis sub pecuniariis & corporalibus, nempe publicæ fustigationis, & carceris pęnis, etiā iterato inhibitū fuit, ne audeāt aut prę sumāt Neophytos & Catechumenos vtriusq; sexus, etiamsi pater, mater, frater, aut soror, aut etiā filius, vel cōsanguineus, etiāsi infantes cuiussuis ętatis, in eorū domibus & habitationibus recipere & acceptare, neque ibidem cum eis comedere, & dormire, aut societatē, vel negotium aliquod seu conuersationem cum eis, aut mercaturam aliquam facere, habere aut tenere, neque cum eis ambulare aut laborare. (Quod & deinceps etiam amplius & grauioribus pęnis mandatum est [95].)

Et vice versa etiam iussu Domini Papæ Cardinalis [96] Protector & Iudex ordinarius Catechumenorum & Neophytorum publico edicto vetuit, & prohibuit vniuersis Neophytis & Catechumenis vtriusque sexus, ne quisquam eorum cuiuscunque status & conditionis, audeat aut præsumat post illius publicationem sub quouis prætextu, causa, vel colore comedere, bibere aut dormire in domibus vel apothecis Hebræorum aut aliorum Infidelium, vel alio in loco intra eorum septa; vel illa noctu ingredi, aut in eis pernoctare: ab eis munera aut dona cuiuscunque generis, ne cibos quidem vel potum, & præsertim azymos panes, & similia, quæ pro eorum superstitione statis temporibus parari solent, accipere. Neque ad eorum conuiuia &

88. Conc. Elsber c. 50. tom 1. Conc. Con. Meten. c. 4 tom. 4. Conc Lucet alster fu cū Gentilibus sicut dicit S. Amb. in Luca cap. 5 super verb nō veni vocare iustos, &c. Et Chrysost. in Epist. ad Hebraeos ca. 21 hom. 25. & habetur apud Grat. 28. q. 1. cap. Ad mensam, vel nisi causa conuersionis, vt dicitur 23. q. 4. c. Infideles ex August. vbi dicitur. Infideles non possumus Christo lucrari si eorū colloquium vitamus & conuiuium, vnde Dominus cum Publicanis & peccatoribus manducauit & bibit, &c.

89. Conc. Metē ci. c. 4.

90. Conc. Agaten. c 40. tom. 1, Conc. & habetur apud Gratian. 28 q 1. Omnes deinceps Item Conc Venet. c. 12. to 2 Con. Item cit Conc Meten c. 4. Item Conc Matiscon. 1. c 15 eod to. 2. Conc. Item Conc Aurelian. 3. 12. eod tom 2. Conc ibi: item, Christiani conuiuia interdicimus Iudaeorum, in quibus si forte fuisse probantur, annali excommunicationi pro huiu modi cōtumacia subiacebunt. 91. VI Synodus Can. 2. apud Gratian. c. Nullus 28. q. 1. 92 Ibid. can. 11. & apud Grat. 28. q 2 cit. c Nullus. 93. Ibid can. 11. & apud Grat. 28. q. 1 d c Nullus. 94. In praecepto seu inhibitione vicarij vrbis, postea ed to, die 17. Iul 1592. 95. Vt in edicto Reuerendissimi Dom. Card. Rusticucii, vicarij vrbis, postea edito die 17 Iul. 1592. 96. Iul. Anton. t. S. Bart. in Insul. Presb. Card. S. Seuer. vocatus in eius edict. 12 Iul. 1592.

festa accedere : Neque circumcisioni puerorum eorundem Hebræorum interesse: Neque domos vel hospitia in quibus Iudæi commorantur inhabitare; opera medicorum & ipsorum medelis vti; neque vllam denique cum eis familiaritatem, consuetudinem & conuersationem habere. Quod vt facilius fieri posset, vetuit etiam & prohibuit, ne quisquam prędictorũ Neophytorum & Catechumenorum per se vel lium cum illis in mercatura aut alia negotiatione communicet, vel societatem ineat ; imo si quam forte cęperit, debeat eam intra octo dies à die publicationis huiusmodi absoluisse, & rescidisse. Præterea ne audeant operari, aut operas suas locare in domibus aut apothecis Iudæorum, aut aliorum Infidelium, aut in domibus aliorum in quibus ipsi Iudæi operantur. Prohibuit quoque omnibus & singulis Neophytis, ne quisquam eorum audeat vel præsumat in domos aut apothecas suas recipere & familiariter tractare, cum quoquam Iudæo, etiamsi pater, mater, frater aut alio cõsanguinitatis vel affinitatis gradu sibi coniunctus esset : in alio quocunque loco, domo, caupona, vel diuersorio cum eis comedere, bibere aut dormire, sub quouis prætextu vel colore ; neque etiam ad sua conuiuia, nuptias, aut festa illos inuitare, aut eorum opera & seruitio in domibus suis vti sub pęna viginti quinque Scutorum auri in auro, applicanda domui Catechumenorum.

Vt nulla denique [97] Iudæis præsertim ad Christianam fidem conuersis, sit vltra communio cum his, qui in Iudaica superstitione permanent, ne forte eorum participatione subuertantur : cum sicut dicit Apostolus : *Modicum fermentum totam massam corrumpat.*

Ac doceat vt omnia alia quæ in decretis & sacris [98] cõstitutionibus de Iudæis, deque eorum vsu & consuetudine prohibita sunt, diligenter vitare debeant.

Idem quoque valde curandum est, & de iis qui ex aliis Infidelibus & Mahometanis, vel Ethnicis, & gentilibus ad fidem nuper venerunt, ne rursus illorum erroribus inuoluantur, ne cum ipsis infidelibus Mahumetanis [99] Gentilibus, & paganis festa celebrent & impietatis illorum societatem [100] habeant.

Illi ne Pseudoprophetæ Mahometi vllam prorsus fidem aut venerationem habeant: Mesquitas autem eorum & impietatem perpetuo horreant, & detestentur.

Hi vero ne Diabolo, aut eius simulacris [101] Idolis, & Sacerdotibus caput aperiant aut inclinent, neque vllum omnino cultum exhibeant, neque eorum nomen inuocent; neque serio vel ioco flores aut frondes spargant [102] aut illa sertis coronent; neque eis soli aut cum cęteris gentilibus clam vel

97. *Concil. Tol. 4. c. 61. apud Grat. 28. q. 1. cap. Sæpe malorũ 1. Cor. 5. Galat. 5.*

98. *Apud Gratianum præsertim 28. q. 1. per totum, & de Iudæis, etiã per tot. & conuers. alibi, & supra de Iud. procur. tit. Quomodo in Iudæorũ & aliorum infideliũ excessu procedendum sit.*

99. *Conc. Laodic. c. 39 tom. 1. Conc.*

100. *Amb in Luc & Chrysost. in ep. ad Hebr. c. 11. hom. 25. & extat in decr c. Ad mẽs. 11 q. 3.*

101 *Conc. Elib. c. 1. de his qui post Bapt sacrificant c 2 de Sacerdotibus gentium qui post Baptism. immolauerunt, & c. 3. de eisdẽ qui munusanciũ Idolis obtulerũt tom. 1. Conc.*

102. *L. Nemo C. de paganis vbi Valentinianus & Martianus Augusti plura ex his prohibuerunt.*

palam

palam thus, odoramenta, munera, aut cibos offerant, aut immolent, vel sacrificent, aut pateris vina libent, neque coram eis, vel in eorum templis ludant, choreas ducant, saltent, aut canant, aut profanas epulas sumant, etiamsi aliter quam propter credulitatem id se facere asseuerarent.

Cum vero contingit quosdam qui ad sacrum Baptisma spótè & voluntariè accesserunt, veterem hominem non omnino exuere, vt nouo perfectius induantur, sed prioris quoque ritus reliquias retinentes, Christianæ Religionis decorem tali commistione confundere: Prælati Ecclesiarum iuxta Innocentij Papæ III statutum in Concilio [103] generali veteris ritus huiusmodi obseruantiam omnimodo tollant, vt quos Christianę Religioni liberę voluntatis arbitrium obtulit, salutiferæ coactionis necessitas in eius obseruatione conseruet: cum minus malum existat: *viam Domini non agnoscere, quam post agnitam retroire.*

103. c. 70. to. 1. Conc. p. 754. quod habetur tit. de Apostatis c. Quidā 4. vbi Pet. de Ancar. n. 1. Card. Flor. n. 1. Abb. in princ. Ioan. de Ana. & n. 1. & Marian. Socin. sen. in princ. quod qui efficitur Christianus debet & compellitur dimittere ritus Iudaeorum & sic aliorum infideliū; alioquin est Apostata vt dicūt ib Card. Floré. & Ioā. de Anan.

CAPVT XIX.

Quomodo puniendi Neophyti, si ad vomitum redeant.

Solicitè inuigilandum erit non modo Catechistis & Præfectis Neophytorum, verum etiam Parochis & Præsulibus Ecclesiarum & quibusuis ordinariis locorum, ne Neophyti siue recens siue pridem baptizati, Diaboli aut impiorum hominum suasu, insidiis, tētationeue aliqua, aut animi imbecillitate superati, à fidei constantia & veritate deficiant, aut auertantur, & ad priores vitæ ritus superstitionesve redeant aut declinent. Quare & eis maximè curandum est vt his Neophytis in errores huiusmodi relabēdi omnis occasio tollatur, & præcidatur; eosque eorumve mores, vitam, consuetudines, amicitias & societates explorent, & obseruent atque ab alijs faciant explorari & obseruari.

Expedit autem vt & ipsi edoceantur, quod iuxta sacras [104] constitutiones contra Christianos qui ad ritum transierint vel redierint Iudæorum, etiamsi ipsi redeuntes dum erant infantes, aut mortis metu (non tamen absolutè aut præcise coacti) baptizati fuerint, erit tanquam contra hæreticos, si fuerint de hoc confessi, aut per Christianos, seu Iudæos conuicti,

104 Bonif. VIII. in cap. cōtra Christ. de hæreticis in 6 (vbi hæc ad verbum) ita & Greg. X. in lit. ad Inquisit. hær. ord. Prædic. & Min. incip. Turbato corde audiuimus, sub datum Lugduni Kal. Martij Pont. sui anno 2 Clemens iiij in lit. ad inquis. hæret. ord. Prædic. & Min. etiam incip. Turbato corde audiuimus sub datum Viterbii 7. Kal. Aug. Pontif. sui anno 3. Patres Conc. Basil. sess. 19. in decreto de iudæis & Neoph. paragr. Contemptores cum 2. seq. Paulus iii. in cit. litter. de iudæis & infid. ven. ad fidem, incip. Cupiētes Iudæos paragr. Contemptores cum 3. seqq. Greg. xiii. in Bulla seu constit. 37. de blasphemiis & sceleribus Iudæorum per inquisit. puniendis incip. Antiq. Iudæorum improbitas sub datū Romæ apud S. Pet. Anno 1581. Kal. Iunii Pontificatus anno 10.

procedẽdũ. Et ſicut cõtra fautores, receptatores, & defenſores hæreticorũ; ſic contra fautores, receptatores, & defenſores eorum ſimiliter procedetur.

Quodque Iudæi, qui Christianos ad eorũ execrabilem ritũ ſeu perfidiam inducere comperti fuerint, iuxta [105] eaſdem conſtitutiones ſunt pęna debita puniendi.

Sed & Neophyti, qui ex Agarena, ſeu Saracenica ac Turcica gente, & Mahometana ſecta venerunt, pariter edocendi ſunt, idem ſtatutum [106] eſſe de ijs qui ad Chriſtianam fidem conuerſi, ad priſtinam redeunt impietatem, vel de Chriſtianis, qui fidei veritatem abnegantes, ſe damnabiliter ad Mahometicam ſectam transferunt, & contra ipſos tanquam contra hęreticos; & contra fautores, receptatores, & defenſores hæreticorum procedatur. Et Saraceni ſeu infideles prædicti, qui Chriſtianos vtriuſque ſexus ad huiuſmodi eorum perfidiam inducunt, pœna legitima puniantur.

Porro ſi Neophyti in prædictis deliquiſſe, aut ſe ſuſpectos reddere deprehendantur, ipſis locorum [107] Ordinariis vel inquiſitoribus aduerſus hęreticam, & apoſtaticam prauitatem per Ciuitates, Diœceſes & Prouincias inſtitutis deferantur, qui pro ſua prudentia & pietate rationem habẽtes, quod recens Chriſtiani effecti, & nouellæ ſint plantæ, eos ad rectam fidem, melioremque frugem reuocare ſtudeant, & iuxta exceſſum factorum & perſonarum qualitatẽ, vel in eos procedant, & animaduertant, vel illos leuius, aut acrius, vt res poſtulat, ipſorumque ſaluti magis expedire cognouerint, caſtigent, corripiant, & emendent.

Atque ea ratione his non modo ſemel in priſtinæ infidelitatis errores lapſis, ſicut & cæteris parcitur, verum etiam ſæpius lapſis ſeu recidiuantibus in eoſdem, vel alios errores; ſi tamen verè ipſos pęniteat, & ad veritatis lumen redeuntes ſincerę pęnitentiæ manifeſta ſigna dederint, atque in gremium Sanctæ Matris Eccleſiæ recipi humiliter poſtulauerint, ex auctoritate & indulgentia Sanctæ Sedis Apoſtolicæ, ab Epiſcopis, vel Inquiſitoribus pęna relapſis debita clementer remitti, & vel in perpetuam, vel in temporalem cuſtodiam, aut in aliam leuiorem pęnam, vel in pęnitentias ſalutares factorum & perſonarum qualitate penſata, mutari conſueuit, aut aliàs cautè prouidetur.

Quod maxime obſeruandũ eſt in iis qui ingenio rudes, & mente imbecilles ſunt, aut ex gẽtibus natũra variis, & incõſtantibus progeniti ſunt, quales putãtur Mauri, Arabes, Indi, atq; alij ſimiles, cũ quibus eadẽ [108] Sã-

105. Citata. Contra Christianos. Sed expreſſius Greg. X. in præcit. lit. Turbato corde parag. Iudæos autem. Clem. iiii. in ſimilibus litteris. Turbato corde parag. Iudæos autem.

106. Greg. XI. in ſimil. lit. incip. Admodũ dolenter audiuimus, datis apud villam nouam Auenion. Diœceſ. 3. Non. Aug. Pont. ann. 2.

107. Patres Conc. Baſil. in præcit. decr. paragr. Contemptores & paragr. De his omnibus & paragr. Neophyti vero. Pau. 3. in prædictis litteris ſimiliter. parag. Contemptores & paragr. Et inſuper de iis omnibus. & paragr. Neophyti vero

108. Scilicet in litteris Apoſtol. in forma Breuis facultatũ abſoluendi huiuſmodi Apoſtatas præſertim in iis [illegible] Clementis 7. datis die 16. Iun. 1525. Pont. ſui An. 2. & aliis eiuſdem Clem. 7. datis die 2. dec. 1530. Pont. ſui an. 8 & aliis S. Mem. Pauli iiii. datis die 23. Iunii 1556. Pont. ſui an. 2. Et aliis Pii iiii. datis die 6. Nou. 1561. Pont. ſui an. 1. Et aliis eiuſdem Pii iiii. datis 25. Aug. 1565. Pont. ſui an. 6 Et aliis B. Mem. Pii V. datis die 6. Sept. 1567. Pont. ſui an. 2. Et aliis Greg. XIII. datis die 6. Aug. 1574. Pont. ſui an. 3. (Additio) & aliis Clementis VIII. datis die 31. Maii, 1594. Pontific. ſui anno 2.

Cta

ćta Sedes ſuper eorum receptione ad pęnitentiam & pęnę condonatione, ſępe diſpenſari mandauit.

Et ſi quando Neophyti ex Iudæis, qui [109] poſtea blaſphemantes in Chriſtum, Iudaicos ritus perpetrare, & abominandas circunciſiones exercere dicuntur, diligenti inquiſitione pręcedente per Epiſcopos & inquiſitores locorum Eccleſiaſtica auctoritate correcti ad cultum Chriſtianę Religionis reuocentur, vt quos propria voluntas non emendat, animaduerſio Sacerdotalis coerceat. Et ſi [110] moniti ſe corrigere neglexerint, & ad vomitum Iudaizantes, rediiſſe comperiantur, contra [111] eos tanquam contra hæreticos procedatur, & ſi in apoſtaſia & perfidia pertinaces fuerint, poſt [112] conſuetas monitiones, & inducias, iuxta [113] Canonicas ſanctiones ſæculari poteſtati relinquendi erunt debita animaduerſione puniendi.

Filiorum tamen [114] eorundem Iudæorum baptizatorum qui in Chriſtũ poſtea præuaricantes qualibet pęna damnati extiterint, ſi fideles fuerint, ea ratio haberi debet, circa ipſorum habilitatem vel ſucceſsionem, quam Canonicę & Apoſtolicæ Conſtitutiones mandant.

[109] Conc. Tolet. 4 cap. 58. 60. Conc. apud Grat. de conſecr. diſt 4. cap. Plerumque qui ex Iudæis & apud Durandum l 6. ration. diui. offic c 83. ſub num. 23.

[110] Patres Conc. Baſil. in præcit decr. de Iudæis para. Neophytis vero, & Paulus iij in prædict. tit. de venientibus ad fidem paragr Neophyti vero.

[111] Præcitatus cap. contra Chriſtianos de hæret. l. 6. & concordant tit. diuerſoriũ Pont. ſupra memoratis, & dec. ſ atr. Conc Baſ. & lit Pau. iij. proxime relatis.

[112] Cap. Conuenientibus verſ. Item Petr. Apocriſarius 1. q. 7. & faciunt ſępe cit. decretũ Patrum Conc. Baſil paragr. Neophyti vero ibi poſt Canonicam monitionem Et lit Pauli iii. paragr Neophyti vero ibi poſt monitionẽ canonicã.

[113] C Ad abolẽdam & c. Excommunicamus de hæret & cit c Contra Chriſtianos cum concordantibus.

[114] Conc. Tolet. 4. c 60. Tom. 2. Conc & apud Gratian 1. q 4. c Iudæi Baptizati. At de hæreticorum filiis, cap Vergentis de Hæret c. Quicunque. c filij. & c ſtatutum 2 eod tit. l 6.

[115] Ex lit Apoſt ſub Bulla Nic V. approbationis & confirmationis ordinationum & decretorum, Alphonſi, Henrici, & Ioannis Caſtellæ & Legionis Regum Anno 1449. Pont. ſui anno 3. Incip. Humani generis inimicus.

CAPVT XX.

Neophyti ſicut alij Chriſtiani veteris fidei habeantur, & ne priuentur publicis honoribus & dignitatibus.

PArochi vero illos ſępe viſitent, doceant, moneant, arguant, & paterne corripiant: commendent etiam ipſos aliis Chriſtianis, vt benigne, humaniter, & cum omni charitate cum eis agant & verſentur, habeantque eos vt fratres in Chriſto, non autem euitent, vilipendant, aut contemnant, vel ab eis abhorreant, quod ex infidelibus nati ſunt, imo maiori amore eos diligant, quod relicta infidelitate Chriſtianam Religionem amplexi ſunt: nec [115] propter nouam fidei ſuſceptionem inter huiuſmodi

nouiter conuersos ad fidem, & alios Christianos antiquos discrimen faciat, nec verbo aut facto contumeliis afficiant, nec affici permittant, sed pro viribus contradicant, & pro eis se opponant, ac prohibeant & eos omni charitate prosequantur, & demonstrent sine personarum exceptione omnes Christianos Catholicos vnum esse corpus cum Christo, *in quo*, sicut dicit Apostolus; *neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur.* Et iterum, *Sicut enim corpus vnum est & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum tamen corpus sunt, ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi siue Gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus.* Ac rursus: *Vnum corpus, & vnus Spiritus, sicut & vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus, & pater omnium, qui est super omnes & per omnia, & in omnibus nobis.*

Cum autem Christus se ijs communicauerit, & nos ipsis nostra communicare debemus; & quos Dominus noster per lauacrum regenerationis suo sanguine mundare & sanctificare dignatus est, iniquum profecto est vt si in aliquo [116] culpabiles non inueniantur, nec nisi ratione originis suspecti sint, antiqui Christiani eos veluti immundos & indignos ab officiis, honoribus, dignitatibus, & priuilegijs quibus alij Christiani vtūtur & gaudent, arceant, ac matrimonia cum ipsis contrahere nolint, & huiusmodi alia in illos faciant, quæ alios infideles à conuersione plerumque auertunt, & ipsos Neophytos contristant: adeo vt imbecilles & debiles in fide quandoq; cum se despectos vident, intrinsecus pœniteat, quod Christianam fidē susceperint, non sine magno animarum detrimento, & Christianæ Religionis contumelia.

Quare publicè & priuatim non modo Parochi, sed etiam Episcopi, & Prælati seuere arguant eos, qui nouos [117] Christianos sic despiciunt, & contemnunt, quiue ipsos probris & conuitiis insectantur, aut alias eis contumelias aut iniurias inferunt [118] aut pristinam conditionem contumeliosè exprobrant & improbrant, puta vocando eos Iudæos, Marranos, vel Turcas, aut Renegatos, quos etiam pro grauitate, aut atrocitate facti coerceant, [119] & puniant, ab aliisve Iudicibus coerceri, & puniri faciant.

Et cum indignū sit, [120] & nequaquam ferendum, eos qui relicto cæcitatis errore, ad lucem venerunt fidei Christianæ, ab iis, qui in ipsa cæcitate remanent, persecutiones, contumelias, & iniurias pati; ideo multo magis & grauius in Iudæos & alios infideles quauis lingua vocātes Neophytos apostatas, aut משמדים Meschiumadim hoc est perditos homines aut eis contumelias, iniurias, & persecutiones inferētes animaduertere debēt, aut animaduerti mandare.

Galat. 5. 1. Cor 12. Ephes. 4.

116. Card. Caiet. to. 2. opusc. 17. responsio, respons. 6.

117 Ex Nic. V in supradictis lit. Humani generis inimicus. paragr. Ac omnibus vt in eis, & paragr. & quia parum est.

118. Ex edicto Iac. Regis Arag. confirmato ab innoc. iiii. paragr. Statuimus.

119. Ex eisd lit. Nicol. paragr. Et quia parum est & dict. edicto Iacobi Regis eod. parag. statuimus.

120. Ex lit. Latini Cardin. Exposuit nobis datis Imolæ 14. Martii Pontific. Domini Nic iiii. anno 2. supra relatis.

Moneant

Moneant prætereà plebem ſuam Parochi, vt de ipſis ſi quid viderint eos peccare, non illico ſcandalizētur; cum ideo Neophyti dicantur quod nouæ plantæ ſint, quæ à vento tentationum ſæpiſsime concutiuntur, & vt paruuli & imbecilles facile cadunt.

Sed potius diligenter caueant, ne qui ex antiquis Chriſtianis malo ſuæ vitę exemplo recens ad fidem conuerſos, ad vitia & ſcelera prouocent aut adducant.

Verum cum eos delinquere viderint, fraternè corripiant, atque ſi ſæpe moniti non ſe emēdarint, tunc ipſorum Epiſcopo vel Prælatis denunciēt, non odio, ſed charitate, ac zelo ſalutis eorum, atque vt illos lucrifaciant, in eis tamen corrigendis aut puniendis benignius agatur, ne tanquam infirmi pœnarum animaduerſione deterriti à fide deficiant, niſi grauitas ſeu qualitas delicti aliud poſtulet.

Sed & cum ſedes Apoſtolica ex munere ſibi diuinitus commiſſo paſcēdarũ ouium & agnorum Chriſti[121] ſpecialiter protegere, & tueri debeat nouiter conuerſos ad fidē; idcirco vt eius benignitate, & auctoritate foueantur, atque à grauaminibus, iniurijs, & indebitis moleſtijs ſubleuentur & protegantur, ei pro tempore præſidentes ſummi Romani Pontifices Prælatis & temporalibus Dominis, ac Officialibus locorũ ſæpiſsime[122] reſcripſerunt & mandarunt vt eos benignè pertractent, charitatiuè foueant, gratiis & fauoribus muniant; ac ne deterioris ſint conditionis poſt Baptiſmum, quam ante: ipſis in perſonis, aut rebus eorum nullam moleſtiam inferant, neque per Iudæos & infideles aut alios indebitè inferri permittant: quin potius in ijs & alijs ſe fauorabiles exhibentes, eos ab iniurijs & moleſtijs protegant & defendant, atque in omnibus propitij eis aſsiſtant auxiliis opportunis.

Ac proinde[123] in Lateranenſi Concilio conſtitutum fuit, vt qui ad fidē ſe conuerterint Chriſtianam, à poſſeſsionibus ſuis nullatenus excludantur; cum melioris conditionis eſſe oporteat ad fidem conuerſos, quam ante quam fidem ſuſciperent habebantur: ac Principibus & poteſtatibus locorum ſub pœna excommunicationis iniunctum, vt eis portionem hæreditatis & bonorum ſuorum ex integro facerent exhiberi.

Mandent prætereà Principes & Domini terrarum, ne Neophyti & ad fidem conuerſi tributis, oneribus, vectigalibus, & exactionibus plus ſolito aut æquo grauentur,[124] ſed piè & humaniter cum ijs agatur; ne alij in

121. Innoc. 3. in epiſt. ad Chriſti fideles in Saxonia, & VVeſtphalia, & in alia, in Sclauia, (forſan in Sclauonia) & in alia ad Tranſalpiam (fortaſſe Tranſalpinā) conſtit. lib. 1. regeſt. impreſsi tom. 1. fol 281. & ſeq.

122. Nicol. 3. ſeu 4. in Bulla incipiente; Vineã Sorec, &c. Ioan. 22. citata extrau. Dignum arbitrantes, c. 2 de Iudæis in extrau. communibus His adde ſæpe citatas litteras Latini Card. Oſtien. Apoſt. Sedis legati ad Inquiſit. Ferrariæ, & litteras euiſdem Ioan. 22. in eius regeſto apud Biblioth. Vatic. ad Angel. Epiſc. Viterb. datas, Auenion 4. non Iul. Pontifie ſui ann 6. & alias eiuſdem Ioann 22. in eodem regeſto ad eundē Angel. Item alias eiuſd. ad Archiepiſ. Epiſ. & alios Eccleſiarum Prælatos in Hungaria conſtitutos, datas Auenion. 8. Id. Maij Pontific. ſui an 12.

123. Alex. 3. in Conc. Later. c. 26 tom. 3 Conc & habetur c. Iudæi 2. parag. 1. de Iudæis.

124. Hæc ponuntur argumento infracitandarum lit. Ioan. 22.

fideles qui ad eandem fidem libenter conuerterentur, ab huiusmodi conuersione propterea retrahantur.

Quin & Ecclesiarum Prælati etiam in exigendis decimis [125] ab his Neophytis seu conuersis sic benignè & vrbanè saltem quoad in fide perfecti & plene roborati fuerint, se gerant, vt ijdem conuersi se grauatos non reputent; sed potius benignius tractati alios infideles ad Christianam fidẽ suscipiendam inducant, & ipsi in ea feruentius perseuerent.

Verum Neophytos seu qui nuper Baptismate sunt [126] illuminati ad sacros ordines & sacerdotium nisi post multam probationem promoueri non oportet, secundum Apostoli regulam, & sacrorum Canonum [127] censuram, *ne in superbiam elati in iudicium & laqueum incidant diaboli.*

At si eis postmodum honesta vita, probati mores, clara virtus, vel spectata pietas & Religio, sufficiens doctrina, aliave merita suffragentur, & ad maiores ordines, & ad beneficia Ecclesiastica, ad [128] Canonicatus quoque, Præbendas & dignitates, etiam in Cathedralibus Ecclesiis (nisi [129] alicuius Ecclesię specialis constitutio Apostolica auctoritate confirmata repugnet) atque etiam ad parochiales, & curatas Ecclesias promoueri nõ prohibentur. Sed & quandoque quis eorum vir adeo insignis & omnibus qualitatibus abunde præditus esse potest, vt ei etiam Cathedralis Ecclesiæ merito regenda committatur, vt & alias factum est.

Si quis eorum infirmatur, statim per designatos visitatores visitetur, & subsidio spirituali, & corporali, si opus fuerit, adiuuetur.

Similiter & aliorum pauperum, & indigentium Neophytorum curæ habeatur, ne propter nimiam inopiam aliquando ad suos infideles confugere cogantur.

Horum vero indigentium Neophytorum numerus descriptus habeatur, vt quolibet mense, saltem aliquid ex pijs fidelium eleemosynis vel domus Catechumenorum redditibus singulis tribuatur.

Concedatur autem aliquibus laicis etiam Neophytis viris probis, vt inter se, & cum alijs Christianis collectas faciant pro huiusmodi pauperibus adiuuandis.

Cum vero grauiter decumbunt, vel ad extremum vitæ finem peruenerint, tunc potissimum eos adiuuent, tunc infideles, & alios in fide suspectos ab eis arceant, & vt piè, religiosè ac Christianè Sacramentis Ecclesiæ muniti decedant procurent; ipsorumque animæ in exitu à Parocho ac alijs Presbyteris & Religiosis Domino commendentur; nec non cum vita

125. Ex lit. Ioan. 22. ad Prælatos Hungariæ, quæ in scholijs ad parag. Sed & cum fedes Apost. citatæ sunt

126. Can 3. Conc. Laodic. ex & 3. versione

127. Conc. Nicen can 2 apud Gratian dist. 48. cap. 1. Conc. Laodicen. can 3 tom. 1. Conc ex tripl.ci versione Concil. Arelaton. c. 2. eod. t. 10. Conc vbi dicitur ordinari ad Diaconatus vel Sacerdotii offic Neoph: non debere.

128. Cap. Eam te. Ex Innoc. 3. de rescript.

129 Vt in Eccl. Tolet. Cordub & alijs Hispan.

Quanto vero tempore iudicandus sit aliquis Neophytus, vt possit ad ordines & ad alia officia Ecclesiastica promoueri, arbitrio prudentis relinquendum esse, existimat Suarez tom. 5. disput. 43. concl. 2.

func̃ti

functi fuerint cum [130] hymnis & Psalmis ad Ecclesiasticam sepulturam de more efferendos curent, ac pro eorum animabus vigiliæ, & officia mortuorum decantentur, atque diuinum missæ sacrificium offeratur, & tertio, septimo, vel trigesimo eorum depositionis die exequiæ celebrentur.

Admoneantur autem ne [131] mortuos more Iudæorum aut aliorum infidelium sepeliant, quod si vnquam hoc facere deprehendantur, ab Ordinarijs locorum, seu ab ijs ad quos spectat, ipsis ne de cætero faciant, sub grauibus pœnis prohibeatur.

130. S. Hieron. in vita S. Pauli Eremitæ epist. tom. 1.

131. Patres Conc. Basil. sess. 19. in decr. de Iud. & Neophyt. paragr. Prohibeatur. Et his Neophyt. &c. & ex iis Paulus III. in lit. de Iud. & aliis infid. venientibus ad fidem paragr. Et quoniam experientia, &c.

CAPVT XXI.

De obseruandis in solenni Baptismo circa adultos ex Rituali Cardinalis Sancti Seuerini.

Generalis solennisque Baptismus præsertim adultorum, qui bene valent, & incolumes in pacis securitate degunt, non nisi in Sabbatho Sancti Paschæ, & Sabbatho Pentecostes celebrari debet: solenniter enim baptizandis in Ecclesia electis hæc duo tantum tempora, constat esse legitima, & eadem ab omnibus ex Apostolica traditione obseruanda summi Romani Pontifices præceperunt.

Qua etiam ratione constitutum est, vt cum Baptismi Sacramentũ summe necessarium sit tam paruulis, quam adultis, Baptismus ipse ac etiam Confirmatio non solum pueris, sed & adultis, propter mortis periculum exhiberi possint licite tempore interdicti.

Propterea vigilet Sacerdos, vt si qui ex Catechumenis dum instituuntur, fuerint mortis periculo præuenti, & in exitu vitæ constituti diuinam gratiam implorauerint, eorum Baptisma non differat, sed ijs illico ministret.

Quod quidem generaliter solliciteque curandum est, ne quorumuis etiam adultorum grauiter ægrotantium venientium ad fidem Baptismus nimium differatũr, verum quam primum eis exhibeatur, iuxta præscriptũ ordinem baptizandi infirmum.

Qui vero in ægritudine constituti Baptismum perceperunt, vbi conualuerint, fidei symbolum, atque alia sacra mysteria, Orationem Dominicam, salutationem Angelicam, Præcepta Decalogi edoceantur; & in reliqua Christianæ vitæ doctrina rectè instituantur: vt agnoscant gratiam quam acceperunt, & sciãt qualem eos vitam ducere oporteat in futurum.

Quamuis autem Sabbato sancti Paschæ, & Pentecostes generalis ac solemnis Baptismi Sacramentum celebretur, non tamen tũc illud omni-

bus ad fidem se venire asserentibus passim tradi conuenit, sed his dumtaxat Electis, qui saltem ante quadraginta, vel eo amplius dies nomē dederint, & exorcismis, quotidianisque orationibus, atque ieiunijs fuerint expiati: quatenus Apostolica illa impleatur pręceptio, vt expurgato ferméto veteri, noua incipiat esse conspersio.

Verum si circa, seu post tempora Pentecostes, cum aliud solemne Baptisma eo anno non est celebrandum, aliqui & maxime Iudæi conuersi fuerint, qui moleste ferāt, suum Baptismum vsque in sequens Pascha differri, & ad Baptismum festinare noscantur, ne longa dilatio eorū possit animos reuocare, cum ipsis dispensari potest, vt pœnitentia & abstinentia quadraginta dierum eis prius indicta, aut die Dominico aut celebriore festiuitate, quæ fortassis occurret, omnipotentis Dei misericordia protegente baptizentur.

Cum illud quód circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit (vt Sanctus Cælestinus Papa ait) non otioso contemplemur intuitu, vt siue paruuli siue adulti ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis & exufflationibus Clericorum Spiritus ab eis immundus abigatur; vt tunc verè appareat quomodo Princeps mundi huius mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps vasa eius diripiantur, in possessionem translata victoris, qui captiuam ducit captiuitatem, & dat dona hominibus: Idcirco Catechumeni seu Electi antequam baptizentur, secundum Apostolicam regulam, & exorcismis scrutandi, & ieiunijs sanctificandi, & frequentibus sint prædicationibus imbuendi.

Quamobrem caueat sacerdos, ne sine vllis spiritualium eruditionum præparationibus, ita rudibus & imperitis Baptismi sacramentum tradere præsumant, vt circa ipsos renouandos nihil doctrina Ecclesiastica, nihil in exorcismis impositio manuū, nihil ipsa ieiunia, quibus vetus homo destruitur, operentur.

Hæc autem quo vtilius & fructuosius circa adultos Catechumenos præstare valeat, interdum illos dum sunt in Catechesi, vel inter tempora scrutiniorum, informare poterit de mysterijs fidei, ac de rebus pertinentibus ad ipsorum ædificationem & profectum, nec non de his quæ circa ipsos aguntur, veluti de exorcismis, scrutinijs, catechesi, & gradibus Catechumenorum.

Exorcismus quidem Græcè Latinè dicitur adiuratio, seu increpatio aduersus Diabolum, vt est illud *exi ab illo immunde Spiritus*, &c. & illud, *Exorcizo te immunde spiritus, in nomine Patris*, &c. Vnde exorcizare est adiurare, vel increpare. Exorcizatur enim malignus Spiritus, vt exeat, & recedat ab illo plasmate, quod iam dudum per peccatum primi parentis possidebat;

quia

quia iuxta Apostolum non est conuentio Christi ad Belial, nec societas lucis ad tenebras; egrediantur tenebræ, lux vera Christus ingrediatur. quocirca doceat non creaturam Dei in infantibus, seu Catechumenis exorcizari, aut exufflari, sed illum sub quo sunt omnes, qui sub peccato nascuntur, Principem peccatorum, vt ei renuntient, atque eruti de potestate tenebrarum, in Regnum Dei veri Domini per sacramentum Baptismatis transferantur.

Scrutinia à scrutando dicta, quantum ad Baptismum pertinet, maiores nostri appellauerunt catechismos seu catechizationes, interrogationes, examina, exorcismos ad fidem venientium, & Catechumenorum: quod ita scrutarentur, hoc est inquirerent, an ijdem Catechumeni, qui iuxta Apostolicam regulam prædictam, & exorcismis scrutandi & ieiunijs sanctificandi, & frequentibus sunt prædicationibus imbuendi, Satanæ, & operibus, & pompæ eius verè abrenuntiassent, & apti idoneique essent ad Baptismi Sacramentum suscipiendum. Scrutinium itaque est de fide, & Christiana Religione inquisitio, quæ fit à sacerdotibus & Clericis circa eos, qui ad illam se venire profitentur, vt eius doctrina & Ecclesiastica disciplina informentur; quatenus diligenter de ijs perquisiti & optime edocti de die in diem proficientes, idonei efficiantur accedere ad gratiam Baptismi, ad quem est quasi iter, siue præparatio quædam. Fiunt autem scrutinia vt in eis Catechumenorum corda Sacerdotes perscrutentur, & sæpius explorent, vtrum in eadem fidei doctrina persistant quam pridem eos docuerũt; vel adhuc perseuerent abrenuntiate maligno spiritui, operibus & pompis eius; & an post abrenuntiationem, sacra verba traditæ fidei, ac symbolum, & orationem Dominicam memoriæ commendarint, & ne qua radix amaritudinis in eis insit, neue illis prius sancta dentur, quam Christiana fides radices in eorum mentibus defixerit.

Catechesis siue Catechismus Græcè dicitur instructio: instruitur enim veniens ad fidem Ecclesiastico ministerio, per benedictionem imponentis manum, vt intelligat quis ipse sit, quisue futurus sit, hoc est, vt ex dãnabili sanctus, & iniusto iustus, & ad extremum ex Diaboli seruo filius Dei fiat.

Inde qui instruuntur, & à sacerdote audiunt doctrinam fidei, Catechumeni dicuntur: Catechumeni autem duobus modis intelliguntur, vno generatim omnes credentes, seu credere volentes in Christum nondum tamen baptizati; altero vero speciatim qui catechizantur, nondum tamen ad Baptismi gratiam festinant, ad differentiam Competentium & iam instructorum.

Ad fidem enim venientium primus gradus est Catechumenorum, secundus Competentium: tertius nuper baptizatorum, seu Neophytorum.

Licet autem apud priscos Sanctos Patres, alij essent audientes tantum,

& alij Catechumeni: hic tamen audientes inter eos qui ad Christi fidem veniunt iuxta aliquorum Patrum sententiam, non connumerantur: quod simpliciter tantum audirent: non autem ad ipsam Christi fidem venire, aut in eum credere velle, sicut cæteri Catechumeni faciunt, aperte profiterentur; atque ideo eisdem Catechumenis loco & gradu lõge inferiores essent.

Catechumeni sunt qui primũ de Iudaismo, vel de gentilitate veniunt, animo & voluntate in Christum credendi. Et quia primum exhortationis præceptum est in lege Dei. *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est*; inde is, cui per Sacerdotem quasi per Moysem Deus loquitur, Catechumenus, id est audiens, nominatur, scilicet vt vnum Deum agnoscens, relinquat errores nefarios Idolorum. Sed & de omni infidelitatis secta ad Christum venientes Catechumeni dicũtur: Catechumenus quippe Græce Latinè Audiẽs, seu Auditor dicitur, eo quod adhuc doctrinam fidei audit, quæ non libro, aut scriptura, sed verbo ipsi traditur, & solo auditu suscipitur; necdum tamẽ Baptismum percepit, ad Christum autem veniens, ideo primum efficitur Catechumenus, vt ab eo per Christi gratiam ad fidei nouitatem vocato, Dominus cæcitatem cordis. & pristinam conuersationẽ expellat; ipse vero audiens à Sacerdote eiusdem fidei doctrinam credat, credens vero Baptismi gratiam consequi valeat.

Post Catechumenos secundus Competentium gradus est: Cõpetentes autem sunt qui iam post doctrinam fidei, post continentiam vitæ, ad gratiam Christi percipiendam festinant, & illam petunt, vt & à petendo, Cõpetentes dicuntur, quasi simul petentes, quod postquam in fide instructi fuerint, simul Baptismum petant. Nam Catechumeni tantum audiunt, necdum petunt, sunt enim quasi hospites, & vicini fidelium, foris audiunt mysteria, audiunt gratiam, sed nondum fideles appellantur. Competentes vero iam petunt, iam accipiunt, iam catechizantur, id est imbuuntur instructione fidei & Sacramentorum: Istis enim salutare symbolum traditur; quasi commonitorium fidei, & sanctæ confessionis indicium, quo instructi cognoscant quales ad gratiam Christi exhibere se debeant.

Hi quoque Electi dicuntur, vel quasi diuina voluntate ad fidem, & Baptismi gratiam vocati, vel quod ad eam suscipiendam electi sint, qui in scrutiniis habitis idonei comperiuntur, vt supra de scrutiniis dictum est.

Illuminandi item vocantur apud Sanctos aliquos Patres, præsertim Græcos, quod per Baptismũ quẽ mox suscepturi sunt, luce diuinæ gratiæ illustrati, ac fidei Christianę mysterijs imbuti plenius illuminabuntur.

Tertius gradus veniẽtium ad fidem est eorum, qui iam baptizati sunt, & Neophyti vocantur, quasi noui fideles, seu nuper renati, siue recens

Christiani

Christiani effecti: Neophytus enim Grçce Latine noua planta interpretatur.

Catechumeni etsi in Ecclesiam semel, dum initiantur, sunt admissi, vt in ea verbum Dei audire, ac seorsum à fidelibus orare possunt; non tamen ibi publicis diuinis officijs, aut sacris Missç mysterijs inter esse debent, nisi Missç Catechumenorum, quç idcirco sic appellata protéditur ab introitu, vsque ad offertorium inclusiue: tūc enim iuxta antiquum morem admoneri & foras mitti consueuerunt, ita clamante Diacono *Catechumeni foras exeunto.* Si quis est Catechumenus, exeat foras, vel, Si quis Catechumenus remansit, exeat foras: qua ratione nec sacras ordinationes ipsis Catechumenis siue audientibus siue prçsentibus fieri debere statutum est. Cçterū nec ad publicam fidelium benedictionem, aut orationem Catechumeni conueniāt, sed in alio loco segregati orare iubeantur. In scrutiniis autem id, quod in illorum ordine prçscribitur, obseruetur.

Curent autem Presbyteri & Clerici ad quos pertinet, vt Catechumeni impuberes, vel adulti memoriæ mandent symbolū quod in tertio scrutinio eis traditum est, vt illud memoriter reddere possint in Sabbatho sancto.

Quod vero in eodem scrutinio Presbyter interrogat, qua lingua Catechumeni confiteantur Dominum nostrum Iesum Christum, & symbolum Græcè, & Latine illis traditur; id inde factum, tum quod antiquitus in Romana Ecclesia venientes, ad fidem, duabus potissimum linguis, nempe Græca, & Latina vterentur, velut quæ tunc in toto orbe Romano vigebant, & frequentius colebantur; tum propter earum linguarum dignitatem, quod reliquis præstantiores essent; tum denique propter mysticam illarum significationem, quod per Græcam sapientia, per Latinam vero Romanorum potentia, quç Christo subijciuntur, designarentur. Proinde Catechumeni, & Infantes qua lingua Græcane, an Latina Christum Dominum confiterentur, interrogabantur, & vtraque eis tradebatur symbolum, ex præscripto Ordinis Romani, qui integre quoad id repositus est, non modo propter venerandç antiquitatis memoriam, verum etiam vt si quando aliqui ad fidem veniant, qui Christum Græca lingua profiteantur, is quoque ordo vsui esse possit. Ac si prçsto non sit Acolythus, qui Græcā linguam calleat, adsit eiusdem linguæ peritus interpres, qui pro Acolytho symbolum ea lingua pronuntiet.

Præterea si qui ex his qui ad fidem veniunt, nec Græcam, nec Latinam, nec vernaculam linguam intelligant, sed Arabica, Turcica, Persica, aliaue simili lingua vtantur, per peritos & fideles interpretes symbolum non solum vel Grçce, vel Latine, sed etiam propria eorum lingua edoceantur, & illud eis fideliter explicetur.

Ad id etiam operę pretium est symbolū Concilij Constantinopolitani, quo, & sancta Romana Ecclesia vtitur in Missa, descriptum, vel impressum habere, Illyrica, Armenica, Chaldæa, Aethiopica, Arabica, & alia eiusmodi lingua; quod Christianis illarum nationum gentibus & cunctis orientalibus, hoc symbolum potissimum sit in vsu.

Ordo Baptismi continens breuem exorcizandi methodum ex Rituali vt supra.

CVm Ministri omisso solenni baptizandi ritu, voluerint aliquo breuiori vti, accipiant sequentem. Primum Sacerdos interrogat.

Qui vocaris? Resp. N.

Tum Sacerdos leuiter exufflet in faciem eius dicens.

Exi ab eo immunde spiritus, & da locum Spiritui Sancto paraclito.

Deinde pollice faciat signum crucis, in fronte & in pectore baptizandi, dicens.

Accipe signum Crucis tam in fronte ✠, quam in corde, ✠ sume scutum fidei cœlestium præceptorum; talis esto moribus, vt templum Dei iam esse possis.

Oremus.

OMnipotens sempiterne Deus, Pater Domini nostri Iesu Christi, respicere dignare super hunc famulum tuum N. quem ad rudimenta fidei vocare dignatus es: omnem cæcitatem cordis ab eo expelle, disrumpe omnes laqueos Satanæ, quibus fuerat colligatus; aperi ei Domine ianuam pietatis tuæ, vt signo sapientiæ tuæ imbutus, omnium cupiditatum fœtoribus careat, & ad suauem odorem præceptorum tuorum, lætus tibi in Ecclesia tua deseruiat, & proficiat de die in diem, vt idoneus efficiatur accedere ad gratiam Baptismi tui, percepta medicina. Per eundem Christum Dominum nostrum. Resp. *Amen.*

Postea Sacerdos accipiat de sale specialiter pro Catechumenis exorcizato, si habet, vel si non habet & tempus suppetit (nam alioquin omittere debet) ita salem benedicat.

Benedictio Salis.

BEnedic Omnipotens Deus hanc creaturam salis tua benedictione cœlesti ✠, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in vnitate Spiritus Sancti tui, ad effugandum inimicum, quam tu Domine sanctificando sanctifices ✠, & benedicendo benedicas ✠. Fiatq́; omnibus accipientibus perfecta medicina, permanens in visceribus eorum, in nomine eiusdem Domini nostri Iesu Christi qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Resp. *Amen.*

Et de eo iam benedicto modicum accipiens, ponat in ore baptizandi, dicens.

Accipe sal sapientiæ, propitiatus in vitam æternam. Resp. *Amen.*

Deinde imponit manum super caput eius, & dicit.

Oremus.

ÆTernam, ac iustissimam pietatem tuam deprecor Domine Sancte Pater, omnipotens æterne Deus, auctor luminis & veritatis, super hunc famulum tuum N. vt digneris eũ illuminare lumine intelligentiæ tuæ, munda eum & sanctifica, da ei scientiam veram, vt dignus efficiatur accedere ad gratiam Baptismi tui; teneat firmam spem, consilium rectum, doctrinam sanctam, vt aptus sit ad percipiendam gratiam Baptismi. Per Christum Dominum nostrum. Resp. *Amen.*

Item addit sequentem orationem dicens.

Oremus.

MEdelam tuam deprecor Domine sancte Pater, omnipotens æterne Deus, qui subuenis in periculis, qui temperas flagellas dum verberas: te ergo Domine supplices deprecamur, vt hunc famulum tuum N. eruas ab hac valetudine, & non praualeat inimicus vsque ad animam. sed sicut in Iob, tentationis terminum pone; ne idem inimicus de anima ista sine redemptione Baptismatis incipiat triumphare: Differ Domine exitum mortis, & spatium vitæ extende, releua quem perducas ad gratiam Baptismi tui. Per Christum Dominum nostrum. Resp. *Amen.*

Tunc introducat eum in Ecclesiam, dicens.

Ingredere in templũ Dei, vt habeas partem cum Christo, in vitam æternã. Resp. *Amen.*

Et introducto sacerdos imponẽs manum super caput eius, dicit Symbolum, & orationem dominicam cum ipso vel cum Patrino.

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ: Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine: Paßus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos. Credo in Spiritũ sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem: Remissionem peccatorum: Carnis resurrectionem: Vitam æternam Amen.

Pater noster, qui es in cælis: sanctificetur nomen tuũ, Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem; sed libera nos à malo. Amen

Deinde etiam imposita manu super caput eius dicit.

Exorcismus.

NEc te latet satana, imminere tibi pœnas, imminere tibi tormenta, imminere tibi diem iudicij, diem supplicij sempiterni diem qui venturus est velut clibanus ardens, in quo tibi atque vniuersis angelis tuis æternus erit interitus. Proinde damnate atque damnande, da honorem Deo viuo, da honorem Iesu Christo filio eius, & Spiritu

Ego te baptizo in nomine Patris ✠, intingit primo, *Et Filij* ✠, intingit secundo, *Et Spiritus Sancti* ✠, intingit tertio.

Postea intincto pollice dextro in Chrismate, baptizandum linit in vertice in modum crucis, dicens.

Deus omnipotens Pater Domini nostri Iesu Christi qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum, ipse te liniat Chrismate salutis, ✠ *in vitam aeternam.* Resp. *Amen.*

Tum bambacio vel stupa pollicem tergit, & imponit albam, seu candidum linteolum, capiti infirmi, dicens.

Accipe vestem candidam & immaculatam, quam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi in vitam aeternam. Resp. *Amen.*

Et nisi linteolum in loco vnctionis Chrismatis retineatur, donec illa exsiccetur, eodem linteolo vel bambacio aut stupa eam abstergat.

Deinde det candelam accensam in eius, vel Patrini dexteram, dicens.

Accipe lampadem irreprehensibilem, custodi Baptismum tuum, vt cum Dominus venerit ad nuptias, possis occurrere ei in aula caelesti. Resp. *Amen.*

Si plures fuerint baptizandi vel diuersi sexus, praecedentes preces in plurali numero, & in suo genere dicantur; exufflatione tamen, crucis signatione, narium, & aurium tactu cum saliua, abrenuntiationis interrogatione, vnctione cum oleo sancto, interrogatione de fide, ipsius Baptismi intinctione, Chrismatis linitione, candidae vestis, atque candelae traditione, exceptis quae singulariter super singulos, tum masculos, tum foeminas si tempus permittat, fieri debent.

Postea Sacerdos sequens Euangelium legere, & sequentes orationes, vel earum alteram dicere poterit super baptizandum.

✝ *Sequentia Sancti Euangelij secundum Matthaeum.* Resp. *Gloria tibi Domine,* Et interim signat librum, se ipsum ac baptizandum, nisi sit adultus, qui semet signare possit.

In illo tempore: Circuibat Iesus omnes ciuitates & castella, docens in Synagogis eorum, & praedicans Euangelium Regni & curans omnem languorem, & infirmitatem.

Oremus.

OMnipotens sempiterne Deus, qui regenerasti famulum tuũ N. ex aqua & Spiritu sancto, quique dedisti ei remissionem omnium peccatorũm, tribue ei continuam gratiam, ad agnoscendam bonitatis tuae veritatem. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate eiusdem Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Resp. *Amen.*

Oremus.

OMnipotens & misericors Deus Maiestatem tuam supplices deprecamur, vt famulum tuum digneris serenis aspectibus tuis praeseruare, & cui donasti Baptis-

mi Sacramentum, longæuam tribuas gratiam & sanctitatem. Per Christum Dominũ nostrum. Resp. *Amen.*

Si baptizandi plures fuerint, superiores orationes dicantur in numero plurali, & si diuersi sunt sexus, dicatur, *famulos, & famulas tuas.*

Si Episcopus adsit, hoc ordine baptizandus ab eo confirmetur. Ille quidem in habitu decenti, siue accepta tantum stola super rocchetum, aut si est Regularis, super superpelliceum, stans dicat.

Vers. *Adiutorium nostrum in nomine Domini.*

Resp. *Qui fecit cælum, & terram.*

Vers. *Domine exaudi orationem meam.*

Resp. *Et clamor meus ad te veniat.*

Vers. *Dominus vobiscum.*

Resp. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus qui regenerare dignatus es, hunc famulum tuum ex aqua, & spiritu sancto, quique dedisti ei remissionem omnium peccatorũ, emitte in eum septiformem Spiritum tuum sanctum paraclitum de cælis, Spiritum sapientiæ, & intellectus, spiritum consilij, & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis; adimple eum spiritu timoris tui, & consigna eum signo Crucis Christi, in vitam propitiatus æternam. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate eiusdem Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Resp. *Amen.*

Cum plures sunt, prædictam orationem dicat in numero multitudinis, & genere proprio.

Tum sedens accipit mittam, & intincto pollice dextro in Chrismate faciens crucem in fronte baptizandi sic dicat.

N. Cõsigno te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis ✠, (& manu producẽs ante faciẽ signũ crucis subiungat) *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Resp. *Amen.*

Deinde genam eius leuiter tangens, dicat.

Pax tecum. Resp. *Et cum spiritu tuo.*

Et benedicat eum dicens.

Benedicat te omnipotens Deus Pater ✠, *& Filius* ✠, *& Spiritus sanctus* ✠. Resp. *Amen.*

Si sint plures, dicat in numero plurium, *Benedicat vos,* &c.

Si autem periculum vrget, & temporis angustia non permittit, omissis alijs precibus, faciens crucem de Chrismate in fronte eius, absolute dicat verba formæ Confirmationis.

Consigno te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis ✠, &c. vt supra.

Ac demum si est adultus aut ea ætate qua discernat, etiamsi Episcopus desit

desit, & propterea confirmatus non sit, sacram ei Sacerdos exhibeat Eucharistiam, dummodo sit ieiunus, nisi adeo grauiter laboret, vt ei etiam nõ ieiuno in viaticum danda sit. Communicet autem ei Sacerdos corpus Domini absolutè dicens.

Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat te in vitam æternam. Resp. *Amen.*

Postremo hortetur Patrinum, vel Matrinam & qui circumstant, vt pro eius salute orent.

Benedictio aquæ Baptismi minor, quę dicitur ad succurrendum.

CVm Neophytum baptizari oportet, si aqua Baptismi consecrata defuerit, Presbyter apponat aquam in aliquo vase mundo, & benedicat eam, non benedictione maiore quæ fit in Sabbatho Sancto, sed ista minore, quæ dicitur ad succurrendum, hoc modo.

Oremus.

E*Xaudi nos omnipotens Deus, & in huius aquæ substantiam tuam immitte virtutẽ, vt abluendus per eam & gratiam & vitam mereatur æternam. Per Christũ Dominum nostrum.* Resp. *Amen.*

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis ✠, & Domini nostri Iesu Christi filij eius ✠, & Spiritus sancti ✠: si quod phantasma, si qua virtus inimici, si qua incursio Diaboli, eradicare, & effugare ab hac creatura aquæ, vt fiat fons saliens in vitam æternam; & qui ex ea baptizatus fuerit, fiat templum Dei viui, & Spiritus sanctus habitet in eo, in remissionem omnium peccatorum, in nomine eiusdem Domini Iesu Christi, qui venturus est iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem. Resp. *Amen.*

Deinde sacerdos mittat Chrisma in aquam in modum crucis, dicens.

Sanctificetur & fæcundetur fons iste hoc salutifero Chrismate, in nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti ✠. Resp. *Amen.*

Quod si nondum habuerit nouum chrisma, in huius necessitatis casu vetus poterit adhibere, si vero neque nouum neque vetus habeat omissa Chrismatis infusione in aquam, cum ea vt supra benedicta baptizet eum qui baptizandus est.

Ordo Baptismi tempore necessitatis.

SI Baptizandus grauiter ægrotet, vel Ministri premantur aliqua necessitate vel periculo, ita vt perfici non possint Exorcismi ab Ecclesia re-

recepti, omissis omnibus quæ Baptismum præcedunt, baptizet eum vt supra per intinctionem seu infusionem aquæ super caput eius tantum dicés

Ego te baptizo In nomine Patris ✠ & filij ✠, & Spiritus sancti ✠.

Et si mors instat, non ter sed semel, in modum crucis caput aqua intingat, dicens vt supra.

Ego te baptizo, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Verum si aqua Baptismi non habeatur, & periculum sit in mora, ita vt nec tempus suppetat ad illam benedicendam benedictione minore ad succurrendum, prætermissa aquæ benedictione accipiat aquam simplicem, & de ea, ter, vel etiam semel tantum, si mors instet, vt dictum est, paruulum vel adultum periclitantem, supra caput aspergat seu intingat, dicens.

Ego te baptizo In nomine Patris, &c. vt supra proxime.

Deinde si habeat Chrisma liniat eum in vertice in modum crucis dicens.

Deus omnipotens, Pater Domini nostri Iesu Christi, &c.

Postea det ei candidam vestem, seu linteolum, dicens.

Accipe vestem candidam, & immaculatam, &c.

Et demum candelam accensam, dicendo.

Accipe lampadam irreprehensibilem, &c. vt supra In eodem proximo ordine habetur.

Et si adhuc superstes est, & Episcopus adest, ab eo cõfirmetur, vt supra in eodẽ ordine. Et deinde si est adultus, vel in ætate discretionis, & morbo non impediatur, communicet.

Sed etsi Episcopus adsit, similiter Presbyter sacram ei communionem, seu viaticum præbeat, & hortetur circumadstantes, vt orent pro eo. Idem quoque ordo seruetur si paruulus vel adultus in quouis alio supremæ necessitatis casu, aut imminentis mortis periculo fuerit constitutus,

FINIS.

INDEX

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM HVIVS OPERIS.

LIBER PRIMVS.

De iuuandis infidelibus, vbi de necessitate, dignitate, & vtilitate huius præstantissimæ functionis agitur.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

Pars Prima.

Ad quem potissimum pertineat infidelium salutem procurare.

LIBRI SECVNDI

Pars Secunda.

Religiosorum omnium instituto congruere, pro hæreticis, aut infidelibus iuuandis studium.

LIBRI SECVNDI
Pars Tertia.

Cura Infideles iuuandi præcipuè spectat ad Ordines Mendicantes.

LIBER TERTIVS.

De eligendis, atque efformandis ministris, & de alijs medijs ad propagandam fidem, animarumque conuersionem procurandam spectantibus.

LIBER QVARTVS.

De ingreßu & progreßu ministrorum inter infideles, ac de ratione agendi, & iuuandi omnes gentes.

LIBRI QVARTI Pars Prima.

LIBRI QVARTI Pars Secunda.

De miniſtrorum progreſſu ac conuerſatione cum vitæ integritate coniuncta inter infideles, & ratione agendi cum eis, vt ad fidem alliciamur.

LIBER QVINTVS.

Continens dubia aliqua præcipua, quæ Euangelij ministris in terris infidelium agentibus obuia esse possunt.

LIBRI QVINTI Pars Prima.

LIBRI QVINTI
Pars Secunda.

Quando fideles teneantur fidem Christianam exterius profiteri.

LIBRI QVINTI
Pars Tertia.

De confessione fidei externa proprio sanguine testificata. Vbi dubia aliqua de Martyrio expediuntur.

LIBRI

LIBRI QVINTI
Pars Quarta.

De communicatione in genere cum infidelibus.

LIBER SEXTVS.

De vnione Græcorum ac Schismaticorum omnium cum Ecclesia Catholica procuranda.

LIBRI SEXTI
Pars Prima.

De vnione Græcorum ac Ruthenorum cum Ecclesia Catholica.

LIBRI SEXTI
Pars Secunda.

De iuuandis Græcis, & ratione agendi cum eis, vt ad fidem Catholicam alliciantur.

LIBRI SEXTI
Pars Tertia.

De Ruthenorum Religione, & vnione cum sede Apostolica.

LIBER SEPTIMVS.

De vnione totius Orientalis Ecclesiæ cum Ecclesiæ Catholica procuranda.

LIBRI SEPTIMI Pars Prima.

XXIII. Hære-

LIBRI SEPTIMI

Pars Secunda.

LIBER OCTAVVS.

De reductione hæreticorum ad Catholicam fidem procuranda.

Exhortatio ad conuersionem hæreticorum.

PRIMA PARS

SECVNDA PARS.

De ratione agendi cum hæreticis, & de modo iuuandi ipsos, & primo de origine omnium hæresum.

LIBER NONVS:

Qui est de Iudæorum ad fidem Christianam conuersione procuranda.

LIBRI NONI

Pars Prima.

De erroribus præcipuis Iudæorum, & eorum confutatione.

III Idem

Tertia disputationis pars.

LIBRI NONI
Pars II.

LIBER DECIMVS

De conuersione Saracenorum procuranda.

PRIMA PARS.

De confutatione Alcorani.

SECVNDA PARS huius Tractatus.

De præstantia legis Christianæ, comparatæ sectæ Mahometanæ.

TERTIA PARS.

LIBER VNDECIMVS.

De Ethnicorum conuersione procuranda.

PRIMA PARS.

De Gentilium errorum confutatione.

SECVNDA PARS.

LIBER DVODECIMVS

præcipua continens priuilegia à Summis Pontificibus, Religiosis pro infidelium conuersione Laborantibus concessa.

De

De alijs etiam priuilegijs Fratribus Minoribus concessis in terris infidelium laborantibus,

Priuilegia Fratribus Carmelitis discalceatis concessa. Collectio breuis priuilegiorum à sede Apostolica concessa Religiosis in propaganda fide laborantibus, ordine alphabetico digesta.

CATECHISMI GENERALIS

pro omnium sectarum Catechumenis vtilissimi, Capitum Summaria.

XVI De

FINIS.

INDEX RERVM MEMORABILIVM

quæ in hoc volumine continentur.

VI Nº

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

Alberti & Isabellæ Claræ Eugeniæ, Archiducum Austriæ, Ducum Burgundiæ, & Brabantiæ, &c. priuilegio cautum est, ne quis proximo sexennio librum cui titulus, *De procuranda salute omnium gentium libri XII. Auctore R. P. Thoma à Iesu Biatiensi Hispano, ordinis Carmelitarum Discalceatorum Superiore*, præter volũtatem dicti Patris Thomæ à Iesu imprimat, vel alibi impressum in has Inferioris Germaniæ prouincias importet venalemue habeat: qui secus faxit confiscatione librorum & graui pœna mulctabitur, vti latius patet in litteris datis Bruxellæ 16. Martij 1613.

Signat
Buschere.

ANTVERPIÆ,

Excudebat Andreas Bacx, sumptibus Viduæ & hæredum Petri Belleri, an. 1613.